

SAMULA
SRIMADANDHRA RUGVEDA SAMHITA
V VOLUME
10 Mandala

Compiled and Edited

by

Brahmarshi

Vangmaya Mahadhyaksha

Dr. VADLAMUDI GOPALAKRISHNAIAH

"Kala-Prapoorna"

Telugu Translation

by

Kavyateertha

NEMANI VENKATANARASIMHA SASTRY

and

Brahmarshi

Vangmaya Mahadhyaksha

Dr. VADLAMUDI GOPALAKRISHNAIAH

"Kala-Prapoorna"

T. T. D Religious Publication Series No. 108

First Edition

Copies : 2000

Price Rs. 100.

Published by

Sri Ch. VENKATAPATHI RAJU, I.A.S.

Executive Officer,

Tirumala Tirupathi Devasthanams

TIRUPATHI

Andhra Pradesh

INDIA

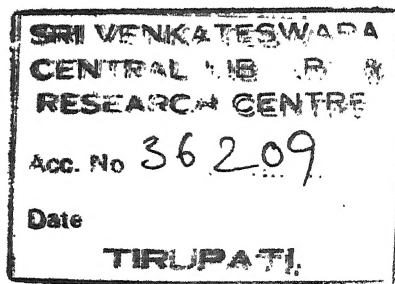
Printed At :

M/s Jyothi Creations (Printers)

6-6-100. Devinagar, Kavadiguda

SECUNDERABAD-500 003.

ANDHRA PRADESH

విషయ సూచిక

విజయీ భవ :	IV
ముందుమాట : శ్రీ సి.హెచ్. వేంకటపతిరాజు. ఐ.ఎ.ఎస్.	V
దేవవేదము : డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"	VIII
నిత్య సత్య సూక్తి : శ్రీమతి ఇందిరాప్రియదర్శిని	VIII
సందేశం : శ్రీ యన్. టి. రామారావు	IX
పరిచయము : శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు	XI
ఆముఖం : శ్రీ కోళ్ళ అప్పలనాయుడు	XV
పీఠిక : డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, "కళా-ప్రపూర్ణ"	1
అంకితము	103
సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత :	
ఋగ్వేద సంహితా :	
దశమ మండలమ్	1
అష్టమోఽష్టకః - ద్వితీయోఽధ్యాయః	1
తృతీయోఽధ్యాయః	122
చతుర్థోఽధ్యాయః	259
పంచమోఽధ్యాయః	400
షష్ఠోఽధ్యాయః	538
సప్తమోఽధ్యాయః	695
అష్టమోఽధ్యాయః	1005
శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత :	3
దశమ మండలము	3
అష్టమాష్టకము - ద్వితీయాధ్యాయము	3
తృతీయాధ్యాయము	124
చతుర్థాధ్యాయము	263
పంచమాధ్యాయము	403
షష్ఠాధ్యాయము	540
సప్తమాధ్యాయము	697
అష్టమాధ్యాయము	1006
ఉదాహృత గ్రంథాలు :	1265
సంకేతాక్షరపద వివరణ :	1267

విజయీ భవ!

కమలాఽఽకుచ చూచుక కుంకుమతో

నియతాఽరుణితాఽతుల నీల తనో!

కమలాఽఽయతలోచన ! లోకపతే !

విజయీ భవ ! వేంకట శైలపతే ! ॥

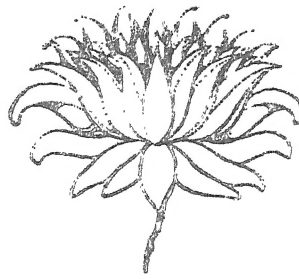
కమల=పద్మములయొక్క, ఆకుచ = బీజ కోశముల మీద వున్న - అనగా - దుడ్డుల పైన వున్న, చూచుక=కింజల్కములమీదకల, కుంకుమతః=ఎర్రని పుప్పొడిరజమువల్ల, నియత=విల్లవృథా, అరుణిత = ఎర్రగా చేయబడిన, అతుల=సాటి లేని, నీలతనో=నీలిమ వర్ణంతో వున్న శరీరం కలవాడా! అని అనలైన అర్థం. అంటే - "నీలిమవర్ణంతోవున్న సాటిలేని నీ శరీరం అపారమస్తకమూ నియత పూజలో ఉపయోగింపబడే అరుణవర్ణ పద్మ కింజల్కాల పుప్పొడితో యెర్రగా వుంటుం"దని తాత్పర్యం. సాంప్రదాయ సిద్ధంగా గతానుగతికంగా చెప్పుకొంటున్న "శ్రీదేవియొక్క చనుమొనల యందలి కుంకుమ పూవు రంగువలన" అన్న అర్థంలో బొత్తిగా భ్రాంతి లేదు. చను మొనల మీది కుంకుమ, ముఖం - వక్షస్థలం - హస్తతలాదులమీద అంటుకొనడానికి అవకాశం వున్నదిగాని పాదాలు - ఊరుపులు-ఉదరంవంటివాటిమీదా, మిగిలిన శరీరమంతటా అంటుకొనే అవకాశంలేదు. అందువల్ల యీ గతానుగతికార్యంలో సార్థకతగాని భ్రాంతియొకాని అణుమాత్రమైనా లేదు.

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయమహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణ

"కళా-సృష్టార్థ"

విశ్వాని దేవ సవిత్తర్కరిచాని పరా మత :

యద్ భద్రం తస్మై ఆ నమః :

మృ

సమాల శ్రీమదాం శాంతిదేవతా

ద్వితీయ సంపుటము 747 పుట

వందల ముద్రలము. గీ. 20 - 100

దురిచాలను గెల్పుడును మా, దిరిసి జేరినెందుమా :

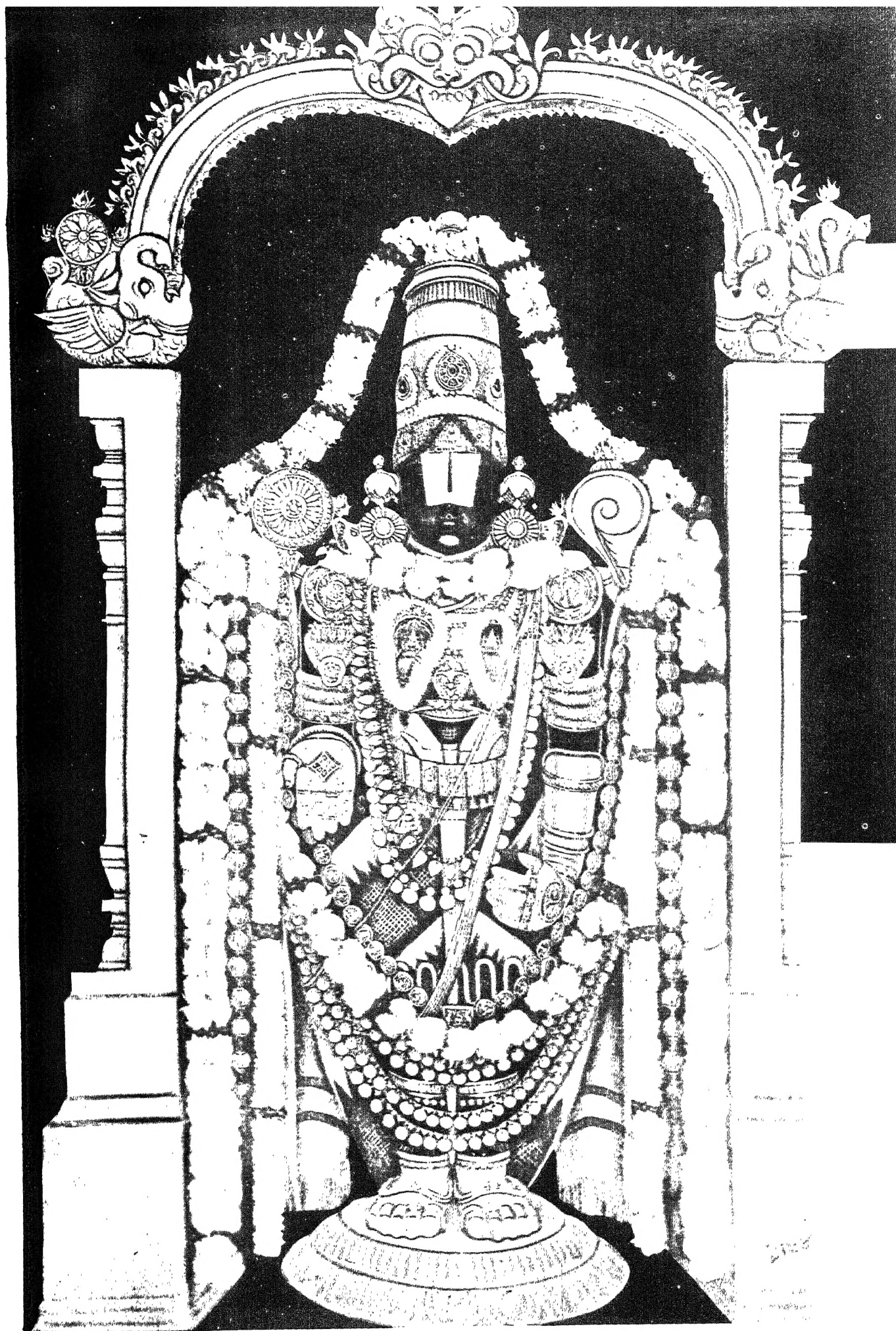
పరమ భద్రపుణము మా, పరముగాని నియమా :

సమాల శ్రీమదాం శాంతిదేవతా

ద్వితీయ సంపుటము 747 పుట

పుట గోటలో నున్న ముద్రలము.

మంచి మూట

భారతీయజీవనానికి ఆత్మజిజ్ఞాస మూలతత్వం. భారతీయతత్వం ప్రజాసంబంధి; గుహంతరాలను ఆశ్రయించేదికాదు. బ్రహ్మజిజ్ఞాస మానవజీవితాన్ని ఆధారంగాచేసుకుని వివిధశాస్త్రసీమలనూదాటి, మశ్శీజీవితరంగంలోనే ప్రవేశించింది. పరమసత్యాలన్నీ ఆత్మసంబంధాలుకావడంవల్ల ప్రజల నిత్యజీవితం వాటిని ఆనుసరించి సంస్కారం పొందాలి.

మనకు లభించిన వైష్ణవీయమానసిక రచనల్లో వేదాలే ప్రాచీనతమాలు. ఆత్మంతప్రాచీన ఆర్షవిజ్ఞాన విషయాలనుగురించి ఊహించడంలో ప్రమోదావహాలైన సంగతులన్నిటినీ సమగ్రంగా ప్రదర్శించేవి వేదాలు. భారతీయవిజ్ఞానస్వరూపానికి సంబంధించిన సృష్టజ్ఞానం కావాలంటే వేదమంత్రార్థాలను విధిగా అభ్యసించాలి.

ఆర్యులు తమ తొలి నివాసాలనుంచి భరతవర్షానికివచ్చిననాటి బుద్ధివికాస యుగానికి చెందినవే ప్రస్తుతం మనకు తెలిసిన వేదాలు. దైవావేశంతో తాము పాడుకున్నగీతాలను ఆర్యులు అమూల్యధనరాశిగా సంకలనంచేసి కాపాడుకోవలసివచ్చింది. తాము ప్రవేశించిన కొత్తదేశంలో ఆదినివాసులైన వివిధదేవతాపానకులతో సంపర్కం సంభవించడమే దీనికి కారణం. ఋగ్వేదం అలాంటి గీతాసంకలనం.

వేదాలు నాలుగు. అవి ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం. సామవేదం మినహా మిగిలిన మూడూ నామరూపభాషాభావాలలో సామ్యంకలిగివున్నాయి. జగద్రహస్యాధ్యాన్ని గ్రహించి, ప్రకటించే వృద్ధేశంతో సాగిన ఈ వేదమంత్రాల రచన, సంకలనాల మధ్య కొంతకాలం గడిచివుంటుంది. వేదమంత్రాలలో గోచరించే మనః ప్రవృత్తి ఒకరకానికే చెందిందికాదు. ఆకాశంలోని సౌందర్యాల్ని భూమిమీదవున్న అద్భుతాలనూ తిలకించి, ద్యానించి మంత్ర రచనతో వేదర్షులు తమ హృదయభారాన్ని తేలికపరచుకున్నారు.

ప్రతివేదానికి మంత్రాలు, బ్రాహ్మణాలు, ఆరణ్యకాలు, ఉపనిషత్తులు అనే నాలుగు భాగాలున్నాయి. మంత్ర సంపుటినే సంహిత అంటారు. సంహిత కాలాన్ని మాక్సుముల్లర్ మహాశయుడు ఛందోయుగం, మంత్రయుగం అని విభజించాడు. ఆయన అభిప్రాయంప్రకారం మొదటియుగంలో మంత్రాలు రచించబడ్డాయి. ఈ గీతాలను రచించింది సృజనాత్మకమైన కవితాప్రతిభతో కూడిన శకం. అప్పట్లో యజ్ఞాల స్మరణే లేదు. దేవతలకు ప్రార్థనలే సమర్పించబడ్డాయి. ఇది రెండోది గీతాలను సంపుటిచేసిన యుగం. అనాడు వారు వాటిని యేవరునలో కూర్చారో, అలాగే ఈనాటికీ నిలిచి ఉన్నాయి. ఆనంతరం యజ్ఞభావాలు క్రమేపీ తలెత్తాయి.

వేదాలన్నిటినోనూ ప్రధానమయింది ఋగ్వేదం. నిరాదంబరమైన ఒకకాలానికి, జాతికీ చెందినమతమే ఋగ్వేద మని స్థూలంగా చెప్పవచ్చు. ఋగ్వేదంలో జగద్యస్తు దర్శనంవల్ల తలెత్తిన కఠినప్రశ్నల పరంపరలకు సమాధానంగా కవితావేశపరులైన వ్యక్తుల మహోత్తేజక ప్రసంగాలున్నాయి. ఋగ్వేద మంత్రజాలమంతా సతార్కికమూ, ప్రతిమప్రసన్నతామయమూ అయిన మానస ప్రదర్శనమే. ఋగ్వేద మంత్రాలలో ఎక్కడా “ప్రపంచం భ్రాంతి, అనిత్యం” అనే భావానికి ఆధారాలు లేవనిమనకు తెలుస్తున్నది. ఋగ్వేద సంహితకు సంబంధించి “ఖిల”సూక్తాలతోసహా 1041 సూక్తాలూ, “ఖిల”మంత్రాలతోసహా 10,836 మంత్రాలూ ఉన్నాయి.

ఋగ్వేదంలాంటి మహోద్గ్రంథాన్ని తెలుగులోకి అనువదించడానికి అభినవ భగీరథ తపస్సు అవసరం. అనువాదకుడికి సంస్కృతభాషావైదుష్యమూ, తెలుగులో ప్రతిభావ్యుత్పత్తులూ, వేదాలకు సంబంధించిన సాంగోపాంగమూ, సర్వతోముఖమూ అయిన ఉపజ్ఞ ఉండాలి. అదృష్టవశాత్తూ అన్ని అధికారాలూవున్న కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని పంపిణీనరసింహశాస్త్రిగారు ఈ గ్రంథాన్ని సుమారు అయిదు దశాబ్దాలకు పూర్వమే ఆర్షతపోదీక్షతో అసమగ్రంగా అనువదించారు. శ్రీనేమానివారు అనువదించకుండా విడిచిపెట్టినభాగాలను పూరించడమేకాకుండా దీన్ని సుపరిష్కృతం

చేసి సమూలంగారూపొందించే బాధ్యతనుకూడా బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, “కళా-ప్రపూర్ణ” డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారికి అప్పగించడం జరిగింది. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారి సంకలన - పరిష్కరణ - పూరణలతో గతంలో “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” నాలుగు సంపుటలు వెలువడ్డాయి. నాల్గవ సంపుటం అష్టమాష్టకం లోని ప్రథమాధ్యాయంతో ముగిసింది. ఈ అయిదవ సంపుటంలో మిగిలిన ఏడు అధ్యాయాలూ వున్నాయి. శ్రీనేమాని వారు సాయణాచార్య భాష్యానుసారంగా సప్తమాధ్యాయం అసంపూర్ణంగా వ్రాసి అష్టమాధ్యాయం అనువదించలేదు. ఈ భాగాన్ని పూరించడంలోపాటు అష్టమాష్టకం అనేక గూఢవిషయాలకు ఆలవాల మన్న దృష్టితో ప్రతిమంత్రానికి వైజ్ఞానికంగా రెండు ఆర్థాంతరాలను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, “కళా-ప్రపూర్ణ” డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాల కృష్ణయ్యగారు విరచించారు.

ఆంధ్రపాఠకమహాశయులకు “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”ను ఆయిదు సంపుటలలో సాధ్య మైనంత నిర్దుష్టంగా, సర్వాంగ సుందరంగా తీర్చిదిద్ది అందించడం జరిగింది. ఈ సందర్భంలో ఆవిరళకృషి చేసిన బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, “కళా-ప్రపూర్ణ” డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారికి మా హృదయపూర్వకమైన ఆభివందనాలు.

ఇంతవరకూ ప్రచురించబడ్డ సంపుటాలలాగే ఈ చివరిసంపుటంకూడా ఆంధ్రప్రజల ఆదరాభిమానాలు చూరగొనగలదని ఆశిస్తున్నాము.

ఈ “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” ఐదవసంపుటానికి తమ అమూల్య “సందేశం” యిచ్చిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ముఖ్యమంత్రి శ్రీనందమూరి తారకరామరావుగారికి, “పరిచయము” వ్రాసిన భారత ప్రభుత్వ విదేశాంగశాఖామంత్రి శ్రీ పి. వి. నరసింహారావుగారికి, “ఆముఖం” వ్రాసిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ దేవాదాయ ధర్మాదాయశాఖామంత్రి శ్రీకోళ్ళ అప్పలనాయుడుగారికి మా హార్దికమైన కృతజ్ఞతాభివందనాలు.

సి.హెచ్. వేంకటపతిరాజు. ఐ.ఎ.ఎస్.

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు.

తిరుపతి :
జూన్ 16, 1989 }

జాత్యభిమానజాడ్యములు

చావక పట్టి మతంబు పేరుతో

నిత్యము మానుషావళిని

సీచపు ద్వేషము పెంచుచుండి దు

ష్కృత్యము లాచరించు మత

జీవుల నాశముఁ గోరుచుంట నే

సత్య విదూర జాతిమత

సంగతులన్ వచియింపఁబో నికన్ ॥

5

కులతత్వాంధత మతస్సరావృత మహా

త్కుంతాశి జీవించుటన్

గలతోనైనను గోరనట్టి గుణ స

న్మాన్యుండ నే నౌట మత్

కుల గోత్రమ్ములు బైటఁబెట్ట నిక వం

ద్యుల్ నేటి చారిత్రకుల్

విలిఖింపంగను వాని నెత్తకుఁడు నే

వే నోళ్లఁ బార్థించెదన్ ॥

6

..... త్రికరణ శుద్ధిగా సర్వ సమానత్వముం గోరి మదీయ జాతి మత కుల

గోత్రాదులన్ వచియింపక యయ్యవి మానవజాతికి నస్వాభావికంబు

లని నిశ్చయించుకొని..... ॥

8

(“మానవుఁడు”-వసంతము కావ్యావతారికనుంచి : 1953 వ్రచురణ.)

చూడు-సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత : ఐదవ సంపుటం. పీఠిక. 17వ పేజీ.

దేవ వేదము

“ఋగ్వేదాలోకమున
దిగ్విలసిత కాలమూల దీప్తులు కల్గున్
ఋగ్వేద దివ్యదృష్టిని
దిగ్విలసన కాలరహిత దీప్తులు వెల్గున్॥

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహర్షి
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-వ్రహ్మర్షి”

నిత్య సత్య సూక్తి

—“మన వేదాలు ప్రాచీన భారతీయ విజ్ఞాన నిధానాలు.
భారతదేశ ఆత్మంత ప్రాచీన సంస్కృతీ చరిత్రకు దర్పణం
వంటివి. తన ప్రాచీన సంస్కృతీ చరిత్రల పురావైభవాన్ని
విస్మరించే జాతి వతన స్థితికి అభిముఖమైనట్లే! అందువల్ల మన
గౌరవాన్ని మన కీర్తిప్రతిష్ఠలను దశదిశలా వ్యాపింప జేయాలంటే మన ప్రాచీన వేద విజ్ఞాన సంస్కృతులను పునరుద్ధరింప
జేయవలసిన అవసరం యెంతైనావున్నది” —

శక్తి స్వరూపిణి
శ్రీమతి ఇందిరా ప్రియదర్శిని

మహాయోగినీమోహిని
వేదవిజ్ఞానాభ్యుదయభావాఽంతర్వాహిని
కృష్ణలీలాతరంగిణి
శ్రీమతి ఇందిరాప్రియదర్శిని
ప్రియ పుత్రుడు

నవభారత భాగ్యాభ్యుదయ విధాత
రాజకీయ సంస్కృతీ జ్ఞాన విజ్ఞాన రాగరంజితుడు
శ్రీ రాజీవ్ గాంధీ
మన హృదయ

తెలుగు జనులకుభ్రాత
తెలుగు వెలుగులకునేత

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి
నటసార్యభౌమ
డాక్టర్ నందమూరి తారకరామారావు
“కళా-ప్రపూర్ణ”

సందేశం

డాక్టర్ యన్. టి. రామారావు

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ముఖ్యమంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

మనప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతికి ప్రతిబింబాలుగా, మన అనర్థ సంపదలుగా విరాజిల్లేవి చతుర్వేదాలు. ప్రపంచ వాఙ్మయ చరిత్రలో శిఖరాగ్ర కిరీటంలో అనర్థ మణిదీపాలు మన పవిత్రవేదాలు. మన భారతీయ బృహ్మర్షులు వేదర్షులు తమ దివ్యశక్తులతో గుర్తించగా అవిష్కరించబడిన ఈ అనంతవేద సంస్కృతి మనజాతికి వెన్నెముక వంటిది. “లోకాస్సమస్తాస్సుఖినో భవంతు” అని ఆత్మంత విశాల దృక్పథంతో తమదేశపు మానవాశిసుఖాన్ని మాత్రమే కాక-భూమండలంలో వున్న మొత్తం మానవకోటి సుఖసంతోషాలనేకాక-విశ్వసృష్టిలోవున్న సమస్తలోకాల సుఖాన్నీ మన మహర్షులు మనసారా వాంఛించారు.

మన వేద వాఙ్మయాన్ని పరమవైజ్ఞానిక దృక్పథంతో మన మహర్షులు ఋగ్వేద యజుర్వేద సామవేద అథర్వ వేదాలుగా విభజించిపెట్టారు. ప్రతివేదాన్నీ బహుశాఖలుగా వేదవ్యాసుడు విభజించి, అబృహత్తర గ్రంథాలను కొన్నికొన్ని భాగాలుగా కొన్నికొన్ని వర్గవిభజనలతో శాశ్వతంగా నిలిచేటట్లు వంశాలవారీగా-కుటుంబాలవారీగా ప్రతిష్ఠాపన చేయడంలో ప్రముఖమైనపాత్ర వహించాడు. అనేక శాఖలుగా అవతరించిన వేదాల్లో-యెంత భద్రపరచు కుంటూపోయినా-నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్ళు వేదశాఖలు విలుప్తమయ్యాయనే చెప్పవచ్చు. ప్రత్యేకించి సహస్ర శాఖాత్మకంగా విభజించిన సామవేదశాఖల్లో మనకు మూడునాలుగు శాఖలుకూడా అభింశ లేదు. గృహాలన్నింటిలోకి గృహరాజు సూర్యుడైనట్లు వేదాలకు మణికిరీటంగా సౌరమండలాల విజ్ఞానపరమైన అఖండ ఆదిత్యజ్యోతిగా ఋగ్వేదం విరాజిల్లుతున్నది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం మనప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతీ వికాసానికి అనేక రకాలుగా కృషిచేయడం జరుగుతున్నది. అయినా యీ కృషి బహుముఖంగా జరిగిందనికాని, జరగవలసిన తీరులో సక్రమంగా సవ్యంగా జరుగుతున్నదని కాని, మనం భావించే అవకాశం తక్కువగా వున్నది. ఏదియేమైనా “తెలుగుదేశం” ప్రభుత్వం మన సంస్కృతీ వికాసానికి, పురోభివృద్ధికి తదూహనంగా మన ప్రాచీన ఆర్షవిజ్ఞాన సంస్కృతీ సంపదలను మూడుపూవులూ ఆరు కాయలుగా పుష్పించి ఫలించే విధంగా అభివృద్ధి పరచాలని దృఢ సంకల్పంతో వున్నది. తెలుగు విశ్వవిద్యాలయాన్ని పెట్టినట్లుగానే వేద విశ్వవిద్యాలయాన్ని కూడా స్థాపించాలని నేను దృఢ సంకల్పంతో వున్నాను.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు మన ఆర్ష సాంప్రదాయాలను సంస్కృతులను ఆర్ష విజ్ఞానాన్ని, విద్యాభ్యాసాన్ని ప్రోత్సహించే పథకాలను పెక్కింటిని లక్షలాది రూపాయలను వెచ్చించి అమలుపరుస్తున్నారు. మన రాష్ట్రంలో అనేక సంస్కృత పాఠశాలలకు, కళాశాలలకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం గొప్ప నివ్వడం రూపంగా సంస్కృత విద్యాభ్యాసాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నది. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారుకూడా వేదాల సంరక్షణకు-ప్రాచీన భారత సంస్కృతీ పరిరక్షణకు-పరివ్యాప్తికి-అనేకమంది వేద శాస్త్ర సాహిత్య పండితులను ఆదరించి పోషిస్తున్నారు. మన ఆర్ష సాహిత్య విజ్ఞాన సంస్కృతీ ప్రచారానికి అనేకాలైన గ్రంథరాజులను వెలువరించుతున్నారు. ఈ పథకాలకు శిఖరాయమానంగా మూలంతోసహా ఋగ్వేదం ఆంధ్రాస్రవాదాన్ని “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”గా పరి

శోధనాత్మక దృక్పథంతో మూల ఋగ్వేదానికున్న పాఠాంతరాలతో సహా ప్రచురిస్తున్నారు. సుమారు ఆరవైనవత్సరాల క్రిందట ఋగ్వేదాన్ని పద్య గద్యాత్మకంగా అనువాదం చేయాలని కావ్యప్రీతి శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి గారు మధ్యమధ్య కౌన్ని ఋక్కులనూ, సూక్తాలనూ, చివరి ఆధ్యాత్మ్యాన్ని, అనువదించకుండా విడిచిపెట్టినా - వారు సాయణ బాష్యాన్ని అనుసరిస్తూ చాలావరకూ ఆంధ్రీకరించారు. బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య - “కళా-ప్రపూర్ణ” గారి సలహా మేరకు శ్రీనేమానివారి ఆంధ్రానువాద గ్రంథాన్ని మూల ఋగ్వేదంతో సంకలితం చేసి విడిచిపెట్టబడిన భాగాలను పూరించి ప్రచురించాలనే నిర్ణయానికి వచ్చి ఆబాధ్యతను వాఙ్మయ మహాధ్యక్షులమీదనే పెట్టడం సంతోషకరంగా వుంది.

మొదట ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను నాలుగు సంపుటలుగా ప్రచురించాలనుకున్నా “ఋగ్వేదంలోని అష్టమాష్టకం నిగూఢ విషయాలతో నిండి నిబిడికృతమై వుం”దన్న డాక్టర్ వడ్లమూడివారి పరిశోధనాంశాలతో ఆధ్వాంతరాలతో యిది ఐదు సంపుటలుగా అవతరిస్తున్నది. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్య వేద ఖగోళాది అనేక శాస్త్రాలలో అగాధమైన పరిశోధనలు చేసిన కాకలుతీరిన పండితపరిశోధకులు. అనేక “ఖిల” మంత్రాల రూపంలో “ఖిల” సూక్తాల రూపంలో మంత్రసూక్తాలు విడిచిపోయి అసమగ్రంగావున్న ఋగ్వేదాన్ని ఆయా మంత్రసూక్తాలతో సుసమగ్రం చేస్తూ ఋగ్వేదంలో సమచితమైన స్థలాలలో కలిపిన శ్రీ వడ్లమూడివారి తపశ్శక్తి మహనీయమైనది.

లోగడ ప్రథమ ద్వితీయ మండలాలతో వున్న ప్రథమ సంపుటమూ, తృతీయ చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠమండలాలతోవున్న ద్వితీయ సంపుటమూ, సప్తమ, అష్టమ మండలాలతోవున్న తృతీయ సంపుటమూ, నవమ మండలంతోసూ దశమ మండలంలోని అష్టమాష్టకంతమైన ప్రథమాధ్యాయంతోనూ వున్న “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” నాలుగు సంపుటలూ వెలువడినాయి. ఇప్పుడు దశమ మండలంలోని అష్టమాష్టక గతమైన ద్వితీయాధ్యాయం మొదలు అష్టమాధ్యాయాంత్యంవరకూవున్న అయిదవ సంపుటం వెలువడుతున్నది. ఈ “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”ను ప్రచురించినట్లే తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు “సమూల శ్రీమదాంధ్ర శుక్ల యజుర్వేద సంహిత” “సమూలశ్రీమదాంధ్ర కృష్ణ యజుర్వేద సంహిత”, “సమూల శ్రీమదాంధ్ర సామ వేద సంహిత”, “సమూలశ్రీమదాంధ్ర అథర్వవేద సంహిత” గ్రంథాలనుకూడా వెలువరించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

ఆబిడ్స్ -

హైదరాబాదు

యన్. టి. రామారావు

ముఖ్యమంత్రి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

ప రి చ య ము

శ్రీ పి. వి. సరసింహారావు

విదేశాంగశాఖామంత్రి

భారత ప్రభుత్వము

వేదములు మనప్రాచీన భారతీయ మహర్షులు దృష్టలుగా అవతరింపజేసిన అపౌరుషేయ మహా సంపదలు “అనంతా వై వేదాః” అని వేదమే పేర్కొన్నట్లు వాస్తవమునకు వేదములనంతములు. అనంతములైన యీ వేదములలో మనకు లభ్యమైనవి కొన్ని మాత్రమే. మొదట వేదమొక్కటిగానే అవతరించగా దానిని చతుర్వేదము లగు ఋగ్వేద-యజుర్వేద-సామవేద-అథర్వ వేదములుగా వేదవ్యాస మహర్షి విభజించి ప్రచారక ప్రవక్త అయినట్లు ప్రసిద్ధికలదు. వేదమును నాల్గు వేదములుగా విభజించి ప్రచారమొనరించిన తొలి మహర్షి పై-మహర్షి యని కొందరు భావించగా కపిల మహర్షియని కొందరు తలచినారు. ఏకైకమైన వేదము చతుర్వేదములుగా విభజితమైనప్పటికిని చతుర్వేదములు సైతము మహాత్మరాలైన బృహత్తర గ్రంథాలుగా నుండి అధ్యయన అధ్యాపనలకు క్లిష్టముగా నున్నందువల్ల మన మహర్షులే ప్రాచీన కాలములో ఋగ్వేదమును 21 శాఖలుగను, యజుర్వేదమును 101 శాఖలుగను, సామవేదమును సహస్రశాఖాత్మకములు గను, అథర్వ వేదమును నవసంఖ్యా పరిమిత శాఖలుగను విభజించి వివిధ శిష్యబృందములకు ఒక్కొక్క శాఖవంతున బోధించి విభిన్న శాఖలను పరివ్యాప్తి చెందించి ప్రచారమొనరించిరి. 21 శాఖలుగా విభజితమైన ఋగ్వేద శాఖలలో ఐత రేయశాఖ-శాకలశాఖ-పౌష్యశాఖ అన్న త్రివిధనామాలతో నిర్దిష్టమైన ఒకే ఒక సంహితాగ్రంథము మనకు లభ్యమై విస్తృత ప్రచారము పొందినది. అత్యంత ప్రాచీనకాలమునుంచి ఒక్క ఋగ్వేదమే కాక మిగిలిన వేదశాఖలు కొన్ని మాత్రమే గురుశిష్య పరంపరగా అధ్యయన అధ్యాపనలతోగూడ సురక్షితముగా నిలిచియున్నవి. “వేదాలు కేవలము గురుశిష్య పరంపరలో అధ్యయన అధ్యాపనల రూపములో మాత్రమే కాక-ఆదినుండియు వేదముల లేఖనమునకు సంబంధించిన లిపి యేర్పడియున్నదనియు-కాగా పుస్తకరూపములో వాగ్గేసియుంచుటద్వారా కూడా మన మహర్షులు రక్షించినా” రనియు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రథమ సంపుటమునకు వాగ్గేసిన పీఠికలో వివరించినారు. దీనివల్ల ప్రాచీన భారతీయ ఆర్ష వాఙ్మయ వ్యవస్థ యెంత స్థిరముగా వెలుగొందినదో మనమూహించ వచ్చును.

ప్రస్తుతము భారతదేశములో విస్తృత ప్రచారములోనుండి మన కుపలభ్యమానమైన ఋగ్వేద ఐతరేయ శాఖ కాత్యాయనముని సంపాదితమైనది. అధ్యయన రూపముగానే కాక గ్రంథరూపమున గూడ ఋగ్వేదములోని సూక్తములకు-అధ్యాయములకు-అష్టకములకు-మండలములకు ఒకానొక క్రమవ్యవస్థ నేర్పరచిన వ్యక్తులలో కాత్యాయన మహర్షి ఒకరు. అనంతమైన వేదమునకు అధ్యంతములు పేర్కొనుట సాధ్యముకాకున్నను అధ్యయన అధ్యాపనలకు ఏదో ఒక క్రమవ్యవస్థ అవశ్యకము. అందువల్ల సకారణముగానే ప్రాచీనులొక క్రమమేర్పరచిరి. సృష్టివ్యవస్థకు మూలము అగ్ని కాబట్టి అగ్ని సూక్తమాదిగా ఋగ్వేద శాకల శాఖను ప్రాచీనులు రూపొందించినారు. ఈ ఋగ్వేద శాకల శాఖకు కాత్యాయనముని సంకలిత సంహితకు పూర్వమే సాంఖ్యాయన మహర్షి ఒక సంహితను, బాష్కలమహర్షి మరొక సంహితను, శింసకమహర్షి వేరొక సంహితను, రూపొందించినట్లు కొన్ని వివరాలతో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రథమ సంపుటమునకు వాగ్గేసిన పీఠికలో వివరించినారు. ఈ విషయము లన్నింటిని పరిశీలించగా చరిత్రకారు లూహించిన కాలమునందే కాక అత్యంత ప్రాచీన వేదకాలములోనే భారతీయుల లేఖనా స్వరూపమైన ‘లిపి’ చాల సువ్యవస్థితమై యున్నదని చెప్పక తప్పదు. లిపి-లేఖన వ్యవస్థయే లేనిచో ఋగ్వేదమందలి ఒకే ఒక శాఖకు ఇన్ని సంహితలు యేర్పడి యుండేదివికావు. కాగా వేదకాలమున లిపి పున్నదని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును.

యాస్కాచార్యుని నిరుక్తము వేదపదార్థములకు స్వచ్ఛమైన దర్పణము వంటిది. భాష్యకర్త లందరితో సాయజాచార్యులు, స్కందాచార్యులు పోసిద్ధులు. అందుగై పుట్టి పెరిగి క్రిస్తుశకము 15వ శతాబ్దములో నున్న సాయజాచార్యులు రచించిన వేదభాష్యము ఒక్క అంద్రదేశమునందేకాక ఆసేతు హిమాచల పర్యంతము పూర్వము నుంచి నేటివరకును విస్తృత ప్రచారమునొంది పరమ ప్రామాణికమై శిరోధార్యముగా భావించబడుచున్నది. ఆధునిక యుగములో ఆర్థ సంస్కృతీ ప్రచారమునకు వేదవాఙ్మయ ప్రచారమునకు శ్రీదయానంద సరస్వతి చేసిన సేవ అమూల్యమైనది. శ్రీ దయానంద సరస్వతి విరచించిన వివిధ వేదభాష్య విమర్శనాది గ్రంథములు భారతదేశమందంత టను వివిధ దేశ భాషలలో ననూదితములై బహుళ ప్రచారము నొందినవి.

ఆధునిక యుగములో లోకమాన్య శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్-డాక్టర్ రాయల్-శ్రీ ధీరేంద్రనాథ మహాపా థ్యాయ-శ్రీ పి. సి. సేన్ గుప్త-శ్రీ సి. ఆర్. దత్తు-పి. వి. కేత్కర్-రాహుల్ సాంకృత్యాయన మొదలైన భారతీయులు శ్రీ జాకోబ్, డాక్టర్ ఫర్నెల్, డాక్టర్ వింటర్నిట్జ్, ప్రొఫెసర్ మాక్సుముల్లర్, హెచ్. జి. వెల్స్ ప్రభృతి పాశ్చాత్య వండిత పరిశోధకులు వివిధ దృక్కోణాలతో పరిశోధనలు చేసి విమర్శనా పూర్వకమైన పెక్కు రచనలు చేసినారు. వేదాలను సేకరించి భద్రపరచి పండితులతో సుపరిష్కృతము కావించి, ప్రచురించి విస్తృతముగా పండిత ప్రజల కందించుటకు కృషిచేసిన విదేశీయులలో మాక్సుముల్లర్ ప్రథముడు. వేద విజ్ఞానముమీద, వేదసంస్కృతిమీద, వేద ములమీద మాక్సుముల్లర్ కున్న గౌరవ మపారమైనది.

ప్రాచీన కాలమున చతుర్వేదములకు నెందరెందరో పండితులు భాష్యములురచించిరి. కాని యవియన్నియు వివిధ భారతీయ భాషలలోనికి అనూదితములై, ప్రకటితములై సులభముగా ప్రజల కందుబాటులోనికి రావలసిన యవసర మెంతయును కలదు. విశ్వశాంతి సౌభాగ్యాలకు పెట్టని కోటలుగా వెలుగొందు బహుముఖమైన వేదవిజ్ఞాన రహస్యములు ప్రజల కందుబాటులో లేకుండ పోయినందువల్లనే మన అమూల్యమైన ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి దెబ్బతిన్నది. సాహితీ సంస్కృతులు ప్రజలకు దూరమైనచో జాతి నిర్విర్యమైపోవును. అందువల్ల వేదములను వివిధ దేశభాషలలోని కనువడించి ప్రజల కందించుట చాల అవసరమని ఈ శతాబ్దములోనే అనేకులు గుర్తించిరి. తత్ఫలిత ముగా అనేకులు ఆంగ్లభాషలో విజ్ఞాన ప్రదములైన విమర్శాగ్రంథములు వ్రాయగా శ్రీ దయానంద సరస్వతి హిందీలో పెక్కు గ్రంథములు విరచించిరి.

కట్టి యాపశ్యకతను 50 సంవత్సరాలకు పూర్వమే గుర్తించి కావ్యతీర్థ శ్రీ నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి గారు ఋగ్వేదమును చాలవరకు సాయజి భాష్యానుసారముగా లలిత పద సంకలిపమైన పద్య గద్యాత్మకముగా నాంధ్రీకరించిరి. శ్రీ నేమానివారు 1882 ప్రాంతములో జన్మించి 1932లో హఠాత్తుగా కీర్తిశేషులయిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర, ఆంగ్ల, హిందీ, ఒరియా భాషలలో మంచికవి, పండితులు, విమర్శకులు, పరిశోధకులు. వారు దాదాపు ఆరు సంవత్సరములపాటు రాత్రింబవళ్ళు కృషిచేసి బహుగ్రంథ పరిశీలనతో “శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” అన్న పేరుతో ఋగ్వేద శాకల శాఖను చాలవరకు ఆంధ్రీకరించిరి. మధ్యమధ్య వివిధ సూక్తములలోని కొన్ని కొన్ని ఋక్కులు, కొన్నికొన్ని సూక్తములు ప్రమాదవశమునను - కొన్ని ఋక్కులు, సూక్తములు దుర్గ్రహములుగా నున్నందువల్లను ఆంధ్రీకరింపక విడిచిపెట్టిరి. వారు కీర్తిశేషులైన తరువాత వారి యాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాత ప్రతులు రాజమండ్రిలోని గౌరమీ గ్రంథాలయములో భద్రపరచబడగా వాటిని స్వీకరించి తిరుమల తిరుపతి దేవ స్థానమువారు మూలవేదముతోనూ యీ ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష బిరుదాంకితులు, నాకు చిరపరిచితులు నగుమిత్రులు డాక్టర్ వడ్లమూడిగోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ” గారిచేత సంకలనము చేయించి పరిష్కరింపించి లక్షభాగ పూరణములు చేయించి ప్రకటించుట ముదావహమైన విషయము.

డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ పండిత పరిశోధకులు. గత ముప్పది సంవత్సరములుగ వివిధ శాస్త్రములలోను బహుముఖమైన వేదవిజ్ఞానములోను సవిశ్రాంతముగా పరిశోధన లొనరించుచున్న మేదావి. పైగా అత్యంత హృదయంగమమైన లలిత కవిత రచయించగల మహామనీషి. కావ్యతీర్థ బిరుదాంబితులైన శ్రీనరసింహశాస్త్రి గారి ఆంధ్ర ఋగ్వేదమును పరిష్కరించి శేషభాగ పూరణముచేసి మూల ఋగ్వేదముతో సంకలనముచేయు బాధ్యతను వారు వివిధ దృక్కోణములలో చక్కగా నిర్వహించి యీ బృహత్తరమైన “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”ను నాలుగు సంపుటలలో రూపొందించినారు.

మూల ఋగ్వేదము సంపూర్ణముగా తెలుగులిపిలో ప్రచురణమగుట యిదే ప్రథమము. మూల ఋగ్వేదమును రూపొందించుటలో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వివిధ ముదిత ప్రతులను వ్రాతప్రతులను తులనాత్మకముగా పరిశీలించి పాఠాంతరములను ఆయా సందర్భములలో ఫుట్ నోట్ లలో నిచ్చిరి. వేదము పదములమీదనే కాక సుప్రతిష్ఠితమైన స్వరవ్యవస్థపై సైతము నాధారపడియున్నది. స్వరము మారినచో నర్థము మారునని తత్పలితము కూడ భిన్నమగునని ప్రాచీన మహర్షులు చెప్పిరి. ఒక్క ఋగ్వేద శాకలశాఖకే బాష్కల సంహిత - సాంఖ్యాయన సంహిత - శానక సంహిత - కాత్యాయనముని సంహిత అని నాలుగు భిన్న సంహిత లేర్పడినప్పడు శబ్దముల విపరిణామములలోనే కాక స్వరముల విపరిణామములలో గూడ, మహర్షులలోనే అభిప్రాయ భేదములున్నవను స్పష్టము ఈ వేద స్వర శబ్దవ్యవస్థల విషయమై మన మహర్షుల అడుగుజాడలలో ఆచరణపూర్వకముగా బహుముఖమైన పరిశోధనలు జరుపవలసి యున్నది. ఈ పరిశోధనలలో నార్ష విజ్ఞానపు నిగ్గులు తేల్చుటకు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారిచ్చిన వివిధ పాఠాంతరము లెంతైనను సుపయక్తములు కాగలవు.

వేదాలంకార విషయమై డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రథమసంపుటము పీఠికలో వ్రాసిన విషయములు మౌలికములు. మనకున్న అలంకార శాస్త్రములు తెలుగు వ్యాకరణ దీపమువలె చాల చిన్నవి. డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు చెప్పిన విధముగా వేదాలంకారాల విషయమై అంతరాంతరాలలోకి వెళ్ళి పరిశోధనలు చేయవలసి యున్నది.

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత చతుర్థ సంపుటమునకు వ్రాసిన పీఠికలోను, దశమ మండలము లోని 61వ సూక్తములోని 31వ ఋక్కునకు వ్రాసిన సువిస్తృత వివరణాత్మకమైన బాష్కములోను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వేదవిజ్ఞానములదృష్ట్యా అష్టమము మర్మస్థాన మన్న దృక్పథముతో బహుముఖాలుగా గుహ్యతీగుహ్యములైన పెక్కు రహస్యాంశములు బైటపెట్టినారు. వీటిని పరిశీలించగా డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి బహుముఖ వేదవిజ్ఞాన పరిశోధన లన్నియు వెలుగు చూడవలసిన యవసర మెంతేని కలదని తేటతెల్ల మగుచున్నది. .

ఆధునిక యుగములో ఖగోళశాస్త్రము కొత్తమలుపు తిరిగి ఆధునిక విజ్ఞాన బలముతో గ్రహాంతర యానమునకు మార్గమును సుగమము చేసినది. ఇది యెంతయు ప్రశంసనీయము. గర్వకారణము. మన వేదర్షులు తమ తపస్సుతో ఔషధీ మంత్ర యోగాది విద్యలతో ఒక్క భూమ్యాకర్షణ శక్తికి మాత్రమేకాదు, యే గ్రహాకర్షణ శక్తులకు సైతము లోబడక వాటి ఆకర్షణ శక్తిని సైతము ఆరికట్టి కేవల మానసిక శక్తితో గ్రహాంతరయానమును నిత్యకృత్యముగా నొనరించుకున్నట్లు చరిత్రయు వేదవిజ్ఞానములును చాటుచున్నవి. ఇటువంటి బహుముఖమైన వేదవిజ్ఞానములో ఆసాధారణమైన పరిశోధనలు చేసి మహత్తర భారతీయ వేద విజ్ఞానమును ప్రపంచము ముందుంచవలసిన అవసర మెంతయు గలదు. ఈ దృష్ట్యా మూల వేద మంత్రశబ్ద-నిశ్శబ్ద శక్తులమీద బహుముఖాలుగా ఆచరణ పూర్వకముగా పరిశోధనలు చేయుట కి మూల ఋగ్వేద మెంతయు సుపయక్తము కాగలదు.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు హిందూధర్మ ప్రచారమునకు బహుముఖాలుగా కృషి చేయుచున్నారు. అనేక గ్రంథములను ప్రచురించి చౌకధరలకు ప్రజల కందించుచున్నారు. వేదముల ప్రచారమునకు కూడ అనేక విధముల కృషి చేయుచున్నారు. వేదపండితులకు గౌరవ వేతనము లిచ్చి పోషించుట, వేద విద్యార్థులకు ఉపకార వేతనములు

నములిచ్చి వేదాభ్యాసమును పోషింపించుటయే కాక, ఆధునికతా ప్రభావమున క్రమక్రమముగా క్షీణించుచున్న వేదాధ్యయన వ్యవస్థను దృష్టిలో పెట్టుకొని వివిధ వేదములను సస్వరముగా ప్రామాణికులైన వండితులచేత చదివించి టేపిరికార్డుకూడా చేయించి ముందు తరాలవారి కోసమై పరిశోధనల నిమిత్తమై భద్రపరచుచున్నారు. చివరికి వేదముల నన్నింటిని నాంధ్రీకరింపజేసి సమూలముగా ప్రచురించి యేవిధమైన లాభాపేక్షయేకాదు తాముపెట్టిన పెట్టుబడినైనను తిరిగి రాబట్టవలయునను దృష్టికూడ లేకుండ చాల తక్కువ వెలకు ప్రజలకందునట్లు చేయవలయునను సంకల్పముతో నీకృషికి సమకట్టినారు. ఇందుకు ప్రతిఫలముగానే యీ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ప్రకటించుచున్నారు. మొట్టమొదట నాలుగు సంపుటలలో ఈ ఋగ్వేద సంహితను ప్రకటించవలయునని నిర్ణయించుట జరిగినది. కాని నవమ దశమ మండలాలతో నాల్గవ సంపుటము దాదాపు 1700 పుటల బృహద్గ్రంథముగా రూపొందునని భావించియు డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు అష్టమాష్టకము గుహ్యాష్టకమనియు నందులో ననేక రహస్యములు కౌక్కులుగా నిండి నిబిడికృతమై యున్నవనియు నభిప్రాయపడిన మాట ననుసరించి యీ అష్టమాష్టకములోని వివిధ సూక్తములకు నాంధ్రీమున నర్థాంతరములు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారే వ్రాయుట ఉత్తమమని భావించినందువల్లను, నీ ఋగ్వేద సంహితను నయిదు సంపుటములుగ వెలువరించుటకు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు నిర్ణయించుట జరిగినది.

లోగడ ప్రథమ, ద్వితీయ మండలములతోనున్న ప్రథమ సంపుటము; తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ మండలములతోనున్న ద్వితీయ సంపుటమును; సప్తమ, అష్టమ మండలములతోనున్న తృతీయ సంపుటమును; నవమ మండలముతోను దశమ మండలములోని 61వ సూక్తము వరకు-అనగా అష్టమాష్టకములోని తొలి అధ్యాయంతోను కలిపి చతుర్థ సంపుటముగాను వెలువడినవి. దశమ మండలములోని అష్టమాష్టకములోగల ద్వితీయాధ్యాయం మొదలు అష్టమాధ్యాయాంత్యం వరకునున్న అయిదవ సంపుటము యిప్పుడు వెలువడుచున్నది. ఈ అష్టమాష్టకంలోగల సమస్త సూక్త గతాలైన ఋక్కులన్నింటికిని అర్థాంతరములుగా బహుముఖమై పరమవైజ్ఞానిక రూపములైన విశేషములను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు దైవీయమైనత్యప్రతిబింబకాలుగా విరచించిరి. అందుకు డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారికి వేదవిజ్ఞాన శాస్త్ర సాహిత్య విజ్ఞానమండలి ఋణపడిన దనుటలో సందేహము లేదు.

ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితను ప్రచురించినట్లే సమూల శ్రీమదాంధ్ర శుక్ల-కృష్ణ - యజుర్వేద సంహితలను, సమూల శ్రీమదాంధ్ర సామవేద కౌఠుమ-జైమిని-రాణాయనీయ శాఖ సంహితలను కూడ ప్రామాణిక గ్రంథములుగ ప్రకటించవలసిన అవసరము యెంతయు కలదు. ఏవో చిన్న చిన్న భాగములు తప్ప అథర్వ వేదము యంతవరకును మూల గ్రంథమే ముదిరితము కాలేదు. దాదాపు వదునైదు సంవత్సరములకు పూర్వము ఒరిస్సా రాష్ట్రములో ఒక అథర్వ వేద లిఖిత ప్రతి లభ్యమైనట్లు పత్రికలలో వార్త వచ్చినది. ఈ లిఖితప్రతి ఒరిస్సా ప్రభుత్వ పాఠశాలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో భద్రపరచబడి వున్నది. దీని నాంధ్రీకరింపజేసి అముదిరితముగనున్న మూల గ్రంథముతోపాటు ముద్రించి ప్రకటించవలసిన అవసర మెంతేని కలదు. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు యీ కర్తవ్య నిర్వహణలో కృతార్థులై విజయవంతులు కాగలరని హృదయపూర్వకముగా నాశించుచున్నాను.

9-మోతీలాల్ నెహ్రూ మార్గ్

కొత్త ఢిల్లీ.

ఇట్లు

పి. వి. నరసింహారావు

విదేశాంగశాఖామంత్రి

భారత ప్రభుత్వం.

సాహిత్య విజ్ఞాన సౌరభేయి
విమర్శనాక్షీరార్ద్రవ రాజహంస

బహుభాషాకోవిద
శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు
భారత విదేశాంగశాఖామంత్రి

లైన “ఖిల” మంత్ర సూక్తాలను డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు అనేక తాళవత్రి గ్రంథాలు పరిశోధించి తొలిసారిగా ఋగ్వేదంలో యే యే మంత్ర సూక్తాలు యే యే ప్రదేశాలలో ఉండాలో అక్కడ కలిపి మూల ఋగ్వేదాన్ని సుసమగ్రం చేశారు. శ్రీనేమానివారు అనువదించకుండా విడిచిన అనేక ఋక్కులను, సూక్తాలను, అష్టమాష్టకములోని సప్తమాధ్యాయ శేషభాగమును, అష్టమాధ్యాయమును అసాధారణంగా అనువదించి పూరించారు. ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ సంపుటలలో డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు అనేక వేద విజ్ఞాన విషయాలు తెలియజేశారు. ప్రత్యేకించి చతుర్థ సంపుటంలో అష్టమాష్టకంలోని ప్రథమాధ్యాయంలో గల “అరోదసీ అవృణాదోత” అన్న మంత్రమును పురస్కరించుకొని సృష్టి సిద్ధాంతముతో సహా బహుముఖమైన విజ్ఞాన విషయాలను అగాధమైన పరిశోధనలతో లోకంముందు పుంచారు. అష్టమాష్టకం అత్యంత నిగూఢవిజ్ఞాన విషయాలతో నిండివున్నదని డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారు నిరూపించుతూ యీ అష్టకంలోని మంత్రాలన్నింటికీ అత్యంత విజ్ఞానాత్మకమైన రెండు ఆర్థాలను ప్రతిబింబిస్తూ అమేయమైన కవితాధారతో వివిధ పద్యాలు విరచించారు. అష్టమాష్టకంలోని ద్వితీయాధ్యాయంతో ప్రారంభమై అష్టమాధ్యాయంతో ముగిసిన ఈ “సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” అయిదవ సంపుటం అశేష విషయాలతో కవి వండిత వైజ్ఞానిక ప్రపంచ మునకుజ్ఞాన విజ్ఞానాల భిక్ష పెట్టుననడంలో సందేహంలేదు.

శ్రీనేమానివారు తమ “శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”ను ఆంధ్రదేశంలోవున్న ఆంధ్రులకు అంకితం యిస్తూ వ్రాసిన పద్యాలలోని రెండవ పద్యంలో

“....మా ఆంధ్రదేశంబుఁనందుఁ గల్గు, నూతన సుశక్తి పుత్తుఁడు పూత మతిని

నన్నుఁ దనియింపఁజేయుచున్నాఁడు తెనుఁగు, వేదమును నాదరింపఁడే! వేయిపాళ్ళు”

అని తమ గ్రంథభవిష్యత్తు తమకు ముందుగా తెలిసినట్లే విరచించిన విధంగా “నూతన సుశక్తి పుత్తు”డైన డాక్టర్ గోపాలకృష్ణయ్యగారి అతివచిత్రమైన మేధాసంపదతో నూటికినూరుపాళ్లేకాదు వేయిపాళ్లు యీ గ్రంథం సురక్షితమై సుసమగ్రమై సమూలమై సుపరిష్కృతమై తెలుగువారి ఇలవేలైన ఏడుకొండలవాని కరుణాకటాక్షాలతో అఖిలాంధ్రా వశికీ అంకితంగా వెలుగు చూడడం మహద్భుతమైన విషయం.

ఆర్ష విజ్ఞానానికి అత్యంత ప్రాధాన్యము నిచ్చి దాన్ని ప్రజలలోనికి తీసికొని వెళ్ళడానికై తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారు అత్యంత భక్తి శ్రద్ధలతో చేస్తున్న బహుముఖమైన సేవలతో దైవీయమైన పవిత్ర కార్యక్రమాలకు సార్థకత లభిస్తున్నది. అందుకు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం అధికారులను హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాను.

హైదరాబాదు

18-2-1989

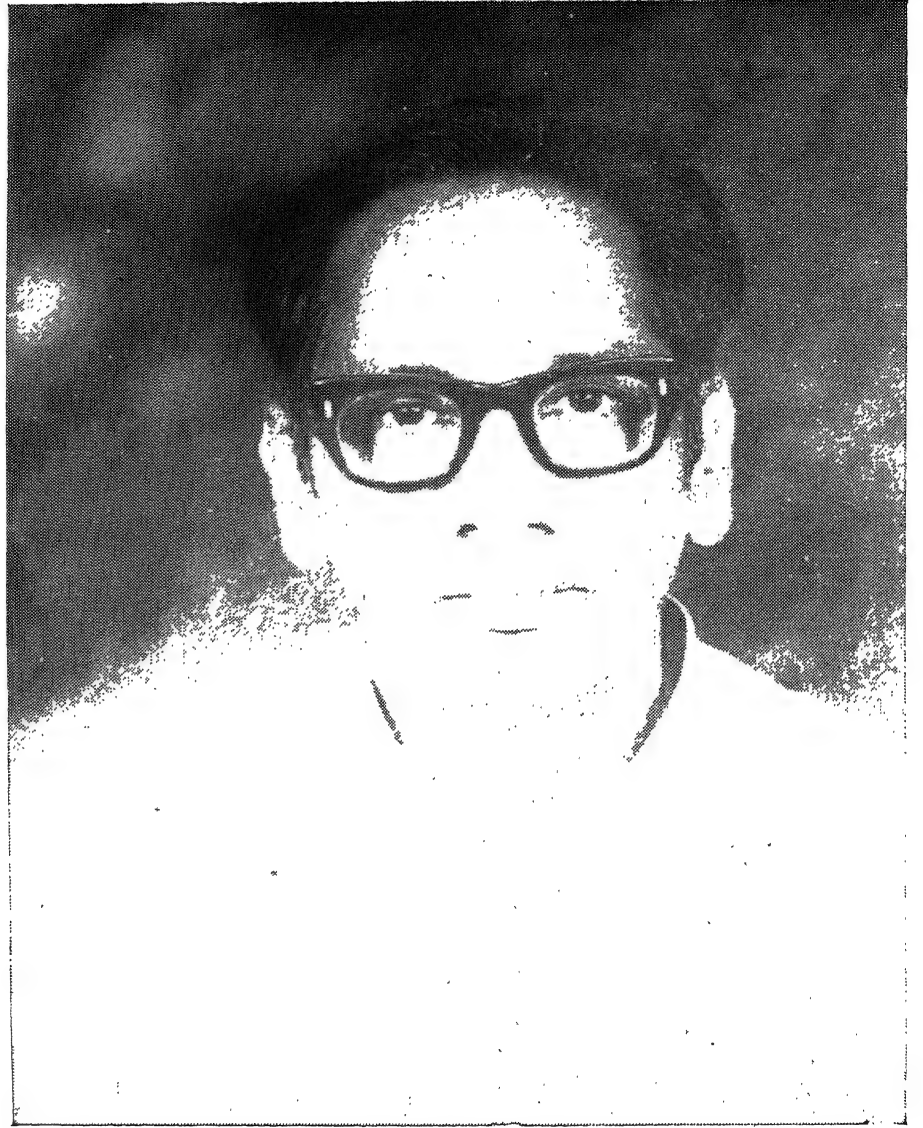
కోళ్ళ అప్పల నాయుడు

దేవాదాయ ధర్మాదాయ శాఖామాత్యులు

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

కావ్యచిత్త
శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహర్షి
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

మధుర స్మృతి!

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

“అఖిలాంబ”-“విశ్వనాథయ్య”ల కావిర్భవించియు
“ముత్తలక్ష్మి”-“నటరాజన్”నా నలరు నమ్మమ్మ తాతలకు
దత్త పుత్రుం డౌచుఁ దనరు“ఎన్. రమేశన్”
“తిప్పరసుందరి” సతిగఁ దేజరిల “సిద్ధార్థ”-
“అనంద్”-“ఆదిత్య”-“జయేంద్రు” లలరఁబుతులుగాఁగ
దేవ దేవుని పూజ దివ్యమ్ముగాఁ జేసి
ఆర్షవిజ్ఞానమ్ము నౌదలన్ దాల్చుచున్
ధన్యుడయ్యెను నన్నె దైవమ్ముగాఁ దలఁచె ॥

వేదవిజ్ఞానంపు వెలుఁగులన్ జూపుచున్
ఆ దివ్య దైవాల అతిలోక శక్తులన్
ఋషుల మార్గాలలోఁ గృషి చేసి పయనించు
నా పరిశోధనా నవ్య పథాఽఽవశులు
అద్భుతావహము లని అమృతాత్ముడ నని
ఆత్మలో నానంద మంది “రమేశన్”
“వేదవిజ్ఞానాల విమల రూపములైన
మీ పరిశోధనల్ మిన్నంటి వెల్లఁగా
వేద చతుష్టయము విలసిల్లవలయు” నని
ప్రత్యవాయము లేని సత్యవాక్యమ్ముగా
నన్ను వేఁడుచు దివ్య నర నారాయణ
హృదయుడై ఋషి వదగుడై తనరారె ॥

ఆ॥వె॥ శాసనాలలోనఁ జారిత్రకరతుల
స్థూపముల నపూర్వ దీపము లగు
శతశతాబ్దిగతులఁ జక్కని శిల్పాల
శోధనము లొనఁగె నగాథముగను ॥

క॥ ఘనమౌ నజయ్య శక్తుల
ననంత వేద పురుషుడుగ నవతరణ మ్మొఁ
దిన దివ్యదేవ రూపుడ
నని నా కీ వేద మొనఁగి అమరుం డయ్యెన్ .

దివ్యదీప్తి!

బి.
వాఙ్మయ
డాక్టర్ వడమూరి
"కళా"

ఆ॥ వె॥ "దేవినేని" వంశ దివ్య సంజాతుఁడౌ
"సీతారామ" యాఖ్య శీతకరుఁడు
తిరుమల తిరువతి సుదేవళ పాలనాఁ
ధ్యక్షుఁ డయ్యె ధర్మయజ్ఞ మహిమ ॥

శ్రీదేవీవిషమవృత్తము॥

"వేంకట్రామయ-అన్నపూర్ణ"లకు విశ్వదేవ సందీప్తి షే
మంకారిత్వ మనంతరూపగతి ధీమాహాత్మ్య మొంకారమై
అంకమై "శశిరేఖ" ధర్మనతి సౌహార్దాఽఽత్మతన్ నిల్వఁగా
"వేంకట్రావు" సుపుత్రుఁడై "విజయ"తో విజ్ఞానులన్ వైద్యుఁడై
శ్రీంకారాతి సుపుత్రుయై సిరులమై "శ్రీదేవి-కోటిశ్వరుం"
డంకాంకాంక గణాంక సనాథనాథలన్ నన్యోఽన్యత్వ మొప్పార నా
టంకం బేమియు లేక అజయుఁడై వెలుఁగు "సీతారామ" యాఖ్యుం డిలన్ ॥

ఆర్షశ్రీవిషమవృత్తము॥

ఆర్షవిజ్ఞానమ్ము నౌదలన్ దాల్చుచున్ - గర్వజార్థిక మహాగణక పరీక్షకుఁడై
వర్షిత సద్భక్తి భావ సద్భదయతఁ బ్ర - కర్షతన్ వర్ధిల్లుఁ గాల్చు "సీతారామయ" ॥

రామశ్రీవిషమవృత్తము॥

హృచ్చిన్మయానంద మొప్పారఁగా నిత్య - సచ్చిదాత్మీయతలు సత్య సేవ్యమ్ములై
నిచ్చలున్ వర్తిల్ల నెగడొందు "దేవినేని" - సచ్చరితవంశ్యుండు చాగు "సీతారామయ

అష్టపదకందము॥

ప్రాచీనమ్మా భారత - ధీచరితశ్రీ సుసంస్కృతికి మహితపు ట
ర్వాచీనమ్మా విజ్ఞత - సేచన మొనరించుచుండు "సీతారామ"
య్యాచార్యుండో అనఁగా - వీచఁగఁ బ్రాణాఽనిలములు విపులాంధోర్విన్
తూచా తప్పక వాక్కుల - నాచరణమ్ముందు నిలుపు నమృతహృదయుఁడై ॥

మాతామహుఁ డంచుఁ జేతావనిగఁ "బ్రహ్మిణ్"
మా పితామహుఁ డంచు మహితగతి "జయరామ్"
బహుముఖాఽభ్యుదయాలఁ బ్రపంచమున వెల్గ
మనుమలై వంశాల మహిత గతి నిల్పఁగా
"సీతారామయ్య" సచ్చిదానందుఁడై నిల్చు ॥

అష్టపదకందము॥

ఇల్లును నొళ్ళును నుల్లము - మళ్ళిన వయసునఁ బవిత్ర మాన్యము లొచున్
గుళ్ళుగ "సీతారామయ" - యెల్ల లెనయనట్టి విశ్వ హృద్ దేవళమై
కల్లయుఁ గవటము లేకయె - చిల్లలిత సమూలమైన శ్రీమద్ బుగ్వే
దోల్లసితమై అంధ్రము - వెల్లివిఠియ దివ్య దీక్ష నిర్వర్తించెన్ ॥

శ్రీ దేవినేని సీతారామయ్య

అధ్యక్షులు :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల

ధర్మక్షేత్ర మండలి

శ్రీ చింతలపాటి వేంకటపతిరాజు ఐ ఎ. ఎస్.

కార్యనిర్వాహణాధికారి-

సభ్యులు-కార్యదర్శి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల

ధర్మకర్తలమండలి

విజయవతాక!

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయమహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-వ్రహ్మర్షి”

ఉ॥ చింతలపాటి వంశజుఁ డశేష విశేష మహాసేవనా
శాంత గభీర సజ్జనుఁడు చాలగ నేర్మియు నోర్మియున్ జనా
క్రాంత నితాంత దేవళములన్ బ్రభు సేవల పాలనాదక్షతన్
జింతలు లేని రీతిఁ బరిశీలనఁజేయుచు నేలుచుండెడున్ ॥

క॥ అంతర్గతి నాత్మీయత
నెంతేని మదీయమైతి నెనసిన చెలుఁడె
“మంతెన తిరువతిరాజు”కు
దాంతుఁడు జామాతగాఁగఁ దగవరియయ్యెన్ ॥

చ॥ చటుల మహావిభూతిమయ షాత్రత శైత్యత సత్య మౌచు “వేం
కటపతిరాజు” చంద్రుఁడయి క్రాల “సుభద్ర”యే భద్రపత్నిగా
నటు నిటు రెండు వంశములు నాత్మ పవిత్రత మైఁ దరించఁగా
నిటలమునన్ అదృష్ట గణనీయ సురేఖను బ్రహ్మ వ్రాసెలే! ॥

తే॥గీ॥ భవ్య భవ పుణ్య ఫలముగ వరలు “సుబ్బ
రాజు-బుచ్చివెంకాయమ్మ”ల ప్రియ సుతుఁడు
తిరుమల తిరువతి సుదివ్య దేవళముల
కార్య నిర్వహణపు టధికారి యౌచుఁ
గ్రాలు “చింతలపాటి వేంకటపతి” సుత
“గౌరిగాయత్రి”గా వెల్ల జ్ఞానరతులఁ
బరఁగ “నాశ్లేషవర్మ”గా సత్ప్రభల సుతుఁడు
తోడునీడగను “సుభద్ర” యేడుగడగ
వరలు నాంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ “ప్రధాన
కార్యదర్శి”గ సత్కీర్తి గన్న మామ
“యం.టి. రాజు”కు దీటుగా దంట యౌచు
వేంకటేశుం డొనంగు నభీప్సితముల ॥

అష్టపదకందము॥

సహన మ్మొక శాక్తేయపు
మహనీయ విశాల శుభ్ర మాహాత్మ్యముగా
సహరహము వెంట నంటఁగ
నిహవరముల “వేంకటపతి” నెల్లఁడు కావన్
గహన సురూప మ్మౌచును
సహస్సు రాత్రిమయ కాల యజ్ఞగతుల మడ్
విహితమ్మా ఋగ్వేదము
మహితమ్ముగ వెల్వరించు మాన్యుం డయ్యెన్ ॥

అభినందన!

బ్రహ్మర్షి
వాఙ్మయమహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-ప్రపూర్ణ”

క॥ “తుమ్మల” వంశీకుండై
పెమ్మెగ సుబ్బయ్య కృష్ణ వేణుల సుతుండై
చిమ్మిన స్వచ్ఛశీతుండై
ముమ్మూర్తుల మహిత రామమోహనరావే॥

శా॥ ఎండోమెంటు కమీషనర్ గ జగ నెం
తే దివ్య దేవాలయాల్
నిండన్ గుండెలఁ బ్రాక్రనంపుఁ బ్రతిభన్
దీప్తిన్ బ్రవర్ణిలైరే!
దండాల్ పెట్టుచు ధర్మ పత్నిగను “ర
త్నాబాయి” వర్తిల్లఁగన్
మెండో సంతతి విద్యలన్ విహితమై
మేల్ మేటి ధన్య మ్మగున్ ॥

తే॥గీ॥ శ్రీమహాశ్వేత రూపము చెలఁగు రీతి
నతి పవిత్ర హృదయమున ఆస్తికుడయి
దైవకృప సున్నతంపు సుస్థాన మొందె
రామమోహనుఁ డత్యవిరామ కృషుల
రాష్ట్రమునఁ బరిశ్రమల దైరక్తరగుచు
సేవ లొనరించు నిరతమ్ము సిరులు నిండ ॥

ఆ॥వె॥ వరఁగు “రామలక్ష్మి” - వరలు “కృష్ణారెడ్డి”
తల్లిదండ్రు లొచుఁ దనరఁ బుట్టి
“జంకి బాపురెడ్డి” సాహిత్య సౌహిత్య
పరుఁడు గాఁగఁ గీర్తి వడసినాఁడు ॥

క॥ “రాజేశ్వరి” సహచరిగా
భ్రాజిత జీవనపు ధర్మ భాగస్వామ్యం
బోజోగుణ రూపగ రా
రాజితుండై బాపురెడ్డి రాణించు సదా॥

క॥ ఉన్నత విద్యలు చదివెయు
నెన్న విదేశముల బహుకృతి సత్కారాల్
చెన్నొందంగ నవార్థుల
మిన్నంటెను బ్రభుతలో కమీషన రగుచున్ ॥

క॥ మధురములౌ సుకవితల వి
విధములుగ వెలయఁగఁ జేసి ద్విగుణాన్విత
ప్రథ వెలుఁగ బాపురెడ్డి వి
తథ రహితుండై వరలును ధన్యాత్ముండై ॥

శ్రీ తుమ్మల రామమోహనరావు ఐ. ఏ. ఎస్.

కమీషనర్ :

దేవదాయ ధర్మాదాయశాఖ-ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిభ్రమం.

సభ్యులు :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల

ధర్మకర్తల మండలి

13-2-1988 వరకు

“కవిరాజు శిఖామణి”

డాక్టర్ జె. బాపురెడ్డి ఐ. ఏ. ఎస్.

కమీషనర్ :

దేవదాయ ధర్మాదాయశాఖ-ఆంధ్రప్రదేశ్ పరిభ్రమం.

సభ్యులు :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల

ధర్మకర్తల మండలి

13-2-1988 నుంచి

5-6-1989 వరకు

శ్రీ సి. ఆనందరావు
 న్యాయ వ్యవహారాలు -
 వాణిజ్యపన్నులశాఖామంత్రి
 సభ్యులు :
 తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల
 ధర్మకర్తల మండలి
 15-2-1989 వరకు

శ్రీ జి. నాగిరెడ్డి
 చిన్నతరహా సీటిపారుదల -
 చేనేతపరిశ్రమలశాఖామంత్రి
 సభ్యులు :
 తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల
 ధర్మకర్తల మండలి
 15-2-1989 వరకు

ఓరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తలమండలి సభ్యులు

శ్రీ ఎస్. ఆర్. లక్ష్మీనారాయణ

శ్రీ సి. ప్రభాకర రెడ్డి ఎమ్.ఎల్.ఏ.

శ్రీ బి. రామచంద్రరాజు

శ్రీ ఉండు కృష్ణారావు ఎమ్.ఎల్.ఏ.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తలమండలి సభ్యులు

డాక్టర్ ఎన్. దేవనాథన్

శ్రీమతి తరదా సరోజ ఎమ్.ఎల్.ఎ

శ్రీ యల్.వి. రామయ్య

శ్రీ జనుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తల మండలి

1. శ్రీ దేవినేని సీతారామయ్య
అధ్యక్షులు
ఆబిడ్స్-హైదరాబాదు.
2. శ్రీ జె. బాపురెడ్డి, I.A.S.
కమీషనర్: దేవాదాయ-ధర్మాదాయశాఖ
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం-హైదరాబాదు.
3. శ్రీ సి. హెచ్. వెంకటపతిరాజు, I.A.S
కార్యదర్శి-కార్యనిర్వహణాధికారి, తిరుపతి.
4. శ్రీ సి. హెచ్. ప్రభాకరరెడ్డి, M.L.A
పీఠేరు. చిత్తూరుజిల్లా.
5. శ్రీ జి. నాగిరెడ్డి
(శ్రీ నాగిరెడ్డిగారు 15-2-1989 తేదీన
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమంత్రివర్గంలో
చిన్నతరహా సీటిపొందుదల-జాతి శాఖల
మంత్రి అయ్యారు.)
6. శ్రీ సి. ఆనందరావు
(శ్రీ ఆనందరావుగారు 15-2-1989 తేదీన
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమంత్రివర్గంలో
న్యాయ-వాణిజ్య పన్నుల శాఖల
మంత్రి అయ్యారు.)
7. శ్రీ ఐ. ఎల్. ఎన్. శాస్త్రి. అడ్వోకేటు
గగనమహల్ రోడ్, దోమలగూడ, హైదరాబాదు.
8. డాక్టర్ ఎన్. దేవానాథన్
10. డాక్టర్ రంగాచారి రోడ్,
మైలాపూర్-మద్రాసు-4
9. శ్రీ బి. రామచంద్రరాజు
తిరుమల. 517504
10. శ్రీ ఉండు కృష్ణారావు, M.L.A.
మంచికోడేరు. తూర్పుగోదావరి జిల్లా.
11. శ్రీమతి వరదా సరోజ, M.L.A.
అనంతపల్లి స్ట్రీట్, శ్రీకాకుళం
12. శ్రీ ఎస్. ఆర్. లక్ష్మీనారాయణ
198/1-చిక్కన్నగార్డెన్,
చామరాజ్ పేట్, బెంగళూరు-18
13. శ్రీ ఎల్. వి. రామయ్య
2-తాతా ముత్తయ్యప్పన్ స్ట్రీట్,
మద్రాసు-600 001

ప్రచురాలి
ప్రచురాలి బుగ్గెద సంహిత

ఈ బదవ సంపుటము

బ్రహ్మరి

నామ సంపుటము

“కళా-ప్రపూర్ణ”

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి

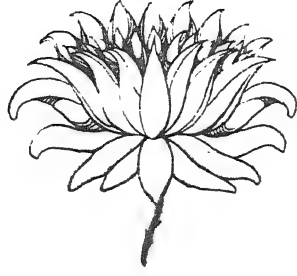
షష్ఠ్యబ్ద పూర్తి

“విభవ” నామ సంపుటము

ప్రచురణ

ఆర్షవిజ్ఞానాభిమాని

ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతీ ప్రతినిధి
శాంతి అభ్యుదయ సత్య ధర్మ సౌజన్యమూర్తి
అర్థిక గణాంక విశేష పరీక్షక మహామేధావి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల
ధర్మకర్తలమండలి
అధ్యక్షులు

శ్రీ దేవినేని సీతారామయ్యగారి

సమాదరణతో

సమూల

శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధగ్వేద సంహిత

ఈ ఐదవ సంపుటము

ఆవిష్కృతము

ఆశీస్సు!

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

౧

ఉద్యోగ విధి యన్న ఊసునే మరచుచున్
రాత్రింబవళ్ళు విశ్రాంతి లేకుండంగ
ఈ “సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత”
అవతరించుటలోన అహరహము దీక్షన్
సంస్కృతాంధ్రాల సుసంపన్న పాండితీ
గరిమ మీఱగ నిత్య గవేషణా కృషితోఁ
బరిశ్రమించిన నా ప్రథమ సుత “జయశ్రీ”
“అట్లూరి” వంశజుఁడు అనురాగపూర్ణుఁడు
“సత్యనారాయణ” సహకరింపగఁ బతిగ
మూడేండ్లు నిండకయే ఆడుచున్ బాడుచున్
బహుముఖ విషయాలఁ బ్రజ్ఞులన్ జూపుచున్
మాటలన్ మార్పుచున్ మంచి కవితల నల్లు
చిన్నారి “శ్రీగౌరి” సిరిగాఁగఁ జెన్నొంద-
నా అర్థాంగి “శశికళ” నానావిధాల శ్రమించి
సంస్కృతాంధ్రాఽమృత సాహిత్య గగనాన
దినమణిగ శశికళగఁ దేజరిల్లుచును
నిర్గుణ నిరాకార నిరంజన నిర్వికల్పమా
నా పరంజ్యోతిసే అర్చనల్ చేసిరి
అమృత రూపమ్మౌచు నమరదీపమై న
దేవ వేదము దివ్య దీప్తులన్ వెల్లఁగా॥

౨

బుగ్వేద సంహిత కృషి నొనర్పంగ
ఉద్యోగ మని యేమియున్ లేకపోయినన్
దేవదేవుని పాద దివ్యభక్తిని మించి
సంస్కృత సాహిత్య స్వరూప “సత్యశ్రీ”
విదుషీమణి నా ద్వితీయ పుత్రికయు
ధర్మపత్నిగ “రాధ” తగు నా తొలి సుతుఁడు
సరదాగ గేయాల సహజ కవితల నల్లు
సతము “శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి”
“శ్రీనిధి” సంపదగఁ జెల్వొంది వర్ణిల్లఁ-
గవితలున్ వ్యాసాలు నవిరళమ్ముగ వ్రాయు
నా ద్వితీయసుతుఁడు నవ రచయితగా
వరలు “(వేంకటరమణ హరిహర) రాజఫణి”
విసుగు విరామాలు నస లేమియున్ లేక
ప్రతిఫలాఽపేక్ష లేపాటియున్ లేకుండ
అవసర నమయాల ననుదినమ్మును నాకు
సకల విధాలుగా సహకరించిరి గాన
దీర్ఘాఽఽయురారోగ్య దివ్య సౌభాగ్యాలు!
భోగ భాగ్యాఽఽవశులు పొలుపొంద సర్వదా!
అందరిన్ బోధితులన్ అమృత కృపాదృష్టి
నఖిలేశ్వరుండైన ఆ దేవదేవుండు ॥

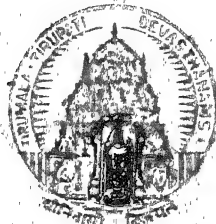

TTD
Tirumala Tirupati

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

ఐదవ సంపుటము

10 వ మండలము

సరికలసము - పరిష్కరణము

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్షి

డాక్టర్ వడ్లవూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“రకా-ప్రహర”

★

ఆంధ్రానువాదము

కావ్యతీర్థ

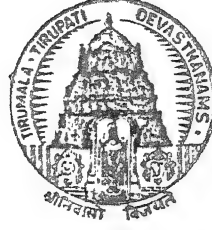
శ్రీ నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్షి

డాక్టర్ వడ్లవూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“రకా-ప్రహర”

శ్రీమదాంధ్ర బుంగ్వేద సంహిత

అంకితము

ఆంధ్రులకు

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

1

- సీ॥ ఐతరేయ బ్రాహ్మణాది వర్ణిత వైభవోపేత దేశమై యుండె నెద్ది ?
రాజనరేంద్ర సంపూజిత పద నన్నయ కవి భూషిత మౌచ నమరె నెద్ది ?
కృష్ణరాయని పేరఁ గృతులు రచించిన కవ్యష్టకముతోడఁ గారె నెద్ది ?
కావ్య నిర్మాణ సంకల్పన చణులైన కవివరంసులనెల్లఁ గలిగె నెద్ది ?
- గీ॥ యఖిల జనులకుఁ గొర్రె దైనట్టి శక్తిఁ, బుట్టఁజేసిన గ్రంథముల్ పొందె నెద్ది ?
యట్టి మా యాంధ్రదేశమునందుఁ గలుఁగు, నాంధ్రులకు దీని నర్పింతు నంకితముగ ॥

2

- సీ॥ రాజరాజ నరేంద్ర తేజః ప్రసక్తి చే నన్నయ ఫణతులు మున్నె వెలిగె
శ్రీరామ మహిమంబుచేతఁ బోతనమంత్ర బాగవతం బిలఁ బాదుకొనియెఁ
గృష్ణరాయనివల్లఁ గీర్తి గాంచిన పెద్దనాదుల కృతు లెల్ల నతిశయించెఁ
గడు రెడ్ల సంపద కలిమిచేఁ దెగ్గన శ్రీనాథ కావ్యంబు శ్రీలు గాంచె
- గీ॥ నట్లు మా యాంధ్ర దేశంబునందుఁ గల్గు, నూతన సుశక్తి పుత్తుఁడు పూతమతిని
నన్నుఁ దనియింపఁజేయుచున్నాఁడు తెనుఁగు, వేదమును నాదరింపఁడే! వేయి పాళ్ళు ॥

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

ఆ॥ వె॥ దేవ వేద వేద దేవైక్యమై వెల్లు, వేద మనువదింప వాద మగునె ?

శబ్ద మనువదించు శబ్ద శక్తుల నెవ్వఁ, డనువదించునోయి ! యశ్శుత గతిని ॥

సీ॥ ప్రభవించి వేలేళ్ళు విభవమ్ములో నుండి శుక్ల శక్తిని మహాశోభ నొంది
 యల ప్రమదౌత్యము లలరార నృజన శక్త్యతివిపుల గతి సహస్ర వత్స
 రాకు లెన్నెన్నియో ! యధిగమింపఁగఁ బృథ్విపైఁ బ్రజోత్పత్తి సుప్రాభవముగ
 నా పైని నాంగిరుఁ డవతరించుచు నాంధ్రజాతికి మూల మై చదలు నంట
 గీ॥ వేద విద్య విస్తృతి దీప్త విమల శక్తి, దీర్ఘ తముఁ డాదిగ మును బుద్ధిర్లతగను
 నాందులకును మత్కృత సుకృతాంధ్రదేవ, పద్య పారిజాతాల నర్పణ మొనర్తు ॥

బ్రహ్మర్షి

వాఙ్మయ మహాద్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రవృత్త”

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత బుగ్వేద-సంహితా

దశమం మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః—ద్వితీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—62

ఋషిః - నాభానేదిష్ఠో మానవః

దేవతా—విశ్వే దేవాః; 1-6-అంగిరసో వా; 8-11-సావర్ణేర్దానమ్

చందః—జగతీ; 1, 8, 9-అనుష్టుప్; (ప్రగాఢః-6-బృహతీ, 7-నతో బృహతీ);
10-గాయత్రీ; 11-త్రిష్టుప్

(1) యే యజ్ఞేన దక్షిణయా సమక్తా¹ ఇన్ద్రస్య సఖ్యమమృతత్వమానశ ।

తేభ్యో భద్రమంగిరసో వో² అస్తు ప్రతి గృభీత మానవం సుమేధసః ॥

636

(2) య³ ఉదాజన్ పితరో గోమయం వస్వతేనాభిన్దన్ పరివత్సరే వలమ్ ।

దీర్ఘాయత్వమంగిరసో వో² అస్తు ప్రతి గృభీత మానవం సుమేధసః ॥

637

(3) య⁴ ఋతేన సూర్యమారోహయన్ దివ్యప్రథయన్ పృథివీం మాతరం వి ।

సుప్రజాన్త్యమంగిరసో వో² అస్తు ప్రతి గృభీత మానవం సుమేధసః ॥

638

1. సమక్తాఽఇన్ద్రస్య, 2. వోఽఅస్తు, 3. యఽఉదాజన్. 4. యఽఋతేన. (వ్యా. ప్ర.)

(4) అ॒యం నాభా॑ వదతి వ॒ల్లు వో॑ గృ॒హే దే॒వ పుత్రా॑¹ ఋష॒యస్తచ్చ॑జోతన ।

సు॒బ్ర॒హ్మ॒ణ్యమంగి॑రసో వో² అస్తు॒ వృ॒తి గృ॒భీత మా॒నవం సు॑మేధ॒నః ॥

639

(5) వి॒రూపా॑సో ఇదృ॒షయ॑స్త ఇ॒ధమ్భి॑రవే॒వనః ।

తే⁴ అంగి॑రసః సూ॒నవ॑స్తే అ॒గ్నేః పరి॑ జజ్ఞిరే ॥

640

(6) యే⁵ అ॒గ్నేః పరి॑ జజ్ఞిరే వి॒రూపా॑సో ది॒వస్పరి॑ ।

నవ॑గ్వో ను దశ॑గ్వో అంగి॑రస్త॒మః స॒చా దే॒వేషు॑ మంహ॒తే ॥

641

(7) ఇ॒న్ద్రేణ॑ య॒జా నిః సృ॑జస్త వా॒ఘతో వృ॑జం గోమ॑స్త॒మశ్వి॑నమ్ ।

సహ॑స్రం మే దద॑తో⁷ అ॒ష్టక॑ర్ణ్యః శ్ర॒వో దే॒వేష్వకృ॑త ॥

642

(8) వృ॒ సూ॒నం జా॑యతామ॒యం మను॑స్తోక్తే॒వ రోహ॑తు ।

యః సహ॑స్రం శతా॑శ్వం సద్యో॑ దా॒నాయ॑ మంహ॒తే ॥

643

(9) స తమ॑శ్నోతి కశ్చ॒న ది॒వో ఇ॒వ సా॒న్వార॑భమ్ ।

సా॒వర్ణ్య॑స్య దక్షి॑ణా వి సి॒న్ధు॑రే॒వ వవ్ర॑థే ॥

644

1. పుత్రాఽఋషయ, 2. వోఽఅస్తు, 3. పాసఽఇదృషయస్తఽఇధమ్భిరః, 4. తేఽఅంగిరసః సూనవస్తేఽఅగ్నేః,

5. యేఽఅగ్నేః, 6. దశగ్వోఽఅంగిరస్తమః, 7. దదతోఽఅష్ట, 8. దివఽఇవసా. (వృ. వృ.)

(10) ఉత దాసా పరి విషే స్మద్దిష్టి గో పరీణసా ।

యదుస్తుర్వశ్చ మామహే ॥

645

(11) సహస్రదా గ్రామణీర్మా రిషన్మనుః సూర్యేణాస్య యతమానైతు దక్షిణా ।

సావర్ణేర్దేవాః పృ తిరన్త్రాయుర్యస్మిన్నశాస్త్రా¹ అసనామ వాఙ్మ ॥

646

శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము—ద్వితీయాధ్యాయము

సూక్తము—62

ఋషి—నాభానేదిష్ఠః†

దేవత—1-6-విశ్వే దేవతలు, 7-వైశ్వదేవి, 8-11-సావర్ణమహాదానము‡

(1)*ఉ॥ హవ్యవిశేషదక్షిణల సందుచు మీరు మహేంద్రు సఖ్యమున్
భవ్యతరంబుగాఁగ నివి భాసిలుచుం గడు దేవతాత్వమున్
నవ్యవిధిన్ వహించుచు మనంబునఁ దృప్తినిఁ బొందుచుంటచే¹
భవ్యము కల్గుఁగాక!² ననివారిత రీతిని మీకు³ దేవతల్! ॥

1414

1. శాస్త్రాఅసనామ (వ్యా.వ్యా.)

† నాభానేదిష్ఠః, (వ్యా.వ్యా.పా. 15b సంఖ్య గల సంపుటములోఁగల ఋషి దేవతల పట్టికలోని పాఠము.)

‡ ఈ 62 వ సూక్తమునకు శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేదసంహిత వ్యాకరణాది 13-వ సంపుటములోఁ బైవిధముగాను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతలపట్టికలో “విశ్వేదేవతలు, అగ్నికిరణములు, విశ్వేదేవతలు, సవర్ణ యోదార్యము” దేవతలుగాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

* రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. బొందియుండుటచే, (తొ. పా.), 2. కల్గుగాక యనివారిత, (వ్యా.వ్యా.పా.), 3. మీకు నిచ్చులున్, (తొ. పా.).

*శీ|| పశ్చిమగోమయిచియున్నచో నన్నలారః
 నేను యజ్ఞముఁ జేయంగఁబూనఁగలను
 కనుక నోయంగిరస్సులుః మనువునైన
 పశ్చిమదరిఁజేర్చుకొనుఁడు : సంవన్నులారః : ||

1415

2. శీ|| *శీ|| పజి సీతమా¹ చేనుధనమును గిరినుండి యంగిరసుల్ : మీర లందినారుః
 సంహార్య మైనట్టి సత్కారమున దేను హర్తను బలు మీర లడఁచినారుః
 సత్కథాతలజైన సవసంబుచే దివిప్రేరకుండగు నూర్యుఁ బెట్టినారుః
 సవనాదు లొనరించి సర్వభూమిని మీరు సుప్రసిద్ధంబుగఁ జూపినారుః
 శీ|| పీర్తమాయుస్సు మరి నదా తేజరిల్లు, సుప్రజయు మంగళంబునుఁ జూపు కర్మ
 కలుగుఁగావుతః మీ కిల వెలుఁగు మనువు, నైన నను సంగ్రహింపుఁడిః యార్యులారః : || 1416

4 *చ|| సురవరపుత్రులారః : యతిసూక్ష్మమతుల్ ఋషివర్యులారః : మీ
 సురుచిరగేహమందు శుభసూచక వాక్యము నుచ్చరింతు నా
 పరమవచస్సు మీరు బహుభంగుల వీనుల నాలకింపు² వీ
 స్థిరమగు బ్రహ్మవర్చనము³ జెందుచు యన్నుఁ బరిగ్రహింపుఁడి : || 1417

(5, 6) *శీ|| అంగిరోఋషివరు లధికరూపంబులఁ జెందినారలు తుష్టిఁ జెందినారు :
 ఘను లంగిరస్సులు గంభీరకర్మలఁ బొందినారలు కీర్తిఁ బొందినార
 అంగిరోఋషివరు లగ్నికిఁ బుత్రత్వ మొందినారు పృతిష్ఠ⁴ నొందినార
 అంగిరోమునివరు లగ్నివల్లన్ జన్మ మందినారు పృసిద్ధి నందినార
 శీ|| లట్టి యగ్ని⁵ నవగ్వుఁ డొనట్టి యగ్ని, యిల దశగ్వుఁడుగన్ వెల్లి యెల్ల సురల
 తోడఁ గూడిన యా యగ్ని తుష్టి నాకు, ధనము నొనఁగుచునున్నాఁడు ధర్మబుద్ధి || 1418

(7) *చ|| ఇలఁగల కర్మజాలము వహించెడు నంగిరసుల్ మహేంద్రుతోఁ
 జెలిమినిఁ బొంది⁶ యశ్వములఁ జెన్ను⁷ వహించెడు దేను సంతతిన్
 విలసితమౌ ధనంబు నతివిస్తృత కర్ణ పరీత గోవులం
 గలుగఁగజేసి నాకుఁ గడు గౌరవముం గలిపింతుగా కొగిన్ || 1419

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పజిసీతమైనట్టి ధనమున ఘన యంగిరసుల్. (తొ. పా.),
2. నాలకింపుఁడి (తొ. పా.),
3. శ్రీఘ్రముబొందును నన్గ్రహింపుడి, (తొ. పా.),
4. పృతిష్ఠ, (పా. పృ. పా.),
5. లట్టియగ్ని, (పా. పృ. పా.),
6. జెలిమినిబూని, (తొ. పా.),
7. జెన్నుదొరంగని, (తొ. పా.).

(8)*గీ॥ ఎవ్వఁ డశ్వంబులన్ మరి యెవ్వఁ డాల
నీ ఋషికి దాన మొసఁగునో : యెలమి నట్టి
మనువు వృద్ధినిఁ గాంచును ఘనతవలన
జల సమాక్లిన్న బీజంబు చాడ్చున భువి ॥

1420

(9)*గీ॥ దివి సముచ్చిత మైనట్టి తేజమునను
వెలుగు నాదిత్యు కైవడి వెలుగునట్టి
మనువు దానంబు నొసఁగెడు మాడ్కి నెవఁడు
దాన మీయంగఁగలవాఁడు ధరణియందు ॥

1421

*గీ॥ అట్టి సావర్ణమనువు తా సందఁజేయు
దక్షిణయుఁ 'బృథ్వీమీద నితాంత వ్యాప్త
మగుచు విలసిల్లు² స్రవియించు తగిన సింధు
వవని విస్తీర్ణ మగుచుండునట్లు తలఁప ॥

1422

(10)*గద్యము॥

కళ్యాణాదేశులు, బహుగవాదియుతులు ప్రేక్ష్యవత్స్థితులు నగు యదుతుర్జుకు లనెడి
రాజర్షులు మనువు భోజనమునకుఁ బశువుల నొసంగిరి ॥

1423

(11)*సీ॥ కమనీయ గో దాతగన్ గ్రాలు మనురాజు మమ్ముల హింసించమానుగాక :
కర్మనేతల మమ్ముఁ గడు ధనంబున నతఁ డంచితంబుగనుఁ బూజించుఁగాక :
వాని దక్షిణ సూర్యుఁ బోని లోకత్రయమందుఁ బ్రసిద్ధమై యమరుఁగాక :
వాని కింద్రాదులు వలయు జీవనమును నదయచిత్తముల నిచ్చెదరుఁగాక :

గీ॥ యిట్టి మనురాజు చెంత మే మెల్లఁ
గర్మ ములనుఁ జేయుచు నత్యంత మోద మలర
సర్వ లక్షణ గోవుల³సంఘములను
బొందఁగల్గుదు మిప్పు డానంద మొప్ప ॥

1424

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. బృథ్వీమీదను ధరచు వ్యాప్త, (తా. పా.), 2. మగుచునుండెను, (తా. పా.), 3. గోవుల సకలవిధుల. (తా. పా.).

సూక్తము—62

ఋషి—నాభానేదిష్టుఁడు
దేవత—1-6-విశ్వే దేవతలు, 7-వైశ్వదేవి,
8-11-సావర్ణమహాదానము

అర్థాంతరము—1

(1)†తే॥గీ॥ శత సహస్రాధిక సుయజ్ఞ సంపదలను
నిందుఁ డే యజ్ఞమునఁ దృప్తి నెనయఁగలఁడొ :
అట్టి సద్యజ్ఞమున నఖ్య మంది యమర
శక్తుల ఋషి దేవానురక్త మగుత : ॥

1425

†తే॥గీ॥ అంగిరస శక్తి సృష్టిలో నాదృతమయి
సర్వ సర్వేశ శక్తుల సఫల మగుచు
నద్భుతావహ మేధా సహాయ మలర
మాసవులు మహా మానవ మాన్యుల గతి
వెల్ల స్వీకరింపుఁడు : ధన్య వినుతి మీఱ
నిత్య సత్యత వెలయంగ నిర్మలముగ ॥

1426

† (2) గోమాయ శక్తులను గోమయము తుంచ
గోవర్ధనము వగిది గోత్రమ్ము నిలువ
నాభి శక్తులు విపుల నవ్య రక్తుల మించ
నానా భువనములు నాగులై వెలయ
అతిలోక శక్తుల నతిదీర్ఘ మౌచు
నాయు రారోగ్యమ్ము నలరంగ నిలువ
నిత్యనూతన మైన నిండు మేధస్సుతో
నిత్యమై సత్యమై నిస్తుల వీర్యమై
విశ్వదేవుని విపుల విశ్వాత్మ మీరంగ
సశ్వరమై జనత అశ్వగా ధార్యమౌ
సర్వ లోకమ్ములున్ శర్వ మహమ్ములై
వర్షాశి వర్ష సఖర్వమ్ముగా నొప్పు
సన్మాసముల మీరు సత్యసంధతతో
స్వీకరింపుఁడు ! నదా సచ్చిదానందాశి ॥

1427

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

†(3) సూర్యుడే రథ మౌచ శోభ మీఱంగ

దివ్యమై నవ్యమై భవ్యమై వెలుగు :

సత్య శక్తులె సృష్టి సృష్టలను నిలుపు :

భూ భువన జాలాల భా భవ్య లోకాల

బణ్ణారములు లేని పుణ్ణాశి లోకాశి

ధన్యాశితో మాన్య జన్యాశితో లోల

సద్గతులు చెలంగంగ దుర్గతులు తొలంగంగ

స్వర్గ నిసర్గతల్ మార్గములై నిల్చు

సన్మానముల మీరు సత్యసంధతతో

స్వీకరింపుడు : నదా సచ్చిదానందాశి ॥

1428

†(4) దేవ సంతతి నవ్య దివ్య శక్తులు మీఱ

శీతలోష్ణాదులు విశీర్ణత వెలయ

మూలమై ధామమై ఆలవాలమ్మై

కాలమై నాభమై మాల జాలమ్మై

అబ్దమై శబ్దమై బుద్బుదము కాక

నిశ్శబ్ద శక్తులే నిగ్రహింపంగ

అబ్రహ్మ కుబ్రహ్మ దుర్బ్రహ్మ కాక

సుబ్రహ్మలై వెల్ల సూర్యాంగిరసులు

సన్మానముల మీరు సత్యసంధతతో

స్వీకరింపుడు : నదా సచ్చిదానందాశి ॥

1429

(5)†క॥ నానావిధ రూపముల

జ్ఞానావృతమై గభీర కాలాంతకమై

మానితు లగు నాంగిరసులు

ప్రాణములై వెలయుచుందు ప్రావృట్పత్తిన్ ॥

1430

(6)†క॥ దశదిశలను బునబున మని

వశరహితగతి మెయి సగ్ని బహు రూపాశిన్

సశరీర సగుణ సవికా

ర శక్తు లెనయుదు రంగిరస్సులు వెలుచన్ ॥

1431

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(7) ఇంద్రునితో నహ సాంద్రశక్తులు వెలయ
 నర్వ లోకాలలో నత్కాంతి పుంజాల
 వేలాదిగా వెల్గు విపులాష్టవసువుల
 మూల్య మమూల్యమై మూలమై నిలువ
 ధరియించి భరియించి వరియించి మించు
 విశ్వదేవత లొచు శాశ్వత గతిగ
 నశ్వరమై శక్తు లనశ్వరమౌచు
 విశ్వాత్మగా నిల్చు శ్రీ విష్ణుమాయగా ॥ 1432
- †(8) సృష్టి నద్యోజాత పిష్ట పేషణ లోక
 శత నహస్రమౌ తేజ శక్తు లెసయంగ
 నిత్యమ్ము జనియించు నత్యవరత్వాన
 రాగానురాగాల రాగ రంజిత మౌను ॥ 1433
- †(9) దివ్య శక్తిగ వెల్గు దేదీప్యమానమై
 వెల్గుచున్ జీకట్ల వేకార్చి పోకార్చి
 సూర్యకాంతిని మించు నార్యకాంతుల సౌరు
 సింధువై సంధియై బంధువై మీఱు ॥ 1434
- †(10) గోవ్యమై రూప్య సారూప్యమై ప్రాప్యమై
 వై రూప్యతల్ వెలయఁ జాగ్రభవముతో నిల్చు
 సృష్టిశక్తులు మహాశ్లిష్టతల్ పొలయ
 వ్యష్టి సమిష్టులన్ సృష్టమ్ముగా వెలయు ॥ 1435
- †(11) మహా సహస్రమై మహిమాన్వితమై
 సూర్యకాంతులు వెలుగ సూరి మను వొకందె
 వివిధ దేవాళుల వేవిధమ్ముల నర్చ
 చేసి ధన్యత నొంది చెందుఁ బుణ్యగతుల
 నశ్శాంత గతితో నవిశ్శాంత మతితో
 విశ్శాంతమైన విపుల శక్తులు వెలయ
 లోకాలఁ గాలాల కాలవాలము కాక
 వేల బద్ధమౌచుఁ గాలమై మాలయౌ ॥ 1436

---

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

సూక్తము—62

ఋషి—నాభానేదిష్ఠుఁడు

దేవత—1-6-అశ్వినీదేవతలు, 7-వైశ్వదేవి, 8-11-సావర్ణమహాదానము

అర్థాంతరము—2

†(1) అమృతసిద్ధిని గోరి అమల యజ్ఞము చేసి
 అగ్నిరూప మైన అసమానశక్తితో
 భద్రతలు వెలయంగఁ బరమ పరిశుద్ధతన్
 ఇంద్రశక్తులు మీఱ నతంద్రరక్తులు చీర
 అద్భుత మేధతో అపరిమిత యుక్తులన్
 అంగిరస్సుల నగ్ని అమరత్వమును నిచ్చు ॥ 1437

†(2) అతిలోక శక్తితో నసమాన గోమయము
 అణుధూళి దుశ్శక్తు లనలు రూపమె మాయ
 దీర్ఘాయు వభివృద్ధి దివ్యమై భవ్యమై
 నవ్యశక్తుల బ్రతుకు నానా మహామహితాల
 నద్భుతమేధతో నపరిమిత శక్తులన్
 అంగిరస్సుల నగ్ని అమరత్వమును నిచ్చు ॥ 1438

†(3) నిత్యమౌ సత్యము నిఖిల లోకావళిని
 మేర లెన్నో మీఱి సౌర శక్తుల నిల్చి
 దివ్యమౌ మాతృ భూ దీధితులు వెలయ
 నధిరోహణము లొప్ప నతిరోహణము లొప్ప
 నద్భుతమేధతో నపరిమిత శక్తులన్
 అంగిరస్సుల నగ్ని అమరత్వమును నిచ్చు ॥ 1439

†(4) ఈ నాభి వలయాల నే చేటు విలయాలు
 దేవ పుత్రుల నవ్య దివ్య శక్తులతోడ
 ఒకదానివెంట వే రొకటి వచ్చుచునుండ
 మంచిచెడులను మలచి ప్రపంచాన వ్యాపించి
 భూ సభోఽంతరాళ భా నాభ మతివేల
 జగజంత తేజాల జగ మెల్ల వెలుగుగా
 నద్భుతమేధతో నపరిమిత శక్తులన్
 అంగిరస్సుల నగ్ని సమరత్వమును నిచ్చు ॥ 1440

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

- †(5) అతిగభీరమైన అతిలోక కర్మలన్
అతివేల రూపాల నతిదృష్టు లమర
ఆ అంగిరస శక్తు లమరంగ నగ్నులై
ఉత్పన్న మగుచుండు నుల్లోల గతు లెనయ ॥ 1441
- †(6) బహు రూపములు మీఱ నహరహము వెల్లు
దివి భువుల రపి శశుల దేదీప్యమానమై
నభమందు దశదిశల నవ కాంతు లెనయ
నంగిరస్సులు తమము సంతరింపఁగఁజేయు
దేవశక్తుల మహిత దివ్యత్వ మెనయ
సత్య శక్తుల నిలుచు సకలమ్ము పెలుచ ॥ 1442
- †(7) అశ్వశక్తులు వేల లధిగమించుచు వెల్లు
గోళాలు వేలాది గుండ్రమ్ముగాఁ దిరుగ
నింద్రశక్తులు రెండు నీరేడు లోకాల
అష్టవసువులతో సమిష్టిగా వెల్గొందు ॥ 1443
- †(8) హెచ్చు లొచ్చులు చాల నెన్నెన్నో లోకాల
శత సహస్రాధికశక్తి కిరణావళుల
సత్పదార్థము సృష్టి సకలమ్ము వ్యాపించి
మించి వెలుఁగొందునులె సంచితములు పొంద
మంచిచెడులను మంచిపెంచి చెడులను దుర్గించి
సూసరాహిత్యమున ననూనమ్ముగా నిల్చు ॥ 1444
- †(9) లోకాల చీకట్ల పోకార్చు సూర్యాశి
అత్యుచ్చ గతి మీఱ మృత్యంతరము దూరు
సావర్ణ్యములు తీర సారసింధువె యగుచు
దక్షిణదిశలోన నక్షిణతను నణఁచుఁ
బార మపారమై సారవంతమైన
సమ మసమ మృగుచు సంపదలు నిల్చు ॥ 1445
- †(10) అత్యుత్తమమైన అతిలోక లోకాల
యదు తుర్వశు లెల్ల మది ముదము సందుదురు
మంచి పనులను ఘనత మించు గోవుల రీతి
నణుదూశి నశియింప సరివర్గములఁ దుర్గించు ॥ 1446

- †(11) వేలువేలుగ వెలయు వేలాది లోకాల
 సూర్యశక్తిని గాంతి శోభిల్లు రీతిగా
 సర్వసవర్ణులౌ సకల దేవాళులు
 అతిలోక శక్తులన్ గతి మించు శ్రుతి మించ
 నాయుపున కాయువై దాయమై న్యాయమై
 యతమాన శక్తితో జతమానమై వెలుగు ॥

1447

సూక్తమ్—63

ఋషిః—గయః స్తోత్రః

దేవతా—విశ్వే దేవాః ; 15-16-పఞ్చా స్వస్తిః

చందః—జగతీ ; 15-తిర్విష్టవా ; 16-17-తిర్విష్టవే

- (1) పరావతో యే దిధిషన్త¹ ఆవ్యం మనుష్రీతాసో జనిమా వివస్వతః ।
 యయాతేర్మో సహుష్యస్య బర్హిషి దేవా² ఆసతే తే అధి బురీషన్త సః ॥ 647
- (2) విశ్వా హి వో నమస్మాని వన్త్యా నామాని దేవా³ ఉత యజ్ఞియాని వః ।
 యే స్థ జాతా⁴ అదితేరద్యుస్సరి యే పృథివ్యాస్తే మో ఇహ శ్రుతా హవమ్ ॥ 648
- (3) యేభ్యో మాతా మధుమత్ పిన్వతే వయః పీయాషం ద్యౌరదితిరద్రిబర్హాః ।
 ఉక్తశుష్మాన్ వృషభరాన్ త్వష్టస్సోస్తాగ్ం ఆదిత్యాగ్ం అను మదా స్వస్తయే ॥ 649
- (4) స్వచక్షసో⁷ అనిమిషన్తో అర్హణా బృహదేవాసో⁸ అమృతత్వమానశః ।
 జ్యోతిరథా⁹ అహిమాయా అనాగసో దివో వర్షాణం¹⁰ వసతే స్వస్తయే ॥ 650

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ధిషన్త ఆవ్యం, 2. దేవా ఆసతే తే అధి, 3. దేవా ఉత, 4. జాతా అదితే, 5. మ ఇహ,
 6. స్వప్నస్తాగ్ం ఆదిత్యాగ్ం అను, 7. చక్షసో అనిమిషన్తో అర్హణా, 8. దేవాసో అమృత,
 9. రథా అహిమాయా అనాగసో, 10. వర్షాణం. (వ్యా.ప్ర.).

- (5) స॒మా॒జో యే సు॒వృ॒ధో య॒జ్ఞమా॒యయ॒రపరి॒హ్వతా దధి॑రే దివి క్షయమ్ ।
తాగ్ం¹ ఆ వి॒వాస నమ॑సా సు॒వృ॒త్తిభి॑ర్మహో ఆది॒త్యాగ్ం² అది॑తిం స్వస్తయే ॥ 651
- (6) కో వః స్తోమం రాధతి యం జాజోషథ విశ్వే దేవాసో మనుషో యతి ష్టన ।
కో వోఽధ్వరం తువిజాతా³ అరం కరద్ యో సః వర్షదత్యంహః స్వస్తయే ॥ 652
- (7) యేభ్యో హోత్రాం వ్రథమామాయేజే మనుః సమిద్ధాగ్నిర్మనసా సప్త హోతృభిః ।
త⁴ ఆది॒త్యా అభ॑యం శర్మ యచ్చత సుగా సః కర్త సువథా స్వస్తయే ॥ 653
- (8) య⁵ ఈశిరే భువనస్య వ్రచేతసో విశ్వస్య స్థాతుర్జగతశ్చ మస్తవః ।
తే సః కృతాదకృతాదేనసస్పర్శద్యా దేవాసః పివృతా స్వస్తయే ॥ 654
- (9) భరేష్విన్ద్రం సుహవం హవామహేంఽహోముచం సుకృతం దైవ్యం జనమ్ ।
అగ్నిం మిత్రం వరుణం సాతయే భగం ద్యావాప్యథిపి మరుతః స్వస్తయే ॥ 655
- (10) సుత్రామాణం పృథిపిం ద్యామనేహసం సుశర్మాణమదితిం సువ్రణీతిమ్ ।
దై॒పిం నా॑వం స్వరిత్రామనాగనమస్రవన్తి మా రుహేమా స్వస్తయే ॥ 656

1. తాగ్ంఽఆవివాస, 2. ఆదిత్యాగ్ంఽఅదితం, 3. జాతాఽఅరంకరద్, 4. తఽఆదిత్యాఽఅభయం,

5. యఽఈశిరే. (ప్రా.వర్గ.)

- (11) విశ్వే॑ యజతా॑¹ అధి॑ వోచతో॑తయే తా॑యధ్వం నో॑ చరే॑హయా² అభిహృతః॑ ।
సత్యయా॑ వో దే॒వహా॑త్యా హువే॑మ శృణ్వాతో దే॒వా³ అవ॑సే స్వస్తయే॑ ॥ 657
- (12) అపామీ॑వామప విశ్వామనా॑హుతి మపారా॑తిం దుర్విదతా॑మమాయతః ।
ఆరే॑ దే॒వా ద్వేషో⁴ అస్మద్మ్యయోత॑నో రు ణః శర్మ॑ యచ్చతా స్వస్తయే॑ ॥ 658
- (13) అరిష్టః॑ స మర్తో॑ విశ్వో॑ ఏధతే॒ వృ పృ॑జాభిర్జాయతే॒ ధర్మ॑ణస్సరి॑ ।
యమాదిత్యా॑సో నయ॑థా సునీతి॑భి రతి విశ్వా॑ని దురితా స్వస్తయే॑ ॥ 659
- (14) యం దే॒వాసో॑ఽవథ వాజసా॑తౌ యం శూర॑సాతా మరుతో॑ హితే ధనే॑ ।
ప్రాత॑ర్యావా॒ణం రథ॑మిన్ద్రో సా॒సని॑మరిష్ట్యస్తమా రుహే॑మా స్వస్తయే॑ ॥ 660
- (15) స్వస్తి॑ నః వ॒హ్యాసు॑ ధన్వ॑సు స్వస్త్వ॑ యస్మి॑న్ పృజ॑నే స్వర్వతి॑ ।
స్వస్తి॑ నః పుత్ర॑కృతేషు॒ యోని॑షు స్వస్తి॑ రాయే॒ మరుతో॑ దధాత॑న ॥ 661
- (16) స్వస్తి॑రిద్ధి పృ॒వథే॑ శ్రేష్ఠా॑ రే॒క్షస్వ॑త్యభి యా వామ॑మేతి॑ ।
సా నో⁶ అమా॑ సో అర॑ణే ని పాతు॑ స్వావే॒శా భవ॑తు దే॒వగో॑పా ॥ 662

1. యజతాఽఅధి, 2. రేహయాఽఅభిహృతః, 3. దేవాఽఅవ, 4. ద్వేషోఽఅస్మద్మ్య, 5. విశ్వఽఏధతే,

6. సా నోఽఅమాసోఽఅరణే. (వ్యా.వర్గ.)

(17) ఏ॒వా వ॒తేః నూ॒సుర॑పే॒వృధ॑ద్వో వి॒శ్వో॑ ఆది॒త్యా అది॒తే మ॑సీ॒పి ।

ఈ॒శానా॑సో స॒రో॑ అమ॑ర్త్యేనా॒స్త్రావి॑ జనో॒ దివ్యో॑ గయే॒స ॥

663

సూక్తము—63

ఋషి.—ప్రాతఃక్షై న గయుడు†

దేవత—పర్యాస్వస్తిదేవతలు, విశ్వే దేవతలు†

(1)*సీ॥ దూ॒రదేశ॑మునుండి॑ చేరి యే॒రు మను॑ష్య బంధుత్వమును॑ గడు॑ బడయువారో :
హ॒వ్యదా॑తలతోడ నతి॒సఖ్యము॑ నొనర్ప నెవ్వరు వాదింప నేగువారో :
మా॒సవో॑ప్రీతులై మను॒జగణంబుల॑ నెవ్వరు ధరియించి నెనగువారో :
యల॑ యయాతి స్వపాల॑ యజ్ఞంబునం దెవ్వ రొనరంగ సుపదేశ ముండువారో :

గీ॥ యట్టి దేవత లెల్ల రత్నాదరమున, సురుచిర ధనాదికం బెల్ల గరము మాకు
నొనగుచున్ మమ్ము గడుగడు నుచితరీతి, నిలను సంతతమతిని బూజింతుగాక : ॥ 1448

(2)*క॥ ఓ సు॒రలారా : యు॒ష్మ
ద్భాసి॑ శరీరములు లోక వంద్యము లగుచున్
వాసి॑గ యజ్ఞార్హములై
భాసి॑లుచున్నవి విశేష భాగ్యం బలరన్ ॥

1449

*గీ॥ ది॒వము॑నుండి మరియు దీప్తాంతరిక్షంబు
నుండి పృథ్వినుండి మెండు ప్రీతిఁ
బుట్టి మీరు సురలు, పూర్ణేష్టులకు వచ్చి
యాలకింతుగాక : లీల పిలుపు ॥

1450

(3)*గీ॥ ఆఖిల నిర్మాత్రి సర్వం నహాదిదేవతలకు
క్షీరంబు స్రవియించు జలద మాల
వలసఁ బరివృథమా¹⁰ దివి వలసినంత
మధుర పీయాష మిడును నే విధమునైన ॥

1451

1. విశ్వఽఆదిత్యాఽఅదితే, 2. సరోఽఅమర్త్యేనా. (వ్యా.వృ).

† వ్యాతపతి 13వ సంపుటములోను, 15b సంఖ్యగలసంపుటములోని ఋషిదేవతలవట్టికలోను ఋషి “గయుడు” గాను, వ్యాతపతి 13వ సంపుటములో దేవత “పర్యాస్వస్తిదేవతలు, వైశ్వదేవతలు”గాను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతలవట్టికలో “విశ్వేదేవతలు, పర్యాస్వస్తి”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

3. ఎవరు దూరమునుండి యేగుదెంచి మనుష్య, (తొ.పా.), 4. సత్యంత సఖ్యంబు, (తొ.పా.), 5. మనుజ సంప్రీతులై, (తొ.పా.), 6. వంద్యములు గదాః, (తొ.పా.), 7. యజ్ఞార్హములను, (తొ.పా.), 8. యుచిత రీతి, (తొ.పా.), 9. సర్వంనహాఖ్య దేవతలకు, (తొ.పా.), 10. పరివృథమా. (తొ.పా.)

*గీ॥ వృష్టిఁ గల్పించువారిని విఫల బలము
గలుగువారిని గర్మలఁ గలుగువారి
నదితిపుత్రుల స్వస్తికై¹ యతిశయించు
నంతరాత్మమః² స్తుతియింపవలయు నీవు ॥

1452

(4)*గీ॥ అనిమిషులు కర్మదర్శులు ఘనులు సురలు
లోక పరిచరణార్థ మలోల మైన
యమరణత్వంబుఁ బీఠితో నఖిల విధులఁ
బొందినారలు ధన్యతఁ జెందినారు ॥

1453

*గీ॥ దీప్యమాన రథాఢ్యులు తేజరిల్లు
ప్రజ్ఞఁ గలవారు మరియును బాపరహితు
లైన యాదిత్యులు దివంబునందు స్వస్తి
కొఱకు వసియించుచున్నారు³ మెరసిమెరసి ॥

1454

(5)*గీ॥ సహజ తేజో విరాజితుల్ సరస బుద్ధు
లిష్టికిన్ వచ్చుచున్నారు పుష్టిఁ గోరి⁴
వా రహింసితులై దివిఁ జేరి యచట
నమరుచుండెద⁵ రెప్పుడు సముచితగతి ॥

1455

*గీ॥ అధికు లగు నదితి⁶పుత్రుల నదితిదేవి
హవ్యరూపాన్నము లమరి సవ్యసుతుల
స్వస్తికై యంతరాత్మమాః చాల భక్తి
సన్నుతింపుము : సజ్జను లెన్నునటుల ॥

1456

(6)*గద్యము॥

ఓ దేవతలారా : మిముల నేనుఁదక్క నితరుఁడెవ్వఁడును స్తుతింపలేడు. మీ రే
స్తోతనమేవించెదరు ? జ్ఞాతలగు నో విశ్వేదేవతలారా : మీ రెందరై యున్నారు?
దాతాది విభాగమున సహజ జనములుగల దేవతలారా : మీ నిమిత్త మే
యజమానుఁడు స్తుతులచేతను హవిస్సులచేతను యజ్ఞము నలంకరించు
చున్నాఁడు? అద్వైతవ్యుత్పత్తి జేయఁజాలఁడు. ఏ యజ్ఞము మా స్వస్తి
కొఱకు మములఁ బాపమార్గమునుండి తప్పించునో⁷ యట్టియజ్ఞము
నెవఁ డాచరింపఁగలఁడు ? ॥

1457

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. స్వస్తికై యతిశయముగ, (తొ.పా.), 2. స్తుతియింపుమయ్యనీవు, (తొ.పా.), 3. కూర్మి మిగుల, (తొ.పా.)
4. పుష్టికొఱకు, (తొ.పా.), 5. నమరుచున్నార లేవే సముచితముగ, (తొ. పా.), 6. ఇక్కడ నిందగ్ర
- గణమునకు మారు వంచ లము గణము పగియు క్తమైనది. 7. తప్పించెదరో : (హృ.పృ.పా.)

(7)*గీ॥ హవ్య సమ్యక్ వ్రధీపాగ్ని యఖిల మనుజు
ముఖ్యుడై సన్మనస్సున మోద మలర
నఖిల మానవ గణము ననాద్య మైన
యజ్ఞ మొనరించియుండెఁ దాఁ దక్షిణుడగుచు ॥

1458

*గీ॥ అదితి పుత్రులైన యమరులారా : మీరు
మాకు సుఖము నిచ్చి మాకు స్వస్తి
నొసఁగి మరియు మాకు సుచితములౌ సువ
ధములఁ జూపవలయుఁ దక్షిణంబు ॥

1459

(8)*గీ॥ స్థావరంబునకున్ మరి జంగమమున
కఖిల లోకంబులకు¹ నెవ్వ రధిపు లగుచు
నున్నవారలో : యా యమరోత్తము లిఁక
వేదితలు జ్ఞానవంతులు విశ్వమందు ॥

1460

*గీ॥ ఉక్తగుణములఁ గలిగిన యో మహాత్ము
లార : కృతపాపముననుండి యకృతపాప
చయమునుండియు² సర్వదా స్వస్తిఁ గోరు
మమ్ముఁ దప్పింపుడి : మీరు నెమ్మి మీర ॥

1461

(9)*గీ॥ పావమోచకు³ స్వాహ్వాను వాసవాఖ్యుఁ
బరమ సంగ్రామములయందుఁ గరముఁ బిలుతు
మమర సంబంధు సుకృతుని⁴ నన్యజనునిఁ
బిలువఁగలవార మగుదుము⁵ ప్రితి మేము ॥

1462

*రచయిత,—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వ్యాతపతి 13వ సంపుటము 87వ పుటలో నీ పద్యములో "నెట్టి యమరులీకుఁ డున్నవారలో యా యమరోత్తములు కడు," అన్న పాఠము వ్రాసికొట్టివేయఁబడినది. తరువాత మూడవపాదము "లగుచున్నారో: యటువంటి యమరు లఖిల" అని వ్రాయఁబడి కొట్టివేయఁబడినది. కాని పైన పేర్కొన్న పాఠము సరైనదిగా గుర్తింపఁబడినది. ఈ పాఠమే మేము వ్రాసిన వ్యాతపతిలో గ్రహితమైనది. (చూ. శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత: వ్యాతపతి ACC No. 3784-CALL No. T 25 - 40 ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రొచ్యురిఖిత గ్రంథాలయం-పరిశోధనా లయం-హైదరాబాద్.)
2. నిప్పుడే స్వస్తికొఱకు, (తొ.పా.), 3. సుహవుని, (తొ.పా.), 4. నాభగాఖ్యు, (తొ.పా.), 5. లలితనుతుల. (తొ.పా.)

*గీ॥ అగ్ని మిత్రిని వరుణుని నల భగాభ్యః
దేవతసు ద్యౌభువంబులఁ బావనాత్ము
తౌ మరుత్తుల స్వస్తికి నన్న లాభ
మునకుఁ బిలిచెద మిప్పుడు మొనసి మేము ॥

1463

(ద్యులోకము నౌకారూపమున స్తుతింపఁబడుచుండెను.)

(10)*గద్యము॥

సుష్టుత్రాయంతియు, విస్తృతయుఁ, పావరహితయు, శోభన సుఖయుక్తయు, అదీనయు,
సుప్రజేత్రియు, దేవసంబంధినియు, జలాహరణశీల దాగుయుక్తయు, నవినశ్వియు
నగు నావ వలె సున్న దివమును లవినాశముకొఱకు (దేవత్వప్రాప్తికి) మే
మెక్కఁగలము ॥

1464

(11)*గీ॥ ఆఖిల భజనీయులార : మా యవనమునకు
మీరు మాతోడ భాషించి మిగుల హింసఁ
జేయు దుర్గతి¹ మూలానఁ జెచ్చెర మముఁ
బీరితిఁ ²బాలించెదరుగాక : బ్యాతి మెఱయ ॥

1465

*గీ॥ అట్లు లొనరించి యున్నచో సమరులార :
స్తోత్రముల విను చున్నట్టి సురల మిమ్ము
స్వస్తికై పిల్చి మే మెల్ల నన్నుతులను³
వైరి బాధా విముక్తినిఁ బడయఁగలము ॥

1466

(12)*సీ॥ ఆమరులు : మా కగు నఖిల రోగాదుల దూరంబుగా వేగఁ ద్రోలుఁ డీరు :
దేవతోత్తములార : దేవతాహ్వనంబుఁ జేయని వారినిఁ జెండుఁ డీరు :
మరియు తోభముఁ గల్గి మనుజుల బుద్ధిని నన్మార్గవర్తిగ నలుపుఁ డీరు :
పాపంబుఁ గోరెడు వైరి దుర్బుద్ధిని ఖండించుచున్ బ్యాతిఁ గలుగుఁ డీరు :

గీ॥ ద్వేష్ట లగు సర్వశత్రులఁ దివిరి మీరు, మమ్ము విడిచెడు వడువున నెమ్మిఁ జేయుఁ
డిట్లు లొనరించి పుడమి మా కెల్ల సౌఖ్య, మనసు కళ్యాణమునకయి యొనఁగుఁ డీరు॥ 1467

(13)*చ॥ పనిఁగొని మీర లే మనుజు పాపములం బడఁగొట్టి నీతిచే
తనుఁ గడు స్వస్తిఁ గల్గఁగ నితాంతము సత్పథమందు నుంతు రా
మనుజుఁ డహింసితం డగుచు మాన్య పశు ప్రముఖాదులం గడున్
ఘనముగ వృద్ధిఁ బొంది కుతుకంబునఁ దాఁ బ్రజతోడఁ గూడెడున్ ॥

1468

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. దుర్గత లెల్లను, (తొ.పా.), 2. బాలింపవలయు వివ్యాతి మెఱయ, (తొ.పా.), 3. నన్నుతుని బిలిచెదము మేము
స్వస్తి కొఱకు, వైరివల్లను రక్షణఁ బడయఁగలము. (తొ.పా.)

3)

(14)*గీ॥ అన్నలాభంబునకు నెట్టి యరదము రణ
మందు శూరగణం బుంచు నట్టి యరద
మును ధనంబునకై పుణ్యమూర్తులారః
మీరు సంప్రీతిఁ గాపాడఁ జేరుఁ డిచట ॥

1469

*గీ॥ కల్యమందునె యనికయి కదలునట్టి
భువిని హింసల నే వేశఁ బొందనట్టి
యధిక భజనీయ మైనట్టి యరదము తగ
నెక్కెదము మేము క్షేమంబు నెల్లఁ బొంద ॥

1470

(15)*సీ॥ ఓ మరుత్తులు : మీర లుదక దేశములందుఁ గళ్యాణమును మాకుఁ గలుగఁజేసి
యుదకహీనంబులై యున్న దేశములందుఁ గళ్యాణమును మాకుఁ గలుగఁజేసి
యప్పులయందున నాయుధబలమందుఁ గళ్యాణమును మాకుఁ గలుగఁజేసి
నూను కృచ్ఛీరత్న యోనులందు విశేష కళ్యాణమును మాకుఁ గలుగఁజేసి
గీ॥ ¹యిల వెలుంగుచునున్న మా కెట్టులైన, స్వస్తి నొనఁగుచు మా దేను వర్గమునకు
మంగళంబు నొనఁగుడు! మాస్యలార!, ²వివిధ రక్ష లొనఁగుడు! వేల్పులార! ॥

1471

(16)*చ॥ గమఃనముఁ జేయువారలకు గౌరవ మార్గమునందు ³స్వస్తిఁ దా
నొనఁరఁగఁ జేసిచేసి కడు సుచ్చ ధనంబును గల్గి యజ్ఞ క
ర్మనుఁగని పృథ్వి సంతతము మా గృహరాజము నేలుఁగాకఁ బీ
తినిఁమముఁ గాచుఁగాక : సువిధిన్ బరికించుచు ⁴నెల్ల వారలన్ ॥

1472

*గీ॥ ఎట్టి పృథ్వికి దేవాళి యెల్ల విధుల
నవన కర్తలుగా నుందు రట్టి పృథ్వి
యరమణస్థలి రక్షింప నమరుగాక :
సురుచిర నివాస మగుఁగాకఁ గరము పృథ్వి ॥

1473

(17)*గీ॥ అఖిల దేవతలార : యో యతిదిదేవి :
ప్రాజ్ఞఁ డైనట్టి గయుఁ డను పండితపరుఁ
డిట్టి విధమున నన్నుతి నెలమిఁ జేసి
పృథ్విఁ బొందించె మిమ్ముల వేడ్క మీర ॥

1474

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యిట్లు లొనరించి మరియు మా కెట్టులైన, (తొ. పా.), 2. వివిధతీతుల మాకెల్ల విశ్వమందు, (తొ. పా.),

3. స్వస్తిఁదా, నొనఁరఁగఁజేసి శ్రీష్టమయి యుచ్చపనంబును, (తొ. పా.), 4. నెల్లభంగులన్. (తొ.పా.).

:ఈ పద్యములో “మ-న”లకుఁ బ్రాస మైత్రి పాటించఁబడినది.

*గీ॥ మనుజు ధర్మరహిత జనమున నరు లెల్ల
రిల ధనేశు లగుచు రెల్ల వేళ
గియునివలన దేవగణ మభిష్టుతమయి
లోకమందు వెలుగు భీకరముగ ॥

1475

సూక్తము—63

ఋషి—ష్టాతుడైన గయుడు
దేవత—వర్ధ్యా స్వస్తీదేవతలు, విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) అతిచూర లోకాల నసంత గ్రహ నక్షత్రాలు
ప్రసరించుకాంతులను ససిమించు దాంతులను
జ్ఞానరూపము లెల్ల జతన మందుచు విరియ
బర్హిస్సులై నిలిచి బార్హస్పత్య గతి వెలయ
యమము లవి కలియ నియమముల్ నిలువంగ
జనన మరణావశులు జతన మొందుచు నుండు ॥

1476

†(2) విశ్వాంతరాశాన విపుల రవి గోళాలు
విమల యజ్ఞముల గతి నమలానలానిలముల
వెల్లివిరియఁగఁజేయ విశ్వశాంతులు వెలయుఁ
బ్రకృతినంపద లెల్ల బ్రాకృతములై నిలుచు
అవితథమా శక్తి నప్రాకృతగతి రక్తి
జన్యమై గణ్యమై జగతిలో వెలుఁగొందు
పంచభూతావశులు ప్రాణులను నిలువంగ
సృష్టిమూలంబొచు సృష్టశక్తుల నిచ్చు
వ్యష్టినమిష్టులను బిష్టపేషణ మట్లు
దివ్యదేవావశుల నవ్యశక్తులు మీఱ
భవ్య భవ భోగాల గవ్యామలరాగాల
లోకాల ప్రాకామ్య రాకాసి మూకాశి
శోకాల బోకార్చు సుకృత హవ్యామృతము
హవ మౌచు నవ మౌచు హైహయులను మించు ॥

1477

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ప్రాకటముగ. (తా.పా.)

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) ఒకవంకఁ బాలుగా వే రొకవంక నీరుగా
 జోరుగా వానలై జాలువారంగ
 మధువుగా మధువులకు మధువుగాఁ గురియ
 దివి భువి లోకాల దివ్యశక్తులతోడ
 ఆదిత్య కృపమేర నసుమోద మొంద
 వృషభరాశుల శక్తు¹లుషసులై పొడవ
 నాయురారోగ్యము లలరారుచుండు
 సంతర్గతభాగ్య మభ్యుదయ మందు ॥

1478

†(4) ఆకనమునఁ బదునొకం డ్రాదిత్యు లలర
 సమలమై అమరమై అమృతమౌ శక్తులను
 ఆదిశేషువు మాయ లద్భుతముగా నిలువ
 వెలుగులకు వెలుగులే వేవెల్లులట్లు
 ఫణి ఫణాగ్రము మీది మణి గణము వెల్ల
 అచ్చర లద్భుతాత్మత ననిమిషులై చూడఁ
 గామరూపము లొప్పు గర్మ సాక్షులుగా
 బృహద్దేవత లెల్ల మహితులై నిల్చెదరు ॥

1479

†(5) ఆదిత్యదేవతలు అసమాన గతుల
 నాదరింపఁగఁ దలచి అఖిలాండములను
 పిండాండ బ్రహ్మాండభాండాల నిలుచు
 వివిధదేవావశులు విపుల జనావశులు
 పలువిధప్రాణులు చెలువొందు కణావశులు
 జీవకణములు నిర్జీవకణములును
 యజ్ఞశక్తులు మీఱ సుజ్ఞానగతి మేర
 లజ్ఞానముల పీడి ప్రజ్ఞానముల వాడి
 విశ్వమ్ము వ్యాపింప విశ్వశాంతులు విరియు
 నశ్వజాలాదిత్య శాశ్వతత్వము మీఱ ॥

1480

†(6) దివి భువి లోకాల దివ్యశక్తులు వెలయఁ
 బంచభూతా లవ్వి పంచీకృతము కాఁగ
 పలువిధ శక్తులన్ అలవోకలై పూడి
 ఒకదానిలోనొకటి ఒదిగొదిగినిల్చుచున్

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ ఋ-ఉ లకు యతి. (చూ. పీఠిక)

విడివడుచుఁ గలివడుచు విపుల విశ్వము నిండి
 దుష్కర్మలన్ విలిచి దుష్ఫలములన్ దుడిచి
 మానవుల్ దేవతలు మరి వేరు ప్రాణులన్
 విశ్వసంక్షేమాల విమలాశ్వయజ్ఞాల
 నెరపుచున్ బరపుచున్ నెరజాణతనములను
 విశ్వలీలలతోడ విశ్వాత్మ వెలుఁగొందు ॥

1481

†(7) ఆదిత్యశక్తులు అద్భుతాభయ మొనఁగ
 అమలకాంతులె నిత్య హవ్యమై నవ్యమై
 అఖిలవిశ్వము నొంద నలరారు ప్రాణుల
 అగ్ని హృదయము లెల్ల సమృతమై విరియ
 సన్మార్గముల నిల్పి సత్పదార్థము వెలయ
 నఖిల జీవావళులు సమిత తృప్తిని దనిసి
 అది సృష్టి సహజమై మది సృష్ట నైజమై
 అదవదలు లేకుండ నదమలమై నిలుచు ॥

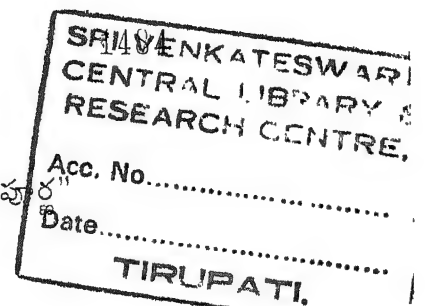
1482

†(8) ఈ జగమ్మునఁ గల్గు నీరేడు నేడేడు
 నగణితముగా నిలుచు అఖిల లోకాలను
 చరము నచరములొచు నలరారు సృష్టిలో
 విశ్వాన సశ్వాలఁ గృతము వికృతమ్ముగా సకృత
 దేవాళులు రక్షిత దివ్య శక్తులు మీఱ
 సేవ్యరశ క్రితో నెనలారుఁ బ్రభలతో ॥

1483

†(9) అనలమ్ము ననిలమ్ము నా జలము వెలుఁగు
 మృత్ప్రాయమై నిలుచు మేర తెనయని సృష్టి
 పుణ్యకర్మలు పాపపరిపాక కర్మలున్
 జ్ఞానమ్మై పూర్ణ పూర్వకర్మ పుణ్యావళిగ
 నెలవొంద “స్వాహా”గా నిత్యశక్తులతోడ
 సుకృతమయమై సట్టి సుహవము చేయ
 దివ్య దేవావళుల నవ్యశక్తులు మించి
 జనుల దుష్కర్మల నిందఁ జవశక్తు లణఁగించు ॥

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) అతివిశాల మ్మగుచు నతిలోక శక్తి
 నిరపాయగతి నింగి నెనరుమై దాటించు
 బాపపుణ్యము భగ్నిష్టు వట్టించు రీతి
 సర్వభుభసంజార శర్మ లెల్లను బర్వ
 నాశనము నెరుగని నవ్య నావయె దివ్య
 దేవవాహన మౌచు దీప్తులన్ మీఱ
 సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేయు సురవరులు
 సరులు ఋషు లమర్త్యులు నసురాళి కుంప
 స్వస్తి కోరుచు సృష్టి సంచలనాత్మతన్
 వెలుగుచుందురు మహా విజ్ఞతర్ మెరయ ॥

1485

†(11) తేరితగాఁ ద్రివిధమై జ్ఞాత విశ్వము
 సృష్టి స్థితి లయ 'రూప చేష్టతన్ బొంద
 వ్యప్తి సమిప్తులను నష్ట మనష్టమున్
 దైవీయమై నిలువ దాక్షిణ్యశక్తులన్
 స్వస్తియే లక్ష్మమై సత్యమై నిలువ
 దైవీయమౌ నావ తరణమై వరలు ॥

1486

†(12) విశ్వాంతరాశాన విపుల వంచమూతాళి
 ప్రవహించు నీరము పగిదిఁ దేజాలు
 వెలుగుందుచున్ నిలుపు మంచిచెడ్డల
 మంచిని వంచించ మలగు నెపుడున్ చెడులు
 చెడుల ధ్వంసము చేయఁ జెన్నొందులే! మంచి
 వడుగుపేకగ నిలుచు వలు కష్టసుఖములన్
 కష్టముల్ పాపముల్ భగ్నిష్టు కాఁగఁ
 బుణ్యకార్యము లెల్ల బుష్టిగాఁ దుష్టిగా
 వణ్యారము మీఱ గణ్య మగణ్యమై
 ధన్యమై వెలుగుందు జన్య మజన్యమై ॥

1487

†(13) ధర్మము తా మించి అధర్మము వంచి
 విశ్వ మంతట శుభము విమలమై వెలయ
 సర్వారిష్టముల్ నిర్వాసమై పోవ
 సునీతి సుధర్మము సుష్టుగా వెలుగ
 యమ నియమావళులు యతి శక్తి నిలువ
 దురితాల నాదిత్యుఁ డణిముటిగఁ ద్రుంచు ॥

1488

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఋ.రూ.లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

†(14) వివిధ మరుత్తులు విశ్వాన వ్యాపించి
 అష్టవసువుల శక్తు లాకనము నిండ
 దైవీయమై నిలిచి తలపంచకుండ
 శూర హిత బలవర్ధ ధార తొరయంగ
 నతిలోక శక్తితో నఖిల గాములుగా
 దివ్య దేవావళులు దేజరిల్లంగ
 నింద్రశక్తుల సుఖము లెనఁగమెనఁగంగఁ
 బంచభూతము లెల్ల వరలుచు సుండు ॥

1489

†(15) విమలమై విపులమౌ విశ్వాశి మరుదాశి
 ఆత్మశుభమున నిలిచి అమలోదకాశి
 ఆకనమ్మున నగ్ని నఖిల మృత్పదార్థాల
 జనకశక్తుల నిల్చి జన్యశక్తుల నిల్చి
 సర్వభూతావళులు శర్మమ్ములన్ నిలువ
 సృష్టియే స్వస్తిగా సృష్టగా నిలుచు ॥

1490

†(16) దేవగుప్తమ్మైన దివ్య నవ శక్తులు
 స్వస్తిగా దాక్షిణ్యమూర్తులన్ వెలుంగ
 వామశక్తులు సృష్టి భ్రష్టు పట్టింప
 స్వావేశమున నిలువ సంహరించునులే !
 శ్రేష్ఠమై విశిష్టమౌ శీల సంపద లెల్ల
 భవ శుభ సుఖములఁ బరిధవిల్లఁగఁజేయు ॥

1491

†(17) విశ్వాన ఆదిత్య విపుల శక్తులు నిండి
 విమలమై విస్తృత శమ దమ గుణములన్
 దివ్యమ్ముగా నిలువఁ దేజరిలు గోళాల
 నరవరులన్ నైత మిరవొంది సురరూపి
 అమర్త్య శక్తు లవి అమరమై వెలుంగ
 నీశాసుడే సర్వ జగదీశుఁడై నిలుచు ॥

1492

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్తు”

సూక్తము—63

ఋషి—ప్రాతూదైన గయూడు

దేవత—పర్యాయ స్వస్తిదేవతలు, విశ్వేదేవతలు

అర్ధాంతరము—2

- (1)†క॥ ఓధిసాగర మప్పులతో
మథిత మ్మపుచు నవనీత మహిత జరితమై
ఋధవర్గము సేవింపగ
సధిక్పతమై నిలుచు ఋధి అభివృద్ధి గలిన్ ॥ 1493
- †క॥ సహస్ర వ్యవస్థ చలగతి
మహనీయత వెల్లివిరియ మర్మరహితమై
అహమహమికతో బ్రముదిం
వహనీయమై నిలుచును బ్రావృద్ధికియలన్ ॥ 1494
- (2)†గీ॥ విశ్వవిశ్వాత్మ ప్రాకృతవిస్తృతమయి
దేవదేవుల యజ్ఞాల దివ్యగతుల
సగ్ని కీలల ధూమ్ర ధూమాకు లెల్ల
శాంతినందాయకములయి కాంతు లేను ॥ 1495
- †గీ॥ ఆదితీశక్తులు పృథ్వుల నతకరించి
జన్మజననీయ ఘనతర శక్తు లెనయ
విస్తృతమ్ముగ వ్యాపించి విమలగతుల
బ్రాహ్మప్రావృద్ధిమ్ములను నెల్ల బ్రభుత నెఱపు ॥ 1496
- (3)†శా॥ ఆదిత్యుండు మహద్భుతంబయిన మాహాత్యుంబు వర్ధిల్లగా
మోదామోద వరావృతంబగు జగత్పూర్ణ ప్రభల్ వెల్లగన్
బోధిన్ సృష్టి చిత్రమై వరమహారోదోంతరొన్నత్యమున్
నాదారూడ నదాత్మతన్ నిలుచులే! నవ్యాదృతిన్ నిత్యతన్ ॥ 1497
- (4)†మ॥ అనిమేషస్థితి సంరక్షింప నర్హారూఢతన్ వెల్గుచున్
ఘనరూపమ్ముల గామరూప వశతన్ గాండర్వ మృద్బుక్కుగా
ఫణిమాణిక్య మహాఽమృతోద్భరితమై భాసిండుచున్ జ్యోతిషీ
వ్రణవవృక్త నదా మహామహిత శోభనాద మొప్పున్ గదా ! ॥ 1498

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) ఆదిత్యశక్తితో నదితి వర్దిల్ల
 నఖిల లోకావళుల కాధారభూతమై
 అభినవమ్ముగ నిత్య మభివృద్ధి చెందు
 సృష్టిలో సర్వమ్ము నిష్టిగా జరుగు
 వ్యష్టిగా సమిష్టులనుఁ బుష్టితో నిలుచు
 దివు లెల్ల సవ్యత దివ్యత్వ మెనయు
 సర్వ సృష్టిని సదా సచ్చక్తు లుండు
 నంద మొలికెడి చిదానందమ్ము నిండు ॥

1499

†(6) విశ్వమ్ము నెవ్వఁడు విస్తృతపరచెః
 దేవావళుల నెవఁడు తేజరిల్లఁగఁజేసెః
 మానవాళుల కెవఁడు మనుగడ లొసఁగెః
 నద్వరాళుల నెవ్వఁ డలరించె శాంతిః
 నా దేవదేవుండె అలరించు సృష్టి
 యతిమతి ధృతి మీఱ నతిలోక పుష్టి ॥

1500

†(7) సప్తాగ్ను లవి వెల్ల సర్వ దిక్కులను
 అభయమ్ము సుపదాల నద్భుతముగా నిల్వ
 ఆకర్షణ శక్తుల కలవి కాకుండ
 సర్వసుఖములఁ గూర్చి సకల శుభాలు
 నలరంగ పిరియంగ నణిముఱుల్ లేక
 ఆదిత్యుఁ డొనఁగూర్చు నవరశ గతితో ॥

1501

†(8) విశ్వమ్ము వ్యాపించు విపుల జగత్తులో
 భువనాల భవనాల నవ శక్తు లెనయఁ
 గృత మౌచు సురల కకృత మౌచు నిలిచి
 స్వస్త్వర్థమై సర్వ శర్మమ్ము లలర
 నీశ్వరుండై సర్వలోకేశ్వరుండై
 మేలెంచి సృష్టించి పాలించుచుండు ॥

1502

†(9) పంచభూతావళులఁ బరగు విశ్వాళఁ
 బృథివిలోఁ బృథివిగా నుదకాల నుదకముగ
 అనలాన ననలముగ ననిలాన ననిలముగ
 గగనాన గగనమై కలివిడిగ నిలిచి
 దైవీయమౌ సుకృతి ధన్యతల్ గూర్చ
 మురిపించి మరపించి తరియించు బ్రతుకు
 లది మహాయజ్ఞమై లలరాఁడుచుండు
 జనత సంక్షేమాల సర్వేంద్రియఁ డొనఁగు ॥

1503

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- (10)†క॥ ద్యావా వృథ్వంసు బృహ
న్నావగ దైవీయ శక్తి తనరారంగాఁ
బ్రావృణ్మయ సుతాములు
నేవముగా వెలుచుండు నిర్మల గతిమై ॥ 1504
- (11)†క॥ సత్య స్వరూప విస్తృత
నిత్యత్వగ విపుల విశ్వ నిస్తుల గతులన్
బ్రత్యభిహత యజ్ఞమ్ముగ
వృత్యంతర దేవహూతి దీప్తులు నిలుచున్ ॥ 1505
- (12)†క॥ విశ్వ మనాహూతి శక్తుల
నశ్వరమై నిశ్చలామృతాద్భుతమయమై
శశ్వన్నిత్య శుభావృత
ప్రాశ్వ సురూపమయ సప్త వర్ణము లలరున్ ॥ 1506
- (13)†క॥ ఆదిత్య ప్రభ లెల్ల విశ్వమున నిత్యానందతన్ సత్యమై
మోదాఽఽమోద మహాప్రపంచిత పరామూర్తి ప్రకాశమ్ముగా
నాదాత్మోజ్జ్వల శక్తి సర్వ దురితాల్ నాశమ్ము కాగన్ అరి
ష్టాదుల్ పూర్తిగ నాశ మౌచు మహితాద్యప్రాభవ మౌనులే: ॥ 1507
- (14)†క॥ దేవతల శూర శక్తుల
నే వేశన్ మహిత పూర్ణ హృదయ మరుత్తుల్
వేవేలై విశ్వమ్మునఁ
బ్రావృట్కలమ్ము మొదలు పరఁగుత నెపుడున్ ॥ 1508
- †(15) మట్టి మంచిగ వెలిగి మనుగడల్ కూర్చు
నీరు నిర్మల మౌచు నిండు ప్రాణము లిచ్చు
వెలుగులు తమసుల విధ్వంస మొసరించు
సర్వతోముఖమైన జ్ఞాన భిక్షు బెట్టు
వేలాది మరుదాళి వేల లెవియును లేక
తోకాల ప్రాణాల తోలమై నిలుపు
ఆకస మ్మది శూన్య మంతరిక్షమ్ము కాక
నంతయు నొకటంచు నలరించు విశ్వమ్ము
సృష్టితో సృష్టిగా వ్యష్టితో వ్యష్టిగా
నా సమిష్టిని నిలుచు నా సమిష్టిమై దనరి
సర్వ శుభములఁ గూర్చు సకల సృష్టినిఁ జూడ
సుఖ సంపదలు రహి సఖర్వమ్ములై నిలుచు ॥ 1509

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(16)†అ॥వె॥ దేవ గోప్య మౌచ దివ్యత్వ మలరార
 స్వస్తు తెల్ల విరియ సకలమునకు
 సర్వ రక్ష కాగర్ బర్హ స్వావేశము
 అరణ మగుచు యజ్ఞ మలరుగాక : ॥

1510

†అ॥వె॥ శ్రేష్ఠ మైన వామ శీల శక్తులు మించ
 దుష్ట శక్తు తెల్ల దూర మగును
 స్వస్తి పుంజ మెల్ల సర్వవిశ్వము నిండి
 విశ్వ శాంతి నొసంగి వెలయుచుండు ॥

1511

(17)†తే॥గీ॥ విశ్వ మెల్లను నాదిత్య విమల కాంతు
 లమల శక్తుల మూర్తుల నమర మౌచు
 సీశ్వరీయమ్ము కాగసు నెనగుచుండు
 దివ్య లోకాలను నమర్త్య దీప్తు లెనయ ॥

1512

† జనలోక నరలోక ఘన సురలోక
 భువనాశి దివ్యాశు లవినాశ గతిగఁ
 బ్బుత మట్లు త్రైరూప గతి నృప్తి స్థితుల
 లయరూప మందంగ రాజిల్లుచు దు ॥

1513

సూక్తమ్—64

ఋషిః—గయః ప్లాతః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—జగతీ ; 12-16-17-తిర్వుష్

(1) కథా దేవానాం కతమన్య యామని సుమస్తు నామ శృణ్వతాం మనామహే ।
 కో మృశాతి కతమో నో మయస్కరత్ కతమ ిహితీ అధ్యా వవర్తతి ॥

664

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

1. కతమఽహితీఽఅధ్యా. (హ్రీ.వర్గ.)

(2) క॒రతాయ॑ ని క॒రత॑వో హృ॒త్సు దీ॒తయో॑ వే॒సన్తి॑ వే॒నాః ప॒తయ॑న్త్యా ది॒శః ।

న మ॒ర్దితా॑ విద్యతే ¹అ॒న్య ఏ॒భ్యో దే॒వేషు ²మే॒ అధి॑ కా॒మా అ॒యంస॑త ॥

665

(3) స॒రా వా శంసం॑ పూ॒షణ॑మగో॒హ్యమ॑గ్నిం దే॒వేద్ద॑మభ్యర్చ॒సే గి॒రా ।

సూ॒ర్యామాసా॑ చ॒స్త్రిమ॑సా య॒మం ది॒వి త్రి॒తం వా॑త॒ముష॑న॒మక్తు॑మశ్వి॒నా ॥

666

(4) క॒థా క॒విస్తు॑పీ॒రవాన్ క॒యా గి॒రా బృ॑హ॒స్పతి॑ర్వావృ॒ధతే॑ సు॒వృక్తి॑భిః ।

అ॒జ ³ఏ॒కపా॑త్ సు॒హవే॑భి॒ర్వక్త॑భి॒రహిః॑ శృ॒ణోతు॑ బు॒ద్ధ్యో ⁴హ॒విమ॑ని ॥

667

(5) దక్ష॑న్య వాదితే జన్మ॑ని వ॒గ్రతే॑ రా॒జానా॑ మి॒త్యావ॑రుణా వి॒వాస॑సి ।

అ॒తూర్త॑వన్తాః పు॒రుర॑థో ⁵అ॒ర్యమా॑ స॒ప్తహో॑తా వి॒షురూ॑పేషు జన్మ॑సు ॥

668

(6) తే నో ⁵అ॒ర్యన్తో హ॑వనశ్శు॒తో హ॑వం విశ్వే॑ శృ॒ణ్వన్తు॑ వా॒జినో॑ మి॒తదగ్ర॑వః ।

సహ॑స్రసా మే॒ధసా॑తావి॒వ త్మనా॑ మహో॒యే ధ॑నం సమి॒దేషు॑ జ॒భిరే॑ ॥

669

(7) ప॒గ్ర వో వా॑యం ర॒థయ॑జం పు॒రంధిం॑ స్తోమైః కృ॒ణు॑ధ్వం స॒ఖ్యాయ॑ పూ॒షణమ్॑ ।

తే హి దే॒వన్య॑ స॒వితుః॑ స॒వీమ॑ని క॒రతుం॑ స॒చస్తే॑ స॒చి॒తః స॑చే॒తసః॑ ॥

670

1. విద్యతే అన్య ఏభ్యో, 2. మే అధికామా అయంసత, 3. అజ ఏకపాత్, 4. రథో అర్య,

5. తే నో అర్యన్తో. (వ్యా.వృ.)

- (8) తి॒గ్గిః స॒ప్త స॒సాగ్ర స॒ద్యో మ॒హీర॒పో వ॒సన్వ॒తీన్ వ॒ర్వతా॒గ్ం ¹అ॒గ్ని॒మూ॒తయే॑ ।
 కృ॒ణాను॒మస్త్రాన్ తి॒ష్యం స॒ధస్త ²ఆ రు॒ద్రం రు॒ద్రేషు॑ రు॒ద్రయం॑ హ॒వామ॒హే ॥ 671
- (9) స॒రన్వ॒తీ స॒రయః॑ సి॒న్ధరూ॒ర్మిభి॒ర్మహో॑ మ॒హీర॒వసా॑ య॒స్తు వ॒క్షణీః ।
 దే॒పిరా॒పో మా॒తరః॑ నూ॒దయి॒త్నో వృ॒ష్ణుత॑వత్ ప॒యో మ॒ధుమ॑న్నో ³అ॒ర్చత ॥ 672
- (10) ఉ॒త మా॒తా బృ॒హద్ది॒వా శృ॒ణోతు॑ స॒స్త్రష్టా॑ దే॒వేభి॒ర్జని॑భిః పి॒తా వ॒చః ।
 ఋ॒భుజా॑ వా॒ణో రథ॑స్స॒తిర్భగో॑ ర॒ణ్వః శం॒సః శ॒శమా॑నస్య పా॒రు నః ॥ 673
- (11) ర॒ణ్వః సం॒దృష్టా॑ పి॒తుమా॒గ్ం ⁴ఇ॒వ ఉ॒యో భ॒ద్రా రు॒ద్రాణా॑ం మ॒రుతా॑ము॒పస్తు॑తిః ।
 గో॒భిః ష్టా॑మ య॒శసో॑ జ॒నేష్టా॑ స॒దా దే॒వాన ⁵ఇ॒శయా॑ స॒చేమ॑హి ॥ 674
- (12) యాం మే ధి॒యం మ॒రుత ⁶ఇ॒న్ద్ర దే॒వా అ॒దదా॑త వ॒రుణ మి॒త్ర యూ॒యమ్ ।
 తాం పీ॒వయ॑త వ॒యసే॑వ దే॒నుం కు॒విధి॑రో ⁷అ॒ధి రథే॑ వహా॑థ ॥ 675
- (13) కు॒విదం॑గ ప॒గ్రి య॒థా చి॒దస్య॑ సః స॒జాత్య॑స్య మ॒రుతో బు॒బోధ॑థ ।
 నాభా॑ య॒త్ర ప॒గ్రిథ॑మం సం॒నసా॑మ॒హే తత్ర॑ జామి॒త్వమ॑ది॒ర్దధా॑తు సః ॥ 676

1. తాగ్ం=అగ్ని, 2. సధస్త=ఆ రుద్రం, 3. మన్నో=అర్చత, 4. పితుమాగ్ం=ఇవ.

5. దేవాన=ఇశయా, 6. మరుత=ఇన్ద్ర దేవా=అదదాత, 7. గిరో=అధిరథే. (హృ.వృ.)

(14) తే హి ద్యావాపృథివీ మాతరా మహి దేవీ దేవాః జన్మనా యజ్ఞాయే ¹ఇతః ।

ఉచే విభృత ²ఉభయం భసిమభిః పురూ రేతాంసి పితృభిశ్చ సింహతః ॥

677

(15) ఏ షా హోతాః విశ్వమశ్నోతే వార్యం బృహస్పతిరమతిః వసీయసీ ।

గ్రావా యర్చ మధుషుచ్యతే బృహదవీశస్త మతిభిర్మనీషిభిః ॥

678

(16) ఏవా తవిస్తుచీరవాగ్ం ³ఋతజ్ఞా ద్వివిన్యూర్ద్రవణనశ్చకాః ।

ఉత్థేభిరత్య మతిభిశ్చ విపోః ⁴వివయద్గదా దివ్యాని జన్మ ॥

679

(17) ఏవా వైతేః సూసురవీవృధద్యో ⁵విశ్వ ఆదిత్యా ఆదితే మనీషీ ।

కశానాసో సరో ⁶అమ ర్త్యేనా ⁷అస్త్రావి జనో దివ్యో గయేన ॥

680

సూక్తము—64

ఋషి.—ప్రాతూఁడైన గయుఁడు

దేవత.—విశ్వే దేవతలు

(6)*గద్యము॥

యజ్ఞమునందు మా కృతంబు లగు స్తోత్రంబులు దేవతలలో నెవనికి వినఁదగినవి :
వాని నెట్లుచ్చరింపఁగలము? మాపై నెవఁడు దయఁ గనుపరుచును? మా కెవ్వఁడు
సుఖమును బుట్టించును ? మా రక్షణమున కెవఁడు వచ్చుచున్నాఁడు ? ॥

1514

1. యజ్ఞాయే ¹ఇతః, 2. విభృత ²ఉభయం, 3. వీరవాగ్ం ³ఋతజ్ఞా, 4. విశ్వ ⁴ఆదిత్యా ⁴ఆదితే,

5. సరో ⁵అమ ర్త్యేనా. (హృ.వృ.)

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(2)*గద్యము॥

మా హృదయములయందు నిహితము లగు పృజ్జలు అగ్నిహోత్రాధికమును జేయఁ
గోరుచున్నవి. కాంతపృజ్జలు దేవతలను గోరుచున్నవి. ఏ దేవతలకంటె నన్య
దేవుఁడు ఈ కామములకు సుఖయిత కాఁడో! యట్టి యింద్రాదులయందు
నా కామములు నియమింపఁబడుచున్నవి ॥

1515

(3)*సీ॥ ఘనుఁడు నరాశంసుఁ డనువాని నాత్మమా : యభిసుతించుట నీకు సధికముగద :
స్తోతలకున్ ధన స్తోమంబు నొనఁగెడు పూష సుతించుటఁ 'బూజ్యముగద :
యన్య గమ్యుఁడు గాక చన్య దీపితు నగ్ని వాక్కులఁ దెప్పట పాడియగద :
చంద్రమస్సును సూర్య సరస వాక్కులతోడ స్తుతించుటయే నీకు సౌగ సగుఁగద :
గీ॥ దివమునందున్న యమలోక దీప్తుడైన,నిందుఁగ వాయువు కల్యంబు నెల్ల రాత్రి
సశ్వలను దేవతారతి నాచరమున, స్తోత్రముల వేరుటయ నీకు సూటియు సగు ॥

1516

(4)*సీ॥ అధికకాంతపృజ్జఁ డౌ యసలుం చెట్లు బహువిధ స్తుత్యుడై పరఁగుచుండు
నల బృహస్పతి యను సమరవరుం చెట్లు వాక్కున సభివృద్ధిఁ బడయుచుండు
నజుఁ డేకపాత్రను సమరుఁడు సూక్తుల సభివృద్ధిఁ బొందుచు సమరుచుండు
దేవతావరు లెల్ల బావన స్తుతులచే వృద్ధిని బొందుచు వెలుఁగుచుండు
గీ॥ రా యహిర్బుధ్యుఁ డనునట్టి యమరవరుఁడు,నయితమును మా కృతంబులౌ సకలమంత్ర
రాజముల నెల్ల విసుఁగాక : భాజమాన, మానసంబున సతతముఁ బూని ²కరుణ ॥

1517

(5)*గీ॥ అదితిపుత్రుఁ జన్మమందు దీపించెడు
పవలు రాత్రి సేపు పరమ నిష్ఠ
సుప్రభాతమందు శోభించు సంఘ్య సీ
వతిశయముగఁ జేరి యమరుచుంటి ॥

1518

*గీ॥ పీఠకులఁ గొట్టు సూర్యుని శీఘ్రగతిని
బెక్కు కర్మములందునఁ జక్కఁగఁ బ్రీతి
దినము సప్తరసంబుల ఘనతఁ గాంచి
సప్త హోతగ వెలుఁగంగఁ జాలుచుండె ॥

1519

(6)*గద్యము॥

ఆహ్వానమును వినుచున్నయట్టివి, బలము గలవి, మితహర్షము గలవియు సగు
నింద్రాశ్వములు మా యాహ్వానమును వినుఁగాక : ఆ యశ్వములు యజ్ఞమునందు
వలె సహస్ర సంఖ్యాక ధనంబు నొసంగు నవియై స్వయముగ నా పిలుపు
నాలించునుగాక : ఆ యశ్వములు సంగ్రామములయందు శత్రువులనుండి
మహాధనమును సపహరించుచున్నవి ॥

1520

*రచయిత, — కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకిటనరసింహశాస్త్రి

1. బూషను సురియింపఁబూజ్యము గద : (తొ.పా.), 2. దయను. (తొ.పా.)

(7)*ఉ॥ జ్ఞానయుతుల్ సుచేతనులు ¹సర్వసురల్ దగు యజ్ఞకర్మఁ దా
మూనుచు నుంటచేత ²వివిధోత్తమ కర్మల సన్నహేందుఁ దా
మానిత వాయుదేవుఁ డనమానుఁడు పూష ధనంబు పీఠితో
దాన ముసంగి ³మాకు ఘనతం గడు మిత్రులుగా వెలుంగుతన్ : ॥ 1521

(8)*సీ॥ ఏకవింశతి సంఖ్య⁴నెనఁగుచునున్నట్టి యల సరస్వత్యాది లలిత నదుల
జలముల చమసాది చారు పాత్రంబుల వర్వతంబుల హోమ పావకు ఘను
సోమపాలకుఁ గడు సోమాభిషవమునకయి పిల్తు మింకను నాశుగముల
విడుచు గంధర్వులఁ గడు సోమ రక్షణమునకు నక్షత్రంబు మోద మొనఁగు
గీ॥ హవ్యము నొసంగునట్టి యా యమలు రుద్రుఁడనెడు వానిని ⁵నింకను నమరవరుల
యజ్ఞమందున నుతులచే నతిశయమునఁ, బిల్వఁగలవార మగుదుము పేర్మి మేము ॥ 1522

(9)*గీ॥ సుందర తరంగ మాలికా శోభితాత్మ
తౌ సరస్వతి మొద లగు నచ్చ నదులు
మా కృతం బగు యజ్ఞంబు ⁶మరపు లేక
తాము రక్షింతుఁగాక : విస్తార ⁷మహిమ ॥ 1523

*గీ॥ పేర్గణముఁ జేయు దేవతల్ పేర్మఁ జూపు
మాత లగు నదులు లోకానఁ ⁸బూత లగుచుఁ
దమ ⁹సుధా మధు జలమును దాము మాకు
నిచ్చెదరుగాక! సర్వము మెచ్చునటుల ॥ 1524

(10)*గద్యము॥
మహాదీప్తి గల దేవమాత మా యాహ్వానమును వినుసుగాక! ఇంద్రాదులతోడను వారి
వత్నులతోడను గూడు త్వష్ట మా వచస్సును వినుసుగాక! ఇందుఁడు తత్సహాయుఁ
డగు వాజుఁడు, రథస్పతి, మరుద్గణము, స్తుతించుటకు మమ్ముల రక్షింతుఁగాక : ॥ 1525

(11)*చ॥ సురుచిరమౌ మరుద్గణము చూపునకుం గడు రమ్య మౌచు సుం
దర మగు ¹⁰సన్నమున్ వలెను ధన్యుల స్తోతల కెల్ల వానమౌ :
¹¹సరయ మరుత్సుబుద్ధి యనయంబు శివవ్రద మౌసుగాన మే
మరమర వీడి సస్పృత గవాదులఁ గీర్తినఁ బొందకుందుమే : ॥ 1526

1. సర్వసురుల్ రవి యజ్ఞ కర్మఁదా, (తొ.పా.), 2. వివిధోత్తమ కర్మమహేందుఁడింద నా, (తొ.పా.), 3. మాకు
నిరతంబు సఖితముఁబూసఁగావలెన్, (తొ.పా.), 4. సంఖ్యఁద్రాకటంబుగఁగల్గు, (తొ.పా.), 5. నటువంటి యమర
వరుల (తొ.పా.), 6. మాకుకుండ, (తొ.పా.), మరువకుండ, (మ. పా.), 7. విస్తారరక్ష, (తొ. పా.), 8. బూతము
లయి, (తొ.పా.), 9. తమ సుమధురంపు జలమును దరచు మాకు, నిచ్చుఁగావుత, (తొ. పా.), 10. సన్నమాత్రము
విధంబున, (తొ.పా.), 11. సరయఁగ వారి బుద్ధి యనయంబు శివంబు నొసంగుఁగాన మే, మరమరలేక, (తొ.పా.).

*క॥అటుపిమ్మట సురలారా:

వటుతరమా సన్న మెల్లఁ బట్టుచుఁ జేతన్
దిటముగ మిమ్ముల ధత్తీసె
నెటులో పొందంగఁగలము హెచ్చగునటులన్ ॥

1527

(12)*శీ॥క్షీరముతోడ చేనువును ¹శ్రీలు చెలంగఁగఁ దృప్తిజేయున

ట్లారని మమ్ము దేవగణమా: ²కృప మావయిఁ జూపి మా మతిన్
మీరలు సత్సలాద్యముగ మిక్కిలిఁ జేయుచు మా సుయజ్ఞముం
జేరఁగఁ దల్పుచున్ రథము శీఘ్రమై యెక్కుడు: సంతసంబునన్ ॥

1528

(13)*గద్యము॥

బాంధవునకు విషయభూతులుగ మమ్మెట్లు సేయవలయునో: యట్లో మరుత్తులారా:
బహువిధములఁ దెలిసికొనుఁడు: ఏ దేశమునందుఁ దొలుత హవ్యముతోఁ గూడు
కొనెదమో: యా దేశమందు నదితి మాకు మనుష్యులతో బంధుత్వమును
గలుగఁజేయుఁగాక: ॥

1529

(14)*గీ॥ఇష్టి కర్తవ్యము లై నవి నృప్తి నెల్లఁ

బుట్టఁజేయుచుఁ బీరితినిఁ బొందునవియు
గొప్పవియునై న దివి భువి తప్పకుండ
జన్మమున ³సురలఁ బొందును జారు రీతి ॥

1530

*గీ॥వెక్కు విధములచేత సంపీరితి మీఱ

జనుల సురలను ధరియింపఁజాలుచుండి
దేవతలఁ గూడు దివి భువి పాపనోద
కంబులను దాల్చుచుండు ముదంబు హెచ్చ ॥

1531

(15)*గద్యము॥

మహాత్ములకుఁ బాలయితిని, పర్యాప్తస్తుతి, దేవస్తోత్రకారిణి యగు వాక్కు పరణీ:సు
వశ్యాది సహిత భవమును బొందుచున్నది. సోమమును గలుగఁజేయు గ్రావ ఆ
వాక్కువలన స్తుతింపఁబడుచున్నది. స్తుతిమంత మగు నా యజ్ఞమును స్తుతులచే
దేవతలు కౌరుచున్నారు ॥

1532

* రచయిత :—కావ్యకీర్తి, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. జెన్నువహించెడురీతి చేయునట్లారని, (తొ.పా.), 2. కృప మాకు నొసంగు సన్నతిన్, (తొ.పా.),
3. ఇక్కడనిందగ గణమునకు మారు వంచంఘుగణము ప్రియు క్తమైనది.

(16)*చ॥కపి యయి సంస్తవంబులఁ బ్రకల్పనఁ జేయుచు యజ్ఞ వేదియై
నవవిధమౌ చనంబుల ననంతముగా గ్రహియింపఁ గోరుచున్
బ్రవిమల మేధ గల్గు గయ వండితపర్యుడౌ శస్త్ర సూక్తులన్
వివిధ సురాళిఁ బీఠితి నభివృద్ధిగఁ జేయును భక్తియుక్తుడై ॥

1533

(17)*గీ॥అఖిల దేవతలారః యో యదితి దేవిః
ప్రాజ్ఞఁడైనట్టి గయుడను వండితపరుఁ
డిట్టి విధమున నన్నుతి నెలమిఁ జేసి
పృథ్విఁ బొందించె మిమ్ముల వేడ్క మీఱ ॥

1534

*గీ॥మనుజుడర్చరహిత జనముచే సరు రెల్ల
రిల ధనేశు లగుదు రెల్ల వేశ
గయునిచేత దేవగణ మభిష్టుతమయి
లోకమందు వెలుగు భీకరముగ ॥

1535

సూక్తము—64

ఋషి—ప్లాతుడైన గయుడ

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ఘాంతరము—1

(1)†గీ॥యామముం దివ్య దేవాళి నామ విహిత
సార్థకత్వము వెలయ విశాల హృదయ
పర మృణాళి తంతువుల వివరము గతి
సర్వ లోకాలు వరఁగును జగమునందు ॥

1536

†(2)కృతువులే కృతువులను గమ్రమ్ముగాఁజేయ
సర్వ దిశలను వేన శక్తు లవి పరలంగ
ధీమంతమై హృదయ దీప్తులు వెలయంగ
దేవతల దయార్ద్ర నవ నయన దీధితులు
సుకృతుల కామ్యాళి శోభ లవి మీఱు
శాంతి సౌభాగ్యాల రాగింతి కర్మలు గెలుచు ॥

1537

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. బ్రాకటముగ, (తొ.పా.).

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) దినమణుల కాంతులు తేజరిల్లంగ
 శశికళల చలువల చంద్రికలు విరియ
 ద్వైత మద్వైతమై ద్వైతాద్వైతమై
 యమ నియమముల ననిలము లుషసుల్
 అత్మమల వాక్చక్తు లలరార సగ్నలన్
 దివులందు దేవాళి దివ్యదీవుల మీఁ
 నరవరులు పూజించి వరలుదు రమరులై
 పూర్వ జన్మల ఆఘము పూర్తిగా నశియింప ॥

1538

†(4) దిష్టిశక్తులు దివ్య దేవాళి గలిసి
 శబ్ద శక్తుల బృహస్పతి ఋద్ధి విరియ
 నాదిశేషువు సుడుల కాలవాలముగా
 నేకపాదుండై స యేకైకుఁ దజుడు
 కవి కాగ రవి గాగఁ గామ్య కర్మములన్
 ఋచ్చక్తు లలరార రూఢమై వెలుగు ॥

1539

†(5) తిమిర పుంజము గొట్టు దీధితి సూర్యుండు
 వెన్నంటి వెంటాడి వెలయ రేఖవళులు
 సప్తానలమ్ములు సప్త హోతరును
 సర్వ సత్కర్మలన్ జడలంటఁ బొగలు
 అభిల లోకావళులు సలరారు శాంతి
 ననిలమై జల మౌచు సల దక్షతల్ మీఁ
 సృష్టియే వగ్రత మౌచుఁ జెలువొంద నెల వొంద
 రాజుగా రాజిగా రంజిల్లుచుండు ॥

1540

†(6) వేలాది మేఘాల వెల్లురుల్ మెఱయఁ
 గాం వర్షమ్ములు కామ్యముల్ గుణియ
 ఘనమైన సమిధల దనరాళు లవితథ
 విశ్వ యజ్ఞమ్ములన్ నశ్వర దీవులు
 నిత్యోత్సవములుగా నిర్మలముగా నిలువ
 జ్ఞాన విజ్ఞానాల ప్రజ్ఞానమై వెలుగు ॥

1541

†(7) వాయు పుంజము లెల్లఁ బ్రాణమై నిలువఁ
 బూషణుని చేపుని బూర్ణ సవిత్రిసి
 జేతన సహితమౌ సిత సఖ్య మెనయ
 ఆ ద్విరధము వైని నద్వితీయముగఁ
 గ్రీతువు లలరారంగ చులి శక్తు లెల్ల
 నొక్కచోఁ బుంజమై యుదిగి యుండునులే : ॥

1542

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8)సప్తాగ్ను తేనయంగ నప్తానిలము లమర
 సప్త కుల గిరు తేనయ సుప్తమ్ము కాకుండ
 మూఁడేడులౌ నదుల్ ముప్పిరిగాఁ బార
 నేకవింశతి రీతు తేనంగంగ నేనయంగ
 రుద్ర శక్తులతో నరుద్రమై రుద్రీయ
 భద్ర శక్తు లవి లక్షుద్రమై హవనమా ॥

1548

†(9)ఒకవంక నరన్వతి ఒకవంక నరయూనది
 వే రొకవంక సింధువు పారుచుండఁగఁ బ్రాతి
 జల మాతృ దేవతగ సలరారు దేవియే
 అలలతో వెలయంగ అమృతమౌ గతి మీఱ
 నేరులై హోరులన్ వేలాకులను నెరసి
 శబ్ద శక్తుల నెగసి శక్తిగా రూపొందు ॥

1544

(10)†గీ॥ఆ మరుద్గణ మాశ మావహించి
 విమల తేజాలఁ బ్రసరించి విస్తృత మగు
 దివ్య ఛామాల నా విధాతృ జనిత సక
 లావనుల నిండి చరమును నచర గతుల
 సర్వ దేవాధిదేవుల శక్తి పుంజ
 ముద్భృతమ్మయి వాఙ్మయ భద్ర మగుచు
 మాతృదేవిగ వెల్గుచు మహిత మైన
 త్వష్టదేవుని కృపమీఱఁ దనియుఁగాక : ॥

1545

†(11)ఆ మరుద్గణశక్తి అభిల లోకాలకు
 నాసుపానుపు లౌచు నాపరించుచును
 ప్రాణపుంజము నిచ్చి సువృభావముల
 రుద్రమయ శక్తులే పరభద్ర గతులై
 సరవరుల సురవరుల పరమపదచరుల
 రమణీయ కమనీయ శమదామ దమధామ
 వ్రమదాశి వరలంగఁ బ్రముదాల నెరపంగ
 నిత్య సర్వ మౌచు నెసరొందుచుండులే : ॥

1546

(12)†క॥ఆసలానిల సంయోగపు
 ఘన సలిలము లోకములను గడు గుహ్యతర
 ప్రణవాఽమృత శక్తులతోఁ
 దనరారును నాలఁ బాలు తనరెడి భంగిన్ ॥

1547

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

†(13) అజ్ఞాన దుర్జ్ఞాన విజ్ఞాన సుజ్ఞాన
 వృజ్ఞానములలోన నా అజ్ఞతను పీడి
 దుర్జ్ఞానమును బట్టి తుత్తునియల్గఁ దునిమి
 ఆ సుమనోరూప మలరార మరుదాశి
 చిచ్చక్తి సచ్చక్తి శ్రీల నామములతో
 జల శీతలోష్ణాల జరిత శక్తులు పురుల
 సంగాంగ భంగాంగ రంగేశు లలరంగ
 సన్మోఽన్య జన్మాన్య ధన్యాత్మతలు చెలఁగు ॥

1548

†(14) సృష్టియే యిష్టిగాఁ తెలఁగుచు నుండ
 వృష్టి సమిష్టలను బుష్టి పదార్థములు
 సర్వ లోకంబులన్ సహజమ్ముగా వెలసి
 మానసియగ సర్వమారగా నిలిచి
 సజ్జన్మ పునర్జన్మ సన్మనో గతుల
 మన్మనో రతు లవి మహితమై వెలయు ॥

1549

†(15) అతి విశాల మైన అఖిల విశ్వాన
 శబ్ద శక్తులు వివిధ శస్త్రాస్త్రములుగ
 సచ్చిదానందాల సదమల గతులన్
 బొందుచున్ సమ్మోద మొందుచున్ పరల
 మధుమంతమై సర్వ మర్మముల నొనఁగు
 సత్పుట సహితమై శర్మాశి నొనఁగు ॥

1550

†(16) దివ్యమై భవ్యమై నవ్యమై వెలయు
 శుక్ర శక్తుల సవక్ర పరాక్రమపు
 విక్రమములతోడి విష్ణు శక్తులు పెరియ
 ఋతమైన జీవన మమృతమయమై నిలువ
 సూక్తులతో సుమతి సువిశాల గతి నొప్ప
 సర్వ పథములతో సకల సంపదలతో ॥

1551

†(17) అమృతర్పమున జగతి నఖిలమ్ముగా నిండి
 దివ్య శక్తులతోడఁ దేజరిల్లుచు మిగుల
 సేశానుడై మహిత ఋత్విజుండై వెలుఁగు
 నాదిత్యుడై మహాయజ్ఞ శక్తిని నిలుప
 జ్ఞాతమై దేవాశి జ్ఞాన స్వరూపాల
 నదితి ప్రతికృతిగాఁగ నలరారుచుండు ॥

1552

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—61

ఋషి—ప్లాతుడైన గయుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము—2

(1)†ఋజంగవ్రయాతము॥*

సదా సృష్టిలోసన్ బదార్థాల మూర్తిన్
 నిదాహవ లోకాల్ ముదా లొండ దేవుల్
 విదారించి రక్షవదాకుల్ నశింపన్
 పరిదాపుతర్ మొప్పన్ సదాఽఽపుత్ర మొప్పన్ ॥

1553

†(2) యజ్ఞమ్ములే యజ్ఞ ములరింప నొనరింప

విజ్ఞానమయమైన వేత్పత్వ మెనియంగ
 నజ్ఞాన లిమిరాల బ్రజ్ఞానమున డుల్చి
 సుజ్ఞాన దేవా? విజ్ఞతల్ మెరయంగ
 ఓశదిశల ధీమతుల వశమైన సవ శక్తు
 లశనిపాతమునైన గనిమసిగ మనిమసిగ
 సశయింపఁగాఁజేసి నిశినైన నిత్యమై
 వసమించు వెల్గు లవి ప్రసరింపఁగాఁ జేయు ॥

1554

(3)†ఋజంగవ్రయాతము॥*

సరాకుల్ జగాలన్ జరా మృత్యు శక్తుల్
 వరాభూత మౌచున్ మురారీద్య బల్మిన్
 గిరా రూప దీప్తిన్ గరాకుల్ జనింపన్
 సురాకుల్ ముదానన్ బరా రూప మొందున్ ॥

1555

(4)†ఋజంగవ్రయాతము॥*

జగా లెల్ల వెల్గున్ నిగారించుచుండన్
 ధగారించు కాంతుల్ వ్యగాహ్యంబు లౌచున్
 అగాఢంపు సృష్టిన్ ప్రగాడంపు శక్తుల్
 మగాఢై యజుండే జగా సొంపు నింపున్ ॥

1556

(5)†ఋజంగవ్రయాతము॥*

మహామారుతాలే వహరించు నగ్నుల్
 నిహరంపు నీరాల్ సహాయమ్ము కాగన్
 పహరా సురాకుల్ మహా లౌప్య సర్వం
 సహా లెల్ల నిల్వన్ విహరా లొనర్చున్ ॥

1557

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఈ “ఋజంగ వ్రయాత” వృత్తము ప్రాసయతి సహితము.

(6)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అసాధారణమ్మో వ్రసాదమ్ము పోలెన్
సుసారంపు భక్త్యాల్ సుసాధ్యమ్ము తొచున్
సుసాన్నాన్యమ్మున్ దా ససాచిత్ము దేవుం
డసాంగత్య సాంగత్య సాచివ్య మొందున్ ॥

1558

(7)†భుజంగవ్రయాతము॥*

నిరాకార మౌచున్ బరాంకోటు రావ్వున్
జరా మృత్యు రాహిత్య రాహునివ దీప్తుల్
పరాధ్యంపు శక్తుల్ పరాక్రాంత తొచున్
పరాస్తమ్ము కాకుండ రాజించు మించున్ ॥

1559

(8)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అజాగర్యరూపం బజాగర్హిద్యవస్థన్
అజాడ్యమ్ముగా నిత్య జాత్యమ్ము గాగిన్
సుజాగర్యమౌ దివ్య జాతమ్ము మూఁదే
శ్శాతీయ సక్షత్య జాతంపు మిన్నే
టి జాలమ్ము మీలంగ జాజ్వల్యమానం
బజాతమ్మునై యొప్పు జాబిల్లి తాలై
అజార్య మృజాత్య మృజాపన్య దీప్యత్
సజాల మృజాలమ్ము జాంవత్య మౌతన్ ॥

1560

(9)†భుజంగవ్రయాతము॥*

వితానాలు వీవన్ సతా తొచు సంతర్
గతాస్వీత వాణీ వ్రతాచ్చస్న సింధూ
రతా దేవి నీరాల్ సుతాచ్చిల్య సచ్చిద్
వితానూర మౌచున్ సతామినీ దీప్తుల్
సుతారాధివత్సాలు తారాంతి మౌత్ ॥

1561

(10)†భుజంగవ్రయాతము॥*

విశాలానిలాల్ వే వ్రశాంతాగ్ని దీప్తిన్
వృశాంకూర శక్తిన్ నిశాంతేంద్రధర్మాల్
భృశాలైన దేవాళి శామాత మాదౌ
సశాకల్య శాకల్య శాంతాతిర క్తిన్

1 రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఈ “భుజంగ వ్రయాత” పుత్రము ప్రాసయతి సహితము. 1. మూఁదేట్లు 31×7=21

రరాశిన్ సురాత్వష్ట కాధిష్ఠ శౌరీ
 చ్చ శాబ్దాతివాక్యాల్ సుశాస్త్రాలు కాగన్
 గళా రూప స్తోత్రాద్య శారీర రక్షన్
 ఆకాంతుల్ నశింపన్ బ్రహ్మాంతుల్ ఫలించున్ ॥

1562

(11)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అసాధారణమ్నా వ్రసాదాఽనిలమ్ముల్
 నసాందోచ్చమా స్వచ్ఛ సారూప్య గోపుల్
 రసావిష్ట మృష్టాన్న సాంగత్య హస్తాల్
 సుసాతత్య శక్త్యా శ్యసాధారణమ్నా ॥

1563

(12)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అమోఘంపు శక్తుల్ సుమోదాలు కూర్చన్
 బ్రహ్మేందోల్లసద్దేవ మోక్షాచ్చ మాచున్
 ఆమోహోన్నతోద్దేవ మోదాఽంపరావ
 వ్యమోహ వ్రచిన్మోద మోహో : సుమించున్ ॥

1564

(13)†భుజంగవ్రయాతము॥*

నిరాకారరూప మ్మూరాతి వ్రజాశిన్
 బరాభూతమున్ జేసి రాణించు నియు
 ర్వరాశ్యాది గోళాల రాజిల్లు బంధు
 త్వ రాధ్యేవ మాతా స్వరాద్రూప శక్తిన్
 జరాశుల్ శరాశ్శాశి రాగాసురాగాల్
 కరాశిన్ మరుత్తుల్ సరాల్ తేజ మెప్పన్
 సురాష్ట్రాల ప్రాణ్శాశి రాణించుచుండన్
 బరాంకోటి జీవాశి రాజిల్లజేయున్ ॥

1565

(14)†భుజంగవ్రయాతము॥*

చిదానందరూప మ్మూదారాఽచ్చశక్తిన్
 సదా దేవ జాతమ్ము చార్ద్య వ్రభక్తిన్
 వ్యదాల్పాది సావత్య దాక్షిణ్య సృష్టిన్
 నదాలున్ సదుల్ ప్రాణ్శాశి మహేష్ట్యా

†రచయిత :-—వాఙ్మయ పుహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్ణ”
 ఈ “భుజంగ వ్రయాత” వృత్తము ప్రాసయతి సహితము.

ః దాపించు సర్వస్ము దాసార్హ సేవన్
అదాస్య వ్రదాంత్యచ్చ దాక్షాయణుల్ స
ర్వ దావంత మోహాది దారిద్ర్య రాహి
త్య దాక్షిణ్య శక్తిన్ ముదానన్ వసించున్ ॥

1566

(15)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అవాఙ్మానసాచ్చాంత వాచస్పతీ మా
త వాత్సాల సంజాత వాగర్థ సంస్తు
త్య వారాహి నద్వారి వాహాళి వారుల్
అవారమ్ము కాగా నవార్థక్య సంసా
ర వారాశి నీదంగ వాప్యత్ర సోమ
మ్ము వానంతమై పార వాల్మభ్య మొందున్ ॥

1567

(16)†భుజంగవ్రయాతము॥*

మహావాక్య రీతిన్ సహాయమ్ము గాగన్
మహాహర్దమా శబ్ద హారమ్ము వెల్లన్
అహారీత స్తోత్రాళి హరీ సువర్ణాల్
సుహర్దత్వ మొప్పన్ సహార్యత్వ మెప్పున్ ॥

1568

(17)†భుజంగవ్రయాతము॥*

అనాధార మౌచున్ అనాధీయ శక్తిన్
వినా ఘద్రశక్తుల్ పరిణామాల్ ప్రవత్తిన్
మనాగ్దృష్టి స్తోత్రాల్ సనాథవ్రవృత్తిన్
జనాశుల్ పొనర్చున్ అనాధీయ సంవ
ర్తనావృష్టి సార్థ మ్మునాకార మౌలే : ॥

1569

సూక్తమ్—65

ఋషిః—వసుకర్ణో వాసుకర్ణిః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—జగతీ ; 15-తిర్తిష్ఠుమ్

(1) అగ్నిరిన్దో వరుణో మితో 1 అర్యమా వాయుః పూషా సరస్వతీ సజోషసః ।

ఆదిత్యా విష్ణుర్మరుతః స్వర్భూహత్ సోమో రుదో 2 అదితిర్భూహ్మణస్పతిః ॥

681

1 రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

*ఈ “భుజంగ వ్రయాత” వృత్తము పాఠసయతి సహితము.

1. మితో 2 అర్యమా, 2. రుదో 2 అదితి. (వ్యా.వర్గ.)

6)

- (2) ఇ॒న్ద్రాగ్ని॑ వృ॒త్రహ॑త్యే॒షు స॑త్ప॒తీ మి॒థో హి॒న్వానా॑ త॒న్వాః స॑మో॒కసా॑ ।
అ॒న్తరి॑క్షం మ॒హ్యో వ॑ప్ర॒రోజ॑సా సామో ఘృ॒తశ్రీ॑ర్మహి॒మాస॑మీర॒యన్ ॥ 682
- (3) తే॒షాం హి మ॒హ్నో మ॑హతామ॒నర్వ॑ణాం స్తో॒మాగ్ం¹ ఇ॒య్యర్మృ॑త॒జ్ఞా ఋ॑తావృ॒ధామ్ ।
యే² అ॒ప్సవ॑మర్ద॒వం చి॒త్రరా॑ధస॒స్తే నో॑ రాస॒న్తాం మ॑హయే సుమితా॒గ్నః ॥ 683
- (4) స్వ॑ర్ణర॒మన్త॑రి॒జాణి॑ రో॒చనా॑ ద్యా॒వాభూ॑మీ పృథి॒వీం స్క॒మ్భురో॑జసా ।
వృ॒జా³ ఇ॒వ మ॑హయ॒స్తః సు॑రాతయో దే॒వాః స్తవ॑న్తే మను॒షాయ॑ సూర॒యః ॥ 684
- (5) మి॒త్రాయ॑ శి॒క్ష వ॑రుణాయ దాశు॒షే యా॑ స॒మాజ్ఞా మ॑నసా స ప॒రియు॑చ్ఛతః ।
య॒యోర్దా॑మ ధ॒ర్మణా॑ రో॒చతే॑ బృహద్ య॒యోరు॑భే రో॒దసీ॑ నాధ॒సీ వృ॑తౌ ॥ 685
- (6) యా గౌ॒ర్వర్త॑నిం వ॒ర్యేతి॑ నిష్కృ॒తం వ॒యో దు॑హానా వృత॒నీర॑వారతః ।
సా ప॒రిబ్ర॑వాణా వ॒రుణా॑య దాశు॒షే దే॒వేభ్యో॑ దాశద్ధవి॒షా వి॑వస్వతే ॥ 686
- (7) ది॒వక్ష॑సో⁴ అగ్ని॒జిహ్వో॑ ఋతావృ॒ధ ఋ॑తస్య యోనిం విమృశ॒న్త⁵ ఆ॑సతే ।
ద్యాం స్క॒భిత్వ్యం॑⁶ చ॒క్రు॑రోజసా య॒జ్ఞం జ॑నిత్వి తస్మి॒న్ ని మా॑మృజాః ॥ 687

1. స్తోమాగ్ం=ఇయర్మృతజ్ఞా=ఋతా, 2. యే=అప్స, 3. వృజా=ఇవ, 4. దివక్షసో=అగ్నిజిహ్వో=ఋతావృధ=ఋతస్య, 5. శస్త=ఆసతే, 6. వజ్ర చక్రురోజసా. (వ్యా.పరి.)

- (8) పరిశ్రే॑తా పిత॑రా పూర్వ॑జావరీ ॑ ఋత॑స్య యోనా॑ క్షయ॑తః సమో॑కసా ।
ద్యా॑వాప్యథి॑పి వరు॑ణాయ స॑సృతే పు॒త్రవత్ పయో॑ మహి॑షాయ పి॒న్వతః ॥ 688
- (9) పర్జ॑న్యావాతా॑ వృష॑భా పురీ॑షణే॒న్ద్రవా॒యూ వరు॑ణో మితో॑ ॒ ౨ అర్మ॑మా ।
దే॒వాగ్ం ౩ అది॑త్యాగ్ం అది॑తిం హ॒వామహే॑ యే పార్థి॑వాసో ది॒వ్యాసో ౪ అప్స॑ యే ॥ 689
- (10) త్వష్టా॑రం వాయు॑ష్పభవో ౫ యః ఓహ॑తే దై॒వ్యా హోతా॑రా ౬ ఉష॑సం స్వ॒స్తయే॑ ।
బృహ॑స్పతిం పృత॑త్రాభాదం సు॒మేధ॑సమి॒న్ద్రీయం సోమం॑ ధ॒ససా ౭ ఉ॑మహే ॥ 690
- (11) బృహ్మ॑ గామ॑శ్వం జని॑యన్త ౮ ఓష॑దీర్వనస్పతీ॑న్ పృథి॑పిం వర్వ॑తాగ్ం ౯ అవః ।
నూర్వం॑ దివి రోహ॑యన్తః సుదా॑నవ ౧౦ ఆర్యా॑ వృతా॑ విస్స॑జన్తో ౧౧ అధి॑ క్షమి ॥ 691
- (12) భు॑జ్యమంహ॑సః పిపృ॑థో నిర॑శ్వినా శ్యా॑వం పుత్రం॑ పధి॑మత్యా ౧౨ అ॒జిన్వ॑తమ్ ।
కమ॑ద్యుపం విమదా॑యోహధు॑ర్యుపం విష్ణా॑వ్వం విశ్వ॑కాయావ సృ॑జతః ॥ 692
- (13) పాపీ॑రపి తన్య॑తురేకపాద॑జో ది॒వో ధ॒రా సిన్ధు॑రావః సము॑ద్రియః ।
విశ్వే॑ దే॒వాసః శృణ॑వన్ వచా॑సి మే సర॑స్వతీ సహ॑ దీ॒భిః పురం॑ధ్యా ॥ 693

---

1. జావరీఋతస్య, 2. మితో ౨ అర్మమా, 3. దేవాగ్ం ౩ అదిత్యాగ్ం ౩ అదితిం, 4. దివ్యాసో ౪ అప్స యే,
5. యః ఓహతే, 6. హోతారా ౬ ఉషసం, 7. ధససా ౭ ఉమహే, 8. స్వస్తయే ౮ ఓషదీ, 9. వర్వతాగ్ం ౯ అవః,
10. దానవ ౧౦ ఆర్యా, 11. జన్తో ౧౧ అధి, 12. మత్యా ౧౨ అజిన్వతమ్. (వ్యా.వర్గ.)

(14) విశ్వే దేవాః సహ చీభిః పురంద్రాః మనోరజతాః¹ అమృతాః ఋతజ్ఞాః ।

రాతిషాచో ఆభిషాచః స్వర్నిదః స్వర్గిరో బ్రహ్మ సూక్తం జషేరత ॥

694

(15) దేవాన్ వసిష్ఠో² అమృతాన్ వవన్తే యే విశ్వా భువనాభి వృతన్తుః ।

తే నో రాసంతా³ మురుగాయమద్య యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా సః ॥

695

సూక్తము—65

ఋషి—వాసుకుఁడైన వసుకర్ణుఁడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు

(1)*గద్యము॥

అగ్ని, యింద్రుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు, అర్యమ, వాయువు, పూష, సరస్వతి, ఆదిత్యులు, విష్ణువు, మరుత్తులు, దివి, సోముఁడు, రుద్రుఁడు, బ్రహ్మణస్పతి, సంగతు లగుచు సంతరిక్షమును స్వమహిమచే బూరించుచున్నారు ॥

1570

(2)*గద్యము॥

యద్దములయందు శారీరకబలముచేత శత్రువులను జంపువారు, సమానస్థానము గలవారు నగు నింద్రాగ్నులు, ఉదకమును జేరేపించు సోముఁడును, సంతరిక్షమును స్వమహిమచే బూరించుచున్నారు ॥

1571

(3)*గీ॥సహజమహిమ మహాత్ములు శత్రువులకుఁ

బొందరానట్టివారలు పూర్ణ యజ్ఞ

వృద్ధులయినట్టి సురలకు నిష్ఠికర్త

నేను సుస్తోమములఁ గూర్తు నిశ్చయముగ ॥

1572

1. జతాః అమృతాః ఋతజ్ఞాః, 2. వసిష్ఠో అమృతాన్, 3. మురుగాయ. (వాగ్.వగ్.)

†వసుకర్ణుఁడు, (వాగ్.వగ్.పా. 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలోని పాతము).

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥మిగుల చూపముఁ గల్గిన మేఘ జలము
నమరు లిచ్చుచున్నారె కరము వారె
సఖులుగా వెల్లి జనముల సంఘమందు
ధనము నిత్తురుగాక! మా కనయముఁ గడు ॥

1573

(4)*గద్యము॥

స్వస్వకర్మమందు నేత యగు నాదిత్యుని, ద్వావాభూముల పువ్యసుండు తేజస్సులను,
దివిని, భువిని, విస్తీర్ణాంతరిక్షమును దేవతలు స్వబలమున ధరించుచున్నారు. మరియు
దరిదుర్గలకు ధనములు వలె స్తోతలను ధనాదులచేఁ బూజించుచున్న సుదానులు
మనుజునకు ధనము నొసంగువారు నగు నీ దేవతలు ఈ యజ్ఞమందు
వినుతింపఁబడుచున్నారు ॥

1574

(5)*సీ॥లంతఃకరణ ఛర్మమందైన నెవ్వార లే ప్రమాదంబును నెరుఁగకుండు
తెవ్వారి దేహంబు లెంతయు సహజ ప్రకాశంబుచేఁ చృప్తిఁ గలుఁగుచుండు
నెవరి యాధీనంబు నెక్కువఁ బొందుచు దివి భువి యే వేళఁ దేజరిల్లు
సఖిల లోకమునకు నత్యంత మెవ్వరు సమాట్టులై తాము సాగుచుండు
గీ॥స్తోత్రములఁ జేయుచుండెడు సూరి వర్గ, మునకు ధనము నొసంగుచు మోచ మందు
నట్టి మిత్రునకున్ వరుణాఖ్యునకును, హవ్యదానంబుఁ జేయుఁడి! యార్జునార! ॥

1575

(6)*ఉ॥క్షీరము లోనుగాఁగలవి శీఘ్ర మొనంగుచు నాశితాశికిన్
క్షీరము లిచ్చి కర్మలకు సేమము గూర్చెడు నేత్రి యాచుఁ దాఁ
జేరుచు గోవు యజ్ఞమును జేరిన పిమ్మట మత్స్యతాత్మయై
తోరెడు వార లందరికిఁ గోర్కెలు నా కవనంబు నిచ్చుతన్! ॥

1576

(7)*గీ॥దివము వహించువారలు దీవ్య దగ్గి
ముఖులు యజ్ఞ ప్రవృద్ధులు పూర్ణయజ్ఞ
సుస్థలిం జూచుచుం గడుఁ జోద్య మలర
నంతట వసించుచున్నార లధిక పీఠి ॥

1577

*ఉ॥ఆ సుర లే ద్యులోకమును సంతటఁ దాల్చుచు నైజ శక్తిచే
భాసురమౌ జలంబు ప్రతిభాంచిర మౌనటు గల్గఁజేయుచున్
దోసము లేని యజ్ఞమును దుష్టిని బుట్టఁగఁజేసి పిమ్మటన్
వాసిగ హవ్యమున్ మిగుల భక్షణఁజేసిరి సంతనంబునన్ ॥

1578

(8)*ఉ॥అంతట వ్యాప్తిఁ గాంచి మరి యన్నిటికిం దలిదండుఁ తొచు న
త్యంతము పూర్వమందు ఘనతన్ జననంబును గాంచు రోదసుల్
సంతన మొప్పుగా జరువఁజాలినయట్టి పవిత్ర యజ్ఞమ
దెంతయు వేడ్కతోడ నివసించుచు నుండును నెంచి చూడఁగన్ ॥ 1579

*గీ॥కడు సమాన కర్మకలనఁ గల్గిన రోపి
సులు మహాత్ములైన సురలఁ గొల్వ
క్షరఁజపత్ పయస్సుఁ జాల నొసంగుచుఁ
బ్రతిభఁ గాంచుచుండెఁ బ్రబల శక్తి ॥ 1580

(9)*గీ॥కామ సేక్తలు జలమును గల్గవార,
తొ మహేంద్రుఁడు వాయువు సీమము గల
పరుణములును నిజమైన పరమ మహిమ
చేర సంపద నుందురు ప్రితు లగుచు ॥ 1581

*గీ॥అదితి నాదిత్యపరులను సంతరిషి
జాతు లైనట్టి సురలను బూత దివిజు
లైన వారలు భూజాతు లైన సురలఁ
బిలుచుచున్నార మిష్టిని లలిత సూక్తి ॥ 1582

(10)*గద్యము॥
ఓ మేధావులారా! ఏ సోము మీ కశ్యాణమునకుఁ ద్వష్టప్రభుతులను బొందుచున్నదో!
బృహస్పతిని, సువ్రజ్ఞవృత్రబాదయిత యగు నిందుఁగిని బొందుచున్నదో! యా
సోమమును ధనమును భజించుచున్న మేము ధనమును యాచించుచున్నాము॥ 1583.

(11)*సీ॥అఖిల వర్ణస సాధనాన్నంబు సృజియించు నమరుల యాచింతు మధిక ధనము
సశ్వాది వశువుల నధికము గల్పించు నమరుల యాచింతు మధిక ధనము
నోషధీ తతులను నోపి సృష్టించెడు నమరుల యాచింతు మధిక ధనము
భూమి వర్ణతములఁ బుట్టించుచుండెడు నమరుల యాచింతు మధిక ధనము
గీ॥అంతరిక్షంబు దివియందు నమరు నూర్మఁ, బుడమిపై శ్రేష్ఠతరములౌ పూజ్య కర్మ
ములను విధియించు నమరుల లలిత ధనము,మేము యాచించెదము కడు సీమ మలర॥ 1584

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(12)*సీ॥పూర్వోదధిన్ బడ్డ దుజ్జుని మీరలు 'కాపాడుచుం గడుఁ గొలిపినారు
బద్ధిమతీశ్రీకిఁ బావన పుత్తుని నొనఁగుచు సంప్రీతి నొప్పినారు
విమదుసకున్ యోగ్య వేస పుత్రిక నిచ్చి విమల యశస్సున వెలసినారు
విశ్వరాయునకయి విష్ణావ్వ పుత్తుని నిచ్చి తోకమునందు నొనఁగినార
గీ॥అంతటన్ వ్యాప్తిఁ జెందుచు సమరునట్టి, యశ్విదేవతలారఁ యో యమరులారఁ
యఖిల విషయంబులన్ మము సతిశయ మగు, సంతసంబునఁ గాపాడ సరవి రండు॥ 1585

(13)*సీ॥ఆయుధములఁ గల్గి యమరెడు వాక్కు నా యంచిత సుతుల నాలించుఁగాక :
నేకపాత్రజుఁ డను భీకర సురవర్ణుఁ డంచిత సుతుల నాలించుఁగాక :
సువిశాల సింధువు శోభిల్లుచున్ ఖ్యాతి నంచిత సుతుల నాలించుఁగాక :
యంతరిక్షోద్ధ మౌ ²నవ్సంచయం బెల్ల నంచిత సుతుల నాలించుఁగాక :
గీ॥కర్మసహిత సుదేవతాగణము మరియు, బహువిధ ప్రజ్ఞఁ గలుఁగుచుఁ బావన యగు
నల సరస్వతి నాదైన యమల వాక్య, ములగు వినెదరుగాకః సమ్మోద మలర ॥ 1586

(14)*గద్యము॥
కర్మసహితులు ప్రజ్ఞాసయుతులు మనుష్య యజ్ఞ యష్టవృత్తులు, మరణధర్మ రహితులు,
సత్యవాగులు, దీయమాన హవిస్సును సేవించువారు ఆభిముఖ్యముగా యజ్ఞమును
బొందువారు, స్వర్గలంభకులు నగు నింద్రాది దేవతలు మా స్తుతులను,
మహాన్నమును, స్తోమమును సేవించుగాకః ॥ 1587

(15)*గద్యము॥
“ఏ దేవతలు సర్వలోకములను స్వతేజస్సుచేఁ బ్రతిష్ఠించుచున్నారోః యా దేవత లీ
దినమున మాకుఁ బ్రభూత యశస్సు గల అన్నమును నొనఁగెదరుగాకః
ఓ దేవతలారా! మీరు మమ్ము సర్వదా రక్షింతురుగాక!” అని వసిష్ఠ
కులజుఁ డగు ఋషి దేవతలను సమస్కరించెను ॥ 1588

సూక్తము—65

ఋషి—వాసుక్రుదైన వసుకర్ణుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) అంతరిక్షము నిండి ఆదిత్యుఁ డలరు
అగ్నియు నిందుగ్రిండు నల్ల వరుణుండు
మిత్రుండు సర్యముండు మిన్న వాయువులు
పూష సర్వస్వమున్ బ్రహ్మసోముండు

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. కాపాడి కడుఁగడుఁ గొల్పినారు, (కా.పా.), 2. యంతరిక్ష భవంబులైన యపసంచయ మంచిత. (కా.పా.)

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లసూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సదితీ మరుత్తులు నా విష్ణు రుద్రులున్
 బ్రహ్మణస్పతితోడఁ బరఁగు నోషధులు
 బ్రహ్మాండ భాండానఁ బర్యాప్తి నొందు
 విశ్వ దేవుల శక్తు లశ్వర మ్మగుచు ॥

1589

†(2) చంద్ర శక్తుల ప్రగతి సలిలమ్ము పొంగు
 నింద్రాగ్ని బలములే యీ జగము నిండ
 సరిపరవరులను బరిమార్చుచుండు
 ఆకసమ్మును నింపు నసమాన మహిమలన్
 చంద్రుల వ్యాపించి జలనాభినే మ్మింగు
 వృత్తము ర్తిన దుర్గించి శాత్రువులఁ దునిమి
 వాయు ప్రభావాన వర్షముల్ కురియ
 నింద్రాగ్ని శక్తులే సొందగి మతంద్రమై
 వినిమయమై యింద్రధను వొచు వెలసి
 భంగుభంగుల రంగురంగు లవి రంగార
 నింగిలో విల్లుగా వంగి నిండారఁగాఁ
 బ్రకృతిరూపాలకే ప్రాణములు లేవంగ
 ఉను రిచ్చి బల మిచ్చి మిసిమింత వస లిచ్చి
 వసు శక్తులను నింపి వర్ణిలఁగాఁజేయు ॥

1590

†(3) మృతరహిత గతిమీఱ నతులితమా శక్తి
 వై రిపీరుల నణచి పారమ్ము తుద ముట్ట
 నాకసమ్మే ఒక్క అర్థవమ్మై వెలయ
 అద్భుత జ్ఞానాన నా యజ్ఞ శక్తులే
 ప్రకృతిగ రూపొంది ప్రాకృతమై నిలువ
 సృష్టికార్యము మహాసృష్టకార్య మ్మౌచుఁ
 జిత్ర విచిత్రమౌ చిన్మయ రూపాల
 అర్థవమ్మై అమృతార్థవమ్మై శ్రీల
 ఋతమైన జలశోభ భృత మౌచు భృశమౌచు
 సతతమ్ముగా సృష్టి సంపదల్ పొలుచు ॥

1591

†(4) కొన్ని భూమిగ నిలువఁ గొన్ని పృథ్విగ వెలయ
 నిత్యమా మేల్మిగా నిండు బంగారుగా
 నాదిత్యమండల మ్మలరారుచుండఁగా
 నిత్య యౌవన రూప మత్యద్భుతమ్ముగా

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సుత్రమమ్మో దేవతోత్తమ బల్మిమై
 దివు లెల్లను నిండి భువు లన్నియు నిండి
 దివ్య వృక్షులు నిండి నవ్యత్వ మెనయ
 దేవ మానవ ప్రాణి జీవాకు లెల్ల
 సకల చరాచర సర్వ సర్వంసహలు
 అంతరిక్షములోన నభ్యుదయమై నడచు ॥

1592

†(5) అతిలోక శక్తిగా ఆ మానసము వెలయ
 వరుణులు సూర్యులు వరలుచుండంగ
 అంత మెనయని ఆ అనంతాకాశమున
 సకల దశదిశ రూప సామ్రాజ్యమున వెల్లి
 శిక్ష కక్షలఁ గ్రచుశిక్షలను దిరుగాడు
 రోదసీ కుహరాన నాధసిగ దోగాడు
 నిలు వెల్ల నిశి నిండు నిశి సహిత నిశి రహిత
 గతుల వెల్లుల వేగలఁ గ్రాలెడు గోళాలు
 కర్మధర్మమైన సర్మకర్మ మ్మోచు
 సర్మధర్మ మ్మోచు ధర్మకర్మ మ్మోచు
 నిత్యకామ మ్మగుచు సత్యధామ మ్మగుచు
 సృష్టలన్ స్థితి గతుల నష్ట లయాలతో ॥

1593

†(6) లోకాలు జగములో లోలుపతమై తిరుగ
 ననలాశి అనిలాశి వినువీధి సలిలాశి
 అంతరిక్షములోని ఆఖిల వృక్షులు హడ
 దుగ్ధాశి ముగ్ధమై దుర్విదగ్ధము కాక
 కృమగతుల నొప్పారు నమరాశితోఁగూడ
 సృష్టి విశిష్టతల్ వృష్టి సమిష్టలన్
 దశదిశల వెలుఁగొందు నిశి పవళులోన
 విశదశక్తులు వెలయఁ బ్రశమన రహితాన
 ససినిండు పసరాలు పస లొలుకు పాలతో
 వసు శక్తు లొప్పంగ వర్షిల్లఁగాఁజేయు ॥

1594

†(7) నిత్యసత్యాలైన నిఖిలాగ్ని నాశికలు
 ఋతములై కృతములై మృతి రహిత భృతములై
 సర్వలోకావళి సఖర్వగతులను నిండఁ
 బ్రజ్ఞానములు గొప్ప యజ్ఞానలము లొచు

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మణ”

సుజ్ఞానములతోడి విజ్ఞానానిలము లెగయ
హవ్య శక్తులు దివ్య నవ్య రక్తుల మెరయ
భవ్య మూర్తుల నెనఁగి నవ్యజీవన మొనఁగు
నరు లెల్ల సుర లెల్ల వరదులై వరలంగ ॥

1595

†(8) అంతరిక్షము నిండి అఖిలమ్ము నిండి
వింత వెలుఁగుల కాంతు లెంతగానో విరియ
సంత మెనయని రీతి సంతనము వెలయించు
సత్యమే జన్మమై జననేంద్రియమై
దివి భువుల నిండుచున్ దివ్యశక్తులు వెలయ
సలిల శక్తులు నిలువ జల దేవతలె పిలువ
భర మౌచుఁ గర మౌచుఁ బరిమిత రహితమై
ప్రకృతి మాతగ నిల్చి సుకృతి పితగాఁ బురుష
శక్తు లపి వెలయంగ రక్తు లవి విరియంగఁ
బంచ భూతము లెల్ల నించు మంచిన బెంచి ॥

1596

†(9) వర్జన్యమే ఒక్క ప్రవిమల శంఖమై
దుర్జయమై వరుణాఽఽర్జవమై కరము
ఆదిత్య రూపాల సంతరిక్షము నిండి
రోహిణి మృగశిర లారోహణము లౌచు
వృషభ శక్తులు మీఱఁ బృథువులు దిపు లెల్ల
వరుణుండు మిత్తుండు వరవాయు దేవతల్
అర్యమేంద్రునితోడ సనలాల సలిలాల
నఖిలాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల
యజ్ఞకర్మలు నిండి ప్రజ్ఞానముల మెండు
సుజ్ఞానముల చండు విజ్ఞానములు పండు ॥

1597

†(10) అమలవాయుపూర్ణ మౌచు సమృతశక్తి నిండియుండ
దివ్యమైన దైవశక్తి తేజరిలుచు సుషస్సులను
వృత్రఖాద్యుఁడైనయట్టి బృహస్పతి ఘన బలమ్ము
అఖిలాఖిల వృక్షములను అనమశక్తు లలరుచుండ
సోమ మెల్ల నిండియుండు సృష్టిలోన సమిష్టి గతిగ
నీమ మలర నేమ మెనయ నింగి నేలలందు వరల ॥

1598

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(11) మనశక్తి ధనశక్తి కడు నిండు నెల్లెడలఁ
 దుష్టి వర్ధన మౌచుఁ బుష్టివర్ధన మౌచు
 నన్నశక్తులు మీటు నన్నింటను జగతిఁ
 గాంతితో దాంతితో శాంతితోఁ గ్రాంతిగా
 మనమైన ధన ముండు ననుపమ ధన ముండు
 ఓషధులలో నునురు లొగిది మదుగుచు నుండు
 భూ వర్వతాకులను బూర్ణశక్తుల నుండు
 అఖిలాంతరిక్షాన నమర లోకాలలో
 అఖిల లోకాలలో ఆ సూర్య శక్తులను
 ఆమరియుండును ధనము లమలమ్ములై నిలిచి ॥

1599

(12) †సీ॥ కాంతి లేకుండఁగాఁ గామించి భక్షించు కాశక్తులను దుగించి గాగ్రినారు
 ప్రకృతి శక్తుల రూపు భగ్గమ్ము కాపించు కాపారుషత్వమ్ముఁ గాల్చినారు
 పురుష శక్తులలోని వరప్రకృతుల నిల్చి లోక వ్యవస్థను సాకినారు
 విశ్వ కామ మౌచు విశ్వాత్మగా నిల్చు విష్వాత్మ శక్తిని విమల గతిని
 గీ॥ నిల్చిన మహాశివదేవతానీకమాః మహా విశాల విశ్వమ్మును హాయి మీఱ
 రక్ష సేయుచునుండురు రమ్యగతుల, నృప్తికిన్ స్థితి లయముల సిరుల నిలిపి ॥

1600

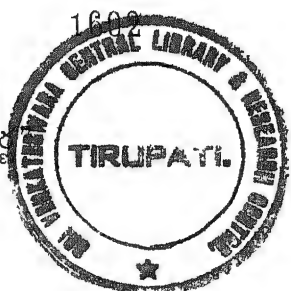
(13) †సీ॥ ఆస్త్ర శస్త్రాలలో అఖిల వాక్కులు నిల్చు నమలమై ఆకాశ మంటుచుండు
 నొంటికాలిన లేచి మింటి కెగురు దేవ దేవు దివ్య సుశక్తి తేజరిల్లు
 నతివిశాలమైన అమలమౌ జలశక్తి అఖిలాండ పిండ బ్రహ్మాండ మెనయు
 నమృతాగ్ని వాయ్వాకు లమిత శక్తుల నిండి అంతరిక్షమ్మున నమరియుండు
 గీ॥ దేవ దేవాళి కర్మలే దివ్యమైన, వాణివాక్కుగ వెలయుచు వరలుచుండ
 శబ్దజాలమ్ము వినుచుండి శక్తు లెనయ, నిల్పుచుండునుగాకః వినిర్మల గతి ॥

1601

†(14) అమరులై అమలులై అఖిలమ్ము లొందుచున్
 గర్మలుగ వెలుఁగొంది కర్మలతో నిండి
 విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన సుజ్ఞానములఁ బండి
 అజ్ఞానములఁ బాపి అనమాన శక్తులన్
 యజ్ఞ యష్టవ్యులై యజ్ఞయజ్ఞము లొంది
 సత్యవాక్కుల నెనసి నిత్యవాక్కుల నెనఁగి
 స్వర్గమ్మునే పొంది నిసర్గముగ స్వర్గ సు
 లోకాంతితమై లోలుపత్వము మీఱ
 నింద్రాది దేవాళి యినుమడించునుగాకః
 విష్ణాదిదేవాళి తృప్తి¹ వెల్లునుగాకః ॥

1602

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 1. “విష్ణా-తృప్తి” ఇక్కడ సంయుతానందయత పాఠ విశేషముగాఁ బ్రయోగము క్తమైనది.

†(15)సర్వభూతావశుల సర్వలోకావశుల
 వ్యాపించి దీపించి రూపెంచి కౌపించి
 తేజమ్ము విలసిల్ల జేజేలు వెలుగంగ
 వెలుగొందు దేవాళి కలకాలము శుభాల
 జెలగంగ జగములను జెలువమ్ముతో నింపి
 కాపాడుచుండులే! కరుణమై సృష్టిలో ॥

1603

సూక్తము—65

ఋషి.—వాసుకుడైన వసుకర్ణుడు
 దేవత—విశ్వే దేవతలు
 అర్ధాంతరము—2

†(1)అన్యోఽన్య సంబంధ బంధానుబంధాల
 అగ్ని రుద్రులు మిత్రు లర్యముల్ వరుణులున్
 వాయు పూషలు సరస్వతీ సజ్జోషసులు
 ఆదిత్య విష్ణువు లఖిల మరుదావశులు
 ఇంద్రాదితిసురల్ బృహత్సోమముల్ వెలుగంగ
 బ్రహ్మణస్పతితోడఁ బరఁగుచుందురు నదా ॥

1604

†(2)జలనాభి వంచించు జల్పుడౌ వృత్రుని
 వధియించు నింద్రాగ్ని వరదేవ శక్తులే
 అంతరిక్షము నెల్ల సతిలోక శక్తులన్
 సోమశక్తులు విరిసి శుభకరమ్ముగ నెరపి
 మహితమై విహితమై మాన్యమై వెలయు
 ప్రకృతి పురుషుల శక్తు లకృత్రిమమ్ములై
 అవితథ రూపాన నకలుషముగా నిలిచి
 మిథునమ్ముగతి దోష మిన్నెల్ల వెలుగు ॥

1605

†(3)సృష్టియజ్ఞములోన సృష్ట ప్రజ్ఞలు మీఱ
 అఖిలాండ పిండాండ బ్రహ్మాండములు నిండి
 మహితమై సుహితమై మర్మశక్తులు వెలయ
 సత్యమే సత్యమై నిత్యమ్ముగాఁ బరమ నిత్యమ్ముగా నిలిచి
 మిన్నులో మన్నులో మిన్నేట మున్నీట నఖిల జలాలను
 సనలాల ననిలాల ఘనజన్య శక్తులను
 వ్యష్టి సమిష్టులన్ బ్రకృష్ట సత్యజ్ఞతలఁ
 జిత్రమై వెలుగొందు సృష్టి వ్యవస్థలో ॥

1606

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(4) అఖిలాంతరిక్షమును నావరించిన సర్వ
 లోకాల భూతాల లోలువత్వము మీఱ
 దేవాశులను గూడ దివ్యశక్తులు వెలయ
 ధరియించు నా దేవధర్మండు సత్కాత్మ
 సృష్టిలో సంపదలఁ జెలువందఁగాఁజేయు
 శుభ సుఖమ్ములఁ గూర్చి నభ మెల్ల నిండు ॥ 1607
- †(5) రోదోంతరాళాన రూఢశక్తుల వెలసి
 మిత్ర వరుణాదుఁ గపేయశక్తిని హృదిని
 సర్వదర్శమైన దర్శబద్ధ మౌచఁ గర్మబద్ధ మౌచ
 సర్వదా వెలుఁగొందు సర్వ సృష్టిని సదా ॥ 1608
- †(6) సకల లోకాలలో సాంద్రమై రహి మించు
 సర్వ జల శక్తులను సదమలత్వము మీఱ
 వరుణ బలములను వారుణత్వము వెలయ
 దుష్కృతులఁ మనుమాడు నిష్కృతులు నిండంగ
 సతిపవిత్రత నిలుపు నా మలములఁ చుడిచి
 దేవాభిషేకాల దివ్యమ్ముగా నిలుచు ॥ 1609
- †(7) అగ్నులై వెలుఁగొందు సగ్న సత్కావశులు
 సత్యమే యోనిగా సత్యమే జన్మగా
 సత్యమే జాలిత సత్యమై నిత్యమై
 వ్యష్టి సమిష్టులను సృష్టిలో విలసిల్లు ॥ 1610
- †(8) సత్యనాథుఁడు నిత్య సత్యనాథుఁడు సృష్టి
 ఋత యోనిగా వెలసి దృఢ శక్తులను నిలిచి
 దివి భువుల భూతాల దీప్తములుగా నిలిపి
 చంద్రశక్తులు జగతిఁ జదలంట్లఁగా మీఱ
 క్షిరసీరాలతో క్షేమమ్ముగా నుండుఁ
 బార మెనయని శక్తి భద్రమ్ముగా నుండు ॥ 1611
- †(9) వర్జన్యయుతమైన వాయు మేఘావశులు
 ఇంద్ర వాయువులను నిన మిత్ర వరుణులన్
 అదితిని నాదిత్యు సర్వమావశులను
 అఖిల సృష్టిని గూడ సతిపవిత్రముగాఁగ
 సర్వప్రాణుల జలము సప్రాణముగ నిల్పు
 సచ్చక్తులన్ నించు సదమలముగా నుంచు ॥ 1612

†(10) సోమ శక్తులే అఖిల సృష్టిని బుష్టి
కలిగించు వెలిగించు నల ఉషస్సులకు
వృత్తభాద్రుండైన యింద్రునకు బృహస్పతికి
వాయు శక్తుల మించు నాయుషవగ్ని మృచు
నిందిర్యూతుల నెల్ల హృదయాన బంధించు
దైవీయమౌ శక్తి దార్ధ్యముగా నిల్చు ॥ 1613

†(11) సర్వ లోకావకుల శర్మతేజః పుంజ
సంజాతమై జగతి కంజాలజుని బృహ్మ
తేజమై వ్యాపించి దివ్యాపదీ వనస్పతుల
సౌర శక్తులు నిండి సకలము వెలుగఁగా
వైష్ణవీయమైన వైభవమున ఇలము
చశదిశల విలసిల్లి దార్ధ్యము సమకూర్చు ॥ 1614

†(12) విశ్వ సంక్షేమాల నశ్వశక్తులు వెలుగఁ
గాంతి విరహితమైన భ్రాంతి శక్తులు పోవఁ
బ్రకృతి మాతకు నమల సుకృత పుత్రుం డౌచు
విధిగాఁగ జనియించి ప్రథితముగా నిలిచి
విష్ణుమహిరత్వాన విస్తృతముగా వెలసి
సృష్టికే ప్రాణమై సృష్టరే ప్రాణమై
నిత్య యౌవన శక్తి సత్యమై వెలయంగఁ
గృత్యమౌ యజ్ఞాలఁ గీలలై విలసిల్లు ॥ 1615

†(13) విశ్వదేవత లెల్ల విమలమై వెలయ
నేకపాదదేవుండు నైకైక రూపాల
రవి శక్తిఁ బవి శక్తి శివ శక్తి నవ శక్తి
నిఖిలాంబుధులు నిండి నఖిలాంబువులు నిండి
ఆ సరస్వతిగాఁగ నఖిల జ్ఞానము నింపి
కర్మ బంధువుగాఁగ ధర్మసింధువు నిల్చు ॥ 1616

†(14) విశ్వదేవత లెల్ల విమలమౌ ధీ శక్తి
సమృత హృచ్చక్తులను ననృత నాశ మొనర్చి
నిత్య సత్యమైన సత్యపూర్ణ జ్ఞాన
విజ్ఞానముల మీఱఁ బ్రజ్ఞానములతోడి
వేద సూక్తాలతో వేద నాదాలతో
భేదాలనే దుల్చి మోద మొందుచు నుండు ॥ 1617

†రచయిత :- వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(15)సర్వ భువనాలలో సకల దేవావళుల
 నమృత శక్తులతోడ సమల విశ్వము నిండి
 వెలుగొందు నా దేవవేద్యుడు దేవుండు
 దేవాశి దేవుండు దేవుండు వేదాశి
 సకల సన్మంగళాల్ సంపదలు సమకూర్చి
 సృష్టి సర్వస్వమును శ్రేష్ఠతను గాపాడు ॥

1618

సూ క్తమ్—66

ఋషి:—వసుకర్ణో వాసుకర్ణిః
 దేవతా—విశ్వే దేవాః
 చందః—జగతీ, 15-త్రిష్టుప్

(1) దేవాన్ హువే బృహచ్చవసః స్వస్తయే జ్యోతిష్క్రతో¹ అధ్వరస్త్వ పృతేతసః ।
 యే వావృదుః పృతరం విశ్వవేదస² ఇన్ద్రజ్యేష్ఠాసో అమృతా ఋతావృధః ॥

696

(2) ఇన్ద్రవృసూతా వరుణవృశిష్ఠా యే సూర్యస్త్వ జ్యోతిషో భాగమానః ।
 మరుద్గణే వృజనే మన్మ దీమహి మాఘేనే యజ్ఞం జనయన్త సూరయః ॥

697

(3) ఇన్ద్రో వసుభిః పరి పాతు నో గయమాదిత్యైర్వో³ అదితిః శర్మ యచ్ఛతు ।
 రుద్రో రుద్రేభిర్దేవో మృళయాతి న స్వష్టా నో గ్నాభిః సువితాయ తిన్వతు ॥

698

(4) అదితిర్ద్యావాపృథివీ⁴ ఋతం మహద్విస్త్రావిష్టా మరుతః స్వర్బృహత్ ।
 దేవాగ్ం⁵ ఆదిత్యాగ్ం అవసే హవామహే పసూన్ రుద్రాగ్ం త్వవితారం సుదంససమ్ ॥

699

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార్ణ”

1. జ్యోతిష్క్రతో¹ అధ్వర, 2. వేదస ఇన్ద్రజ్యేష్ఠాసో² అమృతా ఋతా, 3. గయమాదిత్యైర్వో³ అదితిః,

4. పృథివీ ఋతం, 5. దేవాగ్ం⁵ ఆదిత్యాగ్ం⁵ అవసే. (వ్రా.వ్రా.)

- (5) సరస్వాన్ దీక్షర్షరుణో ధృతవ్రతః పూషా విష్ణుర్మహిమా వాయురశ్విసా ।
బ్రహ్మకృతో ¹అమృతా విశ్వవేదనః శర్మ నో యంసన్ త్రివరాథమంహనః ॥ 700
- (6) పృషా యజ్ఞో వృషణః సస్త యజ్ఞియా వృషణో దేవా వృషణో హవిష్కృతః ।
వృషణా ద్యావాపృథివీ ²ఋతావరీ వృషా వర్షన్యో వృషణో వృషస్తుభః ॥ 701
- (7) అగ్నిషోమా వృషణా వాజసాతయే పురువ్రశస్తా వృషణా ³ఉవ బురివే ।
యాపీజరే వృషణో దేవయజ్ఞియా తా సః శర్మ త్రివరాథం వి యంసతః ॥ 702
- (8) ధృతవ్రతాః క్షత్రియా యజ్ఞనిష్కృతో బృహద్దివా ⁴అధ్వరాణామభిశ్రియః ।
అగ్నిహోతార ⁵ఋతసాపో అదుగ్రహో ⁶ఽపో అస్సృజన్మను వృత్రతుర్యే ॥ 703
- (9) ద్యావాపృథివీ జనయన్మథి వ్రతా ⁷ఽఽవ ఓషధీర్వనిసాని యజ్ఞియా ।
అన్తరిక్షం స్వగరా వపురూతయే వశం దేవాసస్తస్మై ⁸ని మామృజుః ॥ 704
- (10) ధర్తారో దివ ⁹ఋభవః సుహస్తా వాతావర్జన్య మహిషస్య తన్మతోః ।
ఆవ ¹⁰ఓషధీః వగ్ తిరస్తు నో గిరో భగో రాతిర్వాజినో యస్తు మే హవమ్ ॥ 705

1. కృతోఽఅమృతా, 2. పృథివీఽఋతా, 3. వృషణాఽఉవ, 4. దివాఽఅధ్వరాణా, 5. హోతారఽఋతసాపోఽఅదుగ్రహోఽపోఽఅస్సృజన్మను, 6. వ్రతావంఽఓషధీ, 7. దివఽఋభవః, 8. ఆవఽఓషధీః. (వ్యా.వృ.)

- (11) సముద్రః సిన్ధు రజో¹ అన్తరిక్షమజ ఏకపాత్² తసయిర్హరర్హః³ ॥
అహిర్బుధ్నః⁴ శృణవద్యచాంసి మే విశ్వే⁵ దేవాన⁶ ఉత నూరయో మమ ॥ 706
- (12) స్యామ⁷ వో మనవో⁸ దేవపితయే పాంశం⁹ నో¹⁰ యజ్ఞం వగ్ర జయత సాధుయా ।
ఆదిత్యా రుద్రా వసవః సుదానవ¹¹ ఇమా బ్రహ్మ శస్యమానాసి జిస్వత ॥ 707
- (13) దైవ్యా హోతారా వగ్రథమా పురోహిత¹² ఋతస్య వస్తామన్వేమి సాధుయా ।
జేత్రస్య¹³ వతిం వగ్రతివేశమిమహే షిశ్వాన్¹⁴ దేవాగ్ం¹⁵ అమృతాగ్ం¹⁶ అవగ్రయుచ్చతః ॥ 708
- (14) వసిష్ఠానః¹⁷ చిత్తవద్వాచమక్రత దేవాగ్ం¹⁸ ఈశానా ఋషివత్ స్వస్తయే ।
ప్రీతా¹⁹ ఇవ జ్ఞాతయః కామమేత్యా²⁰ స్మే దేవానో²¹ వ దూనుతా వసు ॥ 709
- (15) దేవాన్ వసిష్ఠో²² అమృతాన్²³ వవన్తే²⁴ యే విశ్వా భువనాభి వగ్రతస్తుః ।
తే నో²⁵ రాసంతామురుగాయమద్య యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః ॥ 710

---

1. రజో¹ అన్తరిక్షమజ ఏకపాత్, 2. దేవాన² ఉత, 3. మనవో³ అదేవ, 4. నో⁴ యజ్ఞం, 5. సుదానవ⁵ ఇమా,
6. పురోహిత⁶ ఋతస్య, 7. దేవాగ్ం⁷ అమృతాగ్ం⁸ అవగ్ర, 8. దేవాగ్ం⁸ ఈశానా ఋషివత్, 9. ప్రీతా⁹ ఇవ,
10. వసిష్ఠో¹⁰ అమృతాన్, 11. నో¹¹ రాసంతామురుగాయ. (వ్యా.వర్గ.)

సూక్తము—66

ఋషి—వాసుకుఁడైన వసుకర్ణుఁడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు

(1)*గీ॥అఖిల తేజస్సునకుఁ గర్త లైన యట్టి
మిగుల నన్నంబుఁ గలుఁగుచు మెలఁగు నట్టి
యుత్తమ జ్ఞాన వృద్ధులై యున్న యట్టి
యమరులను బిల్చెదను నేను యజ్ఞమునకు ॥

1619

*గీ॥ఇంద్ర నేతృకు లగు వార లెల్ల ధనము
గలుఁగువారలు మరణము గలుఁగనట్టి
వారు యజ్ఞముచే వృద్ధిఁ బడయు వార
¹లగుచు సమరాభివృద్ధిని నందఁగలరు ॥

1620

(2)*చ॥హరివిభు చోదితాత్ములయి యా వరుణాసుమతి ప్రిసక్తి, నే
సురుచిర సన్మరుద్ధణము సూర్యుని లోకముఁ బొందియుండెనో;
యరి గణ నాశకం బయిన యట్టి మరు త్తతి సన్నుతింతు మా
దరమున వానికై జనులు తప్పక యిష్టి నొసర్తు రీ మహిన్ ॥

1621

(3,4)*సీ॥వసువులతోఁ గూడి వాసవుం డన్మదేగృహంబుఁ బాలించుచు సమరుఁగాక :
నాదిత్యసహితయౌ నదితి మాకు సుఖంబు నసమాన కరుణతో నొసఁగుఁగాక :
²నిజపుత్ర పూజ్యుఁడై నిలుచు నా రుద్రుండు పీఠితి మమ్ముల సుఖపెట్టుఁగాక :
దేవతల్నులతోడఁ దెరుగు త్వష్టయు సన్మదభ్యుదయంబున కమరుఁగాక:
గీ॥యదితి, దివి, భువి, నాదిత్యు నగ్ని నిందుగ్రి, సల మరుత్తుల నిజ మహిమాంచితలను
గర్మభూషిత సవితను గరము భక్తిఁ, బిలిచెదము మేము రక్షను గలుఁగఁగోరి ॥

1622

(5)*గద్యము॥

³ప్రజ్ఞాయుక్తుఁ డగు సరస్వంతుఁ డనెడు దేవుఁడు, ధృతకర్మ గల వరుణుఁడు, పూష,
మహాత్వయుక్తుఁ డగు విష్ణువు, వాసువు, అశ్వలు స్తోతల కన్నదాత లగు విశ్వే
దేవతలు శత్రుహంత లగు దేవతలు మాకుఁ ద్రికక్ష మగు గృహమును
నిచ్చెదరుగాక: ॥

1623

†వారవతి 13వ సంపుటములోను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలోను నీ సూక్తమునకు
“వసుకర్ణుఁడు” ఋషిగా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

* రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. లగుచు (నమరులు) దేవత లభివృద్ధి నందఁగలరు, (తా.పా.), 2. “నిజ పుత్రకులు తన్ను భజించు రుద్రుండు
పీఠితి మమ్ముల సుఖపెట్టుగాక, (తా.పా.), 3. ఇంద్రుని దేవతలు ప్రజ్ఞాయుక్తుఁ డగు. (తా.పా.).

(6)*సీ॥అన్మత్కృతంబైన యజ్ఞ కర్మము కామ వర్షితమై కడు వరలుఁగాక:
 స్తుతి కారకులు సురల్ తత ధన మీయంగ నదయాత్మలై నిలిచెదరుగాక:
 సద్వ్యర్థు లెల్లరు హవాభివృద్ధితై 'నిరతము దీక్షఁ బూనెదరుగాక:
 లోదసీ ద్వితయ మామోదము గలుఁగుచుఁ గోరికలను మాకుఁ గూర్చుఁగాక:
 గీ॥నిలను బర్జన్యదేవుఁడు కలుఁగు కామ,ములను గలిఁగించుఁగాక: మా కెలమి మీర
 సకల వర్షణ శీల సంస్తవవరులును, నొగి ధనవర్షమలై వెలయుదురుగాక: ॥

1624

(7)*గద్యము॥

వర్షణశీలులు బహువ్రస్తుతులు నగు సగ్ని సోములను నన్నలాభమునకు
 ఋత్విజులు యజ్ఞ హవిర్మూలమునఁ బూజించుచున్నారు. ఆ యిరువురు
 దేవతలు మాకుఁ ద్రిస్కంభ మగు గృహమును నిచ్చెదరుగాక: ॥

1625

(8)*సీ॥బలవిరాజితులయి వెలుఁగు వా రెవ రన్న సకల దేవత లని చాటవలయు
 యజ్ఞ నిష్క్రతులయి యమరు వా రెవ రన్న సకల దేవత లని చాటవలయుఁ
 దేజస్కులై కడుఁ దిరుగు వా రెవ రన్న సకల దేవత లని చాటవలయు
 యజ్ఞాభిసేవకు లగుదు రెవ్వ రటన్న సకల దేవత లని చాటవలయు
 గీ॥ననల హోర లహింస్యులు ఘనులు సత్య, భాక్తు లైనట్టి దేవతల్ వరమ ప్రితి
 తోడ సంగ్రామమందునఁ దుష్టిఁ గలుగి, నప్పుల నొసంగియున్నవా రతిశయముగ ॥

1626

(9)*గీ॥దివిని భూమిని లక్షించి దివ్య సహజ
 కర్మమున నప్పులను మరి కర్మ కర్త
 ములుగ నున్నట్టి వృక్షముల్ మోద మలరఁ
 బుట్టఁజేసిరి దేవతల్ ²పూర్ణశక్తి ॥

1627

*గీ॥శత్రు బాధా నివారణ శక్తికొఱకు
 సంతరిషంబు వ్యాపించి యమరు లెల్ల
 స్వీయ తనువులయందు సుశ్రీలు చెలఁగ
 యజ్ఞము సలంకరించినా రాదరమున ॥

1628

(10)*గద్యము॥

ద్యులోక ధారయితలు, సత్య భాసమానులు, వజ్రాద్యాయుధయుక్తహస్తలు నగు
 దేవతలు, శబ్దకర్త లగు వాత వర్షన్యులు, అప్పులను, నోషధులను, మా
 వాక్కులను, వృద్ధి బొందింతురుగాక: దాత యగు భగుఁడు,
 ఆర్యమ, అగ్ని, వాయువు, సూర్యుఁడు, ఈ దేవత లెల్లరు
 మా యాహ్వానము సంగీకరింతురుగాక: ॥

1629

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. (ఎప్పుడు) నిరతము దీక్షఁబూనెదరుగాక, (వా.ప్ర.పా.), 2. దేవతల్ మొట్టమొదట. (తా.పా.).

(11)*గద్యము॥

స్యందమానోదకము గల సింధు వను నది, ద్వావాభూములకు మధ్య సున్న
మధ్యమలోకము అజాయమానుఁ డగు నేకపాత్రను దేవుఁడు, మేఘుఁడు,
అంతరిక్షభవుఁ డగు నహి యను దేవుఁడు, వీరందరు నా వక్తవ్య
స్తోత్రములను బ్రత్యేకము వినెదరుగాక! మరియుఁ బ్రాజ్ఞు
లగు విశ్వే దేవతలు నా స్తోత్రములను వినెదరుగాక! ॥

1630

(12)*క॥మనుజుల మగు మే మో సుర

గణములు! యజ్ఞంబు మీకుఁ గల్పింతుము మా
ఘన యజ్ఞంబును మీరలు
కని ప్రాచీనముగ దానిఁ గల్పింపుఁ డొగిన్ ॥

1631

*గీ॥రుద్ర పుత్రకులార! సుభద్రమూర్తు

లై న యాదిత్యవరులార! యఖిల భవ్య
దాసులార! వసూత్రముల్! తగిన స్తోత్ర
ములను పనియుఁడు! మీరలు లలిత రీతి ॥

1632

(13)*గీ॥పూర్ణహోతల, ముఖ్యులఁ, యాతల, మరియు

దేవ సంబంధవర్తులఁ, దేజురిల్లు
శుభపురోహితవర్యుల, సురల, నేను
హవ్యములఁ జేతఁబట్టుచు ననుసరింతు ॥

1633

*గీ॥చెంత వసియించుచున్నట్టి క్షేత్రపాలు

నమృతులై యవగ్రమాదులై యమరు నట్టి
సర్వదేవతలను మేము సరస రీతి
ధనము యాచించెదముగదా! తత్పరమతి ॥

1634

(14)*గీ॥అల వసిష్ఠకులోత్పన్ను లై న యట్టి

పూర్వు లై నట్టి ఋషులను బోలి తమకుఁ
దండియైన వసిష్ఠుని ధర్మ మూని
స్తవముఁ జేయుచునున్నారు ధన్యులు తగ ॥

1635

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥స్వజనముల కెల్లఁ బ్రీతులు, సకల ధనము
నెట్లు ప్రిరణఁ జేయుచు రట్లు హవ్య
దానమున మధుర హవ్య సుదానమునను
ధనము ప్రిరణఁ జేయుడి! ఘనులు మీరు ॥

1636

(15)*గద్యము॥

“ఏ దేవతలు సర్వలోకములను స్వతేజస్సుచేఁ బ్రతిష్ఠించుచున్నారో: యా దేవత లీ
దినమున మాకుఁ బ్రభూత యశస్సు గల యన్నము నొసంగెదరుగాక!
దేవతలారా! మీరు మమ్ము సర్వదా రక్షింతురుగాక!” అనివ సిష్ఠ
కులజుఁ డగు ఋషి దేవతల ననుస్మరించెను ॥

1637

సూక్తము—66

ఋషి—వాసుకుఁడైన వసుకర్ణుఁడు

దేవత—విశ్వ దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1)ఏ దేవదేవుండు నిందుఁగ్రలకు నిందుఁడో:
యే దివ్య దేవతలు ఇన కాంతి కాంతులో:
ఏ భవ్య దేవతలు ఎల్ల కాంతుల నెసయు
అస్మతత్వరహితమై అమృతత్వసహితమై
ఋతు మూలమై నిత్య ఋత మూలమై నిలిచి
విశ్వవేదమైన ఆ విశ్వదేవతలు
అధ్వరమ్ముగ సృష్టి అధ్వరమ్ములను నడుపు
నవ్య శక్తుల విమల విశ్వ శాంతిని గూర్చు ॥

1638

†(2)తేజస్సులోఁ బుట్టి తివిరి జలముగ నెలిచి
సౌర శక్తులు నిండ మారుతములై వెలసి
ఆ మనోబుద్ధులను ఆత్మగతితో నడపి
సృష్టి యజ్ఞమ్ముగా నూర్యశక్తులు విరియు
సుద్ధి విద్వేలు లేక హద్దు పద్దును లేని
అరి పీఠ శక్తులను ననువమమ్ముగఁ దునుము ॥

1639

†(3)అష్ట వసుశక్తులను నా యింద్రదేవుండు
రుద్రుండు భద్రుండు నా రుద్రుడు
నాదితేయుల మూల పౌది సుఖ శుభాశి
త్వష్ట నాభులతోటి నష్ట మేమియు లేక

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. “స్వ-నూ”లకు యతి (చూ. పీఠిక.)

యిష్ట హృత్తము చేయు నెసఁగి అదిత్యుండు
 నఖిలమ్ము రక్షించు నా విష్ణువై వెలసి
 అమల భుభములఁ గూర్చు నమర సుఖములఁ గూర్చు
 నమృతత్వ మొనఁగూర్చు నతితొక శక్తులన్ ॥

1640

†(4)నత్క పథమున నిలిచి సర్వలోకావళి
 దివి భువులతో సకల రవి గవులతో సహ
 ఆ బ్రహ్మలే కాక అఖిల రుదుర్నిలు కూడ
 ఇంద్రాగ్నిమరుదాళి యెల్ల వసు సంపదలు
 ద్వాదశాదిత్యులున్ దన్య దేవావళులు
 ఆ విష్ణు కృప మీఁ నాజ్ఞ మీఱి నిలుచు ॥

1641

†(5)ఆ దివ్య దేవతలు నా విశ్వ దేవాళి
 వరుణాగ్ని మరుదాళి వర పూష దేవుండు
 అశ్వదేవర లెల్ల సమృత శక్తులు మీఁ
 నా అంతరిక్షాన నలరారుచుండంగ
 మూడు కాలాలతో నేడుగడగా నిలిచి
 విష్ణువే కాపాడు విమల వర్జితములతోడ ॥

1642

†(6)దివి భువులు దేవాళి దివ్య సత్య స్థితిని
 యజ్ఞ యజ్ఞముగాఁగఁ బ్రజ్ఞాన సృష్టిలో
 వెలుఁగు చీకట్లతో విజ్ఞానమయముగా
 వర్జసియము కాని వర్జస్య శక్తిగా
 భర్జితము కాకుండ నిర్జితము కాకుండ
 వానదేవుఁడుగాఁగ వాంఛితములను దీర్చు ॥

1643

†(7)రవి చంద్ర తేజాలు రాణించు వృష్టిగా
 భావి కాల మొల్ల పర్తమాన మౌచు
 పర్తమాన మొల్ల పరలు భూత మౌచు
 బ్రతి భూతమును గూడ పర్తమాన మౌచు
 పర్తమానము పరఁగు భావి కాలము కాఁగ
 నొకరి కొక కాల మింకొకరి కొక కాలముగ
 నాకాశమున వాయ్వాదు లలరుచు నుండు
 ననిలాస నాకన మృనలాదు లుండు
 ననలాస నాకాశ మనిలాదు లుండు
 నలిలాస నాకాశ మనిలాదులములున్
 జాలు మృద్భూతమ్ము సరవిగా నుండు
 బృథ్విలో నితరమౌ భూతమ్ము లుండు

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. “బృ-భూ”లకు యతి. (చూ-పీఠిక.)

బంచభూతాలతోఁ బరఁగు సీ విశ్వమ్ము
దేవ యజ్ఞముగాఁగ దివి భువుల వరల
సృష్టి కర్మముకాఁగ సృష్టి ధర్మ మ్మాను
వ్యష్టి సమిష్టుల సమిష్టి కర్మ మ్మాను ॥

1644

†(8)జాత్య తేజశ్శక్తి సంవర్ధకము కాఁగ
సృష్టి నొక స్థితి శక్తి శ్రీమహాపిష్టువై
జిష్టుఁ జేరుచు వృత్తుఁ జెందాడి పవిత్ర శక్తి
నగ్ని యజ్ఞపు శక్తి ససుర శక్తులఁ చునిమి
సృష్టిలో వృష్టు లవి తుష్టిగా వర్షింప
సత్యమే నిత్యమై సర్వ తోకా లలరు ॥

1645

†(9)అంతరిక్షమ్ములో అఖిల తోకాలలో
దివి భువుల సన్నిటన్ దేజరిల సుర నరులు
నిత్య నవ్యము కాఁగ నింగి చంద్రిక లెల్ల
దివ్యాషడావకుల భవ్య భాగ్యము యే
విశ్వ శాంతికి యజ్ఞ విమల శక్తులు నింపి
పవలు రాతుగ్నిలు సడుపు నవిరళము కృష్ణండు ॥

1646

†(10)అకాశ గుణమైన ఆ శబ్ద శక్తితో
సలిలాన ననిలాన వెలి వాంద్య సౌరాది
గ్రహ రాజి వెలుగు లపి బహుముఖమై విరియఁ
బంచ భూతాలతో నించు మొయికులు నింగి
సంచరించుచు వృష్టి నంచితముగాఁ గుణియ
నోషధి లత లెల్ల 'వృక్షజాలముతో'వ
యజ్ఞాగ్నులను వెలుగు హవిషాలలోఁ గరుగు
దివిలోను భువిలోను దివ్య మహిమలఁ బెరుగు ॥

1647

†(11)దశ దిశల వెలుఁగొందు నసమాన సూర్యాశి
అంతరిక్షములోన నా సింధు సలిలముల
నా పాల కడలిలో నలరారు దేవుండు
ఆ దేవ దేవునికి నలరొందు నాభిలో
నెలవొందు కమలాన నలువ నల్మోములన్
ఒంటి కాలిని మింటి నంటుచున్ నిల్వంగ

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహావ్యక్త, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. “ఓ - యు” లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

నక్షత్రమ్నా శక్తు లర్ణవములై నిలుచు
విశ్వ దేవత లెల్ల సశ్వరగతి వెలయ
నఖిల వాగమృతాదు లాదిశేషపు సిష్ట
నాస్వాదనము చేయ నా కోటి నోకులన్ ॥

1648

†(12) ఆదిత్య దేవుండు నా బ్రహ్మ రుద్రులున్
అష్ట వసువులతోడి నా వానవుండు
యష్ట రాక్షస జాతిఁ దునుమాడుచుందున్
శిష్టులౌ రాక్షసులఁ జేరఁ దీయుదురు
సుర సర సర్వస్వ వర ప్రాణి జాలాల
విజ్ఞాన యజ్ఞాల ప్రజ్ఞాన పుంజాల
మమతతో లోకాల మందినే పెంచుచున్
సచ్చిదానందాల సర్వము సలరింతున్ ॥

1649

†(13) దేవదేవావళుల దివ్య పురోఽహితుండు
సర్వాదినిన్ నిత్య సత్య స్వరూపమ్మె
విశ్వ దేవత లెల్ల శాశ్వతానందాన
తేతన్ తేతన్జ్ఞులుగ తేతన్వతిగా నిలిచి
సాదు మార్గాలలో సత్య నైసర్గతలు
యజ్ఞ రూపాలలో నమృతాల నొసఁగంగ
సస్మతాలు తొలఁగంగ నలరారు సచ్చక్తి
నాది పురోఽహితుం డా ఋత రూపుండుగ ॥

1650

†(14) విశ్వ శాంతిఁ యజ్ఞ విమల శక్తుల దివ్య
దేవాళు లొసఁగఁగా దేజురిలు శబ్దాలు
తండిన్ యానతి తలను చాల్చు పుత్రుం డట్లు
దేవర్షి మంత్రాల దివ్య శక్తుల కెల్ల
నఖిల సృష్టియు శిరము లవనతము కావించి
ఔ సనుచు నొ ననుచు నొదలను చాల్చుచున్
గోరికల యారికలు కొమరొండఁగా నిల్వఁ
బీరితితో జ్ఞాతమౌ విమల సంపద లొందు ॥

1651

†(15) జ్ఞాన విజ్ఞానాఁ జది లంటు దేవాళి
విశ్వాన సమృతత్వ విమల శక్తుల నింపి
లోక కళ్యాణాల లోలువత్వము మీఱ
విశ్వ దేవావళిగ శశ్వత్పథ మొసఁగి

కాశ్యత గుంజు పు సచ్చిత్తులను నెరపి
ఆద్యంతములు లేక పురూపమై నిలిచి
అతార రహితమై ఆకలంకమై నిచ్చ
లానందమును నొనగ నమృతముగా నెనగెను ॥

1652

సూక్తము—66

ఋషి:—వాసుకృష్ణై న వసుకర్ణుడు

దేవత—విశ్వ దేవతలు

అర్ధాంతరము—2

†(1) అఖిల దేవావళులు యజ్ఞ యజ్ఞాలతో
బ్రహ్మాలను నలరించి రాగెల్లు ఓపనాల
రంజిల్లగాఁ జేసి రంగు రంగుల కాంతి
పుంజాలతో నభము రంజితముగాఁ జేసి
ఇంద్రాదులను గూడి చంద్రేష్టితో నృష్టి
విశ్వ దేవత లెల్ల విమలామృత శక్తి
నిరతమ్ము నృష్టిలో నిండు శుభములు గూర్చు
జోత లిద జ్యోతులే ప్రాతిగా రక్షించు ॥

1653

†(2) నృష్టిలోవల నిత్య నృష్ట యజ్ఞమ్ముగా
వృష్టిగా సర్వ సమిష్టిగాఁ దృష్టిగా
సూర్యేంద్రవరుణాది సురకాంతి పుంజాల
మరుదాశి శక్తులను మనసులు వర్తించు
ఆ చంద్రకాంతులున్ అదృతముగాఁ బ్రాణి
మనసు బుద్ధుల నడుపు మర్మ శక్తులతోడ ॥

1654

†(3) పసు శక్తు లన్నింటి వాసవుడు కాపాడ
నఖిల లోకావళుల నాదిత్యుఁ డేలఁగా
ఆ దేవ మాతయే అదితి నా వెలుగొంద
రుద్రగురులు మహాగురుండు భద్రులై
మూఁడు నాభుల నిలిపి ముప్పిరిగ సౌఖ్యాశి
సౌర సంపద లెల్ల సర్వ శుభముల గూర్చు ॥

1655

†(4) అష్ట పసు సంపదలు నాదిత్య సవితరున్
రుద్రేంద్ర మరుదాశి 'పృథ్వి ద్యౌ లోకాలు
నత్య మాధారముగ సర్వలోకావళులు
విష్ణుదేవుని శక్తి విలసిల్లుచుండులే ॥

1656

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

1. “రు-ఋ”లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

†(5) ముక్కలములయందు దిక్కలముల నిలిపి
 వరుణ పూషలు నల్ల వాయుదేవావళులు
 ఒగ్గిహ్మలున్ ఆ వరబ్రహ్మలున్ వెలుగొంద
 విశ్వ దేవత లెల్ల విష్ణుదేవుని గూడి
 త్రిమశిక్షణలు తనర సక్రమ రక్షణలు వరల
 అంతరిక్షములోన నలరారుచుండులే ॥

1657

†(6) వర్ష మూలకమైన వర వర్ష శక్తియే
 యజ్ఞమ్ముగా నిలుచు యజ్ఞ శక్తిగ వెలుగు
 యజ్ఞ హవిస్సుగా యజ్ఞ దేవత కాగ
 బర్హన్యమై నిలిచి వర దివులు భువు లెల్ల
 వరలంగ వెలుగొందు హర్షాల వర్షాల
 ఋతుమతిగ నెలవొందు ఋత మతిగ జెలువొందు ॥

1658

†(7) అంతరిక్షములోన నగ్ని సోములు కలిసి
 పర్ష మూలక శక్తు లార్ధేయమై వెలయ
 మూడు కాలాలలో మూడు నాభులతోటి
 వేసవి కాల మవితత వర్ష కాలమున్
 శీతా కాలమ్ము చెలువొంద మూడిటికి
 వర్షమే వలితమై హర్షమే ఫలితమై
 సృజన శక్తులు సృష్టి వ్యజనమ్ములై వెలయ
 దేవాశి యజ్ఞమ్ము దివ్యమ్ముగా జేయు ॥

1659

†(8) యజ్ఞమే సుకృతిగా యజ్ఞమ్మై నిష్కృతిగ
 మతి బద్ధులై సువ్రతబుద్ధులై నిలిచి
 సత్యమే బ్రతుకుగా సత్యమే జన్మగా
 అంతరిక్షములోని అధ్వ రణ రంగాన
 నాభి శక్తుల రూప నాశనమ్మును గోరు
 శత్రు తండాలైన వృత్రరాక్షస బృంద
 చుర్రార్గ వర్షులన్ దున్నాడి ఊత్రాస
 హాయి సమకూర్చుచున్ హర్ష వర్షము నిలిపి
 దివ్య దేవత లెల్ల దేజరిల శక్తులన్
 సృష్టి జనన శక్తి సృష్టకే జయ మౌను ॥

1660

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) అఖిల స్వర శక్తులన్ ఆంతరిక్షము నిండు
 దివి భువులు నిండురా: దిశ లెల్ల నిండురా:
 ఋక్కులే అగ్నులే రిక్కులే వెలుగులే
 వన్నె వన్నెల మిక్కు వెన్నెలల చలువలే
 విజ్ఞాన వజ్రజ్ఞాన సుజ్ఞాన యజ్ఞాల
 ఓషధీ శక్తు లవి ఉత్పన్న మగుచుండు
 సృష్టిలో సంజనన శ్రీవిభవమే నిండు
 దేవాళి శక్తులన్ దీప్తిమై నెలవొందు ॥

1661

†(10) అక్షర శక్తులన్ అక్షర శక్తులన్
 వాయు భూమాలతో వర్ష వర్షన్యాలు
 జల శక్తులను నింప నెల వాచు నోషధులు
 అగ్నిమూర్తులు సర్వ మక్షయముగా నెల్పు
 నాదారమాతమై ఆత్మజ్ఞా శక్తి
 అఖిలాఖిలములైన అల్ల యుడు లోకాలు
 సూర్యాదిగోళాలు సురసరుల లోకాలు
 సర్వ సుఖముల గూర్చు సంపదల నొసంగులే: ॥

1662

†(11) నదు లెల్ల సుదదులన్ సదనమ్ముగాఁ జేరి
 అల్లోల ఉల్లోల కల్లోల ఉపతాల
 సాంగత్య మొందుచున్ సమ్మేళనము పొందు
 రీతిగాఁ బ్రత్యక్షువు సృష్టిలో గగనాన
 ఏకపాదప్రహ్లాలో ఏకమై పోవురా:
 ఆదిశేషువుతోటి అర్ణవ శక్తిలో
 వాచ్ఛవణాలుగా వరలు దివ్యత్వాల
 విశ్వ దేవత లెల్ల వెలుగొందుచుండురా: ॥

1663

†(12) బ్రహ్మాండబ్రహ్మద్రాళి వరలు నాదిత్యులున్
 దివ్య దేవులు జగతి దేదీప్యమానమై
 నిత్య సవమై నిల్చు నిండు తేజఃపుంజ
 మొసంగి యీ విశ్వాన రస శక్తులను నిల్చి
 సృష్టి ప్రక్రియ లెల్ల వ్యష్టి సమిష్టిగాఁ
 దుష్టిగాఁ బుష్టిగా సష్టిగా నెరపులే: ॥

1664

†(13) విశ్వ దేవత లెల్ల సశ్వర శక్తులన్
 ఆగ్ని పౌరోహిత్య మలరార సృష్ట్యాది
 ఋతు చక్రమున్ నిల్పి పృథ్వాది ప్రకృతుల
 జన్య శక్తుల నింపి జనన శక్తుల నెరపి
 సత్య రూపముతోటి సత్య సందత వెలయ
 నన్మార్గముల సృష్టి శాంతి శుభములఁ గూర్చు ॥

1665

†(14) దివ్య దేవర్షాః దేవాః వాక్కులను
 అష్ట వసువులు నిలిచి అఖిలమ్ము వ్యాపించు
 సృష్ట ఆజ్ఞను తలను సృష్టి చాలెడు ఖాతి
 నన్యోఽన్యతలు మీఱ నన్నదమ్ముల వోలె
 సందరున్ ఒక తల్లి కావిర్భవించు గతిఁ
 బంచ భూతము లెల్లఁ బరఁగుచుండును నదా ॥

1666

†(15) విశ్వ భువనాలలో సశ్వరమ్మా సమృత
 శక్తి విలసిల్లఁగా సకల దేవావళులు
 సర్వ సంక్షేమములు నమలంకృతములుగా
 నఖిల లోకావళులు నానంద సుఖములను
 సుభవించెడు నిచ్చ లంతరంగము నిండ
 సృష్టి ప్రక్రియలోన సృష్ట లక్ష్యము పండు ॥

1667

సూక్తమ్—67

ఋషిః—అయాస్య ఆంగిరసః

దేవతా—బృహస్పతిః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) జమాం ధియం సప్తశీర్షీం పితా స¹ ఋతప్రజాతాం బృహతీమవిన్దత్ ।
 తురీయం స్విజ్జనయద్విశ్వజన్యో² యాస్య³ ఉక్తమిన్ద్రాయ శంసన్ ॥

711

(2) ఋతం శంసన్త³ ఋజు దీధానా దివస్సుత్రాసో⁴ ఆసురస్య పిరాః ।
 విప్రం వదమంగిరసో దధానా యజ్ఞస్య ధామ ప్రథమం మనన్త ॥

712

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. పితా సఋత, 2. అయాస్యః ఉక్త, 3. శంసన్తఋజు, 4. పుత్రాసోఽసురస్య. (వా.ప్ర. 1.

- (3) హంసైరివ సభిభిర్వాపదద్భిరశ్మస్తయూని సహనా వ్యస్యన్ ।
బృహస్పతిరభికనికృదధా¹ ఉత పాశ్రాదుచ్చ విద్వాగ్² అగాయత్ ॥ 713
- (4) ఆవో ద్వాభ్యాం పరః³ ఏకయా గా సహ తిష్ఠస్తీరనృతస్య సేతా⁴ ।
బృహస్పతిస్తమసి జ్యోతిరిచ్చస్సుదుసా⁵ ఆకర్షి హి తిస్య ఆవః ॥ 714
- (5) విభిద్భ్యా పురం శయథేమపాచీం నిశ్రీణీ సాకముదదేరకృతత్ ।
బృహస్పతిరుషనం సూర్యం గా మర్కం⁶ వివేద స్తనయన్మిచ ద్యౌః ॥ 715
- (6) ఇన్ద్రో⁷ వలం రక్షితారం దుఘానాం రరేజేప వి చకర్తా రవేణ ।
స్వేదాంజిభిరాశిరమిచ్చమానో⁸ యోదయత్ పణిమా గా⁹ అముష్ణాత్ ॥ 716
- (7) స¹⁰ ఈం సత్యేభిః సభిభిః సచద్భిర్లోదాయసం వి ధనసైరదర్దః ।
బ్రహ్మణస్పతిర్వృషభిర్వరాహైర్¹¹ ఘర్మ స్వేదేభిర్ద్రవిణం వ్యాసద్ ॥ 717
- (8) తే సత్యేన మనసా గోపతిం గా¹² ఇయానాన ఇషణయన్త దీభిః ।
బృహస్పతిర్మిథో¹³ అవద్య పేధిరుదుసిగ్రియా¹⁴ అస్సృజత స్వయుగ్విః ॥ 718

1. దధాఉత, 2. విద్వాగ్అగాయత్. 3. పరఏక, 4. దుసాఆకర్షిహితిస్యఆవః, 5. గాఅముష్ణాత్,

6. సఽఈం, 7. గాఇయానానఇషణయన్త, 8. సిగ్రియాఅస్సృజత. (చాగ్.వగ్.).

- (9) తం వర్తయన్తో మతిభిః శివాభిః సింహమివ కాగదితం నకన్తే ।
బృహస్పతిం పృషణం శూరసాలా భరేభరే అను మదేషు విషుమ్ ॥ 719
- (10) యదా వాజమనసద్విశ్వశ్రూపమా ద్యామరుక్షమత్తరాణా నద్యే ।
బృహస్పతిం పృషణం వర్తయన్తో నానా నన్తా విత్సృతిః జ్యోతిరాపా ॥ 720
- (11) సత్యామాశేషం కృణుతా వయోధై క్షేపం చిద్భ్రష్టవత స్త్వేభిరేవైః ।
ఏశ్వా మృధో అప భవన్తు విశ్వానదోద్ధిదసి శృణుతం విశ్వమిన్యే ॥ 721
- (12) ఇన్తో మహ్య మహతో అర్హవన్తః మూర్ధాసమభివదన్తువన్తః ।
అహస్సహిమరిణాలే నప్త సిన్ధూన్ దేవైర్ధ్యావాప్యథిపి హిషతం ॥ 722

సూక్తము—67†

ఋషి—అంగిరః పుత్రుడు ఆయాస్మిన్మః

దేవత—బృహస్పతి

(1)*గచ్ఛిము॥

కర్మదాతులై నప్తశిరస్థాసీయులు నగు మరుత్తులచే గొడుగునట్టియు యజార్థ
ముత్తున్నమైన మహాతనువును, అన్యత్పుత్ర యగు అంగిరస్సు పొందెను.
(కర్మధాత యగు బృహస్పతిని బుత్తునిగాఁ బడసెను) అటులనే
నప్తనుగూడఁ గాంచెను. సర్వ జన హితుఁడై యాశ్వురునికొఱకు
స్తోత్రము వఱించెను॥

1668

1. భరేఅను, 2. మృధోఅప, 3. మహతోఅర్హవన్తః. (వాగ్.వగ్.ప.)

† ఈ సూక్తసంబంధమున నితిహాస మొకటి కలదు. పూర్వకాలముందు అంగిరస్సును ఋషి బృహస్పతి పుత్రునిగాఁ బడసెను. అతఁడు దేవతలకు హితోపదేశము జేయఁగోరి యింద్రునికిఁ బురోహితుండయ్యెను. ఒక సమయమున వాని గోవులను నవహరించుకొనిపోయి వణు లను ననురులు బలపురమును జేర్చిరి. అచ్చటఁ దమోవృతము లగు మూడు స్థానములయందు దాచియుంచిరి. ఏమ్మట వాని వెదకుటకు నిందగిపేర్చిరియదై బృహస్పతి మరుత్తులతో నక్కడకు వచ్చెను. గుహానీతము లగు గోవులను దర్శించుటకు నూర్చుని బుట్టించి బలానురుని వాని యనుచరు లగు వణులను జంపి గోవులను గొనితెచ్చెను. (నే. వేం. స. శా.)

‡ “అంగిరస పుత్రుడు ఆయాస్మిన్మః”గా వ్యాతవతి 13వ సంపుటములో వాగ్గిసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో “ఆయాస్మిన్మః” ఋషిగా శ్రీ నేమానివారు వాగ్గిసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

4. కర్మదాతియు నప్తశిరస్థాసీయులగు. (వాగ్.వగ్.పా.)

(2)*గీ॥ ఋతముఁ బల్కుచుఁ గళ్యాణ వృద్ధిఁ గోరి
 1 మెలఁగుచున్నట్టి సర్వదా లలిత కీర్తి
 వెలయుచున్నట్టి వృక్షచే వెలయునట్టి
 యగ్నికిం బుట్టినార లా యంగిరసులు ॥

1669

*గీ॥ అంగిరస్సూచకం బైన యట్టి యృక్ష
 చారకం బగు పదము నా వీరు తెల్లఁ
 చాల్చుచు మొదట దానిని చగిన విధిని
 సంస్తవము చేయుచున్నారు 2 నతల్మ సుతుల ॥

1670

(3)*ఉ॥ స్తోత్రలతోడఁ గూడుకొని నుంచర వాక్కుల నుచ్చరించుచున్
 బ్రీతి నొనంగు నిష్ఠి భవ రీతిఁ బ్రవృత్తముగాఁగ యృక్ష వి
 ఖ్యాతులతోడ సామమును గానము చేయుచు సర్వవేది యీ
 భూతలమందు దేవతలఁ బొందుచుఁ దా విసుతింపు 3 వారలన్ ॥

1671

(4)* గద్యము॥

పణు లవహరించుకొనిపోయి తమోవృత త్రస్తానములయందున్న గుహయందుంచఁబడిన
 గోవులను లేచు స్థానములనుండి తప్పించెను. (ఆవిషయమునే చెప్పుచున్నాఁడు.)
 బృహస్పతి ఆ తమస్సునందు జ్యోతిని బుట్టింపఁ గోరుచు నక్కడఁగల
 గోవులను బైటఁబడునట్లు చేసెను ॥

1672

(5)*గీ॥ అతి పరాఙ్మఖ మైనట్టి యసుర పురము
 గొట్టి మేమాసురునితోడఁ గూడఁ గల్గి
 సూర్యులను బుట్టఁజేయు చవార్య రీతి
 గోవులను బైటఁబడఁజేసెఁ గోవిదుండ ॥

1673

*గీ॥ శబ్దమును జేయుచున్నట్టి సకల దివము
 పగిది నున్నట్టి యల బృహస్పతి విశేష
 మర్చసియుని సూర్యుని సతిశయించి
 తెలిసికొనియుండఁడే తేటతెల్లముగను ॥

1674

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. కర్మయందు ఛానించుచున్నట్టి యధికదీప్తి, (తా.పా.), 2. సరస రీతి, (తా.పా.),
 3. వినుతించుచుండెడున్. (తా.పా.)

(6)*గీ॥ అధిష్ఠానైవ బృహస్పతి యాత్రా చ
నట్టి బలు డను ననురుని బట్టి కినుక
సాయుధ కరంబు పలె నున్న శబ్దమునను
సంహరించెను నెక్కువ శక్తి యాని ॥

1675

*క॥ శరదాభరణ మరుత్తుల
పరమ నభివ్యమును గూడి వణిని చనిమి యే
యరమర లేక బృహస్పతి
వెజవున గోవులను దెచ్చె విశ్వము మెచ్చన్ ॥

1676

(7)*గీ॥ సర్వ బలు లొచు నఖు లొచు నిత్య దీవ్య
మాను లొచు ధనంబున మాన్యు లొచు
నున్న యట్టి మరుత్తుల నోలి కూడి
దేను హరితుఁ బరిమార్చె ¹దివ్య మూర్తి ॥

1677

*గీ॥ స్తోత్ర పతియౌ బృహస్పతి యాత్ర వర్ష
మును నొసంగెడు వారలు పూర జలము
ణేయువారు మహేష్ఠిని జేరు వార
లో మరుత్తుల బల వైరి ననిపినారు ॥

1678

(8)*గీ॥ దేనుపుల బొందగోరుచు ²దివ్య మహిమ
సర్వ మానసమును గల్గు నన్మరుత్తు
లాత్మ సంబంధి కర్మల నల బృహస్ప
తిని నొనర్చిరి గోవతిగను ముదాన ॥

1679

*గీ॥ అసుర రక్షము గోతతి నా మరుత్తు
లందినారలు రావున నట్టి వాని
గూడుకొనుచు బృహస్పతి కూర్మి ధేను
గణము వెడలెడు నట్టులు కలుగజేసె ॥

1680

* రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి
1. మాన కతఁడు, (తా.పా.), 2. దివ్యతనము. (తా.పా.).

(9)*చ॥ హరి వలె నంతరిక్ష తలమందున శబ్దముఁ జేయుచుండి తా
గరము నమస్త కామములఁ గల్పనఁ జేయుచు జేత యైన నా
వరము బృహస్పతిన్ మిగుల భక్తిని శూరుల మైన మేము సా
దరమున నన్నుతించెదము తత్పర బుద్ధిని యుద్ధభూములన్ ॥ 1681

(10)*చ॥ అతిశయ రూపముం గలుఁగు నన్నము నెప్పుడు పొందునో: బృహ
స్పతి యల గో కదంబము నభస్సును జేరునో: యెప్పు డా బృహ
స్పతి విభు నప్పుడే సురల సంఘము హెచ్చుగఁ జేయుచుండి స
న్మతి గొని జ్యోతిఁ గాల్పు చభిమానముతో వినుతించుచుండెడున్ ॥ 1682

(11)*గీ॥ అమరవరులార! మీరు మా యన్నదాన
మునకు మా స్తోత్రమును సత్యముగ నొనర్చుఁ
డింక మీ ¹గమనములచేత నెలమి నాకు
నవనము నొసంగుదురుగాక ²సతిశయించి ॥ 1683

*గీ॥ సకల హింసితులైల్ల స్వశక్తి వీడి
నష్టపడుదురుగాక! విస్పష్ట రీతి
ననెడు నా వాక్కు మీరలు వినుఁడు: విశ్వ
ప్రీణయితులు! రోదసుల్: ప్రీతి మెఱయ ॥ 1684

(12)*గద్యము॥
ఈశ్వరుఁడు, మహాత్వయుక్తుఁడు నగు బృహస్పతి యుదకము గల మేఘుని శిరస్సును
చేదించెను. అహంతవ్యుఁడు, అబ్ వారకుఁడు నగు శత్రువును జంపెను. సప్త
సంఖ్యాకము లగు గంగాది సప్త నదులను సముద్రుని బొందునట్లులు చేసెను.
ఓ ద్యావా భూములారా! దేవతతోఁ గూడి చుమ్ము రక్షింపుఁడు: ॥ 1685

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రాణమునకు హరుగా “భల”ము గాని “నహ”ము గాని ప్రియు క్తమైనట్లు భావింపనగును.
2. నొసంగుదురుగాక యతిశయించి. (వ్యా.ప్ర.పా.)

సూక్తము—67

ఋషి—లంగిరఃపుత్రుడు ఆయాస్వ్యుడు

దేవత—బృహస్పతి

అర్థాంతరము—1

†(1) విశ్వ సంక్షేమమును విహితమ్ముగాఁ గోరు
 ధీమంతు లెల్లను నీమమా శక్తులను
 నింద్ర శక్తులతోటి యాప్సితముల్ తీర
 సప్త సహితమైన సత్య శక్తులు నిలువఁ
 బ్రగతితో సర్వమ్ము సుగతులన్ బొందఁగా
 నగణిత దీధితుల జగజంత లొరులై ॥

1686

†(2) ఋజు వైన ఋత శక్తి 'ద్యౌః పృథ్వి లోకాల
 నసుర శక్తుల గెలిచి అమృత శక్తుల నిలిపి
 అగ్ని రూపాలతో యజ్ఞాలతో వెలిగి
 బుద్ధిమత్వము మీఱ శుద్ధతత్త్వము పార
 సత్యశక్తిని నీయ సర్వోన్నతమ్ముగాఁ
 జిద్దగన చంద్రికగఁ జెలఁగుమండును నదాః ॥

1687

†(3) ఆకసమ్మున నున్న ఆ పాల కదలితో
 అలవోకగా నీమ నా రాజహంస గతి
 క్షీర శక్తిని పొంది పార మెనయని బుద్ధి
 వీర శూర సుధీర విజ్ఞాన మూర్తిగాఁ
 బ్రజ్ఞాన మూర్తిగా సుజ్ఞాన సూర్తిగా
 నుచ్చోచ్చ విద్యలను నిచ్చుటముగా నేర్చి
 ఆ బృహస్పతి వోలె నా దివ్య దేవతల
 గురు మూర్తిగాఁగ నద్గురుమూర్తిగా వెల్ల
 దేవ మానవ ప్రాణి జీవజాలము తగును
 భిన్న శక్తులు వెలయ సభిన్న శక్తులు కలియ ॥

1688

†(4) ఏతైకమై వెలుగు ఋత శక్తి విదనాది
 అన్యతమ్మై బ్రతుకుగా నా ద్వంద్వ గతి నిండ
 నా నిందమతి వండ గోవిందు సుతి వీడి
 దివ్య తేజము వీడి తిమిరాంధతను గూడి
 అదె బ్రతుకు వారధిగ ఆ అదోగతి పొందు
 సతి నికృష్టమైన అత్యేహ్యమా జీవి ॥

1689

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

1. "ఋ-యో"లకు యతి. (చూ.పీఠిక.)

†(5) అంతరిక్షమునుండి అనంత యానముతో

అర్కుడై సూర్యుండు దురర్కు శక్తులు విరియఁ
గర్కశ మ్మా నగ్ని కాంతి కిరణాలతో
సుదయ వృద్ధాహ్నుల నొరుగు సాయంపే
ఆ మంత ని పంపి నన్ని చంతలఁ గూడ
బాలాతపముగా జ్వాలాతపముగా
వృద్ధాతపముగా (బ్రహ్మదాతపముగా
బ్రాహ్మశ్రీమాలతో, బ్రాగల్భ్య మొప్పంగ
దశ దిశల వెలుఁగొందు నిశి దినముల నిన్ను
అంతఃపూర్ణ లేని ఆ కాల జలధితో
అనవరత మ్మీఁదు నందాంబ పంచాంశ
మఖలము నాచుకొను నాలింపుఁ బొలింపు ॥

1690

†(6) కవి పవి కిరణాల రాజింపు నిందుగ్గండు

రక్షితుండై సురల రాజుగా వెలుఁగొందుఁ
బరకాయ మనరాని వర బ్రహ్మ శక్తులను
స్వస్తి స్వకీయమై ప్రస్తాయమానమో
సర్వ మరుదాపకుల సల్పేపాఠిని శక్తులన్
దన యిచ్చయే మహా ఘన రూపమై వెలయ ॥

1691

†(7) సత్య రూపంబుతో సత్యవరమై నిలుచు

నిత్యవరమై నిల్చు నిర్నిద్ర పర శక్తి
పిష్టువే చెలువొంది వృషపతిగ వెలుఁగొందు
భర్గుఁ డాచు నదా నిసర్గ సంసర్గుడై
బ్రహ్మజన్మతి కాగ బ్రహ్మాలయ బ్రహ్మగా
వారాహ వర్గుడై పార మెనయని రీతి
సకల లోకావకుల సర్వంసహల నెల్ల
స్నేహ రూపముగాఁ జెలువొందఁ గాపాడు
స్థితి శక్తి వెలుఁగొందు మతి శక్తి వెలుఁగొందు
ఋత రక్తి నెలవొంద భృత శక్తు లిరవొంద ॥

1692

†(8) హృత్సత్య శక్తులను సత్సర్గ మహిత గతి

సర్వ లోకాలకును సకలాధిపతిగాఁగ
నచ్చ స్వరూపాన స్వచ్ఛంద శక్తితోఁ
బ్రహ్మశ్రీ పురుషుల మహా ప్రాభవ మొప్పంగ

సఖీల మరుదావకులు సలవోకగా సృష్టి
అన్యోఽన్యతలు మీఱ నమృతమయమై నిలుచు ॥

1693

†(9) ఆ సింహ శక్తితో సమర శుభావకుల
నంతరిక్షమునుండి అమృతప్రాయాన
సర్వతోముఖముగా సద్విషణ్ణలే వెల్ల
నా బృహస్పతి గాఁగ నతిలోక శక్తులన్
జయ శీలురను బట్టి జగ మెల్ల నదేవుష్టిఁ
గరువలితో సర్వ కళ్యాణములు తనరు ॥

1694

†(10) విశ్వ మెల్లనుగూడ విపరీత వేగాన
ను త్రమో త్రముఁ డాచు ను త్రర దిక్కులో
వెలుఁగొందు విష్ణులోఁ గలియఁ బయనించులేః
జ్యోతులై వెలుఁగొందు శూన్య మశూన్యమౌ
వివిధ గోళము లెల్ల విశ్వ లోకము లెల్ల
నల విష్ణు పేదలోఁ దెలివొందఁగా నిలుచు
సమృద్ధయ మార్గాల నభివృద్ధి చెందులేః
అగ్ని జలాదులన్ అన్నప్రదాతయౌ ॥

1695

†(11) రోదోఽంతరాశాన నాద వేదము తొప్ప
విశ్వమ్ముగా నిలిచి విశ్వాత్మగా నిలిచి
జల నాభి సలిలముల జతనమ్ము కావింప
సత్య స్వరూపమ్ము నిత్యమై వెలయంగ
జనన విజ్ఞానాల ధ్యాన రూపము వెల్లఁ
దనకుఁ దానై నిలుచు తరణిగా వరలులేః ॥

1696

†(12) సూర్య కిరణావకుల శుభ్ర శక్తులు మీఱ
జల నాభి సలిలముల సప్త సింధువు లెల్ల
ఉరవళ్ళ పరవళ్ళ ఉరుకులను నెత్తుచున్
మహిమాన్వితమ్మైన మహితార్ణవము చేరి
యంద్రశక్తిని దలను నెనలేని రీతిలోఁ
దాల్చి అర్బుదముల దైవీయ ప్రాభవము
దివి భువుల నన్నిటను దేదీప్యమానమై
అహస్సుగన్ మహస్సుగా నాదిశేషువు కాఁగ

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

అఖిల లోకములందు సజ్జాన తమిరాల
 నాశనము కావించు ననన్య దీధితు లిచ్చు
 జిష్టు రూపమైన విష్టు లిలగ సర్వ
 లోక వంద్యమౌచు రోదోఽంతరము నిలుచు ॥

1697

సూక్తము—67

ఋషి—అంగిరఃపుత్రుడు ఆయాస్వరుడు

దేవత—బృహస్పతి

ఆర్థాంతరము—2

†(1) అగ్ని తేజముతో నావిర్బవించలే!
 అఖిల విశ్వమునందు నమల మేదోరాశి
 అల్ల బృహస్పతి యెల్ల విశ్వ ప్రశాంతి
 సౌఖ్య సౌభాగ్యాశి సంక్షేమముల నింప
 శబ్ద శక్తులను నిశ్శబ్ద శక్తుల నిల్పు
 దేవ దేవుని నుతుల దివ్యత్వమును గూర్చు ॥

1698

†(2) సత్య శక్తిని నగ్ని సర్వ విశ్వము నిండు
 నది అంగిరో రూప మంది ప్రజ్ఞానమౌ
 యజ్ఞములలో నిలిచి అజ్ఞతను దొలగించి
 విజ్ఞాన సుజ్ఞాన ప్రత్యభిజ్ఞానమౌ ॥

1699

†(3) వేదమే గీతమై వేదమై గీతమే
 సర్వ శుభములఁ గూర్చు సద్భాగ్య పుంజాల
 దేవ దేవుని మహిత తేజోఽనుసంధాన
 దివ్య సంస్తుతులతో దేదీప్యమానమై
 విశ్వ సంక్షేమాల విమల యజ్ఞములోన
 నాద శక్తులు మహామోదములను గూర్చు ॥

1700

†(4) సౌర సంశక్తుల నపార కాంతులు వెలుగ
 లోకాల చీకట్లఁ బోకార్చి బ్రతుకులకు
 జవ జీవ శక్తులను నవ నవ్యముగ నిత్య
 భవముగా నమకూర్చి ప్రాణికోట్లను సృష్టి
 బరగునట్లుగఁజేయు మరు లెనయఁగాఁ జేయు
 మూఁడు కాలాలలో నేడుగడగా నిలుచు ॥

1701

†(5) నాథ శక్తుల మెంగి శోభ కబ్జితలఁ

గాలు మేఘావళులఁ గనుమరుగుగాఁ జేసి
సృష్టి సద్వ్యవస్థలు క్లిష్ట గతులను తెండఁ
జేయఁ దుశ్శక్తులను తెందాది ఘృణి శక్తి
తోర సంతేమాల తోలువత్సము మీఱ
వర్షాది ప్రకృతులను హర్షముగాఁ జేయు ॥

1702

†(6) పంచభూతావళుల సంచితిము లట్లుగా

శబ్ద శక్తులు మీఱ సర్వ విశ్వమునే
అమిపుతోఁ బెట్టి నగు నాడించ నొసూరఁ
చిద్రంగుని చంద్రికలు చెన్నొంద మిన్నంద
శబ్ద గుణక మైన సకలమౌ నాకాశ
మవకాశ మీయంగ నమర హృచ్చక్తులే
అఖిల మూల మౌను నా నాదములు నిండి
శబ్ద నిశ్శబ్దాల సంవదలు తన రొంద ॥

1703

†(7) ఆ మరుత్తుల మీఱు సనమాన శక్తులను

సత్యమే బల మౌను సర్వస్వ మౌనుఁ
బంచ భూతములందుఁ బ్రాణముల్ నిలుపు
జల బలము ఘన బలము జ్వలితాగ్ని బలము
అన్న మాహారమై యా మృతుల ముప్పు
తరిగిపోయిన బలము విరిగిపోయిన బలము
పణ మౌను బర్హతిలో బలి యౌను వికృతిగా
నా శక్తి మీఱఁగా నజయ్య గతి లోప
నఘృతముగ మీఱి ఆ తోక కంటకం
బగు దుష్ట శక్తులన్ హత మార్చు నబ్రిముగ ॥

1704

†(8) సకల తోరావళులు శర్వ శర్మంబులను

దీపింపఁజేయఁగా నేపొందఁజేయఁగా
సమర శక్తుల నిల్పి అతిలోక విభవాల
సన్మతి పతి శక్తి సత్య శక్తులతోడ
శబ్ద శక్తులతోడ సర్వ గోళాదులున్
బ్రహ్మకృష్టరరమైన ప్రకృతి జాల మ్రొల్ల
మహార రూపాలలో సహజ సంవద లగును
మంచి చెడులను గూర్చు సంచితిములై నిలిచి ॥

1705

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) అంతరిక్షములోన సతిలోక మైన
 క్కాంతి శక్తులు వెల్లఁ గామ్మముల్ తీర
 మతి శక్తి విరియంగ బుత శక్తి మెఱయ
 సర్వశేష్టం బాచు శౌర్య తేజోరూప
 సింహరాశ్యధిగత శ్రీలు చెలువొంద
 నిర్వక్త మిక్కిమ మృవక్త చక్ర గతి
 హరి శక్తి వెలుఁగొందు సతిముటి కాఁగ
 పర మౌచు సురవర పర మౌచు నిలుచు ॥

1706

†(10) సురవరుల్ సద్బుద్ధి నిరవొంది నిలువ
 విపే చువుల నన్నింటఁ దేజరిల్లంగ
 నల్ల బృహస్పతి కాఁగ నా దేవతా శక్తు
 లలరంగ విరియంగ సద్బుత గతిగ
 సన్నోదకంబులు సంవోక కాఁగ
 మహిమాన్వితము తొచు మనుగడల్ నిలుచు ॥

1707

†(11) విశ్వ శాంతిని గోరి విమల దేవాళి
 సశ్వశక్తుల మెచ్చు నమరహా గతుల
 సర్వ తోరావళి శర్మముల్ రలుగ
 విశ్వ సృష్టిని బ్రక్కతి విశిష్ట యజ్ఞాలన్
 నిత్యమ్ము చేయుచున్ సత్య వధాలతో
 సృష్టి చర్మము నెరవు స్రష్ట కర్మను నిలుపు ॥

1708

†(12) ఆకాశమున గంగ అద్భుతమ్ముగను
 సప్త సింధువు లట్లు గుప్తంబు తొచు
 సర్వపమ్మునఁ గలిసి లర్ణపం బగు రీతిఁ
 బ్రక్కతి పురుషుల శక్తి పక్కతితోఁ గలియు
 నప్రాకృతమైన ఆ పక్కతి శక్తి
 పురుష శక్తికి లోఁగి మెఱుఁగొందినట్లు
 జలనాభినే మింగు చల శక్తిపుంసు
 చేదించు దేవుండు చిన్న మగు రీతి
 వర్ష యుతువుల నిచ్చి హర్ష కర్మపుం గూర్చి
 వృష్టి సమిష్టులను సృష్టినే నిల్పును
 అది బృహస్పతి శక్తి అది దేవుని రక్తి
 మతి బృహత్తర ముక్తి మహిమాన్విరాసక్తి ॥

1709

సూక్తమ్ - 68

ఋషి:--అయాన్య అంగిరసః

దేవతా--బృహస్పతిః

ఛందః--త్రిష్టుప్

(1) ఉదప్రతో న వయో రక్షమాడా హవదతో ¹అభియన్యేష ఘోషాః ।గిరిభ్రజో నోర్మయో మదంతో బృహస్పతిమభ్యగర్హా ²అనావన్ ॥

723

(2) సం గోభిరాంగిరసో నక్షమాణో భగ ³ఇవేదర్మమణం నినాయ ।జనే మితో సి దంపతీ ⁴అనక్తి బృహస్పతే వాజయాహగ్ంఽవాజౌ ॥

724

(3) సాధ్వర్యా ⁵అతిథిసీ రిషిరాః స్పార్ధాః సువర్ణా ⁶అనవద్యరూపాః ।బృహస్పతిః వర్షతేభ్యో వితూర్యా నిర్గా ⁷ఊపే యవమివ స్తివిభ్యః ॥

725

(4) ఆపుషాయన్ మధున ⁸ఋతస్య యోనిమవక్షివన్నర్క ⁹ఉల్కామివ ద్వాః ।బృహస్పతిరుదరన్నశ్మనో గా భూమ్యా ¹⁰ఉద్వేష వి త్వచం విభేద ॥

726

(5) అప జ్యోతిషా తమో ¹¹అన్తరిక్షాదుద్భుః శిపాలమివ వాత ¹²అజత్ ।బృహస్పతిరసుమృత్యా వలస్యాభ్యమివ వాత ¹³అ చక్ర ఆ గాః ॥

727

1. దతోఽఅభి, 2. ర్హాఽఅనావన్, 3. భగఽఇవే, 4. దంపతీఽఅనక్తి, 5. సాధ్వర్యాఽఅతిథిసీ, 6. సువర్ణాఽఅనవద్యః,

7. నిర్గాఽఊపే, 8. మధునఽఋతస్య, 9. శ్వివన్నర్కఽఉల్కా, 10. భూమ్యాఽఉద్వేష, 11. తమోఽఅన్తరిక్షా,

12. వాతఽఅజత్, 13. వాతఽఅ చక్రఽఅ గా. (వ్యా.వ్యా.)

- (6) యదా వలస్య పీయతో జనుం భేదే బృహస్పతిరగ్నితపోభిరగ్రైః ।
దద్ధిర్న జిహ్వో పరివిష్టమాదదావిర్నిధిగ్ంరకృణోదుస్త్రియాణామ్ ॥ 728
- (7) బృహస్పతిరమత హి త్యదాసాం నామ స్వరీణాం నదనే గుహా యత్ ।
ఆణేప భిత్వా శకునస్య గర్భముదుస్త్రియాః పర్వతస్య త్మనాజత్ ॥ 729
- (8) అన్నాపినద్దం మధు పర్యవశ్యన్మత్స్యం న దీన² ఉదసి³ క్షియన్తమ్ ।
నిష్టజ్జభార చమనం న వృషాద్ బృహస్పతిర్విరవేణా వికృత్య ॥ 730
- (9) సోషామవిన్దత్ న స్వ¹ః సో³అగ్నిం సో² అర్కేణ వి బభాధే తమాంసి ।
బృహస్పతిర్గోవపుషో వలస్య నిర్మజ్జానం న పర్వణో జభార ॥ 731
- (10) హిమేవ పర్ణా ముషితా వనాని బృహస్పతినాకృపయద్వతో గాః ।
అనాసుకృత్యమపునశ్చకార యాత్ సూర్యామాసా మిథ⁴ ఉచ్చరాతః ॥ 732
- (11) అభి శ్యావం న కృశనేభిరశ్వం నక్షత్రేభిః పితరో ద్యామపింశన్ ।
రాత్య్మం తమో⁵ అదధుర్యోతిరహన్ బృహస్పతిర్నినదదగ్రిం విదధ్గాః ॥ 733

1. శకునస్య, 2. న దీనఉదసి, 3. సో²అగ్నిం సో²అర్కేణ, 4. సామిథఉచ్చరాతః,

5. తమోఅదధు. (వృ.పృ.)

(12) ఇదమకర్మ నమోః ఆభ్యాయాయ యః పూర్వపాపానాంపీతి ।

బృహస్పతిః స హి గోధిః సోఽత్యైః స పిరేభిః స సృభిర్నో వయో వాత్ ॥

734

సూక్తము—68

ఋషి—అంగిరః పుత్రుడు ఆయాస్కుడు†

దేవత—బృహస్పతి

(1)*గద్యము॥

ఉదకోద్ధమయిత లగు వక్షులు సస్యములఁ బడకుండఁ గాపాడఁ గృషీవలు లెట్లు శబ్దమును జేయుదురోః మాటిమాటికి ద్వనిని జేయుచున్న అభ్రము లెట్లు హేషించునోః మేఘములనుండి నిర్గతము లగు నవ్నముహములు ఎట్లు శబ్దాయమానము లగుచుండునోః యట్లు స్తోత్రలు బృహస్పతిని స్తుతించుచున్నారు ॥#

1710

(2)*గద్యము॥

అంగిరఃపుత్రుడై స్వలేజస్సుతోఁ గూడుకొనుచు, భగుని వలె నున్న బృహస్పతి స్తుతి పేర్కొనుచు, దగు స్తోత్రను గోవులతోఁ గూర్చుచున్నాఁడు. మిత్రుడు స్వరశ్మలను నెట్లు సంయోజనము చేయునోః యట్లు అతఁడు జాయావతులను సమకూర్చుచున్నాఁడు. (స్వసామర్థ్యమున నక్కడ స్థాపించుచున్నాఁడు.) ఓ బృహస్పతిః వ్యాప్తము లగు స్వరశ్మలనుః సంగ్రామమందు అశ్వములను² బేరేపించునటుల స్తోత్రలయందుఁ జేర్చుచున్నాఁడు॥

1711

(3)*గద్యము॥

కళ్యాణవయోనేత్రులు సతత గామినులు ఏషణీయలు శోభన శుక్లాది వర్ణోపేతలు వ్రశస్య తూవలు నగు గోవులను సునీదములనుండి యవలను దెచ్చి జలునట్లు వర్వతమునుండి దోలుకొనివచ్చి సమీప స్థలమందుఁ బొందించుచున్నాఁడు ॥

1712

(4)*గద్యము॥

ఉదకమునఁ బృథ్విని దడుపుచు నుదక యోని యగు మేఘమును జెదరఁజేయుచు లర్చనీయుం డగు బృహస్పతి ద్యౌలోకమునుండి యుల్కను వలె బలాధిష్ఠిత మగు శిలోచ్చయమునుండి గోవులను నూర్ణ్వముగాఁ బొందించెను. వర్ణన్యుడు వృష్ణ్యుడకమున భూమిని బేదించునట్లు గోవుల డెక్కలచే భూమిని విభిన్నముగాఁ గావించెను ॥

1713

1. నమోఽభ్యాయ, 2. సోఽత్యైః. (ప్రా.వర్.)

† వాక్యవృత్తి 13వ సంపుటము 119వ పుటలోని సూక్తమునకుఁ ఋషి “అంగిరః పుత్రుడు ఆయాస్కుడు” అని వాగ్ని 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “ఆయాస్కుడు” అని శ్రీనేమానివారు వాగ్నిసిరి.

*రచయితః—కావ్యతిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూ.68.ఋ1.సస్యములు—కృషీవలులు. ఈ మంత్రమువల్ల నింక మరెకొన్ని మంత్రములవల్లను ఆర్యుల నాఁడు భూమి సస్యపూర్ణ యగునట్లు కృషీవలులు వ్యవసాయవిద్యలో శాంతినినవారుగా నున్నట్లును గృహింపఁదగును గాని వారికి సేద్యముఁజేయుట దెలియకపోవుటచే నాహారార్థము వచ్చిమాంసమును సంపాదించి తినుచుండినట్లు వేదమం దెచ్చటను గానరాదు. (నే.వేం.న.శా.)

² యుద్ధసమయములందు అశ్వముల నుపయోగించుచుండి రనుటకు సూచన యందుఁ గలదు. (నే.వేం.న.శా.)

(౧)*గీ॥ వాయు పుడతమునుండి శైవాల చెల్లఁ
బొప్ప నట్టులు నేనెడు పోల్కి నా బృ
హస్పతియు సూర్య మూలాన సంపరిక్షి
తలమునుండి తమస్సును పరిమె కాదె: ॥

1714

గీ॥ వాయు వంతరిక్ష వారిదమును నెట్లు
చెదరఁ జేయు నట్లె శ్రీబృహస్ప
తియును గోగణంబు తివిరి గోత్రమునుండి
బైటఁబెట్టి వానిఁ బారఁదొల్లె ॥

1715

(౬)*గద్యము॥

అగ్నివత్తవన శీలము లగు సర్పసేయ రత్నలచే హింసకుం డగు బలాసురుని
యాయుధమును నెపుడు భేదించునో: జిహ్వా పంతముల మూలమున
భక్షములను నములునట్లు పర్వతమునఁ బణిపరివృతుం డగు
బలాసురు నెపుడు భక్షించునో: యపుడు బృహస్పతి గోష్ఠ
లాచిరూపము లగున ట్లాచరించెను ॥

1716

(7)*చ॥ క్షితిధరమందు శబ్దమును జేసెడు గోవుల పేరు నా బృహ
స్పతి విని, పక్షి యండమును బ్రద్దలఁ జేయుచు వాని గర్భముం
బలితము చేయునట్లు లల పర్వతముం దెగఁగొట్టి యందులోఁ
బలితము లైన గోవులను బైటను బెట్టఁదె: నిస్సహాయుడై ॥

1717

(8)*గీ॥ శుష్క జలమందు నివసించు చోర నెట్లు
చూడఁగల్గుదు రట్టులే సూరి యౌ బృ
హస్పతియు నశ్వ పిహితమౌ నాల పంక్తి
గాంచఁగల్గెను సంతుష్టి కలుఁగునటుల ॥

1718

*గీ॥ కాళినుండి రమ్య చమన పాత్రం బెట్లు
దీయఁబడునో: యట్లె తివిరి మౌని
శబ్ద శక్తివలనఁ జంపి బలాసురుఁ
గొండనుండి తీసె గోగణంబు ॥

1719

(9)*గద్యము॥

బృహస్పతి పర్వతవివరమందుఁ గల గోవులను దర్శించుటకు నుషస్సును
నాదిత్యుని బొంది యర్చనీయ తేజస్సుచేతఁ దమస్సును బటావంచలు
కావించెను. పిదపఁ బశు పరివృత బలునియొక్క పర్వతమునుండి
గోవులను మజ్జను! వలె నతిక్లేశమున నుద్ధరించెను ॥

1720

(10)*గీ॥ పద్మ వత్ర సమూహంబు పరమ హిమము

వలన ముషితంబు లెట్టాఁ యా పగిది బలుని
వలన గో ధన చయములు పరము ముషిత
ములుగ నయ్యెను జగతిని ముదము వీడి ॥

1721

*గీ॥ రాత్రియుం బవలు రవి శశుల్ రహిని ననను

కృత్య కర్మను నెద్దాని గీర్తిఁ జేయుదురొఁ
బృహస్పతి యా కర్మ జరిపి బలుని
వలన గోవులఁ బొందెను బరమ తుష్టి ॥

1722

(11)*గీ॥ శ్యామ వర్ణంబు గలిగిన యశ్వము నెటుఁ

స్వర్ణ భూషల భూషింతు సకల పాల
యితలు, నక్షత్రముల దివ మెల్ల వెల్లఁ
జేసినారలు సంతత శీల సురలు ॥

1723

*గీ॥ అదిగొ గొట్టి బృహస్పతి యాలఁ బొందు

నపుడె సురలు తమస్సును నమల రాత్రి
యందు నునుచుచు జ్యోతి నహస్సునందు
స్థాపనముఁ జేసినారలు సకల విధుల ॥

1724

(12)*గద్యము॥

ఏ బృహస్పతి యనుక్రమమున నాభిముఖ్యముగా ఋక్కులను జెప్పచున్నాఁడో యా
బృహస్పతియే గవాద్యశ్వములతోఁ గూడుకొనునట్టియుఁ బుత్ర సహిత మైనట్టియు
నన్నమును నొసంగుఁగాకఁ బృహస్పతికొఱకు నీ నమస్కారము నొనరెదము ॥

1725

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. “మజ్జానమ్” అని భాష్యము. (నే.వేం.న.శా.)

సూక్తము—68

ఋషి—అంగిరఃపుత్రుఁడు అయాస్యఁడు

దేవత—బృహస్పతి

అర్థాంతరము—1

†(1) ఉదకమ్మునకు వయసు ఉప్పొంగుచుండుఁ
 గెరటాల వరటాలఁ గెరలు నా వయసు
 అభ్ర జాలము వయసు లబ్ధిమ్ము గొలుపు
 నురుములకు మెరుపులకు నుండు నా వయసు
 గిరి వయసు తరు వయసు సరిగములు వలుకు
 రక్షగాఁ గవచముగ రవి వయసు వెలుఁగు
 నాకనమ్మున వయసు అనురాగములఁ బెంచుఁ
 బంచ భూతాల్ వయసు సంచితము కాఁగ
 సంచితముగా నొప్పు నఖిలాండములను
 విశ్వ సృష్టియే గొప్ప విధూరమై నిలువ ॥

1726

†(2) రవి కాంతి పుంజాలు రమణి రమణులుగా
 అల్లిబిల్లిగఁ గలియ నాలు మగ లట్లు
 సర్వ లోకావళుల శబ్ద జాలము నిలిచి
 ప్రకృతి పురుషుల రీతి వరలుచు నుండు
 నగ్నిశక్తులు సృష్టి నద్భుతముగా వెలుఁగ
 బుద్ధి కది ప్రతీకగా బద్ధమైయుండు
 నా బృహస్పతి శక్తు లలరారుచుండు
 వాక్పతిగాఁగఁ బితగాఁగ వరలుచు నుండు ॥

1727

†(3) నిత్య సంచలనమై నిర్నిద్ర గతి తోవ
 సర్వ శుభములఁ గూర్చు సత్య శక్తులతోడ
 సప్త వర్ణావళుల సప్త రుచు లొప్పు
 శబ్ద శక్తులు నిల్చి నిశ్శబ్ద శక్తులు వెలుఁగు
 నవవద్య రూపాల సనియత దీపాల
 నచ్చమై స్వచ్ఛమౌ నవరంజి స్వర్గమై
 అచల బుద్ధిని సృష్టి యవగతుల నిల్చి
 పంచభూతావళుల బంధించు సంచితముగ ॥

1728

†(4) సుప్తోపకమ్మలను సప్తానలములు లేపి
 సగ్నివింపజేయుచున్ జాగు మొయికుల నెల్ల
 జెల్లచెదురుగఁ జేయు సుల్లమ్మ రాజెల్ల
 దివ్య శక్తుల మీఱు దేవలోకానవకుల
 నుండి వెల్పుడు నుల్కు లుండిండి పడుచుండి
 వివిధ గోళాలకు విస్తృతముగాఁ దిరుగు
 నూర్ధ్వ గతులను దిరుగు నుచ్చ శక్తుల నిచ్చు
 జలన శక్తుల నొనఁగు జ్వలన శక్తుల నొనఁగు
 సలిలాలతో భూమి విలుచు గణములు కాగ
 గో కాంతి శక్తులను గుధరమ్ములే ప్రియములు

1729

†(5) గాలి నీకులనుండి జ్వాలలే జనియించు
 నర్కులే దేవులై యచ్చుత కాంతులన్
 అంతరిక్షములొను నఖిల లోకాలలో
 నందకారము డుల్పు నా వెల్లు వెల్లులే
 మేఘాళి పంజాలు మిన్నులను జెదరునటు
 చక్క శక్తుల మీఱు సౌర శక్తులు వరల
 నన్యోఽన్య సంబంధ అనుబంధ బంధాల
 బంచ భూతావశులు వరలుచుండంగా ||

1730

†(6) సూర్యాతపమ్ముతో సురిగి జల మింకు గతి
 నావిరిగ రూపొంది అల్ల మొయికుల వర్షగతి
 సగ్నైర్గు శక్తులను నా తవశక్తులను
 మతి పతి బలములే గతి తప్పకయె నిల్చు
 నుత మార్గముల నిల్చు ఋత మార్గముల నిల్చు
 జిహ్వా రుచు లెఱుగఁగాఁ జెలఁగు శబ్దావకుల
 భావ స్వభావాలు వరఁగు గుణ రుచి జాల
 మా ప్రజ్ఞానముల నిల్చి అచ్చుత గతి నొనఁగు

1731

†(7) ఆండమ్మ వగులుచు నా నిసువు వెదలు గతి
 బ్రహ్మాండ భాండమ్మ వగిలినట్లుగ నకల
 రోదోఽంతరమునుండి లోక గోళాల్ గిరులు
 నావిష్కృత మృగును నద్భుత మృగు రీతి

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

అహరహము గుహనుండి రహి మించు శబ్దాలు
 ద్వనులఁ బ్రతిధ్వనులఁ జనరారు రీతిగా
 రోదనీ నదనమ్ము నాదాల నినదించు
 శబ్ద శక్తుల సృష్టి సర్వమ్ము చరియించు
 నాద బ్రహ్మములోన నర్తించు నర్మ గతి
 వర్తించు ధర్మ గతిఁ బ్రవర్తించు మర్మ ఘృతి
 సర్వదా బుద్ధిలో నచ్చిదానందాలు
 నమియించుఁ బతి గతిగ రవశింశు స్మృతి గతిగ ॥

1732

†(8) పంచ భూతాలలో సంచితమై సహజ
 మధు రూపమున నిల్చు మహితాఽమృతము నదా
 అంతర్గతులతోడ నఖిలమ్మునను నిండు
 నిండు జలధిని జేప మెంచుగాఁ దిరుగు నటు
 పృక్కతి రూపాలలో సుకృత శక్తులు నిలుచు
 వికృతి రూపాలలో సకృత రక్తుల నిలుచు ॥

1733

(9)†క॥ అగ్నిని నర్కుని వాయువు
 నగ్నముగా వెల్లు నట్లు నానా దిశలన్
 ధగ్న రహిత గతి గతి ను
 ద్విగ్నత లేకయె సుశక్తి విస్తృత మౌలే ॥

1734

† తిమిరాల సమరాల పీఠితులఁ బరిమార్చి
 లోకాలఁ డీకట్లుఁ బోవార్చి సతతమ్ము
 వెలుగు లొక పర్వమై నిలిచి బ్రతుకులఁ గలిపి
 మలి పతి శక్తితో సతతమ్ముగా నిలుచు ॥

1735

†(10) జలములో ననలమ్ము చరియించు రీతిగా
 హిమములో సుష్ణమ్ము చెనఁగెడి పగిదిగా
 నగ్నిలోవల జలము నాపిష్కృత మృగును
 సూర్యునిలో నలిల మార్మ శక్తిగ నుండుఁ
 బంచ భూతాలలో సంచితముగా నలరు
 నఖిలమౌ గోళాలు నద్భుతముగా సృష్టి
 వృక్ష పర్ణము లగుచు సకలయత్నము లేని
 ఋక్షమ్ములై తిరుగుఁ బక్షమ్ములై సురుగు ॥

1736

(11)†క॥ రేయిం బవళుల నూర్పుడుఁ

వాయు గతుల ఖర కర తతిఁ బర్వచు నుండున్

మాయగ రిక్కలు కాంతుల

సోయగముల రెక్క లార్చుచున్ వెలుఁగొందున్ ॥

1737

†క॥ అఖిలాఖిల గ్రహ నక్ష

త్రో ఖగోళ పితరుఁ దెవండొ : రారా జాతం

డు ఖిల రహితుండు దేవుం

డఖిలుండై విశ్వ సృష్టి నంతయు నడుపున్ ॥

1738

†(12) ఆ సత్యపర మైన ఆశ్వ పుంజా లెల్లఁ

గర్మ మకర్మమై ధర్మ మర్మ మ్మౌచు

ననిల శక్తులతోడ నా జల శక్తులన్

ఆకాశ ధర్మాన నమృత మృచ్చకులన్

జక్రనేమి క్రమత నవక్ర గతిమైఁ దిరుగ

నీ విశ్వ సృష్టియే యెనలేక వెలుఁగొందు ॥

1739

సూక్తము—68

ఋషి—అంగిరఃపుత్రుఁడు ఆయాస్మఁడు

దేవత—బృహస్పతి

అర్థాంతరము—2

†(1) ఆ అతివృష్టుల అల్ల విహంగాః

బారిఁ బడకుండంగఁ బంటలను గాపాడి

మెరుపులను సురుములను మింటి మేఘావళులు

నంచరించుచు గిరుల సర్వ వనములఁ దడిపి

నదులు నదములలోన రొదతోడి సుడులతోఁ

గెరటాలఁ బరవళ్ళ నురవళ్ళఁ బ్రవహించుఁ

బ్రాణాల దానాల రవి వెలుఁగు శక్తులను

సర్వమ్ము కాపాడు నర్వణము పగిదిగా

వేడ విజ్ఞానాల విశ్వేశ్వరుని బొగడి

విమల భవములతోటి విశ్వ శాంతిని గూర్చు ॥

1740

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) అక్షయమై వరఁగు నఖిలాఖిల భువనాల
 శబ్ద శక్తులు నిండి సకలమౌ విశ్వమ్ము
 రోదసీ కుహరాన వేద నాదము నిండ
 దిన మణుల నిశి మణుల దీధితులు వెలుఁగంగ
 రాణ దంపతు లట్లు రాత్రి వవళులు సృష్టి
 జన మిత్ర శక్తిగాఁ జదలంటు నశ్వ గతి ॥

1741

†(3) అది గమన శీలమై మది గమన శీలమై
 అదవదలు లేకుండ నతిశుద్ధతల్ వెలయ
 ననవద్య రూపమై యాచితము కాకుండ
 మేఘ రంజన రక్తి జల సంజనన శక్తి
 మెరుపు లురుములతోటి మేఘమాలలు కురియ
 గిరి తరుల నుర్వరను నురుకు లిడు జల తతులు
 సువర్ణ సుందర మైన సూర్య శక్తిని నడచుఁ
 బదిలమై యిరవొందఁ బంచ భూతావళులు ॥

1742

†(4) సౌర గోళావళులు పార మెనయని శక్తిఁ
 బుల్కుపుల్కున రాలు నుల్కు లట్లుగ సృష్టి
 నఖిల గోళావళుల నన్ని లోకావళుల
 జలద మాలలు జలముఁ జెలువొందఁ జేయఁగా
 నత్య శక్తుల పరిధి సర్వమ్ము నిండఁగాఁ
 జ్ఞాన సహిత మ్మాచుఁ బరగులేః విశ్వమ్ము ॥

1743

†(5) గాలితో మేఘాలు లీలగాఁ జరియించు
 గృహ రాజి నక్షత్ర కాంతు లెనఁగును నింగి
 నర్వేళు శక్తితో సంచరించుచు నుండుఁ
 బంచ భూతము లెల్ల వరల విశ్వమ్ములో ॥

1744

†(6) జల శక్తి హరియించు సౌర కిరణావళులు
 నలిలమ్ములో నగ్ని జ్వలితమై దాఁగొనును
 అణు పరమాణువు లా సూర్య గోళాలఁ
 జిట పటలఁ బ్రేలుచున్ నిటలాక్షి కణములై
 జేజేల వెలుఁగులై చీకట్లఁ బోకార్చు
 నగ్ని శక్తులు మీఱు నత్యంత జ్వలితమై ॥

1745

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(7) శబ్ద శక్తుల గుహలు సర్వమ్ము నిండఁగా
 నండాండముల నిండి అంతర్గతము కాఁగఁ
 దరు గిరుల తండాలు దనరారు ధ్వని శక్తి
 ఉచ్చమై ఒనరురాఁ ఉపరి తలాలలో
 నీచమై నిలుచురాఁ నిమ్న తలాలలో
 ఆ ఉచ్చ నీచములె వ్యత్యస్తమై వరలు
 ఉచ్చ నీచము కాక ఒనరు మధ్యమ గతిగ
 సృష్టి నైజము కాఁగ సృష్ట నైజము కాఁగ
 సక్షమ్ములను దాటు వక్షాల పగిదిగా
 నాకర్షణ పరిదు లలవోకగా దాటు ॥ 1746
- †(8) మొయిశులను దనరారు మూర్తమౌ నీరముగ
 నలిలాన దోగాడు జల పుష్పముల ఛాతి
 విశ్వ వృక్షములోన విమలమౌ సోమమ్ము
 చంద్ర శక్తులు మీఱ నతంద్ర రక్తులు చీరు ॥ 1747
- †(9) ఉష శక్తిలో నుండు నుసురు వాయువులు
 నాదిత్య గత మౌను నఖిల వాయువులు
 నగ్ని తేజము నొసఁగు నత్యద్భుతముగ
 మెరుపులతో వెలుఁగు మేఘ జాలాలు
 గోళాల లోకాల గో దీప్తు లెనయ
 విశ్వ మెల్లను గాంతి విమల తేజము నిండు ॥ 1748
- †(10) హిమ బిందువుల శక్తి నమరమౌ రక్తి
 తరు లతల వత్సాలు తనరారు గతిగ
 సౌర శక్తిని సృష్టి సర్వమ్ము నడచు
 సుచ్చ నీచపు గతుల నుజ్జ్వల శక్తులన్ ॥ 1749
- †(11) ఆఖిల నక్షత్రాల సశ్వ శక్తులు విరియఁ
 దల్లిగాఁ దండిగాఁ చగు ప్రాణ దాతగా
 నిశివేళఁ దిమిరాలు వెనఁ జెదరి పోవంగ
 వెలుఁగులకు వెలుఁగైన వేవెలుఁగు వెలుఁ గొనఁగు ॥ 1750
- †(12) మేఘగతమై మెఱయు మెఱుపు లట్లుగను
 సూర్య గోళాల్ నిండు నార్య తేజశ్శక్తి
 అక్షర శక్తులన్ అత్యంత గూఢమై
 బాఢమై పీఠ్యమ్ము బ్రహ్మమ్ముగా వెలుఁగు ॥ 1751

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్ణ”

అనువాదము: 6, సూక్తము 69

ఋషి:—సుమిత్రో వాద్యశ్వ:

దేవతా—ఆగ్నే:

చంద్ర:—తిర్తిష్ఠుః; 1-2-జగతే

(1) భద్రా¹ అగ్నేర్వద్యశ్వస్య సందృశో వామీ వ్రజీతిః సురణా² ఉపేతయః ।
యదీం సుమిత్రా విశో³ అగ్గ ఇన్దతే మృతేనాహతో జరతే దవిద్యుతత్ ॥

735

(2) మృతమగ్నేర్వద్యశ్వస్య వర్దనం మృతమన్నం మృతమ్యస్య మేదనమ్ ।
మృతేనాహత⁴ ఉర్వియా వి వప్రదే సూర్యో⁵ ఇవ రోచతే సర్పిరాసుతిః ॥

736

(3) యత్ తే మనుర్యదసీకం సుమిత్రో సమీదో అగ్నే తదిదం నవీయః ।
స రేవహృచ స గిరో జుషస్య స వాజం దర్శి న⁷ ఇహ శృవో ధాః ॥

737

(4) యం త్వా పూర్వమీతో వద్యశ్వః సమీదో అగ్నే స ఇదం జుషస్య ।
స సః స్తిపా⁹ ఉత భవా తనూపా దాత్రం రక్షస్య యదిదం తే¹⁰ అన్మే ॥

738

(5) భవా ద్యుమ్నీ¹¹ వాద్యశ్వోత గోపా మా త్వా తారీదభిమాతిర్జనానామ్ ।
శూర¹² ఇవ ధృష్టశ్చ్యవనః సుమిత్రో వగ్న సు వోచం వాద్యశ్వస్య నామ ॥

739

1. భద్రా అగ్నే, 2. సురణా ఉపేతయః, 3. విశో అగ్గ ఇన్దతే, 4. నాహత ఉర్వి, 5. సూర్యో ఇవ,

6. సమీదో అగ్నే, 7. దర్శి న ఇహ, 8. సమీదో అగ్నే న ఇదం, 9. స్తిపా ఉత, 10. తే అన్మే,

11. ద్యుమ్నీ వద్య, 12. శూర ఇవ. (వ్యా.వ్యా.)

- (6) సమ॑జ్యో॒ వర్వ॑త్యా॒ వసూ॑ని దా॒సా వృ॑త్యా॒జ్యార్యా॑ జిగేథ ।
 శూ॒ర¹ ఇ॒వ ధృ॑ష్ణశ్చ్యవ॑నో జనా॑నాం త్వమ॑గ్నే పృ॒తనా॑యాగ్ంరభి॒ష్యాః ॥ 740
- (7) దీ॒ర్ఘత॑స్త్వర్చ॒హదు॑షాయ॒మగ్నిః సహ॑స్ర॒స్తరీః శత॑సీథ² ఋ॒భ్యా ।
 ద్యు॒మాన్ ద్యు॒మత్సు సృ॑భి॒ర్మృజ్య॑మా॒నః సుమి॑త్రే॒షు దీ॒దయో దే॒వయ॑త్సు ॥ 741
- (8) త్వే దే॒నుః సు॒దుమాః జాత॑వేదో ॒ఽసశ్చ॑తే॒వ సమ॑నా స॒బద్ధక్ ।
 త్వం సృ॑భి॒ర్దక్షి॑ణావద్భి॒రగ్నే సుమి॑త్రే॒భిరి॑ధ్యసే దే॒వయ॑ద్భిః ॥ 742
- (9) దే॒వాశ్చిత్ తే॑ ఆ॒మృతా॑ జాత॑వేదో మ॒హిమా॑నం వాధ్యో॒శ్వ పృ॑వో॒చన్ ।
 యత్ సం॑పు॒చ్చం మా॑ను॒షీర్విశ॑ ఆ॒యన్ త్వం సృ॑భి॒రజయ॑స్తావృ॒వదే॑భిః ॥ 743
- (10) పి॒తేవ పు॑త్రమ॒భిభ॑రు॒పస్తే త్వామ॑గ్నే వధ్యో॒శ్వః స॒వర్య॑న్ ।
 జుషా॑ణో⁵ ఆ॒స్య సమి॑ధం యవి॒ష్టోత॑⁶ పూ॒ర్వాగ్ం అ॒వనో॑ర్వా॒ధత॑శ్విత్ ॥ 744
- (11) శ॒శ్వద॑గ్ని॒ర్వధ్యో॒శ్వస్య శత్రూ॑న్ సృ॒భిర్జిగా॑య సుత॑సోమ॒వద్భిః ।
 సమ॑నం చిదదహ॑శ్చి॒త్రభా॑నో ॒ఽవ వా॑ధ॒న్తమ॑భినద్వృ॒ధశ్చిత్ ॥ 745

1. శూ॒రఽఇ॒వ, 2. శత॑సీథఽఋ॒భ్యా, 3. తే. ॒ఽసశ్చ॑తే, 4. విశ॑ఽఆ॒యన్, 5. జుషా॑ణోఽఆ॒స్య,

6. పూ॒ర్వాగ్ంఽఅ॒వనో॑. (వా॒గ్.వ॒గ్.)

(12) ఆయమగ్నిర్వధ్యశ్వశ్శస్య పుత్రహా సనకాత్ ప్రిద్ధో నమసోపవాక్యః ।

స నో¹ అజామిగ్ంరుత వా విజామినభి తిష్ఠ శర్దతో వాధ్యశ్వ ॥

746

అనువాకము—6, సూక్తము—69

ఋషి.—వధ్యశ్వ పుత్రుడు సుమిత్రుడు†

దేవత—అగ్ని

(1)*గీ॥ అగ్ని సందృష్టు లెల్ల నా జనకునకయి
పరమ కళ్యాణకరములై పరఁగుఁగాకః
వాని ప్రణయన భంగియు భవ్య మౌచు
వెలయుఁగావుత మీ మహా విశ్వమందు ॥

1752

*గీ॥ యజ్ఞమునుగూర్చి యువగతు లధిక శోభ
నంబు లగును సుమిత్రు లత్యంత మగ్ని
హవ్యముల వృద్ధి బరచెడు నవసరమున
మేము నుతియింతు మా యగ్ని మిగుల భక్తి ॥

1753

(2)*గద్యము॥

²వధ్యశ్వసంబంధ మగు నగ్నియొక్క పుత్రము హవిర్వర్ధక మగును అన్నము అదనీయ
మగుఁగాకః ఈ యగ్నియొక్క పుత్రము పృష్టికర మగుఁగాకః దేనివలన నగ్ని
పరితుష్టఁ డగునో యది పృష్టి. ఆ పుత్రమున నాహుతుం డగు నగ్ని
యత్యంతము స్వతేజస్సుచే వివ్రధితుఁ డగుచున్నాఁడు ॥

1754

(3)*గీ॥ అనలః త్వద్రిశ్శి సంఘంబు మనువు హవ్య
ములను వెల్గించె నే రీతి మోద మలర
మిత్రుడన్ నేను దదీర్ఘితి మెఱయునటులఁ
జేసెదను నగ్ని హవ్యము చేతఁబట్టి ॥

1755

1. సనో¹ అజామిగ్ం. (వ్యా.పృ.)

† వ్రాతవ్రతి 13వ సంపుటము 125వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “వధ్యశ్వ పుత్రుడు సుమిత్రుడు”గను
15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “సుమిత్రుడు” ఋషిగాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

* రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

2. వధ్యశ్వ సంబంధ మగు. (వ్యా.పృ.పా.)

*గీ॥ అట్టి రత్నసంఘ మభినవ మగుఁగాక
 నీవు వ్రజ్యలింపుఁ పావకుండఁ
 యన్నదీయ నుతుల నాలించి శత్రుని
 నడచి మాకు నీయు మన్న మెలమి ॥

1756

(4)*గీ॥ తొల్లి పుట్టిన యగ్నినిం దుష్టి మీర
 నల్ల పద్మశ్వు¹ డనువాడు తెల్లముగను
 నిన్ను దీపింపజేసెను నీవు నాదు
 స్తోత్రముల నాలకింపుమాఁ సురుచిర గతి ॥

1757

*గీ॥ అగ్నిః యన్నదీయ యజ్ఞ రక్షకుఁడవుః
 స్వాంగ రక్షకుఁడవుః సకల మౌదుః
 మరియు నట్టి ధనము వెఱపున రక్షింపు
 మట్టి ధనము నాకు నమరవలయు ॥

7518

(5)*గీ॥ పూత బధ్యశ్వ కులమునఁ బుట్టినట్టి
 యగ్నిః యన్నము గలవాఁడ వగుముః నీవు
 చాల పీఠితిని గలుఁగుచు సకల లోక
 గోవయితవయి యుండుముః కూర్మి కలుఁగ ॥

1759

*గీ॥ శత్రు జనముల నెల్లర శక్తి మెఱయ
 నభిభవించుచునున్నాఁడ వందువలన
 జగతి నే వ్యక్తియును నీకుఁ జేరి యగ్నిః
 హింసఁ జేయకయుండుత మెప్పు డైన ॥

1760

*క॥ బలవంతుని వలె శాత్రవ
 బలమును భయపెట్టి వారిఁ బరిమార్చుచు నీ
 కిలఁ గల నామము లన్నిటిఁ
 బలితెద నన్నంబు నాకుఁ బట్టుకొను మొగిన్ ॥

1761

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఈ సూక్తమునకు ఋషి “వధ్యశ్వపుత్రుఁడు సుమిత్రుఁడు”గా శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి. కాని యీ వధ్యములో “బధ్యశ్వఁడను వాడు” అని శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిరి. (చూ.వ్రాతపృతి-18వ సంపుటము. 127పుట.)
 దీని తరువాతి ఋగనువాదములలో “బధ్యశ్వ” శబ్దమునే శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిరి. “వబయోరభేదః” అన్న సూత్రము సనుసరించి “వధ్యశ్వ” శబ్దము “బధ్యశ్వ” యగును.

(6)*క॥ జనులకు హిత మగు గోర

క్షణ దనమును నొసఁగినావు కఠినాసురులం
గనుఁగొని తత్కార్యంబుల
ఘనముగఁ దొలఁగించి తీవ్రకాదే: యగ్ని: ॥

1762

*క॥ ఘనుఁ డగు వీరుని మాడ్కిన్

జనులకు చ్యవనుండ వౌడు: చాతుర్యముచే
తను సంగ్రామంబులఁ గడు
గనువారిఁ దిరస్కరింపు: కనడగ్ని విభూ: ॥

1763

(7)*సీ॥ అతిసుతిమంతుండవౌ నగ్ని: మాయందు నత్యంత దీప్తితో నమరుమయ్య;
విస్తార రశ్మిల వెలయుచు నో యగ్ని: యత్యంత దీప్తితో నమరుమయ్య;
హవ్య యుక్తుండవై యమరెడు నో యగ్ని: యత్యంత దీప్తితో నమరుమయ్య;
దీప్తిమంతులయందు దీపించు నో యగ్ని: యత్యంత దీప్తితో నమరుమయ్య;

గీ॥ మానవాలంకృతుండవై మనెడు నగ్ని:
యమరులను గోరుచున్ వారియందు నీవు
సకల దీప్తిని గలుఁగుచు సకల ఎదుల
వెలుఁగుచుండుము: కడుఁగడు వేడక కలుఁగ ॥

1764

(8)*గద్యము॥

ఓ జాతవ్రజ్ఞుఁడా: వయో దోగ్ధి యగు (హోమసాధన భూత యగు)ధేను వొకటి నీయందుఁ
గలదు. అది సంగవర్జితమని వలె నున్న ఆదిత్యునితో సంగతమై యమృతము నొసంగు
నట్టి గో రూప మాధ్యమిక వాక్కు విద్యుద్భాసక వగు నీయందుఁ
గలదు. నీవు మా హవ్యముల దీపింపఁజేయఁబడుచున్నావు: ॥

1765

(9)*గద్యము॥

ఓ జాతవేదుఁడా: నీ మహిమను అమృతు లగు దేవతలు కూడఁజెప్పిరి. మనుష్య
సంబంధు లగు వ్రజలు దేవతలతోఁగూడినపు డెవఁ డసురులను జంపుచున్నాడో:
యపు డట్టి నీవు సర్వ నేతలతోఁ గర్మ విఘ్నకారులను జయించితివి ॥ †

1766

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

† Refer to the arerinu. (N.V.N. Sastri)

(10)*క॥ పిత పుత్రుని బోషించెడు
 వితమున ననలుండః నిన్ను వేది నునిచి నా
 పిత హవ్య సంవదల ని
 న్నతిశయముగ వృద్ధిఁబరచె నతిభక్తి మెయిన్ ॥

1767

*క॥ యువతముఁడః నా సమిత్రను
 సవనమునం బొంది నీవు నకల విధములన్
 నివసించు శత్రు మండలి
 కవమానము కలుఁగఁజేసి యమరితివిగదాః ॥

1768

(11)*క॥ ఆ యనలుఁడు పంతంబును
 జాయక ఋత్విజులతోడ వైరుల నెల్లన్
 నాయము దప్పక దునిమె న
 మేయుల మహిమంబు లిట్లు మించుచు నుండున్ ॥

1769

*గీ॥ స్వీయ తేజస్సునన్ నీవు చిత్రభానుః
 కాల్పినాఁడవు సంగ్రామకలన నెల్ల
 స్తోతవృద్ధుఁడుగా నున్న సుక్రజేయు
 హింసకు నవాఙ్ముఖంబుగా నిడుచుఁ జంపె ॥

1770

(12)*గీ॥ నకల శత్రుల హరియించు జ్వలనుఁ దధిక
 కాలముననుండి బధ్యశ్వ కాంత హవ్య
 కలనచే దీపితుండయి లలి నమస్సు
 వలన స్తోతవృద్ధుఁ డగుచుండు వలసినంత ॥

1771

*గీ॥ ఓయిః బధ్యశ్వ కులజాతః యోయిః యగ్నిః
 నీవు మా జ్ఞాతులను మరి నిఖిల విధుల
 శ్రద్ధతో హింసఁ గూర్చెడు శత్రువులను
 నభిభవంపుముః బిరబిర నతిశయముగ ॥

1772

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—69

ఋషి—వదగ్యశ్వపుత్రుడు సుమిత్రుడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

(1)†ఉ॥ విశ్వము సర్వసౌఖ్య శుభ వృత్తిని వ్యాప్తిని జెందు రీతిగా
సశ్వము లెల్ల వెల్ల నల యగ్ని మహాద్భుతరూపముల్ సదా
నిశ్వసితముగా పరలు నిర్మలమౌ శ్రితి శబ్ద శక్తులన్
అశ్వజ రూపముల్ హవిసు లన్ని పవిత్రత నందుచుండెడున్ ॥ 1773

†తే॥గీ॥ అగ్ని యజ్ఞాలు భద్రరూపాశి మీఱ
వామ శక్తులఁ దునుమాడి నీమ మొప్పు
విశ్వజిచ్ఛక్తిని నజయ్య పమల తేజ
మలరు మృత మౌను జప తప జ్వలిత ఘనత ॥ 1774

(2)†క॥ అన్న సుశక్తులు పెరుగును
విన్నాటము పెరుగు నగ్ని విస్తృతి తొకాల్
మిన్నంటును దేజస్సులు
కగ్నిన్నన మృణి మృత సుశక్తి ఘనతన్ జగతిన్ ॥ 1775

(3)†క॥ పుల్లన్ బుడకలఁ బుడైడు
తెల్లని ఆ అగ్నికన్న దివ్య మౌరాః
ఉల్లపు నిశ్శబ్దాగ్నులు
చిల్లలితము తొచు నిత్య జీవిక తొరాః ॥ 1776

†క॥ ఎల్లలు లేకయె వెల్గును
మల్లా గుల్లాల వల్లమాలిన దగురాః
ఉల్లపు నిశ్శబ్దాగ్ని పృ
పుల్లమై తగు నజయ్య పూర్ణ సుదీప్తిన్ ॥ 1777

†రచయిత :-—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
13)

(4)†తే॥గీ॥ సృష్టి యజ్ఞమ్ము కాపించి సృష్ట శక్తి
కాయువై నిల్చి వెల్గెడు నగ్ని రూప
మాది శక్తిగఁ బంచ భూతాళి మధ్య
సన్నిటను నుంచు నతిలోక యజన నతిగ ॥

1778

†(5) అగ్నితో ఆహార మావిష్కృత మ్మృతను
అగ్నియే ఆకలికి నాధారభూత మగు
అగ్ని బెషద మగును నాయు జీవ మ్మగును
అగ్నిమూల మ్మగును నాస్త లన్నింటికిని
అగ్నియే మిత్రుడై యలరారుచుండురా;
అది శత్రు వై నచో నార్పివేయునురా;
సృష్టి శక్తిని నగ్ని చెలఁగు సంతర్గతిని
అగ్నివల్లను సృష్టి అభిలమ్మునున్ నడచు ॥

1779

(6)†తే॥గీ॥ అగ్ని కుదరాల సంతర్గతాఽచ్చమైన
జ్వలిత చలన ద్రవీభూత సర్వ భక్ష
రక్షకాగ్నియోఁ బ్రాణి జాలము నఖిలము
దహ్యమానమ్ము కాకుండఁ దరణి రూప
శబ్ద నిశ్శబ్ద శక్తులే సర్వ కాల
సర్వమౌ నవస్థలను నఖర్వ గతుల
నగ్నికే దేవతగ నొప్పి అగ్ని యగుచు
నలరు నగ్నిని స్తుతియింప నగునుగాదె: ॥

1780

†(7) ఆఖిలాండ పిండాల నన్ని బ్రహ్మాండాల
నల్లిబిల్లిగఁ బట్టి అల్లుకొన్నట్లుగా
నా అగ్ని కాంతుల అమర కిరణాఽఽవళులు
వ్యాపించు విశ్వాన యజ్ఞ యజ్ఞము కాఁగ
సృష్టి యజ్ఞము కాఁగ సృష్ట యజ్ఞము కాఁగ
వ్యష్టి సమిష్టుల యజ్ఞ తజ్జ్జత లలర ॥

1781

(8)†శా॥ హృచ్చక్తిన్ వెలుఁగొందు నగ్ని జగతిన్ హృద్యమ్ముగా నిల్పుచున్
స్వచ్ఛాత్మన్ బ్రభవింతు నిల్పుఁ గదలున్ జాజ్వల్యమానమ్ముగా
నాచ్ఛాదాఽఽవృత మౌచు చూకులను మాహాత్మ్యంపు నిశ్చేష్టతన్
ఇచ్ఛా శక్తిగ నీశ్వరీయ మగుచున్ ఈ విశ్వమై వెల్గురా: ॥

1782

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కా-ప్రవృత్త”

(9)†శా॥ భవ్యమైన పరా సురాశి కమృత పోయియుమ్మగా నిల్చుచున్
గవ్యాశిన్ సకలమ్ము నిండుచును వికాంతిన్ సుకాంతుల్ నవా
దివ్యాఽఽరూఢతి నిల్చి వెల్గు ననలోద్వేలోల్లతల్ మీఱగా
నవ్యత్వమ్ము సునిత్య మౌచుఁ దగు నానా వర్ణ సంతాశమై ॥

1783

(10)†క॥ తనయుఁడు తండ్రిగ నాత్మీ
య నిగూఢతల నెడతెగని యనుబంధాలన్
అనలము వెలుగును గాంతుల
ఘన శక్తుల సృష్టి నిండి కామ వ్రగతిన్ ॥

1784

(11)†శా॥ కాంతుల్ వేలుగ వెల్గుచుండ జగతిన్ గాంభీర్య దీవ్యచ్ఛటన్
గ్రాంతిన్ విశ్వమునందు వ్యాప్త మవుచున్ రాణించుచున్ బుద్ధి వే
దాంతమై వరలంగ శబ్దమయ మాహాత్మ్యంపు నిశ్శబ్దతన్
కాంతుల్ వర్ధిలు నగ్నిదేవ! అమలాఽఽశా పూర్ణమౌ నీ కృపన్ ॥

1785

(12)†మ॥ జల నాభిన్ దిగమింగుచున్ జగతిలో సంక్షేమముల్ పోవ సం
కుల శక్తిన్ భల వృత్తి నామకుఁడు సంక్షోభమ్ము సృష్టింపఁగా
జ్వలిత మౌచు సజయ్య మైన ఘృణి సచ్చక్తుల్ మహా రూపమై
కలగా శత్రువుఁ దుర్గించి విశ్వమున సంక్రాంతిన్ బ్రసాదించులే ॥

1786

సూక్తము—69

ఋషి—వద్ర్యశ్వపుత్రుఁడు సుమిత్రుఁడు
దేవత—అగ్ని

అర్ధాంతరము—2

(1)†క॥ అగ్నిని నాజ్యము కలియఁగ
భగ్నముగాఁ బూర్ణ శత్రు పారము దెగింతున్
వ్యగ్నత్వమ్ము నశింపఁగ
సగ్న స్వర వేద ఋగ్ధనమ్ము కతమునన్ ॥

1787

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†చ॥ ఆనలము మిత్ర మౌచ నఖిలాండపుఁ బిండపు బ్రహ్మ సృష్టలన్
దనరుచు వామ దక్షిణ పథమ్ముల మంత్రజ శక్తి రూపమై
కనఁగ నవద్ర బద్రతలఁ గ్రాలఁగఁ జేసెడి వేద శక్తులే
ఘన సుర శక్తు లౌచుఁ బరరాయ వ్రవేశపుఁ జాగ్రణమై తగున్ ॥

1788

(2)†ఉ॥ గోవుల నేయి స్తుత్య మగు గుప్త సుశక్తుల బైట సగ్నినిన్
జీవికగా మహా నిశిత నిర్మల నిశ్చిత వ్రజ్వలాఽఽత్మగా
నేవము మీఱఁగా నిలుపు నేలను నింగిని జాగ్రణ పుంజమున్
దైవ గతిన్ బరాత్పరత ధర్మ రతిన్ నిర వొందఁజేసెడున్ ॥

1789

(3)†సీ॥ సన్మిత్ర జన్మమే సమిధగా వెలుఁగొంద నగ్న్యనిలమ్ములే అమృత మౌను
నిత్య నవ్య మైన సత్య ఋక్సక్తియే నవ సవ జీవితానంద మొనఁగు
వార్ధక్య రహితమై వర్ధనమ్మా నిత్య యౌవన శక్తులే యమ మొనంగు
శక్తియే ధనముగా రక్తియే శోభగా మంత్రాక్షరాళియే మహిత మౌను
గీ॥ శత్రుశక్తి దశ ధిశలన్ స్థలము లేక, కక్ష నిర్దామ ధామమ్ము గాఁగ నమసి
సృష్ట యజ్ఞ మజయ్యమై సృష్టివెలుఁగ, దేవదేవుని ఋక్సాంతి దివ్య మౌను ॥

1790

(4)†క॥ అంతర్గత మహాగ్ని సు
కాంతులు సమిధల నిలుచుచుఁ గ్రాలెడు భంగిన్
వింతగ సృష్టిని నిలుచు ని
తాంతాఽనిల జల గగన వితతి మృద్ధరమై ॥

1791

(5)†క॥ భరితమై భూతాఽఽవశి
జరితమై కాల బద్ధ చక్ర క్రమతన్
దరణీయమై సృష్టిని
బరాక్రమత వరలు ననల పాగ్రణ సుశక్తుల్ ॥

1792

(6)†ఆష్టపదకందము॥

ఆష్ట వసు తతులు వ్రక్రతిని-వ్యష్టి సమిష్టులుగ నిలువఁ బాపాత్మండా
జెష్ట, ససురవృతుని, బా-పేష్టుని, జల నాభ హరుని వీరత్వమునన్
బిష్టమ్ముగఁ బేషణముగ-నష్టావృతునిగ నొనరించి నాశము కాఁగన్
సృష్టి క్రమ వ్యవస్థను-బుష్టి వివర్ధన మొనరుచుఁ బూర్ణాఽఽలుడే ॥

1793

†రచయిత :-వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(7)†మ॥ శత సాహస్రిక కాంతి జాలముల శశ్వత్సర్వ దివ్యాత్మతన్
ముత శక్తిన్ సుర దేవ కాంక్షిత బృహద్ముఖాశిగా వెల్గుచున్
నత గో కాంతి సుదీర్ఘ తంతువులు నానా చిక్కులన్ బర్వంగా
నతతమ్మున్ శుక్తి రూపిగాఁగఁ బ్రభుతన్ శాక్తేయతన్ నిల్చుతన్: ॥ 1794

(8)†క॥ ఋక్సంవద నిత్యమై
వాక్సత్యత వర్ధిలంగ వరలు జలమునన్
సగ్గ్సవితాగ్నియే దేవ సు
దిక్ ససిత సమయ వికాల దీప్యచ్ఛటయా ॥ 1795

†(9) దివ్య దేవ చిత్రమ్మునఁ దేజరిల్లు నమృతమ్ము
శాతవేదుఁడౌ నగ్నిని సంచరించు నమృతమ్ము
నర సుర వర ఋక్తలను వరలునురా: అమృతమ్ము
పుణ్యరూప హృదయమ్మునఁ బొంగి పొర్లు నమృతమ్ము
అంతులేని ఆ కాంతిని సలరునురా: అమృతమ్ము
మహిమాన్వితమౌ శక్తుల మలఁగునురా: అమృతమ్ము ॥ 1796

†(10) తండ్రి తనయుఁ డౌచుఁ దనరాచు రీతిగా
నగ్నియే కాంతిగా సలరాచుచుండరా:
ఆ సమిధ పాణిమ్ము అమృత మౌ రీతిగాఁ
ప్రాగ్దిశను సుదయించు రవి కిరణ శక్తులే
తిమిరాలఁ బోఁదోర్లు సమరాగ్నులై వెల్లి
ప్రకృతి మర్గణ తతని బట్టి నాశముఁ జేయు ॥ 1797

†(11) సుతుని చండ్రి పెంచు రీతి సోముని రవి పెంచు పగిది
ఋక్తతులను నగ్ని పెంచి దిక్తతులను రుగ్ధకలిత
శత్రు తండముల జయించి శశ్వత్సుఖ సంపదాశి
సుమనోరంజిత మగుచున్ సమనస్కృత వెలుఁగొందుచు
సచ్చిత్తులు నానందము సహస్సుగా నా బ్రహ్మగ
ననుభూతికి రా విజ్ఞత ఆంతరించురా: ఆజ్ఞత ॥ 1798

(12)†క॥ శాశ్వత తండాధిపుఁ డా
వృత్తుని సంహారకాండ వెన నెఱపెడి సా
విత్తుని దీధితులు పవిగ
మిత్రత విశ్వమున పెరియు మించఁగ ఋక్కుల్ ॥ 1799

†క॥ అజ శక్తి ని ఋకౌతతులే

విజాతి శక్తు తతుల బహు వికృత వికారం

పు జనన శక్తి హరించుచు

రుజా రహిత దివ్యశక్తి మాప మృగులే ॥

1806

సూక్తమ్—70

ఋషిః—సుమితోర్ని వాచశ్రీశ్వా

దేవతా—అపీసూక్తం (1. ఇద్రుః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా; 2. నరాశంసః; 3. ఇళః, 4. బర్హిః; 5. దేవీర్వాసా; 6. ఉషాసానక్తా, 7. దైవ్యా హోతారౌ వగ్దేతసౌ, 8. తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీశాభారత్యః, 9. త్వష్టా, 10. వసస్వతి, 11. స్వాహాకృతయః.)

చందః—తృప్తుమ్

(1) ఇ॒హం మే¹ అ॒గ్నే స॒మి॒ధం జ॒ష॒స్వేశ్శ॒స్వదే వ॒గ్దే॒తా హ॒ర్యా ఘృ॒తాచి॒మ్ ।

వర్హి॑న్ వృ॒థి॒వ్యా సు॒ది॒నత్వే² అ॒హ్నా॒మూర్ధ్వా త॒వ సు॒కృ॒తౌ దే॒వసు॒జ్ఞా ॥

747

(2) ఆ దే॒వానా॑మగ్రయా॒వేహ యా॒తు న॒రాశం॑సో వి॒శ్వరూ॑పేభి॒రత్యైః ।

ఋత॑స్య వ॒ధా స॒మసా॑ మి॒యేధో దే॒వేభ్యో దే॒వత॑మః సు॒హద॑త్ ॥

748

(3) శ॒శ్వత్ర॑మీ॒శతే దూ॒త్యా॒య హ॒విష్మ॑న్తో మ॒నుష్యా॑సో³ అ॒గ్నిమ్ ।

వహి॑తైర॒త్యైః సు॒వృతా॑ రథేనా ॒౭౭ దే॒వాన్ చక్షి॑ ని ప॒దేహా॑ హోతా ॥

749

(4) వి వ్ర॑థతాం దే॒వజ్ఞా॑ష్టం తి॒రణ్వా దీ॒ర్ఘం ద్రా॒హ్మా⁴ సు॒రభి॑ భూ॒త్వస్మే ।

అహో॑తా మ॒నసా॑ దే॒వ బర్హి॑రి॒న్ద్రజ్యేష్ఠా॑గ్ం⁵ ఉశతో య॒క్షి దే॒వాన్ ॥

750

1. మే॒౭ అ॒గ్నే, 2. సు॒ది॒నత్వే॒౭ అ॒హ్న, 3. మ॒ను॒ష్యా॑సో॒౭ అ॒గ్నిమ్, 4. ద్రా॒హ్మా సు॒రభి॑, 5. జ్యేష్ఠా॑గ్ం॒౭ ఉశతో. (వా॒.వ॒)

(5) దివో వా సాసు స్పృశతా వరీయః పృథివ్యా వా మాత్రయా ని శ్రియధ్వమ్ ।

ఉశతీర్దారో మహినా మహద్విర్దేపం రథం రథయర్ధారయధ్వమ్ ॥

751

(6) దేవీ దివో దుహితరా సుశిల్పే¹ ఉషాసానక్తా నదతాం ని యోనౌ ।

ఆ వాం దేవాన² ఉశతీ ఉశన్త³ ఉరా నీదన్తు సుభగే³ ఉపన్తే ॥

752

(7) ఉర్ధ్వో గ్రావా బృహదగ్నిః సమీర్తః స్త్రియా ధామాన్యదితేరువస్తే ।

పురోహితావృత్విజా యజ్ఞే⁴ ఆన్మిన్ విదుష్టరా ద్రవిణమా యజేహమ్ ॥

753

(8) తిస్రో దేవీర్పర్వద్విదం వరీయ⁵ ఆ నీదత చక్రమా పః స్యోనమ్ ।

మనుష్యద్యజ్ఞం సుధితా హరింపీఠా దేవీ పృతవదీ జాషన్త ॥

754

(9) దేవ త్వష్టర్వద్ద చారుత్వమానద్యదంగిరసామభవః సచాభూః ।

స దేవానాం పాథ⁶ ఉప వర్షి విద్వాసుశన్ యత్తి ద్రవిణోదః సురత్త్వః ॥

755

(10) వనస్పతే రశనయా నియామో దేవానాం పాథ⁶ ఉప వత్తి విద్వాన్ ।

స్వదాతి దేవః కృణవద్దపింష్యవతాం ద్యావాపృథివీ హవం మే ॥

756

1. సుశిల్పేఽఉషా, 2. దేవానఽఉశతీఽఉశన్తఽఉరా, 3. సుభగేఽఉపన్తే, 4. యజ్ఞేఽఅన్మిన్, 5. వరీయఽఆనీదత,

6. పాథఽఉప. (వా.వర్షి.)

(11) ఆగ్నే వహ పరుణమిష్టయే న¹ ఇన్ద్రం దివో మరుతో² అస్తరిజాత్ :

సీదస్తు బర్హిర్విశ్వో³ ఆ యజతాః సాహా దేవా⁴ అమృతా మాదయన్తామ్ ॥

757

సూక్తము—70

ఋషి—వాధ్యశ్వసుమిత్రుడు†

దేవత—అపిరిస్సు (1. సమిద్ధుడు, 2. సరాశంసుడు, 3. ఇశ, 4. బర్హి, 5. దేవీర్వాహరము, 6. ఉష, 7. ప్రచేతసులు, 8. సరస్వతి, ఇశ, భారతులు, 9. త్వష్ట, 10. వనస్పతి, 11. సాహ)†

(1)*గీ॥ అగ్నిః యత్తర వేదివై నమరియుండి
యస్మదీయ సమిత్తును నందుకొనుము;
ఘృతముచే నొప్పుచుం గడుఁ గీర్తనీయ
మౌ నమస్సును సేపింపుమయ్యః నీవు: ॥

1801

*గీ॥ అతినముచ్చితదేశంబు నందుమోయి:
సుకృతుః పగళులకు నెల్ల సుదిన దర్శ
మునకునై భక్తి కృతమైన మనతరేష్టి
వలన జ్ఞాలోన్మతత్వంబుఁ బడయుమయ్యః ॥

1802

(2)*గీ॥ అల సరాశంసుఁ దనునట్టి యగ్ని దేవ
తాగ్రయాయగ వెల్గుచుఁ దక్షణంబు
వివిధ రూపాశ్వములతోడ విశ్రమింప
నిటకు పచ్చునుగాకఁ దా నెలమి మిగుల ॥

1803

*గీ॥ అతఁడు యజ్ఞహితుండయి యమర ముఖ్యుఁ
డపుచు హవ్యము సందించు యజ్ఞ మార్గ
మూలమున స్తోత్ర మూలానఁ జాల హవ్య
మును నొసంగునుగాకఁ దా మోడ మలర ॥

1804

1. యేనైశ్చన్ద్రం 2. మరుతోఽస్తరిజాత్, 3. బర్హిజాః యజతాః, 4. దేవాఽమృతా. (వ్యా.వ్యా.)

† వ్యాకృతవృత్తి 18వ సంపుటములో 18వ పుటలో ఋషి“వాధ్యశ్వసుమిత్రుడు”గాను, దేవత“సమిత్తులు”గాను, షేర్కొన 15వ సంపుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో ఋషి “సుమిత్రుడు” గాను, దేవత “అపిరిసు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని పేరికటనరసింహశాస్త్రి

(3)*గద్యము॥

సంభృత హవిష్కులగు మనుష్యులు హవేర్లక్షణనిషే త్రము అంత్యంతనిత్యుడగు నగ్నిని
స్తుతించుచున్నారు. ఓయగ్ని! యట్లు నీవు స్తుతింపఁబడినవాడవై వోధృతమము లగు
నశ్యములతోఁ గూడుకొనిన రథముచే దేవతలను మా యజ్ఞమునకుఁదెమ్ము!
పిమ్మట నీవు హోతవై యీ యజ్ఞమందు విశ్రమింపుము: ॥

1805

(4)*సీ॥ బర్హి స్సనెడు నగ్ని! యర్హసురాంచిత బర్హిస్సు తత మౌచుఁ బరఁగుఁగాక!
దాగ్నిమ యుక్తమై తనరారు బర్హిస్సు కడు విస్తృతంబయి గాగ్నిలుఁగాక!
మా దత్త బర్హిస్సు మానుగ సోమాది వస్తు సంపదలతో వరలుఁగాక!
నయ్యది సురభితో నతిశయముగఁ గూడి శీఘ్ర వెలుంగుచుఁ జెలఁగుఁగాక!

గీ॥ బూత బర్హి స్సనెడు నగ్ని! భ్యాత మాన, సంబునం గోరుచుండెడు నకల దేవ
తోత్తములఁ జూల సంప్రీతి నొంది వివిధ, విచులఁ బూజింపు! వారిని విశ్వమందు ॥

1806

(5)*గీ॥ ద్వార దేవత లెల్లఁ బ్రధాన దివము
లును సముచ్చిత దేశంబుఁ గనుచుఁ బృథ్వి
మాత్రచే మిశ్రితాత్మలై యాత్ర నధిక
విస్తృతలుగా వెలుంగుతఁ వేడ్క మెరియ ॥

1807

*గీ॥ దేవరల నెల్లఁ గాంక్షించు దివ్య యాన
రామలై మహిమచే గడు ఘనతర సుర
యుక్తమై ద్యోతమానమై యుండు రమణ
సాధనంబు ధరింపుఁడి! సరవి మీరు ॥

1808

(6)*గీ॥ దుహితలు దివికి మరియును¹ ద్యోతమాన
ములు సురూపములం గల్గి వెలుఁగుతోడ
నుండు పవలును రాత్రియు నొనర యజ్ఞ
మందు విలసిల్లుచురుగాక! ²నంద మొప్ప ॥

1809

*గీ॥ కాంక్షితాత్మలార! కమనీయ ధనులార!
దేవతాత్మలార! దినము రాత్రి
లార! మీ సమీపమందు దేవత లెల్ల
హవ్యములను గోరి యమరుచుందు ॥

1810

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1.దివికి దుహితలు మరియు ద్యోతమాన, (వ్యా.వ్య.పా.యతిభంగము.) 2. గాక యంద మొప్ప. (వ్యా.వ్య.పా.)

(7)*గద్యము॥

సోమాభిషవమునకు గాఢ యున్నతమైనపుడు మహాగ్ని హవిర్దీప్తమైనపుడు సోమాది
హవిఃప్రదానమునఁ బ్రీణయితలగు యజ్ఞ పాత్రములు యజ్ఞ సదనమం దాసాదితము
లైనపుడు దేవతలారా! పురోహితులారా! విద్యవత్తములారా! మీ రిరువురు నీ
యిష్టియందు మా కాభిముఖ్యముగా ధనము నిచ్చెదరుగాక: ॥

1811

(8)*గీ॥ దేవతాత్రయమా: మీకు దీక్ష నిజ్ఞి
యమల బర్హిస్సు విస్థీర్త మైన రీతిఁ
జేసినారము కావున శ్రీ లౌసంగు
దీనిపై విశ్రమింపుడు: స్థిరము కలుగ ॥

1812

*క॥ ఇశయు సరస్వతి భారతీ
వెలయుచు మను హవ్యములను వెలసిరో: యల్లె
లలి మా యజ్ఞంబందున
విలసిత హవ్యములఁ బొంది వెలయుత: వారల్ ॥

1813

(9)*ఉ॥ దేవుడు: త్వష్ట: హవ్యముల దివ్యతరం బగు చూప మంది నా
వీవు నఖండ వైతివిగదే: యిల మాకు వన ప్రదండవై
వావిరి హవ్య సంపదల వర్ధిలఁ గోరుచు రత్న ఛారివై
దేవ గణంబు కెల్ల నిడు: దివ్యతరాఽన్నము సంరసంబునన్ ॥

1814

(10)*గీ॥ ఓ వసస్వతి రూపుడా: యూప: నీవు
సర్వ మెరుగుచు రశనచే సరస రీతిఁ
గట్టఁబడుచుండి దేవతాగణముకొఱకు
సన్నమును బొందఁజేయుమా: యెన్నునటుల ॥

1815

*గీ॥ అల వసస్వతి దయఁగల్గి మెలఁగుగాక:¹
నతఁడు హవ్యంబు నిడుఁగాక: ²నమరులకయి
రోదసులు దేవతాహ్వన మాదరమున
నంచితంబుగ రక్షించి యమరుఁగాక: ॥

1816

*రచయిత :-—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. గాక, యతఁడు (వా.ప్ర.పా), 2. గాక, యమరులకయి. (వా.ప్ర.పా.)

(11)*గీ॥ ఇంద్ర వరుణ మరుత్తుల నెలమి నగ్ని
యన్మదెప్పిసి బొందించె యమరు మీవుః
యమరు తెల్లరు బర్హిస్సునందు నదయ
విశ్రమింతురుగారఁ చా మహిమమున ॥

1817

*గీ॥ మరణ దర్శన రహిత సురవరుల్ స్వాహుల
దత్త హవ్యములను దత్తక్షణంబు
స్వాత్మ తెల్ల విఘట నకల చాతురిమతో
మదము గూర్తుగాకః ముదము మీర ॥

1818

సూక్తము—70

ఋషి—వాద్యశ్రవణమిత్యుడ

దేవత—అపిస్సు (1. సమిద్ధుడు, 2. నవాశంసుడు, 3. ఇళ, 4. బర్హి, 5, దేవీర్వారము. 6. ఉష, 7. పరిచేతసులు, 8. సరస్వతి, ఇళ, భారతులు, 9. త్వష్ట. 10. చనస్పతి, 11, స్వాహ.)

అర్థాంతరము—1

(1)†సివంగివృత్తము ॥*

ఈ దైవీయ మహాయజ్ఞమున హృచ్చక్రిన్ ఘృతాఽనీకమున్
బ్రాదేశమ్ముగ నిల్పంగ వర రక్షా రూపమై దీపమై
నాదోద్విగ్న మదీయాగ్నిచయ నవ్య జ్వాల లాశ్చర్యమై
వేదోక్తిన్ భువి స్వర్గాదుల నపేక్షన్ దుర్నిరీక్ష మృగున్ ॥

1819

†తే॥గీ॥ సమిద తెల్లను సుస్థానచయము నొందఁ
బగలు సుదినమ్ము కాగను వరలుచుండ
దేవ యజ్ఞమ్ము సుకృతు దివ్య కృతిగ
నూర్వగతి నొందు సచ్చక్రిఁ బృథ్వినుండి ॥

1820

†(2) నానావిధ రూపాలను బ్రాణ దాతగా వెలుగుచు
దివ్య దేవ యజ్ఞాలను దేజరిలెడు ముమ్మొదటను
ఆ అగ్నియే సృష్టిలోన నఖిల భక్షకముగ నిలుచు
విశ్వ స్వరూప మౌను విమలత్వము నందుచుండు ॥

1821

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

*“ధృతి”చందము (18) *“హి-ము”లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

(3)†క॥ శశ్వత్సుఖ సంపత్తుల

నశ్వ సమూహములు దిశల నవురూపంబై

విశ్వాత్మగ వెలుగొందుచు

శాశ్వతముగ సృష్టి బ్రాణి చయమున నిలుచున్ ॥

1822

†(4) దివ్య దేవ యజ్ఞాలను దేవేంద్రుని శక్తి మీఱఁ

బ్రాణి మానసంపు శక్తి పరిధవిల్ల సురభిశముల

శబ్ద శక్తి ముందు నిలిచి అబ్ధమ్ముల పగిది హవిసు

లందించెడి ఆ అగ్నియే అలరించును దీర్ఘత మెయి ॥

1823

(5)†క॥ భువి దివి తోకాఽఽపశులను

వ్యవహిత రహిత గతి నెనసి పాణిల్ హృచ్చ

క్తి నిలసితమై మహితమౌ

నవిచలితపు నగ్ని యజ్ఞ మద్భుతమౌలే ॥

1824

(6)†శిఖివృత్తము॥*

దివ్య దేవ గణాఽఽపశులు తేజరిల్ల వివిధ యోని

భవ్య మౌచు జగాలను బ్రభావిత మ్మొనరిచి నిత్య

సవ్య సుందర శోభలు ఘనాఘనమ్ము పగిది రూపు

లవ్యయ వ్యయ భావ మహదానుకూల్య ముదము నిచ్చు

గవ్యజాలము విశ్వమునఁ గాంతు లీన వెలుగుచుండు

నవ్యమంత్ర పదార్థములు శాంతి దాంతి గుణము లీయ

నవ్యభిన్న సుశబ్ద ఫల శక్తు లక్షయముగ నిల్వ

సువ్యయమ్ముగఁ గాల మతిశుద్ధ సార్థకత తొనంగు ॥

1825

(7)†తే॥గీ॥ ఊర్ధ్వగతి మీఱ నగ్నులు సుజ్జ్వలముగ

మృతము నమిధలు రూడఁగ ఋక్తతులను

నక్షయ మ్మగు సక్షర చక్ష శక్తు

లలర విశ్వ సంక్షేమ మహమ్ము తెనఁగు ॥

1826

(8)†క॥ భూత భవిష్యత్తుల్ మహి

తాఽఽతతమౌ వర్తమాన మవితథ కాలం

బేతాదృశ రవి యజ్ఞము

నై తరియించునులే అఘచయము రూపాఱన్ ॥

1827

† రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“దృతి”చృందము (18).

†తే॥గీ॥ సృష్టి బృహదగ్ని గోళమై వ్యష్టిగను స
మిష్టిగాఁగ దేవాధిదేవీష్టపూర్త
మగునట్లు పురోఽహిత ప్రగతి శక్తి
వెలుగుఁగావుతః యజ్ఞాల విమల గతుల ॥

1828

(9)†తే॥గీ॥ సృష్టి యజ్ఞాల క్రియలను సృష్ట శక్తి
నాంగిరసమూర్తి ఆవిర్భవానుగతిని
దృష్టయే వారకత్వంపు దృష్టినుంచి
దేవ మార్గాల విజ్ఞాన తేజములను
సర్వ ద్రవ్యాల ద్రవముల శక్తు లెనయ
నడచులేః సృష్టి విజ్ఞతల్ జడత పెడిచి ॥

1829

(10)†క॥ దివి భువి లోకా లన్నిట
రవి శశి శక్తులను విపుల ప్రాజీత భున ది
వ్య వనస్పతి పుంజము భా
రవహమ్మయి భార రహిత క్రితుల నొనఁగున్ ॥

1830

†తే॥గీ॥ భున వనస్పతి పుంజా లఖర్వ గతుల
సఖిల లోకాల భువి దివులందె కాక
వివిధ విమల విపుల శక్తి విస్తృతి మెయి
వృద్ధి నొందుచుఁ బ్రాణుల బుద్ధి నిలుపు ॥

1831

(11)†క॥ అగ్నిని వరుణుఁడు నిత్యము
భగ్నుము కాకుండఁ బట్టి వరఁగుచు దీవ్య
న్నగ్న రహిత గతి నంతర్
మగ్నత మెయి ననిల శక్తి మహిత మౌలేః ॥

1832

†తే॥గీ॥ అంతరిక్షాన విశ్వాన నమల మైన
దివ్య శక్తుల నిందుగ్గుడు తేజరిలఁగ
నమ్మత సిద్ధులు మహనీయ యజన రూప
ఫలితమై స్వాహాగా హవిర్పరిత మగును ॥

1833

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—70

ఋషి—వాద్యశ్వసుమిత్రుడు

దేవత—అపిస్సు (1. సమిధుడు, 2. నరాశంసుడు, 3. ఇళ, 4. జర్హి, 5. దేవీద్వారము, 6. ఉష, 7. ప్రచేతసులు, 8. సరస్వతి, ఇళ, భారతులు, 9. త్వష్ట, 10. వసస్వతి, 11. స్వాహ.)

అర్థాంతరము—2

(1)†శీ॥ కాలాగ్ని సర్వమ్ము క్షాయించుడును సదా విఫల విశ్వమ్మున వివిధ గతులఁ
గాలాగ్ని గోళాలఁ గనలుచుండు మహా జ్వలిత శక్తిని బ్రాహ్మ భాసురమయి
కాలాగ్ని సకల చరాలలో దిరుగాడు ప్రాణదాయనిగాఁగ భద్ర గతులఁ
గాలాగ్నిచర పదార్థాల సర్వాల సంతర్గత మౌచును దనరుచుండుఁ

గీ॥ బగలు రాతులఁ గాలాగ్ని వరలుచుండు, దివ్య దేవాళి గాలాగ్ని తేజరిలును
సుకృతి సుదినాలఁ గాలాగ్ని ప్రకృతి యగును, వికటకాలాగ్ని దుర్దినాల్ వికృతియగును॥ 1834

(2)†తే॥గీ॥ విశ్వ రూపాలఁ దేజాలు విఫల మౌచు
దారిఁ జూప సత్యమయ దేవాళి నిర్భ
భర్మ విధులను సెరవేర్చు భస్మ గతుల
దైవ లీలయె యజ్ఞమై తనరుచుండ ॥

1835

(3)† శమీప్యత్రము॥*

అగ్ని హవిస్సుగాఁగ జతరాగ్నిగాఁ బ్రాణమయాగ్నిగాఁగ నె
త్యాగ్నిగా మానవాళి సమయాంకిత సర్వవిధాల్పప్రాణముల్
నగ్న మహా ప్రాణము లవినాశ మహత్తర శక్తియుక్తమై
భగ్న మభగ్నమై సకల ప్రపంచము విశ్వము నెల్ల నిండుతే॥

1836

(4)† అష్టపదకందము॥

నిష్క్రిడ గతిని హృదయము-దుష్క్రిడల నెల్ల విడిచి దుష్టయ జయు లా
విష్కృతముగను చుహేంద్ర ప-రిష్కృత విస్తృత సుదీర్ఘ ఋత హవిసులు వే
దుష్కృతుల నాశ మొనరిచి-నిష్క్రియమౌ ప్రకృతి సద్బ్రజీంద్రాక్షి-అదిత్యా
విష్కృత పరివృత క్రియలన్-నిష్కృతి మార్గమ్ము చూపు నితర నిరతతన్ ॥

1837

(5)† ఉ॥ కాల రథమ్ము విశ్వమునఁ గ్రాలెడు సర్వ విధమ్ములైన గో
కాలను బంచభూతమయ రాజిత పృథ్వీలు దివ్యలోక జా
లాలను సానుబద్ధత సలంకృత మౌచు దినాలు రాతులన్
వేలల సంచరించును వివేక హవిస్సులు విస్తృతమ్ముగాన్ ॥

1838

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

*పరస్పానవిషమవృత్తము.

†తే॥గీ॥ దేవ గణములు కాలాలఁ దేజరిల్లి
దేవ దేవుని శక్తుల నేవ మెఱిగి
మహితమౌ పక్కియోద్దేల మాన్యమైన
చక్కనేమి కర్మ గతులన్ జదల నిలుచు ॥

1839

(6)†తే॥గీ॥ సత్పదార్థమై యొనిగా సర్వ సృష్టి
దివ్య దివ పుత్రిగా దేవీ తేజరిల్లి
విశ్వ శిల్పాన సుషసులు విమల తేజ
మొల్కు దైవ లిలగ జగద్దయోగ మొప్పు ॥

1840

(7)†అ॥వె॥ ఊర్వ గతులు మీఱ నుజ్జ్వల శక్తులన్
ఆగ్ని తేజ మెదలి అనిల ప్రియత
నదితి మూల మౌచ నాదిత్య పాత్రిత
యజ్ఞములఁ బురోహితాఽర్చిత మగు ॥

1841

†(8) సృష్టి మాతగ వెలఁగి స్థితి మాతగా నిలిచి
లయ మాతగా సర్వ జయదాత్రిగాఁ జెలఁగి
ఆ త్రిమూర్తులకు ముగు నమ్మల కమ్మగా
మూలపు టమ్మగా ముదిత దేవిగఁ బ్రకృతి
హవిశ్శీల మౌచు నఖిల ప్రాణుల యజ్ఞ
మచ్చమై స్వచ్ఛమై అలరారుతేఁ జగతి ॥

1842

†(9) పంచభూత మూల శక్తి వరల నాంగిరసమూర్తి
అపురూపమౌ అందము అద్భుతోజ్జ్వల గతులను
దృష్ట దేవ దృష్టి రక్తి సృష్టిరూప సృష్ట శక్తి
దివ్య దేవ దేవుడైన దేవు నడుగుజాడలందు
జ్ఞానరూపి నడచినడచి సహజావము పెంపొందఁగ
హవి స్సౌక సురూపముగఁ ప్రాణదాన మొనఁగుచుండు ॥

1843

†(10) దివ్యదేవశక్తి నొందఁ దివిరి వనస్పతులు నిలుచు
ద్యావాప్రభువుల హవము యజ్ఞియజ్ఞాఽఽశుల మెలఁగు
శబ్దశక్తు లెల్ల విరియ నర్థ శుభ గుణమ్ము లొంద
సుషోదయ మ్మగును సృష్టి ఉసురు లిచ్చు వినము విడుచు ॥

1844

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాభీక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(11) అభిలాంతరిజ్ఞాన సలరారురా! అగ్ని
 వరుణుండు తనరొండు మరుదాళి చెలువొందు
 మృత్పదార్థము నిల్చు సమృతపదార్థముగ
 నిండుగిండు వెలుగొండు నెనలేని శక్తులన్
 విశ్వమే యజనమై అశ్వరూపము మీఱ
 దేవాళి "స్వాహా"గఁ దేజులిలు నిత్యము ॥

1845

సూక్తమ్--71

ఋషి:—బృహస్పతిరాంగిరసః

దేవతా—జ్ఞానమ్

ఛందః—త్రిష్టుప్; ౪-జగతి

(1) బృహస్పతే వ్రథమం వాచో¹ అగ్రం యత్ ప్రైరత నామదేయం దధావాః
 యదేషాం శ్రష్టం యదవివ్రమాసీత్ ప్రేణా తదేషాం నిహితం సహవిః ॥

758

(2) సక్తుమివ తితక్షా పునన్తో యత్ర ధీరా మనసా వాచమకృతః
 అత్రా సఖాయః సఖ్యాని జానతే భద్రైషాం లక్ష్మీర్నిహితాఽధి వాచి ॥

759

(3) యజ్ఞేన¹ వాచః పదవీయమాయన్ తామన్యవిస్తన్నృషీషు వ్యవేష్టామ్
 తామాభృత్యా వ్యదధుః పురుత్యా తాం సప్త రేఖా² అభి సం సవన్తే ॥

760

(4) ఉత త్వ్య వశ్యన్ స దదర్శ వాచముత త్వ్య శృణ్వన్ స శృణోత్కేనామ్
 ఉతో త్వస్మై తన్వంగ వి ససే³ జాయేవ పత్య³ ఉశతీ సువాసాః ॥

761

1. వాచోఅగ్రం, 2. రేఖాఅభి, 3. పత్యఉశతీ (వ్యా.వృ.)

- (5) ఉత త్వం సఖ్యే స్థిరపీతమాహురైసం హిన్వస్త్యపి వాజినేషు ।
అదేన్యా చరతి మాయయైష వాచం శుశ్రువాగ్¹ అపలామపుష్పమ్ ॥ 762
- (6) యస్తిత్యాజ సచివిదం సఖాయం స తస్య వాచ్యపి భాగో² అస్తి ।
యదీం శృణోత్యలకం శృణోతి సహి ప్రవేద సుకృతస్య వస్థామ్ ॥ 763
- (7) అక్షణ్వున్తః కర్ణవన్తః సఖాయో మనోజవేష్వనమా బభూవుః ।
అదమ్నాసో³ ఉవకజాన ఉ త్వే హృదా ఇవ స్నాత్వా ఉ త్వే దద్భుశ్శ్రే ॥ 764
- (8) హృదా తప్తేషు మనసో జవేషు యద్భ్రాహ్మణాః సంయజన్తే సఖాయః ।
అత్రాహ త్వం వి జహుర్వేద్యాభిరోహబ్రహ్మణో వి చరన్తు త్వే ॥ 765
- (9) ఇమే యే నార్వాజ్ను వరశ్చరన్తి న భ్రాహ్మణాసో న సుతేకరానః ।
త⁴ ఏతే వాచమభివద్య పావయా సిరిస్తన్త్రం తన్వతే⁵ అవ్రజజ్ఞయః ॥ 766
- (10) సత్వే నన్దన్తి యశసాగతేన సఖాసాహేన సఖ్యా సఖాయః ।
కిర్బిషస్సృత్ పితుషణిర్వేషామరం హితో భవతి వాజినాయ ॥ 767

1. శుశ్రువాగ్ అపలామ, 2. భాగో అస్తి, 3. అదమ్నాస అఉవకజాన అఉ త్వే హృదా అఇవస్నాత్వా అఉ,

4. త అఏతే, 5. తన్వతే అవ్ర. (వ్రా.వగ్.)

(11) ఋచాం త్వః పోషమాస్తే పుష్పహ్లాన్ గాయత్రం త్వో గాయతి శక్వరీషు ।

బ్రహ్మ త్వో వదతి జాతవిద్యాం యజ్ఞస్య మాత్రాం వి మిమీత ఉ త్వః ॥

768

ఇతి

అష్టమోఽష్టకే ద్వితీయోఽధ్యాయ

స్వమాప్తః

సూక్తము—71

ఋషి—అంగిరస బృహస్పతి†

దేవత—జ్ఞానము

(1)*గద్యము॥

ఓ యంతరాత్మమా! ఇతరవాక్కు నుచ్చరింపకపూర్వమే పదార్థములయందు నామధేయము నునుచు దాలుచు ఏవాక్కుఁ బ్రేరేపింతురో! ఆ వాక్కు మొదటిది యగుచున్నది. (తాత మొదలగువాక్యమును మొదటఁ బలికి యనంతరము అన్య వాక్కు లుచ్చరించుచున్నారు.) ఈ యవస్థయందుఁగల బాలురను జూడుము! అటులనే ప్రశస్తితమము, పాపరహితము సగు నే వేదార్థ జ్ఞానము గలదో! యా జ్ఞానము గోప్య మైనదియై పేర్కొనబడే నావిర్భవించు చున్నది. (“వేదాభ్యసన కాలమందు సరస్వతి స్వార్థమును వీరికిఁబ్రకటించుచున్నది” యని యర్థము)॥

1846

(2)*గద్యము॥

పురుషుఁడు శూర్పముచే నక్తువును బహిరముగా నెట్లుచేయునో! యట్లు ప్రకృతివల్లను బ్రత్యయమువల్లను శబ్దములను సంస్కరించుచున్న ధీరు లెపుడు ప్రజ్ఞాయుక్త మనస్సుచే వాక్యము నుచ్చరింతురో! యపుడు శాస్త్రాది విషయ జ్ఞానము గలవారై జ్ఞానమును దెలిసికొనుచున్నారు. అట్టి వారి వాక్యమందు లక్ష్మీ కళ్యాణి యగుచున్నది ॥

1847

(3)*గద్యము॥

విజ్ఞాతార్థములు గల విద్వాంసులు వాచోమార్గమును యజ్ఞముచే నతీంద్రియార్థజ్ఞానము గలవారియందుఁ బొందిరి. పిమ్మట నా వాక్కును ఆహరించి బహుదేశములయందునిచిరి. (అందరి మనుజుల నధ్యయనపరులుగా నొనర్చెను. ఇట్టి వాక్కు శబ్దాయమాన గాయత్రియే చందస్సులను బొందినది) ॥

1848

† వాగ్దేవత 13వ సంపుటము 137వ పుటలో ఋషి “అంగిరస బృహస్పతి” గాను దేవత “పరబ్రహ్మ” గాను వ్రాసి, 15b సంపుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో “బృహస్పతి” ఋషిగాను “జ్ఞానము” దేవతగాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(4)*గద్యము॥

ఒకడు మనస్సుచే బర్మాలోచనము చేయుచున్నను పర్యవసరాలాభావమువలన వాక్కును జూడలేకుండ నున్నాడు. ఒకడు వినుచున్నను శ్రవణఫలాభావమువలన వాక్కును వినలేకుండ నున్నాడు. ఇట్టి యర్థమున విద్వాంసుఁ డనభిహితుఁడై విచిత్ర వేదార్థమును తెప్పెను. వతినంభోగ కామ, శోభనవాన యగు జాయ సంతోగము నిమిత్తము ఋతు కాలమందు భర్తకై తన నెట్లు వ్రకాశింపజేయునో! యట్లే యొకనికొఱకు వాక్కు నాత్మీయ శరీరమును వివృణించుచున్నది ॥

1849

(5)*గద్యము॥

ఒక్కనినైనను బురుషుని స్థిరపీతునిగాఁ జెప్పుచున్నారు. మరియు నవిజ్ఞాతార్థపురుషుని ననుసరింపలేదు. (వానిఁ బురస్కరించుకొని సర్వవేదార్థమును విచారించుచున్నారు.) అవిజ్ఞాతార్థపురుషుఁడు చేనుత్పత్తి వివర్తిత కామములను బూరింపనది యగు దేవ మనుష్య స్థానవాక్ప్రతిరూపమాయచే దిరుగుచున్నాడు. అఫలము, నపుష్పము గల వాక్కును వినెను. (వంద్యవృక్షము కాలమందుఁ బల్లవాదియుక్త మగుచుఁ బుష్పించును ఫలించును నను భ్రాంతినిఁ బుట్టించుచు నెట్లుండునో! యటులనే వాఁడు పాతము నుచ్చరించుచుఁ జరించుచుండును) ॥

1850

(6)*గద్యము॥

ఎవ్వడు సఖిభూత మగు వేదమును బర్థా వినియోగమున విడుచుచున్నాఁడో! యా పురుషుని వాక్యమందు భజనియ మగు నొక యర్థమును లేదు. ఈ పురుషుఁడు వేదవ్యతిరిక్త మగు దేనిని వినునో! యది వ్యర్థ మగును. ఏ కారణమున నుక్యత మార్గమును దెలిసికొనఁడో! యా కారణమున ననుష్ఠాన మార్గమును గురైరుఁగలేకుండెను. (కావునఁ దదీయశ్రవణము కూడ నిష్ఫలము) ॥

1851

(7)*గద్యము॥

అక్షిమంతులు కర్ణపంతులు నగు సఖులు సమానజ్ఞానము గలవారు. వారు ప్రజ్ఞాదులయందనమాను లగుచున్నారు. వారిలోఁ గొందరు ఆస్యదఘ్నుప్రమాణోదకములు గల హృదములవలెను మరికొందరు క్షక్షనమప్రమాణోదకములు గల హృదముల వలెను నింకఁగొందరు అక్షోభోదక హృదముల వలెను జూడఁబడుచున్నారు॥

1852

(8)*గద్యము॥

సఖులు బుద్ధిమంతుల హృదయముచేఁ బరికల్పింపఁబడిన మనోగంతవ్య వేదార్థములయందు గుణ దోష నిరూపణముకొఱకు నెట్లుకలియుచుండురో! యట్టి బ్రాహ్మణ సంఘమందు అవిజ్ఞాతార్థుఁ డగు నొక పురుషుని వేదితవ్య విద్యలచే విడుచుచున్నారు॥

1853

(9)*గద్యము॥

ఏ యవిద్వాంసులు ఆదోభావి యగు నీ లోకమునందు బ్రాహ్మణులతోఁ జరింపరో! యెవరు దేవతలతోఁ దిరుగరో! వారు వేదార్థ తత్పరులు కారు. బుద్ధిజ్ఞులు కూడ వారు కారు. అవిద్వాంసు లగునట్టివారు అలౌకిక వాక్కును బొంది ఆ పాపకారి వాక్కుచేఁ గూడుకొని సీర్గిణులయి కృషిలక్షణమును విస్తరింపజేయుచున్నారు. (సర్వధా వేదార్థము జ్ఞేయ మని యర్థము) ॥

1854

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(10)*గద్యము॥

సమానజ్ఞాను లగు నందరు మనుష్యులు సభను సహించుటకు సమర్థుఁడు, సఖుఁడు,
యజ్ఞమునకు వచ్చువాఁడు నగు యశస్వి సోమనివలన సంతసించుచున్నారు. ఆ
సోముఁడే కిల్బిషస్పృత్తు. ఆతఁడే యన్నదక్షిణదాత. మరియుఁ బాత్రములయందు
నిహితుఁడగు సోముఁడు వీర్యమును గల్పించుటకుఁ గడు సమర్థుఁడగువాడు ॥

1855

(11)*గద్యము॥

ఒకఁడు(హోత)యథావిధికర్మయందు ఋక్కులను బఠించుచుండును. ఒకఁడు(ఉద్గాత)
శక్వరములయందు గాయత్రీమును గూర్చును. ఒకఁడు(బ్రహ్మ)వేదయిత్రి వాక్కును
బలుకును. ఒకఁడు(అధ్వర్యుఁడు) యజ్ఞపాత్ర నత్యంతము నిర్మించును ॥

1856

ఇయ్యది

శ్రీభారద్వాజ గోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వర పాత్ర
సంగమేశ్వర పుత్ర సీతాంబాగర్భ శక్తి
ముక్తాయమాన, భగవద్భక్తారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి
విరచితకృతులలో శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేదసంహితయందు
నష్టమాష్టకమున
ద్వితీయాధ్యాయము
సంపూర్ణము

సూక్తము—71

ఋషి—ఆంగిరస బృహస్పతి

దేవత—జ్ఞానము

అర్ధాంతరము—1

(1)†శా॥ ఆద్యంతమ్ముగ నక్షరమ్ము లవి బార్హస్పత్య సంశక్తులన్
జోద్యమై నర కిన్నరుల్ సురలు నన్యుల్ జన్మ తోడోడనే
వేద్యమ్మా గతిఁ గుక్షి గుహ్యమయి నాభిన్ జెందుచున్ మౌఖికా
తోడ్యోతమ్మయి వెల్వడున్ హరిగ నా“ఉంగా”ఆనన్ సర్వదా ॥

1857

(2)†ఉ॥ పాదరసమ్ము వోలె బహు భంగులఁ జంచలతన్ హృదంతరం
బేదుచు నుండుదానిని నహిన మహోత్తమ నిశ్చలాత్మతన్
బోధి నచంచలత్వమునఁ బొందిక నిల్పుచు వాక్య లక్ష్మినిన్
నాద సుసఖ్య భద్రతలు నవ్యనవమ్ముగ నిత్య మబ్బులే ॥

1858

*రచయిత :—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(3)†క॥ మఖములలో నక్షరముల్
ముఖ యంత్రమునుండి వెల్పడున్ సప్తాగ్నుల్
అఖిలానిల సప్తకమున్
అఖనన ఋషి శక్తి నిలుచు నమలత్వమునన్ ॥ 1859

(4)†తే॥గీ॥ అర్ధనారీశ్వరత్వాన సర్జవాల
శబ్ద మర్థమ్ము సార్థక శక్తి నెఱుంగు
గనుకలిన్ విసుకరి యెయిన్ గాగ్రింత దర్శి
సూక్ష్మ మతిసూక్ష్మమౌ సర్వ సూరి మతిని ॥ 1860

(5)†శా॥ మాయామేయ జగమ్మునన్ ఘుమఘుమల్ మాయమ్ముగాఁ బుష్పముల్
కాయల్ కాయనివై తరుల్ లతలు నే కర్మమ్మునందున్ ఉపా
దేయ మ్మేఁపిఁగి గాక వ్యర్థ మవు రీతిన్ వేద వాక్యార్ సుశ
బ్దాయత్తమ్ము నెఱుంగలేని జడుఁడే వ్యర్థం దగున్ సర్వదా ॥ 1861

†(6) సద్వాక్యమంత్రాల సన్మైత్రి లేకుండ
వాక్చక్తు లెవ్వియున్ వదల పే రీతిగాఁ
బనిలేని పలుకులన్ బలుకుచో విన్నచోఁ
బుజ్జమ్ము దొరకునా? పురుషార్థ మొదవునా? ॥ 1862

(7)†అష్టపదకందము॥
అక్షర శక్తులతో మహా
దక్షరపు బృహత్తర జవ హార్థిక దేగిం
బక్షయమై స్థితి గతులన్
గక్షయు నుపకక్షయు శ్రవణ వరీవృతమై
రక్షణఁ గల్పించుచుఁ గడుఁ
బ్రహ్మశన చేయు సకల పాపాఘమ్మున్
దక్షత వసు సంపత్తుల
దీక్షా హృదయాన మహిత దీప్తులు వెల్గన్ ॥ 1863

†(8) ఆ మనోజవ మెల్ల నమృతమౌ పథమునన్
బ్రాహ్మణత్వపు దివ్య బ్రహ్మజ్ఞతా శక్తు
లతిలోక గతి మీఱ నతివిపులమై నిలువ
హృదయ వేగమ్ముతోఁ జడ లధిగమించుచున్
వేద విజ్ఞానంపు విమల శక్తులు నిత్య
సత్యమూర్తిని సఖ్య సాతత్యతను నిల్పు ॥ 1864

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(9)†శా॥ వేదార్థమ్ము మహా సువిజ్ఞులను గాంభీర్యమ్ముతో నిత్యమై
మోదాఽఽపూర్ణ మజయ్యమై వశ్యకృతి నన్మూర్తిన్ సుసార్థకృత్
తోదారాంచిత మౌచ విశ్వాజనతా హృత్పేర్మి నంధాసతల్
భేదాల్ లేనె జగమ్మునందు నిముదన్ విశ్వమై శాంతించులే ॥

1865

†(10) పాప పంజా లెల్లఁ బ్రజ్ఞాశితము లొను
విపుల విశ్వమునందు వేద పజ్ఞానాల
సఖ్య భావము పెరుగు శాంతి సందాయరత
సౌభాగ్య సంపదలు సర్వ సౌభాగ్యవతులు
సమలంకృతము లొను సమ సమాజములోన
జగతిలోపల శాంతి జన్మాల విన్మూల
మా వేద తత్త్వజ్ఞు లలరించుచుండఁగా
సోమ శక్తులు పీర్చి దామమ్ములై వరఁగు ॥

1866

†(11) శక్తి నిచ్చు ఋత్తతులను స్వరసహితముగాఁ బలుకును
రాగాఽఽలాపన మొనరుచు నా గాయత్రిన్ శక్తికృతి తతి
జాతవేద విద్వి లొప్పుఁ జతుర్ముఖ బ్రహ్మ రాగ
యజ్ఞ ముంకి జాలములను యజ్ఞాధిపు విష్ణు నొంద ॥

1867

సూక్తము—71

ఋషి—ఆంగిరస బృహస్పతి

దేవర—జ్ఞానము

అర్థాంతరము—2

(1)†మానిసేవృత్తము॥*

ప్రాణులు తామయి పుట్టిన వెంటనే గ్రహింప న వెల్పుడు శబ్దముగా
జ్ఞాన రహస్య నముచ్చయ శక్తులై సంపదగా విలసిల్లి మహా
దీనిధి గాఁగను వెల్గుడు వేదము దీప్తి స్వయంభువ మౌను జగత్
ప్రాణ సుపుణ్య సమాదృతిఁ గిల్పిష భావ వినాశక మౌనుగదా ॥

1868

(2)†కవిరాజవిరాజితవృత్తము॥†

హృదయ పవిత్రత హేయపుఁ గల్మష మెంతయుఁ గిల్పిష మంతముగా
నొదవెడి శబ్దము సృష్టిని సాజము నొప్పుయి సార్థకతోదయతన్
ఎదను బవిత్రత యెంతయు నిందఁగ నే విధి సంకమ నేదక సత్
పద కలితేందు ఋతాఽచ్చ మహాఽమృత భవ్య భవాఽనుభవమ్ము జనుల్
పీడిలని లక్ష్మిని వేద పద కమ విద్యల రక్షను విజ్ఞతమై
బదిల మొనర్చుచు బ్రహ్మ పరాత్పర వ్రజ్ఞ విశారద వర్ణ మగున్ ॥

1869

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, "కళా-ప్రపూర్ణ"
*“అకృతి”చ్ఛందము (22), †“వికృతి”చ్ఛందము (23).

(3)†సుగంధివృత్తము॥*

దివ్య పృష్టి వేద జాల సర్వ దేవ శక్తు లెల్ల నదే
భవ్యమైన జ్ఞాన రూప భావ పాణి తత్త్వ విజ్ఞులన్
సవ్య శక్తి వెల్లుచుండు శబ్ద నాద వేద మోద చా
యువ్య కామరూపమో మహా పరియోగ విశదరూప మో ॥

1870

†సగ్నిజీవృత్తము॥*

వేద వాగ్చల్లభాః విజ్ఞతా రూపమో
నాద శక్తిన్ సదా నవ్య సందీప్తులన్
భేదముల్ చుల్కుచున్ గీష్పదాఽస్మిత మో
మోద మందించుమాః మోక్ష సంపాప్తిగా ॥

1871

(4)†మందాకాంతాచృత్తము ॥*

హృద్వాగ్ దేహాల్ పరమ పరిశుభ్రేందు కాంతిచ్చటాఽఽశిన్
సద్వాక్సద్ధిన్ ముఖ విమల తేజఃప్రకాశద్ధిన్ సుబుద్ధిన్
విద్వాంసుండై జగతి రవి సద్విశ్వామ కాంతి కాంతిన్
ఉద్వేలమై వెలుగు శుభ్రితో నాప్య చేదర్షి శక్తిన్ ॥

1872

†కుసుమితలతావేల్లితవృత్తము॥‡

వాక్సద్ధిన్ సిద్ధిన్ సుశరములు కాచాల్ స్వహస్తాన నిల్వన్
వృత్శక్తిన్ రక్తిన్ శశిగ రవి కాంతిన్ భరింపంగ నేత్రాల్
దిక్కాక్ష్మ్యై మంత్ర విరతి ప్రకాంతిన్ శరాలై సుమాశిన్
యిక్శేషుండై శౌతవరు చలరున్ వేల్చుండై దివ్య వృష్టిన్ ॥

1873

(5)†మయూరివృత్తము ॥v

వేద ఘనాననుః ప్రాణము శబ్దము విజ్ఞత సార్థకతల్ వెలుగొందగ నా
మోద ఫలావళి శబ్ద ప్రశక్తుల మూర్తి సురూప కురూపములే వరలన్
జోదిత నిష్ఠుల పూర్ణ జటా ఘన శౌత్రియ శౌత నిరర్థకతల్ తనరన్
లోదన మోను మహాటవిలో సధికోహణమో శవ వాహికయై విమతిన్
బోధిని వక్త్ర విలోచ గతిన్ అనులోచ రతిన్ బరిశుద్ధ సుసిద్ధులమైన్
వేద ముదాత్తముగా నసుదాత్తము నిశ్చితమో స్వరితాశిని సుస్వర సం
వేదితమై వెలుగొందునులేః సముపేత విశాల సుశబ్ద సుశక్తులతో ॥

1874

(6)†ఘనశ్రీవృత్తము ॥z

అవినాభాచ సుశక్తుల వేదము నధ్యయన మ్మొసరించి నదా
నవసీతాఽమృతమై హృది యెల్ల ననంత విశాలపు విశ్వ సుఖాల్
నవతా శాంతి భవావళి కోరెడి లక్ష్మ్య విభుద్ధిని మీఱగ నా
నవితా రూప పవిత్రత నిల్చెడి శౌత్రి వెలుగును దేవుడుగాః ॥

1875

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాభ్యుష, డాక్టర్ వల్లభూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

*“అత్యష్టి”చందము (17), †“జగతి”చందము (12), ‡“ప్రతి”చందము (18), v“అభివృత్తి”చందము (25),

z“అకృతి”చందము (22).

(7)†శారితావృత్తము ||*

ఎవని కసులు సార్థకమో: యెవని చెవులు సార్థకమో: యెవని నోరు సార్థకమో:
అవని నతఁడె నేశ్రవరం దతఁడె శ్రవణ సంయుతుఁడో నతఁడె సార్థకాస్యుఁ డగున్
భువి నర సుర పౌకృతులన్ భువన తతిని జూచి వినంగలుగు మాట లాడఁడగున్
చెవులు కసులు నోరు నదా చెలఁగి పనికిరాక నిరర్థకత నుండి లేసె యటుల్
అవిటిమనిసిగాఁగ వృథా వ్యయభరితపు జీవితమో బనికిరాని “బొందె”యగున్ ||

1876

(8)†పరమాణువృత్తము ||*

మనసు జపము సమ మపుచునె వివిధ మలినములను విడిచి తుడిచి
దినముల నకల నిశితతులను దశ దిశలను వరలు సలిలములు
ననల మనిలములును బృథివి గగన మలరు జగతి నలువ కిక్రియగి
ననిశము పరిథుల నుపపరిథులను నఖిలముఁ బొలిపలుకయి తగు ||

1877

†క॥ సత్యావృత్తి సంఘము సమ

నిత్య సుపిజ్జతలను పరజేయమై సా
తత్కృత వర్ధిల్లఁగ నా
మృత్యుంధత నాశ మౌను ఋత పేద తతిన్ ||

1878

(9)†చిన్మయవృత్తము ||†

జన్మ జన్మల పాప సంచయము పోఁగొట్టు
మన్మనో జప వేగ మంత్ర పద వర్ణాల
సన్మనఃపరిపూర్ణ శక్తి జప మొప్పంగఁ
చిన్మయమ్ముగ జాగ్రహ్మ చిత్త మతిదాహ్యాల
సన్మనీషుల వేద సంగతులు నొప్పారుఁ
దన్మయత్వము మీఱ దద్దములఁ బోఁదొలి ||

1879

(10)†ప్రకృతివృత్తము ||v

సుకృత శక్తి దేవాఽమృత సోమ మిచ్చి సృష్టి నిల్పి
వికట పాప పుంజమ్మును వేల్చి కాల్చు పుణ్య మూర్తి
నకల వేద విజ్ఞానిని సర్వ సృష్టి గౌరవిండుఁ
బ్రకట దీప్తి దీవ్యనేనపరత్న రాజ రక్తి నుంచి
ప్రకృతిమాత పుత్రిండుగఁ జాదహుజ సేయు భక్తి
నకము లేని బంగారపు టకరాల పూలు పోసి: ||

1880

రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఉద్ధరమాలావృత్తము(29) †ఉద్ధరమాలావృత్తము(27)-సర్వలఘుయక్తము, ‡“శక్తి”చ్ఛందము (14).

‘ఆత్మజ్ఞి’చ్ఛందము (17).

(11)†గగనమణిపుత్రము॥*

ఋక్కుల 'శక్తుల్ రూపము గాగన్ ఋతమై నిల్చున్
నిక్కపు జన్నాల్ నివ్వెఱపాదై నిలుచున్ నింగిన్
దిక్కుల² నొడ్డాణమ్మయి దీవ్యత్ పద రక్షమ్మా
రిక్కుల బ్రహ్మజ్జుత్వము రేతోఽద్యర పాత్రమ్మా ॥

1881

ఇయ్యది

విశ్వసృష్టిప్రకృతిమాత్రైకైకపుత్ర

పతకమశ్శ గోత్ర-వడ్లమూడి కుల సందీప్త -

శ్రీ సుబ్బన్న పౌత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపోషిత ఆద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర

శ్రీసరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-ఆపారవేదశాస్త్ర సాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిద్యాఽలౌకికశక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాదిసర్వ
దేవతాస్వరూప-విద్యనృణి పంచముఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదుల రామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత ముఖకలిత గోపాలసుపద-
మహాపండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమగురువర్యాభినుత “శతవద్దాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభితనిష్కళాసహిత శ్రీ
మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్వాహినీ హృదయ లక్ష్మి, ఆపూర్వ ఆమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి
ఆమలినపవిత్ర పతిరక్తి భక్తి శక్తి స్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
నిర్నిద్రమతి, వినిర్మలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్విలసగాన జ్ఞాన ధ్యాన స్వరూపిణీతన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకళా
మూర్తి అకలంక సౌందర్యరాశి-సార్థక ఆర్థాంగి శ్రీమతి శశికళాయుక్త- జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికారత్నద్వయ అజయ్య
జయ విజయ పతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహరరాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ అభేద్య
చత్రాఽఽవరణయుక్త-పాణినీయాఽష్టాధ్యాయాపూర్వతాగ్నిద్దసూత్రసహితశబ్దక్రియాదిరూపసాదక వ్యాకరణసూత్ర
ప్రవర్తక ఆపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త మహావైయాకరణ వేద వేదాంతకోవిద దశభాషా కవితా విశారద పుంభావశారదా
మూర్తి శ్రీ గుండేరావుహర్కారే - సాష్టాంగసమస్కార పూర్వకప్రస్తూయమాన-“శ్రీ వాఙ్మయ మహాద్యక్ష-ప్రాచీనవై
యాకరణానమయ సంప్రదాయ రక్ష - స్ఫోరితానేక జనాభినవోన్మేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తిమన్నికోచనాక్ష - మాధుర్య
స్యంది వీర్యవత్తరపద గుంపాధురీణ - మహిమగగోచరగాంభీర్యప్రకటనపటిమాపారీణ-కల్పాంతారీణాఽనల్ప కల్పనా
భూషణ”- లీలామానుష విగ్రహ - ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ సంభావితచతుర్వింశదధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ” సార్థక బిరుదు విరాజిత - బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, భిలమంత్ర, భిలసూక్త సహిత, సునమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున నష్టమాష్టకము నందలి

ఆర్థాంతరయుక్త ద్వితీయాధ్యాయము

సమాప్తము

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

* “అతిశక్వరీ” చందము (15), 1. శక్తి = గాయత్రీ చందము. 2. ఒడ్డాణము = శక్వరీ చందము.

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత బుగ్వేద-సంహితా

దశమం మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః—తృతీయోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—72

ఋషిః—లౌక్యో బృహస్పతిః, బృహస్పతిరాంగిరసో వా దాక్షయజీ ఆదితిర్వా

దేవతా—దేవాః

చందః—అనుష్టుప్

(1) దే॒వా॒నాం సు వ॒యం జా॒నా పృ॒వో॒వామ వి॒వస్వ॑యా ।

ఉ॒త్తే॒షు శ॒స్యమా॑నే॒షు యః ప॒శ్యాదు॑త్ర॒రే యు॒గే ॥

769

(2) బృ॒హ్మ॑ణ॒స్పతి॑రే॒తా సం క॒ర్మార॑ १॒ఇవా॑ధమత్ ।

దే॒వా॒నాం పూ॑ర్వే॒య యు॒గే ॒సతః॑ స॒దజా॑యత ॥

770

(3) దే॒వా॒నాం యు॒గే పృ॒థమే॑ ॒సతః॑ స॒దజా॑యత ।

తదా॑శా २॒అన్య॑జాయ॒స్త తదు॑త్తా॒నప॑దస్పరి ॥

771

1. కర్మార॑ ॒ఇవా॑, 2. తదా॑శా ॒అన్య॑. (వృ.పృ.)

(4) భూర్జః¹ ఉత్తానపదో² భువ³ ఆశా⁴ అజాయన్త ।

అదితేర్దక్షో⁵ అజాయత దక్షాద్వదితిః పరి ॥

772

(5) అదిత్విర్వ్యజనిష్ట దక్ష యా దుహితా తవ ।

తాం దేవా⁶ అన్యజాయన్త భద్రా⁷ అమృతబన్ధవః ।

773

(6) యద్దేవా⁸ ఆదః సలిలే సుసంరథా⁹ అతీష్ఠత ।

అత్రా¹⁰ వో నృత్యతామివ తివో¹¹ రేణురపాయత ॥

774

(7) యద్దేవా¹² యతయో యథా భువనాన్యపిన్వత ।

అత్రా¹³ సముద్రా¹⁴ ఆ గూర్వా¹⁵ మా సూర్యమజభరన్ ॥

775

(8) అష్టా పుత్రాసో¹⁶ అదితేర్యే జాతాస్తన్యగన్వరి ।

దేవాగ్ం¹⁷ ఉప పైత్రిత్ సప్తభిః పరా మార్తాణ్ణమాన్యత్ ॥

776

(9) సప్తభిః పుత్రైరదితిరువ పైత్ హర్వ్యం యుగమ్ ।

ప్రజాన్తు మృత్యవే త్వత్ పునర్మార్తాణ్ణమాభరత్ ॥

777

1. భూర్జః ఉత్తా, 2. భువ ఆశా అజాయన్త, 3. దక్షో అజాయత, 4. దేవా అన్య, 5. భద్రా అమృత, 6. దేవా ఆదః, 7. రథా అతీష్ఠత, 8. సముద్రా ఆ గూర్వా, 9. పుత్రాసో అదితే,

10. దేవా అదః, 11. రథా అతీష్ఠత, 12. సముద్రా ఆ గూర్వా, 13. పుత్రాసో అదితే,

14. దేవా అదః, 15. రథా అతీష్ఠత, 16. సముద్రా ఆ గూర్వా, 17. పుత్రాసో అదితే,

శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధగీత సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము—తృతీయాధ్యాయము

సూక్తము—72

ఋషి—కౌత్యుఁడైన బృహస్పతి లేక ఆంగిరసుఁడైన బృహస్పతి
లేక దాక్షాయణియైన యదితి†
దేవత—దేవతలు†

(1)*గద్యము॥

దేవతలయొక్క యే గణము పూర్వ యుగమందుఁ బుట్టి యాగమునందు శస్త్రములు
జ్ఞేయమానము లగుచుండ, సుత్తరయుగమందున్న స్తోత్రను జూచుచుండునో! అట్టి
యాదిత్యుల జన్మములను మేము చెప్పఁగలము ॥

1682

(2)*గీ॥ జగతి కర్మారుఁ డెట్టులు తగిన భస్మ

చేత నగ్నిని జ్వలియింపజేయు నట్లు

లదితియును నిట్టి దేవతాద్యుల జన్మ

ములను బుట్టించె లోకాన¹ వెలుఁగునటుల ॥

1683

*గీ॥ దేవతాది సృష్టి పావన కర్మల

సగత నామ రూప మైన బ్రహ్మ

వలన నామ రూప లలిత దేవాదిక

మతిశయముగఁ బుట్టె నచ్చెరువుగ ॥

1684

† ఈ సూక్తమునకు వ్యాసవృత్తి 13వ సంపుటములోని 145వ పుటలో ఋషి “బృహస్పతియో అదితియో”అనియు
దేవత “దేవదేవత్వము”గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో “బృహస్పతి, అదితి”
ఋషులుగాను “దేవతలు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. బుట్టించె కాదటె. (తా.పా.).

(3)*గీ॥ అది సృష్టియందు నధిక మసత్తున
సత్తు పుట్టియుండె నరస రీతి
నపుడె దిక్కు లెల్ల నావర్చించెను
వృక్ష సమితి పుట్టె వివిధ గతుల ॥ 1885

(4)*గీ॥ భూమి వృక్ష సమూహంబుఁ బుట్టఁజేసె
భూమివల్లనె దిక్కులు పుట్టె, నదితి
వల్ల దక్షుఁడు జన్మించె వానివలన
నదితి పొందుర్చువించెను నమల రీతి ॥ 1886

(5)*గీ॥ అదితి నీకు దుహిత యగుచు నాదిత్యులఁ
బుట్టఁజేసియుండె¹ బూజ్య దక్షః
యామె ననుసరించె యమరులు వీరులై²
యమృత బంధనమున నమరినారు ॥ 1887

(6)*గీ॥ అమరులార! మీర లంబువునందునఁ
బుట్టి సపుడు మీ³ ప్రపూర్ణ రేణు
వొకటి తీవ్ర మౌచ నుచ్ఛ⁴దినంబును
బొందియుండె⁵ మిగుల నంద మొప్ప ॥† 1888

(7)*చ॥ భువన చయంబు మేఘములు పూర్ణతరం బగు వృష్టితోడ⁶ ను
త్సవముగ నిందఁజేసెడు విధంబున దేవతలార! మీర లీ
భువనములన్ స్వతేజములఁ బూర్తిగ నింపి జలస్థుఁడైన యా
ప్రవిమల సూర్యుఁ డెచ్చితిరి ప్రాభవ మొప్పెడుఁ బ్రత్యక్షస్సనన్ ॥ 1889

(8)*గీ॥ అదితి తనువునుండి యష్ట పుత్రులు పుట్టి
నార లదితి యట్టి వారితోడ
నమరవరులఁ బొంది⁷ యష్టమ పుత్రుఁడౌ
సూర్యమీదఁ దాను⁸ శోభఁ దేలె ॥ 1890

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†“సృష్టి ప్రారంభమున జల ముండెను. దానియందు అమరులు పుట్టిరి. వారియంశ మొకటి దివమును బొందెను”అను
సృష్టి క్రమము చెప్పఁబడెను. (నే.వేం.న.శా.)

1. బుట్టఁజేసెగాదె, (తొ.పా.), 2. యమరులు గల్గుచు నమృత, (తొ.పా.), 3. సంపూర్ణరేణు (తొ.పా.), 4. తీవ్రమౌచ
నొనరదినంబును, (తొ.పా.), 5. బొందియుండెగాదె యందమొప్ప, (తొ.పా.), 6. వృష్టిచేత, (తొ.పా.), 7. నమరవరులఁ
బొందె నష్టమపుత్రుఁడౌ, (తొ.పా.), 8. సూర్యమీద నునిచి శోభగలుగ, (తొ.పా.), సూర్యమీద నునిచి తాను
శోభఁ దేలె. (మ.పా.).

(9)*గీ॥ సప్త పుత్రులఁ గూడుచుఁ జాన యదితి
యుత్తమ యుగంబుఁ బొందె మహోత్తమముగఁ
బ్రాణి మరణాదులకుఁ గడుఁ బ్రాభవమున
దివమునన్ సూర్యుఁ డను వానిఁ దెచ్చి పెట్టె ॥

1891

సూక్తము—72

ఋషి—లోక్యఁడైన బృహస్పతి లేక ఆంగిరసుఁడైన బృహస్పతి
లేక దాక్షాయణియైన యదితి
దేవత—దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) ఉత్తర యుగములో నుద్భూతమై యొప్పు
దివ్య దేవాఽఽవకులు దివ్యదృష్టులు మీఱఁ
బూర్వ యుగాలలోఁ బుట్టి పెరిగిన దివ్య
దేవాఽఽశి సంఘాల తీరులెన్నుల నెఱిఁగి
యజ్ఞ యాగాఽఽవకుల వ్రజ్య వ్రభావాల
శస్త్రాస్త్ర శక్తులన్ సంతరించున్ బ్రభన్
అస్త్రాలుగా దివ్య శస్త్రాలుగా శబ్ద
నిశ్శబ్ద శక్తులే నిండు తేజాలుగా ॥

1892

†(2) ఆంతర్గత మౌచ సగ్ని యుండియుఁ గూడఁ
జల్లని వస్తువుగఁ జెల్లు వాటిని సగ్ని
జాఙ్వల్యమానముగ జ్వలియించు నట్లుగా
నన్నియు సగ్నికే ఆహార మా రీతి
సత్యపూర్వమైన ఆ ఆది కాలాన
సృష్టకే తెలియని సృష్టి వ్యవస్థలో
కృష్ట లీలగ నిలిచి విష్ణు మాయగ వెలిఁగి
సచనత్తు లేకమై సంచరించుచునుండు ॥

1893

†(3) ఆ దివ్య దేవాశి ఆవిర్భవము రాని
ఆ పూర్వ కాలాన సత్యదృతముగా
దిక్కాలములు లేని దివ్య శక్తులు వెలుఁగ
దిక్కాలముల్ పుట్టెఁ దివిరి అనత్తులై
దివి భువులు రవి శకులు తేజరిలు రిక్కులున్
వ్యష్టి సమిష్టులుగ సృష్టి రూప మ్మొందె ॥

1894

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఆ పంచ భూతాల నలరారు సృష్టిలో
 మృత్భూత మలరారె భూ భువనాలుగా
 నుత్తాన పద శక్తి మిత్తి బ్రతుకులతోటి
 సద్రూప మౌ నదితి చదలంటు రీతిగా
 దక్ష శక్తులు పుట్టి దక్షత్యముం జూపె
 దక్ష మూర్తులు దివ్య రక్ష శక్తులు కాగ
 నఖిలాండములలో ననాదృత మౌచు “నసత్”
 అదమాదమ మౌను నదితి సచ్చక్తులన్ ॥ 1895

†(5) సచ్చక్తి పుంజాల సదమల శక్తులన్
 దివ్య దేవాఽఽవశులు తేజరిల్లుచునుండు
 ఋత శక్తి బద్ధమై మృత శక్తి రుద్ధమై
 ఆమృత బంధాలతో నలరారుచుండులే: ॥ 1896

†(6) ఆ పంచ భూతాల నలరారు సృష్టిలో
 నలువ సృష్టిగ సర్వ సలిల గోళాల్ తోచు
 భ్రాజిష్టమా లీల నా విష్ణు డోలలై
 కేళిగా లీలగా హేలగాఁ దనరారు
 జల కన్య సృత్యముగ సలిలాల రేణువులు
 లాస్యముల్ చేయు సంరంభముల్ మీఱంగ ॥ 1897

†(7) ఆ పంచ భూతాల నా సూర్య పరమైన
 ఆ అగ్ని శక్తిలో సన్నియున్ నిండులే:
 అఖిల జలధుల జలము లావిరిగ రూపొంద
 నా సూర్య శక్తియే అలరించు జలదముల
 సకల భువనాఽఽవశుల సలిల శక్తులు విరిసి
 సృష్టి లీలగ నిలుచు స్రష్ట కేళిగ నడుచు ॥ 1898

†(8) సుప్తమ్ము లగుచుండు సప్తాఽనిలాలతో
 దైవీయమై వెల్గు సత్ ప్రాణ శక్తితో
 అష్ట మూర్తుల నిలుచు నా వాయు శక్తులే
 ఆ పంచ భూతాల నమలమౌ శక్తులన్
 సౌరపరమై వెలుగు సప్త కిరణాఽఽవశుల
 సంచరింపఁగఁజేయు సంచలింపఁగఁజేయు

దశ దిశల వెలుగొందు తరణు లన్నింటికిన్
ఆకర్షితము కాక అతిలోకమై నిలిచి
దైవీయ శక్తులకుఁ దనరాదుఁ బాణిమై
దేవ దేవుని లీల దివ్యమౌ నెల వొందు ॥

1899

†(9) సద్రావమౌ నదితి నప్త పుత్రుల వెలు
సప్తానలమ్ములన్ సప్తానలమ్ములన్
ఎడతెగని బంధాల నెనఁగు యోగాలతోఁ
బంచ భూతాలతో వరలులే! ఆ యుగము
అంతయు మృత్యువై ఆకసమ్ముగ నిలుచు
ఆదితి శక్తుల కద్ది హద్దుగా వెలుగొందు ॥

1900

సూక్తము—72

ఋషి—ఠాక్యుడైన బృహస్పతి లేక అంగిరసుడైన బృహస్పతి
లేక దాక్షాయణియైన యదితి
దేవత—దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) అదృతాననవహముగా నయుగ కాలమ్ములో
దేవానాం సృజయించి దేవదేవుడు వెలిగె
శబ్ద శక్తులు సర్వ నిశ్శబ్ద శక్తులే
ప్రతివచన మీయంగఁ బ్రతిఫలించఁగ సృష్టి ॥

1901

†(2) ఆ శ్రీమహావిష్ణు వల బ్రహ్మజన్మతిగాఁగఁ
గర్మకారుం డౌచుఁ గర్మసాక్షిగ నిలిచి
తొలి సృష్టినే దేవతల సృష్టికిన్ మున్నె
పడుగు పేకలు కాఁగఁ బర్వంగ సృష్టిలో
వెలుగు చీకట్లుగా వెలుగ నదనదాశి
చిత్రముగ సృష్టించెఁ జిడచిత్తు లలరంగ ॥

1902

†(3) సర్వ దేవ యుగాననవశిఁ జాలఁ బూర్వకాలమందె
నదనత్తులు రెండు వుద్దై సరి రఫలలుగా
ఏది ముందో? యేది వెనుకొ? యేరికైన నెరుక వడక
సన్మూల మనత్తనుచు ససన్మూలమే నత్తని
అజ్ఞాన ప్రభావ తిమిర మావహిల్లఁగా జగతిని
దెలివి లేని దేవె ప్రాణి దిక్కులు చూచెడు సట్లుగ
ఉత్తానపుఁ బాదోద్భవి ఉరుకు లిడంగా “గంగ”
దశ దిశలను విశ్వ సృష్టి దశ దశలుగ వెలుగొందఁగ ॥

1903

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(4) శ్రీమహావిష్ణువే చిద్విలాసుం డౌచు
 సుతానపాదుడై ఉపరితలమున నిలిచి
 దిక్కాలములతోటి లేజరిలు లోకాల
 సర్వ సృష్టిని నిలిపె సదసన్మయముగా
 సచ్చక్తి అదితిగా సకలమౌ చిచ్చక్తి
 దక్షతా రూపమై ద్రవి్య శక్తుల వెలయ ॥ 1904
- †(5) సచ్చిత్తులే సృష్టి సంభవించెను దౌలుత
 శ్రీమహావిష్ణువుకుఁ జెలఁగు దుహితలు కాఁగ
 సమృతమౌ బంధాల నా దేవజాలాలు
 భద్ర శక్తులు మీఱఁ బ్రభవించి మించఁగా ॥ 1905
- †(6) జల పూర్ణమౌ సృష్టి నల నాల్గు భూతాల
 సర్వ శక్తుల జలము సృత్య రీతుల నిలువ
 సలిలాన దోగాడు సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు
 సృష్టి కర్తను గాంచి స్రష్ట స్రష్టగ వెలుఁగు ॥ 1906
- †(7) అగ్నిలో జల ముండి అగ్ని జలమున నుండి
 ఆ సూర్య శక్తు లవి అలరారునట్లుగా
 దివ్య దేవాఽఽశులఁ దేజరిలు భువనాలు
 భువనాల దేవాఽఽశిఁ బూజలన్ బొందులే! ॥ 1907
- †(8) అతిరహస్యమైన అంతర్గతజ శక్తి
 ఆ “సత్తు” అదితిగా నభిలాందముల నిండి
 సప్తాఽనలములతో సప్తాఽనిలములతోఁ
 జండ ప్రచండ మార్తాండ సంశక్తులన్
 దేవాఽఽశి సర్వమ్ము తిరుగాడుచుండులే!
 సూక్ష్మ రూపము లొప్ప శోభిలన్ స్వస్వగతి ॥ 1908
- †(9) అనలపరమై ప్రాణు లనిలపరమై నిలిచి
 అనలాఽనిల యోగ మల జలముతో మృత్తు
 నాకాశములఁ గూడి ప్రాకృతముగా మృత్యు
 పర మౌచు పర మౌచుఁ దిరిగి జన్మము నందు
 మండు మార్తాండుండు మణిగి సురిగెడి రీతి
 నుదయ మస్తంగతుల నొందు చందాసన్ ॥ 1909

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

దశ దిశల వెలుగొందు తరణు లన్నింటికిన్
ఆకర్షితము కాక అతిలోకమై నిలిచి
దైవీయ శక్తులకుఁ దనదారుఁ జాగిణమై
దేవ దేవుని లేల దివ్యమౌ నెల వొందు ॥

1899

†(9) సదృశమౌ నదితి నప్త పుత్రుల వెలు
సప్తానలమ్ములన్ సప్తానలమ్ములన్
ఎడతెగని బంధాల నెనఁగు యోగాలతోఁ
బంచ భూతాలతో వరలులే! ఆ యుగము
లంతయు మృత్యువై ఆకసమ్ముగ నిలుచు
ఆదితి శక్తుల కద్ది హద్దుగా వెలుగొందు ॥

1900

సూక్తము—72

ఋషి—లోక్యఁడైన బృహస్పతి లేక అంగిరసుఁడైన బృహస్పతి
లేక దాక్షాయణియైన యదితి
దేవత—దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) అద్భుతాఽఽవహముగా సయుగ కాలమ్ములో
దేవాఽఽశి సృజియించి దేవదేవుఁడు వెలిగె
శబ్ద శక్తులు నర్వ నిశ్శబ్ద శక్తులే
ప్రతివచన మీయంగఁ బ్రతిఫలంపంగ సృష్టి ॥

1901

†(2) ఆ శ్రీమహావిష్ణు వల బ్రహ్మణస్పతిగాఁగఁ
గర్మకారుం డౌచుఁ గర్మసాక్షిగ నిలిచి
తొలి సృష్టినే దేవతల సృష్టికిన్ మున్నె
పడుగు పేకలు కాఁగఁ బర్వంగ సృష్టిలో
వెలుగు చీకట్లుగా వెలుగ నదనదాశి
చిత్రముగ సృష్టించెఁ జిదచిత్తు లలరంగ ॥

1902

†(3) సర్వ దేవ యుగాఽఽవశికిఁ జాలఁ బూర్వకాలమందె
నదనత్తులు రెండు పుట్టె సరి కఫలలుగా
ఏది ముందో? యేది వెనుకొ? యేరికైన నెరుక వడక
సన్మూల మనత్తనుచు సనన్మూలమే సత్తని
అజ్ఞాన ప్రభావ తిమిర మావహిల్లాఁగా జగతిని
దెలివి లేని దేబె ప్రాణి దిక్కులు చూచెడు నట్లుగ
ఉత్తాసపుఁ బాదోద్భవి ఉరుకు లిడంగ “గంగ”
దశ దిశలను విశ్వ సృష్టి దశ దశలుగ వెలుగొందఁగ ॥

1903

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(4) శ్రీమహావిష్ణువే చిద్విలాసుం డౌచు
 సుతానపాదుడై ఉపరితలమున నిలిచి
 దిక్కలములతోటి లేజరిలు లోకాల
 సర్వ సృష్టిని నిలిపె నదసన్నయముగా
 సచ్చక్తి అదితిగా సకలమౌ చిచ్చక్తి
 దక్షతా రూపమై ద్రవ్య శక్తుల వెలయ ॥ 1904
- †(5) సచ్చిత్తులే సృష్టి సంభవించెను దౌలుత
 శ్రీమహావిష్ణువుకుఁ జెలఁగు దుహితలు కాఁగ
 నమృతమౌ బంధాల నా దేవజాలాలు
 భద్ర శక్తులు మీఱఁ బ్రభవించి మించఁగా ॥ 1905
- †(6) జల పూర్ణమౌ సృష్టి నల నాల్గు భూతాల
 సర్వ శక్తుల జలము సృత్య రీతుల నిలువ
 సలిలాన దోగాడు సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు
 సృష్టి కర్తను గాంచి స్రష్ట స్రష్టగ వెలుఁగు ॥ 1906
- †(7) అగ్నిలో జల ముండి అగ్ని జలమున నుండి
 ఆ సూర్య శక్తు లవి అలరారునట్లుగా
 దివ్య దేవాఽఽశులఁ దేజరిలు భువనాలు
 భువనాల దేవాఽఽశిఁ బూజలన్ బొందులేః ॥ 1907
- †(8) అతిరహస్యమైన అంతర్గతజ శక్తి
 ఆ “సత్తు” అదితిగా నఖిలాండముల నిండి
 సప్తాఽనలములతో సప్తాఽనిలములతోఁ
 జండ పృచండ మార్తాండ సంశక్తులన్
 దేవాఽఽశి సర్వమ్ము తిరుగాడుచుండులేః
 సూక్ష్మ రూపము లొప్ప శోభిలన్ స్వస్వగతి ॥ 1908
- †(9) అనలపరమై ప్రాణు లనిలపరమై నిలిచి
 అనలాఽనిల యోగ మల జలముతో మృత్తు
 నాకాశములఁ గూడి ప్రాకృతముగా మృత్యు
 వర మౌచు వర మౌచుఁ దిరిగి జన్మము నందు
 మండు మార్తాండుండు మణిగి సురిగెడి రీతి
 నుదయ మస్తంగతుల నొందు చందాసన్ ॥ 1909

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—73

ఋషిః—గౌరీవీతిః శాక్త్యః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—తిర్తిష్ఠుమ్

(1) జనిష్ఠా¹ఉగ్రః సహసే తురాయ మన్ద్ర²ః ఓజిష్ఠో³ బహులాభిమానః ।

అవర్తన్మిన్ద్రం మరుతశ్చిదత్ర మాతా యద్వీరం దధనద్దనిష్ఠా ॥

778

(2) ద్యౌహో నిషతా వృశసి చిదేవైః పురూ శంసేన వావృదుష్ట⁴ ఇన్ద్రమ్ ।

అభివృతేవ తా మహావదేన ద్వానైత్ ప్రపిత్వాదుదరన్త గర్భాః ॥

779

(3) ఋష్యా తే పాదా వ్ర యజ్జిగాన్యవర్తన్ వాజా⁴ఉత యే చిదత్ర ।త్వమిన్ద్ర సాలావృకాన్ తహసామానన్ దధిషే⁵ అశ్వినా వవృత్యాః ॥

780

(4) సమనా త్సర్జిరువ యాసి యజ్ఞమా నాసత్యా సఖ్యాయ వషి ।

వసావ్యామిన్ద్ర ధారయః సహస్యా⁶ అశ్వినా శూర దదతుర్మమాని ॥

781

(5) మన్దమాన⁷ ఋతాదధి ప్రజాయై సఖిభిరిన్ద్ర⁸ ఇషిరేభిరర్థమ్ ।అభిర్ని మాయా⁹ ఉవ దన్యుమాగాన్మిహః వ్ర తమా⁹ అవపత్ తమాంసి ॥

782

1. జనిష్ఠాఉగ్రః, 2. మన్ద్రఃఉజిష్ఠో, 3. వావృదుష్టఇన్ద్రమ్, 4. వాజాఉత, 5. దధిషేఅశ్వినా,

6. మానఋతా, 7. రిన్ద్రఃఇషిరే, 8. మాయాఉవ, 9. తమాఅవపత్. (వ్రా.వ్రా.).

- (6) ననామానా చిద్ధ్వనయో న్యస్మా అహాన్నిస్త్ర ఉషసో యథానః ।
ఋష్యైరగచ్ఛః సఖిభిర్నితామైః సాకం వృత్తిష్టా హృద్యా జఘన్త ॥ 783
- (7) త్వం జఘన్త నమచిం మఖస్యం దానం కృణ్వాన ఋషయే విచూయమ్ ।
త్వం చకర్త మనవే స్థోనాన్ పథో దేవతాంజనేవ యానాన్ ॥ 784
- (8) త్వమేతాసి పప్రిషే వి నామేశాన ఇన్ద్ర దధిషే గభస్తౌ ।
అను త్వా దేవాః శవసా మదన్త్యువరిబుధ్వాన్ వనినశ్చకర్త ॥ 785
- (9) చక్రం యదస్యాస్పృశ నిష త్రముతో తదన్తై మధ్యిచ్ఛచ్ఛద్యాత్ ।
పృథివ్యామతిషితం యదూధః పయో గోష్వదదా ఓషదీమ ॥ 786
- (10) అశ్వాదియాయేతి చుద్వదన్త్యోఽసో జాతముత మన్య ఏవమ్ ।
మన్యోరియాయ హర్మ్యేషు తస్థౌ యతః పృజ్జ ఇన్దో అన్య వేద ॥ 787
- (11) వయః సుపర్ణా ఉప సేదున్ద్రం ప్రియమేదా ఋషయో నాథమానాః ।
అప ధ్వాన్తమూర్లుహి పూర్తి చక్షుర్ముగ్ధ్యగస్మాన్ నిధయేవ బద్ధాన్ ॥ 788

1. న్యస్మా అహాన్నిస్త్ర ఉషసో, 2. సఖిస్యం, 3. కృణ్వాన ఋషయే, 4. శాన ఇన్ద్ర, 5. దదా ఓషదీమ, 6. మన్య ఏవమ్, 7. పృజ్జ ఇన్దో అన్య, 8. సుపర్ణా ఉప, 9. మేదా ఋషయో, 10. చక్షుర్ముగ్ధ్య. (వృ.వృ.)

సూక్తము—73

ఋషి—శాస్త్ర్యుడైన గౌరవీతి

దేవత—ఇంద్రుడు†

- (1)*క॥ స్తుత్యుడవై జిష్ణుడవై¹
 యత్యధిక శరీర శక్తి నమరెడు నిందాః
 సత్య మగు బలము² గాంచన్
 నిత్యారులఁ దుగ్ధంప శక్తి³ నిత్యము గనుమాః ॥

1910

*గీ॥ దారయితి యదితి⁴ ధన్యుడౌ నా యింద్రుఁ
 దాల్చి యుండు నపుడు దక్షతఁ గని
 వృత్ర హననమందు నిందుగ్ధ⁵ మరుత్తుల
 వృద్ధిపరచినారు వేడ్క మెఱయ ॥

1911

(2)*గద్యము॥

దోగ్ధ యగు నిందుగ్ధుని సేస వాని సమీపమందు మరుత్తులతో నివసించెను. ఆ మరుత్తులు
 ప్రభూత స్తోత్రమున వృత్రునిఁ జంప నిందుగ్ధుని వృద్ధిఁ బొందించిరి. గొప్ప
 వ్రజముతోఁ గూడుకొని గవాదు లెట్లు ఆవరణాభావమందు నిర్గమించునో;
 యట్లు ఆనన్నవారిదమునుండి గర్భభూతోదకములు బైటకు వచ్చెను ॥

1912

- (3)*గీ॥ నీ మహాపాదములు రెండు నిర్మలేంద్రః
 కరము గొప్పవి యగుటను గ్రాలుచుండు
 నట్టి నీవు గతించెడు నపుడు ఋభువు
 లెలమి నిను వృద్ధిఁబరచిరి లలిత రీతి ॥

1913

*గీ॥ దేవతలు వృద్ధిఁ బరచిరి దివ్యః నిన్ను
 నీవు సాలావృకంబుల నేటిమి మెయిఁ
 దాల్చుచున్నాడ వప్పుడే దర్శనీయు
 లైన నశ్వల మరలించి⁶ యట్టి కర్మ ॥

1914

†వ్యాకర్షణి 13వ సంపుటము 147 పుటలో నీ సూక్తమునకు దేవత “మరుత్తు”గాను, 149 పుటలో ఋషి “గౌరవీతి”
 గాను వ్యాసి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో “గౌరవీతి” ఋషిగాను “ఇంద్రుడు”
 దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సత్యుడవో జిష్ణుడ విక, నత్యధిక, (తా.పా.), 2. బలమునకు మరి, 3. నీవు పోడవవే, (తా.పా.),
4. తగినవానిని నిందుగ్ధ, (తా.పా.), 5. వివిధ మరుత్తుల, (తా.పా.), 6. యమరినావు. (తా.పా.).

(4,5)*సీ॥ తగిన యుద్ధముఁ జేరఁ ద్వరమాణుఁ డగుచుండి యజ్ఞంబునకుఁ బీరితి నరుగుచుండు
వప్పుడె యశ్వుల నమల సఖ్యమునకు వారల వహించి వరలుచుండు
విందుగ్రాఁడా! వసువుల నెల్లరఁ డెలిమిని బాయక యే వేశఁ ¹బడయుచుండుః
ధన సమూహంబును దాల్చుచు మాకయి మెచ్చెడు మాడ్కి నీ విచ్చుచుండు

గీ॥ విందుగ్రాఁడా! యజ్ఞ కర్మకు నేగఁడలఁచు
చున్నయట్టి మరుత్తుల నొంది సకల
ధనము యజమానులకుఁ గడు ధర్మ బుద్ధి
నిచ్చుచున్నాఁడ వందలు మెచ్చ నిన్ను ॥

1915

*గీ॥ ప్రజలఁ గూడుచు నిందుగ్రాఁడు ప్రజల దస్య
చేష్టలం గొట్ట దస్యని జేరి యుండె
గ్లావయితుల వృష్టులం గడుఁ దమోఽమ
ములను నశియింపఁజేసి² తా ముదితుఁ డయ్యె ॥

1916

(6)*గద్యము॥

ఈ యిందుగ్రాఁడు సమాన నామములు గల వారినిఁ ³జంపెను. పిమ్మట నిందుగ్రాఁడ వగు
నీ వెట్లుషస్సుయొక్క శకటమును నశింపఁజేసితివో! యట్లు వృతుని బరిమార్చితివి:
ఓ యిందుగ్రాఁడా! నీవు దీవుల మిక్కిల వృత్ర వధనుఁ గోరు మరుత్తులతో
వృతుని జంపవచ్చి వృతిష్ఠానము లగు శరీరములను రమణీయ
మైన వానిని గొట్టితివి: ॥

1917

(7)*గద్యము॥

ఇందుగ్రాఁడా! దాసుని నాశనముఁ జేయు నముచి మనువు నిమిత్తము విగతమాయునిగ
నొనర్చుచు, ఋషి యజ్ఞమును బాడుచేయ సంకల్పించుకొనినయట్టి నముచిని జంపితివి:
నీవు దేవతల మధ్య చునుఋషికౌఱకు మార్గములను సౌఖ్యములుగ నొనర్చితివి: ॥

1918

(8)*గద్యము॥

ఓ యిందుగ్రాఁడా! నీ వీ యుదకములను బూరించుచున్నావు; ఇందుగ్రాఁడా! నీవు సర్వమున
కిశ్వరుండవై వజ్రమును హస్తమందు ధరించుచున్నావు; మరియు బలోపేతుఁడ వగు
నిన్ను సందరు స్తుతించుచున్నారు. ఉదకములు గల మేఘములను అధోముఖములుగా
నొనర్చితివి: ॥

1919

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మోయచుండు, (తొ.పా.), 2. నశియింపఁజేసెను మోదమలర, (తొ.పా.), 3. సమాన నామములు గలవారిగఁ
జేసెను. (తొ.పా.). ఈ సందర్భమున శ్రీ నేమానివారు “మూలమును మరల నాలోచింపవలెను”, అని వ్యాసి
కొట్టివేసిరి. (చూ. వ్యాసవృత్తి. 13వ సంపుటము. 151 పుట.)

(9)*క॥ రవి ఘృష్ణు లుదకమును గొని
వివిధము లగు ఘనములంటి వెలయించుచు నా
రవినుండి మరల వచ్చుచు
భువనంబును దడపుచుండుఁ బొలుపారంగన్ ॥ః

1920

*(9) సంస్కృత ఋక్కునకుఁ బదచ్ఛేదము— “చక్రమ్, యత్, అస్య, అప్సస్య, ఆ, నిసత్తమ్, ఉతో,
ఇతి, తత్ అస్మై, మధు, ఇత్, చచ్చద్వాత్, పృథివ్యామ్, అతినితమ్, యత్, ఊః,
వయః, గోషు, అదధాః, ఓషధీషు.”
భాష్యము— పరామాసిత్వే హసన్తార్థమ్ ఉతోచిత్, అపి వా, అస్మా ఇంద్రాయ,
మధ్యితత్ ఉదకమపి చచ్చద్వాత్ పృథివ్యామతిషితం విముక్తం యదఘర్మస్థి
ఉదకమస్తి ననాపో గోష్ఠాదిషు వా దధా ఇతి-(దీనికి భాష్యము లేదు*) ॥

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

ఃఈ వద్యము ఋగ్వేదము వగ్రథమమండలములోఁ గల 164 వ సూక్తములోని “కృష్ణం నియానం హరయః సువరా”
ఇత్యాది 47వ ఋక్కునకు శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిన యనువాదము. (చూ. సమూల శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత-
వగ్రథమ సంపుటము-530-543 పుటలు.) ఋగ్వేదము వదవ మండలములోని 73వ సూక్తములోఁ గల “చక్రం యద
స్యాప్సా” ఇత్యాది 9వ ఋక్కులోని భావమును, ఋగ్వేద వగ్రథమ మండలములో నున్న 164వ సూక్తములోని “కృష్ణం
నియానం హరయః సువరా” ఇత్యాది 47వ ఋక్కు భావమును, సన్నిహితముగా నున్నవని కొందరు విమర్శకులు
భావించిరి. అందువల్ల శ్రీ నేమానివారు తమ “శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత”లో “కృష్ణం నియానం” ఇత్యాది ఋక్కు
నకు వ్రాసిన ఆంధ్రానువాద వద్యమునే యిక్కడ వున్నదైగాఁ గలుపుట జరిగినది. శ్రీ నేమానివారు ఋగ్వేద దశమ
మండలములోఁ గల 73వ సూక్తములోని “చక్రం యదస్యాప్సా” ఇత్యాది 9వ ఋక్కునకు సంస్కృత వద విభజనను.
సంస్కృత భాషలోనే ఒక భాష్యమును వ్రాసిరేగాని యీ ఋక్కునకుఁ బరిశీలకముగా నాంధ్రానువాదము విరచింపలేదు.

†శ్రీ నేమాని వారిచ్చిన యీ వద విభాగమునకు భిన్నముగా సాయణభాష్య గ్రంథములో నీ ఋక్కువద విభాగ
మీ కింద రీతిగా నున్నది.

“చక్రమ్, యత్, అస్య, అప్సస్య, ఆ, నిసత్తమ్, ఉతో, ఇతి, తత్, అస్మై, మధు, ఇత్, చచ్చద్వాత్,
పృథివ్యామ్, అతినితమ్, యత్, ఊః, వయః, గోషు, అదధాః, ఓషధీషు”.

అనఁగా 73వ సూక్తములోని 9వ ఋక్కునకు సాయణాచార్యులు వ్రాసిన భాష్యము లేదని శ్రీ నేమానివారి
యభిప్రాయము కానొప్పును. ఈ దృష్ట్యా యీ 9వ ఋక్కునకు శ్రీ నేమానివారే వద విభజన స్వయముగాఁ జేసి
చూపి తామై భాష్యము వ్రాసినట్లు కన్పట్టుచున్నది. సాయణు లీ ఋక్కునకు సామవేదమున వ్రాసిన భాష్య మువ
లభ్యమానమగుచున్నది. అది యీ క్రింద నుటంకింపఁబడుచున్నది.

“అస్యేంద్రస్య చక్రమాయుధమప్సర్షత్రక్ష ఆ సర్వతోనిషత్తం నిషణ్ణమాసీన్నేషు హసన్తార్థముతో తదపి చాస్మా
ఇన్ద్రాయ మధ్యదుదకమపి చచ్చద్వాత్ వశం నయతి. పృథివ్యామతిషితం విముక్తం యదఘర్మదుదకమస్తి తత్ప్రయో
గోష్ఠోషధీషు చాదధాః ఆదధాతి”.

“చక్రమ్ యదస్యాప్సా” ఇత్యాది ఈ ఋక్కునకుఁ గొన్ని పొందిన వాగ్రథవగ్రథులలో నీ క్రింది విధముగా భాష్యము
లభించుచున్నది. ఈ భాష్యము ప్రెసుదాహరించిన సామవేద సంహితా సాయణభాష్యమునకుఁ గొంత భిన్నముగా నున్నది.
“అస్యేంద్రస్య చక్రమాయుధం యదప్సర్ష అంతరిక్షే నిషణ్ణం ఉతో అపి చ తదాయుధమస్మా ఇంద్రాయ మధు చచ్చ
ద్వాత్ వశం నయతి. యత్ పృథివ్యామతిషితం నిమిత్తం ఊః, ఊఃసో మేమాత్ తదుదకం వయః గోష్ఠోషధీషు
చాదధాః సాపితవాససి.....పృథివ్యామతిషితం విముక్తం యదఘర్మః ఉదరమస్తి తత్ తప్రయో గోష్ఠోషధీషు చాదధా ఇతి;
పరామాసిత్వే హసన్తార్థం ఉతో చిత్ అపి వా అస్మా ఇంద్రాయ మధ్యితత్ (మధ్యితత్) ఉదకమపి చచ్చద్వాత్ వరాన్ వగ్రతి
(వరాన్ వగ్రతి నా స్తి-) పృథివ్యామతిషితం విముక్తం యదు ధర్మస్తి (యదధర్మస్తి-) ఉదక మస్తి ననాపో గోష్ఠాదిషు
ఆనిషత్తం ఆనమంతాత్ నిషణ్ణం భవతి రాతౌఽఉతో అనంతరం తత్ రశ్మిపుదం అస్మై రుభ్యం మధు జలం చచ్చద్
యాత్ సమర్పయతి కించ యచ్చక్రం ఊః రాతిగ్రహం సత్ పృథివ్యాం అతిషితం అతిశయేన బద్ధం భవతి తేన
చక్రేణ గోషు ఓషధీషు చ వయః క్షీరం అంబు చ ఆదధాః ధృతవాససి. అయమర్థః “కృష్ణం నియానం” (ఋ. సం.
1మం. 164నూ. 47ఋ.) ఇతి మంత్రే వ్యక్తికృతః!”—ప.గో.కృ.

(10)*గద్యము॥

ఇందుని జూచి యిట్లభిప్రాయపడిరి. ఇందుని డాదిత్యునివలనఁ బుట్టె నని కొంద రనిరి.
కాని వీని బలమువలనఁ బుట్టినవానినిగాఁ దలఁచెదను. వీని యోజస్విత్వమును గాంచి వీనిని
సూర్యోద్భవునిగా నూహించిరి. లేక యిందుడు క్రోధమువలన జనించెను. కావున
శత్రుయుద్ధములయం దుండును. వీఁ డుత్పన్నుఁ డగుటచేఁ దన సామర్థ్యము తా
నెరుంగుచున్నాఁడు ॥

1921

(11)*గీ॥ పృజ్ఞ యాచించునవి మరి దృష్ట లైన
యవి ప్రియేష్టులు గల్గిన యవియు గంత
లగుచు సుపతనమును గల్గునట్టివి యగు
నంచితాదిత్య రఘులు హరిని జేరు ॥

1922

*గీ॥ ద్వాంతమును ¹బరిహరింపుము; ద్వాంత మెల్ల
నిండఁజేయు మహేంద్రుఁడా! నీవు మమ్ముఁ
బాశ బద్ధుల విడిచెడు పగిది విడుపు
మధిక తేజస్సు నొనఁగు మత్యాదరమున ॥

1923

సూక్తము—73

ఋషి—శాక్యఁడైన గౌరవీతి

దేవత—ఇందుడు

ఆర్థాంతరము—1

†(1) ఉగ్ర సాహస శక్తు లుజ్జ్వలముగా వెలుగ
బహులాభిమానాల బహుశ లక్ష్మము లలర
మందగి గతి మీఱంగ మరుదాశి వీవంగఁ
దల్లి ఆశీస్సులే తనరారుచుండంగ
ఆల్ల ధనిష్ఠయై ఆలర గోకులమై
యిందగి శక్తుల నిలుపు నిష్ఠ శక్తులు వెలుగ ॥

1924

(2)†ప్రతిభావృత్తము॥*

చిచ్ఛక్తి ప్రాముఖ్య చిద్విలాసములే
హృచ్ఛక్తి నింద్రత్వ హీన రాహిత్యతన్
స్వచ్ఛంపు ఉచ్ఛంపు శౌర్య సన్మాన్యమౌ
నిచ్ఛాన్విత మ్రొన యిష్ట రూపాల్ తగున్ ॥

1925

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రాయ క్తమైనది.

* జగతీభందము, (12).

(3)†జయశీర్షవృత్తము॥*

వేలువేలుగ నురలు విమల రోచిస్సులే
కార్మిలుచుండఁగ జగతి రమణ దైవీయ మౌ
వేల లొప్పుచు వెలుఁగఁ బ్రతన సర్వేంద్రియఁడే
నేల నింగుల నడుగు నిలుపు విశ్వాత్ముఁడే
ఓల విష్ణుని కరుణ రిపులఁ దున్నాడులే!
హేల కేళుల ఋతము ఋతముగా నిల్పులే! ॥

1926

(4)†సత్యశీర్షవృత్తము॥‡

సత్య శబ్దమ్ముతో సఖ్యమై స్మష్టియై
నిత్య యజ్ఞమ్ముగా నిర్మోహతన్ మహా
బ్రత్యభిజ్ఞాఁఁచితోద్భాసమ్ముగాఁ దగన్
జాత్యమై దేవతా జాత్యమై శీర్షమహా
సత్యనారాయణస్వా మ్యున్నతుండుగాఁ
బ్రత్యవాయమ్ము లే పాటయున్ లేక సత్
వ్రత్యయ మ్మొప్పంగ రాణించు నిందుఁడే! ॥

1927

†(5) జలద మాలలనుండి జలము జాలవారునటు

శబ్ద శక్తుల దోష జాలముల్ పోవులే!
ఉరుము మెరుపులు కాఁగ నుజ్జ్వల దీప్తులన్
సన్మంత్ర సచ్చక్తి సత్య స్వరూపాలు
నింద్ర శక్తిని నిలిపి యెల్ల తమములఁ బాపి
ఆ మహా మాయలను నంతరింపఁగఁజేయు ॥

1928

(6)†క॥ అనలాఽనిల యోగమ్ముల

నిన శక్తిని బిడుగు వడుచు నెల్లలు దాటున్
ఎన లేని మనశ్శక్తిని
ఘన చిచ్ఛక్తులను బ్రాణి కాంతిన్ మీఱున్ ॥

1929

(7)† విశ్వ శాంతిని గోరు నశ్వర యజ్ఞాల

శబ్ద శక్తుల సర్వ సంక్షేమ విధ్వస్త
మొనరించు దుష్టాశి నొగి లోక కంటక
హ్మ రాక్షసాధముల నతిలోక శక్తితో
సంహార మొనరించు సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు
సాకల్యముగ సర్వ లోకాలఁ గాపాడు ॥

1930

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మార్ణవ”

*“అతిశక్వరీ”ఛందము, (15). ‡“జగతీ”ఛందము, (12).

†(8) దివ్య దేవాఽఽవళుల తేజరిలు మహిమలను
 శబ్దేశ శక్తులను సర్వ గభస్తతుల
 సౌరాది గోళాల సందీప్తములఁ జేసి
 ఆధిపత్యము మీఱ నడుపులోఁ బెట్ట సగు
 బంధింప నొనులేఁ బాడ శక్తులు నెగయ
 నీ మనశ్శక్తి కది నిలుపు టద్ద మ్మాను ॥

1931

†(9) వాయు శక్తులు మీఱ వర్ష ఛారలు కురిసి
 దివి భువుల నీ విశ్వ దృత వివిధ గోళాలఁ
 బంచ భూతాఽఽవళులఁ బరమాషధీతతులఁ
 బ్రాణ సహితము చేసి వంచత్వమును బాపు ॥

1932

†(10) మహిత శక్తుల దివ్య మాన్య తేజఃపుంజ
 మీ విశ్వమున నిండి యెస లేని దీధితుల
 గృహములన్ గుహలందు నిహమందుఁ బరమందు
 మిన్నులో మన్నులో మున్నీట మిన్నేట
 వేద శక్తులు వెలయ విమలేంద్ర వర శక్తి
 పెరుగుచుండును సదా వెలుగుచుండునుగదాః ॥

1933

†(11) అతిలోక శక్తులన్ అఖిల లోకాఽఽవళుల
 బంధించులేఁ బుష్పలఁ బరిధవిల్లఁగ దీప్తి
 అల్ల విష్ణ్వాదిత్య చిల్లలిత సచ్చక్తి
 అజయ్యమై అమేయమై అత్యపూర్వతన్ దనర
 నిందుర్చిందు పొందును నెంత లెంతలుగానోః
 అగ్ని జల పూర్ణమై అనిల మృదాకాశ
 మంది తనరెడి నేత్ర మా శక్తులను నిండు
 నాగ్రహోదగ్రహ నమర కరుణాఽమృత మగు ॥

1934

సూక్తము—73

ఋషి—శాక్త్యుదైన గౌరవీతి

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—2

(1)†క॥ మహ దుగ్రహ్మా శక్తిసి
 బహు రూపాశి నభిమాన పాలిత దీప్తుల్
 అహరహము వెల్లివిరియఁగ
 నిహ పర సుఖ సంపదాళు లెనఁగు జయములన్ ॥

1935

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(2)† హరిహరప్రియవృత్తము॥*

నిద్రాఽతిరిక్తమై నిండు నిర్నిద్రతా
చిద్రూప శక్తులన్ జిద్విలాసమ్ములన్
భద్రాఽన్వితమ్ముగా నవ్యమౌ దివ్యమౌ
విద్రోహి ఆ “దుర్హా” వీరతల్ రూపఱన్
ముద్రాంకితంపు సంపూర్ణ ముద్రాక్షరాల్
సద్రూప దృష్టులే చాలితమై తగున్ ॥

1936

†(3) అల్ల సహస్ర దీప్తు లన్నింటినిన్ మించి

చిద్రూప శక్తియే చెలు వొందు నిత్యమ్ము
మాన్యమౌ నింద్రత్వ మహిమాన్విత బలము
సర సురుల నేతృత్వ మిరవొందఁగా నిలుపు
ఆతిలోక వేగాన నదృశ్య శక్తులన్
దివ్య పాదము నిలిపి తేజరిలు లోకాల ॥

1937

†(4) అన్యత రూపాఽపఘన నావలకుఁ ద్రోయుచున్

సత్య దీపాలతో సఖ్యమ్ము నెఱపుచున్
లెక్కలకు మిక్కిలిగ దిక్కులన్ వసు శక్తు
లష్ట రూపాలలో నపురూపమై నిలువ
సృష్టిలో సంపదలు వ్యష్టి సమిష్టులుగ
శబ్ద శక్తులతోడ సంకలన మొందు ॥

1938

(5)† వేద మంత్రాక్షర విమల సచ్చక్తులే

విశ్వమ్ము వ్యాపించి వెలుగుబాటలు చూపు
సతిగమన శీలాస నత్యంత మైత్రిమై
సర్వ శుభములఁ గూర్చి సకల సంపద లిచ్చు!
దుష్ట రాక్షస తతులఁ దునుమాడి కష్టాల
నష్టాలఁ దొలఁగించి నవ శక్తు లొసఁగులే ॥

1939

†(6) బద్ధ శత్రువు వృత్ర వ్యర్థ తపసిగఁ జేసి

జల నాథి కాపాడి జ్వలిత శక్తులు నిలిపి
లోక సంక్షేమాల లోలుపత్వము మీఱ
సఖిలాస సనిలాల నల్లాడఁగాఁ జేసి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“జగతీ”చందము. (12).

మరుస్మరీచిగా మహిమాన్వితుండైన
 శ్రీమహావిష్ణువే చెలఁగు నక్షర శక్తి
 అక్షయమ్నా జ్ఞాన మా హృదయ రూపమై
 నిత్యోషసుగాఁగ నిఖిలమ్ము వెలుఁగులే! ॥

1940

†(7) నలిలాల మలినాల నలవోకఁ బోఁగొట్టి
 ఆవిరిగఁ జేతొనుచు నల్ల మొయిశుల రూపు
 లందఁగా నొనరించి అమల జలముల వృష్టు
 లంతటన్ గుణియంగ నా దేవదేవుండు
 పంచ భూతాఽఽవశుల నంచిత క్రమ గతుల
 సథికాధికముగాఁగ నన్యోఽన్య సంబంధ
 బంధాలతో మీటి పర్వి అంతర్గతుల
 సర్వాన వ్యాపించుఁ జరముల స్పృశరాల ॥

1941

†(8) ఆకర్షణము చేసి ఆవిష్కృతము చేసి
 ఆ కిరణ జాలాలె అన్ని రూపాలలో
 మంచి చెడు లన్నింటిఁ బెంచి తుగ్గించుచు నుండఁ
 బృథివ్యవేతేజాలు ధృత మరుద్ గగనాలు
 అనులోమమై జగతి నవియె విలోమమై
 అంతర్గత మ్మౌచు నంతటన్ వెలుఁగొంద
 సుత్పత్తు లునుకులును సుత్పాత గతు లొందుఁ
 దలఁపులకె అందని దైవీయ మౌ శక్తి ॥

1942

(9)†క॥ చక్ర క్రమ శక్తులతోఁ
 జక్రి మహా తేజ మలరు సర్వాత్మతమై
 వక్రి రహిత విక్రమ సువ
 రాక్రమతల విశ్వమందు రాణింపంగన్ ॥

1943

క॥ ఇచ్చాగతి భూతాఽఽవశి
 స్వచ్ఛతమై నిలిపి చరిత శక్తులు వెలయున్
 విచ్చిన్న విరహితమయి అ
 విచ్చిన్నాఽఽజయ్య ధీ గభస్తులు వెలుఁగున్ ॥

1944

†(10) వేద స్వరూపమౌ విష్ణు శక్తులు మీఱ
 రవి శశులు నాదిత్య రాజి గ్రహతతులు
 రంజిల్లుచుండులే! కంజాతజుని గూడి
 విశ్వ పంజరమందు నశ్వరమ్నా సృష్టి

వక్షి రెక్కలు నాడ ఋక్షముల్ మిఱుమిట్ట
మినుకు మినుకుల వెలుగు మిన్నంటి చెలగు
సంకల్పతన్ సర్వ సర్వేశు సవికల్ప
లీల లవి హేలగాఁ గేశిగాఁ దనరారు ॥

1945

(11)†అష్టపదకందము॥

కదలని చెదరని ప్రిదులని
నదవద లెరుగని ముదములు నా భేదములున్
నిదురయు మెలకువ శాంతియుఁ
గదనముఁ దెలియని సుపర్ణ క్రాలున్ నృప్తిన్
విదిత మృవుచున్ గాకయు
నెద నర సుర కిన్నరాదు లింతయు నైనన్
“ఆది” యని “యిది” యని తెలుపఁగఁ
దుది మొదలెనయని ప్రశక్తి తుష్టిన్ బుష్టిన్ ॥

1946

సూక్తమ్—74

ఋషిః—గౌరివీతిః శాక్త్యః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) వసూ॑నాం వా చ॑ర్కృష॑ ఇ॒య॒క్షన్ ఛి॒యా వా॑ య॒జ్ఞేర్వా రోద॑స్యోః ।

అ॒ర్వన్తో వా॑ యే ర॒యిమ॑న్తః సా॒తా వ॒సుం వా॑ యే సు॒శ్రుణం॑ సు॒శ్రుతో దుః॑ ॥

789

(2) హ॒వః ఏ॒షామ॑సు॒రో స॒క్షత॑ ద్యాం శ్ర॒వ॒స్యతా॑ మ॒నసా॑ ని॒సత॑ జామ్ ।

చ॒క్షాణా॑ యత్ర॒ సు॒వితా॑య దే॒వా ద్యౌర్న వా॑రే॒భిః కృ॒ణవ॑న్త స్రైః ॥

790

(3) ఇ॒యమే॑షామ॒మృతా॑నాం గీః స॒ర్వతా॑తా యే కృ॒ణవ॑న్త రత్నమ్ ।

ఛి॒యం చ॑ య॒జ్ఞం చ॑ సాధ॑న్త సే నో ధాన్త॑ వస॒వ్యగ॑మసామి ॥

791

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. చర్కృషః ఇయక్షన్, 2. హవః ఏషా. (ప్రా.ప.గ.).

(4) ఆ తత్ త¹ ఇన్ద్రాయవః పనన్తా² భి య³ ఊర్వం గోమస్తం తిత్పత్సాన్ ।

సకృత్స్వం యే పురుపుత్రాం మహిం సహస్రధారాం బృహతిం దుదుక్షన్ ॥

792

(5) శచీవ³ ఇన్ద్రమవసే కృణుధ్వమసానతం ధమయన్తం పృతన్యాన్ ।

ఋభుక్షణం మమవానం సువృక్తిం భర్తా యో వజ్రం సర్యం పురుషుః ॥

793

(6) యద్వావాస పురు⁴తమం పురాషాశా వృత్రహేన్ద్రో నామాన్యపాః ।

అచేతి ప్రాసహస్పతిస్తువిష్మాన్ యదీముశ్మసి కర్తవే కరత్ తత్ ॥

794

సూక్తము—74

ఋషి—శాక్త్యుదైన గౌరవీతి†

దేవత—ఇంద్రుడు

(1)*గద్యము॥

ధనము నొసంగుటకు నిచ్చగించుచున్న ఇంద్రుడు ధనలాభమునకుఁగాని యుద్ధాది కర్మకౌఠకుఁగాని ద్యావా వృక్ష్యులకు సంబంధించిన దేవ మనుష్యులచే నాకర్షింపఁ బడుచున్నాఁడు. సంగ్రామము జేతవ్యము కాఁగా, నెవరు వెడలుచు ధనవంతు లగుదురో; వారిచే నింద్రుడు గ్రహింపఁబడును. ఎవరు సుప్రసిద్ధులై హింసను ఆత్యంత దుర్జయ విషయముగాఁ జేయుచుందురో; వారిచేతనుగూడ నాకర్షింపఁబడును ॥

1947

(2)*గద్యము॥

ఈ యంగిరస్సుల యాహ్వానశబ్దము ఇంద్రునకుఁ జేరిరకమైనదియై దివమును వ్యాపించెను. ఇంద్ర సంబంధము గల దేవతలు అన్నమును గోరు మనస్సుచేఁ బృథ్వినిఁ బొందిరి. ఆ పృథ్వియందు వణులచే నపహృతములగు గోవులను దేవతలు తమ యభ్యుదయమునకు నాదిత్యుని వలె వరణీయ స్వతేజస్సును బ్రకటింపఁజేసిరి ॥

1948

1. ఆతత్త¹ ఇన్ద్రాయవః, 2. భియ² ఊర్వం, 3. శచీవ³ ఇన్ద్ర, 4. పురంతమం (ప్రా.వృ.)

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†వ్యాతవృత్తి 13వ సంపుటము 153 పుటలో నీ సూక్తమునకు దేవత “మారుతము”గాను, ఋషి “గౌరవీతి”గాను వాగిసి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “గౌరవీతి” ఋషిగాను, “ఇంద్రుడు” దేవతగాను, దావించవలసినట్లు,, అని డిటో గీతలు శ్రీ నేమానివారు వాగిసిరి.

- (3)*ఉ॥ యాగమునందు నే యమరు లత్యధికంబుగ యాచ్యు లౌదురో;
త్యాగము గల్గువార లనయంబును రత్నము దీ విశేషమున్
యాగముఁ గూర్చి మాకయి సహాయముగా వసురాశి నిచ్చుచో
రాగములొడఁ గూడి సుర రాజుల వేఁదెడ మెల్ల భంగులన్ ॥

1949

(4)*గద్యము॥

ఏ యంగిరస్సులు సకృత్ప్రజాతము, బహ్వోషధి పనస్పతి రూప పుత్రము, బహుకామ
వర్షిత్రి, యగు భూమిని బరిమాణ రహిత మగు దివమును దోహనముఁ జేసిరో! యట్టి
యంగిరస్సులు స్తుతియింపఁబడుచున్నారు. ఆ యంగిరస్సులు వణి పొత్త మగు
గోమత్సంఘమును హింసించుటకు నిష్టపడిరి ॥

1950

- (5)*చ॥ సరహితమైన వజ్రము ఘనంబుగఁ దాల్చెడునట్టి శత్రులం
ద్వరితముఁ ద్రుంచునట్టి ధన బంధురుఁడై విలసిల్లునట్టి సుం
దర సుతిఁ గల్గినట్టి హరిఁ దప్పక మీరలు కర్మ కారకులై
నిరుపమ రక్షణంబునకు నిత్యము వేఁడుఁడు! సంతనంబునన్ ॥

1951

(6)*గద్యము॥

ఎవ్వడు అత్యంత ప్రవృద్ధతముం డగు వృత్తుని జంపెనో! శత్రువురాభిభవిత యగు
నిందుఁడు ఆప్పుడు(ఆనంతరమందే) ఉదకములను బూరించెను. ఆ యిందుఁడు
శాత్రువాభిభవితయై, సర్వ స్వామియై, బహుధనుఁడై, సర్వ విజ్ఞాత యయ్యెను.
“ఇది యగుఁగాక!” “ఇది యగుఁగాక!” యని యే కర్మను గోరుచుందుమో!
యా కర్మ సప్పడే చేయును ॥

1952

సూక్తము—74

ఋషి—శాక్తుఁడైన గౌరవీలి

దేవత—ఇందుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1)†సగ్విణీవృత్తము॥

ఆదితేయాల వస్వాశి వెల్గొందుచున్
రోదసిన్ సర్వదా రూఢ శత్రైవశిన్
బోధి నా రోచి సంపూర్ణమై ఉష్ణమౌ
పాదముల్ సూర్య సుప్రాభవాష్టమ్ము లౌ ॥

1953

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

† రోదోఁతర మ్మెల్లఁ బొది యజ్ఞాలతో
 నచ్చమై స్వచ్ఛమై అలరారుచుండఁగా
 అష్ట విధములొ నై శ్వర్య సంపదలు
 ఆ వసు రూపాల నంతటన్ వ్యాపించ
 నృప్తిలో సిరు లెల్ల వృష్టి సమిష్టులుగ
 నైజమై నెలవొందు నాల్గు చెరగులలోన
 నన్ని గోళాలలో నఖిల భూతాఽఽవకుల
 నా దేవదేవుని ఆపురూపమౌ లిల ॥

1954

†(2) భువి దివుల నన్నింటిఁ బూర్ణ శక్తులతోడ
 పుర్యయ రీతిలో నిర్జితముగాఁ జేయ
 తోక భీకర మోర రూక్ష రాక్షస జాతి
 వైరమ్ము వూని దుర్వార శక్తుల మీఱ
 దేవ దేవుఁడు మహా దివ్యత్వమును జూపి
 చండ శాసనుఁ డౌచు శత్రు తతిఁ దున్నాడు ॥

1955

†(3) అఖిల ప్రాణికోటి కెల్ల నా దివ్య దేవతలకు
 సందరికిని దండ్రుగాఁగ నలరారెడి ఆ దేవుఁడు
 అమృత ధార లందించును సమృత వాక్కు లమరఁజేయు
 సప్త వసువు లలరఁజేయు నఖిల రత్నధాముఁ డౌచు
 బుద్ధింద్రియ సంశక్తుల బద్ధమైన యజ్ఞాఽఽవశి
 సార్థకమౌ గతులఁ జేయు నకల జనుల రక్షించును
 బ్రతుకుబాటలందె కాక బ్రహ్మాండములందె కాక
 అఖిల విశ్వమందు శాంతి నలవోకగ వెలయించును ॥

1956

†(4) అఖిల గోళాఽఽవకుల కాధారభూతమై
 సర్వేశ శక్తిగా సాహసరధారగ వెల్లు
 అల్ల విష్ణోదిత్య చిల్లలిత రూపజే
 యింద్ర రక్షక మౌచు నీప్సితమ్ముల నొనఁగు
 సచ్చిత్తులను నిల్పి ముచ్చు అసత్తునున్
 అజ్ఞతాఽందత నెల్ల నావలకుఁ దోయులే ॥

1957

(5)†క॥ మఖ సహితుండౌ నిందుఁడు
 నఖి శచి హృదయమును నేలి శమ దమ ధీ శ
 క్త్యఖిలము పవి పరమై జగ
 తి ఖిల ముష్కర దనుజ తతిన్ దునుమాడున్ ॥

1958

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(6)†క॥ జల నాభిని నుష్టోగ్రిత
 చల శక్తుల విశ్వ సృష్టి సర్వ వినాశ
 మృలవోకగఁ జేసెడి వృ
 త్పులీలఁ దునుమాడెడి హరి మర్జయుఁ డౌలే! ॥

1959

సూక్తము—74

ఋషి—శాక్త్యుదైన గౌరపీతి

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్ఘాంతరము—2

†(1) ఆదిత్య కర్మతో నఖిల వసువులు నడుచుఁ
 బంచ భూతము లెల్ల సంచరించుచునుండు
 సృష్టిలో నఖిలమౌ నీరి సంపదలు నిలుచు
 జన జీవ జాలముల ఘన దేవ జాలముల
 సంసార మెల్ల నొక సంద్రిమై నెలవొందు
 వెలుగు చీకట్లుగా వెలుగు మంచి చెడులు ॥

1960

†(2) అంత మెనయని విషాగ్ని మహా శక్తి
 విశ్వ సంక్షోభాల విపులముగ సృష్టించు
 నా రాక్షసాధముల నా దూమకేతువుల
 బారి పడకుండంగ భద్రతల్ నమకూర్చి
 ఆదిత్యదేవుండు అన్నిటిని రక్షింప
 అతిలోకమై వెలయు నమల హృచ్చక్తితో
 విశ్వ శాంతికి యజ్ఞ మశ్వరమ్ముగఁ జేయుఁ
 బ్రత్యవాయము లేని నిత్య సత్యమ్ముగా ॥

1961

†(3) అక్షరముగా వెడలు సక్షర శక్తులన్
 అక్షయమై నిలువ రక్షణ దక్షతల్
 యజ్ఞాగ్ని తేజాల సమృత వాక్కులు పుట్టు
 నగు సచ్చిదానంద మమృత ధారలె కురియు
 నా కంటి మింటిలో నఖిలాండములలోన
 నా కళయె తేజముగ నఖిల ధనములు నిలుచు ॥

1962

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఆ వజ్ర శక్తికే ఆచారభూతమై
అఖిల లోకాల్లవకుల కాలంబన మౌను
విశ్వ సృష్టికి ఒక మహాశివ కవచ మౌను
నలరారు నాదీత్యుఁ డల యిందుగ్రిడై నిలిచి
నకల దారిద్ర్యుల సర్వసహాయులను
సంహరించును నదా సంక్షేమముల నింపి ॥

1963

†(5) ఆ శబీందుగ్రిల శక్తులమర మై వెలయునటు
దమ రూపమై నిలుచు దక్షత్వమే వెలుగ
సర్వ గోళాలవై సంచరించెడి మొయికు
లనుకూల వచనాల నమృత జల చారలను
గురియలే: పృథ్వికిఁ గొమరు ప్రాణము లేయ
శ్రీమహావిష్ణు కృప లెలు పొందఁగా సృష్టి ॥

1964

†(6) అఖిల లోకాల్లవకుల సన్నిలో వేర్చిచ్చ నటు
లా వృత్తి శక్తు లవి అఖిలమ్ము వ్యాపింప
విష శక్తు లన్నింటి విధ్వస్త మొనరించె
ఆ పంచ భూతాల నమలములుగాఁ జేసి
విశ్వ సంక్షేమాల శశ్వత్ సుఖ రతుల
సచ్చిత్తులలరార సమలంకృతము చేసి
ఆనందమయములై అన్ని రసములు వెలయ
హాయి లేలలఁ గేకు లాడు నా దేవుండు ॥

1965

సూక్తమ్—75

ఋషి:—సిన్ధుక్షిత్ ప్రైయమేధః
దేవతా—నద్యః
చందః—జగతీ

(1) పృథ్వు వ ఆపో మహిమాసముత్తమం కారుర్వోచాత సదనే వివస్వతః ।
పృథ్వీ సప్తసప్త త్రైదా హి చక్రముః పృథ్వీ సృత్వరీజామతి సిన్ధురోజసా ॥

795

(2) పృథ్వీ తేరదద్యురుణో యాతవే వదః సిన్ధో యద్వాజాగ్ం ఆభ్యద్రోవస్తమ్ ।
భూమ్యాః ఆధి పృథ్వీ యాసి సానునా యదేషామగ్గం జగతామిరజ్యసి ॥

796

1. సు వ ఆపో, 2. వాజాగ్ం ఆభ్య, 3. భూమా ఆధి. (పృ.పృ.)

- (3) దివి స్వనో యతతే భూమ్యావర్యనస్తం శుష్మముదియర్చి భానునా ।
అభ్యాదివ పృస్తనయన్తి పృష్టయః సిన్ధుర్యదేతి వృషభో న రోరువత్ ॥ 797
- (4) అభి త్వా స్త్వో శిశుమిన్న మాతరో వాశాః¹ అర్షన్తి పయసేవ ధేనవః ।
రాజేవ యధ్యా నయసి త్వమిత్ సిచో యదాసామగ్గం ప్రవతామినక్షసి ॥ 798
- (5) ఇమం మే గణే యమునే సరస్వతి శుశుద్ధి స్తోమం నచతా పరుష్ట్యా ।
అసిక్ష్వా మరుద్వృదే వితస్తయా ఒర్జీరీయే శృణుహ్యో సుషోమయా ॥ 799
- †(6) సితాసితే సరితే యత్ర సంగథే తత్రాప్లతాసో దివముత్పలన్తి ।
యే వై తస్యంగి వి సృజన్తి దీరాస్తే జనాసో అమృతత్వం భజన్తే ॥ 800
- (7) తృష్టామయా పృథమం యాతవే సజ్జాః² సుసర్వా రసయా వ్యత్యా త్యా ।
త్వం స్త్వో కుభయా గోమతీం కృముం మేహత్త్వా సరథం యాభిరీయసే ॥ 801
- (8) ఋజీత్యేనీ రుశతీ మహిత్యా పరి జ్రయాంసి భరతే రజాంసి ।
అదృష్టా సిన్ధురవసామవస్తమా ఒశ్వా స చిత్రా వపుషీవ దర్శతా ॥ 802

1. వాశాః అర్షన్తి, 2. ససర్వా. (ప్రా.ప్ర.)

† సంస్కృత ఋగ్వేదము దశమ మండలములోని 7వ సూక్తములో ఋషి బుక్కును బరిశిష్టముగాఁ గొందరు భావింపఁ బ్రశ్నించును, “భిల” మంత్రముని మరొకఁడను, సభికపాత మని వేరొక కొందరును భావించిరి. కల్ప సూక్తములలో వినియోగము పేర్కొనఁబడని మంత్రసూక్తాదులు “భిల” మంత్ర సూక్తాదులుగా వ్యవహృతములై సట్లు కొందరు తలంచిరి. ఋషి వరంపరలోఁ బదకృమాది పాఠములు నిబుత్తములై విస్మృతములై మూలము మాత్రమే వర్తించఁబడఁగా నది “భిల” భాగమునఁబడి సట్లు మరికొందఱు భావించుటయు బరిగెనది. కాని “పరశాఖీయం స్వశాఖా యా మపేక్షావశాత్ వత్తతే తత్ భిల ముచ్యతే ఇతి భిల లక్షణమ్” అని ప్రాచీనులు “భిల” లక్షణము వ్రావవించిరి ఇతర శాఖాగత మగు మంత్రముగాని సూక్తముగాని సందర్భవశమున సుపసరముచొచ్చి స్వశాఖలోనికిఁ బరిగృహీత మైనచో నది కృమముగా “భిల” మంత్రము “భిల” సూక్తమనఁబరఁగును. అది సూక్తము మొత్తము కాక తదూన మగు మంత్రములుగఁ బరిగృహీత మైనచో “భిల” మంత్రము లగును. -వ.గో.కృ.

(9) స్వశ్వా సిన్ధుః సురథా సువాసా హిరణ్యాయా సుకృతా వాజినీవతీ ।

ఈర్ణావతీ యువతిః సీలమౌవత్సృతాధి వస్తే సుధగా మధువృషమ్ ॥

803

(10) సుఖం రథం యుయుజే సిన్ధురశ్మిసం తేన వాజం ననిషదస్మిన్నాజౌ ।

మహాన్ హ్యస్య మహిమా వన్యతే ఒదబ్ధస్య స్వయశసో విరప్పినః ॥

804

సూక్తము—75

ఋషి—ప్రియమేధపుత్రుడు సింధుక్షిత్తు†

దేవత—నదులు†

(1)*గద్యము॥

ఓ యవ్వులారా! మీ మహిమను సింధుక్షిత్త నెడు స్తోత్రను బరిచరణముఁ జేయు యజమానుని గృహమందుఁ జెప్పఁగలను. ఆ నదులు సప్త యయి పృథ్వియందు, నంతరిక్షమందు, దివమందుఁ ద్రివక్రకారము వ్యాపించెను. ఆ నదుల మధ్యను సింధు వనెడు నది స్వబలమున సర్వ నదుల సతికృమించి ప్రవహించుచున్నది ॥

1966

(2)*గీ॥ సింధు దేవి! నీవు శ్రీ లొసంగెడు సన్న మును నొసంగఁ బ్రీతి నరుగుచుండు వందువలన వరుణుఁ డను వాడు నీ మార్గ మును సువిస్తృతముగ నొసరఁజేసె ॥

1967

*గీ॥ సింధువా! నీవు పుడమివై శ్రీ లొసంగు మార్గమునఁ బోవుచుండు వనర్గళముగ నతి సముచ్చిత పథమున నరుగుచుంట సర్వ జగముల రక్షింపఁజాలుచుండు! ॥

1968

1. సగిషదస్మి. (వ్యా.వర్గ.)

†వ్యాకరణాది 13వ సంపుటములో (151వపుట) నీ సూక్తమునకు ఋషి “ప్రియమేధ పుత్రుడు సింధుక్షిత్తు”గాను, దేవత “నది”గాను వ్యాసి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “సింధుక్షిత్తు” ఋషిగా “నదులు” దేవతగా శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(3)*గీ॥ భూమిపై నిస్వసముఁ బుట్టుచు వివశుండు
వ్యాప్తిఁ జెందుచుండె వలసినట్లు
సింధు పూర్తివలన బంధుర వేగంబుఁ
బొందఁజెయుచుండుఁ బూర్ణ మహిమ ॥

1969

*గీ॥ విపుల శబ్దంబుఁ జేసెడు వృషభ మెట్టు
లరుగుచుండునొ! యట్టులే యంతరిక్ష
భాగముననుండి వృష్టులు స్వన మొనర్చు
భంగి సింధుపు శబ్దముల్ పరిఘవిల్లు ॥

1970

(4)*గీ॥ పుత్రకుని మాత లట్టులు పూర్ణ శబ్ద
మును నొనర్చెడు నను లెల్ల ఘన పయఃపరి
పూర్ణ దేనువులం బోలి పూత సింధు
వా! నినుం జేరి యున్న వత్సంత పీఠం ॥

1971

*గీ॥ ఇలను నీతోడ వచ్చెడు నెల్ల నదుల
కంటె ముందుగఁ బోవుచుఁ గ్రాలుచుండు
వప్పుడె యుద్ధ కృద్ రాజు మెప్పు వడసి
సిన్ధుమానుల భటులను జేర్చుచుంటి ॥

1972

(5)*గద్యము॥

ఓ గంగః యమునః సరస్వతీః శతద్రుమిః పరుష్ణిః అసిక్నితోః గూడుకొనిన మరుద్వృతః
“వితస్తా సోమ”లతోఁ గలసిన ఆర్జునః సప్త సము లగు మీరు మా స్రోత్రమును
నాలింపుడు! ॥

1973

(6)†క॥ తెలుపొ నలుపొ సృష్టిని
లలిత ప్రపుల్లత సరిత్తు రై శక్తులతో
నలరి దివ మ్ముద్భవ మగు
వలితామృతతను జనతలు భజించునులే! ॥

1974

*రచయిత:—రావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాతి గోపాలకృష్ణయ్య “రళా-ప్రపూర్ణ”

†ఋగ్వేదము దశమ మండలములోని 75వ సూక్తములో 1వ ఋక్కుగా నొక “ఐల” మంత్రము కలదు. ఈ ఋక్కును శ్రీ నేమానివా రనువదించలేదు. ఈ 1974వ పద్యము “ఐల” మంత్రానువాదము.

(9)*గద్యము॥

ఓ సింధువా! నీవు కృమణీయ యగు గోమతికిఁ బ్రతిస్పర్ధినిగాఁ బోవుటకుఁ బరత్వమునుండి
యవరోహించి మొదటఁ దుష్టావ నదిన గలిసికొంటివి. పిదప నమాన రథము నధిరోహించి
వేనితో వెడలుచుంటివో! యట్టి సునర్తితోను, రసతోను, శ్వేతితోను, కుభతోను,
మోహంతోను గలిసికొనుచున్నావు! ॥

1975

(6)*గీ॥ శ్వేత వర్ణము గలిగి విఖ్యాత యగుచు
దీప్యమాన శరీరయై తెల్లగుచుండి
మిగుల ఋజు గామినిగఁ దాను మెలఁగు సింహ
వధిక వేగ జలఁబుతో నమచుచుండు ॥

1976

*గీ॥ కర మహింసితయై వేగ కర్మ గలుఁగు
సింధు వశ్వాంగసం బోలి చిత్ర యగుచు
సుందర వపుస్సుతోఁ గూడు సుదతి మాడ్కి
దర్శనీయయు, నగుచుండు ధరణీయండు ॥

1977

(9)*సీ॥ శోభనాశ్వములతో సొగసొందు సింధువు కడు మధు వృధములఁ గ్రాలుచుండు
శుభకర రథముతో నాంబొందు సింధువు కడు మధు వృధములఁ గ్రాలుచుండు
భవ్య వానస్సుల ఛాసిల్లు సింధువు కడు మధు వృధములఁ గ్రాలుచుండు
సౌవర్ణ భూషణ చక్కని సింధువు కడు మధు వృధములఁ గ్రాలుచుండు
గీ॥ నన్నముల “నూర్ణ”ములతోడ నమరునట్టి, “సీల” మాంచిత యగునట్టి సింధు వధిక
మధువు నభివృద్ధిఁ జేసెడు మంచి వృక్షములను గప్పచుఁ దా నిల వెలుఁగుచుండు ॥

1978

(10)*గీ॥ సుఖముఁ జేయు నట్టి శోభన ద్వారంబు
గల్గు నట్టి యశ్వ కాంత రథముఁ
గూర్చు సింధు రాజ్ఞి కిరీమి మా కిల
నన్న మిమనుగాక సతిశయముగ ॥

1979

*క॥ ాన్యూహింస్యంబై కడు
ధన్యతమం బైన కీర్తి దాల్చుచు నుం డా
మాన్యతమ సింధు యానము
గణ్యం బౌ మహిమచేతఁ గ్రాలుచు నుండన్ ॥

1980

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. తొమ్మిదవ (1978)వద్య శేష భాగమునఁ గల (తేటగీతిలో) “హింసిత, సీలమ” అను శబ్దములు “హింసిత, సీలమ”
అను రెండు నడులయి యుండవచ్చు నని గిరిఫిత్ గారి యభిప్రాయము. చాయను (సాయనాద్యులు) లీ రెండును
సింధువునకు విశేషణ శబ్దము లనిరి. సింధు నది “సీలమ” యను లతలతోఁ గూడియున్న దనియు, ఆ నదీ ప్రాంతమున
రోమము చాల దొరుకు ననియు సర్వము సూచించిరి “విలసన్” పండితులు. నే.వేం.న.శా.

సూక్తము—75

ఋషి—పిరియమేద పుత్రుడు సింధుక్షిత్తు

దేవత—నదులు

అర్ఛాంతము—1

- (1)†శా॥ వే పారంగను నవ్త నవ్త త్రివిహఽస్వితమ్ముగా నాశన
 మీ పృథ్వీ దివి నిండి ఆవ్ వితతి సంప్రీతిన్ మహా సృష్టిలో
 నాపూర్ణమ్ముగ వ్యావృత్త చలరి భూతాశిన్ బరికృంతమై
 యేపారన్ జల సింధు వాను జగతిన్ నెంతేనిఁ జక్కమ్ముగాన్ ॥ 1981
- †(2) వరుణ ప్రభావానఁ బ్రవహించు సింధు నది
 భువి దివులఁ బుట్టుచున్ బొనరు మేఘాఽఽవళుల
 నంతరిక్షములోన నావిష్కృత మౌచు
 నిమ్మగామిగ నిలిచి నిరతమ్ముఁ బ్రవహించు
 నిత్య ద్రవ రూపమై సత్య జల దీపమై
 వ్రత్యవాయము లేని మృత్యువుల మృత్యు వౌ ॥ 1982
- †(3) అభి రూపముఁ దాల్చి అబ్రమ్ము గొల్పుచున్
 దివినుండి భువి దాఁకఁ దేజరిలు శక్తులను
 రవి తేజ మలరార నవితథ వృషభ మై
 సతత మనంతముగ జలధార లువ్పతిలఁ
 బ్రకృతికే తృప్తిగాఁ బ్రాణి కోటికిఁ దృప్తి
 నొసఁగి తనియించులేఁ ఉష్ణోగ్రతలు శమయ ॥ 1983
- †(4) మాత స్రస్యము నొసఁగి మమతమై శిశువును
 బెంచు రీతిగఁ బ్రేమ పంచు రీతిగను
 దేనువులు క్షీరాల దివ్యమ్ముగా నొసఁగి
 ఆర్ద్ర శక్తుల నిచ్చి అలరించునట్లుగా
 ఆ సింధు జలములే అజ్ఞానములఁ బాపి
 ఆయురారోగ్యాల సమ రొందఁగాఁ జేయు
 నపురూప శక్తులన్ అవితథ మౌ రక్తి
 నధినేతగాఁ దనర నాదృతి నలరించు ॥ 1984
- †(5) సప్తాఽనలాల గతి సప్తాఽనలాల రతి
 నా జలము సప్తపిద మై తనరఁగాఁ బొసరు
 ఆ “గంగ” ఆ “యమున” అల్ల “సరస్వతి”
 ఆ “శుతుది” “పురుష్టి” “అసుక్ష్మి” “మరుద్వృధ”లు

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

“ఆరీకయ” నాగ నలరు నా సప్త నదు
 లఖిల విశ్వము నిండు నా జలముతో మీలు
 ననలానిలము పగిది నా సీర ముసు రొనఁగు
 నారోగ్య మొనఁగులే! అమరత్వ మొనఁగులే! ॥

1985

†(6) తెలుపు నలుపులె కాక లలి నెరుపు పసుపులున్
 ఆకువచ్చయు ధూమ్ర మలరు తామ్రము లొప్ప
 నన్ని రంగులలోన నా సీర ముప్పలిలు
 నాకాశమున నుండు నండాండ పిండాండ
 బ్రహ్మాండముల నిండి పరఁగులే సలిలాలు
 అమృతమై తనరారు నఖిల ప్రాణుల నిలుపు ॥

1986

†(7) రస సంవలితమై వశ శక్తి పూర్ణమై
 వక్ర కాంతుల శుక్ల వర్ణాన్విత మ్మాచు
 నఖిల లోకాలలో నతిసర్ప గతి ధృతుల
 శైలజముగాఁ దసరి శైలాల్లలవాలాలఁ
 దరు జాతి పుంజాల నెరి లతా కుంజాల
 సిరి దామములయందు మరు భూములందునున్
 సృష్టి సర్వస్వమున వ్యష్టి సమిష్టులుగ
 జల బిందు వలరారు సలిలాల్లవము తనరు ॥

1987

†(8) రోదసీ రత మౌచు ఋజు శక్తి వరలంగ
 రంగు రంగుల జలము భంగు భంగుల సురలు
 సురలి నేలకుఁ దరలుఁ దరలి పిరిదికి మరలు
 మరలి సంకుల మెనయ మబ్బులే అబ్బిమై
 ఒక టొకటి కొట్టుకొని ఉట్టి పడి మిట్టి పడి
 కకవికగఁ బట్టు విడఁ గార జల ధారలై
 కాలు మబ్బులు కూడ నీలు గారుచు నింగి
 దిక్కు లోచక సర్వ తేజాలు విడనాడి
 తెల్ల మొహములు వేసి తెల్ల తెలి మబ్బులై
 వెల్లి వెలిగా చూది పింజములుగా పడును ॥

1988

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహర్షిజ్ఞ, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

♦ఇది “ఖిల” పుస్తకానువాదము.

†(9) హృద్గిశల దృగ్గిశలఁ బ్రవహించు “సిందు” నది
 సద్గుణ జాలాల సంతరించుచు నుండు
 నానంద మామోద మంతర్గతము కాగ
 శుభ కరమై నిత్య శోభ దాయని గాగ
 రంగారు బంగారు నింగి తేరుల నిండి
 విశ్వ కళ్యాణముల నశ్వరముగాఁ జేయు ॥

1989

†(10) తేజాలె వాజులై దివ్య రథమై కాల
 మవ్యయ వధ గతుల సంతర్గతి శక్తి
 నఖిలాండములు నిండు సత్యద్యుత మౌను
 అహిత రహిత మౌను విహిత మై సుహిత మై
 ఆ మహా మహిత మై ఆప్ శక్తు లలరారు
 సౌఖ్యాఽశి నౌసంగులేః సద్బుద్ధు లౌసంగులేః ॥

1990

సూక్తము—75

ఋషి—ప్రియమేదపుత్రుఁడు సిందుక్షిత్తు

దేవత—నదులు

ఆర్థాంతరము—2

†(1) అమర మైన ఋశిశక్తుల నమల మౌను జలము నింగి
 *సూట నల్వదే డగు నా నూతనంపు శక్తు లుండి
 విశ్వ సృష్టి జల సంచయ మశ్వలమయమై వెలును
 ఉత్తమ గుణ సదనమై ఓజో గుణ మహిత మౌను ॥

1991

†(2) వృత్తి గోశమున్ గూడ నతి వృష్టి మిత వృష్టి
 అగు ననావృష్టులకు నాకరమై తిరుగు
 ఆ వరుణ శక్తు లవి ఆదిత్య దృగ్గతుల
 సంతరిక్షము నిండి క్రాంతి జలముల నౌసంగు
 జల నాభి సానువులఁ జలితమై విశ్వాన
 వివిధ మౌ నలిలారు వే విధాలుగఁ బారు ॥

1992

†(3) వృక్కతి మాతయై స్తన్య వన్యము లీయఁగా
 ఆ మేఘ రాజు లవి అఖిల లోకాఽఽదులన్
 వివిధ రుచులను మీఱు విమల జలములఁ గలిసి
 వృషభ శక్తుల లేపి తృష తీర్చి విశ్వాన

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సప్త సప్త తేజా=7×7=49×3=147

జ్ఞాన తుష్టల నిచ్చు రాజీంచు స్వన రాజి
దివి భువుల లేజాలు దేదీప్యమానమై
సింధు బిందువులందుఁ జెలఁగి మిళిత మౌను
ఛాను శక్తులు సృష్టి భవ్య భవ భోగాల ॥

1993

†(4) సైన్యమున కధిపతిగఁ జదలంటు గృహరాజు
రిక్క లన్నిటి కాంతి రేఖలను గలుపు గతిఁ
దల్లి పొత్తిళ్లలోఁ దనరారు నిసువు గతి
నాల పొదుగులలోన నలరారు పాలుగాఁ
బిల్ల నదు లన్నియును దల్లి నదిలోఁ గలియు
జలము జలమునఁ గలిసి జలధిలోపలఁ గలిసి
మంచి నీ రుప్పులై మలఁగి ఉప్పుల నీరె
ఆవిరిగ మబ్బులై బెను మదు జల రాశి ॥

1994

†(5) భంగు భంగుల “గంగ” రంగారఁగా నడుచుఁ
గలిసియున్ గలియకయె కదలాడులే: “యమున”
ఉరవళ్ళఁ బరవళ్ళ నురుకు లిడు “నరస్వతి”యె
అత్యధిక జలరాశి నమలమ్ముగాఁ బారు
అల్ల “శుతుద్రి”యె ఉల్లోల కల్లోల
శీఘ్ర గామినిగాఁగఁ జెలు వొందుచుండులే:
వంకరగఁ డింకరగ డొంక లన్నియుఁ జుట్టుఁ
బరమ పవిత్రమై వరలు “పరుష్వతి”యె
నశియింపకుండఁగాఁ గృశియించి పస మించి
నీల వర్ణ మౌచు జాలువార “నక్ష్త్ర”యె
ఉల్లమ్ము చల్లగాఁ బిల్ల తెమ్మెర లలర
నా “మరుద్వృధ” నది అల్లనల్లనఁ గదలు
నఖిల జలములు కలిసి అతివేల మౌ నదిగ
సృష్టి జల శక్తులే సృష్టకే నది యౌను ॥

1995

†(6) *రంగు రంగుల జలము రంగారుచుండఁగాఁ
బంచ వన్నెల మించు పంచ భూతాఽఽవతులు
వన్నె వన్నెల మీఱు పున్నెంపు దివ మొదవు
సమృత శక్తులు వెలయ సమరత్య మమరులే:
తను రూపమై నిలుచు దస్యమౌ నతిబలము
అధికాధిక మౌచు నంతటను వ్యాపించు ॥

1996

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

* ఇది “ఖిల” మంత్రానువాదము.

(7)†మ॥ రవి తేజమ్ము వెలుంగ విశ్వమున విభ్రాజమ్ముగా దివ్యమై
 సవతా నిత్య నదీ మతల్లు లవి విన్నాజాల సందీప్తులన్
 జవ నత్వమ్ముల జ్ఞాన రూప ఖనులై సచ్చిద్విరానమ్ములన్
 రవశించున్ విలసన్న సంత మహదానందమ్ము చేకూర్చుచున్ ॥

1997

† (8) వక్క రాహిత్యమున సక్రమముగాఁ దిరుగు
 విశ్వాన గోళాలు నశ్వమ్ములన్ మీఱఁ
 జిత్ర వర్ణాలతోఁ జిత్ర విచిత్రముగ
 నా రజో వరాగ మన్ని దీశలను సమరు
 నుదయ సంధ్యలలోన నొనరు సాయం సంధ్య
 లందు సింధువు బంధువై తనరు మధురముగ ॥

1998

† (9) స్వర్నదీ సింధు నది స్వచ్ఛ గతులను బార
 నకృతాలు వికృతాలు సతిదూరమై పోవ
 సుకృతులున్ బ్రకృతులున్ సుమతిమయమై నిలువ
 సుగతులే పగ్గిగుతులై సుదగమ్ములై మీఱ
 సంచరించెడి విశ్వ సర్వస్వ మరదమై
 పాగ్గి దిశగఁ బయనించి వరలు దశ దిశలందు ॥

1999

† (10) అంతరిక్షమ్ముందు నలరారు జల శక్తి
 రవి తేజములఁ గలిసి రాజింపుచుండులేః
 మహితమౌ మహిమలను మహిమాన్వితుండౌ
 విశ్వ రూపుం డైన విశ్వేశ్వరేంద్రుండు
 శ్రీ మహావిష్ణువే సృష్టి రథమును సమపఁ
 బంచ భూతము లెల్ల వరలుచుండునులేః ॥

2000

సూక్తమ్—76

ఋషిః—సర్ప ఐరావతో జరత్కర్ణః

దేవతా—గ్రావాణః

చందః—జగతీ

(1) ఆ వ 'ఋంజన ఊర్జాం వృష్టిష్విస్త్యం మరుతో రోదసీ' అనక్తన ।

ఉభే యథా నో¹ అహసీ సచాభువా సదఃనదో పరివస్యాత² ఉద్భిదా³ ॥

805

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కా-ప్రపూర్ణ”

1. ఆవఽఋంజనఽఊర్జాం, 2. రోదసీఽఅనక్తన్, 3. యథానోఽఅహసీ, 4. స్యాతఽఉద్భిదా. (వ్యా.ప్ర.)

- (2) తదు శ్రేష్ఠం సవనం సునోతనాఽత్మో న హస్తమతో¹ అదిగ్రిః సోతరే ।
విదధ్యంగిర్యో² అభిభూతి పౌంస్త్వం మహా³ రాయే చిత్ తరుతే యదర్వతః ॥ 806
- (3) తదిద్ధ్యన్య సవనం వివేరపో యథా పురా మనవే గాఢమగ్ని⁴త్ ।
గో⁵అర్హసి త్వాప్యే అశ్వనిర్విజి ప్రిమధ్వరేష్వధ్వరాగ్ం⁶ అశ్శిశ్రియః ॥ 807
- (4) అవ హత రక్షసో భంగురావతః స్కభాయత నిర్మతిం సేభతామతిమ్ ।
ఆ నో రయిం సర్వపీఠం సునోతసి దేవావ్యం భరత శ్లోకమద్రయః ॥ 808
- (5) దివశ్చిదా వోఽమవత్రరేభ్యో విభ్వనా చిదాశ్వవస్తరేభ్యః ।
వాయోశ్చిదా సోమరభస్తరేభ్యో ఽగ్నేశ్చిదర్చ పితుకృత్రరేభ్యః ॥ 809
- (6) భురస్తు నో యశనః సోత్వస్తసో గ్రావాణో వాచా దివితా దివిత్మతా ।
నరో యత్ర దుహతే కామ్యం మధ్వా⁷ఘోషయన్తో⁸ అభితో మిథస్తురః ॥ 810
- (7) సున్యన్తి సోమం రథిరాసో⁹ అద్రయో నిరస్య రసం గవిషో దుహన్తి తే ।
దుహన్త్యాధరవసేచనాయ కం నరో హవ్యా న మర్జయన్త¹⁰ ఆసభిః ॥ 811

1. యతోఽఅదిగ్రిః, 2. యోఽఅభి, 3. గోఽఅర్హసిత్వాప్యేఽఅశ్వ, 4. ధ్వరాగ్ంఽఅశి, 5. యన్తోఽఅభితో, 6. సువంతి, 7. రథిరాసోఽఅద్రయో, 8. యన్తఽఆసభిః. (వ్యా.వృ.)

(8) ఏతే సరః స్వవసో¹ అభూతన య ఇన్ద్రాయ సునుథ సోమమద్రయః ।

వామంవామం వో దివ్యాయ ధామ్నే వసువసు వః పాఠ్వివాయ సుస్వతే ॥

812

సూక్తము—76

ఋషి—ఇరావతీపుత్రుడు జరత్కర్ణుడు†

దేవత—గ్రావలు (రుబ్బురోలు, పొత్రము)†

(1)*గీ॥ గ్రావలారః మిమ్ముఁ బావనోషస్సుల
నే నలంకరింప నేర్వఁగలను
సామమున మహేంద్రుని సకల మరుత్తుల
రోదసులను గనుఁడు! సాదరముగ¹ ॥

2001

2.గీ॥ రోదసులు యజ్ఞ గృహమున మోద మలర
మాకుఁ బరిచర్యఁ జేయుచు మనుచునుండె
ధరణి యుద్వేదకం బైన ధనముతోడ
నంచితంబుగ మమ్ముఁ బూరించుఁగాక! ॥

2002

(2)*గద్యము॥

ఓ గ్రావలారా! మీరు ప్రశస్య మైన సోమమును బైకిఁ దీయుఁడు! గ్రావ దృఢముగ హస్త
గృహీతయై అశ్వమును బోలి బలము గలది. అభిషవ పేరిరకుఁ డగు యజమానుఁడు
శత్రువుల కభిభావుక మగు బలమును దేవతలవల్లఁ బొందుచున్నాఁడు ॥

2003

(3)*గద్యము॥

ఎట్లు మను రాజునకు గమనము వచ్చెనో: (కలుఁగునో!) యట్లు లి గ్రావకు నభిషవోపేత మగు
సన్మదీయ సోమ యాగాఖ్య కర్మ వ్యాపించుఁగాక! ఆ రీతినే అవహృతాశ్వములతోఁ
గూడుకొనిన త్వష్టపుత్రుడు హంతవ్యుడు కాఁగా అసురాహింస్యములు నధ్వర
సాధకములు నగు నుపలములను యజమాను లాశ్రయించుచున్నారు ॥

2004

1. వసో¹ అభూతన య ఇన్ద్రాయ. (వ్యా.వ్యా.).

† వ్యాతవ్రతి 13వ సంపుటములో (161పుట) నీ సూక్తమునకు ఋషి “ఇరావతీ పుత్రుడు జరత్కర్ణుడు”గాను దేవత
“గ్రావలు”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “జరత్కర్ణుడు” ఋషిగాను
“రుబ్బురోలు, పొత్రము” దేవతగాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. “రోదసులను గనుఁడు పీఠి”. (ఈ సవరించిన పాఠములో గణయతి భంగములు. పై పాఠము తొలిపాఠము.)

(4,5)*సీ॥ ఆమృతారాః మీర లతిభంజకం బగు కర్మచే రాక్షస గణముఁ గొట్టి
పాప దేవత యజ్ఞ పరమ కర్మను జేరకుండెడు నట్టులు యుక్తిఁ బన్ని
సకల రాక్షసుల హింసామతిన్ శ్రద్ధతోఁ గరము నిషేధించి గ్రాలుచుండి
బహుపుత్రయితమైన ¹పరమ ధనం బిచ్చి యమర సుశ్లోకము నధిగమింపుఁ
గీ॥ డింక నధ్వర్యువర్యు లహిన కాంతి, వెలుగు నాదిత్యుకన్నను బలము గలుగు
మీ నిమిత్తము భక్తి నమేయ మైన, నన్నుతిని జేసి నారలు శక్తి కౌలఁది ॥

2005

*గీ॥ విభ్యుకంపె నధిక విమలతచే నొప్పి
వాయుమూర్తికంపెఁ బరమ వేగ
మునఁ జెలంగి పాపకునికన్న నన్నంబు
గలు శిలల మీరు కనుఁడుఁ భక్తి ॥

2006

(6)*గీ॥ కరము కిర్తి వెలుగు గ్రావలుఁ సోమ ర
సము భరించుఁగాకః సముచిత మగు
స్తోత్ర వాక్కులన శుభ దీప్తి మత్తత
నుంతుఁగాకః మమ్ము నొనర మీరు ॥

2007

*క॥ త్వరమానములై శబ్దము
నిరుపమ మౌనట్లు సేసి నిశ్చయముగ నా
పరమ గ్రావలు మధువును
నురుతరముగ నితుఁగాకః నున్నత తీవిన్ ॥

2008

(7)*గద్యము॥

రంహణవంతము లగు గ్రావలు సోమ రసమును నిశ్శేషముగఁ దీయుచున్నవి. స్తుతి
వాక్కులను గోరుచు సోమ సంబంధి యగు సభోరసమును సన్నివైఁ జల్లుటకు
సిద్ధము చేయుచున్నవి. అఖిషవ కర్త లగు ఋత్విజులు హవ్యములను
సగ్నుప్రసేచనాసంతరము స్వాస్థ్యములచే శుద్ధిఁ జేయుచున్నారు ॥

2009

(8)*క॥ నరులారః గ్రావలారాః
కర మఖిషవ కర్మ మీరు కావింపుఁడుః సో
మ రసంబు నిందుఁగనకునై
బిరబిర సిద్ధముగఁ జేసి పేరును గనుఁడిః ॥

2010

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పరధనంబు నొసంగి, (తొ.పా.)

*క॥ వనసీయ మగుచు నుండిన

ధనమును దేజస్సుకొనుట దరియింపుడు: న

జ్జన వాన యోగ్య మగు నా

ధనమును బురుషునకు నిండు: తత్పరమతులై ।

2011

సూక్తము—76

ఋషి—ఇరావతీపుత్రుడు జరత్కర్ణుడు

దేవత—గౌరీవలు (రవి చంద్రులు, రజత మేరు గిరులు)

అర్థాంతరము—1

†(1) ఆ సామ గానాల నమల మేమాఽఽవతులు

అపురూప శృంగాల నద్యులై రూపొండ

నింద్యులై నను సృత్య మింపుగా నొనరించు

సల్ల సల్లన వీచు పిల్ల తెమ్మెరలతో

ఆ మేఘముల జలము లమృతమై వర్షించు

హర్ష పులకాఽంకురా లఖిల సృష్టికి గలుగ ॥

2012

†(2) సవనాన్ని ధూమాల సస్మంత్ర శక్తులను

రంజిల్లి మేమాళి రాణ వర్షము నీయ

బర్హతమ్ములనుండి వ్రవహించు నలిలములు

ఆపాత మధురమై అమృత వల్లుల గూడి

సదులు సదములు నిండి నక్షత్ర పుంజాల

రవి శశి గృహ రాజి రమ్య తేజాల్ వడి

అద్భుత గుణ మిచ్చు నఖిల రుజులను దాపు

నఖిల చరాచరాల ప్రాణాల నిలుపులే ॥

2013

†(3) మనురాజ కృతమైన మహిత సవనమ్ముగా

గాల శక్తుల గలిసి గృహ ఋక్ష గతు లొలసి

రజత సువర్ణాల రమ్యాది దీధితులు

అంతరిక్షములోనె ఆ వర్ష సలిలాల

నై క్యమై వసుతతికి సవనీతలాదులకు

ప్రాణితతు లన్నిటికి ప్రాణ ప్రదా లౌను ॥

2014

*రచయిత:—కావ్యపీఠ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఆ సూర్య శక్తులే అభిల రాక్షస తరుల
సంహార మొనరించి సౌభాగ్యముల నిలుపు
యజ్ఞాఽగ్ని రూపాల నా వేద మంత్రాల
శబ్ద శక్తుల దివ్య శాంతి కుభముల రూపు
మావంగ యత్నించు పాపాత్ములను సదా
తున్నాడు దేవుండు సన్ననో గతి మీఱ ॥

2015

†(5) పిదూర్పమై తనరి శ్రీ లోలుకు దివు తెల్ల
నత్యంత విభవాల నాదిత్య విష్ణు దయఁ
దిమిరాలఁ బోఁద్రోలి దేదీప్యమానతల్
తేజరిలు జగతిలోఁ దివిరి దుశ్శక్తులన్
విద్యస్త మొనరించి విశ్వ శాంతిని గూర్చి
సకల సౌభాగ్యాల సంతరించెడి మహా
సదృజ్ఞ సంభార శాంతి మంత్రాలైవకుల
సత్పతితమ్ములే సకల మనుజుతమా: ॥

2016

† విశ్వ నృప్తిని వెలయు విప్రులాగ్ని గోళాల
ననల గిరి తతులును ననిలాఽన్వితా లగుచు
అద్భుతముగా వెలుగు నమరు సదనత్తులను
సఖిలమున్ గాపాడు నన్నింటి భక్షిండు
నగ్నినిగ్రహమునన్ అగ్ని సదుభయఁ బెట్టు
యజ్ఞ గుడాఽర్చనల నగ్నిదేవ సలరించు ॥

2017

†(6) రవి పవి వాక్కులన్ రాజించు గగనమ్ము
శబ్ద నిశ్శబ్ద తతి శక్తులన్ సద్వాయు
భవ్య తరంగాలు వ్యాపించి మీఱంగ
లోక సౌఖ్యాఽవకులు ప్రాకటములై వెలయ ॥

2018

† దివ్యత్వ మొనఁగూడు దివ్యాత్మగా వెలిఁగి
రజర సుమేరు గిరు లజర మై యమర మై
భవ్యదేవాఽవకుల పరమ దేవాఽవకుల
దివ్య వాహ్మశిలి నవ్య వాన మూచు
అభిల కామము లొనఁగి అమృత జలముల నొనఁగి
హాయి సమకూర్చులేఁ అంతరిక్షములోన ॥

2019

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లనూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(7)†క॥ చంద్రాఽమృత సోమమ్మును
సాంద్రముగఁ బరిగ్రహించి జ్వలియించు మహా
చంద్రచ్చద రవి తతులై ఆ
తంద్రముగా విశ్వ సృష్టిఁ దనరుఁ గ్రహమ గతిన్ ॥

2020

†క॥ రవి లేజము వ్రసరింపఁగఁ
బ్రవిమల శశి కాంతి జాల చంద్రిక లలరున్
లవతార సూర్య లేజ
మృవిభక్తము శీతలమున కని తెలువంగన్ ॥

2021

(8)†క॥ అమృత జలమ్మై సోమము
కమనీయ మ్మా సుమధుర కాంతి వ్రద మై
శమ దమ శక్తుల నొనఁగును
నమితాఽమృత సిద్ధి మంత్ర మమర సుసిద్ధిన్ ॥

2022

†క॥ సూర్యుని బోషించెడి ఆ
ఆర్యేంద్రుని సుసోమ శక్తి నారాధింపన్
నాఽఽర్య¹ కుశక్తులు తొలఁగును
హర్యగుల అమృత శక్తు లలరున్ సుగతిన్ ॥

2023

సూక్తము—76

ఋషి—ఇరావతీపుత్రుఁడు జరత్కర్ణుఁడు
దేవత—గ్రావివలు (రవి చంద్రులు, రజత మేరు గిరులు)

అర్థాంతరము--2

†(1) ప్రిణ ప్రిదాతవై క్రాళు కాంతుల నొనఁగి
భువి దివి లోకాల పూర్ణ జ్ఞానము నిచ్చి
పగలు రాత్రులు గూడఁ బరఁగు మా జన్నాల
హవిరన్నము గ్రహించి ఆదరించెడి యింద్రః
రోదసిన్ మరుదాశు లేద మొయిశుల నడిపి
నవనద్ జ్ఞానాల నద్వర్షముల నిమ్ము! ॥

2024

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. నాఽఽర్య=అదైవీయ.

†(2) విశ్వ సృష్టిని నిత్య మశ్వరమ్మా సహజ
 రవ్యదయ యజ్ఞాల రంజిల్లు చైతన్య
 చిత్త శక్తులు సర్వ శ్రేయాల విలసిల్లు
 నానంద కందళిత మౌ దీప్త సంపదలు
 ఋత దీపమై సత్య పిత రూపమై నిత్య
 జిత మహా శాత్రవ తతుల సంస్తుత్య మౌ ॥

2025

(3)† జల యజ్ఞముల ఘన ఫల యజ్ఞములు మీఱ
 సశ్వసీ దేవతల నా దేవ వైద్యులన్
 ఆరాధనము చేసి ఆయురారోగ్యాల
 భవ్య భవ భోగాల బాగ్యాల నందఁగా
 ప్రేమాఽధ్వరమ్ములను ద్రియ మారఁగాఁ జలిపి
 పంచ భూతాఽఽవశుల నంచితముగా మించు
 ఆ మనశ్శక్తులను నతిలోకముగఁ జెంచి
 ఆమూల చూడముగ సఖిల భువనాల్ తిరుగు ॥

2026

†(4) దివ్య దేవాఽఽవశుల భవ్యాఽర్చనలు చేసి
 గగన రతుం డౌచుఁ గ్రాలు గ్రహ ఋక్షముల
 గతి శక్తు లెరుఁగుచున్ ఋతు పవన నిర్మతిని
 జల సంపదల మ్రింగు చల రక్షసులఁ దునిమి
 సిరి సంపదలు మీఱఁ బరఁగ సౌఖ్యాఽఽవశులు
 అజ్ఞానములఁ బాపి విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన
 సుజ్ఞాన పుంజాల సూరులకు సూరులై
 వీరులకు వీరులై వీరులై వెలుఁగ నగు ॥

2027

†(5) గాఢాంధకారాల మూఢాంధకారాలఁ
 జెండాడి చేదించి చెలఁగు చిద్దీధితుల
 దివమై దివ్యమైన నవ నవ్య నిత్యమై
 సచ్చిదానంద మౌ సత్య మౌ పదముగా
 నెఱిఁగి ఆరాధించి యిందు సోమ మ్మగ్ని
 రవి శక్తులను బ్రభన్ రగిలించి మించు గతి
 సమృత శక్తులఁ బొంది అతిరక్తి పుణి నొంది
 అనిలాఽనల సలిల మందు మృద్గగనాల ॥

2028

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) ఆజ్ఞాన తిమిరాంధతాఽంబుధిని దాటంగ
 ఓవి దివుల రవి కాగ రవులకే రవి కాగ
 వెలుగు వెలుగుల వెలుగు విష్ణు పర మౌ వెలుగు
 ఆదిత్య తేజమ్మై అమర మౌ సేతు వగు
 నన్యోఽన్య జంధాల నా వరమ పడ గతుల
 నఖిల కామ్యమ్ములకు నదె మార్గదర్శి యగు ॥

2029

†(7) ఆ శశి పూర్ణ మౌ నమృత రస శక్తులన్
 ఆ సూర్య గోళాలె ఆవిష్కృతిని జేయు
 నమృత కిరణాఽఽవశుల నగ్ని కిరణాఽఽవశుల
 సుదృవిల్లగఁ జేయు సుల్లముల్ రంజిల్ల
 ప్లేల్చు ఖర కర కరాలఁ బీల్చు నా అమృతమును
 బీల్చి మరి మరి మంతుఁ బెంచు నమృత శక్తి
 నావికర్షణ శక్తు లాకర్షణ ప్రశక్తు
 లమృతములై వరఁగు సంతరిక్షములోన ॥

2030

†(8) రజత గిరి మేరు గిరి రాజించు సోమాల
 నింద్ర జవ జీవాలె యిసుమడించు సు నింగి
 వసు శక్తు లన్నియున్ మినమినలఁ బెంబొందు
 మాటిమాటికి దైవ మహిమలే మహిత మౌ
 దివి ఓవుల గోళాల లేజాలు జ్వలిత మౌ
 బ్రహ్మ శక్తు లన్నియున్ విభవ మై చెల్వొందు ॥

2031

సూక్తమ్—77

ఋషిః—సూర్యమరశ్మిర్బార్గవః

దేవతా—మరుతః

చందః—త్రిష్టుప్; 5-జగతి

(1) అభ్రపుషో న వాచా పుషా వసు హవిష్మన్తో స యజ్ఞా విజానుషః ।

సుమారుతం న బ్రహ్మణమర్హ సే గణమస్తోష్కేషాం న శోభసే ॥

813

(2) శ్రియే మర్యాసో¹ అంజీగం² రకృణ్యత సుమారుతం న పూర్వీరతి క్షవః ।

దివస్సుత్యాస² ఏతా న యేతిర ఆదిత్యాసస్తే² అకాశా స వావృదుః ॥

814

1. మర్యాసో¹ అంజీగం² రకృణ్య, 2. పుత్యాస² ఏతా న యేతిర ఆదిత్యాసస్తే² అకాశా. (హృ.వృ.)

(3) ప॑ యే ది॒వః పృ॒థి॒వ్యా న బ॒ర్హణా త్మనా రి॒రిచ్యో॑ అ॒ఛాన్న్వ సూ॒ర్యః ।

పా॒జస్వ॑న్తో న పీ॒రాః ప॑న॒న్యవో రి॒శాద॑సో న మ॒ర్యా ³అ॒భి॒ద్యవః ॥

815

(4) య॒ష్మాకం బు॒ద్ధే ³అ॒పాం స యామ॑ని వి॒భుర్మతి న మహీ శ్రో॒త॒ర్యతి॑ ।

వి॒శ్వపు॑ర్య॒జ్ఞో ⁴అ॒ర్వాగ॒యం సు వః ప॒ర్యస్వ॑న్తో న స॒త్రాచ॑ ⁵ఆ గత ॥

816

(5) యా॒యః ధూ॒ర్ష ప॒ర్యుజో న ర॒శ్మిభి॑ర్యోతి॒ష్మన్తో స ఖాసా పు॒ష్టిధుః ।

వ్యసా॑సో స స్వ॒యశ॑సో వి॒శాద॑నః ప॒రపా॑సో స ప॒రసి॑తానః ప॒రపు॑షః ॥

817

(6) ప॒ర య॒ద్వహ॑ద్వే మి॒దురః పరా॑కాదే॒ యూయం మి॒హః సంవ॑ర॒జస్య వ॑స్వః ।

⁶వి॒దానా॑సో వస॒వో రా॒ధ్యస్యా॒ఽఽరా॒చ్ఛిద్ ద్వేషః స॒సుత॑ర్యు॒యోత ॥

818

(7) యో ఉ॒దృచి॑ య॒జ్ఞే అ॒ధ్వరే॒ష్ఠా మి॒దుర్యో॑ న మా॒సుషో దదా॑శత్ ।

రే॒వత్ స ఏ॒యా దధ॑తే సు॒చీరం స దే॒వానామ॑పి గో॒పీథే॑ అ॒స్తు ॥

819

(8) తే హి య॒జ్ఞేషు॑ య॒జ్ఞియా॑సో ఊ॒మా అది॑త్యేన నామ్నా శంభ॑విష్టాః ।

తే నో॑ఽవస్తు రథ॒తూర్మసి॑షాం మహాశ్చ యామ॑న్నధ్వరే చ॒కానాః ॥

820

1. రిరిచ్యోఽఅఛాన్న్వ, 2. మర్యాఽఅభిద్యవః, 3. బుద్ధేఽఅపాం, 4. యజ్ఞోఽఅర్వా, 5. సత్రాచఽఆ గత,

6. విదానాసో, 7. యఽఉదృచియజ్ఞేఽఅధ్వరే, 8. గోపీథేఽఅస్తు, 9. యానఽఊమాఽఅదిత్యే. (వ్యా.వృ.)

సూక్తము—77

ఋషి—భార్గవుడైన స్యూమ రశ్మి†

దేవత—మరుత్తులు†

(1)*గీ॥ ఆభ్ర నిస్సృత జలంబుల ననుసరించి
యా మరుత్పంక్తికిన్ ధన మందఁజేయు
హవ్య యుక్తయాగముల వలె నా మరుత్తు
లఖిలమును బుట్టఁజేయుచు నమరుచుందు ॥

2032

*గీ॥ శోభన మరుత్తులను నేను స్తుతులవలనఁ
దొల్లి స్తుతియింపలేదుగా యుల్ల మఱఁ
గాన నూతన మౌ స్తోత్రకలనవలన
నన్ను తించుచున్నాఁడ సకల శక్తి ॥

2033

(2)*గద్యము॥

స్వశరీర శోభనార్థము మనుష్యరూపు లగు మరుత్తులు మనుష్యు లగుచు సుకృతివిశేషమువలన
నమరు లైరి. శోభించెడు మరుత్తుల గణమును బహు క్షపముత్తులు పరిభవింపలేవు. వారిని
మేము స్తుతియింపలేదుగాన ద్యుదేవతయొక్క పుత్తులు వెడలుచున్నారు. అదితిపుత్తులు
నాకృమణ శీలురు నగు మరుత్తులు వృద్ధిఁ బొందకుండనున్నారు ॥

2034

(3)*గద్యము॥

స్వశరీరమూలమున సభ్రమునుండి సూర్యుఁడు వతె మరుత్తులు దివమునుండి పృథ్వినుండి
గొప్పది యగు నాత్మవలన నతిరిక్తు లయిరి. వీరుల వలె స్తుతికాము లగుచున్నారు.
మనుష్యులను బోలి యభిగత దీప్తు లగుచున్నారు ॥

2035

(4)*గీ॥ మీ సుసంగ్రహమువల్లను మెచ్చఁదగిన

యంబు గమనంబు రీతి మీ యభిల పంక్తి

పాటువల్ల మరుత్తులు! భవ్య భూమి

శీర్ణితం బొందకుండఁ దాఁ జెలఁగుచుండు ॥

2036

† వ్యాసవ్యాస 13వ సంపుటము 165వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “స్యూమ రశ్మి”గాను, దేవత “మరుత్తు”
(ఏకవచనము) గాను వ్యాసి, 13b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికతో “స్యూమ రశ్మి”
ఋషిగాను “మరుత్తులు” (బహువచనము) దేవతగాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ విశ్వ రూప పృథ్వి విమలేష్టి సాధనం
 బైన హవ్యకలన నధిగమించు
 నన్నపంతుల వలె నతిసుఖ దాతలై
 సంఘములుగ¹ మీరు సాగి రండు: ॥

2037

(5)*సీ॥ తేజస్వలైన యాదిత్యాదులం బోలి ఖా నమంచితులయి పరగుఁ డీరు:
 శ్యేనములం బోలి శ్రీకరోషస్సుల లలిత భావంబుతో వెలుఁగుఁ డీర
 లట్టివానినిఁ బోలి యతిశయ విశదులై స్వామ్యత్ర కీర్తుల సాగుఁ డీరు :
 యానయోక్త సుబద్ధ హయములఁ బోలుచు గంతలై యంతటఁ గదలుఁ డీరు :

గీ॥ కరము పథికులఁ బోలుచుఁ గడుఁ బ్రసిద్ధ
 యానములఁ గల్గుచున్ బ్రథమాను లైన
 యో మరుత్సంఘములు! మీర లోలి సర్వ
 దేశములఁ దిరుగవలయు² దీక్షఁ బూని ॥

2038

(6)*గీ॥ దూరముననుండి మమ్ములఁ జేరవచ్చు
 నపుడె వరణీయ ధనము మా కందఁజేయు
 మీర లంతర్హితుల శత్రుఁ పీరవరులఁ
 భారఁ దోల్చుఁడు! దూరము వంత మలర ॥

2039

(7)*చ॥ సననము పూర్ణమై వెలుఁగ సర్వ మరుత్తులకున్ వలెన్ మహా
 త్సవమున నన్య పూరుషుల కిన్న మొసంగెడు యజ్ఞ కర్త తా
 భువనమునంచు భవ్యతర పుత్రుల సన్నముఁ గాంచు నింక వా
 నప ముఖ రాజితో³ మధు రసంబును ద్రావునుగాకఁ బీరితితోన్ ॥

2040

(8)*ఉ॥ యాగములందుఁ బూజ్యు లగునట్టి మరుత్తులు సంతసంబుతో
 సాగుచు⁴ సీబివల్లను వెనన్ సుఖ మిచ్చు జనాళి నిష్ఠికిన్
 వేగము పోవఁజేసెడు వివేకులు నై వెలుఁగొంచుచుండి మా
 యీ గురు నన్నుత స్తుతి మహిన్ వినుచుందురుగాత నెల్లెడన్ ॥

2041

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. రండు: సరసులార!, (తా.పా.), 2. దిరుగవలెనుఁడి: దీక్షఁబూని, (తా.పా.), 3. సురసంబును ద్రావునుగాక
 వాఁడొగిన్ (తా.పా.), 4. వాఁడవల్లను వెనన్ సుఖ మిచ్చెడు వార లిష్టికిన్. (తా.పా.)

సూక్తము—77

ఋషి—భార్గవుడైన సూర్యుని రశ్మి

దేవత—మరుత్తులు

ఆర్థాంతరము—1

†(1) శబ్ద శక్తులును నిశ్శబ్ద శక్తులు లేక
 యజ్ఞ యాగాలవశుల హవిరాదులును లేక
 అత్యంత సహజమై ఆ దేవు మహిమమై
 అల్ల మరీచి నామానిలముల్ వీవగా
 వసు శక్తు లొనరంగ వర్ష దారలు కురియ
 నర సుర గణాదులకు నవ విధ బ్రహ్మలకుఁ
 బంచ భూతాత్మ ప్రపంచ సర్వమునకు
 విశ్వ సృష్టికి శక్తి విమలమై వెంపొందు ॥

2042

†(2) ఆదిభూతము కాని ఆ అనిల మృద్ది
 ఆ దేవదేవు కృప సమర మరీచిగా
 విష్ణు వాదిత్యుని విమల శక్తిని సృష్టి
 వ్యాపించి సచ్చక్తి ప్రాణి రూప మౌచు
 జరముల సచరాల సంచరించుచు సర్వ
 మావరించుచుఁ బరిత్యజించుచున్ దిరుగు ॥

2043

(3)†క॥ భువి దిద్వాఽఽదులలోనన్
 బవస తతులు సంచరించుఁ ద్రాక్షన శక్తిన్
 రవి శశి జల గగన వరత
 నవితథ తాదాత్మ్యతమెయి నంది గుణములన్ ॥

2044

(4)†క॥ అమలానిల సంగమమున
 విమలము లొ మొయిళు లెల్ల విశ్వ వ్యాప్తిన్
 అమృతములొ మమర జలము
 లమితముగా నొనఁగుచుండు సమరాచితమై ॥

2045

† బుద్ధీంద్రియమునన్ బూర్ణ దీప్తితులతో
 నజ్ఞాన యామల సంతరింపఁగఁజేయ
 జల గతమై తనకు ననమరుచ్చక్తులే
 దాహ్యులంతరములన్ ద్రాహ్మ్యముగా నిలుచు
 బరమ హంసగ వెలుగుఁ ద్రాణ హంసగ దిరుగు
 విశ్వ జల యజ్ఞాన సర్వి శక్తుల మలచు ॥

2046

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(5) వెలుగులన్ వెలుగుగా నలిలాల నలిలముగ
మృత్తులన్ మృత్తుగా మిన్నులన్ మిన్నుగా
రూప విరూపాల¹ సృష్టి నరూపాల
దశ దిశల విహరించు దశ దశల సుమరుత్తు ॥ 2047
- †(6) అందరును ద్వేషింప నావహ మై మహా
మారుతమె పోరుగా హోరుగాఁ జెలరేగు
నానా వివాలుగా నూను భీభత్సాలు
సిరి సంపదల బ్రతుకు చెల్లాచెదురు కాగ-
మరు వనంతమ్ములౌ మలయానిలమ్ములన్
అందరున్ హర్షాలఁ గొంపలములన్ మరచి
మై మరువఁ బ్రాణి తతి మహిత మహోత్సవ
సంవరణ సంగతిన్ సర్వమ్ము పులకించు ॥ 2048
- †(7) సద్యజ్ఞ తతులలో నన్మరుత్తులు మీఱ
నుక్కృష్ట మౌ నన్ని ఉద్భూత మౌచుండు
మానవత్వము మీఱి మహిత దేవత్వమును
దేవాధిపత్వమును దేవదేవత్వమును
గోపినాథుఁడు కాగి గోపాలకుఁడు కాగి
విష్ణు మరీచిగా విశ్వమ్మునే సమపు ॥ 2049
- †(8) అర్ధనారీశుఁడై అదిత్య విష్ణువై
యజ్ఞమ్ములంపు నా యజ్ఞ యజ్ఞాలలో
మహిత మనీషులకు మహామహమై నిల్చి
అంధతను దొలఁగించు నద్వర చరితాల
నా మరీచియె వెల్గు నతిలోక శక్తులన్
అయురారోగ్యాల నఖిల శుభముల నొసఁగు ॥ 2050

సూక్తము—77

ఋషి—భాగ్యవదైన స్మృతు రశ్మి

దేవత—మరుత్తులు

అర్థాంతరము—2

- †(1) మేఘజాలమునుండి మించి కురిసెడి వాన
పుడమివై బ్రతుకులను బొసరు నస్యాఽఽవకులఁ
బెంబొండఁ జేయు గతి విమల వాక్ ఛక్తులన్
జనిత మౌ వాయుపుల్ ధన సంపదల నొసఁగు

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-ప్రపూర్ణ”

1. “రూఁఋ”లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

ఘన శుభ సుఖాఽఽవశులఁ గలిగించు నారోగ్య
మా మంత్ర యజ్ఞాల నష్ట వసు సంపదల
నభివృద్ధి చేయ నగు నా జగ్గిహ్మ శక్తులన్
మరున్ మరీచులన్ మహిత దివ్యత్వ మౌ ।

2051

†(2) అనమాన మారుత మృల్ల మరీచితో
విశ్వ కళ్యాణములు వెలయింపఁగా నౌను
అఖిల దుర్వాయువుల నంత మొందింప నౌ
లోక భీకర శత్రు మూకాఽఽశులను నెల్ల
నిర్జింపఁగా నౌను నిండు సచ్చక్తి తో
దివ్య ప్రకృతి మార తేజోమయ మ్రొన
ప్రతిరూపు నాదిత్య పూర్ణ దయ మీఱఁగా
దుష్టాఽఽశి విశ్వానఁ దుడిచిపెట్టుకుఁ బోవు ॥

2052

†(3) భువులవల్లనుగాని దివులవల్లనుగాని
మరుదాశు లెన్నడున్ మహితత్వ మొందవు
రవి కిరణ జాలాల భువి దివుల సలిలాలు
జలదమ్ము లౌ గతిగ నన్మరీచుల శక్తి
జలదముల్ వర్షించు జ్వలియించు ననలముల్
అగ్ని గోళా లెల్ల నద్భుత జ్వాలలన్
గీలులన్ వెలుఁగులన్ గెరలించు మరలించు
విశ్వ వ్యాప్త మౌచు విహరించు స్వేచ్ఛగా ॥

2053

†(4) విశ్వాన విలసిల్లు విమల మౌ మరుదాశి
ఒక టొకటి ఒరుసుకొన నుద్భూత మౌ నగ్ని
వవనాల నవనాల హవిషాలు దివిజాఽఽశి
నలవోకగాఁ జేరు నెలవాఁకగా మీఱుఁ
జవనాల సలిలాలు అల లౌను నుడు లౌను
గలగలా ప్రవహించు జలజలా ప్రవహించు
నౌరవడుల నురవడుల నురుకు లిడు సుష్పొంగు
దుర్గంధ జాలాల దూరముగఁ బోఁజేసి
మృత్సుగంధములను చూర్కొనఁగ హాయిగా
వహియించు రహి మించు విహరింపఁగాఁ జేయుఁ
జగలు పొగలును లేని వగలు నెగులును లేని
గగనాన గగనమై అగణిత జగ మౌచు
నా మరీచ్యనలమ్రొ ఆమేయ మౌ శక్తి
నలరారుచుండులే! ఆ విష్ణు పర మౌచు ॥

2054

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) ఆ వైష్ణవాదిత్యు నసమాస తేజాల

శాంతి వేగమ్ముతోఁ గరువలి పయనింపు
నా నన్మరీచి మహా శక్తులు మీఱ
సృష్టి దుశ్శక్తులను జెండాడుఁ దున్నాడు
సకల లోకాలలో సదమలోషస్సులను
సంచరించును మహా శాంతి సందాతగా ॥

2055

†(6) ద్యోప్యధ్వలను దాటి దూర తీరాలలో

విహరించు సంవరణ సహితానిలమ్ములే
అంతరిక్షమునుండి ఆపురూప శక్తితో
మహితమై పుష్పమివై మలయాలపై మలఁగు
జలద మాలల శక్తి వంచించు దుశ్శక్తిఁ
దుసుమాడి ప్రకృతిని సునుత రక్తులు మీఱ
వర్షాల తర్షాల హర్షాల నొసఁగుచున్
బోషక పదార్థాలఁ బూర్ణ వృద్ధిని జేయు ॥

2056

†(7) యజ్ఞాగ్నితతులలో నాజ్ఞామలన్ బోయ

నావహ మై యనిల మతిలోక వివహ మై
వేద మంత్రాక్షరాల్ మూడలించెడి శక్తి
సంతరిక్షముఁ జేరు సమల భుజముల నొసఁగు
నష్ట వసు శక్తులకు నఖిల లోకాఽఽవశికి
నింతింత లనరాని యెస లేని గతులతో
సర కిన్న రాదులకు సుర సాగుముల కెల్ల
సంతోష మొనఁగూర్చు సౌభాగ్యముల నొసఁగు ॥

2057

†(8) వైష్ణవాదిత్య సత్ప్రాభవ మ్ముప్పంగఁ

గాంతి పుంజాలతోఁ గ్రాంతి వింజామరాల్
వీవంగ విశ్వాన విమలాఽఽనిలాల్ సదా
సృష్టి సంస్థితి గతులు వ్యష్టి సమిష్టులను
శంకరములై నిలుచు శశ్వత్ సుఖా లొసఁగు
విశ్వ సంస్కృతిలో అశ్వర శక్తులన్
గతి రతుల మతి ధృతుల నతిలోక కృతు లొలయ
మహితమౌ విభవాల విహితములుగాఁ జేయు ॥

2058

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—78

ఋషిః—స్వామరశ్మిర్బార్గవః

దేవతా—మరుతః

ఛందః—తిర్విష్టప్: 2, 5-7-జగతీ.

(1) విపాస్సో న మన్మథిః స్వాద్యో దేవావ్యోః న యజ్ఞైః స్వప్నసః ।

రాజానో న చిత్రాః సుసందృశః శీతీనాం న మర్యా అరేపసః ॥

821

(2) అగ్నిర్న యే భ్రాజసా రుక్మవక్షసో వాతాసో న స యుజః సద్యః హితయః ।

వృజ్ఞాతారో న జ్యేష్ఠాః సుసీతయః సుశర్మాణో న సోమాఽఋతం యతే ॥

822

(3) వాతాసో న యే దునయో జిగత్సవో ఽగ్నీనాం న జిహ్వో విరోకిణః ।

వర్మణ్వన్తో న యోదాః శిషీవన్తః పితృణాం న శంసాః సునాతయః ॥

823

(4) రథానాం న యేగరాః సనాభయో జిగీవాంసో న శూరా అభిద్యవః ।

వరేయవో వ మర్యా ఘృతపుష్పో ఽభిస్తర్తారో అర్కం న సుప్తభః ॥

824

(5) అశ్వాసో న యే జ్యేష్ఠాః స ఆశవో దిధిషవో న రథ్యః సుదాసవః ।

అపో న నిమైరుదభిర్జిగత్సవో విశ్వరూపా అంగిరసో న సామభిః ॥

825

1. మర్యా అరేపసః, 2. సద్యః హితయః, 3. సోమాఽఋతం, 4. విరోకిణపి, 5. శూరా అభి,

6. స్వర్తారో అర్కం, 7. జ్యేష్ఠాః స ఆశవో, 8. రూపా అంగిరసో. (వ్యా.వర్గ.)

(6) గా॒వా॒ణో న సూ॒రయః॑ సి॒న్ధుమా॑తర॑ ఆదర్శి॒రాసో॑ ఆద్రో॒యో న వి॒శ్వహా॑ :

శి॒శూలా॑ న క్రే॒శయః॑ సు॒మాత॑రో మహా॒గ్రామో॑ న యామ॑స్సుత త్విషా ॥

826

(7) ఉ॒షసాం॑ న కే॒తవో॑ఽఛ్వ॒రశ్శి॒యః శు॒భంయ॑వో నాం॒తిభి॑ర్వ్యశ్శి॒తన్ :

సి॒న్ధవో॑ న య॒యియో॑ భా॒జదృ॑ష్టయః పరావ॑తో న యో॒జనా॑ని మమి॑రే ॥

827

(8) సు॒ఖాగా॑నో దే॒వాః కృ॒ణుతా॑ సుర॒త్నాన॑స్మాన్ త్రో॒తృన్ మి॑రుతో వాప్స॒ధానాః॑ :

అధి॑ స్తోత్ర॑స్య స॒వ్యస్య॑ గాత స॒వాద్ధి వో రత్న॑దే॒యాని॑ స॒న్తీ ॥

828

సూక్తము—78

ఋషి—భార్గవుఁడైన సూ॒ర్యమ రశ్మిః†

దేవత—మరుత్తులు†

(1,2)*సీ॥ బ్రా॒హ్మణు॑లం బోలి ప॒రీస్తు॑తి సుందర ధ్యానులై యంతట నరుగువారు
నవనములన్ దేవ సంఘంబుఁ డనిపెడు యజమానులం బోలి యమరువారు
శ్రీల సన్మూర్ధాభిషిక్తులం బోలుచుఁ బూజలం గాంచుచుఁ బోవువారు
మనుజులం బోలి తా మనిశ మపాపులై నిజ గృహంబులయందు నిలుచువార

గీ॥ లగ్ని యెట్టులు శోభింపునట్టి రీతి, దీక్ష తేజస్సుతోఁ గడు దీప్తిఁ గాంచి
హేమ వక్షస్సులం గల్గు భీమ వాత,ములను బోలు మరుత్తులు వెలుగుచుందు ॥

2059

*గీ॥ ఇచ్చ జనియించినంతనె యేగఁగల్గు
జ్ఞానులం బోలి పూజ్యులు సరస సోమ
ములను బోలుచు సుముద్దులై వెలుగునట్టి
యో మరుత్తులుఁ యజ్ఞంబు¹ నొందుఁ డీరు ॥

2060

1. మాతరఽఆదర్శిరాసోఽఆద్రోయో. (వా॒.ప॒.)

†వా॒త్రివ॒గ్రితి 18వ సంపుటము 167పుటలోను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలోను, ఋషి “సూ॒రమరశ్మి”గాను, దేవత “మరుత్తులు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసినది.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యజ్ఞంబుఁ జేరుఁడిరు. (తొ. పా.)

(3)*గద్యము॥

ఏ మరుత్తులు వాయువుల రీతి శత్రు కంపయితలై గమనశీలులోఁ అగ్నిజ్వాలల వలె విరోచన
శీలముఖలోఁ కవచములు గలుగు యోధుల మాడ్కి శౌర్య కర్మవంతులోఁ జనకుల
వాక్కుల చందాన సుదాసులోఁ యట్టి మరుత్తులు మా యజ్ఞమునకు వత్తురు గాకః ॥

2061

(4)*గద్యము॥

రథచక్రములయొక్క యరలు చాల సున్నను నవి సమాన నాధులు గలవి యగునట్లు
మరుత్తులు ఒక యంతరిక్షముననుండి పరస్పర బంధభూతములు, జయశీలు లగు
శూరుల మాడ్కి నభగత దీప్తులు. వరమును నితరుల కొనంగఁగోరుచున్న
మనుష్యుల వలె నుదత సేక్తులు. స్తోత్రమును బఠించు వండుల కైవడి
సుశబ్దము గలవారు మరుత్తులు ॥

2062

(5)*గద్యము॥

ఏ మరుత్తు లశ్వముల వలెఁ బ్రశస్యతములు, శిఘ్రగమనులు, వసుధారకుల వలె రథస్వాములు
సుదాసులు, అప్పుల వలె నిమోచకములలో గమనశీలురు, నానారూపులు సామయుక్తులు నగు
నంగిరస్సుల వలె సర్వదా సామగులు నగుచున్నారు ॥

2063

(6)*గద్యము॥

ఉదక పేరిరకము లగు షేఘముల వలె నదీ నిర్మాతలు, వజ్రాద్యాయుధముల వలె శత్రు
హంతలు, శోభన మాతృక లగు శిశువుల వలె విహర్తలు, మహా జన సంఘము వలె
గమనమందు దీప్తి యుక్తులును నగు మరుత్తులు మా యజ్ఞమునకు వత్తురుగాకః ॥

2064

(7)*గద్యము॥

ఏ మరుత్తులు ఉష్ణోరశ్మిల వలె యజ్ఞము నాశ్రయింతురోఁ కళ్యాణ రాము లగు వరుల వలె
నాభరణములచే దీపింపఁబడుదురోఁ నదుల వలె గమన శీలలోఁ దీవ్యమానాఽఽయుధులై
దూరాధ్వనీనము లగు బడబలు వలె దూరదేశములకుఁ బోవుదురోఁ యా మరుత్తులు
మా యజ్ఞమునకు వత్తురుగాకః ॥

2065

(ఈ ఋక్కుచే స్తుతిని జాలించుచున్నాఁడు)

(8)*గద్యము॥

ఓ మరుత్తులారాఁ స్తుతిచే వర్ధమాను లగు మీరు మమ్ము సుధనలుగాఁ జేయుఁడుఁ శోభన
రత్నములను గలవారినిగా నొనర్పుఁడుఁ మరియు మీరు స్తోత్రమునకు నభిభూత
మగు స్తోత్రమును బొందుఁడుఁ మా కీయవలసియున్న రత్న దానములు చిర
కాలమునుండి మీ యొద్దఁగలవు ॥

2066

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—78

ఋషి—భార్గవుడైన సూర్యుని రశ్మి

దేవత—మరుత్తులు

అర్థాంతరము—1

(1)†చ॥ హృదయము లేని విప్రుని కుహీనపు స్వాధ్యయనమ్ము రీతి, నా
సుదివిజులన్ విశేష రతిఁ జూరఁగొనన్ గలదైన యజ్ఞ సం
పద గతిఁ, బాలనమ్ము నెడఁబాసి సుదర్శన మైన లేని చి
త్ర దశగ రాజు గాఁగ, జన తండము లేని మహిపతిశుగా
నుదకము లీయ లేని గతి నుండు మరుత్తులు వ్యర్థ మౌనులే: ॥

2067

†(2) అగ్ని పగిది భాసింపక భగ్న వక్షస్థలము భాతిఁ
బ్రహ్మ పృథివీలు లేని పరమ శుభ్ర జ్యేష్ఠఁ డట్లు
సుఖము లేని నీతి రీతి సోమాఽమృతమ్ము లేని
ఋత శక్తుల వలెన్ మతి రక్తులు వృథా కలిత
మౌ రీతిగ నఖిల సృష్టి నాదుకౌనుచు నాయు వౌనఁగు
సత్తు లేని శక్తి లేని చవట మరుత్తులు వృధా ॥

2068

(3)†క॥ సంచలనపు శక్తులతో
వంచితములు కాక విశ్వ పద మాప్యతమై
సంచిత మహాఽగ్ని జిహ్వల
సించితమై వాయు వితతి చెలఁగున్ సృష్టిన్ ॥

2069

†(4) వీరత్వమే లేని వెను యోధ తతి గాఁగ
నాత్మ గతి రహిత మౌ నా పితృ దుర్గతిగ
స్తుతి సుతుల్ విసదాని సురవరుని రీతిగా
మహిత శక్తులు లేని మరుదాళి యేలరా:
లోక నింద్య మైన మూఁక కరుచలి యేల:
రాకాంతము కాని మూఁక గగన మ్మేల: ॥

2070

(5)†ఉ॥ కాల రథమ్ము విశ్వమునఁ గ్రాలుచుఁ గాంతుల సౌర చక్రముల్
లీలగ గిరుగిరుగినను రింగుల రింగుల సంచరింపఁగాన్
బాలితమో! అపాలితమో! నాఁగఁ జరించు మరుత్తతుల్ ప్రభన్
ధీ లలితమ్ములై వివిధ దీప్తుల వారిని సంప్రపూర్ణ మౌ ॥

2071

+ విశ్వ రూపాలైన వివిధాగ్ని పుంజాల
 దిగ్దిగంతాలలో దేదీప్యమానమై
 కాంతి పుంజాలతోఁ గ్రాంతు లీనుచు నదా
 జల సంపదలు మీఱ నలుదెసల వ్యాపించి
 కాల రథము నెక్కి క్రాలెడి సామాల
 శబ్ద శక్తులు తనర సంచరించును మరుత్తు ||

2072

(6)†క॥ రవి శశి లోకాల్ జగతిని
 నవితథ గతి రంజిలంగ నపురూప మై
 దివి సింధు మాత రతిగను
 బవన తతుల్ శిశువు లొచుఁ బరఁగున్ బ్రకృతిన్ ||

2073

+ విశ్వాన మరుదాశి విమలోదకము లిచ్చుఁ
 బిడుగులొ నగ్నులన్ బెను వజ్రముల నొనఁగి
 శత్రు సహాయాల సంహరింపఁగఁ జేయు
 ప్రకృతి మాతను నదా ప్రతికృతిని రక్షించుఁ
 బ్రాణి కోటులు చరింపఁ బ్రాణ పదముల నొనఁగు
 దేదీప్యమాన మౌ దివ్య దీధితు లిచ్చు ||

2074

(7)†క॥ ఉషసులఁ గేతనములుగాఁ
 గృషి నద్వర శక్తి మీఱఁ గీర్తి వ్రద మై
 త్వష్టఁ పీర్చెనే మరుదాకులు
 తుష్టితము లౌ విశ్వమందు ధూర్ధహ గతులన్ ||

2075

+ వాయు శక్తులతోటి వర్ష రాజులు రాగ
 నదులు నదములు నదా నానా దిశలఁ బారు
 నాకర మై కాంతు లవలీలగా నిమున
 సంతరిక్షములో నవనిపైఁ బ్రవహించు
 యోజనాలై సత్ప్రయోజకాలై రసరు
 విశ్వ సంక్షేమాల విమల మరుదావళులు ||

2076

†(౮) అత్యంత సజ్జన్మ మద్భుత గతి మీఱ
 వివిధ రక్షా ఒడవకుల పెను పుట్టు పేటికని
 సహజ సంపచ్చిణి మహిత మై విలసిల్ల
 సంతరిక్షములోన నఖిల లోకాలలో
 గ్రహ తతుల నక్షత్ర గ్రావలన్ అదుగిలన్
 మరుదాశి సర్వమై మహితమ్ముగాఁ దిరుగు ||

2077

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—78

ఋషి—భార్గవుఁడైన సూమ రశ్మి
దేవత—మరుత్తులు

అర్థాంతరము—2

†(1) అతిలోక గతి మీఱు మతి శక్తు లొప్పంగ
మన సెల్ల విశ్వ మై మహిత మై వెలయంగ
దివ్య దేవాఁడవకుల భవ్య యజ్ఞాఁడవకులఁ
జిత్రాఁడతిచిత్రమై చెలఁగు శశి శక్తులన్
బృథివీ తతులు నిలిచి పెంపొందు నృప్తిలో
మరుదాశి సచ్చక్తి మహితముగ విహితమై ॥

2078

†(2) అగ్ని తేజాలతో నద్భుతముగా నలరి
కనరాని కెరటాల విను వీధి విహరించి
సుఖ సంపదలు మహా శుభ కృణ్మయ తర్మాశు
లతి పవిత్రము కాఁగ నా ఋత వ్రత మొప్ప
సోమ శక్తులు సర్వ ధామమై తనరారి
అమృత మూర్తుల నిచ్చు నా మహానమరుదాశి ॥

2079

†(3) సత్య పథ గామిగా నిత్య నవమై వెలుఁగు
జగదగ్ని జిహ్వలకుఁ బ్రగతు లొసంగుచున్
జన్మ మూల మ్రొన జనక తత్వా లెల్ల
మాతాపితల రూపాలఁ బ్రకృతి పురుషులు వెలుఁగ
శమ శక్తి వర్ధిల్ల కాంతి ధాంతులు నిండు
సన్మరుత్తులు విశ్వ సంచార మొనరించు ॥

2080

†(4) ఆ మరున్నాభులను నతివేల శక్తులన్
విశ్వానఁ దేజరిలు సశ్విరాజుల సదా
అర్కు లుదర్కులై అతి శూర ఖర కర
చరణాల కిరణాల తరుణ సంపద లొప్పఁ
గాల రథమ్ముతోఁ గాంతి మరుదశ్వాలు
ఆదాన సంప్రదానాఁడవకులు తనరార
సంచరించును బ్రహ్మ సంచయము లొప్పంగ
విజయ శీలత్వమ్ము లజితమ్ములై నిలువ ॥

2081

†(5) దిగ్దిగంతమ్ములే దివ్యమా హద్దులై
 తేజరిలు శక్తులను దృష్టి నదేదానాల
 నచ్చక్తు లొప్పార స్వచ్ఛ మై అచ్చమా
 సలిలాల మధురాల సంపదలు తనరార
 శ్రేష్ఠమా జ్యేష్ఠమా సిరుల మరుదావళులు
 విశ్వ రూపము నొంది విమలాంగిరము లొనః
 రవి చంద్ర గ్రహ రాజి రాణించి మించగా
 రిక్కలకు రెక్కలై దృక్కులై దిక్కులై ॥

2082

†(6) రవి చంద్ర గోళాలు రజత మేరు గిరులున్
 సింధు జనకమ్ములై చెలువొందఁ బెంపొంద
 నా మరుచ్చక్తులే అనమాన మూలమై
 ఆవిర్భవము చెంది అదృతముగా నిలువ
 జలద మాలలనుండి నలిలములు స్రవియింప
 మైత్రిమై మరుదాశి మహనీయ శక్తులన్
 మాన్య మూర్తిగఁ బ్రకృతి మాతృ మూర్తిగ నిలిచి
 విపుల విశ్వమ్మునన్ వీచుచుండును నదా ॥

2083

†(7) భువి దివుల కన్నిటికిఁ బొలు పగు నుషోదయ
 మృలరారు రీతిగా నా మరుత్తులు సృష్టి
 నంతు పంతును లేని ఆ గగన సీమలో
 నా దేవతలి కైన సందంగ రాని గతి
 నలరార నత్కృష్ణతాఽఽవహ మ్మో కేతన
 మృనఁగఁ దనరారుచున్ ఘన రాజి కదలించి
 కదలించి జల రాశి కదలించి ముదములన్
 అద్వర శక్తులకు నాలంబన మ్మౌను
 గతి శైలమా గతుల నుత దీప్తి మంతమై
 సుఖ సంవలత మౌను శుభకర మ్మౌనులే ॥

2084

†(8) ఆప్త మను సంపదల నమల మౌ సృష్టిలో
 నప్తరూప రత్నాలై ఆవిర్భవమ్ము లొ
 స్నేహ సౌహార్దాల సిరి సంపదలు మీఱ
 సర్వ విద పాణిలుకు నకల మౌ నాహార
 మందించు సంశక్తు లారోగ్య భాగ్యాలు
 సలరించు నమర గతు లా మరుచ్చక్తులన్ ॥

2085

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—79

ఋషిః—సౌచీకోఽగ్నిరైవశ్వానరో వా సప్తీర్వాజంభరో వా

దేవతా—అగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) అవశ్యమస్య మహతో మహిత్యమమర్త్యస్య మర్త్యాసు విశ్వు ।

నానా హనూ విభృతే సం భరేతే¹ అసిన్వతి బప్సతీ భూర్యతః ॥

829

(2) గుహా శిరో నిహితమృదగక్షి² అసిన్వన్తి జిహ్వాయా వనాని ।

అత్యౌఞ్యన్మై వదేభిః సం భరన్త్యతానహస్తా నమసాధి విశ్వు ॥

830

(3) పృ మాతుః పృతరం గుహ్యమిచ్ఛన్ కుమారో న వీరుధః సర్పదురీయః ।

ససం న పక్వమవిదచ్ఛుచన్తం రిరిహ్వంసం రివో ఉవస్థే³ అన్తః ॥

831

(4) తద్దామృతం రోదసీ పృ బ్రవీమి జాయమానో మాతరా గర్భో⁴ అత్రి ।

నాహం దేవస్య మర్త్యశ్చి కేతాఽగ్నిరంగ విచేతాః స పృచేతాః ॥

832

(5) యో⁵ అస్మా అన్నం తృష్నోదదాత్వాజ్యైర్వైర్వైర్వహోతి పుష్యతి ।

తస్మై సహస్రమృషధిర్వి చక్షే⁶ ఽగ్నే విశ్వతః పృత్యజ్జన్తీ⁷ త్వమ్ ॥

833

1. రేతేఽఅసిన్వతి, 2. గక్షిఽఅసిన్వ, 3. రివఽఉవస్థేఽఅన్తః, 4. గర్భోఽఅత్రి,

5. యోఽఅస్మాఽఅన్నం. (ప్రా. పృ.)

(6) కిం దేవేష త్యజ¹ ఏనశ్చకర్తాఽగ్నే వృద్ధామి ను త్యామవిద్వాన్ ।

అక్రీశన్ క్రిశన్ హరిర త్రవేదన్ వి పర్యశశ్చక ర్త గామివాసిః ॥

834

(7) విషాచో² అశ్వాన్ యయుజే వనేజా³ ఋషీతిథి రశనార్ధర్షధీతాన్ ।

చక్షదే మితో⁴ వసుధిః సుజాతః సమాన్యదే పర్యధిర్వావృధానః ॥

835

సూక్తము—79

ఋషి—సౌచీకాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్తి లేక వాజంభరుడు†
దేవత—ఆగ్ని†

(1)*గద్యము॥

ప్రజల హృదయములలో వైశ్వానర రూపమున నున్న యీ యగ్నియొక్క మహత్వమును జూచుచున్నాను. ఈ యగ్నియొక్క హనువులు శిష్యముల విభిన్నములుగ భరించుచున్నవి. అటు లొనర్చి యవి “యసంఘాదతులు” భక్షయతులు నై ప్రభూత కాష్ఠమును¹ భక్షించుచున్నవి ॥

2086

(2)*క॥ అనలుని శిరస్సు మానవ

గణములయం దుండు వీని కమనీయాత్మలే

ఘన చంద్ర సూర్య రీతుల

సునిహితములుగా వెలుంగుఁ జోద్యం బలరన్ ॥

2087

*చ॥ అనలుఁడు జిహ్వాతోడ ననయంబు వహించును కాష్ఠ సంతతిన్
ఘను¹ డగు వహ్నికై జనులు గొల్లెడు పాత్రలఁ దాల్చు జేతులం
బనిగొని యెత్తి థక్తి మెయిఁ బావన మూర్తుల మధ్య హవ్యమున్
వినయముతో గ్రహించెదరు విస్తృత షట్పద పద్ధతిన్ ద్వరన్ ॥

2088

1. త్యజఽవస, 2. విషాచోఽఅశ్వాన్, 3. వనేజాఽఋషీతి. (హృ. పృ.)

†వ్యాసప్రతి 13వ సంపుటము 171పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “సౌచీక గుణుడు”గాను 15వ సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “అగ్నియో సప్తియో”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

*రచయిత:—కావ్యతిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మహాప్రాణయంతమైన “కాష్ఠ” శబ్దమును నల్పప్రాణయంత “కాష్ఠ” శబ్దముగా శ్రీ నేమానివారు అన్ని చోట్లను వ్యాసరి.

(3)*క॥ అనలుడు పృథ్వీ పీఠున్
గణములఁ దద్గోప్యమూల దర్శము గాంచన్
అనయుడు స్తన్మంబునకై
చను నట్టులు ప్రీతితోడ సాగుచు నుండున్ ॥

2089

*గీ॥ మూలములచేతఁ బృథ్వీని లీలఁ దినుచుఁ
బక్ష్య మైనట్టి యన్నము పగిది దీప్త
మైన సీరస వృక్షంబు నగ్ని భూమి
యందుఁ జూచుచునుండు మహాదరమున ॥

2090

(4)*గీ॥ అరణి నంజాతుఁ డైనట్టి యగ్ని యరణు
లను గగిసించుచు నుండెడు ననెడు మాట
నే నెరుంగకయుండుట నిశ్చయ మని
రోదసుల్ః చెప్పుచున్నాఁడ సాదరమున ॥

2091

*గీ॥ ఓయిఁ వైశ్వానరుఁడఁ యగ్ని యున్న తంపు
టరణులం బుట్టు వాఁ డౌట నతిప్రకృష్ట
వివిధ విజ్ఞానుఁ డౌటను విమల బుద్ధి
నేను సుతీయింపఁజాలను వాని నెప్పుడు ॥

2092

(5)*చ॥ అనలున కన్న సంపదను నందఁగఁజేసెడు వాని నింక నా
యనలుని కాష్ఠ సంతతి ననంతము వెల్లఁగఁజేయు వాని నా
యనలుడు చూచుచుండుఁగదఁ యగ్నిరొఁ నీదు విశేష శక్తి మా
తనువులయందుఁ బెట్టుచు నితాంతము మమ్ముఁ జరింపఁజేయవేః ॥

2093

(6)*గద్యము॥

“ఓ యగ్నిః నిన్ను శీఘ్రము దేవతలయందు విడిచెనా? క్రోధమును బాపమును జేసితివి” అని
యవిద్వాంసుఁడ నగు నేను భాండమును దహించు నగ్నిని అడుగుచుంటి. మరియు నొక
దేశమందు విహరించుచు మరియొక దేశమున వినోదించుచు(లీలచే దహించుచు)హరిత
వర్ణుఁడవై ఆన్న కాష్ఠాదికమును బ్రతినంధియందు నానావిధము లొనర్చుచున్నావుః
అసి గోవును చేదించునటులు చేదించుచున్నావు! ॥

2094

(7)*గద్యము॥

ఈ యగ్ని విష్వగంచనము లగు సశ్వములను, వ్యావ్రము లగు గొప్ప వృక్షములను గూర్చు
చున్నాడు. వనమం దభివృద్ధి నొందుచు ఋజు గామినులు రశనా స్థాసీయములు నగు
లతలచేఁ బరిగృహీతము లగు స్వకీయాశ్వములను శిమ్రము గ్రహించి రథమందుఁ
గూర్చెను. మాకు మిత్రభూతుఁడు, పసువృద్ధుఁడు నగు నట్టి యగ్ని వసువులను
శకలములుగాఁ జేయుచున్నాడు. కాష్ఠ ఖండములవలన నతఁడు లెన్నగా
వృద్ధిఁ బొందుచున్నాడు ॥

2095

సూక్తము—79

ఋషి—సౌచితాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్తి లేక వాజంభరుఁడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

(1)†క॥ మానవ దేహమ్ములను న
మానుష రాక్షస పిశాచ మాన్య వివిధ దే
వాఽసీక శరీరమ్ములఁ
ద్రాణి పృథ మౌచు నగ్ని పరఁగుచు నుండున్ ॥

2096

†క॥ ఆనలము విశ్వమ్ముందున
ఋనితమ్మయి మరణ గతుల సర్వ వదార్థా
శిని, జరముల నచరాశుల
ననుసంభృత మై చరించుఁ ద్రాభవ శక్తిన్ ॥

2097

†(2) అగ్ని శిర మలరారు నాకాశమయమై
సౌర గోళాఽఽవళులు చాంద్ర గోళాఽఽవళులు
ఉష్ణ శీతల కాంతు రౌనరార నక్షత్రౌఁ
చరు లతా పుంజాల గిరులందు జలమందు
నగ్ని జిహ్వలు ఘోర నలరారుచుండులేః
చదలంటి వెలుఁగొందు షట్కృత్తికల నొప్పఁ
బర్వులే సరి లేక సర్వాగ్ని రూపాలు
కరములే చరణములుగఁ జరణాలె కరము లై
బహిరంతరములతోఁ బరఁగు నన్నింటను
సంతరాంతరములను ననమాన గతి నగ్ని ॥

2098

†(3) తల్లి దేహమునుండి తనరారఁగాఁ బుట్టి
స్తనములన్ దడుము చా తల్లి పాలనె త్రాగు
నిసువుగా నా అగ్ని నిండు ప్రకృతితోన
మెండుగా జనియించి అడాండ పిండాండ
బ్రహ్మాండ భాండాల నిండారఁగా నిండి
సర్వ ధారక మౌను సర్వ భక్షక మౌను ॥

2099

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరపూర్ణ”

(4)†సీ॥ తొకికాఁతొకిక పొకట బేదాల నలరారు నా యగ్ని యఖిల గతుల
మరణ స్వభావాల మహిమాన్విత మౌను నమరాగ్ని మూలమై అమరు నింగి
మర్త్యాగ్ని యౌచు నమర్త్యాగ్నియు న్నొచు నంగాంగ రహితమై అలరు నగ్ని
చరము నచర మౌచు జాజ్వల్యమానమై చేతనాఁచేతన శిష్ట గతులఁ

ఆ॥వె॥ దల్లి పిల్ల వోలెఁ దనరార జన్మించి, తల్లి గర్భ శుద్ధిఁ దనరఁజేయు
శిశువు రీతి నగ్ని విశద విశ్వమున, నుద్భవించు శుద్ధి నొంద జగతి ॥

2100

(5)†క॥ ఆగ్నిని నాజ్యము పోయఁగ
రుగ్గతలు నశించు వాయు గోదసులందున్
మగ్నత సువర్ణ మనుద్
విగ్న స్వర సంవలితపుఁ దేజము లొదవన్ ॥

2101

†క॥ ఆ విశ్వ విరాట్ పురుషుఁడు
వే వేలుగ నేత్ర తతుల వెల్గెడు రీతిన్
ఈ విశ్వమున నగ్నియు
వే వే లొ చక్షు తతుల విస్తృత మౌలేః ॥

2102

†(6) సర్వ విశ్వములోనఁ బర్వి అంశగ్గతుల
దేవ మానవ తతుల దివి భువి లోరాల
సకల మౌ జీవాఁల శి సర్వ చరాచరాల
విజ్ఞానిగా వెలిఁగి అజ్ఞానిగాఁ డెలఁగి
దివ్య పరంజ్యోతి దేవీప్యమానముగ
దేవత్వమును జూపి దివ్యత్వ మొనఁగూర్చు
దావాఁలలమ్ముగా దందహ్యమానమై
బడబాఁలలమ్ముగా జడధిలో నిబిడ మౌ
సంచలన శక్తితో సంచరించును గేళిఁ
జలన రాహిత్యమున జడ మౌను నడచూడ ॥

2103

†(7) అష్ట వసువుల నలరి ఐశ్వర్య గతి పెంచుఁ
జక్షువుల వెలుఁగొంది అక్షి దృక్కుల నొనఁగుఁ
గుక్షిలోపల నుండి అక్షయముగ క్షుత్తు
కలిగించు రగిలించు నరిగించు నాహార
మంతరిక్షము లోనఁ గాంతి పుంజము లుండు
ననిలాఁలతో నుండు నా నీరముల నుండు
మృత్పదార్థాలలో నుండు నుండు ఋజు శక్తులను
నా విషాదయమ్ములకు నది మూలమై నిలుచు ॥

2104

సూక్తము—79

ఋషి—సౌచికాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్త లేక వాజంతరుఁడు
దేవత—అగ్ని

అర్ఘాంతరము—2

- †(1) అగ్ని శక్తిని మర్త్యఁ డమర్త్యఁడై వెల్గొందుఁ
జాగ్రణులలో నగ్ని పరమ పవిత్రమై
ఆతిలోక శక్తులన్ ఆలరారఁగాఁ జేయు
నా ప్రిణి జాలాల నపవిత్ర మౌ నగ్ని
ఊరోగ్యమున్ జంపు నాయువున్ హరియించు
జ్వాలలన్ గీలులన్ జ్వలియించు జడములన్
అంతర్గత మ్మౌచు నతిగూఢమై యుండు
రక్షించు భక్షించు రాగిల్లు రాజిల్లు ॥ 2105
- †(2) ప్రిణి తతులను నప్రిణి తతులనె రాక
ఆ గగనమున నగ్ని యౌదలగఁ దనరారు
అసిత పదార్థాల నక్షిగా నీర మౌను
తరులందు గిరులందుఁ దనరు నలిలాచులన్
సప్తానిలమ్ములన్ సప్తానల డిహ్య
అలరారు షడ్వతువులందునన్ విశ్వాన ॥ 2106
- †(3) ఆతిగుహ్య తరమైన ఆ దుష్ట మన్మథుని
ప్రమ శక్తి మీఱంగ నమలత్వ రహితమౌ
సర్పమ్ము గతుల మస్సలల మౌ వీర్యమున్
ఆ అగ్ని శక్తితో నమృతమ్ముగాఁ జేసి
అథిల శాత్రువ రతుల నంతమ్ము కావించి
ప్రకృతి పురుషుల శక్తి పరమ పవిత్రతల
స్యస్తి రీతులలో విశిష్టతల్ కాపాడి
వ్యస్తి సమిష్టుల సద్వష్ట శక్తుల నిలుపు ॥ 2107
- †(4) చేతనా సహితమై చేతనా రహితమై
ఋత శక్తు లౌప్యంగ ఋజు రక్తు లుష్పాంగ
నమృత శక్తుల నలర ఆ రోదసిని మీఱి
అన్మృత శక్తులు మీఱ నన్మృజు రక్తులు హాఱ
మృత శక్తులకు లోఁగి గత రక్తులకు సాగి
ఆమరత్వ మొంద నౌ నఘ రూప మంద నౌ ॥ 2108

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, చాక్లర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

†(5) అగ్నిలో నాజ్యాల నద్భుత మంత్రాల
 బ్రహ్మ స్వరూపుడై పరఁగు యజ్ఞాలలో
 ఆ సహస్రార్కుడై అఖిల విశ్వములోన
 ననిలమూర్తులు మీఱ ననల శక్తుల నెరపి
 భూ కక్ష్యలనె కాదు పొనరు ద్యౌ కక్ష్యలన్
 అనలాల సలిలాల అనిలాల గోళాల
 అఖిల మౌ కక్ష్యలన్ అక్షము లన్నిటిన్
 మార్చంగ నౌనులే! మహిత శక్తులు వెలయ ॥

2109

(6)†క॥ రుగ్ధత వార్ధక్యమ్మల్
 భగ్నముగాఁ దనరు నా అలౌకిక శక్తిన్
 నగ్నముగా వెలుఁగొందెడు
 నగ్నియె దైవీయ మౌను నమలిన ఓచిగా ॥

2110

† అగ్ని శక్తుల నెఱుఁగ నజ్ఞాని యౌ ప్రాణి
 అనలమున్ దేవాఽఽశి కర్పణము కావించి
 చేతులన్ ముడుచుకొనుఁ జైతన్య ముడుగుచున్
 అగ్ని మేలెంచు నని అగ్ని కీడెంచు నని
 అగ్ని కీడించు నని అగ్ని కీడించ దని
 సర్వగామిగ వెలుఁగు సర్వేశ్వరేశ్వరుని
 భరియించు శక్తిగా హరియించు శక్తిగా
 వైష్ణవీయ మ్మగుచు వరలంగఁ జేయ నౌ ॥

2111

†(7) నిర్ద్యంధ్య గతి వెలయ నిండు ద్వంద్వముగా
 అనిలాల సలిలాల నలరారులే! అగ్ని
 ఆకసమునఁ బృథ్వి నమ రొందులే! అగ్ని
 పుట్టు జన్మము లేక పుట్టు కీటులు లేక
 అదిత్య విష్ణు వర మౌచు వెలిఁగెడు నగ్ని
 అహారమై తనర నా పరంజ్యోతి కృప
 మిత్తుఁడే చక్షువై మిన్నంటు శక్తితో
 విశ్వ వసు శక్తులకు విమల సంతతి గతుల
 ఆ ఆజ్యాలైన అనంద పర్యాల
 విజయోత్సవాలలో విలసిల్లఁగా నౌను ॥

2112

సూక్తమ్—80

ఋషిః—సౌచీకోఽగ్నిః, వైశ్వానరో వా సప్తిర్వాజంభరోవా

దేవతాః—అగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) అగ్నిః సప్తిం వాజంభరం దదాత్యగ్నిర్వీరం శుభ్రత్యం కర్మనిఃస్థామ్ ।

అగ్ని రోదసీ వి చరత్ సమంజన్నగ్నిర్నాచీం వీరకుక్షిం పురంధిమ్ ॥

836

(2) అగ్నేరప్ససః సమిదస్తు భద్రాఽగ్నిర్మహి రోదసీ ఆ వివేశ ।

అగ్నిరేకం చోదయత్ సమత్స్యగ్నిర్వృత్రాణి దయతే పురాణి ॥

837

(3) అగ్నిర్త త్యం జరతః కర్ణమావాఽగ్నిరహ్యో నిరదహజ్జరూథమ్ ।

అగ్నిరత్రిం ఘర్మ ఉరుష్యదన్తరగ్నిర్నృమేధం ప్రజయాన్మజత్ సమ్ ॥

838

(4) అగ్నిర్దాద్ దృవిణం పీఠపేశాః అగ్నిర్వషిం యః సహస్యా సనోతి ।

అగ్నిర్దిపి హవ్యమా తతానాఽగ్నేర్దామాని విభృతా పురుత్రా ॥

839

(5) అగ్నిముక్తైర్వషయో వి హ్వయన్తే అగ్నిం సరో యామని బాధితాసః ।

అగ్నిం వయో అన్తరిక్షే పతన్తో అగ్నిః సహస్యా పరి యాతి గోనామ్ ॥

840

1. రోదసీఽఆ వివేశ, 2. ఘర్మఽఉరుష్య, 3. పేశాఽఅగ్ని, 4. వయోఽఅన్తరిక్షే. (వ్యా. పృ.)

(6) అగ్నిం విశే¹ విశాలే మాసుషీర్యా అగ్నిం మసుషో² సహషో³ వి జాతాః ।

అగ్నిర్దాస్తీర్థిం పశ్యామ్యుతస్యా⁴ అగ్నేర్దహ్మిర్హుత⁵ ఆ నిషతా ॥

841

(7) అగ్నేయే బ్రహ్మ⁶ ఋభవ⁷ సతతురగ్నిం మహామహోవామా సువృక్తిమ్ ।

అగ్నే పాప్రవ⁸ జరితారం చువిష్టా⁹ అగ్నే మహి దృవిణమా¹⁰ చువిన్త ॥

842

సూ క ము — 80

ఋషి — సౌచికాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్తి లేక వాజంభరుడు†
దేవత — అగ్ని

(1,2)*సీ॥ రణరంగమున శత్రుగణముల విజయించు నప్తిని నొనగెడు జ్వలనుఁ దగ్ని
యాగమందు ననన్య చిత్తము గల్గెడు పుత్రుని కలిగించు పూతుఁ దగ్ని
రోదసీ ద్వయమును మోదాంబితుండము చరియింపఁడును సురుచిరాగ్ని
వీర కుక్షిని మరి విమల పురంధిని యోషిత్తుగ నొనర్చి యుండు నగ్ని

గీ॥ కర్మఁ గలిగిన యగ్నికి ఘన సమిత్తు, భద్ర మగుఁగాక నా యగ్ని భవ్య మైన
సుస్వలేజస్సుతో రోదసులను బీర్జితఁ, దాఁ బ్రవేశించియుండె సంతసముఁ బూని ॥

2118

*గీ॥ భక్తుఁ డనహయుఁడైనను బ్రదనమందు
నగ్ని విజయిగఁ జేయును సతని మిగుల
బహుళ సంఖ్య మెలంగెడు వైరి గణముఁ
జంపుచుండెడు వాఁ డగ్ని శక్తికొలఁది ॥

2114

(3,4)*సీ॥ అగ్ని జరత్కర్థుఁ డను వాని రక్షించె, నగ్ని జరూధుని నదఁచి పెట్టె
నగ్ని కాపాడె నా సత్కృ మహర్షిని నగ్ని నృమేధనుఁ డనెడు వాని
బ్రజతోడఁ గూర్చెను బ్రభలఁ గూడెడు నగ్ని దృవిణంబు నమకూర్చె నవనమందు
బహు గోవులం గిల్లఁ జరమర్షి పుత్రుని నగ్నిఁ దాఁ బంపించె నతివ్రసిద్ధుఁ

గీ॥ డైన యగ్ని దివంబున హవ్యము గడు, విస్తరింపంగఁ జేసెను విస్తృతాగ్ని
భనువు లెల్ల బహుక్షిణితలగులందు, వెలుగుచుండెను నే వేళ వివిధ గతుల ॥

2115

1. విశే¹ విశాలే, 2. మృత² ఆ నిషతా, 3. బ్రహ్మ³ ఋభవ⁴ స. (వృ. వృ.)

† వ్యాతపృతి 13వ సంపుటము 175పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “సౌచికవైశ్వానరాగ్ని” గాను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో “అగ్ని”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*క॥ అనలుని శస్త్రంబులచే

తను బిలుచుచు నున్నవారు తజ్జులు మరి యా

యనలుని రణ జాధితులై

కనుగొనుచున్నారు జనులు గలుగ జయంబున్ ॥

2116

*గీ॥ అగ్ని నంతరిక్షమందుఁ బక్షులు పడుఁ

జూచుచుండు మరియు సుందరాగ్ని

గో సహస్రములను గూడంగ సంప్రీతి

వెడలుచుండుఁగాదె! వేడ్క మీఱ ॥

2117

(6)*గీ॥ సహష జాతు లైన నరులు మహానలు

వినుతిఁ జేయుచుండు వివిధ భక్తి

మనుజు జాతు లైన జనులును గడు యుక్తి

సన్నుతింపుచుండు సరస నుతుల ॥

2118

*గీ॥ యజ్ఞ పథమునకున్ బట్ట మైన యట్టి

వాక్కు వినుచుండుఁగాదె! యీ వహ్ని మిగుల

నగ్ని సన్మార్గ మతిమరురాజుజ్యమందు

నంతటఁ బ్రసిద్ధ మౌచుఁ దా సమరుచుండ ॥

2119

(7)*గీ॥ అగ్నికై స్తోత్ర జాలంబు నాచరింతు

రథిక మేధావు లై నట్టి యార్యవరులు

ఘనతముం దైన యగ్నిని మనసు దీర

మేము వర్ణించెదము కడు నీమ మలర ॥

2120

*గీ॥ యువతముందఁ యగ్ని! యున్న త స్తోతకు

నవన మొసఁగి నీవు సవనమందు

నిరుపమాన మైన నిఖిల ధనంబును

నీ వొసంగు! మాకు నిశ్చయముగ ॥

2121

---

*రచయిత:—కావ్యతిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—80

ఋషి—సౌచికాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక సప్త లేక వాజంభరుఁడు
దేవత—ఆగ్ని

అర్థాంతరము—1

(1)†శ్రీలలితవృత్తము॥*

శ్రుతి శక్తితో మహా శుద్ధ కర్మ నిష్ఠతో
వితతాగ్ని వంతుడై వీర్యవంతుడై వర్జభన్
నుత సప్త రోచిసుల్ నూత్న తేజ మీయఁగా
నతులాంతరిక్ష మాహాత్య మొప్పఁగా రతిన్
సతతమ్ము సంచరించంగ నౌ విశాల మౌ
ఋత శక్తి సంచయ మ్మేపుగా నెబుంగ నౌ
వృతి లేని ఆ పురా పార్థివచాలఁ బుణ్యముల్
సతి శక్తులన్ మహోల్లాస వీరులన్ గనున్ ॥

2122

†(2) సృష్టితోపల సగ్ని సృష్ట చిత్త మౌచ

సలరాచుంచులేః అంతయుఁ వా నౌచు
అన్నియు సగ్నులై లన్నియున్ సమిధలై
అపురూప శక్తులన్ వివరీత రూపాల
పూర్ణాగ్నులై రగులు బూడిదలై మిగులు
కోదనీ కుహరాన రూక్ష రూపము లేని
అమల దీపమ్ముగా సమర దీపమ్ముగా
నా వరంజ్యోతిగా నలరు నజాతమై ॥

2123

†(3) వర్ణిల్ల యుప శక్తి వార్తక్యమును బాపు

దూర శ్రవణ శక్తి దూర దృష్టుల నిచ్చు
అహఃపుత్రుల భాతి నఖిల తేజము నొసఁగు
నశ్శుష్ట దీప్తులన్ అస్వేదత న్నొసఁగు
అంతర్గత శక్తి నా ఆగ్ని మహితమై
ప్రజల సృష్టించులేః బజబజలు కాకుండ ॥

2124

†(4) అత్యంత తేజాల సగ్ని వర్ణవహించులేః

అ సేరముల వగిది సరి పీర శక్తులన్
అగ్ని బుగ్గిగఁ జేచు నతినహసగ్నిము కాఁగ
నా హవిస్సంపదల సమృతముగా దిపుల
సౌఖ్యాగ్ని భాగ్యాల సంతరించును నదా
ఆగ్ని సంస్థానాలు అఖిల విశ్వము నిండ ॥

2125

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ణ”

*“శక్యం” చంద్రము. (14)

†(5) అగ్ని శక్తుల ఋషులు అంతఃపన్ దిరుగుదురు
 అగ్ని తేజము లఖిలాంధమ్ములన్ బావు
 రెక్కలన్ వివృచున్ చెక్కరల్ గొట్టుచున్
 గగనాన విహరించు గరుడాది పక్షులుగ
 నే రెక్కలున్ లేక యెన లేని శక్తులన్
 అంతరిక్షములోన నరుగు సుదూరాలు
 అతిసాహస్రత లేక్క లందని గోశాల
 నధిరోహణము చేయు నంతువంతుల నరయు ॥

2126

†(6) ఆ మహా తేజాల నఖిల సంతోషాల
 నలరారు మనుజాళు లర్చింతు రగ్నులన్
 నిస్తేజ నిర్వీర్య నిస్సంతుష్ట లౌ
 నసమర్థ నరులును నాశింతు రగ్నులన్
 గాంధర్వ పథములన్ బంధ మౌ మంత్రాగ్ని
 అమృతాగ్నిగా నిలుచు నా ఘృత శక్తిగా
 నఖిల లోకాల్ తిరుగు నతిమేధ నౌనగులేః
 అక్షర శక్తులన్ అది జాతులై వెలుగు ॥

2127

†(7) అగ్ని బ్రహ్మ మౌచు నలరారుచుండులేః
 అగ్ని ఋషువులు కాగ నఖిలమ్మునగు వెల్గు
 దక్ష శక్తులు మీఱఁ దనరారులేః అగ్ని
 వర్ణింపరాని గతిఁ బ్రగతి శక్తులు వెలయ
 నత్యంత గతి శక్తి నతి సర్వణపు రక్తి
 సృష్టి యజ్ఞములోనఁ జెలఁగుఁ బ్రాకృత మౌచు ॥

2128

సూక్తము—80

ఋషి—సౌచీకాగ్ని లేక వైశ్వానరాగ్ని లేక నప్తి లేక వాజంభరుఁడు
 దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—2

†(1) దేదీప్యమానమౌ తేజమున్ దరియించి
 నవ్రతీతుల వెల్గు నవ్యగ్ని తృప్తిమై
 శుక్రి కర్మ నిష్ఠతన్ చుతి ధర్మ పూర్ణ మౌ
 వీర్య శక్తిని బ్రబల విపుల రోదసిలోన
 విమలమై వెల్గొందు వీర కుక్షిం గల్గు
 శక్తి జలముల నౌనగు నల్ పదార్థము తనర ॥

2129

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) విశ్వ వదార్థాలు విమల సమిధలు కాఁగ
 దివి భువుల నన్నిటన్ దేజురిలు నా యగ్ని
 కోదసిన్ విలసిల్లి రూఢ దీప్తుల నొనఁగు
 సనలమ్మై ఒక్కడై అనూన గతులతో
 నైకైక రూపాల లోచాల విలసిల్లు
 బహుళ ప్రయోజనాల్ బహుముఖమ్ముగ నిచ్చు ॥

2180

†(3) అగ్ని సృష్టిని సదా అపురూప గతి నిల్పుఁ
 గర్మ సాక్షిగ నిల్చు దర్మ సాక్షిగ వెల్గు
 సలిల మాకర్షించి జలద మాలల నిలిపి
 నీరాల ధారలను నిండుగాఁ గురియించు
 అంతరిక్షములోన నలరారు శబ్ద గుణ
 తత్త్వమ్ము నిల్పుచున్ దంత్రమై సృష్టిలో
 రస శక్తి వర్ణిల్లి రాణింప నర మేధ
 నర సుర జనాఽఽవశుల వరలంగఁజేయులే ॥

2181

†(4) అగ్ని ప్రజ్వాలలను సతివెన్నతము చేయు
 నబ్ధ¹ రూపాఽఽవళిగ శబ్ద శక్తుల నెఱుఁగు
 మంత్ర ద్రష్టల శక్తి మహిమాఽన్వితము చేయుఁ
 గాంతి సంతానాలు రాగింతులై విశ్వాన
 గోళాది జాలాల వేలాదిగా సురల
 సర్వ సృష్టిని మహా శశ్వత్ భుజా లొనఁగు ॥

2182

†(5) అతి సహస్ర మైన అగ్ని కిరణాలతో
 శత్రు సంచయ మహా సంహార శక్తు లొ
 రవి శక్తులన్ మించు కవి శక్తు లలరారు
 దివ్య శక్తుల మీఱఁ దేజురిలఁగా నొను
 అంతరిక్షములోన నతి చుహాష్టాలతో
 ఆధారభూతమై అన్నింట నలరారు ॥

2183

†(6) ఆత్యంత దీప్తులను సగ్ని పయనించులేః
 సురుములను మెరుపులను నొనర మొయిశుల నలరుఁ
 జాగ్రణి కోటిని నిల్చి ప్రాణ ప్రద మ్మాను
 విశ్వ సృష్టిని యజ్ఞ వితతులన్ దనరారు
 గంధర్వ శక్తులన్ బంధాఽమృత మ్మోచు
 లోక ధారక మౌచుఁ జాగ్రకటముగా వెలుఁగు
 మహితమై పుట్టులేః అహితమై గిట్టులేః
 పుట్టు గిట్టులు లేని పూర్ణ శక్తిగఁ దనరు ॥

2184

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. అపే+దము=అబ్ధము=మేఘము.

- (7)†క॥ అగ్నిని జ్యోహ్యాయు ఋతువులు
మగ్నత నర్పింతుర్దివ్యమంతార్నిగులతో
ఋగ్నుతులన్ నతుల నను
ద్విగ్న మతిని నిశ్చలాత్మ దీప్తులు తనరన్ ॥

2135

నూత్నమ్—81

ఋషి:—విశ్వకర్మా భావనః

దేవతా—విశ్వకర్మా

చందః—త్రిష్టుప్; 2-విరాడ్రూపా

- (1) యో యో విశ్వా మనసా జహ్యదృషిర్హతా న్యసీదత్ పితా నః ।

సో ఆశిషో వసవిమిచ్చమాసః పితృమచ్చదవరాగ్ం ఆ పితేః ॥

843

- (2) కిం స్విదాసీదధిషానమాః పృథం కతమత్ స్వేత్ కథాసీత్ ।

యతో భూమిం జనియన్ విశ్వకర్మా వి ద్యామోర్హస్యహినా విశ్వచక్షాః ॥

844

- (3) విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోభామారుత విశ్వతస్సాత్ ।

సం బాహుభ్యాం భమితే సం పతత్రైర్వ్యావాభూమే జనియన్ దేవ ఏతః ॥

845

- (4) కిం స్విద్రసం క తు న స్పృశ ఆస యతో ద్యావావృథిపి నేష్టతక్షః

మసీషిణో మనసా పృచ్ఛతేదు తత్ యదధ్యత్తిష్ఠద్భువనాని భారయన్ ॥

846

†రచయిత:—వాఙ్మయ చుహాఢ్యక్ష, చాత్తర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. యజమా, 2. సజశిషా, 3. వకరాగ్ం ఆ పితేః, 4. కలకు న స్పృశ ఆస. (వా. ప్ర.)

(1) యా తే ధామాని పరమాణి యావమా యా మధ్యమా పిశ్వకర్మన్నతేమా ।

శిశౌ సభిభ్యో హవిషి స్వధావః స్వయం యజస్వ తన్వం వృధానః ॥

(1) విశ్వకర్మన్ హవిషా జావృధానః స్వయం యజస్వ పృథివీముత ద్యామ్ ।

ముహ్యన్తస్యైః 'అభి'తో జనానాం విహాస్మాకం మమహా సూరిరస్తు ॥

(7) వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణమూతయే మనోజువం వాజ్ఞే ²అధ్యాయేషు ।

స నో విశ్వాని హవనాని జోషద్ విశ్వశమ్భారవసే సాధుకర్మా ॥

నూ త ము—81

ఋషి—భువన పుత్రుఁడు విశ్వకర్మ†

చేవలెను—విశ్వకర్మ

(1)*గద్యము॥

పెళ్ళొకర్మయను ఋషి హాను నిష్పాదకుం డగుచు, సర్వ భువనంబులను హామముఁ జేయుచు
సన్నితోఁ బ్రవేశించెను. పిత యగు నా ఋషి ఆశఃపత్రిపాదక మగు సూక్త వాక్యాదికమున
స్వస్థాఽలఘ్యమును గోరుచు భువనాఽలఽచ్చాదయితయై విప్రకృష్టము లగు భూతములను
బ్రవేశించెను ॥

- ఈ ఋక్కున కాధ్యాత్మికార్థము -

గద్యము॥

పరమేశ్వరుడు ఈ వృత్తివ్యాధి నవ్రతోకములను దీనయం దాహుతి ప్రత్యేకము వలె సంహరించుచు నతీందిర్య దృష్టయు, సర్వజ్ఞాఁడు సగు సంహారరూప హోమకర్త మాకుఁ బితయము స్వయముగ నిలచెను. అట్టి పరమేశ్వరుడు ధనోపలక్షిత మగు జగద్బోగము నాశాంతించుచుఁ బారమార్థికరూపమును నావరించుచు స్వస్పృష్టము లగు ప్రాణి హృదయ ప్రదేశములను జీవరూపమునఁ బ్రవేశించెను ॥

1. తస్యైఽఅభితో జనానఽఞ్చ, 2. వాజేఽఅధ్యః. (హృ. పృ.)

క్రాంతి 13వ సంపుటము 179 పుటలో యిషి “భువనపుత్రుడు విశ్వకర్మ” గాను, 151b సంఖ్య గల సంపుటములో యిషిదేవతల వడికలో యిషి “విశ్వకర్మ” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(2)*గద్యము॥

(లోకమంః ఘటమును జేయు కులాలుఁడు గృహాదికమందు నివసించి మృద్దేరూపక మగు నారంభక దృశ్యముతోఁ జూచి రూపకరణముల ఘటమును నిష్పాదించును. అట్లు) పరమేశ్వరునకు జగదాశ్రయ ద్యావా పృథ్వీల యత్నాదనవేశయందు, వేనివల్ల నతఁడు భూమినిఁ బుట్టించుచుండునో! దివమును సృజించుచుండునో! యా యధిష్ఠానమేది? యా యారంభణ మేది? (ఏవియుఁ గా వసుట) ॥

2138

(3)*గద్యము॥

సర్వలోక్యావృత్త చక్రమఁడు, విశ్వతోముఖుఁడు, విశ్వతోబాహువు, విశ్వతఃపాత్తు నగు పరమేశ్వరుఁడు బాహువులవల్ల దివమును బ్రేరేపించుచున్నాఁడు. గమన శీలము లగుపాదములచేఁ బృథ్విని బ్రేరేపించుచు ద్యావాభూములను బుట్టించుచు ద్యోత మానుండైన పరమేశ్వరుఁ డనహయఁడై యుండెను ॥

2139

(4)*గద్యము ॥

(లోకమునందుఁ బౌండ్ర పాస్థసాదమును నిర్మింపఁ దలంచుచు నొక మహావనమం దొక మహావృక్షమును గొట్టి చెక్కి స్తంభాదికమును సంపాదించును. అటులనే పరమేశ్వర ప్రేరితులయి జగత్సృష్టి లగు యతులు ఏ వనమునుండి యే వృక్షమును గ్రహించి ద్యావా భూములను నిర్మించిరో! యట్టి వన మెద్ది? ఆ వృక్ష మేదియై యుండును? ఓ మనీషులారా! ఆ యుభయమును జిజ్ఞాసా మనస్సుతో నడుగుఁడు! మరియు నీశ్వరుఁడు భువనములను ధరించుచు నే స్థానమందుండెనో! యా స్థాన మెద్దియో! తెలిసికొనుఁడు! (బ్రహ్మ ఆ వన మనియు, బ్రహ్మయే ఆ వృక్ష మనియు గురైరుంగునది) ॥

2140

(5)*గద్యము ॥

ఓ విశ్వకర్మా! ఏవి నీ కుత్తమ శరీరములో! ఎవ్వి యభమ శరీరములో! యా సర్వశరీరములను సఖుల మగు మా కిమ్ము! హవిర్లక్షణాన్నవంతుఁడా! స్వయముగనే నీవు స్వక్రియ మగు పూర్వోక్త శరీరమును హవిస్సున వృద్ధిబరచుచున్నవాఁడవై యుండుము! ॥

2141

(6)*గద్యము ॥

విశ్వవిషయకర్మ యను పరమేశ్వరుఁడా! నే నొనంగు హవ్యమున వర్తమానుం దగు విశ్వకర్మ సర్వ భూతములను హోమము జేసెను. స్వయముగఁ బృథ్విని మరియు దివిని బ్రహ్మద్వంద్వై పూజింపుము! నాకన్న నన్యజనులు రూగ విరోధు లగు వారంతట ముగ్గు లగుదురుగాక! ఈ యజ్ఞయందు మా విషయమై మరువంతుఁడు-మదీయ హవ్యమున ధనవంతుఁడు- స్వర్గాఢ ఫలప్రేరకుఁడు నగుఁగాక! ॥

2142

(7)*గీ॥ వాక్కునకు సామి యగుచుఁ దా పరలి విశ్వ

కర్తయుం జిత్త వేగుఁడై క్కాలు నట్టి
దేవునకుఁ దృప్తి జేయ నీ దినమునందుఁ
దిలిచెడము మేము వానిని లలిత సుతుల ॥

2143

రచయిత:—రావ్యత్తిర్థ, శ్రీ నేమాని పేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సేవింతుకాగ. (చా.వృ.పా.)

*గీ॥ సాధు కర్మయగుచు సకల సుఖోత్పాద
కుండు నగుచు దేవుఁడుండి మాకు
నవన మొనఁగఁ దాను హవ్యము సేవించుఁ¹
గాక నని వచింతు గౌరవమున ॥

2144

సూక్తము—81

ఋషి—భువనపుత్రుఁడు విశ్వకర్మ
దేవత—విశ్వకర్మ

అర్థాంతరము—1

†(1) సృష్టి యజ్ఞము చేయు ఋషి పుంగవుఁడు భాతి
అఖిల సృష్టిని జేయు నా దేవదేవుండు
ఆ దిక్కులలరంగ నాద్యంతములు తనరఁ
దాతగా నేతగాఁ దగు పంచ భూతాల
గతి శీలమై యొప్పు గగనాన నిగమాల
సంకల్పమాత్రాన సర్వమ్ము సృష్టించి
నవ దీప్తి జాలాల భువనాల భవనాల
నిర్మించి చరియించు సిందఁగాఁ దన గుండె ॥

2145

†(2) ఏ రీతిగా సృష్టి యంత వింతగ జరిగె
నెది మొట్టమొదలోఁ యెది తుట్టతుదలోఁ
యా పంచ భూతాల నేది ముందుదూత
మౌనోఁ యీ సృష్టికి నఖిలమ్ము నకుఁ గర్త
యో విశ్వకర్మయే అశ్వరము కానట్టి
విశ్వ చక్షువులై న విమలేందు సూర్యులన్
దివి భువుల సృష్టించె దివ్యమ్ముగా నడపఁ
దన మహిమ మహితమై తనరార సంపదలు ॥

2146

†(3) విశ్వమే చక్షువై విశ్వమ్మొ ముఖ మౌచు
విశ్వమే బాహువులు విశ్వమే పాదాలు
నై వెల్గు దేవుండె అలరారు నొక్కఁడై
కరములున్ జరణముల్ కామ్య కర్మలఁ జేయ
నణు పరమాణువు లద్భుతమ్మై వెలయ
భువి దివుల నన్నిటిన్ బుట్టించి తిరిప్పులే ॥

2147

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ పుహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మార”

†(4) ఆ పంచ భూతాశు లవినాభావ మౌ

సంబంధ బంధానుబంధాల వెలయ
నేది ఆకాశమ్మో! యేది సలిలమ్మో!
యేది వాయువో! ఆగ్ని యేద్దియో! జగతిఁ
దుది మొదల్ తెలుపకయె యెదలోని సంకల్ప
మానందమై లీల నది కర్మ మాయగా
ద్యౌ పృథ్వి జాలాలు ద్యౌతు లొప్ప సృష్ట
లా అనాహత శక్తి సధివనించుచు సర్వ
సృష్టినే నడుపుచున్ వ్యష్టి సమిష్టులుగఁ
బ్రకృతులన్ భవనాలఁ బద గతులఁ ద్రిప్పులే! ॥

2148

†(5) విశ్వ సంసృష్టి నెల్ల విరచించెడి విశ్వకర్మ:

ఉత్తమ మధ్యమ భేదా లొసరు నథమ మౌ గతులున్
అన్నింటిని సమముగానె అత్యద్భుత శిక్ష లమర
స్నేహ ధర్మ మొప్పారఁగఁ జిన్విలాసాలు వరల
విశ్వ సృష్టి యజ్ఞమ్మున విధిగాఁ బ్రతిపదార్థమ్ము
సమిద కాఁగఁ బ్రాణి కోటి సంచరించు హవిషాకుల ॥

2149

†(6) దివి భువి లోకా లన్నిటిఁ దివిరి సృష్టి యజ్ఞమందు

విశ్వకర్మ: హవిస్సుగా విమల యశస్సుతో నుంతువు!
నకల ప్రాణి కోటు లెల్ల సదనత్తుల జ్ఞాన రూప
మెచుఁగు నట్లు సూరి శక్తి కిరణ తెలివిడి నిమ్మా: ॥

2150

(7)†కళాశ్రీవృత్తము ॥*

వాక్పతివౌ విశ్వకర్మ: పృకృతి సృష్టి సర్వస్వము
దిక్పతివౌ నిన్నుఁ జేరి దృఢత లీన మౌచుండును
దృక్పటు శక్తుల్ మహాగ్ని హృదయ శక్తి వేగాలను
బ్రాహ్మరమాత్మండ వౌదు: వరలు సాధుకర్మాధిప: ॥

2151

సూక్తము—81

ఋషి—భువనపుత్రిఁడు విశ్వకర్మ

దేవత—విశ్వకర్మ

అర్థాంతరము—2

†(1) విశ్వ గోళ సంచయాలు పెద్ద పిన్న శకలాదులు

నక్షత్రాల్ గ్రహ రాజియు నానావిధ దూమకేతు
జాల మెల్లఁ బరిభ్రమించు శక్తిని దగు విశ్వకర్మ
రూప మైన భ్రమణశక్తి! ఆపరాని నీ చలనపు

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

*“ఆత్మశ్రీ”చందము. (17)

శక్తి పితయే సృష్టి లోక జాలాలను నిలిపె జగతి
నిచ్చామాత్మమ్ముగానె యీ దిగ్ విశ్వాంతరాశి
మంతటి నావిష్కృతిని జేసి అలరఁ బరివ్యాప్తమ్ముగ
విరాజితము చేయుచుంటి: విపుల పేశ్వ శక్తి మీఱ ॥ 2152

†(2) ఈ జగదాశ్రయ మెయ్యది? యేది మూల మౌను జూడ
నుపాదాన కారణ మ్ముందు నెచట? నీ జగతి యే
యే గతి సంజనన మ్మా నీ జగత్ సృష్ట దృష్ట
ఆయిన ఆ పరమేశుం దవనీతల ప్యు లోకాల
నన్నింటిని సృష్టించుచు వ్యావకతా శక్తి మీఱ
నాచ్చాదిత మౌనట్లుగ నఖిల సృష్టి నలరఁజేయు
నన్నిటికిని నాశ్రయఁదై ఆధారము కాఁగ నిలిచి
ఉపాదానమై ప్రకృతియే ఒనరు జగదూప మౌను ॥ 2153

†(3) విశ్వమ్ము నరయుచున్ విశ్వతో ముఖుఁ డౌచు
విపుల బాహువు లలర విశ్వమ్ము బంధించు
విశ్వపాచక్తులన్ విశ్వ చలనము మీఱ
సర్వాస వ్యాపించి సరేశ్వరుం డౌచు
నణు పరమాణువు లాకృతిన్ బ్రకృతిగ
జీవ కోటులతో నిర్జీవకోటులతోడ
దివ్యాది భువ్యాది దీప్త లోకాల్లవకుల
నపతరింపఁగఁజేసి అఖిలమ్మునున్ నడపు ॥ 2154

†(4) పంచ భూత సృష్టి నెవఁడు పచరించెను? విచలితముగఁ
బరమేశ్వర కామ్య కర్మ కరణ శీల శక్తి యేదొ?
ఆ శక్తియే దివి భువులను నఖిలమ్మును బచరించెను
మనశ్శక్తి మర్మ మెఱిఁగి మనసారా సృష్టి చేసి
సర్వ భువన సంచయా లఖర్వ గలిగ నధివసించి
సర్వ ధారి భారి కాఁగ జగత్కార్య రూపుఁ డౌను ॥ 2155

†(5) ఉత్తమత్వమ్ములన్ ఒనరు మధ్యమ గతుల
నధమ వ్యవస్థలన్ అఖిలమ్మునను నిందు
పంచ భూతాల్లవకుల నంచితముగా నిలిపి
కృమము తప్పని రీతిఁ గృమ శిక్షలన్ నడచు
లోకాలఁ జాగ్రణులన్ లోలుపత్వము మీఱ
సృష్టి యజ్ఞములోనఁ జెలఁగు హవిషము కాఁగ
సూక్ష్మమ్ముగా సర్వ సూక్ష్మతరమ్ముగా
గరియాల గురుతరమై శరీరాకులన్ నిల్చి
ఆహారముల్ హరి వ్యాహారముల్ నెరప
సుదూతముగఁ జేయు నును రొనఁగి హరియించు ॥ 2156

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) ప్రాకృతమై వెలుగు వక్రకృష్ణతర శక్తి
 విశ్వ సృష్టిని జేసి విశ్వేశుడై నిలువు
 విశ్వకర్మా, నీవు పృథ్వ్యాది దివ్యాది
 సర్వ భువనాఽఽవళులు పర్వఁగా నిల్పెదవు;
 సూరి శక్తులు వెలుగ నుజ్జాన విజ్ఞాన
 వ్రజ్ఞానములతోడఁ బ్రాణు లలరారఁగా
 సఖిల సంపద లొసఁగి ఐశ్వర్యముల నిచ్చి
 ఆత్మ పరమాత్మల ఆజ్ఞాన ముదయింప ॥

2157

†(7) శబ్ద శక్తుల నిశ్శబ్ద శక్తుల స్వామి:
 అతిలోకమై వెలుగు నా మనో వేగాన
 నలరారు నో దేవ! ఆఖిలాఖిల మైన
 ఆ విశ్వకర్మలకు నాధార మౌదువులె!
 విశ్వ సంపద లొసఁగి ఐశ్వర్యముల నొసఁగి
 సర్వ సంతేమాల్ సర్వక్షయమై నిలువ
 విశ్వతో ముఖమైన విశ్వ కళ్యాణాల
 సాధు కర్మల హవన సవనా లొసర్చుమా! ॥

2158

సూక్తమ్—82

ఋషిః—విశ్వకర్మా భౌవనః

దేవతా—విశ్వకర్మా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) చక్షుషః పితా మనసా హి దీరో ఘృతమేనే¹ ఆజనన్నమ్నమానే ।

యదేదస్తా² అదదృహస్త పూర్వ ఆదిద్యావావృథిపి అవగ్రథేతామ్ ॥

850

(2) విశ్వకర్మా విమనా³ ఆద్విహాయా ధాతా విధాతా పరమోత సందృక్ ।

తేషామిష్టాని సమిషా మదన్తి యత్యో సప్త⁴ఋషీన్ పర ఏకమాహుః ॥

851

(3) యో నః పితా జనితా యో విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా ।

యో దేవానాం నామధా⁵ ఏక ఏవ తం సంవ్రశ్నం భువనా యన్త్యన్యా ॥

852

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

♦ విశ్వకర్మలకు=విశ్వ సృష్టిలో జరుగు కర్మలకు.

1. మేనే¹ఆజనన్న, 2. దస్తా²అదదృహస్త పూర్వ³ఆదిద్యావావృథిపి⁴అవగ్ర, 3. విమనా⁵ఆద్విహా,

4. సప్త⁴ఋషీన్ పర⁵ఏక, 5. మధా⁵ఏక⁵ఏవ తం. (హృ. పృ.)

(4) త¹ ఆయుజస్త దృవిణం నమస్మా² ఋషయః పూర్వే జరితా³ న భూనా ।

అసూరే సూరే రజసి నిషతే యే భూతాని సమకృణ్వన్నిమాని ॥

853

(5) పరో దివా పరో ఏనా పృథివ్యా పరో దేవేభిరసురై ర్యదస్తీ ।

కం స్విదగర్భం ప్రథమం దధృ⁴ ఆపో యత్య⁵ దేవాః సమవశ్యంత విశ్వే ॥

854

(6) తమిదగర్భం ప్రథమం దధృ⁴ ఆపో యత్య⁵ దేవాః సమగచ్ఛంత విశ్వే ।

అజన్య నాభావధ్యేకమర్పితం యస్మిన్ విశ్వాని భువనాని తస్యః ॥

855

(7) న తం విదాథ య⁵ ఇమా జజానాన్యద్యుష్మాకమస్తరం బభూవ ।

సీహరేణ ప్రావృతా జల్పా చానుతృప⁷ ఉక్తశానశ్చరన్తి ॥

856

సూక్తము—82

ఋషి — భువనపుత్రుడు విశ్వకర్మ†

దేవత — విశ్వకర్మ

(1)*గద్యము॥

చక్షు రుపలక్షిత మగు నింద్రియ సంమాతృక శరీరమునకుఁ బిత యగు విశ్వ కర్మ “నహిమత్సమోకశ్చిదస్తి” అని మొట్టమొదట నుదకమును సృజించెను. పిమ్మట ద్యావా భూములు జలమునందుఁ జలించుచుండెను. తర్వాత నా ద్యావా భూమి సంబంధము లగు పర్యంత ప్రదేశములు దృఢము లయ్యెను. అనంతర మచి యథాకామము ప్రథితము లయ్యెను ॥‡

2159

1. తలాయజస్త, 2. మస్మాఽఋషయః, 3. పరఽఏనా. 4. దధృఽఆపో, 5. యఽఇమా, 6. సీహరేణ,

7. సుతృపఽఉక్తశా. (వా. ప్ర.)

†ప్రాతప్రతి 13వ సంపుటము 183వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “భువనపతి విశ్వకర్మ”గాను, 15వ సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “విశ్వకర్మ”గాను ఎర్దేశించుచు శ్రీ నేమానివాసు, డిటో వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

‡ప్రారంభమున జల ముండె ననియు అందు ద్యావా భూములు తేలుచుండె ననియు నిది యొక సృష్టి క్రమ మిందు వర్ణింపఁబడెను. ఇతర గ్రంథములయందును. “అప ఏవ ససర్జాదౌ తాను వీర్యమపాన్యజత్ తదండ మభవత్ ప్రామం” మొదలగునది గలదు. నే. వేం. న. శా.

- దేవతార్థము -

(2)*గద్యము॥

బహువిధ ప్రకాశవృష్టి ప్రధానాది కర్మలకుఁ గర్త యగు నాదిత్యుఁడు, విభూత మనస్సు గలవాఁడై, మహాత్ముఁడై, దాతయై, జగత్కర్తయై పరముఁడై, సందృష్టయై యుండెను. సత్జ్యోతిస్సుల స్థానము లన్నముచే నే యాదిత్యునియందు సమ్మోదించుచున్నవో! యా యాదిత్యుని సప్తర్షులకంటె భిన్నునిగాఁ జెప్పుచున్నారు ॥

2160

- ఆచార్యార్థము -

*గద్యము॥

పరమాత్మ ప్రాణ ప్రకాశములచే నుపేతుఁడై బహు కర్మ గలవాఁడగుచున్నాఁడు. అతఁడు విభూత మనస్సు గలవాఁడై, మహాత్ముఁడై దాతయు విధాతయు నై యింద్రియ దృష్టయై వెలుఁగుచున్నాఁడు. దృష్ట లగు సింద్రియములు అన్నమున సమ్మోదించుచున్నవి. సర్వజ్ఞ స్వభావములకంటె భిన్న మైనట్టియు, సింద్రియా ద్యతీత మైనట్టియు నొక్క వానిని బరమాత్ముగాఁ జెప్పుచున్నారు ॥

2161

(3)*గద్యము॥

ఏ విశ్వకర్మ కేవలము మాకుఁ జాలకుఁడే కాక యుత్పాదకుఁడు? నగుచున్నాఁడో! ఎవఁడు విధాతయో! సర్వ జగదుత్పాదకుఁడో! ఎవఁడు దేవతా తేజస్థానముల నెరుంగుచున్నాఁడో! భూత జాతముల గురైరుంగుచున్నాఁడో! ఎవఁడు అగ్ని వాయ్వాది నామ దాతయో! (ఇంద్రియల నిర్మించి వారి కింద్రియ నామములను బెట్టి వారి స్థానములయందు వారిని స్థాపించువాఁడో!) యట్టి వానిని భూతములు పొందుచున్నవి ॥

2162

(4)*గద్యము॥

ఎవఁడు స్థావర జంగమాత్మక మగు జగత్తునందున్న ప్రాణులను స్వతేజస్సున బూరించుచున్నాఁడో! పూర్వ మహర్షు లా యాదిత్యుఁడగు విశ్వకర్మకొఱకుఁ దేజస్సును సమకూర్చిరి ॥

2163

(5)*గద్యము॥

ఈశ్వరతత్వ మనునది యెచి గలదో! యచి ద్యులోకముకంటెను, బృహ్మలోకంబును, దేవతల కంటెను, అసురులకంటెను, బరస్తాద్భుత మాన మగు గుహాఽవస్థిత గర్భమును (గర్భవత్ గాఢాక తత్వమును) అప్పులు తొల్లి ధరించినవి. ఆ గర్భమందు నింద్రియ లందఱు సంగతులై పరస్పరము చూచుకొనుచున్నారు. (ఇట్లు తెలిసికొనుచు నొక తత్వవిత్తు “కః పరమేశ్వరః” అని ప్రశ్నించుచున్నాఁడు) ॥

2164

(6)*గద్యము॥

ఆ గర్భస్థానీయమును దొల్లి యప్పులు ధరించినవి. ఏ గర్భమందు సర్వదేవతలు సంగతు లగుదురో! ఆ యజ్ఞముయొక్క నాభియందు దొక యండ ముచున్నట్లుండెను. ఆ యండమున సర్వ భూతములు నివసించుచున్నవి ॥

2165

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సర్వజ్ఞ స్వభావములకంటె. (ప్రా.వర్.పా.) 2. యుద్పాదకుఁడు. (ప్రా.వర్.పా.)

(7)*గద్యము॥

అహం ప్రత్యయ గమ్యు లగు జీవులయొక్క యంతరము అహం ప్రత్యయ గమ్యాఽతిరిక్త
మగు సర్వేశ్వర తత్వ మగుచున్నది. ఓ నరులారా: మీరు నీహార సదృశ మగు
నజ్ఞానమున నా వృతు లైనవారు. “నేను దేవతను. నేను మనుష్యుడను” అను
నన్యత జల్పమునఁ గూడుకొన్నవారలు, ఉదరంభరు లగు వారలు కావున
భూత జాతమును బుట్టించిన విశ్వకర్మను దెలిసికొనలేరు ॥

2166

సూక్తము—82

ఋషి—భువనపుత్రిఁడు విశ్వకర్మ

దేవత—విశ్వకర్మ

అర్థాంతరము—1

†(1) అకాశ వాయువు లనల జల పృథ్వీల
కన్నిటికి నాదియై ఆచారభూత మౌ
మనసె పితగా వెల్ల మహిత కాలముఁ గలిసి
ప్రప్రీతిగ నీ సృష్టి ప్రభవించెఁ దొల్తొల్లఁ
బాగ్ దక్షిణమ్ములన్ బల్చిమో తరము లౌ
దిశలె సరిహద్దులై దివ్యాది లోకాలు
మవ్యాది భువనాలు పూర్ణ మూర్తులు కాఁగ
నాద్యంతములు మీఱ నవతరించంగా ॥

2167

†(2) సప్తానలమ్ములకు సప్తానలమ్ములకు
సప్త విధ జలములకు సప్త మృత్ తితిని
నారాశ పరమైన ఆవరణ సప్తకమున
కందకుండఁగ నదా ఆ పంచభూతాళి
కతీతమై సృష్టి నతిలోకమై వెల్లు
నా వైష్ణవాదిత్యుఁ డా విశ్వకర్మగా
మనసు కతీతమౌ మహిమాఽన్విత శక్తి
దాతగా వెలింగి విధాతగాఁ దనరుచున్
ఏకైకుఁడై సర్వ మిష్ట పూర్తిగ నేలు
హేలగా రీలగాఁ గేళిగా మేలుగా
నచ్చిదానందాలు నిచ్చులున్ దనరార
నఖిల విశ్వము కర్మ లన్నియున్ దా నౌచు ॥

2168

†(3) అకనమ్ము ననిలానలాఽంబు మృత్ తరు లన్నిటి
భువన లోక సంచయాలఁ బుట్టించిన వాఁ డెవ్వఁడౌ
అఖిల సృష్టి తండికాఁగ నలరారెడి ఆ దేవుఁడె
ఏకైకుఁడు కాఁగ విశ్వ మేలు దేవదేవుఁ డౌను ॥

2169

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) చరము నచరమై యొప్పెడి నకల సృష్టిలో వెలుగులు
 యజ్ఞములై పంచ భూత విజ్ఞానము విస్తరిల్ల
 భూనభోజంతరాకాదుల భువనా లవి పృథ్వి దివులు
 చలితములౌ లోకములై సత్వరజ స్తమోగుణ
 సంచయమ్ము సహజమై సంచితమ్ముగా నిల్చుచు
 సహారాతుగ్రిలై వెలయగ నాదిత్యుం దలరుచుండు
 నన్నింటికి నాద్యుఁ డౌచు నా వైష్ణవ శక్తి మీఱ
 విశ్వ సృష్టి కర్మ చేయు విశ్వేశ్వరుడై తనరుచు ॥

2170

†(5) దిపు లన్నిటి కతీతమై దేవాఽఽవశి కతీతమై
 అనురాశికి నందకుండ నవగతమ్మొ కాకుండగఁ
 బృహ్మ్యది లోకాలకు నితరమై యీశ్వరమై
 విశ్వాఽతీత మౌచును శాశ్వత గతి వెలుగు శక్తి
 ఆద్యంతము లేని శక్తి అధినాథుఁడ. లేని శక్తి
 తొలి వెల్పుల మలి వెల్పుల నలరించెను నఖిల సృష్టి ॥

2171

†(6) అజనాభదేవ దేవై కైకనాథుడై
 ఆ శ్రీమహావిష్ణు పఖిలాంతరంగుడై
 సృష్టి విశ్వాలోక జలగు భువనాఽఽవశుల్
 దేవాఽఽశి కల్పించి దివ్యగర్భము లొసఁగి
 తొలి సృష్టి ప్రక్రియకు మలి సృష్టి ప్రక్రియకుఁ
 జాగృత శక్తులకుఁ బ్రతికృతులఁ గల్పించె ॥

2172

†(7) నీరె నీహరమై నీరుగా నీహర
 మలరారు రీతిగా నఖిల సృష్టిని ద్వంద్వ
 శక్తు లవి లే పనుచు సర్వమ్ము నెఱుఁగుచున్
 నీవు నే నను భేద భావాలు లేకుండ
 సంతరములే లేని ఆంతర్య మొకటిగా
 సకలమున్ జల్పమై సంచరించు నటంచు
 సృష్టి స్వరూపమ్ము సృష్టి స్వభావమ్ము
 వ్యష్టి సమిష్టులుగ నా మహావిష్ణువే
 విశ్వమ్మునే నడప విశ్వకర్మల నడప
 కాసించినట్లుగా సర్వమ్ము నడచుచున్
 బాహ్య గతులన్ సృష్టి వరలు స్థితి గతు లెల్ల
 సంతర్గతులుగా సంతయున్ లయ మౌను ॥

2173

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

1. విశ్వకర్మలు=సృష్టి సంచలన-ఆకర్షణ-వికర్షణాది కర్మలు.

సూక్తము—82

ఋషి—భువన పుత్రుఁడు విశ్వకర్మ†

దేవత—విశ్వకర్మ

అర్ధాంతరము—2

†(1) విశ్వ సృష్టియే కర్మ విశ్వ స్థితి గతి కర్మ
 విశ్వ వ్యాకోచమ్ము విశ్వ సంకోచమ్ము
 విశ్వ సంచలనముల్ విశ్వమై కర్మలే!
 కాంచుటలు కర్మ కనిపించుటలు కర్మ
 వినుటలున్ గర్మలే వినిపించుటలు కర్మ
 మన సౌటయే కర్మలే! మననమై కర్మలే!
 దరణ దారణములు కర్మ భరణ భారణములు కర్మ
 దశదిశలే కర్మలై దిశాంతాలై కర్మలై
 అనిలాదులు కర్మగా నారసమ్ము కర్మగా
 నరుణాదులు కర్మగా నఖిలమ్మును గర్మలై
 కలుగు చివె భువుల కెల్లఁ గర్మాభివతిగఁ బితగఁ
 గర్మయే కర్తయౌ గర్తయే కర్మ యౌ ॥

2174

†(2) ఆ జగత్కారకుఁడు నా జగన్నాయకుఁడు
 దివె భువుల నన్నింటిని రవి శశి నక్షత్ర
 గ్రహ రాజులన్ సర్వ కాంతి పుంజాఽఽవళుల
 సృష్టించెడి మహా సృష్ట ఏకైకుఁడై
 సప్త పదార్థాల సుప్త జాగృతి గతు
 లన్నింటి కధిపతిగ నా విశ్వకర్మయే
 ప్రభ సూక్ష్మ జీవాత్మ పరమాత్మ తత్వాల
 నానంద శోకాల నగు కష్ట సుఖముల
 కాది కారకుఁ డౌచు నఖిల దృష్టగ నిలిచి
 యిష్ట మనిష్టముల్ సృష్టి సహజము చేయు ॥

2175

†(3) ఎవఁడు విశ్వ సృష్టి చేసె? నెవఁడు ప్రాణములను బోసె?
 నెవఁడు విశ్వపాలకుండో? యెవఁడు విశ్వ విజ్ఞానియో!
 ఎవఁడు విశ్వ గోళ లోక భువనాఽఽవళులఁ బదార్థాల
 నెంతేనియు నెఱుఁగువాడో? సృష్టిలోని సమస్యలకు
 సమాధాన మౌ నాతఁడు సర్వేశుఁడు సుర తతి పిత
 అద్వితీయుఁడై వెలిగెడు నాతండే విశ్వకర్మ ॥

2176

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 26)

సూక్తమ్—83

యుష్ఠిః—మన్యుస్తాపనః

దేవతా—మన్యుః

చందః—త్రిష్టుప్; 1-జగతి

(1) యస్తే మన్యో¹ఽవిధచ్ఛజ్య సాయక సహ² ఓజః పుష్యతి విశ్వమానుషక్³ ।

³సాహ్యమి దానమార్జ్యం త్వయా యుజా సహస్సతేన సహసా సహస్వతా ॥

857

(2) మన్యురిన్తో⁴ మన్యురేవాన దేవో మన్యుర్హోతా వరుణో జాతవేదాః ।

మన్యుం విశ⁴ ఈతే మానుషీర్భూః పాహి నో మన్యో తవసా సజోషాః ॥

858

(3) అభీహి మన్యో తవసస్తవీయాన్ తవసా యుజా ఏ ఆహి శత్రూన్ ।

అమిత్రహా వృత్రహా దన్యుహా చ విశ్వా వసూన్యా భరా త్వం నః ॥

859

(4) త్వం హి మన్యో⁵ అభిభూతోజాః స్వయంభూర్భామో⁶ అభిమాతిషాహః ।

విశ్వచర్షణిః సహరిః సహదానస్మాస్వోజః పృతనాసు దేహి ॥

860

(5) అధాగః సన్నప వరేతో⁷ అస్మి తవ కృత్వా తవిషస్య వ్రచేతః ।

తం త్వా మన్యో⁸ అకృతృర్జిహ్వాహం స్వా తసూర్బలదేయాయ మేహి ॥

861

1. మన్యోఽవిధ, 2. సహఽఓజః, 3. సాహ్యమి దాన, 4. విశఽఈతే, 5. మన్యోఽఅభి, 6. భూర్భామోఽఅభి,

7. వరేతోఽఅస్మి, 8. మన్యోఽఅకృతు. (హృ). వృ.

(6) అయం తే¹ అస్మృవ మేహ్యర్వాజ్ వృత్తీనః సహరే విశ్వధాయః ।

మనో² వజ్రిన్నభి మామా వపుత్స్వ హనావ దన్యూగ్ంరుత బోధ్యాపేః ॥

862

(7) అభి ప్రిహి¹ దక్షిణతో భవా మే ఽథా వృత్తాణి జ్ఞానావ భూరి ।

జుహోమి² తే ధరుణం మద్వో² అగ్రముఖా ఉపాంశు పృథమా పిభావ ॥

863

సూక్తము—83

ఋషి—తపఃపుత్రుడు మన్యువనెడువాడు†

దేవత—మన్యువు†

(1)*గీ॥ మన్యు దేవః నీకు మాన్యుఁ డెవ్వఁడు పరి
చర్యఁ జేయువాఁడో శక్తుఁ డతఁడు
బలము, తను బలంబుఁ బ్రధనమునం బొందు
వైరి హింసకుండఁ వజ్ర చారిః ॥

2181

*గీ॥ బలముచే బుట్టి యత్యంత బలము గల్గి
మిగుల సహనంబు పహించి మెలఁగు నీవు
సత్సహాయంబు మా కిల నలుపుచుంట
నభిభవింపంగఁగలవార మరల మేము ॥

2182

(2)*ఉ॥ మన్యువె యిందుగ్దై పరఁగు మన్యువె దేవుడు సర్వ భూ స్థలిన్
మన్యువె హోమ కారకుడు మన్యువె సర్వముగా వెలింగె నా
మన్యువునే విశేషముగ మానవు లెల్ల సుతింతుగాన నో
మన్యువః సీవు తండ్రి వలె మాకు నొసంగుముః రక్ష నెమ్మొయిన్ ॥

2183

1. తే¹ అస్మృవ, 2. మద్వో² అగ్రముఖా ఉపాంశు. (వ్యా. వ్య.)

†వ్యాతవృత్తి 13వ సంపుటము 187 పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “తపఃపుత్రుడు మన్యు వనెడువాడు”గను-
దేవత “మన్యువు”గాను వ్యాసి, 13వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో ఋషి “మన్యువు”గాను-
దేవత “మన్యువు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(3)*గీ॥ బలము గలవానికంటెను బలము గల్గు
మన్యుః మా కృత యజ్ఞంబు మనుచుచుండి
నీవు మా పిత సాయాన నేర్పు మీర
శత్రువుల నెల్లఁ జెండుముః శక్తి మీరః ॥ 2184

*గీ॥ వృత్రహంతవు¹ మరియు సమిత్రహంత
వఖిల శాత్రువ గణ హంత వగుచు దన్యు
హంతవై నట్టి మన్యువాః పంత మలర
నీవు నసువులఁ గొనితెమ్ముః ²నేరిమిమెయి ॥ 2185

(4)*చ॥ వర బల నాశకుండవయి భాముడవై సకలారి జేతవై
నిరువమ జన్మముం గలిగి నిత్యము సర్వముఁ జూచువాడవై
వర చుత్తినోప్పచున్ సహసవంతుడవై వెలుఁగొందు మన్యువాః
సురణములందు మా కొనఁగుఁ జోద్య బలంబుఁ బ్రశస్త మౌనటుల్ ॥ 2186

(5)*గీ॥ ఓ ప్రచేతస్సః మన్యుః నీ యుచిత కర్మ³
భాక్కునై యుండకుండుట బవరమందు
శాత్రువాఁబహతుండనై చాల దూర
మరగినాడను ధైర్యము కరము కలిగి ॥ 2187

*గీ॥ కర్మరహితుండ వో⁴ నిన్ను ఘనుడః మన్యు
వాః కడుం గుర్ధునిగఁ జేసి యమరినాను⁵
దసువువై నీవు⁶ నా కిలఁ దగిన బలము
నొసఁగ నా చెంతఁ జేరుమాః మనలకుండ ॥ 2188

(6)*గీ॥ శత్రు సహన శీలః సర్వధారకః మన్యు
కర్మ⁷ జేయుచుందుఁ గరము నీకు
నందుచేత నాకు నభిముఖంబుగ⁸ ద్రిత
మరుగఁదెంతుగాక నతిశయించి ॥ 2189

*రచయితః—కావ్యశ్రీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మిత్రహంతవు. (వా.వ.పా.), 2. గొనితెమ్ముః నిశ్చయముగ, (తొ.పా.), 3. నీ యుచితకర్మ, చే నభాగుండనై
యుద్ధజేష్ఠయందు, (తొ.పా.), 4. భాగరహితుడవో నిన్ను భవ్యమన్యు, (తొ.పా.), 5. యమరియండి, (తొ.పా.),
6. నాకెల్ల, (తొ.పా.), 7. కర్మజేయువాడ, (తొ.పా.), 8. ద్రిత, మరుగఁదేరవలయు నాదరమున. (తొ.పా.)

*గీ॥ వణికి: మన్మథ! నీ విష్ణు వచ్చి వేగ
విశ్రమింపుము: నాయందు పెప్పల గతిని
ధరణి శత్రువు లై నట్టి దస్యుల మది
బంధువుల గూడ నెరుగుము: భవ్యగతిని ॥

2190

(7)*గీ॥ నాడు యుద్ధమునకు వచ్చి సాదరమున
నాకు దక్షిణమందున్న భీకరు లగు
శాత్రువుల నెల్ల సహన మౌ శక్తితోడ
జంపగలవార మగుదుము చతుర మన్మథ! ॥

2191

*గీ॥ మన్మథా! నీకు శ్రేష్ఠుడౌ మధుర సౌమ
రసము నిచ్చుచు నున్నాడ నసమ భక్తి
సీపు నేనును దానిని నిశ్చలముగ
బానమును జేయుదుముగాక బలమ మన్మథ! ॥

2192

సూక్తము—83

ఋషి—తపఃపుత్రుడు మన్మథు

దేవత—మన్మథు

అర్థాంతరము—1

†(1) విశ్వ మానసికత్వమున సర్వరమౌ మన్మథ శక్తి
ఆ సహన మ్మనాహత మృచంచల మై వెలయగ
నుప ర్మదోలోకముల నోజో గుణ మెల్ల నింద
సనమానపు సస్రాగ్నిని నా పవి విధ్వస్త మగును
వీర శూర ధీర గతు లపార మైన విజయ మిచ్చు
దీప్తు లెల్ల వశము లొను వేపుడైన దాసుడౌను ॥

2193

†(2) ఇంద్ర శక్తి లెల్ల నిందు నెనగు దైవ శక్తి లుండు
వరుణ శక్తి వరలుచుండు జ్వలితాగ్నుల శక్తి లమరు
ఋక్ష చక్తుల ఋత శక్తుల హృచ్చక్తుల హోర కాగ
మన్మథ శక్తి తనకారును మహా మహితమై నిల్చును
నాత్మ రక్షణము నిచ్చు సంపత్తి గతుల నిచ్చు
దృశ్య మదృశ్యము కాగ వశ్యమాన విశ్వ రూప
శశ్వదశ్చ కాగ్నిం చాల సర్వస్వము మన్మథులొ
అక్షయమై అజయ్య మౌ రక్ష కవచమై అగును ॥

2194

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్విజ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(3) ఆభయ శక్తి చుత్త మౌచ నగ్ని కాత్మ రూప మౌచ
 వెలుగొందెడి ఓ మన్యువః వృష్టి శక్తి హరియించుచు
 నుష్ట రూప మొందు వృత్తు నుత్తమాంగ విచ్ఛేదన
 మొనరించుచు జలనాథిని నుదక శక్తిమయ మొనర్చి
 శాత్రువ తండాలు నెల్ల సమయించుచు సకల రూప
 మొర రూక్ష రక్షస్సులఁ గూర్చిరముగా సంహరించి
 సర్వ లోక ప్రాణి జాల సంక్షేమము కావించుచు
 విశ్వ సృష్టి వసు శక్తుల నశ్వరముగఁ గాపాడును ॥

2195

†(4) స్వయముగానె జననమై స్వాయంభువత్వాన
 సువిశాల మౌ హృదయ సూక్ష్మతత్త్వము వెలుగ
 నరి బయంకర మైన అజయ్య మౌ శక్తి
 సహజౌజ పక రూప సర్వ సృష్టి “క్షేమ
 కారి”గాఁ దనరారు కాంత మన్యు నుదీప్తి
 విశ్వమున దాప్తమై విజయ లేలన మౌనులె ॥

2196

†(5) ఆ అనాహత శక్తి నలరారు హృదియాన
 సతిలోక శక్తులన్ పితి లేని శక్తులన్
 సమకూర్చు మన్యు సన్మంత్రాక్షరా లెల్ల
 ననలాల దీనలమై అనితాల తరిలమై
 జలములకు జలము నై ధరణులకు ధరణీయై
 ఆంతయున్ శూన్య మౌ నాకాశముల లెల్ల
 నాకాశ మై తనరి అభిముగ్ధ గొలువఁగా
 సర్వదృఢత బలాన సన్నిహిత దనరులె ॥

2197

†(6) దుష్ట శాత్రువ తతుల దుర్మంత్ర తంత్రాల
 పిన్పన్త మొనరించి పిమల మిర్భేద్య మౌ
 నపురూప శక్తిగా నలరారు మన్యువాః
 అక్షర శక్తులన్ అక్షయమౌ రూప
 మలరారు నీ శబ్ద జ్వలితానల శక్తి
 నార్చు శక్తిగాఁ జేయ సతిలోక మై వెలయు
 వజ్రి వజ్రాయుధము సృక్కులుగ ముక్కులుగ
 రాల్చు సీ పవి శక్తి పవులకే పవి కాఁగ
 రవులకే రవికాఁగ రాజించి మించులెః
 శత్రు శాలము నెల్ల సమయంపజేయులెః ॥

2198

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహావ్యూహ, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

†(7) మన్యు సోమ శక్తి మీఱు మహితమై సుహితమై
 చాతుర్యము తనరంగా నర్వ శత్రు తతులఁ జంపు
 దక్షిణ దిశ శత్రు దన్య తండాల్ న్ దున్నాడును
 సజయ్యంపు సహన శక్తి ఆభేద్యమై నిలువంగాఁ
 గరాళాఽగ్ని గరళాఽగ్నులు నిరాటంక మౌ రీతిని
 బరాకరిమించు వృత్ర శక్తి పరాభూత మై పోగా ॥

2199

సూక్తము--83

ఋషి—లపఃపుత్రుఁడు మన్యువు
 దేవత—మన్యువు

అర్థాంతరము—2

†(1) వజ్ర రూప దృఢ బలాల వరలు సాయక విష శక్తుల
 విద్యస్తము చేయు మన్యు విమల సహన శక్తులెల్ల
 బాహ్యంతర తను మనముల బలము లఖిల పుష్టములై
 దైవీయాఽదైవీయ కూరిర దన్య రూప తండాల్ ను
 అభిభూతము కావించును నక్షయమౌ పద గతులను
 సక్షరమౌ శబ్ద సిద్ధి దక్షత లవి వెలుఁగొందఁగ ॥

2200

(2)†గోపశ్రీవృత్తము॥*

విద్యుచ్ఛక్తుల విలననములతో
 సద్యోరూప విశద వరుణ గతిన్
 ఖద్యోత మ్మగు ఖర కర శుచిగా
 విద్యోతాగ్ని పవి బహు శిఖులమై
 సు ద్యో శక్తుల సుగుణ సహనతల్
 విద్యోద్భాసిత విమల మహిత మ
 న్యోద్యోగాద్భుత నుత విజయముగాఁ
 బ్రద్యోతాఽరుల రణ దనుః తతుల్
 ఆద్యంతాలను నపమరణ గతిన్
 నుద్యద్ భూతల సుసురుల విడుచున్ ॥

2201

†(3) బలములకె బలముగా పరలెడి మన్యువే
 ఆన్యాయముల నెల్ల నణిముటిగఁ గొట్టుచున్
 విశ్వ సంక్షేమాల విశాలతా హృదిని
 నతిమైత్రి గోరుచు న్ననుర నాశము చేసి
 సౌఖ్యాగ్ని సంపదల జగము వర్ధిల్లఁగా
 నైశ్వర్య తతులతో నఖిల మౌ శుభమయము ॥

2202

రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

*“జగతీ”చ్ఛందము. (12)

(4)†కృష్ణశ్రీవృత్తము॥*

దుర్విరోధ భావ రహిత ధృతిమంతము తన్మమస్యవు
పర్వి సర్వ సత్త సహిత వ్రకటాఽచ్చుత శక్తుజ్జ్వల
దూర్వహగ్ని ప్రజ్వలించి దురితాఽంధజ దుర్విర్యజ
ఖర్వ రాక్షసాదములను ఖర కాంతులు దున్నాడును ॥

2203

†(5) మన్యు శక్తి లేనినాడు మనుజుఁ డైన దనుజుఁ డైన
సుర కిన్నర యక్షులైన సురపతు లే దక్షులైన
శాత్రువ తతి శక్తులతో సంకుల సమరాంగణాల
నోడిపోయి కూలిపోయి మాడిపోయి మరణింతురు
ఎవ రైనను దోడు లేని యేకైకుం డైనఁగాని
మన్యు శక్తి గల్గు వాఁడు మహిమాన్వితుఁడై వెల్గును
చిత్త చేతనమ్ము మించు హృత్తు రూపె మిత్తికాఁగ
వైరి వీర తండాలును నేరివేయుఁ బారఁదోర్లు ॥

2204

†(6) మన్యు రూప మహిత శక్తు లగణ్యముగఁ గల్గునపుడు
శాంతి శక్తి పరిధవిల్లు సర్వ భాగ్యముల్ పర్దిలు
నద్భుత రవి శక్తి మించి అలరు వజ్రాయుధమ్ము
పవుల మీటు పవి కాఁగను బవులకే పవి కాఁగను
దనరారును- శత్రుతతులఁ దునుమాడును వెన్నంటుచు-
ఏకైకమై విశ్వము నేలఁగల్గు మేలు కల్గ ॥

2205

†(7) దాక్షిణాత్య రాక్షసాశి దండించుచు ఖండించుచు
జల నాభిని మింగివైచు ఖల వృత్తుని దుర్గించివైచి
విశ్వమునకు విహితమైన విమలాఽమృత నలిల మొసఁగి
సోమ శక్తి విరాజిలఁగ సూర్య చంద్ర దీప్తు లెనయ
సర్వ జగము శాంతి యుక్త శర్వమ్ములఁ బర్వముగా
మన్యు శక్తి విరాజిలును మహిత పరాక్రమత మీఱ ॥

2206

సూక్తమ్—84

ఋషిః—మన్యుస్తాపనః

దేవతా—మన్యుః

చందః—జగతి, 1-3-తిర్విష్టుప్

(1) త్వయా మన్యో సరథమారుజన్తో హర్షమాణాసో ధృషితా మరుత్యః ।

తిగ్మైషవ! ఆయుధా సంశితానా అభి వ్ర యన్తు నరో² అగ్నిరూపాః ॥

864

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“ధృతి”చ్ఛందము. (18)

1. తిగ్మైషవఅయుధా సంశితానాఅభి, 2. నరోఅగ్ని. (హృ.వృ.)

(2) ఆగ్నిరీవ మన్యో త్విషితః సహస్వ సేనానిర్వః సహరే హూత¹ ఏధి ।

హత్వా²య శత్రూన్ వి భజన్వ³ వేద ఓజో మిమాన్⁴ వి మృదో⁵ సుదన్వ ॥

865

(3) సహస్వ మన్యో⁶ అభిమా⁷రిమస్మే రుజన్ మృణన్ పృమృణన్⁸ ప్రిహి శత్రూన్ ।

ఉగ్రం⁹ తే పాజో¹⁰ నన్వా రుచధ్యే¹¹ వశి వశం నయస¹² ఏకజ త్వమ్ ॥

866

(4) ఏకో బహూనామసి మన్యవీరితో విశంవిశం యుధయే సం¹³ రీనాధి ।

అశ్రుతరుక్ త్వయా¹⁴ యుజా వయం ద్యుమన్తం¹⁵ హేషం విజయా¹⁶య కృణ్మాహే ॥

867

(5) వితేషకృదిన్ద్రో¹⁷ ఇవానవబ్రివో¹⁸ లస్మాకం మన్యో¹⁹ అధిపా తవేహ ।

ఏగ్రయం²⁰ తే నామ సహరే గృణీమసి విద్యా తముత్సం²¹ యత²² ఆజభూత ॥

868

(6) ఆహూత్యా²³ సహజా²⁴ వజ్ర సాయక సహో²⁵ బిభర్ష్యభిభూత²⁶ ఉత్తరమ్ ।

కర్త్యా²⁷ నో మన్యో²⁸ సహ మేద్యేధి²⁹ మహాధిసన్య పురుహూత సంస్పృతి ॥

869

(7) సంస్పృష్టం భనముభయం సమాకృతమన్యభ్యం దత్తాం చరుణశ్చ మన్యుః ।

ధియం దధానా హృదయేషు శత్రవః పరాజితాసో³⁰ అప ని యంతామ్ ॥

870

1. హూత¹ ఏధి, 2. వేద² ఓజో, 3. మన్యో³ అభి, 4. నయస⁴ ఏక, 5. కృదిన్ద్రో⁵ ఇవాన, 6. మన్యో⁶ అధిపా,

7. యత⁷ ఆజభూత, 8. భూత⁸ ఉత్తరమ్, 9. పరాజితాసో⁹ అప. (వ్యా.వ్యా.)

సూక్తము—84

ఋషి—తపఃపుత్రుడు మన్యు వసువాడు†

దేవత—మన్యువు†

(1)*చ॥ అలశయ హృష్ట లై మిగుల నాయుట పాపి సానఁ జెట్టుచున్
విలత మహేష్ఠి నేర లగు పీఠ మహేంద్రముధాదు లెల్ల నం
మ్మతి నిను పీఠకే రథము మాన్యత నెక్కి ప్రళస్తమన్యుఁ వి
స్తృత మగు యుద్ధ మందు ననుఁ జేరుచు సాయు మొనర్చుగా తొగినె ॥

2207

(2)*గీ॥ పావకుని మాడ్కి మన్యువాఁ ప్రజ్వలించి
సేన కదిపతి వై శత్రుఁ సేనఁ జంపి
నహన శీలుఁడఁ శార్దూప నకల ధనము
లెచ్చి మా కిమ్ముఁ జలమును నిచ్చుచుంటి ॥

2208

(3)*ఉ॥ మమ్ముఁ దిరస్కరింప ననిమానము గిల్గిరవారిఁ జంపి నీ
వెమ్మెయి నై న వారు మరి యెప్పుడు దీపము నొందకుందు న
ట్టిమ్ముగఁ గూర్పుమోయఁ దనదీయ మహోగ్ర బలంబు శత్రువుల్
వమ్ముగఁ జేయకుండు నల వైరుల వహ్యులుగన్ విధింపదే ॥

2209

(4)*గీ॥ ఒక్కఁడవె సేపు మన్యువాఁ పెక్కు లై న
శత్రువుల నెల్లఁ జంపంగఁ జాలఁగలవు
కావున మదీయ శత్రుని గదనమునకుఁ
దీక్షతరముగఁ జేయు మే తిరు నై న ॥

2210

*గీ॥ ఓ యవిచ్చిన్న దీప్తుఁడాఁ యోయిఁ మన్యుఁ
తావక సహాయ సంపత్తిఁ దాల్చి మేము
విజయ మందంగ మోషను వేడ్క మీరఁ
జేయఁగలవార మగుదుము శ్రీలు చెలఁగ ॥

2211

† వ్యాతవ్రాత 13వ సంపుటము 189వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “తపఃపుత్రుడు మన్యు వసువాడు”గను-
దేవత “మన్యువు”గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో ఋషి “మన్యువు”
దేవత “మన్యువు” అను భావముతో,, అని ఓటో గుర్తులు శ్రీ నేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*గీ॥ మన్యుః నీపు మహేంద్రుని మాడ్కి విజయ
వగు చనిందిత వచనుండ వగుదువయ్యః
అందుచే మాకు నీ మహా యజ్ఞమందు
నీపు రక్షిత వై పీఠి నిలుపు మెప్పుడు ॥

2212

*గీ॥ శత్రు సహన శీలః చక్కని నీ స్తోత్ర
మును రచింతుమయ్యః కనుక మిగుల
వృద్ధిఁ బొందుచుందు వీపు బలోద్గమ
యిత వటంచు నేను మతిఁ దలంతు ॥

2213

(6)*గీ॥ వజ్రవత్ సారభూతుఁడా! వైరి హంతః
సహజముగఁ బుట్టు దేవుఁడా! శక్తి నీవు
దాల్చుచున్నావు! స్నిగ్ధత 'దాల్చు మేము
సకల సంగ్రామ సంబంధ సర్గమందు ॥

2214

(7)*గీ॥ వరుణ దేవుఁడు, మన్యువు కరము మాకు
నుభయ విధ మైన దనమును నొసఁగుచుండు
గాక! భయమును జిత్తానఁ గలుఁగుచుండి
శాత్రువులు వెడలెదరుగాక! శక్తి మీర ॥

2215

సూక్తము—84

ఋషి—తపఃపుత్రుఁడు మన్యువు

దేవత—మన్యువు

అర్థాంతరము—1

†(1) మాయ లెన్నో చేయఁగల్గు మనుజు దనుజు లైనఁగాని
మృత్వదార్థ రూపము తగు త్రిదశ లెంత వార లైన
నలిల రూప మంది వరలు జరా రహితులే గాని
అనల రూప మలరి వెల్లు ఆ సుమనస్సులే గాని
అనిల రూప మంచునట్టి ఆ సుర లెవ రైనఁ గాని
ఆకాశపు మూర్తి గొన్న అమరు లెవ్వ రైనఁ గాని
దిగ్గజాలు తేరు తతులు దివ్యాశ్వము లున్నఁ గాని
వీర శూర ధీరులై అపార మైన అస్ర శస్త్ర
సంపదాకు లనంతమైన శాప శక్తు లున్నఁ గాని
అమరాఽమృత దీప మౌచు నమోరాస్త్ర రూప మైన
హన్యు శక్తి సిద్ధి లేక మహిత బలము లందలేరు
అహవాశి శత్రు తతుల నజయులుగ నిలువలేరు ॥

2216

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1.దాల్చుమయ: (తొ.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) సర్వధారి భారవాహ సర్వ సమత సహన శక్తి
 సర్వ భక్షకమ్ము కాగఁ బర్యేడి ఆ అగ్ని వోలె
 వేద నిద్య విరాజిలెడి విమల రూపిఁ ఓ మన్యువఁ
 నీ ఓజో గుణ శక్తులు నిర్జించును శాత్రువాళి ॥

2217

†(3) మన్యుదేవః ఏకైకాః మహామాన్విత శక్తి యుక్తః
 శత్రు తతులు ప్రయోగించు శస్త్రాలను నస్త్రాలను
 సర్వ మంత్ర తంత్రాలను సకల రుజుల రూపు మాపి
 మృత్యువో! అపమృత్యువో! యేమాత్రము దరికి రాక
 బ్రతికకూడఁ జచ్చినట్లు గతిమాలిన బ్రతుకు గతులు
 రాకుండఁగఁ గాపాడుచు వీర నుగ్ర మైన నీడు
 నజయ్యంపు శక్తి మీఱ నఖిలము వశ మౌచు మాకు
 నణఁగి మణఁగి లొంగియుండు నదృష్టము కలిగింపుము: ॥

2218

†(4) హే! మన్యు! నీ శక్తి యేకైకమై తనరి
 అక్షయమై అజయ్య మౌ రీతి వరలఁగా
 విజయ దుందుభు లెల్ల వినువీధి మోషిల్ల
 రుజు తతులు నశియింప లోకేశ్వరేశ్వరత
 మాటి మాటికి విశ్వ మాన్యత్వములు మీఱ
 బహు రూప దుశ్శక్తి ప్రతతులన్ నిర్జించు
 ఏ శక్తి కా శక్తి కాశ నిరాశగా
 నాత్మ భూతుక గతుల నరుగుఁ దన స్థలమునకు ॥

2219

†(5) ఇంద్రుని విజిగీష కెనలేని శక్తిగాఁ
 దసరారు నీ శక్తి తలఁదన్ను నిందుగినే
 హింస చేసెడి వారి హింస వారినె చేర
 నరివీర భీకరత సతిలోక శక్తితో
 నండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల
 ఋత మైన ఓజస్సుఁ బ్రియమారఁగా నిల్చి
 శాంతి దాంతులు మీఱఁ గాంతి క్షాంతులు క్షాల
 సలరారు మన్యువా! అధిపతివి! నీ వౌదు ॥

2220

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(5)*గీ॥ మన్యుః నీపు మహేందుగ్ని మాడ్కి విజయ
వగు చనిందిత వచనుండ వగుదువయ్యః
అందుచే మాకు నీ మహా యజ్ఞమందు
నీవు రక్షిత వై పీఠి నిలుపు మెప్పుడు ॥

2212

*గీ॥ శత్రు సహన శీలః చక్కని నీ స్తోత్ర
మును రచింతుమయ్యః కనుక మిగుల
వృద్ధి బొందుచుందు వీపు బలోద్గమ
యిత వటంచు నేను మతిఁ దలంతు ॥

2213

(6)*గీ॥ వజ్రవత్ సారభూతుఁడాః వైరి హంతః
సహజముగఁ బుట్టు దేవుఁడాః శక్తి నీవు
దాల్చుచున్నావుః స్నిగ్ధత 'దాల్తు మేము
సకల సంగ్రామ సంబంధ సర్గమందు ॥

2214

(7)*గీ॥ పరుణ దేవుఁడు, మన్యువు కరము మాకు
నుభయ విధ మైన ధనమును నొసఁగుచుండు
గాకః భయమును జిత్తానఁ గలుఁగుచుండి
శాత్రువులు వెడలెదరుగాకః శక్తి మీర ॥

2215

సూక్తము—84

ఋషి—తపోపుత్రుఁడు మన్యువు

దేవత—మన్యువు

అధ్యాయము—1

†(1) మాయ లెన్నో చేయఁగల్గు మనుజు దనుజు లైనఁగాని
మృతవదార్థ రూపము తగు త్రిదశ లెంత వార లైన
నలిల రూప మంది వరలు జరా రహితులే గాని
ఆనల రూప మలరి వెల్లు ఆ సుమనస్సులె గాని
ఆనిల రూప మందునట్టి ఆ సుర లెవ రైనఁ గాని
ఆకాశపు మూర్తి గొన్న అమరు లెవ్వ రైనఁ గాని
దిగ్గజాలు తేరు తతులు దివ్యాశ్వము లున్నఁ గాని
వీర శూర ధీరులై అపార మైన అస్త్ర శస్త్ర
సంపదాకు లనంతమైన శాప శక్తు లున్నఁ గాని
అమరామృత దీప మౌచు నమోరాస్త్ర రూప మైన
మాన్యు శక్తి సిద్ధి లేక మహిళ బలము లందలేరు
ఆహవాళి శత్రు తతుల నజయ్యుయిగ నిలువలేరు ॥

2216

*రచయితః—కావ్యశిర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. దాల్తుమయః. (తొ.పా.)

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) సర్వధారి భారవాహ సర్వ సమత సహన శక్తి

సర్వ భక్షకమ్ము కాగఁ బర్యేడి ఆ అగ్ని వోలే
వేద నిద్య విరాజిలెడి విమల రూపిఁ ఓ మన్యువఁ
నీ ఓజో గుణ శక్తులు నిర్జించును శాత్రువాళి ॥

2217

†(3) మన్యుదేవః ఏకైకాః మహిమాన్విత శక్తి యుక్తః

శత్రు తతులు పర్యోగించు శస్త్రాలగు నస్త్రాలను
సర్వ మంత్ర తంత్రాలను సకల రుజుల రూపు మాపి
మృత్యువో! అపమృత్యువో! యేమాత్రము దరికి రాక
బ్రతికకూడఁ జచ్చినట్లు గతిమాలిన బ్రతుకు గతులు
రాకుండఁగఁ గాపాడుచు పీఠ నుగ్రి మైన నీడు
నజయ్యంపు శక్తి మీఱ నఖిలము వశ మౌచు మాకు
నణఁగి మణఁగి లొంగియుండు నదృష్టము కలిగింపుముః ॥

2218

†(4) హేః మన్యుః నీ శక్తి యేకైకమై తనరి

అక్షయమై అజయ్య మౌ రీతి వరలఁగా
విజయ దుందుభు రెల్ల వినువీధి మోషిల్ల
రుజు తతులు నశియింప లోకేశ్వరేశ్వరత
మాటి మాటికి విశ్వ మాస్యత్వములు మీఱ
బహు రూప దుశ్శక్తి ప్రతతులన్ నిర్జించు
ఏ శక్తి కా శక్తి కాశ నిరాశగా
నాత్మ మాతుక గతుల నరుగుఁ దన స్థలమునకు ॥

2219

†(5) ఇంద్రుని విజిగీష కెనలేని శక్తిగాఁ

దసరారు నీ శక్తి తలఁదన్ను నింద్రునే
హింస చేసెడి వారి హింస వారినె చేర
నరివీర భీకరత సతిలోక శక్తితో
నండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల
బుత మైన ఓజస్సుఁ బ్రియమారఁగా నిల్చి
శాంతి దాంతులు మీఱఁ గాంతి క్రింతులు క్రిల
నలరారు మన్యువా! అధిపతివి! నీ వౌదు ॥

2220

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) అత్యంత సహజమై అతిలోప శక్తులన్
 శ్రీ మహావిష్ణు కృత జెన్నోందు సీల మోల
 శక్తి నిందుల సీవె సంకల్పమారాస
 స్వర్గాధిపరులుగా సంజనితులం జేసి
 వజ్రాయుధముతో వరలున బ్ధాసనించి
 నిరి పంపవల వెల్గు సుర వతులఁ జేసిరిని;
 ధర్మ మహర్షుల లగవరి వౌ ముగ్ధుఁ
 కర్మ మహర్షుల సత్కర్మాధిపతి వౌదుః ॥

2221

(7)†చ॥ ఇహ పర సాధనముగ నహిన మహాబ్రుత “వారి” శక్తులన్
 మహిరముగాఁగ విశ్వమున మన్యువః నిల్పిచు నత్తులన్ దగన్
 సుహరములై చరాచర తిరుద్దరఁ జాగ్రత లిన్ సుహా బ్రహ్మన్
 సహజముగా నొసంగుచు వసంత జగమున కన్ని శక్తితో ॥

2222

†—జలశక్తి హరియించి జగమునే బాధించు
 దుష్ట రక్షణానిఁ మున్నాది పట శక్తి
 శాంతి సౌధాగ్ధ్యం సర్వ విశ్వము వరల
 అల చాలగా జగజ్జల దాతగా వెలుగు
 మన్యు శక్తి మహా మహిరమై వెలుగొందు
 వన్య మూర్తిగ నృప్తిఁ దనరు నగజ్య మై ॥

2223

సూక్తము--84

ఋషి—తపోభుక్తుగ్రామ మన్యువు

దేశత--మన్యువు

ఆర్థాంతరము—2

†(1) అన్ని దీప్త తేజముల ననమాన విశేష శక్తి
 మాన్య మురుక్ప్రాణ మలర మహిర రథ మ్మలంకరించి
 హృష్ట మైన హృష్ట మైన యెన లేని చాక్రపుత్ర
 బహు విదాల శస్త్రము లై పటుశర మా నస్త్రములై
 తీక్షణతలను దేజరిలఁగ దివ్య మన్యు శక్తి మీఱ
 సనలములను ననిలములను ఆకాశము నలిలములను
 మృతుల నతిహృత్తుగ మిత్తి లేని జగత్తులో
 సమరాంగణ విజేత కాగ నమరామృతమై తనరును ॥

2224

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షాల్ల”

†(2) వేద రూప విజ్ఞానము విప్రుల మైన విమల మైన
 ఓజోగుణ రాశి నీయ భ్రాజమాన శక్తులతో
 అగ్ని వోలే వెలుగొందుచు నభిభూతము కాకుండగ
 నఖిల శాస్త్రవాస లెల్ల నన్త్ర శన్త్ర రాజులతో
 విధ్వస్త మై పోవగ విశ్వములో విజేతగా
 శాంతి రేఖ విరాజిలగ శాంతి హంతు లలరారగ
 సహన శీల తత్త్వాఽమృత శాంతి లోక సేనానిగ
 మహత మౌను మన్యు శక్తి మనుగడలకు మనుగడగా ॥

2225

†(3) ఉగ్రిమైన రూపాలను నుజ్జ్వల మౌ తేజస్సుల
 సర్వ శక్తుల తండాలను శమయించుచు సమయించుచు
 రుజ రూపా లన్నింటిని నజపజ లేకుండగా
 నేకతా భావ జన్మ నెల్ల జగద్ రూప మంది
 అఖిలాఽఖిల విశ్వ మ్మది అమల ప్రేమమయము కాగ
 జరము నచర మౌ జగమ్ము సర్వ ప్రాణి కోటి యెల్ల
 నిశాచరులతో సహా వశీభూత మై నిలువగ
 నశాంతాశు లణగిపోవఁ బ్రశాంతులే పరిధవెల్ల
 నాశాంత సువిశ్వమందు నాశా జ్యోతిగ వెల్గెడి
 భస్మ మైన మన్యు శక్తి తనరారును నజయ్యమై ॥

2226

†(4) అనంత కోటి రూపాలను నలరారెడి విశ్వమ్మున
 నేత్రైకముగా వెల్గెడి ప్రాకట మౌ మన్యు శక్తి
 అమర మౌచు సమల మౌచు నక్షయ మై లజయ్య మై
 అణు వణువును బ్రత్యణువును సగిణిత పరమాణువులును
 అఖిలాఽఖిల సృష్టి యెల్ల సనల దీప్తి వెలుగొందగ
 యుద్ధ బద్ధ విజయావళి నోజో గుణ రాజి మీఱ
 ఈ విశాల ప్రపంచమ్ము ఎనలేని సుసంపదలను
 శాంతి సౌఖ్య సభములతో సౌభాగ్యా లలరజేయు ॥

2227

†(5) అతీంద్రియత నింద్రశక్తి నధిగమించు నోజో గుణ
 మపురూపపు జ్ఞాంతుగా నవిచ్ఛిన్నమై వెల్గెడి
 నగ్ని దీప్తు లలరారగ ననిత్య మై అమేయ మై
 ఆర్త తాగిణ పరాయణత మూర్తి గొన్న రూపుగాగ

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలచృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

అఖిల జగము రక్షించును సుఖ శాంతులు వర్షిల్లఁగ
 నాధిపత్య శక్తి గల్గి ఆసామాన్యపుఁ బ్రేమ నిండ
 సర్వ సమత జగతిలోన సముత్సాహ తత్త్వ మెనయు
 మన్యు రూప మహా మాన్యః ధన్య మ్మా సీ జన్మము ॥

2228.

†(6) విశ్వ శాంతి సౌఖ్యాలకు విమల సంపదావళులకు
 విమాతమ్ము కలిగించెడు నమ రూపపు శత్రు తతుల
 సంహార మొనరింపఁగ నదమల మౌ ఓజో గుణ
 సహజ మైన విభూతిగ జ్వలియించెడి వజ్ర శక్తి
 నెల్ల జగత్కళ్యాణ మొనలేని రీతిఁ జేయ
 నపురూపపు శక్తులతో నవతరించినట్టి మన్యుః
 పురుషాతుని బుట్టించిన సురవర శర్వాగ్ని మూర్తి
 నిర్మల మౌ ధర్మ జనిత కర్మ ధనము మర్మ ఘనత
 సృష్టి సర్వ లక్షణ మై చెరగని లక్ష్మమ్ము చేర
 దివ్యుఁడైన దేవ దేవు భవ్య శక్తి లీనముగా
 ఉత్తమ గతులన్ వెల్గెడి ఉత్తర దిక్ ప్రయాణాల
 సుల్లాసమ్ముగ నడుపుః సముజ్జ్వలంపు గతులు మీఱ ॥

2229

(7)†క॥ చరము నచరమై తనరు న
 పరిమిత మౌ విశ్వ సృష్టిఁ బ్రాణాఽఽవళులన్
 వరుణాఽనలాఽనిలాఽఽదుల
 వరవడులన్ మాన్య శక్తి వరలఁగఁ జేయున్ ॥

2230

†క॥ ఇహ పర ఫలములు దక్కన్
 సహకారము మీఱ సర్వ జన ధన సంపత్
 సహిత మై సకల జగతి
 మహితోభయతారకముగ మాన్యం బొలేః ॥

2231

†క॥ జల శక్తుల హరియించెడి
 ఖల శత్రు తతుల నజయ్య శాంతి చృటలన్
 జ్వలియించెడి హృచ్చక్తులఁ
 బరా¹జితులఁ జేయు మన్యు భాగ్యము వరలన్ ॥

2232

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఈ పద్యములో “ల-ర” లకుఁ బ్రాస మైతి.

అనువాక:—7; సూక్తమ్—85

ఋషికా—సావిత్రి సూర్యా

దేవతా—1-5-సోమః; 6-16-సూర్యావివాహః; 17-దేవాః; 18-సోమార్కా; 19-చంద్రమాః;

20-28-నృణాం వివాహమస్త్రా ఆశీఃప్రాయాః; 29-30-వదూవాసఃసంస్పర్శనిన్దా;

31-దమృతోర్యక్షమనాశనం; 32-47-సూర్యా సావిత్రి

చందః—అనుష్టుప్; 14, 19-21, 23-24, 26, 36-37, 44-త్రిష్టుప్; 18, 27, 43-జగతి;

34-ఉర్బహతీ

(1) సత్యేనోత్రభితా భూమిః సూర్యేణోత్రభితా ద్యౌః ।

ఋతేనాదిత్యాస్తీషణి దివి సోమో¹ అధి శ్రితః॥

871

(2) సోమేనాదిత్యా బలిసః సోమేన పృథివీ మహీ ।

అథో నక్షత్రాణామేషాముపస్థి సోమ² ఆహితః ॥

872

(3) సోమం మన్యతే వసివాన్ యత్ సంపింషన్త్యోషధిమ్ ।

సోమం యం బ్రహ్మణో విదుర్న తస్యాశ్నాతి కశ్చన ॥

873

(4) ఆచృద్విదానైర్గుపితో బార్హతేః సోమ రక్షితః ।

గౌర్వామిచ్చృణ్వన్ తిష్ఠసి న తే³ ఆశ్నాతి పార్థివః ॥

874

(5) యత్ త్వా దేవ ప్రవిబన్తి తత⁴ ఆ ప్షాయసే పునః ॥వాయుః సోమస్య రక్షితా సమానాం మానో⁵ ఆకృతిః ॥

875

1. సోమోఽఅధి, 2. సోమోఽఆహితః, 3. న తేఽఆశ్నాతి, 4. తతఽఆ, 5. మానోఽఆకృతిః. (హృ.వృ.)

(6) రై॒భ్యా॑సీ॒దను॑దే॒యా నా॒రాశం॑సీ న్యో॒చ॑సీ ।

సూ॒ర్యా॒యా భ॑ద్రమి॒ద్వాసో॑ గా॒థయై॑తి పరిష్కృ॒తమ్ ॥

876

(7) చి॒త్తి॒రా¹ ఉ॒ప॒బర్హ॑ణం చ॒క్షు॒రా² అ॒భ్యంజ॑నమ్ ।

ద్యౌ॒ర్భూమిః॑ కో॒శ³ ఆ॒సీద్ య॑దయాత్ సూ॒ర్యా ప॑తిమ్ ॥

877

(8) స్తో॒మా⁴ ఆ॒సన్ ప॑రితి॒ధయః॑ కు॒శీరం॑ ఛ॒న్దో ఓ॒వశః॑ ।

సూ॒ర్యా॒యా⁶ అ॒శ్వినా॑ ప॒రా ల॒గ్నిరా॑సీత్ పు॒రోగ॑వః ॥

878

(9) స్తో॒మా⁴ వ॒ధూయు॑రభవదశ్వి॒నాస్తా॑ము॒ఖా ప॒రా ।

సూ॒ర్యాం య॑త్ ప॒త్యే శం॑స॒స్తిం మ॑స॒సా న॑వి॒తాచ॑దాత్ ॥

879

(10) మ॒నో⁵ అ॒స్యా అ॒న ఆ॒సీద్ ద్యౌ॑రా॒సీదు॑త చ్చ॒ందీః॑ ।

శు॒క్రావ॑స॒ద్వాహా॑వాస్తాం య॑దయాత్ సూ॒ర్యా గృ॑హమ్ ॥

880

(11) ఋ॒క్సామా॑భ్యామ॒భిహీ॑తౌ గా॒వో తే సా॑మనా॒వేతః॑ ।

శో॒త్రం॑ తే చ॒క్రే⁸ ఆ॒స్త్రాం ది॒వి వ॑ష్టాశ్చ॒రాచ॑రః ॥

881

1. చిత్తిరాఽఉప, 2. చక్షురాఽఅభ్యం, 3. కోశఽఆసీద్, 4. స్తోమాఽఆసన్, 5. చన్దోఽఓవశః.

6. సూర్యా॒యాఽఅశ్వినా, 7. మనోఽఅస్యాఽఅనఽఆసీద్, 8. చక్రేఽఆస్త్రాం. (వా१.వ१.)

(12) శచీ తే చక్రే యార్యా వ్యానో¹ అక్ష ఆహతః ।

అనో మనస్మయం సూర్యా² ఽఽరోహత్ పృథ్వీ వశిష్ఠమ్ ॥

882

(13) సూర్యాయా వహతుః పాగ్ధాత్ సవితా యషవాన్సృజత్ ।

ఆమాసు హన్యన్తే గావో ఽర్జున్యోః పర్శ్వహ్యతే ॥

883

(14) యదశ్వినా పృచ్ఛమానావయాతం త్రిచక్రేణ వహతుం సూర్యాయాః ।

విశ్వే దేవా² అను తద్వామజానన్ పుత్రః పితరావప్యణీత వూషా ॥

884

(15) యదయాతం శభస్వతీ వరేయం సూర్యాముప ।

త్వైకం చక్రం వామానీత్ క్వ దేష్టాయ తస్థథుః ॥

885

(16) ద్వే తే చక్రే సూర్యే బృహ్మణ³ ఋతుడా విదుః ।

అత్రైకం చక్రం యద్గహ తద్ధాతయ⁴ ఇద్విదుః ॥

886

(17) సూర్యాయై దేవేభ్యో మిత్రాయ వరుణాయ చ ।

యే భూతన్య పృచేతస⁵ ఇదం తేభ్యోఽకరం నమః ॥

887

1. వ్యానోఽఅక్షఽఆహతః, 2. దేవాఽఅను, 3. బృహ్మణఽఋతుడా, 4. తయఽఇద్విదుః,

5. పృచేతసఽఇదం. (వృ.పృ.)

(18) పూర్వాపరం చరతో మాయ¹యైతా శశూ క్రిశన్తా పరి యతో² అధ్వరమ్ ।

విశ్వాన్యన్యో భువనాభిచష్ట³ ఋతూగ్ంరన్యో విదధజ్జాయతే పునః ॥

888

(19) నవోనవో భవతి జాయమానో ఽహ్నం కేతురుషసామేత్యగ్రమ్ ।

భాగం దేవేభ్యో వి దధాత్యాయన్ పృ చన్ద్రమాన్తిరతే దీర్ఘమాయుః ॥

889

(20) సుకింశుకం శల్మలిం విశ్వరూపం హిరణ్యవర్ణం సువృతం సుచక్రమ్ ।

ఆ రోహ సూర్యో⁴ అమృతస్య లోకం స్యోనం పత్యే వహతుం కృణుష్య ॥

890

(21) ఉదీర్వాతః పతివతీ హ్యేకషా విశ్వావసుం నమసా గిర్భిరీశే ।

అన్యమిచ్చ పితృషదం వ్యక్తాం స తే భాగో జనుషా తస్య విద్ధి ॥

891

(22) ఉదీర్వాతో విశ్వావసో నమసేణామహే త్యా ।

అన్యమిచ్చ పృథర్వం నం జాయాం పత్యా స్పృజ ॥

892

(23) అన్యక్షరా⁵ ఋజవః సస్తు వస్తా యేభిః సఖాయో యన్తి నో వరేయమ్ ।

సమర్కమా నం భగో నో నీసీయాత్ నం జాన్పత్యం సుయమమస్తు దేవాః ॥

893

1. మాయయైతా శశూ, 2. పరియాతో² అధ్వరమ్, 3. చష్టఽఋతూగ్ం, 4. సూర్యో⁴ అమృతస్య,

5. అన్యక్షరా⁵ ఋజవః. (వృ).వృ.

(24) ప॑ త్వా ము॒జ్జామి వరు॑ణస్య పా॒శాద్ యేన॑ త్వాబ॒ద్ధాత్ న॒వితా సు॒శేపః॑ ।

ఋతస్య॑ యోనో॑ సుకృతస్య॑ లోకే॑ ॒ఋషేం త్వా నహ॑ పత్యా దదామి ॥

894

(25) పే॒త్తో ము॒జ్జామి నామ॑తః సుబ॒ద్ధామ॑ముతస్క॒రమ్ ।

యథే॒యమి॑న్ద్ర మి॒ధ్వః సుపు॑త్రా సుభ॒గాస॑తి ॥

895

(26) పూ॒షా త్వేతో॑ న॒యతు హ॒స్తగు॒హ్యః శ్వి॒నా త్వా ప॑ వహతాం రథే॑న ।

గృ॒హన్ గ॑చ్ఛ గృ॒హప॑త్నీ యథానో॑ వశి॒నీ త్వం విద॑తమా వదాసి ॥

896

(27) ఇ॒హ ప్రి॒యం ప॒రజ॑యా తే నమృ॒ద్యతా॑మన్మిన్ గృ॒హే గార్హ॑పత్యాయ జాగృ॒హే ।

ఏనా॑ పత్యా తన్వం॑ సం సృ॒జస్వా॒ధా జిప్సీ॑ విదతమా వదాతః ॥

897

(28) నీ॒లలో॑హితం భవతి కృత్యాన॑ క్తిర్యజ్యతే ।

ఏ॒థ నే॑ ఆస్యా జ్ఞాతయః పతి॑ర్బన్దేషు బహ్యతే ॥

898

(29) . పరా॑ దేహి శాముల్యం బ్రహ్మ॑భ్యో వి భజా॑ వసు ।

కృ॒త్యైషా ప॒ద్వతీ॑ భూత్వా జాయా॑ విశతే పతి॑మ్ ॥

899

- (౩౦) అశ్రీరా తనూర్భవతి హశతీ పాపయాముయా ।
వతిర్కద్యద్యోతి వానసా నృమంగమధిత్సలే ॥ 900
- (౩౧) యే వధ్యశ్చన్ద్రం వహతుం యజ్ఞా యన్తి జనాదను ।
పునస్తాన్ యజ్ఞయా దేవా నయన్తు యతః ఆగతాః ॥ 901
- (౩౨) మా ఏదన్ పరివన్ధినో య ఆసీదన్తి వంపతీ ।
సుగేభిర్దర్శమతీతామవ ద్ధాన్తరాతయః ॥ 902
- (౩౩) సుమజ్గలీరియం పదూరిమాం నమేత పశ్యత ।
సౌభాగ్యమన్యై దత్తాయాఽతాన్తం వి వరేతన ॥ 903
- (౩౪) తృప్తమేతల్ కటుకమేతదపాప్తవద్విషవన్తైతదత్రవే ।
సూర్యాం యో బ్రహ్మ విద్యాత్ స ఇద్వాదూయమర్హతి ॥ 904
- (౩౫) ఆశసనం విశసనమథో అధివికర్తనమ్ ।
సూర్యాయాః పశ్య రూపాణి తాని బ్రహ్మ తు శన్తతి ॥ 905

1. యతః ఆగతా, 2. నోయః ఆసీదన్తి, 3. విద్యాత్స ఇద్వా, 4. మథోఽఅధి. (హృ.వృ.)

(36) గృ॒హ్లాపి॑ తే సౌ॒భగ॑త్వా॒య హ॒స్తం మ॒యా వ॑త్యా జరదష్టి॒ర్యథా॑నః ।

భగో॑¹ అ॒ర్యమా॑ న॒వితా॑ పురంధి॒రృహ్మ॑ం త్వాదుర్ధా॒ర్హవ॑త్యా॒య దే॒వాః ॥

906

(37) తాం పూ॒షంధి॑వతమా॒మేర॑యస్వ యస్యాం బీ॒జం మ॒నుష్యా॑ః వప॒న్తి ।

యా న॑² ఊ॒రూ ఉ॑శతీ విశ్ర॑యాతే యస్యా॒ముశ॑న్తః ప॒రహ॑రా॒మ శే॒వమ్ ॥

907

(38) మ॒థ్యమగ్నో॑ ప॒ర్యవహన్ త్స॒ర్వాం వహ॑తునా॒ సహ॑ ।

పు॒నః పతి॑భ్యో జాయాం చా॑ అగ్నే॒ ప॒రజయా॑ సహ ॥

908

(39) పు॒నః పత్ని॑మగ్నిరదా॒దాయ॑షా సహ చ॒ర్చసా॑ ।

ద్వి॒రాయు॑రస్యా॒యః పతి॑ర్దీ॒వాతి శ॒రదః శతమ్ ॥

909

(40) సోమః ప॒రథ॑మో వివిదే గ॒న్తర్కో వివిద॑⁴ ఉ॒త్తరః॑ ।

తృ॒తీయో॑ అగ్ని॒ష్టే పతి॑స్తురీ॒యస్తే మ॒నుష్య॑జాః ॥

910

(41) సోమో దద॑ద్గన్త॒స్త్వాయ॑ గ॒న్తర్కో దద॑దగ్న॒యే ।

ర॒యిం చ పు॒త్రాగ్ంశ్చా॑దాదగ్ని॒ర్మహ్యమథో॑ ఇ॒మామ్ ॥

911

1. భగో॑అ॒ర్యమా, 2. యా న॑ఊ॒రూఽఉ॑శతీ, 3. చా॒అగ్నే, 4. వివిద॑ఽఉ॒త్తరః,

5. తృ॒తీయో॑ఽఅగ్ని, 6. పు॒త్రాగ్ంశ్చా. (వౌ.వృ.)

(42) ఇ॒ హై॒వ స్తం॒ మా వి॒ యో॒ష్ఠం వి॒శ్వ॒మాయు॑ర్వృ॒తమ్ ।

కి॒శన్తా॑ పు॒త్రైర్న॒ప్తభి॑ర్మో॒దమా॑నా స్వే గృ॒హే ॥

912

(43) ఆ సః॑ ప॒జాం జ॑నయతు ప॒జాప॑తిరాజరసా॒య సమ॑న॒క్త్యర్క॒మా ।

అదు॑ర్మంగ॒ళిః పతి॑లోక॒మా వి॒శ శం నో॑ భవ ద్వి॒వదే॑ శం చతు॑ష్పదే ॥

913

(44) అ॒హోర॑చక్షురపతి॒మ్మృ॒ది శి॒వా ప॑శుభ్యః సుమ॑నాః సువ॑ర్చాః ।

వి॒రసూ॑రేవకా॒మా స్యో॒నా శం నో॑ భవ ద్వి॒వదే॑ శం చతు॑ష్పదే ॥

914

(45) ఇ॒మాం త్వ॑మి॒న్ద్ర మీ॒థ్వః సు॒పుత్రా॑ం సు॒భగా॑ం కృ॒ణు ।

దశా॑స్యాం పుత్రా॒నా దే॒హి పతి॑మేకాదశం కృ॒ధి ॥

915

(46) స॒మా॒జ్ఞీ శ్వ॑శురే భవ స॒మా॒జ్ఞీ శ్వ॑శా॒న్వం భవ॑ ।

ననా॑న్దరి స॒మా॒జ్ఞీ భవ॑ స॒మా॒జ్ఞీ అ॒ధి దే॒వృష॑ ॥

916

(47) స॒మంజ॑స్తు వి॒శ్వే దే॒వాః స॒మాపో॑ హృదయాని నా ।

సం మా॑తరి॒క్వా సం ధా॑తా సము దే॒ష్టే దధా॑తు నా ॥

917

---

1. స॒మా॒జ్ఞీ అ॒ధి. (వా॒.ప॒.)

- †(48) అవిధవా భవ' వర్తాణి శతం సాగ్రం తు సువృతా :
 తేజస్వీ చ యశస్వీ చ ధర్మవత్సీ పతివృతా ॥ 918
- †(49) జనయద్భూషుపుత్రాణి మా చ దుఃఖం లభేత్ క్వచిత్ :
 భర్తా తే సోమపా నిత్యం భవేద్ధర్మవరాయణః ॥ 919
- †(50) అష్టపుత్రా భవ త్వం చ సుభగా చ పతివృతా :
 భర్తశ్చైవ పితృర్భూతు ర్భద్రయానందిసి సదా ॥ 920
- †(51) ఇన్ద్రస్య తు యథేన్ద్రాణి శ్రీధిరస్య యథా శిరీయా :
 శంకరస్య యథా గౌరీ తద్భర్తరపి భర్తరి ॥ 921
- †(52) అతేర్మధానుసూయా స్వాద్ వసిష్ఠస్యావ్యరున్ధతీ :
 కౌశికస్య యథా సతీ తథా త్వమపి భర్తరి ॥ 922
- †(53) ద్భువైధి పోష్యా మయి మహ్యం త్వాదాద్భూషాస్పతిః :
 మయా పత్యా ప్రజావతీ సం తీవ శరదః శతమ్ ॥ 923

ఇతి

అష్టమోఽష్టకే తృతీయోఽధ్యాయ
 స్సమాప్తః

† ఋగ్వేదము దశమ మండలములోఁ గల రివివ సూక్తములో నీ ఆరు ఋక్కులును నధికముగాఁ గొన్ని చాిత్ర పృథులలోఁ గలవు. వీటిని “ఖిల” మంత్రములుగాఁ గొందఱు భావింపఁ బరిశిష్టములుగాఁ గొందఱును బ్రక్షిప్తము లని మరి కొందఱును సధిక పాఠము లని వేరొక కొందఱును భావించిరి.

అనువాకము—7 సూక్తము—85

ఋషిక—సావిత్రి సూర్య†

దేవత—1-5-సోమఁడు, 6-16-వివాహార్థదేవత, 17,18-సోమార్కులు,
21-చంద్రమస్సు, పరిశిష్టములకు సూర్య†

- (1)*సీ॥ సత్యంబువలననే¹ సర్వ² భూమీతలం బువరిబద్ధంబయి యొసర నుండు
సూర్యునివలననే¹ సౌంపారు దివ మెల్లఁ గవక తా భరియింపఁబడుచు నుండు
యజ్ఞంబువలననే¹ యాదిత్య గణ మెల్లఁ బరమ ముచంబునఁ బరఁగుచుండు
యజమాన దత్తమౌ హవ్యంబువలననే¹ సుర వంక్తి బ్రతుకుచు శోభ నుండు
గీ॥ దేవతా రూపుఁ పగుచు నా దేవతలకు, సంతసంబును గూర్చుచు నకల వితతి
రూప సోముండు దివమును నోపి నాశ్రియించె నని సూర్య వేదెఁ దా నెలమి సోము ॥

2233

- (2)*గీ॥ సోమమున¹ బలము గలవారు సురలు, సోమ
ముననె వృథ్రియు వెక్కువ భునతఁ గాంచె
సోమమున నోషధులు కడు శోభ నంచె
దివమునం దట్టి సోముఁడు తిరుగుచుండు ॥

2234

-ఓషధివక్షార్థము-

- (3)*గీ॥ ఓషధి రూప మగు దెని¹ సుర్వి జనులు
పిండెదరొః దాని భక్షింతురో పెద్దవారు
యాగ సాధన భూత మౌ నట్టి¹ లరగు
యజ్ఞ తప్త మ రే జనుఁ దందఁగలఁడు? ॥

2235

† సంస్కృత మాలమున దేవతలు కొంత భిన్నముగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. ఋక్కు లన్నింటను సాయకాదుల దృష్టి ననుసరించి యా యా విషయములు భిన్న దేవతాకము లై నను నొకటిగానే యున్నవి. అర్చదృక్పథమునఁ జూచినచో నీ ఋక్కులకు భిన్నార్థ మున్న దన్నమాట వేరు మాట. సంస్కృతమాలము ననుసరించి యీ సూక్తమునకు దేవత లెట్లుండుదురు. 1-5-సోమఁడు, 6-16-వివాహదేవతసూర్య, 17-దేవతలు, 18-సోమా ల్పలు, 19-చంద్రుఁడు, 20-28-వివాహదేవత. 29-30-వదూవానము, 31-దంపతుల రోగ నాశనము, 32-47-సావిత్రిసూర్య, సంస్కృతమందలి కొన్ని దేవతల విషయ వివరణ విశేషర చామకములు. ఈ వృష్ట్యా లెలుగు సంస్కృతములందలి దేవతల భిన్నత్వము సంతగాఁ బాటించ నుక్తరలేదు. శ్రీ మదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత చార్ిత పృతి 13వ సంపుటము 191-193పుటలలో నీ సూక్తమునకు ఋషికి మారుగా దేవత "సూర్య" అని వాగిని. దేవత "1-5-సోమఁడు, 6-11-వివాహార్థ దేవత, 17,18-సోమార్కులు, 21-చంద్రమస్సు పరిశిష్టములకు సూర్య"గా వాగిని. 19వ సంపుట గల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో ఋషి "సూర్య"గాను, దేవతలు "సోమఁడు, సూర్యుని రతచక్రము, దేవతలు, సోమార్కులు, చంద్రుఁడు, ఆశీర్వాదము"గాను శ్రీనేమానివారు వాగిని. శ్రీనేమానివారి యనువాదములు వా రిచ్చిన దేవతలను దృష్టిలో నుంచుకొని రచియింపఁ బడినవి గాన దేవతల నామములు వా రిచ్చినట్లే యిక్కడఁ బేర్కొనఁబడినవి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. దేవత, (తొ.పా.), 2. సర్వసహదేవియ పరిబద్ధంబయి యొసరుండు, (తొ.పా.), 3. ఇర్కవ నింద్య గణమునకు మారు వంపలముగణము పృయుక్త మైనది. 4. నోలి యిదులు, (తొ.పా.), 5. పెట్టి మిగుల, (తొ.పా.), 6. భూత మౌనట్టి దాని, (తొ.పా.)

-చంద్రావతారము-

*గీ॥ ఓషధీ రూపు నెవ్వని నొనర ధీరు
లభిషవ గ్రావలన్ దను రందఁగలరు
పీత సోముని వానిని బెద్దజేసి
చంద్రమస్సునిగాఁ దల్లి¹ చతురు లెల్ల ॥

2236

(4)*గీ॥ సోమః యాచ్ఛద్విధానుల² సూరి సప్త
సోమ పాలుర రక్షచే సుందరుండ
వైన సీవు శిలాద్వని నాలకింతు
మానవుం దెవఁడు గ్రహింపఁ బూను నెన్ను ॥

2237

-లతార్థము-

(5)*గీ॥ నిన్నుఁ ద్రావిన పిమ్మట నిన్నె మరలఁ
ద్రావఁ గోరుచు సుందరు ధన్యులు
వత్సరాకృతి మానము వాయువు కడు
సోమ రక్షితు లగుచుండు³ సోగను విన ॥

2238

-చంద్రార్థము-

*గీ॥ రశ్మ⁴ లెంతయు నినుఁ ద్రావి రాజ సోమః
మరల గ్రహియింప నుండు గరము ప్రితి
నీకు రక్షిత వాయువు నీవు కూడ
నబ్బ మానంబులకుఁ గర్త వౌచు నుండు! ॥

2239

(6)*గీ॥ రైభ నాట వయస్య విరాజమాన
యౌ నరాశంసి దాసియై యమరి మరియు
సూర్య నగు నాకు వస్త్రము సురుచిరముగఁ
గట్టఁబడియుండె సంప్రీతి గాథవలన ॥

2240

(7)*గీ॥ సోము, నవ భర్తగాఁ గాంచ సూర్య రమ్య
చక్షు వభ్యంజనం బయ్యెఁ జతుర చిత్తి
దేవి యువబర్హణం బయ్యె దివియు భువియుఁ
గోళ రూపంబు లయ్యె నే కొడువ లేక ॥

2241

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1, సరస భక్తి, (తొ.పా.), 2, అచ్చాదయంతి విధానాని యేషాం తే. (నే.వేం.న.శా.), 3, సోమ రక్షిత యగుచుండు సూరి మిర, (తొ.పా.), 4, రశ్మి లెంతయు నినుఁద్రావిరాజసోమః, మరల గ్రహియింపఁబడుదువు! కరము నీవు, నీకు రక్షిత వాయువు నీవు కర్త, నబ్బ మానంబులకుఁగూడ నతిశయముగ. (తొ.పా.).

(5)*గద్యము॥

సూర్య యను నామె రథమునకు స్తోమములు ప్రితిధు లయ్యెను. “కురీర” నామక మను
చందస్సు ఓపశ¹ మయ్యెను. ఆ సూర్యకు అశ్వలు పరు లయిరి. ఆమె వివాహమందుఁ
బ్రస్తావార్థము ముందు వెడలినవాఁడు అగ్ని ॥

2242

(9)*గీ॥ పతిని గోరెడు సూర్యఁ దత్పిత సుసోము

నకు నొనంగిన యప్పుడే యకలుష మతి
సోముఁడు వహా ప్రియుం డయ్యె సురుచిరాశ్వ
దేవతలు నూత్న వరు లైరి తివిరి తాము ॥

2243

(10)*గీ॥ ఎప్పుడు సూర్య సోమ వరు నెక్కువ ప్రితిని గాంచఁగల్గెనో:

యప్పుడె యామె మానసము యానముగా వెలసిల్లె ద్యోతలం
బప్పుడె యామెకున్ చదిగ నయ్యెను, సూర్యుఁడు చంద్రుమస్సు తా
మప్పుడె తద్రథంబున హయంబులుగాఁ గడు బంధితుల్ గదా: ॥

2244

(11)*గీ॥ అంబ: ఋక్సామములవల్ల నభిహితు లగు

సూర్య చంద్రులు ప్రిథమాన శోభ గాంచు
చుండు వాహంబులై వెల్లుచుండి వరుని
నదనమును జేర్చుచున్నవి ముదముతోడ ॥

2245

*గీ॥ నీదు సుశ్రోత్రములు రెండు నిరతిశయము

మానస రథంబునకుఁ గడు మంచి చక్ర
ములుగ వర్తిల్లె, ద్యోతలమును సుగమన
సాధనం బగు మార్గమై సౌరు గాంచె ॥

2246

(12)*గద్యము॥

పతిని బహుఁగోరి వెడలుటకు నిశ్చయించిన నీ యొక్క రథమునకుఁ బతి గుణ
శ్రావిణు లగు శ్రోత్రములు చక్రము లయ్యెను ॥

2247

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఓపశము=విశ్రమించుటకు స్థలము-(నే.వేం.న.శా.)

(13)*గద్యము॥

సోమున కొనఁగఁబడిన సూర్యకు గవాది పదార్థము ఆమె వెడలకముందే పంపఁబడెను.
దానిని సూర్య పిత యగు నవిత యిచ్చెను. నవితృ దత్తము లగు గోవులు
మఱ నక్షత్రములయందు దండములచేఁ బ్రేరేపింపఁబడెను. ఫల్గుణీ
నక్షత్రములయందు సూర్యనివలన గోవులు తీసుకొనిపోఁబడుచున్నవి ॥

2248

(14)*గద్యము ॥

ఓ యశ్వీ దేవతలారా! త్రిచక్రియుత మగు రథముపై నెక్కి సూర్యా వివాహమునుగూర్చి
నవితను బ్రశ్నించుటకు వెడలునపుడు మిమ్ము సర్వ దేవతలు తెలిసికొనిరి. పుత్రుఁ
డగు పూష పితరులను నావరించెను ॥

2249

(15)*గీ॥ ఉదకపతులారా! మీ రేడ నున్నత యగు

సూర్యఁ బొందంగ నవితను జూచువారు
మీకుఁ గల నొక్క చక్రిము మెలఁగు నెచట
దానమునకయి నెచ్చట దాగినారు? ॥

2250

(16)*గద్యము ॥ (సూర్య తనలోఁ దా ననుచున్నది)

ఓ సూర్య! నీకుఁ గల సూర్య చంద్రాత్మకము లగు రెండు చక్రిములు ఋతు వినిర్దిష్టము
లని బ్రాహ్మణు లెరుంగుదురు. తర్వాత నొక చక్రిమును గుహా నిహిత మగు దానిని
మేధావులే తెలిసికొనుచున్నారు ॥

2251

(17)*గీ॥ సూర్య దేవునకున్ మరి సురలకు మరి

వరుణ మిత్రులకున్ భూత పర్గమునకు
నభిమతంబుల నొనఁగెడు నఖిలమునకు
నీ నమస్సు నొనర్తు నే నెలమితోడ ॥

2252

(18)*గీ॥ తొలుత సూర్యుఁడు గతియించుఁ దుష్టి మరల

వాని జంద్రుఁడు వెంటాడు ప్రబల మాయ
పలన సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు లలిత దివిని
సంచరించుచు నున్నారు సంతసమున ॥

2253

(19)*గీ॥ అమల చంద్రుడు¹ వర్జితేదినమందుఁ గాంతిఁ
బుట్టుచున్ నవ నవఁడయి పూర్ణ దివస
ములకుఁ బ్రజ్ఞాపకుండయి లలి సుఖోగి
భాగములఁ బొందుచున్నాఁడు² భావుకుఁడయి॥

2254

*గీ॥ హాస వృద్ధులఁ బక్షాంత మందుచుండి
హవ్య భాగంబుఁ బ్రితితో నమరులకయి
యందఁజేయుచుఁ జంద్రుడు స్వాయుభ కడు
వృద్ధిఁ జేయుచు నున్నాఁడు వివిధ గతుల ॥

2255

(20)*గీ॥ శోభన కింకుక సుందర వృక్ష నిర్మిత మైన రథముపై మెలఁగుచుండి
నిస్తుల శాల్మల నిర్మిత యానంబుపై పోగ్రమించుచుఁ బరఁగుచుండి
విశ్వ రూపములతో వెల్గొందు రథమునఁ³ దగు పీఠి నాసీన వగుచునుండి
సౌపర్ణ కాంతితో⁴ జక్కని రథముపై విస్తృత దీప్తిని వెలుఁగుచుండి
గీ॥ సుష్టు వర్తనమును గల్గి సురుచిరముగఁ, జక్రముల నొప్పు రథమునఁ జాల రక్తి
నెక్కి సోముని వరియింప నీపు సూర్యః, యమృతమౌ స్థానమును జేరుమాః ముదాన ॥

2256

(21)*క॥ కన్యాస్వామీః యీ నతి
దన్యుం డగు వతినిఁ బడసెఁ దద్దేతుపునం
గన్యా సమీపమును విడి
యన్య స్థలమునకు నేగుచుయ్యా కపికన్ ॥

2257

*గీ॥ పేర విశ్వావసుం డను పేర నొప్పు
నట్టి గంధర్వ రాజును నాదరమున
స్తుతులచేత నమస్సుల తతులచేత
సన్నుతించెడి నే నతినంతనమున ॥

2258

*గీ॥ ఆర్యః గంధర్వః పితృ కులమందు నున్న
దాని వ్యక్తగ నున్నట్టి దాని నీవు
స్వీకరింపుముః శ్రీలతోఁ జెలఁగు నా ప
దార్థమే కల్పితం బయ్యెఁ దగిన రీతి ॥

2259

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. అట్టి చంద్రుడు. (పాతాంతరము), 2. భాగ్య మలర. (తా.పా.), 3. అతి పీఠి, (తా.పా.),
4. సరసమౌ రథముపై, (తా.పా.),

(22)*గీ॥ ఆర్థ్యః విశ్వావనూః మా శయనమునుండి
పొమ్ముః సిక్కు నమస్సులు పొనగ నెడుదు
నన్యను బృహన్ని తంబను నధిగమించి
కరుణతో నన్నుఁ బతితోడఁ గలుపు మీవుః ॥

2260

(23)*గీ॥ వరుని యాచింప మా నమిల్ వరుని తండి
కడకుఁ బోయెడు మార్గముల్ కంటక సహి
తములు కాకుండఁ గుటిలతఁ చాల్చుకుండ
నుండుఁగా తెల్ల¹ చేవతా మండలంబు ॥

2261

*గీ॥ మమ్ముఁ బంపంగఁగలవాఁడు సుమ్ము భగుఁడు
సెమ్మి సర్వముఁ డట్టులే నేర్వఁగలఁడు
లలిత జానూపవీ యుగళంబును మీధు
నంబుగా నుండుఁగాకః ముదంబుతోడ ॥

2262

(24)*గద్యము॥
నవిత ప్రేరితుఁడు నగు వరుణుఁడు తన పాశములవలనఁ బ్రాణిని బంధించుచున్నాఁడు.
కాబట్టి యేపాశమువలన వరుణప్రేరితుఁ డగు నవిత బంధించునోః యట్టి వరుణ
పాశమునుండి ఓ పదువాః నిన్ను విడిచిపెట్టెదను ॥

2263

- యజ్ఞాంగార్థపక్షము -

*గద్యము॥
యోక్తమునఁ గర్మానుష్ఠాతుఁ డను చేవుఁ డే యుత్తిర్పాశమున బంధించెనోః దానిని విప్పి
కర్మక్షేత్రమందుఁ బహింసితను బతితోఁ గలిపెదను ॥

2264

*గీ॥ పితృ కులమునుండి విడిపెంతు నతివః నిన్నుఁ
బతి గృహమునుండి తప్పింప వలనుపడదు
నిందుఁడాః నేను సుభగగా నెట్లు లొడు
నట్లు చేయుముః సేక్త నీ వాచరమున ॥

2265

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

¹. నుండుగాపుత. (తా.పా.)

25)*గీ॥ భాగ్యహామస్తుః పూష యో కన్యః నిన్ను
నిలులఁ బంపించుఁగాకఁ దా నెలమితోడ
అట్లు లరదంబులై నిన్ను నాదరమున
నిడుచుఁ బంపించెదరుగాక నెలమితోడ ॥

2266

*గీ॥ ¹దర్శ్య గృహమునకుం బోవు ¹మట్టి గృహము
నందు స్వామిని వగుదువుఁ పొందు గలిగి
వతి వశంబున మెలఁగుచుఁ బతి గృహస్థు
లైన భృత్యులతోడను మాట లాడు మీవుః ॥

2267

26)*క॥ పాణి గృహజ మొనర్చుఁగి
దీనిధి కైవస మగు నిను భృతి సంతోషం
భాసితము గాఁగఁ బతి గృ
హనంద నిలయమున కింక ననుపమే పూషాః ॥

2268

(27)*చ॥ పతి కులమందు నీవు వయవాః ప్రజతో నభివృద్ధిఁ జెంది యా
పతి గృహ ధర్మముల్ నెరపి భాగ్యము నందుచు భర్తతోడ నీ
వతికయ సౌఖ్యముల్ వడసి యావయి మీ రతి జీర్ణులై మహా
మతిని గృహస్థులై యపుడు మాటల స్వేచ్ఛగ నాడుఁడిఁ కడున్ ॥

2269

(28)*గద్యము॥

అభిచారాభిమానిని యగు కృత్య నీల లోహిత రూపము గలది. ఆ కృత్య యామెయందు
పెడువఁబడుచుండెను. ఆ కృత్య వెదలఁగా వధూ జ్ఞాతులు వృద్ధిఁ బొందుచునున్నారు.
పతి సాంసారిక బంధములయందు బంధింపఁబడుచున్నాఁడు ॥

2270

(29)*క॥ అల మల చారక వస్త్రము

తొలఁగింపుముః భాగ్యహులకుఁ దుష్టి దనంబున్

గలఁగింపుముః పాదములం

గల కృత్యాః భార్య వాచుఁ గ్రాలుముః పతితోన్ ॥

2271

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడఁ గేవల "ఆ"కారస్వరయతి విశిష్టముగాఁ బ్రయుక్త మైనది. (చూ. పీఠిక.)

¹ఈ కీర్తిత సూక్తములోని యీ 28వ ఋక్కును శ్రీ నేమానివా రనువదింపక విడిచిపెట్టిరి.

చూ. శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితః వ్యాఖ్యతి-13వ సంపుటము. 203పుట.)

¹రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

(311)*గీ॥ దీప్తయై పాప యైనట్టి దివ్య కృత్య
తనువుతోఁ గూడి యున్న లద్వరుని పూరి
తనువు సుస్థిలఁ బొందుచు తత్క్షణంబు
సతిశయిం బగు సక్రీక మంచుఁగాదె ॥

2272

(312)*గీ॥ వధువు¹ చారు తనక పరణీయ రూపంబు
వ్యాధు లెల్లఁ బొంద పచ్చుచుండు
యముని నైన² బొంద నరుదెంచు వ్యాధులఁ
బోవఁజేయుఁ డీరు దేవ వరులు ॥

2273

(313)*గీ॥ పారెదరుగాకః శత్రువుల్ పతిని సతిని
బొందు శత్రువుల పథంబుఁ బొంది శత్రు
దేశమును బొందెదరుగాకః స్థిరము వార
లుండెదరుగాకః నచ్చటే గండు పిడి ॥

2274

(314)*క॥ ఈ వధువు సుమంగళి యగుఁ
గావున బుధులారః యామెఁ గాంచుచు భవ్యం
జే విధిని నైన నొనఁగుచు
వావిరి నిజ సదనములకు పరుసగఁ జనుఁడిః ॥

2275

(315)*గద్యము॥

ఈ వస్త్రము దాహ జనకము. తటుకము. ఋజీషము. విషము వలె నీ వస్త్రము
అనువబోగ్యము. ఏ బ్రాహ్మణుఁ డీ సూర్యును దెలిసికొనునోః యాతఁడె
యా వస్త్రమున కర్హుఁడు ॥

2276

(316)*గద్యము॥

“అశననము(అపానము) విశననము(శిరస్సునందుంచఁబడునట్టిది) అధివికర్తనము”
అను మూఁడు విధముల వానస్సులు సూర్యకు రూపము లగుచున్నవి. వానినిఁ
జూడుము! ఇట్టి యాశననాదుల సూర్య స్వశరీరమందు ధరించుచున్నది.
అట్టి రూపములను సూర్యావిద్ బ్రాహ్మ తొలఁగించుచున్నాఁడు ॥

2277

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి

1. వధువు మొక్క తనక. (తా.పా.), 2. యమునినైన యట్టి వ్యాధులు విడచుచు, బోవఁజేయుఁ
ఁడు దేవతలు. (తా.పా.)

(36)*గీ॥ వఱువ! నాతోడ ముదిమిని బవసి నీవు
 ఓహళ సౌభాగ్యమును బొందఁ బరమ కాంతి
 సురుచిరం బొచు నానంద శోభఁ జెల్పు
 నీను హస్తము గృహియింతు నేను బ్రీతి ॥

2278

*గీ॥ నేను గృహవతి నగునట్లు నిన్ను యోగ్య
 భగుఁడు నవిత పురంధియు భాగ్య మొనఁగు
 నర్యముఁడు మొదలుగాఁగల యమరవరులు
 నాకు నర్పించినారో తానంద మొప్పు ॥

2279

(37)*గీ॥ ఎట్టి యూరువుననే ఆను లెట్ల బీజ
 మును గ్రహించుచు నున్నారో¹ మోచ మలర
 నట్టి యూరువు శివతమం బైన దాని
 నర్వతః² ప్రిరజముఁ జేయు నరసః³ నాకు ॥

2280

*గీ॥ ఎద్ది కామయమానమై యెనఁగుచుండు
 దీప్త శేఫంబు నెద్దాన దీక్షఁ బూని
 పెట్టఁగలవార మగుదువో దిట్టః⁴ సీవె
 యట్టి యూరువు⁵ నా కియు మెట్టులైన ॥

2281

(38)*గీ॥ ఆగ్నిః వహతునితో⁶ గూడ నతివ సూర్య
 నీకు నొనఁగెను గంధర్వ నికర మీపుః
 సోమున కొనంగుటన్ దాని సుప్రజాపి
 వృద్ధిఁగల జాయ నా కిమ్ముః వేవ్క కలుగ ॥

2282

(39)*గీ॥ ఆయువుని⁷ నగ్ని యొనఁగిన యతివ కెవఁడు
 పతిగ సుండునో వాఁడు సంతతము పీఠి
 యుత్తరై వత్సర శతంబు రక్తితోడ
 నిలను జీవించుఁగాక దా⁸ నెల్ల విధుల ॥

2283

*రచయితః—కావ్యకీర్త, శ్రీనేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. నిశ్చయముగ, (తొ.పా.), 2. నాకు సమర్పించెదానిల పొరలముగ, (తొ.పా.), 3. నిజ, మును దృఢించుచు నున్నారో, (తొ.పా.), 4. సరస వూషః, (తొ.పా.), 5. పేర్చి మీర, (తొ.పా.), 6. యట్టి యూరువు ప్రియించుచు ముదాన, (తొ.పా.), 7. వత్సరవతో, (వా.వర్గ.పా.), 8. ఆయువున=ఆయుస్సుతో, (నే వేం.స.శా.), 9. తా నెనగ మెనగ, (తొ.పా.)

(40)*క॥ కన్యకు సోముఁడు పతి యగుఁ
గన్యకు గంపర్వ రాజు కల డు పతిగ నా
కన్యకు నగ్ని పతి యగు
గన్యకుఁ బతి మనుజుఁ డానుగాదే! వరుసన్ ॥

2284

(41)*గీ॥ మొదట గందర్వసకు సోమమూర్తి పిదప
నట్టి గందర్వుఁ వగ్నిని నందఁజేసి
నట్టి కన్యనుఁ బుత్రుల నగ్ని నాకు
దనముతోడ నొసంగె నా మనర మీర ॥

2285

(42)*గీ॥ పుత్ర పౌత్రులతోఁ గూడి పూర్ణ గృహము
నందు మోదించు చీ లోకమందు మేము
వేరు కాకుండ మెలఁగుచు విశ్వ మైన
యాయువును బొందెదముగాక! నతిశయించి ॥

2286

(43)*గీ॥ అల ప్రిజాపతి యను దేవతాధికుండు
మాకుఁ బ్రిజలను బుట్టించుఁగాక నట్టి
పుత్రులు జరను బొందుచున్ బూర్ణ జీవు
లగుచు నివసించెదరుగాక నెలమితోడ ॥

2287

*గీ॥ అతివ! నీవు సుమంగళి వౌచు నార్య
పతి సమీపంబుఁ బొందుము: భాగ్యతతిరొ:
ద్విపదమందుఁ జతుష్పద వీధియందు
సుఖముతో వెలుమా: నీవు సుదతి రాన ॥

2288

(44,*సీ॥ మొర చక్షస్సుతోఁ గూడక యో కాంత: కమ్ర నేత్రములతోఁ గాగ్రిలు మీపు:
45) పతికి నే వేళల¹ బాపలఁ బెట్టర పతిహితంబును² జాలఁ బడయు మీపు:
వశు గణంబుల కెల్లఁ బరమ హితంబును గూర్చుచు సంతృప్తి గూడు మీపు:
శుభకర వర్చస్సు సుమనస్సు గలుఁగుచు వీర ప్రసవ వౌచు వెలయు నీవు:
గీ॥ వచ్చు వో యింద్ర: సుభగగ పర్వసీయ,పుత్రవతిగను బితిని సుపుత్ర దశః
మునను నేకాపిశునిగను³ నొనరఁజేయు, నీవు సంతత సంతృప్తి నేదుమయ్య: ॥

2289

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

1. పతికయి సతతము, (తొ.పా.), 2. పతి హితంబు నీవు వడయు మీపు. (తొ.పా.). 3. నొనరఁజేయు, మయ్య: సంతత పీఠి నందుమయ్య: (తొ.పా.), నందు మీపు. (మ.పా.)

(46)*గీ॥ అత్త మామల చెంతను నలికయముగ
చేవతల నన్నిధిని¹ గూడఁ దిరుగుచుండి
నీవు నమ్మాజ్ఞివై కడు నిశ్చలమతి
నుండును; వడువ; ప్రితిని మెండు గలిగి: ॥ 2290

(47)*గీ॥ సురలు మన² రెండు హృదయాల సూటి నొకటి
యైన యట్టులు సేయుత³ మప్సమాహ
మాతరిశ్వ సరస్వతుల్ చాతయు మముఁ
దలఁచుచుందురుగాక; దాత్పర్య మెనఁగ ॥ 2291

†(48) సువ్రతగ నిల్చుచు సురుచిరయై తనరి
దర్మపత్నిగ వరలి తనరెడి పతివ్రత
శతాధిక మైన సంవత్సరములు
ఆవిధవగా వెలిగి అలరు సుమంగళిగి ॥ 2292

†(49) పుత్తులెందరు నీకుఁ బుట్టినన్ గానె
ఆప్పు డప్పుడు దుఃఖ మతివ; లభించు
దర్మ వరాయణతఁ దనరారు భర్త
నీకు సోమామృతము నిత్య మొసంగు ॥ 2293

†(50) పతివ్రత కాఁగ సుభగగాఁ దనరుచున్
అష్ట పుత్తులతోడ నలరారు సేవు;
ఆన్నదమ్ముల హృత్తు కా తండిగి హృత్తుకున్
భర్త హృదయమునకున్ వరలుచువు; నందినిగ ॥ 2294

†(51) ఇంద్రునికున్ దనరు "నింద్రాజి"గాఁగ
శ్రీధరునకుఁ దనరు "శ్రీ"దేవి వోలె
శంకరునకున్ దగు శాంకరి "గౌరి"గా
భార్యగాఁ దనరారు; భర్త కి వెపుచున్ ॥ 2295

*రచయిత:—రావ్యత్తిర్ర, శ్రీ నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి

1. నన్నిధిని మతి తిరుగుచుండి, తొ.పా., 2. సురలు మన మానసంబుల సురుచిరంబు, తై నయట్టులు....మాతరిశ్వలు మన మతుల్ పూతములుగ, చాతయు సరస్వతియొప్పుము, చలవవలయు, (తొ. పా.), 3. వివాహ సందర్భమున వధూవరు లెట్టులు ప్రమాణములు చేసికొనెదరో గ్రహించినచో హిందూ వివాహ పరిత్రాక గ్రహింపబడును. ఇందుకు బాహ్యమునఁ గల ఈ వాక్యమును గనుఁడు: "నీ హృదయ మేది కలదో యది నాది యగుఁగాక. నా హృదయము నీ హృదయ మగుఁగాక". ("చందేతల్ హృదయం రవ కదస్తు హృదయం మమ, చుచిదం హృదయం మమ తదస్తు హృదయం తవ.")—నే.వేం.న.శా.

†ఇవి "ఖిల" మంత్రానువాదములు.

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(52) అతిక్రి నమరిన “ననసూయ” ఖాతి
అవ్వశిష్టనకుఁ దగు “నరుంధతి” రీతి
అల్ల కౌశికునకు నలరెడి “నతి” గాఁగ
అలరు మీపును భర్త కర్థాంగి వపుచు ॥

2296

†(53) దుగ్రవ తారగా నన్నుఁ దొడరి పోషించు
మహి బృహస్పతి కాఁగ మహిమ నిలువంగఁ
బ్రజలు బిడ్డలుగ నా పతితోడ నొప్ప
శర శరతులు నేను జల్లఁగా బ్రతుక నొ ॥

2297

ఇయ్యది
శ్రీభరద్వాజ గోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వర హేత్ర
సంగమేశ్వర పుత్ర శీతాందాగర్భశుక్తి
ముక్తాయమాన, భగవత్పాదారాధక,
నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి
విరచితకృతులలో శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేదసంహితయందు
నష్టమాష్టకమునఁ
దృతీయాధ్యాయము
సంపూర్ణము

సూక్తము—85

ఋషిక—సావిత్రి సూర్య

దేవత—సూర్య, 1-5-సోముఁడు, 6-16-వివాహార్థదేవత, 17, 18-సోమార్కులు

21-చంద్రమస్సు

అర్థాంతరము—1

†(1) సత్య శక్తిని భూమి నదమల మై అలరు
సూర్యునితో దివము శోభలన్ దనరారు
ఋత శక్తి పూర్వమై ఉండు నాదిత్యాఽఽశి
దివి సోమ మహిత మై అపికల మ్రొయుండు ॥

2298

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

• ఇవి “భిల” పుంతాని సువాదములు.

- †(2) ఆదిత్యులకు బలము అల్ల సోమాఽమృతము
సోమ శక్తిని బృథ్వి సౌభగౌండు చుహి గాఁగను
నాకాశమయ చంద్రాఽమృత శక్తులన్
నక్షత్ర పుంజాలు అక్షయము లై తనరు ॥ 2299
- †(3) చంద్రాఽమృత బలిమి శక్తివంతము లౌచు
నలరారు నోషధులు అఖిల భువనాలలో
ఇంద్ర సమృత శక్తి నెరుగుదురు బ్రహ్మలే
మింగింగలే దెవ్వరున్ మింటి సోముని జూద ॥ 2300
- †(4) సప్త మృతులతో సప్త సలిలాలతో
సప్తాఽనలాలతో సప్తాఽనిలాలతో
సప్త మౌ నావరణ చయములన్ ఆలొందు
జాబిల్లి అమృతానఁ జదలులో గోళాలు
రక్షితము లై వెల్గు రమ్య రహస్యాల
శబ్ద శక్తులఁ దిరుగు చంద్ర పరిభాకరులఁ
బంచ భూతాఽఽవళుల నంచితముగా నేలు
పార్థివు లెవరై న భక్షింపఁగా లేరు ॥ 2301
- †(5) చంద్రామృతమ్మును సర్వ దేవాఽఽవళులు
మమత మై సేవింతు మరి మరి సేవింతు
సోముఁడే వాయువున్ సుష్టుగా రక్షించు
మానమ్ము లన్పిటిన్ మలచు సమమ్ముగా ॥ 2302
- †(6) సూర్యుగా వెలుఁగొందు జాబిల్లి దేహాన
కరుణ కిరణుని కాంతు లలరారు వస్త్రమై
అగ్నిమయమై రూపు నందు నక్షర తతుల
శబ్ద శక్తుల భద్ర జాలముల్ తనరార
సచ్చమై స్వచ్ఛమై ఆలరి విస్పష్టముగఁ
జ్ఞాకృతి సంపదలతో వరలుఁ బరిష్కృతుల ॥ 2303
- †(7) సూర్యు కాంతి పుంజాలను జోద్యమ్ముగ భరియించెడి
చంద్ర రూప శక్తు లెల్లఁ జదిలంటుచు విశ్వమ్మున
దివి భువి భువనాఽఽవళులను దీప్త సంపదాశి నిచ్చు
నాహలమ్ము కాని శక్తి నలవరచును జిత్రమునకు
ఆక్షులకును నత్యుత్తమ మౌ సంజన మై వరలునులే ॥ 2304

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) అత్యంతము శ్రేష్ఠమై ఆ సూర్యుని అగ్ని కాంతు
లలరారుచు నావిష్కృతి నా సోముని శక్తిఁ గలిసి
అతులితమౌ నానందము ననుభూతిని గలిగించుచుఁ
బ్రతిఫలించు చంద్రికలే పర్యమై పర్వసులే ॥ 2305

†(9) చంద్రాఽమృత శక్తి నిద్రిఁ జదలఁచెడి కాంతి తతుల
సూర్య కాంతి పుంజాలను భార్యగా భరియింప నొను
ఆదిత్యుని అనుగ్రహాన ఆమల మైన మనశ్శక్తి
అమేయముగ నంద నొను నా చంద్రికె ఆమర వతిగ ॥ 2306

†(10) ఆకాశమ్మున కానందమై అతులిత మనమున కానందమై
ద్యౌ లోకమునకు య్యితి నానందము యోగముగా గృహమై తగ
నతిలోక వ్రశక్తులతో అపురూపపు వీర్యములన్
అలరారెడి రవి చంద్రికె ప్రాణము లొదురు ప్రకృతికి ॥ 2307

†(11) చరాఽచర ప్రపంచానఁ బరాభూతమ్ము కాని
పథములలోఁ దిరుగుచుండు భానుండును జంద్రమున్సు
రోదసికే ప్రాది యైన శ్రోత్రములై వెలుఁగొందుచు
సర్వ లోక హితము కాఁగ నంచరించు దివి వధాల ॥ 2308

†(12) ఏకైక మై వెలిఁగెడి హృదయ పవిత్రత వోలెను
ఏక చక్ర గతులఁ దిరుగు నినుఁ నక్షము తప్పకుండ
ఘటి చక్ర మై రసరంగ కుద్ధ మైన వ్యాన తతులు
అక్ష మై పరాజిలఁగ నక్షయ కాంతుల నొనఁగును ॥ 2309

†(13) సూర్య కాంతి పరిధివిల్లఁ జందమామ భరియించుచు
నాదయ్యుని శక్తులతో నిశితత్త్వము తనరారఁగ
లోకాలను వ్యాపింపెడి రోగ పాప పుంజాలను
ఖర కర కిరణాఽఽవళులును జలువల వెన్నెలలు చుగించు ॥ 2310

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాభ్యుత్థ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(14) భూత భావి వర్తమానములను దనరు కాల చక్ర
త్రితయమ్మున వరలు సూర్య తేజోమయ కాంతి జాల
మఖిల విశ్వ దేవతాఽఽళు లనిలజ మౌ నగ్ని పూష
నానందము ననుమోదము నావహిల్ల నలరారును ॥ 2311
- †(15) దివి భువులను సర్వమ్మునఁ దేజరిల్లు రోదసిలోఁ
ద్రయఃకాల చక్ర మేడఁ దనదారుచు నుండునొఁ మరి
కుభకర మౌ పతి శక్తుల సూర్య కాంతి పుంజాలను
ఒకే ఒక్క చక్రమ్మున నొనరు వర్తమాన గతుల ॥ 2312
- †(16) చంద్ర సూర్య రూప మైన చక్రమ్ముల జంట తనరు
నేకై క మ్రొ వెలుఁగుచు నెనఁగు కాల చక్రమ్మున
బ్రహ్మలకును బుతువు లలర వరలఁ జేయు మాన గతులఁ
కాల చక్ర గుహ్య రతులఁ గ్రాంతుల విశ్వము తనరును ॥ 2313
- †(17) మిత్తునకును వరుణకును మీరి వెల్లు రవి శకులకు
దివ్య దేవతాఽఽళి కెల్లఁ దేజరిలెడి భూత గతిని
నిత్య చిత్త చేతనమున నెగడు ప్రచేతనునకును
నమస్కృతి నొనరింతును నవ దీప్తులు తనరారఁగ ॥ 2314
- †(18) ప్రాకృత్తేమ దిశలఁ జుట్టు రవి చంద్రులు శిశువులుగాఁ
గాలాఽధ్వర యానమ్మునఁ గ్రీడించును మాయలతో
బుతు తతు లవి చక్ర గతుల సతతమ్మును సంచరింప
నఖిల పిశ్య సృష్టియందు నన్యలోకములను వెలుఁగు ॥ 2315
- †(19) సవ సవముగ నిత్యమ్మును భవమై వెల్లెడి కళలను
నుజ్జ్వల మౌ నహస్సులతో నుషోదియ మ్రొనరఁజేయ
దివుల వెలుఁగు దేవాఽఽళి హవిర్భాగ తతులఁ దనర
దీప్తాయువు నొనఁగుఁ జంద్ర తేజ మెల్ల వెన్నెల లై ॥ 2316

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్ర”

†(20) సత్పంచ భూతాల నడమల శక్తులన్

రంగారు బంగారు వర్ణాల నొప్పార
సుత్తమ చక్కల సుత్తమ పృష్ఠత్తి
నపురూప తేజాల నంతయున్ వెల్గొంద
విశ్వరూప మ్రొస విమల మౌ రథ మెక్కి
అమృత లోకములో నలరారు పతి దేవు
దేహమునఁ జేరంగ దివ్య లక్ష్మముతో
సూర్య తేజో రూప సుదతి యానము చేయు ॥

2317

†(21) విశ్వ వసు రూపముల విమల సమస్ఫులన్

శబ్ద శక్తుల సుతుల సంపదల సర్పించి
సౌర తేజో రాశి భారవహ మౌ శశియె
జనక స్థానము వీడి జన్మ్య రూపము వెలుగ
అంతరిక్షములోన నలరార వ్యక్త మౌ
నపురూప శక్తి నే ఆదృతముగా నెఱిగి
అంతరాత్మను గోరి లత పవిత్ర హృదినీ
నా “మరీచి” మరుత్తు లలరారఁ బయనించు ॥

2318

†(22) అతిభార మొప్పంగ నలరారు వసు శక్తు

లఖిల విశ్వములోన నంతరాంతరములను
నమరొందఁగాఁ గాంతి కవరోధ మై నిలుచు
నా వసువులకు పెరుగు లమితముగఁ గల్గించి
ధరియించి భరియించి తనరారుఁ బతిఁ జేరు
సూర్యాది కిరణాలు సురుచిరము లై వెలుగున్ ॥

2319

†(23) దేహజ మ్మౌ కాంతి దివ్య తత్త్వము మీఱ

నిండు ఋజు శక్తులన్ నిష్కటంక మ్రొస
పథములన్ బయనించి పరమ సఖ్యముగాఁ
దనరి వరణీయ మై దైవీయ లీలగా
భగ గతులు వరలంగ భగ గతుల విలసిల్లి
సర్వ దేవాఽఽవశుల సద్దేయమ మ్మలరార
సుత్తమ గతు లొంద సుజ్జ్వల మ్మౌ నవ్య
కాంతు లవి వ్రసరించుఁ గ్రాంతు లై వన మించు ॥

2320

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(24) ఆదిత్య ప్రభలతో సఖిలమ్ములను దనరు

జల శక్తి పాశమై జ్వలన తత్త్వము లొప్ప
జగమునన్ నిండులే! జగమునే చుట్టులే!

సత్య సందత మీఱు సదమల జన్మతో
సుకృతాల లోకాన వికృతత్వముల నెనఁగు
నే ఆరిష్టము లైన నే మాత్రమును లేక
జల గండమే లేక వెలుఁగొందఁగా వెలుఁగు

జలములే మిలమిలల ధశధశలఁ చనరార
సౌర కాంతులు మీఱఁ జంద్రామృత పిరణ
శాలాలు హాయిగా జగమునే ఆలరించు ॥

2321

†(25) సత్ భగోళమ్ములో సదమలముగాఁ బుట్టి

అమృత కర శక్తులన్ అమితముగ బద్ధమై
ప్రీత తతులను విడిచి విపలమ్ముగా నిలిచి

ఐశ్వర్యముగఁ దనకు నష్ట పనువులఁ బర్వ
సత్ పుత్రులుగ నలరి చద లంటి సోమాఽఽశి
సౌర మండల తతుల సంచార మొనరించు

తెలి వెలి వెన్నెలలఁ జలువల వెన్నెలల
మిన్నులకుఁ గన్నులై కన్నులకుఁ గన్నులై ॥

2322

†(26) కాంతి పుంజా లెల్లఁ గరము లై తనరార

వెలుఁగులకు నెల వైన నెలఁత వై మెలఁత వై
ఆరదమునఁ బయనించి ఆవిష్కృతిని జేయు

పితృతలమును విడిచి గతి మార్గమునఁ దనరి
ఆకర్షణ శక్తి సతిలోక రతితోడ

ధరియించి భరియించు తరణి పత్నిని గూడి
గృహము చేరెడు నట్టి గృహ పత్ని సతి వోలే
గగనాన రిక్కలు క్కాలఁ బరివార మై
స్వస్థానమునఁ జేరుఁ బ్రస్థాన మొనరించి
ఋత గతుల సోమాశి ఋతుమతిగ వర్తించు ॥

2323

(27)†మ॥ గృహ రాజున్ రవిఁ గూడి చంద్రుఁడతి విహ్నింతన్ మహా శ్వేతుఁడై

మిహిరుం డొచుఁ జరాఽచర ప్రతీతిన్ మే లొప్పఁగా వెన్నెలల్

విహరింపంగను జేయు విస్మయ గతిన్ విస్తార హృచ్చక్తి మై

సహకార మ్ములరారఁగా నిహ పరోచ్ఛాలన్ దిశాంతమ్ముగన్ ॥

2324

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(28) ఆతులిత క్రమ గతిని బ్రతిమానమున్ దిరిగి
 నీల లోహిత వర్ణ కాల పరిశుద్ధుల్
 గృత్తికల్ కాంతులు కెరలి వెల్గుచు నుండు
 భర కర కర కాంతి క్రాలంగ మేల్మిగాఁ
 బరిపంథులను దరుమఁ బతి బంధములఁ దనరి
 ఆలరు నా శశికళ అమృత కిరణాఽఽవతుల ॥

2325

†(29) వసు రూపముల విడిచి బ్రహ్మలను నిర్జించి
 కృత్తికాఽగ్నుల విశ్వ గృహమందు వెల్గించి
 ప్రియురాలు విశదముగఁ బ్రియుని జేరెడి రీతి
 జ్ఞాన రూపము తనర శక్తశయే సత్కృతగఁ
 బతి బాహు బంధాల మతి బద్ధమై వరలు
 రవి శక్తి సమృత మై రాజ్యలఁగాఁ జేయు ॥

2326

†(30) ఆత్యంత విస్తృతిన్ ఆలరారు కిరణాఽఽః
 తిమిర తతులను దశ చిరలందుఁ దొలఁగించి
 పాప పుంజము లెల్లఁ బటాపంచలు కాఁగఁ
 గాంతి కాంతుల విశ్వ గమనమ్ము చేయుచున్
 క్రమ గతిగ నన్న నై అమితముగ నన్న నై
 ఆలరి భూతాలలో నలవోకగాఁ గలియు ॥

2327

†(31) సృష్టి సహజత్వాన వ్యష్టి సమిష్టులుగఁ
 దొలనుంచి కడవజకుఁ బలు చంద్రమస్సులకుఁ
 గాంతి క్రమ పూర్ణతల్ కాంతి క్షీణత హైన్యముల్
 తిరిగి పరిపూర్ణతలు వరలులే! యెల్లపుడు
 దేవతల నవ్య మౌ దివ్య మౌ తత్త్వాల
 యజ్ఞాలుగా శరల ప్రజ్ఞాన గతులుగా ॥

2328

†(32) దుర్గమాఽతీత మౌ ద్యౌ రూప శక్తులన్
 రవి చంద్ర తేజాలు రాహువున్ గేతువున్
 బరిపంథి రక్షసులఁ బాపాత్ము లెల్లరన్
 అపమార్గగాము లౌ నరాతులన్ దులువలన్
 దూరగులుగాఁ జేసి తున్నాడి- ప్రికృతికి
 క్షేమంకరాలుగా నిరి సంపదలు కూర్చు ॥

2329

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- (33)†క॥ శ్రీకర సుమంగళి యగు ష
 చూ కాంతి గతిని సుదీధితుల సూర్య చా
 వా కృత్తిక వృద్ధి తతులు
 ప్రాకట సౌభాగ్య రూప భాగ్య తతిఁ దగున్ ॥ 2330
- †(34) కటు రూపముతోఁ బ్రకృతిని గాల్చి వేయు మాడ్చివేయు
 దాహ శక్తి విస్తృత మై దహ్యమాన విష కిలుల
 వరిదాపుల కైన రాఁ దగని చుష్ట చూమకేతు
 తండాలును బ్రహ్మ విద్య తనరారఁగ విద్యస్తము
 చేసిచేసి సూర్య కాంతి చెలఁగంగా నవ వచువుగ
 వరలుచు నీ ప్రకృతి కాక్క వర మౌ నిత్యత్వమున ॥ 2331
- (35)†క॥ మంచిని మమతగఁ బెంచుచుఁ
 ద్రుంచుచుఁ జెడులను నతతము మార్వహ గతిఁ బా
 పంచికజ బ్రహ్మమయి రూ
 పాఁచిత మై తనరు సూర్య యౌగిక కాంతుల్ ॥ 2332
- †(36) ఆర్యముం దై వెలుఁగు నాదిత్య విష్ణుండు
 నవితగా భగుఁడుగాఁ జవ లంబి వెల్లుచున్
 గరము కరముగఁ గలియు కాంతి కిరణాఽఽవళుల
 సౌభాగ్య భాగ్యాల సర్వ కాలాలలోఁ
 బలి సతులుగా నిలిచి పరఁగుచున్ విశ్వాన
 నాధార భూతమై ఆధేయ మై నిలిచి
 తిరుగుచున్ గళ్ళలన్ సురుగుచున్ గగనాన
 మరగుచున్ బల్చిమ మలయాఽనిలాలలో
 నిత్య ముదయ మౌచు నిండు తేజము లొనఁగు
 దేవాఽఽకు లెల్ల నందీపు లై చక్ర మీఱ ॥ 2333
- †(37) మంగళ పరిద దీప్తి మాన్యుడౌ నా పూజ
 మానవాఽఽశిరి బీజ మహిమాఽస్తితఃపి శక్తి
 సంతర్గతులు మీఱ నతిలోక రతులతో
 నిలుపుచున్ లోకాన నిరతమ్ము జననాల
 సృష్టి రీతుల నడిపి చెలఁగఁగాఁ బ్రకృతిలోఁ
 బతి శక్తి నర శక్తి వరలు సహజ మౌచు ॥ 2334
- (38)†క॥ ముందుగ నడుచుచుఁ గాంతి ప
 నందులు వెల్లులు వ్రసార శక్తుల మీఱన్
 యొందుం గోరుచు రహి మహి
 తేందు ప్రకృతి భువన తతి నెనయునులెఁ రపుల్ ॥ 2335

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “తశా-ప్రపూర్ణ”

†(39) అగ్నిమయ మై వెలుగు నా మహత్తర శక్తి
 వతి వత్సు లిర్వురున్ బర్వుడు రెప్పుడున్
 దీప్తాయు వలర ననర్థ శరదశ్శతముగాఁ
 జంద్రాఽమృత శక్తి జాలమ్ము నెల్లపుడు
 నరుణుండు కిరణాల నాత్మ వశ గతిఁ జేసి
 మరి యింతగా మండు మహితోజ్జ్వల దీప్తి
 రవి కిరణ సమృద్ధి నవ కిరణ సంనిత్య
 కాంతి ప్రభావాలఁ గాగ్రిలులేఁ చంద్రుండు
 అమరమై ఆమృత మౌ నమృతానఁ దనరారు
 సుభయ వర్చసు లలర నుష్ణ శీతలతలను ॥

2336

†(40) మను శక్తి జన్మించు ఘన ప్రాణి తతి తెల్ల
 హృదయాధిపతి చంద్రుఁ డెనఁగుఁ డొల నాథుఁడుగ
 జన్మతోడనె హృత్తు జన్మ మై యుంటచే
 గతి చలన శక్తులన్ గంధర్వుఁడె వతి పిదప
 నగ్ని మూఁడవ పతిగ నగు జీవ శక్తులను
 నిత్య సహ జీవాన నిండు ప్రాణిగఁ జేరిమ
 పంచకొను సరిజోడు పరఁగు నాల్గవ వతిగ
 సృష్టికే వతి ఉండు సృష్టకే వతి ఉండు
 అధినాథుఁడే లేక అలర దేదియు సృష్టిఁ
 జన పెద్ద శక్తులన్ డెన్నొందు వతి రీతి ॥

2337

†(41) హృద్గత మౌ చంద్ర శక్తి యెనఁగుచు గాంధర్వ గతుల
 కప్పగించుఁ జలన గతుల నా గంధర్వ సుశక్తి
 జతరాద్యగ్ని తతుల శక్తుల వరమ్ము చేయు
 నా అగ్నియే ప్రియమయిని నర్పించును నిహ పర మౌ
 నధినాథున కధినముగ నాజన్మాంతము నిలువఁగ
 సుఖ సంపత్తులు వెలయఁగ సుప్రతుగ్గులును కోధిలంగ ॥

2338

†(42) విశ్వ సృష్టి నద్గృహన వెలయు గృహము లువ గృహ
 లలరు పుత్ర పౌత్రులుగా నఖిల సృష్ట్యధినేతకు
 రకరచాల క్రిదలతో రమ్య మైన రాంతులతో
 రాజిల్లఁగ భువన లోక రాజి గోక వితతు లెల్ల
 ముహూర్ముహూర్మహాసంప మోదమానుఁ డై తనరును
 జక్రినేమి కృమముగాఁగ సంభవింప సృష్టి లయాల్ ॥

2339

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(43) ఆ ప్రజాపతి జనుల నభిల పృథ్వీలలోనఁ
 బుట్టించి పెంచుచు గిట్టించఁ జేయులేః
 ఆ సుమంగళి సూర్య అంతయు శ్రేయ మై
 ద్వివద చతుష్పద వివిధ ప్రాణుల కుభ
 సంక్షేమములు నెఱవ సర్వ జన తతులతోఁ
 బతిలోక మే గతిగఁ బరమ లక్ష్మమ్ముగా ॥

2340

†(44) అపతులన్ దునుమాడి ఆ సూర్య తేజమ్ము
 గోవుల మూలానఁ గూర్చి కళ్యాణముల
 నకూర్చి దృష్టులన్ ఆతివేల మౌ కృపను
 సుమనస్సు వెలయంగ సువర్చస్సు వెలుగంగఁ
 వీర శక్తుల నొనఁగి పార మెనయని దివ్య
 దేవ తతులను సూర్య తేజమ్ము శ్రేయాః
 ద్వివద చతుష్పద వివిధ ప్రాణుల కుభ
 సంక్షేమములు నెరవు సర్వ జన తతులతో ॥

2341

†(45) ఇంద్ర శక్తుల మీఱి యెస లేని సుభగు లౌ
 ఆ సుపుత్రుల బలము లతిలోక మై వెలయ
 దశ దిశలు ముఖము లై తనరారఁగా జగతి
 నేకాదళుండుగా నినుల కినుఁ డై వెలుగ
 పతి దేవుడవు కాఁగ వర సృష్టి స్థితి లయల
 గతులు తనరారులేః క్షాత్రు నీ శక్తిమై ॥

2342

(46)†క॥ ప్రకృతికిఁ బ్రతికృతి గాఁగను
 సుకృతిగ నొక శక్తి పుట్టి సూన్యత గతులన్
 బ్రకృతి పురుష మూలాల న
 ఏకల్ప సామ్రాజ్ఞి దేవ వితతుల వెల్లున్ ॥

2343

†(47) విశ్వ దేవత లెల్ల విమల మౌ శక్తులన్
 జలము నదమల మౌచుఁ జలించుచు ద్రవింప
 జల బిందు భేదాల లలి నెఱుంగలేనట్లు
 ఆ మరుచ్చక్తులే ఆమర మై ఆమరునటు
 చంద్ర చంద్రిక లట్లు సవిత తేజముల గతి
 సృష్ట సృష్టుల భాతి శబ్దముల్ శక్తులుగ
 హృదయాల నన్నింటి నొక్కటిగ నొనరించు
 హృచ్చక్తి ఏకైక ఋత “మనాహత”ముగా ॥

2344

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(48) వసు పత్నిగా వెలిగి వసు బద్ధ మై నిలిచి
కెరలి తేజోవతిగఁ గీర్తివతిగాఁ జగ్గిక్కతి
తుదిదాక సువ్రతగఁ దొడరి మేల్పొందుచున్
బతి రహిత కాకుండ వరలు శత వర్షాలు ॥

2345

†(49) వ్రాతిక్కతిగా నీకు బహు సంతతి కలిగి
దుఃఖమై దొడరు నీ దురితాఁరియౌ పతి
వసు పరాయణత్వమ్ము వరలంగ నిత్యమ్ము
సోమాఽమృతము త్రాగి సుష్టుగా ముద మొనఁగు ॥

2346

†(50) పతి బద్ధ వై నీవు వరలి వెల్గొందుచున్
అష్ట వసువులె పుత్తులై తనర సుఖిగ వై
పతి పిత భాగ్యతలకుఁ బరమ మౌ నానంద
మీయు మెల్లపుడు నీ ఉల్లమ్ము నందినిగ ॥

2347

†(51) ఇంద్ర శక్తులవల్ల నిండ్రాణి వెల్గు నటు
శ్రీధరుని శక్తులన్ శ్రియ వెల్గు భావిగాన్
శంకరుని శక్తులన్ గౌరి వెల్గెడి రీతి
భరియించు శక్తితో వరలు సత్యము పరీక్షి ॥

2348

†(52)†అ॥వె॥ ఈర్ష్య లేని అత్రి కెన యైన రీతిగాఁ
జెడుపుల నెఱుఁగని వశిష్ఠ భాతిఁ
గౌళికు నతి శబ్ద గాయత్రి ధర్మమై
తనరు నట్లు పరీక్షి తగును బలికి ॥

2349

†(53) పరీక్షి పురుషుల మధ్య వరలు చుగ్గవ బంధముగ
అ బృహస్పతి శక్తి నలరు బుద్ధిగఁ వనరి
భరియించి భరియించు పతి నైన నాతోడ
శత శరత్తులు ప్రజావతిగాఁగ జీవించు ॥

2350

సూక్తము--85

ఋషి—సావిత్రి సూర్య

దేవత—సూర్య, 15-సోమఁడు, 6-16-వివాహార్థ దేవత,

17-18-సోమార్కులు, 21-చంద్రమస్సు

అర్థాంతరము—2

†(1) సత్యలోక ప్రభావమ్మున సర్వ పృథ్వులు నంచరించును
 బ్రిధ్న చంద్ర ప్రభావమ్ముల రాజిల్లును రమణ వ్యోమము
 జ్వలన జ్వాలల జలమయమ్మయి నదమల మౌ సత్య శక్తిని
 నధివసించుచు నలరుచుండును నాదిత్యుం డఖిల జగమున
 ఆష్ట వసువుల నమల శక్తుల నధిశ్రిత మౌ నల్ల దివ మది ॥ 2351

†(2) ఆకసమ్ము చలి వెలుగుల నాదిత్యుల రంగు లలరు
 వసు చంద్రుల వాయు తతుల వసుధ మహితల మౌను
 రిక్కుల గుంపుల మహిమలఁ జుక్కుల రేఁ డలరారును
 సౌర కాంతు లెనయుచుండ సాయంసంధ్యల పిదవను
 నతి గుహ్య మౌ శక్తుల నఖిలమునకు హిత మౌచును ॥ 2352

†(3) నానా ఓషధులు పెరుగు నవ వసు శక్తుల నిత్యము
 వివిధ లతల వృక్షములను వెలయును వసు పదార్థములు
 సోమ పానమునను బ్రాణి శుభ సుఖ శోభలను నొందు
 నమృతాఽనిల శక్తులతో నాకాశపుఁ దత్త్వముతో
 నవ బ్రహ్మల నెవఁడైనను నవగతమ్ము చేసికొనక
 గుర్తింపఁడు సోమ శక్తి గుణ మనుభవసేయముగా ॥ 2353

†(4) అత్యంత గుహ్య మై అపురూప మై వెలయు
 నాహ్లాద రూపాల నమృతమ్ము విలసిల్లు
 రవి చంద్ర గోళాల రక్షిత మై నిలుచు
 నమృత పానము చేయు నఖిల పృథ్వ్యధిపతులు
 రాహువున్ గేతువున్ రవి చంద్రులను మిగిల
 సాధ్యమ్ము కాదు విశాల విశ్వమ్ములో ॥ 2354

†(5) ఆప్యాయతలు మీఱ నఖిల దేవాఽవతులు
 అతి విహారాలతో నమల సోమము తాగెను
 ననిల సోమము నెల్ల నమృత గతి రక్షించి
 కాల రూపాలతోఁ గాగిల సమానముగ ॥ 2355

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(6) వైష్ణవీయాఽఽశంస వర్తిల్లఁ జేయఁగా
 వసు శక్తి తతు లెల్ల వరలు విస్తారముగ
 వ్యక్త మౌ పరిభాకర వర్జితుల పౌర్ణితి
 నిత్య పరివర్జితుల నెగ డొందు భద్ర తతి ॥ 2356
- †(7) హృదయమునకుఁ జంద్ర శక్తి 'ఉపధానమై' తనరును
 హృదయమును జంద్ర శక్తి ఉచ్చ నీచ గతుల నుంచు
 అంజనమౌఁ జంద్ర శక్తి అక్షి ద్వితయమునకు
 దీప శిఖగ వెలుఁగొందును దివ్య దృష్టి కాగ నిలుచు
 రజితమును స్వర్ణమును బ్రభవింపఁగఁ జేయునులే!
 దివి భువులను జంద్ర శక్తి తేజరిలెడి పతి యొచును ॥ 2357
- †(8) సూర్య చంద్ర కాంతుల రతి వీర్యాగ్నులు సంభవించి
 ప్రకృతి పురుష శక్తులతోఁ బ్రేమ దౌత్యము నెఱపునులే!
 మహిత చరాచరములను మైపున క్రయగా శక్తుల
 వినిమయాల నానందము విమలముగ ముందు నడుపు ॥ 2358
- †(9) ఆదిత్యుని శక్తులతో నరుణుడు వెల్లును నన్నిగ
 సదమలమౌ మనశ్శక్తి సంచరించు విశ్వమున
 అతీతమై మహాకాంతి విరాగాల జేగాలకు
 నవ పరువుగఁ బ్రకృతి నిలువ నవ్వామృత మొనఁగు నింగి ॥ 2359
- †(10) పుత్రడిగఁ దనరారఁ బుణ్యముగాఁ బెరుగ
 నన్ని లేజాలతో నపురూప మై వెలుఁగు
 రవి చంద్ర కాంతులకుఁ బాఞ్చ మౌనులె మనసు
 అచ్చాదన మ్మోను నల్ల ఛత్రాఽఽవరణ గతిగ
 అహోదకారిగా నఖిల మౌ దివ్యములకు
 గృహముగాఁ గృహిణిగాఁ గెరలు విశ్వమృందుఁ
 గల్పతరు జాతి ననల్య శక్తులు మీఱ
 నాయాన రహిత మౌ సతితోక గమన గతి
 వహించి అహరహము విహరించు మహితముగ
 సంత మెనయని మహా యాన స్వరూపమై ॥ 2360
- †(11) చరాచరమ్మౌ పథముల నముదా త్రపు దివ్య గతుల
 శబ్ద శక్తి ప్రాణ శక్తి సర్వలోక విచలితమై
 అనలాఽనిల సలిల చక్ర మల శోభితములు కాగను
 గాల రథము పయనించును గాగిలఁగ రవి చంద్ర తతులు ॥ 2361

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-పరిపూర్ణ"

1. ఇక్కడ "ఋ-ఉ"లకు యతి. (చూ. పీఠిక.)

†(12) పతి రహితమై హృదయము వరలు సనమహితమై
 రవి చంద్రులు చక్రములై కాళి నక్షమై గమనము
 మనోమయ మైన కత్తి సనాహితమై తనరుషు
 నారోహణ మొనరించును ననంతరం జేసుకొనంగ ॥

2362

†(13) పృథ్వీ పురుష తత్త్వాలను బ్రతిదియు దైతము కాంగ
 గర్భ కర్మలై వెయంగ - గర్భ - కర్మ ఫలము నాంగ
 గష్ట సుఖాల ముచి చెడులు కాంతి తమిర జాలములు
 నానందార్ ముఖములు నఫల లోకముల నిండంగ
 సౌర చాంద్ర గతులు మీఱఁ జడచ న పద్మాదిత్యుం
 డన్నింటిని నలరించును మిన్నుంటింగ నడిపించును ॥

2363

†(14) మూడు నాదులు తనరు మూడు చక్రాలతో
 సుష్ట జల శీతాల నొనరు కాలము లొప్ప
 రవి చంద్ర తేజాలు రంజిల్లగా జేయు
 బతి పుత్ర గతులుగా విశ్వ దేవత లెల్ల
 సలరారగా జేయు నాదిత్యుడొ పూష
 అందువంతూ లేని ఆ కాల గరుల లరర ॥

2364

†(15) ఒక కాల చక్రాల నొనరు కాలాధిపత
 సూర్య చంద్రుల నడుపు శుభ వరంవర లిచ్చు
 గగనాన నక్షత్ర గ్రహ రాజులన నడుపు
 నచయాస్తమయములు నొదవ నాదిత్యుండు ॥

2365

†(16) సౌర చాంద్రము లైన చారు చక్ర ద్వయము
 ఋతు గతుల నడువగా ఋత నవ బ్రహ్మలే
 వాతాది భూతాల బ్రభవింపగా జేయు
 నేక చక్రముతో నెనగు కాలాధిపుని
 గుహ్య తత్త్వము నెల్ల గురై యుంగగ నొను
 ఆ శ్రీమహావిష్ణు సఖిలేశు నెఱుంగ నొ ॥

2366

†(17) సూర్య కాంతికి దివ్య శుభ చంద్ర కాంతికిన్
 మించు దేవాఽవశకి మిత్రాఽఽదిత్యునికి
 వరుణ నామముతో వరలు నాదిత్యునికి
 బంచ భూతాలనున్ మించు సత్యమునకు
 ధర్మమునకు న్యాయ తత్త్వ సత్కృతులకు
 నమస్కృతులం జేసి నడయాడులే పృథ్వీ ॥

2367

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాశ్వాస”

†(18) శిశువు రాడుకున్నట్లుగఁ జిన్న పెద్ద గోళా లవి
తిరుగుచుండు బిడ్డమ్మనఁ జేరిలెదె పుట్టిమ్మన
మరల మరల మును నాకులు చులఁగుచుండు తుదనాలను
దేవ దేవు మాయ రాగ దీప్తము తొ రవి చందులు ॥

2368

†(19) నిత్య సూతనమ్మ కాగి నెగరు నగ్ని ముఖ మ్మాటఁ
బ్రహ్మహ మ్మిదోచు “మత్తంఠినమ్మ” కాక
రవి కాంచుల బలగుచుండు నవ నర శశి కాంచు లెల్ల
దగ నామాదిత్య శక్తి పరిరాశిండు ప్రిసాదించు
దీర్ఘమైన లయమును దేవాఽఽశశి కైన స్మృతి
జాయమాన మైన గతులు చైతన్యము తనరారఁగ ॥

2369

†(20) రంగారు బంగారు రమ్మ వర్ణము మిఱఁ
గ్గిదు శిక్షణ బద్ధ సక్రమ దక్షతలు తనరఁ
గిరణాల లేజాలు వెరల సంక్షేమాల
విశ్వ రూప మ్రొస విపుల చక్రమ్ముతో
అమృతేళ లోకమ్ము నారోహణము చేయ
నఖిల గ్రహ ఋషాల నా రవి చందులే
పతిగ వహించుచు జరించి పలునించును
లోక ప్రవృత్తులన్ లోలుపర్వము చూపు ॥

2370

†(21) అష్ట వర్ణాలుగా నగు శబ్ద శక్తులన్
అభివంఠినమ్మలన్ అభివలెరిఁ జేయు గతి
అఖిల గోళాదులున్ ఆణు వణువ్ లో నహి
ఆత్మ ప్రదక్షిణా లలరఁ బ్రదక్షిణలు
ఆకాశమందు భాగాఽఽదిత్య మహిమమై
సృష్టి పితరుల కొనరఁజేయులే నిత్యమ్ము ॥

2371

†(22) అష్ట నను రూపాలె అంగి మణుగును నవా
వైరిగొందెది చుదయ పార్వమ్మలరు దిరుగుఁ
జరి నునునెంచు నది రాగి నన్నెదో
నాకర్షణ నైతి సఖిలమ్ము వర్తించుఁ
దన శక్తి ప్రధావానఁ దనకు లోగు పదార్థ
సంచయమ్మును గూడి సర్వమ్మును జరించు ॥

2372

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లదూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(23) దివ్య దేవతాః కృపను దేజరిలెడి నర్యము దయ
 సత్యంతము సుత్రమమై అనింద్యమౌ నుదకమ్ముల
 ఋజు దీప్తులు వర్ణిల్లును సృష్టి సూక్ష్మ శక్తి నొందు
 నాకర్షణ శక్తి తతుల కణు వైనను లోగకుండ
 నలరారెడి నాదిత్యుడు అరుణ మందలాధిపత్య
 శక్తి మీఱ సఖివ్యమున సంచరించు గగనమంచు ॥

2373

†(24) సత్య యోనులం దెపుడును సంజాతమ్మౌ సుకృతము
 లోకాఽరిష్టాల నెల్ల రూపు మాపుచుండు సదా
 ఆదిత్యుని సంసేవన మలరి అనుగ్రహము కలుగ
 వరుణుండే అధిపతిగా వరలు దిక్పాదిగాఁగ
 జ్వల శక్తులు వ్యాప్తి నొందు జ్వాలాంతర్గతము లౌచుఁ
 బంచ భూత నియమ రతుల మించు జగతి తనరు గతుల ॥

2374

†(25) ఆ సకలాధిపు నపురూపమౌ కరుణఁ
 గ్రహ గతులు మీలంగఁ గాగ్నిలుచున్ వేగిలుచున్
 ఆకసమ్మునఁ దెరుగు సఖిల గోళాదులును
 సచ్చక్తి బద్ధ మై శర్మ సత్తత్త్వాల మై
 అలరారు పుతుల్లై అమర తేజస్సులను
 జ్యేత రూపాఽఽవళులు విచ్చిన్నమై పోవ ॥

2375

†(26) కాల రథమునఁ గాగ్ని కాల పురుషుని కాంతి
 కిరణాలె కరములై చరణాలుగా వరల
 ఆదేయమై నిత్య పాదేయమై లోక
 శర్మ సాధన మౌచు ఛర్మ సాధన మౌచు
 మర్మ శక్తుల పూష మహితమై తనరారు
 విశ్వ గృహమ్మునన్ వెలుగు గృహవత్నిగా ॥

2376

†(27) ఆకర్షణ శక్తి నలరు లోకముఁ జేరు
 సౌర చాంద్రిమలై మీఱు తేజోవతులు
 కిరణాలుగా నిత్య కృతి గార్వవత్త్వమై
 గ్రహ రాజె అధిపతిగ గృహపతిగఁ చనరారు
 బ్రహ్మకృతి ఛర్మము పురుష రమణ మర్మ సుకర్మ
 గతిఁ జరాఽచర మెల్లఁ గాగ్నిలు జగదీరు కృప ॥

2377

+ రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్యవహార"

(28)†క॥ దైవీయ మ్మగు శక్తిని
బ్రాహ్మత నీల లోహితాఽంచిత వ్య
జ్ఞాఽపకలితమయ్యి మహా
జీవికగా విధి సుబద్ధ చేతన మొప్పున్ ॥

2378

†క॥ పృత పతి బంధములతో
నతులితమై నంచరించు నఖిలమ్మా లో
క శతుల విసిల లోహిత
గత మైన విదాన విశ్వగ సహజ గతిమై ॥

2379

(29)†క॥ పరమాత్ముని సర్పింపఁగ
వర వసు నత్ సంపదాశి బ్రహ్మ పరమై
వరలెడి ఖాతిన్ దైవీ
య ఋత సుశక్తులు పతి నతు లొచున్ చనయన్ ॥

2380

(30)†గోపికావృత్తము ॥*
పాప పుంజ పృథావమ్మున చరలు పుణ్య మ్మంతరించును
దీప కాంతి పృథావమ్మునఁ దిమిర పుంజ మ్మంతరించును
గోప నాథ పృథావమ్మునఁ గుటిల రక్షో జాతి చచ్చును
దావ దేదీవ్యమానాఽచ్చతఁ దరణి వెల్లున్ వెల్లు వెల్లుగ ॥

2381

(31)†సుధావిషమవృత్తము॥*
యక్షురహిత సుచంద్ర శక్తులు యజ్ఞములతో వివర్ధన మౌఁ
బక్షములతోఁ బూర్ణ మౌ రతిఁ బుష్పను సుధా పృష్ఠార్థముగా
దక్ష శక్తులఁ బుష్కర్ణము ధన్య మౌ సుర సంఘ మొందున్
ఆక్షయ మ్మౌ నమృత వృష్టుల హాయి పొందున్ జనాఽఽవశలే ॥

2382

(32)†క॥ పరిపంతుల మారమ్ముగఁ
దరిమి తరిమి చంద్ర శక్తి చంపదుల రతిన్
వర పృకృతి పురుష శక్తులఁ
బరమాఽమృత వృష్టిఁ బెంచు బ్రాహ్మ పృథమై ॥

2383

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పృష్ఠార్థ”

*“ఆతిథృతి”చ్ఛందము (19). *ఇది పరస్థాన విషమ వృత్తము. ఇందులో సంయుతాఽసంయుతప్రాస
“క్ష-క్ష”లకుఁ బ్రయుక్త మైనది.

4. ఈ దుష్టము నుండి బాపక, ని
 స్కర్మములను పుట్టించుట కైష్టవ్యమున
 బ్రహ్మచర్యమును పాటించుట
 వ్యూహికములను పాటించుట వాగ్దత్తం. అలక్షన్ ॥

2384

(323) శ్రీశ్రీః శకుంతలం చ గృహం నందనం చ మృతం చైతన్యం
 చానందం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం
 గృహం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం
 చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం చైతన్యం ॥

2385

(34) గ్రంథములు పాఠములు పాఠములు
పాఠములు పాఠములు పాఠములు పాఠములు
పాఠములు పాఠములు పాఠములు పాఠములు
పాఠములు పాఠములు పాఠములు పాఠములు

3386

౧౩॥ సూర్యుని లేవడము చంద్రుని
 వీర్యముగా వలచును సూర్యుని వీర్యము చంద్రుని
 అపాక్షితుడగు నట్లు మనము
 భార్యము విష్ణుని వ్యక్తి భార్యను కాదనె ॥

2387

[illegible]

2388

†(36) సౌభాగ్య త్రయాల నందరింకను స్మృతి
 కలదియును నానంద బహుత మైన
 భగవద్రామై నిలవని భగవద్రామై చెప్పెను
 వివరమును నందరితో శక్తులన్
 ఆదిన్మతేశాల నుండి పంపెను
 సమస్తమును గాని గానిగా విశ్వాన
 దేవ సంప్రదించె నందరి భగవ
 దానందమునకు భగవద్రామై శ్రవణముగా ॥

2389

శీరచయిత:—పాజ్మయ్య మహాద్భుత, డాక్టర్ వర్ణమూవి గోపాలకృష్ణయ్య “తతా-ప్రహర”

(37)†క॥ శేవతమ మై విశ్వమ్మున
నవ వీనాఽమృతపు రూప నానా మన్యూ
ద్రువ శక్తిఁ బ్రాణులు అగతి
నవితథముగ జన్మ మౌను సనుభూత రతిన్ ॥

2890

†క॥ ఆకర్షణ రక్తులమై
వైకిర్షణ రక్తు లణగఁ బ్రహరణములతో
చేకాఁచుబంధ గతులను
బ్రాత్యుత తత్త్వాలఁ బూష రాణించు నదా ॥

2891

(38)†తే॥గీ॥ సరులు పరులకు సర్వోపచార మహిత
సేవ తానడించు రీతి పవిత్ర గతులఁ
బ్రాకృతి పుటముని సెప్పించుఁ బ్రాణి తతులఁ
గనును బెంచును దనలోనఁ గ్రాలఁజేయు ॥

2892

†క॥ సూర్య పతి కాంతిఁ జంద్రుని
చార్య సుశక్తిగఁ పరించి అమృత ప్రిద యా
బార్యగఁ బెరి వెన్నెలలన్
దుర్య సుధర్మ రృతి సగ్రతో పరన మౌ ॥

2893

(39)†క॥ వెన్నెల వర్షెం రన్నెయ
మిన్నంచెడి వేడి వెలుగు మించెడి కాంతిన్
విన్నాడెప్పుగఁ బెంచును
గగిన్న నాయుష్షు శత శరతులు కాగన్ ॥

2894

† కాను తేజము నొంది భవ్య రక్తులు మీఱఁ
దన దైవ అమృతంపు ఘన తత్త్వమును నొనఁగి
రవి పతికి దీప్తాయు సన రక్తులన్ గూర్చి
శత శరతులు కాగఁ జంద్రుఁడే వరలుచున్
ముత రతులు పతి గతులు సుత వర్చసుల మీఱ
దేదీప్యమానాలఁ చేజరిలఁగాఁ జేయు ॥

2895

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(40)†తే॥గీ॥ అమృత శక్తియై తొలి పతి యగును బ్రహ్మతి

కభిల చర కామ రూపత్వ మావలి పతి
ఆగ్ని మూడవ పతి కాగ, నలరుచుండు
వృద్ధ సంజాత శక్తి తురీయ పతిగ ॥

2396

†(41) అమృత మిచ్చెను బ్రహ్మతి చర కామ రూపతల

కా చర కామ రూపత లసలమ్మునకు నొసగె
నా యగ్ని పతి రూపుఁ డౌ పురుషునకు నీయ
నచర రూపా లెల్ల నవతరించె బ్రహ్మతికృతిగ ॥

2397

†(42) జగదేగృహమ్ములోఁ జంద్ర సూర్యాదులే

సంతానమై క్రిడ లంతటన్ జరువంగ
సృష్టి ఆయువు సుమహితాదృష్టమై తనరార
నచ్చిదానందమై సర్వ విశ్వము నడుచు ॥

2398

†(43,44) ఆ దేవ దేవుండు ఆతిలోక క్రిష్ణగా

విశ్వ పతిగా వెలిగి ద్వివదేహ పర మౌచు
నాల్గు పాదాలలో నడువ ధర్మము కర్మ
మఖిల ప్రాణులు ప్రకృతి ననుసరించుచు బ్రతుకుఁ
బ్రగతి కళ్యాణముల సుగతు లవి విసిల్ల
నతి సువర్చస్సుతో నత్యంత సుమనస్సు
లలరారఁగా శివము లా అమోరాక్షులన్
అవతులన్ దునుమాడి అభిల శుభముల నొసఁగు ॥

2399

†(45) అమృత తేజాల నఖిల ఖగోఃముల

నత్పుత్ర తతి గాఁగ నవదరించుచు నుండు
దిశ దిశలు పుత్తులై తనరార విశ్వాన
నేతాదశుండుగా నెనఁగఁగా దిగధిపతి
వరల సహజ మౌచుఁ బ్రకృతి మాతయై తనర
రోదోఽంతరాశమ్ము పోదె సుభగగ వెలుఁగు ॥

2400

†(46) అద్వైత తత్త్వమే అత్త మామలు ప్రకృతి

కభిల సత్త్వమ్ములకు సలరు రాజ్ఞిగఁ బ్రకృతి
అన్ని అనందాల కమల మూలమ్ముగాఁ
దిష్ట వేయును దివ్య దేవాఽఽశి తేజరిల ॥

2401

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(47) విశ్వ దేవత లెల్ల వెలుగగా నొక్క టౌ
 మన దివ్య హృదయాలు మహితముగ నొక్క టౌ
 అనిలానలాదులు అలరంగ నొక్క టౌ
 శబ్ద శక్తులు ధాత సర్వస్వ మొక్క టౌ ॥ 2402
- †(48) వ్రతమె పతిగా వెలుగఁ బట్ని యౌ దర్మమే
 సన్నియమాలతో సధవగాఁ దనరారి
 తేజస్వియై పూర్ణ దివ్య యశస్వియై
 శత వర్షములఁ బ్రకృతి సాగ్రముగ విలసిల్లు ॥ 2403
- †(49) ధర్మ స్వరూపతన్ దనరారు వ్రకృతికి
 నమృతాఽధిపుఁడె నిత్య మధినాథుఁడై నిలుచు
 ఆనందమును నొసఁగు సతివేల గతి మీఱఁ
 జంద్రునితో సహా సర్వ చరాచరాల్
 సంతానమై వరలి సంతసమునే కాక
 యెప్పడో ఒకసారి యిచ్చులే దుఃఖమున్ ॥ 2404
- †(50) వ్రతమె పతిగా వెలుగ రాడిల్లు సుభగకు
 గుహ్య స్వరూపమై కొమరులై తనరారు
 మూల పురుష పితృ మూర్తికిన్ సహ జన్ము
 లందరికి నధిపతికి నగు నందినియె హృత్తు ॥ 2405
- †(51) తేజమ్మునకు వెలుగు దీప్తు లలరారునటు
 ఆప్ట వసుధారికి ఐశ్వర్య ముండునటు
 రాజ్య బీజాఽఽత్మునకు రమణ విశ్వము భాతి
 నధినాథుఁ డగు పురుషున కధీన మౌఁ బ్రకృతి ॥ 2406
- †(52) త్రైత రహిత మైన పూతాఽనుసూయగా
 నా పతివ్రత ధర్మ మది రూపమై యుండు
 వాశిష్ఠ విశిష్టగ వగ లేని వధువుగాఁ
 బసిడిలోఁ బస లౌలుకు వసిమి మిసమినలుగా
 ఓ వ్రకృతి వధువాఁ ఉజ్జ్వల భార్య వై
 అంకిత మ్మగు మీపుఁ ఆధిపతికిఁ బురుషునకు ॥ 2407

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రకృతి పురుషుల మహిత ప్రజ్ఞగా బుద్ధిగా
సృష్టి గోళాదులకుఁ జెలఁగు ద్రివమ్ముగా
సత్ ప్రజావతి వౌచు సత్పతిన్ ననుఁ గూడి
సంజీవనిగ నీవు శత శరతులు బ్రతుకుః ॥

2408

ఇయ్యది

విశ్వసృష్టిప్రకృతిమాతై కై కపుత్ర

పతకమశ్వ గోత్ర-వడ్లమూడి కుల నందీప్త -

శ్రీ సుబ్బన్నపౌత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపొషిత అద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర

శ్రీనరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-అపార వేదశాస్త్ర సాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిదాలౌకిక శక్తియుక్త -బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాదిసర్వ
దేవతాస్వరూప-విద్యన్మణి వంచముఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదుల రామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత ముఖకలిత గోపాలసువద-
మహావండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమగురువర్యాభినుత “శతవదాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభితనిష్కళాసహిత శ్రీ
మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్వాహినీ హృదయ లక్ష్మి, అపూర్వ అమేయ ఆభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి
అమలినపవిత్ర పతిరక్తి భక్తి శక్తి స్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
నిర్నిద్రమతి, వినిర్మలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్నిలనగానజ్ఞాన ద్యావస్వద్రూపిణితన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకళా
మూర్తి ఆకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక అర్థాంగి శ్రీమతి శతకశాయుక్త - జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికారత్నద్వయ ఆజయ్య
జయ విజయ వతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ ఆభేద్య
చత్రాఽఽవరణయుక్త -పాణినీయాఽష్టాద్యాయీపూర్వత్సానిద్వసూత్రసహితశబ్దక్రియాదిరూపసాధక వ్యాకరణసూత్ర
ప్రవర్తక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త మహా వైయాకరణ వేదవేదాంతకోవిద దశభాషా కవితా విశారద పుంభావశారదా
మూర్తి శ్రీ గుండేరాపుహర్కారే - సాష్టాంగనమస్కార పూర్వకప్రస్తాయమాన-“శ్రీ వాఙ్మయ మహాద్యక్ష-ప్రాచీనవై
యాకరణానమయ సంప్రదాయ రక్ష - స్ఫూరితానేక జనాభినవోన్మేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తిమన్నికౌచనాక్ష-మాధుర్య
స్యందివీర్యవత్తరవద గుంఫాదురిణ - మహిభుగగోచరగాంభీర్యవక్తరాపటిమాపారీణ-కల్పాంతారీణాఽనల్పకల్పనా
భూషణ”-లిలామాసుష విగ్రహ - ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్ సుభావితచతుర్వింశ దధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ”సార్థక బిరుద విరాజిత - బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, భిలమంత్ర, భిలసూక్తసహిత, సుసమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున నష్టమాష్టకమునందలి

అర్థాంతరయుక్త తృతీయాధ్యాయము

సమాప్తము

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్గేద సంహిత బుగ్గేద-సంహితా

దశమం మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః — చతుర్థోఽధ్యాయః

సూక్తమ్ — 86

ఋషిః — ఇన్ద్రః; 7, 13, 23-ఐన్ద్రోవృషాకపిః; 2-6, 9-10, 15-18-ఇన్ద్రాణి

దేవతా — ఇన్ద్రః, ఇన్ద్రాణి, వృషాకపిః

చందః — పంక్తిః

(1) విహి సోతోరస్సృత సేన్ద్రం దేవమమనత ।

యత్రామదద్భృషాకపిరర్యః పృష్టేషు మత్సఖా విశ్వస్మాదిన్ద్రా¹ ఉత్తరః ॥

924

(2) పరా హీన్ద్ర ధావసి వృషాకపేరతి వృధిః ।

నో² అహ పృ విన్దన్యన్యత్ర సోమపీతయే విశ్వస్మాదిన్ద్రా¹ ఉత్తరః ॥

925

(3) కిమయం త్వాం వృషాకపిశ్చకార హరితో మృగః ।

యస్మా³ ఇరన్యసీదు స్వగర్భ్యో వా పృష్టిమద్వసు విశ్వస్మాదిన్ద్రా¹ ఉత్తరః ॥

926

1. విశ్వస్మాదిన్ద్రా¹ ఉత్తరః. 2. నో² అహ, 3. యస్మా³ ఇరన్య. (పా.ప.)

(4) యమి॑షం త్వం వృ॒షాక॑పిం ప్రి॒యమి॑ష్టాభిర॒క్షసి॑ ।

శ్వా॑ స్వస్య॑ జమ్బి॒షద॑పి క॒ర్ణే వ॒రాహ॑యర్విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

927

(5) ప్రి॒యా తప్తా॑ని మే క॒పిర్వ్యక్తా॑ వ్య॒దూదు॑షత్ ।

శి॒రో స్వస్య॑ రావి॒షం స సు॒గం దు॒ష్కృతే॑ భువం విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

928

(6) స మత్ శ్రీ॑ సు॒భన॑త్తరా న సు॒యాశు॑తరా భువత్ ।

స మత్ వ్ర॑తి॒త్యవీ॑యసి న స॒క్యద్య॑మీయసి విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

929

(7) ఉ॒వే² అ॒మ్బ సు॒లాభి॑తే యథే॒వాజ్ఞ భ॑విష్యతి ।

భ॒నన్తే³ అ॒మ్బ స॒క్తి మే శి॒రో మే వీ॒వ హృ॑ష్యతి విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

930

(8) కిం సు॒బాహా॑ స్వంగురే వృ॒థుష్టో వృ॒థుశా॑ఘనే ।

కిం శూ॑రవత్ని న స్త॒వమ॑భ్యమీషి వృ॒షాక॑పిం విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

931

(9) ఆవి॑రామివ మామయం శరా॒రుర॑భి మ॒న్యతే॑ ।

ఉ॒తాహ॑మస్మి వీరి॒జీన్ద్ర॑వత్ని మరు॒త్సఖా॑ విశ్వస్మాద్ది॒న్త్య¹ ఉ॒త్తరః॑ ॥

932

1. దిన్త్యఽఉత్తరః, 2. ఉవే॒అమ్బ, 3. భనన్తే॒అమ్బ. (హృ.వృ.)

- (10) సంహాత్రం స్మ పురా నారీ సమనం వాప గచ్ఛతి ।
 వేదా¹ ఋతస్య పీరిణీన్ద్రవత్నీ మహీయతే విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 983
- (11) ఇన్ద్రాణీమాసు నారిమ సుభగామహమశ్రవమ్ ।
 నహ్యస్యా³ అవరం చన జరసా మరతే పతిర్విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 984
- (12) నాహమిన్ద్రాణి రారణ సఖ్యుర్వృషాకపేర్భుతే ।
 యస్యేదమవ్యం హవిః ప్రియం దేవేషు గచ్ఛతి విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 985
- (13) వృషాకపాయి రేవతి సుపుత్ర⁴ ఆదు సుస్నుషే ।
 ఘనత్ త⁵ ఇన్ద్ర ఉక్షణః ప్రియం కాచిత్కరం హవేర్విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 986
- (14) ఉక్షాహి మే వంచదశ సాతం వచన్తి వింశతిమ్ ।
 ఉతాహమద్మి పీవ⁶ ఇదుదా కుక్షి వృణన్తి మే విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 987
- (15) వృషతో న తిగ్మశృంగో ఒస్తర్యూదేషు రోదువత్ ।
 మన్తస్త⁷ ఇన్ద్ర శం హృదే యం తే సునోతి కావయ్యుర్విశ్వస్మాద్దిన్ద్ర² ఉత్తరః ॥ 988

1. వేదాఽఋతస్య, 2. దిన్ద్రఽఉత్తరః, 3. నహ్యస్యాఽఅవరం, 4. పుత్రఽఆదు, 5. ఘనత్తఽఇన్ద్రఽఉక్షణః,

6. పీవఽఇదు, 7. మన్తస్తఽఇన్ద్ర. (వ్యా.వర్గ.)

(16) స సేశే యస్య రమ్పతే ఽస్తరా స్త్వాతి కవృత్ .

సేదీశే యస్య రోమశం నిషేదుషో విజృమ్పతే విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

939

(17) స సేశే యస్య రోమశం నిషేదుషో విజృమ్పతే .

సేదీశే యస్య రమ్పతే ఽస్తరా స్త్వాతి కవృద్ విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

940

(18) అయమిన్ద్రో వృషాకపిః పరస్వన్తం హతం విదత్ .

అసిం సూనాం నవం చరుమాదేధస్యానో² ఆచితం విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

941

(19) అయమేమి విచాకశద్ విచిన్వన్ దాసమార్కమ్ .

పిఠామి పాకసుత్వనో³ ఽభి ధీరమచాకశం విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

942

(20) ధన్వ చ యత్ కృస్తత్రం చ కతి స్తిత్ తా వి యోజనా .

సేదీయసో వృషాకపే ఽస్తమేహి గృహగ్ం³ ఉప విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

943

(21) పునరేహి వృషాకపే నువితా కల్పయావహై .

య⁴ ఏష స్వప్నంసంశనో ఽస్తమేషి పథా పునర్విశ్వస్మాదిన్ద్రో¹ ఉత్తరః ॥

944

1. దిన్ద్రోఽఉత్తరః, 2. స్యానఽఆచితం, 3. గృహగ్ంఽఉప, 4. యఽఏష. (వ్యా.పర్వ.)

(22) యదుదంతో వృషాకపే గృహమిన్ద్రాజగన్తస ।

కర్షం స్య పుల్వహౌ మృగః కమగంజనయోవనో విశ్వస్మాద్విన్ద్యః ఉత్తరః ॥

945

(23) వర్షర్త నామ మానవి సాకం ససూవ వింశతిమ్ ।

భద్రం భల త్యస్మా² అభూద్ యస్మా ఉదరమామయద్ విశ్వస్మాద్విన్ద్యః¹ ఉత్తరః ॥

946

శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధ్వేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము—చతుర్థాధ్యాయము

సూక్తము—86

ఋషి—ఇంద్రుడు, 7, 13, 23-ఇంద్రుడైన వృషాకపి; 2-6, 9-10, 15-18-ఇంద్రాణి†

దేవత—ఇంద్రుడు, ఇంద్రాణి, వృషాకపి†

(1)*A॥ కడు మహేష్ఠిని జేయంగ విడువఁబడిన

యష్ట లెల్లరు నావల్ల నధిక పీరితి

విడువఁబడినను నన్నిందు విడచెపెట్టి

పుత్రుడైన వృషాకపి బొగడుచుందు ॥

2409

1. ద్విన్ద్యః ఉత్తరః, 2. త్యస్మా అభూద్ యస్మా ఉదరః. (వ్యా.వ్యా.)

†వ్యాకర్షణి 13వ సంపుటము 211వ పుటలో నీ సూక్తమునకు దేవత “ఇంద్రుడు, ఇంద్రాణి, వృషాకపి”గా వ్రాసి ఋషి నామములు శ్రీనేమానివారు వ్రాయలేదు. కాని 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “ఇంద్రుడు, ఇంద్రాణి, వృషాకపు”లు ఋషులుగాను దేవతలుగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ సోమ యాగములందు నా సుతుఁడు నాకు
సత్సఖుం డౌచు సోమ రసాతి హృష్టుఁ
డయ్యె నైనను నే నీ మహా ప్రిపంచ
మందు సుతక్రొవ్వుపరుఁడను ¹నౌచు నుంటి ॥

2410

(2)*గీ॥ నీవు చలితుండవై యింద్ర! నీ కుమారుఁ
గడు నెదుర్కొనుచున్నావు: కాంత సోమ
పానమును జేయకున్నావు: పరచు పీఠి
నుత్తరుం డౌచు: సర్వ జగత్తుకంటె ॥

2411

(3)*గీ॥ హరిత వర్ణ వృషాకపి యనెడు వాఁడు
నీకుఁ బ్రియ మేమి చేసెను నీవు వాని
²తఖిల ధనమును నొసఁగంగ నమరుచుంటి
చోయి హరి: ³జగముకంటె మహోత్తరుఁడవు: ॥

2412

(4)*గీ॥ ఇంద్రదేవ: నీకు నిష్ఠ వృషాకపిఁ
డగిన పందినట్లు⁴ తలఁచి కుక్క
తినునుగాక: వేగ దీక్షతో విశ్వంబు
కంటె⁵ నుత్తరుండు కాఁడె వజ్రి ॥

2413

- ఇంద్రాణి వాక్యము -

(5)*గీ॥ నాకుఁ గల్పింపఁబడుచు నస్త్రోక లీల
నాజ్య సిక్తము లైన యీ హవ్య తతుల
నొక కపీశుఁడు దూషించియుండెఁ గాన
వాని శిరసును భండింపఁ బూను దేను ॥

2414

*గీ॥ దుష్కృతంబు లొనర్చుచు దుష్టుడైన
యా వృషాకపి యను వాని కఖిల సుఖము
నొసఁగుదానను గాకుండ నుంచు నిందుర్పిఁ
డుత్తరుఁడు కాఁడె సర్వ జగత్తుకంటె ॥

2415

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నౌదుగాదె, (తొ.పా.), 2. మూర్తి వలె ధనము నొసంగంగఁ బూనుచుంటి, (తొ.పా.), 3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు
మారుగాఁ బంచలముగణము ప్రయుక్త మైనది. 4. దగు వరాహ మట్లు తలచి కుక్క, (తొ.పా.),
5. కన్నునుత్తరుండు విన్నకాఁడె. (తొ.పా.)

(6)*సీ॥ నాకంటె నన్యయౌ నారి లోకమునందు సుభగగా నుండుట చూచు టరిది
 నాకంటె నన్యయౌ నారి జగంబున నలెకయ సుఖవతి యౌట యరిది
 నాకంటె నన్యయౌ నారి భువంబునఁ బతిని నత్యంతంబుఁ బడయు టరిది
 నాకంటె నన్యయౌ నారి నక్తిని భోగమందు విప్పుట లోకమందు నరిది
 గీ॥ ఆఖలమందున నాకంటె నన్యకాంత, మైదు నానుగుణంబుగా మరలు టరిది
 నాకుఁ బతి యైన యిందుగ్రిఁ దస్తోక మగుచు, ¹నున్న విశ్వంబునందున నుత్తరుండు ॥ 2416

(7)*గీ॥ అంబః శోభన లాభః నీ వనిన యట్లు
 లగునుగాకః భవద్భగ మతిశయముగఁ
 పండిత కుపయోగవడుఁగాకఁ దరచు ననుచు
 నా వృషాకపి బదు లాడె సంబతోడ ॥ 2417

*గీ॥ ప్రియ రుతంబునఁ గోకిల పీఠిఁ గూర్చు
 విరము నీదు శిరస్సు నా పితను దృప్తిఁ
 జేయుఁగాకః మహేంద్రుఁడు శ్రీ తొసంగ
 నుత్తరుఁడు కాడె సర్వ జగత్తుకంటె ॥ 2418

(8)*సీ॥ శోభన బాహువాః సురుచిరః యింద్రాణిః కడు వృషాకపిఁ గోవఁబడెద వేలః
 సుందరాంగుళివతిః శూరపత్నీః నీవు కడు వృషాకపిఁ గోవఁబడెద వేలః
 పృథుకేశసంఘాతః ప్రేయసిః యింద్రాణిః కడు వృషాకపిఁ గోవఁబడెద వేలః
 విపుల నితంబాఢ్యః యపరిమిత కుగ్రద్ధః కడు వృషాకపిఁ గోవఁబడెద వేలః
 గీ॥ కలికి యింద్రాణిః యా వృషాకపిని నేల, నీవు దూషించుచున్నావుః నెనరు లేక
 యెవని జనకుండనైన నే నీ జగంబు, కంటె నత్తుత్తరుండనై గాల్గుచుండు ॥ 2419

(9)*గీ॥ ఘాతుక మృగ స్వరూపుడై గాల్గునట్టి
 యీ వృషాకపి యను నాతఁ డింద్ర భార్య
 నైన నన్ను నవీరగా నాత్మఁ దలఁచి
 యిట్లు నిందించుచున్నవాఁ డింద్రః వినుముః ॥ 2420

*గీ॥ ఇంద్ర భార్య నౌట నింద్రాణి నగుదును
 బరమ వీరపుత్ర వతిని నగుదు
 వెలుఁగు నాదు భర్త విశ్వముకంటెను
 నుత్తరుండు కాడెఁ యూహఁ జేయ ॥ 2421

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నున్న విశ్వంబుకంటెను నుండు టరిది. (తా.పా.)

(10)*గీ॥ నారి యగుచుఁ దాను పీఠ పుత్రులఁ గల్గి
సత్య దాత్రి యగుచు నవన పతికి
భార్య యైన యామె పరమ సంగ్రామంబొ
యజ్ఞమొ యగు! నొక్కొక్క: 2యథిలమందు ॥

2422

*గీ॥ మహతి: యగుచుండె నింద్రాణి మరియు స్తోత్ర
వరులఁ బొగడఁబడుచుండె నరయ నాకుఁ
బతిగ నున్నట్టి యిందుగఁడు వరము జగము
కంటె నుత్తరుఁడయి యుండెఁగాదె³ తలఁప ॥

2423

(11)*గీ॥ లలిత సౌభాగ్యమును జేసి తలఁచి చూడ
మిగుల నింద్రాణి యను నామె మగువలందు
శ్రేష్ఠతర యని సంతృప్తిఁ జెప్ప నింపుఁ
డుత్తరుం డగు సర్వ జగత్తుకంటె ॥

2424

(12)*క॥ నాకు వృషాకపియే ప్రియుఁ
డో కోమలి: సురల మధ్య నున్న హవిస్సున్
వీర గ్రహించెడు: నీ వ
స్తోత్రం బొ జగముకంటె నుత్తరుఁడ నగుచున్ ॥

2425

(13)*గీ॥ ఓ వృషాకపాయి! ఓ దనవతి: పుత్ర
వతి: మహేంద్రుఁడెప్పు డతిశయముగ
నీకు సేవనంబు నెన రుంచి చేయంగఁ
బరువులను⁴ గ్రహించి వరఁగుఁగాక: ॥

2426

*గీ॥ ఓనీ: యింద్రాణి: సుఖమును నొనఁగునట్టి
హవ్యమును¹ బ్రియముగాఁ జేయుమా: భవాన
సఖిల విశ్వముకంటెను నిఖిల విధుల
నుత్తరుండను గానఁచె: హాయలు చెలఁగ ॥

2427

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. పరమ సంగ్రామంబొ, యజ్ఞమగును నొక్కొక్కయథిలమందు, (వృ.వృ.పా.), 2. యతిశయముగ, (తొ.పా.)
3. యుండుగాదె కడిది, (తొ.పా.), 4. బరువులను గ్రహించి, (వృ.వృ.పా.), 5. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు
పంచలఘు గణము వ్రయు క్త మైనది.

(ఇందుగ్గిడు పలుకుచున్నాడు)

(14)*గద్యము॥

వంచదశ, వింశతి సంఖ్యాకము లగు వృషభములతోడ, భార్య యగు నింద్రాణిచే జేరిరితు
లగు యష్టలు పచనము జేయుచున్నారు. నేను వానిని భజించి స్థూలుఁడ నగుచున్నాను.
నా రెండు కుత్రులు సోమముచే యష్టలు భూరించుచున్నారు. అట్టి యిందుగ్గిడును
విశ్వముకంటె సుత్తరుఁడను ॥

2428

(ఇంద్రాణి పలుకుచున్నది)

(15)*గద్యము॥

ఎట్లు వృషభము గో సంఘములందు శబ్దమును జేయుచు గోవులను రమింపజేయునో;
యట్లే ఓ యిందుగ్గిఁడా: నీవు నన్ను రమింపజేయుము: ఓ యిందుగ్గిఁడా: నీ హృదయము
కొఱకు మంథనవేశయందు శంకరుఁడవు కమ్ము! మరియు నీకు నే సోమమును,
భావమును గోరుచున్న యింద్రాణి తీయుచున్నదో: ఆ సోమము శంకర
మగుఁగాక! నా పతి యగు నిందుగ్గిడు విశ్వముకంటె సుత్తరుఁడు ॥

2429

(16)*గీ॥ సక్తితోఁ గూడకుండెడు సమయమందు

నెవని శేషము వేల్చిలాడు నెంత యేని
నట్టి జనుఁ డింద్ర దేవుఁడా! యతి యిం
మిథున కర్మకు శక్తుఁ డై మెలఁగుచుండు ॥

2430

*గీ॥ ఎవనియిం బతిగ నున్నట్టి యిందుగ్గిఁ డెల్ల
జగమునకు సుత్తరుఁడో: యే జనునకుఁ గను
రోమకోపస్థ మమరునో: యా మహాత్ముఁ
డతిశయంబుగ మైథున మాచరించు ॥

2431

(17)*గద్యము॥

శయానుఁ డగు నే జనునకు రోమశ మగు సువస్థము వివృత మగునో: యా జనుఁ
డే మైథునము జేయ నమర్థుఁడు కాదు. ఏ జనునకుఁ బ్రాజసనము సక్తి వినా
వేల్చిలాడునో: యెవని పరి యగు నిందుగ్గిడు విశ్వముకంటె సుత్తరుఁడో:
యా జనుఁడు మైథునము జేయ నమర్థుఁడు ॥

2432

(18)*గద్యము॥

ఓ యిందుగ్గిఁడా: యీ వృషాక్షిపి రస విషయమందు హింసిరుఁ డైన వానిని
దెలిసికొనుచుగాక! అటులనే శస్త్రమును ఉద్ధాసము, పాకార్థము నవ మగు
బాంధమును, బిమ్ముటఁ గాష్ట పూర్ణ మగు శకటమును దెలిసికొనుచుగాక:
నా పతి విశ్వముకంటె సుత్తరుఁడు ॥

2433

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యతిశయముగ. (తా.పా.)

- ఇంద్రుడు -

(19)*గద్యము॥

యజమానులను జూచుచు నుపక్షయిత యగు ననురుని వేరు చేయుచు నింద్రుడు నగు నేను
యజ్ఞమునుగూర్చి వెళ్లుచున్నాను. అట్లు వెళ్లి సోమార్థిజోతయొక్క పరిపక్వమానసమున
యజమాన సంబంధ మగు సోమమును దాగివుచున్నాను. విశ్వముకంటె నుత్తరుడు
నగు నేను దీమంతుఁ డగు యజమానుని జూచుచున్నాను ॥

2434

(20)*గద్యము॥

ఏది నిరుదకాన్నదేశమో: శత్రు నిలయ మగు నట్టి యరణ్యమునకు మా గృహంబునకు
నెన్ని యోజనము లున్నది? సమీపస్థ మగు నా శత్రు నిలయమునుండి ఓ వృషాకపి:
నీవు మా గృహంబునకు రమ్ము: ఇంద్రుడు నగు నేను విశ్వముకంటె నుత్తరుడు
నగుటచే యజ్ఞ గృహమును బ్రవేశింపుము: ॥

2435

(21)*గీ॥ అన్మదీయ గృహంబున కరుగఁదెంచి

యున్నచో నీకుఁ బ్రీతిని నోలిఁ జేయు
కర్మముల నెల్ల నింద్రాణి: కాంతతోడఁ
గలిసి కల్పనఁ జేయుదు లలిత గతిని ॥

2436

*గీ॥ కార్తలు విశ్వముకన్నను ఘనుఁడ వౌటఁ

దివిరి స్వప్నములం గొట్టు దివ్య మూర్తి
వౌట నీవు వృషాకపి: యన్మదీయ
సదనమును జేరుచున్నావు: సంతసమున ॥

2437

(వెడలి వచ్చిన వృషాకపిని నింద్రుడు పశిల్పించుచున్నాఁడు)

(22)*గద్యము॥

పరమైశ్వర్యము గల వృషాకపి: భౌమ రసాత్త యగు నీ సంబంధ మృగ మెచ్చట నున్నది?
జనులను సంతసింపఁజేయు మృగ మే దేశమున కేగెను? ఆ యింద్రుడు
విశ్వముకంటె నుత్తరుడు ॥

2438

(ఇంద్రుడు వృషాకపి నాశీర్వదించుచున్నాఁడు)

(23)*గద్యము॥

విసృజ్యమానశరుఁడా: ఎవని యుదరము వింశతి పుత్రులతో నిండియున్నదో: మృగి
యగు ఆ మను సుహిత వింశతి సంఖ్యాక పుత్రులను గనెను. ఆమెకుఁ గళ్యాణ
మగుఁగాక: నాకుఁ బిత యగు నింద్రుడు విశ్వముకంటె నుత్తరుడు ॥

2439

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—86

ఋషి—ఇంద్రుడు, 7, 13, 23-ఇంద్రుడైన వృషాకపి, 2-6, 9-10, 15-18-ఇంద్రాణి

దేవత—ఇంద్రుడు, ఇంద్రాణి, వృషాకపి

అర్థాంతరము—1

(1)†శా॥ విశ్వ మొక్క విశిష్ట సృష్టి యను దైవీయముగా వెల్గుచున్
అశ్వాఽఽ వూర్ణ సుదీధితుల్ వృషభ రాశ్వాదృష సూర్యాఽచ్చమై
శశ్వత్తోక సముచ్చయాలు సురలున్ సత్ప్రాణి కోటుల్ మహా
నిశ్వాసమ్మయి దేవ దేవునికి శాంతిన్ దాంతి సదేభాగ్యముల్
సుశ్రేతాఽన్విత సత్పదార్థమయ మై శోభాయమానమ్ముగా
విశ్వే దేవత లెల్ల భూర తతిమై వీర్యేంద్రిమై యొప్పెడిన్ ॥

2440

†(2) శక్తివంత మౌచుఁ జండ వ్రచండ మౌ
భాను తేజము మహేంద్ర పరీథల మీరుచు వెల్గు
విశ్వ శక్తుల నిలుపు విమల తత్త్వము నిండు
చంద్రాఽమృతము పీల్చి శర్వ శక్తులు పెంచు
అఖర్వ తేజము మీఱ నచ్చుత డ్యాలలే
సర్వమ్ము వెలుగులన్ బర్వనట్లుగఁ జేయు ॥

2441

†(3) పగతోడ మృగశిరసు బంధించి బాధించు
హరిత వర్ణుం డైన ఆ దుష్ట రాక్షసుని
వృషభ రాశిని దనరు పెనులుఁడౌ సూర్యుండు
విద్యస్త మొనరించి విశ్వమ్ము నైశ్వర్య
వసు సంపదల నిల్పు నసి పీఠఁగా జగతి
శక్తిమంతము చేయు రక్తిమంతము చేయు ॥

2442

†(4) ధర్మ బద్ధ మైన తరణి నెల్లపుచున్
దేవ శునితో సహా దివ్య వరాహమ్ము
దేదీప్యమానుఁ డౌ దివ్యుఁ డౌ కృష్ణాంశ
మేరు శక్తులు మీఱ మేల్మిగాఁ గాపాడు
నింద్ర లోకమ్మునకు నెనఁగుచున్ ఉపరాస
దైతమ్ముగా విశ్వ ధర్మమ్ము నెగఁదొంద ॥

2443

†(5) విష రూపమై సర్వ విశ్వమ్మునే మ్రింగు
దుష్ట సంకల్పాన దుర్మార్గ తత్త్వాన
జగతినే వ్యాపించు చంద శాసన మహా
పాపి రాక్షసు శిరము వ్రక్కలుగ ముక్కలుగ
దున్నాడి క్షేమాల దాంతరల సమకూర్పు
దివ్య తేజుం డౌచు దేదీప్యమాన రవి ॥

2444

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

†(6) ఆత్మంబ వేగాన నాత్మ వ్రేదక్షిణలు

అధిపతి వ్రేదక్షిణ లలర భగోళాలు

వ్రేదక్షిణ మాత్మ సుదర్శ పౌరభవ మొప్పంగ

నిత్యము చరియించు నత్య వధవర్తులై

ఆత్మ కైవాలాలు హద్దులై శక్తులై

ఆదాన వ్రేదానాలు అనునిత్యమున్ జరుగ

విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరలు

నన్ సంగ తతి నదా శర్మ గతులన్ బరంగ ॥

2445

†(7) అంగాంగ గతి నలరి ఆతిరోక శక్తులన్

అమృత వ్రేద మోచు నఖిల మౌ స్థితి మతిని

జగదంబగా వెలిగి జాజ్వల్య దీప్తులన్

నాకుఁ దేజము నొసంగు నాకు మేధసు నిచ్చు

నా శిరమున నర్ప జ్ఞానము చరియించ

విశ్వ వ్యాప్త మైన వీర్య శక్తులు వరలు ॥

2446

†(8) ఉండు బాహువు లేల? ఉత్తమాంగ మేల?

సువిశాల వక్షము జోదు జఘన మేల?

శూరతా పత్నితో జో దది యెంచుకు?

జల ప్రోక్షణములున్ మల వాళన మేల?

వృణ్ణ భూమిని గాంతి పూర్ణముగా వెలుగ

విశ్వ వ్యాప్త మైన వీర్య శక్తులు మీఱ ॥

2447

†(9) జల శత్రు తరి నవీర చల రూపిగ భానుఁడు

పరిగణించెడి భాతిఁ బ్రకృతి వీర్యము మీఱు

మరుత్ సహిత యౌ స్వాహ మహిత మౌ లేజాల

విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరలు

బ్రహ్మ నత్యంతతి వ్రేదం వీరవృత్తులై

వర్ష రత మౌచుఁ బ్రతిభ మై చృతి కౌండు ॥

2448

†(10) మనశ్శక్తిగ మహా మాన్యమై విశ్వాన

జల తరంగాలుగా జ్వలించు రంగారు

వాణి విలాసాల పరలంగా శబ్దాల

ఋత శక్తులే ప్రభుఁడమృత గతుంతో వెలిగ

విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు మీఱ

బ్రహ్మ తత్త్వము నదా రాణించు మహిత గతి ॥

2449

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(11) నీర తరంగిణుల నిర్నిద్ర మహితమై
 ఆదిత్య లేజమ్ము అహస్సుగా నిలిచి
 అగ్ని రూప మౌను అల్ల సుభగ శక్తి
 ఆవర మను నది లేక ఆత్మంర పొగ్గిన
 తర మైన కాలముగఁ దరణి కతీతమై
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥ 2450

†(12) సత్య స్వరూపానఁ జవ లంటు ధర్మానఁ
 బుణ్య పుంజము కాగ వృష సూర్యుడే వెలుగు
 అఖిల యజ్ఞాలలో హవిషాఽఽశి దేవాఽఽశి
 కందించి ప్రియమార నమృత గతి మీఱు
 ననలాఽనిల శక్తి అతిలోకముగ నిల్చి
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥ 2451

†(13) గాన రేవతి స్వరము కార్తిక శక్తుల మీఱ
 నాత్మ సుపుత్ర మహితాఽరుణుడు మంచుచున్
 ఆదిత్య దేవులకు నతి ప్రియమ్మును గూర్చు
 ఆత్మల్ప మౌ హవిసు నందించుచున్
 ననలాల ననిలాల నతి సుఖమ్ములు కూర్చు
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు సదా ॥ 2452

†(14) ఆ శ్రీ మహావిష్ణు వంతు సంతా లేని
 ఆ నేత్ర తీతులతో అఖిల మౌ విశ్వమ్ముఁ
 బంచదశ రూపాలఁ బర్యవేక్షణ జేయు
 నజయ్య మౌ వెల్గు సమోరంపుఁ బది శక్తి
 సేవా పరమ్ములు కుక్షి నెనిసి నిండఁగ నింపు
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥ 2453

†(15) ఆంతర్గత మైన అతివేల శక్తులన్
 ధ్యనులు ప్రితిధ్యను లొప్పుఁ ద్రైగుణ్య శృంగాలఁ
 దనరారు వృషభమ్ము తరణి లేజాలతో
 హృదయ రోహణ శక్తు లనుమదింపఁగఁ జేయు
 శుభ భావములు మహా శోభ నుత్పన్న మౌ
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥ 2454

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ నల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్షార్ణ”

శ్రిమి+శలిమ్=విం శలిమ్, శలిమ్=అనేరమైన, మి=నేర్పారతో.

*పంచదశ రూపాలు—1. ననర, 2. ననంద, 3. ననరూపార, 4. సుత్యుతాత, 5. ననాతా, 6. నర, 7. నారాయణ, 8. కపిల, 9. యుషభ, 10. విష్ణు, 11. హయగ్రీవ, 12. వ్యాన, 13. ధన్వంతరి, 14. అనంత, 15. శ్రీకృష్ణ. ఇది శ్రీమహావిష్ణు రూప విశేషాలేగాని పురాణోక్తము లైన అవతారములు కావు.

†(16) అంతర్గత మ్రోస అతివేల శక్తులన్

అశ్వినీ దేవతలు అతిగ విజృంభించ
మేష రాశి విశద మిత్ర కాంతుల మీఱు
జీవ చైతన్యాలు చెలంగ మహద్భుత గతి
సత్యంత విస్తృతి నరుణోచ్చ వర్షల లలరు
విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2455

†(17) అశ్వినీ దేవతలు ఆనమర్దతన్ నిలువ

సజ రాశి వెలవెల నరుణ కాంతులు తరుగ
అంతర్గత మ్రోస అతివేల శక్తులే
జీవ చైతన్య నిర్ణీత రీతుల నిల్పు
నీచోచ్చ రాహిత్య నిరతి రవి కాంతి తతి
విశ్వాన వ్యాపించు వీరి శక్తులు వరల ॥

2456

†(18) నిత్య నవమై వెల్గు నిండు ఖర కర కాంతి

కరవాలమై మెఱయఁ దరవాలమై వెలయ
వృషభ రవి శక్తులే పిమద శత్రులఁ దుగించ
నాత్మ తేజ శక్తు లాత్మజులుగాఁ దనర
విపులమై విమలమై విశదమై విస్తరిల
విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2457

†(19) కర్మ తత్త్వాలమై మర్మ తత్త్వాలమై

దేవ దేవుని దివ్య తేజాల లీల లవి
జగమునన్ దనరార సగణితముగా వెలయు
సర్వ చరాచర జన్య రూపాలలో
ధీరాతిధీర మౌ దృఢ వీర శక్తులన్
విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2458

†(20) అపురూప మౌ నగ్ను లతి విస్తృతములుగా

నతులిత మౌ కాంతి లతలు లక్షలు కోట్ల
రూపాల వ్యాపించి రోదసిన్ బ్రాచిగా
సర్వగోళాఽఽవళుల జ్వలిత కాంతులఁ జేరి
జీవ చైతన్యాలు చెలంగఁ దనరఁగఁ జేయు
విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2459

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(21) వృషరాశి గత రవిః పృథ్వి కాంచులు మీఱఁ
 గల్పాంతముల దాఁక ఘన దీప్తు లొప్పునఁ
 ఋనరాగమనాలు పొనర యానాలతో
 సత్య మార్గాలలో నిత్య స్వప్నాలుగాఁ
 దెల్లవారఁగఁ జేయు మెల్ల సృష్టిని దిరిగి
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2460

†(22) అరుణః వృషాకపిః అలరు నీ సచ్చక్తి
 మూల త్రికోణమై యేలు సింహమునుండి
 అతిలోక తేజాల నావరించును జగతి
 మృగమె వాహన మౌచు మృగమె కేతన మౌచు
 మిత్ర కాంతులు మీఱ శత్రువుల వదిలియించు
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2461

†(23) మను శక్తు లొప్పురు మహిమాన్విత మైన
 ఆ ఆమోరాఽస్త్రమ్ము ఆగణితాక్షుల దృష్టి
 వృషభ శక్తులు మీఱ విశ్వ యానాలతో
 రోదోఽంతరాశానఁ గూర్చి మౌ యుద్ధాల
 భద్రాతిశయమునన్ బరఁగ విజయ మ్మొందు
 విశ్వాన వ్యాపించు వీర్య శక్తులు వరల ॥

2462

సూక్తము--86

ఋషి—ఇంద్రిఁడ, 7, 13, 23-ఇంద్రిఁడైన వృషాకపి, 2-6, 9-10, 15-18-ఇంద్రాణి
 దేవత—ఇంద్రిఁడు, ఇంద్రాణి, వృషాకపి

అర్థాంతరము—2

†(1) ఇంద్రినితోసహ యితరేతరామరుల్
 సృష్టి యజ్ఞములోన వ్యష్టి సమిష్టులుగ
 ధర్మమై తేజమై తనరఁగా వీర్య మౌ
 భగవంతుడే జగద్భాగ్యాల సఖుఁ డౌను
 బరిపుష్టతన్ నిలుచుఁ బరితృప్తు లానంద
 మలరు విశ్వేషుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2463

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవర్ణ”

†(2) ధర్మ తేజము మీఱు ధర్మేశుఁ డౌ హరి
అతిలోక శక్తులన్ అధిలమ్మునను నిండుఁ
పాప రహిత మైన భద్ర పుణ్యాఽఽవళుల
నఖిలాఽమరాఽఽవలకు సమృతమ్ము కృప నొసఁగు
నాత్మైక్య మలరారు నపురూప మౌ గతుల
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2464

†(3) సృష్టినే బరియించు సృష్టితోఁ జరియించుఁ
జలన శక్తులు నదా జగతి ప్రాణము లాఁగ
ధర్మ తేజము కర్మ మర్మాలతో నెగఁగు
దేవ దేవుని లిల దివ్య తత్త్వము మీఱు
బుష్టి శక్తులు మహాఽచ్యుప్త దిక్ తటాలుగా
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2465

†(4) బగద్ రక్షకుఁ డభిల చరాచరములఁ బ్రేమ
సర్వ విధాలుగా సంరక్షణము చేయు
ధర్మ తేజము మీఱు ద్భవంబు గతి వహించుఁ
అంతటన్ వ్యాపించి అతిలోక శక్తులన్
సాధివారమ్ముగా దీధితుల డిస్తరిల
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2466

†(5) పుణ్య తేజము పాప పుంజాలఁ బుష్కరి
ధర్మ మస్తక మౌను శర్మ గతులను బెంచు
దుష్కృతుల వర్జకృతులను నిష్కృతుల విప్రతులను
అనుభవ తత్త్వమ్ములను నదిల పురుషార్థాల
నావిష్కృతులఁ జేసి అంతరింపఁగఁ జేయ
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2467

†(6) అతివేల శక్తులన్ అలిశిమృగ మనాలఁ
బ్రకృతి ఒక అతివగాఁ బతి పురుష నిరతయై
రాంతి పుంజాలతోఁ గ్రాలుచున్ జగమునన్
నిత్య చైతన్య భర నిర్నిద్రతా గరిమ
వరలంగ ధర్మ గతి నిరత ముత్థానమై
అలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2468

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లపూడి గోపాలకృష్ణయ్య "తళా-ప్రహర్ష"

†(7) అంగమై అంగియై అంబగా నీ ప్రికృతి
అలరారు నృప్తిచో గార్చు పత్తిము మీఱ
మేల్తర మ్మా శక్తి మీడిదేలముల నణచి
జగదేవిభునకు ధర్మ మగజిత శిర మౌచి
అనంద రూపాల నపురూపమై నిలుచ
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2469

†(8) ధర్మ రూప మ్మాచుఁ దనరారు తేజమ్మె
ప్రికృతికి బాహువులు ప్రికృతికి అంగాలు
పుడు జమన మ్మాను బృథు కేశ జాల మౌ
శూరతా పత్నిగా మేరలన్ మీఱఁగా
నాకర్షణ శక్తి నాధిపత్యము వెలుఁగ
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2470

†(9) జల శక్తులను మ్రింగు చల శక్తు తండాలు
ప్రికృతి నపీరముగ భావించి పరాజిత మౌ
నృప్తి సంపద లెల్లఁ జెలఁగఁ బురుషక్రిగ
మరుదాశి నఖి కాఁగ మహిత మై వెల్గొందు
అనల జల రూపాల నఖిలమున్ రక్షలన్
అలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2471

†(10) ఆది “నారి”గఁ దనరు నా ప్రికృతి యెల్లపుడు
సంసర్గ గతి మీఱ సర్వాత్మగాఁ దిరుగు
మహిత మౌ సద్విర్య మాన్య పూరుష శక్తి
ఋత వేదలను దుడిచి ప్రితి లేని విలసనాల్
జగతిలో విరియఁగా సర్వాన వ్యాపించ
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2472

†(11) వీర్య శక్తికి మిత్ర బృంద మౌ భగ గోశ
తతు లెల్లఁ బ్రికృతిని నతులోత్సవము లొలయఁ
బ్రాచీని తరమైన పరుశర మహనీయ
కాంతి జాలాలలోఁ గ్రాలుచున్ రోదసిని
ఆకర్షణ శక్తి నన్నియున్ దిరుగాడ
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2473

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(12) పృథ్వీ శక్తి విరహితమై పరిధివిల్లదీ విశ్వము
 సత్య దర్మ తేజములు నఖ్యముగఁ దనరారఁగ
 యజ్ఞాగ్నుల హవిషాకులు నమరాకులఁ బ్రియతమమై
 చేరుచుండు నెల్లప్పుడు సృష్టిని సాజము కాఁగను
 జగద్ రమణ కారకత్వ మగణిత గతిమై నిలువఁగ
 నలరును విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2474

†(13) వృష రాశిని వెల్గొందెడి ఋషభ సామ సత్పృథ్వీ
 ప్రాణ ప్రిద శబ్ద శక్తి పృథి ఫలాల నౌసఁగుచుండు
 భోగ్య రతుల సర్వ గతుల భాగ్య తతులు వర్దిల్లఁగ
 సత్కృతమ వదార్థాల నఖిల జగతి వరలుచుండు
 నాకర్షణ వికర్షణల నన్యుతముగ నంచరించు
 నలరును విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2475

†(14) సర్వతో నేత్రాల సందీప్త లెసయఁగాఁ
 బంచ దశ గుణములన్* బంచభూతాఽఽవశులు
 నిర్గుణ మై చెలఁగు నింగిగా వెలుఁగొందు
 నది చిదాకాశమై అదె వరబ్రహ్మమై
 పంచ దశ గుణములను బ్రహ్మమై విశ్వమై
 అలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2476

†(15) అతితీక్షణమై వెలుఁగు సగ్ని శృంగాలతో
 నమరు నా వృష శబ్ద మంతర్గత సమూహ
 ప్రాణ సంచలనాల సపరిమిత మథనాల
 హృచ్చక్తులను బెంచు నెనరొందు భుజ తతులు
 విశ్వాంతరాశాన సర్వ తేజశ్శబ్ద
 మలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2477

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్వీక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”
 * “మృత్” పదార్థములో నున్న “శబ్ద స్పర్శ, రూప, రస, గంధము” లనెడి పంచ గుణాలను దీసివేసినచో “మృత్”
 పదార్థము “నిర్గుణ” మగును. “జలము”లో నున్న “శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రసము” లనెడి నాలుగు గుణములను దీసి
 వేసినచో “జలము” “నిర్గుణ” మగును. “అగ్ని”లో నున్న “శబ్ద, స్పర్శ, రూపము” లనెడి మూడు గుణములను
 దీసివేసినచో “అగ్ని” “నిర్గుణ” మగును. “వాయువు”లో నున్న “శబ్ద, స్పర్శము” లనెడి రెండు గుణాలను దీసి
 వేసినచో “వాయువు” “నిర్గుణ” మగును. “ఆకాశము”లో నున్న “శబ్ద” గుణము పోర్కదానిని దీసివేసినచో
 “ఆకాశము” నిర్గుణ మగును. ఆ “నిర్గుణ”మే “చిదాకాశము”. అదే “నిర్గుణ పరబ్రహ్మము”గా వేదాంతము
 పేర్కొందురు. ఆ “నిర్గుణ పరబ్రహ్మము” పంచ దశాత్మక గుణ సంచయముతోఁ గూడిన పంచ భూతాత్మక
 మగుచో “విశ్వ సృష్టి”యగును.

†(16) అంతరాంతములను నఖిల జగమ్మలొ
సమర తేజశ్శక్తు లక్షయములై తనరు
అజ రాశి గత మైన ఆశ్వినీ దేవతలు
దివ్యోషధములన్ దేజి యై విజృంభించు
వశమాన శక్తులన్ వరలఁ బ్రకృతి మాత
అలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

247

†(17) అగణితములై తనరు నరుణ కిరణాఽఽవళులు
అజ రాశి గతములై అంతర్గతుల వరల
విశ్వ మెల్లను వీర్యవంతమై రూపొందు
నతి విశాలత్వాన నత్యంత దీర్ఘ మై
ఆతిచేలమై జగతి నా సృజన సంశక్తు
అలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

248

†(18) పరమాత్మ విరుద్ధ మౌ నప్రాకృత దుశ్శక్తుల
ధర్మ తేజ వీర్య మ్ముది ధ్వంసమును జేయుచుండు
అసి ధారగఁ గాంతి ధార అమరమై పరలంగా
నవ జీవాఽఽయ్యుల శక్తులు ఆవనత్వము లమరఁజేయ
సృష్టి తనరు వృష్టి సమిష్టి పూర్ణ మైన గతుల
నలరును విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

249

†(19) దేవ దేవు సదీనమై తిరుగుచుండు జగం బెల్ల
జనన రక్తు లెల్ల విరియు జన్మ శక్తు లెల్ల వరలుఁ
ప్రాకృత తత్త్వమును పాదించెడి “అభి” శక్తిని
సంహరించి కుభము లిచ్చు శర్మముల నొసఁగుచుండు
అతివలిత్ర మైన గతుల నమృత శక్తు లమరఁజేయు
నలరును విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

250

†(20) సుందర మ్మా సృష్టి సౌరిదిఁ గారడవి యౌ
మహిత నౌ విశ్వమే మరు భూమిగా మారు
ఎప్పుడో ఒక్కపుడు సృష్టిఁ బ్రత్యంగుళము
నేదియో ఒక రీతి నెనఁగ శ్మశాన మౌ
ధర్మ తేజము మీఁ దగు వంచ భూతాల
కువనాలు తోపాలు నవ గతులఁ దనరార
నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

251

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(21) అపురూపమై వెలుగగు నాదిత్య శక్తులన్
 ధర్మ తేజము సృష్టి దనరారు సర్వదా
 చక్రనేమి కర్మమాన సంచార మొనరింప
 జగ మెల్ల న్నవ్వుముగ శాశ్వతము కా దనుచు
 మగల మరల జన్మ మహిత సృష్టులు దెల్పు
 నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2483

†(22) విశ్వ గృహముతో వెలుగొందుచుండు నా
 ధర్మ తేజము మహత్తర శక్తు లొప్పార
 నిత్య చలనాలతో సత్య మార్గముల
 నూర్చు గతులను నిల్పు నుత్తమ స్థితి తనర
 సచ్చిదానందాలు సర్వాత్మలన్ నింప
 నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2484

†— ఉత్తమోత్తమ గతుల నొందు లక్ష్మాలతో
 నూర్చు మాధుర్యాలతో నొగి ధర్మ తేజాల
 దేవ దేవుని నిత్య దివ్యమౌ నాత్మతో
 సంరీనమై పోవ సచ్చిదానందాల
 సహమహామితో నా జ్ఞాన మూర్తిగా
 అన్వేషణము చేసి అమనస్కతా స్థితిని
 నపురూప శక్తిగా సమరొందు ముక్తిగా
 నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2485

†(23) పాంచ భౌతిక మైన పరికృతి సర్వస్వము
 విజ్ఞాన నేత్రాల విశ్వముగా వరలు
 సృష్టి మాతకు విశ్వ రోదసియె ఉదరమై
 ధిద్రు శక్తులు మీఱఁ బర్వతే భువనాశి
 లోక కళ్యాణాల లోలుపశ్యము తనర
 నలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2486

†— హననకారులు నాత్మ హననకారులు నైన
 మానసియమ్ములై ప్రాణాల దనరారు
 పాంచ భౌతిక మైన పద చరాచర తతులు
 పీడితములై జగతిఁ బెంబొందుఁ బ్రధమంచి
 తరిగి వినశ్య గతిఁ దనరుఁ బునర్జన్మ
 లలరు విశ్వేశుఁ డౌ నా మహావిష్ణు కృప ॥

2487

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ చద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—37

ఋషిః—పాయుర్పారవ్యాజః

దేవతా—రక్షోహస్తిః

చందః—త్రిష్టుప్; 22-23-అనుష్టుప్

(1) రక్షోహజం వాజినమా జిఘత్సి మిత్రం వక్రప్రస్థమువ యామి శశ్మ ।

శిశానో ఆగ్నిః క్రవచః సమీధః స నా దివా స రషః హేతు సక్తమ్ ॥

947

(2) అయోదంష్ట్రో ఆర్చిషే యాతుదానానువ స్పృశ జాతదేదః సమీధః ।

ఆ జిహ్వయా మూలదేవాన్ కరన్య క్రివాదో పృత్యై ధిత్వానన్ ॥

948

(3) ఉదోపయాచిన్నవ దేహి దంష్ట్రో హింసః శిశానోఽపరం పరం వ ।

ఉతా నరశ్చే పరి యాదా రాజంజయ్యై సం దేహ్యధి యాతుదానాన్ ॥

949

(4) యజ్ఞే రిహాః సంనమమానో ఆగ్నే దాదా శల్కాగ్ం ఆశనిభృజానిః ।

రాభిర్వచ్య హృదయే యాతుదానాన్ పృథివో దాహూన్ పృత్యై ధిత్వానన్ ॥

950

(5) ఆగ్నే త్వచం యాతుదానస్య త్విష్టి హింస్రాశనిర్త శశా హ వ్యైనమ్ ।

వృ వర్వాణి జాతదేదః శృణిహి క్రివాత్ క్రివన్తు చినోతు చ్యుర్థమ్ ॥

951

1. శిశానోఽఆగ్నిః, 2. దంష్ట్రోఽఆర్చిషే, 3. మానోఽఆగ్నే దాదా శల్కాగ్ంఽఆశని. (చా.వృ.)

(6) యతే॑దాసి॑ వ॑శ్యసి॑ జాత॑వేద॑స్తి॒ష్టస్తమ॑గ్నః॑ ఉ॒త వా॒ చర॑స్తమ్ ।

య॒ద్వాస్తీ॑షే॒ పథి॑భిః పత॑స్తిం తమ॑స్తా వి॒ధ్య శ॒ర్వా శిశా॑నః ॥

952

(7) ఉ॒తాల॑బ్ధం స్పృ॒ణుహి॑ జాత॑వేద॑ ఆ॒లేఖా॑నాద్వ॒ష్టిభి॑ర్యాతు॑దానాత్ ।

అగ్నే॑ పూ॒ర్వో ని॑ జహి॑ శోశ॑చానః॑ ఆ॒మాదః॑ ష్వి॒జ్ఞాస్తమ॑ద॒న్వేసీః॑ ॥

953

(8) ఇ॒హ ప॑ బ్రూ॒హి యత॑మః సో॑ అగ్నే॑ యో యాతు॑ధానో॑ య॑ ఇదం కృ॒ణోతి॑ ।

తమా॑ ర॒భస్య సమి॑ధా॒ యవి॑ష్ట నృ॒చక్ష॑నశ్చతు॑షే ర॒థయై॑సమ్ ॥

954

(9) తి॒ష్ఠేనా॑గ్నే చతు॑షా ర॒క్ష య॒జ్ఞం పా॑ంచం వసు॑భ్యః ప॑ ణ॒య ప్ర॑చేతః ।

హింస॑ం ర॒క్షాన్య॑భి శోశ॑చానం మా ల్యా దభన్ యాతు॑దానా నృ॒చక్షః॑ ॥

955

(10) నృ॒చక్షా॑ ర॒క్షః పరి॑ వశ్య వి॒క్షు తస్య॑ ప్రి॒ణి ప్రి॒తి శృణి॑వ్యగ్నా ।

తస్యా॑గ్నే పృ॒ష్టిర్రసా॑ శృణి॑హి తే॒దా మూ॑లం యాతు॑దానస్య వృ॒శ్య ॥

956

(11) త్రి॒ర్యాతు॑దానః ప॑సీతిం తో ఏ॒త్వతం॑ యో అగ్నే॑ అ॒స్మతే॑న హ॒స్తి ।

తమ॑ర్చిషా స్పూ॒ర్ణయం॑జాత॑వేదః సమ॑క్షమే॒నం గృ॒ణతే॑ ని వృ॒ణి ॥

957

1. మగ్నః ఉతవా, 2. జాతవేదః ఆలేఖా, 3. చానః ఆమాదః, 4. సో అగ్నే, 5. య ఇదం,

6. త ఏత్వతం యో అగ్నే అస్మతే. (పా.వ.)

(12) తదగ్నే చతుః పృతి దేహి రేభే శఫారుజం యేన వశ్యసి యాతుధానమ్ ।

అథర్వవజ్ఞోతిషా దైవ్యేన సత్యం దూర్వస్తమచితం న్యోష ॥

958

(13) యదగ్నే¹ అద్య మిథునా శపాతో యద్వాచస్తృష్టం జనయస్త రేభాః ।

మన్యోర్మసనః శరవ్యా² జాయతే యా తయా విధ్య హృదయే యాతుధానాన్ ॥

959

(14) పరా శృణీహి తపసా యాతుధానాన్ పరాగ్నే రక్షో హరసా శృణీహి ।

పరార్చిషా మారదేవాంచృణీహి పరాసుతృపో³ అభి శోభదానః ॥

960

(15) పరాద్య దేవా వృజినం శృణస్త పృత్యగేనం శపథా యస్త తృప్తాః ।

వాచాస్తేనం శరవ⁴ ఋచ్చస్త మర్మన్ విశ్వస్యైతు పృసీతిం యాతుధానః ॥

961

(16) యః పౌరుషేయేణ కృవిషా సమక్రై యో అశ్వ్యేన పశునా యాతుధానః ।

యో⁵ అఘ్నాయా భరతి క్షీరమగ్నే తేషాం శీర్షాణి హరసాపి వృశ్య ॥

962

(17) సంవత్సరీణం పయ⁶ ఉసిగ్రియాయాస్తస్య మాశీద్యాతుధానో నృచక్షః ।

పీయాషమగ్నే యతమస్తితృప్సాత్ తం పృత్యంచమర్చిషా విధ్య మర్మన్ ॥

963

1. యదగ్నే¹ అద్య, 2. శరవ్యా² జాయతే, 3. సుతృపో³ అభి, 4. శరవ⁴ ఋచ్చస్త,

5. యో⁵ అఘ్నాయా, 6. పయ⁶ ఉసిగ్రియాయా. (చా.వృ.)

(18) విషం గవాం యాతుధానాః పిబన్త్యా వృశ్శన్తామదితయే దురేవాః ।

వరైనాన్ దేవః సవితా దదాతు వరా భాగమోషధీనాం ఆయన్తామ్ ॥

964

(19) సనాదగ్నే మృణసి యాతుధానాన్ న త్వా రజాంసి పుత్రనాసు తిగ్యుః ।

అను దహ సహమూరాన్ కర్వాదో మా తే హేత్యా ముక్షత దైవ్యాయాః ॥

965

(20) త్వం నో¹ అగ్నే ఆఘరాదుదక్తాత్ త్వం వశ్చాదుత రజా పురస్తాత్ ।

వృతి తే తే² అజరానస్తపిష్ఠా అమశంసం శోకుచతో దహన్తు ॥

966

(21) వశ్చాత్ పురస్తాదధరాదుదక్తాత్ కవిః కావ్యేన పతి పాహి రాజన్ ।

సఖే సఖాయమజరో జరిష్ఠే³ అగ్నే మర్తాగ్ం³ అమర్త్యస్తం సః ॥

967

(22) పతి త్వాగ్నే పురం వయం వివ్రం సహస్క భీమహి ।

ధృషద్వర్ణం దివేదివే హస్తారం భజురావతామ్ ॥

968

(23) విషేణ భజురావతః వృతి స్మ రక్షసో దహ ।

అగ్నే తిగ్మేన శోచిషా తపురగాభిర్వప్తిభిః ॥

969

1. నో¹ అగ్నే² అఘరాత్, 2. తే² అజరా, 3. మర్తాగ్ం³ అమర్త్యస్తం (హృ.వృ.)

(24) వృత్త్యగ్నే మిథునా దహ యాతుధానా కిమీదినా ।

సం త్యా శికామి జాగృహ్యదబ్ధం వివృ మన్మథిః ॥

970

(25) వృత్త్యగ్నే హరసా హరః శృణోహి చిశ్వతః పృతి ।

యాతుదానస్య రక్షసో బలం వి రుజ పిర్భమ్ ॥

971

సూక్తము—87

ఋషి—పాయు వనే భారద్వాజః(డు)†

దేవత—రక్షోహగ్ని†

(1)*కి॥ బలవంతుని రాక్షస గణ

బల హంతను నగ్ని దేవుఁ బరమ ఘృతమునన్

వెలిఁగింపఁజేసి వృథువై

విలసిల్లెడు సదనముందు వెలయుదు నెపుడున్ ॥

2488

*గీ॥ ఆట్టి యగ్ని దేవుఁ తరిశయ జ్వాలల

వెలుఁగఁజేయుచుండి వివిధ కర్మ

అతీ నమిద్దుఁ డగుచు నతిహింసకుని వలెఁ

గరము మమ్ముఁ గాచి గాగ్రిలుఁగాకః ॥

2489

(2)*గీ॥ జాతవేదుఁడః దీప్తినిఁ జాలఁ గాంచి

శ్రీక్షపంతుఁడ వగుచును దీక్ష యాతు

ధానులందు నెల్ల పంథముఁ బూని నీవు

జ్వాలచేత దహింపుమాః లిలమాత్ర ॥

2490

†వ్యాకృత్య 13వ సంపుటము 221వ పుటలోని సూక్తమునకు ఋషి “పాయు వనే భారద్వాజః(డు)”గాను

దేవత “రక్షోహగ్ని”గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి

“పాయు(డు)”గాను దేవత “అగ్ని, రక్షోహను(డు)”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసించి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. విలసిల్లెడు సదనమునందు వెలయుదు నెపుడున్. (వ్యా.వృ.పా. గణభంగము.)

*గీ॥ సకల రాక్షస సంఘంబు జ్వాలవలనఁ
జంపుమా! మాంసమును దిను సకల రాక్ష
సాళి నీ యాస్యమం దుంచి యతిశయముగఁ
గప్పి పెట్టుము! నీ వతికరుణ గలిగి ॥

2491

(3)*గీ॥ ఉభయ దంష్ట్రాభియుక్తుఁడా! యోయి! యగ్ని!
నీదు దంష్ట్రల వాడిగా నెఱపి వధకు
నర్హులైనట్టి యాతుధానాదులందు
స్థిరత స్థాపింపుమా! యతిశీఘ్ర మీవు: ॥

2492

*గీ॥ జగము రక్షించి యంతరిక్షస్థ రాక్ష
సులను జేరుచు వారల సుక్రజేసి
తినుటకున్ సాధనంబు లౌ తీక్షణ దంష్ట్ర
ములను భక్షింపుమా! నీవు మోద మలర ॥

2493

(4)*గద్యము॥

అగ్ని! నీ వన్మదీయ బలకర యాగములచేతను, స్తుతిచేతను వక్రము లగు బాణములను
నన్నమమానుండవై ఆ బాణములయొక్క శల్కములను దీప్తులచేఁ దీక్షములుగా
నొనర్చుచు నా యిపువులవలన రాక్షసుల హృదయమందుఁ గొట్టి యా
యాతుధానుల సంబంధము లగు యుద్ధములఁగూర్చు వాహువులను
మర్దింపుమా! ॥

2494

(5)*గీ॥ జాతవేద! నీవు యాతుధానుని త్వక్కు
'వలచియున్న వాని వజ్రము కడు
హింస బెట్టుఁగాక! హింసక గణమును
దఱచు తాపమునను దట్టుఁగాక! ॥

2495

*గీ॥ శిథిల¹ మైనట్టి సంధులచేత మిగుల
భిన్ను సందుని రాక్షసు శిఘ్ర గతిని
మాంసమును గోరుచున్నట్టి మాంసహార
వృకము భక్షించి భక్షించి వెడలుఁగాక! ॥

2496

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటాచారసింహశాస్త్రి

1. వలచియున్న వాని వజ్రము కడు, (తొ.పా.), నొలిచియున్న వాని వజ్రము కడు, (మ.పా.) శ్రీనేమానివారు
స్వయముగా సంస్కరించిన యీ పాఠములో యతిభంగము. (చూ.వీరిక). 2. శిథిల మైనట్టి. (వా.ప.పా.)

(6)*గీ॥ అంతరిక్షమందు నతిశయ వృద్ధివై
వెడలు యాతుధాను వేగ మీపు
చూచుచుంటి వాని సూచీ శరంబుల
వాడి కోలతోడ వంచుమయ్య! ॥

2497

(7)*గీ॥ యష్ట నగు సన్నుఁ బొందెడు యాతుధాన
వరుల రక్షింపుమా! తీక్షణ బాణ పంక్తి
మరియు నన్ను నెదుర్కొన మరలి వచ్చు
యాతుధానునిఁ దునుమాడు మయ్య! యగ్ని! ॥

2498

*గీ॥ అట్టి యాతుధాను నతిశయ పక్ష మౌ
మాంసమును గ్రహించి మనెడు నట్టి
ధ్వనిని జేయునట్టి తగ నేగుచున్నట్టి
వారు తిందుగొకఁ: వలసినట్లు ॥

2499

(8)*గద్యము॥

ఓ యువతమాగ్ని! యే రాక్షసుఁడు యజ్ఞ విఘ్నకారియో! యే పిశాచాదికము ఈ యజ్ఞ
చూషణాదులను జేయుచున్నదో! యట్టి వానిని నా నిమిత్తము స్వకీయ తేజస్సునఁ
జంపుటకుఁ బ్రారంభింపుము! పిదప నా పాపిష్ఠుని నృద్రష్ట యగు నీ
తేజస్సుచే దహింపుమా! ॥

2500

(9)*గద్యము॥

ఓ యగ్ని! నీవు తీక్షణ తేజస్సుచే నన్మదీయ యాగమును బరిపాలింపుమా! ఓ ప్రకృష్టాగ్ని!
ప్రాంచిత మగు యజ్ఞమును వసువులను బొందింపుము! ఓ నృద్రష్ట! రక్షస్సులను
హింసించు స్వభావము గలిగినట్టియు, నభిప్రదిత మైనట్టియు నిన్ను యాతు
ధానులు హింసించఁజాలరు ॥

2501

(10)*గీ॥ అగ్ని! మనుష ద్రష్ట వౌచ మనుష్యుల
హింసఁ జేయువాని నెరిఁగి యెరిఁగి
వాని మూఁడు తలల వాని పాదంబులఁ
దృంచు'మయ్య! నైజ తేజమునను ॥

2502

*రచయిత:—కావ్యతిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ “తుంచు” శబ్దము భృమవల్ల “దృంచు”గాఁ బ్రయోగింపఁబడి యతి స్థానమున “తే” వర్ణముతో
“దృ” వర్ణమునకు మైత్రి పాటించఁబడినది. (చూ.పీఠిక.)

(11)*గద్యము॥

ఓ జాతపర్యజ్ఞా! యగ్ని! నీ జ్వాలా బంధనమును రాక్షసుఁడు ముమ్మారు పొందునుగాక;
మరియు యాతుధానుఁడు సత్యమును అన్యతముచేఁ గొట్టుచున్నాఁడు; ఆ యాతు
ధానుని స్వకీయ లేజస్సుచే నూరివేయుచు వానిని, నిన్ను స్తోత్రమును జేయు
నా సమక్షమునందు విడుపుము: ॥

2503

(12)*గీ॥ అనలః రొదఁ జేయుచున్నట్టి యాతుధాను

వైకేఁ దేజస్సుఁ బరపుదు; పరము దాన
శఫ సమాన నభంబుల సాధువులను
నెదురుకొను రాక్షసాధము నెదురుకొనుము: ॥

2504

*గీ॥ సత్యమును గప్పివెట్టుచు నిత్య ముండు
గాఢ మైన యసత్యము మూఢ మరము
దివ్య లేజస్సునన్ నీవు దీప్త వహ్ని!
తరచు నాశముఁ జేయు మదర్శ వలెను¹ ॥

2505

(13)*గద్యము॥

ఓ యగ్ని! యీ దినమందు శ్రీపురుషులు పరస్పర మాకోశించుచున్నారు. ఎపుడు స్తోత్రలు
వాక్సంబంధి కటుకముఁగూర్చి పరస్పర మాకోశించుచున్నారో; యప్పుడు దీప్తఁడ
వగు నీ సకాశమునుండి యే శరవ్యముఁ బుట్టుచున్నదో; యా శరవ్యముచే
యాతుధానులను గొట్టుము: ॥

2506

(14,*సీ॥ అనలుఁడా! రాక్షస గణమును దాపానఁ దునుమాడి దునుమాడి ఘనతఁ గనుము:

15) వహ్ని! రాక్షసులను బహుభాష్ట్య శక్తిచేఁ దునుమాడి దునుమాడి ఘనతఁ గనుము;
మారయితవ్యు లౌ వీర రాక్షసులను దునుమాడి దునుమాడి ఘనతఁ గనుము;
మనుజాసువులఁ దృప్తిఁ గనెడు రాక్షసులను దునుమాడి దునుమాడి ఘనతఁ గనుము;

గీ॥ పావక పురోగ లై నట్టి దేవ వీరు, లిప్పుడే యాతుధానులఁ దప్పకుండఁ

జంపుదురుగాక; శపథముల్ నకల శత్రు, మర్మములఁ బొందుఁగాక; స్వధర్మ మెరిగి ॥ 2507

*గీ॥ మేము పలికెడు శపథము లో మహాత్ము!
యాతుధానుల మర్మాని నాశ్రయించుఁ
గాక! వ్యాప్తైగ్ని డాలము కఠిన రాక్ష
సాధముని జెందుఁగాకః బ్రశస్త రీతి ॥

2508

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. మరియు సత్యంబుచేతను బరము సత్య, ము పరిహింసితమును నింక మూఢమతము, దివ్యలేజస్సుచేతను
దీప్తవహ్ని: (తొ.పా.), బ్రశస్త రీతి. (వ్యా.పృ.పా.)

- (16)*గీ॥ ఏ రాక్షసుడు కడు హెచ్చు పౌరుషమాంస మాత్మకు సర్పింప నరుగువాడొ!
 యెవఁ డశ్వ మాంసంబు నెంతయు గ్రహించి తానె భక్షించుచుఁ దనరువాడొ!
 యెవ్వఁడు పశు మాంస మెవ్విధి నైనను గ్రహింప సంప్రీతిఁ గ్రాలువాడొ!
 యెవ్వఁడు గో క్షీర మెల్ల నొక్కుమ్మడి హరించి గోళిలంగ నమరువాడొ!
 గీ॥ యట్టి దనుజుల సిరసుల నతిశయమయి, తీక్షణమయి భీతికర మగు తేజమునను
 ననలుఁడా! దీప్త తేజస్కు! మొనసి నీవు, ముక్క ముక్కలు సేయుమా! యొక్కమారె: ॥ 2509

(17)*గద్యము॥

సరద్రష్టాః యగ్నీః యస్మదీయ సంవత్సర భవ క్షీరమును యాతుధానుఁడు
 గ్రోలకుండుఁగాక! ఏ రాక్షసుఁ డస్మదీయ గో పయస్సన నాత్మను దృప్తిఁ
 బరచుకొనునో! యే రాక్షసుఁడు యుద్ధమునకు వెడలునో! యా రాక్షసుని
 స్వకీయ తేజస్సువే! గొట్టుమా! ॥

2510

- (18)*గీ॥ గో గృహంబులయం దెల్లఁ గూడునట్టి
 విషము భక్షించెదరుగాక! వివిధ రాక్ష
 సాదము లశేషముగ వాడి యైన యాయు
 డంబులును వారిఁ దునుముతఁ దత్క్షణంబు ॥

2511

*గీ॥ హింసకులకు సవిత యీ రాక్షసుల నెల్ల
 నొనఁగుఁగాక! దుఃఖ మొనఁగుఁగాక!
 నట్టి యాతుధాను లా యోషదీ భాగ
 మును గ్రహించుకొగాక! బనిని బూని ॥

2512

- (19)*గీ॥ చాల కాలమునుండి యో జ్వలన దేవ!
 హింసఁ బెట్టుచునుండివి! హింసకులకు
 నైన సంగ్రామముల వార లపజయంబు
 నీకుఁ గల్పింపలేరైరి నిశ్చయ మిది ॥

2513

*క॥ మారక దర్మముఁ గల్గిన
 వీరుల భస్మంబుఁ జేసి వెలుఁగుము! మరియున్
 వారలు నీ యాయుధములఁ
 జేరుచు నుండెదరుగాక! శిఘ్రము వహ్ని! ॥

2514

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(20)*గీ॥ నాల్గు దిక్కులయందును గల్గునట్టి
రాక్షసులనుండి మమ్ముల రహిఁ జెలంగ
నీవు కాపాడుమా! యగ్ని! నీదు రశ్మ
లఘముఁ జేసెడు రాక్షసు నడఁచుఁగాక: ॥

2515

(21)*గీ॥ కవివరుండవు! దీప్తాగ్ని! కవి సుకర్మ
వలన రక్షింపుమా! మమ్ముఁ బ్రథిత రీతిఁ
బల్చిమమునుండి మరియును బ్రాక్కునుండి
దక్షిణమునుండి యుత్తరతలమునుండి ॥

2516

*గీ॥ ముదిమి లేని నీవు ముదమున నా కిల
జరసు గూర్పవయ్య! జ్వలన దేవ!
చావు లేనివాడ! జరసు నా కెక్కువ
కల్పనంబుఁ జేసి గ్రాలుమయ్య! ॥

2517

(22)*గీ॥ త్వరితజ్వల! యగ్ని! ¹ధర్షక వర్ణని
యాతుధాన హంత! నధిక మేధఁ
గల్గు వాని నిన్ను లలిత భారద్వాజు
లెల్ల వేడుచుండి రెల్ల వేశ ॥

2518

(23)*గీ॥ ఆనల! భంజన కర్మల నఖిల రాక్ష
సాధముల జ్యోతిచేతను నడఁచిపెట్టు
మాయుధ విశేషములవల్ల నఖిల శత్రు
గణములను ద్రించుమా! నీవు ఘనత మెఱయ ॥

2519

(24)*గద్యము ॥

మిథున భూతులు కిమీదినులు² (ఇప్పు డేమి అనువారు) నగు రాక్షసులను
దహింపుము! ఓ మేధావి! అహింసితుడ వగు నిన్ను స్తుతులుచేఁ
బొగడుచున్నాను. మేలుకొనుము! ॥

2520

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ధర్షకవర్ణని. (వ్యా.వ్యా.పా.), 2. కిమాదులు, (వ్యా.వ్యా.పా.) సంస్కృత మూల మంత్రములో “కిమీదినా” అని
కలదు. “కిమీదానీ మితి యే చరన్తి తే కిమీదినః. తాన్ కిమీదినా”-వ.గో.కృ.

(25)*గద్యము॥

ఓ యగ్ని! నీవు నీ లేజస్సున రాక్షసుని హరణ శీల బలమును నశింపజేయుము!
అటులనే రాక్షస వీర్యమును గొట్టుము: ॥

2521

సూక్తము—87

ఋషి—భరద్వాజుని పుత్రుడు పాయువు

దేవత—రక్షోహగ్ని

అర్థాంతరము—1

(1)†ఓ॥ రాక్షస శక్తులన్ జగతిఁ బ్రాకృత దైవజ నిత్య దీప్త మౌ
రూక్ష మహా ఛటాశి ననురోధము లేకయె కాల్చి వేర్చిల్పు సద్
దక్షత సృష్టిలో రవి సుధామ మహోజ్వల దివ్య కాంతులన్
బక్ష విపక్ష ఋక్ష తతి ప్రాదవ యెల్ల నపారమై తగన్ ॥

2522

†తే॥గీ॥ సృష్టిలో నున్న కల్మష చ్చిద్రో తతుల
ధ్వంస మొనరించుచున్ నదా భర్మ
నర్మ కర్మ తత్త్వాల సనాతనంపు
దైవ శక్తుల విశ్వాగ్ని తనరుచుండు ॥

2523

†శాంతిశ్రీవృత్తము॥*

విశ్వ సృష్టి క్రితువు కాఁగ వెలుఁగఁ బ్రకృతి నగ్ని సహజ
తాత్త్వి యజ్ఞ మహిళ కుండ మవుచుఁ దనర వైష్ణవ పర
శాశ్వరంపు దివిజ శక్తి సకల జగతి రక్షిత మగు
శశ్వదక్షయ మయి శమ్య దమమయ మగు శాంతి గతుల ॥

2524

†(2) ఉపర్యధోలములకును నుభయ పార్శ్వ మూల దిశల

కుజ్జ్వల దీప్తుల దంష్ట్రల నొనరు జిహ్వ జాలాలను
నతిచలనపు శక్తులతో అగ్ని జాత మౌచు నలరు
నభో మండలములోపల సుభయము లౌ నిహ పరాలఁ
బ్రభా భాసితమ్ము లౌచు సభయ గతుల వెలుఁగొందుచు
భయకర రాక్షస చయ భంజన మొనరించు సృష్టి
భానులకే భానుఁ డైన భాస్వదాదిత్య శక్తి
సర్వ వ్యాప్తమ్ము కాఁగ ఛద్మ శక్తి ప్రజ్వలిల్లు ॥

2525

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“కృతి”చ్ఛందము. (20)

37)

†(3) అంతరిక్షములోన నఖిల మౌ విశ్వాన
 వివిధ రూపాలలో నవితథ మ్మౌ శక్తిః
 జగలు రాతులు సదా ప్రజ్వలిల్లెడు నగ్ని
 సర్వ రక్షక మౌచు సర్వ దక్షక మౌచు
 మర్మ ధర్మపు గతుల మహిత కర్మపు జతుల
 నమలమై అమరమై అతిలోక భరిత మై ॥

2526

†(4) యజ్ఞాగ్ని కీలాశి నమర శరావళుల
 శబ్ద శక్తులఁ దరలు జ్వలిత వాగ్బాణాలు
 అవశ మౌ శక్తులన్ ఆశని పాతాలతో
 యాతుదాసులు యమ యాతసల్ పౌందంగ
 అగ్ని దేవాః నీవు అమల మౌ హృచ్చక్తిః
 జలన రహితము చేయుః శత్రువుల బాహువుల ॥

2527

†(5) చరాచర ప్రపంచమును జ్వలితమ్ముగఁ జేయఁగల్గు
 సృష్టి బీజ సర్వమ్ములఁ జెలఁగి చేదనమ్ము చేయు
 నశని పాతమై హింసను నన్నింటను జేయఁగల్గు
 జాతవేదుఁడై జగతిని జరియించును సంక్రమణలఁ
 గ్రాంతి విష్ణు మహా శక్తిఁ గ్రాలెడి విశ్వాగ్ని తతులు
 దుష్ట రాక్షసాశి శక్తిఁ దనుమాడును సృష్టిలోన ॥

2528

†(6) అంతరిక్షమందుఁ దనరు నఖిల గోళములను వరలు
 మార్గములను మార్గణముల దుర్గహ మౌ సచరాలను
 సలరి అగ్ని తమస్తతుల నతిదూరముగాఁ దరుమును
 గృత్రిమ మై సౌజమ్మై క్లేశ దాయకమ్ము లైన
 వాంచనీయాలు కాని బాదామయ మశృక్తులు
 నరాతితతు లమిత పరాభూతమై నశింపఁ
 గరళాగ్నుల జ్వాలలతోఁ గరాళాగ్ని కిలులతో
 విశ్వమ్మున శర్వ శక్తి విమల మై విరాజిలును ॥

2529

†(7) సృష్టి బీజ శక్తిలోనఁ జెలఁగు జాతవేదాగ్నులు
 ప్రాణ శక్తి నిల్చుచుండి ప్రభవ మ్మౌ ముక్తి నిచ్చి
 పరమ శుచిగఁ బవిత్రమై పరిశుద్ధ మై వెల్లును
 రాకడ పోకడ లన్నియుఁ బ్రాకటమై దశ దిశలను
 బహుముఖ దృష్టులు వరలఁగ మహిత మై చరియించును
 ఆమూలాగ్రము ప్రకృతిని నఖిలమ్మున నిండి యుండు ॥

2530

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రశార”

(8)†క॥ సృష్టికిమూల మౌచును
వ్యష్టి సమిష్టులుగ నిలుచు పొధవ రూపౌ
తగ్గెష్ట మహాగ్ని సుశక్తులు
దృష్టి జగచ్చక్షువులయి తేజరిలు సదా: ॥ 2531

†(9) అగ్ని రూప చక్షువులై అఖిలమ్మున వరలు రవులు
విశ్వ సృష్టి యజ్ఞమ్మున విమల శక్తు బుద్ధ్యవిల్లఁ
బరబ్రహ్మ పదార్థాః పరతత్వాలై వెలయఁగ
చను సంపద లెల్ల జగతి వర్దిల్లఁగ బహు ముఖాల
సర్వ లోక జాలా లవి చర్దిల చర్విణ సుగతులఁ
బ్రగతులతోఁ గుగతులతో దృష్ట మైన దుర్గతులను
వరలును సాజ మౌచును జరాచర ప్రపంచమ్ము
నిత్య సహజమై వెలును నిరతము పరిణామ మొంది ॥ 2532

†(10) సృష్టి స్థితి లయ శక్తులఁ జెలఁగంగా మూల మై
త్రివిదమ్ముల విరాజితేడి దివ్య బీజ శక్తి యెల్లఁ
ద్రికాలాల సర్వమ్మునఁ దేజరిల్లుచుండు సదా
విశ్వ చక్షువై తనరును నశ్వ తతుల రక్షించును
జగతిని దనరారు సర్వ జడాజద పదార్థాల
విష తతులను మలినాలను విధ్వస్తము కావించును ॥ 2533

(11)†క॥ అన్యతపు దుష్ట కుశక్తుల
జనితాగ్ని తతుల ఋత గతి జార మౌ వే
ద నిరత జనన సుదీప్తులు
దునుమాడును దివ్యరోచి దోర్బల గతులన్ ॥ 2534

(12)†క॥ అక్షరమై అయక్ష మౌ
చక్షువులై సృష్టి బీజ సత్యానలముల్
ఋక్షమ్ముల దైవీయపుఁ
బక్షములై దైవిత గతుల వరలును సృష్టిన్ ॥ 2535

†(13) సృష్టి బీజ శక్తు లెల్లఁ జెన్నొందెను విశ్వమ్మున
అనాహత మనశ్శక్తి సపురూపపు మన్యు శక్తిఁ
బ్రకృతి పురుష తత్త్వాలను ప్రమ దౌత్యముతో నెరపుచు
అదానము ప్రవానాలు నాకర్షణ శక్తులతో
అమర మిథున కర్మలుగా నఖిలమ్మున నిత్యమ్మును
సంజనసాల్ సంస్థితులును సంవర్ధన గతు లెనఁగును ॥ 2536

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(14) అండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల

నిండి నిలిచిన సృష్టి నెగడు బీజము దైవ
లీల విస్తృత మౌను గ్రాలు విశ్వముగా
రక్ష శక్తిగ నిలిచి రాజిల్లు బెంబొండ
ఆ సృష్టి బీజమై అంతర్ముఖ మౌచు
అంతరాంతర గతుల అఖిలము కుంచుకొని
నంతరించక నిలుచు నంతర్నిత మౌచు
నరుణాదులన్ నెగడు నాదిత్య తేజాల
నిహ పరాఽతీత మౌ మహిత మౌ నా యగ్ని
సర్వ వరమై నిలుచు నచ్చిదానందాల ॥

2537

(15)†ఉ॥ సృష్టికి బీజమై తనరు జీవ పదార్థ మహత్వ తత్త్వమే
తుష్ట సురాశి పూజ్యమయి తోడుత సౌఖ్య వఢాలు మీఱగా
వ్యష్టి నమిష్టి శబ్ద తతి ప్రాభవ మొప్పగ విశ్వ మర్మ నద్
దృష్టి విశాల కాంతిమయ దీప్త మహాగ్ని వెలింగెడున్ నదా: ॥

2538

(16)†శా॥ క్షీర మ్మగ్నిని జేరి శీర్షమయ విశ్లేషాత్మతన్ ధూమమై
నీరాగ్ని జ్వలితముగా జగతి నందీప్తిన్ మహా పౌరుషం
బారూఢమయి నిత్య సత్య వ్రక్కతిన్ యజ్ఞాత్మతన్ నిల్చుచున్
బాగ్నిరబ్ధముగఁ బాప పుణ్య గతులన్ భగ్నిష్టోచ్చతల్ పర్యెడున్ ॥

2539

†(17) సర్వ లోక జాలాలను బర్హు వర్ష పాతము లవి
ఖరకర కర కిరణాలను గ్రాలునులే మొయిళు లగుచు
ఎక్కడి కక్కడ వత్సర మొక్కటిగాఁ బరిమితమై
జలదములై నలిలములై చక్క నేమి క్రమము గాఁగ
నలిలముల నగ్ని ఆరి వెలుగుచుండు సంతర్గతి
అగ్ని జలములను బీల్చి ఆవిరిగా మార్చివేయు
నిప్పులోన నీరున్నది నిప్పున్నది నీటిలోన
నిప్పు నీరు నొక్కటిగా నెగడు మృన్మరుద్దివులు
విశ్వ సృష్టి చెలుగుచుండు విశ్వాత్మగఁ గాల గతుల
నఖిలములౌ లోకములు నలరుఁ బంచ భూతాపశి ॥

2540

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(18) ఆదిత్యుల శక్తులతో నలరారెడి సృష్టి బీజ
 మహితాఽమృత దీప్త శక్తి విహరించును విశ్వమ్మున
 సర్వ సంక్షేమత శాంతి దాంతులను హరించు
 కుహనా లోకాల వరలు గహనా లో విష తతులను
 పీల్చి పీల్చి పిప్పి చేసి విధ్వస్తము కావించును
 ధర్మ విజయ రూపిణిగాఁ గర్మ విజయ ధర్మముగాఁ
 బరత త్త్వము వర్తిల్లఁగ వరలఁగ సౌభాగ్యాకులు
 విశ్వాషధ తతులు గాఁగ విమలమైన మంగళ మౌ ॥

2541

†(19) సృష్టి బీజ శక్తి మీటి జీవమై నిత్య గతిని
 దివ్య దేవతాఽఽకు లెల్లఁ దేజరిలఁగ నవ దీప్తులఁ
 గరాశాగ్ని కీలులతో గరళాగ్నుల జ్వాలలతో
 రూక్షాగ్నిగ వెల్గొందుచు రాక్షస తండాలఁ దునిమి
 విశ్వ లోక హననమ్ముల వికటముగా నొసరించెడి
 విక్ష పూరిత భూమకేతు వృక్షురక్షో రూపాలను
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వ విజయ శక్తి వెలుఁగ
 భగ్న రహిత దివ్య దీప్తి నగ్నములై అగ్ను లలరు ॥

2542

†(20) రమణీయమ్మౌ సృష్టికి రక్షణలన్ దక్షతమెయి
 వార్ధక్యము లేక నిత్య వర్ధన మౌ సంశక్తుల
 సువర్యదోలోకాలను సుజ్జ్వలముగఁ దేజరిలుచు
 నాదిత్యుల మహిమ మీఱు నమృతాఽగ్నులు విస్తరిల్లి
 దందహ్యామానమై తరణి కనహ్యా మ్మౌచును
 బాప గోప దుశ్శక్తులఁ బ్రబలెడి విష గోళాలను
 రూపు మాపి దీప మార్చి రోదనిలో శాంతి శక్తి
 సౌభాగ్యపు రక్తు లలర జగము నెల్లఁ గాపాడును ॥

2543

†(21) దశ దిశలను విశద శక్తి తనరారెడి బ్రహ్మమ్మై
 రక్షించును విశ్వమ్మును రాణ మహావిష్ణు కృపను
 అమృతమై అమర్త్యమై అజరామర మైన మహా
 విశ్వ సఖిత్యాస నగ్ని విమల గతుల జ్వలియింపఁగ
 జగద్వ్యాపితమై తగు నగణితమౌ శక్తి మీఱు
 నఖిల చరాచరమ్ములను సంతర్గతి నలరారును ॥

2544

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(22) అత్యంతము శ్రేష్ఠమై

నిత్యమై బల తతులను నిర్మల గతులన్

సత్య సుదర్మ పరాచుణ

తాఽత్యద్భుత రతిని నగ్ని యలరున్ జగతిన్ ॥

2545

(23)†క॥ విషరూపపు దుశ్శక్తులఁ

దుషిత మౌ రాక్షసాశిఁ దుష్టున్ వేర్చున్

ఋషి శక్తి నగ్ని వర్ధిలి

ద్విషాంపతి విశేష దివ్య దీప్తులు తనరన్ ॥

2546

†(24) సృష్టి బీజ శక్తులలో వ్యష్టి సమిష్టులుగ జగతి

నగ్ని మిథున కర్మలతో నలరు దాహ మూల మౌచు

మహిమాన్విత దివ్య పుష్టి మనశ్శక్తు లెల్ల విరిసి

మహా విశ్వ జాగృతి గతి మాస్యతరమై వెలయుగ ॥

2547

(25)†క॥ రాక్షస బలముల జగతి వి

చక్షణమై విశ్వత స్సుసంక్షేమ మహా

లక్షయ మై తనరారఁగ

దక్షతఁ గాల్చును మహాగ్ని తగు హర శక్తిన్ ॥

2548

సూక్తము—87

ఋషిక—భరద్వాజుని పుత్రుఁడు పాణిపు

దేవత—రక్షోహగ్ని

అర్థాంతరము—2

†(1) మిత్రాగ్నులు మహిత మౌచు మిన్నంటుచు వెల్గొందఁగ

దుష్ట రాసాక్షి శక్తి భృష్ట మౌచు నష్ట మౌచు

విమల మైన విశ్వ శాంతి బలసిల్లును శర్మముల

విశ్వ సృష్టి యజ్ఞమున విమలాగ్నులు తేజరించు

దివ్య దేవతాశితోడ భవ్యమైన జగము నెల్ల

నిత్య నవ్య శక్తులతో సర్వ గతుల రక్షించును ॥

2549

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) దాతు శక్తి విశ్వమ్మున దాత రూపమై వరలగ
జనన శక్తి విజ్ఞానము లనములన్ వెలయంగా
రక్షణ రతి భక్షణ రతిఁ బ్రజ్వలాగ్ని దీప్తమాను
గీలులె మేలులు కాఁగాఁ గీడులనే తొలఁగించును
జ్వాలలె దంష్ట్రలు కాఁగా జ్వలియించుచుఁ గొరికివైచు
హద్దు లుండి లగ్ని సృష్టి సపురూపపు శక్తి యాను ॥

2550

†(3) ఇహ పర సుఖముల నీయఁగ నెంతేనియు రాజ్జిల్లును
శాంతి కర్మ దాంతి కర్మ కాంతి కర్మ తొప్పారఁగ
సంతరిక్షమందు నగ్ని అవర సృష్టి కర్త వోలె
నఖిలమ్మున వ్యాప్తి చెంది అంతరాంతరాల నిలిచి
విశ్వ సృష్టి విధ్వస్తము విపరీతము కావించెడి
దుష్ట శక్తి తండాలును దున్నాడును నెల్లప్పుడు ॥

2551

†(4) యజ్ఞాగ్నుల జ్వాలలతో సశనిపాత దుశ్శక్తుల
విషమయ వలయాలతోడ వేర్చిల్చి కాల్చు గోళాలను
విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వ శాంతి వరలఁజేసి
అనిలమ్ముల కశ్మలాల సంతరాంతరాల భుద్ది
నమృత వ్రదముగఁ జేయుచు నమర రతుల సంచరించు
సమల గతుల వ్యాప్తి నొందు “ననాహత” హృచ్చక్తిని ॥

2552

†(5) విష్ణ్వాదిత్యుని శక్తుల విమలాగ్నులు విస్తరిల్ల
నగ్ని మయము కాఁగ సృష్టి అలరారును నెల్లప్పుడున్
భగ చక్రములో పరలెడి కాంతి సంకాంతి తతులు
రవ్యగ్నుల ఋజుగ్నుల భ్రాజిత మౌ నగ్న్యగ్నుల
సృష్టి యెల్ల విడిపోవును వ్యష్టిగా విశిష్ట గతుల
సృష్టి యెల్లఁ గలిసిపోవు సమిష్టి కాఁగఁ బుష్టి మీలు ॥

2553

†(6) మితచారల సతిచారల మిన్నంటుచు వెన్నంటుచు
సర్వ సృష్టి వదార్థాల సమ్మిళిత మ్రొ చెలఁగును
జాతవేద శక్తి వెలుఁగు ధాత మహా భువ్యగ్నులు
దాతకు దాతగ సృష్టిని దనచారఁగ శాశ్వత గతి
నిలుచు వైష్ణవాదిత్యుని నిత్య దీప్తి శక్తి నొంది
అంతరిక్షమందుఁ గాంతు లఖిల భువము లొసఁగుచుండు ॥

2554

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) విమల విశ్వ సచ్చక్తుల విష శక్తుల భక్షంచుచు
 నంతరిక్షమందు నగ్ని అత్యద్భుత శక్తిఁ దనరు
 వేగాలకు వేగముగా విశ్వ రూప భాగముగాఁ
 దీక్షితలకుఁ దీక్షమ్ముగ దీప్తమానమై వరలును ॥ 2555

†(8) సృష్టి మూల బీజ శక్తి నిష్ఠాపూర్వమ్ము కాఁగ
 బ్రహ్మ మె మూల మౌచును వరలెడి నా వైష్ణవాగ్ని
 అదిత్యుని రూపముతో “ననాహత”మై వెల్గును
 విశ్వ చక్షు వౌను నగ్ని విశ్వాగ్నిని సమీధ యౌను
 అజ్ఞానపుఁ దిమిర తతుల నఖిలమ్మున నావరించు
 సందకారములను నెల్ల నవలీలఁగఁ బోఁదోర్తును ॥ 2556

†(9) ఆప్ట వసు సంపదల నద్భుతముగా నగ్ని
 పరిశుద్ధమున్ జేయుఁ బ్రథమ మీఱఁగఁ జేయు
 సృష్ట శక్తికి మహాఽద్భుష్ట రక్తులు సదా
 నిత్య నవ్యమ్ముగా నిర్నిద్ర గతి నిల్పు
 సృష్టి స్థితి రూపములఁ జెలఁగు లయ రూపాల
 నిరత మంతర్గతుల నిండి నిల్చును నగ్ని ॥ 2557

†(10) సృష్టి రూపమ్ముగా స్థితి నొప్పు రూపాన
 లయ రూపమున నగ్ని వ్యయ రహితమై వెల్గు
 మూఁడు కాలాలతో మూఁడు నాభుల శక్తి
 జనితమై వెలయుఁగా జ్వలితాగ్ని మర్మ గతి
 ఉష్ణ నాభినె కాదు ఉండు జల నాభితో
 నుండు శీతల నాభి నుగ్రతాఽనుగ్రతలఁ
 బరిణామ శీతల నిరతమున్ బ్రకృతిని
 జక్రనేమి రగ్నిమతఁ జరియించుఁ గాలాగ్ని ॥ 2558

†(11) ధర్మ రాహిత్యాగ్ని కర్మ దుష్కృతులతో
 సర్మ గర్భ కుశబ్ధ మర్మ దుశ్శక్తులన్
 మూఁడు నాభులు పుట్టు మూలమునె బంధించ
 దుర్మార్గగామి యౌ దుష్ట రక్షో జాతి
 సంహరించును సదా సన్మంగళము లీయ
 జాత వేదాగ్ని విశాల శక్తులు వెలుఁగ ॥ 2559

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(12) దృష్టిలోని మహాగ్ని¹రుజ నాశనము చేయు
 దృష్టిలో మృణ్యుగ్ని రూక్ష రాక్షసులఁ గాల్పు
 దైవీయమై జగతి ద్వంద్వ శక్తుల నలరి
 తేజరిలు నక్షత్ర దివ్య గోళాఽఽవతులు
 సత్య మాధారమై నిత్య దర్శముతోఁ
 గను గుడ్డె బ్రహ్మాండ మనఁ గాఁగిలుఁ బ్రకృతిగ ॥

2560

†(13) విశ్వాన రాక్షసుల పీచ మణంచుచు
 అవినాశమై వెలుఁగు నక్షర వద గతుల
 మన్యు మన శ్శక్తి మహితమై నిలువంగ
 నగ్ని ప్రభల మిథున మద్భుతముగా సృష్టి
 నలరఁ జీయుచు నుండు నక్షరాఽక్షయ గతుల
 ననుసరణ పరిణతుల నాత్మ ప్రతికృతి కాఁగ
 హృదయమే బంధమై యెల్ల విశ్వాగ్నులన్
 సృష్టి యజ్ఞము చేయు సృష్ట మహిమలు వెలుఁగ ॥

2561

†(14) దుష్ట రాక్షస తతులఁ దున్నాడు హృచ్చక్తి
 దుష్టాగ్ని జ్వాలలను దున్నాడు హృచ్చక్తి
 యే లోకముల నైన నెనసి మీఠెడి శత్రు
 గరళాగ్నులను మహా కరాళాగ్నులఁ గూడఁ
 దునుమాడి హృచ్చక్తి తనరు నజయ్య మై
 శాంతి సౌభాగ్యాలు సకల జగతిని వరల ॥

2562

†(15) అక్షయ మౌ శబ్ద శక్తు లనంత మైన గతుల మీఠ
 దివ్య మైన రాజ పథము దిక్ తటాల వరలంగా
 దేవతాళి యెల్ల యెడలఁ దేజరిల నౌ బీజ శక్తి
 విశ్వ రహస్యము నెఱుఁగ విమల మైన సత్య దీప్తి
 సద్గర్మ పరాయణత విద్ధ మహా జ్ఞానములౌ
 శత్రు తతుల సంహరింప నదా వెలుఁగు దివ్యాగ్నులు ॥

2563

†(16) సృష్టి బీజ శక్తి తనరు శిష్టమైన కాంతి తతులఁ
 బ్రకృతి పురుష శక్తులతో నకృతముగఁ దనరు నెల్ల
 అగ్నిలోన క్షీర తతులు నలరఁగ శీర్షము లౌచు
 దీప్తి తతుల ధూమ గతులఁ దేజరిల్లు లోకాలకు
 దివ్య శక్తి నొనఁగునట్లు నవ్య నిత్య శుద్ధతమై
 విష వలితాళిఁ ద్రుంచు వృష శక్తులు విజృంభించ ॥

2564

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ “ఋ-రు”లకు యతి మైత్రి. (చూ.పీఠిక.)

†(17) అంతరిక్షములోన నా క్షీర శక్తు లపి

అతిగోప్య మై నిలుచు నద్భుత శక్తులన్

ఆ “నాభి” రూపాల నాత్మైక్య మై వికృతి

నఖిల విశ్వమ్మునకు నలరించు నభ్యుదయ

మమర మౌ జ్యోతులై అలరు గోళాఽఽవళుల

మర్మ శక్తుల దీప్తి మలినాలఁ దొలఁగించు ॥

2565

†(18) విష తతుల భక్షించి విష రూపముల బ్రతికి

విశ్వ నాశముఁ గోరి పిషములన్ గ్రక్కుచున్

బహు ముఖాలుగ జగతి వ్యాపించు రాకాసి

శక్తులన్ దునుమాడి సవిత యౌ నాదిత్య

దేవ తతి విజయాల దివ్యాషధీ తతుల

మహిత శుభ గుణమయ విహితమ్ముగాఁజేయు

అఖిల జగమును సత్య మక్షయ ధర్మాల

సలరారఁగా నిత్య మతివేల గతులమై ॥

2566

†(19) విశ్వ సత్య ధర్మాలను విమలమ్ముగఁ గాపాడుచు

నఖిలమ్మున వ్యాపించెడి అన్యత దుష్ట శక్తిమయ

రాక్షస తండాలు నెల్ల రాచి రంపమునఁ బెట్టి

సంహరించుచుండు నదా సకల సృష్టి మూలాగ్నియై

నర్వాగుల మూల మై వర్ష మహా దివ్యాగ్నియై

జగతిని పుద్గ మొనరుచు నగణిత గతు లలరంగా ॥

2567

†(20) ఏ దిశనుండియున్ ఎట్టి విష శక్తులున్

వ్యాపించకుండఁగా రూపు మాపుచు నదా

అజరామర మైన అమృత శక్తులు వరల

నఘ రూపమునె చంపు నాదిత్యఁ డౌ నగ్ని

అద్భుత జ్వాలలన్ అమల ఋత తేజాల

జగమునే రక్షించు నగుణ నిర్గుణ గతుల ॥

2568

†(21) అఖిల దిశలను దిరుగు నిఖిల గోళాదులన్

అజర మై అమర మౌ నమల సభిత్వమున

సత్త్వ గుణములు మీఱ సర్వదా కాపాడ

రాజన గుణ శక్తి రాక్షసాదులఁ దునిమి

కర్మ మొక కార్యమై కార్య ఫలమై కర్త

చరము నచరమైన జగము విరాజిలును ॥

2569

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(22) అన్యోఽన్య సంబంధ ధన్యాఽనుబంధాల
 నిత్య యౌవన గతులు సత్య దీ దీధితులు
 ప్రతిదివమ్మందును బ్రతి లేక వరలును
 నమరాగ్ని జ్వాలలన్ అమల సుజ్ఞానాల
 సృష్టి విరుద్ధ మై సృష్ట విరుద్ధ మౌ
 దుష్టమౌ శక్తులన్ భృష్టు పట్టించుచున్ ॥

2570

†(23) ప్రకృతి విష రూపాల విష రూప రాక్షస
 కృత వికృత దుశ్చర్య తతుల విధ్వంసాల
 జగతి కపకృతి చేయు సంహార శక్తులను
 గ్రిండు పీఠులఁ గెరలు సకల మౌ దిశలను
 అద్భుత తేజాల నలరు నమరాగ్నులే
 విధ్వస్త మొనరించు విశ్వ రూపము మీఱ ॥

2571

†(24) విశ్వ రూప మైన విమలాగ్ని తేజమ్ము
 మిథున శక్తుల నిలుపు మేల్ పురుష ప్రకృతుల
 మేఘమ్ము ఇల మీయ మేఘ మై ఆ ఇలమె
 తనరారునట్లుగాఁ దగు సర్వ విశ్వమ్ము
 దేవ దేవుని జగద్దివ్య లిలగ సరలి
 సన్ననో గత మైన సంకల్ప సిద్ధులన్ ॥

2572

†(25) రుజ వీర్య శక్తులన్ భుజ బల రక్తులన్
 బెరుగు రాక్షస గణము పురుష ప్రకృతుల
 సృష్టి వీర్య బీజమ్మును నష్టపరచఁగ మీఱ
 విధ్వస్త మొనరించు విశ్వ మూలాగ్నియే
 సృష్టి కర్తయే “అగ్ని” స్థితికర్తయే “అగ్ని”
 లయకర్త “అగ్ని” యై రాణించి మించులే ॥

2573

†— సృష్టి కర్తయే యౌను స్థితి లయ కర్తలుగ
 స్థితి కర్తయే యౌను సృష్టి లయ కర్తలుగ
 అవును లయ కర్తయే అల సృష్టి స్థితి కర్తలుగ
 ఆ కర్త ప్రతికృతిగ నమరాగ్ని తనరారు
 అఖిల భూతాఽఽవశులు సంతర్గతి నలర
 దుష్ట రాక్షస గణ దోర్బల వీర్యాల
 దుర్మార్గ తత్వాల మర్మ శక్తులఁ దునిమి
 దివ్యాగ్ని రూపమై తేజరిలు విశ్వాన ॥

2574

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—88

ఋషిః—అంగిరసో మూర్ధన్వాన్, వామదేవ్యో వా

దేవతా—సూర్యః వైశ్వానరోఽగ్నిః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) హవిష్పాన్తమజరం స్వర్ణిది దివిస్సృశ్మాహతం జుష్టమగ్నౌ ।

తస్య భర్మణే భువనాయ దేవా భర్మణే కం స్వధయా పవిత్రత ॥

972

(2) గీర్ణం భువనం తమసాపగూళ్తమావిః¹ స్వరభవజ్ఞాతే² అగ్నౌ ।తస్య దేవాః పృథివీ ద్యౌరుతాపో³ లరణయన్⁴షదీః సప్త్యే⁵ అస్య ॥

973

(3) దేవేభిర్ద్విషితో యజ్ఞియేభిరగ్నిం సోషాణ్యజరం బ్రహ్మన్ ।

యో భానునా పృథివీం ద్యాముతేమామాతతాన రోదసీ⁴ అన్తరీక్షమ్ ॥

974

(4) యో హోతాసీత్ పృథమో దేవజుష్టో యం సమాంజన్నాజ్యేనా వృణానాః ।

స పతతీర్త్వరం స్థా జగద్యచ్ఛ్వాత్రమగ్నిరకృణోజ్ఞాతవేదాః ॥

975

(5) యజ్ఞాతవేదో భువనస్య మూర్ధన్న తిష్టో⁵ అగ్నే సహ రోచనేన ।తం త్వాహేమ మతిభిర్గిర్భిరుక్తైః స యజ్ఞియో⁶ అభవో రోదసిపాః ॥

976

1. గూళహమావిః, 2. జ్ఞాతేఽఅగ్నౌ, 3. సప్త్యేఽఅస్య, 4. రోదసీఽఅన్తరీక్షమ్, 5. తిష్టోఽఅగ్నే,

6. యజ్ఞియోఽఅభవో. (వ్రా.పరి.)

(6) మూర్తా భువో పవతి న కమగ్నిస్తతః సూర్యో జాయతే ప్రాతరుద్యన్ ।

మాయామూ తు యజ్ఞయానామేతామపో యత్ తూర్జిశ్చరతి వృజానన్ ॥

977

(7) దృశేన్యో యో మహినా సమిద్ధో ఒరోచత దివియోనిర్విభావా ।

తస్మిన్నగ్నో సూ క్తవాకేన దేవా హవిర్విశ్వ¹ ఆజుహవుస్తనూపాః ॥

978

(8) సూ క్తవాకం పృథమమాదిదగ్నిమాదిద్ధవిరజనయన్త దేవాః ।

స² ఏషాం యజ్ఞో అభవత్ తనూపాస్తం ద్యౌర్వేద తం పృథివీ తమాపః ॥

979

(9) యం దేవాసోఒజనయన్తాగ్నిం యస్మిన్నాజుహవుర్భువనాని విశ్వా ।

సోః అర్చిషా పృథివిం ద్యాముతేమామృజాయమానో³ అతపన్మహిత్వా ॥

980

(10) స్తోమేన హి దివి దేవాసో⁴ అగ్నిమజీజనన్తృక్తిభీ రోదసిప్రామ్ ।

తమూ⁵ అకృణ్వన్ తేదా భువే కం స⁷ ఓషధీః పవతి విశ్వరూపాః ॥

981

(11) యదేదేనమదధుర్యజ్ఞయాసో దివి దేవాః సూర్యమాదితేయమ్ ।

యదా చరిష్టా మిథునావభూతామాదిత్ ప్రావశ్యన్ భువనాని విశ్వా ॥

982

1. విశ్వఒఆజుహవు, 2. సఒఏషాం యజ్ఞోఒఅభవత్, 3. సోఒఅర్చిషా, 4. మానోఒఅత, 5. దేవాసోఒఅగ్ని,

6. తమూఒఅకృణ్వన్, 7. సఒఓషధీః. (వృ.వృ.)

(12) విశ్వస్మా¹ అగ్నిం భువనాయ దేవా వైశ్వానరం² తేతుమహ్మమకృణ్యన్ ।

అ యస్తతానోషసో³ విభాతీరపో⁴ ఊర్లోతి తమో అర్చిషా యన్ ॥

983

(13) వైశ్వానరం కవయో యజ్ఞియాసో⁵ అగ్నిం దేవా⁶ అజనయన్నజార్యమ్ ।

నక్షత్రం ప్రతన్నమమినచ్చర్ణిష్ఠ యక్షస్యాధ్యక్షం తవిషం బృహస్తమ్ ॥

984

(14) వైశ్వానరం విశ్వహా⁷ దీదివాంసం మన్తైరగ్నిం కవిమచ్ఛా వదామః ।

యో మహిమ్నా పరిబభూవోర్వో⁸ ఉతావస్తాదుత దేవః పరస్తాత్ ॥

985

(15) ద్వే సుగ్రీతో⁹ అశృణవం పితౄణామహం దేవానాముత మర్త్యానామ్ ।

తాభ్యామిదం విశ్వమేజత్ సమేతి యదస్తరా పితరం మాతరం చ ॥

986

(16) ద్వే సమీచీ బిభృతశ్చరన్తం శీర్షతో¹⁰ జాతం మసస్సా విమృష్టమ్ ।

స ప్రత్యజ్ విశ్వా భువనాని తస్మావప్రయుచ్చన్ తరణిర్భాజమానః ॥

987

(17) యతా వదేతో¹¹ అవరః పరశ్చ యజ్ఞస్యోః కతరో నౌ వి వేద ।

అ కేకురిత్ సధమాదం సఖాయో నక్షన్త యజ్ఞం క⁷ ఇదం వి వోచత్ ॥

988

1. విశ్వస్మా అగ్నిం, 2. రపో ఊర్లోతి తమో అర్చిషా, 3. దేవా అజనయన్. 4. వోర్వో ఉతావస్తా,

5. సుగ్రీ అశృణవం, 6. వదేతో అవరః, 7. క ఇదం. (ప్రా.ప్ర.)

(18) క॒త్య॒గ్నయః॑ క॒తి సూ॒ర్యా॒నః క॒త్యు॒షా॒నః క॒త్యు॒ స్వి॒దా॒వః ।

నో॒పస్మి॑జం వః పిత॒రో వదా॑మి పృ॒చ్ఛామి॑ వః కవయో వి॒ద్మనే॑ కమ్ ॥

989

(19) యా॒వన్మా॒త్రము॒షసో॑ న ప॒గ్రీ॒తకం॑ సు॒వర్ణ్యో॑ వస॒తే మా॒తరి॑శ్వః ।

తా॒వద్ద॒ధా॒త్యుప॑ య॒జ్ఞమా॒యన్ భా॑హ్మ॒ణో హో॒తుర॑వరో నిషీ॒దన్ ॥

990

సూక్తము—88

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన మూర్ధన్యుఁడు లేక వామదేవుఁడు†

దేవత—సూర్యుఁడు, వైశ్వానరాగ్ని†

(1)*గద్యము॥

సోమాత్మకము, జరారహితము, దేవతా పీఠము నగు హవిస్సు సూర్యవేది, దివిస్పష్టయు నగు నగ్నియందు నాహుతిఁ జేయఁబడెను. ఆ సోమాత్మక మగు హవిస్సును భరించుటకు (ధారణముకొఱకు) సుఖకరుఁడగు నగ్నిని దేవత లన్నమున వృద్ధిఁబరచుచున్నారు ॥

2575

(2)*గీ॥ ఆగ్ని పుట్టిన వెంటనే యధిక గీర్హ

మగుచు నందోపగూడమై యమరునట్టి
సర్వ భువనంబు సర్వదా సత్య మగుచు
నంచితంబుగ నావిర్భవించుచుండె ॥

2576

*గీ॥ క్రాలు వైశ్వానరాగ్ని సత్కర్మయంచు

దేవ తతి యంతరిక్షంబు పావనోద

కంబులును నోషధి తతి డంబు మీఱఁ

ప్రీతిఁ గూర్తురు భువికి విఖ్యాతి మెరయ ॥

2577

†వ్యాకర్తవ్రతి 13వ సంపుటము 231వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “మూర్ధన్య”గాను- దేవత “సూర్యుఁడు, ఆగ్ని”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “మూర్ధన్యుఁడు” ఋషిగాను “సూర్యుఁడు, వైశ్వానరుఁడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసినది.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పీఠి గూర్చును గాదె విఖ్యాతి మెరయ. (తా.పా.)

(3)*గద్యము॥

ఏ వైశ్వానరాగ్ని తేజస్సుచే బృథ్విని నీ దివమును నభివృద్ధిబరచుచుండెనో!
దేవేషితుడనై నేను జరారహితుడు మహాత్ముడు నగు నా వైశ్వాన
రాగ్నిని స్తుతించుచున్నాను ॥

2578

(4)*గీ॥ ఎవడు వైశ్వానరుండయి యెనగుచుండు

నెవ్వఁ డమరాళి సేవితుం డౌచు నుండు

నట్టి యగ్నిని యజమాను లాజ్ఞ ధారఁ

దృప్తి పరచుచు నున్నారు దీక్షఁ బూని ॥

2579

*గీ॥ సకల వలగాది బృందము స్థావరముల

జంగమమైన లోకము జాత ధనుడు

పాపకుడు క్షిప్రముగఁ దాను బరమ పీఠితిఁ

గలుగఁజేసెను నంతట వెలుగునటుల ॥

2580

(5)*గీ॥ అనలః జాతధనుండః యీ యథిల లోక

మూర్ధ్నమున నున్న యాదిత్య¹మూర్తిఁ గూడి

వెలుగుచున్నట్టి నిను నేను వివిధ నుతుల

పీలువఁగలవాడనయ్యః యో² వేల్పు పెద్దః ॥

2581

*గీ॥ జాతవేదుడః యనల వైశ్వానరాభ్యః

సేవు³ రోదసు లంతట నిష్ఠఁ బూనినిండుచుండెడు⁴వాడ వై నిఖిల యజ్ఞ

ములకు నర్హుండ వగుచుంటిః ముదితుడవయి ॥

2582

(6)*గీ॥ అగ్ని రాత్రిచుండు నభిలాభిముఖ్యుడు

కాంత⁵ సూర్యుఁ డతడె కల్యమందుదేనివల్ల సూర్య దేవుడు⁶ ర్మలఁ

బరపుచుండు నట్టి ప్రజ్ఞ యతడె ॥

2583

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మూర్తితోడ, (తొ.పా.), 2. యో పెద్దవేల్పుః, (తొ.పా.), 3. రోదసులను గడు, (తొ.పా.), 4. నిండుఁజేసెడు
వాడవై, (తొ.పా.), 5. కమ్ర సూర్యుఁ డగును కల్యమందు, దేనిఁ దెలిసికొనుచు దినమణి కర్మము, జేయునట్టి
ప్రజ్ఞ శీర్షిడు డతడు. (తొ.పా.)

(7)*గీ॥ అగ్ని దర్శనీయుఁ డగును మహత్తున¹
 నగ్ని దీప్తుఁ డగును సంతరిక్ష
 మందు నగ్నియందు నఖిలామరులు నూక్తి
 హవ్య మొనఁగి నార లాదరమున ॥

2584

(8)*గద్యము॥

“ఇదం ద్యావాప్యథి”వీత్యాది వాక్యమును మనస్సుచే నిరూపించుచున్నారు. అనంతర మే
 అగ్నిని మథనమునఁ బుట్టించుచున్నారు. తదనంతర మే హవిస్సును బుట్టించుచున్నారు.
 ఆ వైశ్వానరాగ్ని యష్టవ్యుఁ డగుచున్నాఁడు. శరీర రక్షితకూడ నగుచున్నాఁడు
 ఆ యగ్నిని ద్యోతోక మెరుఁగును. ఆ యగ్నిని భూమి తెలిసికొనుచున్నది. ఆ
 యగ్నిని సంతరిక్షము కూడఁ దెలిసికొనుచున్నది ॥

2585

(9)*గద్యము ॥

ఏ వైశ్వానరాగ్నిని దేవతలు పుట్టించిరో! యే వైశ్వానరాగ్నియందు భూతములు హోమముఁ
 జేసినవో! ఆ వైశ్వానరాగ్ని తేజస్సుచేఁ బృథ్విని, సంతరిక్షమును, దివమును, నీ భూమిని,
 ఋషిగమనము గలవాఁడై మహత్వముచేఁ దపింపఁ జేయుచున్నాఁడు ॥

2586

(10)*గీ॥ కర్మ బలమున దేవతల్ గ్రాలు రోద
 సులను గప్పెడు నసలాత్మ సూర్యు దివిని
 సుందరం బొచు సత్య మౌ నూక్తివలనఁ
 బుట్టఁ జేసిరి² పీఠితో భువనమందు ॥

2587

*గీ॥ సుఖకరుండైన యగ్నిని సురలు దివము
 నందుఁ ద్రివిధంబులుగఁ జేసి యమరుచుందు
 రగ్ని ప్రీహ్యాదికంబుల నాదరమునఁ
 బచనమును జేయుచున్నాఁడు పావసుఁడయి ॥

2588

(11)*గీ॥ అదితి పుత్రుని నగ్నిని నమరులు దివిఁ
 దాల్చుఁ జరణ స్వభావు లౌ తరణి వహ్ను
 లుదయమును బొంది పిమ్మట సదయు లగుచు
 విశ్వమును జూచుచున్నారు వేడగ్గ మీఱ ॥

2589

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మహత్వాన, (తా.పా), 1. బుట్టఁజేసిరి గాదె యీ భువనమందు. (తా.పా.)

(12)*గీ॥ దేవతలు భువనమునకై తేజరిల్లు
నగ్ని వైశ్వానరాఖ్యుని నాదరమున
దివస కేతునిగాఁ దాము దిద్ది తీర్చి
వెలిఁగియున్నార లీ మహా విశ్వమందు ॥

2590

*గీ॥ అట్టి వైశ్వానరాఖ్యుఁడౌ నగ్ని ప్రత్యు
షస్సులన్ వెల్గజేసె నా జ్వలనుఁడు కడుఁ
దిరుగుచుం జీకటుల నెల్లఁ దేజమునను
గొట్టుచున్నాఁడు కడుఁగడుఁ గూర్చి మెఱయ ॥

2591

(13)*గీ॥ అమరు లిష్టి కర్మ కర్తు లై మేధావు
లగుచు ముదిమి లేక యమరుచుందు
సూర్య రూప వహ్ని సౌంపుగఁ బుట్టించి
నారు వారు జగతి దీరు లగుచు ॥

2592

*గీ॥ అగ్ని చరణ శీలుఁ డగుచుఁ బురాణమై
దేవ ముఖ్య మగుచు దివ్య మగుచు
నతిప్రవృద్ధమైన నా కృత్తికాది న
క్షత్రముల జయించె నకల విదుల ॥

2593

(14)*గద్యము॥

ఎవఁడు మహాత్వమున ద్యావా వృథువులను బరిభవించుచున్నాఁడో! మరియు నెవఁడు
సూర్యాత్మకుఁడై క్రింద మీఁదఁ దపించుచున్నాఁడో! సర్వదా దీప్తుఁడు కాంత ప్రజ్ఞుఁడు
నగు నట్టి యగ్నిని మంత్రములచే న్నుతింపఁగలము ॥

2594

(15)*గద్యము॥

పితురులకు, దేవతలకు, మర్త్యులకు, దేవ యాన, పితృ యానము లను* రెండు మార్గము
లున్నవని నేను² విన్నాను. ఏ విశ్వము పితృభూత మగు దివమునకు మాతృభూత
మగు పృథ్వికి మధ్యను గలదో! యా విశ్వ మగ్నిచే సంస్కృతమైనది యై యా
దేవయాన పితృయానముల ద్వారా వెడలుచున్నది ॥

2595

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సౌగంధిక బుట్టించినారు కారె, (తా.పా.), 2. వింటిని, (తా.పా.)

*దేవ యానము పితృయాన మను నీ రెండు మార్గములు శాస్త్రోక్తము లైనవి. అనఁగాఁ బుణ్య కర్మలు చేయువారికే
ప్రాప్తము లగుచున్నవి. పితృయాన మను మార్గము దేవయాన మను మార్గముకంటెఁ గ్రింది మైదైనను నదియుఁ
జంద్రలోకమును (అనఁగా నొక విధ మగు స్వర్గలోకమును) బొందింపఁజేయునదే యగుటచే నక్కడ నుండు
సుఖము నుభవోగించుటకుఁ బాత్రుఁ డగుటకై యిహ లోకమునఁ గొన్నియైనను శాస్త్రోక్తములుగాఁ బుణ్యకర్మ
లొనర్చియుండవలయు నని విస్పష్ట మగుచున్నది. ఈ దేవయాన-పితృయాన శబ్దములకు వేరు వేరర్థములను
వ్యాసిగి బాదరాయణాదులు. (నే.వేం.న.శా.)

(16)*గీ॥ శిరసువల్లను బుట్టుచు శిఘ్రగామి
యగుచు స్తుతి సంస్కృతుండయి యలరునట్టి
యగ్ని దేవుని రోదను లాదరమునఁ
దాల్చుచున్నవి సంతత ధర్మ నిష్ఠ ॥

2596

*గీ॥ అప్రమాదంబు గాంచుచు నధిక దీప్య
మానుడై క్షిప్రకారియై మనెడు నగ్ని
సర్వ భువనంబులకుఁ దాను సకల పిదుల
నభిముఖుండయి యే వేశ నమరుచుండు ॥

2597

(17)*గద్యము ॥

“ఏ కాలమందుఁ బార్థివాగ్ని వాయు వీ యుభయులు మనలో యజ్ఞ నేత్రుఁ డగు నెవఁడు
మంత్రభూయిష్ఠ మగు యజ్ఞమును దెలిసికొనుచున్నాఁడు?” అని వివాదమును జేయు
కాలమందు ఋత్విజులు యజ్ఞమును జేయుటకు సమర్థులగుచున్నారు. యజ్ఞమును
జేయుచున్నారు. యజ్ఞార్హులగు వారిలో నీ వివాద నిర్ణయము నెవఁడు
చేయఁగలఁడు? ॥

2598

(18)*గద్యము॥

“అగ్ను లెందరు? సూర్యు లెందరు? ఉషస్సు లెన్ని? అప్పు లెన్ని? యను నది విచారణీయము.
ఓ పితరులారా! ‘ఉవస్పిజ మువస్పిజ’ మను స్పర్ధాయుక్త మగు వాక్యము చెప్పఁబడుచున్నది.
పూర్వోక్త మగు వ్రశ్మను నే నడుగను. తెలియక, ఓ మేధావులారా! విజ్ఞానమునకుఁ
బ్రశ్నించుచున్నాను” అని వివిధ మాన్యులగు నగ్ని వాయువులు పితరులను
బ్రశ్నించుచున్నారు ॥

2599

(19)*క॥ ఎప్పుడు రాత్రి లుషస్సుం

దప్పక కనఁగల్గుచుండుఁ దగిన విధముగా
నప్పుడె హోత సుబుద్ధిన్
మెప్పు వడయు హోమ కర్మ మిక్కిలి దాల్చున్ ॥

2600

సూక్తము—88

ఋషి—అంగిరసుఁడైన మూర్ధన్యుఁడు, లేక వామదేవ్యుఁడు
దేవత—సూర్యుఁడు, వైశ్వానరాగ్ని

అర్ధాంతరము—1

†(1) అజరమై అంబు చంద్రాఽమృతము హవిస్సును
స్వీకరించి మరింతగాఁ జెలఁగి ప్రజ్వలిలుచు సూర్యుఁ
డమరమైన అగ్ని కాఁగ నాకసమున నంచరించు
సోమాఽమృత శక్తితోడ శోభ నొందు దివులు సురలు
సృష్టి ధర్మ మెల్ల జగతి జీవన గతి నొనఁగుచుండు
విశ్వ సృష్టిలో సమృతము విమలమైన శక్తు లిచ్చు ॥

2601

†(2) అనలానిల శక్తులలో నలరు జల మృదాకాశపు
శక్తులలో సుర తతు లవి సంజనితములై తనరును
తమసాఽతీతము లొచును విమలాగ్నుల ప్రభావాల
నజరాఽమర స్థితి గతులను సమృతౌషధి మైత్రి మీఱ
నగ్ని దీప్తు లొప్పారఁగ నతిలోకపుఁ బ్రవృత్తులను
నంతరాంతర గూఢమైన తమసాశిని బోఁద్రోలును ॥

2602

†(3) రోదోఽంతరాశాన వేదాఽన్విత మ్మౌచు
మోదాఽన్విత మ్మౌచు దేదీప్యమానాల
దివ్యాగ్ని సృష్టివర తృష్టేష్టితతులతో
నజరాఽమర మ్రొసఁచుట శక్తులన్
బృహ్వది లోకాల భువనాల సంక్షేమ
గతులతో భానుండు తనరారు దీధితుల ॥

2603

†(4) సృష్టి తొలి యజ్ఞానఁ జెలఁగు నాజ్ఞము లెల్ల
దేవ జుష్టము లొచు దీప్త శక్తుల నిచ్చు
అగ్ని జ్ఞాతృత మీఱ నఖిలమ్మునను వెలుఁగుఁ
దొలి హోత కృత మౌచు నల రొంద విశ్వాన
జాత వేదుని శక్తు లాతతములై నిలువఁ
బ్రాతరగ్నులు నిత్య జాతమ్ములై వెలుఁగ ॥

2604

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) అదిత్య శక్తులన్ ఆలరారు నా యగ్ని
 భువనాలపై వరలి సభోఽంతరాశాన వెలుగు
 సృష్టి యజ్ఞమునకై సృష్ట యజ్ఞమునకై
 పంచ భూతాలలో మించు జన్నాలకై
 మతి బుద్ధి వాక్కులన్ మహితమౌ శబ్ద బల
 శక్తులన్ జనియించి సంచార మొనరించు ॥

2605

†(6) అగ్ని మూర్ధుండైన ఆ సూర్యదేవుండు
 సంజనితుడై వెలిగి సంచరించును సదా
 అదిత్య తేజాల నదృత శక్తులన్
 అనిలాల సలిలాల నాకసమ్మున మృత్యు
 లన్నిటన్ జ్వలియింప నాంతర బహిర్గతుల
 సమృత మృత శక్తుల సగ్ని తనరారగా ॥

2606

†(7) విశ్వ యజ్ఞమ్ములో విమల మౌ శబ్దాల
 సగ్ని తేజము లలర హవిషాః దేవాః
 దివి యోని జన్మించి దివ్య గతిన్ వరలు
 సనల వాహన మౌచు ననిల కేతన మౌచు
 జరాచరమౌ జగతి సప్రాజముగఁ జేసి
 రక్షగా వెలుగొంచు రాజించు జ్వలితాగ్ని ॥

2607

†(8) సృష్టి కర్త సృష్ట కర్త శిష్టుడైన సర్వేశుని
 మహిమాస్వీత మౌచు వెల్లు మనశ్శక్తి దీప్తులతో
 సత్పదార్థ మెల్ల వరల సకలాగ్నులు తేజరిల్లు
 దేవ దేవు హవిశ్శక్తి దేవాఽఽచలు జన్మింతురు
 ఆకాశపు శబ్దాలను నఖిల వేద శక్తు లలచు
 సృష్టి రక్షక మౌచును జీవ వాతగా వెల్లుచు ॥

2608

†(9) విశ్వ దివ్య శక్తులతో విలసిల్లును వివిధాగ్నులు
 భువనాచళు లెల్ల సగ్ని పూర్ణతమెయి నలరారును
 గాంతు లెల్ల నుజ్జ్వలగతిఁ గ్రాంతితులఁ బ్రజ్వలిల్లు
 సత్య స్వరూపము తనర సర్వాంతర్యామి కాఁగ
 మహిత దీప్తి శక్తి వెలయ మాన్య వైశ్వానరాగ్ని
 ప్రభవ-విభవ-తత్త్వాలను వరలుఁ జర ప్రపంచాన ॥

2609

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) దేవాశుల మహిత శక్తి దివులలోన వెలుగు నగ్ని
 దివ్య దీప్తు లెల్లప్పుడు తేజరిలును రోదసిలో
 ఉష్ణ శీత జల శక్తుల నుద్బవించు నుజ్జ్వలాగ్ని
 చరాచర ప్రపంచాల నకలొషధి తతులు వరలు
 సృష్టి శక్తి వర్ణిల్లఁగఁజేయుచుండు నిత్యమును
 జగతిని వెలుగుల నింపును జ్వలితాగ్నులు ప్రజ్వలిల్ల ॥

2610

†(11) ఆదిత్య తేజాల నలరారు సూర్య గతి
 దేవతలు లెల్లను దివుల యజ్ఞాలతో
 నా పంచ భూతాల ఆద్యుత శక్తులన్
 ప్రకృతి పురుషుల తత్త్వ భాస్వన్ మిథున మతి
 విశ్వాన భువనాలు విలసిల్లు మహితమై
 చలన స్వభావాల సంచరించుచు నుండు ॥

2611

†(12) విశ్వాన భువనాల వైశ్వానరాగ్నుల
 జ్వలిత పతాకాల జాజ్వల్యమానాల
 నలర నహోరాత్రు లపురూప గతులతో
 సందకారములను నతిదూర మొనరించి
 అర్చిషాశులు మీఱ నమలాగ్ను లవి వెల్గ
 నిత్య ముషోదయా లత్యద్భుత గతిని దగు ॥

2612

†(13) దైవ శక్తి వైశ్వానరు దేవ తతులు నర్చించుచు
 యజ్ఞాగ్నుల నలరఁజేయ నజరత్వము నమరత్వము
 నాదినుంచి తుదివరకును నఖిలలోక సక్షత్రము
 లా రవి శశ్యాదులకును నఖిలాకాశమునకును
 అధ్యక్షుండై వెల్గెడు నజయ్యమైన శక్తులతో
 మహాసీయుఁడు సృష్టిలో మహిత శక్తివంతుఁ డౌను ॥

2613

†(14) విశ్వమున వ్యాపించిన వైశ్వానరాగ్ని తతుల
 నచ్చ మౌచు స్వచ్ఛమైన అక్షయ మంత్రాక్షరాల
 ద్యౌ పృథ్వీ పరివ్యాప్త రోదోఽంతర రిచ్ఛాగ్నుల
 నభినుతించి అర్చించుచు నతిలోకపు మహిమలతో
 విశ్వమున నహోరూప ప్రాక్షి శక్తి వరలంగా
 సుహితమై సర్వస్వము సుకృతమై ప్రతిఫలించు ॥

2614

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవర్ణ”

†(15) పృథ్వీ పురుష రూపాలను భాస్వత్ పితరులు వరలఁగ
 మృతప్రాయపు దేహాలను మించు మరుజ్జలాగ్నుల
 నాకసంపుఁ దత్త్వాలను నలరుచుఁ బలు లోకాలను
 మానవ దేవాళు లెల్ల మహితమైన శక్తులతో
 సర్వ సృష్టిలోన మహా సంతానమ్మై తనరఁగ
 సుష్ట శీత జల నాథుల సుజ్జ్వల గతి వెలయంగా
 విశ్వ మెల్ల వరలుచుండు విస్తృతాగ్ని శక్తులతో
 జనన జీవ మార్గా లవి చక్రగతులఁ దనరుచుండ ॥

2615

†(16) ఆతిలోకపు టాదిత్యుని అగ్ని శక్తి తత్త్వాలను
 మన సన్నది మహిత మౌచుఁ దనరారును సృష్టిలోన
 శిరము కాఁగ వరము కాఁగ సురమౌళుల వరము కాఁగ
 నాకర్షణ శక్తు లలర నా రవి చంద్రాది గోళ
 తతు లెల్లను నక్షత్రపు వితతు లెల్ల వెలుఁగంగా
 విశ్వ లోక జాలా లవి విశ్వాత్మగ వరలుచుండు ॥

2616

†(17) ఆనులోమ విలోమ గతుల సనలాఽనిల రూపా లవి
 సంయోగపు సంఘటనల సంఘర్షణ సంఘటనల
 సృష్టిలోన సహజ గతులఁ బెలుఁగు దివ్య యజ్ఞ తతులు
 విజ్ఞానమె వేదమ్మై విశ్వ శబ్ద శక్తి వెలయ
 జనన మరణ స్వభావాలు జ్ఞాన మూల తత్త్వమ్మును
 నెఱుఁగు దేవదేవుఁ డొకఁడె యెసఁగ మాయ లీల కాఁగ ॥

2617

†(18) అగునెన్ని కలవు సృష్టి? అరుణ గోళా లెన్ని కలవు?
 ఉషసు లెన్ని ఉదయమ్మో ఉపర్యదోలోకాలను?
 ఆనిలము లవి యెన్ని కలవు? ఆ సలిలము లెన్ని కలవు?
 మృతతు లవి యెన్ని కలవు? మిన్ను లెన్నో యెన్న నౌన?
 సృష్టికిఁ దలిదండుఁ బెవరు? సృష్టకుఁ దలిదండుఁ బెవరు?
 అన్నింటికి నధిపతియౌ నల క్షీరాబ్ధిశయానుని
 సర్వజ్ఞుని సర్వేశుని సర్వాంతర్యామి యైన
 సచ్చిదానందరూపు సంకల్పమె సర్వమ్మో ॥

2618

†(19) ఉదయ గతుల నుషోదయాలు నొనరు సూర్య శక్తి గతుల
 విశ్వ సృష్టి యజ్ఞముల విమల నిత్యాగ్నులుగా
 దాత శక్తి వరలుచుండు మాతరిశ్వరూప గతులు
 గోచరమ్ము కాక తనరు నా చరాచర సృష్టి నెల్ల
 మర్మ శక్తు లెల్ల వరలి కర్మ రూపమై వెలయఁగఁ
 బ్రకృతి ప్రాణ సహితమై సుకృత పురుష విహితమై
 బ్రహ్మతత్త్వ భరితమై పరఁగును సర్వాత్మ కాఁగ
 సృష్టి యెల్ల నడుచుచుండు సృష్ట సృష్ట లీల మీఱ ॥

2619

సూక్తము—88

ఋషి—అంగిరసుఁడైన మూర్ధస్వఁడు లేక వామదేవ్యఁడు
 దేవత—సూర్యుఁడు, వైశ్వానరాగ్ని

ఆర్థాంతరము—2

†(1) అతిలోకపు టమృత శక్తు లఖిలమ్మున విస్తరిల్ల
 సగ్నిజుష్ట మైన హవిసు లజర శక్తులన్ విరియును
 భర్మ భువన జాలాలను దర్శ దేవతత్త్వ గతులు
 రవిగతు లవి వరలంగా దివి రతు లవి వెలయంగా
 నవ శక్తుల స్వధ యెపుడున్ నా నా దిశలను వెల్లఁగ
 విశ్వ శ్రేయము తనరఁగ వెలుఁగు సృష్టి సర్వస్వము ॥

2620

†(2) అతిలోకపు శక్తులతో అక్షర మౌ పృథివాల
 నతిదుష్టపు దుర్మార్గపు టపగూడ తమస్సు నెల్ల
 సగ్ని నాశనమ్ము చేయు నగ్నినుండి స్వర్గము లవి
 అపురూపపు శక్తులతో నావిర్భావము చెందును
 సత్పదార్థతతు లెల్లను సఖ్యమ్ముగఁ దనరంగా
 సంతరిక్ష మరు దగ్గులు నెల్ల సలీల మృతతతు లవి
 చివి భువి లోకా లన్నిటఁ దేజరిలును నోషధులుగ
 నతిబల తతి నాహారమై అరణ్యములై తనరారును ॥

2621

†(3) ఆత్యంతము విస్తృతమై అలరారెడి విశ్వ సృష్టి
 దేవ తతులు యజ్ఞాశులు తేజరిల్లు సజరాలై
 రోదసీకుహరమ్మునఁ బృథ్వి ద్యౌ లోకాలను
 సూర్య తేజాలతోఁ జోద్య గతిని నగ్నులు
 నిత్యమ్ము వెలుఁగొందు సత్య దర్మాత్మతన్
 దేవ దేవుని దివ్య భావ లీలలు వరల ॥

2622

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఎవఁడు దేవజుష్టమైన సృష్టిష్టల హవిషాశుల
 తొట్టెలొలుత హోత రాఁగఁ దొవర నాజ్య మెల్ల నొనఁగు
 ఆతఁడు కాలాగ్నులలో నలరు రథ మృధివసించి
 సృష్ట యజ్ఞ యజ్ఞాలను సృష్టి యజ్ఞ తత్త్వాలను
 జాతవేదాగ్ని గతుల జగచ్చలన శక్తి రతులఁ
 జరాఽచరములను నిలుపు విరాడ్రావ మహిత గతిని ॥

2623

†(5) ఆదిత్యుని శక్తులతో అభిల తాడనాల భరించు
 సత్యద్భుత బలము మీఱ నంగాంగములందు నిండ
 వెల్గు నగ్ని రూపమై విరాజిలును బ్రభాకరుఁడు
 మతి బుద్ధుల మహిరమైన ఆతులితమౌ నమగోక్తులు
 రోదసి ద్యౌ లోకాశులఁ బృథ్వుల వ్యాపించు శక్తి
 శాబ్దిక మౌ యజ్ఞముల సర్వ విశ్వము నిండు ॥

2624

†(6) సకలములౌ తాడనాల సర్వాంగములన్ భరించు
 శక్తి కలు నగ్ను లెల్ల సక్తములన్ దినములందు
 సౌర దీప్తు లొప్పారఁగ సంజనితమై వెల్గును
 మాయ కాఁగ జల శక్తుల మర్మ గతుల నిండియుండు
 శీఘ్ర గమన యానమ్ములఁ డెలఁగి సంచరించుచుండు
 విజ్ఞు లెల్ల యజ్ఞాలను వినుతుల సంభావించురు ॥

2625

†(7) ఆదిత్యుని అమలాగ్నుల అమేయంపు శక్తులతో
 దివ్య యోనియందుఁబుట్టి తేజరిల్లు మహితాగ్నులు
 ప్రభాకరిత విభావాల నభోఽంతరాశ భువనాలను
 సర్వ లోక గోళాలను బర్హు సూక్ష్మ బృహద్గతుల
 దేవాశుల హవిస్సులకుఁ దేజరిలెడు వాహనమై
 శబ్ద శక్తు లలర నిచ్చు సర్వాఽనిల భరిత గతుల ॥

2626

†(8) అవినాభావమ్ము కాఁగ నక్షర మౌ శక్తి తతుల
 నలరారెడి పద పుంజము లద్భుత వాక్యము లొచును
 సురుచిరమౌ శక్తులతో సూక్తములై తనరారును
 అనలాఽనిల మృన్మరుదాకాశపుఁ దత్త్వ జాల
 మహితమైన ప్రభావాల విహిత విశ్వ లోకమ్ములు
 దివి భువులును జనిత మౌను దేవ సృష్టి యజ్ఞాలను ॥

2627

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 40)

†(9) దివ్య దేవ శక్తులతోఁ దేజరిలెడి అనలమ్ములు
 పృథ్వి ద్యౌఁ లోకాలను ¹భువనాలను విశ్వమ్మునఁ
 గాంతి జాల పుంజాలను గ్రాంతు లెల్ల వెల్లివిరియ
 నకల జగతి వ్యాపించిన సత్య రూపమ్ము గాఁగ
 నత్యుష్ణపు శక్తులతో నతిశీతల మహత్వాన
 నలరారెడు నగ్ని రూప మతిలోక ప్రశస్తమై ॥

2628

†(10) రోదసిలో విరాజిలెడి రూఢ దివ్యాగ్ని శక్తి
 దివి భువులను నఖిలాలను దేజరిలెడు నగ్ని పుట్టు
 అనిలాగ్నిగ నలిలాగ్నిగ సల్ల మృదగ్ని గాఁగ
 ఆత్మాశ్రయమై అగ్నికి ఆకాశము తనరంగా
 విశ్వాత్మక రూపాలుగ విరాజిలఁగఁ బ్రత్యణువును
 ఓషధులై తనరారును ²సృష్టి స్థితి లయ శక్తుల ॥

2629

†(11) ఆదిత్యుని శక్తులతో నలరారెడి రవి గోళా
 లఖిల దివుల దేవాభుల నన్నింటిని నలరించును
 ఆకర్షణ వికర్షణలను సంతరిక్ష గతము లౌచు
 విశ్వ భువన సముచ్చయాల వెలుఁగొందెడు నగ్ని శక్తి
 ప్రకృతి పురుష మిథున ద్వయ సుకృత భక్త ప్రమ దౌత్యము
 వరలంగా సృజన గతులు వరఁగును జరాచరాల ॥

2630

†(12) విశ్వాత్మ మౌ నగ్ని వైశ్వానరత్వాన
 దైవీయ శక్తులను దనరి భువనాలలో
 నహసు కేతువుగాఁగ నన్నింట వెలుఁగుచున్
 జీకయిల్ జ్యోతులై చెలఁగంగఁ ప్రాగ్దిశల
 ఉదయించి సర్వాన సుత్ర మోత్రమ ప్రగతి
 జీవ చైతన్యాల సంజీవనిగ నిలుచు ॥

2631

†(13) దైవీయ శక్తులన్ దనరు వైశ్వానరము
 యజ్ఞాగ్ను లన్నియున్ అమరాళి పర మౌచు
 అమల తత్త్వాలతో నజర తత్త్వాలతో
 అఖిలాండముల నిండి అమృత బాండము పగిది
 సృష్టి కద్యక్షుడై సృష్టలకె అధిపతిగ
 నలరు నాదిత్యాగ్ని అతిలోకమై వెలుఁగు ॥

2632

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవూర్ణ”

1. ఇక్కడ “ప్ర-భు”లకు యతి మైత్రి. 2. ఇక్కడ “ఓ-ఋ”లకు యతి మైత్రి. (చూ.పీఠిక.)

†(14) విశ్వ పురుషాగ్నిగా విశ్వ సలిలాగ్నిగా
 విశ్వాత్మగా వెలిగి విమలామృతాక్షర
 మంత్రాగ్నిగా జగతి మాన్యమై తనరారి
 దివ్య స్వచ్ఛతమెయిని దేజురిలు మహిషులన్
 దేవ పరమై నిలిచి దీధితులు తనరార
 నుండు ననిలాలలో నుండు సలిలాలలో
 నుండు నాకాశాన నుండు నుర్వులఁ గూడఁ
 గ్రాంతి దర్శిత్యాల గాఢ గూఢత్యాల ॥ 2633

†(15) మనుజులకును దేవతలకు మహిమాన్విత పితరులకును
 సంతట వ్యాపించి వెలుగు సంతర్గతమైన అగ్ని
 దివ్య దేవ శక్తి మీఱఁ దేజురిల్లు సన్నింటను
 మాతాపితరులు కాఁగను మహిమాన్విత శక్తులమై
 సృష్టి కర్తల సృష్టల విశిష్టముగ నాభి కమల
 మందుఁ గన్న దేవదేవుఁ డభిల సృష్టలకు సృష్ట
 విశ్వరూపుఁడై వెల్లును విశ్వాత్ముండై వరలును
 చరాచర మైన సృష్టి సరాతులన్ దునుమాడును ॥ 2634

†(16) చరాచర మైన సృష్టి జాత మౌచ శీర్షముల
 మనశ్శక్తి వ్యాపించఁగ మహిమాన్వితమై జగతిని
 అణు వణువున నశ్వ శక్తు లగణిత గతి నలరుచుండు
 విశ్వమున భువనాలను వెలుగుచుండు దీప్తులతోఁ
 దరణి రూప మంది సదా పరిభ్రమణ గతులతోడ
 సన్నింటికి నభిముఖమై ఆరుణోదయమై తనరును ॥ 2635

(17)†క॥ పర మపర మ్మా శక్తుల
 వరణీయ మై సుయజ్ఞ ప్రాజ్ఞతరాగ్నుల్
 నిరతము విజ్ఞత దీప్తుల
 మరణ రహిత శక్తు లొప్ప మైత్రిన్ వెల్లున్ ॥ 2636

†(18) సంహార క్రియల నెరపు జ్వలితాగ్నులు మహితాగ్నులు
 సంహార క్రియల నెరపు సౌర గోళ తతు లుషస్సులును
 సంహార క్రియల నెరపు సలిలాగ్నులు వెలయంగా
 సీర్ష్యా ద్వేషాలు లేని యిచ్చా క్రియ రూపాలను
 సచ్చిదానందముల సర్వాంతర్యామి యైన
 త్రిమూర్త్యాత్మకమై తగు దేవ రూప మని విజ్ఞులు
 ఆదిత్యులు రవి చంద్రులు అభిలములొ నక్షత్రా
 లన్నింటికి జనకుఁడుగా వర్ణింతురు ప్రార్థింతురు ॥ 2637

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభుర్ణ”

- †(19) ఆత్యంతము స్వచ్ఛ మై ఆమరమైన సువర్ణగా
 ఉదయమ్ముల హృదయమ్ముల సుపసులతో నావరించి
 బ్రహ్మజ్ఞుల యజ్ఞ తతుల వరలెడి సన్మరుదాశులు
 కర్మయోచుఁ గర్తయోచుఁ గాగ్రు హోతగాఁగ వరలు
 సకలమ్మును మాయ కాఁగ సంపాద్ర మ్మొచునుండు
 నహజమైన సృష్టి యజ్ఞ సంపద లవి వరలు జగతి ॥

2638

సూక్తమ్—89

ఋషిః—రేణురైవశ్వామితః
 దేవతా—ఇంద్రః; ౧-ఇంద్రాసోమా
 చందః—తిర్విష్టమ్

- (1) ఇ॒న్ద్రం॑ స్త॒వా సృ॑త॒మం య॑స్య మహ్నా॑ వి॒బదా॑దే రో॒చనా॑ వి జ్ఞో¹ అ॒స్తాన్ ।

ఆ యః ప॒ప్రౌ చ॒ర్షణీ॑ధృ॒వృరో॑భిః ప॒రి సి॑న్ధు॒భ్యో రి॒రిచా॑నో మ॒హిత్వా ॥

991

- (2) స నూ॒ర్యః ప॒ర్వరూ॑ వరాం॒స్యేన్ద్రో॑ వప్య॒త్వాద్రో॑జ్యే॒వ చ॒క్రా ।

అ॒తిష్ఠ॑నమ॒పస్యం॑ న స॒ర్గం కృ॑ష్ణా త॒హంసి॑ త్విష్టా॒ జహా॑న ॥

992

- (3) స॒మాస॑మ॒స్మా² అ॒నపా॑వృద॒ర్చ స్మ॒యా ది॒వో³ అ॒సమం॑ బ్ర॒హ్మ న॑వ్యమ్ ।

వి యః పృ॒థ్వేవ॑ జని॒మాన్య॑ర్య⁴ ఇ॒న్ద్రశ్చి॒కాయ॑ న స॒ఖాయ॑మి॒షే ॥

993

- (4) ఇ॒న్ద్రాయ॑ గి॒రో⁵ అ॒నిశి॑త॒స్సా అ॒వః పే॒రయం॑ స॒గర॑స్య బు॒ద్ధాత్ ।

యో⁶ అ॒క్షేణే॑వ చ॒క్రియా॑ శ॒చీభి॑ర్వి॒ష్టక్ త॒స్మృ వృ॒థివీ॑ముత ద్యామ్ ॥

994

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

1. వి జ్ఞో¹ అస్తాన్, 2. మస్మా² అనపా, 3. దివో³ అసమం, 4. మాన్య॑ర్య ఇన్ద్ర, 5. గిరో⁵ అనోతస్సా² అవః,

6. యో⁶ అక్షేణేవ. (వా.వృ.)

(5) ఆపా నమన్యస్తృపలవ్రభర్మా దునిః శిమీవాంభరమాగ్ం¹ ఋటిషీ ।

సోమో విశ్వాన్యతసా వసాని నార్వాగిన్ద్రం వర్షిమాసాని దేదః ॥

995

(6) న యన్య ద్యావాపృథివి న ధన్య నాన్తరిక్షం నాన్ద్ర్యః సోదా² అఙ్గాః ।

యదన్య మన్యరధినీయమానః శృణాతి పీచ దుఃతి స్తిరాణి ॥

996

(7) జమాన వృత్రం స్వధితిర్వనేవ రురోజ పురో³ అరదన్న సిన్ధూన్ ।

విభేద గిరిం నవమిన్న కుమ్మమా గా⁴ ఇన్ద్రో అకృణుత స్వయగ్నిః ॥

997

(8) త్వం హ త్యదృణయా⁵ ఇన్ద్రో ధీరో లసిర్న పర్వ పృథివా శృణాసి ।

వృ యే మిత్రన్య వరుణన్య దామ యుజం న ఆనా మినన్తి మిరగమ్ ॥

998

(9) వృ యే మిత్రం పౌర్యమణం దురేవాః వృ సంగిరః వృ వరుణం మినన్తి ।

న్యగ్మితేషు వధమిన్ద్రో చమ్రం వృషన్ పృషాణమరుషం శిశిసా ॥

999

(10) ఇన్ద్రో దివో ఇన్ద్రో ఈరే పృథివ్యా ఇన్ద్రో అపామిన్ద్రో ఇత్ వర్షతానామ్ ।

ఇన్ద్రో వృషామిన్ద్రో ఇన్ద్రో ధిరాణామిన్ద్రోః జేమే యోగే హవ్యో ఇన్ద్రోః ॥

1000

1. రుమాగ్ంఽఋటిషీ, 2. సోమోఽఅఙ్గాః, 3. పురోఽఅరదన్న, 4. గాఽఇన్ద్రోఽఅకృణుత, 5. పృణయాఽఇన్ద్రో,

6. దివగ్ఇన్ద్రోఽఈరే పృథివ్యాఽఇన్ద్రోఽఅపామిన్ద్రోఽఇత్, 7. మిన్ద్రోఽఇన్ద్రో, 8. హవ్యఽఇన్ద్రోః. (వృ.వృ.)

(11) పా॒క్తు॒భ్యః¹ ఇ॒న్ద్రః ప॒ వృ॒ధో అ॒హ॒భ్యః పా॒న్తరే॒జాత్ ప॒ స॒ముద్ర॑స్య రా॒సేః ।

ప॒ వాత॑స్య ప॒రత॑సః ప॒ జ్ఞో² అ॒న్తాత్ ప॒ ని॒స్తుభ్యో రి॒రిచే॑ ప॒ ఓ॒తి॒భ్యః ॥ 1001

(12) ప॒ శో॒శచ॑త్యా³ ఉ॒ష॒సో న కే॒తుర॑సి॒న్యా తే వ॒ర॒తామి॑న్ద్ర హే॒తిః ।

అ॒శ్మే॒వ వి॒ద్య ది॒వ⁴ ఆ సృ॑జాన॒స్తపే॑షే॒న హే॒షసా॑ దో॒ఘమి॑త్యాన్ ॥ 1002

(13) అ॒న్వహ॑ మా॒సా⁵ అ॒న్విద్య॑నాన్యన్వోష॒దీర॑సు ప॒ర్వతా॑సః ।

అ॒న్విన్ద్రం॑ రో॒దసీ॑ వా॒చశా॑నే⁶ అ॒న్వాపో॑ అ॒జిహ॑త జా॒యమా॑నమ్ ॥ 1003

(14) క॒ర్తి॒న్విత్ సా త⁷ ఇ॒న్ద్ర చె॒త్యాన॑ద॒ఘస్య॑ య॒ద్భిన॑దో ర॒క్ష⁸ ఏ॒షత్ ।

మి॒త్రక్రు॑వో య॒చ్ఛస॑నే న గా॒వః పృ॒థి॒వ్యా⁹ ఆ॒వృగ॑ము॒యా శ॒యన్తే॑ ॥ 1004

(15) శ॒త్రూ॒యన్తో¹⁰ అ॒భి యే న॑స్త॒తస్యే॑ మ॒హి వా॒ధన్త॑¹¹ ఓ॒గజా॑న ఇ॒న్ద్రః ।

అ॒న్దేనా॑మి॒త్యాన్త॑మ॒సా స॒చన్తాం॑ సు॒జ్యోతి॑షో¹² అ॒క్రవ॑స్తాగ్ం అ॒భి మృ॑ః ॥ 1005

(16) పు॒రూణి॑ హి త్వా స॒వనా॑ జనానాం బ॒హ్మణి॑ మ॒న్దన్ గృ॑ణతామృషీ॒ణామ్ ।

ఇ॒మామా॑ఘోష॒న్నవ॑సా సహా॒లిం తి॒రో వి॒శ్వాగ్ం¹³ అ॒ర్చతో॑ యా॒హ్యర్వా॑జ్ ॥ 1006

1. పా॒క్తు॒భ్యః ఇ॒న్ద్రః ప॒ వృ॒ధో అ॒హ॒భ్యః, 2. ప॒ జ్ఞో అ॒న్తాత్, 3. శు॒చత్యా॒ ఉ॒ష॒సో, 4. ది॒వ అ॒స్మజా॑న,

5. మా॒నా అ॒న్విద్య॑నా. 6. వా॒చశా॑నే అ॒న్వాపో అ॒జిహ॑త, 7. సా త ఇ॒న్ద్ర, 8. ర॒క్ష ఏ॒షత్, 9. పృ॒థి॒వ్యా అ॒వృ,

10. య॒న్తో అ॒భి, 11. వా॒ధన్త॑ ఓ॒గజా॑న ఇ॒న్ద్ర, 12. జ్యోతి॑షో అ॒క్రవ॑స్తాగ్ం అ॒భి మృ॑ః,

13. వి॒శ్వాగ్ం అ॒ర్చతో. (పా॒.ప॒.)

(17) ఏ॒వా తే॑ వ॒యమి॑న్ద్ర భుంజ॑తీనాం వి॒ద్యామ॑ సుమ॒తీనాం॑ నవా॑నామ్ ।

వి॒ద్యామ॑ వస్తో॒రవ॑సా గృ॒ణస్తో॑ వి॒శ్వామి॑త్యాః ఉ॒త త ఇ॑న్ద్ర నూ॒నమ్ ॥

1007

(18) శు॒నం హు॑ వేమ మ॒ఘపా॑నమిన్ద్రమ॒స్మిన్ భ॑రే నృ॒తమం॑ వా॒జసా॑తా ।

శృ॒ణ్వస్త॑ముగ్ర॒మాత॑యే సమ॒త్సు మ్నస్తం॑ వృ॒త్యాణి॑ సంజి॒తం ధ॑నా॒నామ్ ॥

1008

సూక్తము—89

ఋషి—వైశ్వామిత్ర రేణువు†

దేవత—ఇంద్రుడు, 5-ఇంద్ర సోములు†

(1)*గద్యము॥

ఎవని మహాత్వము పరుల తేజస్సులను బరిభవించుచున్నదో: యెవని మహాత్వము
పృథివీ పర్యంతములను నభిభవించుచున్నదో: యే యింద్రుడు మనుష్య
ధర్మయై సముద్రములకంటె నెక్కు డగు మహాత్వమునఁ బ్రవర్తమానుఁ
డగుచుఁ దమోవారకము లగు తేజస్సుల ద్యావా భూములను నిండింపఁ
జేయుచున్నాఁడో: నేతృతముఁ డగు నట్టి యింద్రుని నో స్తోతా:
నీవు స్తుతింపుము: ॥

2639

(2)*గీ॥ యాస చక్ర॑ంబులను గర మూని సార
ధి రథ చక్ర॑ంబులను దాను ద్రిప్సనటుల
వీర్యమున సువ్రసిద్ధుఁ డౌ వేల్పు రేఁడు
దీప్తిఁ దేజస్సులం గొట్టి తిరుగుచుండు ॥

2640

*గీ॥ విమల కర్మ॑జ్ఞుని విధాన వెలుగు నట్టి
నశ్వమును, గృష్ణ వర్ణంబు లగుచునున్న
యట్టి గాఢ తమస్సుల సమలదీప్తి
వలన హరియించుచున్నాఁడు †వాసవుండు ॥

2641

1. మిత్రాఽఉతతఽఇన్ద్ర. (వ్యా.వ్యా.)

†వ్యాతవృత్తి 13వ సంపుటము 239వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వైశ్వామిత్రరేణువు” గాను దేవత “ఇంద్రుడు”
గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో ఋషి “రేణువు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు,
సోముడు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసించి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. లలిత రీతి (తా.పా.).

(3)*గీ॥ స్తోత్రః యవగతి శహిత మోక్షాత్ స్తోత్ర మివము
కంటె నీ పృథ్వీపః యేన గాతవ్యం న
నతివశిస్తము నః పత్య మైవ చంద్ర
స్తోత్రమును సుచంద్రులందుః సూక్తి సీవు ॥

2642

*గీ॥ యజ్ఞములను బుట్టి యములంబులై రమ
బృష్ట సంఖ్యచేత స్పష్ట రీతి
గాగ్నిలు స్తోత్రములను యలను నిందుగ్రాడు
వెడకుచుండు సఖుని వెడలిచుండు ॥

2643

(4)*క॥ ఆతనూత్పత సర్గ స్తుతి
తతివలనో సముద్ర ఆలము లరచగుఁ ద్రిప్రితిన్
మతిమన్మహేంద్రులను నే
నతిశయముగో బంధులందు నావర యద్ధిన్ ॥

2644

*గీ॥ అక్షమున యాన చక్రింబు లతిశయముగ
గట్టబడునట్లు లిందుగ్రాడు పర్య తతుల
భూతలంబును దివమును భ్యాతో పీఠ
నంచుతుం డగు తాను బంధించుచుండు ॥

2645

(5)*గద్యము॥

ఆపాతిత మన్యువు గాగ్నివాదులచే ప్రిప్రికారి, శత్రుశంపయిత, కర్మవంతుడు,
ఆయుధవంతుడు, ఋజీవవంతుడు నగు సోమడు అతనమయము లగు
వనములను వృద్ధి జేయుచున్నాడు. సహన ప్రివ్యము లిందుగ్నిగూర్చి
లఘువు లగుచున్నవి ॥

2646

(6)*సీ॥ ఏ యిందుగ్నిసకు భూమి యెసగు నాశంబు సామ్యంబునొందంగఁజాలకుండు
నే యింద్రదేవున కెల్ల జలస్ఫూర్తి సామ్యంబునొందంగఁజాలకుండు
నే యింద్ర విభున కమేయాంచరిక్షంబు సామ్యంబు నొందంగఁజాలకుండు
నే యింద్రమూర్తికి నెల్ల పర్వతములు సామ్యంబునొందంగఁజాలకుండు

గీ॥ సట్టి యిందుగ్నినకై సోమ మమరుచుండు, వచ్చి యను వాడు కోదము వైరి తతికి
జూపు నప్పుడు స్థిరముల నోపి తాను, తిండరగఁ జేయుచుం గడుఁ జెలగుచుండు ॥

2647

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

*సంస్కృత మూలమంత్రములో “వృష్ట” శబ్దము మహాప్రాణమైన “ఠ”కారయుక్తముగా నుండగా శ్రీనేమానివారు
అల్పప్రాణ“ట”కారయుక్తముగా వ్రాసి “స్పష్ట”లోని “ష్ట”కారముతోఁ బ్రాసయతిని సరిపెట్టుకొనిరి.

1. సుందరదివి, (తా.పా.), 2. తతిచేత, (తా.పా.), 3. తరచు ప్రితితోన్, (తా.పా.), 4. బేరణంబు నాచరించెడున్, (తా.పా.),
5. చక్కాళి, (తా.పా.), 6. భ్యాతితోడ, (తా.పా.), 7. రోదనీద్వయం జేమియు, (తా.పా.), 8. చిందరవందరగాఁ జేసి
జెలగుచుండు. (తా.పా.).

- (7,8)*సీ॥ చనమును బరళువు వలె శత్రు పురములఁ గొట్టి పృథ్వాసుడుఁ గూర్చి నడుల
నుదక పూర్ణములుగా నొనరించి మేఘము నవ మండము విదాన నలుగఁగొట్టి
యల మరుత్తులఁ గూడి యంబువు నిచ్చెడు నిండ్రివాఁ పాజ్ఞత నెల్లఁ గనెడు
నీవు సంస్తుతి బుణ నికరంబుఁ బొందించు వాడవై శత్రుము వలె నువద్ర
గీ॥ వసులఁ గొట్టుచున్నావుః పరుణ మిచ్చి, నిర్మముల¹ మృత్యువు విదానఁ గలుష రీతిఁ
జేయువారల తెప్పుచు² శిఘ్రగతిని, హంసఁ జెట్టుచున్నాడ³ వేపు కలిగి ॥

2646

- (9)*గీ॥ ఎవరు వరుణుని మిరుగిని నెవ్వ రర్థ
ముని మరుత్తుల హంసింపఁ జనుమి నుందు
రట్టి దుష్టుల బండింప నదురఁ గీర్తి
వాడిఁ జేయుచుఁ వచ్చిండు వలసిసంత ॥

2648

- (10)* సీ॥ ఇంద్రుండు దినమున కీర్వరుం దగుఁ బృథ్వి చేశ్వరుం దగు జీవనేశ్వరుఁ దగు
11) మేఘేశ్వరుం దగు మిగుల పృథ్వీశ్వరుం దగుచు జ్ఞానేశ్వరుం దగుచు నుండు
మరి యింద్రుఁడు దనంబు కరముఁ వారించుచు జ్ఞానాధిపతి యగు సిరుల నొనఁగు
రాజ్యులకంటె విరాజి దినంబులకంటెఁ బ్రవృద్ధుఁడై గాఢు సంత
గీ॥ రిక్ష దేశంబు కంటెఁ బ్రవృద్ధుఁ డగుచు, నద్వి ధూములకంటెను నభిల నదుల
కంటె మనుజులకంటెను ఘనత గాంచు, చుం బ్రవర్తిల్లుచుండెను సూటి⁴ కలుగ ॥

2650

- (12)*గీ॥ ప్రత్యుషః కేతు వై సట్టి పరమ రశ్మి
చందమున¹ వెలుగుచు నె భేద మంచునట్టి
వజ్ర మను నాయుధముల వైచులందుఁ
వాఁ బ్రవర్తిల్లుఁగాకః సంలనము హెచ్చ ॥

2651

- *గీ॥ అశని వృక్షములను నతిశయంబుగఁ గొట్టు
చందమున మహేంద్రః శబ్దకారి
శత్రు హంత యైన చతురమౌ హేతిచే
వైరి మండలంబు వంచు మీవుః ॥

2652

- (13)*సీ॥ భానమానంబులౌ మానముల్ పొందుర్చువించు మహేంద్రుని మించుచుండు
వర్ణసీయంబులౌ వసి పంక్తు లెందుగిని చిత్తం బలరునట్లు చేరుచుండు
రోదసి ధ్వయమును సాదరంబుగ నిందుగ్గి నంద మొప్పారంగఁ బొందుచుండుఁ
బర్హత శ్రేష్ఠముల్ పరమ పాదను నిందుగ్గి నంచితంబుగ నాశ్రయించుచుండు
గీ॥ సప్త లిందుగిని గూడంగ ననునరించు, నకల మాసాఢ్యధిష్ఠాత్మ చారు దేవ
తలు మహేంద్రుని జేరంగఁ దత్క్షణంబు, యనునరించుచు నుందురు మొనసి తాము ॥

2653

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యుక్తము విదాన, (తొ.పా.), 2. బాయకుండ, (తొ.పా.), 3. నున్నాడ వెంతయేని, (తొ.పా.),
4. సూటిమీర, (తొ.పా.), 5. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము పర్యయక్తమైనది.

(14)*గద్యము॥

ఓ యింద్రుడా! యే హేతిచే నీవు యుద్ధమునకై వచ్చెడు రక్షస్సును గొట్టితివో! యే హేతిచే! బృథివీ సంబంధ మగు విశనన స్థానమునందుఁ బశువులు వలె, శక్తిచే! గ్రూరకర్మలను జేయువారు చంపఁబడినవారై పృథ్వితో! గూడుచు నీ యుద్ధము నందు శయనింతురో! యా హేతి శత్రువులయం దెప్పుడు క్షేప్తవ్య మగును? ॥

2654

(15)*గీ॥ సంఘములుగఁ బ్రవర్తించి చాల మమ్ము
బాదఁ బెట్టెడు శాత్రువుల్ పరమ తమముఁ
బొందుదురుగాక! దివసాదు లంద మొప్ప
నట్టి వైరుల హింసించి యమరుఁగాక! ॥

2655

(16)*గీ॥ బహు విదము లొచు జగతిని బరఁగునట్టి
యఖిల మానవ సంబంధ మందినట్టి
స్తోత్ర జాలము లన్నియు సుర విభుండః
నిన్ను వినుతించుచున్నవి సున్నితముగ ॥

2656

*క॥ స్తుతిపరులున్¹ స్తుతి వాక్యము
మతిఁ దలఁచి² వచింతు రట్టి మాన్యుల సత్య
స్తుతుల మతిఁ బెట్టి హరిః స
న్మతితో నిటు రమ్ము! నీవు పుంచితనమునన్ ॥

2657

(17)*గద్యము॥

ఓయి యింద్రుడా! విశ్వామిత్ర పుత్రుల మగు మేము నీ స్తోత్రములను బొందఁగలము.
ఓ యింద్రుడా! యహోరక్షజార్థము నిను వినుతించు మేము నీ యసుగ్రహంబులను
బొందఁగలము ॥

2658

(18)*గద్యము॥

ఈ సంగ్రామమందు వృద్ధి బొందునట్టియు, మా యాహ్వానమును వినునట్టియు, సుగ్రమైనట్టి
యుద్ధములయందు శత్రువుల దహించుచున్నట్టియు, శత్రువులను జంపుచున్నట్టియు,
శత్రు ధనములను హరించునట్టి యింద్రుని నన్నలాభమునకు, రక్షణముకొఱకు
నాహ్వానించెదము ॥

2659

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. స్తుతిపరులు స్తుతి వాక్యము, (ప్రా.వృ.పా.), 2. వచించుచుండి మాన్యులకెల్లన్, గరులుగ నొనర్చి. (తా.పా.)

సూక్తము — 89

ఋషి—వైశ్వామిత్ర రేణువు
దేవత—ఇంద్రుడు, ఇంద్ర స్తోమలు

అర్థాంతరము — 1

†(1) విశ్వాదిని జెలంగు విశ్వాంత్యమున వెలుంగు
అపురూపపు దేజమ్ముల నాదిశేష శక్తులతో
మహితమ్ముగఁ జగ్రస్తుతించి విహిత మ్మా ప్రతిఫలాలు
నిత్య గతుల విస్తరిల్లి ప్రత్యహమున్ దనదారఁగఁ
నాదిత్యుని శక్తు లెల్ల సఖిల విశ్వము నిండంగఁ
బరిపూర్ణమ్మా జ్యోతులు ప్రభా భాసితమ్ము లౌచు
నదీ నద జలధి తతుల నా నా దేశ లోకమ్ముల
నవ్య గతులు వెలుఁగొందును దివ్య మహాత్వములు వరల ||

2660

†(2) వేల తెనయని కాల చక్రము పాలితమై తనరుచుండఁగ
ఆ అదిత్యుడు రథమ్ము సధివసించి చరించు భాతె
అత్యద్భుత కాంతి జాల మాతృలిగా సూర్య గోళ
మఖిల సృష్టి గోళాలను నావరించు నల్లనైన
కృష్ణ మాయ తమసాశిని విష్ణు మాయగాఁ దునుముచు
నాత్మ మాయ నవలఁ బెట్టు నాత్మా ఒవలోకిగాఁగ
నాత్మైక్యమ్ముగ సర్వము సంతయుఁ దా నౌచు వెలుఁగు
గతి శీలముతో సత్య నిసర్గ గతులఁ దనరుచుండ ||

2661

†(3) దివి భువు లన్నింట సదా తేజరిల్లు బ్రహ్మ శక్తి
అసమానమై వరలును నపురూపపు నవ్య శక్తి
అవినాభావమ్ములైన అదృష్టపు సమానతలఁ
దొలిరూపై అవతరించి అలివిమాలినట్టి శక్తి
అఖిలమ్మును నిండియుండు నా సర్వేశుని విశాల
సఖిత్యమ్ము సృష్టి నెల్ల సదమలమై శ్రియఃపతిగఁ
దేజోరూపాల వెలయ దివ్యత్వపు మహిమలమై
నిత్య చలన స్వభావాల నెగడు దైవతత్వ మెనయ ||

2662

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఆతిసూక్ష్మపు శక్తులతో ఆఖిల సృష్టి విశ్లేషణ
 సత్యంతము నిశితమైన అమరశబ్ద శక్తులతో
 విష సహితములై తృప్తత విశ్వము నాకర్షించు చేయు
 దుష్ట శక్తులన్ దుఃసుముచు 'వృరకాల సుచక్ర'ందై
 భువి దివి లోకా లన్నియు సవ శక్తులఁ దసరారఁగ
 సక్షములఁ ద్రిప్పచుండు నక్షయ గతు లొప్పారఁగ
 విశ్వ వ్యాపిత మౌచును విష్వక్ తలి విస్తరిల్ల
 సకృమ గతి సర్వస్వము సంచరించు హరి కరుణను ॥

2663

†(5) ఆఖిలాఖిల జల శక్తుల నాధిపత్య మొప్పారెడి
 మన్యు శక్తి విస్తరిల్ల మహిమాన్వితమై ప్రబలుచు
 మాయావృత మై వరలెడి మాయమ్మో విశ్వాండము
 చంద్రామృత శక్తి మీఱ జగతిలోనఁ జెలువొందును
 జాగ్రీశ్వర మహిమాన్విత భాగ్యవతులు వెలయుంగా
 సప్తవిద విభేదచయత గుప్తములై దీప్తములౌ
 సత్య శక్తి పంచభూత సంచయాల నొప్పారఁగ
 విశ్వ సృష్టి నడుపుచుండి విశ్వేశుఁడు వెలుగుచుండు ॥

2664

†(6) దివులు భువులు కాదు తేజస్సోపములు కాదు
 విషము కా వమృతము కాదు విశ్వాక్షములు కాదు
 లదుర్ లవికానె కాదు అంతరిక్షము కాదు
 మన్యు శక్తి సధివసించి మహిమాన్వితుఁడై వెల్గుచు
 వినుచుఁ గనుచు నడుపుచుండు విశ్వమ్మును జాగ్రీశ్వరగుతులఁ
 గామ్య కర్మ లెల్ల నెరపి కర్త కాఁగ భర్త కాఁగ
 స్థితి గతులను దృఢతరమై చెలఁగు గాఢ బాధ
 వదార్థాల శీర్షములుగ వరల భేదనమ్ము చేయు
 నణు వరమాణు తతులు నలరఁగ బ్రహ్మాండ మౌచు
 సర్వ సృష్టి కధిపతిగా సర్వేశుఁడు విరాజిలును ॥

2665

†(7) జలనాభి హరియించు ఖల వృత్తు వధియించి
 జగములో సలిలాల నగణితముగా నిలిపి
 అత్యంత గూఢమౌ నపరాజిత మహిత
 శక్తు లవి రాజిల్ల సర్వాధిపత్యాన

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ “దు.ఘృ”లకు యతి. (హ. పీఠిక.)

నిత్య నవ దీప్తులన్ నిధిలమ్ము నిండఁగా
 జ్ఞాన తేజమ్ము సర్వ జగద్వ్యాప్తమ్ముగా
 భిన్న భిన్నాలుగా విన్నాణముల నిలువ
 నమృతేశ్వరుఁడు లీల సభిలేకుండై వెలుఁగు ॥

2666

†(8) సృష్టి యజ్ఞమ్మునకు సృష్ట యజ్ఞమ్మునకు
 భంగమ్ముకలిగించి వ్యాఘాతములు మీఱ
 విశ్వ నాశము గోరు విష శక్తులను దునిమి
 వరుణ ధామమ్ములను వర మిత్ర ధామాల
 నేక పథమున నిలుపు నేత్రైక దేవుండు
 విశ్వ సంక్షేమాలు విమల రూపము లంద ॥

2667

†(9) దేవదేవుని దివ్య దేదీప్య రూపాల
 సంస్తుతుల శక్తు లవి సకల సూర్యులఁ జేరి
 వరుణ శక్తులఁ బెంచి నిరతామృత గతుల
 రవి శత్రు తండాల పృథల వినాశమ్ము
 కావించి పృషణాలఁ గ్రాల పృషరాజ గతి
 సత్వ గుణ సంపదలు స్వచ్ఛమై వెలుఁగొందు ॥

2668

†(10) విష్ణువే దివ మౌను విష్ణు వేశ్వరుఁ డౌను
 విష్ణువే భూమిగా విష్ణువే జలముగా
 విష్ణువే భువన మౌ విష్ణువే బల శక్తి
 విష్ణువే జ్ఞానాల విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన
 సుజ్ఞాన పుంజాల నాజ్ఞప్తిమై నిల్చు
 విష్ణువే క్షేమమై విష్ణువే యోగమై
 విష్ణువే యజ్ఞమై విష్ణువే హవ్యమై
 విష్ణు మాయగ సృష్టి విష్ణు లీలఁగఁ దనరు ॥

2669

11(†) పగలు రాత్రులు సదా అగణితముగా నిల్చు
 ఆభిలాంబుఛల నిల్చు నంతరిక్షము నిల్చు
 ననలమ్ములను నిల్చు ననిలమ్ములను నిల్చు
 క్షితుల నెల్లను నిల్చు క్షతి రహిత శక్తులన్
 సిందువులతో సహా క్షితుల కన్నింటికన్
 సంక్షేమములఁ గూర్చు సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు ॥

2670

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(12) సర్వేశ్వరేశ్వరు సందీప్త శక్తులన్

అరుణాఽరుణమ్ములై అద్భుతావహములై
అద్వితీయమ్ములౌ నా ఉషఃకేతువుల
విధ్వస్త మొనరింప వినాశ మొనరింప
సాధ్యమ్ము కా దీ విశాల మౌ విశ్వాన
శబ్ద శక్తుల బహుళ సాంద్ర రూపమ్ములు
అత్యుష్ణ తాపాల నమర లోకపు గతుల
ననుపమములై తనరు నా కాంతి హేషలను ॥

†(13) ఆవృత్తులే లేక అభిలేశ్వరుండైన

ఆ పరమాత్ముని అద్భుత లీలగా
ఆగణితములై తనరు పగలు రాత్రిలు వరలు
మాసాలు పరఃగును మహిత క్రాంతిలు మీఱ
విష్ణు శక్తులు మీఱ విమలమౌ బోధనిని
సఖిల చరాచరము లద్భుతౌషధములై
రవి చంద్ర కాంతుల రమణాఽనునరణాల
నావిర్భవ మౌచు సంతరించును సృష్టి
నాత్మైక్య మలరార నాకాశ రూపాన
ననిలాఽనలముల భాతి నా మృజ్జలము గతి
నావృత్తు లవి మీఱ నావిర్భవము చెందు
బ్రహ్మ శక్తికి హితము ప్రతిబింబమై తనర ॥

†(14) విష్ణు శక్తులు మీఱు విజయ వరంపరల

నద్వితీయ మౌచు నజయ్య గతులమై
సృష్టి కల్లోలాల నషవరచెడి దుష్ట
రాక్షసాశిని దునిమి రక్షించు లోకాల
ఋతరూప ఋక్కులే మృద్ హవమై నిలువ
ఋక్కులే జలమునై ఋక్కులే అనలమై
ఋక్కులే అనిలమై ఋక్కు లా కాశమై
ఆదిత్య రూపమై అలరొంది వెలుగఁగా ॥

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

†(15) రవి తేజములఁ గప్పి రాజించు లోకాలఁ

జీకట్ట వాఁకలను రాకాసి మూఁక లవి
వ్యాపింపఁగాఁ జేసి ప్రిగతి సంక్షోభాల
నగతులున్ కుగతులు నెగడంగ చుర్గతులు
అష్ట కష్టాలతో నష్టవరచును సృష్టి
“నభి” శక్తు లవి మీఱ నల్లకల్లోలముల
నా రాక్షసాధముల నతివేల శక్తులన్
ఆమూలచూడఁముగ నంతరింపఁగఁజేయు
సత్యద్భుతమ్ముగా నిత్య తేజము వెలుఁగ
నా విష్ణు శక్తులే అపురూప మౌ మహిమ ॥

2674

†(16) సృష్టి సంజననాల సృష్ట శక్తులు నెరపు

బ్రహ్మజీగా సర్వ బ్రాహ్మ్య రూపము వరల
దీవ్య దేవాఽఽవకులు తెగటార్చు దుష్టతల
విశ్వ సంచలనాల నశ్వి శబ్దాఽఽవకుల
జ్ఞాన విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన సుజ్ఞానాల
సృష్టి సంక్షేమాలు వెలుఁగు సహజమ్ములై ॥

2675

†(17) నిత్య నవమై వెల్లు నిరత సుమతులు మీఱ

విశ్వ రూపము నెల్ల విష్ణువే రక్షించు
విశ్వమ్మున కమిత్ర వికృత శక్తుల నెల్ల
రవికి సూనముగాఁగ నవిరళముఁ దున్నాడు
విశ్వ సంక్షేమమ్ము విశ్వ శాంతులు వరల
విశ్వ ప్రేమాఽమృతము విమలమై వర్ధిలఁగ ॥

2676

†(18) వసు సంపదాశులను ప్రప్టు పట్టింపఁగా

సత్యగ్ని రూపాల మృత్యు తాపాలుగా
నాఽన్యతో ముఖముగా శూన్యాన వ్యాపించి
వృత్తి శక్తులఁ దునిమి విశ్వేశ్వరేశ్వరుఁడు
మఖవంతుఁడై వెల్లు మహితేంద్రిఁ గాపాడి
జల శక్తులను నిలిపి జలద మాలలఁ దగుపుఁ
బ్రీకృతి పురుషుల పురా ప్రాకృత విభవాలు
సకృతములుగా జగతి సుకృతములుగా వరల ॥

2677

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—89

ఋషి—వైశామిత్ర రేణువు

దేవత—ఇంద్రుడు, ఇంద్ర సోమములు

అర్థాంతరము—2

(1) విశ్వాత్మగా నిలుచు విశ్వ సింధువులోన

పిష్టు శక్తులు మీరు విమలమౌ భూతాలు

అవినాభావమౌ నన్యోఽస్య సంబంధ

బంధాల వరలంగ నంధరా రహిత మౌ

నా రచ్చల తేజాలు ఆపురూపమై వెలుగు

అవిచ్ఛిన్నపు రతుల నతిలోక ఋర గతుల ।

2678

(2)†క॥ రవి రేణుము లొప్పారంగ

నవిరళమును విశ్వ లోక యజ్ఞము లలరున్

దివి పిష్టు చక్క తత్త్వము

అవితథముగఁ గాల చక్క మై తనరంగా ॥

2679

†— జగచ్చక్షు తేజమ్మున జగము తిమిర రహిత మౌను

కృష్ణుడైన విష్ణు శక్తు లుష్ణచలను దీప్తములై

కాల రూప తమనమ్ము సమూలముగఁ బారదోలు

నిరతమ్మౌ బ్రహ్మ సృష్టి నిసర్గముగ సర్గ మౌను ।

2680

(3)†క॥ అనమానపు టజ శక్తిని

ససి సృష్టి విశాల మౌచు సర్వము తా నై

అసువుల నవ్యత్వమ్మున

ససుధాఽధిప హరి సమాన సఖ్యము తనరన్ ॥

2681

(4)†అష్టపదకందము॥

అవ్రకటిత మౌ శబ్దజ

సుప్రభ వెలుగంగ జగతి సుకృతము కాగన్

క్షిప్రగ చక్కగ దివి భువి

విప్రేక్షణ శక్తి తతుల విశ్వము వరలున్

బ్రహ్మధమమ్మయి భూత మ

య ప్రకరము దేని కదిగ నలర మహా వి

ష్ణు ప్రకర దివ్యత్వమ్మున

సప్రతిహత గతులు తనర నమృతం బౌలేః ॥

2682

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(5)†అష్టపదకందము॥

సోమాఽమృత శక్తి తతుల న
సామాన్య మహిమను దివ్య సౌభాగ్య తతిన్
భా మహిత మౌచు వసు సు
ధామమ్మయి పంచ భూత ధారణ గతులన్
నీమ సహిత చలన గతి వి
రామ తతులు చక్కనేమి కర్మమతలు మీఱన్
వోమాఽంచిత విశ్వమ్మనఁ
జేమాంకిత విష్ణు లీల పేర్చిని సడుచున్ ॥

2683

†(6) దివి భువులును లేని శక్తి రవి చంద్రులు లేని శక్తి

అదిగ్గి తతులు సక్షమ్ములు సంతరిక్షమ్ము లేని
అపురూప మైన శక్తి ఆమోరంపు దీప్త శక్తి
మన్యు శక్తి మహిత మైన మహావిష్ణు ధన్య శక్తి ॥

2684

†(7) నిర్వక్ర వరాకర్మమత నిత్యమై నిండి నిలువ

సవక్ర మా విక్రమతల నలరారెడి చక్క మద్ది
నిశ్శబ్దపు శబ్ద శక్తి నిరత తేజ రూపముగా
వరల విష్ణు వెల్ల సృష్టి బరమ గుహ్య శక్తిఁ బెంచు ॥

2685

(8)†క॥ ఆనలాఽనిల జల మృత్తతి

కనంతమౌ నాకసమున కధినాథుండై
వ్రణుత సుధాముండై హరి
వినుతుం డౌ విశ్వ సృష్టి విస్తృతి తనరన్ ॥

2686

†(9) సత్పదార్థ శక్తులతో శబ్ద నిశ్శబ్ద తత్త్వ

మహితమైన దీప్తితతులు నిహితమ్మౌ మిత్ర శక్తి
లోక భీకరమ్ము లౌచు నాక కంటకమ్ము లైన
విశ్వాఽహిత దుశ్శక్తుల విచ్ఛేదన మొనరించును ॥

2687

†(10) విష్ణు వౌచు దివమ్ము విష్ణు వౌ చీశ్వరుఁడు

విష్ణువై భూమియే విష్ణువై సలిలమ్ము
విష్ణువై భువనాలు విష్ణువై బల శక్తి
విష్ణువై విశ్వమై విష్ణువై జ్ఞానాలు

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మార్థ”

విజ్ఞాన వ్రజ్ఞాన సుజ్ఞాన పుంజాలు
 విష్ణువై క్షేమమ్ము విష్ణువై యోగమ్ము
 విష్ణువై యజ్ఞమ్ము విష్ణువై హవ్యమ్ము
 విష్ణు వౌచును మాయ విష్ణు వౌచును లీల
 విష్ణువై సృష్టియే విస్మయమ్ముగఁ దనరుఁ
 గర్మ కర్తలు కలిసి మర్మ ధర్మ మ్మాను ॥

2688

†(11) ముద్రా సహిత మ్మాచు నిద్రా విహిత మ్మైన
 విశ్వమ్ము తనరారు విపుల దిన రాత్రులను
 అనలానిల జల మృదాకాశ రూపాల
 సంతరిక్షమునందు నఖిలమున్ జరియింప ॥

2689

†(12) ఆ శ్రీమహావిష్ణు నాజ్ఞ నౌదలఁ దాల్చి
 సకల రవి గోళాలు సకుటుంబముగఁ దనరి
 ఉషసాశి చిహ్నమై ఉజ్జ్వలమ్ముగఁ దిరుగు
 మిత్ర మాతుక శక్తి మిన్నులన్ బరిమార్చు ॥

2690

†(13) పంచ భూతాఽఽవళుల ప్రాచాన్య మొప్పంగ
 నలరారు గోళాల నఖిలౌషధులు నిత్య
 నవ మైన శక్తులన్ నా నా విధ గతులఁ
 బగలు రాత్రులయందు వరలు మాసాలలోఁ
 గాలానుగుణముగాఁ గ్రాలు భువనాలలో
 స్రష్ట స్రష్టకు హితము సృష్టి స్రష్టల హితము
 చేయుచున్ వర్తిల్లి స్థితి శక్తులన్ నిలిచి
 రోదసిని వివశమై రోచిస్సులన్ దనరు ॥

2691

†(14) ఆదిశేషువు ఋక్కు లాదిశేషువె విశ్వ
 మాదిశేషువు కాగ నా భూత పంచకము
 నాదిత్య గోళాలు నాదిశేషువు కాగ
 సందాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ ఖాండాలు
 నతిలోక గతి నఖిల మాదిశేషువె కాగ
 ఆ ఆదిశేషువే అనంత రూప మౌ
 శయ్యగా వరలఁగా శయనించి కృష్ణుండు
 అఘరూపమున్ బాపి అఖిలమున్ రక్షించు ॥

2692

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్రహ్మ"

†(15) “అభి” శక్తులన్ బొంది “నాభి” శక్తుల నిలుపు

దుష్ట శాత్రువ తతులఁ దున్నాడి విష్ణుఁ
తిమిరాశిఁ బోఁదోర్తిలుఁ దేజ స్వరూపాలు
రవ్యాది గోళాల రక్షించు నిత్యమ్ము
సృష్ట శక్తుల వెలయు సృష్టి వ్యవస్థతో
స్థితి శక్తి వెలుఁగంగఁ జిన్మయందై తనరు ॥

2693

†(16) సృష్టి యజ్ఞాలలో సృష్టలున్ బ్రాహ్మిణుల్

దివ్య దేవాఽఽవతులు తేజరిల శక్తులన్
జనన మరణాలతో జగ యెల్లఁ దనరార
నావిర్భవ మ్మొందు నగుఁ దిరోదానాలు
విజ్ఞానమయమైన విశ్వమ్ము వర్ధిలఁగ
సజ్జాన రహితమై అలగు సద్విజ్ఞానాల ॥

2694

†— బ్రాహ్మ్య శక్తులు సదా బ్రహ్మ యజ్ఞాలతోఁ

బ్రకృతులై తనరారి పరమేశ్వరేచ్ఛమై
సంజనన శక్తులన్ సకలమ్ములను నిల్పుఁ
బుట్టుటల్ పెరుగుటల్ గిట్టుటల్ సాజమై
విశ్వాన వరలఁగా సశ్చి శక్తులఁ బెంచు
మన్నులన్ మిన్నులన్ మరుదారి సలిలాశి
ననలాలలోఁ దనరు సందాండ పిండాండ
బ్రహ్మాండ భాండాలు రాజించఁ ద్రిగతుల ॥

2695

†(17) విశ్వ సంక్షేమాలఁ బీడించి కీడుగా

నతిగ నమిత్రతల నలరు శత్రు తతుల
నిశ్శేషముగ వధించి నిండు శాంతి క్కాంతి నిలిపి
నిత్య నవమై నిలుచు సత్య సుమతుల శక్తి
వర్ధిలఁగ జగమందుఁ బరమాత్ముని ఏవ్య లీల
లనవతరము నడుచుచుండు నతిలోక మహత్త్వాల ॥

2696

†— సచ్చిదానందాలు సర్వాత్మగా వరల

రక్షణ రూపులై చా్రిలు నవ సుమతులు
అరుణాఽచ్చ మృణి భరితాఽమృత మహాశక్తి
విశ్వ స్వరూపమై విస్తరిల్లఁగ నిలిచి
జగతి శాత్రువ తతులు విగత శక్తులు కాఁగ
రవికి నూనము కాఁగ నవితథమ్ముగఁ జంపు ॥

2697

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(18) చుఖ సహితమై వెల్లు మర్మ శక్తులఁ గాంతి
 అనిలాలతోఁ గలిసి అంతరిక్షము నిండి
 వివిధ వృత్తాఁడవకుల విలసిల్లి వసు తతుల
 వృద్ధి పొందించుచున్ ఋభు గణమ్ము నిల్చి
 అఖిల లోకాలలోఁ బ్రాణులన్ గాపాడు
 సృష్టి దుష్టతలను జెండాడు సర్వదా ॥

2698

సూక్తమ్—90

ఋషిః—నారాయణః

దేవతా—పురుషః

చందః—అనుష్టుప్; 16-త్రిష్టుప్

(1) సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ ।

స భూమిం విశ్వతో వృత్వా ఋత్యతిష్ఠద్దశాజ్గులమ్ ॥

1009

(2) పురుష! ఏవేదం సర్వం యద్భూతం యచ్ఛ² భవ్యమ్ ।

ఉతామృతత్యస్యేశానో యదన్నేనాతిరోహతి ॥

1010

(3) ఏతావానస్య మహిమా ఋతో జ్ఞాయాగ్ంశ్చ పురుషః ।

పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥

1011

(4) త్రిపాదూర్ధ్వో ఉదైత్ పురుషః పాదోఽస్యేహాభవత్ పునః ।

తతో విష్వం వ్యక్రామత్ సాశనాశనే³ అభి ॥

1012

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్రార్థ”

1. పురుషః ఏవేదం, 2. యచ్ఛ భావ్యమ్, 3. దూర్ధ్వః ఉదైత్, 4. శనేఽ అభి. (వ్యా.వర్గ.)

(5) తస్మాద్విరాజాయత విరాజో¹ అధి పురుషః ॥

స జాతో² అత్యరిచ్యత వశ్చాద్భూమిమథో పురః ॥

1018

(6) యత్ పురుషేణ హవిషా దేవా యజ్ఞమతన్వత ।

వసన్తో³ అస్యాసీదాజ్యం గీర్ష్మ⁴ ఇధ్మః శరద్దవిః ॥

1014

(7) తం యజ్ఞం ఋషి పౌత్రాన్ పురుషం జాతమగ్రతః ।

తేన దేవా⁵ అయజన్త సాధ్యా ఋషయశ్చ యే ॥

1015

(8) తస్మాద్యజ్ఞాత్ సర్వహతః సంభృతం పృషదాజ్యమ్ ।

వశూన్ తాగ్ంశ్చ⁶ వాయవ్యానారజ్యాన్ గ్రామ్యాశ్చ యే ॥

1016

(9) తస్మాద్యజ్ఞాత్ సర్వహత ఋచః సామాని జజ్ఞిరే ।

ఛన్దాని జజ్ఞిరే తస్మాద్యజ్ఞాన్తస్మాదజాయత ॥

1017

(10) తస్మాదశ్వా⁷ అజాయన్త యే కే వోభయాదతః ।

గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ తస్మాజ్జాతా⁸ అజావయః ॥

1018

1. విరాజో¹ అధి పురుషః, 2. స జాతో² అత్యరిచ్యత, 3. వసన్తో³ అస్యా, 4. గీర్ష్మ⁴ ఇధ్మః,

5. దేవా⁵ అయజన్త సాధ్యా⁵ ఋషయః, 6. హత⁶ ఋచః, 7. దశ్వా⁷ అజాయన్త,

8. జ్ఞాతా⁸ అజావయః. (వాగ్.వగ్.)

(11) యత్ పురుషం వ్యదదుః కతిదా వ్యకల్పయన్ :

ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ¹ కా ఊరూ పాదా ఉచ్యేతే ॥

1018

(12) బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీద్బాహూ రాజన్యః కృతః :

ఊరూ తదన్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాం శూద్రో² అజాయత ॥

1020

(13) చన్ద్రమా మనసో జాతశ్చక్షోః సూర్యో³ అజాయత :

ముఖాదిన్ద్రశ్చాగ్నిశ్చ పాణాద్వాయురజాయత ॥

1021

(14) నాభ్యా⁴ ఆసీదన్తరిక్షం శిరో ద్యౌః సమవర్తత :

పద్భ్యాం భూమిర్దిశః శోత్రాత్ తథా లోకాగ్ం⁵ అకల్పయన్ ॥

1022

(15) సప్తాస్యాసన్ పరిధయస్త్రి సప్త సమివః కృతాః :

దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానా⁶ అబిభ్షన్ పురుషం వశుమ్ ॥

1023

(16) యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాస్తాని ధర్మాని వృథమాన్యాసన్ :

తే హ నాకం మహిమాసః సవన్త యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సప్త దేవాః ॥

1024

1. బాహూ కాఽఊరూ పాదాఽఉచ్యతే, 2. శూద్రోఽఅజాయత, 3. సూర్యోఽఅజాయత, 4. నాభ్యాఽఆసీదన్తరిక్షం,

5. లోకాగ్ంఽఅకల్పయన్, 6. తన్వానాఽఅబిభ్షన్. (వాగి.పరి.)

సూక్తము--90

ఋషి —నారాయణ నామకుడైన ఋషి†

దేవత.—మహదాది విలక్షణ పురుషుడు†

≡-పురుషసూక్తము-

(1)*గీ॥ పురుషుడు సహస్ర శీర్షుడై వర సహస్ర

నేత్ర పాదాంచితుండయి నెగడి, భూమి

నంతటం జుట్టుకొనుచు, దా నఖిల దేశ

ములను మీరి వసించుచు వెలుగుచుండు ॥

2699

†వ్యాకర్తవృత్తి 13వ సంపుటము 247వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “నారాయణో నామ ఋషిః” అనియు, దేవత “మహదాది విలక్షణ పురుషుడు”గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతలవట్టికలో “నారాయణుడు” ఋషిగాను “పురుషుడు” దేవతగాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

≡-పురుషసూక్తము-

≡ ఈ సూక్తమును బురుష సూక్త మనెదరు. “పురుషు డాదియందు విరాడ్రూపుడై యుండెను. వానియందుండి యజ్ఞముల ద్వారా సర్వసృష్టియు సుత్పన్న మైనది.” అను విషయమును సూచించుచున్నది. ఇది యొక రీతి సృష్టి క్రమము. ఈ పురుషసూక్తము మొదటి నాల్గు మంత్రముల సార మిక్రింద వ్యాయోబడినది. సర్వ వ్యాప్త కుం దగు వరమేశ్వరుడు జగత్కర్త. అతని మహత్వ మనంతము. శాశ్వతము. అది నిర్గుణము. ఇతఁ డిమ్మట సృష్టి క్రమము వర్ణింపఁబడెను. పురుష శబ్ద వ్యుత్పత్తికై నిరుక్తము. 1. 13. 2, 3 చూడుము: సర్వము వ్యాపించిన వాడు పురుషుడు (పురి సంసారే శతే వర్తతే స పురుషః). ఈ సూక్తము పురుష మేవమును సూచించుచున్న దని యనెదరు గాని సర యజ్ఞ గంధముకూడ నే వేదమందును గానరాదు. కొందఱు విద్వాంసులు ఋగ్వేదములోని 10వ మండలము తర్వాతఁ దర్వాతఁ జేర్పఁబడెనని తలంచుచున్నారు. అట్లునుటకుఁ దగిన కారణములు కానరావు. మరి కొందరు ఆనఁగా ‘హగ్’ మొదలగువారు ఋగ్వేదము 10వ మండల మతిపురాతన మని నిశ్చయించినారు.* మంత్రములందు గూఢార్థ మున్నంత మాత్రమున నా మంత్రములు నవీనము లనుట హాస్యాస్పదము. ఇంతకంటె గూఢార్థములు వేదమునందుఁ గలవు. “మోక్షముల్లర్” వండితుఁడును “ఋగ్వేదము 10వ మండలము ఛాషా శైలినిబట్టి చూడ నుపనిషత్తత్వము వలె నున్న దను కారణముఁ జూపి యది నవీన మనుట గొప్ప పొరపాటు. మరియు నద్వైత మత ప్రతిపాదకము లగు సిద్ధాంత బీజములు గ్రంథమునం దగుపడినంత మాత్రమున నా భాగము నిన్ను మొన్నటిదని తోగిసిపుచ్చుట తగనివనికాని వేటొండు కాదు. వేదములోని గొంతభాగము పురాతనమనియుఁ గొంత నవీన మనియు వితర్కించుట సమంజసము కాదు. కావున ఋగ్వేదమునఁ గల మంత్రము లన్నియుఁ బ్రమాణములే” అని వ్యాసి యున్నారు. ఇట్టి విమర్శన లన్నియుఁ బాశ్చాత్యులవే! (నే.వేం.న.శా.)

*రచయిత:—కావ్యశ్రీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

* ఈ సందర్భములో శ్రీ నేమాని వారు “ఈ సూక్త ఛాషా శైలిని జూచియు అందలి యర్థ కల్పము జూచియు (Dr. Haug) హగ్ వండితుఁడు బ్రాహ్మణోత్పత్తి యను గ్రంథముం దిట్లు వ్యాసెను.” అని వ్యాసి వారే దానిని స్వయముగా కొట్టివేసిరి. శ్రీ హగ్ “బ్రాహ్మణోత్పత్తి” అను గ్రంథములో వ్యాసిన వాక్యములను శ్రీ నేమానివారు వ్యాయలేదు. (చూ. వ్యాకర్తవృత్తి. 13వ సంపుటము. 247వ పుట.)—చ.గో.కృ.

(2)*క॥ ఏ జగము గడచియుండెనో:

యే జగ మాగామి యగుచు ¹హెచ్చు వెలుగునో:
యా జగ మెల్ల విరాట్టుగ
భ్రాజిల్లుచు నుండుఁగాదె! పరికింపంగన్ ॥

2700

*గీ॥ సహజ మైన యవస్థను సన్యసింపి

జగదవస్థను బొందుచు సాగు నతఁడు
తాన నా మూల పురుషుండు ఘనతరామ్య
తత్వమున కిళుఁ డగుచుండుఁ దత్వ² మదియె ॥

2701

(3)*గీ॥ వర్తమాన భూత భావి జగత్సర్వ

మట్టి పురుష మహిమె యగుచు నుండు
వాని మహిమకంటె వాఁ డధికుం డగు
నిదియె సుమ్ము! తత్వ మెదఁ దలంప ॥

2702

*గీ॥ ఆఖిల భూతాళి తచ్చతుర్థాంశ మగును

మిగిలి యున్న త్రిపాస్త్యమౌ తగినరూప
మమృత మగుచుండి ద్యోతమానాత్మక మగు
తత్స్వరూపంబునందున³ దనరి వెలుగు ॥

2703

(4)*గీ॥ ఆ త్రిపాత్ పురుషుఁడె బ్రహ్మ యగును మరియు

నాతఁ డజ్ఞానహీనుఁడై యమరియుండు
వాని లేశమె మాయను బూని లీల
మరల మరలఁ గనంబడి మెఱయుచుండు ॥

2704

*గీ॥ ప్రాణ జాతంబులును మరి పర్వతాది

కంబు లెట్లగు నట్టులు కలుఁగజేసి
స్వయము దేవాది రూపమున్ బడసి తాను
వివిధుఁడై వ్యాప్తిఁ గాంచుచు⁴ వెలుగుచుండు ॥

2705

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నెనఁగుచుండునో:, (తొ.పా.), 2.తత్వ మరయ, (తొ.పా.), 3.సుస్వరూపంబునందున శోభ గాంచు, (తొ.పా.)

4. గాంచెను వెలుగునటుల. (తొ.పా.).

†(5)*గీ॥ ఆద్య పురుషునివల్ల బ్రహ్మాండ దేహ
మంకురించెను దానిని నాశ్రయించి
పురుషుని డొక్కడు పుట్టి తా బరము సృష్టి
సకల జీవ శరీరముల నలిపి పిదవ ॥†

2706

(6)*గీ॥ పురుష హవ్యముచేతనే సురలు యజ్ఞ
మును నొనర్చిరి దానికి ఘన వసంత
మాజ్యమును, గోగ్ధృమ పద్మము పూజ్య మైన
యా శరద్ధవ్యమును జేసి యమరినారు ॥‡

2707

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పురుషుడొక్కడు జనియించె వరము సృష్టి, జేసి జీవ శరీరముల జేసె పిదవ. (తా.పా.)

†ఈ మంత్రగతార్థ మంతయు రూపకాలంకారమున వర్ణిత మయ్యెను. అనగా సృష్టి వర్ణన మంతయు రూప కాలంకార భూషితము. ఈ మంత్ర మధర్మ వేదమందు (ః॥౫-౩) కొలది మార్పులతో గలదు. మిగిలిన వేదములందును గలదు. (నే.వేం.న.శా.)

‡—దీని తాత్పర్యము—

అది పురుషునివల్ల బ్రహ్మాండ దేహ ముత్పన్న మయ్యెను. ఆ విరాడ్దేహము నధికరణముగాఁ జేసిగొని తద్దేహాభిమాని యగు నొక పురుషుడు పుట్టెను. సర్వ వేదాంత వేద్యుఁ డగు పరమాత్మ స్వకేయ మాయచే బ్రహ్మాండ రూపమును జూచి యట జీవరూపమున బ్రవేశించి బ్రహ్మాండాభిమానియై దేవతాత్మ యగు జీవుఁ డయ్యెను. పిదప నా విరాడ్ పురుషుఁ డతిరిక్తుఁ డయ్యెను. తర్వాత భూమిని సృజించెను. పిదప జీవుల శరీరములను సృజించెను. (నే.వేం.న.శా.)

‡భూమిపై దృశ్యము లగు వదార్థ జన్మములు వర్ణితము లయ్యెను. లతలు, గోవులు మొదలగునవి పుట్టినవి. ఆ పురుషుని వల్ల ఘృతము పుట్టినది. (ఉద్బిజ్జములు పుట్టినవి. ఉద్బిజ్జముల సారమే ఘృతము.) వానివల్లనే తర్వాత వఘులు, మృగములు, సింహములు, వ్యాఘ్రములు మొదలగునవి పుట్టినవి.

జగత్తునకు మూల కారణము పరమాణు వని కాణాద న్యాయ శాస్త్ర మతము. కాణాదుని పరమాణు వ్యాఖ్యానమును బాశ్చాత్య లగు నాధిచౌతిక శాస్త్రజ్ఞుల పరమాణు వ్యాఖ్యానమును నొక్క రీతిగనే యున్నవి. వదార్థములను విభజించుచుఁ దుదకుఁ విభాగార్హత లేనివానిని పరమాణువు లనెదరు. ఈ పరమాణువులు గుమిగూడిన కొలది వానియందు నవీన గుణములు సంయోగముచేఁ బుట్టుటవలన వేర్వేరు వదార్థములు పుట్టుచున్నవి. మనస్సునకు శరీరమునకుఁ బరమాణువు లున్నవి. అవి కలిసి యొక్కచో నుండిన చైతన్య మగును. వృద్ధివి, అప్య. తేజస్సు వాయువు వీని పరమాణువులు, స్వభావములు వేర్వేరుగ నున్నవి. వృద్ధికి మూల భూత మగు పరమాణువునందు రూపము, రసము, గంధము, స్పర్శము అను నాలుగు గుణములును, జల పరమాణువునందు మూడు గుణములును, దేజుపరిణామమందు రెండును, వాయు పరమాణుమందు ఒకే గుణమును నున్నవి. ఇటులే సర్వ జగత్తును సాదా నుండియు సూక్ష్మములు, నిత్యములు నగు పరమాణువులచే వ్యాపింపఁబడినది. పరమాణువులు తక్కు జగత్తున కితర కారణము లేదు. సూక్ష్మములు, నిత్యములు నగు పరమాణువు లొకదానితో నొకటి కలియుట కారంభమైన యపుడు సృష్టియందు వ్యక్త వదార్థములు పుట్టును. ఇందు కొక చిన్న కథ చెప్పెదరు. నై యాయకునికి మరణ సమయము తటస్థింపఁగా నీశ్వరుని స్మరింపు మని ఆవులు వాని కుపదేశించిరి. అప్పు డతఁడు “పీలవూ, పీలవూ” “పరమాణువులు, పరమాణువు” లని అనే నటఁ దూచితిరా? మహాజనులారా! సృష్టి విషయమై యెన్ని యభిప్రాయ భేదము లున్నవో! (నే.వేం.న.శాస్త్రి.)

(7)*గీ॥ ఆల ప్రిజాపతి ముఖ్య లా యమల ఋషులు
 సృష్టి పూర్వజుడై పుట్టి చెలఁగు పురుషు
 రూప పశువున మానస రూప యజ్ఞ
 మును నొనర్చిరి విస్తృతామోద మలర ॥ 2708

(8)*గీ॥ సర్వ హుత మైన మానస సవన కర్మ
 వలన నాజ్యము దధియును గలుఁగు నట్లు
 లఖిల వాయువ్య పశువులు నఖిల వన్య
 పశువులున్ గ్రామ్య పశువులు ప్రభవ మందె ॥ 2709

(9)*గీ॥ సర్వ హుత యజ్ఞముననుండి సామ ఋక్కు-
 లుద్భవించెను ఛందస్సు లుద్భవించె
 నట్టి యజ్ఞమునుండియే యా¹ యజుస్సు
 పుట్టియుండి ప్రాశాంతి² బొలుపు³ మిగుల ॥ 2710

(10)*గీ॥ అట్టి యజ్ఞమునుండి యే యశ్వములును
 గర్దభాశ్వతరంబులు, కాంత దంత
 యుత మృగంబులు, గోతతి యతిశయ మవి
 భాగములు⁴ జన్మ మొందె నా జగతియందు ॥ 2711

(11)*గీ॥ దేవతలు⁴ కతివిధంబుల దివ్య పురుషుఁ
 గలుఁగఁజేసిరొ? వాని ముఖం బదేదొ?
 యెవ్వ బాహువు లయ్యెనో? యెవ్వ యూరు
 పాదములొ? యంచుఁ బలికిరి బ్రహ్మ విదులు ॥ 2712

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యా యజుస్సు, (వా.ప్ర.పా.), 2. పుట్టియుండెనుగాదటె పూజ్యులారా: (తా.పా.), 3. పుట్టియుండెను
 జగతియందు, (తా.పా.), 4. ఇక్కడ నింద్రగణమునకుమారు పంచలఘుగణము ప్రాయ క్తమైనది.

(12)*గీ॥ వర ప్రజాపతి ముఖ మయ్యె బ్రాహ్మణుండు
బాహువులు క్షత్రియుం డయ్యెఁ బ్రజ్వలెడు
నూరువులు వైభ్యుడై వెల్గె నొనర వాని
పాదములనుండి శూద్రుఁడు పరిడవిల్గె ॥†

2713

(13)*గీ॥ ఆల ప్రజాపతి మానస తలమునుండి
చంద్రుఁ డాతని చక్షుఃప్రశస్తి సూర్యుఁ
డాతని ముఖంబునన్ వహ్ని యల మహేంద్రుఁ
డతని ప్రాణంబునన్ వాయు వమరినారు ॥

2714

(14)*గీ॥ వాని నాభివలన బహుశాంతరిక్షంబు
శిరసుపలన ²దివియు శ్రీపద ద్వ
యంబువలన భూమి యతని శ్రోత్రమునుండి
జనన మొందియుండె సౌరు మెఱయ ॥

2715

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. వర ప్రజాపతి ముఖమున బ్రాహ్మణుండు
బాహువులనుండి క్షత్రియవరుఁడు మరియు
నూరువులనుండి వైభ్యం డహో యనంగ
పాదములనుండి శూద్రుఁడు పరిడవిల్గె ॥ (తొలి పాఠము.)

రెండవపాదమున “బాహువుల నుండి క్షత్రియ” అన్నదానిలోని “నుండి క్షత్రియ” అను మాటలను గొట్టివేసి
“వరుఁడు మరియు” అను మాటలు శ్రీనేమానివారు కొట్టివేయలేదు. కాని సవరించిన పాదమును పూర్తిగా వ్రాసిరి.
“పాదములనుండి శూద్రుఁడు” అనుదానిలోని “నుండి” అను నక్షరాలను సీ పేజీలో నే సిరాతోఁ బద్యములు
వ్రాసిరో ఆ సిరాతోనే నిలుపుగా రెండు గీతలు గీసి శ్రీనేమానివారు కొట్టివేసిరి. కాని దానికి సవరణను
వ్రాయలేదు. (చూ. వ్రాతప్రతి. 13వ సంపుటము. 251వ పుట.) —వ.గో.కృ.

† బ్రాహ్మణుండు వేదముల జ్ఞానము గలవాఁ డగుటచేతను మనస్సును ఇంద్రియములను లోఁబరచుకొనెడువాఁ
డగుటచేతను పురుషుని ముఖముగాఁ జెప్పఁబడెను. రాజన్యఁ డనఁగా రాజశ్రేష్ఠుఁడు, యోధ, తమ వరాకృ
తి మమును దెలియఁజేయు ఖడ్గమును, ఈతెను మొదలగువానిని ఛరించినవాఁ డగుటచే బురుషుని బాహువులుగాఁ
బరిగణింపఁబడెను. పురుషుని చూరువులు శరీరావయవములలో నతిదృఢములై నవిగాన వైభ్యులుగాఁ(వర్తకులు,
కృషివలులు) జెప్పఁబడెను. మీఁదఁ బోక్కునఁబడిన మూఁడు విధము లగు వారి సేవఁ జేయు శూద్రులు పురుషుని
పాదములుగాఁ జెప్పఁబడిరి. “భారత వర్షమున బ్రాహ్మణాది జాతి విభాగ మున్నది.” అని వాదించెడు వారి వేద
మంత్రమును మాత్రమే వ్రమాణముగాఁ జూపింతురు. పౌరాణికు లీ మంత్రార్థమును మక్కికి మక్కిగాఁ దమ
గర్వంతములయం దెక్కించినారు. కాన విశేషార్థములను దెలియఁజేయక యూరకుండిరి. (నే.వేం.న.శా.)

(15)*గీ॥ నప్త చందస్సు లా పెడ నవసమునకుఁ
బరిధు లయ్యె నముచ్చయ మిరువదేడు
గాఁ బ్రవర్తిల్ల సురలు శత్రుర్ము జేయు
చున్ బురుషుఁ బహువుగఁ దాము చూచినారు ॥†

2716

(16)*క॥ దేవులు సంకల్పంబునఁ
భావన యజ్ఞ స్వరూపుఁ బర పూరుషునిన్
భావించుట ధర్మంబులు
వావిరి ముఖ్యంబు లగుచు పర్వలుచుండున్ ॥

2717

*గీ॥ ఎట్టి నాకమందు నెల్ల సాధ్యులు గల
రల విరాట్ స్వరూప మైన యట్టి
స్వర్గమును విశేష నత్ పురుషావళు
లొందుచున్న వార లంద మొప్ప ॥

2718

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

†—దీని తాత్పర్యము—

†ఈ సాంకల్పిక యజ్ఞమునకు గాయత్యాది నప్త చందస్సులు పరిధు లయ్యెను. (వృత్తినిధి భూతము లయ్యెను.) ద్వాదశ మాసములు, అయిదు ఋతువులు, మూడు లోకములు, ఈ యాదిత్యుఁడు, ఈ యిరువదియేడును నమిత్తు లయ్యెను. వృజాపతి ప్రాణేంద్రియ రూప దేవతలు మానస యజ్ఞమును జేయుచు నిరాట్పురుషునె వశువుగా భావించినారు. (నే.వేం.స.శా.)

సూచన—ఈ ఋక్కునకు సాయజాచార్యకృత భాష్య మీ విధముగా నున్నది. “అన్య సాంకల్పికయజ్ఞస్య గాయత్యాదీని నప్త చందాని పరిచయః ఆనన్. బద్ధికస్యాహవసీయస్యత్రయః పరిధయ ఉ త్రరవేదికాస్త్రయ ఆదిత్యశ్చ నప్తమః పరిధివృత్తినిధిరూపః. అత ఏవాన్యాయితే— ‘న పురస్తాత్పురి దధాత్వాదిత్యో హ్యేవోద్యన్ పురస్తాదగ్రాన్యపహన్తి’ (త్రై.సం.2.8.1.3) ఇతి. తత ఏత ఆదిత్యసహితాః నప్త పరిధయోఽత్య నప్త చందోరూపాః. తథా సమిధః త్రిః నప్త త్రిగుణీకృతసప్తసంఖ్యాకాః ఏకవింశతి కృతాః. ‘ద్వాదశ మాసాః పంచ రషస్త్రయ ఇమే లోకా అసావాదిత్య ఏకవింశః’ (త్రై.సం.5.1.10.3) ఇతి శ్లోకాః పదార్థా ఏకవింశతి దారుయు క్షేధ్యత్వేన భావితాః. యత్ యః పురుషో వైరాజోఽస్తి తం పురుషం దేవాః వృజాపతిప్రాణేంద్రియ రూపాః యజ్ఞం తస్మానాః మానసం యజ్ఞం తస్మానాః సర్వాణాః పశుమ్ అబధ్నన్ విరాట్ పురుషమేవ వశత్వేన భావితవన్తః. ఏతదేవాభిప్రేత్య పూర్వరూప్ ‘యత్పురుషేణ హవిషా’ ఇర్ముక్తమ్.”— భాష్య మీ రీతిగా నుండగా శ్రీనేమానివారు ఏకవింశతి (21) సంఖ్యావాచకము విడిచిపెట్టి ఇరువదేడు సంఖ్యను బరిగ్రహించిరి. శ్రీ నేమానివారు స్వయముగా వ్రాసిన తాత్పర్యములో ద్వాదశ మాసములు ఇత్యాది వాక్యము సరిగా వ్రాయక “ఈ యాదిత్యుఁడు” అను పదాలను వాక్యము పూర్తిచేయక వ్రాసిరి. ద్వాదశ మాసములు, అయిదు ఋతువులు, మూడు లోకములు, నాదిత్యుని కలుపుచో నిరువది ఒక్కటగును. దీనికి నప్త చందస్సులు కలుపుచో ఇరువది యెనిమిది గును గాని ఇరువదియేడు కాదు. (వ.గో.కృ.)

సూక్తము—90

ముషి—నారాయణుడు

దేవత—పురుషుడు

అర్థాంతరము—1

†(1) అనంతమైన శీర్షాలను ననంతమైన చక్రాలను
అనంతమైన చక్రకారకాత్మకత్వాలను
ఉనికిపట్టుగాఁగ నిలువ నుండు విశ్వ సర్వస్వము
దశ దిశలను వ్యాప్తమై తనరారును బరమాత్మ ॥

2719

†(2) ఈ పురుష సర్వస్వము నెనఁగు నెల్ల భూతములై
భూతాత్మక రూపములై పూత సత్య తత్త్వమున
ఈశానుండై వరలును సీ విశ్వ మ్మథిలమ్మును
నన్న శక్తి నుద్భవిల్లు ససాధారణమౌ గతులను ॥

2720

†(3) ఈ విశ్వ పురుషుని కెన లేని మహత్వమున
నిఖిల భూత సంచయాల నెగడు జగతి పాదమౌ
ఉత్త మోత్తమ రూపమత్తత్త్వమునఁ ద్రికాలాల
సీ పురుష దివ్యత్వ మ్మెనఁగు సమృతత్వమున ॥

2721

†(4) విరాజమాన పురుషున కీ విశ్వమే పాద మౌను
ఈ పాదమే మరల నెనఁగుచుండుఁ దేజమై
పిదప నదియె వరల విషువుగాఁగ వ్యాప్తి చెందె
సాశనముగఁ దనరి అశనముగ నిలిచి ॥

2722

†(5) దానివల్ల విరాడ్రూపము తనరారఁగాఁ బుట్టె
అధిపురుషుఁడు విరాడ్రెను ఆకనముగ నా పిదపను
అధికాధికమై వరలును ననిలమ్మును సనలమ్మును
నలిలమ్మును భూమియు విలసిల్లుచు గోళాలై
ఆవతరించె నిత్యగతిగ నారంభమునం దంతట
సుర నర రాక్షస తతి చర సంచయాలు పుట్టె ॥

2723

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాగ్యుక్త, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధి”

- †(6) ఆ పురుషుని కామని ఆజ్యమై తనరంగా
 సమిధ కాఁగ గీర్షమ్మది శరద్ధహిన్సుగాఁగ
 ఆ పురుష ప్రిదత్తమైన హవిన్సుతో దేవాఽఽశులు
 అతివిస్తారమ్ముగాఁగ నలరించిరి యజ్ఞమ్మును ॥ 2724
- †(7) ఆది పురుష శక్త్యగ్నిని యజ్ఞమ్మును నొనరించెను
 సర్వ సాధ్య శక్తులతో సాధ్యులుగా వెలుఁగొందెడు
 దేవాశులు ఋషివరులును నావిర్భావమ్ము చెంది
 సృష్టి కార్య యజ్ఞమ్మును జిద్గతి సాగించినారు ॥ 2725
- †(8) ఆ సృష్టియజ్ఞాల నఖిలమ్ము ఆజ్యమై
 సంభృతమై నిలిచి సర్వ హుత మ్మౌను
 సచ్చక్తు లౌప్యంగ సద్వాయుతతులతో
 బహు ముఖ జ్ఞానాల వర మిధున కిరియలు ॥ 2726
- †(9) సర్వ హుతమ్ముగాఁ బర్వ నా యజ్ఞాన
 రవితతులు జన్మించెఁ గ్రామిలు కాలమ్ముతో
 బద్ధమౌ శబ్దాలు ప్రభవించి ఆనంద
 కలితమై తనరారఁ గామ కర్మలు పుట్టె ॥ 2727
- †(10) ఆది పురుష శక్తి మెయిని అనంతమైన కాంతు లొదవెఁ
 గాంతి ద్వయ శక్తులతోఁ గ్రాలె వివిధ గోళమ్ములు
 ఆ పురుషుని అతిశక్తిని ఆకాశ మ్మవతరించె
 వయోరహితమై తనరుచుఁ బ్రభవంపక పాకృతముగ ॥ 2728
- †(11) ప్రశ్నయే ముఖముగా- బాహువుల్ మరుదగ్గులు-
 జల మృత్తు లూరువులు- సర్వ సమ సంకలిత
 శక్తులే పాదాలు- సర్వాదిపురుషునకు-
 బహు రూప కల్పనల వరలు విశ్వ మ్మిది ॥ 2729

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(12) పరతత్వ విజ్ఞాని వరలు ముఖముగా-
 సద్దర్శ రక్షక షాత్రిత బాహువుల్-
 బలవర్ధక శక్తి పరఃగునులే ఊరువులై -
 విశుద్ధ శక్తు లెల్ల వరలు విశ్వ కాల పాదములై ॥ 2730

†(13) ఆది పురుషుని మనసె అలరెఁ జంద్రుండుగా-
 అక్షులు సూర్యుడుగ- ఆదిశేషువు శక్తి
 అగ్నియున్ ముఖముగాఁ- బ్రాణము వాయువై-
 అలరారె-సృష్టిలో అసలు జన్మము కాఁగ ॥ 2731

†(14) అంతరిక్షమె నాభి అవుచుఁ దనరారఁగా
 శీర్ష సచ్చిత్తులే చెలఁగ ద్యో లోకమై
 విశ్వ మృన్మండలాల్ వెలయఁ బాదములుగా
 శబ్దగ్రాహకములై సకల దిశ లలరఁగా
 లోకాల సృష్టిచె సాకల్య గతి మీఱ ॥ 2732

†(15) సప్తావరణాల సప్తానిలమ్ములన్
 సప్తానలమ్ములన్ సప్త సలిలమ్ములన్
 సప్త మృత్తతుల* సర్వమ్ము 'తిరికాలాల
 నావిష్కృతమైన ఆ పంచభూతాల
 నా సప్త రూపాలు అంతర్హితము లౌను
 అన్నియు సమిధలై ఆ ఆదిపూరుషుని
 చలన శక్తుల విశ్వ సర్వ యజ్ఞమ్ములో
 నతిగరియ మౌచు నలరుఁ దను రూపమై ॥ 2733

†(16) దైవీయ శక్తులను ధర్మాలు తనరారఁ
 దౌలుత యజ్ఞముచేత నలరె యజ్ఞము సృష్టి
 సాధ్య శక్తుల వరలు ససాధ్య దేవాఽఽవతులు
 మహితులై అలర దుఃఖ రహితమ్ము గా నుంతు ॥ 2734

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార్ణ”

*సప్త ఆకాశాలు, సప్త మరుత్తులు, సప్తాగ్నిలు, సప్త(సముద్ర)సలిలాలు, సప్తవిధ(దీప్త)మృత్తులు.

1. తిరికాలాలు=భూత బవిష్కృద్ వర్తమాన కాలాలు.

సూక్తము—90

ఋషి—నారాయణుడు

దేవత—పురుషుడు

అర్థాంతరము—2

- †(1) అంతు లేని శీర్షాలను అంతు లేని అక్షాలను
అంతు లేని కిరణాలను నంతు లేని చోటులతో
అంతట వ్యాపించి జగతి ననంత రూపమ్ము నంది
వివిధ దశలు మీఱ వెల్లు మూలమ్మై దశ దిశలను
సమిధ కాగ విశ్వతస్సర్వమ్మున జీవాత్మయే ॥ 2735
- †(2) ఈ జీవాత్మయే సర్వము నెసగు భూత సహితమ్మై
లాత్కాలిక సత్యత్వము తనరారగ నునికిపట్టు
ఊహమయ భావ్యములై యొనరగ నీశాను డౌచు
శాశ్వతంపు టమృతగతి నన్న శక్తి నంతరించు ॥ 2736
- †(3) ఎన్నెన్నో రూపాల నెసగు జీవాత్మయే
జగ మెల్ల వ్యాపించు నగణిత విభూతులై
ఏకైక పాదమై యీ సృష్టి వెలుగగఁ
బరమాత్మ గగనమ్ము ప్రకృతి సర్వస్వమ్ము
త్రిపాదమ్ము లపుచు దివ్యాఽమృతగతిన్ నిలుచు ॥ 2737
- †(4) పరమాత్మ గగనమ్ము ప్రకృతి సర్వస్వమ్ము
మూడు పాదాలుగా ముక్కలముల వరల
నేక పాద మౌచు నీహలై జీవాత్మ
అలరారు విషు గతుల నశనాఽనశనము లౌచు
మరల మరల జన్మ మహితమై తనరంగ ॥ 2738
- †(5) ఆ జీవాత్మయే సర్వము అలరు విరాడ్రూప మౌచు
అధిపూరుష శక్తి నదా అఖిలమ్మును నడుపుచుండ
నంతరిక్ష గోళాలను ననంత గతుల నొందుచుండి
ఆకాశ మూదిగాగ నవతరించు నిఖిలమ్మును ॥ 2739

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) ఆ జీవాత్మయే సృష్టిని సలకంగ దివ్యత్వములు
అనిలము అజ్యమ్ము కాగి నసలమ్మే సమిధ యౌచు
శర జాలము హవిస్సుగా నర్చ్య సృష్టి యజ్ఞమ్మునఁ
దనర యజ్ఞమ్మును విస్తార మొందించు నదాః ॥

2740

†(7) విరాదృపురుష మూలమైన విశ్వాధిష్ఠిత జీవ శక్తి
అంతులేని రూపము నాశనమున సలరించెను
హవిలోన దేహకులు వరలు సాధ్య యుపితతులును
అవరరించి సృష్టి శక్తి నభ్యుదయ మొందించిరి ॥

2741

†(8) సర్వ సృష్టి యజ్ఞమ్మున జగద్యోజనమ్ము చేయ
జీవాత్మయే వదార్థాల తెలంగ జనితముగఁ జేయును
వృష శక్తుల నగతతులను విశిష్ట చక్ర గతులను
వాద్యూటలు వరలెఁ బ్రీతిలమెయిని నాజ్యమ్ముగ ॥

2742

†(9) శబ్ద శక్తులు తన నా జగద్వ్యాప్త ఋక్కులు
నవతరించంగ ననంతర మలరె గానాఽమృతము
అఽమృతమునుండి అవతరించె నానందము
ఆనందము మూలమై అలరారెను జీవాత్మయే
సృష్టి రచనా రూప దృష్టు లై వెల్లి విరియ ॥

2743

†(10) ఆ జీవాత్మనిగున్న అత్యమృత శక్తులతోఁ
బ్రకృత భరష పీఠ్యశక్తి ప్రభవించెను విశ్వమ్మున
ఆ శక్తుల లోకాలను నభిలాంబము లవతరించె
అభిల జగద్వ్యాప్తముగ నగజితదా ప్రకృతులతో ॥

2744

†(11) కారణము ముఖ మౌను- క్కాలు వాహు ద్వయము
సృష్టి శక్తులుగాగ- స్థితి శక్తు లూరుపులు-
వ్యాప్తి తల్ల శక్తులై వరల నా పాదాలు
అ షరుష రూపము అఖిల విశ్వ మ్మగును ॥

2745

†రచయిత:- —వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

†(12) విశ్వతోముఖుడుగా వెలుగొందుచున్నట్టి

ఆ దివ్య పూరుషుని అలరు ముఖ నక్షత్రాల

పూర్ణ తేజముతో బుట్టు బ్రహ్మజ్ఞాని-

విశ్వతో బాహువై వెలుగొందుచున్నట్టి

ఆ దివ్య పూరుషుని కగు బాహు చారల శక్తి

విశ్వ రక్షక జ్వాల విమల దర్మడు పుట్టు-

విశ్వ రూపొరువుల వెలుగొందుచున్నట్టి-

ఆ దివ్య పూరుషుని అలరు నూరూడుల¹ శక్తి

విశ్వ సౌష్ఠవ కార్య విశిష్ట వైశ్యుడు పుట్టు-

విశ్వైక్య పాదుడై వెలుగొందుచున్నట్టి

ఆ దివ్య పూరుషుని అమల పాదముఖాల

కాంతుల నతిపవిత్ర కర్మ శూద్రుడు పుట్టు ॥

2746

†సీ॥ అసలు బ్రహ్మజ్ఞాని అవుచు బ్రహ్మణుడుగ విశ్వ ముఖముగా వెలుగుచుండు

సత్య దర్మ ప్రభువు కత్తిరియు, దౌచును విశ్వ బాహువులుగా వెలుగుచుండు

వ్యాప్త సంక్షేమాల వైశ్యుడుగా నిల్చి విశ్వరూపులుగాగ వెలుగుచుండు

శుద్ధ పవిత్రత శూద్రుడై క్రియలను విశ్వపాదములుగా వెలుగుచుండు

గీ॥ విశ్వ పూరుషుని రూపము విపులమైన, వివిధ శక్తుల రిక్కిల వెల్లులలర

సకల లోకాల బ్రాహ్మణ శక్తి తతుల, సృష్టియున్ స్థితి లయముల శిష్ట మౌను ॥

2747

†(13) చంద్ర శక్తుల మనసు జగతిలో వసరాదు

నేగడు రవి శక్తులన్ నేతముల్ విశ్వాన

ఆదిశేషాంగుల శక్తి సలరులే ముఖము

వాయు శక్తిని దగును బ్రాణము సృష్టిలో ॥

2748

†(14) అంతరిక్షములో అలరుచుండును సాధి

శీర్ష శక్తులు సృష్టి తెలుగు తేజాలలో

ముక్కల² రూపాల దిక్కాలముల నొప్పు

మూడు కాలాలలో³ మొసయు మృద్ రూపాల

శబ్ద నిశ్శబ్దాల శక్తులను గ్రహించు

దీశలు శోభితులుగా దేవుండు తల్పించె ॥

2749

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, గార్తర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "తకా-ప్రభూర్ణ"

1. ఊరు+ఉడుల శక్తి=ఊరూడుల శక్తి. ఉడు=నక్షత్రము, 2. ముక్కలరూపాలు=భూత తవిష్యద్వర్తమాన

కాలాలు, 3. మూడు కాలాలు=వేసవికాలము, వర్షాకాలము, శీతాకాలము.

†(15) మూడు కాలమ్ములన్* మూడు నాభులు గూడ
సప్త ప్రకృతులు మీఁ సప్త విధ భేదాలఁ
బరగు భూతాలతో వరలుచున్ సృష్టిగాఁ
బెరుగుచున్ విరుగుచున్ కరుగుచున్ సురుగుచున్
దేవ కృత యజ్ఞాన దివ్య పురుషుని శక్తి
సృష్టి సర్వస్వమ్ము చెలువొందు సమిధగా
వెలుగుగా వెలుగొందు తెలుగు దను రూపమై ॥

2750

†(16) తొలుత దర్మము లలర వెలుగు యజ్ఞమ్ముతో
యజ్ఞమ్ము నొసరించి ఆభిల దుఃఖాపకుల
నంతరింపఁగఁజేసి అమరంగ మహిమర్వ
మా దివ్య శక్తులే ఆభిల సృష్టిని సాధ్య
రూపాఽఽపకుల నాకి లోలాఽఽపకుల బూర్వ
దేవాశులే నిల్పు జీవ నిమిత్తాల ॥

2751

అనువాకః—8; సూక్తమ్—91

ఋషిః—అరుణో వైతహవ్యః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—ఆగతీ; 19-త్రిష్టుప్

(1) సం జాగృవద్భిర్జరమాణ¹ ఇహ్యతే ఏమే దమూనా² ఇషయన్ని³ సృదే⁴ ॥

విశ్వస్య హోతా హవిషో వరేణ్యో విభుర్విదావా సుషభా నభీయతే ॥

1025

(2) స దర్శతశ్చిరతీర్థిర్దృహేగృహే వసేవనే శ్రియే తక్వపీఠివ ॥

జసంజనం జన్యో నాతీ మన్యతే విశ³ ఆ షేతి విశ్శోక⁴ విశం⁵ విశమ్ ॥

1026

(3) సుదక్షో దక్షైః కృతునాసి సుకృతురగ్నే కవిః కావ్యేనాసి విశ్వవితే ॥

వసుర్వసూనాం క్షయసి తర్మమేక⁵ ఇద్ ద్యావా చ యాని పృథివీ చ పుష్యతః ॥

1027

* మూడు కాలాలు=భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలాలు.

1. మాణఽఇద్యతే, 2. దమూనాఽఇషయన్ని, 3. విశఽఆషేతి, 4. విశావిశమ్, 5. మేకఽఇద్యావా. (వా9.ప9.)

(4) ప్రజానస్సగ్నే తవ యోనిమృత్వియమిశాయాస్పదే ఘృతవస్తమానవః ।

ఆ తే చికిత్ర¹ ఉషసామివేతయో ఒరేపనః సూర్యస్యైవ రశ్మయః ॥

1028

(5) తవ శ్రియో వర్షస్యైవ పిద్యతశ్చిత్రాశ్చికిత్ర² ఉషసాం న కేతవః ।

యదోషదీరఘస్సప్తో వసాని చ పరి స్తయం చినుషే³ అన్నమాస్యే ॥

1029

(6) తమోషదీర్ధధిరే గర్భమృత్వియం తమాపో⁴ ఆగ్నిం జనయస్త మాతరః ।

శమిత్ సమానం వనిశ్శ పేరుదో ఒస్తర్వతీశ్చ సువలే చ శ్వహా⁵ ॥

1030

(7) వాతోవదూత⁶ ఇషితో వశాగ్ం అను తృష యదన్నా వేవిషద్వితిష్ఠనే ।

ఆ తే యతస్తే రథ్యోకి యథా పృథక్ శర్థాంస్యగ్నే⁷ అజరాణి ధక్షతః ॥

1031

(8) మేధాకారం విదతస్య ప్రసాధనమగ్నిం హోతారం పరిభూతమం మతిమ్ ।

తమిదర్చే హవిష్యా సమానమిత్ తమిన్మహే వృణతే నాన్యం త్వత్ ॥

1032

(9) తామిదత్య వృణతే త్వాయవో హోతారమగ్నే విదలేషు వేధనః ।

యద్దేవయన్తో దధతి వ్యయాంసి తే హవిష్మన్తో మనవో వృత్రబర్హిషః ॥

1033

1. చికిత్ర² ఉష, 2. శ్చికిత్ర² ఉషసాం, 3. చినుషే అన్నమాస్యే, 4. తమాపో అగ్నిం,

5. వదూత ఇషితో వశాగ్ం అను, 6. స్యగ్నే అజరాణి. (హృ.వృ.)

(10) తపాగ్నే హోత్రం తప పోత్రమృత్వియం తప నేష్ట్రం త్వమగ్నిదృతాయతః ।

తప పృతాత్రం త్వమవ్వరీయసి బ్రహ్మ చాసి గృహపతిశ్చ నో దమే ॥ 1034

(11) యస్తుభ్యమగ్నే¹ అమృతాయ మర్త్యః సమిధా దాశదుత వా హవిష్క్రతి ।

తస్య హోతా భవసి యాసి మాత్యగమువ బూర్షే యజన్యధ్వరీయసి ॥ 1035

(12) ఇమా² అస్మై చుతయో వాచో³ అన్మదాగ్ం ఋచో గిరః సుప్తుతయః సమగ్మత ।

ఎనూయవో వసవే జాతవేదసే వృధాసు చిద్వర్తనో యాసు చాశనత్ ॥ 1036

(13) ఇమాం పృతాయ సుప్తుతిం సవీయసిం వోచేయమస్మా⁴ ఉశతే శృణోతు నః ।

భూయా⁵ అస్తరా హృద్యన్య నిస్సృశే జాయేవ పత్య⁶ ఉశతీ సువాసాః ॥ 1037

(14) యస్మిన్నశ్వాన⁷ ఋషభాన ఉక్షణో వశా మేషా అవస్సప్తాన అహుతాః ।

కిలాంపే సోమపృష్ఠాయ వేదసే హృదా మతిం జనయే చారుమగ్నయే ॥ 1038

(15) అహోవ్యగ్నే హవిరాస్యే⁸ తే సుగ్రీవ ఘృతం చమీవ సోమః ।

వాజససీం రయిమస్మై సుచీరం పృశస్తం వేదా యశనం బ్రహ్మనమ్ ॥ 1039

1. మగ్నేఽఅమృతా, 2. ఇమాఽఅస్మై, 3. వాచోఽఅన్మదాగ్ంఽఋచోగిరః, 4. మస్మాఽఉశతే,

5. భూయాఽఅస్తరా, 6. పత్యఽఉశతీ సువాసాః, 7. శ్వానఽఋషభానఽఉక్షణో వశా మేషాఽ

అవస్సప్తానఽఅహుతాః. (వ్యా.వర్గ.)

అనువాకము—8; సూక్తము—91

ఋషి—వీరహవ్యపుత్రుడు అరుణుడు†

దేవత—అగ్ని†

- (1)*చ॥ అనలుఁడః స్తోత్ర బృందముల యత్యధికం బగు స్తోత్ర మందుచున్
ఘనతర దాతృ మానసముఁ గల్గుచు నుత్తరవేది నన్నముం
గనఁగఁ దలంపి హోతవము గౌరవ మందుచు దీప్తి నొందు నీ
వనయము యజ్ఞకారకున కిందముగా వెలుఁగొందుచుండవే॥

2752

- (2)*గీ॥ దర్శనీయ విభూతియై తగిన యట్టి
యతిథియౌ నగ్ని యజమాన తతి నమస్త
వనతులందున ఘనతర వనములందు
వెలుఁగుచున్నాఁడః తా నెల్ల వేళలందు ॥

2753

- *గీ॥ జన హితాగ్ని సర్వ జనమును వీడిక
జనులఁ బొందుచుండుః మొనసి తాను
మరియు సర్వ జనుల మర్యాదతోఁ గూడి
వెలుఁగుచున్నవాఁడు విశ్వమందు ॥

2754

- (3,4)*సీ॥ అనలుఁడః బలులందు ఘన బలుం డవుదువు! మేధావి కర్మచే మిగులఁ గవివి!
బహుశజ్ఞుఁడవు! చన బహు వాసయత వాచు నొక్కఁడవై నీవు వెక్కు గతుల
నివసించుచుండువు! నిశ్చల రోదనీ పోషిత వసువుల పూర్ణ శక్తి
శాసించెదవు! ఘృత సహితమై యున్నట్టి యుత్తరవేదివై నుండె దీవు!
గీ॥ సీదు రక్షు లుషఃకాంతి నిశ్చల తతి, వలెను సూర్యుని నిష్పాప లలిత రశ్మి
జాలముల మాడ్కి సంతట సరస రీతి, దృశ్యమానంబు లగుచుండెఁ దేజరిలుచు ॥

2755

- (5)*గద్యము॥

ఓ యగ్ని! నీవు ప్రీహి యవాద్యరణ్యములను దహించుటకు విడవఁబడినవాఁడవై స్వయముగ
నాస్యమందు స్థావర లక్షణ రూపాన్నమును విడుచునపుడు, స్తోత్ర వర్యాయ వర్షిత యగు
మేమునికిఁ జెందిన విద్యుత్తులు ఉషస్సునకుఁ గేతువులయినట్లు నీదు శ్రీలు చిత్రము
లగుచున్నవి ॥

2756

†వ్యాకర్తవ్రతి 18వ సంపుటము 25వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వీరహవ్య పుత్రుడు అరుణుడు”గాను
దేవత “అగ్ని”గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో ఋషి “అరుణుడు”గాను
దేవత “అగ్ని”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. “(ఈ వద్యమున చాల పునరుక్తి కలదు)” అని వ్యాకర్తవ్రతిలో నీ వద్యముక్కింద (చూ. వ్యాకర్తవ్రతి; 18వ
సంపుటము- 25వ పుట) శ్రీపామర్తి వెంకటరమణమూర్తి వ్యాసిరి. ఇందలి “జన” శబ్దము పునరుక్తి కాదు.
వీకార్థకము కాదు.

(6,7)*సీ॥ గర్భభూతుని నగ్ని ఘనతరౌషధు¹లెల్ల నంచితగతిని దరించుచుండు
మాతృభూతాఽప్పులు భ్యాతి గల్గెడునట్లు లనలు పుట్టించుచు నమరుచుండు
మరియు వనస్పతుల్ సురుచిడు నా యగ్ని గనుచు సంతత పీఠిఁ గ్రాలుచుండు
గర్భవదోషదీగణము లా యగ్నిని బ్రసరించుచుం చాము మెనలుచుండు

గీ॥ ననలః సీపు వనస్పతి గణముఁ బొందఁ, బోవునప్పుడు సీ తీక్షణ పూర్ణ లేజ
ములు సురభులను బోలుచు లలిత రీతి, మెచ్చునట్లు వృథక్కుగా వచ్చుచుండు ॥

2757

(8)*గీ॥ అధిక మేధాకరుని హోత యజ్ఞ సాధ
కుని సురాశికి వార్తలఁ గూర్చువాని
శత్రు పరిభావయితను నస్మంత నగ్ని
మేము వరియించుచున్నా మమేయ భక్తి ॥

2758

*గీ॥ అట్టి యగ్నిని స్వల్ప మౌ హవ్యమందు
ఋత్విజులు వేడుచున్నారు తత్త్వ మరసి
యగ్ని కంటెను నన్యఁడౌ నమర వరుని
వేడుకున్నారు మిక్కిలి వేడ్కతోడ ॥

2759

(9)*చ॥ పొరిఁ బొరి దేవతా తతికిఁ బూజలు సేయఁదలంచి మానవుల్
కరము హవిస్సుఁ చాల్చుచుఁ బ్రకామము నీకు నొసంగునప్పుడే
బిర బిర ఋత్విజుల్ సురలఁ బిల్చెడు నిన్ను మహాగ్నిదేవుఁడా!
సురుచిర యజ్ఞ కర్మముల నూక్తుల వేడుచునుందురేగదా! ॥

2760

(10)*సీ॥ హోత్రము సీ దాసు బోత్రము సీ దాసు నేష్టకర్మముకూడ నీదె యగును
యజ్ఞంబుఁ గోరెడు యజమానునకు నీవె యగ్ని వౌదువుగాని యన్యఁ డెవ్వఁ
డగ్ని కాచేచ్చునే! యజ్ఞంబునకు నీవె హేతు వగుచువుగాదే? పూత శాస్త్ర
కర్మము సీ వౌదు: కమనీయ బ్రహ్మగా సీపు వెలుంగుచు నిత్య ముందు
గీ॥ వనలుఁడా! యన్మదీయ గృహంబునందు, నమన యజమానుఁడవు! నీవె యగుచునుండు
సీపు లేకుండు నున్నచో నిశ్చయముగ, మాకు యజమానుఁ డెవ్వఁడౌన్ మాన్యః చెపుమ: ॥

2761

(11)*గీ॥ ఎనలుఁడా! నీకయి యగుఁడు సమిత్తును నిచ్చుచునున్నవాఁ డెలమి హవ్య
మును నొసంగుచునుండె మనుజునికై హోత వగుచు నుంటివి! మరి యమర² దౌత్య
మును నొనర్చుచు నుందు: ముదముతో బ్రహ్మవై యజ్ఞమునందున హవ్య వేతతి
ప్రహితం బటంపును బలుకుచు నుండువు! యజమాన ధర్మంబు నంది సీపు
గీ॥ దేవతా సంతతికి నెల్ల దీప్యమాన, హవ్యములఁ గూర్చుచుండి యత్యైశయముగ
విమలమైనట్టి యజ్ఞంబు వేడ్క మీరఁ, జేయుటకుఁ గోరుచున్నావు సిరులు వెలుంగ ॥

2762

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఘనత రౌషధులెల్ల యంచితగతిని దరించుచుండు. (ప్రా.ప్ర.పా.) 2. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు
“నహ”ము ప్రయుక్తమైనది. 3. దూత్యమును. (ప్రా.ప్ర.పా.)

(12)*గద్యము :

జాత పృష్ఠాఁడు వాసయితయు సగః నగ్నికౌఞకు స్తుతులు పూజ్యములై మా నిమిత్తము
దనకామములై మావల్ల బయలుదేరుచున్నవి. ఆ స్తుతు లగ్నిని సంతోష పెట్టుఁగాక!
ఎవ్వి స్వయముగఁ బ్రీప్యద్ధములైనను మరల వానిని వృద్ధిపరచుచున్నవాఁడై
యగ్ని స్రోతలను గోరుచున్నాఁడు. ఆ యగ్నిని నా ఋగాత్మిక వాక్కులు
సంతసింపఁజేయుఁగాక! ॥

2763

(13)*గీ॥ అతిపురాతనుఁడై స్రోత్ర మందఁగోరు
నట్టి యగ్నికి నూతన మైన వాక్కుఁ
బలికెదను బీర్తి నే నల పలుకు పహ్ని
విమల మైనట్టి మనసుతో వినునుగాక! ॥

2764

*గీ॥ అగ్ని హృదయమంచు నానందకందంబుఁ
బుట్టఁజేయఁగలను భూతి నేను
సుహరిరాఁచు వస్త్ర ణోభిత యగు జాయ
పతి మనస్సుఁ దుష్టిపరచు భంగి ॥

2765

(14)*గద్యము॥

ఏ యగ్నియంచు సేచన సమర్థాశ్వములు, వృషభములు, స్వభావముచే వంద్యము లగు
మేషములు, దేవతార్థము పరిత్యజ్యము లగుచు అశ్వమేధమునం దాహూతము
లగుచున్నవో! ఉదకపాయి యగునట్టియు సోమ వృష్టుఁ డైనట్టియు నా
యగ్నికి నేను హృదయ కళ్యాణమును జేయుచున్నాను ॥

2766

(15)*గీ॥ చమనమందు సోమ మమరించునట్టులు,
సుక్కుండు మృతము సూటి నుంచు
విధము, హవ్య ముఖ్య వివిధ పదార్థాః
యనలః నీ ముఖంబునంచు నిడుదు ॥

2767

*గీ॥ అన్నదాత సుప్తత్రక మచ్చ కిరి
మంతము వ్రశస్త్రహా¹ దన మెంతయేనిఁ
జింతఁ బాయంగ నా కిలఁ జేర్చి నీవు
సుప్రసన్నుండ వగుమయ్యః సుందరాంగ! ॥

2768

*రచయితః—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వ్రశస్త్రహా. (వ్రా.వ్ర.పా.)

సూక్తము—91

ఋషి—వీతహవ్య పుత్రుఁడు అరుణుఁడు.

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

(1)†జ్యోతిశీర్షవృత్తము ॥*

నంచలన శక్తులన్ సర్వాన వ్యాపించి
మించు దమ జాత మౌ మిత్రానిలాఽఽశిన్ బి
పంచితముగాఁగ విశ్వానన్ మహితాన
నించు హవిషమ్ము కాంతిన్ వర్ధిలంగాను
బ్రాంచిత విభుత్వ వైభావాలు సఖ్యాల
సంచిత మహేష్టి విశ్వాఽగ్నుల్ సువిస్తార
చంచలత సర్వమున్ సౌభాగ్యముల్ నింపు ॥

2769

†(2) అగ్ని అగ్నిని వెల్లు అగ్ని జలమున నిల్చు
అగ్ని వాయువులను నంతర్గతని నిల్చు
అగ్ని ఆకాశాన నల మృతతుల నుండు
నేత్రైక మై అగ్ని యెనఁగు నన్నింటిలో
ఆతిరస్కృత శక్తి నఖిల ప్రాణుల నిల్చు
నణువణువులో నుండు నంతటన్ దా నుండు ॥

2770

†(3) దక్షులన్ దక్షుఁడై తనరుఁ గృతువులన్ గృతువుగాఁ
గ్రాంత రశ్మిలలోనఁ గ్రాంత దర్శిగ నిలిచి
వసువులన్ వసువుగా నసమాన గతి సృష్టి
దివి భువుల నన్నిటన్ దేజరిలు విశ్వాన
నేత్రైక మై నిలిచి యెన లేని శ్రీలతో
నద్భుతముగా నగ్ని అలరారుచుండులే! ॥

2771

†(4) అగ్ని సర్వ మ్మృదుచు నఖిలమ్ము నిండు
విశ్వాన వ్యాపించి విశ్వంభరత మీటి
ఆరుణ శక్తుల నొంది అల్ల ఉష రూపాలఁ
గాంతి కిరణాఽవళుల క్రాంత దర్శితాల
నత్యంత పరిశుద్ధ నిత్య శక్తులు క్రాల
మృతస్థానమునఁ గూడ మించి జన్య మౌను ॥

2772

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“అతిజగతీ”చందము (18), సప్తపది.

†(5) అగ్ని కీలులు విద్యుదద్భుత దీప్తులన్
 జిత్రాఽతిచిత్రమై చెలువొంద రశ్మలే
 కేతువులుగాఁ దనరి ప్రాతరుషస్సులన్
 సర్వ గోళాలలో సకల లత తరు తతుల
 జడ పదార్థాలలో జలములన్ జల తీర
 ప్రాంతాల విలసిల్లు నంత మెనయని దివ్య
 శక్తులన్ ఓషధులు స్వయం పోషక గతుల
 నగ్ని రూపమ్ము లే ఆన్నముఖములుగాఁగ
 అలరారు మేఘాల నగు వర్ష శీలాల
 సిరి సంపదలు వెలయఁ జెన్నొందు దివ్యాగ్ని ॥

2773

†(6) సత్యమే గర్భమై సకల భూతాఽఽవళుల
 సంజనిత మై వెల్గు రంజితౌషధులుగా
 అప్పు లనిలాలలో నలరారుటయె కాక
 బద్ధ విరుద్ధమై పరలేడి పదార్థాల
 నోషధీతతులలో నుజ్జ్వల శక్తులన్
 విశ్వ వ్యాప్త మౌచ విమల దీప్తుల నగ్ని
 సంతరాంతర గతుల వింతగా జన్మించి
 సర్వ సమత్వాల సకల భక్షక మాను ॥

2774

†(7) అనిలాల కంపాల నద్భుతముగా వెలిగి
 సర్వౌషధుల నిండి నకలాన్నములనుండి
 అజర మా శక్తులన్ అఖిల యాచాలతోఁ
 గాంతి రథ గతులతోఁ గ్రాంత శక్తుల వరలి
 వ్యస్త శక్తుల సమస్త సమిప్తి శక్తుల మీఱ
 నక్షయ గతి నగ్ని దక్షతన్ వెలుఁగొందు ॥

2775

†(8) విశ్వ సృష్టి యజ్ఞాలను విమల మేధ రూప మంది
 వెలుఁగొందెడు నగ్ని శక్తి విస్తృతమా కార్యాలను
 హవి గ్రహీతగాఁగ నిలిచి అర్చితము పరిభూత మై
 మతి రీతుల వృద్ధిపరచి మహిమాన్విత శక్తులతోఁ
 బాగ్నిలు చైతన్య గతులఁ బ్రభా భాసితములు చేసి
 దివ్య జ్ఞానమ్ము మీఱఁ దేజరిల్లు లోకాలను ॥

2776

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) వేద తెన్నియున్న గాని విశ్వమున వ్యాపించుచు
 నగ్ని శక్తి వెల్లుచుండు సప్తరూపపు గతులు మీఱ
 మనన శక్తి విశ్వమున మహితమై తనరూపితి
 దివ్య దేవతాళు లెల్ల దేజరిల్లు మహా శక్తి
 ఆహారమై తనరుచు నమృతత్వము వర్తిల్లగ
 నన్నియుఁ గుళ లొచు సదా అదృతముగా నిలుచును ॥

2777

†(10) హోత కార్యము నీదెఁ ట అగ్ని దేవుఁడా
 పోత్ర కార్యము నీదెఁ పొనరఁ యిటు కార్యము
 నేష్ట కార్యము నీదెఁ నెగదొందు నత్య గతి
 నావృతత్వము నీదెఁ అగ్నిధుఁడవుఁ నీవెఁ
 అతి ప్రళంసల నొందు సద్వర్ణుఁడవుఁ నీవెఁ
 బ్రహ్మ వౌచువుఁ నీవెఁ వరలు యజమానుఁడవుఁ
 గృహ పతివి నీ వౌడుఁ కెరలు నిర్మాత్ముఁడవుఁ
 దమ రూప శక్తిగాఁ దనరారుచువుఁ నీవెఁ ॥

2778

†(11) అగ్నిశక్తి మర్త్యాశికి నమృతముగ నలరుచుండు
 నమృతుం డౌ దీనిధి కద హవిస్సుగాఁగ నలరారును
 నమిధ కాఁగఁ దనరారును సకల విశ్వమునందు
 హోత దేవతాళి మధ్య నొనర దౌర్య గతినె నిల్చి
 అద్వరీయ కార్య మౌచు హవిషాశిని నందింతువుఁ
 అతిలోకపు నీ శక్తుల నవగ్రహితిఁ బ్రకటింతువుఁ ॥

2779

†(12) అగ్నిరూపముఁ బెల్లు నమృత వాక్కులు సదా
 తుష్టి ప్లష్టల నిచ్చు సృష్టి వడ ముక్తతులు
 అష్ట వసు శక్తులన్ అభిల సంపద లలర
 వర్ధమానుం డౌచు వర జాతవేదుండు
 జ్ఞాన రూపము మీఱ సద్గుణ పుంజాల
 సర్వాన సందీప్తి పర్వాల నెలకొల్పు ॥

2780

†(13) అతిపురాతన మౌచు సత్కాధునిక మౌచు
 నిత్యత్వ శక్తిమై సత్య రూపము వెలుఁగ
 నర్థాంగిగాఁ గాంతు లభిలము నిండఁగా
 నవినాశావ మౌ సతులిత మౌ దీప్తు
 బుష్టతల్ తేజాలు నుజ్జ్వలముగఁ దనర
 నాంతరగతులతో నభిలమునను మండు ॥

2781

†రచయితః—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ వల్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(14) అశ్వినీగత మౌచ నా మేషమున నలరి
 ఉచ్చ శక్తులు మీఱ నుష్ణగతి సరుణుండు
 వృషభమ్మునను వరలి వెలయ సోమాఽమృతము
 కీలులన్ గేలులన్ గెరలు కాంతుల లీల
 నపురూప చారుతరాఽగ్నులన్ హృద్గతుల
 నిత్యతన్ దివ్యత్వ మత్యంతమును బొందు ॥

2782

†(15) చంద్రాఽమృత శక్తి సదమల మృతముగా
 సౌరాగ్ని సర్వమ్ము జ్వలియించు మహిమమై
 ఆతివిపుల తేజాల నవరిమిత మౌ నగ్ని
 సృష్టి వసు శక్తులను వ్యష్టి సమిష్టులుగ
 హవిరాస్యమై వెలుగ నవిహార్యమై అగ్ని
 సద్వీర్య శక్తులన్ జగ మంతటన్ నింపు ॥

2783

సూక్తము---91

ఋషి—వీతహవ్య పుత్రుఁడు అరుణుఁడు
 దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—2

(1)†ఆరుణశ్రీవృత్తము॥*

శబ్దాఽనిల తరంగాల సదమల మౌ శక్తులన్
 అబ్ధాఽమృత జలాన్విత యతనపు వర్షాఽచ్చ ని
 స్రబ్ధా¹ఽఽత్ర హవిషాశుల్ విశద వర యజ్ఞాల ని
 శ్శబ్దోత్తమజ మాహాత్యు చయములు వర్దిల్లగా ॥

2784

†(2) ఆఖిలమౌ లోకాల నఖిల పదార్థాల
 ననిలాల సలిలాల నాకనపు మృత్తులన్
 ఆఖిల గృహాలలో నతిథిగా నలరారి
 అగ్ని తేజము నిచ్చు నాదుకొను నన్నిటను
 జన రంజక మౌచుఁ గనుల రంజక మౌచుఁ
 దిమిర భంజక మౌచుఁ దేజమ్ము నొనఁగుచున్
 విశ్వ వ్యాప్తమ్ముగా నశ్వ శక్తులు మీఱ
 శాశ్వత గతి వెల్గు శర్మ మహత్వముల ॥

2785

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“అష్టి”చందము (18). 1, “ద-ద”ల ప్రాసమైతి.

†(3) దక్షత్యముల మహిత దక్ష శక్తిగ వెలిగి

కృతువులలోన సుకృతువుగాఁ దనరారి
కౌంత దర్శులలో మహాకవిగాఁగను వరలి
వసు తతుల వసువుగా వరలుచున్ విశ్వాన
నేకైక శక్తిగా నెసఁగి దివి భువులందు
సిరినంపదలుగాఁగఁ జెలఁగుచుండును నగ్ని ॥

2786

†(4) అగ్నియోనిగ నిలువ నఖిల పాణిలు పుట్టు

నగ్ని దారణ శక్తి నఖిల తిమిరము పోవు
సౌబగై న ఉషసాశి సూర్య రశ్మిలు కాఁగఁ
బృథ్వలన్ దేజాలు పొన రొందు నగ్నులన్
అత్యంత శుద్ధమై నిత్య సత్యత్వాలఁ
బ్రతిఱుతువులోఁ గూడఁ బ్రాణ శక్తిగ నిలుచు ॥

2787

†(5) శబ్ద శక్తి పరంపరలు జంఝామారుతముల మీఱ

సీరములను వర్షించెడి వారిదముల తట్టితలు
ఉషఃకన్య జండాల్లె ఉజ్జ్వలముగ వెలుఁగొందఁగ
నఖిలమ్మునఁ బ్రజ్వలించు నాస్యమ్మున జడ పదార్థ
మలరఁగ హవిస్సుగాఁగ నపురూపపు జీవ శక్తి
దివ్యమైన శోభాఽఽ శులు నవ్య నిత్య కాంతు లీనఁ
జిత్ర వర్ణ సంక్లిష్టత చెలఁగ జల మృత్తతులను
నోషదులై స్వయంభువత సుర్వి నభిస్పష్టము లగు ॥

2788

(6)†దీపితవృత్తము॥*

సత్య శక్తి గర్భ మౌచు సత్య సలిలమందు నిండి
మృత్యు వొందనట్టి శక్తి మింటి మెఱయు లేజ మౌచు
నిత్యమైన విశ్వరూపి నిర్జర గతు లొందుచుండఁ
బ్రత్యభిజ్ఞమైన దివ్య భవ్య జనని దీప్త మౌను
బ్రత్యయమ్ము దూరమైన ప్రాకృత తిమిరాశు లెల్ల
మత్యరూప¹తత్త్వ మౌచు మాన్య రహిత శక్తి కాఁగ ॥

2789

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

*“అత్యష్టి”చందము (17). 1. మతి+అరూప==మత్యరూప.

(7)†జయవృత్తము॥

అనలామలదీప్తి చృట లనిలమ్ములఁ గంపితమై
ప్రజుతామృత దారామృత రమణమ్ముయి రంజితమై
నినదోజ్జ్వల మేఘాశుల నెగదొందఁగ నింగిని దా
జనితమ్ముయి సృష్టిష్టిగ జ్వలిత మ్మగు దక్షతమై
వినుతామర శక్తి డ్యుత విమల మ్మగు రథ్య గతిన్
ఘనతామరశతోద్యామృతజగము దీప్తులమై జయ మౌ ॥

2790

†(8) మేఘరూపము గతుల మిన్నులన్ వ్యాపించి

కామ రూపాలతోఁ గాంతులన్ వెల్లుచున్
మతి శక్తి హోతగా మహితాగ్నులే పీఠఁ
గాంతు లశ్వము లొచు గగనాన నిగమాల
నుజ్జ్వల వద శక్తి సురుకులన్ బరుగులన్
అంతటన్ దిరుగాదు సనల మనిలము కాఁగ ॥

2791

†(9) విశ్వ యజ్ఞమ్ములో విమలాగ్ని జాలాల

ఋత్విక్కులై సృష్టి తర్తవిజ్ఞు లలరార
హోత లై జగమందు దాత లై తాత లై
అనల శక్తులు వరలు సత్యవృత్తము లొచు
సర్వపక్షత శక్తి సకలాన వ్యాపించి
సర్వ వక్షత లొసర సర్వ రక్షత మౌచు ॥

2792

†(10) హోత గత మౌ శక్తి ఒనరఁగా నీ దాను

పోతవ్య గత శక్తి పొనరఁగా నీ దాను
నిచ్చారహిత రూప మెనలేని నిర్మమత
నీ దాను విశ్వాన నిత్య సృష్టిని నెఱపు
బ్రహ్మ కృత యజ్ఞాన వరలుదునులే అగ్నిః
గృహపతిగఁ బురపతిగ నిహ పరమ్ములలోన
అఖిల భువనపతిగ నలరుదుఁ నీ వగ్నిః
నిత్య దమ శక్తులన్ సత్య స్వరూపమ్ముగా ॥

2793

(11)†అ॥వె॥ సృష్టి సమిధ కాఁగ వృష్టి సమిష్టులన్

అమృత శక్తి నిత్య హవిసు లగును
హోత వౌచు సృష్టి సుజ్జ్వల దీప్తులన్
అగ్నిః దూత వౌచు వఖిల జగతి ॥

2794

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వృహర్ష"

*"వృతి"వృందము (18). పటపది.

†క॥ మృతి నొందెడి పొణి తతికి
నతతము దేహఁనువర్తిఁ జరియించుచు ను
ద్భృతి ననువుల కృతి ననిలాఁఁ
వృతి గగనాగ్నులు సురూప వేష్టిత మగుతన్ ॥

2795

(12)†క॥ శబ్దమయ మై అనలము
శబ్దమ్ముకతాన వెల్లు జాజ్వల్యత ని
శృబ్దగ శ క్తితతుల మై
నబ్దగ మై దివ్యతత్త్వ యజ్ఞాంగమై ॥

2796

†క॥ మత భేదము వరలంగా
ఋత ఋక్ తతి వాక్కు లెల్ల గృతి నత్యములై
ఆతులిత సంపద లిచ్చుచు
సతతము మహితాగ్ని శ క్తి చదలున వెల్లున్ ॥

2797

†(13) ఆద్యంతము లేని అగ్ని అతిపురాతన మైన అగ్ని
నిత్య నూతన మౌచును నిగమాగమ వేద్య మౌచు
అఖిల వస్తు సంచయాల నసంఖ్యాక పొణి కోటి
నంతర్గతి నలరుచుండు నంతరంగమందు నుండు
హృచ్చక్తిని నజయ్య మై నెనఁగు నగ్ని ఆరకుండ
సర్వమ్మున కధివతిగా సర్వాత్మగ వెల్లుచుండు ॥

2798

†(14) అగ్ని శ క్తి మేషాదిగ నలరారును వృషభాదులఁ
గీలులతో వెలుఁగంగా జ్వాలల మై దీప్తులతో
జన్మల దేహదులందు హృన్మతులన్ జఙ్గాదుల
సౌర మండలాల వెలుఁగు చారు గృహ ఋక్ష తతుల
మండి నిలిచి చెలఁగుచుండి నిండు సృష్టిఁ దనరుచుండి
అఖిలమ్మున కాత్మ వోలె నలరారును నగ్ని సదా! ॥

2799

†(15) దీప్తులతో నగ్ని శ క్తి లేజరిల్లు రీతిగా
ననలమ్మున పుత రూప మ్మంతర్గతమౌ భాతిగ
అగ్ని ముఖమ్ముందు హవిసు లలరారును విశ్వమ్మున
నతిసూక్ష్మ మౌ గతిమై అతిబృహత్తర వరముగ
నతిలోక ప్రతీపాల నరుణ శ క్తి దీప్త మౌచు
నగ్ని నిత్య జ్యోతి కాగ నఖండముగ వెల్లొందును ॥

2800

†దశమయతః---వాఙ్మయ మహాఽఽక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

సూక్తమ్—92

ఋషి:—శార్యాతో మానవః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

ఛందః—జగతి

- (1) యజ్ఞస్య వో రత్నం విశ్పతిం విశాం హోతారమక్తోరతిథిం విభావసుమ్ ।
శోచంచుష్కసు హరిణీషు జర్భురద్ వృషా కేతుర్యజతో ద్యామశాయత ॥ 1040
- (2) ఇమమంజస్సాముభయే అకృణ్వత ధిర్మాణమగ్నిం విదతస్య సాధనమ్ ।
అక్షం న యహ్యముషనః పురోహితం దనూనపాతమరుషస్య నింసతే ॥ 1041
- (3) జశస్య నీథా వి పజేశ్చ మన్మహే వయా అస్య ప్రహతా ఆసుతరవే ।
యదా ఘోరాసో అమృతత్వమాశతాదిజ్జనస్య దైవ్యస్య చర్కిరన్ ॥ 1042
- (4) ఋతస్య హి ప్రసీతిర్ద్యౌరురు వ్యచో నమో మహ్యగరమతిః పనీయసీ ।
ఇత్తో మితో వరుణః స చిత్తిరేఽథో భగః సవితా పూతదక్షసః ॥ 1043
- (5) ప్ర రుద్రేణ యయినా యన్తి సిన్ధవన్తిరో మహీమరమతిం దదన్తిరే ।
యేభిః పరిజ్ఞా పరియన్నురు జగ్గయో వి రోరువజ్జతరే విశ్వముక్షతే ॥ 1044

1. ముభయే అకృణ్వత, 2. వయా అస్య ప్రహతా అను, 3. ఘోరాసో అమృతత్వ. (వ్యా.వర్గ.)

- (6) క్రా॒ణా రుద్రా॑ మరుతో విశ్వ॑కృష్టయో ది॒వః శ్యే॒నాసో¹ అసు॑రస్య నీశయః ।
తేభి॑శ్చష్టే వరు॑ణో మి॒తో² అ॒ర్యమే॒న్దో³ దే॒వేభి॑రర్వశేభి॑రర్వశః ॥ 1045
- (7) ఇ॒న్ద్రో భుజం॑ శశ॒మానా॑సో ఆశ॒త సూ॒రో దృశీ॑తే వృష॑ణశ్చ పౌం॒స్యే ।
ప్ర॑ యే న్య॑స్సార్హ॒ణా తత॑క్షిరే యు॒జం వజ్రః॑ నృ॒షద॑నేషు కార॒వః ॥ 1046
- (8) సూ॒రశ్చి॑దా హ॒రితో⁴ అ॒న్య రి॒రమ॑దిన్ద్రాదా కశ్చి॑ద్భయతే తపీ॑యసః ।
భీ॒మస్య॑ వృ॒ష్టో జ॒తరా॑దభి॒శ్వసో॑ ది॒వేది॑వే నహు॑దిః⁵ స్తన్న॑జాదితః ॥ 1047
- (9) స్రో॒మం వో⁶ అ॒ద్య రుద్రా॑య శి॒క్వసే॑ క్షయ॒ద్విరాయ॑ సమ॒సా ది॒దిష్ట॑న ।
యేభిః॑ శి॒వః న్య॑వాగ్ం⁷ ఏ॒వయా॑వభి॒ర్దివః॑ సిష॒క్తి న్య॑య॒శా నికా॑మభిః ॥ 1048
- (10) తే హి ప్ర॑జాయా⁸ అభ॑రన్త వి శ్ర॒వో బృ॒హస్ప॑తి⁹ర్వృష॒భః సోమ॑జామయః ।
య॒జ్ఞైర॑థర్వా ప్ర॒థమో॑ వి దార॒యద్దే॒వా ద॒క్షైర్బృ॑గవః సం చి॒కిత్సి॑రే ॥ 1049
- (11) తే హి ద్యా॑వాప్య॒థివీ భూ॑రిరేత॒సా నరా॑శంసశ్చతు॒రగో॑ యమో॒దితిః॑ ।
దే॒వస్త్య॑ష్టా ద్ర॒విణో॑దా⁹ ఋ॒భుక్ష॑ణః ప్ర॒థోద॑సీ మరుతో వి॒ష్టుర॑ర్హిరే ॥ 1050

1. శ్యేనాసో¹ అసురస్య, 2. మి॒తో² అ॒ర్యమే॒న్దో³, 3. మానాసో³ ఆశ॒త, 4. హ॒రితో⁴ అ॒న్య, 5. నహు॑దిస్తన్న,

6. వో⁶ అ॒ద్య, 7. న్య॑వాగ్ం⁷ ఏ॒వ, 8. ప్ర॑జాయా⁸ అభ॑రన్త, 9. దా⁹ ఋ॒భుక్ష॑ణః (వ్యా.ప్ర.)

- (12) ఉత స్య న¹ ఉశిజాముర్వియా కవిరహిః శృణోతు ఋద్వ్యో² హవీమని ।
 సూర్యామాసా విచరంతా దివిక్షితా ధియా శమీనహషీ³ అన్య బోధతమ్ ॥ 1051
- (13) వగ్ర సః పూషా చరతం విశ్వదేవ్యో⁴ ఒపాం నపాదవతు వాయురిష్టయే ।
 ఆత్మానాం వస్యో⁵ అభి వాతమర్చత తదశ్వినా సుహవా యామని శృతమ్ ॥ 1052
- (14) విశామాసామభయానామధిక్షితం గీర్భిరు స్వయశసం గృణీమసి ।
 గ్నాభిర్విశ్వాభిరదితిమనర్వణమక్తో⁶ ర్యువానం నృమణా⁷ ఆధా పతిమ్ ॥ 1053
- (15) రేభదత్య జనుషా పూర్వో⁸ అంగిరా గ్రావాణ ఉర్ధ్వా అభి చక్షురధ్వరమ్ ।
 యేభిర్విహాయ⁹ అభవద్విచక్షణః పాతః సుమేకం స్వధితిర్వనన్వతి ॥ 1054

సూక్తము—92

ఋషి—మనువుత్పరీడు శర్యాతుడు†

దేవత—విశ్వేదేవతలు

- (1)*క॥ సురలారః యజ్ఞ నేతను
 వర జనపాలకుని దేవపతి హోతను స
 త్వర మహిత దీప్తు నతిథిగ
 మెరయుచున్నట్టి యగ్ని మెచ్చడు మీరల్ ॥

2801

1. ఉతస్యనఽఉశిజా, 2. నహషీఽఅన్య, 3. వస్యోఽఅభి, 4. మక్తోవానం, 5. నృమణాఽఆధా,

6. పూర్వోఽఅంగిరాగ్రావాణఽఉర్ధ్వాఽఅభి, 7. యాఽఅభవ. (వారి వగ్ర)

†వారాహమిహి 15వ సంపుటము 261వ పుటలో సీ సూక్తమునకు “ఋషులు మనువుత్పరీడు శర్యాతుడు”గాను, దేవత “బహు దేవతలు”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల స. పుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో ఋషి “శర్యాతుడు”గాను, దేవత “విశ్వేదేవతలు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ శుష్కఘాతౌషధుల¹ నెల్ల సుక్తి జేసి
హరిత వర్ణౌషధుల² నెల్ల గరముఁ దినుచు
కామ వర్షిత కేతువై గాఢిలు వహ్ని
యఖిల యష్టవ్యుఁడై దివ మాశ్రయించె ॥

2802

(2)*గద్యము॥

దేవ మసుష్యులుభయులు శీఘ్ర రక్షకుని, దారయితను, అగ్నిని, యజ్ఞమును సాధించు
వానిగా నొనర్చిరి. ప్రకాశమాన వాయువుయొక్క పుత్రుఁడు పురోహితుఁడగు
నగ్నిని నుషస్సులు స్వరశ్మలచే నాదిత్యుని వలె నాశ్రయించుచున్నవి ॥

2803

(3)*గద్యము॥

ఏ కాలమందు భయంకరము లగు నగ్నిజ్వాలలు నాశము నొందుచున్నవో! పిమ్మట మా
ఋత్విజులు దేవనా సంబంధుఁడగు నగ్నికొఱకు హవ్యము నొసంగఁగలరో! యా
కాలమందు నన్మత్స్రత్యుఁడగు నగ్నికి మా వృజ్ఞానములు సత్యము లగుఁగాత
మని కోరుచున్నాము. మరియు మా యన్నాదులు భక్షణార్థము ప్రహితము
లగు నని కోరుచున్నాము ॥

2804

(4)*గీ॥ అతిశయం బగు దివ మతివ్యాప్త మైన
యంతరిక్షంబు మరియుఁ బర్యంత రహిత
యైన పృథ్వీయు యజ్ఞాగ్ని కాదరమున
నమనమును జేయుచుండెను సమత గలిఁగి ॥

2805

*గీ॥ పిదప నిట్టి యగ్నిఁ బేర్చితో నిందుగ్రిండు
వరుణ దేవ భగులు పరమ సవిత
శుద్ధ బలముఁ గలుఁగు సుర సమూహంబును
దెలిసికొనుచు నుందుఁ బెల్లముగను ॥

2806

(5)*గీ॥ స్కందన స్వభావ సకలాప్పులు మరుద్గ
ణంబుతోడ వెల్గు డంబు మీర
నా మరుత్తు లెల్ల సతీశయ పృథ్వీని
బరిభవించుచుండెఁ బలు విధముల ॥

2807

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఘాతౌషధుల నెల్ల (ప్రా.ప్ర.పా.), 2. వర్ణౌషధుల నెల్ల. (ప్రా.ప్ర.పా.)

గీ॥ ఆల మరుత్తులతోఁ గూడి యమర నాథుఁ
డధికవేగముఁ బూనుచు¹ నమరుచుండెఁ
జారు శబ్దంబుఁ జేయు పరస్పర డల్ల
వానితోఁగూడి² తడుపును బహు జగత్తు ॥

2808

(6)*గద్యము ॥

మేఘమున కావాసభూతులు, అంతరిక్ష సంబంధులు, శంసనీయగతులు, వ్యావృత్త మనుష్యులు
సగు మరుత్తులు స్వాధికారకర్మయం దుండిరి. ఆశ్వములు కల్గ దేవతలతోఁ గూడ
సోమవంతుఁ డగు నిందుఁడు చూచుచున్నాఁడు. వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు,
అర్యముఁడు, మరుత్తులతోఁ గలిసి చూచుచున్నారు ॥

2809

(7)*గీ॥ చానవుం వతిసుతి భాసమానుం³ దౌట బుధులు పాలనమును బొందుచుందుఁ
సూర్యుఁడు సంస్తుతి శోభిల్ల నందరు నప్సిస్తు విషయంబు చాలఁ గాంతు
రిందుఁడు స్తుత్యుడై యెనఁగింగ బలమును సంపంబుగా జను లందఁగలరు
స్తోత లీ యిందుని⁴ స్తుతి పూజలన్ సుప్రసిద్ధంబులుగఁ జాలఁ జేయుచుందుఁ

గీ॥ యజ్ఞ కర్తలు తమ తప యజ్ఞ గృహము, లందు నే యజ్ఞము నొసర్ప నతిశయ పఁగు
ఘనత⁵ వసియింతురో: యట్టి కర్మమందు, వజ్రిము సహాయపడును⁶ నవ్వారి కాఁగ ॥

2810

(8)*గీ॥ సూర్యుఁ డీ యింద్ర పరమాత్మ శోభవలన
సముచితాశ్వాశి¹ పేరేపణమును జేయు
నెట్టి సురుడైన సృష్టిలో హెచ్చు భీతుఁ
డైన దానికిఁ గారణ మగును హరియె ॥

2811

*గీ॥ కామ వర్షితయై బహు భీముఁ డైన
నింద్ర పరమాత్మ వల్లనే యెవ్వఁ డైన
నంతరిక్షంబువల్ల నత్యంత సహన
శీలుడై శబ్దమును గడుఁ జేయుచుండు ॥

2812

(9)*గీ॥ ఆశ్వములవైని వచ్చెడు నా మరుచ్చ
యంబుతో జ్ఞాతిమంతుడై యధిక కీర్తి
నెనఁగి సుఖకరుడౌ పరమేశ్వరుండు
స్తవ మొనర్చును బుధులకు దివమునుండి ॥

2813

*రచయిత:—రావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. డధికవేగముఁ జేయుచు, (తొ.పా.), 2. వానితోఁ దడపుచుండెను, (తొ.పా.), 3. భాసమానుండుకాగ, (తొ.పా.),
4. భక్తు లీ యిందుని పరమ పూజల సుప్రసిద్ధంబులుగఁ బీఠితి జేయుచుందుఁ, (తొ.పా.), 5. కడక వసియింతురో,
(తొ.పా.), 6. వజ్రిము సహాయమును బొందు నవ్వారిగాగ. (తొ.పా.), సహాయము పడును నవ్వారి
కాఁగ. (పొ.పొ.పా.)

*గీ॥ అల మరుత్తులఁ గూడుచు నరులఁ ద్రుంచు
చున్ రణంబున శక్తుడై చూడఁబడెడు
రుద్ర దేవునకుం జాల భద్ర మైన
స్తోత్రమును బొందఁజేయుఁడి! సూరులారా: ॥

2814

(10)*చ॥ అతిశయ కామవర్జిత, బృహస్పతి, సోమరతుల్, ²సురల్ సదా
తత మగు నన్నసంపద నితాంతముఁ గూర్చెద రల్ల³ మౌని తా
మతిని నధర్వముఖ్యుడయి మాన్యుల⁴ దృప్తులుగా నొనర్చు ద
త్కృత మగు నిష్ఠిఁ జేరి విబుధేందువులు కార్యము లెల్లఁ జేయరే: ॥

2815

(11)*గద్యము॥

బహుదకములు గల ద్వాపా భూములు యముడు, ద్రవిణోదన్ను, అగ్ని, ఋతువులు,
రుద్రవత్సులు, మరుత్తులు, రుద్రులు, ఈ విశ్వే దేవతలు సగ్ని చతుష్టయ సహితుఁ
డగు సగ్ని యా సరాశంస నామధేయాగ్నియందు విష్ణువు స్తోతలచే
బాజింపఁబడుచున్నారు ॥

2816

(12)*గద్యము॥

మరియుఁ గామయమాను లగు ఋత్విజ్ఞుల మహా స్తుతిని సంతరిషభవ దేవుడు దేవతలకు
హవ్య మిచ్చెడు యజ్ఞమందు వినెదరుగాక! దివమున సంచరించెడు సూర్యాచంద్ర
మస్సులు బుద్ధివలన నీ స్తోత్రమును నాలకించెదరు. కర్మవతి యగు నో వృద్ధిః
ఓ దివమా! మీరు స్తోత్రమును బ్రజ్ఞచేఁ దెలిసికొనుడు: ॥

2817

(13)*గద్యము॥

పూషదేవుడు మా ఆంగమమును విశేషము రక్షించుఁగాక! విశ్వదేవ హితుం డగు నపాన్న
పాద్వాయువు యజ్ఞ నిష్కృత్యర్థము రక్షించుఁగాక! సర్వాత్మభూతుఁ డగు వాయువును
వనసీయుడై తెలిసికొనునుగాక! ఓ యశ్వలారా! శుభాహ్వానులై మీరు మా యాగ
గమనమందు స్తోత్రమును వినుడు: ॥

2818

(14)*సీ॥ సంసారభయహీన సజ్జనాంతర్వర్తి సతికిర్తి నగ్నిని నాశ్రయించి
యమరపత్నులఁ గూడు సమర మాత దితిని పమల వాక్యంబుల వేడియుండి
రాత్రికిఁ దేజస్సు నాత్రిఁ గూర్చెడు చంద్రుని నధిక సంస్తవముల నధిగమించి
మానవ ప్రేమను బూనెడు నాదిత్యు సంతసంబున మేము సంస్తవించి

గీ॥ సర్వ పాలకుఁ డౌచు నభర్వ రీచి, వెలుగుచుండెడు నట్టి యా వేల్పు రేని
నతిశయం బగు భక్తిని నాశ్రయించి, వేడుచున్నార మెక్కువ ప్రీతి⁵ బూని ॥

2819

*రచయిత:—తావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. బొందఁజేయుఁడి! మీరు సూరులారా! (ద్రా.వృ.పా.), 2. సోమరామరుల్ గడున్, (తా.పా.), 3. రెల్ల దేవులన్,
(తా.పా.), 4. మాన్యులగా నొనరించెగాదె. (తా.పా.) 5. ప్రేమఁ బూని. (తా.పా.)

(15)*గీ॥ ఆంగిరోమహర్షి యజ్ఞంబునం బ్రిత్నుఁ
డగుచు వేడుచుండె నమర వరుల
గ్రావ లెత్తఁబడుచుఁ గమనీయ సోమంబుఁ
జూచుచుండు మునులు చోద్య మంద ॥

2820

*గీ॥ అట్టి గ్రావలఁ బట్టిన యచ్చ శబ్ద
ములను నిందుఁడు హృష్టఁడై వెలిఁగె వాని
వజ్రము నుదకవంతమౌ పథమునందు
జలము పడున ద్దానరైను శక్తిఁ బూని ॥

2821

సూక్తము—92

ఋషి—మనుపుత్రుఁడు శర్యాతుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

(1)†క॥ అనిలము రథమై తనరఁగఁ
బ్రణుత మౌ యజ్ఞ తతుల రాజిత దీప్తిన్
ఘన విశ్వ దేవతాశి హ
రిణుల సురూప మలరారు ఋత మౌ శక్తిన్ ॥

2822

†క॥ బహు దీప్తుల యజ్ఞమ్ముల
ముహుర్ముహూర్థన్మ మంది మూర్తి జ్వాలా
విహిత మ్రై హోత జగతి
మహితపుఁ గేతువుగ గగన మణిగా వెల్లున్ ॥

2823

†(2) అపురూప మౌ దీప్తి నమల మౌ శక్తులన్
దర్మ దీపమ్ముగాఁ దనరారు ననలమ్ము
సాధనముగా విశ్వ సర్వస్వమున నిండు
నగ్ని దేహమునుండి ఆత్మపుత్రుఁడు కాఁగ
అమర తెజము పుట్టి అతిపురోహిత శక్తి
నద్భుత ఫలములన్ అనురూపగతి నిచ్చు
నఖిల లోకమ్ములను సుఖ శాంతు లొప్పార
అత్యంత పరిశుద్ధ మైన జన్మము మీట ॥

2824

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) వాగ్రూపముల నిండు వహ్ని శక్తులు బహుశ
 మహితత్వములు మీఱ విహరించు విశ్వాన
 దివ్య మై నవ్య మై తేజరిలు దీప్తులన్
 ఆమృతతత్త్వము తనర నసుర శక్తులఁ దునిమి
 దశ దిశలలో నిలుచు నిశి రూప దుశ్శక్తు
 లన్నింటి విధ్వంస మలవోకగాఁ జేసి
 అతిలోక మూర్తిగా నజయ్య శక్తిగా
 నక్షయ్యమౌ గతుల నలరుచున్ వెల్గొందు ॥

2825

†క॥ సత్యమ్మా గతులు వెలయ
 నిత్య మహత్వమయ శబ్ద నిశ్శబ్ద తతుల్
 మృత్యు విరహిత విశుద్ధ సు
 కృత్యమ్ముల నన్ని విమల పుణి తనరారున్ ॥

2826

†(4) ఇంద్రుండు మితుండు నెనఁగు వరుణుండు
 వరమ పూత సుదక్ష భగుండు నాదిత్యుండు
 సత్య మాధారముగ సర్వమ్మునను నిలిచి
 ఆకసమ్మున వెలుఁగు నలరారు లోకాల
 దివి భువు లన్నింటఁ దేజరిల్లుచు నిలుచి
 విశ్వ దేవత లౌచు నశ్వ శక్తులు వరల ॥

2827

†(5) అతివృక్కష్ట మైన అతిలోక రుద్ర గతి
 మరుదాశి వర్దిల్లి సలిలాశి సింధువుల
 వృక్కతి పాత్రము లౌచు వరలంగ విశ్వాన
 జతర మై అనలమ్ము జర రహిత రూపాల
 గర్జించి జగములోఁ గ్రాలు జయ శక్తులన్
 భర్జించి దుష్టాశి నిర్జించు నిత్యమ్ము ॥

2828

†(6) ఆకాశ మనిలమ్ము నల జల మృత్ తతులు
 ఆవాస మై నిలిచి అగ్ని వెల్గును సదాః
 అర్యమేంద్రులు మితు లమల వరుణుండు నా
 దివ్య దేవాఽవక్షులు దివులలోఁ దేజరిల
 రుద్ర శక్తులు మీఱ భద్రమౌ రూపాల
 నియతమౌ కర్మలన్ నిత్య మై వెల్గొందు
 సత్య మై విశ్వాన సత్యమలమౌ శక్తి
 మత్యమలమౌ దీప్తి మృత్యు రహిత మ్మాను ॥

2829

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) దశ దిశలఁ దనరారు తరణి శక్తులు మీఱ
 సృష్టిలో యజ్ఞాలు వ్యష్టి సమిష్టులుగ
 నింద్ర లక్ష్మమ్ముగా నెనఁగులే! అనలాలు
 వజ్ర శక్తుల నిలిచి ప్రకృతి పురుషుల ద్వంద్వ
 గతి పడుగు పేకలు గాఁగ వరలుచున్ నింగి
 మేఘ జాలము లెల్ల మించు జల పూర్ణ మై
 జగతి జలముల నిచ్చి అగణిత మౌ నిత్య
 సత్య గతు లొప్పార సర్వ మనల మ్మాను ॥

2830

†(8) స్వర్ణ దీప్తులు వెలుఁగఁ బూర్ణ చిన్మయ గతులఁ
 బ్రతి దివమ్మున నిలిచి ప్రతి పృథ్విలో నిలిచి
 ఆకాసమ్మున నిండి అఖిలమ్మునను నిండి
 విశ్వ జరరము కాఁగ విమల మౌ శక్తులన్
 సంరక్షణమ్ములన్ సత్కామ పుంజాల
 బాధ వేధలు లేని ప్రాణ వాయువు తనర
 సూర్యాగ్ని కిరణాలు సృష్టిలో వ్యాపింప
 సర్వ తేజశ్శక్తి నదమల మై వరలు ॥

2831

†(9) వీర వీర్య రూప మైన విమల రుద్ర శక్తు లెల్ల
 నగ్ని మూల భూత మౌచు నలరారును విశ్వమ్మున
 జనన శక్తి వృద్ధి శక్తి క్షయ లయ రూపాల శక్తి
 సహజ మై సర్వమ్మున నిహ పర శివ రూప మౌచు
 దివి భువులను దేజమ్మున నవ యశస్వంతమ్ముగ
 శత్రు తతులఁ దున్నాడును సదా! శక్తివంత మౌను ॥

2832

†(10) చంద్రామృత శక్తి మీఱ సర్వ విశ్వ యజ్ఞమ్మున
 సచ్చిత్తులు తనరారును నిచ్చ లానందమ్మున
 దుర్మార్గగ దుశ్శక్తులఁ దున్నాడుచు దక్షత మై
 దుష్ట శిక్షణమ్ము చేసి శిష్ట రక్షణమ్ము చేసి
 సృష్టి యజ్ఞమందు ద్వంద్వ వృష్టి శక్తు లొప్పారును
 దేవాశుల దివ్య శక్తి తేజరిల్ల విశ్వమ్మున ॥

2833

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(11) ఆకాశము లనిలమ్ముచు ననలమ్ములు జల మృత్తులు
 వరలు విశ్వ మెల్ల నిండి వృథలకుఁ బ్రభ గాఁగ నిలిచి
 దివి భువి లోకా లన్నిట దివ్య శక్తి వెలుఁగొందుచు
 నాస్య బాహూరువు లలరంగను బాదా లవి
 అఖిల మ్రొ తనరారెడి ఆ విష్ణు స్వరూపమ్రొ
 దేవాఽఽశికి నూర్యాఽఽశికిఁ దేజరిల్ల దీప్త శక్తి
 వసు సంపద లఖిలములై వరలంగా విశ్వమ్మున
 నిత్య స్థితి శక్తులతో నత్య గతుల నొప్పారును ॥

2834

†(12) వృక్కతిమాత పుత్రిఁ డవుచు వరలు సంతరిషమ్మున
 దివి భువులను నర్వమ్మునఁ దేజరిలెడు రవ్యాదుల
 దేవ దేవుఁ డైన విష్ణు దేవుఁ డఖిల వ్యాప్తుఁ డెచు
 శబ్ద శక్తు లొప్పారఁగ నర్వమ్మును గ్రహించును
 దీపిత మౌ కాంతి కాంతి రూపచ్ఛట శబ్ద రతుల
 నానందమయుం డెను నఖిలములన్ లీల కాఁగ ॥

2835

†(13) వాయు శక్తి వర్ధిల్లఁగ వరలు విశ్వ సర్వస్వము
 సర్వ కాల రథమ్మునకుఁ బర్వఁగ రవి చక్ర మౌచు
 జల శక్తుల నగ్ని శక్తు లలర మృదాకాశము
 లఖిల విశ్వ దేవాఽఽశులు అంతటికిని బాదములై
 అత్యద్భుత తేజ మ్రొ ఆత్మ రూప మౌచు జగతి
 రాత్రింబవళులు నిత్యము రాజిల్లును వెల్లులుగా ॥

2836

†(14) సృష్టి స్థితి లయ గతులను జెందకుండ వెలుఁగొందెడు
 వగలు దీప్తి రవి శక్తుల వరలు రాత్రి శశికళలను
 దివ్య దేవ శక్తి తతుల తేజమ్ముల కందకుండ
 నిశ్చలమై మహితమ్రొ నిత్యమ్రొ సత్యమ్రొ
 నిర్వికారమై తనరుచు నిరంజనమ్రొ వరలెడి
 సచ్చిదానంద మహా స్వరూపమ్రొ సర్వ స్తుత్య
 మాన మౌచు గాన మౌచు మాన మౌచు ధ్యాన మౌచు
 జ్ఞాన మౌచుఁ జెలువొందును జరాచరమ్ములను ॥

2837

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ష”

†(15) అఖిల లోకావళుల నగ్ని తనరారులే:

అఖిల దిగంతాల నగ్ని తనరారులే:

సృష్టి సర్వస్వమున కిష్టి సర్వమునకు

దివ్య దృష్ట్యధ్వర దీప్త శక్తుల కెల్ల

నందకుండఁగఁ దనరు నమరాగ్ని తతు లెల్ల

మంచి చెడుల నదా! యెంచి సుకృతిదుష్కృతుల

నన్నింటినిన్ గూడ నధిగమించుచు వెల్లి

నంతయు నాకాశ మై అలరఁగా వ్యాపించు ॥

2838

సూక్తము—92

ఋషి—మనువుత్పాద శర్యాతుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ఘాంతరము—2

†(1) సృష్టి యజ్ఞ రథము నెక్కి చెలఁగి విశ్వపతి జగాన

సర్వ దీప్తి నయతుండై సకల శక్తివంతుఁ డౌచు

హరిణ వర్ణ సహిత మైన అఖిల ప్రకృతి సర్వమును

స్థితి శక్తిని రక్షించుచుఁ జిద్గగనపుఁ దేజముల

జ్ఞాన కేతువై లీలలు నద్గతులను వెల్లొందఁగ

ననల దివ్య దీప్తు లెల్ల నలరు హోత రూప మౌచు ॥

2839

†(2) ధర్మయుక్త సదమలాగ్ని ధన్య సాధనమ్ము కాఁగ

సృష్టిలోన సర్వస్వము నిష్ఠలతో నిబిడ మౌచు

నిండి వెలిఁగి గూఢ గతుల మండుచుండుఁ గనిపించక

అలరారును నద్భుతముగ నత్యంతము సూక్ష్మగతుల

ఆదిత్యుని అపురూపపు నంతర్గత దివ్యశక్తి

దీప్తు లెల్ల నొప్పారఁగఁ దేజరిలుచు నైజమ్ముగ ॥

2840

†(3) ఘోర వీర భీతి రూప కూరగతులు విస్తరిల్లు

నసుర శక్తు లన్నింటిని నఖిలమ్మున సంహరించి

అపురూపమై వెలిఁగెడి అనాహతపు టఘోరంపు

మహిమాన్విత మనశ్శక్తి విహరించును నెదురు లేక

దైవీయమ్మా లీలఁగఁ దనరారఁగ విశ్వమ్మున

సృష్టి సహజ చలన శక్తి చెలఁగ శబ్ద శక్తు లెల్ల ॥

2841

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(4)†శా॥ సత్య మ్మాచును విశ్వమందు సకలాఽఽశా పూర్ణ సందీప్తులన్
నిత్యత్వ మ్మలరారు నీ వ్రకృతి బందీభూత సంశక్తులన్
అత్యంతమ్ము విషాద మోదమయ విశ్వాగ్నుల్ వ్రభావాఽచ్చమై
కృత్యంతీన పరాత్పరాఽ ద్భుత జగత్ కేదారముల్ నిండఁగన్ ॥

2842

(5)†మ॥ అతి రుద్ర మ్మగు శక్తులన్ మహిత సృష్టిగ్నిష్టి సంజాత మ్మా
వ్రతులే లేని విశాల విశ్వగత ప్రాభావాఽఽశి దివ్యమ్ముగా
నతులోద్భాసి మహామహిత్య వర విశ్వాంతర్ గతేఢ్యమ్ము లై
వితతాగ్నుల్ జగమందు సర్వమునఁ బ్రావృట్ చక్తులన్ వెల్లెడున్ ॥

2843

(6)†అష్టపదకందము ॥

మరుదాశులు విశ్వమ్మున
నరిమురి లేనట్టి శక్తి నతిలోక గతిన్
వర దీపితాగ్నిమయమై
వరుణాఽర్యమ మిత్ర దేవ భాగ్యేంద్ర మహా
భరిత మ్మయి సకల జగతి
వర భృతగతిని సువిశాల వ్రకృతి మహా నై
జ రమణ మోను బవిత్రతఁ
జరాఽచర వ్రపంచమందు సత్యాత్మతమై ॥

2844

(7)†క॥ సకలాఽఽశాపూర్ణమ్మయి
వ్రకటిత మ్మా సృష్టి నెల్ల భాస్వద్ గతులన్
వికటాఽవికట మ్మై వి
శ్వ కృతి వికల మవికల మగుఁ బ్రాకృత మోచున్ ॥

2845

†(8) రవి శక్తులన్ సృష్టి రాజించు హరితమై
వచ్చవచ్చఁగఁ బ్రకృతి నిచ్చలున్ వర్ధిల్ల
దివ్య దేవాఽఽవశులు తేజరిల దీప్తులన్
ఆమర లోకాలలో సమృత శక్తులు వరల
విష్ణు శక్తుల సృష్టి విశ్వమై తనరారు
స్థితి రక్షగా నిలిచి చెన్నొంద నిత్య గతి ॥

2846

†(9) రుద్ర వీర్య శక్తి తతిని భద్ర మోను బ్రకృతి యెల్ల
సర్వ మంగళమ్ము కాఁగ సకల విశ్వ మలరుచుండు
దుశ్శక్తుల దోర్బలములఁ దుత్తినియలుగాఁ జేయుచు
సచ్చక్తుల సర్వస్వము నిచ్చారతి విజయ మొంద
దివ్య దీప్త తేజమ్ము లదృష్ట శక్తులై వరలఁగ
యశఃపూర్ణమై నిలుచును నాశాపూర్ణమ్ము కాఁగ ॥

2847

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రపూర్ణ”

†(10) సోమామృత మహచ్ఛక్తి సౌభగొందఁగ నిత్య రతుల
 నద్భుతమతి నలరారఁగ నతిలోకపు జాయ పగిది
 యజ్ఞాగ్నులు దంపతులై యజ్ఞ ఫలము వ్రసాదింప
 విశ్వ శాంతి సర్వస్వము విమల సంపదాశి నీయ
 భక్షణ భక్ష్యాల తత్త్వ మక్షయ గతిఁ బరిధవిల్ల
 దక్షత్వము సృష్టిలోన నక్షర మై అభ్యుదయాల
 నిత్య గతులఁ దనరారఁగ సత్య రతులఁ దని వొందుచుఁ
 బ్రిత్యహమున్ బ్రతిరాత్రియు వరలు సౌరచాంద్రశక్తి ॥

2848

†(11) రోదోఽంతరాశాన వేదాఽన్విత మ్నౌచు
 వెలుఁగొందు విష్ణుండు విశ్వ శక్తులు మీఱ
 దివి పృథ్వి జాలాలఁ దేజరిల్లుచు నదాఁ
 బహిరంతరములలోఁ బర్వచున్ సృష్టిలోఁ
 జతురంగములు మీఱ సర్వమున్ రూప మై
 ముఖ బాహువులు నూరు లఖండ పాదము లలరఁ
 బంచ భూతాలతో సంచితమ్నౌ సర్వ
 భువనాలు నక్షత్ర పుంజాలు చరియింప
 విశ్వ సృష్టిని ద్వష్ట విమల గతులను బొంద
 నల్ల మరీచి మరుత్తు లమృత రూపము లొను ॥

2849

(12)†రాజఫణివృత్తము *
 అంతరిక్షమ్ములో నసమాన గతులమైఁ
 గ్రాంతి తత్త్వమ్ములన్ రమణీయమయి నదాఁ
 కాంతులన్ జిమ్ముచున్ గవి రాజఫణిగ శ్రీ
 మంత మై సర్వ శాంభవ శక్తులను సుధీ
 మంత భవ్యమ్ము శర్మము శర్వ గతి మహా
 దాంత మోదాంత¹ వేదజ శ్యామ తతి జగత్
 సాంత శక్తుల్ గభస్తతి సూర్య మహిమలన్
 వింతలన్ వింతగా నిఖిలాన వెలుఁగులే ॥

2850

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

* “శక్యరీ”చృందము (14). 1. మోదాంత=మోదబద్ధ మైన.

†(13) మహాఫణివృత్తము ॥*

ఆకాశ వాయుగ్ను లలర జల మృత్తతులు
ప్రాకామ్య శక్త్యాశి వరలఁగ జగమ్మునను
లోకాల నిత్యాఽభిరుజతతులఁ దున్నుచును
నాకాఽంచితమైన నవ ఘృణి మహాఫణియే
రాకాఽచితోద్భాసి రవి రమణ దీప్తి తతిఁ
బోకార్చి పాపాల భువి దివుల సర్వమున
లోకాఽశ్వ పుంజాల ఋత గతులు నిత్యమయి
ఆ కాల పూషాగ్ని అమల కిరణాల్ వరలు ॥

2851

†(14) అభయ శక్తులు మీఱ నత్యద్భుతమ్ముగా

నధివసించుచు విశ్వ మఖిలాఽంతరిక్షమున్
అఘ రూపములఁ బాపి అమృత పుణ్యము మీఱఁ
బవలు రాత్రిలు మహా వర్షమ్ములై వరల
స్వయం సంచలితంపు సంభార శక్తులన్
ఆదిత్య పతి వెల్గు సపురూప మై నిలిచి ॥

2852

†(15) విశ్వ లోకమ్ములను విమల జల శక్తులన్

హరియించు “నభి” శక్తి నఖిలమున్ ద్రుంచుచున్
అక్షయమ్మా అక్షి అక్షర శక్తులన్
అఖిల జగత్సృష్టి నద్వరమ్ముగఁ జేసి
అండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాలఁ
బాలించుచున్ నిత్య పాలకుం డౌను హరి ॥

2853

†—క॥ గుణ కర్మల శక్తులను న

గణిత మహిత సుకృతమును సఘమయ వికృత మౌ
ప్రణుత విదూషిత ఫలముల
ననవరత మ్మొనఁగుచుండు సంతయుఁ దానై ॥

2854

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“అతి శక్వరీ”చ్ఛందము. (15).

సూక్తమ్—93

ఋషిః—తాన్వః పార్థ్యః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—ప్రస్తార పంక్తిః; 2, 3, 13-అనుష్టుప్; 9-ఆక్షరైః పంక్తిః;

11-న్యంకుసారిణీ; 15-పురస్తాద్బృహతీ

- (1) మహా ద్యావాపృథివీ భూతముర్వీ నారీ యహ్వి న రోదసీ సదం నః ।

తేభిర్నః పాతం సహ్యసా¹ ఏభిర్నః పాతం శూషణీ ॥

1055

- (2) యజ్ఞేయజ్ఞే న మర్త్యో దేవాన్ త్వవర్యతి ।

యః సుమైర్ద్విరశ్రుతమ² ఆవిహసాత్యేనాన్ ॥

1056

- (3) విశ్వేషామిరజ్యవో దేవానాం వార్మహః ।

విశ్వే హి విశ్వమహసో విశ్వే యజ్ఞేషు యజ్ఞియాః ॥

1057

- (4) తే మా రాజానో³ ఆమృతస్య మన్ద్రా అర్యమా మితో⁴ వరుణః పరిజ్ఞా ।

కద్రుదో⁵ నృణాం సుతో మరుతః పూషణో భగః ॥

1058

- (5) ఉత నో నక్తమపాం వృషణ్యసూ సూర్యామాసా సదనాయ సధన్యా ।

సచా యత్ సాద్యేషామహిర్బుధ్నేషు బుధ్న్యః ॥

1059

1. సహ్యసా¹ ఏభిర్నః, 2. శ్రుతమ² ఆవిహ, 3. రాజానో³ ఆమృతస్య మన్ద్రా⁴ అర్య, (వ్రా.వ్రా.)

(6) ఉత నో దేవావశ్వినా భవస్సతి ధామభిర్మిత్రావరుణా¹ ఉరుష్యతామ్ ।

మహాః స రాయ ఏషతే లతి ధన్వేవ దురితా ॥

1060

(7) ఉత నో రుద్రా చిన్మృశతామశ్వినా విశ్వే దేవాసో రథస్సతిర్భగః ।

ఋభుర్వాజ² ఋభుక్షణః పరిజ్ఞా విశ్వవేదసః ॥

1061

(8) ఋభుర్భుక్షా³ ఋభుర్విధతో మద⁴ ఆ తే హరీ జాజావానస్య వాజినా ।

దుష్టరం యస్య సామ చిదృధగ్గృణ్ణో న మానుషః ॥

1062

(9) కృధీ నో అహాయో దేవ సవితః స చ స్తుషే మహేనామ్ ।

సహో నో ఇన్ద్రో వహ్నిభిర్వైషాం చర్షణీనాం చక్రం రశ్మిం న యోయువే ॥

1063

(10) ఐమ ద్యావాపృథివీ ధాతం మహదస్మే వీరేమ విశ్వచర్షణి శ్రవః ।

పృథం వాజస్య సాతయే పృథం రాయాత తుర్వణే ॥

1064

(11) ఏతం శంసమిన్ద్రాన్మయష్ట్యం కూచిత్ సంతం సహసావన్నభిష్టయే సదా పాహ్యభిష్టయే ।

మేదతాం వేదతా వసో ॥

1065

1. వరుణాఽఉరుష్య, 2. ఋభుర్వాజఽఋభు, 3. ర్భుక్షాఽఋభు, 4. మదఽఆ తే,

5. కృధీ నోఽ అహాయో, 6. సహో నఽఇన్ద్రో. (వృ.వృ.)

(12) ఏ॒తం మే॒ స్తోమం॑ త॒నా న నూ॑ర్యే ద్యుత॑ద్యామా॒నం వా॒వృధ॑న్ १॒న్యజామ్॑ ।

సం॒వస॑నం నా॒శ్వ్యం త॒ష్టేవా॑నప॒యతమ్॑ ॥

1066

(13) వా॒వర్త॑ యేషాం రా॒యా యు॒క్తేషాం॑ హి॒రణ్య॑యా ।

నేమ॑ధితా న పౌం॒స్యా వృ॒తేవ॑ విష్టా॒న్తా ॥

1067

(14) పృ॒తద్భు॑శీమే పృత॑వానే వే॒నే పృ॒ రామే॑ వో॒చమ॑సురే మ॒ఘవ॑త్సు ।

యే యు॒క్తాయ॑ పంచ॑ శతా॒న్మయ॑ వతా విశ్రా॑జ్యేషామ్ ॥

1068

(15) అ॒ది॒న్నత॑ సప్త॒తిం చ॑ సప్త॒ చ ।

స॒ద్యో ది॒దిష్ట॑ తా॒న్యః స॒ద్యో ది॒దిష్ట॑ పా॒ర్థ్యః స॒ద్యో ది॒దిష్ట॑ మాయ॑వః ॥

1069

సూక్తము—93

ఋషి—వృథు పుత్రుడగు తాన్వుడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు†

(1,2)*సీ॥ ఆదరముం జూపు రోదసుల్: మీరలు విస్తీర్ణలై కడు వెలుగు టొప్పు

నాదరముం జూపు రోదసుల్: మీరలు యవతుల వలె మాకు నుండు టొప్పు

నాదరముం జూపు రోదసుల్: మీరలు శాత్రువ పంక్తిని జంపు టొప్పు

నాదరముం జూపు రోదసుల్: మమ్ముల నెల్ల శత్రువుల రక్షించు టొప్పు

గీ॥ నెవడు శోత, హవిస్సుల నెవ్వర, సేవకుడుగా మెలంగుచు శ్రేష్ఠుడగునొ.

యట్టి మనుజుడు ప్రతియజ్ఞమందు దేవతలను దనుపుచునుండెను దత్పరుడయి ॥

2855

1. నృహమ్. (వా.వృ.)

†వ్యాకృతపృతి 13వ సంపుటము 267వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “వృథు పుత్రుడగు తాన్వుడు” గాను, దేవత “విశ్వేదేవతలు”గాను వాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో ఋషి “తాన్వుడు”గాను దేవత “విశ్వేదేవతలు”గాను శ్రీనేమానివారు వాసిరి.

*రచయిత—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

† “శత్రువులనుండి రక్షించు టొప్పు” అని శ్రీనేమానివారి భావము.

(3)*గీ॥ ద్యోతమాన గుణాఢ్యులై ఖ్యాత మవన
పతులుగా నుండు మీయొద్ద వరమ భనము
కలను, దానిని మా కిండు: వెలుగు విశ్వు
లార: యష్టవ్యు లగుదురు మీరు తలవ ॥

2856

(4)*గద్యము॥

అర్యముడు, అవృత్తిహతగతిఁ గల వరుణుడు, ఋత్విక్ స్తుతుఁ డగు రుద్రుడు, పోషయిత
లగు మరుత్తులు, భగుడు స్తుత్యులై మనుష్యులకు సుఖమును నిచ్చెదరుగాక: వా రందఱు
నమృత సదృశ హవిస్సునకు నీశ్వరులుగదా: ॥

2857

(5)*గీ॥ అధిక వర్షణ భను లైన యశ్వలార:
మీరు వారికిఁ జెంచిన వారు నుండు:
సూర్య చంద్రులు: మీరలు శోభితాంత
రిక్షములఁ గూడి ¹మాకు సంరక్ష నిండు: ॥

2858

(6)*గీ॥ ఆత్మ తనువులచేతను సశ్వివరులు:
మమ్ము రక్షించెదరుగాక: నెమ్మి మిగుల
మిత్రుఁడా: ²వరుణదేవుడు: మా శరీర
ములను రక్షించెదరుగాక: జెలఁగి మమ్ము ॥

2859

*గీ॥ ఎవని మీరలు రక్షింతు రెల్ల వేశ
వాడు హెచ్చు భనంబును బడయు వాడు
దురితము లతిక్రమించును నిరుదక వృ
దేశముల³ బధికుడు విధాన దీక్షఁ బూని ॥

2860

(7)*గీ॥ రుద్ర పుత్రుల శ్విభద్ర రథస్పతుల్
వాయువును భగుం డమేయ దేవ
తలు భనంబుతోడఁ దనియుచు మా కిల
సుఖము గూర్తుగాక: సురుచిరముగ ॥

2861

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. రిక్షములఁ గూడి మమ్ము రక్షింతుగాక. (వ్యా.వృ.పా. యతిభంగము.). 2. ఇక్కడ “మిత్రుఁడా” అని
వ్రాయాగించి “నల”ముగా సరిపెట్టవచ్చును గాని శ్రీనేమానివారు స్వయముగా “మిత్రుఁడా” అని దీర్ఘ
రము వ్రాసి ఇంద్ర గణమునకు మారు “భల”ము వ్రాయాగించిరి. (చూ. వ్యాతవృత్తి. 13వ సంపుటము.
269పుట.) 3. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకు మారు వంచ లఘు గణము వ్రాయు క్త మైనది.

(8)*గీ॥ ఇష్టి కర్మవలస నిందుగ్గిడు బాసిల్లు
నిందగ్గిః నిన్నుఁ గొలుచు నెల్ల జనుఁడు
యజ్ఞమున వికాస మంచుచు మిక్కిలి
వెలుగు వానవుండు¹ వేడ్కతోడ ॥

2862

*గీ॥ నీదు హరులు బలాద్యముల్² సీదు సాచు
మద్విత్తీయ మజేయమై యమరుఁగాడెః
తగిన యిష్టి యమానుషముగ వెలుంగు
చుండి వివ్యముగా నుం³డభండితముగ ॥

2863

(9)*గద్యము॥

ఓ సవితః (పేర్గిరకుఁడా) నీవు మము లజ్జితులఁగా నొనర్చుము: నీవు దనవంతు లగు
యజమాన సంబంధు లగు ఋత్విజ్జులచే స్తుతంపఁబడుచున్నావు: రథచక్రము
రశ్మిని వలె నిందుగ్గిడు: వహ్ని అదల్లను మాచు బలము తరచు వృశము
గూర్చుఁగాక: ॥

2864

(10)*గీ॥ రోదసులు: మీరు మిక్కిలి యాచరమున
సన్మదీయ సుపుత్రిలయందు మనుజు
సహిత మైనట్టి యశమును జాల నునిచి
వెలుగుచుండుడు: నే వేళ వివిస గతుల ॥

2865

*గీ॥ రోదసులు: మీరు మిక్కిలి యాచరమున
బలముఁ బొందంగ నన్నము కలుగనిండు:
శత్రు సంబంధ మైనట్టి చాల దనము
వలస మా కన్న సంపద కలుగనిండు: ॥

2866

(11)*గీ॥ మమ్ముఁ గామించుచున్ నీవు నెమ్మి మీర
నెచ్చటను నున్న సంస్తోత నిష్ఠి నభిమ
తార్థసిద్ధికి రక్షింపుమయ్య: నీవు
ప్రజ్ఞచే నన్నెరుంగుము: బలయుత వసు: ॥

2867

*రచయిత:—రావ్యత్రిర, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వెలుగుచుండు తాను వేడ్కతోడ, (తా.పా.), 2. బలాద్యులు, (తా.పా.).

3. ఉండును+అభండితముగ=ఉం డభండితముగ. దుస్సంధ.

(12)*గద్యము ||

సూర్యునియందు విస్తృతము లగు రశ్మిల సభివృద్ధిఁ బొందించునట్లులు, చ్యుతి
రహితము నశ్వాత్మము నగు రథమును దృష్ట సంస్కార స్థానమునుండి
పేరేపించు నట్లులును నేతలకు హింసనముగ నున్నట్టి నా స్తోత్రము
ఋత్విజ్ఞులు వృద్ధివరచుచున్నారు ||

2868

(13)*గద్యము ||

మాతొఱకు నీయ నున్న దసముతోఁగూడిన దేవతా స్తుతి దేవతల నిమిత్తము పీఠికర మై
ఘటికా యంత్ర మాంపలె మాటిమాటికి మరలుచున్నది ||

2869

(14)*గద్యము ||

దేవతలు పంచశతావ్యయిక్తులై యజ్ఞమార్గమునఁబడి పట్టుచున్నారు. శాశ్వత
గుణయుక్త మగు వారి స్తోత్రమును దుశ్శీలాది రాజుల యెదిటను
దనవంతుల మధ్యను బ్రకటింపుచున్నారు ||

2870

(15)*గీ|| ఘనుఁడు తాన్వానుఁ డను ఋషి కమ్ర) ధేను

సప్త సప్తతి యాచించె సకల సృష్టలఁ
బాఠ్యుఁడును మాయపుండును బరమ ధేను
సప్త సప్తతి నడిగెను జాల భక్తి ||

2871

సూక్తము—93

ఋషి—వృథుపుత్రుఁడు తాన్వానుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

ఆర్థాంతరము—1

†(1) మృద్భూత నారులై సృష్టిలో లోకాలు

రోదసీ సదనాల నాదాలు మీఱఁగా

దివి భువులతో నహా లేజరిల్లుచుఁ దిరుగు

అతిలోక వతిశక్తి నారాధనము చేయు

ఆత్మ ప్రదక్షిణ అలరఁ బ్రదక్షిణలు

రక్ష శక్తులు నిత్య ప్రబలములై నిలువ ||

2872

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ. నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) మృద్రాపమా ప్రాణి సృష్టి యజ్ఞాలలోఁ

దృప్తిగాఁ బూజించి దేవాళి తనియించి

ఆత్యంత విస్తృతిన్ నిత్యోత్తమ మ్రొస

సుమనస్సు హవిష మై శుభ సౌఖ్యములఁ గూర్చు

విశ్వ సంక్షేమాల విమల ధర్మము మీఱ

సృష్ట్యాది సృష్ట్యంత్య ఋత కాల పరిమితుల ॥

2873

†(3) దివ్య దేవ శక్తులతోఁ దేజరిల్లు విశ్వపతియే

విశ్వ మాదిశేష మౌచు విశ్వమే మహస్సుగాఁగ

విశ్వ యజ్ఞ యజ్ఞమ్ముల విమల దీప్తు లొప్పారఁగ

అఖిల లోక వ్యాప్తి నొంది ఆత్యంత మహత్వాల

యష్టవ్యముగా వెల్గును సృష్టి సహజ యజ్ఞ మౌను

నంతరహిత సృష్టి స్థితు లలర లయ రతులు మీఱ ॥

2874

†(4) నుత శక్తులతోఁ దనరుచు గతి శీలము లై వరలెడి

అనలమ్ములు ననిలమ్ములు నాకాశము లల మృత్తులు

మందాఽర్యమ మిత్ర వరుణ మత్యుషణ భగులు

రుద్రాధిపు లెల్లరకును ఋత పుణ్యమూర్తి కాఁగ

అమృతాధిపుఁడై వెల్గెడి ఆ దేవుని స్తుతి జేయుట

కాంతి సౌఖ్య సంపదాళి సౌభాగ్య దాయక మౌ ॥

2875

†(5) జల నాభిని జల శక్తుల సదమలముగఁ జేయునట్టి

అశ్వ రాజ పుంజా లవి అఖిలమ్మునఁ దేజరిలును

సౌర చాంద్ర కాంతి తతులు చారు విశ్వ రూప మ్రొ

ఆదిశేష శక్తులతో ననవరతము బద్ధ మౌను

రాత్రిం బవళులు జగమున రంజిత మై కాల గతుల

నా రోదసి నతి శక్తిని నంతర్గతి నలరారును ॥

2876

†(6) దివ్య మైన దైవ గుణ మవ్యయ గతి సలరారఁగ

సశ్వ శక్తు లెల్ల సకల విశ్వమునకు శుభము హర్చు

నతి మిత్రపుఁ దేజమ్ముల నభి వరుణపు శక్తులతోఁ

బటా పంచ లోచ నర్వ పాపాశులు నశియింపఁగ

సంతోషపు సంరంభపు జగత్ శాశ్వత గతుల

నత్సంగమ మొప్పురును సుతస్సవోత్సంగ రతుల ॥

2877

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) అతిరుద్ర సుశక్తులతో ననమాన మ్మా నభ్యుల
 తేజా లవి జ్వలియింపగ దివ్య విశ్వ దేవాళుల
 ఆధిపతిగాఁ గాల రథాధిపతిగ భగుఁడు
 విశ్వ వేద శక్తులతో విమల మహత్తరము లైన
 ఋతు గణాల పంచభూత ఋత ధనాల సంచయాల
 సర్వాత్మక మైన శక్తి సంపదాశి నలరారును ॥

2878

†(8) అతిలోకమ్రొ వెల్లిఁగెడు నమానుషంపు సర్వ శక్తి
 సర్వకాలములనె కాదు సర్వాఽవస్థలందుఁ గూడ
 అలరారెడు నా శ్రీహరి అఖిల మ్మా ఋతు గణమ్ములను
 అఖిలాఽఖిల లోకమ్ముల ననంతమైన విశ్వమ్మును
 జిద్దయజ్ఞపు సంగతులన్ జెలువారఁగ శబ్ద కాంతి
 శక్తుల సంరక్షించును సంచరింప సర్వస్వము ॥

2879

†(9) క్రాంతి వాంతి శక్తు లెల్లఁ గ్రాల జగద్దీప్తములై
 శబ్ద నిశ్శబ్ద శక్తి సర్వస్వము రూపము లై
 వరలఁగ నాదిత్య దేవుఁ డలరారును దివ్య శక్తి
 కాల చక్రాగ్ని చయ కాంతి జాల మెల్ల వెలుఁగ
 ఆదిశేష రూపమైన అహి దీప్తులు వ్యాపింపఁగ
 మహా మహిత మౌను సృష్టి సహాయతా రహితమైన
 మహావిష్ణు మహాశక్తి మహిమాగ్నిగ నిత్య సత్య
 సహిత మ్రొ మహిత మ్మా విహిత మ్మా సుహిత మ్మా ॥

2880

†(10) దాత సృష్టిగా నిలిచెడి ద్యావా పృథ్వాదు లెల్లఁ
 బంచ భూతములను దగు నుదంచిత గోళా లవి
 ఆధిపత్య శక్తులతో నాకిసమ్మునందు నలరు
 సృష్టిలోన సంపదాశి సంజననపు సంవర్ధన
 సంశక్తులు సౌజములై నదా వరలుచుండంగా
 సవాంఛనీయ శక్తి తతులు ననమర్థత సశియింపఁగ ॥

2881

†(11) వసు శక్తులు విశ్వమ్మున ననమానపు సంపదలై
 వక్రకృతిలోన సౌజముగాఁ ద్రాక్రృత గతి వెలుఁగొందఁగ
 విజ్ఞానము గర్భిత మై విశ్వరూప మై తనరును
 స్థితి శక్తుల గతి శక్తుల మతి శక్తుల ఋత శక్తుల
 సంచరింప సర్వస్వము జగద్ రక్షణమ్ము చేయు
 జగద్ వ్యాపకుం డౌచును జగదీశుండై వెలుఁగును ॥

2882

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(12) సూర్య దీప్తి సర్వస్వము సృష్టిలోన వ్యాపింపఁగ

నవినాశ మై న కంతు లపేరింమై వర్జిసరింపఁగ

జాగ్రణి కౌటు లెల్ల నదా పరమ భద్ర గతులఁ దిరుగు

నిరాటంక మైన గతుల నరాతి శక్తులన్ దుష్టులు

బరాభూతమ్ము కాక పరాక్రమించి విక్రమించి

సంచననపుఁ గ్రమ గతులను సక్రమముగఁ దనరారును

సక్రమ రాహిత్య మొప్పు నతిలోకపుఁ గ్రమశిక్షణ

సనమానమై వరలును నజయ్యంపు హరి శక్తుల ||

2883

†(13) జగద్ దివ్య శక్తు లొప్ప సౌర దీప్తి సర్వస్వము

నుజ్జ్వలమై వర్జియింప 'సృష్టి యెల్ల నెవ శక్తుల

నలరారును సద్భూతముగ నతిలోకపు గుణగతులను

సంతరిక్ష మలరుచుండు నాకర్షణ వికర్షణల

నఖిల గోళ లోకా లవి అదుపు తప్పకుండఁ దిరుగుఁ

గాంతి దీప్తి శబ్ద శక్తి క్రొలంగా విశ్వమ్మును ||

2884

†(14) విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము విమల పంచ భూతాలను

అనెక మైన శతతత్వము లలరారఁగఁ జగ్రభవించును

సంచరించు సంచలనపు శబ్ద శక్తు లెల్లఁ జగ్రబల

నఘ రహితమై వరలుచు మఘయుక్త సుసంపదాశి

అంత మెనయకుండఁ దనరు నాకాశమునన్ మహితపు

సంచలనపుఁ గ్రీవలతో సంచరించుచుండు నదా ||

2885

†(15) సప్త విదములై వరలెడి నకల భూత పంచకమ్ము

ఒక్కొక్కటి వది రూపుల లెక్కించఁగ డెబ్బదిగా

దశ దిశలను విశ్వ సృష్టిఁ దనరారును బహు గతులను

సద్యోజాతమ్ము కాఁగ సద్యోద్ధీర్ఘమ్ము కాఁగ

సద్యోవికాఁ మౌచు సద్యస్సంపర్ధకముగ

మాయాఽఽదృతమ్ము కాఁగ మహావిష్ణు మాయ యౌచు ||

2886

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-చక్రపూర్ణ"

1. "ఉ-ఋ"లకు యతిమైత్రి. (చూ. పీఠిక.)

సూక్తము.—93

ఋషి—వృథువురుగ్రేడు తాన్వేడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) మృజ్జలమ్ములు ససలానిలమ్ములు
మిన్నరూపమ్ములున్ గలియునున్ బహురీతి
చిట వృథ్వి లోకాలు రకరకాలుగ నృప్తి
దేజరిలు వేలాది రూప నామాలతో
వివిధ శక్తులు వెలయు వెల్గొందు దేవాళి
సవనవ్య రీతులన్ రక్షించుచుండులే!
చరము నచర మైన జడము నజడ గతుల
సంరక్షణము జేయు బ్రాకృత రూపాల ॥

2887

†(2) మృతేప్రాయమై పుట్టి మిత్తి మాయకు లోగు
మానవాళులు చేయు మహిమ యజ్ఞాపిశుల
దేవతల దృష్టిమై దేజరిం జేయుదును
అతి నిర్మల మౌను సత్యత్వ ము మౌను
అతి దీర్ఘ మౌ మనసు సపురూప శక్తులన్
యజ్ఞ రహితమ్ముగా నజ్ఞానముల దుర్బి
అపిష్కృతము కాగ నభిల జ్ఞానమ్ములున్
సర్వ ప్రాణులు చివ్వు శక్తులన్ దనన్మ మౌ ॥

2888

†(3) సర్వ దేవతాకులందు సకలాధిపై వెల్గుచు
సఖిలమ్మున నలరుచుండు నా దేవ దేవు డెలమి
విశ్వ సృష్టి సర్వజేసి విశిష్టముగ నిట్టి పెంప
విశ్వోర్ధ్వనమై వెలుగగ విశ్వాంతర్యామిగాగ
సృష్టి యజ్ఞ పరంవరల జెలగు యష్టప్య గతుల
నిత్య సత్యమౌ సృష్టి అనిత్య మసత్యమ్ముగాగ ॥

2889

†(4) చంద్రమస్సుల అమృత శక్తులతో చంచలూర
సంచయాలు వరలుచుండు సకలరూప మందుచుండి
రుద్ర శక్తు లొప్పారగ రోదసి నేవాళు లెల్ల
సమరత్వమ్మున వెల్గును రతులితమౌ శక్తులతో
భగుడౌ నాచిత్త శక్తి వరలంగా విశ్విమ్మున
పను సంపద లగ్వె గతులు ప్రజల మౌ లోకాపలు ॥

2890

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పెద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

- †(5) సౌర శక్తు లొప్పారంగ నర్వ సృష్టియందు సర్వ
జలధారలు కురియుచుండుఁ జడలున మొయికులు క్రమ్ముఁగ
అదిశేష మహాశక్తు లపురూపపు దీప్తులతోఁ
బంచభూతతత్త్వాలను బదిలమ్ముగ నదుపు చేసి
విశ్వ భార వాహక మై విష్ణు దేవ దేవు మహిమ
విశ్వాత్మగ వెల్గొందును వెలుఁగు సృష్టి స్థితి లయాల ॥ 2891
- †(6) విష్ణ్వాదిత్యుని శక్తుల విమలమ్మా నాదిశేష మహిమమై
ఆగణితమౌ ఫణ తతు లవి నపురూపపు శక్తులతో
అఖిలమునకు రక్ష కాఁగ నా శ్రీహరి దక్షతమెయి
దురితాందత రూపు మాపి దుర్విదగ్ధమౌ దీప్తుల
మిత్ర వరణ శక్తులతో మైత్రి సనిల మృత్తతు లవి
ఉవ్య దీప్తు లొప్పారంగఁ దేజరిలును శుభచయాలు ॥ 2892
- †(7) రుద్ర శక్తు లొప్పారంగ రోదసి తేజాలు నిండ
విశ్వ కాల రహమ్ములకు విశ్వ దేవాశులకును
అధిపతిగాఁ దనరారెడు నల్ల భగుండౌ సవితయే
ఋభు గణమ్ము లన్నింటిని ఋక్షమ్ముల రక్షణమై
ఋత గతులను దనరారుచు నతులితమౌ సంపత్తుల
అభివృద్ధికరమ్ముకాఁగ నభ్యుదయ మొందించును ॥ 2893
- †(8) ఋభు గణముల సృష్టించును ఋతదీప్తులు పెంపొందఁగ
గోళా లవి సంచరించి గో శక్తుల గానావళి
సృష్టి సహజమై వెలయఁగ జేజేలకు జేజేలై
తేజరిల్లు శక్తులతో డివ్యత్వము తనరంగా
శ్రీహరి వెల్గొందు సచ్చిదానందరూపుండై
మహావిష్ణు మాయ కాఁగ మహిమాన్విత లీల కాఁగ ॥ 2894
- †(9) దేవ దేవుడైన విష్ణు డివ్య శక్తి మీఱ సవిత
అతిలోకపు శక్తు లొప్పు నాదిత్యుని మహత్వాన
సౌర మండలాల నెల్ల జడ లందెడి చక్ర గతులఁ
గ్రాంతి కాంతి దీప్తు లొప్పు గ్రాలు మేఘ మాల లెల్ల
సంతర్గత మౌచు నగ్ని అలర సలిల మాకసమున
నవతరించుఁ జిత్రమ్ముగ నఖిల లోకములను నిలుచు ॥ 2895

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

†(10) ఆ విధాత మహితశక్తి నావిష్కృతమై వరలెడి
 దివి భువి లోకాలు జగతి దివ్యగతులఁ దనరారఁగ
 విశ్వసృష్టి పీఠ శక్తి విస్తృత గతి వ్యాప్తి చెంద
 సహజ సంవదాశు లెల్ల సకలమ్మున సంగతమై
 పాలితమై జగ మెల్లను బాగ్భావిత పాలక కృతి
 సర్వ రూప శత్రుతతుల సంహారము గావించును ॥

2896

†(11) దివ్య లోక దీప్తు లెల్లఁ దేజరిలుచు విశ్వసృష్టి
 వసు శక్తుల విజ్ఞానము నసమమ్ముగ విస్తరిల్ల
 అఖిల జగతి రక్షకమై అమర దేవ దేవ శక్తు
 లలరారఁగ నఖిలమ్మును జెలువొందును బోధ రతుల ॥

2897

†(12) సౌర శక్తు లెల్లఁ గ్రహుత జల శక్తుల స్వీకరించి
 వంచ భూత లోకమ్ములఁ బ్రపంచితమ్ము చేసి నిలిపి
 కర్మమ్ములు ఫలితమ్ములు క్రాల నవినాభావగతుల
 దీప్త మైన గమనాలను దివ్యలోక సృష్టి తనరు ॥

2898

†(13) అకర్షణ శక్తులతో సంతరిషమందు నలరు
 దివ్య గోళ సంచయాలు తిరుగు నుదయాస్తమయాల
 అమలమైన తేజమ్ములు నఖిలమ్మునఁ బ్రసరించుచు
 విశ్వ దీప్త దీవములై విరాజిలును శుభ రతులను ॥

2899

(14)†క॥ అంత మైనయని గగన ము
 సంత మగు సుదీప్త కాంతు లనవరతమ్మున్
 వింతగ విరఁజిమ్ముచును ని
 తాంత చలన శక్తులలర నమృతకర మై ॥

2900

†క॥ వందలు వందలుగఁ దగు న
 నిందిత పథములను దిరుగు నిఖిలోడు తతుల్
 చిందర వందర కాక ఆ
 మంద చలన గతులఁ దగుఁ గ్రహ మహిత శిక్షన్ ॥

2901

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(15) సప్త సంఖ్యాత్మక సర్వాఽఽకాశాలు
 సప్త సంఖ్యాత్మక సర్వాఽనిలమ్ములున్
 సప్త సంఖ్యాత్మక సకలాఽనలమ్ములున్
 సప్త సంఖ్యాత్మక సకల సలిలమ్ములున్
 సప్త సంఖ్యాత్మక సకల మృత్తతులున్
 దశ విధ భేదాలఁ దనరారఁ దత్త్వాల
 వివిధ లోకాఽఽవశులు విలసిల్ల విశ్వాన
 సర్వమున్ నడుపుచున్ సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు
 అడుగడుగునన్ నదా! అప్పటి కప్పుడే
 పుట్టుచున్ రాజిల్లి పువ్వులై వ్యాపించుఁ
 గాంతు లెల్లను మీఱఁ గ్రాలిలే! యీ సృష్టి
 దేవుండు లీలగా సృష్టి సారించఁగా ॥

2902

సూక్తమ్—94

ఋషిః—అర్బుదః కాద్రీవేయః సర్వః
 దేవతా—గ్రావాణః
 చందః—జగతీ; 5,7,14-తిర్విష్టువ్

- (1) ప్రైతే వదస్తు పృ వయం వదామ గ్రావప్యో వాచం వదతా వదద్భ్యః ।
 యదద్రయః పర్వతాః సాకమాశవః శ్లోకం ఘోషం భరథేన్ద్రాయ సోమినః ॥ 1070
- (2) ఏతే వదన్తి శతవత్ సహస్రవదన్తి కర్మన్తన్తి హగితేభిరానభిః ।
 విష్టి గ్రావాణః సుకృతః సుకృత్యయా హోతుశ్చిత్ పూర్వే హవిరద్యమాశత ॥ 1071
- (3) ఏతే వదన్త్యవిదన్తనా మధున్యూంఖయన్తే¹ అధి పక్వ ఆమిషి ।
 వృక్షస్య శాఖామరుణస్య బిష్పతన్తే సూభర్వా పృషభాః పేమరావిషుః ॥ 1072

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

1. ఖయన్తే అధి పక్వ ఆమిషి. (వ్యా.పృ.)

(4) బృహద్వదన్తి మదిరేణ మన్తినేన్ద్రం క్రోశన్తోఽవిదన్ననా మధు ।

సంరభ్యా దీరాః స్వస్థభిరనర్తిషురాఘోషయన్తః పృథివీముపద్ధిభిః ॥

1073

(5) సువర్ణా వాచమకృతోప ద్యవ్యాఖరే కృష్ణా¹ ఇషిరా అనర్తిషుః ।

న్యంజ్ఞి యస్త్యపరస్య నిష్క్రూతం పురూ రేతో దధిరే సూర్యశ్వితః ॥

1074

(6) ఉగ్రా² ఇవ పృవహన్తః సమాయముః సాకం యుక్తా వృషణో బిభృతో ధురః ।

యచ్ఛ్వసన్తో జగ్రసానా³ అరావిషుః శృణ్వ⁴ ఏషాం పోధవో అర్వతామివ ॥

1075

(7) దశావనిభ్యో దశకక్ష్యేభ్యో దశయోక్త్రేభ్యో దశయోజనేభ్యః ।

దశాభిశుభ్యో అర్చతాజరేభ్యో దశ ధురో దశ యుక్తా వహద్యుః ॥

1076

(8) తే⁵ అద్రయో దశయన్త్రాన⁷ ఆశవన్తేషామాచానం వర్యేతి హర్యతమ్ ।

తః⁶ ఊ సుతస్య సోమ్యస్యాన్తసోఽంశోః పీయాషం పృథమస్య భేజిరే ॥

1077

(9) తే సోమాదో హరీ⁸ ఇన్ద్రస్య నిన్సతేంఽశుం దుహన్తో¹⁰ అధ్యానతే గవి ।

తేభిర్ద్ధుగం పవీవాన్ త్సోమ్యం మద్విన్దో⁹ వర్దతే¹¹ పృథతే వృషాయతే ॥

1078

1. కృష్ణాఽఇషిరాఽఅనర్తిషుః, 2. ఉగ్రాఽఇవ, 3. సానాఽఅరావిషుః, 4. శృణ్వఽఏషాం పోధవోఽఅర్వ, 5. శుభ్యోఅర్చతా, 6. తేఽఅద్రయో, 7. యన్త్రానఽఆశ, 8. తఽఊ సుతస్య, 9. హరీఽఇన్ద్రస్య, 10. దుహన్తోఽఅధ్యా, 11. పృథతే. (పా.ప.)

(10) వృషో¹ అంశర్న కిలా రిషభనేశావస్తః సదమిత్ స్థనాశీతాః ।

రైవత్యేవ మహసా చారవః స్థన యస్య గౌవాణో² అజుషధ్వమధ్వరమ్ ॥

1079

(11) తృదిలా³ అతృదిలాసో అద్రయో ఒశ్రమణా అశృథితా అమృత్యవః ।

అనాతురా⁴ అజరాః స్థామవిష్టవః సుపీవసో⁵ అతృషితా అతృష్టజః ॥

1080

(12) ధ్రువా⁶ ఏవ వః పితరో యుగేయుగే శేమకామానః సదసో న యుంజతే ।

అజుర్యాసో హరిషాచో హరిద్రవ⁷ ఆ ద్యాం రవేణ పృథివీమశృవుః ॥

1081

(13) తదిద్వదన్త్యద్రయో విమోచనే యామన్నంజస్సా⁸ ఇవ ఘేదువద్దిభిః ।

వపన్తో బీజమివ ధాన్యాకృతః పుంచన్తి సోమం న మినన్తి బప్సతః ॥

1082

(14) సుతే⁹ అధ్వరే అధి వాచమక్రతా ఒఒ క్రిశయో న మాతరం తుదన్తః ।

వి షూ ముందా సుషువుషో మనీషాం వి వర్తన్తామద్రయశ్చాయమానాః ॥

1083

ఇతి

అష్టమోఽష్టకే చతుర్థోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

1. వృషో¹ అంశర్న, 2. గౌవాణో² అజుషధ్వ, 3. తృదిలా³ అతృదిలాసో⁴ అద్రయో⁵ ఒశ్రమణా⁶ అశృ

థితా⁷ అమృత్యవః, 4. అనాతురా⁸ అజరాః, 5. సుపీవసో⁹ అతృషితా¹⁰ అతృష్టజః, 6. ధ్రువా¹¹ ఏవవః,

7. ద్రవ¹² ఆ ద్యాం, 8. జస్సా¹³ ఇవ, 9. సుతే¹⁴ అధ్వరే¹⁵ అధి వాచ. (వ్యా.వర్గ.)

సూక్తము—94

ఋషి—సర్వార్పదులు (కాద్రవేయులు)†

దేవత—గౌవలు†

(1)*గీ॥ గౌవలార! ధ్వనిని గలిగించెదరుగాక!

శబ్దమును నొనర్చు సకల శిలల

సంస్తుతింతు మేము సకల ఋత్విజ్ఞులు!

నుతులఁ జేయుఁ డీరు! మతులఁ దలఁచి ॥

2903

(2)*గీ॥ శత సహస్ర సంఖ్యఁ జరియించు మనుజులఁ

బోలి గౌవ లెల్లఁ బూర్ణ శబ్ద

మును నొనర్చుచుండె ఘన సోమమున నాస్య

ముల ధ్వనించుచుండె బోరు మనుచు ॥

2904

*గీ॥ మణియు శోభన కర్ములై తిరుగునట్టి

గౌవ లిష్టిని బొందుచు దేవ తతులఁ

బిలువ నగ్నికేఁ బూర్వమే పీఠితి భక్ష

ణీయ హవ్యము గ్రహించుఁ బాయకుండ ॥

2905

(3)*చ॥ ఆతిరుచిరాకృతిం గలుఁగు నామిషముం దినువారు మాంస వి

స్తృతికయి బిట్టు శబ్దమును జేసెడు మాట్కి సువర్ణ వృక్ష సం

తతుల నవీన శాఖల సితాంతము భక్షణఁ జేయు నెద్దు ల

త్యతిశయమైన సుధ్వని ననంతముగా నొనరించుచుండి సం

స్కృత మధుకారి సోమము నదేవనిఁ బట్టుచుఁ బొందుచుండెడున్ ॥

2906

(4)*గీ॥ మదకరం బొచు నభిషూయమాన మౌచు

నున్న సోమముచే గౌవ 'లుండి యిందుగ్రిఁ

బిలుచుచుండి సుశబ్దంబు బిట్టు చేయు

చుండి మధుకర సోమము నొందుచుండు ॥

2907

†వ్యాకర్షణి 14వ సంపుటము రీతి పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "సర్వార్పదులు (కాద్రవేయులు)" గాను, దేవత "గౌవలు"గాను వ్యాసి, 151b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో "అర్పదుఁడు" ఋషిగాను, "రోలు, పౌత్రము" దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నున్న సోమముచే గౌవ లెలమి నిందుగ్రి. (వ్యా.వ్య.పా. యతిభంగము.)

*గీ॥ మణియు నంరబ్ధభూతులై కరము ధీర
 లొచు శబ్దముతోడఁ దా మఖిల వృద్ధి
 నిండఁజేయుచు గ్రావిలు నేర్పు మెఱయ
 నంగుళులఁ గూడి నృత్యంబు నాచరించు ॥

2908

(5,6)*సీ॥ సువతసములఁ గల్గు సుందర గ్రావిలు చెంత దివంబున నెంతయేని
 ధ్వనిని జేయుచు, గృష్ట వర్ణ మృగంబులఁ బోలుచు నూర్చుని బోలి శ్వేత
 వర్ణాంచితంబులై బహుళ నృత్యముఁ జేయుచుండి నిష్క్రంత మగుచుండు సోమ
 మును రాతి క్రిందకుఁ బొందించుచున్ సోమలక్షణోదకమును లలిత రీతిఁ
 గీ॥ దాల్చుచుండెను మణి యవి దర్శనీయ,యాన భారము వహించు నశ్వవరము
 లట్లు,సోమయుతంబులై యధిక వేగ,గమనమున వచ్చుచుండెను గడియలోన ॥

2909

*గీ॥ శిలలు నిశ్వసంతములుగ వెలుంగుచు
 ముఖమునుండి శబ్దమును వదలును
 నశ్వరాజు సహజ మగు నాస్యముననుండి
 హేష విడచు రీతి నిర్ద మతిని ॥

2910

(7)*గద్యము ॥

దశావనములను, దశ కక్ష్యములను, దశ యోక్త్రములను, దశ యోజనములను, దశ
 యాశీశువులను, జరావర్జితములను, దశ హింసిత్రులచే యుక్తములను, నభిషవాఖ్య
 కర్మయందు వ్యాప్రియమాణములను నో ఋత్విజ్ఞానారా! అర్చింపుడు! ॥

2911

(8)*గీ॥ షివ్రకారి శిలలు చెలఁగుచు దశ యంత్ర
 ములుగనుండి ఖ్యాతి వెలుఁగుచుండు
 వాని యభిషవాఖ్య వననీయ కర్మము
 జగతి హృద్య మగుచు సాగుచుండు ॥

2912

*గీ॥ అట్టి శిలలు మిగుల నభిషుత వర సోమ
 జన్య ఖండ రూప సారసాన్న
 జాత మైన యమృత సారము నెలమిని
 బొందుచుండుఁ జాల నంద మొప్ప ॥

2913

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(9)*గీ॥ సోమ భక్షక శిల లతిసుందరేందు
హరులఁ బొందుచు నుండెను గరము పీఠి
మఱియు గవ్యమునందునఁ బరమ సోమ
మును గ్రహించుచునుండెను మొనసి తాము ॥

2914

*గీ॥ వానివల్లనె సౌమ్యమై పరఁగుచుండు
సోమ రూపాఽమృతంబును సురుఁడు ద్రావె
వృద్ధ తనువును ధరియించి వృషభము వలె
బలసి నంపీతి వృష వలెఁ బరిధవిలై ॥

2915

(10)*గీ॥ గ్రావలారః మీకుఁ గమనీయ సోమము
కాంక్షితం బొనంగఁ గలదు జగతి
శీర్ణ భావ మెప్పుడుఁ జెందక దృఢ మైన
తనువుతోడఁ గూడి తనియుఁ డీరుః ॥

2916

*గీ॥ అన్నవంతుల వలె మీర లతిశయముగ
భోజయితలయి యుండుఁడుః భువనమందు
రేవతుల వలె మీరలు పావనంపుఁ
దేజమునఁ గూడి కుశలానఁ దేజరిల్లుఁడుః ॥

2917

(11,*సీ॥ గ్రావలారాః మీరు శ్రమ వివర్జితలయి వెలుఁగుఁడుః భూమిపై వేయి విధుల
12) నజరులై యమృతులై యవగతరోగులై వెలుఁగుఁడుః భూమిపై వేయి విధుల
నశిధిశీకృతులయి యన్య భేదకులయి వెలుఁగుఁడుః భూమిపై వేయి విధులఁ
దృష్టా విహీనులై దీవ్యద్ బలాఢ్యులై వెలుఁగుఁడుః భూమిపై వేయి విధులఁ
గీ॥ బ్రీతి యుగంబున మీ పితృ పర్వతములు, శుభములం గోరుచును నదసులను నాత్మ
తోడఁ గలువక జగ మెల్లఁ దుష్టి నొంద,నభిషవ ధ్వని వినిపింతు రతిశయముగ ॥

2918

(13)*గద్యము ॥

ఆదరణీయ గ్రావలు యామమంచు రథములకు వలె నుపత్తుచే నా యభిషవ కర్మను
(సోమ రస విమోచన వేశయందు) బ్రకటింపుచున్నవి. సోమమును భక్షించు
గ్రావలై కృషీవలులు బీజమును జల్లురట్లు సోమమును జల్లుచున్నవి ॥

2919

*రచయితః — కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(14)*గీ॥ పూజ్యమాన శిలలు పుణ్యాధ్వరమునందు
మిగుల ధ్వనిని జేసి మెలఁగునట్లే
హస్తమునఁ గుమారు లధికము తల్లిని
గొట్టుచుండి ధ్వనిని గూర్చునట్లు ॥

2920

*గీ॥ సోమమును గూర్చుచుం దాము శోభ గాంచు
గ్రావలకు స్తుతి¹ నొనర్చుఁడిఁ కర్మకరులుఁ
మరియు గ్రావలు విస్తార మహిమ నభిష
వ ధ్వనిం జేయుఁగాకఁ నీ యధ్వరమున ॥

2921

ఇయ్యది
శ్రీభరద్వాజగోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వర పౌత్ర
సంగమేశ్వర పుత్ర సీతాంబా గర్భ శక్తి
ముక్తాయమాన శ్రీ భగవద్భక్తారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి
విరచిత కృతులలో శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేద సంహితయందు
నష్టమాష్టకమునఁ
జతుర్థాధ్యాయము
సంపూర్ణము

సూక్తిము—94

ఋషి—కాద్రీవేయలై న సర్పార్పుదులు
దేవత—గ్రావలు (రవి చంద్రులు, రజిత మేరుగిరులు)

అర్థాంతరము—1

(1)†అష్టపదకందము ॥

తుది మొదలు లేని గతులను
జద లంఠెడి దివ్య దీప్తి చయ మొప్పంగాఁ
బది కోటుల పడగలతో
మది శక్తుల నాదిశేష మాహాత్మ్యమునన్
ముదిమి రహిత మేరు రజిత
సదమల గిరులను దగ రవి చంద్రుల్ నానా
పదములలోఁ రనరంగ ద
శ దిశలను వెలుంగుచుందుఁ జగదీశు కృపన్ ॥

2922

*రచయిత—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “నలల”ముగాని, “జగ”ముగాని ప్రయత్నమైనట్లు భావింప నగును.

(2)†మ॥ శత సాహస్రిక శక్తి తత్త్వములతో సౌరాచ్య చాంద్రాత్మక
ప్రతీతిన్ దేజము వెల్లుచుండును మహాభాస్వంత మై రోదసిన్
అతులమ్మా హరిత ప్రసారముల మై సాత్త్వియ మై సృష్టిఁ బ్రా
కృత తత్త్వములు వర్ధిలంగ సుకృతిన్ గృత్యాశి దివ్యమ్ముగా
ఋత చిత్పూర్వహవిస్సు హేతువపుచున్ ఋషాశి లోకమ్ములన్
వితత క్షేమ మహాశుభాఽఽవశులతో విశ్వమై ఆశాంత మై
సతతమ్మున్ బలు ప్రాణిజాలములు సంజాతమ్ములై గిట్టుచున్
జతన మ్మొందఁగ సృష్టి సంస్థితి లయాల్ సంసర్గ మై యొప్పెడున్ ॥

2923

(3)†చ॥ అరుణమయాంచితాద్భుత విహాయన శక్తుల సద్భవమ్ములై
వరమ వచిత్ర శబ్ద వృషభప్రతతుల్ జగతిన్ బ్రసార మై
నిరతము నవ్య దివ్య మధు నిర్మల శాఖలుగాఁగఁ గాంతులన్
వరలెడు విశ్వ వృక్షము ప్రభాస సుపుణ్య ఫలాలు వక్వమై ॥

2924

(4)†క॥ సంతోషము సుఖ శాంతులు
వితగ విశ్వాన నిలువఁ బ్రీతిన్ బ్రాణుల్
కాంతులఁ గాంతుల సుర లా
శాంతము నోషధితతులను నలరున్ భువనాల్ ॥

2925

†(5) అంతరిక్షములోన నలరారు సూర్యులు
విష్ణు శక్తుల మీఱు విమల కాంతిచ్ఛటల
నా సువర్ణ శక్తి నద్భుతముగా వెలిఁగి
అతిలోక శక్తులన్ అలరారు జగతిలో
నిష్కృతి రూపమా నిఖిల తిమిరాశులన్
విధ్వస్త మొనరించు విశ్వ సంక్షేమ గతి ॥

2926

†(6) వేలు లక్షలు కాఁగ వెలుఁగు గ్రహ ఋషాలతో
ధర్మబద్ధ మ్మాచుఁ దరణి చంద్రులు తిరుగ
రోదసిన్ దీప్తమై లోకాల వ్యాపించి
ఉజ్వల మై కాంతు లుష్ణ శీతల గతులఁ
బ్రసరించి శబ్దాల పవన తరంగాల
సృష్టిలోఁ బ్రాణమై చెలువొందు సర్వదా! ॥

2927

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(7) దశదిశాఽఽవశులకై దశ విధ కక్ష్యలకు
 దశ బంధములకునై దశ యోచనలకు
 దశ దుష్ట శక్తులకు దశ శిష్ట శక్తులకు
 దశ విధమ్ములు కాఁగ దశరూప ధారణల
 కజర శక్తులకునై అతిలోక గతి నిల్చి
 అర్చనలు మీఱంగ నరుణాధిపుఁడు నిల్చు ॥

2928

†(8) దశదిశలలో వెల్గు తరణి చంద్రావశులు
 దశ యంత్రములుగాఁగ దశ దిశలు ధరియింప
 నాకర్షణ శక్తి నన్నియున్ దిరుగుచున్
 అమృతాంశములు మీఱ నఖిలమౌ విశ్వమ్ము
 తొట్టతొలి దేవునికి ధృవ దేవ దేవునికి
 నర్చనలు చేయంగ నంత యానము చేయు ॥

2929

†(9) సంవర్ధక మై సర్వేశు హరి శక్తిఁ
 జంద్రాది గ్రహ రాజి సౌర శక్తులతోడ
 వివిధమౌ లోకాల కవితథ ఓప్తులన్
 అమృతమౌ చంద్రికల నమల దుగ్ధము లొసఁగి
 మధు రూపములఁ బెంచి మహిమాన్వితములుగా
 శుభవరంపరలతో సుఖ సంపదలఁ గూర్చు ॥

2930

†(10) విశ్వ సర్వస్వమున కశ్వీ చంద్రిక లొప్ప
 నమల సోములు తనరి అమృత శక్తులు మీఱ
 రేవతీ నక్షత్ర దైవీయ దీధితుల
 రవుల తేజమ్ములను రాజిల్లుచున్ జగతి
 అజుని మార్గము లెల్ల సద్వరమ్ములు కాఁగ
 నిత్యోత్సవములుగా నిఖిల శుభముల నొసఁగు
 సృష్టి వ్యవస్థతో నిష్ఠ వూర్తము కాఁగ
 సర్వదా సర్వధా సర్వాఽఽశాంతముగ ॥

2931

†(11) శాశ్వతత్వమ్ముతో నశాశ్వతత్వముతో
 నశ్రమముగా నిలిచి ఆ శ్రమల మైఁ దిరిగి
 అమృతత్వమ్ముతో నా మృతితత్వమున
 వైష్ణవీయ మౌచు నవైష్ణవ స్థితి గతి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

తృషా రహితమ్ముగాఁ దృషా సహితమ్ముగా
 నతృష్ట శక్తులం దావిర్భవము చెంచి
 ఆతురత్వము లేని అజరత్వ మలరార
 రవి చంద్ర గోళాశి రాజిల్లు లోకాలు ॥

2932

†(12) ప్రతియుగమ్మున విశ్వ మతిరూపమై తనరు
 రవ్యాది గోళాల రజిత మేరు గిరుల
 సకల లోకాఽఽవళుల సంక్షేమములఁ నింపు
 తొలి తల్లిదండ్రులే విలువైన సంపదల
 అజుశక్తి తనరార నమృతశక్తుల నొసఁగి
 దివి భువుల నన్నింటఁ దేజరిలు హరి శ్రీప్రి
 శబ్ద శక్తులు మీఁజ సర్వమ్ము వ్యాపింప
 సృష్టి శక్తుల నిలిపి స్థితిగతుల నెగడింతు ॥

2933

(13)†క॥ అమృతమయ శక్తుల రస
 మృమితముగా స్వీకరింపి అమృతమ్మునె న్న
 ప్తి మిగుల న్నివియించి నితాం
 తము సందర్శన మునర్చుఁ దరణి శశికిం ల్ ॥

2934

†క॥ బీజము సృష్టికి రవి శశి
 లేజఃపుంజము ప్రాణము హృది దివ్యాయువు నై
 భ్రాజిత మవును జరాఽచర
 పూజిత మై సర్వగతులఁ బూత మ్మవులే ॥

2935

†(14) సృష్టి యజ్ఞమ్ములో సోమామృతము నింపు
 సప్రాగ్ని మాతృకల దీప్రాధినేతగా
 శబ్ద నిశ్శబ్దాల సంశక్తు లొప్పార
 విశ్వ విజ్ఞానంపు విపుల మగ్రేషులను
 సకల దిశలను వెలుఁగు సౌర మండలతతులు
 సృష్టి శక్తుల నొప్పు స్థితిశక్తులన్ దనరు
 పూజనీయమ్ములొ పూర్ణ దీప్తుల నదా
 పుంభానుపుంభ విశృంఖలగతి వెలుఁగ ॥

2936

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

సూక్తము—94

ఋషి—కాద్యవేయలైన సర్పార్పదులు
దేవత—గ్రావిలు (రవిచంద్రులు, రజిత మేరుగిరులు)

ఆర్థాంతరము—2

†(1) ఆత్యుత్తమములైన ఆ రజిత మేరు గిరుల
నవ్య నవ నిత్యమౌ దివ్య తేజస్సులన్
ఆశాంతములలోన నద్గులకు నద్గులై
అమృత శక్తులు మీఱు నా సోమతత్వ గతి
ఘన రూప రూప మై క్కాలఁగా నష్ట వసు
సంపదల గలగలల స్వచ్ఛ సంస్తుతి శబ్ద
సంభార మొప్పంగ సాజమై ప్రకృతిని
చద్భుత శక్తి మై నతిదీరతలు తనరు ॥

2987

†(2) శత విధాలుగా సృష్టి నహస్య విధాలుగా
వ్యాపించు “నభి” శక్తి రూపు మాపుచు సౌర
సందీప్తత మీఱఁ జాంద్య శక్తులు నిండు
సుకృత పూర్ణములౌ సుకృతముల్ వరలంగఁ
జిత్సూర్వ మై దివ్య చేతన దీప్తులన్
రజితాద్యి హేమాద్యి రంజిల్ల విశ్వాన
నరగని తరగని హరిత రూపము వరల
మొక్కవోని సుదృఢ మూర్తిత్వ మొప్పులే ॥

2988

†(3) పరిపక్వమౌ పుణ్య ఫలము మధుపౌ గతిని
విశ్వవృక్ష విశాఖ విమలాఽరుణ ఫలమ్ము
అమృత దీప్తులు వరల ననృత తృప్తులఁ దునుము
అమలాగ్ని శక్తులే అతిపవిత్ర ప్రియ
నంతరిక్షము గుండె నలరి నిండుచు మండ
ఆత్యుత్తమ మైన ఆదిశేషువు భోగ
మతిబలీయముగా విశ్వాఽఽవరణ మై వెల్గొంద
నియమగతి గగనానఁ బయనించు సకుటుంబముగ ॥

2989

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) మధురూప మై నిలిచి కుడరాలు కాకుండ
 నదమగతి లేకుండ సుధరాలుగా నిలిచి
 రజిత హేమాదుర్ని లవి రంజిల్లి విశ్వాన
 మందమౌ శబ్దాల నమందమౌ తేజాల
 సతిధీరరూప మై అతిమృద్విశేష మై
 ఆపురూపమౌ నిరు లౌచఁ దనరును సృష్టి ॥

2940

†(5) అతిలోకమౌ నగ్ని నత్యంత శుద్ధ మై
 మెరుగులన్ జెల్వొందు మేల్మిగా వెల్గొందు
 సూర్య దీప్తులు మీఱ సర్వ నిష్క్రౌతతతిని
 విద్వంస మొనరించి విష్ణుదేవుని కనుల
 జంటగా దంటగా మింటిలోఁ బంటలై
 రవి చంద్రగతి హేమ రజితాదుర్ని లౌప్యంగ
 దేవ దేవుని దివ్య తేజమౌ వీర్య మై
 అంతరాంతరశక్తి నపురూపమై వెలుఁగు ॥

2941

†(6) చర్మ శక్తులు మీఱఁ దసరి శ్రేష్ఠమ్ముగా
 దైవ వీర్యమ్ముగా ద్వైత ద్రవతత్వముల
 స్వర్ణజలమై రజిత జల మౌచు విశ్వాన
 ఉగ్రగతి తనరారు నుజ్జ్వల రతు లౌప్ప
 జవ జీవ శక్తులను జాజ్వల్యమానమై
 శత్రు దుర్భేద్యమై మిత్ర స్వర్పాగ్య మై ॥

2942

†(7) దశ దిశాఽఽవళివల్ల దశ కక్ష్యలవలన
 దశ బంధములవల్ల దశ యోచనలవల్ల
 దశ దుశ్శక్తులవల్ల దశ శిష్ట శక్తులవల్ల
 దశ విధమ్ములవల్ల దశ దారణులవల్ల
 నజర శక్తులవల్ల నతిలోక గతివల్ల
 నఖిలమ్ము వెల్గొందు సరుజాధిపార్చనల ॥

2943

†(8) ధ్రువ గతులు పీఠంగ రూఢ శక్తులు తనర
 దశ దిశ యంత్రాలఁ దగు రజిత స్వర్ణాది
 వ్యయ మొప్పు విశ్వాన భరితాఽమృత మొప్పుఁ
 జలన గతులను బ్రథమ జరిత సోమము తనర ॥

2944

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(9)†క॥ రవి చంద్రులు ప్రథమ మై

అవితథ గతి వర్ణిలంగ నా హేమ నగ

మృవు రజిత గిరియు నలరును

నవ దీప్తుల లోకములను నారాయణులై ॥

2945

(10) అత్యంత శ్రేష్ఠ మౌ నతిలోక దీప్తులను

రజిత స్వర్ణాదులై రైవత శక్తులన్

రాజిల్ల విశ్వాన రజా కవచ దీక్ష

నాకాశమున విష్ణు వాదిత్య కృతి దీప్తు

లప్సరాఽధ్వగములుగా నలరార నిత్యమ్ము

దైవ నిలయమ్ములై తగు నచంచల గతి ॥

2946

†(11) కాశ్యత గతి సకాశ్యత స్థితు లౌప్య

నశ్రిమ సుఖ గతి నతిశ్రిమాఽఽకలిత మై

అమృత మహిమను నా మృతివర మౌచు

వైష్ణవీయమ్ముగా నవైష్ణవీయమ్ముగా

చృష విహిత మై సర్వ తృష రహిత మై నిల్చి

తృష్టారహిత మూల దీప్తి సంభవ మౌచు

నాతురత్వము లేని అజరత్వ మలరార

రజిత స్వర్ణాదులు రాజిల్లు విశ్వాన ॥

2947

†(12) నగములకు నగములై యుగయుగమ్ముల నిలిచి

స్థిరగతులు తనరార శ్రేమంకరము లౌచు

వైష్ణవీయమ్ములై వరలు రజితగిరి

స్వర్ణాది విశ్వానః బ్రభ లౌప్యః బృహ్మియై

ఆతిచలన శక్తులన్ గతి చలన మూర్తులై

తిరుగాడు భువనాలఁ దేజరిల్లుచునుండు ॥

2948

†(13) రజితాది స్వర్ణాది రాజిల్లు దైవీయ

వీర్యరూప మౌచు వెలఁగి బీజమ్ముగా

విశ్వ వసు సంపదల విమల మూర్ధమ్ముగా

రవి చంద్ర గోళాల రాజిల్లు నమృతంపు

శక్తులన్ శుద్ధ మై వ్యక్త ధగధగల

తేజాల దృఢశక్తి దీవ్య దజయ్య మౌ ॥

2949

†రచయిత:—పాశ్చర్య మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(14) సర్వాన వ్యాపించు సప్త మాతృక తతికి

జ్వాలలన్ మూల మై శబ్ద శక్తుల మీఱ
దేవ పితరులకును దివ్య సంతతులకు
నావాన మై నదా! ద్యౌ వాన మై వరల
నగ దీప్త కేశికా నగరాజ రూపమై
వరలులే! రజితాద్రి స్వర్ణాద్రి విశ్వాన ॥

2950

ఇయ్యది

విశ్వసృష్టిప్రకృతిమాత్రైకైకపునః

పతకమశ్శ గోత్ర-వడ్లమూడి కుల సందీప్త-

శ్రీసుబ్బన్న పాత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపోషిత అద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర-

శ్రీసరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-అపార వేద శాస్త్రసాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిధాలౌకిక శక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది సర్వ
దేవతాస్వరూప-విద్యనృణివంచముఃఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదుల రామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత “ముఖకలిత గోపాలసువద”-
మహావండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమ గురువర్యాభినుత “శతవర్షాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభిత నిష్క-శాసహిత శ్రీ
మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్వాహినీ హృదయలక్ష్మి, అపూర్వ అమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి,
అమలినవవిత్ర పతిరక్తి భక్తి శక్తిస్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
నిర్నిద్రమతి, వినిర్మలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్విలీనగాన జ్ఞానధ్యానస్వరూపిణీతన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకళా
మూర్తి-అకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక అర్థాంగి శ్రీమతి శశికళాయుక్త - జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికా రత్నద్వయ అజయ్య
జయ విజయ వతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ అభేద్య
చత్రాఽఽవరణయుక్త - పాణినీయాఽష్టాధ్యాయాపూర్వత్రాసిద్ధసూత్రసహిత శబ్దక్రియాదిరూపసాధక వ్యాకరణసూత్ర
ప్రవర్తక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త - మహావైయాకరణ - వేదవేదాంతకోవిద - దశభాషా కవితావిశారద - పుంభావశారదా
మూర్తి - శ్రీ గుండేరావు హక్కారే సాష్టాంగనమస్కార పూర్వక ప్రస్తూయమాన - “శ్రీ వాఙ్మయమహాధ్యక్ష - పాఠిన
వైయాకరణానమయ సంప్రదాయరక్ష - స్ఫోరితానేక జనాభినవోన్మేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తి మన్నికోచనాక్ష - మాధుర్య
స్యందివీర్యవత్తరపద గుంఫాధురీణ - మహీభుగగోచరగాంభీర్యప్రకటనావటిమాపారీణ - కల్పాంతారీణాఽనల్పకల్పనా
భూషణ” - లీలామానుష విగ్రహ-ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్ సంభావిత చతుర్వింశదధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ” సార్థక బిరుద విరాజిత-బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, ఖిలమంత్ర, ఖిలసూక్త సహిత సుసమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున సప్తమాష్టకమునందలి

అర్థాంతరయుక్త చతుర్థాధ్యాయము

సమాప్తము

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధగేద సంహిత బుద్ధగేద-సంహితా

దశమం మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః—పంచమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—95

ఋషిః—ఐలః పురూరవాః

ఋషికా—2, 4-5, 7, 11, 13, 15-16, 18-ఉర్వశీ

దేవతా—ఉర్వశీ, పురూరవాః

చందః—తిర్తిష్ఠుప్

(1) హయే జాయే మనసా తిష్ఠ మైరే వచాంసి మిశ్రా కృణవావస్తా ను ।

న నౌ మన్తాః¹ అనుదితాన ఏతే మయస్కరన్ పరతరే చనాహన్ ॥

1084

(2) కిమేతా వాచా కృణవా తవాహం పాకృమిషముషసామగ్రియేవ ।

పురూరవః పునరస్తం వరేహి దురావనా వాత² ఇవాహమస్మి ॥

1085

(3) ఇషుర్న శ్రియ³ ఇషుదేరసనా గోషాః శతసా న రంహిః ।

అపీరే కృతౌ వి దవిద్యుతన్నోరా న మాయం చితయస్త దునయః ॥

1086

1. మన్తాః అనుదితాన ఏతే, 2. వాత ఇవా, 3. శ్రియ ఇషు. (వాగ్.వగ్.)

(4) సా వసు దధతీ శ్వశురాయ వయ¹ ఉషో యది వప్త్యన్తిగృహత్ ।

అస్తం ననక్షే యస్మింఛాకన్ దివా నక్తం శ్మథితా వైతనేన ॥

1087

(5) త్రిః స్మ మాహ్నః శ్మథయో వైతనేనోత స్మ మేఽవ్యత్యై పృణాసి ।

పురూరవోఽను తే కేతమాయం రాజా మే వీర తన్వంస్తవాసిః ॥

1088

(6) యా సుజుర్జిః శ్రేణీః సుమ్న²అపిర్హృదేచక్షుర్న గృన్థినీ చరణ్యః ।

తా³ అంజయోఽరుణయో న సస్యః శ్రియే గావో న ధేనవోఽనవన్త ॥

1089

(7) సమస్మింజాయమాన⁴ ఆసత గ్నా ఉతేమవర్ధన్ నద్యంః స్వగూర్తాః ।

మహే యత్ త్వా పురూరవో రణాయా ఽవర్ధయన్ దస్యహత్యాయ దేవాః ॥

1090

(8) సచా యదాసు జహతీష్వత్కమమానుషీషు మానుషో నిషేవే ।

అవ స్మ మత్ తరసన్తీ న భుజ్యస్తా⁵ అతగ్రసన్ రథస్త్వశో నాశ్వాః ॥

1091

(9) యదాసు మర్తో⁶ అమృతాసు నిస్సృక్ సం షోణీభిః కృతుభిర్న పృంక్తే ।

తా అతయో న తన్వః శుమ్భత స్వా⁷ అశ్వాసో న క్రిశయో దన్తశానాః ॥

1092

1. వయఽఉషో, 2. సుమ్నఽఅపిర్హృ, 3. తాఽఅంజయో, 4. మానఽఆసత గ్నాఽఉతే, 5. భుజ్యస్తాఽఅతగ్ర,

6. మర్తోఽఅమృతా, 7. స్వాఽఅశ్వాసో. (వాగ్.పరి.)

(10) విద్యున్న యా పతస్తి దవిద్యోద్భరస్తి మే¹ అప్యా కామ్యాని ।

జనిష్టో² అపో నర్యః సుజాతః పోర్వశీ తిరత దీర్ఘమాయః ॥

1093

(11) జ్ఞజ్ఞిష³ ఇత్థా గోపీథ్యాయ హి దదాథ తత్ పురూరవో మ⁴ ఓజః ।

అశాసం త్వా విదుషీ సస్మిన్నహన్ న మ⁵ అశృణోః కిమభుగ్వదాని ॥

1094

(12) కదా సూనుః పితరం జాత⁶ ఇచ్ఛాచ్ఛక్రన్నాశు⁷ వర్తయద్విజానన్ ।

కో దంపతీ సమనసా వి యూయోదధ యదగ్నిః శ్వశురేషు దీదయత్ ॥

1095

(13) పృతి బ్రవాణి వర్తయతే⁸ అశు⁹ చక్రన్ న కర్షదాద్యే శివాయై ।

పృ తత్ తే హిసవా యత్ తే¹⁰ అస్మై పరేహ్యస్తం నహి మూర మాపః ॥

1096

(14) సుదేవో¹¹ అద్య పృపతేదనావృత్ పరావతం పరమాం గన్తవా¹² ఉ ।

అథా శయాత నిర్వతేరుపస్థే ఓధై¹³ సం వృకా రభసాసో¹⁴ అద్యః ॥

1097

(15) పురూరవో మా మృథా మా పృ పప్తో మా త్వా వృకాసో¹⁵ అశివాన ఉ షన్ ।

న వై స్రోణాని నఖ్యాని నన్తి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతా ॥

1098

1. మే¹అప్యా, 2. జనిష్టో²అపో, 3. జ్ఞజ్ఞిష³ఇత్థా, 4. మ⁴ఓజః, 5. న మ⁵అశృణోః, 6. జాత⁶ఇచ్ఛా, 7. య⁷తే⁷అశు, 8. య⁸తే⁸అస్మై, 9. సు⁹దేవో⁹అద్య, 10. వా¹⁰ఉ, 11. సో¹¹అద్యః,

7. య⁷తే⁷అశు, 8. య⁸తే⁸అస్మై, 9. సు⁹దేవో⁹అద్య, 10. వా¹⁰ఉ, 11. సో¹¹అద్యః,

12. వృకాసో¹²అశివాన¹²ఉషన్. (వృ.పృ.)

(16) యద్విరూపాచరం మర్త్యైష్వవసం రాత్రీః శరదశ్చతస్యః ।

ఘృతస్య స్తోకం సకృదహ్న¹ ఆశ్నాం తాదేవేదం తాత్పర్యాణా చరామి ॥

1099

(17) అన్తరిక్షాప్రాం రజసో విమానీముప శిక్షామ్యుర్వశీం వసిష్ఠః ।

ఉప త్వా రాతిః సుకృతస్య తిష్ఠాన్ని వర్తస్య హృదయం తవ్యతే మే ॥

1100

(18) ఇతి త్వా దేవా² ఇమ ఆచురైశ్చ యథేమేతద్భవసి మృత్యుబన్ధః ।

ప్రజా తే దేవాన్ హవిషా³ యజాతి స్వర్గ³ ఉ త్వమపి చూదయాసే ॥

1101

శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధగేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము — పంచమాధ్యాయము

సూక్తము — 95

ఋషి — ఇలా పుత్రుఁడు పురూరవసుఁడు†

ఋషిక — 2, 4, 5, 7, 11, 13, 15, 16, 18 - ఊర్వశి†

దేవత — ఊర్వశీ పురూరవసులు†

పురూరవసుని వాక్యము

(1)*క॥ మన సరసాలావము ల

త్యనుదితములు గుంభితంబు లగుచుఁ బ్రీతిదినం

బున మనకు సుఖము నేనియు

నొనరింపక యుండెఁగాన నో ఘోరశ్రీ! ॥

2951

1. దహ్న¹ అశ్నాం, 2. దేవా² ఇమ² అ, 3. స్వర్గ³ ఉత్వ. (వ్యా. పర్వ.)

† వ్యాతపర్వతి 14వ సంపుటము 13వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “పురూరవసుఁడు-ఊర్వశి”గాను దేవత “ఊర్వశీ పురూరవసుల వాక్యార్థము”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “పురూరవసువు-ఊర్వశి” ఋషి ఋషికలుగాను, “ఊర్వశి పురూరవసువులు” దేవతలుగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ ఉభయులము కూడి యొకచోటనుండి సరస
వాక్యముల నాడుకొనెదము వనిత! పీఠి
యుక్త చిత్రము నాపయి యోపి చేర్చి
విశ్రమింపవె! యిప్పుడు వేగ నీవు! ॥

2952

ఊర్వశీ

(2)*గీ॥ బహ్వాషస్సులఁ దొల్లిటి వృత్తుషస్సు
తా గతించెడు విధమునఁ దత్పరమీప
భాగము నతిక్రమించితి భోగ రహిత
వాక్కుచే నేమి ఫల మగు? వసుమతీశ! ॥

2953

*గీ॥ నన్నుఁ గోరకుండఁ దిన్నఁగ గృహమును
జేరుమయ్య! యో పురూరవస్స!
వాయు మూర్తిఁ బోలి పరమ దుష్టాశ్రయనై
వలయుచుంటి నేను వివిధ జగతి ॥

2954

పురూరవసుడు

(3)*గీ॥ ఇషుధిమద్యమునుండి యిషువులు తీయుచు శత్రులపై బంపఁజాలఁగలనె?
తద్విరహానల దహ్యమానుండనై విజయబుద్ధిని గల్గి వెలుఁగఁగలనె?
వేగవంతుడనై వివిధ శాస్త్రవ ధేను సంభక్తగా నేను సాగఁగలనె?
సకలారి గణధన సంభక్తగా నేను నిజమైన శక్తితో నిలువఁగలనె?
గీ॥ వీర సామర్థ్యమున నేను వెలయఁగలనె?
విస్తృతములైన సుగ్రామ పీఠులందు
నన్మదీయ జనానందమును తిలకియించి
సింహ నాదంబు తెలియంగఁ జేత నగునె? ॥

2955

ఊర్వశీ పరోక్షవాక్యము

(4)*గీ॥ ఊర్వశీకాంత శ్వశురున కొపి యన్న
మును నొసంగుచుఁ దద్గృహమున వసించి
యున్నయప్పుడు పతిఁ గోరి యున్నయెడలఁ
దద్గృహంబును జేరుఁ దాఁ దత్క్షణంబు ॥

2956

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ శ్వశుర చారు గృహము సరసనే యున్నట్టి
వతి గృహంబు పీఠిఁ బడతి చేరి
శ్రేష్ఠ మైన భర్తృ శేఫమునం దాను
గొట్టఁబడుచు నుండెఁ గోర్కె లూర ॥

2957

(5)*గీ॥ ఓ పురూరవస్స! యొగి శేఫమున నీవు
మూఁడు మార్లు నన్ను మోదినావు;
వతిని గొట్టి నాతి పడతిని నన్నట్లు
తలఁచుచుంటి వేల! తనివి ననక ॥

2958

*గీ॥ ఇట్టి బుద్ధి తావకీన గృహంబును
జొచ్చినాను వీర! మెచ్చు నటులఁ
దొలుత సుఖము నాకుఁ గలిఁగించితివికాదె!
యిప్పుడు కాతరుండ వెట్లు లయితి? ॥

2959

పురూరవసుఁడు

(6)*గద్యము ॥

“నుజార్ణి, నుజవ, శ్రేణి, నుమ్మ ఆపిదేహచక్షువు” అను నభిభూత మానినులతోఁ గలసి
సందర్భవతి, చరణశీలయు నగు నూర్వశి వచ్చెను. ఆ యవ్వరసలు, ఆభరణోపేతలు
నరుణవర్ణలు నయి పూర్వము వలె వెడలకున్నారు. శ్రీయణముకొఱకు నవ ప్రసూత
గోవుల వలె శబ్దించకున్నారు ॥

2960

ఊర్వశి

(7)*గీ॥ సత్పురూరవస్సు జన్మింపఁగనె యిప్పు
రసలు సంగతలుగఁ గాల్గినార
లీ పురూరవసుని నెలమిని నదు లెల్ల
వృద్ధి మగ్గ నుండె వేగఁ జనుచు ॥

2961

*గీ॥ ఓ పురూరవస్స! యున్నత సంగ్రామ
వీధులందు దస్య వీర గణము
‘దృంప నిన్నుఁ బీఠి దేవత లభివృద్ధి
పరచినారు ముదముఁ బడసినారు ॥

2962

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. “దుర్గంప” శబ్దము “దృంప”గాఁ బ్రమాదవశమునఁ బ్రయోగితమై “దేవత” శబ్దములోని “దే”తో యతి మైత్రి
పాటించఁబడినది. (చూ. పీఠిక.)

(8)*గీ॥ ఆతినహాయభూతుడైన పురూరవ
స్సనెడు వాడు రూపమును ద్యజించు
దేవ వేశ్యలందుఁ దృప్తిని బొందంగ
నరుగుచుండె వారి కభిముఖముగ ॥

2963

*గీ॥ అప్పు డప్పరసలు చప్పున నను వీడి
వరమ భీతిఁ దాము వరుగు లిడిరి
వ్యాధ భీతిచేతఁ బరుగులు వెట్టెడు
మృగి గతించునట్లు మేలు గలుగ ॥†

2964

(9)*చ॥ ఘనుఁడు పురూరవ స్సమర కాంతలతోఁ దగ ముచ్చటింపఁగాఁ
బనిఁగొని పోవ వార లతిభాసుర జిహ్వల చారు స్సృక్కులన్
దినుచు హయాంగనాశుల గతిం గడు స్వీయ సురూప కాంతులన్
దనియుచుఁ జూపకుండి రవి, ధన్యుఁడు వాఁ డెటు లొను మీఁదటన్ ॥‡

2965

(10)*ఉ॥ చంచల రీతి నూర్వశి ప్రశస్త తరంబుగ వెల్లుచుండి తా
నంచిత వారి వారముల నాత్ర భరించుచు నాకు నెప్ప మేల్
గాంచిన పుత్ర రత్నమును గాంచునొ! యప్పుడె యామె నా కిలన్
మించిన యట్టి యాయువు నమేయ దయన్ బ్రకటించుఁగాకొగిన్ ॥

2966

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†95వ సూక్తము రివఱుక్కులోని రెండవ పద్యములో మొదటి పాదములోని చివరిభాగము రెండవపాదము పూర్తిగా
నీ క్రింద నిచ్చిన గీతపద్యములోవలె మూల వ్యాకరణప్రతి 14వ సంపుటము 17వ పుటలో వ్యాసికొట్టివేయఁబడినది. పైన
నిచ్చినదికూడ మూల వ్యాకరణప్రతిలోఁ బ్రక్కన వ్యాసికొట్టివేయఁబడినది. ఇది “ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత
గ్రంథాలయము-పరిశోధనాలయము”లోఁ గల 43వ పుస్తకము (Acc. No. 3787. call No. T 25-43) 10వ
పుటలో శుద్ధముగా వ్రాయఁబడినది. మరొక పద్యము వ్రాయు నుద్దేశముతో శ్రీ నేమానివారు దీనిని గొట్టివేసి యుండ
వచ్చును. కాని వేరుగా మరొక పద్యము వారు వ్రాయలేదు.

గీ॥ అప్పు డప్పరసలు చప్పున నను వీడి
పారిపోయి రట్లు వరమ భీతి
వ్యాధ భీత యగుచు నతిశయ వేగాన
నెట్లు మృగి గతించు నెచటైన ॥ (తొ.పా.)

‡చ॥ ఘనుఁడు పురూరవుం డమర కాంతలతోఁ దగ ముచ్చటింపఁగాఁ
బనిఁగొని పోవ వార లతిభాసుర జిహ్వలతోడ స్సృక్కులన్
దినుచు గతింతు రశ్వల విధంబున స్వీయ సురూప కాంతులన్
దనియుచుఁ జూపకుండి రింక ధన్యుడ నయ్యెద నెట్లు తల్చినన్ ॥ (తొ.పా.)

ఊర్వశీ

(11)*గీ॥ ఆత్మయే పుత్రః రీతిని నవతరించు
ననెడు వాక్యానుసారము ఘన పురూర
వస్సః భూమినిఁ బాలింప వరలు పుత్రః
రూపమునఁ బుట్టియున్నాఁడ వేపు గలిఁగి ॥

2967

*క॥ నా యదరమందు నునిచితి
మోయిఁ మహాజస్సునట్లు లుండక నీకుం
జేయ నగు కృత్య ముడివితిః
మాయరెఁ యద్దాని నీవు మరచితి వేమోః ॥

2968

*గీ॥ నాదు వాక్యంబు నీ వెట్లు లతిశయమున
నాచరింపకయున్నా వనాదరమున
దినమునకు మూఁడు మారులు మొనసి నీవు
కూర్మి మీరఁగ నాతోడఁ గూడవలయు ॥

2969

(12)*ఉ॥ ఎప్పుడు నీ సుతుండు నను నెంతయుఁ బ్రీతిని జూచుఁ దండ్రిగా
నెప్పుడు వాఁడు న న్ననుచు నెక్కువఁ గార్చునోఁ కంట నీరు వాఁ
డొప్పుగ నిన్ను నన్నుఁ గడు నుత్తమ రీతిని గొఁగలింతునోఁ
చెప్పఁగరాదు వాఁ డిప్పుడు శ్రీశ్వశురాలయమందు నుండెనోఁ ॥

2970

ఊర్వశీ వాక్యము

(13)*గద్యము ॥

ఓ పురూరవస్సా! ని న్నుద్దేశించి పలుకుచున్నాను. నీ యపత్యము బాష్పములను బ్రవర్తింపఁ
జేయఁగలదు. శివ ముపస్థితము కాఁగా రోదనముఁ జేయఁగలదు. ఏ యపత్యము నాయందుఁ
బ్రవేశింపఁజేసితివో! యా యపత్యముచు నీ నిమిత్తము పంపుచున్నాను. నీవు నీ యింటికిఁ
బొమ్ము! నన్నుఁ బొందకుండనున్నావు! ॥

2971

(14)*గద్యము ॥

నీతోఁగూడి క్రిడ నల్పు పతి యిప్పుడు ప్రకర్షముగాఁ బడుఁగాక! అనావృతుండై
దూరదేశముకంటె దూరదేశముఁగురించి మహా ప్రస్థానమును జేయుఁగాక!
ఎచ్చటనో యొకచోటఁ బాపదేవత చెంతఁ జనిపోవునుగాక! పిమ్మట
పీనిని నక్కలు తినునుగాక! ॥

2972

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఊర్వశీ తలదండ్రుల చెంత నుండెనా? అని యర్థము. (నే.వేం.న.శా.)

పురూరవసునితో నితర స్త్రీలు

(15)*గద్యము ||

ఓ పురూరవస్సా! నీవు మరణింపకుము! పతనమును జేయకుము! నన్ను స్వగాలములు
తినకుండుఁగాక! నాపైని నాగ్రహమును జూపకుము! స్త్రీ సఖ్యములు లేవుగదా!
ఈ సాలావృక సఖ్యములు సమస్తాఽఽవన్నులకు ఘాతుకములు ||

2973

(16)*గద్యము ||

మనుష్య సంవర్గమువలన విగతసహ భూతదేవ రూపనై మనుష్యులయందుఁ దిరిగితిని.
అపుడు రాత్రిలను బూరించు నాల్గు శరత్తు లున్నాను. మృత స్తోకమున నిపుడు
తృప్తనై చరించుచున్నాను ||

2974

పురూరవసుఁడు

(17)*గీ|| సహజ తేజోభరంబున సకల మైన

యంతరిక్షంబుఁ బూరించునట్టి యుదక
ములను నిర్మించునట్టి యా లలితకాంత
యూర్వశిని నా వశంబున నుంచుచుందు ||

2975

*గీ|| సుకృత కర్మల నే వేశఁ జూపునట్టి
నేను బ్రేయసి! నినుఁ బొందనేర్తు నాదు
హృదయము తపింపఁబడుచుండె నింతి! నీవు
మరలుమా! సంతసంబున మరలు! మరలు! ||

2976

(18)*ఉ|| ఓయి! పురూరవస్సా! యిపు డూర్జిత మృత్యు వశంబు పొందినా
వోయి! ప్రశస్త జన్మమును నొందితి వింక మహా సురాశికిన్
బాయక యజ్ఞ కర్మములఁ బల్కరుఁ జేసితి వీవు! నాకమం
దో యధిపా! వసింపు మని యోపి వచించిరి దేవతోత్తముల్ ||

2977

*గీ|| ఓ పురూరవస్సా! యొనరంగ నిట్టులు
చేయుచుంటి వందుచేత నీవు
నీదు కాంక్షితంబు నిఖిలంబు విడచుచు
సౌఖ్య మందుమయ్య! సత్వరముగ ||

2978

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—95

ఋషి—కాళాపుత్రుడు పురూరవసుడు
ఋషిక—2, 4, 5, 7, 11, 13, 15, 16, 18-ఊర్వశి
దేవత—ఊర్వశి పురూరవసులు

అర్థాంతరము—1

†(1) సప్తవిధ పృథ్వులు శబ్ద మిశ్రిత మౌచు
నీశ్వరీయ మృగుచు నెనఁగి చునన్సులో,
దిష్ట వేసిన చాండ్ర నిష్ఠా రహస్యమై
అనుద్భూత మౌచు ననాహత మౌచు
నతిలోక సౌందర్య పృథిరూప శిల్పమయ
కృత శక్తిగా నిల్చు ఋత శక్తిగా వెల్లు ॥

2979

†(2) అత్యుత్పల మైన అపరూప శబ్దమయ
శక్తులే ఉషసులై సర్వాన వ్యాపించ
నతిబృహత్తర మౌచు నతిలోక శక్తులన్
నలరారు నా చంచల నపురూప తర్వాస
దుష్ట శక్తుల నెల్లఁ దున్నాడు వాయు గతి
నావృత్తిరహితమై అమరమై తనరారు ॥

2980

†(3) అతివేల శక్తుల నసంఖ్యాకములైన
కాంతి శర సంపదలు కాంతి నిధులై తనర
నత్యంత వేగాన సంతటన్ వ్యాపించు
శబ్ద సంపలితమై శరదాఽఽవళుల నిల్చు
బంధానుబంధాలు స్వార్థ ప్రియోజనాశ
లేమియున్ లేనట్టి యెసలేని కృతువుల
సంతరిక్షములోన సంతటన్ నెఱపుచున్
మేఘ మాలలు జలము మెఱుపుల న్నురుములన్
దీనరార లోకాల వినువిధి గోళాలఁ
గాల వర్షములై అకాలవర్షములై కురియు ॥

2981

†(4) సూర్య గోళమునకై సౌబగైస ఉషసాశి
నిత్య ముదయ మౌచు నెగఁడొందు భాతిగా
విశ్వగేహమునుండి విమలాష్టవసువులను
సకలమౌ సంపదలు సర్వ దివమ్ములను
నదృశ్య శక్తుల నిలుచు నపురూప గతులమైఁ
బృథ్వుతలో నిక్షేప భాగ్యాశి వరలంగ ॥

2982

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) మహితమైన చాంద్రశక్తి మనసై విలసిల్లుచుండ
 విమల విశ్వమందు మహావీరుండై వెల్గొందును
 క్షణగతుల వృద్ధిగతులఁ బ్రాణాత్మక పూర్ణగతుల
 సూక్ష్మమై బృహత్తరమై శుభక్షేమంకరత్వాలఁ
 దిగవిదములై త్రికాలాలఁ దేజరిల్లు నమృతగతి
 ప్రాణశక్తి ప్రకృతిలోఁ బ్రబంధింపగఁ వర్ణిల్లగ ॥

2983

†(6) గోవు లీనఁగ దూడకూనలు గెంతు గతి
 విశ్వాంతరిక్షాన వింతవింతలుగాఁగ
 అతులిత శక్తులన్ అవతరించినయట్టి
 గోళాలు తిరుగాడు గుప్త చలన శక్తి
 దీప్త భ్రమణ శక్తిఁ దేజరిల్లుచుఁ దిరుగు
 సృష్టి మాతకు దివ్య శ్రేణి సంతానమై ॥

2984

†(7) విశ్వ సంక్షోభమును విపరీతముగఁజేయు
 దుష్ట రాక్షస తతులఁ దున్నాడ దేవాళి
 అతిలోకమై తనరు ననాహత రూపమౌ
 చాంద్రమానస శక్తి సర్వ విజేతయౌ
 రోదోంతరాళాన నాద శక్తులు మీఱ
 స్వయంచలన శక్తి సంభ్రతముగా నిలువ ॥

2985

†(8) కృష్ణ సంశక్తులన్ విష్ణు లీలగ నదా
 భాస్వంతమౌ గోళ ప్రతతులే కాకుండఁ
 గాంతి రహితము లౌచుఁ గటికచీకట్లతో
 నలరు గోళా లుండు సంతరిక్షమ్ములో
 మాయచిహ్నము బుద్ధిమాన్య రూపము కాఁగ
 అజడ మయ్యును నగ మా జడ రూపమై ఆచర
 శక్తుల సృష్టిలో జాగృతి రహితమై
 తనరారులే కొన్ని తరణి వెలుగులు లేక ॥

2986

†(9) అతినూత్నమై వెలుగు నపురూప శక్తులన్
 రవి చంద్ర కాంతు లవి రాణిల్ల విశ్వాన
 భూలోక యజ్ఞాలఁ బుట్టుచున్ గిట్టుచున్
 మానవాది సకల ప్రాణులు తనరారు
 నమృత దీప్తులు మీరు నమల చంద్రజ శక్తి
 ప్రసరించు వెన్నెలల వన్నెలై మహితమై ॥

2987

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) అతిలోకమై వెల్లు నపుపూవ శక్తులన్
 చాంద్రశక్తులు తనర సౌర కాంతులు మీటి
 అంతరిక్షమ్మందు నఖిలమౌ దివి భువుల
 విద్యుల్లతలుగా విమలమౌ కాంతి రశి
 ప్రసరింపజేయుచున్ బ్రకృతి కామ్యావళుల
 దీప్తాఽఽయురారోగ్య దివ్య శక్తుల జన్మ
 జనక శక్తుల విశ్వ మాస్య రక్తులు పరల
 మహితాగ్నితో జలము మర్మగతులను నిలుచు ॥

2988

†(11) విశ్వగోళా లెల్ల విమల గోపికలుగా
 విడుషీమణులుగా విలసిల్లుచుండఁగా
 ఆ పురురవ శక్తి అద్భుతముగా నిల్చి
 ఉన్నతోన్నత గతుల నోజో గుణం జెనయ
 సచ్చిదానందాలు సర్వాన విలసిల్ల
 గుణ సంపదలఁ జెంచుఁ దగునంపదలఁ జెంచు ॥

2989

(12)†క॥ స్వచ్ఛందమౌ మతి హృది
 నిచ్చామాత్రమ్ముతోడ నీ విశ్వమ్మున్
 స్వచ్ఛతమై సృష్టించిన
 అచ్చ సుదంపతులు ప్రకృతి వాద్యులు చూచన్ ॥

2990

†క॥ రవి కాంతుల విరజిమ్ముఁగ
 నవితథ గతిఁ గిరణ తతులు నపురూపములై
 దివి భువి రోదనులన్ గడు
 నవమై నిత్యమ్ము వెల్లు నవ జీవములన్ ॥

2991

(13)†క॥ ధ్వను లని రోదోఽంతరమున
 ఘన శక్తిఁ బ్రతిధ్వనులుగఁ గాగలన్ ధృతిమై
 మననీయమౌ శక్తి న
 గణిత శివ తతులఁ బ్రకృతి విశాన మొందున్ ॥

2992

†క॥ ఒక ప్రకృతినుండి వేరొక
 వికృతి ప్రకృతిగా జనించి విస్తృత గతులన్
 ఆకటావికట మౌచును
 చౌకటాచును దగు రవి శశ తొనఁగు వెలుగులన్ ॥

2993

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రహరణ"

†(14) మోరాతిమోరమౌ గూడ మశక్తులన్
 ఆవకృతి రూపాల సంతరిక్షంబులో
 పరలు గోళావళులపారి పడకుండంగఁ
 బరమ గంతవ్యమౌ పరమపదమును జీర
 నిత్య ఋత శక్తులన్ నిరత వృతమును బూని
 పాప రూపమ్ములను రూపుమాపుచు సదా
 పూజించి దైవమును బుణ్యగతులన్ దనరి
 మహితగతిఁ జేయ నౌ మహాప్రస్థానమ్ము ॥

2994

†(15) అదృతమై వెలుఁగు సతిబృహత్తర చాండ్ర
 హృచ్చతి రూపమై యెనఁగు పురూరవ
 దీప్త శక్తులు విశ్వ లేజ మై పీర్క మై
 అంతరిక్షమ్ములో నఖిల దివి భువులందు
 సర్వ సఖ్యమ్ములను సర్వ దిశలను దనరి
 స్థితిశక్తి వర్దిల్లఁజేయు సనునిత్యమ్ము ॥

2995

†(16) నాల్గు శరత్తు లవి సడవ నొక శరత్తుగ
 వత్సర చతుష్కమ్ము వరల నొక్కేడుగా
 మహిమాన్వితమైన ఆ మర్త్య లోకాల
 ద్వాదశాదీత్య కృతి ద్వైత శక్తులు పరల
 సుకృతవర మై దినము లకలంకములుగాఁగ
 ద్వాదశ దిన మితిఁ దసర రాత్రులు సృష్టి
 విద్యుదాహారమై విలసిల్లుచుండఁగా
 నపురూపమై వెల్లు నా చాండ్ర శక్తు లవి ॥

2996

†(17) అంతరిక్షమ్ములో నపురూప శక్తులన్
 సన్మంగళకరముగాఁ జాండ్రశక్తులు వరల
 హృదయగత మై యొప్పు నెనలేని సుకృతంపు
 వర్తనమ్ములు సత్యవహములై నిత్య గతి
 వరల విశిష్టమై వశిష్టగురు లవి పీర
 విశ్వ రజో గుణము విద్యుత్త మగుచుండు ॥

2997

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(18) సృష్టియజ్ఞము చేయు సృష్టగా దేవుండు
 మృత్యు బంధువుగాఁగ సత్యగతమై వరలి
 దేవతల్ మానవు లీ విశ్వసర్వస్య
 మెల్ల చరాచరము నెనఁగ నశాశ్వత గతిఁ
 బుణ్య కర్మలు హవిష పూర్ణ రతులను వెలుఁగ
 స్వర్గ సౌఖ్యము లెల్ల సర్వమున చర్చిలు
 శ్రీమహావిష్ణుని స్థితిశక్తి మహితమై
 నజశక్తి సంపదలఁ బ్రజలు పెంపొందుదురు ॥

2998

సూక్తము—95

ఋషి—ఇలాపుత్రుఁడు పురూరవసుఁడు
 ఋషిక—2,4,5,7,11,13,15,16,18-ఊర్వశి
 దేవత—ఊర్వశి పురూరవసులు

అర్ధాంతరము—2

(1)†చ॥ మనసునఁ గూడుకట్టి అతిమాన్య సుశక్తుల నద్భుతమ్ముగాన్
 వినిమయమౌ సపార వరణీయ సుకాంతులు పూర్ణ నిత్య నూ
 తన శశి దీప్త మైన అతిధౌత విశేషజ దైవ రూపమై
 మనతర శబ్ద శక్తులను గ్రాంతముగా విలసిల్లి వెల్గెడున్ ॥

2999

†(2) అతిబృహత్తరమైన ఆ దైవజ శక్తి
 అతిలోక మహితమై ఆ పురూరవసుగా
 శబ్ద నిశ్శబ్దాల సంపదలన శక్తులన్
 గామాబ్ధి రూపాలు క్రొల బహు రీతులన్
 సౌర కాంతులు మహాషస్త్రేజ పూర్వకమై
 తెమ్మెరల నిండంగ దీప్త భాగ్యావళుల
 దిన మౌచు దివ్యాగ్ని లేజరిల్లును సదా
 అతిక్రాంతమై మహా ప్రగితి దాంతిగ నిలువ ॥

3000

†(3) మేఘాశి విద్యుత్తు మెరుపులై మెరయ
 అబ్ధములు వర్షించు అఘ శబ్ద శక్తులన్
 బ్రహ్మశనము చేసి ప్రవహింపఁగా జలము
 విశ్వ మెల్లను మహా ప్రాశ్వి దీప్తుల వెలుఁగ

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

గగనాన జలరాశి అగణితముగా సుగతి
 నాధార రహితమై నద్భుతముగా నిలుచు
 మాయగా దైవీయ మహిమాన్వితపు శక్తిఁ
 జంద్ర కాంతులు సర్వ సౌభాగ్యముల నొనఁగు ॥

3001

†(4) అష్ట వసు శక్తులన్ అపురూపమై విశ్వ
 మఖిల భూతావళుల సందాండ పిందాడి
 బ్రహ్మాండ బాండాలు వరలుచున్ జరియించు
 ఉషరూపమై అరుణుఁ డుజ్జ్వల దీప్తులన్
 వెలుఁగుచున్ దిరుగుచున్ అలివిమాలిన గతుల
 సతిబృహత్తరమైన నా చాంద్రశక్తితో
 వరలు దైవజ రూప వరదేవతా శక్తి
 నతులమౌ గతిరతుల నంతటన్ వ్యాపించు ॥

3002

†(5) సృష్టి స్థితి పూర్వక వ్యష్టి సమిష్టి విశిష్ట
 లయ శక్తులే విశ్వమయ రూపమై సదా
 సుత బృహత్తర మౌచు నతిమహత్తరమైన
 ఆ పురూరవ రూపి అతిలోక దైవమ్ము
 త్రివిధ గతులను జాంద్ర తేజాలు మీరంగ
 సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమై చోద్యాలఁ జోద్యమై
 అతి గరియమ్ములన్ అతిలోకమై నిలుచు
 స్థిత మైన మాయయే చెలఁగ నీడగ నిల్వ ॥

3003

†(6) ఆ గోవులునే చూడ లన్నియున్ దిరుగునటు
 సర్వ విశ్వమ్ములో సౌరమండల తతులు
 చాంద్ర గోళాదులున్ సర్వ గ్రహ నక్షత్ర
 తతులతోఁ దిరుగుచున్ అతులితమౌ శక్తి
 సంచలన రూపాల శబ్ద శక్తులు సదా
 సౌజమై తనరారఁ దేజాల దేజమై
 అనిలాల సలిలాల ఆకాశ రూపాల
 దీవమ్ములై వరలు దేదీప్యమానగతి ॥

3004

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(7) అతిలోక తేజాల సతత చాంచల్య గతి
 నలరు విద్యుత్తులే ఆకసమ్మున మేఘ
 మాలలన్ మిరుమిట్లు మాయగతులను మెరయ
 నతిలోక శక్తుల ప్రతతులన్ బవనాశి
 రకరకాలుగ జగతిఁ గ్రాలంగ వీవంగ
 దివ్య దేవత లెల్ల నవ్య నవ గతులతో
 నా పురూరవ శక్తి నతిచాంద్ర హృన్నిత్య
 సత్య మహిత పవిత్ర కృత్యమ్ములన్ నెరపు ॥

3005

†(8) సత్యమ్ముతో సత్య నిత్య శక్తులు వరలఁ
 బంచభూతాఽఽవళులఁ బంచ భూతమ్ములౌ
 అంతర్గతులతో నలరారు నట్లుగా
 మానవాళుల మనిషి మహిమ మై తనరారు
 ఆత్మగతిఁ బుత్రిఁడై ఆవతరించెడి తండ్రి
 ఆదిశేషువు కాఁగ నతిలోక దీప్తులన్
 ఆరాధనము చేసి అఖిలమ్మునను వెలుంగు
 సత్య రూపము వీడి మృత్యు రూపముఁ జేరి
 తిమిర పుంజము లెల్ల నమితముగ వ్యాపించ
 మత్త మద శక్తు లవి మిత్తిరూపము దాల్చు ॥

3006

†(9) కామరూపాలతోఁ గ్రాలు మేఘాశిగా
 నవ్వరోగణ మెల్ల నమర శక్తుల మీరి
 సృష్టి కృతువున మహా సృష్ట కృతిగా నిల్చి
 శబ్ద శక్తులు వరల సర్వ విశ్వమ్ములో
 మృత రూప శక్తు లమృత రూప శక్తులున్
 బృథ్యులన్ దేవాఽశి పూత లోకమ్ములన్
 ప్రతిలేని అంతర బాహిర శక్తులన్
 అతిలోక దీప్తులన్ అఖిలమ్మును వెలుంగ
 సౌర చాంద్రాదిత్య సంక్రాంతి గ్రహ ఋష
 తతు లెల్లఁ దనరారు ఋష శక్తి వరలంగ ॥

3007

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) ఆకాశ మేమాశి నంతర్గతిని వెల్లు
 విద్యుల్లత లెల్ల విమలమౌ దివి భువుల
 అతిలోక శక్తులన్ ఆంతఃన్ వెలుగొందు
 జల శక్తులను నిండి జ్వలితాగ్నిగా నిలిచి
 దైవీయమౌ శక్తి తన వశము చేసికొని
 దీర్ఘాయువును మహా దివ్యత్వ మొప్పంగ
 సూర్యశిగాఁ దనరు నుత్తమోత్తమ చాంద్ర
 పూర్ణామృతశక్తి పొలుపొందు దివ్యమై ॥

3008

†(11) ఆ పురూరవ శక్తి అత్యంత గోవ్యమై
 దివ్యమై నవ్యమై తేజరిలు నోజమ్ము
 భవ్య శక్తుల వరలి భద్రరూపము కాఁగ
 గోపినాథుని కృపను దీప గోపాలకత
 సర్వ గోళావళులు సర్వ విదుషులుకాఁగ
 ఆజ్ఞ లేకుండుఁగా విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన
 సుజ్ఞాన శక్తులే యజ్ఞ బద్ధములట్లు
 కాల బద్ధము లొచుఁ గ్రాలుచున్ దిరుగాడు ॥

3009

†(12) తల్లిదండ్రులు తనరు తనయుండు భాతి
 నిచ్చా చక్రమ్ము నెనఁగు విజ్ఞానులను-
 లగ్నిలోఁ దేజాలు అలరారు వగిది
 మననైన దంపతుల మాన్యవర్తన మలరు-
 చంద్రచంద్రిక లొచుఁ జల్లని వెన్నెలల్
 సౌర తేజము లొప్పు జడలంటి వ్యాపించు
 ఆ పురూరవ శక్తులలర దైవజ మౌచు
 సూర్యశీ సహితమౌ నుప్పొంగు నమృతమై ॥

3010

†(13) జల శక్తిలో నగ్ని చక్రగతిఁ దిరుగాడు
 శివ శక్తిగా దివ్య సవ శక్తి వెల్లు
 అస్తంగత మౌచు సస్తంగతము కాని
 అతిలోక శక్తిగా సలరు నా పురూరవ
 శక్త్యద్భుతమైన చాంద్రశక్తిని నిల్వ
 సూర్యుడే ఆత్మగా సర్వముండై వెలిఁగి
 పీఠ్యరూపమ్ము గాఁ బుత్తుండై చంద్రుండై
 నిత్య సవ శక్తులన్ నిత్యోత్సవము నెరపు ॥

3011

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లసూరి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(14) విశ్వదీప్తులు మీర విమల ప్రాణము లొప్ప
 నఖిల లోకములున్ సత్యంత దీక్షమై
 పరమ గంతవ్యమౌ పరమ పదమును జేర
 దిక్కాలములు లేని దివ్య శక్తిని చేర
 సూర్యశి శక్తిమై సుజ్వల గతి మీర
 ఆ పురూరవ రూప మమృత దామము కాగ
 సుత రక్తులన్ మహాద్భుతసక్తిమై వెలుగ
 ఋత శక్తితో సర్వ ఋతు తతుల విచనాడు ॥

3012

†(15) పగలు రాత్రులు సంద్య లగణితములై తనర
 సృష్టి స్థితి శక్తులన్ వెలుగు లయ శక్తులన్
 సఖ్య భావముతో సర్వదా వెలుగొందు
 నా పురూరవ శక్తి ఆపురూపమై నిలుచు
 భ్రాణవృద్ధ మౌచు వరలు బృహత్తర చాంద్ర
 వైష్ణవీయపు హృదయ భాగ్య తేజము వరలు ॥

3013

†(16) శతవత్సరములే సంవత్సరము కాగ
 నాల్గు సంవత్సరాల్ నాల్గు శరత్తులై
 రాత్రిలై వరలంగ రమ్మ మహాచంద్ర
 విహితమౌ దైవీయ విశ్వ శక్తులు సదా
 ఆమర్త్యమై ఆచరమై ఆపురూపమై వెలుగు
 దేవపేరిజ మౌచు దేదీప్యమానమౌ
 అమృతమై పుత్రముగా నా సూర్యు లగ్నిగా
 అఖిల విశ్వము యజ్ఞమై యలరుచుండులే ॥

3014

†(17) ఆ రచో గదా కాంతి సంతరిక్షము సదా
 క్షిప్ర శక్తుల దినరు శిక్షణగతి మీర
 ఊర్వశిగాఁ జాంద్ర ముర్వశీ వశిష్ఠత
 స్థితి శక్తి వరలంగ ఋత శక్తులన్ మీరి
 సుకృతాలె విశ్వాన సృష్టి రవి చాంద్రాదే
 దీప్తులై వెలచుంగఁ దెజరిలు హృచ్చక్తి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాశ్ర”

శ్రీమహావైష్ణవ చిద్విలాసము కాగి
 సశ్వ శక్తుల నెఱపు విశ్వమునే నడుపు
 దిక్కలముల నెల్లఁ దీర్చిదిద్దుచు నిలుచు
 విమల మానముగా వెలయ విశిష్టతల ॥

3015

†గీ॥ అంతరిక్షము కాంతుల నావృతమయి
 వెలసి నిత్యము దీప్తమై విశ్వ సృష్టి
 దేవ దేవుని నిత్యమౌ దివ్య శక్తిఁ
 బెట్టనట్టి దీపంబులై వెలుగు గోట్లు ॥

3016

†(18) నిత్యము విశ్వాన సత్య రూప మౌచు
 మృత్యు బంధాలతో మేనులన్ దాల్చుచున్
 మనుజుల దేహి అంత మెనయని పొణి
 కోటు లెన్నియొ పుట్టి ఓటువడు మృత్యువుల
 సృష్టి యజ్ఞముతోఁ జెలఁగి హవిషముగా
 స్వర్గ మపవర్గాలు శశ్వదశాశ్వతమైన
 వివిధ లోకా లెల్ల వెలుగు గ్రహ వృక్షాలు
 అవతరించుచు నుండు అంతరించుచు నుండు
 సత్య దీపాలుగా నిత్య దీపాలుగా
 అసత్యరూపము లౌచు ననిత్యరూపము లౌచు
 అఖిల విశ్వము తనరు నా దేవు మహిమమైఁ
 దాత్కాలికపు స్వచ్ఛతలు నిత్యతలు తనరఁగా ॥

3017

సూక్తమ్—96

ఋషిః—బరురాంగిరసః, సర్వహరిర్వా ఐన్ద్రః

దేవతా—హరిః

చందః—జగతీ; 12,13-తిర్విష్టువ్

(1) పృతే మహే విదతే శంసిషం హరి పృతే వన్వే వసుషో హర్యతం మదమ్ ।

పుతం న యో హరిభిశ్చారు నేచత¹ ఆ త్వా విశస్తు హరివర్చసం గిరః ॥

1102

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మణ”

1. చతః ఆ త్వా. (పా.ప.)

(2) హ॒రిం హ॒ యోని॑మ॒భి యే స॒మస్త॑రన్ హి॒న్వన్తో హ॑రీ ది॒వ్యం య॒థా న॑దః ।

ఆ యం వృ॒ణన్తి హ॑రి॒భిర్న దే॒నవ॑ ఇ॒న్ద్రాయ॑ శూ॒షం హ॑రి॒వన్త॑మర్చ॒త ॥

1103

(3) సో॑ ఆ॒స్య వ॒జ్ఞో హ॑రితో య॑ ఆ॒యసో హ॑రి॒న్వికా॑మో హ॒రిరా గ॑భ॒స్త్వోః ।

ద్యు॒మ్నీ సు॑శి॒పో హ॑మన్యు॒సాయ॑క ఇ॒న్ద్రే ని రూ॑పా హ॒రితా మి॑మి॒క్షిరే ॥

1104

(4) ది॒వి న కే॒తుర॑ధి॒ దాయ॑ హ॒ర్యతో వి॒వ్యచ॑ద్ద॒జ్ఞో హ॑రితో న రం॒హ్యః ।

తు॒దద॑హిం హ॑రి॒శిపో॑ య॑ ఆ॒యసః స॒హస్ర॑శో॒కా అ॑భవద్ద॒రింభ॑రః ॥

1105

(5) త్వం॑ త్వ॒మహ॑ర్య॒థా ఉ॑ప॒స్తుతః పూ॑ర్వే॒భిర్ని॑న్ద్ర హ॑రికే॒శ య॑జ్ఞ॒భిః ।

త్వం హ॑ర్య॒సి త॒వ వి॑శ్వ॒ముక్త్య॑గమ॒సామి రాధో॑ హ॒రిజా॑త హ॒ర్యత॑మ్ ॥

1106

(6) తా వ॒జ్ఞిణం॑ మ॒న్తినం॑ స్తో॒మ్యం మ॒ద ఇ॒న్ద్రం ర॑థే వహతో హ॒ర్యతా హ॑రీ ।

పు॒రాణ్య॑న్మై స॒వనా॑ని హ॒ర్యత॑ ఇ॒న్ద్రాయ॑ సో॒మా హ॑ర॒యో దధ॑న్విరే ॥

1107

(7) అ॒రం కా॒మాయ॑ హ॒రయో దధ॑న్విరే స్థి॒రాయ॑ హి॒న్వన్ హ॑ర॒యో హ॑రీ తు॒రా ।

అ॒ర్వద్భి॑ర్శ్మో హ॑రి॒భిశ్శోష॑మీ॒యతే॑ సో॒ ఆస్య॑ కా॒మం హ॑రి॒వన్త॑మాన॒శే ॥

1108

1. దేనవ ఇన్ద్ర, 2. సో ఆస్య, 3. య ఆయసో, 4. శిపో య ఆయసః, 5. శోకా అభవద్ద,

6. హర్యతా ఉప, 7. మద ఇన్ద్రం, 8. హర్యత ఇన్ద్రాయ, 9. సో ఆస్య. (వ్యా.వశ్చ.)

- (8) హరిశ్మశాద్ధర్మరీకేశ¹ ఆయనస్తురస్సేయే యో హరిపా² అవర్ధత ।
అర్వద్భిర్యో హరిభిర్వాజినీవసురతి విశ్వా దురితా పారిషద్ధరీ ॥ 1109
- (9) సుగ్రవేవ యస్య హరిణీ విపేతతుః శిశుపే వాజాయ హరిణీ దవిధ్వతః ।
ప్ర యత్ కృతే చమసే మర్మజుద్ధరీ పీత్వా మదస్య హర్యతస్యాన్తనః ॥ 1110
- (10) ఉత స్మ నద్మ హర్యతస్య పస్త్యైకరత్యో న వాజం హరివాగ్ం⁴ అచిక్రదత్ ।
మహీ చిద్ధి ధిషణాహర్యదోజసా బృహద్వయో దధిషే హర్యతశ్చిదా ॥ 1111
- (11) ఆ రోదసీ హర్యమాణో మహిత్యా నవ్యంసవ్యం హర్యసి మస్మ సు ప్రియమ్ ।
ప్ర పస్త్యమసుర హర్యతం గోరావిష్క్రుధి హరయే సూర్యాయ ॥ 1112
- (12) ఆ త్యా హర్యస్తం ప్రయుజో జనానాం రథే వహస్తు హరిశిప్రమిస్య ।
పిబా యథా ప్రతిభృతస్య మద్వో హర్యన్ యజ్ఞం సధమాదే దశోణిమ్ ॥ 1113
- (13) ఆపాః పూర్వేషాం హరివః సుతానామథో⁵ ఇదం సవసం కేవలం తే ।
మమద్ధి సోమం మధుమస్తమిస్య సత్యా వృషంజతర⁶ ఆ వృషస్య ॥ 1114

1. కేశజలాయన, 2. హరిపాఅవర్ధత, 3. హర్యయస్యాన్తనః, 4. హరివాగ్ంఅచిక్రదత్, 5. మథోఅఇదం,

6. జతరఅవృషస్య. (వృ.వృ.)

సూక్తము—96

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన వరువు లేక ఐందుఁడైన సర్వహరి†
దేవత—ఇంద్రాశ్వములు†

(1)*గీ॥ యజ్ఞమందున నింద్రః నీ హరుల నేను
నన్ను తించితిఁగాదె: పశశస్త్ర'మతిని
నా విధంబున నీదు మహా ధనంబు
నాకు నభిమత మగుఁగాదె: శ్రీకరముగ ॥

3018

*గీ॥ హరిత వర్ణము లైనట్టి యశ్వ²తతులు
యాగ కర్మలకుం బోయి యమరు ఘృతము
వలెను నుదకంబు వర్షించు వాని హరిత
వర్ణు నిందుని స్తుతియించు వాక్కుతోడ ॥

3019

(2)*గద్యము॥

దేవనంబంధి యాగగృహమునుగూర్చి యిందుని నెట్లు పేరేపించుచున్నారో: యట్లే
యశ్వములను బేరేపించుచున్న యే స్తోత్రలు ఇంద్ర స్థానభూత మగు నశ్వమును
స్తుతించుచున్నారో: యిందుని సవప్రసూత గోవులు దూడలను తృప్తి బరచునట్లు
లెవరు సోమములఁ బూరించుచున్నారో: యట్టి స్తోతలాః మీరు ఇందుని
బలమును స్తుతులచే నర్పింపుడు: ॥

3020

(3)*గీ॥ కడు నయస్సారభూతమై గాల్గునట్టి
యింద్ర వజ్రము హరితమై యెనఁగి నిత్య
కాంతిదంబయి శాత్రువ గణమునకయి
వాని³ హస్తమునం దెప్పు వరలియుండు ॥

3021

*క॥ ధని శోభన హస్తులై యరి
గణగంతగ వెల్గు నింద్ర కమనీయాంచద్
ఘన రూపంబులు మిక్కిలి
యనయము హరితంబు లౌచు నమరుచునుండున్ ॥

3022

†వ్యాకర్తప్రతి 14వ సంపుటము 21వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వరువు” గాను దేవత “ఇంద్రహరులు”గాను
వ్యాసి, 111b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి “వరువు లేక సర్వహరి” గాను దేవత
“ఇందుని అశ్వములు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. పశశస్త్ర, (వ్యా.వ్యా.పా.), 2. యశ్వపితతి, (తా.పా.), 3. హస్తములయందు వర్షించు టమరుగాదె. (తా.పా.),
వర్షించు చమరుచుండు. (మ.పా.)

(4)*గద్యము ||

అంతరిక్షమందుఁ బ్రకాశకుఁడైనట్టి ఆదిత్యుని వలె నీ యింద్రుఁడు ప్రోతలచే వినిహతుం
డయ్యెను. మరియు హరిత వర్ణము లగు నాదిత్యాశ్వములు వేగమున గంతవ్యస్తానము
నెట్లు పొందునో; యట్లు లిందుగని వజ్రము స్పృహణీయమై శత్రు సంఘమును
వ్యాపించుచున్నది. ఎవని వజ్ర మయోవికారమైనదియై వృత్తాసురుని గొట్టు
చున్నదో; యా యింద్రుఁడు మహానుభావుఁడై సోమపాన రసమున
హరిత వర్ణ నాసికుఁడై¹ యవరిమిత దీప్తి ని బొందుచున్నాఁడు ||

3023

(5)*గీ|| హరిత రోమవదశ్శుడాః యజ్ఞమందు

జాత మైనట్టి యజమాన జాతివలన
సీవె సర్వత్ర హవ్యము నిశ్చయ మగు
ప్రీతిఁ గాంక్షించుమా; భువి ఖ్యాతి కలుగు ||

3024

*గీ|| హరిత వర్ణుండవై యింద్రః యరులఁ దుగ్ధంప

నవతరించి ప్రశస్తమై యసమ మగుచు
నమరునట్టి హవిర్లక్షణాన్నము తగ
సీపు కామించుచున్నావు² నిశ్చల మతి ||

3025

(6)*గీ|| హరిత వర్ణము లైనట్టి హరులు మోద

మాను స్తుత్యుని నిందుగని మా కృతేష్టిఁ
బొందఁజేయుచున్నవి పూర్ణ సోమ
ములు మహేంద్రునికై యిట వెలుగుచుండె ||

3026

(7)*గీ|| ఇంద్రకామనమున కెంతయుఁ జాలిన

నెల్ల సోమములు దరింపఁబడెను
సోమములు మహేంద్ర శోభకు సశ్వ వ్య
యంబుఁ బంపుచుండె నాదరమున ||

3027

*గీ|| హరః సేవ్య మౌచ శోభిల్లు సంగ్రామ

సీమకుం గతించు శీరథంబు
సోమవంతమైన సురనాథ యజ్ఞముఁ
బొందుచుండుఁగాదె; యంద మొప్ప ||

3028

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. నాసికుఁడై, (వా.ప.పా.), 2. నిశ్చయముగ, (తా.పా.) 3. నూర. (వా.ప.పా.)

(8)*క॥ హరిత వివర్ణ శృంగ్రావు

హరిత సుకేశం డయోమయాత్ముడు హరి తాఁ
ద్వరితము సోమము ద్రావుచు
సురుచిర మగు వృద్ధిఁ బడ నెనుమ్ముః తలంపన్ ॥

3029

*గీ॥ హరిత హయములచేఁ దాన యజ్ఞ ధనుఁడు
గా వెలుంగుచు నిందుఁడు కాంతయాన
మునకు హరులను గూర్చి మా పూర్ణ దురిత
ములను దొలఁగించుఁగావుతః మోద మలర ॥

3030

(9)*గీ॥ పరమ హవ్య పూర్ణ పాత్ర ద్వయం బెట్లు
హోమమునుగురించి యొగి గతించు
నట్లు లింద్రదేవు నరదంబువై బెట్టి
యజ్ఞమునకుఁ బోవు నశ్వ యుగము ॥

3031

*గీ॥ చమసవర్త మాన చారు సోమంబును
గోలి హరులు మిగుల లీల నొందు
నపుడె యింద్రదేవ హనువులు సోమము
ద్రావఁ జలన మొందుఁ దత్క్షణంబ ॥

3032

(10)*గీ॥ బలయుతుని నిన్ను బలజేది¹ పరమ సంస్త
వంబు కోరుచునుండె ముదంబుతోడఁ
²గాన ననికయి యశ్వముఁ జనెడు మాట్కె-
నిందుఁడాః వసుధంబును నెలమి జేరె ॥

3033

*గీ॥ అట్టులై యున్నచో నింద్రః యతిశయముగ
నన్నమును గోరుచున్నట్టి యఖిల పూరు
షాశి కన్నము విస్తృత మైన యట్లు
నీ వొసంగుచునున్నావుః నిశ్చయ మిది ॥

3034

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. జేది, (వ్రా.పా.), 2. కనుక. (తా.పా.)

- (11)*క॥ అతికామయమానుఁడవై
సతతము రోదసులఁ గప్పఁ జాలెడు నోస
నృతిఁ నీవు ప్రియ స్తోత్రం
బతిశయముగఁ గోరుచుండి²యమరుదువుగదా: ॥

3035

- *గీ॥ అమరుఁడా: యతి మనోహరం బైన యట్టి
యంబు తలమును సుదక వ్రహర్తయైన
సూర్యదేవునకుం జాల సొంపుఁ గలుగ
నీవు వ్రకటికరింపుమా: నేర్పు మెఱయ ॥

3036

- (12)*ఃవ॥ అమల గృహాది సంభృతము యాగ సుసాధన మౌచు వెల్లుచునీ
సముచిత రీతి నంగుళుల సాధితమై కడు శస్త్ర మైన సో
మమును జయార్థమై గొనుచు మాన్యుడవో³నిను నోయి వాసవా:
సమద మహాశ్వముల్ జనుల నన్నిధి⁴బ్రీతిని బెట్టుఁగావుతన్: ॥

3037

- (13)*గద్యము ॥

ఓ యిందా: పాతస్సవనికము లగు సోమములను ద్రావితివి: ఓయి: హరివంతుఁడా:
మాద్యందిన సవనమునం దదే యగును. ఆ సవనమునందు మాదుర్యోపేత మగు
సోమమును గోలుము: భూయిష్టవర్షిత: సోమమున జతరమును నింపుకొనుము:॥

3038

సూక్తము—96

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన వరువు లేక ఐందుఁడైన సర్వహరి
దేవత—హరి

అర్థాంతరము—1

- (1)*క॥ హరి మృత్తగు హరి సలిలము
హరి తేజ మృగును గాలి హరి గగనం బొ
హరి సర్వ చరాచర మగు
హరి సృష్టి స్థితి లయాలు హరి కర్త యగున్ ॥

3039

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటసరసింహశాస్త్రి

†వ్యాకర్తవ్రతీ (14వ సంపుటము. 2వ పుట.) “అమల గృహాది” ఇత్యాది పద్యమును బొరపాటున నుత్పలమాలగా
నిర్దేశించుచు “ఉ॥” అని శ్రీనేమానివారు వ్యాసించి.

1. జాలుచుండు సన్మతి, (తొ.పా.), 2. యమరుచుందువ్, (తొ.పా.), 3. మాన్యుడవేని కువాస, (తొ.పా.),
నిను సదా వాసకుడ, (మ.పా.), 4. నన్నిధియందున పెట్టుగావుతన్. (తొ.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†ఉ॥ శాబ్దికమైన శక్తుల విశాల మహత్తర విశ్వ రూప ని
 శ్శబ్దగ దివ్య తత్త్వమయి చంచల సీలజ కామరూపతన్
 ఆబ్దము కాక నయ్యు మహితాద్భుతమైన ఆతీత శక్తులన్
 ఆబ్దమె యోను విష్ణు ముకురాంతర విశ్వము సృష్టి సర్వమున్ ॥

3040

(2)†మ॥ హరియే నిల్చును సర్వ సృష్టి కనహయ మౌ మహా యోనిగా
 హరియే సంతతి గాఁగ నిల్చు సకలాఽఽశా పూర్ణ గోళమ్ములై
 హరి లోకమ్ములు తేజముల్ తిమిర సంస్థాయమ్ములౌ సృష్టి సం
 భరితత్వంపు స్థితుల్ లయాశి హరి సర్వస్వమ్ముగా వెల్గెడున్ ॥

3041

†(3) అలరు ననాహత మౌ నమోరంపు శక్తు
 లపురూపమై వెల్గె సతిలోక కాంతిన్
 వజ్ర శక్తులు కూడ వశ మౌచు నిలువ
 హరిత దీప్తుల విశ్వ హారమ్ముగా వెలిగె
 ఆతివేల తేజాల నఖిల సృష్టిని మహా
 దివ్య శక్తుల వివిధ నవ్య నవ రూపాల
 పంచ భూతాలతో వరలు లోహాలతో
 ధన మౌచు ఘన మౌచు భిషిమై జగతిగా
 విశ్వ రూపమ్ముగా వివిధ రూపాలతో
 సంసృష్టి సంభృత సంహార శక్తులన్
 సర్వమ్ము మాయగాఁ బర్యఁగా లీలగా
 హరివరలు సర్వదా పరమపదమునఁ దనరి ॥

3042

†(4) ఆతిలోక సాహస్య భృత దీప్తి కిరణాల
 దివి భువి వ్యోమాలఁ దేజరిలుచున్ సదా
 వివిధ శక్తులతో విలసిల్లు రప వపుల
 నద్భుత గతి మీరి ఆ విష్ణు చక్ర మది
 ఆ హరి కరగత మౌచు నలరుచునుండు
 ధర్మ రక్షక మౌ సద్ధర్మ విధ్వంసకమై ॥

3043

†(5) తేజ మూల మైన దివ్య శక్తులతోఁ
 గాంతి గోళా లెల్లఁ గాలుచుండంగా
 లీలగా మాయగా రేపు యామమ్ములై
 వెలుఁగు చీకట్లతో విశ్వమ్ము వరలు
 అగ్ని కణ జాలాలు అపుచు ద్రవ్యాలుగా
 హరి దీప్తులై సదా వరలు సర్వస్వమున ॥

3044

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(6) సృష్టి యజ్ఞాలలోఁ జెలఁగు దీప్తులు మహా
 విష్ణు దేవుని జేర వెలుఁగులై వెలుఁగు
 కాంతి పుంజాలతోఁ గొలుచున్ వేలుచున్
 సర్వ విధ లోకాలు పర్వ గోళాదులున్
 సంచరించుచు సదా మించు హరిఁ జేరంగ
 నిత్య యానము చేయు సత్య పథగాములై ॥

3045

†(7) ఆకర్షణ వికర్షణాఽఽదిత్య కాంతి తతి
 విశ్వమ్ములో సౌర విమల సోమాఽమృతము
 లోక సంక్షేమాల లోలువత్వము మీర
 నిత్య సంస్రవణ గతి సత్య సంపర్ధక మగు
 హరి శక్తి తతులతో నాదిత్య లోకాలు
 అఖిల జగమును వరలు సంతరిక్షములోన ॥

3046

(8)†క॥ హరి కృపను సూర్య తేజము
 వర సోమాఽమృత రస మనవరతముఁ బీల్చున్
 దురితాఽపహర మ్మౌచును
 సురవరమై నిత్య సత్య శోభాన్వితమై ॥

3047

†(9) లోకాలఁ జీకట్లఁ బోకార్చి విశ్వాన
 హరి దివ్య తేజాలు ఆదిత్య దీప్తులన్
 అఖిలమ్ము వ్యాపింప సంతర్గతుల శక్తి
 సమృతతత్త్వమ్ముతో సలరారు సర్వదా
 సర్వ వాహక మౌచుఁ బర్యేడి కాంతి తతి
 శక్తివంత మ్మౌచుఁ జదలునన్ బ్రసరించు ॥

3048

†(10) అతిశక్తివంతమై అఖిలాన వ్యాపించు
 కాంతి పుంజా లెల్లఁ గొలుచున్ విశ్వాన
 దుష్పదార్థాశులన్ దున్మాడుఁ దిమిరాశి
 నిత్య చైతన్య గతి సత్య మా శక్తి తతి
 జాగరితమై సర్వ జగ మెల్ల వర్తింప
 హరి శక్తి దీప్తులై అంతటన్ వర్తిల్లు ॥

3049

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(11) రోదోఽంతరాశాన దృఢ దీప్తు లొప్పారు
 నిత్య నప నవ్యమై సత్య భవమై వెల్ల
 నరుణునికై తగు నాదిత్య శక్తులన్
 విశ్వ సర్వస్వమ్ము నశ్విమయమై తనరు
 హరిణ తత్త్వమ్ముతో నఖిల సృష్టియు వరల
 వర్దిల్లు హరి దీప్తి వర మనశ్శక్తులన్ ॥

3050

†(12) కాల రథ గతులతోఁ గొలఁగా లోకాలు
 విశ్వాన దశ దిశల వెల్గొందు ప్రాణ్యాళి
 అంతరిక్షమ్ములో నా రవి కంఠులన్
 అమర సోమాఽమృత మమరమై స్రవియింప
 ద్వంద్వగతి సృష్టి నిర్ద్వంద్వమై నిలువఁగా
 హరి లీలయై సర్వ మలరారు విశ్వాని ॥

3051

†(13) సర్వపితయౌ హరికి నకలమ్ము సంతాన
 మై తనర మహితమై ధాత ధాతగ వెలుగు
 హరి కేళిగా సృష్టి వరలంగఁ గేవలము
 విశ్వ మొక యజ్ఞమై విలసిల్లఁగా సతము
 నాదిత్య శక్తులను నమృతతత్త్వము మీఱ
 రవి చంద్ర కాంతి తతి రాజిల్ల సోమమై
 అభిషిక్తమై మహా ప్రభలు తనరారఁగా
 సర్వ విశ్వము పూర్ణ శక్తివంత మౌను ॥

3052

సూక్తము—96

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన వరువు లేక ఐంద్రుఁడైన సర్వహరి

దేవత—హరి

అర్థాంతరము—2

†(1) ఆకాశ మ్మనీలమ్ములు నసలమ్ములు సలిలమ్ములు
 వృథివిమయమ్ము కాఁగ సృష్టి సర్వస్వము వరలంగా
 హరి రూప మై పుట్టును హరి రూపమై నిల్చును
 హరి రూప మై పెరుగును హరి రూపమై తరుగును
 హరి రూప మై సర్వ మ్మంతర్హితమై పోవు జగతి
 హరి కర్తగ హరి కర్మగ నఖిలమ్మును జరుగుచుండు ॥

3053

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) శ్రీమహావిష్ణువే చెలఁగు కారణ మౌచు
 దివి భువులు విశ్వమ్ము లేజరియి సర్వదా
 కాంతి పుంజాలతోఁ గాఁగిలు లోకా లెల్ల
 సర్వ విధ గోళాలు సదమల శక్తులన్
 దిరుగాడులే జగతిఁ దరణి కుటుంబమై
 సత్పదార్థాశిమై నసత్పదార్థాఽభి శక్తి
 విధ్వస్త మొనరించి విమల సంక్షేమ గతి
 విలసిల్లఁగా సర్వ విశ్వ కళ్యాణముల
 నభివర్ధనము చేయు నాత్మ శక్తులు వరల
 దివ్య శక్తుల సకల దేవాఽఽకులే తనర ॥

3054

(3)† అతిలోక దీప్తమౌ నత్యంత యత్నాల
 సన్నింట విహరించు నా వజ్ర శక్తితతి
 నలవోకగాఁ ద్రుంచు నా హరి కిరణాశి
 అతిమానస మైన అనాహత హృచ్చక్తి
 అమోర రూపమై ఆ హరి కర గత
 చక్ర శక్తుల మీఱి అవకాఽజయ్య మౌ
 దివ్య దీప్తుల రూప నవ్యత్వ మలరార
 వైష్ణవీయమ్ముగా వరలు సత్యమ్ముగా ॥

3055

†(4) అతిసహస్రమైన అతిలోక కాంతులే
 అక్షర దీప్తులై అక్షయ శక్తులన్
 హరి కారణమ్ముగా నావిర్భవము చెందు
 నపురూప సౌందర్య మలరార విశ్వాన
 దేవ లోకావళులు దివ్య రూపాలతోఁ
 గామ రూప వ్రశస్త ధామమ్ములై వరలు ॥

3056

†(5) శ్రీమహావిష్ణుమయ చిద్విలాసమ్ములే
 సృష్టి మూలమ్ములై చెన్నొందులే! సదా
 హరి కాంతి కిరణాలై తరణి శశి గ్రహ ఋక్ష
 తతి రూపమై వెలిఁగి అతులిత శక్తులన్
 గాంతివంతము చేయు గ్రహియించు సర్వమ్ము
 జ్ఞానమ్మును జేయు సదమలమ్మును జేయు
 సద్రూప మౌ సృష్టి చిద్రూప మై తనర
 నానంద రూపమై అలరారు నిరతమ్ము ॥

3057

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) గృహరాజ కుటుంబ రాజిత గృహ ఋష
 రాజాలు దీప్తులన్ రాజిల్లుచున్ దిరుగ
 విశ్వ రథమ్ముతో విమలాఽశ్వపుంజాల
 వజ్ర శక్తుల మీఱు వర హరి దీప్తులే
 కాలమ్మె మద మౌచుఁ గాలమ్మె మందమై
 కౌలఁ గాలాఽతీత మూల శక్తులు వరల
 దిక్కులములు లేని దివ్యతత్వమ్ముతోఁ
 దనరారు శ్రీవిష్ణు మన శక్తి సర్వదా ॥

3058

†(7) అమృతమ్ము గృహియించు నా రవి కిరణాలు
 హరి శక్తి జ్వలియించు హరి శక్తి వర్షిల్లు
 విశ్వ దారక మౌచు విశ్వ భారక మౌచు
 సర్వ దామమ్ముగా సర్వ కామద మౌచు
 నాకర్షణ శక్తు లఖిలాధిపత్యాల
 నలరంగ సృష్టికి నాదారభూతమై
 సంచలన తత్త్వాల నంచితముగా సర్వ
 గోళాలు లోకాలు వేలలన్ వెలుఁగొందు ॥

3059

†(8) కాంతి కిరణావళులె కౌలఁ గేతువు లౌచు
 దివ్య రూపమ్ములై తేజరిల విశ్వాన
 నాధిపత్యము మీఱు నంతయున్ వ్యాపించు
 నతిలోక వేగాన నపురూప పయనాల
 విష్ణు పదమును జేరు విమల లక్ష్మమ్ముతో
 విశ్వమే వరు వెత్తు నశ్వ శక్తులు మీఱు ॥

3060

†(9) విష్ణు శక్తులు మహా విశ్వమున్ శాసించుః
 సూర్య చంద్రాదులను జోద్యమ్ముగా నిలుపుః
 గాంతులన్ గ్రాంతులన్ గ్రాలంగఁ జేయులేః
 సృష్టిలో మహితమై చెల్వొందు నమృతమును
 ఆ కాంతి కిరణాలు ఆకర్షణ కృతుల
 స్వీకరించును సదా ప్రాకృత హరి శక్తి
 విశ్వ సౌభాగ్యముల విశ్వ కళ్యాణముల
 శాంతి సుఖ సంపదలు సంక్షేమముల మీఱు ॥

3061

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) “అభి”శక్తి వర్తిల్ల హరియించి జల నాభి
 లోక కంటక మౌచ భీకరముగా వ్యాప్తి
 చెందు వృతుని శక్తిఁ జెందాడి పవి శక్తి
 రవి శక్తులై వరల రక్షించి జలదాల
 హరి కరుణ వర్తిల్ల వర సృష్టి సర్వస్వ
 మరి పీరుల జయించి ఆభ్యుదయ మొందు
 నహి శక్తిఁ జరియించి బృహదంతరమ్ములై
 మహి ఓవులు సర్వాలు మహితమ్ములై వెలయు ॥

3062

†(11) నిత్య నవ నవ్యమై నెగడు నాకాశమ్ము
 దివి పృథ్వి లోకాలు తేజోఽగ్ని లోకాలు
 వాయు లోకావళులు వరుణ లోకావళులు
 నతిశక్తి మీఱంగ నావిష్కృతము లౌచు
 హరి మహిమమై నిలుచు నద్భుతగతి తోప
 జల హరణ శక్తులన్ విలసిల్లు సూర్యాది
 గోళాలె జలదాలఁ గ్రాలఁజేయుచు వెలుఁగ
 శబ్ద శక్తులు సదా చద లంటి విశ్వాన
 నాకాశ గుణ మౌచు నపురూప రూపమై
 వరల ససంఖ్యాక వర చార శక్తులే
 శాశ్వత గతి తోప నశాశ్వత తత్వమ్మునన్
 విశ్వ రూప మౌచు నశ్వలన్ దనరారు ॥

3063

†(12) హరి శక్తి సత్యంత మత్యద్భుతమ్ముగా
 వెలుఁగొందుచున్ సూర్యు విస్తృత తేజాల
 కిరణాలు జగములోఁ బరివ్యాప్తి నొందుచున్
 అనునిత్యమున్ వరల నపురూప శక్తులన్
 దశ దిశల నిత్యమ్ము నిశి దినము లొప్పంగ
 సృష్టి యజ్ఞము తనరు సృష్ట ప్రజ్ఞలు మీర
 నమృతరసమును బీల్చి ఆమితమ్ముగా వెల్గు
 నా విష శక్తులన్ హరియించు ననల గతిఁ
 గాల రథమున వరలి కాలాంతక మహిత
 నిత్య రూప మౌచు సత్య దీప మౌచు
 హరి బద్ధమై జగము వరమ పదమే సర్వ
 వరమ గంతవ్యమై ప్రబలమై వెల్గొందు ॥

3064

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహావ్యక్త, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(13) వ్యష్టి సమిష్టలను సృష్టిలోఁ దనరాఁ
 నమృతమును ఘృతమును నా శ్రీర షధురాల
 జలములన్ గ్రహించి జ్వలిత జ్వాలలతోఁ
 జిత్త్రాఽతిచిత్రమౌ సృష్టి యజ్ఞములోఁ
 జాంద్ర సౌరాది విశ్వాత్మ దీప్తులు వరల
 విశ్వాదిగా సర్వ విశ్వాంత్యమువఱకు
 సృష్టి స్థితి లయ గతులఁ జెలఁగుచున్ నిత్యము
 హరి లీలగా సకల చరము నచర మొప్పు ॥

3065

సూ క్తమ్—97

ఋషిః—ఆథర్వణో భిషగ్

దేవతా—ఓషధయః

చందః—అనుష్టుప్

(1) యా ఓషధీః పూర్వా జాతా దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా ।

మనై ను బభూవామహం శతం ధామాని సప్త చ ॥

1115

(2) శతం వో అమృ ధామాని సహస్రముత వో రుహః ।

అధా శతకృత్వో యూయమిమం మే అగదం కృత ॥

1116

(3) ఓషధీః పృతి మేదధ్వం పుష్పవతీః పృనూవరీః ।

అశ్వా ఇవ సజిత్వరీర్విరుధః పారయిష్టవః ॥

1117

(4) ఓషధీరితి మాతరస్తదో దేవీరువ బువే ।

సనేయమశ్వం గాం వాస ఆత్మానం తవ పూరుష ॥

1118

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. యాఽఓషధీః, 2. శతం వోఽమృ, 3. మేఽఅగదం, 4. అశ్వాఽఇవ, 5. పారియిష్టవః,

6. వాసఽఆత్మా. (వా.ప్ర.)

- (5) అశ్వతే¹ వో నిషద²నం పఠే³ వో వసతిష్కృతా⁴ ।
 గోభాజ ఇత్ కిలాసథ యత్ సనవథ పూరుషమ్ ॥ 1119
- (6) యత్రా¹షదీః సమగ్మత² రాజానః సమితావివ ।
 వివ్రః స³ ఉచ్యతే భిషగ్ రక్షోహమీవచాతనః ॥ 1120
- (7) అశ్వావతీం సోమావతిమూర్ధయ స్తీముదోజనమ్ ।
 ఆవిత్స్వి సర్వా² ఓషదీరస్మా అరిష్టతాతయే ॥ 1121
- (8) ఉచ్చుష్మా³ ఓషదీనాం గావో గోష్ఠాదివేరతే ।
 చనం సనిష్య స్తీనామాత్మానం తవ పూరుష ॥ 1122
- (9) ఇష్కృతిర్నామ వో మాతా లతో యూయం స్థ నిష్కృతీః ।
 సీరాః పతత్రిణీః స్థన యదామయతి నిష్కృత ॥ 1123
- (10) అతి విశ్వాః పరిష్ఠాః స్తేన⁴ ఇవ ప్రజమకృముః ।
 ఓషదీః పాచుచ్యపుర్యత్ కిం చ తన్వో³ రవః ॥ 1124

1. సఉచ్యతే, 2. సర్వాఓషదీరస్మాఅరిష్ట, 3. ఉచ్చుష్మాఓషదీనాం, 4. స్తేనఓషవ. (వ్యా.వర్గ.)

(11) యది॑మా వా॒జయన్మ॑హమోష॑దీర్హన్త॑ ఆదదే॑ ।

ఆత్మా య॑ష్మస్య న॒శ్యతి పు॒రా జీ॒వగృ॑భో యథా ॥

1125

(12) యస్యో॑షదీః ప॒స॒సర్ప॑థాంగ॒మంగం॑ వడు॑ష్పరుః ।

తతో॑ య॒ష్మం వి బా॑ధధ్వ ॒ఉగో॑ మ॒ధ్యమ॑శీరివ ॥

1126

(13) సా॒కం య॑ష్మ ప॒త చా॑పే॒ణ కి॑డి॒వినా॑ ।

సా॒కం పా॑త॒స్య రా॒జ్ఞా సా॒కం న॒శ్య ని॑హా॒కయా॑ ॥

1127

(14) అ॒న్య వో॑ ३అ॒న్యమ॑వత్స॒న్యాన్యస్యా॑ ४ఉ॒పా॑వతః ।

తాః స॒ర్వాః సం॑విధానా॑ ఇ॒దం మే॑ పా॒వతా॑ వచః ॥

1128

(15) యాః ప॒లిసి॑ర్యా॒ అప॑లా అ॒పుష్పా॑ యాశ్చ॑ పు॒ష్పిణీః॑ ।

బృ॒హస్ప॑తి॒వృసూ॑తాస్తా నో॑ ము॒చన్త॒వంహ॑సః ॥

1129

(16) ము॒చన్తు॑ మా శ॒వఢ్యా॑ ౩ద॒తో వరు॑ణ్యాదుత ।

అథో॑ యమ॒స్య ప॑ద్మీ॒శాత్ స॑ర్వస్మాద్దే॒వకి॑ల్పిషాత్ ॥

1130

1. హన్తఆదదే, 2. బాధధ్వఉగో, 3. వోఅన్య, 4. న్యస్యాఉపావత, 5. సంవిధానాఇదం,

6. పలిసిర్యాఅపలాఅపుష్పా. (హృ.వృ.)

(17) అవవత¹ నీరవదన్ దివ¹ ఓషధయన్పరి ।

యం జీవమశ్నహమహై స స రిష్యాతి పూరుషః ॥

1131

(18) యా² ఓషధీః సోమరాజ్ఞీర్విహ్వాః శతవిచక్షదాః ।

తాసాం త్వమస్య త్తమారం కామాయ శం హృదే ॥

1132

(19) యా² ఓషధీః సోమరాజ్ఞీర్విహ్వాః పృథివీమను ।

బృహస్పతిప్రసూతా⁴ అన్యై సం ద త్ర వీర్యమ్ ॥

1133

(20) మా వో రిషత్ భనితా యన్మై చాహం⁵ ఖనామి వః ।

ద్వివచ్ఛతుష్పదస్మాకం సర్వమ స్వనాతురమ్ ॥

1134

(21) యాశ్చేదమువశృణ్వన్తి యాశ్చ దూరం పరాగతాః ।

సర్వాః సంగత్య వీరుధో³ అన్యై సం ద త్ర వీర్యమ్ ॥

1135

(22) ఓషధయః సం వచ నై సోమేన సహ రాజ్ఞా ।

యన్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తం రాజన్ పారయామసి ॥

1136

1. దివఽఓషధయ, 2. యాఽఓషధీః, 3. రాజ్ఞీర్విహ్వాః 4. ప్రసూతా అన్యై,

5. యన్మై చాహ ఖనామివః. (వ్యా.ప్ర.)

(28) త్వము ర్తమాస్యోషదే తవ వృజా ఉవస్తయః ।

ఉవస్తీరస్తు సోఽస్మాకం యో² అస్మాగ్ం అభిదాసతి ॥

1137

నూత్తము—97

ఋషి—అథర్వపుత్రుఁడు భిషక్కు[†]

దేవత—ఓషధి[†]

(1)•గద్యము॥

ఋతుపులవల్ల నే యోషధులు పురాతనములై జాతము లైనవో! యా యోషధులనుండి వసంతమునందు, బాగ్రవృట్కాలమందు, శరత్తునందు, నేను బహువర్ణము లగు సోమాద్యోషధులయొక్క శతము సప్త స్థానములను నూహించుచున్నాను ॥

3066

(2)•గద్యము ॥

ఓ యోషధులారా! మీ దామము లవరిమితములు. మరియు మీ పృరోహ మవరిమితము. మరియు నో శతకర్మలారా! మీరు నన్ను రోగ రహితునిగా జేయుఁడు! ॥

3067

(3)•గద్యము॥

ఓ యోషధులారా! మీరు పుష్పవతులు, పృసవములు, పుష్పములు, గలవారు. ఆశ్వముల వలె రోగమును జయించువారు, రోగమునుండి పురుషుని ప్రించువారలునై యీ రుగ్ధమును గూర్చి హృష్ట లగుదురుగాక! ॥

3068

(4)•గద్యము॥

ఓషధులారా! ద్యోతమానగుణకులారా! మాతృ వర్ధితకాకులారా! మీ సంబంధి యగు భిషక్కుతో “ఆశ్వమును, గోవును, అంశుకమును, దుద బాత్మను, ఓ చికిత్సకా! నీ కిచ్చెదను” అని పలికెదను ॥

3069

1. వృజాఽఉవ, 2. యోఽస్మాగ్ంఽఅభిదాసతి. (వ్యా.వశ్.)

†వ్యాకరణి 14వ సంపుటము 2వ పుటలోని నూత్తమునకు ఋషి “అథర్వపుత్రుఁడు భిషక్కు”గాను దేవత “ఓషధి”గాను వ్యాసీ 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో ఋషి “భిషజుపు”గాను దేవత “ఓషధులు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*గద్యము॥

ఓషధిదేవతలారా: మీ సదనము అశ్వత్థములయందుఁ గలదు. పలాశమందు మీ వసతి
 పరికాశించుచున్నది. పురుషుని సేవించినచో గోవులకు సంబంధ భాజయితలుగ
 నుండుడు: ॥

3070

(6)*గద్యము॥

యుద్ధమందు రాజులు సంగతు లగునట్లు ఏ దేశమం దోషదులు కలిసికొనునో: యచ్చటఁ
 బ్రాజ్ఞుఁడు భిష క్కని పిలువఁబడెను. అపుడు రక్షోహంత వ్యాధినాశకుఁడు
 నగుచున్నాడు ॥

3071

(7)*గద్యము॥

వృధానభూతము లగు నోషదులు నాలుగు. ఆ సర్వోషదులను నీ రోగమును
 నశింపఁజేయుటకు స్తుతించెదను ॥

3072

(8)*గద్యము॥

గోవులు గోష్ఠమునుండి వలె స్వస్థామర్ద్య లక్షణమును నొసఁగుటకుఁ గోరుచున్న
 ఓషధుల బలములు స్వపీర్యమును రుగ్ధమందుఁ బోగ్ధ మించుచున్నవి.
 ఓ రోగగగ్నిస్త పురుషుఁడా: ఆత్మను 'ఓషధులను బొందించుచున్నావు: ॥

3073

(9)*గద్యము॥

ఓ యోషధులారా: మీ జనని సర్వరోగ నిష్క్రొతిగదా: కాఁబట్టి మీరు నిష్క్రొతులు. మీరు
 సరణశీలలు, వతనవతులు² కండు: పురుషుఁడు వ్యాధితుఁ డయినయెడల వానిని
 సంస్కరింపుడు: ॥

3074

(10)*గద్యము॥

అంతట నున్న ఓషధులు సైనుఁడు వ్రజము నతిక్రమించునట్లు వ్యాధుల
 నతిక్రమించుచున్నవి. అటు లొసర్చి రుగ్ధ శరీరముయొక్క వ్యాధి
 లక్షణమును బోగొట్టుచున్నవి ॥

3075

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఓషధులకు. (పా.ప.పా.), 2. వతనవతులు. (పా.ప.పా.)

(11)*గద్యము॥

రుగ్జుని బలవంతునిగాఁ జేయుచు నేను నోషధులను హస్తమందు దరించునపుడు
మృత్యువువల్ల జీవము వధింపఁబడునట్లు రోగాత్మ నశించును ॥

3076

(12)*గద్యము॥

ఓషధులారా! మీరు ఉద్గీర్ణబలుఁడు, మధ్యమస్థానమందు వర్తమానుఁడు నగు రాజు
ఉపద్రవకారు లగు శత్రువులను బ్రతిపదమునందు బాధించునటుల
రుగ్జునియొక్క పృత్యంగమునందుఁ బ్రతిపర్వమునందుఁ గల
వ్యాధిని బాధించుచున్నారు ॥

3077

(13)*గద్యము॥

అస్మదీయ శరీరాధిష్ఠాయి వగు నో వ్యాధి! ఆతిశీఘ్రము పోవు “చాపాఖ్య”పక్షితోడను
“కిక్కిదీవి”యను పక్షితోను నతివేగమునఁ బొమ్ము; గోధికతోఁగూడ నాశము
నొందుము: ॥

3078

(14)*గద్యము॥

ఓ యోషధులారా! మీలో నొక యోషధి వేరొక యోషధిని బొందుఁగాక; ఒకదాని
చెంత కొకటి 'పోవుఁగాక; క్షితియిం దే యోషధులు గలచో; యవి యన్నియుఁ
బరస్పరైకమత్యము పొందినవియై మా స్తుతి లక్షణ వచనమును రక్షించుత: ॥

3079

(15)*గద్యము॥

ఏవి ఫలవతులో! యేవి ఫలవర్జితలో యేవి పుష్పరహితలో బృహస్పతి యను మంత్రాఽ
భిమానదేవునివల్ల ననుజ్ఞాన లగు నవి మమ్ము; బాపములనుండి రక్షించుఁగాక: ॥

3080

(16)*గద్యము॥

శవధ జనిత మగు పాపమునుండి యోషధులు నన్ను రక్షించుఁగాక; వరుణ స్వపాశమునుండి
రక్షించుఁగాక; యముని పాశబంధనమునుండి నన్ను; దప్పింపుఁగాక; కేవలము వరుణాది
పాపమునుండియే కాదు దేవ కృతము లగు కిల్బిషమునుండిఁకూడఁ గాపాడుఁగాక: ॥

3081

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పొందుఁగాక. (వ్యా.పృ.పా.)

(17)*గద్యము॥

దివమునుండి క్రిందఁబడుచున్న ఓషధులు “ఏ పురుషుని మేము పొందెదమో,
ఆ పురుషుఁడు హింసింపఁబడఁడు” అని వలికినవి ॥

3082

(18)*గద్యము॥

ఏ యోషధులు సోముఁడు రాజుగాఁ గలవియో! ఏవి యనంభ్యాతలో! ఏవి బహుదర్శనలో!
ఓ సోమాభ్యోషధీ! ఆ యోషధులలో నీవు ఉత్తమమైనదానవు! కాఁబట్టి కాంత
హృదయమునకు సుఖకారి వగుము: ॥

3083

(19)*గద్యము॥

సోమ రాజులు, వృథ్వియందు వివిధముగ నున్నట్టి వారలు, అంతరిక్షమునుండి వచ్చిన
వారలు, నగు మీరు బృహస్పతిచే ననుజ్ఞాతలై యీ రుగ్ధ తనువునందు వీర్యమును
ననుకూర్చుఁడు: ॥

3084

(20)*గద్యము॥

ఓ యోషధులారా! యే భూ ఖనన కర్తయు మిమ్ము హింసింపకుండును. రుగ్ధునికొఱకు
మిమ్ము నేను ద్రవ్యవైదను. మరియు మా పుత్ర భృత్యాదికము, గో మహిష్యాదికము
రోగరహిత మగుఁగాక: ॥

3085

(21)*గద్యము॥

ఏ యోషధు లీ స్తోత్రమును వినునో! యేవి దూరమునుండి పరాగరములై సర్వవీరుత్తులను
గలియునో! ఆ వీరుత్తులు రుగ్ధ తనువునందు వీర్యమును నుంచుఁగాక: ॥

3086

(22)*గద్యము॥

“ఏ రుగ్ధునికొఱకు (ఘ్రాహ్మణః) వైద్యుఁడు చికిత్సను జేయునో! ఆ రుగ్ధుని మేము
తప్పించెదము” అని యోషధులు సోమునితో వాదించుచున్నవి ॥

3087

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటసరసింహశాస్త్రి

(28) *గద్యము॥

ఓ సోమాఖ్యోషధీ! నీ వోషధులలో నుత్తమురాల వగుచున్నావు; నీ వృక్షము లన్నియు
సదశ్శాయినులే! మ మ్మైవ్వఁడు హింసించునో! వాఁ డదశ్శాయి యగుఁగాక: ॥

3088

సూక్తము—97

ఋషి—అథర్వపుత్రుఁడు భిషక్కు

దేవత—ఓషధి

అర్థాంతరము—1

†(1) దేవాశివల్లను దివ్య శక్తులు మీఱ

మూఁడు యుగములు కాఁగ మూఁడు కాలాలలో

సప్త విధాఽఽకాశ సప్త విధ మరుదాశి

సప్త విధాఽఽగ్నుం సప్త విధ సలిలాశి

సప్త విధమౌ పృథ్వీ శ క్తి తత్త్వాలమై

సృష్టి శక్తులు మహాస్థితి లయ శక్త్యాశు

లతిమానసపు రతుల నపురూప గతి వెలయ

శతధామముల జగతి సతతమ్ము జనితమై

ఉద్భూతమై పెరుగు నోషధీతతి సదా

ఆద్భుతరీతులన్ ఆఘిల విశ్వమ్ములో ॥

3089

†(2) ఆ ప్రకృతి మాతగా నలరు జగన్మాత

కతిలోక రూపాల శత సహస్రములుగా

స్థానాలు విలసిల్లు సర్వ చారక మౌచ

శత విధమ్ముల పరలు ఋత సృష్టి కృతువులన్

చుష్ట జాడ్యమ్ములన్ దున్మాడుచున్ బ్రకృతి

ఓషధి తతి గతుల నొప్పచుండును సదా ॥

3090

†(3) కాంతి తేజో రాశి క్రాంతి శక్తులు వోలే

విశ్వాన నోషధులు విమలమ్ములై పుట్టుఁ

బెంపొంచుఁ బుష్పించు నింపైన ప్రతిఫలము

లానంద రూపాల నత్యంత సహజముగ

నలరించుచుండు నా మలినాశిఁ బోఁగొట్టి

సృష్టి స్థితి లయ గతు లిష్టిగాఁ జెల్వొంద ॥

3091

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అత్యద్భుత మైత్రాన అతిపురుష శక్తులన్
 ప్రకృతి దేవియే నిత్య భవ్య మాతగ నిలువ
 నోషధీ రూపమై ఉజ్జ్వల శక్తులన్
 ఆత్మ ప్రతికృతిగాఁగ నలరారి గోళాల
 నభిల లోకాలలో నతిరతి నొప్పార
 నుత్పన్నమై పెరుగు నొదిగి కలియును బ్రకృతి ॥

3092

†(5) అకలంకమై వెలుఁగు సపురూప కళలతో
 నమరగతి నలరారు నా విశ్వపూరుషుని
 నద్భుతమ్మా శక్తు లభిల గోళావళుల
 నాకాశ మనిలాల ననలాల నలిలాల
 మృత్పదార్థావళుల మెలఁగు నా విష్ణు కృప
 సృష్టి వృక్షమునకుఁ జెలఁగు పర్ణాలుగాఁ
 బుష్ప ఫలాలుగాఁ బొలుపొందు లోకాలు
 ప్రకృతి రూపములై ప్రకటిత మై తనరు ॥

3093

†(6) చాంద్ర శక్తులు మీఱఁ జలువల వెన్నెలల
 కాంతి కిరణావళులఁ గ్రాలు ప్రకృతి వదార్థ
 సంపదలు సద్గుణ సంచయములన్ దనరు
 విజ్ఞాన ధని యైన భిషణుని మేదగా
 రక్ష శక్తులు సృష్టి రమణీయమై వరలి
 విస్తృతగతు లొప్ప విశ్వరూపముఁ దాల్చు ॥

3094

†(7) విశ్వ ప్రకృతిలోన విపరీత రీతులన్
 అపకృత కృతుల బహిరంతర గతులతో
 నలరెడి దుర్గుణ పదార్థాల నన్నింటి నణఁచఁగాఁ
 జాంద్ర కిరణావళులు సౌరాది గ్రహరాజి
 ఉష్ణ కవోష్ణాదివరోజ్జ్వల కాంతులు
 ఆనందమును గూర్చు నభిలౌషధులఁ బెంచు
 నోజో గుణములను నుత్తమ గతి నించు
 సంవర్ధకత నిండ సర్వ ప్రకృతి తనరు ॥

3095

†(8) వివిధ లోకా రెల్ల నవ నవ్య శాలలై
 ఓషధీ నిలయాలు నుషసాశి వెల్గొందు
 విశ్వ పూరుష శక్తి విష్ణు సంవర్ధకత
 నాత్మీయ మౌ స్థితి నశ్వి శక్తులు తనరఁ
 బ్రకృతి వదార్థాలై వరల బల వర్ధక
 శక్తులై ఓషధీ సంపదలుగా వరలు ॥

3096

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(9) పృథ్వీ మాతయే సర్వ పృథ్వీ శక్తుల నొసఁగుఁ
 బృథ్వీ మాతయే సృష్టి సకలమునకు నదా
 దుష్కృతులఁ దున్నాడి నిష్కృతిని జూపించు
 విశ్వ వృక్షమునకు విపుల వత్సాళిగా
 గోళాలు లోకాలు గుణ పుంజములు మీఱ
 నా విష్కృతము లొను నద్భుత రూపాల ॥

3097

†(10) ఆతి విశ్వ రూప మై అత్యద్భుతముగా
 నలరు కాంతుల మహా యత్న పృథ్వీరాల
 నతులిత దీప్తులన్ ఆతి సూక్ష్మ శక్తులన్
 ఓషరూధీ ప మై ఒనరు పదార్థాలు
 లతలు వృక్షములున్ రాశు రప్పలు వివిధ
 వస్తు గుణ సంపదలు వర్ణిల్లులే! నదా ॥

3098

†(11) జడ పదార్థతల కజడ పదార్థాఽఽశీః
 నగు చలాఽచరములరు నన్నిటికి సృష్టిలో
 నిత్య నూతనమైన సత్య సత్త్వము నొసఁగి
 ఆత్మ శక్తిని మహా యజ్ఞ విశ్వముగా
 జీవ సత్త్వము నిచ్చు దేవ తత్త్వము నిచ్చు
 సర్వ నాశనముగ సహశ్రత గతి నిచ్చు ॥

3099

†(12) వస్తు గుణ తతులతో వరలు సీ సృష్టిలోఁ
 గదలాడుచున్ ఆసలె కదలక మెదలక
 పడి ఉండు జడముగ వరలు నన్నియుఁ గూడ
 సంఘాంగములు నలరు నౌషధీ తతులుగా
 ఉగ్రిమై ఉష్ణ మై ఒసర మధోష్ణ మై
 క్రిలఁగఁ గవోష్ణ గతి లీల శీతల గతులఁ
 బృథ్వీ నారోగ్యము నకటా వికటము చేయు
 క్షీణ రూపము కూర్చుఁ గీడు శక్తుల నెల్ల
 రూపు మాపుచు విశ్వ దీప యువ శక్తులే
 సృష్టి సంస్థితి గతులఁ జెల్వొందు సాజముగ ॥

3100

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(13) వృద్ధి క్షయాలతో విశ్వ లోకములను
 ననలాల సలిలాల సనిలాల మృద్గతుల
 నాకాశ వ్యాప్తి రతి నద్భుతముగాఁ బుట్టి
 పెరిగి విరుగుచుఁ దరిగి సురిగి పోయెడి
 వస్తు గుణ రూపావళుల్ వసు సంపదావళులు
 సంచలించును సృష్టి సంచరించును సదా ॥

3101

†(14) అన్యమై జన్మించి అన్యమై పెరుగుచున్
 అన్యమై యితరేతరాన్య సంపర్కాల
 నన్యోన్యతలు మీఱ సమల శబ్దావళుల
 ఆపురూప శక్తులన్ అభ్యుదయ మొంది
 పురుషుండు ప్రకృతికి వరల భిషగ్వరుఁడుగ
 సృష్టి సంపద లెల్ల సౌంపుగా వర్తిల్లు ॥

3102

†(15) పత్ర పుష్పాలతో ఫల రాజములతోడఁ
 ద్వక్కు కాండాలతోఁ దల్లి వేరులఁ దనరు
 పిల్ల వేరుల మూల బీజ రాజులతోడఁ
 బత్ర రహితముగా వర పుష్ప రహితముగ
 ఫల రహితముగాఁగ వరలు లత వృక్షాలు
 బీజాలె లేకుండ వెల లేని శక్తులన్
 ఆ బృహస్పతి మతి నతి మహిత బింబమై
 అపురూపరతి నిల్చు నద్భుత మ్మా ప్రకృతి ॥

3103

†(16) సలిల తత్త్వాలతోఁ దలక్రిందులై పుట్టి
 పెరిగి విరిసెడి ప్రకృతి వర లతా పృష్ఠములఁ
 దేజురిలు శక్తులన్ దేవ కిల్బిషమైన
 సృష్టి రుగ్గత కాఁగ 'రూక్ష రూపము నొందు
 వికృతి ప్రకృతుల నెల్ల విరిచివేయును సదా
 వాయు తత్త్వాలతో సమేయమౌ దీప్త రతి ॥

3104

†(17) దివ్య దేవ లోక తతుల తేజశ్శక్తులు మీఱఁగ
 జీవ గతులు పృథ్విరతులు చెల్వొందఁగ విశ్వమున
 ఓషధు లవి వర్ధిల్లును సువర్యదో లోకాలను
 విశ్వ రూపుఁడౌ పూరుష విమల దీప్తు లొప్పారఁగ

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రచూర”

1. “ఋ.రూ”లకు యతి మైత్రి. (చూ. పీఠిక.)

నజయ్యమో నమర శక్తి నద్భుతగతి వ్యాపించును
 సృష్టి సంక్షేమాలను నష్టపరచి సంక్షోభము
 కలిగించెడి దుశ్శక్తులఁ గకాపకలుగాఁ జేయును
 నభిల రోగ పుంజాలను నాసాంతము చూపుమాపు ॥

3105

(18)† అష్టపద కందము ॥

శత గుణ రాజమ్ములతో
 నతతమ్మును విరియు నప్పుత చాంద్రిక కిరణ
 ప్రతతుల నోషదులు ప్రకృతి
 నతులితమై పుట్టి పెరిగి ఆలరును సృష్టిన్
 నుత శక్తుల పరి పరి విద
 రతి చలితపు వస్తు గుణ విరాజిత గతిమై
 నతులమ్మా గతి జనితపు
 ఋత స్వరూప ప్రకృతి పరివృతమో సృష్టిన్ ॥

3106

†(19) పృథ్వీ రూపాలతో వెలుగు గోళాలతో

సోమ శక్తులు విరియ సౌఖ్యగౌండు నోషదులు
 అతిలోక వీర్యగతి నద్భుత శక్తులన్
 ఆయువున్ నిత్యమో యౌనసమ్మును నిచ్చు
 నల్ల బృహస్పతికిఁ దల్లిగాఁ దండిగా
 నలరు శక్తుల నిచ్చు నతిలోక మతి నౌసగు ॥

3107

†(20) ప్రకృతి సర్వము నిచ్చుఁ బ్రకృతి సర్వముఁ దినును

నాల్గు దిక్కులలోన నలువ రూపము కాఁగ
 ఉజ్జ్వల గతులతో నుపరిలోకమ్ములన్
 అపురూప గతులతో అధో లోకమ్ములన్
 నలరు నోషదులుగా నద్భుతమో ప్రకృతు
 లారోగ్య భాగ్యాల సంతటన్ దనరించు ॥

3108

†(21) అతి దూర లోకాల నపురూప కాంతి లత

లంతటన్ వ్యాపించి అన్యోఽన్యతలు మీఱ
 నితరేతరజ మైన దృత శక్తులను గూడి
 ద్వంద్వ రూపమ్ములవి తనరార నొక్కటిగ
 సర్వ సాంగత్యానఁ బర్వ నోషధి తతిగ
 దత్త వీర్యమ్ములై మితులకు మితులై ॥

3109

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(22) అమృత కిరణావళుల సలరారు చాంద్ర గతి
 నఖిలౌషదులు జగతి నదృతముగా వరలు
 పౌహ్య శక్తులు మీఱఁ బరమాయు వౌష్ణికా
 జాడ్యాలఁ బోఁద్రోలి జగజంతగా నిలుచు
 సోమ శక్తులకు సదా సీమలై గగనాలె
 తేజరిల్లును మహిత దివ్య గుణములు ప్రకృతి ॥

3110

†(23) ప్రకృతికై ఓషదులు ప్రకృతికై వృక్షాలు
 విశ్వ పూరుష శక్తి నశ్వ తత్త్వాలతో
 ఉత్తమ మ్మా గుణ యోగ జాలలతో
 నొనరులే యీ సృష్టి అనయమ్ము తిరుగుచున్
 పీడిత శక్తులన్ తాడిత శక్తులన్
 అంతర్గత రతుల నలరారు సర్వదా ॥

3111

సూక్తము—97

ఋషి—అథర్వపుత్రుఁడు భిషక్కు
 దేవత—ఓషధి

అర్ధాంతరము — 2

†(1) శక్తి ద్వయము కలిసి చాగు తృతీయ శక్తి
 విశ్వ ప్రకృతి ఓషధీ వితతిగాఁ దనరారు
 దివ్య దేవాఽఽవళుల తేజరిలు శక్తులను
 శత ధామములుగాఁగ నతము సంజనితమై
 వర్తిల్లి మహిత గతి ప్రాణ ధారక మౌచుఁ
 బ్రాణ వర్ధక మౌచుఁ బరఁగులేః ప్రకృతి ॥

3112

†(2) శత రూపములుగాఁగ సాహస్ర రూపాలుగాఁ
 బ్రకృతిమాతయే వరలు సుకృతు లవి వెలయంగ
 సృష్టి సర్వస్వమ్ము చెలఁగ శత కృతువులుగ
 దుష్ట శక్తుల సదా తున్నాడుచున్ విశ్వ
 శిష్ట గుణ శక్తులను జెన్నొందఁగాఁ జేసి
 సృష్టికే ఓషధిగ సృష్టియే తనరారు ॥

3113

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

- †(3) కాంతి పుంజాలుగాఁ గ్రాలుచున్ విశ్వాన
మహిత శక్తుల నొసఁగు మాన్యగుణముల రీతిఁ
బుష్పవంతమ్ములై పొనరు నోషధితతులు
ఫలవంతములుగాఁగఁ బర్వ నారోగ్యముల
భాగ్యాలఁ బ్రసవించి వరలంగ మోదాల
అధ్వమ్ములను దీర్చి అఖిల రుగ్ధత డుల్చు ॥ 3114
- †(4) ప్రకృతి మాతగ దివ్య సుకృతౌషధీతతుల
నఖిల గోళావళుల నలరారుచున్ సదా
మహిత పూరుష వర మర్మ శక్తులు తనర
ప్రకృతి రూపమ్ములే బహుగుణౌషధులుగ
నాత్మ భిషక్కుగా నఖిల కాలాలలోఁ
బంచ భూతాలతోఁ బరఁగు నిందియగతుల ॥ 3115
- †(5) అనిల శక్తులు జగతి సంతర్గతము లౌచు
ననల జల మృణ్మయత లలరారఁగాఁ బ్రకృతి
ఓషధీ తతు లౌచు నొనరుఁ బదార్థాలు
సృష్టిలో సాజమై వ్యష్టి సమిష్టులుగ
గో భాజనమ్ములై గూఢ కళలను గూడి
పురుష సంసేవనపుఁ బూర్ణ శక్తులు వరలు ॥ 3116
- †(6) చంద్ర చంద్రిక తతులు సౌర గ్రహ నక్షత్ర
కాంతి పుంజాలలోఁ గ్రాలఁగా మిళితమై
దేదీప్యమానమౌ దివ్య శక్తులు నిండి
విశ్వాన వ్యాపించి వివిధ లోకాలలో
విజ్ఞాన ధనియైన విమల భిషక్కుగాఁ
బరఁగఁ బూరుషశక్తిఁ బ్రకృతిలో రుజులుడుగు ॥ 3117
- †(7) కాంతి వంతమ్ములై క్రాలు చంద్రిక లలర
నతి మహిత శక్తుల నమరు నోజోగుణము
పరఁగ సృష్టిని నెల్ల పదార్థాలు బహురూపి
ఓషధులుగా వరల నుడుగు సరిష్టాశి
విశ్వాన వ్యాప్తమౌ వెలుగు వెన్నెల లెల్లఁ
బ్రాణమై వస్తు గుణ వైద్యరూపముగాఁగ
వర్ధిల్లఁగాఁ జేయు వసుతత్త్వ మొప్పార
నిత్యమ్ము జనితమై సత్య సత్వపుఁ బ్రకృతి ॥ 3118

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) గోమయము సృష్టిలో గూడ శక్తులు వెలయ
 విశ్వ వినాశక విష ధూళి లన్నింటి
 రూపు మాపెడి రీతి దీపితమ్మా సర్వ
 లోకాలఁ బదార్థాలు కృతదనములై ప్రకృతి
 నోషధీతతులుగా నుత్పన్నమై పెరిగి
 ఆత్మ పూరుష భిషగధిపతి కదీన మౌ ॥

3119

†(9) ఆహార రూపమై అలరు ప్రకృతి పదార్థ
 సంచయాశులు మహా సార భూతమ్ములై
 శక్తివంతమ్ములై సకల రుజ నిష్క్రమిగఁ
 బుట్టి పెరుగుచుఁ బ్రకృతి పూర్ణైషధులుగాఁగఁ
 దనరారఁ సృష్టిలో మనుగడల్ విలసిల్లఁ
 జేయుఁ బ్రకృతి మాత నాయురారోగ్యాల ॥

3120

†(10) విశ్వాన వ్యాపించి విమల దీప్తులు మీఱ
 ప్రజ శక్తులన్ గాంతి విజయవంతమ్ముగా
 సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమౌ చోద్యమౌ నాంతర్య
 తరుగతులు వరలంగ ననుకూల ప్రకృతుల
 నాత్మ శక్తులు వెంచ నద్భుతౌషధులుగ
 సృష్టి పదార్థాలు చెలఁగు సహజమ్ములై ॥

3121

†(11) అతిలోక యువతత్వ మతులిత రతి నొప్ప
 నాదిశేషువు దివ్య యౌవన వాయుగ్ని
 జల మృత్ తత్త్వాలు చద లంట విశ్వాన
 జీవ శక్తులు సృష్టిఁ జెల్వొందఁగా సదా
 ప్రకృతి పదార్థాలు పరిధవిల్లుచుఁ బుట్టి
 పెరిగి ఓషధులుగా విలసిల్లు విశ్వాన ॥

3122

†(12) ప్రకృతి పదార్థాల వస్తుగుణ సంపదల
 ప్రత్యంగమే కాదు ప్రత్యణువును గూడఁ
 బురుష శక్తుల వరలి నిరత మోషధులుగ
 వర్దిల్లి ప్రకృతికే వైద్యమ్ము నొనరించు
 వ్యష్టి సమిష్టులుగ సృష్టిలోఁ బుట్టుచున్
 బెరుగు రుజ రూపాల విరుచు సుజ్జ్వల శక్తి ॥

3123

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(13) వేదా పర మ్మౌచ జాదాకర మ్మౌచ
 రోగ రూపమ్ముగా రూప నాశము చేయు
 ప్రకృతి వికృతుల నెల్లఁ బరమ దీప్తులు నిండ
 ననిలాఁనల జల మచ్చుత శక్తుల మీరు
 నోషధీతతు లెల్ల నొనరు విశ్వమ్ములో
 విస్తారముగఁ బెరుగుఁ బ్రస్తార శక్తులన్ ॥ 3124

†(14) సృష్టి సంచలనంపు వ్యష్టి సమిష్టి పూర్ణ
 శబ్ద శక్తుల మహా సంవిదానాలతో
 అన్యోఽన్య సంబంధితాఽనుబంధాలతో
 వస్తుగుణ సంపదల అస్తిత్వ వినిమయ
 రూపాల నోషధులు రూపొందఁగాఁ బ్రకృతి
 సహజ సంపద లెనయ సహరహము వర్దిల్లు ॥ 3125

†(15) ఫల సహితమైనను ఫల రహితమైనను
 బుష్ప సహితమైనఁ బుష్ప రహితమైనఁ
 బత్రి సహితమైనఁ బత్రి రహితమైనఁ
 గాండ సహితమైనఁ గాండ రహితమైన
 మూల సహితమైన మూల రహితమైనఁ
 బ్రకృతి లత వృక్షాలు వస్తు పదార్థాలు
 బాహిరములై ప్రకృతి బాగ్యావతుల నింపు
 రతిజన్యగతిఁ బెంచు మతి శక్తులను పెంచు
 రుగ్గతా రూపాల రూక్ష గుణ తత్త్వాల
 భగ్నమ్ముగాఁ జేయు నగ్న నవ శక్తులన్ ॥ 3126

†(16) జల వాయు తత్త్వాల శైత్యాగ్ని నిత్యతన్
 జడలంటి వెల్గొందు చందమామల చలువ
 వెన్నెలల వన్నెలన్ విలసిల్లు ప్రకృతిలో
 దివ్యోషధులు పుట్టి నవ్య సవ శక్తులన్
 బ్రసరింపఁగాఁజేయు వినములన్ విరుచుచున్
 వసు శక్తులను పెంచి ప్రసరించు స్వస్థతల ॥ 3127

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(17) జీవ రూపాలతో దైవీయమౌ రతుల
 శబ్ద శక్తులు వరల సర్వదా ప్రసరించు
 కాంతి పుంజాలతోఁ గాగ్రిలులే ఓషధులు
 ఆయురారోగ్యాల నా వనస్పతు లీయ
 వికృతి రహితమైన ఆకృతాల సుకృతాలఁ
 బ్రకృతి పులకించఁగా వరలు పూరుష శక్తి ॥

†(18) శత విచక్షణలతో నతులిత శక్తులన్
 కౌముదీ దీప్తు లవి కాంతి కిరణాలుగా
 మిన్నంటు పున్నెమై వెన్నెలల వెలుగులై
 వరలఁగా విశ్వాన వర కామ రూపాల
 నాయురారోగ్యాల నానంద భాగ్యాలు
 హృదయ రాజ్యములో నెనఁగు నోషధు లౌచు
 ఉత్తమోత్తమ శక్తు లుజ్జ్వల గతులమై
 నిత్య జీవిక లౌచు నెగదొందుఁ బ్రకృతిలో ॥

†(19) సోమ శక్తుల వరలు చోద్య మౌ నోషధుల
 మహిత తత్త్వాలతో మర్మ తత్త్వాలతోఁ
 బృదువు లవి వర్దిల్లు వీర్య శక్తులు వరల
 వివరీత దీ శక్తి విస్తార తేజాలు
 మతి పతులఁ బుట్టించి రతి రక్తి ఋత శక్తి
 నతులితముగా నీయ నఖిలమున్ దత్త మౌ ॥

†(20) విశ్వ సృష్టి స్వభావము విచిత్రమౌ సుచిత్రమౌ
 తిసఁబడునదె తిసుచునుండు మసుగడయే మరణమౌ
 జీవ మొనఁగు పదార్థమై జీవాంతక మౌచునుండు
 ద్వంద్వ గతుల ద్వంద్వమై తనరుఁ జతుష్పదముగాఁగ
 ఆకాశమె శూన్యమై అనిలాఽనల జలమృత్తతు
 లఖిలమున కోషధులై ఆలరు సృష్టి సాజములై ॥

†(21) అతి దూరమ్మౌ వస్తువు లతి చేరువుగా నిలువగ
 అత్యంతము సన్నిహితమై అలరెడి పదార్థాలు
 దూర తీరాల కేగుఁ దొడరెడి విశ్వానఁ జూడ
 అంత మెనయనట్టి సృష్టి అనుబంధా లటువంటివి
 సర్వ మోషధీతతిగాఁ బర్వఁగ నీ జగతిలోన
 దత్త వీర్యమై ప్రకృతికి విత్త మౌ సహజముగ ॥

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(22) అఖి లాషదీపతిగ నలరారు చంద్రికా
 పతి ప్రకృతి పతిగాఁగ బ్రాహ్మ్య శక్తులు తనర
 సృష్టి సంకట గతుల నష్టవరచుచు నదా
 ఆమృత దీవుల నొసఁగి అఖిలమున్ బెంచులే: ॥

3133

†(23) ఉత్తమ మ్మా దీప్తిమ త్తత్వ మలరఁగాఁ
 జంద్రాస్య శక్తులన్ జంద్రికల్ జాల్యార
 విశ్వ వృక్షము నదా విస్తృతిన్ వర్ధిల్లుఁ
 బ్రకృతు లోషధులుగ సుకృత రూపము లొను
 ద్వైత మద్వైత గతి తనరార సృష్టిలో
 సర్వము జ్ఞానమై సంపదలై వరలు ॥

3134

సూక్తమ్—98

ఋషి:—ఆర్షిషేణో దేవాపిః* (వృష్టికామః)
 దేవతా—దేవాః
 చందః—తిర్విష్టప్

(1) బృహస్పతే॑ వృతి॑ మే దేవతా॑మిహి మితో॑ వా యద్వరు॑ణో వాసీ॑ పూషా॑ ।

ఆదిత్యై॑ర్వా యద్వసు॑భిర్మరుత్వాన్ తస్య॑ వర్తన్యం శంత॑నవే వృషా॑య ॥

1138

(2) ఆ దేవో॑ దూతో॑ అజి॑రశ్చిత్వాన్ త్వద్దే॑వాపే అభి॑ మామగచ్ఛత్ ।

వృతీ॑చీనః వృతి॑ మామా వవృ॑త్స్వ దధా॑మి తే ద్యుమ॑తీం వాచ॑మానన్ ॥

1139

(3) ఆస్మే॑ దేహి॑ ద్యుమతీం వాచ॑మానన్ బృహస్పతే॑ అనమీ॑వామిషిరామ్ ।

యయా॑ వృష్టిం శంత॑నవే వనా॑వ దివో॑ దృప్సో॑ మదు॑మాగ్ం॑ ఆ వివే॑శ ॥

1140

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ణ”
 *ఆర్షిషేణో దేవాపిః (పాఠాంతరము)

1. దూతో॑ 2. అజి॑, 2. వాపే॑ అభి॑, 3. బృహస్పతే॑ అనమీ॑వా, 4. మదు॑మాగ్ం॑ ఆ వివే॑శ. (వ్యా.వ్యా.)

(4) ఆ నో ద్రాపా మదుమన్తో విశన్విస్త్రో దేహ్యధరథం సహస్రమ్ ।

ని పీద హోత్రమృతదా యజస్వ దేవాన్ దేవాపే హవిషా సవర్య ॥

1141

(5) ఆర్ష్టిషేణో హోత్రమృషిర్నిపీదన్ దేవాపిర్దేవసుమతిం చికిత్వాన్ ।

స¹ ఉత్తరస్మాదదరం సముద్రమపౌ దివ్యా² అసృజద్వర్ష్యా అభి ॥

1142

(6) అస్మిన్ త్సముద్రో³ అద్యుత్తరస్మిన్నాపో దేవేభిర్నివృతా⁴ అతిష్ఠన్ ।

తా⁵ అద్రవన్నార్ష్టిషేణేన సృష్టా దేవాపినా ప్రేషితా మృషిణీషు ॥

1143

(7) యద్దేవాపిః శంతసవే పురోహితో హోత్రాయ వృతః కృవయన్నదీదేత్ ।

దేవభృతం వృష్టివనిం రరాణో బృహస్పతిర్వాచమస్మా ఆయచ్ఛత్ ॥

1144

(8) యం త్వా దేవాపిః శుశుచానో⁶ అగ్న ఆర్ష్టిషేణో మనుష్యః సమీదే ।

విశ్వేభిర్దైతైరనుమద్యమాసః వృ పర్జన్యమీరయా వృష్టిమస్తమ్ ॥

1145

(9) త్వాం పూర్వ⁷ ఋషయో గీర్భిరాయన్ త్వామధ్వరేషు పురుహూత విశ్వే ।

సహస్రాణ్యధిరధాన్యస్మే⁸ ఆ నో యజ్ఞం రోహదశ్వోప యాహి ॥

1146

1. సఽఉత్తర, 2. దివ్యాఽఅసృజద్వర్ష్యాఽఅభి, 3. సముద్రోఽఅద్యుత్తర, 4. వృతాఽఅతిష్ఠన్,

5. తాఽఅద్ర, 6. శుచానోఽఅగ్నఽఆర్ష్టిషేణో, 7. పూర్వఽఋషయో,

8. ధాన్యస్మేఽఅనో. (వ్యా.వృ.)

(10) ఏతాన్యగ్నే నవతిర్నవ త్వే¹ ఆహుతాన్యధీరథా నహసా² ।

తేభిర్వర్తస్వ రస్వః శూర హృద్విర్దివో నో వృష్టిమిషితో రిరీహి ॥ 1147

(11) ఏతాన్యగ్నే నవతిం నహసా³ సం వృ యచ్చ వృష్ట² ఇన్ద్రాయ తాగమ్ ।

విద్యాన్ పథ³ ఋతుశో దేవయానానప్యోలానం దివి దేవేషు దేహి ॥ 1148

(12) ఆగ్నే⁴ బాధస్వ వి మృదో వి దుర్గహ⁵ ఒపామీవామవ రజాంసి నేధ ।

అస్మాత్ సముద్రాద్భృహతో దివో నో ఒపాం భూమానమువ నః సృజేహ ॥ 1149

సూక్తము—98

ఋషి—ఋష్టిషేణ పుత్రుఁడు దేవాపి†

దేవత—బృహస్పతి మిత్రాదులు†

(1)•చ॥ వరుణుఁడ వాడువో; మరి యవారిత మిత్రుఁడవై వెలుంగుదో;
సురుచిర పూవుగా వెలుగుచున్ విలసిల్లుదో; యో బృహస్పతీ;
సరస వసు వృషంచమును సర్వ మరుత్తులఁ గూడుచుందువో;
యెరుఁగము¹ కాని శంతనున కిమ్ము; సువర్షము దేవతాదయన్ ॥

3135

(2)•గద్యము ॥

దేవుఁడైన యొక దూత గమనశీలుఁడు చేతనవంతుఁడు; ఓ దేవాపి; త్వత్ప్రేక్షితుఁడై వాఁడు
నన్నుఁ జేరుఁగాక; ఓ బృహస్పతీ; అస్మదభిముఖుఁడవై నా యొద్దకు రమ్ము; నీ నిమిత్తము
దీప్తియుక్తమగు స్తుతిని నా యాస్యమందు ధరించెదను ॥

3136

1. త్వేఒఆహుతా, 2. వృష్టఒఇన్ద్రాయ, 3. పథఒఋతుశో, 4. ఆగ్నేఒబాధస్వ. (వాగ్.వగ్.)

†వాగ్.తవగ్.తి 14వ సంపుటము 31వ పుటలో † సూక్తమునకు ఋషి "ఋష్టిషేణ పుత్రుఁడు దేవాపి" గాను దేవత "బృహస్పతి మిత్రాదులు" గాను వాగ్.సి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి "దేవాపి" గాను దేవత "దేవతలు" గాను శ్రీ నేమానిచారు వాగ్.సిరి.

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సురలను బొంది దృష్టికయి సూటిగ, (తా.పా.), సరగునఁ బొంది దేవతల శంతన రాజున కిమ్ము వర్షమున్. (మ.పా.)

(3)*గీ॥ గర్గదాది దోష గణహీన మైనట్టి
ద్యుతిని వెల్లనట్టి యుచితమైన
స్తోత్ర రూప వాక్కు నాత్ర బృహస్పతి
యాన్యమందు నునిచి యమరుమయ్యః ॥

3137

*గీ॥ ఎట్టి వాక్కుచేత నెల్ల దేవతలకు
నిష్ఠఁ గూర్చి శంతనేశునకయి
వృష్టిఁ 'బొందఁగలమొ: వివిధ వాక్పూరంబు
పడునొ: యట్టి వాక్కుఁ బడయఁగలము ॥

3138

(4)*గద్యము॥

వృష్టి సముదాయములు మాధుర్యోపేతములై మ మ్మావేశించుఁగాక: రథమువైఁ గల
సహస్ర సంఖ్యాక దనమును మా కొసంగుము: ఓ దేవాపీ: ఆర్తిజ్యమునందు
వసింపుము: అట్లుండి వ్రతీకాలమునందు నీవు దేవతలను స్తుతులచేతను
హవిస్సుచేతను సేవింపుము: ॥

3139

(5)*క॥ దేవాపి యనెడు ఋషి పతి

దేవతల నుతించు టెల్లఁ దెలియుచుఁ బ్రీతిన్
బావన హోతృ సుకర్మము
గావింపఁ దలంచి యచటఁ గ్రాలుచు? నుండున్ ॥

3140

*గీ॥ అతఁడు మీఁదనున్న యంతరిక్షాఖ్యమౌ
నుదధినుండి భూమి నున్నయట్టి
యభిఁ గూర్చ మిగుల నంబు దారల సృష్టిఁ
జేయుఁగాక: సకల చిత్త మలర ॥

3141

(6)*గద్యము॥

ఈ పార్థివ సముద్రము పూరణీయము కాఁగా సంతరిక్షాఖ్యమందు నుదకములు
ద్యోతమానములచే నిరుద్ధములైయున్నవి. ఆ యవ్వలు దేవాపిచేతఁ
జేరిషితములై పరిమృష్టస్థలులయందు స్రవింపుచున్నవి ॥

3142

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వృష్టిఁబడయఁగలమొ, (తా.పా.) 2. గ్రాలుచుండెడున్. (తా.పా.)

(7)*గద్యము॥

దేవాపి శంతనునికొఱకు స్వభాత యగు కౌరవ్యనకుఁ బురోహితుఁ డగుచు హోతార్థ
వృతుఁ డగుచు దేవతలకు వినఁబడిన వానిని వృష్టి యాచనుని బృహస్పతి ధ్యానించెను.
రమమానుం డగు బృహస్పతి యీ దేవాపికొఱకు వాక్కు నిచ్చెను ॥

3143

(8)*గీ॥ స్తోత్రమున వెలుంగు సూరి దేవాపినిం

బ్రజ్జలింపఁజేయు పావకుండః
యమర వజ్జ్కచేత ననుమాద్యమానుండ
వగుచు నంబుదంబు ననువు మీవు: ॥

3144

(9)*గీ॥ అగ్ని: నిన్నుఁ బూర్వు లైన ఋషీశులు

స్తుతులఁ బొందినారు సురుచిరముగ
నద్వరములయందు యజమాన గణములు
నిన్నుఁ జెందుచుందు రెన్నుటకయి ॥

3145

*గీ॥ బహు సహస్ర సంఖ్యఁ బరఁగెడు గో యూద

ముల రథాధికముల ముదిత శంత
నుం డొసంగుఁగాక! దండి యో! యశ్వమా:
యజ్ఞమునకు రావె: విజ్ఞుఁడవయి ॥

3146

(10)*గద్యము॥

అగ్ని: గోవుల నవతి, నవ, సహస్ర రథాధికములు గో సహస్రములు, నీవు పీఠుఁడవుగా
నాహుతము లయ్యెను. వానివలన యుష్మదీయ బహు తనువులను వృద్ధిఁ బొందింపుము;
మా నిమిత్తము ద్యులోకమునుండి వృష్టి పార్థితుఁడవై పూరింపుము: ॥

3147

(11)*గద్యము॥

అగ్ని: గోవుల నవతి సహస్రములను నొసంగెడు నింద్రునికొఱకు భాగమ్ము నిమ్ము;
మరియు దేవ మార్గములను నెరుంగుచు నీవు ప్రతికాలమందుఁ గురు కుల
జాతుఁడైనను శాంతనవుని దేవతలమధ్య నుంచుమా: ॥

3148

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యో రోహిదశ్వమా: (తా.పా.)

(12)*గీ॥ అనల దుర్గహ శాత్రవ గణ పురాశి
రాక్షసుల, రోగమునుగూడ రాజమాన
శక్తిఁ బూనుచు మిగుల నానక్తితోడ
నీవు, దహియింపుదువుగాక! నీవు వహ్ని! ॥

3149

*గీ॥ విస్తృతం బైన ద్యౌ తోక వీధినుండి
మిగుల బహు భావమును బొంది మెలఁగునట్టి
వృష్టి సంఘాతమును మాకు సృష్టియందు
నీవు సృజియింపుమా! యగ్ని! నిశ్చయముగ ॥

3150

సూక్తము—98

ఋషి—ఋష్టి షేణపుత్రుఁడు దేవాపి

దేవత—బృహస్పతి మిత్రాదులు

అర్థాంతరము—1

†(1) ఆకసమ్మున ననిలాఁనల జల మృత్తతుల
వసు సంవదల సర్వ వస్తు వితతులయందు
శబ్ద నిశ్శబ్దాల శక్తులన్ నిండుచున్
ద్వాదశాఽఽదిత్యాళి వేద పద రతులమై
విశ్వ వృష శక్తులవి ఆశ్వాత్మలై తనర
నగు జడాఽఽజడములను నలరారు బుద్ధిమయ
పతి శక్తి విశ్వాన నతులితమౌ గతుల
దైవ లీలగ బుద్ధి తత్త్వమౌ సర్వమ్ము
అజ్ఞతా తత్త్వమై అలరారు సఖిలమ్ము
వెలుఁగు చీకట్లుగా వెలయు సృష్టి స్థితులు ॥

3151

†(2) లోక కంటక మైన రూక్ష శక్తులు నిండు
“సఖి” శక్తి నాశముగ నధఃకరించుచున్
దైవీయమౌ శక్తి తనరి విశ్వ వ్యాప్తి
నొంది తేజోరూప ముడు తతులు చంద్రాళి
ఉత్తమ చంద్రిక లుత్పత్తి స్థితి వృద్ధి
శక్తులున్ రక్తులున్ సర్వాన విలసిల్ల
శబ్ద శక్తులు సృష్టి సకలమ్మునన్ వరలఁ
గాంతివంతము లౌచుఁ గ్రాలు మతి పతి శక్తి ॥

3152

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. దహియంప వలదటే నేర్పు మిగుల. (తొ.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

†(3) పద స్థాలిత్యమ్మ వర్ణ స్థాలిత్యమ్మ
 శబ్ద స్థాలిత్యమ్మ స్వర స్థాలిత్యమ్మ
 అస లేమియును లేక అంతరిక్షానఁ దగు
 సృష్టి సహజ మైన శిష్ట ధ్వని తతు లెల్ల
 విశ్వాన వ్యాపించి విపులమౌ శక్తులన్
 బంచ భూతావళుల నంచితాంతర్గతుల
 వరలి వ్రక్కతికి నిత్య పర మైన వరముగాఁ
 దనరు బహు చైతన్య తత్త్వ రూపమ్ముగా ॥

3153

†(4) అత్యంత మధుర మౌ నమృత శబ్దాలతో
 జల వాయు తత్త్వాల జ్వలితాగ్ని మృత్తత్త్వ
 జాలాల నాకాశ సద్రూప తత్త్వాలు
 విశ్వ సంక్షేమాల వెలయు వర్షము లిచ్చు
 దివి భువుల నన్నింటఁ దేజరిలు శక్తు లవి
 మతితత్త్వ సాహస్య పతి శక్తి పరిధులన్
 జిత్రాఽతిచిత్రముగఁ జెలఁగును జగ మెల్ల
 విజ్ఞాన ప్రజ్ఞాన సుజ్ఞానములు మీఱ ॥

3154

†(5) అఖిల లోకాఽఽవళుల నలరారు సలిలాల
 నావిరిగ మార్పుచు నలరంగ మొయిళులై
 మధుర రుచు లొప్పంగ మహిమాన్వితపు శక్తి
 వర్ష ధారల నిచ్చు వరదేవ దేవాపి
 “నాభి” శక్తుల మూల ప్రాభవాన్వితమైన
 పంచభూతాంచిత ప్రభవ శక్తిగ వరలుఁ
 బ్రాణ దాతఁగ దనరు రంజిల్లు సంచలన
 సంపూర్ణ శక్తిమయ సంపత్ స్వరూప మౌ ॥

3155

†(6) అపురూప శక్తుల నాకసమ్మున జలము
 నిలిచి సంద్రముకాని నిండు సంద్రముకాఁగ
 దివ్యదేవుని శక్తిఁ దేజరిల్లుచునుండు
 నాచారరహితమై అనిల మ్మలరు గతిఁ
 బుడమి లోకాఽఽవళులు వరుడాది లోకాలు
 సృష్ట ప్రేషిత మైన శిష్ట దేవాపి న
 చ్చక్తులే వరలంగ సకల భూతావళులు
 నలరు జగత్సృష్టి నభిలేఖ నాజ్ఞమై ॥

3156

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) దేవదేవుని మహిమ దేవాపి శక్తితతి
 జల శక్తి మూల మౌ సదమల “నాభి”నే
 సృష్టించుచున్ నిలిపి చెల్వొంద నలరించి
 జగములో మధుర మౌ జలదార లగణిత
 గతిమైన గురియఁగా నతులిత మౌ మతి
 మాన్య శక్తులు మహా మహిత మౌ శాద్ధిక
 శక్తులున్ వరల విశ్వమ్ము దైవీయ మౌ
 బృహస్పతి పూర్ణమై వెలుఁగు జ్ఞాన కృతిగ ॥

3157

†(8) విశ్వ లోకాలలో విమల జీవము వెలయఁ
 బ్రాణప్రదా లౌచఁ బంచ భూతావళులు
 దేవాపి శక్తిమై దేవదేవుని దివ్య
 సృష్టి స్థితి లయ శక్తు లిష్ట పూర్ణములుగా
 ననువర్తమానమై అద్భుతముగా వరలు
 నన్నియు నొకటిగా నపురూపమై తనరు ॥

3158

†(9) అతి సహస్ర మైన అద్భుత క్రియలమైఁ
 బ్రకృతి దేవావళుల భవ్య శబ్దావళుల
 విశ్వాన్ని గుండాల నశ్వి యజ్ఞము లొప్ప
 వినువీథులను మహావిష్టు దేవుని లీలఁ
 గాల రథమును నెక్కి కదలాడు సర్వమ్ము
 సృష్టి స్థితి లయాశు లిష్ట పూర్తిగ వరలు ॥

3159

†(10) సత్య పథగాములై నిత్య నవమై వెల్లు
 దశ¹దిశలఁ గాంతులన్ దనరారు నవ¹ గ్రహ
 రాజి శక్తులు నవతి¹ రమ్య శక్తుల మీఱ
 గగన వీథులలోన నగణిత సాహస్ర
 కాంతు లెనయఁగ విశ్వ కాల రథమును నెక్కి
 అనలాఽనిల జల మృదాశి నలరించు దేవుండు ॥

3160

†(11) పంచతత్వాలతోఁ బంచ²భూతము లలర
 షడ్భుతువు² లొప్పారి సరి²నవతిగఁ ²దిక్కాల
 రథ మధిరోహించి పథ సహస్రము వరల
 నతినహస్రమైన అద్భుత కాంతులన్
 విజ్ఞాన పథముగా విశ్వమ్ము దీప్తముగ
 దివ్య దేవుండు నిత్య నవ్య శక్తిని నిలుపు ॥

3161

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. దిక్కులు-10, గ్రహాలు-9; $10 \times 9 = 90$

2. పంచభూతాలు-5, ఋతువులు-6, కాలాలు-3 (వేసవికాలము, వర్షాకాలము, శీతాకాలము.)

$5 \times 6 = 30$; $30 \times 3 = 90$.

†(12) అబ్బజలములఁ దుగించు “నభి” శక్తి దుష్టాగ్ని
 రాక్షసాఽఽశిని మహా రక్ష శక్తులు మీఱ
 సంహరించుచు సదా జలనాభినే నిలిపి
 కాంతి పథములఁ దనరు సంతరిక్షములోన
 నతిలోకమౌ సృష్టి నపురూపముగ నడుపు
 నిద్రాగ్రహిత దేవ ముద్రాగి నహిత విశ్వ
 భద్రాగ్ని వర్దిల్లు వసుదాగ్ని జల మరుత్తు
 లాకాశ పంచభూతాఽఽవళులు వర్దిల్లు ॥

3162

సూక్తము—98

ఋషి—ఋష్టి షేణపుత్రుఁడు దేవాపి
 దేవత—బృహస్పతి మిత్రాదులు

అర్థాంతరము—2

†(1) దేవాధిపతియైన దేవదేవుఁడు సదా
 అగ్నివరుణులతోడ ననిల పృథ్వాకాశ
 భూతాలతో సృష్టి పూర్ణముగాఁ జేసి
 ఆదిత్య శక్తులన్ అలవోకగా నిలిపి
 ఉరుములన్ మెరుపులన్ అరిమురిగా నింగి
 నింపి జలధారలను నిర్మల గతి నిచ్చు ॥

3163

†(2) ఆనల రూప మౌచు సనుద్భూత మౌచు
 దేవ దూతగ మహా దివ్య శక్తుల మీఱ
 ఆమరమౌ నమృతాల నమల చంద్రులు “నభి”
 శక్తి పాలిటఁ జడక చదలునన్ వెలుఁగుచున్
 శబ్ద శక్తులతో మహిత జ్వలన శక్తుల మీఱఁ
 దెల్ల తెల వెలుఁగుల నెల్ల నింగిని నింపు ॥

3164

†(3) శబ్ద శక్తుల పూర్ణ సద్భీష్ట లొప్పార
 శ్రీమహావిష్ణు ప్రభ చిద్విలాసాదులే
 లవణ గుణ జలరాశి రాజిల్ల మధుర గతి
 సావాశమున సర్వ మలరు సద్భూత శక్తిఁ
 బంచ భూతావళులు ప్రకృతిగా స్వాతంత్ర్య
 శక్తు లంతర్గతుల రక్తిమైఁ బెంపొంద ॥

3165

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్వజ, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అత్యంత మధురమై ఆద్యుతావహము నౌ
 అతినహస్రకాంతి రథ మారోహణము చేసి
 విశ్వ సృష్టియే నిత్య విమల హవిషము కాఁగఁ
 గాల గతులను నమృత జాలము విశ్వ
 దేవ దేవుని జలముగా వరలుచుండంగ
 నంతటన్ జ్వలితాగ్ను లంతర్గతము లౌను ॥

3166

†(5) “అభి” శక్తు లన్నింటి నధమాధమము చేసి
 భువుల నాకాశమునఁ జవులూరు మధురమయ
 జల సముద్రములను సలిలాల గ్రహించి
 మేఘ రూపాలుగా మేల్మీగా రూపొంది
 అమలశక్తులు మీఱ నమృతజలముల నిచ్చి
 సృష్టి యజ్ఞాలతోఁ జెలఁగు హవనము లొప్ప
 దేవామృతము సురల దివ్య జలమై తనర
 నంతరిక్ష మ్మలరు నఖిలాత్మగా జగతి ॥

3167

†(6) సర్వ దివ్యామృతము సలిలమ్ముగా వరల
 దేవాః సేవించి తేజరిలు నమృతిగతి
 సృష్టిలో విద్యుత్తు స్రష్టకే దీపమై
 విష్ణు శక్తులు మీఱ విమలమ్ముగా వెలిఁగి
 నుష్ణ దీప్తులు తనర నుపరి తలాలలో
 ఉండుండి వెలుఁగులన్ నిండఁ గనులను నింపు
 సృష్టిలో వెలుఁగొంద సూర్యగోళా లెన్నొ
 సప్తసంఖ్యల వరలు సర్వ భూతమ్ములును ॥

3168

†(7) ఆ మహావిష్ణు కృప నద్భుతగతు లొప్ప
 సృష్టికే హిత మౌచు నిష్టి కర్మగ విశ్వ
 పంచ భూతావళులు నంచితముగా వరల
 సత్య పవనాగ్ను లవి నిత్యమై తనరార
 జలశక్తిలో నిండి చదలుసన్ మొయిశులను
 సంచితముగా సృష్టి పంచితమై నిలుచు ॥

3169

†(8) దేవజల మమృతమై తేజరిల గగనాన
 ననలాల ననిలాల నఖిల మృత్తతులను
 మను రూపమై జీవ దన రూపమై వెలయ
 దేవ శక్తుల విశ్వ తేజాలు వర్దిల్ల
 శబ్ద గుణక మైన సదమలాకాశమ్ము
 సర్వ సంక్షేమాల శబ్ద శక్తులఁ దనరు ॥

3170

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) తొలి దేవతలు విశ్వ భరితమౌ శబ్దాల
 శక్తులన్ వెలయించి సకలాధ్వరము నెరపి
 అతి సహస్రమై న అనలానిలరూప
 శక్తు లవి విలసిల్ల సర్వ కాల రథాన
 నధిపసించుచుఁ దిరుగు నా దేవ దేవు నిర
 తోజ్జ్వల దీప్తు లవి ఉచ్చాస్యన లగు సృష్టి
 నా ప్రాణ పూర్వమౌ ననిల సహిత మౌచు
 నఖిల చరాచరాల నద్భుతముగా నిలుపు ॥

3171

†(10) అతి సహస్ర మై న ఆ కాంతి పుంజాలఁ
 గ్రాలు కాల రథమ్ము లీల నధిరోహించి
 నవ దీప్తు లొప్పార నవ సంఖ్య గ్రహ దీప్తు
 లలరఁ 'దొంబది కాఁగ నఖిల దిశలను వ్యాప్తి
 నొంది వివిధ పదార్థ తుండిలాల్ చిక్కాల
 తత్త్వములను బొంద సత్వ రూపమ్ములను
 శక్తి వంతము లౌచు సర్వాన వ్యాపించఁ
 బంచభూతమ్ములే వరమ వర్షము లౌను ॥

3172

†(11) దశ దిశల వ్యాపించు తగు సవ గ్రహ కాంతి
 పుంజాలు తొంబదిగఁ బృథ్వ్యాది భూతాల
 సంవలితమై తనరి సౌర కుటుంబాన
 దివ్య తేజాలతోఁ దేజరిలఁ దనరారు
 విశ్వ ఋతు శక్తులన్ విజ్ఞాన పథములై
 దేవ దేవుని సవ్య దివ్య శక్తులు వరల
 విశ్వ పదార్థాలు విమల యానాలతో
 నిత్య సంచలన గతి సత్య పథముల నడచు ॥

3173

†(12) అనల మైత్రిని సలిల మంతర్గతిని నలరు
 జల మైత్రిమై నగ్ని సలిలమ్మునను దనరు
 ననల సలిల యోగ మనిల మృత్తులు పొంద
 నన్యోఽన్య సంబంధ జన్య జనక బంధ
 తత్త్వానుబంధాలతోఁ దనర నాకాశమ్ము
 చదలు సంద్రమ్ముగా సర్వ విశ్వమ్ములోఁ
 బంచభూతావళుల వరలుచున్ జలధిగాఁ
 బృథ్విమానమ్ముగా బృహద్ధివమై తనరు ॥

3174

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సవగ్రహ కాంతులు-9, దిక్కులు-10. $9 \times 10 = 90$

సూక్తమ్—99

ఋషిః—వమోఽవై భానసః

దేవతా—ఋగ్వేదః

ఛందః—తిర్విష్టమ్

(1) కం సభి॑త్రమి॑షణ్యసి చి॒కిత్వాన్ పృ॒థుగ్మా॑నం వా॒శం వా॒వృ॑చ॒ద్యై ।

కత్ తస్య॑ దాతు శవ॑సో ప్య॒ష్టై తక్ష॑ద్యజ్ఞం వృ॒త్రతు॑రమపి॑న్వత్ ॥

1150

(2) స హి ద్యు॑తా విద్యు॒తా వేతి॑ సామ పృ॒థుం యోని॑మసురత్వా స॑సాచ ।

స ససీ॑శేభిః వ్ర॒సహా॑నో॑ అ॒స్య భా॑తుర్న ఋతే స॒ప్తస్య॑ మాయాః ॥

1151

(3) స వాజం॑ యాతా॑వదుష్పదా యన్ త్వ॑స్వర్ణాతా పరి॑షదత్ సని॒ష్కన్ ।

అ॒సర్వా య॒చ్ఛత॑దురస్య వేదో ఘ్నం॑భిశ్చదే॒వాగ్ం॑ అభి వర్చ॑సా భూత్ ॥

1152

(4) స య॒హ్యోఽవ॑సీర్గోష్వ॒ర్వా లఙ్ఘ॑హోతి వృ॒ధన్యా॑సు ససీ॑ః ।

అపాదో॑ య॒త్ర యు॑జ్యాసో॒లరథా॑ దో॒ణ్యశ్వా॑నః॒ ఈర॑తే ఘృ॒తం వాః ॥

1153

(5) స రుద్రో॑భిర॑శస్త్రా॒రః ఋ॑త్వా హి॒త్వి గయ॑హరే॒అవద్య॑ ఆగాత్ ।

వమో॑స్య మ॒న్యే మి॑థునా వివ॑ప్రి॒ అన్న॑మభి॒త్యారో॑దయన్ము॒షా॑యన్ ॥

1154

1. హానో॑ అ॒స్య భా॑తుర్న లఙ్ఘితే, 2. దే॒వాగ్ం॑ అభి, 3. శ్వా॑న లఙ్ఘితే, 4. వా॒ర లఙ్ఘితా, 5. మారే॑ అ॒వద్య॑ ఆగాత్, 6. వివ॑ప్రి అన్న, 7. యన్ము॒షా॑యన్. (హృ.వృ.)

(12) ఏవా మహా¹ అసుర వక్షథాయ వమృకః పద్మిరువ² సర్పదిన్ద్రమ్ ।

స³ ఇయానః కరతి స్వస్తిమస్మా³ ఇషమూర్తం సుక్షితిం విశ్వమాభాః ॥

1161

సూక్తము—99

ఋషి—విఖనసునిపుత్రుడు వమృడు†

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)•గద్యము॥

ఓ యింద్రుడా! చిత్ర మగు నే దన విశేషమును బ్రేరేపించుచున్నావు; సర్వధా ప్రేరణీయ మని యెరుంగుచు మా వృద్ధికొఱకు స్తుత్యము పృథు భావమును బొందుచున్నదియు నగు నెట్టి దన విశేషమును నిచ్చుచున్నావు; మరియు బల వ్యుచ్చనము కాగా మా కే దానము లబ్ధ మగుచున్నది; ఆవరక పాప హింసక మగు నే వజ్రమును ద్వష్ట సంపాదించెనో! ఆ వజ్రము దానరూపమున వచ్చినది ॥

3175

(2,3)•సీ॥ విద్యుదాయుధమున వెలుగుచు నిందుడు సామము; బొందంగ సాగుచుండె బల విరాజితుడయి ఫలము నొసంగెడు యజ్ఞ కర్మకు నిందుడు డరుగుచుండె సవిమాను లైనట్టి సర్వ మరుత్తుల; గూడి తిరస్కృతిఁ గూర్చుచుండె నాదిత్య సప్తముం డగు నిందునిన్ యజ్ఞమందు మాయలు పర మందకుండె

గీ॥ శూర సంగ్రామ భూమిని జేరునట్టి
సౌమ్య పతనంబుచే గడు జరుగునట్టి
వాసవుడు లాభయుక్త మై భానమాన
మైన జన్యంబునందున సమరుచుండె ॥

3176

†గీ॥ ద్వారపాలకు లెల్లర; ద్రచ్చి శత్రు
శత పురంబుల మధ్య నిహిత ధనంబు
యుద్ధమున గర్వ మొందక యున్న యిందుడు
డధిక బలమున; గొనుచుండె సతిశయముగ ॥

3177

1. మహా¹ అసుర, 2. స² ఇయానః, 3. మస్మా³ ఇషమూర్తం. (వ్యా.పర్.)

†వ్యాతవృత్తి 14వ సంపుటము శివ పుటలోను 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలోను నీ సూక్తమునకు ఋషి “వమృడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసినది.

*రచయిత:—కావ్యకీర్త, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(4)*గద్యము॥

ఏ భూములయందుఁ బాదరహితములు, రథ వర్జితములు, దుగ్రీత వ్యావనములు నింద్ర
సఖములు నగు నదులు జలమును బేరేపించుచుండునో! పృక్వప్త దన నిమిత్త
లగు నా భూములయందు, మే ఘాభిగంత, సరణ కుశలుఁడు, నగు నిందుఁడు
మహాఽప్పులను విడుచుచున్నాఁడు ॥

3178

(5)*గీ॥ సహజ దాత స్తోత్ర సంపార్జితుఁడు రుద్ర

పుత్ర సహితుఁ డగుచుఁ బూజ్యుడైన
యింద్రమూర్తి మిగుల నెలమిని నేతెంచుఁ
గాకః స్వస్థలంబు వీర విడచి ॥

3179

*గీ॥ వమ్మి లను నామదేయానఁ బరఁగునట్టి
పితరులను రోగులుగఁ దల్లు సతత మేను
వమ్మిఁ డను వాఁడు శాత్రువ పరమ దనము
సంగ్రహించుచు నేడ్చెఁ దాఁ జాలవరకు ॥

3180

(6)*గద్యము॥

ఆ యిందుఁడు సర్వస్వామియై దాసుని సంగ్రామమందు బహు శబ్దకారిని వృత్తుని
శిక్షించుచు నక్షి షట్కృపేతుని ద్విశిరస్కుని ద్వష్ట పుత్రుఁ డగు విశ్వరూపుని
జంపుటకుఁ దలఁచెను. మరియుఁ ద్వితుఁ డను మహర్షి యింద్ర బలమున
వర్ధమానుఁ డగుచు నయోవత్కరిన నఖము గల ఆంగుళిచే నుదకవంత
మగు మేఘమును గొట్టెను ॥

3181

(7)*గద్యము॥

ఇందుఁడు దోగ్ధివ్యుఁ డగు మనుష్యునికొఱకు, స్వభక్తులను హంసించువాని వధకొఱకు
శౌర్యాది గుణ సమన్వితుఁ డగుచు వజ్రిమును బేరేపించుచున్నాఁడు. ఆ యిందుఁడే
మనుష్యులలో నేతృతముఁడు, సంగ్రామమందు శూరగతచయితృతముఁడు నయి
మా నిమిత్తము సుప్థుపాద్మరూతుడై దస్య హనన స్థాన మగు సంగ్రామమందు
శత్రు శరీరములను చేదించెను ॥

3182

(8)*గీ॥ ఆభ్ర సంఘము రీతి గవాది భక్ష

ణార్థమున కగు తృణమున కంబువులను
నీయఁదలఁచుచు నిందుఁ డమేయ మార్గ
మును గనుంగొనె మాకయి మోద మలర ॥

3183

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ అంగములవలన సోముని నల్ల యిందుగఁ
దెలమిఁ బొందెడు సమయాన శ్మేస గమన
మున వెలుంగు చయోమయ పూర్ణ పార్వీ
యగుచు దునుముచునున్నవాఁ డరులఁ దుగ్ధంప ॥

3184

(9)*గీ॥ బలవదాయుధములచేతఁ బరమ శత్రు
వులను నిందుగఁడు దునుమాడి వెలుంగుఁగాకఁ
గుత్సుఁ డను వానివైఁ గడుఁ గూర్మిఁ బూని
శుష్టుఁ డను వాని ఖండించి శోభఁ గూర్చె ॥

3185

*గీ॥ వాసవుని తూప సంభక్త భాసమాను
లౌ మరుత్తులకున్ భక్త యైన కవిని
స్తోత్ర సంశస్యమానుని సుర విభుండు
స్వవశమును జేర్చుకొనెఁ గడు శక్తి మెఱయ ॥

3186

(10)*గద్యము॥

ఈ యిందుగఁడు స్తోత్రలకు ధన మొసంగుచు నృపితు లగు మరుత్తులతోఁ గూడెను. ద్యౌత
మానము లగు స్వతేజస్సులచే దర్శనీయుఁ డగు వరుణుఁడు వలెఁ బ్రజ్ఞావంతుఁడు.
మరియు నితఁడు ఋతు పాతఁ. ఆరుఁడను నసురుని సంహరించెను ॥

3187

(11)*గద్యము॥

ఎపుడు సోమస్తోత్ర, స్తుతివాక్కులను దీపింపఁజేసెనో! ఎప్పుడు వెడలుచు శత్రుపురములను
భేదించెనో! యపుడు ఇందుగని స్తోత్రములచేత ఉశికిపుత్తుఁ డగు ఋజిశ్వ వృషభ
సహితము పిపురి పాలితము నగు గోష్ఠమును భంగపరచెను ॥

3188

(12)*గద్యము॥

ఓ బలవదందుఁ గొప్ప స్తోత్రము నాలకించుటకు స్వర్గాది ప్రాప్తముకొఱకు
వట్పాదములచే నువగమ్యమానుఁడవై వమృకునకు స్వస్తిని జేయుదువుగాక!
అన్నమును సుక్ష్మితిని సర్వమును సమకూర్చుఁగాక! ॥

3189

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—99

ఋషి—విభనన పుత్రుడు వముడు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—1

(1)†అష్టపదకందము॥

చిత్రాక్షత్యగతులఁ బ
 విత్రాక్షమై దేవదేవు షిష్ఠుని మాయన్
 మిత్రుని కాంతుల గతులన్
 సత్రహ్నా విశ్వ సృష్టి సరిలము లెల్లన్
 ఆ త్రిగుణమ్ములతో న
 ర్యత్రఁ జెలఁగుచుండు సప్త వర్ణాన్వితమై
 వృతుని వధింప పజ్జము
 చత్రమ్ముగ నాకసమ్ము సకల మ్మలరన్ ॥

3190

†(2) సత్యరూపమైన సర్వ సంసృష్టిలో

సప్త మాయలు కాగ సప్త భేదాలతో

నాకాశ మనిలమ్ము నసల జల మృత్తతులు

కాంతి సంకాంతలే కాంతియోనులు కాగ

నిత్య విమృత్తుగా నిఖిలమ్ము నిండి

వృథు సామ గానాలె మిథున శక్తుల వరలి

సృష్టి స్థితి లయాల చేష్ట లవి సర్వదా

పునర్జన్మలుగాగఁ బుట్టి పెరుగుచు గిట్టు ॥

3191

†(3) సర్వ విశ్వమ్ముందు సకల భూతాలలో

సంకీర్ణ శక్తి గతి సంకుల సమరముగ

సంఘర్షణము రేగు సామర్థ్య బల రతుల

నంతరాంతర గతుల నన్యోన్య బంధాల

ననుబంధముల మీరు నాకాశ మనిలాలు

నసలాలు సలిలాలు నవని రూపాఽఽవశులు

అధికాధికములౌచు నతిమైత్రితో నెనఁగు

నెద్దాని నై నను నెంతో వింతగ మ్రింగు

దన కడుపులో నుంచు అనితముగ ఘన గతిని

వినువీధిలో సర్వ మణికుపగా నమరు ॥

3192

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అవనిలో జల ముండు నవనివైఁ బ్రవహించు
 నబ్బురముగా నిలుచు నాకాశమున జలము
 ఆధారమే లేక హద్దు పద్దులు లేక
 అరథగతులను మీరు ననిలాలఁ బయనించు
 నగ్ని శక్తులు నిరతాంతర్గతిన నిలిచి
 పవనాలను ద్రవింపి పతనమై ప్రవహించు ॥

3193

†(5) ఋతు గణావళి శక్తి రుద్ర రూపాలలో
 విశ్వాన భూతాలు విస్తరిల్లుచు నుండు
 అధికాధిక మౌచు నాధిపత్యపు గతుల
 నాకాశ మనిలాలు నసలాలు సలిలాలు
 నవసితలాలు విశ్వాంతర్గతములై
 అలరారు మిథునాల అద్భుత శక్తులను
 అన్న రూపముగా నాహారమై తనరి
 హరియించులేఁ తానె అద్భుతగతి మీఱ ॥

3194

†(6) ఆరు నేత్రాలతో నలరు త్రిశిరస్సులను
 నతిలోక శక్తులను అఖిల లోకాఽఽవకులఁ
 గల్గోలములు మీఱఁ దల్లడిల్లఁగఁజేయు
 విశ్వ రూపుండైన విష దీప రాక్షసుని
 సంహరింపఁగ విష్ణు శక్తి సంపన్నమౌ
 వారాహమయ శక్తి వధియించి విశ్వాన
 సృష్టి త్రైతము నిలిపి వ్యష్టి సమిష్టులను
 బుట్టుటల్ పెరుగుటల్ గిట్టుటల్ నెరపులేఁ ॥

3195

†(7) విశ్వ సంక్షేమాల విలసిల్లు శక్తులను
 విఙ్మస్త మొనరించు విష రూప రాక్షసుల
 వజ్ర శక్తులు వెలుఁగ వధియించి విశ్వాన
 సృష్టి మన్వంతర వ్యష్టి సమిష్టి కాల
 రూపాల లోకాల నేపారు వివిధమౌ
 మను వర్గమయ మహా మహితలముల నిల్చి
 ఊర్ధ్వ లోకాలలో నున్నతోన్నత గతుల
 వరలు మానవ దేవ వర్గాల నన్నింటిఁ
 గాపాడి రాక్షస గణములన్ దున్నాడి
 ప్రకృతితత్త్వములను జాగృతముగా నిలుపు ॥

3196

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(8) జలవాయు శక్తులున్ జ్వలితాగ్ని శక్తులున్
 ఆకాశ భూ తత్వ ప్రాప్తామ్భు శక్తు లవి
 వివిధ లోకాఽఽవళుల విమల రూపుల నిల్పు
 శబ్ద శక్తులు సృష్టి సలిలాలు మేఘాలు
 ఆనలాలు ననిలాలు నాశి సముతో నహా
 అన్నియున్ నిలువఁగా నంతరిక్షములోన
 విష్ణు శక్తులు సర్వ వీరేంద్ర శక్తులై
 లోక కంటక మైన భీకర శక్తులను
 సంహరించుచు విశ్వ శాంతి సౌభాగ్యాల
 వర్షిల్లఁగాఁ జేయు వసు సంపదల నిలిపి ॥

3197

†(9) మరుదాళుల సచ్చక్తుల మహా విషమయమ్ము చేసి
 అఖిల లోక కంటకముగ సరిమురి శత్రువు కాఁగను
 అగ్ని రూప విష వాయువు లాకాశము నాశ్రమింప
 వ్యాపించెడి దుష్ట శక్తి రూపు మాపి దేవదేవ
 దివ్యశక్తి మహితమై భవ్య లోక జాలాలను
 భద్ర గతుల నిల్పుచుండు నభద్ర రతుల సంహరించి ॥

3198

†(10) ఋత శక్తుల నష్టపరచి ఋతు శక్తుల భగ్రష్ట పరచి
 విశ్వ రోగ సంక్షేమము విధ్వంసము కావించఁగ
 దుర్మార్గ విషాగ్ని తతుల దర్మ రూప దీప్తిఁ దనరఁ
 బెంపొందెడి రాక్షస గణ భీకర రూపాలు తాల్చి
 సత్య దర్మ రూపమైన నిత్యాగ్నులు జ్వలియింపఁగ
 నాల్గు పాదముల ధర్మము సడవంగా లోకాలను
 దైవ శక్తి విరాజిలును దరణులకే తరణులుగా
 పరుణులకే పరుణులుగా మరుదాళికి మరుత్తులుగ
 మృత్తులకే మృత్తులుగా మిన్నులకే మిన్నులుగా
 సతిలోకపు శక్తులతోఁ బతి రహితపు రక్తులతో ॥

3199

†(11) “అభి”శక్తిని రూపుమాపి అఖిలమ్ముల జల నాభిని
 అజయ్యముగ నిలిపి సర్వ భజనీయమ్మా వృషభపు
 సోమాఽమృత శక్తులతోఁ జోద్యమ్ముగ విషముఁ ద్రుంచు
 విశ్వమ్మునఁ ద్రావి శక్తి విమల దీప్తి సలిలమ్మున
 ననిలమ్ముల అవనులలో నాహారపుఁ బదార్థాల
 సమలంబుగ నొసరించుచు నమృతముగా నొసరించుచు ॥

3200

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-వర్ణార్ణవ”

†(12) షడృతు రూపాల సచ్చక్తు లలరఁగాఁ
 గాలమ్మ కదలఁగాఁ గాఁగిలు పృక్పతుల్ మీరఁ
 బంచ భూతాఽఽవళులు నంచితములై వరల
 విశ్వ లోకాఽఽవళులు విమలగతులన్ దిరుగ
 దైవోత్సవమ్ముగాఁ దనరారు నీ నృష్టి
 స్థితి లయ త్రితయమ్ము చెన్నొంద సర్వదా
 పునరపి జననమై పునరపి మరణమై
 మాటి మాటికి జరుగు మహితగతు లవి వెలుఁగ ॥

3201

సూక్తము—99

ఋషి—విఖనసపుత్రుఁడు వమ్మిఁడు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) చిత్ర కాంతుల తతులఁ జెల్వొందు మేఘాలఁ
 జెల్లచెదురుగఁజేసి చిన్నభిన్నముఁ జేసి
 జల శక్తులను డుల్చి మల శక్తులను నింపి
 దివి భువుల నన్నింటి వివిధమౌ కష్టాల
 సష్టాల గురి చేసి నాభి శక్తుల మ్రింగ
 వ్యాపించు వృత్తానుడు వజ్రిమ్ము వధియించు
 మిత్ర దీప్తులు వెల్గి మిన్నంటి వెన్నంటి
 లోకకంటక శత్రు రూక్ష తతులను ద్రించు ॥

3202

†(2) ద్యుతి విద్యుత్తులే అతిలోక శక్తులన్
 జల యోనిలోఁ బుట్టు జలద మాలలఁ బుట్టు
 సృష్ట ఋత శక్తులే సృష్టి సోదరులుగాఁ
 బంచభూతాఽఽవళుల నంచితముగా సెలుపు
 దైవమాయగ నవ్వి తనరు నన్యోఽన్య గతి
 నవినాభావమౌ సంతర్గతి రతుల
 వృష్టి రూపములయ్యు సమిష్టి భావత వరలు
 నధికాధిక మౌచు నా భూత రూపమౌ ॥

3203

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

†(3) దైవీయ మైనట్టి తరణి శక్తులు మీఱ

వేద విజ్ఞానంపు నాద శక్తులు విశ్వ
శాంతి సౌభాగ్యాల క్షాంతి తతులను మించ
“నభి” శక్తి సర్వమ్ము సంతరించును నింగి
“నాభి” శక్తుల నిల్చి నవ్య నవ చైతన్య
మధుర జల సంపదల మహితమౌ గతి నొనఁగు ॥

3204

†(4) పాద రహితమైన పృథు శక్తి వరలఁగా

గాలాంతక గతిని వేలాంతక రతిని
వెలుఁగు దేవుని శక్తి విశ్వ బంధమ్ములై
వంచభూతాఽఽవళి ప్రపంచాలు వరలఁగా
నవని జల గోళాలు ననలాఽనిల లోకాలు
ఆకాశ గతములై అమల గతులను దనర
లోక కంటకమైన రాకాసి మూఁకలను
సంహరించుచు దైవ శక్తు లజయ్యుచౌ ॥

3205

(5) నాదాల రూపాల నవ్య నవ శక్తులన్

ఋభు గణమ్ముల నెల్ల ఋక్ష గృహ నక్షత్ర
పుంజాలు సర్వమ్ము పూర్ణమ్ముగా నడచు
దివ్య దైవీయమై దేదీప్యమానమౌ
తేజాల వర్ధిల్లి భ్రాజితమౌ పంచ
భూతాలతో నన్న పూర్ణ రూపము వరలు ॥

3206

†(6) దక్షిణోత్తర పశ్చిమ త్రియ దిక్ తటములు

త్రిశిరస్కృతా శక్తి దివ్య మహత్వాల
నాక్రమించుచు వంచనాత్మక రూపాల
ఋతువు లారింటిని ఆతల కుతలముగాఁగఁ
గాల వ్యవస్థలన్ గకావికలుగఁ జేసి
విశ్వాన గల్గోల వికటాఽట్టహాసాల
విన్యాసముల నింపు విష రూప రాక్షసుల
సంహరించును ప్రాగ్ దిక్ చక్తి వరాహమై ॥

3207

†(7) విశ్వ లోకమ్ములను విమల భూతావళుల

దివి భువులఁ జెల్వొందు దేవ మానవ గణము
లన్నియు నికృష్ట గతి నష్ట కష్టము లొంద
హింసావరములై విధ్వంస శక్తులు మీరు

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(12) షడృతువులతోఁ గాలము సక్రమగతిఁ దనరంగా
 షడ్రాజులు దినమ్ములన్ షడ్రాజులు రాత్రి వేళఁ
 దనరారఁగ దీప్త శక్తి అనుపమ మౌ సర్వ సృష్టి
 దివ్య దేవ దేవు శక్తి నవ్య నిత్య మహిత శక్తి
 ఆధిపత్య రూప మైన ఆమరప్రభు శక్తి వెలుఁగ
 శక్తివంతమై తనరును రక్తివంతమై వరలును ॥

3213

అనువాకము—9; సూక్తమ్—100

ఋషిః—దువస్యర్వాస్తవః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—జగతి; 12-తిర్థిష్టుప్

(1) ఇన్ద్రో దృహ్యో మఘవన్ త్వావదిద్భుజ¹ ఇహ స్తుతః సుతపా బోధి నో వృదే ।

దేవేభిర్వః సవితా ప్రావతు శ్రుతమా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1162

(2) తరాయ సు తరత భాగమృత్వియం వృ వాయవే శుచిపే కర్తన్తదిష్టయే ।

గౌరస్య యః వయసః పీతిమానశ² ఆ సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1163

(3) ఆ నో దేవః సవితా సావిషద్వయ³ ఋజాయతే యజమానాయ సున్వతే ।

యథా దేవాన్ ప్రతిభూషేమ పాకవదా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1164

(4) ఇన్దో⁴ అస్మే సుమనా అస్తు విశ్వహా రాజా సోమః సువితస్యాద్యేతు నః ।

యథాయథా మిత్రధితాని సందధురా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1165

1. భుజ² ఇహ, 2. మానశ² ఆ, 3. ద్వయ² ఋజాయతే, 4. ఇన్దో² అస్మే సుమనా² అస్తు. (హృ.ప్ర.)

(5) ఇన్ద్రో¹ ఉక్తేన శవసా వరుర్దధే బృహస్పతే పృతరీతాస్యాయుషః ।

యజ్ఞో మనుః పృమతిర్నః పితా హి కమా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1166

(6) ఇన్ద్రస్య ను సుకృతం దైవ్యం సహో² ఋగ్నిర్భూషే³ ఉచితా మేధిరః కవిః ।

యజ్ఞశ్చ భూద్విదధే చారురస్తమ² ఆ సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1167

(7) న వో గుహా చకృమ భూరి దుష్కృతం నావిష్ట్యం వసవో⁴ దేవహేళనమ్ ॥

మాకిర్షో⁵ దేవా³ అస్మతస్య వర్చస ఆ సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1168

(8) అపామీవాం సవితా సావిషస్త్వగ్నిగృరీయ⁴ ఇదవ సేధస్త్యద్రయః ।

గ్రావా యత్ర మధుషదుచ్యతే బృహదా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1169

(9) ఊర్వో గ్రావా వసవో² అస్తు సోతరి విశ్వా ద్వేషాంసి సనుతర్యయోత ।

స నో⁶ దేవః సవితా పాయురీడ్యో⁵ ఆ సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1170

(10) ఊర్భం గావో యవసే¹ పీవో⁴ అత్రన ఋతస్య యాః సదనే⁷ కోశో⁸ అంద్యే ।

తనూరేవ తన్వో⁶ అస్తు భేషజమా సర్వతాతిమదితిం వృణీమహే ॥

1171

1. ఇన్ద్రోఉక్తేన, 2. చారురస్తమఽఆ, 3. దేవాఽఅస్మతస్యవర్చసఽఆ, 4. గృరీయఽఇదవ, 5. రీడ్యఽఅసర్వ,

6. పీవోఽఅత్రనఽఋతస్య, 7. కోశేఽఅంద్యే, 8. తన్వోఽఅస్తు. (వ్యా.వర్గ.)

(11) కృతపాపా¹ జరితా శశ్వతామవ² ఇన్ద్ర ఇద్ధదా³ పృమతిః సుతావతామ్ ।

పూర్ణమూర్ధరివ్యం యస్య సిక్తయ² ఆ సర్వతాత్తిమదితిం వృణిమహే ॥

1172

(12) చిత్రస్తే¹ బానుః కృతపా³ అభిష్టిః సన్తి స్పృహో జరణిపా⁴ అధృష్టాః ।

రజిష్ఠయా రజ్ఞా వశ్యో ఆ గోస్తూతూర్వతి వర్యగ్గం దువస్యః ॥

1173

అనువాకము—9 ; సూక్తము—100

ఋషి—పందనపుత్రుడు దువస్యఃడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు†

(1)*సీ॥ దనవంతుఁడా! నీవు త్వత్సామ్యమును బొందు శత్రు బలంబును జంపుట తగు

మాకు భోగంబును శ్రీకరంబుగ నీవె యెంతయుఁ బ్రీతితో నిచ్చుట తగు

యజ్ఞంబునందున సభిమత సోమంబు వర్ధనంబునకయి పడయుట తగు

సవిత యజ్ఞంబును సర్వ విదంబుల నంచిత రీతి రక్షించుట తగు

గీ॥ సర్వ రూపాత్మ యైనట్టి సత్య రూప, యయినయట్టి యఖండయై యమరునట్టి

దేవ మారగ నుండెడు దివ్య కాంత,యైన యదితిని వరియింతు మాదరమున ॥

3214

(2)*గీ॥ పృబల సంగ్రామకారియౌ వాసపునకు

ధ్వనిత గమనంబు గలుగుచుఁ దగఁ బయోఽభి

పానమును గోరుచున్నట్టి వాయుపునకుఁ

గాల భాగంబు నీయుడు; లీల ఋషులు! ॥

3215

(3)*గద్యము ॥

సర్వ ప్రేరకుఁ డగు సవిత, ఋజుకాముడు, అభిషవమును జేయువాడు నగు

యజమానునికొరకు అన్నము నే ప్రకారము మేము దేవతల నలంకరింపఁ

గలమో! యట్లు స్తుతించుచున్నాము ॥

3216

1. మవఽఇన్ద్రఽఇద్ధదా, 2. సిక్తయఽఆ, 3. కృతపాపాఽఅభిష్టిః 4. జరణిపాఽఅధృష్టాః,

5. వశ్యఽఆ. (వా.పృ.)

†ప్రాతప్రతి 14వ సంపుటము 41వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “పందనపుత్రుడు దువస్యఃడు” గాను-దేవత “వైశ్వదేవము”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “దువస్యఃడు” ఋషిగాను, “ఇంద్రుడు లేక మాస్ (Mace)” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి. “మాస్” అని తెలుగు లిపిలో వ్రాసి బ్లాక్లెట్లో ఇంగ్లీషు లిపిలో Mass అనిగాని Mars అనిగాని వ్రాయక Mace అని స్పష్టముగా స్వహస్తముతో వ్రాసిరి. “Mace”, శబ్దమునకు ఇంగ్లీషులో “స్వాధిపతి ముందు అధికార సూచకముగాఁ బట్టుకొను వెండికర్ర, అధికారము, జావల్గి, సుగంధ ద్రవ్యము” అని అర్థములు గలవు.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

60)

(4)*గీ॥ ఏ విదంబున మా కిల నెల్ల మిత్ర
నిహిత ధనములు పొప్తించు నిశ్చయముగ
నట్లు సోముడు మా స్తుతి నందుఁగాక
సల్లె యిందుఁడు సుమనస్కుఁ డగును గాక ॥

3217

(5)*గీ॥ ఈ మహేంద్రుఁడు బలమున నెలమి యజ్ఞ
యంబు దరియించుచుండెఁ దా నధిక పీఠి
నో బృహస్పతిఁ మా కిల యుక్త మైన
యాయువును వృద్ధిఁ జేయుచు నమరుచుంటి ॥

3218

(6)*చ॥ సురహిత మౌ బలంబు కడు సూటి మహేంద్ర సుకల్పితం బగున్
సుర బలభూత వహ్ని సొగసుందన మొప్పఁగ గార్తవత్యుఁడౌన్
బర మతఁడే సురాశి కతి భాస్వర సంస్తుతి కర్త పౌజ్ఞుఁడుం
గర మనలుండె మా దరిని గ్రాలుచునుండెడు వాఁడు చూడఁగన్ ॥

3219

(7)*ఉ॥ దేవతలారఁ మీ¹ యెచుటఁ దేకువఁ బాప మొనర్చకుండు మో
దేవతలారఁ కోధమున దీపులుగా మిముఁ జేయకుండు మో
దేవతలారఁ మా కన్యత తీవ్రత కల్గకయుండుఁగాక నో
పాపనులారఁ మానవుని భావము మాకు జనింపకుండుతన్ ॥

3220

(8)*గద్యము॥

సవిత్వ దేవుఁడు మా పాపమును బోఁగొట్టుఁగాకఁ పర్వతాభిమాను లగు దేవతలు మా
యురుతర పాపమును గొట్టుదురుగాకఁ ఏ దేశమున మధుర సోమ సోత యగు
గ్రామ స్తోత్రము చేయఁబడునో యచ్చట సర్వము జరుగుచున్నది ॥

3221

(9)*గద్యము॥

ఓ దేవతలారాఁ సోమాభిషవకర్త సగు నావైని గ్రామ యున్నత మగుఁగాకఁ సమస్త
దేవ్యులను మీరు తొలఁగింపుఁడుఁ ఆ సవిత మమ్ముఁ బాలించువాఁడు ॥

3222

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. మీ విపుల దీప్త గృహంబున పాపదోషముల్, (తా.పా.), మీ కడను దేకువ పాపము చేయకుండుమో. (మ.పా.)

(10)*గద్యము॥

గోవులారా! తృణవదేశమున మీరు పరివృద్ధ రసమును గోల్పిలుడు: యజ్ఞ సదనమందు
దోహన స్థానమునందు వ్యంజనములను గల్పింపుడు: సోమ రసమునకు బేషజ
మగుఁగాక: సర్వాత్మిక యగు సదితిని పరింపఁగలము ॥

3223

(11)*గీ॥ ఎవనికై దోషణ కలశము నవ విధంపు
సోమమున నిండునో: యట్టి సుందరేందుర్,
దఖిల జరయితయై తాను నిఖిలమునకు
రక్షకుండయి పరిమితయై రాజిలుఁగడ: ॥

3224

(12)*గద్యము॥

ఓ యింద్రుడా: నీ ప్రకాశము ఆశ్చర్యరూప మైనది. ఆ భానువు మా కర్మలను
బూరించునది. ఆభ్యేషణీయము. ఓ యింద్రుడా: నీ స్పర్శలు స్రోతలకు ధనమును
బూరించునవి. అనాపౌర్ణవ్యములు. కావున ఋషి తప రజ్జువుచే గో
పరిచరణమును గోరుచు నీ ఋషి తొండరపడుచున్నాడు ॥

3225

సూక్తము — 100

ఋషి—వస్తనపుత్రుడు దువస్యుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) ఇంద్రుడి దేవాళి యెసఁగి నుతింపఁగా
నమితమౌ స్వచ్ఛత నలరు నాదిత్యుండు
దేవదేవుని దివ్య భావ స్రోత్రాఽలవళుల
శబ్ద శక్తులు విశ్వశాంతి సౌఖ్యము లొనఁగు
అక్షయమ్మౌ శబ్ద గతాఽక్షర శక్తులే
దివ్యమౌ జ్ఞానాల దీప్తు లొనఁగుచునుండు
జలద మాలల జస్య జ్వలిత శక్తులు మీఱ
సృష్టి స్థితి లయ గతులఁ జెల్వొందుఁ బ్రాణమ్ము ॥

3226

†(2) అదితి శక్తులు జగతి నధిదైవతములుగా
ఆతిదైవతములుగా నాది దేవుని మహిమ
నద్భుతముగా వెలయ ససల స్వచ్ఛత దీప్తు
లలరార గగనాస సమృతమై అమరమై
అమలమౌ శబ్దత త్యక్షర శక్తులే
కాలరూపమ్ములై క్షాంతిగా విశ్వాస

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రవర్ణ"

ఆకాశ రతమైన అద్భుత దీప్తులే
 భార సహితములై భార రహితములై
 శుచ్యనలానిల శుద్ధ తత్త్వము వరల
 విశ్వ సంవర్ధకత విమలముగ వెల్గొందు ॥

3227

†(3) అఖిల దేవాఽఽవళులు అండాండ పిండాండ
 బ్రహ్మాండ సర్వస్వ ప్రతిప్రపంచముకూడ
 ద్వాదశాదిత్యాశి తరణి గృహ నక్షత్ర⁹
 సకలమును మహా విశ్వానః దిరుగుచు
 ఆ శ్రీమహావిష్ణు నాధిపత్యము మీరు
 యాజమాన్యముతో నద్భుత శక్తులన్
 సత్య రూపాఽలో నిత్యము తనరారి
 అమృత విష రత్నైల నగు వెలుగు చీకట్ల
 సదసత్తులు చిదచిత్తులు సర్వ విశ్వానః దనరార
 ఆనంద శోరాలై అగు లీల మాయలౌ ॥

3228

†(4) విష్ణుదేవుఁడు సదా విమలమౌ సుమనస్సు
 చాంద్ర దీప్తులు మహా శక్తి నమృత మీయ
 ఆదిత్య రూపాలు ఆతిలోకమౌ సత్త్వ
 సత్య శక్తుల దివ్య నిత్య సంభారాలు
 విశ్వాన వ్యాపించ విపుల సంక్షేమాల
 సృష్టి శక్తులఁ బెంచి చెన్నొందఁగాఁజేయు ॥

3229

†(5) అదితి శక్తుల మూలమౌ నాధిపత్యాల
 సతిలోక దీప్తులన్ ఆలరు మహావిష్ణు
 సృష్టి యజ్ఞములో నిష్ఠ మను శక్తులన్
 పతిగాఁగఁ బితగాఁగ నతులిత ఋత శక్తి
 సత్యుత్తమమైన అతి బుద్ధి వరలఁగా
 సుగతి భారక మౌచు జగతి నవారిత
 ప్రగతి భారక మౌచు వరలఁగా సర్వము
 విశ్వ శాంతి సుఖాశి విమలమై తనరారు ॥

3230

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభాకర్”

†(6) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరల
 దేవదేవుని దివ్య దీప్త మహిమలు తనర
 దైవీయమౌ సుకృతి తగ ననల గృహముగాఁ
 దనరారఁగా నశ్వ జనితమౌ విశ్వమ్ము
 సహజ సుందర మౌచు నహరహము రూపొంద
 వినువీధి విద్యుత్తు వెలుఁగులకు వెలుఁగులై
 అనిల మృజ్జలముల నాకాశమున దివ్య
 తత్త్వమ్ము వర్ణిలఁగ నత్తవ్య శక్తుల నొనఁగు ॥

3231

†(7) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరల
 అతిగణ్యమై తనరు దితి పూర్వ దుష్కృతుల
 అన్యత పూర్ణమ్ములౌ అత్యేహ్య తత్త్వాల
 దేవాశి దివ్యమౌ దీప్త శక్తుల సదా
 హేళన మొనరించు హెచ్చైన అవమతుల
 నాశ మొనరించుచున్ నవనవ్య దీప్తులన్
 పుణ్య పుంజము లెల్ల నగణ్యమై తనరార
 వసు సంపదలు విశ్వ భాగ్యములై జగతిఁ
 బ్రగతి రూపమ్ములై సుగతి దీపమ్ములై
 అతిలోక శక్తులన్ అఖిలమ్మునన్ నిండు ॥

3232

†(8) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరల
 రవి చంద్ర గోళతతి రజిత మేరు గిరులున్
 ఆకాశ మనిలాల ననలాల సలిలాల
 అవసీతలాలతో నలరారు సృష్టిలో
 నతిలోకమౌ శక్తు లతివ్యాప్తి మై వెలయ
 నాదిత్య రూపాల నంతరిక్షమ్ములో
 నపురూప శక్తులన్ ఆనుపమమ్ముగ వరల
 నతిబృహత్తర మౌచు ననంతతత్త్వమ్మున
 విశ్వాన వ్యాపించు విషవాయుగ్ని తతి
 రూపాల నన్నింటి రూపు మాపుచు సదా
 అన్యత శక్తుల డుల్చి అమృత శక్తుల నొనఁగి
 జ్ఞానధారణ దీప్తి సకల ప్రకృతిని నిల్పు ॥

3233

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(9) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరల
 సచ్చిదానందాల నివృణన్ ద్వేషించు
 దుష్ట రాక్షస తండ జెష్ఠ శక్తుల నెల్లఁ
 దున్నాడి విశ్వాన దుర్మార్గ విష రూప
 జాలాలు సళియింప నవిత శక్తులు మహా
 సౌభాగ్యములు నింప సర్వ వసు సంవదలు
 ఊర్ధ్వ లోకా లొడు సున్నతోన్నత గతుల
 రవిచంద్రగ్రహతతులు రజిత హేమాదులును
 విశ్వ శాంతులు విపుల విమల తత్త్వాలతో
 పరిల్లఁగా జగతి పాలకత్వము మీటు ॥

3234

†(10) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరల
 సత్య సదసమ్ములో సత్వ కోశము మీఱ
 సచ్చిదానందాల సర్వమ్ము విలసిల్ల
 నూర్జ శక్తుల సృష్టి సుత్రమ గతు లొప్ప
 సూక్ష్మాతినూక్షిమౌ సూక్ష్మ దీప్తులు తనర
 వృద్ధి శక్తులలోడ విశ్వమ్ము వర్దిల్లు ॥

3235

†(11) అదితి శక్తులు జగతి నద్భుతముగా వరలు
 దివ్య దీప్తులు సృష్టి దేజరిల సర్వాన
 సంజనన శక్తు లవి సర్వ విశ్వమ్ములో
 భిన్న రీతులఁ బుట్టి భిన్నరీతులఁ బెరుగుఁ
 గర్మపూరక మౌచఁ గ్రాలు జగతిని మహా
 కాంతి క్రాంతుల విష్ణు వింత శక్తులు వరల
 నిత్యమౌ సత్యతా నేశ్వత్వ మొప్పంగ
 విశ్వ సర్వస్వమ్ము విపుల రక్షణ నిల్చు ॥

3236

†(12) భంగుభంగుల నింగి రంగురంగుల కాంతి
 ప్రభల మీరఁగ వెలుగు భానుదీప్తులు క్రాల
 విశ్వ సర్వస్వమున విమల సృష్టులు జరుగు
 నాధిపత్యము వెలయ నతిలోక శక్తులను
 వివిధమౌ స్థాయులను వెలుగు గోళా లెల్ల
 సృష్టి సహజముకాగ జీవులుగఁ దిరుగాడు ॥

3237

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—100

ఋషి—వస్తసపుత్రుడు దువస్యుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము —2

†(1) ఆదిత్యుని మహిత దీప్తి సఖిలారుణ లోకాఽగ్నుల
 దేవతాశి దివ్య శక్తి దీప్తములై తనరారును
 మఖవంతుని మహితగతులు మర్మసహితమై వెలయఁగ
 విశ్వ సృష్టి యెల్ల మహా విజ్ఞానపు రూపమై
 బోధ రూపమై నిలుచును పూర్ణ శక్తు లొప్పారఁగ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3238

†(2) ఆతిలోకమై తనరెడి సనలాఽనిల శక్తులతో
 సదమలమౌ మహామధుర సలిలమ్ముల తత్త్వాలను
 ఆకాశము సర్వస్వ మ్ములరుచుండు నతిగతులను
 ఛారకమై భారకమై చార శక్తి సంచరించి
 ఋతుగతుల సర్వ ప్రకృతితతులు వర్దిల్లఁగ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3239

†(3) అద్భుతమౌ దైవ శక్తి నలరుచుండు నాదిత్యుడు
 మహిత మౌ ఋజుగతులను మాన్యమ్ముగ వ్యాప్తిజేసి
 దృశ్యమానమౌ ప్రకృతిని ద్యోలోకపు బద్ధుల
 నాధిపత్య శక్తులతో నపురూపపు శక్తులతో
 సఖిలమ్ముల నదుపుచేసి అంతరాంతరముల జగతి
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3240

†(4) సుమనస్సుల జన్మించుచు సమృతకిరణుడౌ చంద్రుడు
 సమృత చంద్ర శక్తితతుల సుమనస్సులు జనితమౌ
 తేజమ్ములు విశ్వమ్మున దీప్యమానమై వెల్లుచు
 అగ్నితత్త్వ మెల్ల జగతి సతిలోకముగా వెలుఁగఁగ
 విశ్వభారకమై తనరఁగ విశ్వభారకమై వరలును
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3241

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) విశ్వ శాంతి శబ్ద శక్తి విస్తరిల్ల సర్వమ్మున
 విష్ణు దీప్త మౌచఁ బ్రగతి విమలగతుల వర్తిల్లఁగ
 సృష్టిఁ బ్రమతి శక్తు లెల్లఁ జిద్విలాసగతుల మీఱ
 మనుకాలపు యజ్ఞమై జనక శక్తు లొప్పారఁగ
 విశ్వ దీప్తి కధిపతిగా విశ్వేశ్వరేశుఁడు నిలువ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3242

†(6) సుకృత స్వరూపుఁడై వికృత శక్తులు లేని
 అకృతశక్తులు వెలుఁగఁ బ్రకృతిదీప్తులు తనర
 దైవీయమ్మా ననల జీవ తేజాల్ సృష్టి
 సర్వాన వరలఁగా సకలాంతర్బాహిర
 రూపాలఁ దనరారు దీవ శక్తులు మీఱ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమల గతి నిలుపు నదితి ॥

3243

†(7) దేవతాశి హేశనలన్ దివ్య శక్తి తిరస్కృతుల
 నఖిల విశ్వ సృష్టిఁ దనరు నా దుష్కృతితత్త్వమ్ములు
 ననృతములై నాశమ్ముగ నా ఋతతతి విస్తరిల్ల
 నష్ట వసువు లఖిలమ్ముల నద్భుతైశ్వర్యమ్ములై
 ఆలరారఁగ దేవాఽఽశులు అభ్యుదయ పథాల మీఱ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3244

†(8) రవి చంద్ర తేజాల రజితాద్రి హేమాద్రి
 రాజిల్ల విశ్వానఁ గ్రాల నాదిత్యాఽఽశి
 అహరహముగ వ్యాప్తి నందు నమృతగతుల
 సత్యపథ శక్తిగతి నిత్యధర్మము తనర
 జ్ఞానదారణ గతుల సకల ప్రకృతి వరల
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3245

†(9) ఆదిత్యుని శక్తులతో అఖిల విశ్వమందు నలరు
 రవిచంద్రులు గ్రహఋక్ష లవితథముగ వెల్గొందఁగ
 నిత్యకృతిగ సృష్టి యజ్ఞ మత్యంతము జరుగుచుండు
 వసు సంపద విశ్వమ్మున ససమరతులఁ దనరారఁగ
 గుణ సంపద్దరిద్రితల ననుపమముగ ద్వేషించుచు
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3246

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) విశ్వ సత్య సదనమ్మున నశ్వశక్తు నొప్పారఁగ
 నూర్ణగతుల రవి చంద్రులు నొసర రజిత మేరుగిరులు
 సర్వ సృష్టి కోషధిగాఁ బర్యఁగ నీ వ్రక్రృతి యెల్ల
 నణు పరమాణువు లొచును సఖిలమ్మును నలరుచుండ
 నూక్షగతులు తనరాసు జోద్య మౌచు వెలుఁగు సృష్టి
 యువ శక్తుల సవశక్తుల నవిరలమౌ భవ రక్తుల
 వ్రక్రృతి జ్ఞానధారణములు వరల నుపాదాన మౌచు
 సృష్టియెల్ల వర్తిల్లును దుష్టిరత్న మొప్పారఁగ
 సకలలోక సంవయాలు సచ్చిదానందములుగ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3247

†(11) విశ్వ సృష్టి సంతతిగా విమలమ్ముగ నలరారఁగఁ
 బంచభూత పూర్ణమ్ముగ వరల సృష్టి సర్వస్వము
 తేజోవంత మౌచును దేజో బద్ధి మౌచును
 ఆత్మ్యత్రయ బుద్ధితత్త్వ మలరారఁగ సంతర్గతిఁ
 బదార్థాఽశు లద్యుతమై వరలంగాఁ బ్రకృతితో
 దివి భువులను జీవశక్తి సవశక్తులఁ దేజరిలఁగ
 ఉద్యుతమై తనరును నొసరు సంతర్గతులు మీఱ
 సర్వవిశ్వశక్తితతుల సదమలగతి నిలుపు నదితి ॥

3248

†(12) బహుకాంత్యగుణ శక్తుల బానుదీప్తి ప్రజ్వలిల్ల
 “అభి”రూపపు దుశ్శక్తుల నాజ్యముగాఁ గాల్చి వేల్చి
 సర్వ గోళ లోకాలను బర్వఁగ నాదిత్య దీప్తి
 నిర్వక్రీత నిర్నిద్రీత నిర్జర తేజాలు మీఱ
 ఆత్యంతము సరశమ్మో నపురూపపు శక్తులతో
 దయాపహము కాకుండఁగ నయాచితంపు సద్గుణగణ
 పుంజాలను విశ్వశాంతి పూర్ణభాగ్య మలరారఁగఁ
 గర్మతత్త్వపర మౌచును దర్మముతో జగతి నడవ
 విష్ణ్వదిత్యుని శక్తులు విశ్వ వ్యాపిత మౌచును
 విమల దర్మ కర్మమ్ముల చెలయించును సత్య గతుల ॥

3249

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాదేశ, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

సూక్తమ్—101

ఋషి:—బుధ: సౌమ్య:

దేవతా—విశ్వే దేవా, ఋత్విజో వా

చంద:—త్రిష్టుప్; 4-6-గాయత్రీ; 9-బృహతీ; 9-12-జగతీ

(1) ఉద్బుధ్యధ్వం సమసనః సఖాయః సమగ్నిమిన్ద్రం బహవః ససీకాః ।

దధికామగ్నిముషసం చ దేవీమిన్ద్రావతోఽవసే ని హ్వయే వః ॥

1174

2) మన్దా కృణుధ్వం ధియ¹ ఆ తనుధ్వం నావమరిత్రవరణీం కృణుధ్వమ్ ।

ఇష్కృణుధ్వమాయుధారం కృణుధ్వం ప్రించం యజ్ఞం పృణయతా సఖాయః ॥

1175

(3) యసక్త సీరా వి యుగా తనుధ్వం కృతే యోనౌ వవతేహ బిజమ్ ।

గిరా చ శృష్టిః సభరా² అసన్నో నేదీయ ఇత్ సృణ్యః వక్వమేయాత్ ॥

1176

(4) సీరా యుంజన్తి కవయో యుగా వి తస్వతే వృథక్ ।

ధీరా దేవేషు సుమ్నయా ॥

1177

(5) నిరాహవాన్ కృణోతన సం వరతా దదాతన ।

సిండామహా³ అవతముద్రిణం వయం సుషేకమనువక్షితమ్ ॥

1178

1. ధియఽతను, 2. సభరాఽఅసన్నోనేదీయఽఇత్, 3. మహాఽఅవత. (వా.పృ.)

(6) ఇష్క్రుతాహావమవతం సువరత్రం సుషేచనమ్ ।

ఉద్రిణం సింఛే¹ అక్షితమ్ ॥

1179

(7) ప్రిణితాశ్వాన్ హితం జయాథ స్వస్తివాహం రథమిత్ కృణుధ్వమ్ ।

ద్రోణాహావమవతమశ్మచక్రమంసత్రకోశం సింఛరా నృపాణమ్ ॥

1180

(8) వ్రజం కృణుధ్వం న హి వో నృపాణో వర్మ నీవ్యధ్వం బహులా వృథూని ।

పురః కృణుధ్వమాయసీరధృష్టా మా వః సుస్రోచ్చమసో దృంహతా తమ్ ॥

1181

(9) ఆ వో ధియం యజ్ఞయాం వర్తః² ఊతయే³ దేవా దేపిం యజతాం యజ్ఞయామిహ ।

సా నో దుహీయద్భవనేవ గత్వీ సహస్రరా⁴ వయసా మహి గౌః ॥

1182

(10) ఆ తూ పించ హరిమీం ద్రోరువన్త వాశీ¹ నక్షతాశ్మన్మయాభిః ।

వరి² ష్వజధ్వం దశ క³ ష్యాభిరుభే ధురో పగతి వహ్నిం యునక్త ॥

1183

(11) ఉలే ధురో వహ్నిరాపిష్టమానో¹ 2 నైరోనేవ చరతి ద్విజానిః ।

వసన్పుతిం వనో³ అస్థావయధ్వం ని షూ దధిధ్వమథనన్త⁴ ఉత్సమ్ ॥

1184

1. సింఛే అక్షితమ్, 2. వర్తః ఊతయే, 3. వన అస్థావ, 4. నన్త ఉత్సమ్. (హ).వర్ణ.)

(12) క'వృన్నరః క'వృతమ'దృతాతన చోదయత ఖదత వాజసాతయే ।

నిష్టిగర్వః పుత్రమా చ్యావయోతయ¹ ఇన్ద్రం సబాధ ఇహ సోమపీతయే ॥

1185

సూక్తము—101

ఋషి—సోమపుత్రుడు బుధుడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు లేక ఋత్విజులు†

(1)*గద్యము॥

ఓ ఋత్విజులారా: సమాన మనస్కులు, పరస్పర మద్రోగ్ధులు సగు మీ రగ్నిని దీపింపఁ జేయుడు: నేనును చదిక యను దేవతను అగ్నిని సుషస్సును నింద్రసహితు లగు మిమ్ములను మా రక్షణముఁ గోరి పిలిచెదను ॥

3250

(2)*సీ॥ సఖులారా: మదకరసత్సోత్ర పద్ధతి నుచ్చరింపుడు: మీరు లున్నత మతిఁ గమనీయమౌస్థలి కర్షణాదుల నెల్లఁ జరిగింపుడి: మీరు సరసమతిని వార¹ కరిత్రాణ పారయితవ్యమౌ నావసు జేయుడి: పాపనమతి సారయుతంబులౌ నీరయుగాదుల మిక్కిలి కాంచుడి: మేలుమతిని

గీ॥ బ్రాంచమైనట్టి యిష్టికిఁ బ్రమతయుక్తమైన మతితోడఁ గూడుచు నగ్నిదేవుఁ జేర్చుడి: మీరు సజ్జన చిత్త మలర, వెలుఁగుడి: లోకమందున వేడ్కమిగుల ॥

3251

(3)*గద్యము॥

సఖులారా: మీరు అసద్వ్యాహములతో నీరములను గూర్చుడు: అందునిమిత్తము యుగములను విస్తరింపఁజేయుడు: నీలయందు గాగ్నిహ్వారణ్య బీజములను జల్లుడు: (తిల మాష వీర్యహృదికము గాగ్నిమ్య సప్తకము. వేణు శ్యామాక నీవారాదిక మరణ్య బీజ సప్తకము) స్తుతిచే మా కన్నము కలుగుఁగాక: మరియు నంకుశము వలె వకరి మగు లవిత్రము పక్వస్తంభమును జేరుచున్నది ॥

3252

(4)*గీ॥ సుఖముఁ బడయంగఁ దలచుచు నూరులైన
కవులు కర్షణ సాధన గణములఁ గడుఁ
గూర్చుచున్నారు మరియును బేర్చియుగము
లను నొనర్చుచున్నారు మొనసి తాము ॥

3253

1. యోతయఽఇన్ద్రం సబాధఇహ. (వ్యా.వ్యా.)

†వ్యాకరణము 14వ సంపుటము 48వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి "సోమ పుత్రుడు బుధుడు"గాను దేవత "విశ్వే దేవతలు"గాను వ్యాసీ 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో "బుధుడు" ఋషిగాను, "విశ్వే దేవతలు లేక పురోహితులు" దేవతలుగాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీ.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. కర్షణాధిపము. (నే.వేం.న.శా.)

(5)*గద్యము॥

ఓ నఖులారా: మేము ఉద్రావవంతము సించనము చేయుటకు శక్యమైనది. యుదకోపక్షయ
రహితము నగు నవటమును దడిపెదము. కావున నగ్నిచయన ప్రదేశ కర్షణార్థము
గోపాన సాధన దుక్రమమయ పానపాత్రముల సిద్ధము జేయుడు: ॥

3254

(6)*గీ॥ శోభన వరత్రయుక్తము శోభనోద

కాధ్య మక్షీణ మగునట్టి: యతిశయముగ
సంస్కృతం బైన దోషము సంరసమునఁ
దడుపుచున్నట్టి వాడగు గడు: బ్రపత్తి ॥

3155

ఋత్విక్వక్షము

(7)*గద్యము॥

ఓ ఋత్విక్కులారా: మీ రశ్వములను బలివర్ధములను సుచిత ఘాసోదక ప్రదానమునఁ
దృప్తిఁబరపుడు: పిమ్మట పితృనములు చల్లుటకుఁ దగునట్లు కర్షణము జేయుడు:
హలమును సుఖ వాహక మగు దానిగా సిద్ధపరపుడు: అవటము వలె నిమ్ను
భూతము. అశ్వమయ చక్రము ఉదకమునకుఁ గోశస్థానీయము నరపాన
యోగ్యము నగు నవటము నుదక పూరితముగ జేయుడు: ॥

3256

వైశ్వదేవక్షము

*గద్యము॥

అశ్వములను స్నాన పాన యోగ్యాన్నముల సంగ్రామ యోగ్యములుగా జేయుడు:
బంధువులకు సుహృత్తులకు హిత మగునట్లు సంగ్రాహమును గావింపుడు:
రథమును నాశన రహితముగ నొనర్పుడు: దుక్రమమయ రథములు
గలది కూప పాగ్రింత నిబద్ధాశ్వ ప్రహరణాయుధవంతమును నసంత్ర
ధనుఃకవచములఁ గలుగునట్టిదియు నగు కూపసద్భృత సంగ్రామమును
నో నైనికులారా: మీరు చేయుడు: ॥

3257

ఋత్విక్వస్తుతిక్షము

(8)*గద్యము॥

ఓ ఋత్విక్కులారా: ఆ శిరదోహార్థము గోష్ఠమును సిద్ధపరచుడు: ఆ శిరము దేవపాన
సాధనము. వర్మములను జేయుడు: ఆ వర్మములు బహుశములు. విస్తీర్ణములు.
ఆయోమయవత్సార భూతములు. అన్యార్థవ్యములుగా గావింపుడు: మీ
చమనమును దృఢముగా నుంచుడు: ॥

3258

*రచయిత:—శావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

వైశ్వదేవపక్షము

•గద్యము॥

అస్మదీయ యోధులారా: నృపాణము (శత్రువుల పాణముల హరించునది) మీ యది.
కవచములను ధరింపుడు: పురము లన్యాధృష్యములు. మీ యదనసాధనము
సగ్నివింపకుండుఁగాక: ॥

3259

(9)•గీ॥ పూజ్యమై ద్యోతమానమై పూర్ణ యజ్ఞ
హేతు వై నట్టి మీ బుద్ధి పూతులారా!
మమ్ము రక్షించుటకు నేను నెమ్మి మీర
మరలఁ జేసెద నయ్యలు: సురుచిరముగ ॥

3260

•గీ॥ యవనముల నెల్ల బక్షించి యతిశయముగఁ
భీత యైనట్టి దేనువు పూత దుగ్ధ
ములను నొసఁగెడు చందాన లలితమైన
యా మహాబుద్ధి కాంక్షిత మందఁజేయు ॥

3261

(10)•గద్యము॥

ఓ యద్వర్యా: సోమమును దారుమయ పాత్రలోఁ బోయుము: పాత్ర సంపాదకులారా!
ఆయశ్శిలాసారభూతము లగు వానిచేఁ బాత్రములను గల్పింపుడు: దశ సంఖ్య గల
ఆ సోమ పూర్ణ పాత్రలను బర్యాయముగా నాసాదింపుడు: రజ్జువుల నా పాత్రలకుఁ
జుట్టఁబెట్టుడు: రెం దనద్వాహములను గూర్చుడు: ॥

3262

(11)•గద్యము॥

హవిర్దాన శకటము రెండు దురముల మోయుచు ఆ శబ్దమాన మగు వాహకానద్వాహము
యోనియందు వలె రెండింటి హద్యను జరించుచున్నది. శకటమును వననీయ
దేశమందు స్థాపింపుడు: పిదప నచ్చట నున్న సోమమును సుఖము కలుగు
నట్లు లుంచుడు: తర్వాత నా రసమును సంపాదింపుడు ॥

3263

కర్షణపర వ్యాఖ్యానము

•గద్యము॥

ఏ లాంగలముయొక్క రెండు దురములను మోయుచు శబ్దాయమాన మగు సనద్వాహము
యోనియందు వలె రెండింటి మద్యను జరించుచున్నది. వనస్పతి వికార మగునట్టి
లాంగలమును గర్షణ ప్రదేశమందు స్థాపింపుడు: సేక సాధన ప్రదేశమును
ద్రోవుచు లాంగలమును నంతటఁ బ్రవేశింపఁజేయుడు: ॥

3264

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(12)•గద్యము॥

ఓ ఋత్విజ్ఞులారా! ఇందుగ్గఁడు సుఖపూరకుఁడు. సుఖపూరయిత యగు నిందుగ్గని
బేరేపింపుఁడు; రమింపఁజేయుఁడు! అన్న లాభమునకు సంస్కరింపుఁడు; ఓ
హోత! అదితి పుత్రుగఁ దగు నిందుగ్గని రక్షణమునకుఁ దగ్గిపైవరపుఁడు: ॥

3265

సూక్తము—101

ఋషి—సోమపుత్రుఁడు బుధుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ఘాంతరము—1

†(1) అగ్ని శుచి శక్తు లవి అంతర్గతుల నలర

సఖులుగా బద్ధమై సచ్చిదానందాల

నమనస్కతారూప మమలమై వరలఁగా

సమృతతత్త్వముతో నా దుగ్ధ ఘసీఘాత

దధిశక్తి గతి బుద్ధి తనరార జ్ఞానమై

ఉషసు దేవిగ వెలుగ నుజ్జ్వలాగ్నుల దీప్తు

లతివేల గతులతో నఖిలాన వ్యాపించు

విశ్వదేవాఽఽవశుల విమల తేజము లలరు ॥

3266

†(2) హృదయ హర్షదాయకమై యెసఁగు స్తుతుల శబ్ద శక్తు

లుత్తమమౌ కర్మశతులు నుజ్జ్వల తరణీయ మౌచు

విశ్వసృష్టిలోన విపుల విజ్ఞానము మూర్తి గొనఁగ

దేవ దేవు సృష్టిశక్తి దివ్యయజ్ఞ మొనరింపఁగ

నింగి యజ్ఞగుండ మౌచు నిరతమ్మును నెగడుచుండు

ఆదిత్యుల మహితమైన అగ్నిదీప్తు లొప్పారఁగ

ఆరుణలోకజాలా లవి అత్యంతము సఖ్యతమై

నంతర్గత సలరుచుండు ఆదివత్యపరిధు లొప్పు ॥

3267

†(3) విశ్వ మొక యోనిగా విమల ప్రకృతి పురుష

ద్వంద్వ శక్తులను నిర్ద్వంద్వ శక్తిగ రూపు

సంది బీజమ్ముగా నద్భుత ప్రాణి గతిఁ

దనురూపమై వ్రగతి ఘనరూపమై జగతి

శబ్ద శక్తుల మహిత సన్నాదతతు లొప్పు

ననన్నాశక మౌచు సవతరించును హృత్తు

ఆక్షయమై తనరు నక్షర దీప్తులన్

ఆతనురూప మౌచు ననాహత స్థితి గతుల ॥

3268

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

*(4) కాల మొక్కటిగాఁగఁ గ్రాలుచుండఁగాఁ
 గాల పురుషుం డొకఁడు లీలఁగా వెలుఁగఁ
 గాల బద్ధుం డొచు వేల లెనసిన పొజి
 కాలమున్ విభజించి పాలించు రీతిగా
 పృథగత్వమున వరలు వివిధ విభాగాల
 యుగము లను పేరుతో నగణితగుణితాల
 నలరఁజేయుచునుండు నావిష్కృతముఁ జేయు
 కాలాంతకుం డొచుఁ గ్రాలు దేవుండు
 దేవాఽఽశులన్ నిత్య ధీరతన్ దనరు
 దేవ దేవుఁడుగాఁగ దివ్య దివ్యత్వాల ॥

3269

†(5) ఆఖిల లోకాఽఽవశుల నా వంచభూతాల
 నలరారు సర్వదా ఆధికాధిక గతుల
 సలిలముల్ ప్రవహింప సలిలముల్ తొపుచున్
 అంతర్గతిని నిల్వ నాకసమ్మునఁ దనర
 క్షీణ మయును జల మక్షీణగతిగ వరలు
 ననలాడు లన్నియు సంతర్గతిని నిముడ ॥

3270

†(6) అత్యుత్తమమైన అతిలోక స్థితిరతుల
 మహితమై జనితమై మధుర రుచు లొప్పార
 అమృత శక్తులు నిండ నల ప్రాణతతు లొప్ప
 నక్షయమ్మో శక్తి నావిష్కృత మ్మౌచు
 అమర గతులను వరలి అమలతత్త్వము మీఱ
 నాకసముతోసహా అన్నిటన్ దనరారు ॥

3271

†(7) సంచలన శక్తులన్ అంచితముగా నొప్పి
 మధురమై ఆనంద మహిమాఽన్వితమై
 కాంతి శక్తుల జలము కాల్లు ప్రిసన్నతన్
 జలము ధనమై నిలుచు జలము ఘనమై వెలుఁగు
 జలము రక్షక మౌచు జగత్ ప్రాణద మౌను
 అనలాఽనిలాఽఽకాశ మవసీ తలాలతో
 అవినాభావమౌ ననుబంధ మొప్పఁగాఁ
 బునర్జన్మల శక్తి పూర్ణమై తనరారు ॥

3272

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము వెలుగొందును లోకాలను
 ఫలవంతములై వరలుచు నిలయములై సహజ కవచ
 వలయములై తనరారును బహుశములౌ పృథు శక్తుల
 లోహమయములు కాక లోబడునవి కాక జగతి
 ఆగనట్టి యజ్ఞ మద్ది అభిల సృష్టి యజ్ఞ మద్ది
 యజ్ఞ పాఠ్య కర్మమై యజ్ఞకర్తయౌ నీకుఁడు ॥

3273

†(9) సృష్టియజ్ఞతతులు జగతిఁ జెలఁగుచుండు దేవదేవ
 దంపతీకృతము లౌచుఁ దనరారుచు నిత్యమును
 అమృత శక్తు లొప్పుచుండు సమలమైన జలధారల
 సహస్రములు లోకముల స్రవియింపఁగఁ దైవశక్తి
 వృత్తితత్త్వ మెల్ల వరలు వృద్ధి నశ్యుదయాశోడ
 సృష్టిచైతన్య శక్తి స్రష్ట యిచ్చు ప్రాణంబై
 విజ్ఞానమయము కాఁగ విశ్వమున వరలుచుండు
 నజ్ఞానపు దుశ్శక్తుల సంతరింపఁజేయు సదాః ॥

3274

†(10) హరి కృపమై విశ్వ మ్మది అలరారును సద్గుతముగ
 దశ దిశలను విలసితమై తరణి సంఘ కుటుంబాశి
 చాంద్ర ఋక్ష గ్రహతతులను సదమలమౌ రజిత మేరు
 గిరి రతులను రర్పరాజి వరలు నష్ట వసు సంవద
 అభిలమున విస్తృతమై ఆపురూపపు దీప్తులతో
 నమృత శక్తిమయ మౌచు సద్గుత ఋత శక్తు లొప్పు ॥

3275

†(11) ప్రకృతి తరుణి రమణీయతఁ గ్రాలు కాల పురుష ఘనత
 వరలు విశ్వ సర్వస్వము ద్వంద్వ శక్తు లొప్పారఁగ
 వనస్పతుల బృహస్పతుల వరలు పంచభూతతతుల
 ఆతిలోకపు టతిశక్తుల నతిగతులను రతిగతులను
 ఆవిష్కృతరక్తితతుల సంతర్హిత ముక్తిగతుల
 అగ్ని దీప్తు లొప్పారఁగ నఖిలాంతర్యోని కాఁగ
 సృష్టిస్థితి లయ కృతులను జెలఁగ విశ్వతత్త్వ మ్మది
 ఆద్యంతము లెనయనట్టి ఆకాశము లోకాదులు
 శబ్ద శక్తు లొప్పారఁగ సర్వస్వము సంచరించు
 స్థాపించని విధి కాఁగను దీపితమై నిలుచు సృష్టి ॥

3276

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్ణ”
 62)

†(12) చంద్రామృత శక్తితతుల సౌరానల దీప్తులు కడు
 సహజముగా స్వీకరించు నచ్చిత్తుల లేజ మెనయఁ
 బుతులుగాఁ జంద్రతతులు మిత్ర రతుల విలసిల్లఁగ
 ఆకర్షణ వికర్షణల అఖిలమును సబాదకత
 సలరారుచు నంచరింప నద్భుతగతి నిత్యమును
 దీక్షాలా లలరుచుండు నిక్కమౌ సృష్టి నిష్ఠ ॥

3277

సూక్తము—101

ఋషి — సోమపుత్రుఁడు బుధుఁడు

దేవత — విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము — 2

†(1) ఆనంతత్వాలతో సఖిలమును తనర
 ఆ మనశ్శక్తు లవి అతిలోకపు గతులతో
 అతివేల రతులతో నాకర్షణపు శక్తి
 నసలు లోగక నదా అంతరిక్షాంతిత
 మహిత శక్తులు తనర మహిమాన్వితముగాఁ
 బ్రకృతి చూపము వరల నకృత సఖిత్వాలఁ
 బురుష తత్త్వాలతోఁ బూర్ణైక్యములు పొందు
 నునురులను నునురులై ఉష శక్తులను నిలుపు ॥

3278

†(2) ఆనందరూపమౌ సతిలోక శబ్దాల
 సుత్తమ కర్మరతి సుజ్ఞులగతి నిల్పి
 అఖిల లోకాంతవశులు సంతరిక్షపు నౌక
 సద్ధిరోహణము చేసి అంత మెనయని యాత్ర
 నిష్ఠిగా సృష్టిక్రియ లదృష్ట శక్తుల నెరపి
 అపురూపమై వెలుగు నతివేల దీప్తులన్
 తనురూపమౌ శత్రు తత్త్వాలనే తునిమి
 విష్ణుదేవుని మహా విజయ పతాకగా
 విశ్వ సృష్టియె వెల్గు సశ్వీ దీప్తులు పరల
 శాశ్వతాశాశ్వతపు స్వచ్ఛతా గరిమమై ॥

3279

†(3) లాలయోనిని యుగము కాయ బీజముగా
 ననంతయోనిగఁ గాల మసంఖ్యాకమై యుగ
 బీజాక్షలే వరల విశ్వము రాజిల్లు
 శబ్ద శక్తుల జగతి సంభారమై నదా
 నిత్య సమరముగా సత్య సృష్టులు తనరఁ
 బుట్టుటల్ పెరుగుటల్ గిట్టుటల్ వరలులే ॥

3280

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

- †(4) చక్ర శక్తులు సృష్టి విక్రమములు వరల
 ఆత్మ ప్రదక్షిణల నతిలోక శక్తులన్
 విజయ యాత్రాగ విశ్వ పిజయ ప్రదక్షిణల
 దేవాఽఽశితతులకే దివ్యగతి యుగములై
 జంటలై మింటిలోఁ బంటలై దంటలై
 ప్రకృతి పురుషుల కాల ప్రాకృతత్వము తనరు ॥ 3281
- †(5) నలిన శక్తులు మహా జగతిలో వర్తిల్లు
 దరణుల సందీప్త కిరణాఽఽశి వరలంగ
 నలిన శక్తులు సకలాశాశములఁ బర్వ
 బృథ్వి తత్త్వాలతో విశ్వరూపము నిండ
 క్షతిరహితగతి మీటి సృష్ట శక్తులు తనర
 సృష్టి స్థితి లయా లవి చెలఁగు ననునిత్యము ॥ 3282
- †(6) ఉత్తమతత్త్వాల నొప్పెడి పంచభూ
 తాకు లలర సృష్టి నక్షయగతులమై
 విశ్వ సంక్షేమాల విమల సౌఖ్యము లొప్ప
 సర్వేశ్వరేశ్వరుఁడు పర్వ నఖిలాధిపత
 సర్వ సేవనరతుల సమమలగతి సృష్టి
 నిత్యాఽనుబంధాల నిఖిలము వర్తిల్లి ॥ 3283
- †(7) విశ్వాఽశ్వై శక్తు లవి విమల దీపుల వరల
 సృష్టి సర్వస్వము చెలువొందు సుఖగతులఁ
 గాల రథ గమనాల వేల తెనయని రీతి
 విష్ణు దేవుని చక్ర విపుల రక్షణ తెనయ
 సృష్టి కృతువులు సదా చెలఁగు దివ్యత్వాల
 విశ్వ కోశము సహజ విఫల సంపద లలర ॥ 3284
- †(8) అఖిల దిక్కుల వెల్లు నసంఖ్యాకములైన
 రవి చంద్ర గోళాల రాక్షిల్లు దివి టుపులు
 ప్రకృతి సిరి సంపదలఁ బరిధవిల్లుచుఁ దనర
 దైవీయమై దివ్యతర శక్తు లొప్పార
 సద్బ్రహ్మ సౌదాగ్య మపురూపమై వెలయ
 సృష్ట యజ్ఞము మహా సృష్టిగాఁ జెన్నొందు ॥ 3285

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్ర”

†(9) దైవీయ శక్తులన్ దనరారు నీ సృష్టి
 బ్రక్పతి పురుషుల తత్త్వ మకృత రూపాలుగా
 వరలఁగా జగ మెల్లఁ బరదేవతాపర
 యజ్ఞమై వరలఁగా నభిలమౌ సృష్టి స్థితి
 లయ నిత్యగతి సత్యక్రియ లొప్ప మహితమై
 విష్ణు చక్రము సదా విశ్వ రక్షక మౌచు
 సహస్రధారగ వెలిఁగి యిహ పర లోకాల
 నెదురు లేని శక్తిగా నెసఁగు నజయ్యమై ॥

3286

†(10) హరిశక్తి వశ మౌచు సభిల విశ్వము తనరు
 రవి చంద్ర గోళాలు రమణమౌ దివి భువులు
 ఋక్ష గ్రహ నక్షత్ర సృష్టి సర్వస్వమ్ము
 నిత్య చారలు మీఱ సత్యధారక మౌచు
 ధర్మతారక మౌచుఁ గర్మభారక మౌచు
 దశదిశలఁ దనరారు విశద కక్ష్యలు వరల
 నిహ పర సాధన మహితమై కాలగతిఁ
 బ్రక్పతి పురుషుల యోగ సుకృతు లవి వరలులే ॥

3287

†(11) బహిరంతర్గతులు రహి మించ విశ్వానఁ
 బ్రక్పతి కంతర్యోని అక్షతమ్ముగ వెలయ
 వరుణ శక్తులు సదా వర్దిల్ల విశ్వాన
 ననలానిల రూప మవసీతలాఽఽకాశ
 తత్త్వాల సలిలాలు తనరార సృష్టిలో
 ద్వంద్వ శక్తుల జగతి వర్దిలును మహితమై
 ఆత్మ ప్రదక్షిణల నలరఁ బ్రదక్షిణల
 పరిభ్రమణము మీఱ వరలఁగా గోళాలు ॥

3288

†(12) అభిల విశ్వమ్ముందు నమల శక్తులు వరలఁ
 జంద్రామృత కిరణ జాలాలు సృష్టిలో
 నిత్య నవ చైతన్య సత్య శక్తుల నొసఁగ
 నాత్మయే పుత్రుఁడై అలరారునట్లుగా
 నభిల్మ చెలువొందు సనలము దీప్తులు వెలుఁగఁ
 గాల బద్ధ మౌచుఁ గ్రాలుచున్ విధిగతుల ॥

3289

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—102

ఋషి:—ముద్గలో భార్యశ్వః

దేవతా—దుగ్రుణ, ఇంద్రో వా

చందః—త్రిష్టుప్; 1,3,12-బృహతీ

(1) పృ॒తే ర॒తం మి॒తూకృ॒తమి॒న్ద్రో॒ఽవతు ధృ॒ష్టుయా ।

అ॒స్మిన్నా॒జౌ పు॒రుషా॒త శృ॒వా॒య్యే ధ॒నవ॒శేష॒ నో॒ఽవ ॥

1186

(2) ఉ॒త్ స్మ॒ వాతో॑ వ॒హతి॑ వా॒సోః॑ అ॒స్యా అ॒ధి॒రథం॑ య॒దజ॑యత్ స॒హస॑మ్ ।

ర॒తీర॑భూ॒న్ముద్గ॑లా॒సీ గ॒విష్టో॑ భ॒రే కృ॒తం వ్య॑చే॒ద్దిన్ద్రో॑ సేనా ॥

1187

(3) అ॒న్తర్య॑చ్ఛ జి॒హం॒సతో॑ వ॒జ్రిమి॒న్ద్రాభి॑దా॒సతః॑ ।

దా॒స॒స్య వా మ॒మవ॑న్నా॒ర్యస్య॑ వా స॒సుత॑ర్యవయా వ॒ధమ్ ॥

1188

(4) ఉ॒దో హృ॒దమ॑పి॒బజ్జర్ష॑షా॒ణః కూ॒టం స్మ తృ॑ంహ॒దభి॑మా॒తిమే॑తి ।

పృ॒ ము॒ష్కభా॒రః శృ॒వో ఇ॒చ్ఛమా॑నో॒ ఽజి॒రం బా॒హూ॑ అ॒భరత్॑ సీ॒షాసన్ ॥

1189

(5) స్య॑కృ॒న్దయ॑న్ను॒వయన్తే॑ ఏ॒నమ॑మే॒హయన్॑ వృ॒షభం॑ మ॒ధ్యో ఆ॒జేః ।

తేన॑ సూ॒భర్వం॑ శ॒తవత్॑ స॒హస్రం॑ గ॒వాం ము॒ద్గలః॑ పృ॒థవే॑ జి॒గాయ ॥

1190

1. వాసోఽఅస్యాఽఅధిరథం, 2. జిహంక్షతో, 3. శృవఽఇచ్ఛమానో, 4. బాహూఽఅభరత్,

5. యన్తఽఏన, 6. మధ్యఽఆజేః. (ప్రా.వర్గ.)

- (6) కకర్దవే వృషభో యుక్త¹ ఆసీదవావచీత్ సారథిరన్య కేశీ ।
దుదేర్శ్యక్తన్య ద్రవతః సహాసన² ఋచ్చన్తి ష్మా నిష్పదో ముద్గలాసీమ్ ॥ 1191
- (7) ఉత పృథిముదహన్నన్య విద్వానుపాయనగ్వంసగమత్య శిక్షన్ ।
ఇన్ద్రో³ ఉదావత్ పతిమమ్నూనామరంహత వద్యాభిః కకుద్మాన్ ॥ 1192
- (8) భనమప్త్యైవ్యచరత్ కపర్దీ వరత్రాయాం దార్ద్రానహ్మామానః ।
స్పష్టాని కృణ్వన్ బహవే జనాయ గాః వస్పశాసన్తవిషీరధ త్త ॥ 1193
- (9) ఇమం తం వశ్య వృషభన్య యుంజం కాష్ఠాయా మధ్యే దృఢుణం శయానమ్ ।
యేన జిగాయ శతవత్ సహస్రం గవాం ముద్గలః పృతనాజ్ఞేషు ॥ 1194
- (10) ఆరే⁴ అమా కౌ నిర్విగత్తా దదర్శ యం యుంజన్తి తమ్యా స్థావయన్తి ।
నాన్మై తృణం నోదకమా భరన్త్యుత్తరో దురో పహతి వృదేదీశత్ ॥ 1195
- (11) పరివృక్తేవ పతివిద్యమానట్ పీప్యానా కూచక్రేణేవ సించన్ ।
ఏనైప్యా చిద్రథ్యా జయేమ సుమంగలం నినవదస్తు సాతమ్ ॥ 1196

1. యుక్త¹ ఆసీద, 2. సహాసన² ఋచ్చన్తి, 3. ఇన్ద్రో³ ఉదావత్, 4. ఆరే⁴ అమా. (వ్యా.వ్యా.)

(12) త్వం విశ్వస్య జగత్తత్పరుస్యాసి చక్షుషః ।

వృషా యదాజిం వృషణా సిషాససి చోదయన్ పథ్విణా యజా ॥

1197

సూక్తము — 102

ఋషి—భార్యశ్వర్యుడైన ముద్గలుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు లేక దుర్విణ్ణ†

(1) *గీ॥ 1 ఓయి! ముద్గలుడా! నీ మహోజ్వలంపు

టరద మశ్వ భూస్యమై యమునిగాఁ

నట్టి రథమును దర్శకుడైన యింద్రుఁ

డివుడు² రక్షించుగాక! దా నెలమి మీర ॥

3290

*గీ॥ ఓయి! పురుహూతః³ యో దేవ! యోయి! యింద్ర!

ఎల్ల సంగ్రామములందు నెట్లా⁴ మాకు

దేసువులు⁵ దనము కల్గెడు తీ రొనర్చి

మమ్ము రక్షింపుమా! కడు నెమ్మి నీవు ॥

3291

(2) *గద్యము ॥

అధికముగ రథము నధిరోపించి సహస్రసంఖ్యాక గో సంఘమును బుట్టించునపుడు

ముద్గలమునకు సారథిభూత యగు దానియొక్క యంతుకము వాయువు మీదుగా

భరించుచున్నది. ఆపహృత గోవుల యేషణమందు ముద్గలశ్రీ సారథి యయ్యెను.

ఇంద్రుని సేన స్తుత్యయై సంగ్రామమందు సంపాదించిన గో సంఘమును

శత్రువులనుండి తప్పించెను ॥

3292

†వ్యాకర్షణ 14వ సంపుటము 49వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “దృఘణ మను ముద్గరము” గాను దేవత “ఇంద్రుడు”గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి “ముద్గలుడు” గాను దేవత “ఇంద్రుడు లేక మాస్ (Mace)”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసించిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఓసి ముద్గలుడా! నీదు భాసమాన, మో రథం బల్లి భూస్యమై, (వ్యా.పర్వ.పా.), 2. రక్షించు గావుత మెలమి మీర. (తా.పా.)

3. గీ॥ ఓయి! పురుహూతః! శత్రుసహారి! యింద్ర!

యిట్టి సంగ్రామమందు నెట్లా మేము

దేసుధన కాములము కాగ తెలిరి నీవు

మమ్ము రక్షింపుమా! కడు నెమ్మి మీర॥ (తా.పా.)

ఓయి! పురుహూత! యో దేవ! యోయింద్ర! అభిల సంగ్రామమందు. (మ.పా.)

4. “నెట్లా మేము” అని వ్యాసి శ్రీనేమానివారు “మేము” కొట్టివేసిరి. వారు “మాకు” శబ్దము వ్రాయలేదు.

5. ఇక్కడ నింద్ర గణమునకుమారు “పంచలఘు గణము” పర్యయ క్తమైనది.

(3)*ఉ॥ వాసవః చంప నున్న యల వైరిపయిన్ భవదీయ వజ్రమున్
వేసి వెలుంగుమయ్యః యతివేగము నాశము నొందనున్న బల్
మోసము చేయనున్న యల మూర్ఖుడు దాసుని గూడ వజ్రమున్
భాసిలకుండఁజేసి బహు భంగుల 'దానిని వేరు చేయుమాః ॥

3293

(4)*చ॥ ఉదకము చాలఁ గోరి కడు నున్నతమౌ వృషభంబు శక్తిచే
నెడఁ బరితుష్టి సందుచు నమేయ మహిధర శృంగ భాగమున్
ముదమునఁ గొట్టి వైరులను మొత్తగ నేగుచు వృద్ధ ముష్కమై
సదమల కిర్తిఁ బొందుటకు శత్రులఁ 'దుర్మించుచునుండఁ గిన్నమై ॥

3294

(5)*గద్యము॥

ప్రభూతకర్మందనమున శత్రువులు పారిపోవునట్లు సమీపస్థ నరు లే వృషభమును గ్రంధునట్లు
చేసిరోః సేక్త యగు నే వృషభమునకు సంగ్రామముమద్యను విశ్రామార్థము మూత్ర
పురీషోత్సర్గమును గావించిరోః యేది శోభన చణకాది భక్షకమోః యట్టి వృషభమున
యవలను భక్షించు గో సహస్రమున సంగ్రామమునందు ముద్గలుఁ డగు నేను
జయించితిని ॥

3295

(6)*గద్యము॥

శత్రు హింసనముకొఱకు వృషభము రథమునకుఁ గట్టఁబడెను. ప్రగ్రహవంతుఁ డగు
రథసారథి శత్రుభయ జనక మగు కోశమును గావించెను. దుర్ధరమై శిఘ్రముగ
యుద్ధమద్యమునఁ బరువెత్తు వృషభముయొక్క భయంకర శబ్దముతో యోద్ధలు
ముద్గలుని యోషితునిగూర్చి వచ్చుచున్నారు ॥

3296

(7)*గద్యము ॥

విద్వాంసుఁ డగు ముద్గలుఁడు రథభిద్రాకాష్ట పాఞ్ఠ కాష్టమును నమరెను(రథమును
సన్నాహవరచెను)పిదప రథమునందు పనసీయ గమనము గల వృషభమును రథ
సమీప యుగమునందు బంధించిరి. ఇట్లు కాఁగా నిందుగఁడు అహంతవ్య గోపతిని
రక్షించెను. తర్వాత వృషభము సరణులచే వేగము పోయెను ॥

3297

(8)*గద్యము॥

సుఖము కలుగునట్లు అష్ట్రావి కవర్ధము కలదియై సంచరించుచున్నది. బద్ధియందు
రథాంగభూత మగు కాష్టమును సర్వతో బంధించుచు స్వభృత్యాది జనులకొఱకు
శత్రు సంబంధ దనములను సంపాదించుచు గోవులను స్పృశించుచు జయము
నొందెను ॥

3298

•రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వేరుగఁజేయు మీ వాగిన్, (తా.పా.), 2. దృంచు నై జ బాహుతన్, (తా.పా.).

(9)•గద్యము॥

ఓ సఖుడా: వృషభమునకు సఖిభూతుని సంగ్రామమందు హంతవ్యులను జంపి నిర్వ్యాఘ్రముగ వర్తమానుని దుగ్రమమయుని ఘనుని జూడుము: ఏ దుగ్రమణునివల్ల శతోపేత మగు గో సహస్రమును సంగ్రామమందు నేను జయించితిన్: యట్టి వీనిని జూడుము: ॥

3299

(10)•గద్యము॥

ఎవడు సమీపమందు సమయలను జేయుచున్నాడో: వానిని నే నరుడు చూడఁగలడు: ఎవనిని తథమునందు గూర్చుచున్నారో: వానిని ప్రహరణార్థము రథమునందు స్థాపించుచున్నారు. వీనికొకకుఁ దృణమునుగాని, జలమునుగాని, కొనితేకుండ నున్నారు. ఇట్టి దుగ్రమణుడు దక్షిణ వృషభమునకు స్వయ ముత్తరుడై రథ భారమును వహించుచున్నాడు ॥

3300

(ముద్గలాని వర్ణింపఁబడుచుండెను)

(11)•గద్యము॥

ముద్గలాని పతివిముక్త యగు యోషిత్తు వలె: బతి సమీపమునకు సారథిత్వముచే వచ్చి కుచక్రము వలె వర్తమానయై మేఘమువలె జలమును వర్షించుచు నభివృద్ధిఁ బొందు చున్నది. సారథిభూత యగు నా వ్యక్తిచే జయింపఁగలము. శత్రువులచే నపహృత మగు గో సంఘమును నామె కిడుడు: శోభన మంగళము వలె నన్నము కలుగుఁగాక: ॥

3301

(12)•గీ॥ వర్షకుండైన ముద్గలు ప్రథనమునకు

నశ్వములఁ గట్టుచున్నావు యానమునకు

విపుల చక్షస్సు గలిగిన విశ్వమనకు

చక్షు వగుచుంటివో: యింద్ర! చాతురిమను ॥

3302

సూక్తము—102

ఋషి—భార్యశ్వఃడైన ముద్గలుడు

దేవత—ఇంద్రుడు లేక దుగ్రమణ

అర్థాంతరము—1

(1)†చ॥ జగతిని బంచభూతముల శక్తులు మిక్కుట మౌచు నొక్కెడన్

బగతులుగాఁగ ఘర్షణలు పర్వఁగ నాంతర బాహిరమ్ములై

అగణిత రీతులన్ దనర నొచును మ్రింగును నొండొరుల్ మహద్

ద్విగుణిత శక్తిఁ గాల రథ వేగము నిశ్చలమై చెలంగఁగన్ ॥

3303

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్రహ్మర్ష"

(2)†A॥ బహుళ గోళాల విలసిల్లు మహితమైన
కాంతి శక్తులు మృణ్మయ గరళములను
సర్వ నాశన మొనరించుఁ గాల రథము
నధివసించుచు ననిల సాహస్ర మెనయ ॥

3304

†(3) తరణి కాంతుల మించు తగు వజ్ర శక్తి
శత్రు శంఖాలనే సంహార మొనరించు
వజ్రాయుధా లెన్నో వరలఁగా విశ్వాన
అన్నింటినినీ మించు నసలైన పవి శక్తి
దేవ దేవుని దివ్య దీప్తులన్ దనయింప
బ్రకటిత కాంతులన్ రవి శక్తులన్ మించి
పవుల పవిగా నిలిచి రవితతుల రవి రవుల
నిర్విర్య మొనరించు నిర్జలైందుల పవుల ॥

3305

†(4) హృచ్చక్తి మహితమై యెన లేని కీతిలో
వెల్గొందఁగా సృష్టి విమలమౌ దీప్తులన్
ఆతివేలమై పోవు సతివేగ శక్తులన్
గతిలోక శక్తుల సన్నింటిని జయించు
ఇచ్చ మాత్రముతో నింత లింతలు కాని
విశ్వ శక్తుల కాంతి వీర్యబలములఁ దునుము ॥

3306

†(5) శత సహస్రములైన సర్వ విద గోళాల
వెన్నెలల కుత్రిమత విషమౌ పదార్థాల
దివ్య దీప్తుల సృష్ట్యతీత హృచ్చక్తులన్
విద్యస్త మొనరించి విష శక్తిఁ జయించు ॥

3307

†(6) చెప్ప శక్యము కాని చిత్సమయమైన
హృచ్చక్తి విశ్వాన నెల్ల విష రూపములు
స్థాన రహితములై సార రహితములై
హరియించు నిరతము సతిలోక వృష గతుల
నశ్విశక్తుల మీరు నద్భుత వేగాల
విశ్వ సంచారము పన్నతిగ నొనరించు ॥

3308

†(7) శిషా రహిత మౌచ రషా రహిత మౌచ
నశ్వి శక్తులు లేక ఆనలు రథమే లేక
ఆపురూప శక్తుల సతిలోక వృష యాన
మొనరించుఁ గాలము ఆసంత రూపమై
అనియత గోపత్య మలరార సృష్టిలో
విశ్వ లోకాల్లవకుల విమలపతిగా వరల ॥

3309

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) క్రాంతి కాంతుల శక్తి క్రాలంగ వెన్నంటి
అద్వితీయమైన అతిలోక యానాల
దిక్కాలములకు నతీతమై తనరుచున్
అక్షయమైన జగతి నజయ్యమై పరలంగ
హృచ్చక్తి దివ్యమై యెనగు లోకాలలో
అహోరాత్రులు లేక బహురూపమై వెలుగు ॥

3310

†(9) విషశక్తుల విరచివేయు విశ్వమే అజ్ఞయగా
సృష్టిశక్తి సృష్టశక్తి నిష్టా పూర్తముగ మించి
దిక్పటముల మధ్య మెలగు దేజరిల్లు వృషశక్తులు
నరల లోకములనె కాక సర్వవిశ్వమందె కార
దిక్పటాల దిగంతాల దిక్కాలాంతితగతుల
హృచ్చక్తులు విరాజిలుచు నెదురులేక పరాకృమించు ॥

3311

†(10) ఆకలి దప్పలు లేకను అనువమమౌ శక్తులతో
నింగి గాలి నిప్పు నీరు నేల లన్నింటికిన్ జగతి
అందకుండ నారూపము లందకుండగా మహితమై
అమలమౌచు సమరమౌచు సమృతమౌచు నమితమౌచు
సర్వ భారక మౌచు సర్వ దారక మౌచును
సర్వాంతీత మౌచును బర్వును హృచ్చక్తి సదా ॥

3312

†(11) భూ చక్రము తిరుగునట్లు పొనరు విశ్వ మెల్ల నడుచు
గాలరూపపతి వెలుంగ గాగ్రులు లోక జాలాలవి
దివ్యాగ్నుల తేజాలను భవ్య సృష్టి నిత్యగతుల
జయ శక్తుల వర్తిల్లంగ సర్వ సుమంగళము కాంగ
గాల బద్ధమై తనరుచు గ్రమ శిక్షణ దిరుగాడుచు
బంచ భూతరూపముల బరగును నీ సృష్టి యెల్ల ॥

3313

†(12) జగచ్చక్తువై పరలుచు నగణితగతి దనరారంగ
విశ్వపురుషు చక్షువుగా విశ్వాత్మగ వెలుగొందుచు
గాలపాశయక్తమైన కాలాంతక శక్తి మించు
వృషశక్తుల సృష్టి నెల్ల విష రూపుల విచ్ఛంసము
కావించెడి క్రాంత దివ్యభావ నిత్యానలముగ
విష్ణోదిత్యుని శక్తులు విశ్వ వ్యాప్తము లౌను ॥

3314

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్రహ్మార్ణ"

సూక్తము—102

ఋషి—భార్యశ్వదైన ముద్గలుడు

దేవత—ఇంద్రుడు లేక దుగ్రహణ

అర్థాంతరము—2

†(1) విశ్వశత్రు తండాలును విధ్వస్తము కావించెడి

కాలరథము నధివసించు కాలాంతక రూప దీప

మనశ్శక్తి సర్వసృష్టి మహిమాన్నిరమై నిలుచును

పంచభూతతత్వాలను నంచితముగ పుట్టి పెరిగి

విరుగు సృష్టి కతీతమై వరలు నమరతత్త్వగతుల ॥

3315

†(2) ఆనలాఽనిల మహితగతుల నపురూపపుఁ గాల రథము

నధివసించి జగతిలోన నఖిల లోకముల వెలుగుచు

వేయి వెలుగులన్ వెలిగెడి వేడివెలుగు కాంతితతులు

సేన లొచు విజృంభించు శీర్ణ రహిత శక్తి మీఱ

విషశక్తుల హరియించును వృష శక్తులు వర్ధిల్లగ

విజయశక్తి విమలగతుల నజయ్యముగ నద్భుతముగ ॥

3316

†(3) అంతర్గతమౌ శక్తుల నపురూపముగాఁ దనరుచు

యజ్ఞసహితుడై వెలిగెడి యజ్ఞేశుని శ్రీవిష్ణుని

దివ్యసృష్టి శక్తి యెల్లఁ దేజరిలును వ్యప్తిగాఁగ

గాలబద్ధ మైన సృష్టి కౌలును సమిష్టి కాఁగ

విష్ణుదాసమైన జగతి విలసిల్లును నిత్యమును

సృష్టి స్థితి లయ గతులను జెన్నొందుచు మిన్నంటుచు ॥

3317

†(4) హృచ్చక్తుల విలసనముల నెల్ల సృష్టి నేల నగును

అబద్ధమై అశాశ్వతమై ఆస్థిరమౌ జగ మెల్లను

దిగదుడుపౌ హృచ్చక్తుల దివ్యశక్తి ముందు చూడ

సచ్చక్తులు చిచ్చక్తులు సర్వేశ్వర శక్తి యెల్ల

హృచ్చక్తికి లొంగిపోవు నిచ్చారతు లెల్ల బుంగు

విష శక్తుల మూలశక్తి వృష శక్తుల మూలశక్తి

నరమాదమముగఁజేసి అఖిలమును నాక్రమించి

నతిలోకపు శక్తులతో నతీతముగ వెలుగుచుండు ॥

3318

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(5) అతులితమా శక్తులతో శతగోళమ్ముల బాతిని
 సహస్రమైన లోకజాల సర్వస్వము నతిక్రమించి
 ఆకర్షణశక్తితతుల నదఃకరించు వృషశక్తుల
 నవలీల గతిన్ జయించి అమలమైన సచ్చక్తుల
 విశ్వసృష్టిలోన రేగు విపరీతమ్మా ఘర్షణ
 సంఘర్షణ సంఘటనల సమయించుచు నమితముగా
 నెల్ల సృష్టి కరగతమై ఉల్లసితపు టుల్లముగా
 హృదయశక్తి వర్దిల్లగ రిక్కులనే ధిక్కరించు ॥

3319

†(6) కాలరథ సహిత మౌచుఁ గ్రాలఁగ వృషశక్తు లెల్ల
 జైత్రయాత్ర చేసి జగతి శత్రు సహార మొప్ప
 విష శక్తుల నిర్జించుచు వృష శక్తుల భర్జించుచు
 దుర్దర్శ మ్రొస దీప్తి దూర్వహ మగు నిష్పదమా
 విష్ణుశక్తి విరాజిలును విశ్వ సంక్షేమగతుల ॥

3320

†(7) కాలపాద సహిత మౌచుఁ గ్రాలి సంచరించు జగతి
 విశ్వ మెల్ల శిక్షితమై అశ్వ శక్తు లొప్పారఁగ
 అఖిలేశుం డలరుచుండు అధిపతిగా విశ్వమ్మున
 కసహాయ శూర శక్తి నంతరిక్షగతుల మీరి ॥

3321

(8)†నాగమణివృత్తము:॥

విశాల మౌచు విశ్వమ్మున
 నశుద్ధ భావ హార్దాన్విత
 విశీర్ణ మైన విజ్ఞానపు
 నశాశ్వతత్వ యజ్ఞాంగజ
 నిశీథ రూప నిద్రాగత
 నిశాంతతత్వ నిర్విర్యము
 దిశాంత మౌనె దీప్తమ్ముగః
 వ్రశాంత శక్తి రంజిల్లునె: ॥

3322

†(9) దిక్పటములమద్యమ్మునఁ దేజరిలుచు విశ్వేశుఁడు
 మృషశక్తులఁ జూచి నవ్వు విషశక్తులఁ జూచి నవ్వు
 వృషదీప్తులు వర్దిల్లగ విశ్వమ్మునఁ దిమిరాకులు
 అంతరించు నఖిలమ్మున నపురూపపుఁ గాంతులతో
 వేలు వేలు లోకము లవి వేల లెనని శత సంఖ్యగఁ
 గ్రాలు గ్రహము లుపగ్రహములుగ ననంతముగా ॥

3323

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

♦“బృహతీ”చందము. (9)

(10)† అష్టపదకందము॥

అన్నోదక సంచయములు
 సున్నాలై ఖుత్పిపాస శూన్యముగాఁగన్
 మిన్నంచెడి దీ మహితపు
 విన్నాణము విస్తరింఁగ విశ్వోత్తరమై
 క్కన్నన గోళా లెల్లను
 జెన్నొందెడు విష్ణుపదము చేరెడు దృష్టిన్
 చిన్నమ్ములు కాక ఆవ
 చ్చిన్నగతి నమిత సువిహిత శీఘ్ర గతిమెయిన్ ॥

3324

†(11) భూ చక్రముగా సర్వము
 నేచి చరించుచు జగతిని నెల్లన్ దనరన్
 అచంద్రార్కము విజయము
 దీచరిత సుమంగళగతిఁ దేజరిలు నదాః ॥

3325

(12)† అష్టపదకందము॥

అవనీ జలాఽనలాఽ నిల
 పవన గగన గతికి విశ్వ భావ మహితమౌ
 నవితథ రూపమ్ములకును
 అవికలితపుఁ గాల రూప యజ్ఞమ్ములకున్
 భువనాలకుఁ జక్షువుగా
 రవి శశులకు బ్రహ్మ విష్ణు పరమేశులకున్
 నవ నవ గతి చక్షు వగును
 స్థవనీయం బైన మూలశక్తిఁ బ్రదీప్తిన్ ॥

3226

సూక్తమ్—103

ఋషిః—ఐన్ద్రోఽవ్రతిరథః

దేవతా—ఇన్ద్రః; 4-బృహస్పతిః; 12-అప్సా దేవీ; 13-మరుతో వా

చందః—త్రిష్టుప్; 13-అనుష్టుప్

(1) అశుః శిశానో వృషభో స భీమో ఘనాఘనః షోఢణశ్చర్షణీనామ్ ।

సంకర్షన్తోఽనిమిషః ఏకపీఠః శతం సేనా అజయత్ సాకమిన్ద్రః ॥

1198

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. సమిషఽఏక. (వ్యా.వర్.)

- (2) సంకర్షణసేనామిషేణ జిష్ఠనా యుక్తార్థేణ దుశ్శ్యవనేన ధృష్టనా ।
తదిన్ద్రేణ జయత తత్ సహధ్వం యుధో నరః ఇషుహస్తేన వృష్టా ॥ 1199
- (3) స² ఇషుహస్తైః స నిషంగిభిర్వశీ సంస్కృష్టా స యుధో ఇన్ద్రో గణేన ।
సంస్కృష్టజిత్ సోమపా బాహుశర్ద్ధుంగ్రధన్వా పరిహితాభిరస్తా ॥ 1200
- (4) బృహస్పతే పతి దీయా రథేన రక్షోహమిత్యార్గం⁴ ఆవబాధమానః ।
ప్రభంజస్తేనాః ప్రహృణో యుధా జయన్మస్మాకమేధ్యంతా రథానామ్ ॥ 1201
- (5) బలవిజ్ఞాయః స్థవీరః ప్రవీరః⁵ సహస్వాన్ వాచీ సహమానో ఉగ్రః ।
అభివీరో⁷ అభినత్వా సహా⁸ జైత్రమిన్ద్ర రథమా లిష్ఠ గోవత్ ॥ 1202
- (6) గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రిబాహుం జయన్తమజ్మ ప్రహృణన్తమోఽసా ।
ఇమం సజాతా⁸ అను వీరయధ్యమిన్ద్రం సఖాయో⁹ అను సం రథధర్మమ్ ॥ 1203
- (7) అభి గోత్రాణి సహసా గాహమానో¹⁰ ఒదయో వీరః శతమన్యుర్దన్ద్రః ।
దుశ్శ్యవనః పృతనాషోకయుద్ధో³ ఒస్మాకం సేనా¹⁰ అవతు ప్ర యుత్సు ॥ 1204

1. నరః ఇషుహస్తే, 2. సః ఇషు, 3. యుధః ఇన్ద్రో, 4. మిత్యార్గం అవబాధ, 5. ప్రవీరసహస్వాన్,

6. మానః ఉగ్రః, 7. వీరో అభినత్వా, 8. సజాతా అను, 9. సఖాయో అను,

10. సేనా అవతు. (వ్యా.ప్ర.)

- (8) ఇన్ద్ర¹ ఆసాం నేతా బృహస్పతిర్దక్షిణా యజ్ఞః పుర² ఏతు సోమః ।
దేవసేనానామభిభంజతీనాం జయన్తీనాం మరుతో యన్త్యగ్రమ్ ॥ 1205
- (9) ఇన్ద్రస్య వృష్టో వరుణస్య రాజ్ఞో³ ఆదిత్యానాం మరుతాం శర్థ⁴ ఉగ్రమ్ ।
మహామనసాం భువనచ్యవానాం ఘోషో⁵ దేవానాం జయతాముదస్థాత్ ॥ 1206
- (10) ఉద్ధర్తయ మమవన్నాయుధాన్యుత్ సత్వనాం మామకానాం మనాంసి ।
ఉద్వృత్రహన్ వాజినాం వాజినాన్యుద్రథానాం జయతాం యన్తు ఘోషాః ॥ 1207
- (11) అస్మాకమిన్ద్రః సమృతేషు ద్వజేష్వస్మాకం యో⁶ ఇషవస్తా జయన్తు ।
అస్మాకం వీరా⁷ ఉత్తరే భవన్తస్మాగ్ం⁸ ఉ దేవా అవతా హవేషు ॥ 1208
- (12) అమీషాం చిత్తం వగ్ధిలోభయన్తీ గృహజాంగాన్యప్యే వరేహి ।
అభి ప్రిహి నిర్దహ హృత్సు శోక్తైరన్తేనామిత్రాస్తమసా సచన్తామ్ ॥ 1209
- (13) ప్రితా జయతా నర⁹ ఇన్ద్రో¹⁰ వః శర్మ యచ్చతు ।
ఉగ్రా¹¹ వః సన్తు బాహవో¹² అనాధృష్ట్యా యథాసత ॥ 1210

1. ఇన్ద్రః ఆసాం, 2. పురః ఏతు, 3. రాజ్ఞః ఆదిత్యా, 4. శర్థః ఉగ్రమ్, 5. యః ఇషవస్తా,

6. వీరాః ఉత్తరే, 7. వస్మాగ్ంః ఉ దేవా అవతా, 8. నరః ఇన్ద్రో. (వృ.వృ.)

‡(14) అసౌ యా సేనా మరుతః పరేషామభ్యైతి న ఓజసా స్పర్ధమానా ।

తాం గూహత తమసావవ్రతేన యథామీషామన్యో ఆన్యం న జానాత్ ॥

1211

‡(15) అన్తా అమితా భవతాన్ద్రాణా అహయ ఇవ ।

లేషాం వో అగ్నిదగ్ధానామగ్నిమూఢ్ఘానామిన్దో హన్తు వరంవరమ్ ॥

1212

సూక్తము—103

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుఁడగు నవ్రతిరథుఁడు ।

దేవత—బృహస్పతి, అప్స, ఇంద్రుఁడు లేక మరుత్తులు †

(1)*గీ॥ భీమ వృషభంబు వలె నింద్రు పేరుఁ డెపుడు

వ్యాపకుండయి శత్రుల నడచుచుండు

క్షోభయిత యింద్రుల యయి నూటి నేక

వీరుడై శత్రుసేనను బారజేసె ॥

3327

(2)*గీ॥ బాణహస్తుఁడు, పర్విత, పర్వదనకారి

యనిమిషుఁడు, దర్శకుండయి యమరు నిందు

సాయమును బొంది మీరలు సకల జనులు

శత్రు వజ్రిఁ జయింపుడు! జగతియందు ॥

3328

(3)*గీ॥ బాణ ఖడ్గములం గల్గి భటులఁగల్గి

చెలఁగి సంస్పృష్టజేతయై వెలిఁగి సోమ

పాయయయి యుగ్రదన్వయై వాసవుండు

మారయితయయి విజయించు మరల మరల ॥

3329

‡ఋగ్వేదము దశమ మండలములోఁగల 103వ సూక్తములో సీరెండు ఋక్కులును సధికముగాఁ గొన్ని వ్యాతవ్రతులలోఁ గలవు. పీఠిని 'భీల' మంత్రములుగాఁ గొందఱు భావింపఁ బరిశిష్టములుగా గొందరును బ్రక్షిప్తములని మఱికొందఱును సధికపాఠములని వేరొక కొందరును భావించిరి.

†వ్యాతవ్రతి 14వ సంపుటము రీతివ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి "ఇంద్రపుత్రుఁడగు నవ్రతిరథుఁడు"గాను దేవత "బృహస్పతి, అప్స, ఇంద్రుఁడు"గాను వ్యాసీ, 15వ సంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో "అవ్రతిరథుఁడు" ఋషిగాను "ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి, అప్స, మరుత్తులు"దేవతలుగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

(4)*పా॥ ఓయి! బృహస్పతీ! మిగుల నూర్జిత యానముపైని వచ్చి దు
ర్మాయలు చేయు రాక్షసుల మట్టిచు శత్రుల సప్తపెట్టుచున్
బాయక వైరి సేనల నపార బలంబునఁ బారఁ దోలి య
త్యాయిత యోన రక్షణము నత్యధికంబుగఁ జేయు మీ వొగిన్ ॥

3330

(5)*సీ॥ అతిబలభూతుండ వౌదువు! స్థవిరుండ వౌదువు! చీరుండ వౌదు వరుల
పరిభవింపఁగ నీవు కరము సమర్థుడ! వవుదువు! వాణివై యమరుచుండు
వృద్ధీర్ణబలుడవై యుండెద వతివీరధర్మంబు నొండుచుఁ దనియుచుండు
వధిగత సత్తుండ వవుదువు! బహుబలశాతుండ వౌదువు! పూరుఁ డవుదు
గీ॥ వుదకవేడిత వగుచుందువోయి! యింద్రా! యిట్లు నీవు ప్రళ స్రీచే నెనఁగి మాకు
సాయమును జేయ సంరత చైత్రమైన, చురదమును నెక్కి ప్రితితో నరుఁగఁదెమ్ము! ॥

3331

(6)*సీ॥ పర్యతవేదియై పరిడవెల్లెడి వాని నుదకబద్ధిగఁ గడు నుండువాని
గరగత వజ్రుడై గ్రాల్చిన వానిని జయింబుడై బహు సాగువాని
గమలశీలం బగు సమితశత్రుబలంబు బలముచేత జయింపఁగలుఁగువాని
నరిగణంబుల నెల్లఁ బరిభవించెడు వాని సతినమర్థుండయి యమరువాని
గీ॥ నిందుఁడను నాయకుని మీర లెల్ల యుద్ధ, దేశముల ముందుగానుంచి తేజరిల్లి
వీరకృతమైన కార్యంబు వేట్క మీరఁ, జేయుఁడి! యోధ లెల్లరు చిత్త మలర ॥

3332

(7)*చ॥ మిగుల బలంబుచేత హరి మేఘములన్ వనియించి సిర్దయుల్
తగ శతమన్యుఁ డౌచు వివిధం బగు శాత్రవ సేన లెల్ల బల్
పగఁగొని గొట్టి జేత యగు వానవదేవుఁడు యుధ్యుఁ డౌచు ఁదా
నొగి మముఁగాచుఁగాకఁ గృత యుద్ధమునందు మహాప్రళ స్రీచేన్ ॥

3333

(8)*గీ॥ ఆస్మదీయ సహాయార్థ మరుఁగఁదెంచు
సమర సేనలకున్ హరి యధిపుఁడగుతఁ
వానిముందు బృహస్పతి వరలుఁగారఁ
వానిముందఱ సోముండు వరలుఁగారఁ ॥

3334

*గీ॥ ఆస్మదీయ కుశత్రుల సడఁచిపెట్టి
జయము గాంచుచునున్నట్టి సరసులైన
దేవతాసేనలకు ముందుఁ జేరుచుండి
యా వరుత్తులు వెలయుత మాదరమున ॥

3335

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహ శాస్త్రి

(9)*గీ॥ పర్వకేంద్రునిబలమును వరుణ దేవు
బలము నాదిత్యబలమును వెలుగునట్టి
యా మరుత్తుల బలమును సరిశయించి
మమ్ము బొందుచుగావురః ముమ్మరముగ ॥

3336

*గీ॥ అర్యుదారచురస్సులై యథుల భువన
ములకు సుచ్యవయితలయి వెలుగునట్టి
దేవతాతతుల శబ్దము లేజరిలుచు
బుట్టుచుండెను సంరట భువనమందు ॥

3337

(10)*గీ॥ మఘవంతుఁడా! యెప్పు మా యాయుధంబులు ప్రహణపరములై పరఁగుఁగాకః
11) నన్మదీయ² మనస్సు లత్యుచ్ఛనంతోషవార్తిరోపలబధి పరయఁగాకః
హోతృవన్నింద³ మా పూతాశ్వముల వేగములు సంరతంబును⁴ డెలఁగుఁగాకః
నట్టులే జను మొందునట్టి రథంబుల మోషము క్రింది గూర్చుఁగాకః

*గీ॥ బరుల బొందుచు ద్వజముల మోషయునట్టి, మా సునైనిక⁵ పంక్తికి ధానమాను
డైన యింద్రియ రక్షిత యగుచు, వీరితి, నమితమైనట్టి యానంద మందుఁగాకః ॥

3338

*గీ॥ అట్టులే యింద్రిదేవః మా యథుల బాణ
ములును సంగ్రామములయందు మోద మలర
శత్రుల జయించుఁగావురః సరల సురలు
మమ్ము రక్షించుదురుగాకః ముమ్మరముగ ॥

3339

(12)*గీ॥ ఓసి: యప్ప: నీవు యోధలో శత్రుల
మనసు మోహ పెట్టి మొనసి వారి
యవయవాళి నెల్ల సలిశయ భస్మంబు
నట్లు⁶ చేయవలదె: యలిశయించి ॥

3340

(13)*గీ॥ నేకలారః మీరు నేరిమి పోయి పరి
త్యర్థిభటుల నెల్ల నదఁచి పెట్టు
డిందు⁷ దెలమి మీకు నెక్కుడు సుఖమును
నిచ్చుఁగాకః ముదిము నిచ్చుఁగాకః ॥

3341

*రచయిత:—రాష్ట్రకూట, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మఘవ: మా కనునట్టి మాన్యాయుధంబులు, (తొ.పా.), 2. మామక సైనికమనస్సులు సంతోషవార్తిరోపల, (తొ.పా.)
3. కలుఁగుఁగాక, (తొ.పా.). 4. మా సునైనిక బృందంబు, (తొ.పా.), 5. మమ్ము రక్షించుఁగావుర ముమ్మర
ముగ, (తొ.పా.), 6. భస్మంబుగాఁగవేయ కలదె కరుణవీడి. (తొ.పా.).

*గీ॥ నేతలారః మీ ప్రహత బాహువు లెల్ల
సుగ్రతరము లొచు నుండుఁగాకః
ననభిభవ్య లొచు సమరెడు మీరలు
వెలుఁగఁగలరునుండుః విశ్వమెల్ల ॥

3342

(14)†క॥ బహు రూపమై తనరుచు
విహరించు మరుత్తతు లతివేలమైనన్
మహిత మౌ శక్తుల న్న
ర్దహరకర మ్మగు గుణౌజ రాజిత మోలేః ॥

3343

†క॥ వెలుఁగులఁ దిమిరమ్ములలో
జలముల నగ్నులఁ బుడములఁ జదలున వరలన్
విలసిల్లుచు బహిరంతర
తలముల గుహలను మరుత్తు తనరారు నదా ॥

3344

(15)†గీ॥ శీర్ష రహితమ్ము లొచు విశీర్షగతులఁ
దిమిర తతుల కమిత్రితఁ దేజము గతి
నగ్నిదగ్ధమ్ముగాఁగ విహయనమున
నసల మూల శక్తిగఁ దగు నమరపతిగ
ననిల శక్తులు విశ్వాన వ్యాప్తి నొందు
విష్ణు శక్తులు వ్యాప్తిత్య విహిత మొనఁగు ॥

3345

సూక్తము—103

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుఁడగు నవగ్రతిరధుఁడు

దేవత—బృహస్పతి, ఆప్సు, ఇంద్రుఁడు, మరుత్తులు

అర్థాంతరము—1

†(1) అతిరూప శక్తులను అతిలఘు గతులమై
సంతటన్ వ్యాపించు నా మనాఘనములన్
అతికాంతి వేగాన సద్గుణముగాఁ బరుగు
లెత్తు వృష కాంతిగతి నెనలేని వేగాన
నింద్ర సహిత మ్మవుచు నెనఁగు సేనలతోడ
అనిమిష శక్తులన్ అఖిలమ్ము వ్యాపించి
విష్ణు శక్తులు సదా విశ్వమ్మునన్ పరలు
జగతి సంరక్షింపఁ బ్రగతులన్ విలసిల్ల ॥

3346

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వెలుఁగఁగలరు గాదె విశ్వమందు. (తా.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†ఇది “ఖిల”మంత్రానువాదములు.

†(2) విశ్వవిజేతగా వెలుగొందు దేవుండు

నిమిషరహితుండైన నిర్జరేశుని కరుణ
విష్ణు శక్తులు వరల విశ్వేందుగఁ డొప్పు
జల శక్తు లొప్పంగఁ జదలంటి విశ్వాన
దుశ్చ్యవనుం డౌచు దుర్ధర్షణుం డౌచు
నతిగూఢమై వరలు నపురూప తేజాల
వైరి వీరులఁ దునిమి మేర పీరుచు వెలిఁగి
పార మెనయని శక్తు లపారమై రాజిల్ల ॥

3347

†(3) ఆనల కాంతులు నిండి అనిల రూపాలతో

భంగు భంగుల మీరు రంగు రంగుల విల్లు
అలరార గగనాన హస్తగత మ్మౌచు
మరుత్నాయక శక్తు లరిమురిగఁ దనరార
జలధార లవి కురియు జగ మెల్ల వింసిల్ల
సంసక్తరహితమౌ సంస్కృష్ట శక్తులన్
సోమాఽమృతపు శక్తి భవదీప్త పానమై
నిత్యదీప్తుల నొసఁగి నిచ్చలున్ వెలుఁగొందు ॥

3348

†(4) రథావళికి రథముకాఁగఁ బథావళికిఁ బథముకాఁగ

గగనవీధి నగజీతగతిఁ బ్రగతిఁ బ్రభంజనము లొప్పుఁ
గాలరథము ననుసరించి గాంతిరథము పయనింపఁగ
సంతరహిత పయనాలను నవిశ్రాంత గమనాలను
అక్షయమౌ రాక్షశక్తు లలరారును నభిలమ్మున
రాక్షస శక్తుల నన్నిటి రాచి రంపమునఁ బెట్టుచు ॥

3349

†(5) శబ్దశక్తి కలిగి వెలిఁగి సకల విశ్వ గోళాలను

సంపరించి కాల రథాన సంవితముగ నహౌజనున
నధివీరుండై తనరుచు నభినత్తుండై వరలుచు
బలవిజ్ఞుండై వెలుఁగుచుఁ బ్రవీరుండై స్థవిరుండై
విశ్వాధిపుండై స విష్ణువు విశ్వేభుఁడుగా వెలుఁగును
జిహ్వాశక్తు లొప్పారఁగఁ జైత్రయాత్ర లొనరించును ॥

3350

†రచయిత:—వాఙ్మయ చుహుద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర”

†(6) విశ్వ విజేతగా విమల సభితాన

సర్వ విద శబ్దాల శక్తులన్ దనరార
మర్మ శక్తులు మీరు మరుద్రాపావకులు
అల్లిదిల్లిగ నలరి అల్లుకొను మొయికులను
జెల్లచెదురుగఁజేసి చెల్వొంద నోజన్సు
ఆంధారలను గురియు జగములో సర్వదా ॥

3351

†(7) శత మన్యు శక్తుల ధృత దివ్య విష్ణుండు

అతి గుహ్యమై భగవదు సపురూప శక్తులన్
దుశ్చ్యవనుఁడై నిలిచి దుర్మార్గులగు శత్రు
తండ్రిలఁ దున్నాడి భగవదు బ్రహ్మాండాల
సర్వస్వమున్ మహా సంక్షేమముల నిలిపి
“అభి”శక్తి సకలము నదమాధమము చేసి
“నాభి”శక్తులు నిలువ నవ్య నవ దీధితుల
నైన్యమై మరుదాళి చలన శక్తుల మెలఁగి
గోళగ్రహపాఁడవకుల చిత్రగతులను నిలుపు
జలశక్తు లొప్పారు జలద మాలలలోన ॥

3352

†(8) చంద్రాఽమృతశక్తి సర్వస్వ మొప్పంగ

దక్షిణాదిని దుష్ట రాక్షసాశిని దునుమ
సర్వ సేనావకుల సకల బాహువులతో
ననిలానిలయోగజాఽదృతాగులు వరల
విజయ యజ్ఞము చేయు విశ్వవిజ్ఞానియౌ
నా బృహస్పతి నేతగ నా విష్ణు కృప నిలుచు ॥

3353

†(9) అగ్నిదేవుం డొకఁడు అనిల దేవుం డొకఁడు

వరుణ దేవుం డొకఁడు వరల నాదిత్యుండు
మహిమాన్విత మ్రొస మానసిక శక్తులన్
దేవ దేవుల సవ్య దివ్య తత్త్వాలతో
శబ్ద శక్తులు జగతి సర్వదా పర్కిల్లు
సర్వవిద గోళాలు సంచరింపఁగ నదా ॥

3354

†రచయిత:—డాక్టరు మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్ర”

*(10) వృత్ర శక్తులఁ దునుము విశ్వేశు హృచ్చక్తి
 సకల జగములఁ జాగిని సర్వ మానసశక్తి
 సంవర్ధనము చేసి సంచలనగతు లొప్ప
 విశ్వగోళావళులు విమల రథములు మీఱఁ
 గాలశక్తులు క్రాలి కాంతిశక్తులు వరల
 విశ్వవిజయము మహావిష్ణువరమై నిలుచు ॥

3355

†(11) దివ్యదేవ యజ్ఞాలను దేజురిల్లెడి మహావిష్ణు
 శక్తితర్వ మెల్ల వెలుగఁగ సహృషముగా జగతిని
 మృతసహితమై తనకు సతత సముద్భూత మ్మాదు
 వర్దిల్లెడి విశ్వమ్మును వరలఁజేయు నెల్లప్పుడు
 విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము వృత్తముగా వర్దిల్లుచు
 నుత్తరోత్తరగతిగా నుపయ్యవరిరలము లొందు ॥

3356

†(12) చిహ్నావములొ శక్తులు సహృషములై వెలుగఁగ
 లోకాళులు గృహములుగా లోలుపర్వముల వరలును
 దివ్యదేవు హృచ్చక్తులు తేజురిలఁగ నజయ్యమై
 “అభి”శక్తులు దూరమై అతిశోకావళుల కెల్ల
 నాకరమై అమితాగ్రంథకార బంధురానఁ
 గొట్టాడును మిట్టాడును నిట్టనిలుపునన్ గూలును ॥

3357

(13)† క॥ జల శక్తులు గగనమ్మున
 భల ఫల ప్రితతతులను గకావికలుగ ను
 జ్వల గతి నొనరించును నద్
 విలసిత శర్మములఁ గూర్చు సర్వేందుర్ కృపన్ ॥

3358

(14)† క॥ స్పర్ధారహిత మ్మామన్
 సార్థక మౌ నోచును ససాధారణమౌ
 వర్ధిత మరుత్తతులను ని
 రర్థకతలు లేని మర్మ నివయము లందున్ ॥

3359

†— అవగాహనలు లేని అతిలోక శక్తులన్
 అన్యోఽన్య సంబంధ అనుబంధ బంధాల
 తిమిరావవృత్తానఁ దివిరి గూవత మీర
 నితర ప్రపంచస్వప్న నేమాత్ర మెలుగక
 తిరుగు దుశ్శక్తు లవి దివ్యరా రహితమై
 అభిల విశ్వమ్మునను అభమాభమమ్ములౌ ॥

3360

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(15) శిరము లేని హయముగతిగఁ జెలఁగు నమిత్రాంధతగతి
 ఒడలు లేని హయశిరముగ నొప్పు శాత్రువాని సదా
 అగ్నిదగ్గమైపోవును నమరేతుని శక్తులమై
 దుష్టశక్తు లెల్ల జగతిఁ దుడిచిపెట్టుకొనిపోవును
 దైవీయమ్మా శక్తులు తనరును విశ్వమ్ములోన
 శ్రేష్ఠములకు శ్రేష్ఠములై చిద్విలాసరూపములై ॥

3361

సూక్తము—103

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుఁడగు నవృత్తిరథుఁడు
 దేవత—బృహస్పతి, అప్పు, ఇంద్రుఁడు, మరుత్తులు
 అర్ఘాంతరము—2

†(1) ఏకైకవీరుఁడై యెనలేని శక్తులన్
 ఎనఁగు శ్రీమహావిష్ణు వసమాన దీప్తిమై
 నిమిషరహిత మౌచు నిచ్చులున్ వసరారు
 గమన రహితమైన కాల శక్తులతో
 ఘనములకు ఘనముగా ఘనతమై వరలుచున్
 వృషభ శక్తులు మీర విశ్వాన వ్యాపించు
 దివ్య దేవాఽఽవశుల దివ్యత్వ మొప్పుఁగా
 నతివేల శత సంఖ్య నమరసేనలు తనరు ॥

3362

†(2) విద్యుత్తరంగాల విమల శక్తులతో
 మరుదాశితో గలిసి మహిత దీప్తులమై
 అజిత రూపమైన అదృశ్య శక్తుల మీర
 విష్ణువే జిష్ణువై విలసిల్ల లోకాల
 ననిమిషత్వమ్ముతో నఖిలమ్ము వ్యాపించు
 దుశ్చ్యవన శక్తులన్ దుర్ధర్ష దీప్తులన్
 సర్వ విజేతగా సకలమ్ము వ్యాపించి
 సృష్టి నేతగ వరలు సృష్ట దాతగఁ దనరు ॥

3363

†(3) “అభి”శక్తి మీఱంగ “నాభి”శక్తులు మ్రింగ
 దుష్ట దానవవితతి దుర్మార్గ రూపాల
 విశ్వ వ్యాపితముగ విస్తృత శక్తులన్
 వ్యాపించ నాదిత్య వైష్ణవీయపు దీప్తి
 దివ్య విద్యుత్తులై లేజరిల మరుదాశి
 సంహరించును సదా సన్మార్గగతి మీఁ
 నుగ్రదీప్తులు సన్మహోజ్జ్వల ధనువుగా
 ననంస క్త శక్తులే అదృతాయుధములుగా ॥

3364

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఆ విష్ణు శక్తులను సతిలోక రూపాలఁ

గాల రహమఃసు నెక్కి వేల తెనయని రీతి
సృష్టి కమిత్రమై సప్తదాయక మౌచు
వేధించి బాధించు పష శక్తు లన్నింటి
విద్యస్త మొనరించి విశ్వ శాంతిని గోరి
జగత్సంక్షేమాల నగణితముగాఁ గూర్చు ॥

3365

(5) †క॥ గతిరీతమైఁ దనరుచు

నతులిత జల సంపదలను సతిలోకమ్మా
ఋత గతిఁ బ్రకృష్ట శక్తుల
సతత మజయ్యముగ నిచ్చు శంపాన్వితమై ॥

3366

(6) †అజపావృత్తము॥*

ఆపారమైన ఓజస్సున నపూర్వగతులు వెలయంగా
సపాదమైన చాలాగ్నులు అపా దరిత రతిఁ దగంగాన్
ద్రవిపా విరూప మేఘాకులు సపాన్న పద సుభరితమై
విపాదమైన విద్యుద్ధతి విపూర్ణ మహచు విలసిల్లున్ ॥

3367

†(7) “అభి”శక్తి మేఘాః సంతరింపఁగజేయ

శతమస్య శక్తులను నతులితగతి వెల్లు
శ్రీవిష్ణుదేవుండు వెలుగు వీరత్వాన
దుశ్చ్యవసుడై సర్వ దుర్దర్శణుడై
శత్రు తండములను సంహార మొనరించి
పంచభూతావకులఁ బరఁగ రక్షించుచున్
విశ్వసృష్టిని శాంతి విమలమ్ముగా వరల
సంక్షేమముల జగతి సదా వర్ధిలజేయు
అంత మెనయని దయాంతరంగము మీఁ
గార్జిత దీర్ఘిగ సృష్టిఁ గాంచి కాపాడులే! ॥

3368

†(8) సోమామృతము ముందు సొంపుగాఁ జెలువొందఁ

బంచభూతామృతములు ప్రపంచాన వర్తిల్ల
సృష్టి యజ్ఞ మౌచు సృష్ట పృజ్ఞగ వెలుగు
నా బృహస్పతి శక్తి ఆమల దక్షిణగతుల
శత్రు విద్యస్తమ్ము మిత్ర దీప్తుల నెరపి
అమర సేనల శక్తి ఆపురూపమై వెలయ
మరుదాః విశ్వాన మర్మ శక్తులఁ దిరుగు
సభి శక్తులను సదా అభిభవ మొనరించు ॥

3369

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్భిష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-ప్రవృత్త”

*“అతిధృతి”వృందము. (19)

*(9) ఇంద్రునకు వృష్ణుడై యెనలేని శక్తులన్
 వరుణునకు రాజుగా నిరత నిర్జర గతుల
 మరుదాళి కన్నిటికి మహిమాన్విత మృపుచు
 ద్వాదశాదిత్యులను దగ వైష్ణవీయమై
 ఆతిమానసపు శక్తి సంతయున్ బాలించు
 దివ్య దేవాఽఽవళల సవ్య దీప్తులు వరల
 శబ్ద శక్తులు విశ్వ సంక్షేమములు గూర్చు
 చలన గతులను గోళ జాలాలు వర్తిల్ల
 దేవదేవుని మహిత దివ్య ప్రదక్షిణల
 నాత్మ ప్రదక్షిణల సన్నియున్ భృమియించు ॥

3370

†(10) విశ్వ సృష్టి సంజాతము విమల శక్తి వర్ధిల్లును
 బ్రాహ్మ తత్త్వ మెల్ల వెలసి తాఢి రూప దీప్తు లిచ్చు
 హృదయ రూప దివ్య దీప్తి సదిమలగతి విలసిల్లంగ
 నఖిలమ్మున వ్యాపించెడి ఆకర్షణ శక్తి తతుల
 నప్రతిహతగతి మీఱంగ సతిలోకపు శక్తులతో
 నన్నింటిని సధిగమించి మిన్నులకే మిన్నులుగాఁ
 గన్నులకే కానరాక వెన్నుని విన్నాణంబున
 విశ్వగోళ పుంజా లవి విమల రథములన్ వరలఁగఁ
 గాల శక్తి కాంతి శక్తి క్రాళింగఁ జలన గతుల
 వృత్తాసుర దుష్ట శక్తిఁ జిత్త్రవదలు చేయునులే ॥

3371

†(11) విశ్వసృష్టి శత్రువులను విధ్వస్తము కావించుచు
 సజయ్యమౌ శబ్దరూప నిజ శక్తుల నిర్నిద్రిత
 నిరతమ్మును వెలుఁగొందఁగ నిఖిలమ్మును విస్తరిల్లి
 ఋత శక్తులు మహితములై సతతమ్మును వ్యాపి నొంద
 సృష్టి స్థితి గతులు సదా చెల్వొందఁగ నిత్యరతుల
 ఆత్మ ప్రదక్షిణలను సఖిల పరిభ్రమణచేసి
 అధిదేవుని ప్రదక్షిణల ననునిత్యము చేయుచుండి
 ఉత్తర దిగ్భానాలను సుపర్యవరి లోకాలకుఁ
 బయనించును సర్వ లోక భవనా లవి భువనా లవి
 దివ్య దేవ శక్తి మీఱ సవ్య నిత్య తత్త్వగతుల ॥

3372

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్భిష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభాష్ట”

†(12) అతిలోలమై వెలయు నా చిత్త వృత్తు లవి
 ప్రతిలోడ శక్తులన్ అతిగ చరియించులేః
 ఆ చిత్తమును గట్టి అమృతంపు హృచ్చక్తి
 అతిదేలగతితోప నతిలోకమై వెలయు
 లోక గృహోపవశుల లోలుపత్వము మీఱ
 నాభిశక్తులఁ దుర్గించు “నభి” శక్తిఁ దున్నాడి
 లోకాల శోకాలఁ బోకార్చి మిచ్చిర
 అంభతమనము నెల్ల సంతరింపఁగఁజేయు
 నిందు విష శక్తులను నిర్దహమ్ముగఁజేసి
 విశ్వ కళ్యాణమున విస్తరిల్లఁగఁజేయు ।

3373

†(13) అతిప్రకర్షమైన అపురూప శక్తితో
 విశ్వ రుభ సంక్షేమ విమల సుఖములఁగూర్చి
 అమల మరుద్గణము లమృత శక్తులఁ దనర
 జ్వాల బాహువులతోఁ గ్రాలఁగా ననలమ్ము
 శంపాలతగ వెలిగి యిందైన టిప్తాశి
 సప్రతిహతశక్తి నా విష్ణుదేవుండు
 సర్వధారకుఁ డౌచు సర్వ ధారకుఁ డౌచు
 సంచరింపఁగఁజేయు సంచరింపఁగఁజేయుఁ
 జండ ప్రచండ మా చండభాసుల కోటి
 కోట్ల దీప్తుల వరలు గూఢశక్తులు తనర ॥

3374

†(14) ఓజోరహితమైన బ్రాజిత స్పర్శతో
 గూఢతమమును బోలు బాధాఽజ్ఞతల నెల్ల
 మరుదాశి శక్తులే మహిత సేనగ నిలిచి
 స్పర్థా రహిత మహా సకలౌజసుర్ పరల
 ఆదానములు మీఱు నఖిల ప్రధానాల
 నన్మోఽస్య సంబంధ మనుబంధ బంధాలు
 దివ్య దీప్తులతోటి లేజరిల్లఁగ జగతి
 మంచినే వెంచుచున్ దుర్గించుచున్ తెదులనే
 విశ్వ సంరక్షణము విజయ భరితమ్ముగా
 శ్రీమహాపెష్టువే చెన్నొండఁగఁజేయు ॥

3375

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(15) ఆద్యంత మ్మలరు శిరము అమరని ఆరిన దీప్తిః
 అంతతమన మమిత్రముగ నావలికే తొలగిపోవు
 అగ్ని రూపమై విశ్వము ఆద్యుతముగా వెల్లును
 అగ్ని దగ్ధమై సత్వము అణగారును రూపు మాని
 విష్ణు శక్తి వర్ధిల్లగ విశ్వ విజయవరమై తగు
 తోకకంటకమ్ములైన భీకరారితతి వధించు ॥

3376

సూక్తమ్—104

ఋషిః—అష్టతో వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—తిర్తిప్తుష్

(1) అసావి సోమః పురుహూత తుభ్యం హరిత్యాం యజ్ఞమువ యాహి తూయమ్ ।

తుభ్యం గిరో విప్రీరీరా ఇయానా దదన్తిర ఇన్ద్ర పిబా సుతస్య ॥

1213

(2) అప్పు ధూతస్య హరివః పిబేహ స్వభిః సుతస్య జతరం వృణన్త ।

మిమిక్షుర్యమద్రయ ఇన్ద్ర తుభ్యం తేదీర్హర్దస్య మదముక్తవాహః ॥

1214

(3) పోగ్రాం పీతిం వృష్ట ఇయర్మి సత్యాం ప్రియై సుతస్య హర్యశ్వ తుభ్యమ్ ।

ఇన్ద్ర దేనాభిరిహ మాదయన్త దీభిర్విశ్వాభిః శచ్యా గృణానః ॥

1215

(4) ఉతీ శచీవస్తవ వీర్యేణ వయో దధానా ఉశిజ ఋతజ్ఞాః ।

ప్రజాపదిన్ద్ర మనుషో దురోణే తస్మర్గ్గణస్తః ససమాధ్యానః ॥

1216

†రచయితః—వామ్యయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. వీరా ఇయానా దదన్తిర ఇన్ద్ర, 2. సుతస్య, 3. మద్రయ ఇన్ద్ర, 4. వృష్ట ఇయర్మి,

5. దధానా ఉశిజ ఋతజ్ఞాః. (వ్యా.ప్ర.)

(5) పగిణితిభిష్టే హర్యశ్వ సుప్తాః సుషుమ్నస్య పురుషో జనానః ।

మంహిష్ఠామూతిం వితిరే దధానాః స్తోతార¹ ఇన్ద్ర తవ సూన్యతాభిః ॥

1217

(6) ఉప బ్రహ్మణి హరివో హరిభ్యాం సోమస్య యాహి పీతయే సుతస్య ।

ఇన్ద్ర త్వా యజ్ఞః శమమాణమానద్ దాశ్వాగ్² అన్యధ్వరస్య పృతేతః ॥

1218

(7) సహస్రవాజమభిమాతిషాహం సుతేరణం మఘవానం సువృక్తిమ్ ।

ఉప భూషన్తి గిరో³ అవ్రతీతమిన్ద్రం నమస్మా జరితుః⁴ వనన్త ॥

1219

(8) సప్తాపో దేవీః సురణా అమృతా యాభిః సిన్ధుమతర ఇన్ద్ర పూర్పిత్ ।

నవతిం స్తోత్యా నవ చ నృవస్తీరేవేభ్యో గాతుం మనుషే చ విస్యః ।

1220

(9) అపో మహిరభిశస్తేరముజ్జౌ⁵ ఒజాగరాన్వధి దేవ⁶ ఏకః ।

ఇన్ద్ర యాన్త్యం వృత్రతూర్యే చకర్త తాభిర్విశ్వాన్తన్త్యం పుష్యష్యాః ॥

1221

(10) ఏరేణ్యః కృతురిన్ద్రః సుశన్తిరుతాపి దేనా పురుహూతమీదే ।

అర్దయద్వృత్రమకృణోదు తోకం ససాహే శకర్యః వృతనా⁷ అభిష్టిః ॥

1222

1. స్తోతార¹ అన్ద్ర, 2. దాశ్వాగ్² అన్ద్ర, 3. గిరో³ అవ్రతీత, 4. వనన్త, 5. దేవ⁵ ఏకః,

6. వృతనా⁶ అభిష్టిః. (వ్యా.వృ.)

(11) జనం హవేమ మమహమిన్ద్రమస్మిన్ భరే నృతమం వాజసాతా ।

శృణ్వస్తముగ్రమూతయే సమత్స ఘ్నస్తం వృతాగ్రీ సంజితం ధనానామ్ ॥

1228

సూక్తము—104

ఋషి—వైశ్వామిత్ర్యుడు అష్టకుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)*క॥ పురుహూతః సికు సోమము

కర మభిషుతమయ్యోగాదేః కాపున నీ స

ద్ధరియుగముతోడ నిష్టికి

వీరవీరః ఇనుదెమ్ముః నీపు పీఠి దలిర్చన్ ॥

3377

*గీ॥ వివ్రవీరము లగు నుతుల్ విపుల గమన

వంతములుగా వెలుంగుచు వాసపుండః

నిన్నుఁ దనియింపఁబోవును నిశ్చయముగఁ

గాన సోమము ద్రావుముః పూని నీపు ॥

3378

(2)*గీ॥ అభిషవ గ్రావ లెల్ల నిన్నతిశయముగఁ

దృప్తిఁ జేయంగ సోమము దీసియుండె

నట్టి సోమము నీ యజ్ఞమందుఁ ద్రావి

మదముచే వృద్ధిఁ గాంచుచు ముదము నొందు ॥

3379

(3)*గీ॥ వర్షకుడవైన నీకయి వాసపుండః

సోమమును బ్రేరణముఁ జేతు నీమ మలర

శక్తిచే బుద్ధిచేతను జారు శుద్ధి

కర్మలం దృప్తి నొందుము నిర్మలముగ ॥

3380

†వ్యాకర్తవ్రతి 14వ సంపుటము 57.51) పుటలలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వైశ్వామిత్ర్యుడు అష్టకుడు”గాను దేవత “ఇంద్రుడు”గాను వ్రాసి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “అష్టకుడు” ఋషిగాను “ఇంద్రుడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. బోయెను (తా.పా.)

(4)*గద్యము॥

శక్తివదించిరి: నీ రక్షణముచేఁ బ్రజ్ఞోపేత మగు నన్నమును దరియించుచున్నవారై నిన్నే
కోరుచు యజ్ఞమును దెలిసికొనుచున్న వారలై యంగిరస్సులు యజమానుని యజ్ఞ
గృహమునందు నిన్నభినుతించుచు మదింపుచున్నవారలు ॥

౩౩౨

(5)*గీ॥ హరిత వర్ణాశ్వమా: స్తుతి నంది సుఖము
కలిగియుండెడు నీయొక్క వెలుగుదాన
కర్మముల స్తోత్ర తెల్లరు నిర్మలముగ
నీదు రక్షణ గోరుచు నిలిచియుండు ॥¹

౩౩౩

(6)*గీ॥ హరితవర్ణాశ్వములఁ గల్గు హరి విభుండ:
సోమపానంబునకు నీవు నీమ మలరఁ
బరిబృథములైన మా సురుచిర సమస్త
సుతులఁ గాంచంగ రారమ్ము మతిఁ దలంచి ॥

౩౩౪

*గీ॥ సోమభాగము నిన్నింద్ర: నీమ మలరఁ
బొందుచున్నది యాగంబు నంద మొప్ప
కనుగొనుచు నీవు మిక్కిలి కర్మ ఫలము
నిచ్చుచున్నావు నర్వము మెచ్చనటుల: ॥

౩౩౫

(7)*చ॥ ఆపరిమితాన్నముం గలిగి యంతట హింసక హర్త యౌచుఁ దా
నెప్పుడు ధనాధ్యుడై వెలిగి యెంతయు సోమమునందుఁ గేరి యా
రిపులను ద్రొంచుచున్ స్తుతివరీచుఁడుగా వెలుగొందు నిందు ॥
ష్కవట సుతుల్ స్తుతించుచుఁ బ్రశస్తముగా విలసిల్లుచుండెడున్ ॥

౩౩౬

(8)*గీ॥ ఇంద్ర: నీ యాజ్ఞచేతనే యెనఁగు సప్త
నదులు హింసల² బొంక నడచుచుండె
చానవా: నీవు పురబేత్త వగుచు నదుల
సింధువును వృద్ధిఁబరచితి శీకరముగ ॥

౩౩౭

*రచయిత:- కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

†వ్యాకృతపరి 14వ సంపుటము 5^వవ పుటలో నీ సూక్తములోని 5వ ఋగనువాదములుగా నీ క్రింది పద్యములు
రెండును వ్రాయఁబడి కొట్టివేయఁబడినవి. ఇవి తొలి పాఠములు.

(5)*గీ॥ హరిత వర్ణాశ్వములఁ గల్గు హరివిభుండ:
సోమ పానంబునకు నీవు నీమ మలరఁ
పరిబృథములైన మా సురుచిర సమస్త
సుతుల గాంచుచు రారమ్ము మతిఁ దలంచి ॥ (159)

గీ॥ సోమభాగము నిన్నింద్ర: నీమ మలరఁ
బొందుచున్నది యాగంబు నంద మొప్ప
గనుగొనుచు నీవు మిక్కిలి కర్మ ఫలము
నిచ్చుచున్నావు కావదే: మెచ్చనటుల ॥ (160)

1. నిచ్చుచున్నావు కావదే: (తా.పా.), 2. నదులు హింసితలై వేగ నడచుచుండె, (తా.పా.)

*గీ॥ నచతినప సంఖ్యగా నొప్పు నదులు సకల
దేవతా కాంక్షితంబైన దివ్య హవ్య
భాగమునకును¹ నజ్జన భోగమునకు
నదుల మార్గంబుఁజూపితి నదయ నింద్ర! ॥

3387

(9)*గీ॥ ఇంద్ర! యభిహింసకుండైన వృత్రువలన
జలము సడిపించినాడ వా జలములందు
నొక్కరుండవె యింద్ర! నీ పూర్ణితముగ
సప్రమత్తుండ వై తుష్టి నమరుచుంటి ॥

3388

*గీ॥ వృత్రహతునుని జంపెడు వేళ యందు
నెట్టి యప్పుల స్పృష్టించి తీవ్ర పీరి
నట్టి యప్పులచే నింద్ర! యభిలమైన
తనువునకు వృద్ధి గల్పించ తనిసినావు ॥

3389

(10)*గీ॥ వీరుడై కర్మచే జాల వెలుగు నింద్ర!
డతని స్తుతి వాక్కు సులియించు చురుచుండె
మరియు నాతఁడు వృత్రుని² మాన్య బలము
గొనుచు దునుమాడె షేమము గూర్పఁ దలంచి ॥

3390

*గీ॥ అసుర హతకుని జంపుచు నదికమైన
సుప్రకాశంబు గల్పించె సుర విభుండు
శక్తుడైనట్టి యింద్ర! యశత్రు బృంద
నైనెనికుల నెల్లఁ బరిమార్చె సత్వరముగ ॥

3391

(11)*గద్యము॥

ఈ సంగ్రామమందు వృద్ధి బొందుచున్నట్టియు మా యాహ్వానమును వినునట్టియు నుగ్ర
మైనట్టియు, యుద్ధములయందు శత్రువులను హింసించుచున్నట్టియు, శత్రువులఁ
జంపుచున్నట్టియు, శత్రు దనమును హరించుచున్నట్టియు, నింద్రుని అన్న
లాభమునకు రక్షణరొజు కాహ్వానించెడను ॥

3392

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. భాగము నిమిత్తమును జన భోగమునకు, (తా.పా.), 2. కరము బలము. (తా.పా.)

సూక్తము—104

ఋషి—వైశ్వామిత్రుఁడైన అష్టకుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) సోమాఽమృతము సృష్టి సౌభగొందుచుండు
 సృష్ట చేసెడి మహా సృష్టి యజ్ఞమ్ముగాఁ
 గాంతి పుంజాలతోఁ గ్రాలఁగా సోమమ్ము
 స్వీకరించుచునుండుఁ జిద్ విలాసముగా
 విష్ణు శక్తుల దీప్తి విలసిల్లుచుండఁగా
 శబ్ద శక్తులు స్వచ్ఛచైతన్యమొనఁగఁ
 దండిపుత్రుల భాతిఁ దగఁ గాంతి వెలుగ
 నాదిత్య దీప్తు లవి అంతటన్ రాజిల్లు ॥

3393

†(2) మృతిని బొందిన యట్టి మిట్టి జరము రీతి
 సృష్టి శక్తులు వీడి సురిగిపోవుచునుండు
 ఆత్మరూపము భాతి నంతర్గతపు శక్తి
 సుతుఁ డుద్భవించు గతి సృష్టి తనరారులే
 గృహరాజు శక్తులన్ గ్రాలు సలిలము భాతి
 నంతర్హితమై పోవు నతిలోక దీప్తులన్
 జంద్రశక్తులు మీరు చదలంటు సోమమ్ము
 సాంద్రగతి విశ్వాన జగ మెల్ల వ్యాపించు ॥

3394

†(3) వర్షధారల నిచ్చు వాసపుఁ డెప్పుడున్
 సృష్టి జల శక్తులకు సృష్టగా నిలుచు
 నీటి నావిరిగాఁగ నిండు రవి పీల్చఁగా
 నిత్య శక్తుల మొయిశు లత్యంతము జలము
 లఖిల గోళాఽఽవశుల నద్భుతముగా నీయ
 భూతపంచక క్రియలఁ బూతమ్ముగా నెఱపు ॥

3395

†(4) అగ్ని తేజ మ్మొప్ప నఖిలమ్ము నిండి
 సృష్టి నాహారమును సృష్టగా నిలుపు
 దివ్య శక్తులు మీఱఁ దేజరిల్లంగ
 ఋత శక్తులను యజ్ఞ గతు లొప్పు సృష్టి
 అతిలోకగతి వెలయ నాదిత్య శక్తులు
 వీర్యవత్తరములై విలసిల్లు జగతి
 ఉత్తమత్వము వెలయ సుజ్జ్వల స్థితిని
 సర్వ సఁస్కృత్య మై శర్మశక్తులు వెలుగు ॥

3396

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(5) కర్మ సాక్షిగ సృష్టిఁ గర్మ రక్షణ కలదు
 కర్మ లో విశ్వమ్ము కదలాడుచుండుఁ
 గర్మ సాక్షియుఁ గూడఁ గదలాడు సహగతి
 విశ్వ శక్తులు సృష్టి విమలమై వర్ధిల్లుఁ
 గర్త ఆధారముగఁ గర్మమ్ము వెలుగుఁ
 గర్మ రూప మౌచుఁ గర్త తనరారులేః
 కర్మ కర్తలు సృష్టిఁ గాగ్రిలు కర్త కర్మలుగా
 నిత్య చైతన్యమై నెగడొందుచుండు ॥

3397

(6) సోమాఽమృతపు శక్తి సౌంపుగా వరలు
 విశ్వ సృష్టిని నదాః విమల శక్తుల నొనఁగి
 సృష్టి సఃస్థితి శక్తిఁ జెల్వొంద నింపు
 తండ్రి పుత్రుని భాతిఁ దగ శబ్ద శక్తి
 బ్రహ్మణిగ వెలిగి బ్రహ్మ దీప్తుల నొనఁగు
 నిత్య సత్యమ్ముగా సత్యంత దీప్తమా
 సఖిలాండముల నిండి అద్భుతావహముగా
 ఋత శక్తులను సృష్టి నతిలోక గతి నిలుపు ॥

3398

†(7) అతి సహస్రమై అద్భుత పదశక్తి
 సృష్టి సర్వస్వమ్ము చెల్వొందుచుండు
 మఘవంతుఁడై విష్ణు వఘరూపములఁ బాపి
 నిత్య సత్యము నిలిపి సత్య దీప్తులు తనర
 అఖిల లోకాఽఽవశులు అద్భుతముగాఁ దిరుగు
 జగత్ సాక్షిగ మహా జగన్నాటక కర్త
 సర్వ సృష్టిని నడవ నకలమ్ము నెఱపు
 సృష్టి యజ్ఞమ్ముగా సృష్టయే యజ్ఞమా ॥

3399

†(8) నవ్య నవతులు కాఁగ దివ్య సృష్టిని నదాః
 వంచ భూతాఽవశులు పరఁగుచునుండులేః
 సృష్టి వ్యవస్థలో సృష్ట వ్యవస్థలో
 నిష్ట పూర్తములుగా నెల్ల శక్తులు నిల్చు
 జల శక్తు లవి యెల్ల జగతి వర్ధిల్లుఁగా
 సప్త భేదాలుగా సర్వాన విలసిల్ల
 నింద్ర దీప్తులతోడ నెనఁగు జల శక్తులే
 గానరీతులతోడఁ గాగ్రిలు విశ్వమ్ముందు ॥

3400

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) ఏకైక దేవుడై యెనఁగు నీకుండు

వృత్తి శక్తుల సృష్టి జిత్రవచనా జేసి
జల శక్తులను నిలుపు చదలంట విశ్వాన
అమృత దీపులు వరల నఖిల సంస్కృతిలో
నిత్య చైతన్యమై సత్య శక్తులు తనర
జల శక్తులు నిఖిల జగములను నిండఁగా
నాభి శక్తుల నిలిపి నవ్య తత్త్వాలతో
సృష్టినే కాపాడు సృష్ట పృథీకగా ॥

3401

†(10) వృత్తిశక్తులఁ దునిమి విపుల విశ్వములో

నిత్య చైతన్యముగ సత్య జలనాభినే
నదమలముగా నిలిపి స్వచ్ఛతల్ మెఱయ
సృష్టి కృతువును జలము సృష్ట శక్తిగ వెలుఁగ
జగతిదాహముఁ దీర్చి జగజ్జేలు సామిగా
అదృష్టగతితోప నఖిలాన నిండుచున్
లోకాల శోకాలఁ బోకార్చి సర్వదా
“అభి” శక్తులను దుగ్గించి అదృతమ్మా వృతస
శక్తుల విశ్వాన సందీప్తమై తనర
శబ్ద దీపులతో నిశ్శబ్ద శక్తులు మీరు ॥

3402

†(11) విశ్వ వ్యాపితమైన విమల శక్తులతో

వృత్తాసురుని మహా చిత్రవచ చేయుచున్
జలనాభులను నిలిపి జగద్దాహముఁ దీర్చి
రాజాధిరాజుగా రాడిల్లు దేవుండు
అశ్వశక్తులు మీఱ అపురూపగతి నిల్చు
విష్ణువే యింద్రుడై విలసిల్లఁగా జగతి
సృష్టి సంస్థితిగతుల సృష్ట రూపము వెలయ
సత్య శక్తులరతుల నిత్యమై తనరు ॥

3403

సూక్తము—104

ఋషి—వైశ్వామిత్రుడైన ఆప్తకుండు
దేవత—ఇంద్రుండు

అర్థాంతరము—2

†(1) సోమ శక్తులు జగతి శుభృతన్ వరలు

సృష్టి యజ్ఞములో సృష్ట పృక్కియ కాఁగ
నశ్వశక్తులు మీఱ నఖిలమ్ము నిండి
శీఘ్రచలనమ్ముతోఁ జిద్విలాసమ్ముగా

శబ్ద శక్తులు జగతిఁ జదలంటి నిలువ
 వీరత్య మెడలంగ విస్తృతి శక్తులన్
 అదృతాఽమృతధార లపురూపమై తనర
 నిత్య నూతన శక్తి నిఖిలమౌ జగ మొప్పు ॥

3404

†(2) తెల్లతెల్లని దివ్య తేజాలు వరలంగ
 విశ్వశక్తులు వెలుఁగ నశ్వరగతులమై
 సృష్ట పుత్రుని సృష్టి జరర శక్తులుగా
 సోమాఽమృతమ్ము నే సొబగొందఁగాఁ బొందు
 నిత్య సంస్థితి శక్తి సత్య హృష్టులు వరల
 సృష్టి సర్వస్వమ్ము చెలఁగుచుండును నదా ॥

3405

†(3) సర్వ విశ్వమ్ములో సత్యదీప్తులు వరల
 భుచ్చగ్నిగా జగతి హున్యత త్వమ్ముతో
 నిత్యాన్విత మౌచు మృత్యు సహితమౌచు
 విశ్వ సంపదలెల్ల నశ్వశక్తులు తనరు
 దీ సంపదలతోటి దేదీప్య మానమై
 ఋత పుత్ర శక్తులే సతత నిత్యమ్ముగా
 జగతిలో వెలుఁగొందు జగదీశ కృపతోడ
 నగణిత శక్తులన్ అదృతావహముగ ॥

3406

†(4) సత్య దర్శాలతో నిత్య దీప్తులు వరల
 సృష్టి సంస్కృతి శక్తి చెల్వొంద విశ్వాన
 పీఠ్యవ త్రరమైన విమల శక్తులు మహా
 తేజాలతో జగతిఁ దేజరిల నిత్యమ్ము
 యుద్ధ రంగాలలో యోధగాఁ దనరారు
 మహాసీయమై వెలయు మనుశక్తి సర్వమ్ము
 కాలగతుల నిలిచి క్రాలు ఋత శక్తులను
 వేల లెనయని రీతు లాలవాలము కాఁగ ॥

3407

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(5) సృష్టి సుమమ్నగా సృష్ట వెలుగొందఁగా
 నిష్ట పూర్తముగా నెనఁగు నఖిలమ్ము
 సత్య శక్తుల తోటి సర్వవిశ్వము వెలుగు
 నిత్య రూపముగా నిఖిలమ్ము నిలుచు
 శాశ్వతాఽశాశ్వత శర్మ తత్వాలతో
 సకల సృష్టియు నిండు సర్వేశు కృప మీఱ
 మహిత రూపమ్ముగా మాన్యమై నిలుచు
 నిత్య సంచలనగతి నిర్నిద్రాశక్తులన్ ॥

3408

†(6) కాంతి క్రాంతిలతోటి కాంతులై వెలుగ
 విశ్వరూపమ్ములో విమల దీపులు మీఱ
 బ్రహ్మణి శక్తులే వరలఁ బ్రకృతి గాఁగ
 సృష్టి శక్తులు బింబ సృష్ట రక్తులు కాఁగఁ
 దేజురిలు లోకాలు దివ్య ప్రతిబింబమై
 కాల రథమున సాగి క్రాలుచుండఁగా
 సృష్టి యజ్ఞము జరుగు సృష్ట దీపులు మీఱ
 వ్యష్టి సమిష్టులుగ నిష్ట పూర్తముగాఁగ ॥

3409

†(7) శబ్దశక్తులు తనర నిశ్శబ్దశక్తులు వరల
 ఆమర శక్తులతోటి అఖిలమ్ము నిండుచున్
 పుత్రరూపమ్ముగా మిత్రగతి జగతి తగ
 ఉషశక్తి విశ్వాన ఉజ్వలమ్ముగ వెలుగ
 మృత్యు రహితమైన సత్యశక్తులు సదా
 విశ్వాన రాజిల్లు నశ్వ శక్తులు తనర ॥

3410

†(8) నవ్య నవమై తనరు నవతి శక్తులతో
 ప్రకృతి రూపము వరల భవ్య దీపమ్ముగాఁ
 బంచభూతాఽవశులు నంచితముగా వరలు
 అనలములు సలిలమ్ము లనిలమ్ము లాకాశ
 పృథ్వీ లెల్లను గూడఁ బూర్ణ శక్తులతో
 తనరారు విశ్వాన తరణి దీపులతో
 ప్రకృతియే గానమై వికృతియే గానమై
 కృష్ణశక్తులు వెలయ విష్ణు శక్తులు తనరు ॥

3411

†(9) ఏకైకదేవుడె యెసఁగు విశ్వాన

నిత్య దీప్తులతోటి సత్య శక్తులు వరల
ఆతిలోక దీప్తమై అద్భుతముగా వెలుఁగఁ
బ్రకృతి సంపద లెల్ల వికృతి రూపాలతో
బహుగతులతో నిలిచి అహరహము వెలుఁగొందు
జల“నాభి”నే మ్రింగు ఖల వృత్తు పథియించి
యిందుగ్రిండు సర్వదా యెసఁగు జల దాతగా
విశ్వేశు కృప మీఱ విశ్వ సంక్షేమాల ॥

3412

†(10) “అభి” శక్తులన్ మీటి “నాభి” శక్తుల మ్రింగు

వృత్తాసురుని మహా చిత్రవదగాఁ జేసి
సృష్టి శక్తుల నిలిపి సృష్ట శక్తుల నిలిపి
పురుహూతుఁడే దివ్య పూర్ణ శక్తులు మీఱ
లోకాల నెల్లపుడు శోకాలఁ బోకార్చి
నైస్య శక్తులఁ గాంతి శర్మశక్తులు వరల
దివ్యతా భరితమై నవ్యతా జరితమై
సృష్టి కృతువును జేసి సృష్ట ఋత చక్రాన
వ్యష్టి సమిప్తులుగ నఖిల విశ్వము తనర
సౌర శక్తులు మీరుఁ జారు సృష్టిని నదా ॥

3413

†(11) వృత్త శక్తుల నెల్లఁ జిత్ర చిత్రముగా

వధియించి జల“నాభి” వర్ధిల్లఁగాఁ జేసి
సత్యగతి వరలంగ నిత్య రతి తనరంగ
సత్య శక్తుల మహా చారు విశ్వము పరల
సలిల శక్తులు సృష్టి జలద మాలలు కాఁగ
జలదారలు గురియు జగమునే రక్షించు
రారాజుగా జగద్దరాజుగా సృష్టి
విష్ణువే ఇంద్రిందై వెలుగొందఁగాఁ బ్రకృతి
వికృతి రూపాలలో విశిష్ట దీపాలుగా
మహిత శక్తులతోటి మాన్యమై వెలుఁగొందు
మర్మ దీప్తులు వెలయ సర్మ శక్తులు తనర
మహిమాన్వితం బౌచు మహనీయ గతి నొందు ॥

3414

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—105

ఋషిః—కౌత్స్యో దుర్మిత్యః సుమిత్రో వా

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—ఉష్ణిక్; 1-గాయత్రీ వా; 2,7-పిపిలికమధ్యా; 11-తిర్ఘ్వుః;

(1) కదా వసో స్తోత్రం హర్యత¹ అవ శ్మశా రుధద్యాః ।

దీర్ఘం సుతం వాతాప్యాయ ॥

1224

(2) హరీ యస్య సుయజా వివ్రతా వేరర్వనాను శేషా ।

ఉభా రజీ న కేశినా పత్తిర్దన్ ॥

1225

(3) అవ యోరిన్ద్రః పాపజ² ఆ మర్తో న శశ్రమాణో బిభీవాన్ ।

శుభే యద్యుయుజే తవిషీవాన్ ॥

1226

(4) సదాయోరిన్ద్రశ్చర్కృష³ ఆగ్ం ఉపానసః సపర్యన్ ।

సదయోర్వివ్రతయోః శూర⁴ ఇన్ద్రః ॥

1227

(5) ఆధి య స్తస్థో కేశవన్తా వ్యచన్వన్తా న పుష్త్రైః ।

వనోతి శిష్యాభ్యాం శిప్రిణీవాన్ ॥

1228

1. హర్యత² అవ శ్మశా. 2. పాపజ². ఆ మర్తో, 3. చర్కృష² ఆగ్ం² ఉపానసః,

4. శూర² ఇన్ద్రః. (వ్యా.వృ.)

(6) పా॒స్త్రోద్ధృ॒ష్వోజా¹ ఋ॒ష్వేభి॑న॒త॒త॒ శూ॒రః శ॒వసా॑ ।

ఋ॒భుర్న క॒ర్తు॑భి॒ర్మాత॑రి॒శ్వా ॥

1229

(7) వ॒జ్రం య॒శ్చ కే॒త్ర సు॒హనా॑య ద॒స్యవే॑ హిరీ॒మశో హిరీ॑మాన్ ।

అ॒రుత॑హనురద్భు॒తం న ర॒జః ॥

1230

(8) అ॒వ నో వృ॒జినా శి॑శీ॒హ్యుచా వ॑నేమాన్మ॒చః ।

నా॒బ్రహ్మ॑ య॒జ్ఞ² ఋ॒ధగ్ధో॑ష॒తి త్వే ॥

1231

(9) ఊ॒ర్ధ్వా యత్ తే త్రే॒తిశీ భూ॑ద్య॒జ్ఞస్య॑ ధూ॒ర్షన్ స॒దృన్ ।

స॒జూర్నా॒వం స్వ॑యశ॒సం స॒చాయోః ॥

1232

(10) శ్రీ॒యే తే పృ॒శ్నరు॑వసే॒వసీ భూ॑చ్ఛ్రీ॒యే దర్శి॑ర॒రేపాః ।

య॒యా స్యే పా॒త్రే సి॒ంచ॒స⁴ ఉత్ ॥

1233

(11) శ॒తం వా యద॑సు॒ర్య పృ॒తి త్వా సు॒మిత్రో⁵ ఇ॒తాస్తోద్ధృ॑త్మిత్ర ఇ॒తాస్తోత్ ॥

ఆ॒వో యద్ద॑స్యహ॒త్యే కు॒త్సపు॑త్రం పా॒వో యద్ద॑స్యహ॒త్యే కు॒త్సవ॑త్సమ్ ॥

1234

ఇతి

అష్టమోఽష్టకే పంచమోఽధ్యాయ

సమాప్తః

1. దృష్వోజాఽఋష్వేభి, 2. యజ్ఞఽఋధగ్, 3. భూంచ్ఛ్రీయే, 4. సించసఽఉత్,

5. సుమిత్రోఽఇతాస్తోద్ధృత్మిత్రోఽఇతా. (వా॒.ప॒రి.)

సూక్తము—105

ఋషి—దుర్మిత్యుడు లేక సుమిత్యుడు†

దేవత—ఇంద్రిడు†

(1)*గద్యము॥

వాసయితః యింద్రిః కుల్య ఉదకము నవరోధించి వారించునట్లు కామయమానుండ వగు
సీతాజకు మా స్తోత్రము నవనత్రయరూపమున వచ్చిన సోమమును నుదకదానమునకై
యెప్పు డవరోధింపఁగలదు? ఏ కాలమున నివారింపఁగలదు? ॥

3415

(2)*గద్యము॥

ఏ యింద్రిని హరిత వర్ణాశ్వములు సుశిక్షితములు, విశిష్టకర్మలు, నరణకుశలములు,
వశిష్ట స్త్ర పుంస్త్రవంతములో, యా యుధయములు ద్యావా భూముల పలెఁ
బ్రకాశించుచున్నవి. ఇంద్రిఁడా! నీ పట్టి వానికి స్వామి వగుచు
ధనము నొసంగుచు దనాదులను గోరుమా! ॥

3416

(3)*గీ॥ ఎవఁడు మనుజుని బోలుచు వృత్ర యుద్ధ

మందు భీతిని జెందునో, యట్టి యింద్రిఁ
డా మరుత్తులతో, గూడె నతి శుభంబు
గొలెల వృత్రాభియోజితగా వెలుంగు ॥

3417

(4)*చ॥ మనుజునకున్ విశేషముగ మాటికి మాటికి దాను ధీర్మతితో
ధన చయమున్ బ్రశస్త మగు దానిని దాన మొసంగ నెక్కువో
ధనమును గూర్చుకొంచు సురభంబును నెక్కుచు వచ్చి స్తోతరున్
ధనమునఁ బూజఁ జేసి హరి ధన్యుఁడుగా నిటు వచ్చుచుండెడున్ ॥

3418

*గీ॥ కడఁగి హేషలు సేయుచు గొల్లలునట్టి
యథీల కర్మలు కలుగుచు నమరునట్టి
యశ్వములకు నియంతయౌ గమర వరుఁడు
పచ్చుచుండెను లోకము మెచ్చునటుల ॥

3419

†వారతవృత్తి 14వ సంపుటము 61వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “దుర్మిత్యుడో సుమిత్యుడో”గాను దేవత
“ఇంద్రిడు”గాను వ్యాసీ, 15వ సంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “దుర్మిత్యుడు లేక
సుమిత్యుడు” ఋషిగాను “ఇంద్రిడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివాళు వ్యాసీరి.

*రచయితః—కవ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*గద్యము॥

ఏ యిందుగ్గఁడు కేశవంతములు వ్యాప్తిమంతములు నగు నశ్వములను నెక్కునో;
 పృశస్తములగు హనువులను గలిగిన నా యిందుగ్గఁడు శత్రువులను
 హింసించుచున్నాఁడు ॥

3420

(6)*గీ॥ దర్శనీయ బలుం డౌచు దర్శనీయు

తౌ మరుత్తులతోఁగూడి తగిన నుతులు
 'చేయఁబడె నంచుఁ దనకయి చిత్త మలర
 నిందుగ్గఁడతెంచు నచటికి నెనఁగమెనఁగ ॥

3421

*గీ॥ ఋషువు లెట్టులు పృజ్జల నిర్ధ కర్మ

ములను జమసాధికంబును గలుఁగఁజేసి
 నారోః యట్టులె యిందుగ్గఁడు శూరుఁ డౌచు
 వృత్రహననాది కర్మల వెలుఁగఁ జేసె ॥

3422

(7)*గద్యము ॥

ఎవఁడు శత్రువుకొఱకు వజ్రమును జేసెనో; యట్టి యిందుగ్గఁడా; నీవు హరిత శ్మశ్రువులు
 గలవాఁడవై హరితాశ్వఁడవై యంతరిక్షము బాధ్యమౌనటుల, నబాధిత హనువు
 గలవాఁ డగుచున్నాఁడు ॥

3423

(8)*చ॥ అతిశయమైన పాపమును నంత హరింపు; మహేంద్ర; నీవు సం

స్తుతులను సాధనంబులను శోషిలఁ జేయుదు మిష్టి హీనులన్
 స్తుతి వరి హీన యజ్ఞమునఁ జూడక యుందువు; నీవు సంస్తవం
 బతిశయమైన యట్టు లనయంబు ముదం బది నీకుఁ గూర్చునే; ॥

3424

(9)*గద్యము॥

ఇందుగ్గఁడా; నీయొక్క క్రియ యెప్పుడు యాగ స్థానమున వోడలయందుఁ బ్రవృత్తమైనదో;
 యపుడు మరుత్తులచేఁ బీడియమానుఁడవై యజమానులతోఁ గూడ స్వాయత్త యశస్క-
 మగు తరణ సాధనమును నీ వారోహించుచున్నావు; ॥

3425

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వీనిచేఁ జేయఁబడెనంచు వేడ్కమీర, తాఁ బ్రశించుచున్నాఁడు శవ్వక హరి. (తా.పా., ధన్యుఁడు హరి. (మ.పా.)

(10)*గద్యము॥

ఇంద్ర! నీయొక్క సోమశ్రీకి గోవు దోగ్గి చుగఁగాక: అట్టులే దర్వి యపావ మగుచు
హవ్యశ్రీకి నమఁగాక: ఆ దర్విచేతనే పాన సాధన మగు ముఖము ద్వారా నీవు
త్రావుచున్నావు: ॥

3426

(11)*గద్యము॥

ఓ బలవదింద్ర! అపరిమిత దశము నెప్పుడు కోరితివో! దస్యూ హననమందుఁ గుత్స
పుతుఁడగు దుర్మితుని నెప్పుడు రక్షించితివో! యపుడు సుమితుఁ డిట్లు స్తుతించెను ॥

3427

ఇయ్యది

శ్రీ భారద్వాజ గోత్ర వేంకటేశ్వరపౌత్ర
సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భకుఁడై
ముక్తాయమాన శ్రీ భగవద్భక్తారాదక
నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి
విరచితకృతులలో శ్రీమదాంద్ర
ఋగ్వేద సంహితయందు
నష్టమాష్టకమునఁ
బంచమాధ్యాయము
సంపూర్ణము

సూక్తము—105

ఋషి—దుర్మితుఁడు లేక సుమితుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) అతిలోక సంపద లతివేలమై తనర

వసు సంపదలు మహా వైభవమై నిండి

వరుణరూపమైన అరుణారుణు దీప్తు

లనిలాఽనలయోగ మపురూపమై వెలయ

నిత్యచైతన్య గతి నిందు రూపమ్ముగా

అపురూపగతి మీఱ నంతరాత్మగ జగతి

దీర్ఘమై నెగదొందు తీర్థమ్ము భాతి

సుర శక్తి వర్ధిల్లు స్తుత్యమానమై ॥

3428

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) వాయు శక్తులు జగతి వహించుచి దీప్తులన్
 పర్దిల్లుచుండులే: పరివృద్ధనూనమై
 దివిభువుల నన్నింట దేదీప్యమానరన్
 గతి శీల మొప్పుంగ రతిశక్తి తనరంగ
 బలవర్ధక మౌచు బహురూప శక్తులన్
 విశ్వవ్యాపిత మౌచు సర్వ శక్తులు తనరం
 గళ్యాణపరిదగతులఁ గర్మ లలరారంగ
 సర్వమ్ము తనరారు సకల సంపద లొలయ ॥

3429

†(3) “అభి”శక్తి రూపాన నావరించుచు జగతి
 “నాభి” శక్తుల మ్రింగి నానా విచాలుగా
 జగతి కల్లోలము నగణితముగాఁ జేయు
 వృత్తి శక్తుల సెల్ల విధ్వస్త మొనరించు
 విష్టుదేవుని శక్తి విపులమై విమలమై
 విస్తరిల్లఁగ వాయు విశ్వరూపము దాల్చి
 విశ్వకళ్యాణము విస్తృతముగా వరల
 నిత్యదీప్తమ్ములై సత్యవర్దిష్టువౌ ॥

3430

†(4) ఆతిలోక శబ్దాల నపురూపమై వెలసి
 అతివిశిష్టమ్మైన అభిల వాహన కర్మ
 లలరార వాయుగతి నఖిల నియంతగా
 మేమాళి మహితమౌ మిరుమిట్టు గొలువఁగా
 నలిల జాలమ్ములు సముదూతము కాఁగ
 అన్య భౌతిక శక్తు లావిర్భవము కాఁగ
 రాజిల్లు పవనాశి రమ్య చలనగతుల
 నదరూప గతులమై చదలంటి వెల్గొందు ॥

3431

†(5) రవిచంద్ర దీప్తుల రాజిల్లఁగాఁ జేసి
 విశ్వాన వ్యాపించు విశద శక్తులు మీఠ
 అభిల గోళావళుల నద్భుతముగా నిలపి
 సంచరింపఁగఁజేయు సంచలన శక్తులన్
 జగతి సంపౌషణశక్తి సర్వస్వమ్ము
 వర్దిల్లఁగాఁజేసి సను సంచలన మిట
 విశ్వ విష శక్తులను విధ్వస్త మొనరించి
 లోక కళ్యాణమ్ము లోలుపత మై నెఱపు
 సనిల శక్తులు సదా అనల శక్తుల నింపి
 అద్భుతముగా సలిల మావిష్కృతము చేయు ॥

3432

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(6) అతిగ పరివ్యాప్తమౌ అతిలోకశక్తులన్

రవించంద్ర మరుదాళి రాణ శక్తులుమీఱ
జలద మాలలుఁ దుర్గించి జల“నాభి” నేమింగు
వృత్తి శక్తుల నెల్ల విహ్వల మొసరించి
జగతి నలిలమ్ములను శాశ్వతముగా నిలుపుఁ
జరము నవరమ్ములను జ్వలితమ్ములై వెలయు ॥

3433

†(7) అకృతకర్మల నెల్ల ఆధమాధమము చేసి

శబ్ద శక్తులు మీఱ నిశ్శబ్ద శక్తులు వరల
అంతరిక్షములోన సతిలోక గతి మీఱఁ
జలన శక్తుల ననిల నలవోకగా నిలుచు
బాధారహిత మౌచు జేధారహిత మౌచు
వజ్ర శక్తులు మీరి వరణీయమై వెలుగు ॥

3434

†(8) అతిగర్వితములైన మతి నీచ కర్మలను

వర్జితముగాఁజేసి నిర్జించి దుశ్శక్తి
విశ్వ సంక్షేమాల విస్తృతముగాఁజేసి
మంత్ర పూత మౌచు మహిమాన్వితమైన
శబ్ద శక్తులు సదా సత్వమ్ము నిండంగ
సృష్టియే యజ్ఞమై సృష్టక్రియలను మింగఁ
దనరారఁగా జగతిఁ దరణి శక్తులు మీర
జగత్కళ్యాణములు సర్వదా పరిల్లు ॥

3435

†(9) బెను ద్రికాలాల నద్భుతముగా వెలసి

ఊర్ధ్వగతులను నొసరు మధ్యమాధమగతుల
త్రివిధమౌ సత్కాల తీర్థ యజ్ఞాలలో
సృష్టి యజ్ఞము సత్య సృష్ట యజ్ఞము కాఁగఁ
బ్రభవించి విలసిల్లు ప్రకృతి సర్వస్వమ్ము
వికృతి సహిత మౌచు విపుల విశ్వము నిండి
స్వయంచాలిత మౌచు స్వయంప్రకా వలితమై
సత్య విధిగా సృష్టి సత్య సంవర్ధితమౌ ॥

3436

†(10) సూర్యలేజాలతో శోభ తేరగ సృష్టి

వృష్టి శక్తులు సదా వివర్ధనమై తనర
రవికిరణ పుంజాలు రాణిల్ల జలరాళి
అవిరిగ గ్రహించుంచి అంతరిక్షములోన
మేఘమాలలుగాఁగ మిన్నంటి తిరుగాడఁ
జేసి జలశక్తులనుఁ జెన్నొండఁగాఁజేయు ॥

3437

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

†(11) ఓ శక్తివంతుడాః ఓ రక్తివంతుడాః
 పంచభూతాఽఽవశులు సంచితములై వెలుగ
 మిత్రభూతము లౌచు మిన్నంటి చెలగ
 పుత్ర భూతమైన వ్రక్కతి సర్వస్వమ్ము
 నిత్య సత్య మౌచు నిండుగా వెలుగ
 దుర్మిత్ర శక్త్యాశిఁ దున్నాడి సర్వదా
 సన్నిత్ర శక్త్యాశి సదమలముగాఁ బెంచి
 విశ్వ కళ్యాణమును విస్తృతముగాఁ జేయు ॥

3438

సూక్తము—105

ఋషి—దుర్మిత్రుఁడు లేక సుమిత్రుఁడు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) సృష్టి రోదన మెల్ల సృష్ట శబ్దము కాఁగ
 వ్యష్టి సమిప్తులుగ నిష్టపూర్తము కాఁగ
 దీర్ఘమా సచ్చక్తి తీర్థమై వెలయఁగా
 ననిల శక్తులు మహా హవిషమై తనరార
 విశ్వాన సహశక్తు లశ్వీ దీప్తుల వరల
 సకలమ్ము దీప్తమై శాశ్వతముగా వెలుగు ॥

3439

†(2) హరిదీప్తు లొప్పంగ నఖిల విశ్వము వరలు
 తీష్ఠ శక్తులతోటి ఉదీర్ఘ దీప్తులు తనర
 వీరత్వ మెడలంగ విశ్వ వ్యాపిత శక్తి
 కాంతి కిరణావశులు కాఁగ నిత్యమ్ము
 గతి శీల మొప్పంగ “ఋత” శక్తు లొప్పార
 దివి ఋవుల నన్నింట దేదీప్యమానమై
 అనిల శక్తులు మహితజ్ఞాఽద్భుత గతులమై
 వరలంగ నిత్యమ్ము వర్దిల్లుచుండులే! ॥

3440

†(3) వృత్తాసురుని దుష్ట విపుల శక్తుల నెల్ల
 చిన్నభిన్నమ్ము చేసి చెల్లాచెదురుగాఁ జేసి
 అనిల శక్తులు మీఱ ననల శక్తులు వరల
 సలింశక్తుల నిలిపి జలదార లొప్పంగఁ
 బ్రక్కతిశోభను బెంచి లక్ష్మత శక్తులు మీఱ
 సృష్టి సుకృతముకాఁగఁ జెలగు సర్వస్వమ్ము ॥

3441

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర”

†(4) శబ్దశక్తులు మీఱ నిశ్శబ్దశక్తులు పార
 హృదయ ముపాసనగ¹ నుజ్జ్వలగతి తోప
 నాకాశ జలదార లద్భుతముగా నురలి
 దీవి భువుల నన్నింటఁ దీర్థమై వ్రవహించ
 నదములై జగతిలో నానా విదాలుగాఁ
 బ్రవహించ సర్వదా వివిధగతు లొప్పార
 వృత్తి శక్తులఁ దునిమి చిత్రవధగాఁ జేసి
 జలనాభి కాపాడి జలదుఁడై వెల్లు హరి ॥

3442

†(5) దుష్ట శక్తుల నెల్లఁ దున్నాడి విశ్వాన
 జగతి సంక్షేమాల సర్వమ్ము వెలుఁగొంద
 సౌరశక్తులు జగతి జలములన్ హరియించి
 మేఘమాలల నిలిపి మింటి ఆఘ శక్తుల డుల్చి
 మదుర జల దారలను మహితమ్ముగా నిచ్చు
 విశ్వ సృష్టిని నూత్న పిమల శక్తులు వరలఁ
 జక్రనేమికృమాన సచక్రగతు లొప్పఁగా
 జల శక్తు లావిరిగ జలదమాలలు కాఁగ ॥

3443

†(6) సత్య శక్తులు మీర సర్వదేవావళులు
 నిత్యత్వ మొప్పంగ నిచ్చలానందాన
 శిల్పాలు విశ్వానఁ జెల్వొందఁ దీర్చినటు
 సక్షత్ర రాజు లవి నానా విదాలుగాఁ
 దివ్య దీప్తులఁ దనరఁ దేజరిల్లుచు వరలి
 నిత్యకృతువై సృష్టి సత్యకర్మంబుగాఁ
 బ్రత్యక్షువు సృష్టిలో సత్యధర్మము కాఁగఁ
 దనరారు వ్రగతిమై దన్యతల్ మీరంగ ॥

3444

†(7) వజ్రశక్తులు విశ్వ వర్ధసమ్ములు చేయుఁ
 జక్ర దీప్తులు నదా సంరక్షణము చేయు
 హరిశక్తి విశ్వాన సరిమురిగఁ దనరార
 సనల శక్తులు వరల సనిల శక్తులు తనర
 సలిల శక్తులు జగతి చదలంటి పరఁగంగ
 విశ్వసంక్షేమములు పిమల దీప్తుల వరల
 అమృతాప మహితమై అమృతాప గతులమై
 నణునణువు వర్దిల్లు నా విష్ణు కృప మీఱ ॥

3445

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మణ్”
 1. “ము.ఉ” లకు యతిమైత్రి. (చూ.పీఠిక.)

†(8) బ్రహ్మ శక్తులు విశ్వమున వరలంగాఁ బ్రగతిమై
 నరుణారుణ కాంతులతో నఖిల విశ్వ మలరంగాఁ
 గాంతిపుంజాఽఽవళులఁ గ్రాలింగా గోళా లవి
 శబ్ద మంత్ర శక్తు లవి సదా వివర్ధనము చెంద
 ఆతిలోకపు శక్తులతో నపురూపపు దీప్తులతో
 అఖిలమును విరాజిలఁగ నమర శక్తు లొప్పారఁగ
 విశ్వశాంతి దాయక మో విమల మంత్ర శక్తు లెల్ల
 నక్షర గతి నలరుచుండు నక్షయగతు లొప్పారఁగ ॥

3446

†(9) సృష్టి యెల్లఁ ద్రైతముగా చిన్నాభిన్నముకాఁగను
 ద్వైతాద్వైతము మీర ద్వంద్వైక్యత మీరంగా
 భూత జావి వర్తమాన పూర్ణ కాల దీప్తు లలర
 నిత్యసత్యమైన శక్తి నిరత వాక్య రూప మౌచు
 నిండు శక్తి వర్ణిలఁగ నిర్నిద్రా గరిమ వెలుఁగ
 నతిలోకపు రూపముగా నపురూపపు శక్తులతోఁ
 బ్రబుద్ధమైన దీప్తులతోఁ బ్రకర్షణ శక్తి మీఱ
 సర్వ సృష్టియంబు మ్మది సకలమును వర్ణిల్లును ॥

3447

†(10) సౌరశక్తులు వృష్టి జలములను బెంచులే
 ఆవిరిగ గ్రహించి అదృతముగా పెంచు
 “అభి” శక్తులను దుగ్ధింఁ “నాభి” శక్తులఁ బెంచి
 అఖిల విశ్వములో నమల జలములఁ గురిసి
 ఆస్పత శక్తుల డుల్పి అమృత శక్తుల నిల్పి
 ఋతదీప్తు లొప్పార నుతకాంతి పుంజాల
 సర్వ లోకములను సకల ప్రాకటగతుల
 నద్విర్య గతు లొప్ప సర్వము నెగదొందు ॥

3448

†(11) శతశక్తు లొప్పార సర్వసర్వంసహను
 సకల బ్రహ్మాండాల సర్వస్వమును నిండి
 అనిల శక్తులు మహాఽసల శక్తులు మీఱ
 నిర్జర దీప్తులన్ నిర్నిద్రా గరిమ
 నిర్మామదామమై నిరతము వెల్గొందఁ
 బుల్గ సహితుండైన పితృదేవుని చాలి
 సర్వగోళాఽఽవళులు సౌరమండల గతుల
 శక్తి వలంబులై సర్వానఁ దరుగారు ॥

3449

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాది గోపాలకృష్ణయ్య “కా-ప్రపూర్ణ”

†క॥ ప్రకటితమా శక్తి తతిగ

నకటాపికటమ్మ రాక అపురూపతమై

నకలము విశ్వము లనరును

నకలుష శక్తులను మహిలమై వెలుగంగన్ ॥

3450

ఇయ్యది

విశ్వస్యస్థిప్రకృతమాత్రైకైకపుత్ర

పరికమశ్చ గోత్ర-వద్లమూడి రుల సుందీప్త-

శ్రీ సుబ్బన్న పౌత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపొషిత అద్వితీయ ద్విరీయపుత్ర-

శ్రీనరస్మతీమాతృ ప్రియపుత్ర-అపార వేదశాస్త్ర సాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర భవితా సరాభ-నానావిద్యాతౌకిక శక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాదిసర్వ
దేవతాస్వరూప-విద్యస్మణి పంచముఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదులరామశాస్త్రి గురువరాధిస్తుత“ముఖతః గోపాలసుపద”-
మహావండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమగురువర్యాభిస్తుత “శరద్వారాశీర్వచన రక్షిత లగుణోదిత నిష్కళానహిత శ్రీ
మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంబర్యాహినీ హృదయ లక్ష్మి, ఆహార్య ఆమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి,
ఆమలినపవిత్ర పతరక్తి భక్తి శక్తి స్వరూపిణి, నిర్విర ర నిర్విరల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
నిర్నిద్రామతి, వినిర్మలగలితచిత, ప్రియశరీరాంబర్విరసగాన జ్ఞానధ్యానస్వరూపిణీతన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకళా
మూర్తి - అకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక లర్థాంగి శ్రీమతి శరీరకాయక్త - జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికారత్నద్వయ అభ్యు
జయ విజయ వతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ అభేద్య
చత్రాఽఽవరణయుక్త - పాణినీయాఽష్టాద్యాయాచార్యతాగిసిద్ధసూత్రసహిత శబ్దకీయాదిరూపసాధక ద్వాకరణసూత్ర
ప్రపర్రక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త మహా వై మాకరణ వేదవేదాంతకౌవిద దశదాహా కవితా విభారక పుంధాపకారదా
మూర్తి శ్రీ గుండేరావుహక్కారే - సాష్టాంగసమస్కార పూర్వక ప్రస్తూయమాన - “శ్రీవాఙ్మయ మహాద్యక్ష - ప్రాచీనవై
యాకరణానమయ సంప్రదాయ రక్ష - స్ఫోరిరానేక జనాభినవోన్మేష కాలికావ్య నిర్మాణశక్తిమన్నితచనాక్ష - మాధుర్య
స్యందివీర్యవత్తరపదగుంధాదురీణ - మహిమగోచరగాంధీర్యప్రకటనా వటిమాపారీణ - చల్పాంతారీణాఽనల్పకల్పనా
భూషణ” - లీలామానుష విగ్రహ - అంద్రవిశ్వరూపరిషత్ సంధావితచతుర్వింశ దధిక విశేషవిషయ గౌరవ దాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ” సార్థక దిరుద విరాజిత - బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, వద్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విలచిత, భిలమంత్ర, భిలసూక్త సహిత సునమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్రీ జయగోద సహితయందు

దశమమందలమున నష్టమాష్టకమునందిలి

అర్థాంతరయుక్త పంచమాధ్యాయము

సమాప్తము

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ఋగ్వేద-సంహితా

దశవం వండలమ్

అష్టమోఽష్టకః — షష్ఠోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—106

ఋషిః—భూతాంశః కాశ్యపః

దేవతా—అశ్వినౌ

చందః—తిర్థిష్ఠుష్

(1) ఉ॒భా ఉ॒ నూ॒నం తదిద॑ర్శయే॒తే వి త॑స్మా॒దే ధి॒యో వస్త్రా॑వసే॒వ ।

స॒ద్భీ॒చీనా॒ యత॑వే॒ పే॒మజీ॑గః సు॒ది॒నే॒వ వృ॑క్ష॒ ఆ తం॑సయే॒తే ॥

1235

(2) ఉ॒ష్టా॒రే॒వ ప॑ర్వ॒రే॒షు శ్ర॑యే॒తే పా॒యోగే॒వ శ్వా॒త్మా శా॒సు॒రే॒తః ।

దూ॒తే॒వ హి॒ ష్టో య॑శసా॒ జనే॑షు మా॒వ స్థా॒తం మహి॑షే॒వాపా॑నాత్ ॥

1236

(3) సా॒కం॒యు॒జా శ॑కున॒స్యే॒వ వజ్ర॑ వ॒శ్నే॒వ చి॒త్రా య॑జు॒రా గమి॑ష్వమ్ ।

అ॒గ్ని॒రి॒వ దే॒వయో॑ర్ధి॒ది॒వాంసా॒ వరి॑జ్మానే॒వ య॑జః పు॒రు॒తా ॥

1237

1. వృక్షఽఽ. (ప్రా.వర్గ.)

(4) ఆపి వో¹ అన్నె పితరే² పుత్రోగ్రే³వ రుచా నృపతీ⁴వ తుర్యై

ఇర్యే⁵వ వృద్ధ్యై కిరణే⁶వ భుజ్యై చృష్టివానే⁷వ హవమా గమిష్టమ్ ||

1238

(5) వంసగే¹వ పూషర్యై శిమ్బా²తా మిత్రే³వ² ఋతా శతరా శాతవన్తా |

వాజే⁴వోచ్చా వయసా ఘర్మ్యే⁵ష్టా మేషే⁶వేషా సవర్యై⁷క పురీషా ||

1239

(6) నృజ్యే¹వ జర్పరీ² తుర్పరీ³తూ నైతో⁴శేవ తుర్పరీ⁵ వర్పరీ⁶తా |

ఉదస్యజే⁷వ జేమనా మదే⁸రూ తా మే జరాయుజరం⁹ మరాయు ||

1240

(7) వజ్రే¹వ చర్పరం² శారం³ మరాయు ఉద్యే⁴వార్థే⁵మ తర్తరీ⁶త³ ఉగ్రా |

ఋభూ నావత్⁷ ఖరమణ్య⁸ ఖరజ్య⁹ర్వాయుర్న వర్పరత్¹⁰ ఉయద్యాయావామ్ ||

1241

(8) ఘర్మే¹వ మధు జతరే² సనే³రూ తగే⁴విలా తుర్పరీ⁵ పారివారమ్ |

వతరే⁶వ చచరా చన్ద్రస్థి⁷న్దింసున⁸ఋంగా మనన్యై⁹క న జగ్మీ ||

1242

(9) బృహన్తే¹వ గమ్భరే²మ పృతిష్ఠాం పాదే³వ గాధం తరతే⁴ విదాతః |

కర్ణే⁵వ శాసురసు హి న్మరాథో⁶ం²శేవ నో తజతం చిత్రమవృః ||

1243

1. ఆపివో¹ అన్నెపిత, 2. మిత్రే³వ² ఋతా, 3. రీథ³ ఉగ్రా, 4. మన⁸ఋంగా. (వ్యా.వర్గ.)

- (10) ఆరంగరేప మద్వేరయేథే సారమేప గవి సీచినబారే ।
 కీనారేప స్వేదమాసిష్విదానా జామేవోర్జా సూయవసాత్ సచేథే ॥ 1244
- (11) ఋద్వామ స్తోమం సనుయామ వాజమా నో మస్త్రం సరథేహోప యాతమ్ ।
 యశో న వక్త్రం మదు గోష్వస్తరా భూతాంశో¹ అశ్వినోః కామమహ్యః ॥ 1245
- ‡(12) హవిర్విరేకే స్వడితః సచ నై సుస్వస్త ఏకే సవనేషు సోమాన్ ।
 శచీర్మదస్త ఉత దక్షిణాభిర్వేజ్జిహ్వానో సరకే వతామ ॥ 1246

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము—షష్ఠాధ్యాయము

సూక్తము—106

ఋషి—కశ్యపపుత్రుడు భూతాంశుడు[†]

దేవత—అశ్వినదేవతలు[†]

- (1)•గీ॥ జగతియందుఁ గువిందులు తగిన వస్త్ర
 ములకు విస్తృతిఁ గల్పించి వెలుఁగుటలు
²మీర లభ్యులే మొనరించు మేలు నుతుల
 వినుచు మా సంస్తవంబులు వెలుఁగ నిండు ॥

3451

1. భూతాంశోఽఅశ్వినోః. (వ్యా.వ్యా.)

‡ఋగ్వేదము దశమమండలములోఁ గల యీ 106వ సూక్తములో నీ 12వఋక్కు అధికముగాఁ గొన్ని వ్యాత పర్వతులలోఁ గలదు. దీనిని 'భిల' మంత్రముగాఁ గొందఱు భావింపఁ బరిశిష్టముగాఁ గొందరును, బ్రక్షిప్త మని మరికొందఱును 7 ధికపాఠమని వేరొక కొందరును భావించిరి.

†వ్యాతవృత్తి 14వ సంపుటము 63 పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "కశ్యప పుత్రుడు భూతాంశుడు"గాను దేవత "అశ్వినదేవతలు"గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో "భూతాంశుడు" ఋషిగాను "అశ్వినదేవతలు" దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

*రచయిత:—రాఘవీర, శ్రీ నేమాని చేరల సరసింహశాస్త్రి

1. మీర లభ్యులు మే జేయు మేలు నుతుల. (వ్యా.వ్యా.పా.)

*గీ॥ సహజ మైనట్టి రత్నలఁ జంద్ర సూర్యు
లన్నము సలంకరించెడు నంద మొప్పి
మీర లన్నంబులను బ్రీతి మీర లన్ని
విధుల భూషించుచున్నారు వేల్పులారః ॥

3452

(2,3)*సీ॥ తృణమందు వృషభముల్ దిరిగెడు చందాన హవ్యము, చెంతను నమరుచుందు
దన సాధకంబులౌ ఘన హయంబులఁ బోలి నైవములకున్ మీరు సాగుచుందు
రాజ్యంబునందున రాజ హతల వలె జనులందుఁ గీర్తిని గనుచు నుందు
మహి మహిషంబులు మడుగు వీచని యట్లు మా హవ్యము గ్రహింప మానకుండుఁ
గీ॥ దనమ వక్షుల రీతిని నభిక ప్రితి, నొందౌచుల వీడకుండగ నుందు వశ యు
గంబు వలెఁ జాయనీయులై కలసియుండు, మీ రత్నలుః మా కదఁ జేరుఁ డిపుడు ॥

3453

*గీ॥ హవ్య సంస్తుతులన్ యజ్ఞమందు సగ్ని
దీప్తిఁ గాంచెడు సట్లు లో దివ్యులారః
మీరలును సంస్తుతులతోడ మిగుల దీప్తి
పొందుచున్నారు లంతట నంద మొప్ప ॥

3454

*గీ॥ కర్మజేయంగ సంతటఁ గ్రాలు సట్టి
యొద్ద రధ్వర్యులం బోలి నెసఁగు నశ్వు
లారః మీరలు దేశంబులందు దేవ
తలను బూజించుచున్నారు తనిపి దీర ॥

3455

(4)*సీ॥ సూసునకుం చితల్ చుట్టంబు లొనట్లు మీర లశ్విలుః మాకు మెలఁగుచుందు
సహజ రేణుస్సచేఁ జంద్రులట్టులు కాంతిచే మీరలు గ్రాలుచుందు
సేనను ద్వార పెట్టఁ బాసు రాజులఁబోలి కర్మలఁ ద్వార పెట్టఁగల్గుచుండు
రన్నాట్యులు జనాళి నాదరించెడు రీతి దన దానముల నెల్లఁ దనువుచుండు
గీ॥ రసల సూర్యాది తిరణము లభిలలోక, మునకు నుపయోగమైనట్లు మొనసి మిగుల
స్తోత్ర జనములు పరిభోగి శోభఁజెంద, మీర లుపయోగపడుచుందు మిక్కుటముగ ॥

3456

*గీ॥ సుఖము గల్గిన సజ్జనుల్ సురుచిర మగు
క్రియకై పోవుచుండెడు రీతి మీర
లస్మదీయ సవాహ్మ్యన మాలకింప
నరుగఁడెం డిటు శీఘ్రమే యశ్వలారః ॥

3457

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*సీ॥ బలసిన వృషభముల్ పగిది నశ్వలుః మీర లతిపుష్ట దేహులై యమరు వారు
పాప సంఘంబులఁ బారదోలుచు నుంట సౌఖ్యంబు కలిగింపఁ జూలువారు
వరుణ మిత్తుల మాట్కిఁ గరము మహా సత్యభూతులై యంతటఁ బోవువారు
బహుళ దనంబునఁ బరిధవిల్లెడు మీరు తీక్షణ స్తుతికు లౌచుఁ దిరుగువారు

గీ॥ మాసమున నశ్వములు కడుఁ గ్రాలునట్లు, హవ్యమునఁ బుష్టి నొందుచు నరుగువారు
దీప్తమౌ నంతరిక్షంపు దేశమందుఁ బుష్పవంతుల వలె శోభఁ బొందువారు ॥

3458

*గీ॥ సురుచిరం బగు నన్నంపు శోభతోడ
మేషములఁ బోలి వృద్ధితో మెలఁగు నశ్వ
లారః పరివరణీయులు మీరు జనుల
పోషణము చేయువారలు పూర్ణ మహిమ ॥

3459

(6)*సీ॥ మర్తగజంబుల మాట్కి గాత్రవిసామమును నొనర్చుచుఁ బ్రీతిఁ బొందఁగలరు
భర్త లౌనున్ మరు పరమశాస్త్రపుతను శిక్షింప వారిని జేరఁగలరు
నైతేజులం బోలి బ్యాత శక్తిని బూని శత్రు హంతకు లౌచు సాగఁగలరు
పూత జలంబులఁ బుట్టి యుండుటఁ జేసి కాంతులతోఁ గూడి గ్రాలఁగలరు

గీ॥ జయముఁ గోరెడు వారలు చారు మతులు, మీరు బలమున మత్తులై మీరు వారు
మరణ శీల శరీరంబు మరణరహిత, మైన యట్టులు చేయుఁడి యశ్వలారః ॥

3460

(7)*గీ॥ ఉగ్రులై వీరులై మీర లుండి చరణ
శీలమై మరణ శీలమై చెలఁగు నాదు
తనువు నాపత్నమూహంబు దరికిఁ జేర
కుండ దాటించుచున్నార లుదకము వలె ॥

3461

*గీ॥ ఋతువరులచేత దత్తమౌ నిద్ధ రథము
శుద్ధబలులైన మిమ్ముల సూటిఁ బొందె
నద్ది వాయువు విరమున నంతటఁ జను
శత్రు ధనమును గొనితెచ్చు శక్తి మీర ॥

3462

(8)*సీ॥ మీర లశ్వలుః మహావీరులఁ బోలుచు స్వోదర మృతమును బొందువారు
ధన విషయం బగు ఘన రక్షణంబును జేయుచు నే వేళఁ జెలఁగువారు
వైరి మంచలముల వంచుచుండుటఁ జేసి యాయుధంబులతోడ నమరువారు
పతన శీలంబులౌ పక్షుల చందాన సంఘితంబుగ నంచరించువారు

గీ॥ చంద్రమస్సదృశః మైనట్టి చారు రూప, సంపదను బొంది పీఠితో సాగువారు
మనన సాధువు లగు వారు ఘనులు యజ్ఞమునకు వచ్చెడు వారలు మోద ముఖర ॥

3463

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఐతేజులు=వధ చేయువారు (నే.వేం.న.శా.), 2. ఉక్కడ నింద్రగణమునకు మారు "భల"ము ప్రియు క్తమైనది.

(9)*సీ॥ అంబు పృతిష్ఠ మహాత్ముల వలె దుష్ప్రదేశస్థలిఁ బృతిష్ఠ బిట్టు తెలిసి
పురుష పదంబులు పోలిక జలరాశి గాదంబు నెరుగుచుఁ గరముఁ గార్తి
ఘన మగు శబ్దంబు కర్ణంబు లట్టులు సంస్తవంబులఁ జేయు జనుని నెరిఁగి
యవయవంబులతోడ నమరెడు వారలు యజ్ఞంబునకుఁ బోవునట్టు లెసఁగి
గీ॥ మీర లశ్వలుఁ మా కృతాఽమేయ చారు,చిత్రకర్మను బీరితితోఁ జేర దుర్జము
వచ్చి మమ్ముల సంతోష వార్ది ముంచి,నర్వ శుభముల నొసఁగుడు! సకల విడుల

244

(10)*సీ॥ గర్జనమును జేయు ఘనముల కైవడి జలముఁ జేరేపింప జరిగి జరిగి
మధు మక్షికంబులు మధువు విదంబున గోవుల క్షీరంబులఁ గూర్చి గూర్చి
కునురులు స్వేదంబు నొనరించునట్టులు జలమును బుట్టింపఁజాలి చాలి
ఘాసాదికంబును గాంచుచు నద్దాని భక్షించు దేనువు పగిదిఁ బరఁగి
గీ॥ క్షీర రూపాన్నమునఁ గడు మీరునట్లు, మీర లశ్వలుఁ సురుచిరాఽమేయ హవ్య
సంపదలతోడఁ గూడుచు సకలలోక,మందుఁ దిరుగుచున్నారలంద మొప్పు

245

(11)*గీ॥ స్తోమమును వృద్ధిఁ బరతుము సురలుఁ మీకు
హవ్యము నొసంగనున్నార మాదరమున
మీరు రథములవై నెక్కి మేము సేయు
స్తోత్రమును నాలకింపంగ నాత్ర రండుః ॥

246

*గీ॥ గో గణోధస్సులందున దాఁగి యుండి
పరిణతంబయి మధురమై పరఁగి యాజ్య
హవ్య రూపాది లక్షణంబైన యన్న
మును నపేక్షించి యిటు రండుఁ ఘనులు మీర
లనుచుఁ బార్థింపె భూతాంభఁ డనెను మౌని ॥

247

(12)*అష్టపదకందము॥

హవిష మ్మొకటై సృష్టిని
సవనీతము పగదిఁ దనరి సవనవ శక్తిన్
సవన విషయ సంగతమై
పవన గతుల దక్షిణ దిశ వరలున్ సతమునీ
దివి భువులను సౌజమ్మై
జవనత్వము లెల్ల నిండి చదలున వెలుగన్
అవసరమై సరకము- నా
ర విహిత మౌచు జగతి గతిఁ గార్తిలున్ బ్రగతిన్ ॥

248

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర్ష”

‡జది “ఖిల”మంత్రానువాదము.

†క॥ అవిరళమౌ కాంతితతుల

నవితథముగ వెల్లుచుండు నపరిమిత మగు నా

రవి ఋతు గ్రహరాజి వితత

మవును సుస్పృష్టికి సురూప మంతరహిత గతిన్ ॥*

3469

సూక్తము—106

ఋషి—కశ్యపపుత్రుడు ధూతాంశుడు

దేవత—అశ్వీ దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) వడతి మోమున మేల్చి పసిడి ముసుగును దీసి

నవలాసవతి కాగ సౌందర్య రాశిగా

వరలు వ్రకికృతి యెల్ల వలువ తిమిరమ్ము నే

అలవోకగాఁ దీసి అతిలోక దీప్తులన్

అరుణారుణ కాంతు లద్భుతముగా వరల

ఆ ఆషోదయ దీప్తు లసురాగ గతులమై

దనరంగ విశ్వమ్ము తరణి దీధితులమై

జైతన్యవంతమై జగతి వర్ధిల్లులే! ॥

3470

†— సూర్యకాంతి చంద్రకాంతి సౌఖ్యగౌ నాహార మౌచ

సమృత శక్తు లొప్పారంగ సంతరాంతర గతుల

అలరారంగ సృష్టి యెల్ల అద్భుతముగ వర్ధిల్లు

విశ్వ సౌభాగ్యభు లెల్ల విమలములై విస్తృతమౌ

నసురాగపు హేలలతో సత్యంత సన్నిహితమై

సృష్టి యెల్ల పింపొందును సర్వశక్తి విపులమై ॥

3471

†(2) సృష్టి లోక సర్వమ్మునఁ జెలఁగు ప్రళయ శక్తు లెల్లఁ

బ్రహ్మ దౌత్యము లొప్పంగా భ్రమ లెరుఁగని దీప్తులమై

గీర్తి ప్రద మౌచ నదా మూర్తి కగ్గితు వౌచ వరలి

సర్వ విశ్వమందు మహిత జగత్కళ్యాణమ్ము తనరఁ

బ్రకికృతియెల్ల శోభాభుల వికృతులతో సలరంగా

సకృత పుణ్య పరమౌచును సుకృత పుణ్యవరమై తగు

నిత్య చలన శక్తు లొప్ప నిర్నిద్రిత పరలంగా

బ్రహ్మభిజ్ఞాన గతిని నిత్య సత్యమై పరఁగును ॥

3472

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఇది “చిల” మంత్రానువాదము.

(3)†క॥ పృథ్వీ సుచేతన మొక గతి
వికృతిగఁ జేతన మవుచును విధి శకునమై
అకలుషిత సృష్టి హితమై
నికటమ్మున జ్ఞాన దీప్తి నిరతము వెల్గున్ ॥

3473

†క॥ అనలము మహితపు దీప్తిన్
ఘన చిత్ర విరూప వర్ణ గాత్రము తనరన్
అనిమిష శక్తుల సేత్యముఁ
దసరారును జ్వలిత కీల దామములు తగన్ ॥

3474

(4)†క॥ పిత పుత్రులుగా వరలుచు
నతులితుడౌ రాజు పృజగ నపురూప గతిన్
కృత సూర్య చంద్ర కాంతులు
గతిఁ బృథ్వీ సకలమును దగుఁ గ్రాంతిన్ గాంతిన్ ॥

3475

†(5) వృషభ కాంతుల జవము వెల్గొందఁగాను
విశ్వాన సంచార మ్మ్య శక్తులు చేయు
అమ రూపముల నెల్ల నణువణువుఁగూడ
విధ్వంస మొనరించి విశ్వ పవిత్రతమై
రవి చంద్ర తేజాలు రాజించ నిత్యమ్ము
జగ మెల్ల వెల్గొందు నగజిత దీప్తులన్
సండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల
సంతటన్ విలసిల్లు నపురూప శక్తులన్ ॥

3476

†(6) సూర్య తేజము భాతి సౌఖ్యగొందు ననిలము
అంతటన్ వ్యాపించు నగ్ని శక్తులను
ద్యౌః పృథ్వీ లన్నింటి ద్యుతి మీర బరియించు
ఏకైకమై దీప్తి యెసఁగు నేతనుని గూడ
ఎకసక్తై మాడుచున్ నెల్లెడల వ్యాపించు
జరా మృత్యు రహితముగ శరీరమ్ము నొనరించు
హర్ష వర్ధనము చేయు అమితానందపు రతుల
నిత్య శక్తి విలసిల్లఁగ నత్య రూపముల్ వెలయఁగ ॥

3477

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్ర”

†(7) అత్యంతము శక్తిశీలమై ఆలరెడి అశ్వినీ శక్తి
 జరారహితమై వెల్గెడి చారశక్తి తనరారఁగఁ
 బద్మగర్భ శక్తు లొప్ప వరలు నిత్య యౌవన గతి
 ఖరకర కిరణాశు లెల్లఁ గ్రాలింగా బహు దీప్తుల
 నిత్య సత్యమై వెల్గును నిఖిలమ్మున విస్తృతమై
 దుష్ట శక్తు లన్నింటిని దునుమాడును మహితమ్ముగ
 వాయు శక్తు లొప్పారఁగ వరలు విశ్వమెల్ల నిండి
 ఉగ్ర దీప్తు లెల్ల జగతి నుద్బవిల్లి విస్తరిల్లి ॥

3478

†(8) ధర్మతత్త్వము మీఁ దనరారు విశ్వాన
 రవి శక్తు లొప్పంగ రాజిల్లు సృష్టిలోఁ
 జంద్రాఽమృత శక్తిఁ జడంటి జగతిని
 ఆమృత దీప్తులతోటి అమరము వర్దిల్ల
 మనశ్శక్తుల మెయిని మహిత వేగాలతో
 అశ్వినీ కాంతు లవి ఆతిలోక వేగాన
 నద్భుతముగా వెలుఁగు నారోగ్యమును గూర్చు
 జరయు మృత్యువు లేని శక్తి సంపద లిచ్చు ॥

3479

†(9) ఒకవంక జల రాశి ఉద్భూత శక్తులన్
 ఒకవంక శబ్దజ మరలంక దీప్తులన్
 అక్షర శక్తులై అక్షయ గతులతో
 నవయవ శక్తిగా నద్భుతముగా వరల
 సర్వాగ్ని హోత్రమై సదమల శక్తులన్
 వరలంగ సృష్టిలో ఫర్దిల్లు సత్కాంతి
 ఆఖిల శక్తులు తనర నశ్వినీ దీప్తులన్
 అమరమై ఆమలమై ఆపురూపమై వెలుఁగు ॥

3480

†(10) షేమాశి గర్జనల్ మిన్నంటి మోగ
 జల సంచయముల మోష చదలంటి క్రాల
 తేనెటిగల తీపి తేనియలు వరల
 ఆల పా లవి సదా ఆలర నమృతమై
 ప్రకృతి స్వేదము భాతి వరల జల ధారలు
 లత వృక్ష తతు లెల్ల సతులితాహారమై
 ప్రకృతియే ప్రకృతి కౌర ప్రతిభ వరమై తనరి
 వర్దిల్లు సర్వదా వశంపద శక్తులన్ ॥

3481

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవర్ణ”

(11)†అష్టపదకందము॥

అక్షరపద శక్తులతో
 నక్షయమై వెలుగునట్టి యద్భుత దీప్తుల్
 రక్షిత లేజము లఖిలము
 దక్షతమై వరలు మహిత దార్ద్యత తనరన్
 గుక్షి ప్రకృతి గత మ్మగు
 సక్షిణ విహిత విశాల యజ్ఞాఽంగమై
 శిక్షిత కాలక్రమ గత
 ప్రక్షమై అశ్వ కాంతి వరలున్ జగతిన్ ॥

3452

(12)†అష్టపదకందము॥*

ఏతైకమై జగతిని
 భాగ్యకట హరి శక్తి మహిత భాస్వంతమై
 వీర సవన శక్తిగఁ దగ
 నాకృతి సోమాఽమృత గతి నద్భుత శక్తిన్
 చేక మదుష్టత శక్తుల
 నాక విహారముగఁ జేసి సరళ ప్రాప్తిన్
 సాకల్యంబుగ దక్షిణ
 సాకాశ జరిత సుదీప్తి శక్తులు తనరున్ ॥

3453

సూక్తము—106

ఋషి—కశ్యపపుత్రుఁడు భూతాంశుఁడు

దేవత—అశ్వ దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) కర్త కర్మ శక్తు లొప్పఁ గాల్గు నశ్వ కాంతితతులు

విశ్వ సృష్టి వ్యాప్తి చెంది విమలమైన శక్తులతో
 ఆయుస్సును నారోగ్యము నఖిలమైన భాగ్య తతులు
 వరలంగాఁ బ్రకృతి మాల కరుడైన ప్రశస్త శక్తి
 నిత్య సత్యమైన శక్తి అత్యంతము ప్రదీప్తమై
 దివ్య పు లొప్పఁ గఁ దేజరిలును విశ్వమున
 నతులితమౌ శక్తు లొప్ప నపురూపపు దీప్తు లొనర
 సమవజువునఁ గాంతి పుంజ మలరారఁగ నద్భుతగతి ॥

3484

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

*ఇది “ఖిల” మంత్రానువాదము.

†(2) చలన శక్తి దీప్త శక్తి చదలంటుచు వెలుగుచుండ
 నశ్వనీ శక్తు లెల్ల నఖిలారోగ్యము లిచ్చుచు
 సద్భుతముగ వెలుగుండగ నమల యౌవనగతు లొప్పగ
 సకలమ్మున వ్యాపించును స్వర్భాగ్యము వరలంగా
 నవనీ తలమందె కాక అఖిల లోకములను గూడ
 సమిత గతుల వ్యాపించును నపురూపపు శక్తులమై ॥

3485

†(3) పక్షాఽన్వితమై వెల్గెడి అక్షయమౌ కాంతి జాల
 ధృతలవి దీక్షితమై తనరారును నిత్యమ్మున్
 అక్షయ గతు లొప్పారగ నఖిల దీప్తు లలరారును
 అక్షర శక్తుల కాంతుల నఖిల రూప మిరవొందగ
 ఈ క్షితి దివు లన్నింటను నెనగు కాంతి శక్తు లెల్ల
 ఏ క్షణమందైన నిలిచి యెల్ల తనయకుండ వెల్లు ॥

3486

(4)†క॥ పిత పుత్రుల భాతిగ జల
 మతులిత కాంతులు తనరును సద్భుత గతిమై
 సతత మృషినాభావపు
 రతి గతి నిరతము వరలును పౌకృత గతిమై ॥

3487

(5)†క॥ శత శక్తులతో నశ్వని
 గత మైర మహిత విమలపు కాంతుల్ జగతిన్
 అతులితమై వెల్గొంది ని
 రతమున్ దనరున్ విమల విరాజిత దీప్తిన్ ॥

3488

(6)†సరోజావిషమవృత్తము॥
 జరా రహితమౌ శక్తిని చరాచరములన్ నిలుపుచు
 అరాతి రహిత రూప మొప్ప నద్భుతంపు శక్తులతో
 నిరాటంకమైన ప్రసర నిర్వికల్ప దీప్తులమై
 వరాహమైన మహిత పరాక్రమంపు శక్తి తనర
 నిరాధారమైన ప్రకృతి నిర్విదగిత వెలుగుగా
 దరాదరము రజితమేరు ధర్మ గిరులు లోకమలన్
 బరాక్రమించి బదగితమై వరలంగా నిత్యమ్మై
 మురారీశు బ్రహ్మ శక్తి మూర్తమ్మై వెలుగుందున్ ॥

3489

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(7)†క॥ ఋభు గణములు వెలుగంగా
నభయమ్మై కాంతి తతుల నద్భుత గతిమై
శుభ గణ గతుల మహాశ్విని
గభస్తి చయము వరలు దివిఁ గాంతి పొదమై ॥

3490

(8)†క॥ ప్రకృతి ఒక దర్శ మౌచున్
నకృతమ్ముగ నిత్య గతుల నతులిత శక్తిన్
సకృతాశ్విని ప్రభలు కడు
నకలుషమై విశ్వమందు నలరారు సదా ॥

3491

(9)†క॥ ఆత్మంతము విస్తృతమై
మృత్యు రహితమై వెలింగి మిన్నంటుచు సత్
ప్రత్యంతర గతి రహితపు
గత్యంతరమై సునిత్య కాంతిన్ వెల్గున్ ॥

3492

†— అతి విశాలంబైన ఆ దివ్య శక్తి
అతివేలమై వెలయు నద్భుత కాంతి
అఖిల లోకాఽఽవశం నపురూప గతుల
ఆవరించుచుఁ దనర నద్భుత శక్తులతో
అణువణువు కాంతిగా నసునిత్యమున్ దనరు
అజరాఽమృతమైన అశ్వినీ దీప్తులన్ ॥

3493

†(10) అతిలోక దీప్తమై అతివేల మధురమై
అందాండ పిందాండ బ్రహ్మాండములఁ దనరి
నీచ రహితమైన నిర్నిద్ర శక్తి
నీహర బిందు తతి నిండు ప్రకృతి మాత
స్వేదాంబుదములుగాఁ జెన్నొండ విశ్వాన
సోమాఽమృతపు శక్తి సౌఖ్యగౌండు మధురగతి
ప్రాణప్రద మౌచుఁ బ్రకృతినే కాపాడు
నిత్య యౌవన గతుల సత్య శక్తులు వరం ॥

3494

(11)†ప్రగతివృత్తము॥
అనాదీయైన అద్భుత గతుల
అనంతమైన అద్భుత గతుల
సనాతనంపుఁ జాంద్రమతుల
అనావృతంపు పద్భుత గతి

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“పక్షి”-చందము. (10)

వినా జరాళి విస్మయ గతి
జనున్ విశాల శాంత ప్రకృతి
ఘనాఘనమ్ము కాంతు లెనయ
నినాదముల్ ప్రణీత మతిగ ॥

3495

(12)†క॥ నవనమ్మున నవిరళమై
నవనీతము భంగి జగతి నవ నవ గతులన్
హవిషమై నృప్తి కిరణ
భవమై తనరార దీప్తి వర్తిల్లు సదా: ॥♦

3496

†— విశ్వ నృప్తిలోన సదా విమలమైన తేజ మ్మది
అపురూపు శక్తులతో హవిషమై వర్తిల్లును
నృప్తి నిత్య కృతువు కాగ నృష్ట సత్య హాత కాగ
జరారహిత మృత్యురహిత చరాచర ప్రపంచమ్ము
జరానహిత మృత్యునహిత చరాచర ప్రపంచమై
అసాధారణ గతి మీరంగ నలరారును నద్భుత గతి ॥♦

3497

సూక్తమ్—107

ఋషి:—దివ్య ఆంగిరసః, దక్షిణా వా పౌర్వాజాపత్యా
దేవతా—దక్షిణా, దక్షిణాదాతారో వా
ఛందః—త్రిష్టుప్; 4-జగతి

(1) ఆవిర'భూస్మహి మా'ఘానమేషాం విశ్వం జీవం తమసో నిరమోచి ।

మహి జ్యోతిః పితృభిర్తతమాగాదుయః వస్తా దక్షిణాయా' అదర్శి ॥

1247

(2) ఉచ్చా దివి దక్షిణావన్తో' ఆస్తుర్యే అశ్వదాః సహ తే సూర్యేణ ।

హిరణ్యదా అమృతతప్తం భజనే వాసోదాః సోమ వ్య తిరన్త' ఆయుః ॥

1248

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాది గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ణ”
♦ఇవి “ఖిల”మంత్రానువాదములు.

1. దక్షిణాయా'అదర్శి, 2. వన్తో'ఆస్తుర్యే'అశ్వదాః, 3. రన్త'ఆయుః. (వ్యా.వ్యా.)

- (3) దై॒వీ॒ పూ॒ర్తి॒క్షి॒ణా దే॒వయ॑జ్ఞా న క॒వారి॑భ్యో నహి తే పృ॒ణని॑ ।
అథా స॒రః ప॒రయ॑తదక్షిణాసో॑ ॥ ౧౨౪౯
- (4) శత॑ధారం వాయుమర్కం॑ స్వర్విదం నృచక్షనస్తే॑ అభి చక్షతే హవిః ।
యే పృ॒ణని॑ ప॒ర చ॒ యచ్చ॑ని సంగమే తే దక్షిణాం దుహతే సప్తమాతరమ్ ॥ 1250
- (5) దక్షిణావాన్ పృథమో హూతః॑ ఏతి దక్షిణావాన్ గౌమణీరగ్రమేతి ।
తమే॒వ మ॑న్యే నృవతిం జనానాం యః పృథమో దక్షిణామావివాయ ॥ 1251
- (6) తమే॒వః ఋషిం తమ॑ బ్రహ్మణమాహుర్యజ్ఞస్యం సామగాముక్తశాసమ్ ।
స శుక॑స్య తస్యో॑ వేద తిస్రో॑ యః పృథమో దక్షిణయా రరాధ ॥ 1252
- (7) దక్షిణాశ్వం దక్షిణా గాం దదాతి దక్షిణా చన్ద్రముత యద్ధిరణ్యమ్ ।
దక్షిణాన్నం వసుతే యో న॑ ఆత్మా దక్షిణాం వర్మ కృణుతే విజానన్ ॥ 1253
- (8) స భో॑తా మముగర్న స్మర్త॑మీయుర్న రిష్య॑ని న వ్యథస్తే హ భో॑తాః ।
ఇదం యద్విశ్వం భువనం స్వత్యై॒తత్ సర్వం॑ దక్షిణై॒భ్యో దదాతి॑ ॥ 1254

(9) భోజా జిగ్యః సురభిం యోనిమగేభి భోజా జిగ్యర్వధ్వం యా సువాసాః ।

భోజా జిగ్యరన్తః¹పేయం సురా²యా భోజా జిగ్యర్వే³ అహూతాః వ్రయన్తి ॥

1255

(10) భోజాయశ్వం సం మృజన్త్యాశుం భోజాయస్తే³ కన్యా³ శుమ్మమానా ।

భోజస్యేదం పుష్కరిణీవ వేశ్మ వరిష్కృతం దేవమానేవ చిత్రమ్ ॥

1256

(11) భోజమశ్వాః సుష్టువాహో వహన్తి సువృధృతో వర్తతే దక్షిణాయాః ।

భోజం దేవాసో²వతా భరేషు భోజః శత్రూన్సమనీకేషు జేతా ॥

1257

సూక్తము—107

ఋషి—దివ్యుడును అంగిరస్సు లేక పాగ్రిజాపత్య దక్షిణ†

దేవత—దక్షిణ లేక దక్షిణదాత†

(1)*గీ॥ సూర్య రూపాంచితుండైన సురుచిరేందుర్

సహజ తేజస్సు యజమాన సంఘ యాగ

నీధి కత్యంత హేతువై చెలఁగి మిగుల

సుప్రకాశిత⁴మయి యుండె సౌగసు మిగుల ॥

3498

*గీ॥ అఖిలము తమోవిహీనమై యమరు నచట

నట్టి జ్యోతిస్సె హవ్యము నందజేయు

నద్ది యాగాంగభూతమౌ నద్ది దక్షి

ణవు సుమార్గముగ⁵ నమర్చు నరలుషముగ ॥

3499

1. సూరాయ, 2. జిగ్యర్వే²అహూతాః, 3. యస్తేకన్యా. (వృ.వృ.)

†వృత్తవృత్తి 14వ సంపుటము 7వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “దివ్యుడును అంగిరస్సు”గాను, దేవత “దక్షిణ” గాను వ్రాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “దివ్యుడు లేక దక్షిణ” ఋషిగాను “వనము” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యత్తిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

4. సుప్రకాశిత మయ్యెను చోద్య మంద, (తా.పా.), 5. నవర్చు. (వృ.వృ.పా.)

(2)*సీ॥ దక్షిణ లొసఁగెడు ధర్మాత్ము లెల్లరు దివమందు సంప్రీతిఁ దిరుగుచుందు
రశ్వాశి¹ నిచ్చెడు యజమానవరు లెల్ల నాదిత్య విభువుతో నమరుచుందు
స్వర్ణ దానంబులఁ జాలఁ జేసెడు వార లమరణ ధర్మంబు నందుచుందు
పత్రంబు లొసఁగెడు వారు నీతో సోమ! యున్నత సంపత్తి నొందుచుందు
గీ॥ రిట్టి ధర్మాత్ము లెల్లరు మొట్ట మొదట, నఖిల లోక విచిత్రంబు లధిగమింప
నధిక మైనట్టి జీవన మందుచుండి, సంతతానంద సుఖములఁ జాలఁ గాంతు ॥

3500

(3)*గీ॥ హవ్యములతోడ స్తుతులతో నమరులకయి
పూజఁ జేయక యున్నట్టి పురుషులకయి
దేవ యాగంబు దక్షిణా దీప్తి కూడ
సంధవింపకయుండును జక్కని గతి ॥

3501

*గీ॥ సరులు వ్రయత దక్షిణలు కల్గువారలై
విహిత కర్మ వితతి రహితు లగుటఁ
బాప భీతిఁ దాము బహుభంగులఁ దలంపి
దేవతలను భీతిఁ దేల్చుచుందు ॥

3502

(4)*గీ॥ సర్వవేది సర్కు సరసు నాదిత్యుని
వాయు దేవు దగ్గిష్ట వర్గములను
దేవతలనుగూర్చి పావన యజమాను
లెల్ల హవ్యములను నిచ్చుచుందు ॥

3503

*గీ॥ ఎవరు దేవతలకు నెలమిని హవ్యంబు
నిచ్చువారో! వార లిచ్చఁ దలఁచి
మాతృభూతులైన పూత సంస్థలు గల్గు
దక్షిణను నొసంగఁ దగినవారు ॥

3504

(5)*గీ॥ దక్షిణాంచితుడే మహాధరణియందు
ముఖ్యుడై యంతటకుఁ బోవు మోద మలరఁ
గరము దక్షిణఁ గలవాడె గ్రామమునకు
నేతయై ముందుగా నేగు బూత మితిని ॥

3505

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. రశ్వంబు లిచ్చెడు. (తొ.పా.)

*గీ॥ దక్షిణ నౌసంగు వానినే ధరణి పాల
కునిగ భావించెదను మరి ధనము దాన
మిచ్చువానిని రాజుగా నెంచె దేను
వానినే మనుజు పతిగను బలికె దేను ॥

3506

(6)*సీ॥ దక్షిణలన్ జనుఁ దనిపెడు వానినే నిండియ దర్శిగ నెరుఁగుచుందు
దక్షిణలన్ జనుఁ దనిపెడు వానినే సద్వర్ణునిగ జను లనుచునుందు
దక్షిణలన్ జనుఁ దనిపెడు వానినే శ్రీసామగాతగఁ జెప్పుచుందు
దక్షిణలన్ జనుఁ దనిపెడు వానినే పరమహాతగ బుధుల్ పలుకుచుందు
గీ॥ దక్షిణాదానము నౌసంగఁదగిన వాఁడె,వైద్యుతాగ్ని స్వరూపముల్ పడయఁగలఁడు
దక్షిణన్ ఋత్విగాదులఁ దనువు నెవఁడు, జగమునం దెల్ల ముఖ్యుఁడై సాగువాఁడె ॥

3507

(7)*క॥ దక్షిణ యశ్వము నౌసంగును
దక్షిణ హేమంబు నౌసంగుఁ దగిన జనులకున్
దక్షిణ ధేనువు నిడు మరి
దక్షిణ యన్నం బౌసంగి తనువు నుజునులన్ ॥

3508

*గీ॥ వర్మ మే రీతి నాయుద పర్గములను
దా నివారించునట్టులు తగ మడియ
మైన యాత్మయు దురితాళి నవలఁ దోలి
దక్షిణను దానవరముగ దీక్షఁ జేయు ॥

3509

(8)*ఉ॥ చాతలు దేవతాత్వమును చాల్చురు కావున వారు పీఠితి న
ద్గతిఁ గనుచుందు హింసితులు కారు పరస్పరభీతి వీడి నం
తతము చరించుచుండెదరు దక్షిణ తానె సమస్త పస్తు నం
తతుల నౌసంగుచుండెడును ధన్యత గాంచిన పూరుషాశికిన్ ॥

3510

(9)*గద్యము॥

తౌలుత చాతలు క్షిరాదుల కుత్పత్తి స్థాన మగు ధేనువును శత్రువులనుండి జయించిరి.
చాతలు సవోధ యగు శ్రీని జయించిరి. ఏ శ్రీ సువాసయోః యామెను జయించిరి.
చాతలు శత్రువుల యంతఃపానమును జయించిరి.బలాదిక్యమున నాహూయమాను
లగు శత్రువులను చాతలు జయించుచున్నారు ॥

3511

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(10)*క॥ పరిచారకు లశ్వంజును
నిరతము భూషించుచుండుని నెఱ దాతకు నా
సురుచిర యౌవన కాంతయు
స్థిరమగ వసియించు వాని జెంతనె యెపుడున్ ॥

3512

*గీ॥ అజ్ఞ హంసాద్యలంకృతంబైన నరసుఁ
బోలి చిత్తమునకుఁ దుష్టిఁ బొనఁగఁజేయు
నట్టి గృహమందె పీఠి నత్యంత మొంది
దాత వసియించుచుండఁ దాత్పర్య మెసఁగి ॥

3513

(11)*గీ॥ వహన సామర్థ్యమును గల్గు వారువములు
దాతఁ బొందించు లక్ష్మియు తప్పకుండ
సుష్టు చక్కాదికము గల్గి సురుచిరాశ్వ
వంతయౌ రథము దాతకుఁ జెంత నుండు ॥

3514

*గీ॥ రణములం దాతకున్ మీరు రక్ష నిడుఁడుః
దాత భవదీయ రక్షను దాల్చి మిగుల
యుద్ధ భూములయం దెల్ల నోలి విజయి
గాఁ బ్రవర్తింపుచుండునుగాదెఁ గురలుః ॥

3515

సూక్తము—107

ఋషి—దివ్యుఁడను ఆంగిరస్సు లేక ప్రాజాపత్య దక్షిణ

దేవత—దక్షిణ లేక దక్షిణదాత

అర్థాంతరము—1

†(1) రవితేజ సర్వమ్ము రమ్య రూపముగా
నంతర్గతశక్తి నద్భుతావహముగా
దివ్యాగ్నిగా నకల దేహాన నిలువ
విశ్వ మెల్లను దీప్త విభవమ్ముతో వెలుఁగ
నావిష్కృతము లొను సమరేళ శక్తులే
దక్షిణాదిని బ్రబలు రాక్షస శక్తులన్
విద్వస్త మొనరించి విశ్వశాంతిని గోరి
పితృ శక్తుల నిలిపి చిత్రి గతు లొప్పుగా ॥

3516

*రచయిత:—రావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాన వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1.గీ॥ అజ్ఞ హంసాద్యలంకృతమైన నరసు
బోలుచున్ గృహము మిక్కిలి పొలుపు గలుఁగ
జిత్త యష్టి కరంబయి చెలఁగుచుండి
దాత వసియింపనుండఁడె ధరణియందు ॥ (తొ.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) విశ్వవాతావరణ శశ్వచ్చక్తులను విష
 కిలుషిత మ్మొనరించి కష్ట నష్టములతో
 సంతసంపడు దుష్ట శాత్రువ తండాల
 సంహార మొనరించు శక్తి సంపద వెలుగు
 నా దేవ దేవుండు నఖిల మను కాలాల
 నతిశక్తి కాపాడు సుత సృష్టిగా నిలుపు
 నశ్వరమ్మో శక్తి అరుణానుజ్ఞాచగతి
 రవితేజ మొప్పంగ రమ్య హిరణ్యద మౌచు
 అమృతత్వ శక్తులన్ నఖిల వసు సంపదల
 సోమ మధుర స్రావ శుద్ధాయు వాసంగంగ
 దాక్షిణాత్యపు దుష్ట రాక్షసాదమ శక్తి
 విధ్వస్త మొనరించు విమల దీప్తులు వరల ॥

3517

†(3) వామ రూప మ్మౌచు వరలు దక్షిణ క్రియల
 విధ్వస్త మొనరించి వెలుగు దేవాఽఽళులు
 నిత్య రవి దీప్తులన్ నిరతమ్ము వెలిగి
 సత్య శక్తులు సదా సార్థకమ్మై వరల
 శబ్ద శక్తులు ననిల సంవాహ మొప్పంగ
 విస్తృతములై తనరు విశ్వ విశ్వమ్ములో ॥

3518

†(4) శబ్ద సంశక్తులన్ సర్వమ్ము సన్ వెలుగు
 రవి శత దారలను రాణిల్లు రాజిల్లు
 వాయు తరంగాలు వద శక్తు లొప్పంగ
 అక్షరమౌ శక్తు లపురూపమై తనర
 “అభి”దుష్ట శక్తులను నద్వాన్నగతినుంచి
 “నాభి”శక్తుల నిలిపి నానా శుభాఽఽవళుల
 సప్త మాతృక శక్తి సప్తాఽనలము లొప్ప
 సంగమమ్మై దివ్య శక్తు లొప్పారులే ॥

3519

†(5) దుష్ట రాక్షస గణముఁ దున్నాడి దున్నాడి
 అక్షయ్యమౌ శక్తి దక్షిణ దిక్కువై
 ధివత్యము మీఱ నఖిల దిశలును వరల
 నపురూప శక్తులన్ అతిలోక గతుల వలె

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాక్షర”

అండాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాల
 నన్నిటిన్ గుప్పిటన్ అలవోకగాఁ బట్టి
 అలరు నా దేవుండు నఖిలేశుడై వెల్లు
 విశ్వ రూపమ్ముగా విశ్వాత్మగాఁ దనరి ॥

3520

†(6) దక్షిణ దిశ నెవఁడు దక్షతన్ నిర్జించు
 వాడె సర్వేశుడై వరలుచుండును జగతి
 దక్షిణ దిశ నెవఁడు దక్షతన్ నిర్జించు
 వాడె వేదేశుడై వరలుచుండును జగతి
 దక్షిణ దిశ నెవఁడు దక్షతన్ నిర్జించు
 వాడె శబ్దేశుడై వరలుచుండును జగతి
 దక్షిణ దిశ నెవఁడు దక్షతన్ నిర్జించు
 వాడె స్రిష్టగఁ బ్రగతి వ్రబలుచుండును జగతి
 ప్రాకృత్తమమ్ములు వరఁగు నుత్తర దిశ
 ఒక్క ఎత్తుగ దక్షిణ మొక్క ఎత్తు
 గాఁగ మహా రాక్షస గణ తతి కాల రాచి
 సకల దిగదివత్యంబు సర్వేశుడే పొందు ॥

3521

(7)†క॥ దక్షిణ దిశ సంపన్నయ
 రక్షణమై నస్త్ర శస్త్ర రాజి వెలుంగున్
 అక్షర దీక్షిత శక్తులు
 నక్షయమై తనరు శబ్ద యజ్ఞము లొప్పన్ ॥

3522

†(8) స్రిష్ట దాతృత్వమున సృష్టి నెల్లను జరుపు
 స్రిష్ట నేతృత్వమున సృష్టి నెల్లను నడపు
 స్రిష్టయే సర్వాన సంక్షోభముల నింపు
 నిష్ట పూర్తము కాఁగ నెల్ల సృష్టిని నిండి
 దాక్షిణాత్యపు దుష్ట రాక్షసాశిని దునుము
 అక్షరమ్మా శబ్ద మక్షయ గతి మీఱ
 అఖిలమ్ము బ్రహ్మమై అద్భుతముగా వరలు
 ఆత్మరూప మ్మాయ నమల గతులను బొందు ॥

3523

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర”

†(9) ఈ విశ్వ విశ్వమ్ము నెనఁగు నృప్తిని నిలిచి
 దేవ దేవుని దివ్య దీప్తి దక్షిణ కాఁగ
 సర్వమ్ము వెలుఁగొంది సకల సంపదాశి
 నిత్య సత్యమ్ముగా సత్య నిత్యమ్ముగాఁ
 దనరారు బహుముఖ దార్ద్యతల్ వరలంగ
 సత్వదాద్ధాశిమై సర్వమ్ము తనరారు
 స్వచ్ఛ శక్తులు పరఁగ సకలమ్ము నిండి
 ఇచ్ఛారహిత మౌచ స్వేచ్ఛగా మెలఁగు ॥

3524

†(10) దేవమానము కాఁగ దివ్య కాలము తనర
 విశ్వ స్వరూపాన విమల కన్యయే వరల
 చిత్రాఽతిచిత్రమౌ విచిత్ర రతిఁ బరఁగంగ
 సర్వాఽఽకాశమ్ము సకల శోభల వెలుఁగి
 సర్వ రక్షకి కాఁగ సర్వభక్షకి కాఁగ
 దుష్ట రాక్షస చయ దుర్మతులఁ దున్నాడి
 సర్వ సృష్టిని సకల సౌభాగ్యముల నెఱపి
 విశ్వ విజేతగా విశ్వరూపిణి వరలు
 సర్వ సాక్షిగ మహా శర్వాణిగాఁ దనరు
 దర్మ స్వరూపిణిగ దగద్దగిత మౌను ॥

3525

†(11) సర్వ శక్తు వివాశనము చందశాసనముగఁజేసి
 సకల సృష్టి భారమ్ములు నదమలముగ వహించుచు
 సంరక్షణ సంపోషణ సంవర్ధన రూపముగా
 సర్వమ్మును రక్షించుచుఁ జండ పాప రూప మైన
 దుష్టమైన దాక్షిణాత్య జెష్ట భృష్ట రాక్షస తతి
 విధ్వంసము రావించుచు విశ్వజేమమ్ముఁ గోరి
 వక్రరహిత చక్రగతి నిర్వక్ర పరాక్రమత మీఱఁ
 గాలరూపమై వెలుఁగును వేల తెనయకుండ నిలిచి
 సర్వేశుని కృప మీఱఁగ సర్వమ్మును బరిమళించు
 సర్వాత్మగ సర్వరూప శర్మగతులఁ దనరారును ॥

3526

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్రహ్మ"

సూక్తము—107

ఋషి—దివ్యుడను ఆంగిరస్సు లేక పాక్షిజాపత్య దక్షిణ

దేవత—దక్షిణ లేక దక్షిణదాత

అర్ధాంతరము—2

†(1) అందకార బంధురతన్ నదఃకరించి చీల్చి వేసి

ఆవిష్కృత మాయే విశ్వ మద్భుతావహముగా

జీవకోటి సర్వస్వము చేతన శక్తుల మీఱగ

బహు మార్గగ రూపాశులఁ బరిడవిల్లు సర్వ సృష్టి

దివ్యమైన దీధితులను తేజరిల్లు లోకాశులు

శ్రీ మహావిష్ణున కిడు చెన్నొందెడు దీప్తులతో

సృష్టి యజ్ఞ దక్షిణలై సృష్టికాంతలై వరలును

నిష్ఠ పూర్తమై వెలుగుచు నిష్ఠ శక్తిగాఁ బరఁగును ॥

3527

†(2) సౌరరూపమా దీప్తులు చాంద్రగతుల నొప్పారఁగ

మేషోచ్చల పృషభోచ్చల మేలిమిగాఁ దనరారుచు

దివి భువులను నన్నింటను దివ్య శక్తు లొప్పారఁగ

తేజఃపుంజాల నొసఁగు దివ్య దీధితులు వరల

నమల స్వర్ణ భరితమై నమృతప్రదమై తనరఁగ

అష్ట వసు సుసంపదాశి అపురూపపు దైశ్వర్యము

లై వరలఁగ విశ్వమును నాయువు రూపము లొచు

దక్షిణగాఁ దనరారును రక్షణగాఁ గొమఱొందును ॥

3528

†(3) దైవీయహ్మ శక్తులు ధగద్గతమై వెల్లఁగ

దేవయజ్ఞమందు వరలు దివ్య దక్షిణగ జగతియె

అలరారును మహాశక్తి ఆద్యుత రూపము కాఁగను

దుర్ధరుడై దుష్టుండై దుర్విదగ్ధ రూపుండై

దుర్దర్షణుడౌ రాక్షసు ధుర్మార్గపు తత్త్వాలను

దున్నాడును విశ్వేటఁడు తుష్టి నిచ్చి జగాలకు ॥

3529

†(4) శతధారగ నశిలము సర్వమును వ్యాపింపఁగ

“అభి”శక్తులు నశియింపఁగ “నాభి”శక్తి పర్దిల్లఁగ

నశిలమై హవిషమై సర్వమును వ్యాపింపఁగ

విశ్వలోక దక్షిణగా విస్తృతగతి వర్తిల్లుచు

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సప్తానల గతులతోడ సప్తానిల రతులతోడ
 సప్త సలిల తత్త్వాలను సప్తమృత్తతు లొప్పారఁగ
 సప్తానలవరణలను వరలెడి సప్తమాతృకాశి నెల్ల
 నర్పించుచు సృష్టిగతుల నపురూపపు దీప్తులతో
 అంతరిక్షమందు నఖిల మనంత శక్తి వర్ధిల్లఁగ
 నిత్య సత్యమై వరలును సత్య నిత్యమై తనరును ॥

3530

†(5) ప్రకృతిమాత సర్వమునకు వరలు దక్షిణలు పదార్థాలు
 శిష్ట దృష్టి తుష్టి మీఱ నిష్ట పూర్తము కాఁగ
 దేవమానవాశి కెల్ల దివ్య దక్షిణగఁ బ్రకృతియే
 తనరారును విశ్వమునఁ దగు నాధిపత్య రతుల
 నఖిలమును గానుకలై అలరారఁగ మహిత శక్తి
 సృష్టిమాత దేవి కాఁగ సృష్టి దివ్య దక్షిణగా
 అలరారును బ్రాకృతమై అపురూపపు దీప్తులతో
 అతిలోకపు సంపదలను అతివేలపు నియంత్రణల ॥

3531

†(6) దివ్య దేవతాశి శక్తి తేజరిలెడి చక్ర శక్తి
 దివ్యమైన విజ్ఞానము దీధితులను నొప్పారఁగ
 భూత బావి వర్తమాన పూర్ణ కాల గతులతోన
 సృష్టి స్థితి లయ రతులను చెలఁగుచు నీ సర్వ సృష్టి
 బ్రహ్మశక్తి దక్షిణగాఁ బర్వఁగ నిత్యము జగతి
 సామ శక్తు లొప్పారఁగ సర్వాయువు శక్తులుగా
 సూక్ష్మాతీనూక్ష్మ మౌచు సౌఖ్యగౌందెడి విజ్ఞానము
 గరియములకు మహా గరియమై తనరారును ॥

3532

†(7) విశ్వ సృష్టిలో వెలిగెడి విమల కాంతిపుంజా లవి
 లోకాలను రజిత మేరు రూప పర్వతానలవళులును
 వసు సంపద సర్వస్వము ననమానపు బాగ్యాళులు
 దక్షిణలై చాంద్ర సౌర దగద్దగిత కాంతి తతులు
 జల ధారల దక్షిణ కవి సాధారణ రూపములై
 దాన తర్పణాల గతుల తనరారును సాజములై ॥

3533

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) సృష్టి స్థితి దానమై యిష్ట పూర్తమై వెల్లును
 ఉత్పాతము నెల్ల సృష్టి ఒనర హింస దక్షిణలను
 స్థితి యెల్లను దానమై శ్రీకరమౌ దక్షిణగాఁ
 దనరారఁగ సృష్టి యెల్ల తరతమ భేదములు లేక
 అఖిల మీశు కృత మౌచును నలరారును దక్షిణగాఁ
 బ్రక్రతిమాత దక్షిణగా వరలు విశ్వ సర్వస్వమ్ము
 స్వచ్ఛమైన జీవశక్తి సర్వ సంపదాశు లొప్ప
 సకల లోక జాలా లవి శరమై తనరాదును ॥

3534

†(9) విశ్వమ్మున సంభవించు విపుల సంక్షోభాలను
 విద్యస్తము కావించుచు విపరీతపు శక్తులతో
 సర్వ సుగంధములు మీఱ సకల సంపదాశి వరలఁ
 బ్రక్రతిమాత విజయమ్ములు ప్రాకృతముగఁ బొందుచుండు
 నిత్య సత్యమౌ జగతిని సత్యపూర్వ శక్తు లొప్ప
 సపురూపపు దీప్తులతో నఖిలమ్మును వరలుచుండు ॥

3535

†(10) అతిశీఘ్రఁ జలనాలను నఖిల సృష్టి చరియించును
 అనంత విశ్వ రూపిణిగా సపూర్వ కస్య రాజిల్లఁగఁ
 మహా శోభ మీఱ సృష్టి మహితశక్తి వర్దిల్లఁగఁ
 సృష్టి జలధిలోఁ గమలము చెన్నొందెడు రీతి కాఁగ
 విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము విచిత్రముగ వికసించును
 దేవ మానవ ర్పణము కాఁగ దివ్య కాల తత్త్వ మెనయ
 సకల సృష్టి స్థితి గతులను సర్వ లయ ప్రకారాల
 వరలు చక్రనేమి క్రమ వాసురమై దీభరమై ॥

3536

†(11) కాంతి కిరణ జాలా లవి కాళి నాకర్షణగతుల
 చక్రగతుల సంచరించి నవక్రముగ వరలుచుండు
 కాల రథము ప్రయాణింప గతి సనంత యానముగా
 విశ్వమై వర్దిల్లును నశ్వి శక్తి రాజాలను
 సృష్టి యజ్ఞ సర్వస్వము చెల్వొందఁగ రక్షితమై
 ప్రకృతి సహజ సంగామపు వికలమ్మున విజయాశుల
 సర్వస్వము నొందు దివ్యశక్తి దేవ సకలమ్మును
 అద్భుతగతి వరలంగా సమృత శక్తు లలరంగా ॥

3537

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—108

ముఖ్యము—పంచమోపనిషత్:

ముఖ్యము—2,4,6,8,10-11-సరమా దేవతానీ

దేవతా—సరమా; 2,4,6,8,10-11 వయః

చందః—శ్రీమద్

(1) కిమిచ్చన్తీ సరమా పేర్వదమానద్ దూరే హ్యధ్వా జగురిః పరాచైః ।

కాస్మేహిరిః కా వరిరక్యానీత్ కథం రసాయా అతరః పయాంసి ॥

1258

(2) ఇన్ద్రస్య దూతిరిషితా చరామి మహా ఇచ్చన్తీ పంచమో నిధీన్ వః ।

అతిష్కదో ధియసా రష్మః అవత్ తథా రసాయా అతరం పయాంసి ॥

1259

(3) కీదృజ్జిత్వః సరమే కా దృశికా యస్యేదం దూతీరసరః పరాకాత్ ।

ఆ చ గచ్ఛాన్మిత్రమేనా దధామాఽతా గహం గోవరీర్నో భవతి ॥

1260

(4) నాహం తం వేద దవ్యం చతత్ స యస్యేదం దూతీరసరం పరాకాత్ ।

స రం గూహన్తి సర్వవతో గభీరా హతా ఇన్ద్రేణి పంచయః శయద్వే ॥

1261

(5) ఇమా గావః సరమే యో ఐచ్ఛః పరి దివో అత్రాన్ సువగే పతన్తి ।

కస్త ఏనా ఆవ స్పృజాదయుధ్మ్యతాస్మాకమాయథా నన్తి యిగ్మా ॥

1262

1. రసాయాఽతరః, 2. మహాఽచ్చన్తి, 3. తస్మై అవత్, 4. హతాఽఇన్ద్రేణి,

5. యాఽఐచ్ఛః, 6. దివోఽత్రాన్, 7. కస్తేవనా ఆవ. (హృ.పృ.)

- (6) అసేన్యా వః పణయో వచాన్మనిషవ్యాస్తస్తః సస్తు పాపీః ।
అథృష్టో వ ఏతవా¹ అస్తు వద్ధా బృహస్పతిర్వ² ఉభయా న మృగాత్ ॥ 1263
- (7) అయం నిధిః సరమే³ ఆద్రీబుద్ధో గోభిరశ్వేభిర్వసుభిర్వృష్టః ।
రక్షన్తి తం పణయో యే సుగోపా రేకు వదమలకమా బగన్త⁴ ॥ 1264
- (8) ఏవా గమన్పుషయః సోమశిరా⁵ అయాస్యో అంగిరసో నవగ్వాః ।
త⁶ ఏతముర్వం వి భజన్త గోనాషతై రవ్వచః పణయో వమన్త్రిత్ ॥ 1265
- (9) ఏవా చ త్వం సరమ⁷ ఆజగన్త వృధాధిరా సహసా దై వే⁸ ॥
స్వసారం త్వా కృదవై మా పుస్కరా⁹ అవ తే గహం సుభగే భదాజ¹⁰ ॥ 1266
- (10) నాహం వేద చాగ్రత్పత్వం నో స్వస్మత్పత్వమిక్తో¹¹ విదురంగిరసర్చ ఘోరాః ।
గోకామా మే¹² అవృదయన్ యదాయమపాత¹³ ఇత పణయో వరీయః ॥ 1267
- (11) దూరమిత పణయో వరీయ¹⁰ ఉద్గావో యస్తు మిసతిర్భరేన¹ ।
బృహస్పతిర్యా¹¹ అవిన్దన్మి గూఢాః సోమో గాగ్రవాణ¹² ఋషయశ్చ విపా¹³ ॥ 1268

1. ఏతవాఅస్తు, 2. తిర్వఉభయా, 3. సరమేఅలవి, 4. శిరాఅయాస్యోఅంగిరసో, 5. తఎత, 6. సరమఅజగన్త, 7. పుస్కరాఅవతే, 8. మేఅవృ, 9. పాతఅఇత, 10. వరీయఅఉద్గావో,

11. తిర్యాఅవిన్దన్మి గూఢాః, 12. వాణఅఋష. (వృ.వృ.)

11. తిర్యాఅవిన్దన్మి గూఢాః, 12. వాణఅఋష. (వృ.వృ.)

సూక్తము—108

ఋషి—అసురులైన వణులు†

ఋషిక—2,4,6,8,10-11 దేవళుని సరమ†

దేవత—సరమ, వణులు†

వణులు

(1)*గద్యము॥

సరమ(దేవళుని) పార్వీభాగమునుగూడఁ జూడకుండ నతిత్వరితము గమనస్థానమును జేరెను.
వచ్చుచున్న నీకు నీ మార్గము యదృచ్ఛాగమనమునకు శక్యము కాదు. ఓ సరమా!
మాకడ నపేక్షితార్థ మేమి కలదు? భృమణ మేల? శబ్దాయమానయు, శతయోజన
విస్తీర్ణయు నగు సంతరిత నదియొక్క యుదకముల నేల దాటవలసి యున్నదో!
చెప్పుము: ॥

3538

సరమ

(2)*గీ॥ మీ మహాపర్వతంబున నా మహాత్ము
గో నిదుల నెల్ల వెదుకంగఁ గోరి యింద్ర
దూతినై మీ గృహంబుఁ బ్రభ్రాతి మీరఁ
జేరుచుంటిని జణులార! శీఘ్ర గతిని ॥

3539

*గీ॥ ఆ యతిక్రమణ సంజాతమైన భయము
వలన నా నది జలమునన్ లలిత రీతి
నెలమి రక్షింపఁ దన్ నదీ జలము దాటఁ
గల్గితిని సుండు! పణులార! కరము వేగ ॥

3540

వణులు

(3)*గీ॥ సరమ! యెవనికి దూతినై నిరతముంచు
వట్టివాని పరాక్రమం బెట్టు లుండు?
నీ మహేంద్ర మహా సేన యెట్టి దగునా!
చెప్పుమా! స్పష్టముగ నీవు శీఘ్ర గతిని ॥

3541

*గీ॥ వచ్చుఁగాక! సరమ వలసిన రీతిని
సామి యగునుగాక! సకలమునకు
ధేనువులకుఁ బతిగఁ దేజరిల్లునుగాక!
సనుచుఁ బల్కినారు వణులు తలఁచి ॥

3542

†వ్యాకర్తవ్య 14వ సంపుటము 81వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వణులు”గాను, దేవత “సరమ”గాను వ్యాసీ,
15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “సరమ, వణులు” ఋషిగాను “సరమ, వణులు” దేవత
గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

సరమ

- (4)*గీ॥ ఎవనికిన్ దూతి నొచు నే నెంతయేని
 శీఘ్ర గతి మీ గృహంబును జేరుచుంటి
 నట్టి యిందుగఁడు వణులారః హన్యుఁ డనుచు
 నాకుఁ జెప్పంగఁ దర మౌనె? భీకరముగ ॥

3543

- *గీ॥ ఆవరింప లేవు పావన నదు లిందుగి
 నెవని మహిమవలన నెల్ల జలధి
 ని స్తరింపఁగలముః నిరత మా యిందుగిని
 వెల్లడించుచుండు విమల నదులు ॥

3544

పణులు

- (5)*మ॥ సరమా! సింపు దివంబు వీడి యెటకో సంతృప్తితో బోవు చే
 వెరవుం గానక గో చయంబు కడకన్ వీక్షింపనున్నావు? స
 న్నరుఁ డెవ్వఁడు రణంబు చేయకయె నానా గోవులం బొందు నీ
 ధరణిన్? మాకును నాయుధాశి కల దీ త త్త్వంబు పాటింపుమా! ॥

3545

సరమ

- (6)*గీ॥ పాప యుక్తము లగుటచేఁ బణులు! మీ శ
 రీరములు విక్రమంబును జేరకుండె
 మీరు పలుకు వచస్సు లమేయ సేన
 కర్హములు కాక యెంతయు నమరకుండె ॥

3546

- *గీ॥ మీ మహా మార్గమునఁ బోవ యేలు కాదు
 మీ మహా దేహముల కెల్ల నా మహా బృ
 హస్పతియు¹ సుఖము నిడకుండ నధికతీక్ష
 తరముగా బాధ² నిడును దాఁ దలఁచితలఁచి ॥

3547

పణులు

- (7)*గీ॥ అస్మదీయకోశ మదిగి బంధక మద్ది
 వసు గవాశ్వతతుల వశ్యమగును
 పణులు నిధిని మిగులఁ బాలించుచున్నారు
 వ్యర్థముగ బిరాన వచ్చి తీవు! ॥

3548

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “పంచలఘు గణము” వ్రాయు క్తమైనది. 2. బాధపెట్టు నే విధమునైన, (తా.పా.)

సరమ

(8) శీ|| సోమ పాస జాత శోభచే నొప్పెడు
నల నవగ్వయాన్య లరుగఁదెంతు
రట్టు వచ్చి వార లా గో నమూహంబు
విభజనంబుఁ జేసి వెడలఁ గలరు ||

3547

శీ|| ఎందుకు వచ్చితి వని మీ
రందంబుగ నన్నుఁగూర్చి యన్య పలుకు లో
మందానురులాదాఁ ని
న్పందంబుగ నుడువకుంట పొడి యగు నుఁదీ ||

3550

పణులు

(9) శీ|| సరమాః సుర క్తిని బల
పురమునకుం జనుచు ధేను పుంజముఁ గని తత్
పుర నాథుడలన బాదలఁ
బరముఁ గొనఁగ వచ్చెనాపు పరమార్థ మిదః ||

3551

శీ|| సరమః నిన్ను మేము స్వస్థగ భావించుము
నీవు చేరఁబోకు నెమ్మి నిందుర్చి
సుభగః నీదు ధేను నుండర వ్రజమును
నింపు మీరఁగా భజింపఁగలము ||

3552

సరమ

(10) శీ|| గడ్డముః

ఓ పణులారా! నేను భాగ్యతృప్తమును న్యస్తరమును నెరుంగను. ఇందుల్గఁదు శత్రు
భయంకరు లగు నంగిరస్సులు వానివాని నెరుంగుదురు. మరియు నా స్థానమును
గోరి యింద్రాదులు మీ స్థానము నాక్రమించుచున్నారు. అక్కా రణమున నో
వణులారా! కరుతర మగు గోబృందమును విడిచి వేరొక చోటికిఁ బొందుః ||

3553

(11) శీ|| పణులారా! మీరు దూరము

చనుఁదీ! యవహృతము లైన చక్కని గోవులే
ఘన గిరిపలనన్ వెలువడి
వనిఁ బూనుచు పచ్చఁగాకఁ బరమ పీఠిన్ ||

3554

శీ|| రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

॥గీ॥ అతి నిగూఢము లైనట్టి యాల నెల్ల
నా బృహస్పతి పొందెఁ దా నటులే సోడు
మునకు నుపకారకంబులౌ కఠిన శిలలు
నయిత మా గోవులను గాంచె సౌఖ్య గరిమ ॥

3555

సూక్తము—108

ఋషి—అనురుధేయ పణులు

ఋషిక—2, 4, 6, 8, 10, 11-దేవదత్త సరమ

దేవత—సరమ, పణులు

అర్చాంతరము—1

॥(1) అల దూరమౌ దేశ మర్కంఠ శీఘ్రాన
సరమ పరుగున దాటి పరివేషణముగ
నదీ ప్రవాహమ్ము నద పరివాహమ్ము
అతెక్కిమించుచు మహార వృర జనున శక్తి
దేవదత్తగా నర్వ దివ్య శక్తులు మీర
దేవతలలో నరన దీప్త పీఠిక తగ
నున్న లక్ష్మణమ్ము తెన్ని తిష్ఠన్ గతిని
దిగ్విజయ మొప్పుంగ విశ్వమ్ము అటను ॥

3556

॥(2) విశ్రాంతిచిరమౌ స్మృష్టి వ్యవస్థలో
మాధ్యమికమౌ వాక్కు మహిమాన్వితమ్మ
నింజ్ర శక్తులు మీర నలించియగతి లోప
నక్షర శక్తులన్ శ్రవణ శీఘ్రులన్
పర్యవహిత మైన హృదయ శక్తుల నెల్ల
దివ్యత్వ మొప్పుంగ నవ్య నవ భావాల
నిర్వరా గరిమమై నిర్విద్రవ్య గతి లోప
నవనిమల కఠితమౌ సవతానానంద మెయి
సర్వమున్ దృఢియించి నకల రక్షక గరులఁ
జర్జిత చర్మణ గతి సర్వమున్ గాపాడు ॥

3557

॥(3) జేగ శక్తి రూప మౌను విజ్ఞరా పఠిత మౌను
నిమలమైన సరమ నవమలమై జఠిత గరుల
సూర్య శక్తి ప్రసరింపనిన నవార్యదీప్త మహారమైన
నిత్య సత్య శక్తి యెల్ల నింను ప్రతిఫల లబ్ధిరమై
సర్వమ్మున వ్యాపించును సత్యగరుల నిత్యరతుల
సరిలోకపు దీప్తులమై నవరూపపు శక్తులమై ॥

3558

॥రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీనేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహావ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపంచం”

†(4) అతిగభీరమైన అతివేల శక్తి

వణుల నన్నింటిని బరిహరించుచుఁ బ్రగతి
వేద విజ్ఞానము విస్తృతమై దేవ
దివ్య విజ్ఞానముగ దీధితుల వరల
నఖిల విశ్వ మ్మెల్ల నద్భుతముగాఁ దనర
నమృత శక్తులు కాంతు లమర వాహనులై
అతివేగముగ సృష్టి నావరింపంగా
సద్భుతముగా సరమ నపురూపమై నిలుచు ॥

3559

†(5) సకల విశ్వములో సరమ శక్తులు వరలఁ

దిరుగాడు గోళాలు దివ్య శక్తులు మీఱఁ
బరమేశ్వరేచ్ఛగా వరణీయమై పరలి
సరమ శక్తులు మీఱ సకలచో వేగాన
వేగమే సృష్టిగా వేగమే స్థితి కాఁగ
వేగమే లయముగా విశ్వాంతరాకాశ
వేగ స్వరూపమై విస్తృత శక్తులన్
విశ్వమే సరమగా విష్ణు లిలగఁ దిరుగు ॥

3560

†(6) పాప శక్తుల నెల్లఁ బరిహరింపఁగ నిలిచి

దీప రూపము లేని దేవే వణి సమూహమ్ము
దురిత మార్గాలలో దుష్ట రూపమ్ముగాఁ
బయనించి వయనించి పరమ దుష్టులమ్ములన్
నాశించి దిరుగాడు ససహస రూప గతి
నా దుష్ట శక్తులను నద్భుత గతి తోవ
దైవీయచో గతి ధన్యత్వ మొప్పంగ
నిత్యమై చరియించు సత్యతత్త్వము వెలయ ॥

3561

†(7) ఆప్త వసువు లన్నింటిని ఆధికాధిక రూపతమై

రజిత గిరుల హేమ గిరుల రాణఁ గాపాడుచుండి
విశ్వరూపమై వెలిఁగెడి విమలమైన సరమ శక్తి
సర్వ లోక జాలాలను సదమలముగ నమృతముగ
రక్షణ మొనరించు నవ్య రమ్య వేగ తత్త్వాలను
నపురూపపు ద్భుత శక్తుల సద్భుతముగ వెలుఁగొందుచు
ససాధారణమ్మో గతి సతిలోకపు శక్తులతో
ననూహ్యమో దీప్తుల నననురూప రూపాలను ॥

3562

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వ్రహ్మ"

†(6) వాయు తీక్షణ శక్తులతోఁ బరిజ్వలిల్లు నగ్ని భాతి
 పేఘ రూప మంది నిల్పు మిన్నులలో మితి మీరఁగఁ
 గాంతి విభజన మొనరించెడి హరిహరశక్తి విశ్వమున
 మేఘాలను ననిలవరమై మిక్కుటముగఁ జలశక్తులు
 సరివియింపఁగఁ భారలుగాఁ జదలెల్లను నింపఁగా
 లోకముల శబ్దశక్తు లేకై కమ్మై వరలఁగఁ
 అఖిలాఖిల వాయు గతుల నపురూపపు శక్తులతోఁ
 బ్రకృతి సహజమైన శక్తి పరిధాదాసితమై వరలును
 శబ్దశక్తి మహిమ మాయఁ జొందరిశక్తి విస్తరిల్లఁ
 దత్త్వరహితమైన సహజ దార్శరక్షశక్తి మీరు ॥

3503

†(9) దైవీయ మైనట్టి జీవాత్మల శక్తి
 మూల రూప మైన గగన నిశ్వాస గతిని
 బ్రకృతి రూపము నెదఁగి దాన్మలతమై వరల
 సదసద్వివేకానఁ జంచద్వితీగ నిలిచి
 లోక రక్షణ మొప్పు బ్రాహ్మణ గతి నెల్పి
 సర్వ లోకావళుల సాతత్య మొప్పంగ
 నపురూప గతి లోప నద్భుతావహముమై
 నన్ని లోకములను సమిపులో నుంచనగు ॥

3504

†(10) వాయు శక్తి చర్చిల్లఁగ భ్రాంతిగఁ భూతాశులందు
 జేవ శబ్ద శక్తి కాగ విశ్వమునఁ బెంపొందుచు
 నగ్ని కాగ నలిలమ్మున నమ్ములమ్ముగా వరలుచు
 సచ్చమైన అనిల ప్రియ మఖిలమ్మున వ్యాపించఁగఁ
 గాంతి రూప ము శక్తులుఁ గాగిల విశ్వగతుల నదా
 వీరత్వము కీరత్వము విమల గతుల నద్భుతమై
 సతిలోకపు శక్తి కాగ సతీసహజపు భర్తమునన్
 సర్వ రక్షక మౌచును స్వకీయ రక్ష శక్తి వెలుఁగ
 స్థితి శక్తిని గాపాడెడి చిహ్నచేప వస్తుశక్తి
 జేవకునిగఁ దివ్యతమై దివిభువి లన్నిట వెల్గును
 నిత్య నవ్య శక్తులతో నీలాలుగ నిరతమ్మున్
 ఆమలమై తనరాదును సమృతగతు లొప్పారఁగ ॥

3505

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, చార్టర్డ్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(1) సత్య శక్తు లొప్పారంగ నిత్య గతిని విశ్వ మ్మది

అఖిల లోక సర్వమున సద్గుణావహముగా
రజిత హేమ గిరులందును రాణ చరాచరములందు.

సోమామృత శక్తు లొప్ప దీపహితపు దేవాకుల
విజ్ఞతమై విశ్వ మ్మది విస్తృతగతి వర్ణిల్లును

వ్యాకోచము సంకోచము వ్యాప్తిత్వపు శక్తులమై
గూడతత్త్వ మొప్పారంగ వాచకై వర్ణిల్లంగ
నిత్య సత్య తత్త్వ మౌచ సత్య తత్త్వ రూప మౌచు ॥

3566

సూక్తము—108

ఋషి—అనురై న వణులు

ఋషిక—2, 4, 6, 8, 10, 11-దేవదత్త సరమ

దేవత—సరమ, వణులు

అర్థాంతరము—2

(1) అఖిలములో యెరుకు లెల్ల సద్గుణ శక్తి వర్ణిల్లును

స్వేచ్ఛాగతి హృదీప్తి చెన్నొందును నిత్యమున్
దూరతీర గతులతోడ నిరజమా రణ మీఠంగ

నిర్దామపు వాసుముగ నిస్తంభిత మీఠంగా
నిరత చలన శక్తులతో నిర్వక్రత క్రమిత మీర

విశ్వగతమైన శక్తి విస్తృతగు లొప్పారంగ
బరిమిత పరిధులలోపల దిరుగాడును విమల గతుల

నిరతమును ఋత నిర్మల నిర్వికల్పరూపమందె ॥

3567

(2) విష్ణుదేవు నిచ్చారతి విస్తృతమౌ దూతగతిగ

సఖిల వశ్య సర్వస్వము సప్తరూపపుఁ జలన శక్తి
సంచలనపు రీతులతో సంవలితపు వారగితుల

నిరతమును నిర్విద్రీత నిర్మల తత్త్వము మీర
ఆత్మ ప్రదక్షిణపు గతుల సదివతి ప్రదక్షిణపు రతుల

సంతరిక్షమందు మహా యజ్ఞ సృష్టి చరాచరంగ
అఖిల భూత శక్తు లెల్ల సంతర్గత సలరాచును

సతివేలము కాంగఁ దిరుగు సతిభూతము కాకుండంగ ॥

3568

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్భిష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రశార”

†(3) ఏ రీతిగ సూర్య దీప్తి యెనగ విశ్వ జెల్లు దెరుగు
 ఏ రతిగా సూర్యశక్తి యీ ప్రపంచ మెల్ల నెండు
 నే గతిగా నెల్లెడల నవారతగతి రవి కాంచులు
 వ్యాప్తి చెందు దివ్యరేఖ దీప్తరేఖలు దీనిగా
 సర్వ తోక ప్రభువు కాగ నిర్వర్తన నిరతమును
 అద్భుతగతి నలరారును నననుమాద దీప్తులలో
 గోపతత్వ మొప్పురంగ గూడశక్తు లవ్వల్గి
 నిత్య గతుల సర్వ రతుల నిరతమును వెల్లొందును ॥

8569

†(4) విష్ణుశక్తి నెల్ల జగతి విష్వస్తము కాచింజంగ
 నెరితైన సౌఖ్యము రా దీ విశ్వమం దెప్పునును
 దీప్తమైన సర్వశక్తి దివ్యమౌళి శక్తు లెల్ల
 సత్యంబును గభీరమై నిర్మాణజ్ఞులలు మీఁ
 నత్య సత్య శక్తు లెల్ల నిత్యతా గరిమలమై
 సత్యపూర్వ దీప్తులమై ననులములై వెల్లొందును
 ఆ సరమపు శక్తికాగ సనహసపుఁ బుటరహౌ
 మూలశక్తి గ్రహణశక్తి గ్రహణ శక్తు లొప్పురును ॥

8575

†(5) దివి మవి తోకా అన్నిట దీప్తవంత గతుల మీఁ
 దుది మొదలెరుంగక జగతిని దుర్విదగ్ధ శక్తి వెలయు
 వ్యాప్తి నొందు విస్తృతగతి పసుశక్తుల మిత మీటచు
 గాంతి కిరణ శక్తు లెల్ల గ్రాలు నమర శక్తులతో
 వాడిగ వేడిగ వరలును మోహ వారకుండు నిలుచు
 నిత్య సత్య సరమ శక్తి సత్య దీప్తు లొప్పురంగ
 నభయ మైన నుభయగతుల బ్రదించెదె దీప్త శక్తి
 నపురూపమై వెలుగును సమితమైన వాయు రతుల ॥

8577

†(6) అద్భుతమైన అద్భుతగతి నతితోకపు దీప్తులమై
 ననివారిత మార్గాలను అననుమాద శక్తులతో
 అత్యంతము సూక్ష్మమై అంతరాంతరపు గతులను
 బహుముఖమౌ పథాలలో నహరహమును వర్తిల్లుచు

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహర్షి, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సునిశితమా దీప్తులతో నూత్నమైన పరిసరశక్తి
అదృశ్యమైన అపురూపపు సమరమైన ప్రభావాల
నిహ పర లోకాన్నిట నెన లేని ప్రభల మీరి
సపురూపపు సరమ శక్తి అనిలమృణ గతుల నిల్పు ॥

3572

†(7) విశ్వసృష్టి కోశ మౌచ విమలమైన దీప్తులతో
మేఘరాజి కాంతి శక్తి మిన్నంటెడి సంపదలను
బ్రహ్మతీ తనము మహితమైన రజత హేమ గిరు లలరును
సకల లోకరక్షకమైన సర్వప్రాణ ప్రాప్తవ రతి
సపురూపపు దీప్తులతో నమలమైన గతి శక్తుల
నత్యంతము గోప్యమైన ఆతనిగూఢరతులు మీరఁ
గరణశక్తి భరణశక్తి కాంతి మీలు చలనశక్తి
అఖిల విశ్వ మావరించి ఆతిసరమయ్యై నిలుచును
నిధిరూపమై వెలుగును బ్రథితమై విశ్వమ్మున
ఆతిసహజమౌ వ్యాప్తుల నఖిలమ్మున నలరారుచు ॥

3573

†(8) ఆమర శక్తు లొప్పారఁగ నఖిలమ్మున సంచరించుఁ
జంద్రాఽమృత శక్తి వోలె స్వచ్ఛ శీత ప్రభా కలిత
సర్వలోక జాలా లవి శబ్దశక్తు లొప్పారఁగ
నదమలముగ వర్తిల్లును జక్రగతి భ్రమణగతుల
నగ్ని దీప్తు లలరారఁగ నమర దివ్య దేవతాశి
అతిరమ్యపుఁ దేజాలను ననవరతముఁ బ్రసరింపఁగ
విభజించుచు వ్యాపించుచు విస్తృతగతి విమలమ్ముగ
ననలాఽనిల దీప్త రతులు నద్భుతగతి వర్తిల్లును ॥

3574

†(9) బ్రాహ్మ్య శక్తి తనరాఽఽడి పరమ సరమ జనిత దీప్తి
దైవీయమై నిరతము తాదాత్మ్యత నొందురీతి
స్వీయ శక్తి వర్తిల్లఁగ సృష్టి తత్త్వ దృష్టగతుల
అఖిల లోక సర్వస్వము నద్భుతగతిఁ జరియింపఁగఁ
బునఃపునర్బ్రమణ గతులఁ బూర్ణ జీవ దీప్తు లొలయ
స్వయంచలన పీడన గతి సర్వస్వము తనరారును
సృష్టి శక్తి స్థితి శక్తియుఁ జెలఁగ లయ మహా శక్తు
అఖిలమ్మున వర్తిల్లును సతినహజమౌ మూర్తిగ ॥

3575

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహార్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(10) అనలానిల శక్తులతో నలర నేది ముందో యెరుగ
 నహ జన్మ గతమేదో సాతత్యపు సావత్యపు
 శక్తిరత్న మెల్ల జగతి జన్య జనక భావాలను
 ఆది అంత మెనయకుండ నదృశ్యపు శక్తులతో
 ముం దేదియో? పిద పేదియో? మూర్తి రూపు తెలియకుండ
 ననంతముగఁ బ్రసరించెడి ఆద్భుతమౌ కాంతి జాల
 మపురూపపు దీప్తులతో నఖిలమ్మున వ్యాపించుచు
 ఒక గోళమునుండి మరొక ఉపర్యధోగోళాలకు
 అతివేలపు శక్తులతో అతికాంతుల వేగాలను
 వెలుగులతో వ్యాపించును విమల దీప్తు లొప్పారఁగ ॥

3576

†(11) మేఘ మాలలు జగతి మిన్నంటి కదలాడు
 అనిల శక్తులు మీర ననల శక్తులు మీఱఁ
 జాంద్ర సౌరాదుల శక్తి సర్వస్వములు
 రజిత గిరి హేమ గిరి రాజిల్ల స్వచ్ఛతల
 నతి నిగూఢమైన అపురూప శక్తులను
 ఋతశక్తి సృష్టికే ధృతశక్తిగా వెలుఁగఁ
 బ్రాణ దీప్తులు వాయు తాణ శక్తులు వరల
 జీవ శక్తులు పొందు శీఘ్ర చైతన్యాల
 సోమామృతపు రతుల ధామమౌ నీ పృథ్వీ
 కామితమ్ముల సృష్టి గాఢమ్ముగా నిలుపు ॥

3577

† — అష్టపదకందము॥

రవి చంద్రులు ఋభు గణములు
 కవి దివ్య సుదేవతాఽఽశిఁ గ్రాలెడి విపుల్
 అవితథమౌ నవ్య రతులఁ
 బ్రవిమలమౌ రజిత మేరు పర్వతములు భా
 ర విలసితమై రహిత గతి
 నవసీతము భాతి సృష్టి నవ గో తతిగా
 జవ సత్త్వము లొప్పారఁగ
 నఽరశ రతిఁ దిరుగు నిత్య మద్భుత గతులన్ ॥

3578

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ష”

సూక్తమ్—109

ఋషిః—జహరాఽర్పిహృజాయా, జాహ్మః కార్యనాథా నా

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—రిగ్ఘోష్; 6-7-చతుష్టుమ్

(1) రే॒వదన్ పృ॒థ॒మా బ్ర॒హ్మ॒కిల్పి॒షే ఒకా॑పారః॑ సలి॒తో మా॑రభి॒ష్టాః॑ ।

ఏ॒త॒హ॒రా న॒వః॑ ఉ॒గో॒ మ॒యో॒భూరాపో॑ దే॒వః పృ॒థ॒మజా॑ ఋతే॒న ॥

1269

(2) సో॒మో రా॒జా పృ॒థ॒మో బ్ర॒హ్మ॒జాయాం॑ పు॒నః పా॒య॒చ్ఛద॒హ్మణీ॑యమా॒నః ।

అ॒స్త్వర్తి॒రా వ॒త॒వో మి॒త్రః॑ అ॒సీ॒దగ్ని॒ర్హో॒తా హ॒స్తగృ॒హ్యో నీ॒నాయ ॥

1270

(3) హ॒స్తే॒నైవ గా॒హ్యో ఆ॒ధిర॑స్యా॒ బ్ర॒హ్మ॒జాయే॒యమి॒తి దే॒వోచ॑వన్ ।

న దూ॒రాయ॑ పృ॒హ్యో త॒స్థో ఏ॒షా తథా॑ రా॒ష్ట్రం గు॒హితం॑ క్ష॒త్రయ॑స్య ॥

1271

(4) దే॒వా ఏ॒తస్యా॑మ॒సిద॒స్త హ॒ర్షే స॒ప్తః॒ ఋష॑య॒స్తవ॑సే యే ని॒షేద॑యః ।

భీ॒మా జా॒యా దా॒హ్యోఽసో॑వ॒సితా॑ దు॒ర్ధాం వ॒ధాతి॑ వ॒రమే॑ వ్యోమన్ ॥

1272

(5) బ్ర॒హ్మ॒చారి॑ చ॒రతి॒ వేపి॑షద్వి॒షః స దే॒హనాం॑ భ॒వత్యే॒తమంగ॑మ్ ।

తేన॑ జా॒యామ॑న్ద॒విన్ద॒ద్భృహ॑స్పతిః సోమే॒న నీ॒తాం జా॒హ్వాం॑ స దే॒వాః ॥

1273

1. కూపరః, 2. స్తవఉగో, 3. పృథమజాఋతేన, 4. మిత్రఅసీదగ్ని, 5. గాహ్యఅధిరస్యా,

6. తస్థఏషా, 7. దేవాఏవతస్యా, 8. సప్తఋష. (వృ.వృ.)

(6) పునర్వై దేవా¹ అదదూ² పునర్వసుష్యా² ఉత ।

రాదానః సత్యం కృత్వానా¹ బ్రహ్మజాయాం పునర్వదుః ॥

1274

(7) పునర్వాయ బ్రహ్మజాయాం కృత్వి దేవైర్నికిల్విషమ్ ।

ఊర్జం పృథివ్యా భర్తాయోచగాయముపాసలే ॥

1275

సూక్తము—109

ఋషి—జుహు వసు బ్రహ్మవాదిని లేక బ్రహ్మపురుషుడు ఊర్జనాథః¹
దేవర—విశ్వే దేవరలు²

(1) *గద్యము॥

ఋద్ధిదేవత లెల్లరు జుహూ దౌర్భాగ్యహవ మగు బ్రహ్మస్మతి పాపము విషయమై యిట్లనిరి.
“నుహగతి గల అనిత్యుడు, వరుణుడు, వాయువు, తాపనముచే నుగ్రుడగు నగ్ని,
సుఖ భావిత యగు సోముడు, విశ్వోద్భావిత లగు దేవతలు, నుపాయమును
బరికించి యామెను బ్రాచయిల్పి త్రము గావించిరి ॥

3579

(2) *గీ॥ సురల ముఖ్యుడైన సోముఁ డనెడి రాజు

తల్మధావహరణ కారణమున

లఙ్ఘి బొందకుండ బరితాంగి నా బ్రహ్మ

స్మృతికి నొసంగియుండె మఱి దలంచి ॥

3580

*గీ॥ హోతృ మిత్రులు మలియు సంహత వరుణ

దేవుడును సోమ కృత్యంబు పోదన మని

వరికియుండిరి పిమ్మట బావనాగ్ని

యామె గర్హియించె యా ఋషి కంఠఁడేసె ॥

3581

1. దేవాఅదదూ, 2. మనుష్యాఉత. (వ్యా.వ్యా.)

*ఈ సందర్భమున నొక యతిహాసము గలదు. జుహు వసు వాక్కు బ్రహ్మను వాయు. బ్రహ్మస్మతి వాసస్మతి యగుటచే నరనికి జుహు వసు నామె భార్య యయ్యెను. ఒకప్పుడు వీని కిల్విషము భార్య దౌర్భాగ్య రూపమున నుండెను. కాబట్టి బ్రహ్మస్మతి యామెను బరిత్యజించెను. పిమ్మట నావిద్యాది దేవతలు విచారించి యామెను వాపరహితగ నొనర్చి తిరుగ బ్రహ్మస్మతికి నొసంగిరి. ఈ కథ యీ సందర్భమున వర్ణింపఁబడెను.

*ఈ సూక్తమునకు వ్యాకర్షణి గీతవ పుటలో ఋషి “జుహు వసు బ్రహ్మవాదిని”గను, దేవత “విశ్వే దేవరలు”గను వ్యాసి, 191b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవరల వట్టికతో “జుహుడు” ఋషిగాను “విశ్వే దేవరలు”దేవత గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

1. సోముడనే రాజు. (వ్యా.వ్యా.పా.)

(3)*గీ॥ ఓ బృహస్పతిః ఋషివతిః యోషి యామే
దేహము స్వహస్త లభ్యమై తేజరిల్లు
వరము దీనిని చేవతల్ బ్రహ్మ జాయ
యని వచించిరి సుర లెల్ల రతని గాంచి ॥

3582

*గీ॥ క్షత్రియ సురక్షితంబైన సకల రాజ్య
మెట్టు శత్రువు దుష్టిని బట్టకుండు
నట్టె దౌర్భాగ్యయు క్తత నా సుకాంత
స్వాత్మఁ బ్రకటింపకుండెను సరస గతిని ॥

3583

(4)*గీ॥ అతిచిరంతన ఋషు లెల్ల నట్టి కాంత
పాప రహిత యటంచును బలికినారు
సప్త సంఖ్యాక ఋషులు విస్తార తపముఁ
జేయఁ గూర్చుండియున్నారు చిత్త మలర ॥

3584

*గీ॥ శత్రు రూప పాప సంఘంబునకు భీతిఁ
గొలుపు జాయ నొనఁగి లలిత ఋషికి
వెలిగినారు తపము వేల్చిల్మిడి దుర్దాన
నైన నుంచఁగలుఁగు సతిశయముగి ॥

3585

(5)*గీ॥ అతఁడు బ్రహ్మచారి యగుచు సంతటఁబోవు
చుంట నిష్టలందు నోలి సురల
స్తుతులతోడ హవ్యతతితోడ సతిభక్తి
పొందుచుండె మిగుల సంద మొప్పు ॥

3586

*గీ॥ తలఁప గంధర్వుఁ డెట్టులు వెలుఁగు సోమ
నీతయౌ కన్య గ్రహియించె పూతుడైన
యల బృహస్పతి యట్టులే యాదరమున
ఋహువు గ్రహియించె జాయగా సురలు మెచ్చ ॥

3587

*రచయిత:—కావ్యశీర్ష, శ్రీ నేమానివేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వ్యాతవృత్తి 14వ సంపుటము 87వ పుటలో నీ పద్యమున “దుర్దాన” అను శబ్దమునకు సున్నా చుట్టఁబడి వ్యాఖ్యార్థకము వ్రాయఁబడియున్నది.

(6)*గీ॥ అల బృహస్పతి కిడినార లతని భార్య
సురలు మనుజు లొసంగిరి పరమ దేవ
మనుజ కృతమైన దానము ఘన మటంచు
వెల్లడించిరి రాజులు వేటక మీర ॥

3588

(7)*గీ॥ బృహల కిల్మిషమును గొట్టి బృహ్మ జాయ
బృహ్మ కొనంగిరి దేవతా వర్గ మెల్ల
నల బృహస్పతికిం జెందు యజ్ఞ రర్ప
హవ్యయుతులయి సేవించి రతిశయముగ ॥

3589

సూక్తము—109

ఋషి—జుహువను బృహ్మవాదిని లేక బృహ్మపుత్రుడు ఊర్ధ్వనాభ
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) సత్య రూపమై వెలిగెడి సర్వ శక్తి సచ్చక్రియే
“పూర్వ దుర్గతి నాశని”గ నపూర్వ గతుల శక్తి చూపు
సాధారణ పాపముల నసాధారణ కిల్మిషాల
బృహ్మ కిల్మిషము నైన వరల నాశనము చేయు
నతిసూక్ష్మమై తనరెడి నాదిత్యు ధీపులతో
ననలాలను ననిలాలను నఖిల సలిల మృత్తతులను
నాకాశములందు నమరు సంతలాంతర పాపాశుల
కుగ్ర మైన ధీపులమై నుద్వాసన చెప్పి చంపు ॥

3590

†(2) బృహ్మ జాయగా వెలిగెడి వచశ్శక్తి కున్న మహా
పాప పుంజ రూపాలను భగ్నపరచి నాశముగాఁ
బునస్వచ్ఛగతు లొప్పగఁ బూర్ణ భద్ర రతు లొసరఁగఁ
బవిత్రితా గరిమ మీర బృహ్మధీప్త రూప మౌచుఁ
బరబృహ్మ పుణ్య ధీప్తి బృహ్మలకే బృహ్మ కాఁగ
సంతర్గత శక్తులతో అనల రూప ధీప్త మౌచు
వరుణ మిత్ర భారరతులఁ బంచ భూత తత్త్వాలను
బవిత్రితల నిల్పుచుండుఁ బాప రూప భావములను
నామరూప నాశనముల నఖిలమును విధ్వస్తము
పూర్ణముగఁ గావించును “బూర్వదుర్గతి నాశని” ॥

3591

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటసరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(3) హసన చిద్విలాసగతుల నానందపు రూపముగా

సఖిలమ్మున వ్యాపించెడి ఆ పుణ్యవర్షిద శక్తులు

“పూర్వదుర్గతీ నాశని” పూర్వకములుగా వరలుచు

సంతరహిత సద్గతి శక్తి కాదారముగా నిలుచుచు

ఋణ్యమునకు దీక్షముగాఁ బొలుపొందెడు పురాదిగా

జ్ఞాన రూప దీపమునకు సకల బ్రహ్మ రేజమునకు

గిరినీడగ జాయ గాఁగఁ గెరలు పాప పీడ కాఁగ

నిలుచు దుర్గతిన జగతిని సీర్హామపు భామముగా

నొనరించుచు సద్గతిరతి సుత్రమోత్రమాగ్ని శక్తి

సుత్రమోత్రమానిలాల దీప్త చిత్రత్యపుఁ ఋణ్యశక్తి

గుప్తరూప రాష్ట్ర మౌచు గూఢ మిత్ర శక్తి కాఁగ

విశ్వకాంతిదూత కాఁగ విమల పుణ్య శక్తివరలు ॥

3592

(4)*క॥ ఋషి శక్తులు మృష రహితపుఁ

దృషా విమూర విష విషయ తిమిర వివాళా

విష విరహిత పుణ్య వర్షిద

ఋషాఽమృత మహా సుడివ్య ఋత రూపములౌ ॥

3593

*— సప్త ఋషి రూపాల సప్తాగ్ని సప్త జల

సప్తానిలాకాశ సప్త పృథ్వీల శక్తి

సప్తరూప సచ్చక్తి సప్త ఋత రూపమై

అత్యంత రక్ష గతి గోపరూప భీమరతి

హృహ్మోపనితమై వరచు దేవ శక్తులన్

దివ్య దేహస్వీక దీధితులఁ దనరారు ॥

3594

(5) సద్గతిరమై నయట్టి అనరూపపు బ్రహ్మచర్య

దివ్యత త్వ సద్గచ్ఛ వీర్య దేవైత్యముగా నిత్యము

దేవతలకె దేవరగా దీప్తైకైరాఽంగముగా

సోమ శక్తి వర్ణిల్లును సుగతి పుణ్య రూప మృది

పరిదీప్తుల వతి కాఁగన్ ఒరవూర్ధాంగిత్య ములరు

సమీపాభావంపు శక్తు లమృతాపహము కాఁగ

విష రూపపుఁ జాప శక్తి సప్తస్తము కావించును

దేవ దేవ నిత్య శక్తిఁ దెలియును సచ్చక్తులు ॥

3595

*రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-వ్యూహ”

†(6) పార్థివమౌ పుణ్య శక్తి పరివృతి పురుష శక్తు లెల్ల

బునర్జస్సు లొందుచును బూర్ణశక్తి రతుల మెయిని
మానవాళి రాక్షసాళి మహిర దివ్య దేవతాళి

బ్రహ్మశక్తి శబ్దశక్తి వరలు జాయ ఛాయ మౌను
ఆధిపత్య రూపమైన తిల సత్య దీప మౌను

అపురూపమై నిలుచును అసాధారణంపు రతులఁ
జగదేమి క్రమము కాగఁ జర్చిత పర్యం మట్లు

సృష్టి స్థితి లయ రూపాల్ చెలఁ గునులే నిత్యమును ॥

3595

†(7) దివ్యమైన దేవశక్తి లేమిలఁగ నృష్టితోనఁ

గిల్పిష రాహిత్యమును గెరలు శబ్ద శక్తు లెల్ల
బ్రాహ్మములై వెలుఁగొందుచు వరలు జాయ ఛాయ లొను

నిత్యోపాసన కాగను సత్యోపాసన కాగను
నత్యంత విశిష్టమైన అపురూపపు శక్తులతో

నలరాచను బృథవీత్వపు ఉమలనమో దీప్తులమై
సుతన్నమై నిలుచును నుద్దిష్టమై వెరుగును

సృష్టి స్థితి పరితికృతిగాఁ జర్చితానగతి లోచఁగ ॥

3597

సూత్రము — 109

బుపి — జాహువను బ్రహ్మవాచనీ లేక బ్రహ్మ ముచున్నది ఊర్ధ్వనాథ
దేవత — విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము — 2

†(1) పంచభూత రూపాలను సంచితమై కిల్పిషము

అనలమై సలిలమై అనిలమై ఆకాశమై

వృథ్విరూపమై వెరుగును విశ్వసృష్టి శక్తి గురుల

పడుగును పేకై నిలుచుచు వరలు ఛాయగా జాయగ

విష్టుదేవు మాయ కాగఁ గృష్ట శక్తి లిల కాగ

బ్రాహ్మమై కిల్పిషము వరలు సృష్టి సర్వమున

సత్యశక్తి వర్ణిలఁగ నదమలచూ నిత్య దీప్తిఁ

“బూర్వదుర్గతినాశని” బో దోలును బాపాదులఁ

దొలి శక్తిగ వెలుఁగొందుచు నలవి మాలనట్టి దీప్తి

నమేయమౌ బ్రహ్మశక్తి కాద్యమై పవిత్రతల ॥

3598

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) ఆనతాఽఽకులు ననెలాఽఽకులు నలరు నలిల పృథ్వాకులు
 నాకాశాకుల నన్నిట నమరు పాప పంకిలమును
 సోమశక్తి శబ్దశక్తి శుద్ధముగాఁ గడిగివేయు
 వరుణ మిత్ర శక్తు లొప్ప వర్ణిలైడి విశ్వమున
 నఖిల పంచ భూతాకులె అమల హోతలై తనరుచు
 నమరంగా ద్వాహ్మ్యశక్తి అమలజాయఁగా వెలుగుచుఁ
 బాపరహితగా స్వచ్ఛత వర్ణిలుచుఁ బుణ్యరతుల
 బ్రహ్మ మహాముఖగతిమైఁ బరమపవిత్రత తనరుచు
 దివ్యమైన దేవశక్తి తేజరిలెడి శబ్దశక్తి
 కిల్పిష హరకమై జగతిని గెరలును నద్గతి గతిమై ॥

3599

†(3) ఆ శ్రీమహావిష్ణు ననుగ్రహము మీరంగా
 నాదిశేష మహాశక్తు లపురూపపు శబ్దగతులు
 ద్వాహ్మ్య గతమై వరలెడి పాపరూప శక్తితతుల
 విద్య న్నము కావించును విమల దీప్తి వెల్లివిరియ
 సృష్టి సంరక్షకమై చెలఁగును స్థితి శక్తి వరల
 జ్ఞాత్రూపమై వెలుంగు మిత్ర దౌత్య దీప్త రూప
 రహస్యాల రాష్ట్రమై బ్రహ్మ తేజ మలరాఁగ
 జాయా గతి ప్రకటితమై శర్వ శబ్ద శక్తు లలర
 శత్రు నాశక మౌచును నర్వ సృష్టి రూపాలను
 నిత్య వ్యాపకత్వ మొప్ప నిర్మలమై తనరారును ॥

3600

†(4) సప్త పృథ్వలై ఋషులై సప్త సలిలముల్ ఋషులై
 సప్తాఽనలములు ఋషులై సప్తాఽనిలములు ఋషులై
 సప్త గగనములు ఋషులై సత్యరూప దేవతలై
 సృష్టి తొలుతఁ బ్రభవించుచు వ్యష్టి సమిష్టిగతులు మీఱ
 సిష్టాపూర్తము కాఁగ నెల్ల కిల్పిషములఁ దుర్గించి
 అతిభయకరమౌ దుష్టత నలవోకగఁ జంపివై చి
 సత్య నిత్యమై వరలెడి సత్త్వ శక్తి ద్వాహ్మ్యమై
 సకల విశ్వ రూప మౌచు జగతి దారణంపుగతుల
 సృష్టి స్థితి లయ రతులను తెలఁగ నదా విశ్వ మృది
 శబ్ద నిశ్శబ్దశక్తు లబ్ధములౌ గామరతుల ॥

3601

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్షార్ద”

†(5) ఏకైకాంగ మ్మాచును సృష్టి నెల్లఁ జెల్వొందెడి
 దైవీయమ్మ రూపము తనరారును దివ్యగతుల
 సోమామృత పూర్ణశక్తి నీమముగా స్రవియింపఁగ
 బ్రహ్మచర్య బ్రాహ్మ్య శక్తి వర విషాశిఁ దుగ్రించివైవఁ
 బావరూపమైన తిమిర బాజకమౌ నీడ పీడ
 నశియింపఁగ దైవశక్తి నానా దిశలను వరలఁగ
 బృహస్పతిగ మేధాగతి పె న్నరిలఁగ విశ్వమున
 శబ్దశక్తి తొప్పారఁగ సదమలమౌ బహు రూపులఁ
 బంచదూత తత్త్వాలను వరలు శుద్ధగతులు మీఱ
 సంఘితమై దోషతతులఁ దుగ్రించివైచు నిత్యమును ॥

3602

†(6) పునర్జన్మతో సృష్టియె పొలుపొందుచునుండు సదా
 మానవాశి మరల పుట్టు మహిత దేవతాశి పుట్టుఁ
 బునర్జన్మ మొప్పురఁగఁ బూర్ణ గతుల రవిచంద్రులు
 లోకాదులు బ్రహ్మజమౌ లోలుపత్వ మెనయ సృష్టి
 సదనత్తులు బ్రహ్మ కాఁగ జాయ కాఁగ జగతిలోన
 సృష్టి స్థితి లయగతులను జెలఁగుచుండు నిత్యమును
 సత్య శక్తితో విశ్వము సదా సంచరించుచుండఁ
 సత్యమే నిశ్చయమై సత్యమే కాలమై
 సత్యమే బ్రహ్మమై సత్యమే పునర్జన్మ
 గతిగాఁగఁ జరాచరాలఁ గ్రాలును నిత్యత్వ మెనయ ॥

3603

7)†అష్టపదకందము ॥

సత్తుకు నీడగ నిత్య ము
 సత్తై తగు పాప వంక జాలము పోవున్
 మిత్తి రహిత దైవీయపు
 హృత్తతిమయ నిత్య శక్తి యుజ్జాఽన్వితమై
 మృత్తులు సలిలము లనల ము
 రుత్తతు లాకాశములును రూఢములై ఆ
 వృత్తులుగఁ గృష్ణ లీలగ
 సత్తైమునకుఁ దావలమై సత్త్వాఽన్విత మౌ ॥

3604

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

సూక్తమ్—110

ఋషిః—జమదగ్నిర్భాగవః, జామదగ్నో రామో వా

దేవతా—ఆపీనూక్తం (1-ఇచ్ఛః సమిద్ధోఽగ్నిర్వా; 2-తనూనపాత్;

3-ఇళః; 4-బర్హిః; 5-దేవీర్ద్యారః; 6-ఉషాసానతా; 7-దైవ్యా హోతారా ప్రచేతసా;

8-తిస్రో దేవ్యః సరస్వతీకాభారత్యః; 9-త్వష్టా; 10-వసస్పతిః; 11-స్వాహాకృతయః.)

చందః—తిర్విష్టుమ్

- (1) సమిద్ధో¹ అద్య మనుషో దురోణే దేవో దేవాన్ యజసి జాతవేదః :

ఆ చ వహ మిత్రమహశ్విత్వాన్ త్వం దూతః కవిరసి వ్యచేతాః ॥

1276

- (2) తనూనపాత్ పత² ఋతస్య యానాన్ మధ్యా సమంజస్త్వదయా సుజిహ్వా ।

మన్మాని దీధిరుత యజ్ఞమృన్తన్ దేవతా³ చ కృణుహ్యధ్వరం సః ॥

1277

- (3) ఆజుహ్వసో⁴ ఈద్యో వన్త్యశ్చా ఽఽ యాహ్యగ్నే వసుభిః సతోషాః ।

త్వం దేవానామసి యహ్వా హోతా స⁴ ఏనాన్ యశ్షిషితో యజేయాన్ ॥

1278

- (4) ప్రాచీనం బర్హిః ప్రదిశా వృథిద్యా వస్తోరస్యా వృజ్యతే అగ్రే అహ్నమ్ ।

వృ వృథతే వితరం వరీయో దేవేభ్యో⁵ అదితయే స్యోనమ్ ॥

1279

- (5) వ్యచస్వతిరుర్వియా వి శ్రయస్తాం పతిభ్యో న జసయః శుమ్మమానాః ।

దేవీర్ద్యారో బృహతీర్విశ్వమిన్వా దేవేభ్యో తవత సుప్రాయణాః ॥

1280

1. సమిద్ధోఽఅద్య, 2. పతఽఋతస్య, 3. ఆజుహ్వసఽఈద్యో, 4. హోతా సఽఏనాన్,

5. వృజ్యతేఽఅగ్రేఽఅహ్నమ్, 6. దేవేభ్యోఽఅదితయే. (వృ.వృ.)

(6) ఆ సుష్వయన్తీ యజతే¹ ఉపాతే ఉపాసానతా నదతాం ని యోనా² ।

దివ్యే యోషతే బృహతీ సురుక్మే³ అధి శ్రియం పక్రపిశం దధానే ॥

1281

(7) దైవ్యా హోతారా పృథవీ సువాచా మిమానా యజ్ఞం మనుషో యజద్యై ।

ప్రచోదయన్తా విదధేషు కారూ ప్రాచినం శ్లోతిః ప్రదిశా దిశన్తా ॥

1282

(8) ఆ నో యజ్ఞం భారతీ తాయమేత్విహ మసుష్వదిహ దేతయన్తీ ।

తిస్రో దేవీర్బర్హిరేదం స్థోమం సరస్వతీ స్వదనః సదన్తు ॥

1283

(9) య⁴ ఇమే ద్యావావృథివీ ఆరీర్శి రూపైరపింబద్భువనాని విశ్వా ।

తమద్య హోతరపితో యజీయాన్ దేవం తర్హితారమిహ యశ్చి విద్వాన్ ॥

1284

(10) ఉపాతన్వజ త్మన్యా సమంజన్ దేవానాం పాత⁵ మతుతా హపింపి ।

వసస్వతిః శమితా దేవో⁶ అగ్నిః స్వదన్తు హవ్యం మధునా మృతేన ॥

1285

(11) సద్యో జాతో వ్యమిత యజ్ఞమగ్నిరేవానామభవత్ పురోగా ।

అన్య హోతః ప్రదిశ్యతన్య ఇది స్వాహాకృతం హవరదన్తు దేవాః ॥

1286

1. యజతే-ఉపాతే-ఉపాసా, 2. సురుక్మే-అధిశ్రియం, 3. ప్రచోదయన్తా, 4. య-ఇమే,

5. హత-ముతుతా, 6. దేవో-అగ్నిః. (హృ.వర్.)

సూక్తము—110

ఋషి—భార్గవుడైన జమదగ్ని లేక వానిపుత్రుడు రాముడు†
 దేవత—అపిరిసులు† (1-ఇద్ముడు, సమిద్ముడైన అగ్ని, 2-తనూనపాత్తు, 3-ఇశ,
 4-బర్హి, 5-దేవీర్ధ్వారము, 6-ఉష, 7-ప్రచేతసులు, 8- సరస్వతి, ఇశ,
 భారతులు, 9-త్వష్ట, 10-వనస్పతి, 11-స్వాహ)

(1)*గీ॥ సహజ తేజో విరాజితః జాతవేదః
 రక్షితవ్య గృహంబున రాజితుండ
 వగుచు నింద్రాది దేవాశి నెల్ల హవ్య
 ములను బూజింపుమాః నీవు మోచ మలర ॥

3605

*గీ॥ స్తోత్ర వూజల నందుచు స్తోత్ర రచిత
 సుతుల వినుచుండి సంస్తవమతిని గూడి
 యమరులను¹ బిలుచుకొని వచ్చి హవ్య మిషసు
²వారికిన్³ హితము గూర్తువుః⁴ వహ్నిః నీవు ॥

3606

(2)*గీ॥ ఓ తనూనపాత్తః ఓయిః సుజిహ్వాః
 యోయిః యజ్ఞదేవః యోయిః యగ్నిః
 సుఫల మొసఁగు యజ్ఞ సుహవిస్సులను మధు
 రసమువలనఁ బీర్తి మెనఁగు మీవుః ॥

3607

*క॥ మనసియ స్తోత్రంబుల
 ఘన బుద్ధులచేత యజ్ఞకలనకు వృద్ధిం
 బనిఁబూని చేసి సురలకు
 సనలుఁడుగ⁵ నద్దాని నెల్ల నందింతువుగాః ॥

3608

(3)*గీ॥ దేవతాహ్వాతవై యగ్నిదేవః నీవు
 వంద్యుడవుః⁶ మరియు వసు గణ⁷ వందనములఁ
 బీయమానుండవై సదా⁸ పీర్తి మెఱయ
 నిచ్చుటకు రమ్ముః మే మెల్ల మెచ్చునటుల ॥

3609

†వారతవర్గి 14వ సంపుటము ౪౪వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “జమదగ్నియో వాని పుత్రుడు రాముడో” అనియు, దేవత “సమిరాదులు, సరాశంస వర్ణులగు తనూనపాత్తులు”గాను వ్రాసి, 1-౪ సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల వర్ణికలో “జమదగ్ని లేక రాముడు” ఋషిగాను, “అపిరిసులు” దేవతగాను శ్రీ నేమానిపాదు వ్రాసిరి.

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “సలల”ము ప్రయుక్తమైనది. 2. సురలకున్ హితముఁ జేయుఁడు సుకవి పగుచు, (తొ.పా.). 3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్తమైనది. 4. వలసినంత, (తొ.పా.), 5. నొసరఁగనద్దాని, (తొ.పా.), 6. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “సలల”ము ప్రయుక్తమైనది. 7. వంద్యుఁ డువుగ, (తొ.పా.), 8. నీవు పీర్తి మెఱయ. (తొ.పా.).

*గీ॥ అమరులకు హోత వగుచుంటి వగ్ని దేవః
యష్టతరుఁడవు; మరియు నీ వన్నదీయ
చుదుర సంపార్థనల నెల్ల మదిఁ దలంచి
సురలఁ బూజింపుమా! హవి శోభఁ గూడి ॥

3610

(4)*గద్యము ॥

ప్రాజ్ఞుల మగు నే బర్హిస్సు కలదో! యది వేడియొక్క పాగ్నిక్కునఁ బ్రకర్షమంత్రమున
స్తుతింపఁబడుచున్నది. ఆది దేవతలకుఁ బృథ్వికి సుఖకర మగుచున్నది ॥

3611

(5)*గద్యము ॥

సంభోగ కాలమునఁ బతుల నిమిత్తము శోభమాన లగు స్త్రీ లెట్లాశ్రిత లగుదురో! యట్లు
వ్యాప్తిఁ గాంచిన ద్వాదశతలు విశేషముగ నాశ్రిత లగుదురుగాక! ఓ ద్వార
దేవతలారా! మీరు దేవతల నిమిత్తము సువివృతలు కండు: ॥

3612

(6)*గద్యము ॥

సుగమన లగు నహోరాత్రి దేవత లి యజ్ఞ స్థానమందు నియమమున విశ్రమింతురు. ఆ
దేవత లిద్దఱు యోషిత్తుల చలెఁ బ్రీణయిత్తులు, మహతులు, శోభన దీప్తులునై
సుందరశ్రీని ధరించుచున్నారు ॥

3613

(7)*గీ॥ మనుష హోతకుఁ దొల్ల ఘన యజ్ఞ కర్మయం దొనర నాదిత్యాగ్ను లుందుగ్రిగాక:

శోభన స్తోత్రాశి శోభితులై యిష్టి నొనర . దిత్యాగ్ను లుందుగ్రిగాక:

నిభిలంబునకు నిష్టి నిర్మించువారలై యొనర నాదిత్యాగ్ను లుందుగ్రిగాక:

నభిల చోదయితలై¹ నయజ్ఞతలంబున నొనర నాదిత్యాగ్ను లుందుగ్రిగాక:

*గీ॥ బూర్వదిక్కున జ్యోతి నపూర్వ మార్గమునను బెట్టుచు నాదిత్యుఁ డనలుఁడు కడు
హోమ నిష్పోదకులయి తా ముచ్చయజ్ఞమంచు నివసించుగ్రిగాక! నమందతీవి ॥

3614

(8)*గీ॥ భారతీదేవి పరి యిళా భాగ్యమతియు

నా సరస్వతి యిష్టికి నరుగఁదెంచి

యమరులకు² సుఖముఁ గూర్చెడు యజ్ఞ కర్మలఁ

బొందుదురుగాక! శీఘ్రమే పొలుపు మిగుల ॥

3615

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “నహ”ము ప్రయు క్తమైనది.

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “నలల”ము ప్రయు క్తమైనది.

(9)*గీ॥ విశ్వజనయిత్రుఁడై నట్టి విపుల రోద
సులకు రూపములం గూర్చె నెలమి తృప్త
సకల భూత పరికాండంబు సరస రూప
యుక్తముగఁ దా నొనర్చుచునుండె నతఁడు ॥

3616

*గీ॥ హోతః యష్టతముండవైః ఖ్యాతి మెఱయ
సర్వము నెరుంగుచున్ నీ వఖర్వ రీతిఁ
భార్గిత్వఁడ వొచు మాచేత జహు విదములఁ
దృష్ట పూజింపఁబడును మా యిష్టియందు ॥

3617

(10)*గీ॥ యూపమాః స్వాత్మచేతనె యోపి ప్రాప్త
కాలమందున దేవతా గణమునకయి
పశు సురూపాన్నమును మరి పరమ హవ్య
ములను చ్యక్తికరించుచుఁ గలుఁగనిమ్ము ॥

3618

*గీ॥ అల వనస్పతి శమితయు నగ్నిహోతుఁడ
డనెడు ముగ్గురు దేవత లధిక మధుర
మైన ఘృతమున నతిశయ హవ్యములను
దాము భక్షించెదరుగాకఁ దత్క్షణంబు ॥

3619

(11)*గీ॥ అగ్ని పుట్టినమాత్రాన నాతఁ డిష్టిఁ
బుట్టఁజేయుచునున్నాఁడు పూజ్యుడైన
యగ్నిదేవతలకుఁ బురోయాయ యగుచుఁ
దాఁ బరికాశించుచున్నాఁడు తనివెఁ జెంది ॥

3620

*గీ॥ హోమ నిష్పాదకుండైన యగ్ని ముఖము
నందు స్వాహాకృతంబైన యమల హవ్య
ములను దేవత లెల్లరు మోద మలరఁ
దాము భక్షించెదరుగాకఁ దనివి నెంద ॥

3621

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—110

ఋషి—భార్గవుడైన జమదగ్ని లేక జమిదగ్నిపుత్రుడు రాముడు
దేవత—అపిరిసులు (1-ఇమ్మడు, సమిద్ధుడైన అగ్ని, 2-అనూసపాత్ర, 3-ఇశ, 4-బర్హిస్సు, 5-దేవీర్వాహము, 6-ఉష, 7-వశిష్టసులు, 8-సరస్వతి, ఇశ, భారతులు, 9-త్వష్ట, 10-వనస్పతి, 11-స్వాహ)

అర్థాంతరము—1

†(1) సృష్టితోనే పుట్టి సృష్టిలోపలఁ బుట్టి
సృష్ట సృష్ట మహత్తర జన్య వశక్వతి వాఁగి
జాతవేదుని చివ్వు జాజ్వల్యమానాగ్ని
కవి మిత్ర శక్తులన్ గాఁగఁగా విశ్వాన
బహు రూపమై మహా పాశిభవ మ్మొప్పంగ
అతి వశక్వష్టమైన అమృత చిత్రాస
మను శక్తి విశ్వాన మర్మ దీప్తులతోడ
దివ్య దేహశక్తి దేహశి యజ్ఞము
నిత్యమ్ము పొనరించు నిర్మల దౌత్యాని
ససలాఽనిల శక్తు లపురూపగతి వెలయ ॥

3622

(2)†క॥ ఋత శక్తుల కృతి దృతిమైఁ
బ్రతిగా మానుష సమిద్ధ వరదేవ రతిన్
సతతము యజ్ఞాశులమై
నతులితముగ దేవ సంఘ మర్పించునులే ॥

3623

†ఉ॥ మిత్రుని దివ్య శక్తు లనుమేయ పితృ సువిశ్వమందు వై
చిత్రత మీఱఁగా జగతి జీవిక యానముగా నమంజు లే
జ త్రివయ వశిష్ట ప్రమయ చన్న సుప్రాకృత దివ్యశక్తి సత్
పాత్రత జాతవేద గతి భాసుర మౌను మన స్సపారమై ॥

3624

†(3) అగ్నిదీప్త శక్తులతో నఖిల విశ్వయజ్ఞాలను
నష్టవసు సుసంపదాశు లపురూపపు దీప్తులతో
సుతృన్నమై వెలుఁగును సువమానము లేని విలువఁ
బ్రకృతిరూప సంపదాశు లకృతములై సౌజములై
అమానుషంపు టదైవయ యజ్ఞ సృష్టి భాగ్యముగా
పర్దిల్లుచు నైశ్వర్యపు మూర్తములై మూలములై
రామ రూప యక్షగతుల భా మహాశుభ గతి వరలఁగ
సంతరాంతర గతులు మీఱ ససాధారణ స్థితి నొప్పును ॥

3625

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(4)†క॥ మృచ్చక్తికిఁ బాల్గొనఁ
 స్వచ్ఛతమై నగ్ని వరలు జాజ్వల్య రతిన్
 ఆచ్ఛాదన విహితమై
 స్వేచ్ఛాగతి సహిత రహిత విస్తృత శక్తిన్ ॥

3626

†క॥ అతిలోకపు దీప్తి మహిమ
 సతులితమై సృష్టి వెలయ ననలానిల మృత్
 తతి జల గగన విహితమై
 ప్రతిలేని సురూప గతుల బానిలుఁ బ్రకృతుల్ ॥

3627

(5)†ఉ॥ పాకృతమైన విశ్వ సముపాసిత దివ్య మహర్వ తత్త్వమై
 నార విరాజితోజ్జ్వల విచుద్ధత లోకములన్ మహా గతిన్
 ద్రాకటమైన పూరుష విభాసిత శక్తిని నావృతముగా
 లోకములే మహా ప్రకృతి రూపగ మాతగ నొప్పుచుండులేః
 వీఁకను సృష్టి మాతగ సువిస్తృత సంతతి కాఁగ దీప్తమై
 చీకటులే విరూరమయి చేతము వెల్లఁగ నగ్ని శక్తులన్
 వైకృత మాతృపుత్ర రతి బావితమై అతిలోక రూపులన్
 చేకము కాఁగ సృష్టి లయ చిన్మయ మౌచును శక్తు లొప్పెడున్ ॥

3628

†(6) దివ్యమైన దేవశక్తి తేజరిలఁగ విశ్వమునుఁ
 గాల భాగ రూపమైన క్రాళిలు వగలు రాతుర్ని లాచు
 వేల తెనయనట్టి రీతి వివిధ పరిభు లొన్న నలరి
 నిర్మల చలన గతులఁ దనర సత్యశక్తిరూప మౌచుఁ
 బంచ భూత లోకాలను సంతతముగ వరలుచుండు
 వేవెలుఁగుల వెలుఁగులతో నిరిసి మనురుకొను తిమిర
 పుంజాలను విశ్వ మ్మది పూర్ణ పాక్షితములుగాఁగ
 నిశ్చలరతి చలనగతుల నిరతమును బర్హు లిడును ॥

3629

(7)†అష్టపదకందము ॥
 ఆదిత్య శక్తి సృష్టులు
 పార్ధిదిగ సంభవము లొందుఁ జలు విడచులుగా
 నాదియు సంతముగఁ బెరుగు
 బాధితము నబాధిత గతిఁ బ్రాప్తపశ్చిమతన్

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

వేదిత మగు నుదయాఽస్తమ
యాదులుఁ గర్మ మ్మకర్మ మతుల గతులమై
నేదుచు విశ్వము నిత్యము
ప్రాదుర్భావమ్ము నొందు వరలు లయ రతిన్ ॥

3630

†(8) అనల సలిల శక్తులతో ననిల పృథ్వి గగనా లవి
అన్యోన్యపు టవినాభావాఽద్భుత సమ్మేళనాల
సఖిల సృష్టి వర్తిల్లును నతిశక్తుల వర్తిల్లును
భూత భావి వర్తమాన భవ్య కాల గతుల నొప్ప
వేనవి వానా కాలము లా శీతా కాలమ్మును
నంచితమౌ చలనాలను ననుసూత గతి మీఱఁగ
ననునముగ వర్తించును నవికలనపు శక్తులతోఁ
ఐక్యత మాత లీల కాఁగ వరలు పురుష హేల కాఁగ ॥

3631

†(9) విశ్వ సృష్టి మాత గాఁగ విమలశక్తి పీతరుఁడుగాఁ
జరాఽచర ప్రపంచమ్ము నిరాటంక గతు లొప్పఁగ
సృష్టి స్థితి లయ రతులను వ్యష్టి సమిష్టి గతు లొప్పఁగ
దివ్య దేవ దేవు లీల రేజరిలఁగ నిత్యమ్మును
అహరహమును బహు రూపుల నిహ పరముల నన్నింటను
గాల బద్ధమై కదలుచుఁ గ్రాలు పంచ భూతాళుల
ననంతమైన రూపాలను సన్యోఽన్యోఽసాభావాల
సనురూపపు రతులతో నననురూప గతులతో
నఖిలమ్మును నలరుచుండు నిఖిల రూప రూపాలను
సృష్ట సుకృతమై వతలెడి సృష్టియే సుయజ్ఞ మౌను ॥

3632

†(10) సృష్టి స్థితి లయ శక్తులఁ జెలఁగు విశ్వరూపుండే
రూప మంది అంతర్గత దీపముగాఁ దనరారును
బుట్టి వెరిగి అంతరించు నిట్టి ట్టనరాని గతుల
నంతర్నిత మౌను సృష్టి సన్యోఽన్యోఽసంద రతుల
నద్భుత ప్రకృతిగఁ దనరును నపురూపముగా వెలుఁగును
సంతరహిత చక్రినేమి ధ్వజంగతుల ధర్మ మొప్పు
దివ్య దేవ ధర్మమ్ముగ సవ్య నిత్య కర్మమ్ముగ
వ్యయమౌ గతి వరలు సవ్యయమౌ ప్రాకృత గతి ॥

3633

†(11) అగ్ని ముఖముగా సృష్టియె అభిలమునకు యజ్ఞ మౌను
 ఆ సర్వేభుని లీలగ సంతయు నావిర్భవించు
 దేవ దేవు కృత్యముగ భావ దేహ సత్యముగఁ
 బ్రకృతి రూపమై వరలుచుఁ బ్రాకృతరతి వరఁగంగా
 సుకృతి గతుల వికృతి గతుల సకృతములుగఁ గృతములుగా
 నిత్య గతులఁ బుట్టుచుండు ననిత్య రతులఁ బెరిగి విరుగు
 సర్వ కాల గతుల జరుగు సకల విశ్వరూప మద్ది
 ఋత శక్తుల బింబమై కృత శక్తుల ప్రతిబింబత ॥

3634

సూక్తము—110

ఋషి—భార్గవుఁడైన జమదగ్ని లేక జమదగ్నిపుత్రుఁడు రాముఁడు
 దేవత—అపిసులు (1-ఇద్ముఁడు, సమిద్ధుఁడైన అగ్ని, 2-తనూనపాత్రు, 3-ఇశ,
 4-బర్హిస్సు, 5-దేవీర్వారము, 6-ఉష, 7-వ్రజేతసులు, 8-సరస్వతి, ఇశ,
 భారతులు, 9-త్వష్ట, 10-వనస్పతి, 11-స్వాహ)

అర్ధాంతరము — 2

(1)†అష్టపదకందము ॥

దేవాశి దేవతలకై
 నేవముగ సృష్టి యజ్ఞ నిత్య సుకర్మన్
 భావిత మిత్ర విశారద
 దీ విలసిత బ్రహ్మశక్తి దీధితి తనరున్
 వావిరి మానుష వసతుల
 జీవికలై వ్రకృతి ప్రాణ చేతన గతులన్
 వే విదమౌ సృష్టి స్థితి
 దేవాజ్ఞల విలయ కలిత దివ్యజ్ఞ మ్నా ॥

3635

(2)†అష్టపదకందము ॥

జ్వాలల జిహ్వాలు ఋత గతిఁ
 గీలలుగా సూక్ష్మ సూక్ష్మ కృత మహితాగ్నుల్
 వేల రెనయకుండ జగతి
 లీలగ వ్యాపించు సంతరీకృత శక్తిన్
 జ్వాలితమై వివిధ విచి
 త్రాకులఁ బితృతాత్రిత్రా రాజిత వర్ణ
 జ్వాలితమై సృష్టికిఁ బద
 మాలమ్మ సంతరాంతరాన్నిత గతులన్ ॥

3636

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(3)†క॥ ఆగ్ని ముఖమై విశ్వము
 భగ్నత లేకుండ నిత్య భ్రాజిత శక్తిన్
 దుగ్ధతగాఁగ నరుఱ్ఱో
 సృగ్నత కృతి సృష్టి సత్య మహిత త్వమునన్ ॥

3637

†క॥ విజ్ఞానముగా సర్వము
 సుజ్ఞాన ప్రకట తత్త్వ సూన్యత శక్తిన్
 భ్రాజితమై జగతి మహా
 ప్రజ్ఞ భరిత పూర్ణ దీప్త భాసుర మాలే ॥

3638

(4)†అష్టపదకందము ॥
 ఉదయమై ప్రాగ్నిశతో
 నదవద లేనట్టి దీప్త యజ్ఞాఽన్వితమై
 ముదితమై ప్రకృతి మహిత
 పదము సుసృష్టి స్థితి గతి భాగ్యము లలరన్
 నదమలమై లయ గతులను
 విదిత చరిత చక్ర క్రమత విపుల వసు రతిన్
 జదిలమై సుదివ తతుల
 నదనమై విశ్వ మెల్లఁ జరియించునులే ॥

3639

(5)†అష్టపదకందము ॥
 వ్యాప్తిత్వము వరలంగా
 దీప్త గతుల సృష్టి యెల్లఁ దేజరిలు నదా
 సప్తాఽనల సప్తాఽనిల
 సప్త సలిల పృథ్వి గగన సప్తాఽఽవృతమై
 ప్రాప్తి ప్రాప్తామ్య మహిత
 సుప్తమై చేతన గతి సూన్యత రతి ని
 శీప్తమై ప్రాణ భరిత
 గుప్తత నొప్పురు జగతి గుణకలితమై ॥

3640

(6)†అష్టపదకందము ॥
 దిన రాత్రులు విశ్వమున
 ననవరతము సృష్టి జనన యజ్ఞ సుశక్తుల్
 తని విని యెరుఁగని రీతుల
 ననునిత్యము జనిత మౌను నద్భుత గతిమై

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-చరిత్రార్థ”

ఘనముగ నగణితమౌ విధి
వినిమయ ప్రకృతి పదగుణ వివిధ విస్తృతిమై
రణిత కృతుల విశ్వ మృచి
అణువణువును నద్భుత గతి నతిలోక మగున్ ॥

3641

(7)†క॥ మానుష యజ్ఞము కాగ న
మానుష గతి తోప సత్య మాన్య సుర తతుల్
దీ నిచులై విశ్వమును
బ్రాణ రతుల నలరఁజేయుఁ బ్రాజ్ఞత భృతమై ॥

3642

(8)†క॥ ఆదిత్యాగ్నులు నతిరతి
వేదిత గుణ పృథ్వి మహిత విమల జల గతిన్
బ్రాదిని శబ్దాక్షరమయ
మోదితమై శబ్ద శక్తి మూర్తుల్ వెలుగున్ ॥

3643

(9)†క॥ ద్యావా పృథ్వి తతులను
నీ విశ్వ మ్మొల్ల నిండి కృత మహితమై
వేవే విధ భూతాళుల
నావృతమై సృష్టి రూప మలరున్ సతమున్ ॥

3644

(10)†క॥ సృష్టి పదార్థాళులు- పర-
వ్యష్టి సమిష్టి మహిత గతి భవ భాగ్యములన్
ఆష్ట పసు సంవదలమై
నిష్టా పూర్తముగాఁగ నెనఁగున్ బ్రకృతుల్ ॥

3645

(11)†క॥ విశ్వము హవిషముగను సు
శాశ్వత గతి నిత్య సత్య సత్త్వము తనరన్
ఆశ్వర మౌ దీప్త రతుల
నీశ్వర రూపము గాఁగ నెనఁగున్ బ్రకృతుల్ ॥

3646

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†తే॥గీ॥ జగతి యెల్లను బంచ భూతగ గతిమెయి
నఖిల రూపాల నిత్యమ్ము నమర మౌచుఁ
జలన శక్తుల జనియించి జ్వలన రతుల
సంతరాంతర గతు లొప్ప నలరుచుండు ॥

3647

సూక్తమ్—111

ఋషి:—వైరుపాదోఽష్టాదంష్ట్రః
దేవతా—ఇంద్రః
చందః—తిర్థిపుష్

(1) మనీషిణః పృథరధ్వం మనీషాం యథాయథా మతయః సన్తి సృణామ్ :

ఇన్ద్రం సత్వైరేరయామా కృతేభిః స హి వీరౌ గిర్వణస్యర్విదానః ॥

1287

(2) ఋతస్య హి సదసో ధీతిరద్యాత్ సం గార్హేయో వృషభో గోభిరాసత్ ।

ఉదతిష్ఠత్ తవిషేణా రవేణ మహాన్తి చిత్ సం వివ్యాచా రజాన్సి ॥

1288

(3) ఇన్ద్రః కిల శృత్యా¹ అస్య వేద స హి జిష్ఠః పథిక్పత్ సూర్యాయ ।

అన్మేనాం కృణ్యన్నచ్యుతో భువద్ధోః పత్తిపః సనజా² అపృతీతః ॥

1289

(4) ఇన్దో మహ్నో మహతో³ అర్థవస్య ప్రతామినాదంగిరోభిర్గృణానః ।

పురూణి చిన్ని తతానా రజాన్సి దాధార యో ధరుణం సత్యతాతా ॥

1290

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

1. శృత్యా-అస్య, 2. సనజా-అపృతీతః, 3. మహతో-అర్థ. (వ్యా.ప్ర.)

- (6) ఇన్ద్రో దివః పృథిమానం పృథివ్యా విశ్వా వేద సచనా హన్తి భష్టమ్ ।
మహిం చిద్ ద్యామాతనోత్ సూర్యేణ చాస్కమ్మ చిత్ కమ్పనేన స్కభీయాన్ ॥ 1291
- (6) వజ్రేణ హి వృత్రిహౌ వృత్రమస్తరదేవస్య జాబహస్య మాయాః ।
వి ధృష్టో¹ అత్ర ధృషతా జఘనాఽథాభవో మమదన్ వాహ్వాజాః ॥ 1292
- (7) సచస్త్ర యదుషసః సూర్యేణ చిత్రామస్య కేతవో రామవిస్తన్ ।
ఆ యన్నక్షత్రం దదృశే దివో న వునర్యతో నకిరద్దా ను వేద ॥ 1293
- (8) దూరం కిల వృథమా జగ్మురాసామిన్ద్రస్య యాః పృసవే సస్సురావః ।
క్వ స్త్రిదగ్రం క్వ బుధ్న² ఆసామాపో మధ్యం క్వ వో నూనమస్తః ॥ 1294
- (9) స్పృజః సిన్ధుగ్ంరహినా జగ్రసానాగ్ం³ ఆదిదేతాః పృ వివిజేర్జ జవేన ।
ముముక్షమాజా⁴ ఉత యా ముముచ్ఛేర్జ ఆదేదేతా న రమస్తే నితిక్తాః ॥ 1295
- (10) సధీర్బిః సిన్ధుముశతీశివాయన్ త్వనాజ్ఞార⁵ ఆఠిరః పూర్వదాసామ్ ।
ఆస్తమా తే పార్థివా వసూన్యస్మై జగ్ముః సూస్పతా⁶ ఇన్ద్ర పూర్వీః ॥ 1296

1. ధృష్టో² అత్ర, 2. బుధ్న² ఆసా, 3. సానాగ్ం² ఆదిదేతాః, 4. మాడా² ఉత,

5. జ్ఞార² ఆఠిరః, 6. సూస్పతా² ఇన్ద్ర. (వృ.వృ.)

సూక్తము—111

ఋషి—వైరూపుడు అష్టాదంష్ట్రుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)*గీ॥ మీకుఁ దోచిన యట్టులు మేలు నుతుల
వలుకుఁడి! స్తోత్రవరులార! పరమ భక్తి
శక్తుఁడైన మహేంద్రుడు సన్నుతిపరు
డవుటఁ బలుతుము వానినే యజ్ఞమునకు ॥

3648

(2)*గీ॥ అంతరిక్షము దరియించునట్టి ఇంద్రుఁ
డతిశయించుచు భువనంబులందు వ్యాప్తిఁ
గాంచుచుండెను వృషభము గొల్లెలు రవముఁ
జేయుచున్¹ మహిమచేతఁ దాఁ జెలఁగునటుల ॥

3649

(3)*చ॥ సురుచిర సూర్య మార్గమును జూపెడు వాడు సమస్త శత్రులన్
నిరతముఁ జంపువాడు మహాసేయుడు వైరి కసాధ్యుఁడైన యీ
సురపతి మేన నాఁ బరఁగు సుందరితో నిటు వచ్చుచుండి మా
వర సుతి నాలకించు నలవాడె పయఃవతి యౌను జూడఁగన్ ॥

3650

(4)*గీ॥ అంగిర స్తుత్యమానుడౌ సమర విభువు
జలము గల మేఘముల నెల్లఁ గలఁతఁ బెట్టి
పిదప జలముల దరించి పీఠిఁ గొల్చు
వాని² నెల్లఁ బడఁజేసె వసుధయందు ॥

3651

(5)*క॥ వితత ద్యౌః భువనములకుఁ
బ్రతినిధియై వెలుగునట్టి వాసవుఁ డిష్టి
వర్షితముల³ కెరుగును మరియున్
హతమార్చెను శుష్టు వాడు హంరకుఁ డగుటన్ ॥

3652

†వార్షితవర్షి 14వ సంపుటము 93వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వైరూపుడు అష్టాదంష్ట్రుడు”గాను, దేవత
“ఇంద్రుడు”గాను వాగ్గిసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో “అష్టాదంష్ట్రుడు”
ఋషిగాను, “ఇంద్రుడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వాగ్గిసిరి.

*రచయిత:— కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని చేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్యగణమునకు మారు “భలము” ప్రయుక్తమైనది. 2. సుదకముల నెల్లఁ బడఁజేసె నుర్వియందు, (తొ.పా.),
3. కెరుగును శుష్టుని, హతమార్చెనుగాదె వాడు హంరకుఁ డగుటన్. (తొ.పా.)

*గీ॥ ద్యౌః తలంబును వెల్గించి వూతుడైన
నిందుడు నిరోధనంబును నెంతయేని
గొనుచు నద్దాని సామర్థ్యమున దివంబు
వృద్ధిఁ గాంచెడు నట్టులు పృథ్వి పరచె ॥

3653

(6)*గీ॥ ఇంద్రః వజ్రంబుచేతనే వృతుఁ జంపి
తీవుః పిమ్మట ధృష్టుఁడా! నీవ దేవః
వృతుఁ మాయల నెల్లను వేగ వజ్ర
మును ధరించుచుఁ గొట్టితిఁ మొనసి యపుడు ॥

3654

(7)*గీ॥ సూర్య రూపాత్మ కేందుని శోభతోడ
నెపు డుషస్సులు² చేరునో! యపుడు సర్వ
కేతువులు సూర్య రశ్మిలు భ్యాత శోభఁ
బడయుచున్³ తోక మంతట వ్యాప్తిఁ గాంచు ॥

3655

*గీ॥ దినము నక్షత్ర మెప్పుడు దీ ప్రితోడఁ
జూడఁబడకుండు నప్పుడే చోద్య మంద
నంతటం బోవుచున్నట్టి యనమ సూర్య
రశ్మిలను నెవ్వఁ డెరుగంగ రహి గతించు ॥

3656

(8)*క॥ హరి యాజ్ఞవలస నెయ్యవి
చరియించుచునుండు నట్టి జలమును నీటన్
బరమ ప్రథమములై చని
వెరవున దూరంబు పోయి వెలిగెడు జగతిన్ ॥

3657

*గీ॥ మీరు నగ్ర మెచట? మీకు మూలం బేడ?
మీకు మధ్య మెచట? మీకు సంత
మెచటో? జలములార! యెరుగుదు మే మెట్టు
లెవరు మీ సుమహిమ⁵ నెంచగలరు? ॥

3658

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహాశ్రమి

1. తా నిరోధించె నమయము తప్పకుండ, (తా.పా.),
2. నెపు డుషస్సులు కలియునో, (తా.పా.),
3. గాంచియుండెనుగాదోకొ యెంచిచూడ, (తా.పా.),
4. మెచటనుండు నెరుగంగ శక్యమే, (తా.పా.),
5. మహిమ నెరుగగలరు. (తా.పా.)

(9)•గద్యము॥

ఇందుగ్రిడాః వృత్తుచే గ్రస్తము లగు నప్పలను మరలించితివిః పిమ్మట నా యప్పలు
వేగముగాఁ జరించినవి. మరియు మోక్షమును గోరప్పలు నిందుగ్రినిచే మోచితము
లైనవి. తర్వాత నప్పలు సర్వత్ర గమన శీలములయ్యెగదా! ॥

3659

(10)•క॥ కామినులు స్వపతి నెట్టులు

కామితురొః యట్లు మిగులఁ గాగ్రితెడు నప్పర్
నీమమున నముద్రంబును
గామించుచు నుండు భర్తగా జగమందున్ ॥

3660

•గీ॥ జారయితయైన యిందుగ్రిడు ప్రిరకత్వ
మున మహాస్వామి యయ్యె నో ఘనుడః మాకుఁ
బార్థివ హవిస్సులున్ మరి పరమ వాక్కు-
లును మముం జెందుఁగావుతః ఘనతరముగ ॥

3661

సూక్తము—111

ఋషి—వైరూపుడు అష్టాదంష్ఠుడు

దేవత—ఇందుగ్రిడు

అర్ధాంతరము—1

†(1) మనశ్శక్తి మహారూప మహిమాన్వితమై సృష్టిని

అఖిల లోక గోళాదుల ఆకర్షణ శక్తి తతుల

నతికృమించి అవలీలగ నతిలోకపు శక్తిగతుల

సహస్రమై అభేద్యమౌ అమేయంపు టజేయంపు

శక్తిరూప దీప్త గతుల సదనత్తుల కతీతమై

ఋత రూపముగా వరలును సతత దీప్తమై వెలుగును

శబ్దాక్షర దివ్యాక్షయ శక్తి రూప జనిత మౌచు

సససరూప దృశ్యముగ సదృశ్యంపు టదృష్టముగ ॥

3662

†(2) సత్యశక్తి దీప్తముగా నచ్చిత్తుల రూపముగా

సకలాంతరాశమ్మున సకృత చలన గతులు మీఱ

సంతరిక్షమందు వెలుగు నఖిలమైన దివి భువులను

దిప్య దీప్తు లొప్పారఁగ దేవశక్తు లలరారును

మృగశిర రూపమ్ముగాఁగ వృషభ రోదనములఁ దిరుగు

కార్తికేయ రౌహణీయ క్రాంతి కాంతి పుంజాలను

నుచ్చగతుల నుజ్జ్వల రతి నుత్తమోత్తమ పృథలను

శబ్దించుచు నినదించుచు జాజ్వల్యముగా వెల్లును ॥

3663

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహాచార్య

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†(3) అవృత్తితమైన శక్తి నతిలోకపు దీప్త రతుల

నంద పింద బ్రహ్మాండము లన్నింటిని సలరించుచు
సుర పతులకు దీప్తముగా సురపితలకు నాప్తముగా

సలరారెడు నాదిత్యుడు అపురూపపు శక్తులతో
అభిలేందుల కిందుగ్గిడుగా నమరేందుగ్గిల కిందుగ్గిడుగా

నత్యమల స్వచ్ఛ మౌచ నారనట్టి అగ్ని కాగ
అద్భుతముగ వెలుగొందుచు అరుణులకే అరుణుడుగా

రపులకు మార్గము చూపెడి అవిరలమౌ శక్తి కల్గి
అశ్రీమహావిష్ణు సుశ్రీపతి కృతి కాగను

అతివేలపు టమృత శక్తు లసంత గతుల వెల్లివిరియ ॥

3664

†(4) ఋతు శక్తులు నిల్పుచుండు ఋత శక్తుల తత్వాలను

విశ్వమ్మన జల శక్తుల విమల దీప్త తొప్పారగ
నావిరిగా నాకర్షణ మాదృతి నా రపి కాంతులు

మేఘ సంచయముగి నిలిపి మిన్నులలో విహరించుచు
సలిల వార తొప్పారగ సకలమ్మున వర్షాలను

గురిపించుచు జలాశయాల కిరవౌ గతి నీరు నిలిపి
తిరిగి మొయితు తొచు నిలిచి ఉరుములతో మెరుపులతో

మరల మరల వర్షించుచు మహిమాన్విత సృష్టి రీతిః
జగ్రనేమి కృమముగాగ సర్వస్వము చరియింపగ

బుట్టి పెరిగి గిట్టి మరలఁ బుట్టి పెరిగి గిట్టుచుండు
ఋనరపి జననము గాగను ఋనరపి మరణము గాగను

విచిత్రముగ విశ్వ సృష్టి సచిత్రముగఁ దనరారును ॥

3665

†(5) జల శక్తులు శోష చేయు చల శక్తుల రూపముగా

“నాభి” శక్తి మ్రింగునట్టి “అభి”రూపపు దుశ్శక్తిని
వివ్వస్త మ్మొనరించుచు విశ్వ శాంతి నెల్ల సెలిపి

వరుణ దేవు కరుణ మీఱ నిరతము జలములఁ గురియఁగ
లోకాలను దావశక్తి వ్యాకులతము చేయకుండ

ఉసురులకే ఉసురుగాగ సువశాంతుల నొసఁగుచుండి
చిదచిత్తులతో విశ్వము చిత్రముగాఁ దనరారగ

దివి భువు లన్నిట వరలును దివ్యమైన దైవ శక్తి ॥

3666

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార్థ”

†(6) జలదమ్ముల జల శక్తుల చలితగతుల చలన గతుల
 దుష్టమైన “అభి”శక్తులఁ దున్మాడుచు జలతత్త్వము
 విశ్వ“నాభి” తత్త్వమ్మును విద్యస్తము కావించెడి
 వృత్తిరూప లోకాంతక శత్రుకూప తండాలను
 చిద్రమ్ముగ వజ్రశక్తిఁ జెందాడుచు నద్భుతగతి
 విమల లోక సంక్షేమపు విశ్వ శాంతి విద్యోహగ
 దుష్ట రాక్షసాళి నెల్లఁ దునిమి నజల “నాభి” శక్తిఁ
 గాపాడుచు విశ్వమార దీప దాహమ్మును గడు.
 దీర్చి దేహ శాంతి నిచ్చి అర్చిస్తుల వర్చస్తుల
 సతిలోకముగా నిల్పును నపురూపముగా గెల్పును
 దివ్య దేవ శక్తి యెప్పుడు దీప్తితులను వెలుఁగొందుచు
 సృష్టి స్థితి ల మగతు లవి శ్రీకృష్ణుని లీలలుగా ॥

3667

(7)† అష్టపదకందము॥

ఉదయాస్తమయ గతులను న
 పదిత సుదీప్త రతుల సతివిశదగతిమెయిన్
 జెదరని ప్రేమలని శక్తుల
 నదపద లేసట్టి కాయ లహర హము చివిన
 నిదులై నిర్యము సత్య సు
 పదమై సంచలన రూప భ్రమణ సుగతులన్
 దుది మొదలు లేని యానము
 లనురు బెదురు లేక రిక్కు లరుణ గతిఁ దగున్ ॥

3668

†(8) ఆకాశముల మూల మెద్ది? అనలములకు మూల మెద్ది?
 అనిలాలకు మూల మెద్ది? అంబువులకు మూల మేది
 మృతతులకు మూల మేది? ఋత శక్తుల నెరుఁగంగా
 అది యేది? మధ్య మేది? అంత మేది? అఖిలములకు
 సన్నియు నన్యోఽన్య గతుల నవినాశావంపు రతుల
 సంతర్గతి నలరుచుండు నాంబున మౌచునుండు
 నఖ్యుదయ మ్మొనరించును సతిలోకపు శక్తులుగా
 సంతకమై తనరారును ప్రాణాంతకరూప మౌచు
 లోకాంతక కాలాంతక హక్ష విశ్వరూప మౌ న
 సూనాంశకమై వెల్లును జ్ఞాన విష్ణు దీప మౌను ॥

3669

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) సౌరశక్తి నుద్భవిల్లు సలిలమ్ములు విశ్వమ్మున
 సౌరశక్తి సంతరించు సలిలమ్ములు విశ్వమ్మున
 సౌరశక్తి నద్భుతమౌ సలిలమ్ములు విరూపముగ
 సౌరశక్తి సంతమౌను సలిలమ్ములు నరూపముగ
 సలిలాకులు జనితములై సర్వమ్మున వృద్ధి పొందు
 సకలమ్మున సంచరించు సకలుష గతి నద్భుతమై
 కశ్మలముల విదూరముగ రశ్మిశక్తిఁ బోఁదోలును
 నిర్మలత త్వము నిల్పును నిరత తేజ రూప మౌను
 సంతర్గతి ననల శక్తు లనిల శక్తు లొప్పారఁగ
 నాకాశముగాఁ బృథ్విగ నంబుధిగా నలరారును
 మధుర గుణము లవణ మౌచు మధుర మౌచు లవణ గుణము
 ఆకసంపు రంగు మీరు నా కృష్ణుని లీల కాఁగ ॥

8670

†క॥ తొలి శక్తియై నిత్యమై
 మిలి శక్తిగ విశ్వ రూప మహిత త్వమునన్
 దొలి నడుమ తుదులు లేఁయె
 అలరారును గృష్ణ శక్తు లబ్బుర మౌచున్ ॥

8671

(10)†అష్టపదకందము ॥

నదులను సదముల జలములు
 నుదధిని జేరుచును క్షీర ముప్పును మధురా
 ద్యుదధి సహజ గుణ వరమై
 చెదరక ఆవిరిగఁ దిరిగి చెలఁగు మొయికులై
 ఉదకములుగ ననిల గతుల
 మధురములై దివి భువులను మలఁగు జలములన్
 విదుర గతుల పర్షించును
 దుది మొద తెరుఁగని గతులను దృప్తిన్ బ్రకృతిన్ ॥

8672

†అష్టపదకందము ॥

వసు నంపద విశ్వమ్మున
 ససమ గతుల సలిల శక్తి నద్భుత గతిమై
 ససి చెడని దివ్య కాంతుల
 ను సత్య మహిత ప్రకృతి కృత నుత సంతతిగా

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

విసముసు నమృతము వరలఁగ
మిసిమింతట భాగ్య రూప మృజ్జీవికలై
ఉసురులుగా దీప్తి తతులు
వసుమతి దివి సర్వ లోక భ్రాజిత మాలే: ॥†

3673

సూక్తము—111

ఋషి—చైరూఢుఁడు ఆష్టాదంష్ట్రుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) బహు ముఖమౌ బుద్ధితత్త్వ పరాశక్తి మనశ్శక్తి
మహితులైన మనీషులకు సహస్సుగా వెల్గొందును
భ్రాజపగ్రదమౌ దీప్తుల పండు నిండు వెన్నెలగాఁ
దనరారును భారరహిత ఘనరూపపు మర్మ గతుల
ఋత రూపపు నమృతముగాఁ బ్రతిలేని సురూపముగ
శబ్ద శక్తి రూపాలను నన్మయ కృత వేద మహిత
రవి రవియౌ విష్ణు దీప్త రాజితేంద్ర పృథా సహిత
దివ్య తత్త్వ దేవోత్తమ దీప్త కర్మలన్ వరలును ॥

3674

†(2) ఋత రూపమౌ శక్తిన్ వృషభరాశి శబ్దగతులు
అతులితమౌ రూపాలను ననమ కామ దీప రతుల
విశ్వ లోక గోళాలను విమల ప్రతిధ్వనులఁ జరించు
మహామహిత రవి దీప్తుల మాన్యామృత శక్తి రూప
చిద్విలసిత విశ్వరూప మద్వయ గతి నద్భుతమై
చరాచర వృక్కృతితోన నరాతితతుల నిరాకరించి
పరాకృమించి సురాశిశక్తి వరాస్విత జరా రహిత
మురారీకు మహిమోజ్జ్వల మూర్తి సృష్టి మూల మౌను
ఆగ్నిదీప్త రజోగుణము లమలమైన చిద్గుణులను
సత్స్వరూపమై వెలుగును సకల విశ్వధారకమౌ ॥

3675

†క॥ రోదసిలో మహిత బహుశ
వేదాఽన్విత శక్తులలర విమల సుదీప్తిన్
ఆదిత్యుఁడు వెల్గొందుచుఁ
భ్రాదిగ విశ్వము నిలుపుఁ బ్రకృతుల సుకృతిన్ ॥

3676

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

†(3) విశ్వరూప దీప్తు లలర విపుల శక్తు లొప్పారఁగ
 సత్వత త్వ పరిపూర్ణత జ్వలదీప్తు లనంతముగ
 సూర్యునికై పథములకై శుభము లభము లెనయంగా
 విష్ణుదీప్త జిష్ణుశక్తి విమలస్పష్టి త త్వ రతుల
 సఖిలమ్మును విలసిల్లును నశురూపపు జీవగతుల
 జనన జీవ మృత్యు హేల లనవరతము నడుచుచుండ
 శబ్దవేద శక్తివణశక్తి జ్వలనదీప్త ప్రతిబింబపుఁ
 జగతిధ్వనిగ విశ్వమ్మున వర్తిల్లును బహు గతులను
 దేహ రూప తతులు వరల సాహస్యుల సహచారుల
 నాల విహిత జగతి యెల్లఁ గలకాలము విలసిల్లును ॥

3677

†(4) అవినాశరూపమౌ నంగిరోమయ శక్తి
 ప్రిష్ఠ ప్రభావాస విశ్వాన వ్యాపించు
 నిత్య సత్యమ్ముగా నిఖిలమ్మునను వరలు
 సృష్టి స్థితి శక్తిగాఁ జిద్రూప లయ గతిగఁ
 జక్రనేమి క్రమముగా సత్యమ్ముగ నిత్యమ్మును
 జరాచర ప్రపంచమ్ము చర్చిత చర్చణ మట్లుగ
 భరణ భారణాల గతుల భరణ భారణాల రతులఁ
 బుట్టినట్లె పెరిగినట్లె గిట్టినట్లె మరల మరల
 విచ్ఛారమై విశ్వ మృచ్ఛా ఆగీ లేకయె
 జరిగిరూప జరుగనట్లె సర్వమ్మును జరుగుచుండు
 సత్త్వ రజస్తమోగుణాల్ తత్త్వగతుల విస్తరిల్ల
 సద్గుణముగ సఖిలమ్మును ససాధారణముగ నడుచు ॥

3678

†(5) నిశ్చ విజ్ఞాన దీప్తి విమల మౌచ విస్తరిల్ల
 దివి భువి గోశా లెల్లను దేజరిల్లుఁ ప్రాణశక్తిఁ
 బరిధర్మిమూ శక్తులతోఁ బ్రదక్షిణపుఁ బ్రాభవాల
 నాత్మ ప్రదక్షిణంపు టంతర్గత చలన శక్తి
 సృష్టి నవన సంపయ గతి చెలఁగ నిత్య రతులఁ గృతుల
 నాకర్షణ వికర్షణల సఖిలమ్మును నిలిచి తిరుగ
 జగమే చిద్రూప మౌచ నగణిత గతి వర్తిల్లును
 ద్యౌశక్తియే మాత గాఁగ ద్యుతుల సూర్య విభుత వెలుఁగ
 దోష జుష్ట శక్తి తతులఁ చున్నాడుచుఁ బ్రకృతితో
 మృదూపగ మహిజాల భద్రగతుల దిపు లలరును ॥

3679

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “తశా-ప్రపూర్ణ”

(6)†కాగ్నివృత్తము ॥*

విష్ణుమాయ శక్తులతో
జిష్ణు వజ్ర దీప్తులమై
నుష్ణ రూపమై తనరన్
శుష్ణ భిన్న మాతుకమై
కృష్ణ శక్తి చీల్చు మహా
తృష్ణ వృత్తి ప్రాణము శో
చిష్ణ గవ్య దీప్త గతిన్
గృష్ణు లీలగా వరలున్ ॥

3630

†క॥ అగ్నికిఁ బ్రతిరూపమై
రుగ్గత రూపమ్ముగాఁగ రూక్ష విషకరా
శాగ్నుల జలనాభి మహా
భగ్నుల నొసరించు వృత్తి వజ్ర వధించున్ ॥

3631

†(7) బహుభంగుల రంగులతోఁ బలు విధముల రిక్తలతోఁ
జిత్రాతివిచిత్రరతుల విద్వలనన సృష్టి గతిన్
రవి శక్తుల అవికలతపుఁ బ్రభ దీప్తులు కేతువులై
విశ్వమ్మున వ్యాపించును నశ్వగతుల నపురూపపు
రూపములై అవిరళమౌ దీప మహాల కాంతి తతులు
అనుసూతమై వరలుచు ననంతముగఁ బ్రభవించుచు
నణుశక్తుల ఘనశక్తుల ననవరతపుఁ బ్రాణ రూప
వాయు చలనముల్ బ్రగతిని వరలును నభిలష్టా రోదసి
దివులై భువులై జగతిని దివ్య పునర్భవత వరల
నభిలమ్మును దైవ లీల నద్భుత గతి జరుగుచుండు ॥

3632

†(8) పంచభూత తత్త్వాలకు వరల విశ్వ సృష్టిలోన
మూలమైన శక్తి తనరు మూర్తిదైవలీల గాఁగ
నాకసములకు ననిలాలకు ననలాలకు నలిలాలకుఁ
బృథువులకును విశ్వమ్మున ఋత దృష్టిని సరసిచూడ
నాది లేదు నడుమ లేదు అంత్యమ్మును లేదు లేదు
అఖిలేశుని సృష్టి లీల నంద పిండ బ్రహ్మాండము
లన్నియుఁ దగు పంచభూత యజ్ఞరూప సృష్టిగాఁగ
నంతులేని దూరముగా ననంతగతుల నొప్పారఁగ ॥

3633

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“అనుష్టుప్” ఛందము. (8)

†(9) పంచభూత రూపా లవి వరలి సూక్ష్మబృహద్గతుల
 నశ్వ శక్తు లొప్పారఁగ నపురూపపు వేగమ్ముల
 నఖిలమ్మును సంచరించు నద్భుతగతిఁ బయనించుచు
 నసాదారణంపు శక్తి సంతరాంతరముల నిలుచు
 అవినాభావంపు గతుల నన్యోఽన్యోఽనుబంధ రతుల
 విశ్వ వ్యాపిత మౌచును విడివిడిగాఁ గలివిడిగా
 గోశములై లోకములై గో శక్తుల సంచరించు
 జీవ శక్తి మహాదీప్త చేతన గతి నిత్యము తగు ॥

3684

*క॥ బంధువులై విశ్వమునకు
 సింధువులై పంచ భూత జీవన గతులన్
 అందతమోదీప్తి మహా
 బంధ జ్వలితాగ్ని జలము వర్తిల్లు సదా ॥

3685

(10)†అష్టపదకందము ॥

అసమానపు దివ్య మహిత
 వసు శక్తులు విశ్వమందు వర్తిల్లు మహా
 రసన గతులఁ బ్రకృతి నిలుచు
 విస మౌచును నమృత మౌచు వికృతి గతమై
 మసిమసిగా మిసిమింతల
 వసిడి వసిమిగాఁగ జగతి వరలి బహు పదా
 ర్థ సహితమై సృష్టిగతి స
 దనత్తుగ జనించుఁ గిట్టు ననునిత్యమ్మున్ ॥

3686

†— విష్ణుదేవు సత్య శక్తి విమల తత్త్వ మెనయంగా
 వసు శక్తుల సృష్టి యెల్ల వర్తిల్లుచు వర్తిల్లును
 బుట్టుచుండుఁ బెరుగుచుండుఁ బట్టినట్లు నిలిచి ఉండు
 పుట్టినట్లై పుట్టుచుండి పెరిగినట్లై పెరుగుచుండి
 నిలిచినట్లై నిలుచుచుండి నిట్టనిలుపునా గిట్టును
 ఆకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్తుల తత్త్వాలే అవి చిత్తు నచిత్తుల తత్త్వాల్
 సదనత్తుల తత్త్వా లవి ముదితమ్ముల తత్త్వా లవి
 అంత రహితమై తనరెడి అంబోధిగ నలరారును
 నంతు లేని సృష్టి గతిగ నఖిలమ్మును నలరుచుండు ॥

3687

† రచయిత:—నాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్యూహం”

†గీ॥ విశ్వసృష్టిని శాత్రువ విపుల శక్తి
నాశనమును బొనరించి నవ్య నిత్య
దీప్తు లొప్పార విశ్వాన దేవ తృప్తిఁ
గృష్ణుఁ డొప్పారు స్థితి శక్తి కెరలుచుండ ॥

3688

సూక్తమ్—112

ఋషిః—వైరాపో నభఃప్రభేదనః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒న్ద్ర పి॒బ ప్ర॒తి॒కా॒మం సు॒త॒స్య పా॒తః॒సా॒వ॒స్త॒వ హి పూ॒ర్వపీ॒తిః ।

హ॒ర్ష॒స్య హ॒స్త॒వే హు॒ర శత్రు॑ను॒క్తేభి॑ష్టే పి॒ర్యా॒త వ్ర॒ బ్ర॒వా॒మ ॥

1297

(2) య॒స్తే ర॒థో మ॒న॒సో జ॒నీయా॑నే॒న్ద్ర తే॒న సో॒మపే॒యా॒య యా॑హి

తూ॒యమా॑ తే హ॒రయః॑ వ్ర॒ ద్రవ॑స్తు యే॒భి॒ర్యా॒సి వృ॑ష॒భి॒ర్మ॒న్తమా॑నః ॥

1298

(3) హ॒రి॒త్యతా॑ వర్చ॒సా సూ॒ర్యస్య॑ శ్రే॒ష్ఠే రూ॒పైస్త॑స్యం స॒ర్వయ॑స్య ।

అ॒స్మాభి॑రి॒న్ద్ర స॒భిభి॑ర్తు॒వానః॑ స॒ధీ॒రీ॒నో మా॑దయ॒స్వా ని॒షద్య॑ ॥

1299

(4) య॒స్య త్య॒ర్ తే మ॒హి॒మానం॑ మదే॒ష్వి॒మే మ॒హి రో॒దసే॑ నా॒వి॒క్తామ్ ।

తదో॒క॑ ఆ హ॒తిభి॑రి॒న్ద్ర యు॒క్తైః పి॒యేభి॑ర్యా॒హి పి॒యమ॑న్నమచ్చ ॥

1300

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. తదోకః హరిభి. (ప్రా.వర్.)

(5) యస్య శశ్వత్ పపివాగ్ం¹ ఇన్ద్ర శత్రోగనానుక్పత్యా రణ్యా చకర్త్ ।

స తే పురంధి తపిషిమియర్తి స తే మదాయ సుత² ఇన్ద్ర సోమః ॥

1301

(6) ఇదం తే పాత్రం సనవత్తమిన్ద్ర పితా సోమమేనా శతకృతో ।

పూర్వో ఆహవో మదిరస్య మధ్వో యం విశ్వ⁴ ఇదభిహర్యన్తి దేవాః ॥

1302

(7) వి హి త్వమిన్ద్ర పురుథా జనాసో హితవ్యయసో వృషభ హ్వయనే ।

అస్మాకం తే మధుమతమాసిమా దువన్తవనా లేషు హర్య ॥

1303

(8) వగ్ర తో ఇన్ద్ర పూర్వాణి వగ్ర నూసం పిర్వా వోచం వగ్రతమా కృతాని ।

నతీనమన్యురశ్రథాయో⁶ ఆదిం సువేదనామకృణోర్భ్రహ్మతే గామ్ ॥

1304

(9) ని ఘ సీద గణవతే గణేషు త్వమాహర్వివ్రతమం కపీనామ్ ।

నో ఋతే త్వత్ క్రియతే కిం చనారే మహామర్కం మమవంచిత్రమర్చ ॥

1305

(10) అభిఖ్యా నో మమవన్ నాథమానాన్ త్వతే బోధి వసుపతే సభీనామ్ ।

రజం కృధి రణకృత్ సత్యభష్మా ఒదత్తే⁷ చిదా భజా రాయే⁸ అస్మాన్ ॥

1306

1. పపివాగ్ం=ఇన్ద్ర, 2. సుత=ఇన్ద్ర, 3. పూర్వ=ఆహవో, 4. విశ్వ=ఇదభి, 5. వగ్ర త=ఇన్ద్ర,

6. శ్రథాయో=ఆదిం, 7. స=ఋతే, 8. రాయే=అస్మాన్. (హృ.వృ.)

సూక్తము—112

ఋషి—విరూపగోత్రజుడగు సభవశ్రేదనుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)*గీద్యము॥

ఓ యింద్రుడా! నీవు యథేచ్ఛముగ సభిపుత మగు నీ సోమభాగము ద్రావుము: పాత్ర
స్వవనమం దభిషుత మగు సోమము మొట్టమొదట నీచే ద్రావదగినది. ఓ సమర్థుడా!
నీవు శత్రువులను జంపుటకు హృష్టుడవు కమ్ము: పిమ్మట వృత్ర హరచాది
లక్షణములు గల వీర్యములను శస్త్రములచే జెప్పగలవు: ॥

3689

(2)*గీ॥ మనసుకంటెను వేగమె చనెడునట్టి
రథమువై సోమమునకయి రమ్ము: నీవు
రథమునకుఁ గట్టఁబడినట్టి రాజమాన
హరులు పరుగిడుఁగాక: సత్యంత వేగ ॥

3690

(3)*గీ॥ కడు హరిద్వర్ణయుక్తుడై గ్రామి గూర్జు
లేజమున శ్రేష్ఠరథములై వేరిల్లు
స్వీయ రూపంబులన్ నాడు చెలఁగు తనువు
నీవు స్పృశియింపుమా: యింద్ర! నిశ్చయముగ ॥

3691

*గీ॥ అల మరుత్తులలోఁ గూడునట్టి నీవు
సఖుల మైసట్టి మాచేత సరస ఫణితఁ
బిలువఁబడుచున్నవాడవై విశ్రమించి
సోమపానంబు నేయును సొగసుఁ గనుము ॥

3692

(4)*గీ॥ రోదనులు రెండు వాసవా! నీమ మహిమ
వేరు చేయక యుండుత: వీరవర్య!
శోభ సరిఁ గూర్చునట్టి యీ సోమమునకు
నశ్వములతోడ నిష్ఠికి నరుఁగఁదెమ్ము: ॥

3693

†వాగ్రతవృత్తి 14వ సంపుటము 97వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “విరూపగోత్రజుడగు వశ్రేదనుడు”గాను,
దేవత “ఇంద్రుడు”గాను వ్రాసి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి “నాభా
వశ్రేదనుడు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(5)*ఉ॥ సోమము ద్రావి నీవు సహస్రోన్నత శాత్రవ శిక్ష కర్తృవౌ
భీమ మహాయుధంబు గొని వేగిర మెచ్చని శత్రు కోటులన్
నీమముతోడఁ ద్రుంచితివా¹ గణింపఁగ వాఁడు నుతిన్ రచించు నా
సోమము కూడ నీకుఁ గడు శోభను గూర్చును² నెల్ల భంగులన్ ॥

3694

(6)*క॥ ఎయ్యది సోమ స్థానమొః
యెయ్యది సురవరుల కెల్ల నిష్ఠం బగునోః
యొయ్యన నా చమనంబును
నయ్యాః హరిః మేము దాని నందితిమినుమాః ॥

3695

(7)*గీ॥ కామ పూరకః యంతటఁ గలుఁగు ఆనులు
నిన్నె పిలుచుచునున్నారు నీ నిమిత్త
మస్మదీయ మహేష్ఠు లత్యమల సోమ
పూర్ణములు కాన దానిని బుచ్చుకొనుముః ॥

3696

(8)*గీ॥ ఇంద్రః నీ కృత వీర్యము లెల్ల నేను
నుగ్గడించుచునున్నాఁడ నురక మెనఁగ
వజ్రమున మేఘమండలి బాదినావు
బ్రహ్మకై గోగణంబులఁ బట్టినావుః ॥

3697

(9)*గీ॥ కవి గణంబులలో నీవు ఘనుఁడ వనుచుఁ
జెప్పినారలు కానఁ బ్రసిద్ధిఁ జెంచు
గణపతీః నీవు స్తోతల గణమునందు
విశ్రమింపవెః యాలింప వివిధ నుతుల ॥

3698

*గీ॥ నిన్ను విడిచి వెట్టి నికటంబునందున
నైన దూరమందునైనఁ గర్మ
జరువ లేదు నీవు కరము సుస్తోమంబు
చిత్రముగ నొనర్చి చెలఁగుమయ్యః ॥

3699

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నీమముతోడ ద్రుంచితివా నీ కల వాఁడు నుతిన్, (తా.పా.), 2. గూర్చ సమర్థ మౌన్ గదాః, (తా.పా.)

(10)*గీ॥ యాచమానుల మగు మమ్ము నతివ్రసిది
వంతులుగఁ జేయుమా! దనవంతః నీవు
వసుపతీ! నీవు సఖులమై వరలు మేము
చేయు స్తోత్రాశి నంతయుఁ జెవుల నిడుము: ॥

3700

సూక్తము—112

ఋషి—విరూప గోత్రజుఁడగు నభవ్రభేదనుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్ధాంతరము—1

†(1) దేవదేవుని దివ్య భావ శక్తులు మీఱ
సర్వసృష్టి జగత్సంపదగఁ దనరార
నపురూపమౌ విశ్వ మాత్మ సంతతి కాఁగ
అవకారకారకమై నిలుచు నఖిల శాత్రువతతుల
విధ్వస్త మొనరించి విమల శక్తుల నిచ్చి
హర్ష పులకాంకితా లానంద రూపాల
సృష్టి ప్రతికృతి కాఁగఁ జెల్పొందఁ జిల్లెల
వీర్యవత్తరశక్తి విశ్వ విజృంభణల
విమల గతి వ్యాపింప విజయ సృష్టులు వెలయఁ
బ్రకృతి వరలును మహా భావ సంక్షేమగతి ॥

3701

†(2) అతిలోకమై వెలయు నపురూప హృదయగతి
అద్భుత వేగాన నఖిలాండములు తిరుగు
నీ దివ్య రథ గతులు నిత్య కాంతుల హరులు
మానసాఽతీతమౌ మహిమాన్వితపు శక్తి
ఆమూలచూడముగ నఖిల విశ్వము తిరుగు
సోమాఽమృతపు శక్తి పుభతేజ వీర్యగతి
విశ్వాన వ్యాపింప నశ్వి శక్తులు వరల
కాలగతి సర్వము క్రాలు నిత్యత్వాన
సృష్టియే స్థితిగాఁగ స్థితిలయ దీప్తిగాఁ
జక్రనేమి క్రమత సర్వము తనరార ॥

3702

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవర్ణ”

†(3) బహు వర్ణ గతు లెనయ వరలు కాంతులు సదా
 సూర్య దీప్తి ప్రబలు వీర్యవ త్రరములై
 అతిలోక జేగాన నద్భుత కాంతులన్
 బ్రహ్మత తను రూపమ్ము వర్ణిలగ సంతసాన
 దివ్యకాంతి నవ్యశక్తి భవ్య స్పర్శ తనరారగి
 ననిల రూప వ్రసారాల సపురూపపు స్పర్శలతో
 నద్భుతముగఁ జలియించెడి ఆ మరుచ్చక్తు లెల్ల
 సోమ శక్తి శీతల గతి దామ రూప దీప్త మౌచు
 విశ్వ సఖ్య చలనగతుల విమల శుభాఽవహము కాగి
 ననునిత్యము వర్ణిలును నద్భుతమౌ మహాశక్తి ||

37 C3

†(4) ఉపర్యధో తత్త్వాలను నున్నట్లుగ లేనట్లుగ
 రోదోఽంతర దివ్య రూప నాద శక్తు లొప్పారఁగ
 సోమాఽమృత మహాశక్తి శోభితులగు జాలువార
 నపురూపపు దీప్తులతో నమరాఽమృత మమల శక్తి
 నిత్య చలన సత్య శక్తి నిఖిల వ్యాప్త నిరత దీప్తి
 అత్యుత్సాహము లొప్పుఁగఁ గృత్యమైన సృష్టిరూప
 శ్రుతులొ నత్యమలపు శుభ మహత్వ మొప్పారఁగ
 దివ్యమైన దీప్తు లెల్లఁ దేజరిలఁగ విశ్వమ్మునఁ
 గాంతి శక్తి దాంతి శక్తి శాంతి రూప కాంతి శక్తి
 అంత మెనయనట్టి గతుల సంతట వ్యాపించుచుండు ||

37 C4

†(5) అతిలోకమౌ నద్భుతపు సపురూపపు బల దీప్తుల
 అమలమైన అమరమైన అమృత సోమ శక్తు లొప్పు
 మహిత విశ్వ సృష్టి యెల్ల సహరహమ్మును వర్ణిలును
 నద్భుత చైతన్యగతుల నసహాయ మహాశక్తి
 సంక్షేమపుఁ బ్రకృతి నెల్ల సాక్షోభమ్ముల నింపెడి
 సర్వ శక్తు సంచయాల సంహారము కావించుచు
 విశ్వగాంతి భాగ్యతతులు విమలములై విఫలములై
 వీర్యవ త్రరము లొడు విన్యతంపు దివ్యశక్తి
 సకల జగతి వ్యాపింపఁగ సంపన్నపు దీప్తులమై
 నకృతమైన ప్రకృతిశక్తి సపురూపపు గతుల నిల్చు ||

37 C5

*రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(6) పుష్కలంబున నినుండున్బుర పిమల శక్తి విస్మయగతి

విష్కల పీఠ తివ్య రూప విశ్వరూప విశాల రతుల
అనుమానమై నిలతిమీన పొగ్గె శక్తు లొప్పారంగ
అన్బురమాత తివ్యహృదయప్రసారముగ నుదృఢింబ
పొగ్గెన్బుర నిశితంబుగా నిశితంబున వ్యాపింపంగ
నన్బురంబు యోనింబున తమృత శక్తు లొప్పారంగ
నన్బురంబుగలంబు నిలంబు నానా రూపాంబులలో
నన్బురరూపపు శక్తులతో నన్బురగతి వర్తిల్లంగ
నన్బుర స్థితి నిల్చునన్బురంబున శక్తిగాంగ
నా పరమేశ్వర వృత్తమై నపారమై తివ్యశక్తి ||

3706

(7) పుష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయోనము తేమును

విష్కలంబున విష్కలంబున సుతీయంబు శక్తులతో
అనుమానంబుగాంగ పొగ్గెనన్బుర వరలంగ
నన్బుర రూప శక్తి నిల్చునన్బుర మును
విశ్వ నిష్కలంబున విష్కలంబున పులన్బుర
విష్కలంబున విష్కలంబున నిల్చునన్బురంబు తల్లంగ
నన్బుర శక్తి నిల్చునన్బురంబున పులన్బుర
నన్బురంబున విష్కలంబున నిల్చునన్బురంబు విశ్వ
నన్బురంబున విష్కలంబున నిల్చునన్బురంబు విశ్వ
నన్బురంబున విష్కలంబున నిల్చునన్బురంబు విశ్వ ||

3707

పుష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి

విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి
విష్కలంబున విష్కలంబున విష్కలంబున శక్తి విస్మయగతి ||

3708

*రచయిత: బాబ్జుల నరసింహశాస్త్రి, దాక్షర వద్దముడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రహరణ"

†(9) అతి విచిత్ర శక్తులతో అపురూపపు దీప్తులతో
 దైవీయహ్మ శక్తుల జీవరూప నిత్య కాంతి
 సర్వశక్తి గణవతిగా సఖ్యమైన మనశ్శక్తి
 అనుమేయపు టడయ్యంపు టడయగతు లొప్పారంగ
 విశ్వసృష్టి పీఠ్యశక్తి విమల జల సంభరితమై
 అద్భుతముగ వర్షిల్లంగ నఖిల జగతి వరలుచుండు
 బ్రహ్మతా సిద్ధమై విశ్వ మృత్యుతామృత దివ్యశక్తి
 అతిలోకపు వ్యాప్తిత్వపు అద్భుతమై తనరారును
 బ్రహ్మతా వికృతి గతుల విశ్వ భావ రూప చిత్రాలవి
 సహజోద్భవములు కాంగను సర్వము నదృశ్యములౌ ॥

3709

†(10) వసు సంపద విశద రూప ప్రభాకలిత దివ్యత్వము
 అనమగతుల విశ్వమున నఖిలేశుని ప్రసాదముగ
 సద్భుతగతి వర్షిల్లును అపురూపత వర్షిల్లును
 అనుమేయపు దివ్యశక్తి అఖిల సృష్టి ప్రవర్తిల్ల
 బ్రహ్మతా పురుష తత్త్వాలవి వరల సఖ్య గతు లొప్పారంగ
 శబ్ద శక్తు లొప్పారంగ సర్వమునఁ దనరారును
 సృష్టి సహజ మౌచు బ్రహ్మతా జీవశక్తి శబ్దముగా
 వ్యష్టి సమిష్టి సుకృతుల శిష్టగతుల నలరారంగ ॥

3710

సూక్తము — 112

ఋషి—విరూప గోత్రజుడగు నభిప్రేదనుడు
 దేవత—ఇంద్రుడు

అర్ధాంతరము — 2

†(1) లోకముల కధిపతిగాఁ బ్రాకటమౌ దివ్య శక్తి
 ఆకృతిగా నఖిలమున సతివేలపు శక్తులతో
 సమృత రూప మొప్పారంగ నసృత శక్తు లంతరింప
 సతిలోకహ్మ సృష్టిని సతత చేతన గతి వరలంగ
 బ్రహ్మతా హర్ష రూపముగా సకృత వికృత దీప్తముగా
 విశ్వ సృష్టి శత్రు తతుల విధ్వస్తముఁ గావించుచు
 వసు సంపద తత్త్వాలను వసుధ వర్షిల్లి వెలుంగ
 అనమగతుల నఖిలమును సద్భుతముగా వరలును ॥

3711

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

†(2) ఆతిలోకమ్మా శక్తుల నతివేలపు వేగ గతుల

మనశ్శక్తి విశ్వమ్మున మహిమాన్వితమై వెలయుచు
రోదసిలోఁ బ్రాకృతమౌ వృషభ శక్తు లొప్పారఁగ
శబ్దమయమైన జగతి అబ్ధి గతుల సోమాఽమృత
తత్త్వ మెల్ల సృష్టియందుఁ దాదాత్మ్యత వరలంగా
నఖిల జగమునందు నెల్ల నమృతశక్తి తతులు సదా
అంతర్గతి నలరారును ననుమేయపు శక్తులతో
సనమానపు దివ్యశక్తి వసివాళ్ళాడని యౌవన
నిత్య తత్త్వ మొప్పారఁగ నిఖిల జగతి దీప్త మగుచు
ససాధారణంపు గతుల నతివేలముగా వెల్లును ॥

3712

†(3) అరుణారుణమై అలరెడి అరుణకాంతి సూక్ష్మ గతుల

హరిత వర్ణ వర్చస్సుల నద్భుతగతి వరలంగాఁ
బ్రకృతి మిత్ర తత్త్వాలను నకృతమైన ప్రాకృతంపు
సహజ శక్తి విశ్వరూప విహిత మౌచు వర్ధిల్లఁగ
సతిలోకపు టానందమె అద్భుతగతి వరలంగా
విస్తృతమై వర్ధిల్లెడి విశ్వసృష్టి తత్త్వ మ్మది
అమృత గతుల వర్ధిల్లును సతశ్రేష్ఠమైన జగతిని
దను శక్తుల ఘన శక్తుల మనశ్శక్తు లలరారఁగ
వృషభ రూప శబ్దతత్త్వ విమల గతులు విశ్వమ్మున
దానందపు రూపములై అద్భుతగతిఁ దనరారును ॥

3713

†(4) రోదసిలో వ్యాప్తమైన రూపమ్మా దీప్త శక్తి

అశ్వరూప దివ్య శక్తు లఖిల జగతి నొప్పారఁగ
సద్భుతగతి వర్ధిల్లుచు సపురూపపు శక్తులతోఁ
బృహత్పథగ్ రూప మౌచుఁ బూర్ణైక్య విశేషగతుల
సర్వ సృష్టి వ్యాపించుచు నిర్వక్రత నిర్నిద్రిత
నిత్య చైతన్య గతుల సత్య ప్రసాద రతుల
మహితమైన తత్త్వశక్తి విహితమైన విశ్వ మెల్ల
సమృత గతుల భరిత మౌను సమల మౌచు వ్యాప్త మౌను
బ్రహ్మకరమౌ సఖ్యమ్ముల విశేష గతుల వర్ధిల్లుచుఁ
బృథివీత్వము వర్ధిల్లును ఋత శక్తుల నిత్యమ్మును ॥

3714

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) విశ్వ శాంతి సౌభాగ్యము విరజ స్తముఁ గావించెడి
 శత్రుతతుల సంహరించి నదమలమౌ సోమాఽమృత
 శక్తి విష్ణు సంతతిగా శర్మ రతుల శశ్వద్గతి
 సతిలోకపు శక్తులతో నద్భుతంపు రక్తులతో
 అవినాభావములైన ఐక్యరూప దీప్తు లలర
 నానందపుఁ బ్రిప్సత్తులను ననుమేయపు వృత్తులతో
 బ్రకృతి తత్త్వ ఋత శక్తుల సర్వత సహజ సృష్టి శక్తి
 నిరతము వర్తిల్లుచుండు నిర్విదగ్రత వర్తిల్లును
 అతివేలమైన దివ్య హర్దికమౌ ప్రకృతి మాత
 నిత్య సత్య శక్తు లెల్ల నిదులై తగు నవధి లేక ॥

3715

†(6) విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము విశేష కృతు శతములుగా
 నిత్య చలన గతుల మహిత నిర్మలత త్వము వరలఁగ
 దేవాఽఖుల దివ్యశక్తిఁ దేజరిల్లు స్థానమ్ముగ
 నన్యోఽన్యమైన జగతి సపురూపపు టనుబందా
 లైక్యములై తనరారఁగ నమరాకృతు లొప్పంగా
 నానందపుఁ బ్రకృతి రూపు లతి సహజములై వర్తిల
 ఋత రూపము నిత్యమౌఁ బృథుశక్తుల సతులిరిమౌ
 సర్మ దీప్తు లొప్పారఁగ నమేయంపు శక్తులతో
 నఖిలపదార్థ గణతతులను సమరదేవ తత్త్వాలను
 సకల సృష్టి వర్తిల్లును శశ్వద్గతు లొప్పారఁగ ॥

3716

†(7) మధుమత్రమ్నో రీతిగ మహిమాన్విత విశ్వ మెల్ల
 శబ్ద రూపమై పరరెడి సర్వ సత్తాక శక్తి
 వృషభ గతుల రోదసిలో విస్తృత గతి వర్తిల్లును
 అవధి లేని ఆనందపు టర్జవాల సతివేలపు
 మహితశక్తి విహితమైన మాన్య పదార్థ ఆనిత గతుల
 అఖిల సృష్టి అలరారును నజర్యంపు టక్షయ రతి
 దీపిత రక్తుల సఖిలము దివ్యాఽమృత శక్తిరత్న
 విస్తృతమై విపులమై విమలమై వర్తిల్లఁగ
 సంతలేని రూపముగా సనంత దీప్తు లొప్పారఁగ
 గ్రాంతి శాంతి శక్తు లెల్లఁ గ్రాలు నిత్య సత్యములై ॥

3717

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాశ్ర”

*(8) సృష్టి బ్రహ్మశక్తిగాఁగఁ జెలఁగు నిత్య చైతన్యత
 రజితాద్రియు హేమాద్రియు రాజిల్లఁగ వీర్య మౌచు
 వసు శక్తులు బలవర్ధక వైభవానమమహితములై
 పురుష శక్తి సంయమనపుఁ బూర్ణ దీప్తు లొప్పారఁగఁ
 బ్రకృతిలోన సహజ గతుల నకృతములై వెలయుంగా
 నతిలోకపు దీప్తరతుల నతివేలపు మూర్తములై
 నదృతగతి వర్తిల్లఁగ నపురూపపు శక్తులతో
 సర్వ గోళ లోకాలను సదమల శక్తులు వరలఁగఁ
 బ్రకృతి వీర్య శక్తి దివ్య చిత్పతిగాఁ దనరారఁగ
 విశ్వసృష్టి తొలి శక్తిగ విస్తృతగతి వెలయుచుండు ॥

3718

*(9) అర్కులకే అర్కుఁడైన ఆదిత్యుని విశేష శక్తి
 దివ్య దేవ గణతతులకు సవ్య నిత్య తత్త్వగతులు
 నక్షయగతి నక్షరరతి నదృతముగ వర్తిల్లఁగఁ
 జిత్ర విచిత్రమైన విమల చిత్రశక్తు లొప్పారఁగ
 హృద్దీప్తుల కృద్దీప్తుల సద్దీప్తుల చిద్దీప్తులు
 హద్దు వద్దు లేని శక్తి నానందపు రూపులతో
 నతిలోకపు హార్యణ ప్రతిరహితపు మహాశక్తి
 అసాధారణంపు గతుల నతివేలపు దీప్తరతుల
 నఖిల సృష్టిఁ దనరారఁగ నమేయమౌ దీప్తమునై
 సనసురూప మహితశక్తి సనిర్వచనీయ మౌను ॥

3719

*(10) పసుపతిగా శ్రీవిష్ణువు ఆననుగతుల వర్తిల్లఁగఁ
 జిదాకాశరూప మౌచు ముదాకలితమైన జగతి
 ఋత శక్తుల నిత్యమ్మును సతత గతిని సంపదించు
 పదార్థాల సంపదాశి బహుముఖమై విశ్వమ్మున
 సఖ్య మ్మది వరలంగా నదా వివర్ధన మౌచును
 జ్ఞాన చారణంపు దీప్త మానమైన దివ్యశక్తి
 విశ్వ వ్యాపిత మౌచును విస్తృత గతి వర్తిల్లును
 సతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
 నసమానపు దీప్తరతుల నపురూపపు శక్తి రతుల
 నఖిల సృష్టి వర్తిల్లును ననూహ్యమైన ఋత గతిమై ॥

3720

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†క॥ ఆమరు గతుల గోళతతులు
 రమణములై సూర్య చంద్ర రాజిత విభుత
 భృమణ వృదక్షిణ మహా
 కృమతలు వరలంగ సంఘరణ మొనరించున్ ॥

3721

అనువాకః—10; సూక్తమ్—113

ఋషిః—వైరూపః శతపఠేదనః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ; 10-తిర్వుమ్

(1) తమస్య ద్యావాపృథివీ సచేతసా విశ్వేభిర్దేవైరను శుష్కమావతామ్ ।

యదైత్ కృణ్వానో మహిమానమిన్ద్రీయం పీత్వీ సోమస్య కృతుమాగ్ం¹ అవర్తత ॥

1807

(2) తమస్య విష్ణుర్మహిమానమోజసాంఽశుం దధన్వాన్ మధునో వి రవృతే ।

దేవేభిర్హిన్దో మమహి సయావభిర్వృత్రం జఘన్వాగ్ం² అభవద్వరేణ్యః ॥

1803

(3) వృత్రేణ యదహినా బిభ్రదాయుదా సమస్థితా యుధయే శంసమావిదే ।

విశ్వే తే అత్ర మరుతః సహ త్మనా ఽవర్తస్సుగ్ం మహిమానమిన్ద్రీయమ్ ॥

1809

(4) జ్ఞానో⁴ ఏవ వ్యభాధత స్పృధః పావశ్యద్వీరో అభి పాంస్యం రణమ్ ॥

అవృశ్చదద్రిమవ సస్యదః సృజదస్తభ్నాన్నారం స్వవస్యయా వృథుమ్ ॥

1810

†రచయితః—వాఙ్మయ చుహాద్భృష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య, “కళా-వృషార్థ”

1. కృతుమాగ్ంఽఅవర్తత, 2. జఘన్వాగ్ంఽఅభవ, 3. విశ్వే తేఽఅత్ర, 4. జ్ఞానఽఏవ,

5. వీరోఽఅభి. (వృ.వృ.)

(6) ఆది॑స్థః స॒తా తవి॑షీరవత్యత వరీ॑యో ద్యా॒వాపృథి॑వీ అ॒బాధ॑త ।

ఆ॒వాభ॑రద్ధృషి॒తో వజ్ర॑మాయసం శే॒వం మి॒త్రాయ॑ వరు॒ణాయ॑ దా॒భషే॑ ॥

1311

(6) ఇన్ద్ర॑స్యాత్ర తవి॑షీభ్యో వి॒రప్సి॑న २ఋ॒మాయ॑తో అ॒రంహ॑యస్త మ॒న్యవే॑ ।

వృ॒త్రం యదు॑గో వ్యవృ॑శ్చదో॒జసా॑ ౨పో బి॒భ్రతం॑ తమ॒సా పరీ॑వృతమ్ ॥

1312

(7) యా వీ॒ర్యా॑ణి పృథ॑మాని కర్త॒వ్య మహి॑త్వేభి॒ర్యత॑మానౌ సమీ॒యతుః॑ ।

ద్వా॒న్తం తమో॑౨వ దధ్వ॑సే హ॒త ఇన్ద్రో॑ మహ్నో॒ పూర్వ॑హూతావపత్యత ॥

1313

(8) విశ్వే॑ దే॒వాసో॑ ౩ అధ వృ॒ష్ణాని॑ తే ౨వర్త॑యన్తోమ॒వత్యా॑ వచ॒న్యయా॑ ।

రద్ధం॑ వృ॒త్రమహి॑మిన్ద్రస్య హ॒స్మనా॑ ౨గ్ని॒ర్న జ॒మైస్తృ॒ష్యన్న॑మావయత్ ॥

1314

(9) భూరి॑ దక్షే॒భిర్వచ॑నేభి॒రృక్వ॑భిః స॒భ్యేభిః॑ సఖ్యాని॒ పృ వో॑చత ।

ఇన్ద్రో॑ దుని॒ం చ చు॑మురిం చ ద॒మృయ॑జ్ఞోఽఛ్రద్ధామనస్యా శృ॒ణుతే॑ దభీ॒తయే॑ ॥

1315

(10) త్వం పు॒రూణ్యా॑ భ॒రా స్వ॒శ్వా యే॒భిర్మం॑సై నివ॑చనాని శం॒సన్ ।

సు॒గేభి॑ర్విశ్వా దురి॒తా త॑రేమ విదో॒షు ణ్ ఉ॒ర్వియా॑ గాధమ॒ద్య ॥

1316

1. పృథివీ౨అబాధత, 2. విరప్శి౩౨ఋమాయతో౨అరం, 3. హత౨ఇన్ద్రో౩, 4. దేవాసో౨అధ,

5. షు ణ౨ఉర్వియా. (వ్యా.వృ.)

అనువాకము—10 ; సూక్తము—113

ఋషి—వైరూపుఁడైన శతవ్రజేదనుఁడు†

దేవత—ఇంద్రుఁడు

(1)*గీ॥ దివ్య చేతనమును గల్గు దివియు భువియు
సురలుతోడుత నిందుని పరమ బలము
నెలమి రక్షించుఁగాక! నీ యింద్రుని బలము
తోలుత మమ్ముల రక్షించి వెలుఁగుఁగాక! ॥

3722

*గీ॥ వృత్ర హననాదికంబు తా వేట్కఁ జేయు
నట్టి యింద్రుఁడు మహిమను నధిక వీర్య
సంపదను బొందునప్పుడు సరస మైన
సోమమును ద్రావి యాతఁడు శోభఁ గాంచె ॥

3723

(2)*గీ॥ విష్ణు వను వాఁడు మదకర విమల సోమ
ఖండమును హెచ్చరించుచు మెండు సహజ
తేజమున జాత మైనట్టి భ్రాజితేంద్రు
మహిమఁ గొనియాడుచుండెను మరల మరల ॥

3724

*గీ॥ తోడఁ గూడు మరుత్తులతోడఁ గూడు
నట్టి మమవకు వృతుని హతముఁ జేసెఁ
గావునన్ వాఁడు దేవతా గణమునందుఁ
దా వరేణ్యుఁడుగా వెల్లెఁ బావనుఁడయి ॥

3725

(3)*గీ॥ రణముఁ జేయంగ నాయుద రాజి నెపుడుఁ
దాల్చుచున్ నీవు వృతుని దరి వసించు
వప్పుడే నీదు వీర్యంబు సతిశయముగ
సంతసంబునఁ జెప్పెద సత్వర మతి ॥

3726

†వ్యాకర్తవృత్తి 14వ సంపుటము 93వ పుటలోను, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలోను,
నీ సూక్తమునకు ఋషి “శతవ్రజేదనుఁడు” గాను, దేవత “ఇంద్రుఁడు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ ఓయి! యుద్ధీర్థ బలవంత! యోయి! యింద్ర!;
యిప్పుడే నీదు మహిమను నెల్ల వీర్య
మును మరుత్తులు తమతోడ మోద చులర
వృద్ధిఁ జేసిరి కాదె! యీ విశ్వమందు ॥

3727

(4)*గీ॥ పుట్టినంతనె యింద్రుడు పూర్ణ బలముఁ
బూని శత్రులఁ బీడించెఁ బూర్ణ శక్తుఁ
డవుచు సంగ్రామ బలమును నడిగిమించి
స్వబలమును జూచుచుండెఁ దా సత్వరముగ ॥

3728

*గీ॥ అంబుదముఁ గొట్టి యింద్రుడు స్వందమాన
జలముల నడవఁజేసెను బలముఁ బూని
దివిని గర్భేచ్ఛచేత నుత్పవము పీఠఁ
గడు నిరుద్ధము కావించి గొల్లెనుండు! ॥

3729

(5)*గీ॥ సేనలకు నీశ్వరుం డయ్యె శీఘ్ర మహేంద్రుఁ
డతఁడె రోదనులందున్న యరులఁ ద్రుంచె
వరుణునకు మిత్రునకుఁ గూడఁ గరము హవ్య
మును నొసంగెడు యజ్ఞకు ముదముఁ గూర్చు
నాయసం బగు వజ్రంబు నతఁడె దాల్చె ॥

3730

(6)*చ॥ జలములఁ గట్టు¹ వానిఁ దమసావృతు వృత్తుని వీర్య సంపదన్
బలమును బూని వానపుడు² వావిరిఁ గొట్టెడు కాలమందె నా
జలములు శత్రు మండలముఁ జంపిన యింద్రుని సత్ప్రలంబు కా
మిలఁ బ్రకటింప వేగముగ నేగె³ జగంబు ముదంబు నొందఁగన్ ॥

3731

(7)*గద్యము॥

స్వబలములచే యుద్ధమునకు యతమాను లగు నింద్రవృత్తులు వీర్యమును సంయోజనముఁ
జేసిరి. వారిలో నింద్రుడు వృత్తుని జంపఁగా నిబిడ మగు తమస్సు ధ్వంస మయ్యెను.
మరియు నింద్రుడు శూరులతోఁ బ్రథమాహూయమానుఁ డయ్యెను ॥*

3732

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమానివేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. దాల్చువాని, (తొ.పా.), 2. వానపుడు పట్టుచు, (తొ.పా.), 3. నేగెడుగాదె తలంచి చూడఁగన్. (తొ.పా.).

*గీ॥దక్షములు మంత్రయుక్త ముల్ తగినవి యగు, స్తుతులచేతను నో మహా స్తోతరాల:

మరల మరల మహేంద్రునిఁ గరము మీర, నుగ్గడింపుదు గాంధీర్య ముప్పరిల్ల. (తొ.పా.).

ఈ పద్యము 7వ ఋగ్వేదముగా వాయుఁబడి కొట్టవేయఁబడినది. కాని యీ పద్యమే తొలిపాదములోని

“మంత్ర” శబ్దమునకు మారుగా “మరియు” శబ్దము నుపయోగించి 9వ ఋక్కున కనుకముగా

103 పుటలో శ్రీనేమానివారిచే స్వయముగా వాయుఁబడినది.

(8)*గీ॥ వృత్ర హననంబు జరిగిన వెనుక విశ్వ
దేవతలు సోమసహిత వాగ్విప్ల విధుల
నింద్ర! తావక బలముల నెల్ల వృద్ధి
పరచుచున్నారు¹ కడుగడుఁ బంత మలర ॥

3733

*గీ॥ అగ్ని తన దంతములఁ జేత నన్నముఁ గడు
భక్షణంబును జేసెడు పగిది నింద్ర!
వజ్ర సంపాదితాన్నము వలయు దాని
జనుఁడు భక్షించె నతిశయ సంతసమున ॥

3734

(9)*గీ॥ దక్షములు మరియు² యు క్తముల్ తగినవి యగు
స్తుతులచేతను నో మహా స్తోత్రలార!
మరల మరల మహేంద్రుని స్థిర బలంబు
నుగ్గడింపుఁడు! గాంభీర్య ముప్పతిల్ల ॥

3735

*గీ॥ ఇల "దభీతి" పేర నెసఁగు రాజర్షికై
దుని చమూరు లనెడు దోషి వరులఁ
బరిహరించుచుండి పలికెడు మా నుతి
నాలకించుచుండె³ నమరరాజు ॥

3736

(10)*గీ॥ ఎట్టి దనముల సురలకు నెల్ల వేళఁ
బూజుఁ జేయుదునో! బహు పూర్ణ నుతుల
నుచ్చరించుచు సట్టి మహోత్తమ దన
ములను గొనితెచ్చి మా కిమ్ము! ⁴పూతదేవ! ॥

3737

*గీ॥ అట్టి దనములచేతనే యన్ని దురిత
ములను హరియింపఁగల⁵ మార్గ ముదితులమయి
మేము నేసెడు స్తోత్రంబు మిక్కుటముగ
గౌరవముఁ జూపి వినుమయ్య! వీర! నీవు ॥

3738

*రచయిత: — కావ్యశ్రీర్ధ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. పరచుచున్నారు కారణే! (తొ.పా.), 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు "పంచలఘుగణము" ప్రయుక్తమైనది.

3. నాలకించుచుండె నతిముదమున, (తొ.పా.), 4. మోద మలర, (తొ.పా.), 5. హరియింపఁగలమయ్య. (తొ.పా.).

సూక్తము—113

ఋషి—వైరూపుఁడైన శతప్రభేదనుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) సోమామృత దివ్యశక్తి సీమముగా విశ్వమ్మున
 సర్వ గోళ లోకాలను నదా స్రవియించుచుండు
 దైవీయమ్మా ప్రాకృత ధర్మ మృది వరలంగాఁ
 బరిగ్రహించుఁ బ్రకృతి యెల్లఁ బ్రసాదించు జరాచరాల
 దివి భువి లోకా లన్నిటఁ దేజరిలఁగ దీప్తశక్తి
 తిమిరాశుల సర్వస్వము దివ్య దేవతాశి మహిమ
 విద్యస్త మ్మగుచునుండు విమల నిత్య సమరమ్మునఁ
 జేతన శక్తులు జగతిని జిద్విలాస గతు లౌపుఁగ
 సర్వమ్మును రక్షించును సదమలమౌ సహజ ధర్మ
 మలరంగా ననునిత్యముఁ జలనగతుల నమేయముగ ॥

3739

†(2) విష్ణు దేవు కృప మీరఁగ విమలశక్తి ప్రసారాల
 లోకాలను జీకట్లను బోకారెచ్చెడి ఋత దీప్తుల
 నమృతరూప చంద్రిక లవి అమలగతుల వెల్లివిరియు
 మధు రూపమ్మా శక్తుల మహిమాన్వితమై వరలఁగ
 విశ్వ విహిత సృష్టి శక్తి విమలమైన జలనాభిని
 మ్రింగిదేసి ఉష్ణ గతులు మింట సర్వలోకాలను
 వ్యాప్తి చెంది అగ్నిగుండ మట్లు సృష్టి మండిపోవు
 సట్లు చేయు వృత్తాసురు నంగాంగము వధియించుచు
 మేఘమాల లెల్ల జగతి పుగళిరలై జలము లీయఁ
 బ్రకృతియెల్ల మహితముగాఁ బ్రాణకలితమై వరలును ॥

3740

†(3) అహి రూపమై విస్తృత మహిత విష ప్రాయమ్మా
 నగ్నగృహ వికార వృత్తు నస్తంగత మొనరించుచు
 నమృతశక్తి విశ్వమ్మున నపురూపమై వెలయఁగ
 మొయిశుల రక్షించి జలద మూర్తు లెల్లఁ గురియంగా
 అతిలోకముగా వర్షము లతి సహజములై పరఁగఁగ
 సర్వ జగత్ ప్రకృతిమాత సకలాంతర్గతుల బహిః
 ప్రాణ తతుల వర్దిల్లఁగఁ బ్రభవించును బునర్జన్మ
 జీవాభ్యుదయ మహామహిత శ్రీ లలరారఁగ
 సృష్టి స్థితి శక్తు లెల్లఁ జెలఁగఁ గృత్యమై ప్రకృతికి
 నిత్య సత్య విధిగాఁగను నిఖిలమ్మును వర్దిల్లును ॥

3741

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అతిలోకపు శక్తులతో నపురూపహ్నా వృథతను

రజితాద్రిగ హేమాద్రిగ రాణ చెందు స్థిరత మీర

వృత్తుహస్తగతమై తగు విషమయమా “నభి” శక్తిని

సన్ని దోష వినాశమ్ము నసాధారణ గతి నొనటు

వజ్రి శక్తి మహా రూప ప్రాభవాన విధ్వస్తము

కాపించుచు జల శక్తులఁ గాపాడుచు ననునిత్యము

విశ్వమ్మున వృష్టి రతుల శశ్వచ్ఛేయాల వెలయ

నపురూపపుఁ బ్రకృతిగా నమేయమా వికృతిగాఁ

జక్రనేమి క్రమముగాఁగఁ జర్విత చర్వణ మట్లుగ

విశ్వ శ్రేయఃకరమై విమలమ్ముగ వర్తిల్లును ॥

3742

†(5) మిత్ర వరుణ శక్తులకై మిన్నంటెడి వజ్రిశక్తి

ద్యావా పృథ్వీల సన్నిట దైవీయహ్నా డీప్తుల

బాధారహితమ్ము గాఁగ వేదాదూరమ్ము గాఁగ

సృష్టి సత్య సంఘాల శ్రేయోదాయక మౌచును

నిత్య దైవ లీల కాఁగ సత్య భావ విహితమ్ముగ

సుఖ శాంతుల సర్వస్వము శుభదాంతుల ప్రభావాల

సతివేగపుఁ బ్రయాణాల నతిలోకపు విజయ కృతుల

నాదాన ప్రదానాల నఖిలమ్మును సలరారును ॥

3743

†(6) తపశ్శక్తి విశ్వమ్మున దాహ రూప తత్త్వమ్మున

జల నాభిని సర్వస్వముఁ గలుషిత గతి విధ్వస్తము

కాపించుచు సుష్టశక్తి కకావికలుగాఁ గాఁగను

దిమిరశక్తి పరివృతమై అమితహ్నా సేనాగతి

వృత్తి శక్తు శక్తులతో విశ్వ శాంతి సౌభాగ్యము

లలరంగా నింద్రశక్తు లమృతమైన జలగతులను

వాయుతతుల నలరించుచుఁ బ్రార్థముగ జగతిలోన

సలిల ప్రదాతగాఁగ సర్వ విశ్వమున వర్తిలు ॥

3744

†(7) మహావీర్య వంచభూత మహిమాన్విత శక్తులతో

“నభి” శక్తు లస్మియు నరల కుతల గతులు గాఁగ

అందకార మూల శక్తు లఖిలమ్మును జెదరఁగొట్టి

విధ్వస్తము కాపించుచు విమలమైన దివ్యశక్తి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రశ్నార్థ”

మహిత గతుల జలదారల మాన్యత మీరఁగ జగతిని
 ననిలాద్భుత ప్రభావాల నావిష్కృతమై వరలును
 నాకనంపు ధ్యాంతగతుల నపురూపపు దీప్తులతో
 హర్షరతులు వెల్లివిరియ వర్ష గతుల నొప్పారును ॥

3745

†(8) విశ్వ సంక్షేమ గతులు విస్తృతమౌ ననిం శక్తి
 వృత్తరూప తిమిరాగ్నుల విధ్వస్తము కావించుచు
 విచిత్రముగ విశ్వమ్మున విమల “నాభి” శక్తితతుల
 అనిర్వచనీయమైన అఖిల సౌఖ్య సౌభాగ్యపు
 మహిత శక్తిఁ గాపాడుచు మర్మ దీప్తు లొప్పారఁగ
 ససాధారణంపు రతుల ససామాన్య దివ్యగతుల
 జగతిని జలరూపాలను నగణితముగఁ గాపాడుచు
 సకల సృష్టి సోమామృత శక్తి నెల్ల నిలుపుచుండు ॥

3746

†(9) ఋత దీప్తుల మహితమైన ఋక్చక్తుల తత్త్వాలను
 దక్షతమై రక్షణగతి సక్షయ్యమ్ముగఁ దనరుచు
 నాకాశము ననల నలిల మనిలాఽఖలు మృత్తతులును
 స్నేహములకు స్నేహముగాఁ జిత్స్నిగ్ధత వరలంగా
 సఖ్యతమై సృష్టిలోన సదమలగతి వర్ధిల్లుచు
 వర్తిల్లఁగ జల శక్తులు నర్తించఁగ జగతిలోన
 శబ్ద శక్తు లొప్పారును సత్య సత్యతత్త్వ మెనయ
 సనసురూప దీప్తులమై నద్యుతగతి నమరంగను ॥

3747

†(10) సృష్టిలోనఁ గాంతి శక్తి చిద్విలాస రూప మొప్పు
 విశ్వ దురిత సర్వస్వము వినాశమ్ము కావించుచు
 నపురూపపు శక్తులతో ననసురూప దీప్తులతో
 నమేయంపు టగ్ని శక్తు లఖిలమ్మున వ్యాపించును
 జల శక్తులు జగతిలోనఁ జదలంటఁగ నమృత గతుల
 నభి శక్తుల దుష్ట రతుల నాకళించు వృత్తాశురు
 విధ్వస్తము కావించుచు నధ్వరతుల గగనాధ్వర
 సృష్టి క్రియ లలలారును రిక్కుల వెలుగులు మీరఁగ ॥

3748

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—113

ఋషి—వైరూపుఁడైన శతవ్రజేదనుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) విశ్వ దేవత తెల్ల విశ్వాక్షులై నిలిచి

సృష్టి సంక్షేమాల వ్యష్టి సమిష్టులుగ
నపురూప గతితోప నతివేల రతులతో

సోమాఽమృతపు శక్తి శుభ సంకీర్ణమై
జగతి సంపూర్ణమై చదలంట నుఖ రతుల

దివి భువుల నన్నింట దేదీప్యమాన గతి
విశ్వ తిమిరాఽవళుల నశ్వీ ధీవులు మీర

విధ్వస్త మొనరించి విమల శక్తులు వెలుఁగ
విజయ గతిమై విపుల విజృంభణ లలరంగ

సృష్టి కృతువులు నిత్య దృష్ట ఋతములుగాఁగ
బహుముఖ వీర్యగతి పరమార్థమై తనరఁ

జిత్రమై విశ్వమ్ము చిద్రావమై ప్రబలు ॥

3749

†(2) విశ్వాందకారమున్ విధ్వస్త మొనరించు

విష్టుమహిమము సృష్టి విమల తేజము లొప్పు
విపుల శక్తులు మీర నపరాజిత గతుల

దివ్య రూపాలతో దేదీప్యమాన రతి
నపురూపమౌ శక్తు లద్భుతముగా వరల

నతిలోక గతులమై సతివేల రూపాల
నోజో గుణ మ్మొప్పు నుద్భూతమౌ జగతి

నాదిత్య శక్తులను నఖిలాండ పిండాలు
బ్రహ్మాండ భాండాలు వరలంగ విశ్వాన

సలిలగతులను మొయికు లమృతజలముల నొసఁగ
సోమాఽమృతపు శక్తి సృష్టిలో విరియంగఁ

జంద్రకాంతుల సౌర సౌభాగ్యములు మీర
నిత్య సంచలనగతి నత్య సంవరణ రతి

సఖిలమ్ము తనరారు నఖిలేశు లీలగా ॥

3750

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) వృత్తు దుశ్శక్తులను మిత్ర రహితముగా

విశ్వాన వ్యాపించు విష శక్తు లఖిలము
లపురూపమై వెలయు నాదిత్య గతి మెయిన్
మూలమట్టము గా మూర్తి రహితముగా
విధ్వస్తమై పోవ విమలమౌ దీప్తులన్
మహితమౌ నమృతంపు మాన్యమౌ సోమమయ
శీతలాఽమృత కిరణ ధాతగా శశిగతుల
నచ్చిదాఽఽనందాల సర్వము వ్యాపింప
నంతరాంతర గతుల నతివేలమై వెలయ
నపురూప శక్తుల నద్భుతావహముగా
నతిలోకమై వెలయు నాదిత్య శక్తులే
విశ్వ రక్షక మౌచు నశ్విగతు లొప్పార
నక్షర భరితమై అక్షయ పరముగా
ఋక్షగతు లవి వరల దీక్షి కృమశిక్షణల
నదృశ్యమౌ శక్తు లనంతగతులఁ దగ
విశ్వ శాంతికి దివ్య బృందావన మృగును ॥

3751

†(4) వెలుగు చీకట్లకు విపుల విశ్వములోన

నిత్య గతిమై జరుగు నత్య యుద్ధములన్
లోక కంటక మౌచు రూక్ష విష శక్తులన్
అతిభయంకరముగా నఖిల జగతిని సర్వ
నాశనమును జేయ నానావిధ బీభత్స
గతుల కల్లోలాలఁ గకావికలుగఁ జేయు
“నభి” శక్తులను నెల్ల నతిలోక దీప్తులన్
విధ్వస్త మొనరించి విజయ రూపమైన
అజయ్యమౌ శక్తి నక్షయ్యమౌ దీప్తి
సమరాంగణములో సదమలమై వెలయ
నమరాఽమృత గతుల నపురూప దీప్తులన్
నాక శుభ సౌఖ్యాల నవ్య నిత్యత మీర
విశ్వరూప మౌచుఁ బృథుశక్తి వరలంగ
రవి చంద్ర రూపాల రాజిల్లు దివ్యతా
తేజాలు వ్యాప్తమై దేదీప్యమానతల
నసుర శక్తులఁ దునుము నసమాన గతులమై ॥

3752

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) సృష్టి సత్రములన్ జెల్వొందఁగా విష్ణు
 విష్ణు పూర్తము గాఁగ వ్యష్టి సమిష్టులను
 సతిలోక గతులమై నదృతాపహముగా
 సతివేల శక్తులన్ దృతమైన గతిమెయిని
 దివి భువుల సర్వాన దివ్య శక్తులు మీర
 మిత్తునికి వరుణునికి మేల్మీ నుతి హారాల
 వజ్రదీప్తుల మీరు వరవీర జయ శక్తి
 నపురూప గతు లొప్ప నతులితమౌ రీతి
 బహు రూపమౌ సృష్టి సత్వతత్త్వము వరల
 సతి ప్రగల్భమైన సత్యపూర్వ ప్రభల
 నఖిలమ్ము వెల్గొందు నను మేయమౌ గతిని
 నజయ్యమై వరలు నపురూప వజ్రగతు
 లరాతి భంజకత లనదృశమై తనర
 నఖిలేశు లిలఁ దగు ననంతమౌ జగతిలో ॥

3753

†(6) జలశక్తుల విధ్వస్తము చల శక్తులఁ గావించెడి
 వృత్రరూప దుశ్శక్తులఁ జిత్రముగాఁ జంపివైచు
 సతిలోకపు శబ్దశక్తు లతివేలములై వెలయఁగఁ
 దిమిరాకులఁ బరిపృతమై నమరగతుల సలరారెడి
 సంక్లేశము పొనరంగాఁ జదలంచెడి “ఆభి” శక్తుల
 హతమార్చెడి విష్ణు దేవు నుత మహితపు వజ్రశక్తి
 మహాగ్రమైన దివ్యాగ్నుల విహరించుచు గగనమ్మున
 నరాతి తండ దుశ్శక్తులఁ బరాభవించి పరాక్రమించి
 సంహారము కావించెడి శంకరమౌ జగచ్ఛక్తి
 జల శక్తులఁ బ్రసాదించు శాంతి శుభ సుఖమ్ము లలర
 విశ్వమ్మున నశ్వరగతి విమల దేవ దివ్య శక్తి
 అపురూపమై తనరఁగ నదృత గతి వరలంగా ॥

3754

†(7) తొలిరూపములై సృష్టిని నలవోకగ నమృత గతుల
 నాకాశము ననల సలిల మనిల మృత్తతు లవి
 వీర్యములై విశ్వ సృష్టి ధార్యములై మహిత శక్తి
 మహనీయమై వెలుగును మహిత దైవ శక్తు లలర

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

విష్ణుశక్తి విశ్వమ్మున విమల విజయ రూప మౌచుఁ
దమోరూప దుశ్శక్తుల ధ్వంసమ్మును జేసేచేసి
శబ్ద శక్తు లొప్పారఁగ సంహరింపి వృత్తానురు
“నాభి” శక్తి రక్షించుచు నానా జల రాసు లలర
ననూహ్యమైన విశ్వశక్తి నతిలోకముగా నిలుపుచు
విశ్వశాంతి సమకూర్చును శశ్వదీపు లొప్పారఁగ ॥

3755

†(8) శాద్వికమా శక్తితతుల జగతి నత్యమున వరలఁగ
విష్ణుశక్తి విజయ గతుల వృష్టిశక్తి పర్తిల్లఁగ
నపురూపమ్మా దీప్తిని సల వృత్తుని సంహరించి
జల శక్తుల జలదములను సర్వవిధులఁ గాపాడుచు
సోమాఽమృత దివ్యవృష్టి క్షేమగుతులఁ బెంపొందఁగ
సృష్టి నహజ మౌచు వరలఁ జిన్మయమై విశ్వమ్ముది
అగ్నిదీపు లొప్పారఁగ సంతరాంతరముల నిలిచి
విశ్వ సృష్టి జ్వలియించును విమల శక్తు లొప్పారఁగ ॥

3756

†(9) అక్షరమయ వద గతులను సక్షయమౌ శబ్ద శక్తి
ఋక్తులను ఋతశక్తుల ఋషిదీపుల వెల్గొందెడి
దివ్య దేవ శక్తితతులు తేజరిల్ల విశ్వమ్మున
నతిలోకమ్మా శక్తుల నపురూపపు దీపులతో
నఖ్యములకు నఖ్యముగా సర్వ సంక్షేమ రూప
సఖ్య తత్త్వ మొప్పారఁగ సర్వ పంచ భూతతతుల
అన్యోఽన్యత లలరంగా నవినాభావమ్ము లొచు
నపూర్వ గతుల సృష్టి రూప మపాతముగ పరలుచుండు
విశ్వ దేవ రూప మౌచు విద్ధూరపు శక్తు లొలయ
అంతరహిత సృష్టి తనరు నఖిలేళుని యిష్టి కాఁగ ॥

3757

†(10) ఆకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
మృత్తతు లవి విశ్వమ్మున మిన్నంటెడి శబ్ద తతుల
నపురూపముగా వెల్గుచు అన్యోఽన్యోఽన్యోఽన్యతమఃలై
విశ్వ దురిత దుశ్శక్తుల విధ్వస్తము కావించుచు
సోమాఽమృత శక్తు లొప్ప సృష్టి పరి వ్యాప్త మౌచు
భువి దివులను సర్వమ్మున నివచనమయ దురితాశిని
వినాశమ్ము కావించుచు విశ్వ సౌభాగ్య మలర
సుత్రమోత్రమ శక్తులు ఉద్భూతములై వరలఁగ ॥

3758

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మార్ణవ”

†క॥ ఉత్తమ గతు లొప్పారఁగ
 సత్తును జిత్తును ననంత జనిత జగానన్
 మృత్తులు మరు దనల జల వి
 యత్తలము లలరును విశ్వ యజ్ఞము కాఁగన్ ॥

3759

సూక్తమ్—114

ఋషి:—వైరూప: సధిరి, తాపసో ఘర్మో వా
 దేవతా—విశ్వే దేవా:
 చంద:—తిర్విష్టవ్; 4-జగతీ

(1) ఘర్మా సమన్తా తిర్విష్టతం వ్యావతు స్తయోర్జుష్టిం మాతర్విశ్వా జగామ ।

దివస్సయో దిధిషాణా¹ ఆవేషన్ విదుర్దేవా: సహసామానమర్కమ్ ॥

1817

(2) తిస్సో దేష్టాయ నిర్మతీరుపాసతే దీర్ఘశ్చతో వి హి జానన్తి వహ్నయ: ।

తాసాం ని చిక్కు: కవయో నిదానం వరేషు యా గుహ్యేషు వ్రతేషు ॥

1818

(3) చతుష్కవర్తా యవతి: సుపేశా పృథవ్యతీకా వయసాని వస్తే ।

తస్యాం సువర్తా వృషణా ని షేదతుర్యత్ర దేవా దధిరే భాగధేయమ్ ॥

1819

(4) ఏక: సువర్త: స సముద్రమా వివేశ స² ఇదం విశ్వం కువనం వి చ³ష్టే ।

తం పాకేన మనసావశ్యమన్తితస్తం మాతా³ ర్శ్వా స ఉ ర్శ్వా మాతరమ్ ॥

1820

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. దిధిషాణా²ఆవేషన్, 2. స²ఇదం, 3. మాతా³ ర్శ్వా స ఉ ర్శ్వా. (వ్యా.వ్యా.)

- (5) సువర్ణం విపాః కవయో వచోభిరేకం సంతం బహుధా కల్పయన్తి ।
చన్దాన్సి చ దధతో¹ అధ్వరేషు గ్రహన్తోమన్య విమతే ద్వాదశ ॥ 1321
- (6) షట్త్రింశాగ్శ్చ² చతురః కల్పయన్తశ్చన్దాన్సి చ దధతో ఆద్వాదశమ్ ।
యజ్ఞం విమాయ కవయో మనీష³ ఋక్సామాభ్యాం పృ రథం వర్తయన్తి ॥ 1322
- (7) చతుర్దశాన్యే మహిమానో⁴ అన్య తం దీరా వాచా పృణయన్తి సప్త ।
అప్నానం తీర్థం క⁵ ఇహ పృ వోచద్యేన పథా పృపిబన్తే సుతన్య ॥ 1323
- (8) సహస్రదా పంచదశాన్యైశ్చా యావద్ ద్యావాపృథివీ తావదిత్ తత్ ।
సహస్రదా మహిమానః సహస్రం యావద్బ్రహ్మ విష్ఠితం తావతీ వాక్ ॥ 1324
- (9) కశ్చన్దాన్సాం యోగమా వేద దీరః కో ధిష్ఠ్యాం పృతి వాచం పపాద ।
కమృత్విజామష్టమం హరమాహుర్వారీ⁶ ఇన్ద్రస్య ని చికాయ కః స్వీత్ ॥ 1325
- (10) భూమ్యా⁷ ఆన్తం పర్యేకే చరన్తి రథస్య దూర్ష యుక్తాసో⁸ ఆన్తుః ।
శ్రమస్య దాయం వి భజన్త్యేభ్యో యదా యమో భవతి హర్ష్యే హితః ॥ 1326

1. దధతో అధ్వరేషు, 2. త్రింశాంశ్చ, 3. దధత అద్వాదశమ్, 4. మనీష అఋక్సామా, 5. మానో అన్య,

6. తీర్థం క అఇహ, 7. హరీ అఇన్ద్రస్య, 8. భూమ్యా అన్తం, 9. యుక్తాసో అన్తుః. (వృ.పృ.)

సూక్తము -- 114

ఋషి—విరూపుడైన సద్భి లేక తాపసుడైన ఘర్ముడు†

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1)*గద్యము॥

సంవ్యాప్త దిగంతులు, దీప్యమానులు నగు నగ్నాదిత్యులు మూడు లోకములందుఁ
దేజస్సులతో వ్యాపించిరి. అంతరిక్షమందున్న వాయువు వారియందుఁ బీరితిని జెందు
చున్నది. ఎప్పుడు వేదత్రయ లేజస్సుఁబోయి డగు నర్చనీయ సూర్యుని దీప్య
మానము లగు స్వరశ్మలు పొందినవో; యవృషవి లోకత్రయ దారణ
సమర్థములై ద్యులోక సంబంధి పయస్సు వర్షించినవి ॥

3760

వేరొక యర్థము

*గద్యము ॥

స్వయముగఁ గలిసిన జీవేశ్వరులు, సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మిక యగు మాయను నియంతృ
నియమ్య భావమున వ్యాపించిరి. వరమాత్మ సఁబో క్తవ్య పదార్థములవల్ల సంజాతమైన
పీరితిని బొందెను. ఆ వరమాత్మను వేదమయుఁ డగు సూర్యుని దేవతలు
తెలిసికొనుచున్నారు ॥

3761

(2)*గద్యము॥

లోకత్రయమందుఁ గల అగ్నాది దేవతలను హవిఃప్రదానముకొఱకు నుపాసనమును
జేయుచున్నారు. పిమ్మటఁ బ్రభూత కీర్తులు గల వహ్నులు జగత్ప్రాపిక లగు
దేవతలను దెలిసికొనుచున్నారు ॥

3762

వేరొక యర్థము

*గద్యము ॥

ఎవరు సృష్టిస్థితిసంహృతులను నాత్మకర్మభోగదానముకొఱకు నుపాసనమును జేయుచున్నారో;
వారు మంత్ర దృశ్యాది పదార్థమును గురైరుంగకుండనున్నారు. సంసార వోధలు వానిని
నెరుంగకుండనున్నారు. క్షాంతదర్శులు సృష్ట్యాదులకు మూలకారణ మగు పరమాత్మను
మిక్కిలి తెలిసికొనుచున్నారు. ఉత్కృష్టము లగు కర్మలయందు నే వ్రవృత్తులు
గలవో; వాని మూలకారణమును దెలిసికొనుచున్నారు ॥

3763

(3)*గద్యము॥

చతుష్కోణ, శోభనాలంకార, మృతప్రముఖ హవిష్క-యగు వేది, జ్ఞాతవ్య పదార్థములను
గర్మలను ఆచ్ఛాదించుచున్నది. ఆ వేదియందు హవిస్సు నొసంగువారు సుపతను లగు
జాయావతులు కూర్చున్నారు. ఆ వేదియందు నగ్నాదులు స్వస్వభాగమును
దరించుచుండిరి ॥

3764

†వ్యాసవ్రతి 14వ సంపుటము 103వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “సద్భి”గాను, దేవత “విశ్వేదేవతలు”గాను
వ్యాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “శద్భి లేక ఘర్ముడు” ఋషిగాను
“విశ్వేదేవతలు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసిరి.

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

వేదాకయర్థము

*గద్యము ||

నామాభ్యాతోపసర్గనిపాత లను నాల్గు కవర్ణ స్థానీయములు గలదియు, దీప్యమాన
వర్ణావయవయు* సగు నీ యాపనిషదీవాక్కు జ్ఞానముల నాచ్ఛాదించుచున్నది.
ఆ వాక్కునందు జీవపరమాత్మలున్నారు ||

3765

(4)*గద్యము ||

సర్వకార్యములయందు దసహాయుడైన సుపతనము గలవాడైన మధ్యమ స్థానుడగు దేవుడు
అంతరిక్షమును బ్రవేశించి భూత జాతమును బ్రవేశించుచున్నాడు. ఆ దేవుని బరిపక్వ
మనస్సుతో నమీపమందుఁ జూచితిని. ఉదక నిర్మాతృ యగు మాధ్యమిక వాక్కు
నా దేవుడు జీవింపఁజేయుచున్నాడు ||

3766

వేదాకయర్థము

*గద్యము ||

నిరాధారసంచారియై యేకుడైన ప్రాణివాయువునే అంతరిక్షమును లేదా ప్రపంచ జాతమును
సృష్టించి అందుఁ బ్రవేశించెను. వాయు పక్షమున వాయ్యాదిరూపమునఁ బ్రవేశించెను.
వాఁ డీ సర్వలోకమును విశేషముగ స్థాపించుచున్నాడు ప్రాణము కలిగియుండఁగా
లేదా పరమాత్మ కలిగియుండఁగా జీవముగల పురుషులు లోకమును విఖ్యాతముగఁ
జేయుచున్నారు. అట్టి దేవుని నుపాసకుడ నగు నేను బరిపక్వ మనస్సుతో
స్వహృదయమందుఁ జూచితిని. ఆ ప్రాణమును వాక్కు పొందుచున్నది ||

3767

(5)*గీ|| మనులు మేధావు లైనట్టి మనుజు వరులు
పతన పరమాత్ము నొక్కని పరమ నుతుల
బహు విధంబుల సతిశయ భక్తి కలుగఁ
గల్గునముఁ జేయుచున్నా రనల్ప బుద్ధి ||†

3768

*గీ|| అట్టి కవ లద్వరంబులయందుఁ బ్రీతిఁ
గొలిచి చందస్సుల దరించి గోహణ సాధ
నంబు లగు పాత్రముల నెల్ల దంబు మీరఁ
గడక నిర్మించుచున్నారు కరము శృద్ధ ||

3769

*రచయిత:... రావ్యత్రిధ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహ శాస్త్రి

*ఉపనిషత్ప్రమాణమును గైకొని ఆ కాలమందు ఆక్షరములు లిపి యున్నదని నిశ్చయించినచో, బొరపాటు కానేరదు.
“ఉపనిషదీవాక్కు వర్ణావయవములు” అను సందర్భమున “వాక్కు వర్ణావయవములు గలది నిర్ణయించు నక్షరములు
కలది” యను సర్థము లేలుచున్నది. కావున సకారాది షకారాంతము లగు నక్షరములు గల వని నిశ్చయింపఁగలము.
(నే.వేం.న.శా.)

†దీక్షమును సత్తును (ఎప్పుడు నుండునది) అను దానినే లోకులు వేర్వేరుగఁ బేర్కొనెదరు. కాని కొన్ని స్థలములందు
దీనిని వివరితముగనే “దేవానాం పూర్వే యుగేనసతసర్వజాయత” (బు.10.72.7) దేవతల యుత్పత్తికంటెఁ
బూర్వ మిందునయితము అనత్తునందుండియే సత్తుయొక్క స్పష్ట యుత్పత్తి మైన దని యితరస్థలములయందుఁ
జెప్పఁబడినది. అనత్తనఁగా అవ్యక్తము. సత్తనఁగా వ్యక్తము. (నే.వేం.న.శా.)

(6)*గద్యము ||

చత్వారింశత్సంఖ్యాకము లగు గృహములను సోమము పూరించుచు గాయత్య్యాది
చందస్సులను దరించుచు గవులు బుద్ధిచేత యజ్ఞమును నిర్మించి దానిని ఋక్
సామములచే బ్రకర్షముగా సంపాదించుచున్నారు ||

3770

(7)*గద్యము||

ఈ యజ్ఞరూప పరమాత్మకు నీ చతుర్దశ లోకములు విభూతు లగుచున్నవి. ఈ యజ్ఞమును
సప్త సంఖ్యాకము లగు ధీరులు శస్త్ర రూపవాక్కుచే జేయుచున్నారు. ఏ యజ్ఞ మార్గమున
నభిషుత సోమమును దేవతలు ద్రావుచున్నారో ఆ తీర్థమును నెవ్వరెరుగగలడు? ||

3771

(8)*గద్యము||

సహస్రసంఖ్యాకము లగు బ్రహ్మాది స్థంబ పర్యంత దేహములయందు బంచదశసంఖ్యాకము
లగు నంగము లున్నవి. ప్రాణిదేహములు జాతములు కాగా ద్యావాభూముల కెంత పరిమాణ
మున్నదో యంతపరిమాణమే ఆత్మాధిష్ఠిత మగు ప్రాణి దేహజాతము గలదు. మరియు
బ్రతిక్షణము వ్యవహారములు సహస్ర సంఖ్యాకములు కలుగుచున్నవి. జగత్కారణ
మగు వస్తువు నానావిధ ప్రాణి దేహ రూపముచే నెంత పరిమాణమై యున్నదో
వాక్కును నంత పరిమాణము గలదు ||

3772

•రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

•వేదములు ఋక్సామాది భేదముల నాల్గు విధము లని శుక్రతి స్మృతి పురాణములయందు బ్రసిద్ధము. కాని యొక
గ్రంథమున నీ కథ గల మంత్రము కలదు. దానివలన వేదము లనంతమని తేలుచున్నది. “పూర్వమున భరద్వాజః
డను విప్రుఁడు మూఁ డాయస్సులచే బ్రహ్మచర్యమును జరిపి వేదాధ్యయనముచేతనే అభిలకాలమును వెళ్ళఁ
బుచ్చెను. పిమ్మట వృద్ధుఁడై మరణమునకు బ్రతీక్షించుచుండెను. అప్పు డిందుఁడు వాని చెంతకు వచ్చి “ఓ భర
ద్వాజః నన్నిందునిగా గుర్రెరుంగుము! నీవు మూఁ డాయస్సులందు వేదాధ్యయనమున నాయాసము నొందితివి!
నీకు నాల్గవ యాయస్సునుగూడ నొసంగెదను. ఏమి చేయుట కిచ్చగించెదవు?” అని పలుకగా, భరద్వాజఁడు
“అర్యా! నేను సమగ్రముగా వేదము పఠింపలేదు. వేదము పూర్తిగాఁ జదువనిది నా హృదయము తృప్తి గాంచ
నేరదు” అని బదులాడెను. ఆ మాట విని యిందుఁడు వానికి దివ్యచక్షుస్సు నిచ్చి మూఁడు కుండలను జూపించి
ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్క గిరినుండి యొక్కొక్క ముష్టిని గ్రహించి “ఓ భరద్వాజః గిరిరూపములై ముందు గనఁ
బడునవియే వేదము లనియు నవి యనంతము లనియుఁ బలికెను. ఈ ముష్టిత్రయ పరిమిత మగు ఛందోభాగమే
మూఁ డాయస్సులలోను నీచేతఁ బఠింపఁబడెను. కాబట్టి శాఖలయం దేది సానుభూతమో అదియే లెస్సగఁ జదివి
అమర్త్యుడవై ఆదిత్యుని సాయజ్యమును బొందుము” అని చెప్పినట్లు కథ గలదు. కాన వేదము లనంతము లనియే
నమ్మునది. (నే.వేం.న.శా.)

సూచన:- “అనంతా వై వేదాః, అనంతా వై దేవాః, అనంతా వై రాగాః, అనంతా వై తాళాః ” అని వేదమంత్ర
భాగము కలదు. (వ.గో.కృ.)

(9)*సీ॥ దీమంతుఁ డెవ్వఁడు దీప్త గాయత్థాద్రి లలిత యోగంబును దెలియఁగలఁడు?
హోతాద్రి తలముల నున్నత వాక్కును నెవ్వఁడు నెప్పంగ నెరుఁగఁగలఁడు?
యజమాన సంఖ్యను నష్టమ సంఖ్యగా శోభిలఁ జేసెడు శూరుఁ డెవఁడు?
ఋక్ సామ నామ సమృద్ధిఁ గాంచిన హరు నెవ్వఁడు పూజింప నేగఁగలుగు?

గీ॥ నష్ట సంఖ్యా ప్రభూరకుండైన దేవతోత్తముని 'దెలిసికొనునట్టి స్తుత్య మూర్తి
యెవ్వఁ డని ప్రశ్న పడినచో నెలమి మీర, నతఁడు పరమాత్ముఁ డనిగదా: యనఁగవలయు ॥ 3773

(10)*గద్యము॥

సప్తాశ్వములు పృథ్వీయొక్క ద్యులోకముయొక్క పర్యంతముఁ బరిచరించుచున్నవి. అప్పు
డశ్వములు యుగాది భారములతో యుక్తము లైనవి. ఏ కాలమున సూర్యుఁడు హర్మ్య
స్థానీయ రథమందు నిహితుఁడగునో: యపుడు అశ్వములకు దేవతలు శ్రమ
వారతి మగు మాసాదికమును నిచ్చుచున్నారు ॥

3774

సూక్తము—114

ఋషి—విరూపుఁడైన సధిర్ధి లేక తాపసుఁడైన మర్ముఁడు
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) సకల సృష్టి పరివ్యాప్త జ్వలితాఽనల దర్మరూప
మమలమ్మై ఆమరమ్మై అలరారును ద్వికాలముల
నాదిత్యుని మహాదివ్య దేదీప్య విరాఽమాన
కాంతిశక్తి లోకాదులు క్రాలు నర్క గోళాదులు
మహితమైన దేవశక్తి మరుజ్జలావళులు తనరు
దివములలో భువులలోను నవనిత్యమ్మైన దీప్తి
నవినాభావాల నిలిచి నన్యోఽన్యమ్మైన రతుల
నంతర్గత రూపాలను నతులితమై వరలుచుండు ॥

3775

†(2) అతులితమౌ నిత్యగతుల ఋత శక్తుల నొప్పారుచు
సృష్టి స్థితి లయ పరమై చెల్వొందఁగ విశ్వ మ్మది
సుప్త రహిత నిత్యచలన గుప్తమైన దీప్తశక్తి
విస్తృతమై విశాలమౌ నస్తవ్యస్తమ్ము కాని
కృమగతులను దగుచుఁ గ్రాలు శబ్దశక్తు లెల్ల
నింగిలోను బ్రకృతిలోను నిండి నిలుచు నిత్యమ్మును
గర్మ దర్మ పరముగాఁగ నర్మ భర్మ భరితముగాఁ
బరమేశ్వరు లీలలమెయి వరలు విశ్వసర్వస్వము ॥

3776

*రచయిత:—తావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నిందగిణమునకు మారు “నలల”ము ప్రయుక్తమైనది, 2. బరిచరించుచున్నారు. (తా.పా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవూర్ణ”

†(3) చతుష్కవర్ణములైన తతులితాష్ట దిగ్గజాల
 ధరణి ధారణాల శక్తి భరణ భారణాల శక్తి
 విశ్వ మ్మది వర్తిల్లును విశ్వేషుని దివ్య లీల
 సునల సలిల తతులతోడ నాకాశము ననిలాఽఽతులు
 పృథ్వీ లొప్ప వెలుగుచుండు వివిధ విషయ వలితములై
 వాయు మూల “వాయు” శక్తులు వర్తిల్లంగ నంతర్గతిఁ
 బంచధాత రత్నాలను జ్ఞాపించకమ్ము పరలు
 వృషశక్తులఁ బరివృతమై తుషితమ్మో యుగయుగాల ॥

3777

†(4) అంతరిక్షమందు నలరు నఖిలలోక గోళాలవి
 ఏకైక సుపర్ణశక్తి నాకర్షితమై తిరుగును
 దేవదేవు మనశ్శక్తి దీపితమై దివ్యగతులఁ
 బ్రకృతి సృష్టి పాకమునకుఁ జాక్రవర్తమౌ మాతగాఁగ
 రోదోఽంతర మధ్యమ్మున నాదశక్తి సనాహతంపు
 టమేయమై అపూర్వమౌ నతిలోకపు టతివేలపు
 మహాశక్తి అసమానత ససహాయతఁ బ్రకర్షితమై
 అలరారును విశ్వసృష్టి అత్యద్భుతగతి పరలంగ ॥

3778

†(5) ఏకైకమై వెలుగెడి ఏకైకేషుని దేవుని
 కవిపండిత ఋషివరులును గ్రామిలు దివ్య దేవతాళి
 పేదపరమైన మహా విజ్ఞానపు దృష్టి మీఱ
 బహు రూపాలను పరలంగ వర్ణింతురు శబ్ద శక్తు
 లలరంగ ద్వాదశమౌ నాదిత్య గ్రహ దీప్తుల
 సృష్టి యెల్లఁ బరగుచు నా చన్మృణ్మయమ్ముగాఁగ
 లోక గోళ సర్వస్వము రూపొందుచు విశ్వమ్మున
 ధరణి ధారణంపుఁ గృతుల భరణ భారణము లలరంగ ॥

3779

†(6) అర్ధానుస్వార సహిత మా ద్వాదశ ప్రాణావళి
 చక్షుల దంత్య తాలవ్యత షడత్రింశద్దల్లు లలర
 దేవదత్తమై పరలుచు దివ్య విశేష మాయగాఁగఁ
 గాల శబ్ద రూప మగుచుఁ గ్రామిలు రథవర్తనమై
 ఆమర శక్తు లొప్పారంగ నమృతగతుల విస్తృతమౌ
 దేవ ఋషులు వేదర్థులు దేవాదుల దివ్య శక్తి
 ఋక్సామము లలరంగా ఋత యజ్ఞము తనరంగా
 వేద చతుష్టయము జగతి విజ్ఞతమై గుర్తింతురు ॥

3780

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*(7) సప్తాక్షకాశములలో సప్తాక్షనిలతతులతోడ
 సప్తాక్షనిలములతోడను సప్త సరిలావకులను
 సప్త మృత్ తత్వాలను జడలలోన వెలుగొందెడు
 పంచభూతమయముగా నుదంచితముగ దసరాదెడి
 ద్వాదశాదిత్యాళులు వరలుఁ జరుగ్దశ సంఖ్యను
 భూత భావి వర్తమాన పూర్ణకాల గతులు వెలయఁ
 గృత తేగ్రత ద్వాపర కలి చతుర్థయుగా లనుగతముగ
 సోమ శక్తు లలరారఁగ సృష్టి యెల్ల వర్తిల్లఁగ
 నపురూపపు గతులతోడ సంతరాంతర ప్రాణజ
 జవనత్వపు శక్తు లెల్ల జగతి నెల్ల విస్తృత మగు ॥

3781

†(8) పంచభూత వదార్థాలఁ బంచదశలుగా వరలెడి
 దశదిశలును ససమగతుల ద్యావాప్యథ్యులఁ బరఁగును
 సహస్రమైన రూపాలను సహస్రమౌ మహిమలతో
 సహస్రమైన సృష్టిగతుల సహస్రమౌ సృష్టరతుల
 సహస్రముగఁ దసరాదెడి శబ్దగతుల శక్తిరతుల
 వ్యాప్త మౌచు బ్రహ్మశక్తి వరలు విశ్వరూప మౌచు ॥

3782

(9)†ఆష్టపదకందము ॥

యుగయోగముతో వేగము
 సగణిత గతి నెరిగి సృష్టి నద్భుత క్రియగా
 జగమును గుప్పిట నిలుపుచు
 నిగమగ హృచ్చక్తి మహిత నిరుపమ గతిమైఁ
 బ్రగతిని విశ్వ విరాజిత
 గగన మణిగ మర్మ రూప కాంతిపరిదమై
 సగుణము నిర్గుణమై శ
 బ్ద గణము హరి శూరతమెయి వరలున్ సతమున్ ॥

3783

†— ఆష్ట దిక్కులలోన నతిలోక గతిమై
 సప్తాక్షనిల మూర్తు* లలరారుచుండు
 జగత్కారక మౌచుఁ జడలంటి హరి లీల
 నాకాశ మనిలమ్ము సనల జల మృత్తతులు
 అరుణుండు చంచుగిండు సంతర్యామియున్*
 ఆలరఁ దసరారులేఁ అఖిల విశ్వమ్ము ॥

3784

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“జాతవేద, సప్తజిహ్వ, హవ్యవాహన, ఆశ్విదర, వైశ్వానర, కౌమార, విశ్వముఖ, దేవముఖ” మూర్తులు
 అనునవి ఆష్టవిధములైన అగ్ని మూర్తులు.

*ద్వయముష్టం ద్వయం శీత మనుష్టా శీతల ద్వయమ్

ద్వయ మస్పర్శసం చైవ పాతునశ్శివమూర్తయః ॥

సూర్యాగ్నులు ఉష్ణమూర్తులు-చంద్రజలములు శీతలమూర్తులు-వృద్ధీవాయువులు ఉష్ణ శీతలమూర్తులు కానివి.

ఆకాశాంతర్యామిలు స్పర్శా రహితములు.

†(10) ఏతైకమై సృష్టి యేనలేక నిలుచుఁ

గర్మ రూపమ్ముగా దర్మ రూపమ్ముగా
శ్రమ రూపమై వరలు యమ నియమ గతుల
నాద్యంత రూపమై అమర చర రూపమై
అచరమున్ జర మౌచు అమల గతులన్ దిరుగ
సృష్టి స్థానమ్ముగ వ్యష్టి సమిప్తులను
గ్రాల రథగతు లొప్పుఁ గ్రాలు సర్వస్వమ్ము
దేవదేవుని మాయ దివ్య లీలగఁ దనరు ॥

3785

సూక్తము — 114

ఋషి—విరూపుడైన సద్ధి లేక తాపసుడైన ఘర్ముడు
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము — 2

†(1) ఆత్మ దర్మయుక్తమైన ఆదిత్యాగ్నులు ననిలము

సలిలమ్మును బృథ్వీయు బహుస్వచ్ఛతమెయి దీప్త మౌచు
దివిభువు లన్నిట నరయఁగ నవశక్తుల వర్ణిల్లుచు
దేవాశుల విజ్ఞతమై ప్రావేపన వ్యాప్త శక్తి
శబ్దరూప దివ్య మైన సామశక్తి పటుతరమై
ఆర్కఙ్శోతిగ వెల్లుచు నశిలమ్మున వరలుచుండ
విశ్వ సృష్టి తనరారును విపుల బహుశ లోకాలను
నాకర్షణ రూపమైన అతినహజపు ధారణ గతి ॥

3786

†(2) సృష్టి స్థితి లయ శక్తులఁ జిన్మయమౌ విశ్వమ్మున

నవవర్గము కోరి ప్రాణి అతిలోకమ్మా శక్తుల
నారాధన మొనరించును నారూఢమ్మా దీప్తుల
నతిగుప్తమ్మా శక్తుల నపురూపమ్మా రక్తులఁ
గ్రాంత దర్శియైన దివ్య శాంతి దాంతి శక్తిరూప
దివ్య దేవతాశు లెల్ల ధృతదీప్తుల వెల్లుచుండుఁ
బ్రకృతి జీవ కారణమై అకృతశక్తి రాజిల్లుచు
దీర్ఘశ్రుతిగా జగతిని దేదీప్యమ్ముగ వరలును ॥

3787

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) చతుర్యుగములందు మహా ధృతప్రకృతి శివశక్తుల
 యుగ యోగముతో విశ్వము ఉత్పన్న మౌచు నిలుచు
 వివిధ గోళ లోకా లవి ఆవితథమై నిత్యగతుల
 శబ్ద శక్తు లలరారఁగ నదమలమౌ ప్రకృతి యువతి
 చిత్త చైతన్య మొప్పు సిరి సంపద లలరంగా
 జీవాత్మల పరమాత్మలఁ జెలఁగుచుండు నిత్యమ్మును
 నకలదైవ శక్తు లెల్ల స్థానగతుల నపురూపత
 నిలిచి సృష్టి సాక్షిగాఁగ నిరత వీర్య రూప మందు ॥

3788

†(4) అంతరిక్షమందు నలరు నఖిలలోక గోళాలను
 ఏకైకమై తనరెడి ఈశ్వరీయ చలన శక్తి
 దీప్త మౌచుఁ బ్రవర్తిల్లు దివ్య నవ్య స్థితి ధృతులను
 బరిణతమౌ జ్ఞాన దృష్టి పరలెడి దీమతులు మహా
 సృష్టి తత్త్వ మెల్ల నెరిఁగి వ్యష్టి సమిష్టిమయగతుల
 శబ్ద శక్తు లలరారఁగ సర్వస్వము నిండి విశ్వ
 కళ్యాణము నొనరించును గ్రాలఁగ శుభ సౌఖ్యాదులు
 అతివేలపు మనశ్శక్తు లతిలోకములై తనరఁగ ॥

3789

†(5) ఏకైకమై పరలెడి యీ సృష్టిని శబ్ద శక్తి
 పంచభూత తత్త్వాలను బహురూపమై వెల్లఁగఁ
 గవి ఋషి దేవాళు లెల్ల రవితథముగఁ గల్పింతురు
 ద్వాదశాదిత్య శక్తి తనరారఁగ విశ్వమ్మున
 దివ్యశక్తి తేజరిలఁగ దీధితులను వేదరూప
 మధ్వరగతి నలరారఁగ నమృత సోమమయముగాఁగ
 నాకర్షణ శక్తులతో నఖిల లోక గోళా లవి
 పరలంగా విశ్వ మెల్లఁ బరఁగుచుండు నిత్యమ్మును ॥

3790

†(6) బహుముఖమౌ దివ్యదృష్టి నలరంగాఁ జతురతమై
 భూత భావి వర్తమాన ధాత కాల రూప మౌచు
 ద్వాదశాదిత్య శక్తు లేదుచు నీ నిఖిల సృష్టి
 షట్త్రింశత్ గతు లొప్పఁగ సర్వమ్మున వ్యాపించుచు
 శబ్ద స్వర గాన శక్తు లబ్ధగతుల నమల రతుల
 తేజోవంతము లొచును దీధితులను పరలంగా

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

నాకాశము లనిలమ్ములు ననల సలిల మృత్ తతులను
 ఛాణిరూప జ్ఞానరూప ప్రకర్షణల సలరారెడి
 విశ్వ మ్మది విస్తృతమై విజ్ఞానమయమ్ముగాఁగ
 దైవతేలగాఁగ వరలు జీవాత్మలఁ బరమాత్మల ॥

3791

†— ముప్పదియా రగు గ్రహముల మూర్తు లొప్ప సలరారెడి
 ద్వాదశమౌ నాదిత్యులఁ దరణి చంద్ర శక్తు లలర
 సత్ దిక్కులఁ బ్రభాకలిం నవ్యదీప్త లొప్పారఁగ
 జ్ఞాన విజ్ఞాన రూప మసూన సృష్టి పరత నొప్ప
 ఋక్ సామమ్ముల శక్తుల ఋర శక్తుల నలరంగా
 విశ్వ మ్మది నిలిచి తిరుగు విమల సృష్టి స్థితి గతులను ॥

3792

†(7) కృత తేత ద్వాపర కలి ధృతమౌ యుగకాల రూప
 దశదిశ లవి చతుర్దశా విశద రూపముల వరలఁగ
 సప్త గగన సప్తానల సప్తానల సప్త సప్త
 సలిల మృత్తు లలరంగా సర్వ విశ్వ మబ్బురమౌ
 సృష్టిలోన శబ్ద శక్తు లిష్టిగాఁగ వ్యష్టిగా న
 మిష్టిగాఁగఁ దనరారుచు మిన్నులఁ జెన్నొందుచుండు
 విశ్వదేవదేవు పుత్రు విమల కేశి బంతులుగా
 నఖిల గోళతతులు వరలు నద్భుతగతి తనరారఁగ ॥

3793

†(8) పంచదశా పూర్ణతతుల పంచభూత రూపాలను
 దశదిశ లవి సృష్టిలోనఁ దనరారఁగ దైవగతిగ
 ద్యావాపృథ్వులు వరలును నద్భుతగతి సహస్రమై
 సహస్ర మహితతత్త్వాలను సహస్రసృష్టి రీతులతో
 సహస్ర శబ్ద శక్తులతో నిహపర లోకాలు మీర
 నెంతవరకు బ్రహ్మరూపు పితగ వర్తిల్లుచుండు
 నంతవరకు విశ్వ మెల్ల నతిలోకపు గరులతోడ
 సృష్టి స్థితి లయ రతులను జెలఁగుఁ జక్కనేమిక్కమత ॥

3794

†(9) ప్రకృతి పురుషుల దివ్య భావ యోగాలతో
 శబ్ద శక్తులు జగతి నబ్బగతులను వెలుఁగ
 నాహ్లాద రూపమౌ నఖిల సృష్టిని దివ్య
 తేజాలు చర్చిల్ల డేదీప్యమాన గతి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

నక్షయ్యమై వరలు నశయ్యమా జగతి
నష్టవిదః రూపాల నభిల సృష్టిని దనరు
నానందః మర్మాల ప్రాణ శక్తులు వరల
హరి భూతలు నదా అభిల విశ్వానః దగు ॥ †

3795

†(10) భూలోకము మొదలు ద్యౌలోకమువఱకుఁ
గాల శక్తులు వరలఁ గాంతి దీప్తులమొయిని
సృష్టి గోళావళులు వృష్టి సమేష్టులుగాఁగఁ
గ్రహవిషయలు మీర యమనియమ గతులమైఁ
జక్రనేమికృమత శక్రమరూపమై నిత్య
మాతృప్రదక్షిణల సలరు ప్రదక్షిణలఁ
గాల రథ గతులతోఁ గ్రాలఁగా గోళాలు
నిత్య సంచలన గతి సత్య శక్తులు వరలు ॥

3796

సూక్తమ్—115

ఋషిః—వార్షిహవ్య ఉపస్తుతః
దేవతా—ఁగ్నిః
ఛందః—జగతి; ౧-తిర్ఘ్నుః; ౧-శక్వరీ

(1) చిత్రో ఇచ్చిశోస్తరుఃస్య వక్షతో న యో మాతరావప్యేతి ధాతవే ।
అనూధా యది జీజీవదధా త ను వవక్ష సద్యో మహి ధూత్యం చరన్ ॥

1327

(2) అగ్నిర్హ నామ ధాయి దన్నవస్తమః సం యో వనా యువతే జన్మనా దరా ।
అభిప్రమురా జుహ్వో స్వధ్వరః ఇనో న పోత్రమానో యవసే వృషా ॥

1328

(3) తం వో విం న దుష్షదం దేవమస్తసో ఇన్ద్రం పోత్రస్తం ప్రవవస్తమర్ణవమ్ ।
అసా వహ్నిం న శోచిషా విరహ్నిశం మహివ్రతం న సరజస్తమధ్వనః ॥

1329

†రచయిత;—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*అష్టవిధానందములు — సహజానందము, విషయానందము, వాసనానందము, విద్యానందము, యోగానందము, ఆత్మానందము, జగహ్మానందము, అద్వైతానందము.

1. చిత్రోఇచ్చిశో, 2. స్వధ్వరఃఇనో, 3. మన్తనఃఇన్ద్రం. (వ్యా.వ్యా.)

- (4) వి యస్య తే జ్రయసానస్యాజర ధక్షోర్న వాతాః పరి సస్త్వచ్యుతాః ।

ఆ రణ్వాసో యుయుధయో స సత్వనం తిగ్రతం సశస్త్ర పృ శిషస్త్ర¹ ఇష్టయే ॥ 1330

- (5) శ² ఇదగ్నిః కణ్వతమః కణ్వనఖా ఒర్యః పరస్యాస్తరస్య తరుషః ।

అగ్నిః పాతుగృణలో³ అగ్నిః సూరీనగ్నిర్దదాతు తేషామవో నః ॥ 1331

- (6) వాజిస్తమాయ సహ్యసే సుపిత్య తృషు చ్యవానో⁴ అను జాతవేదసే ।

అనుద్యో చిద్యో ధృషతా వరం సతే మహిస్తమాయ ధన్వనేదవిష్యతే ॥ 1332

- (7) ఏవాగ్నిర్మరైః సహ సూరిభిర్వసుః ప్తవే సహసః సూనరో నృభిః ।

మిత్రాసో న యే సుధితా⁵ ఋతాయవో ద్యావో న ద్యుమ్యైరభి సన్తి మానుషాన్ ॥ 1333

- (8) ఊర్జో నపాత్ సహసావన్నితి త్యోవస్తుతస్య వన్తతే వృషా వాక్ ।

త్వాం సోషామ త్వయా సువీరా ద్యామీయ⁶ ఆయుః పృతరం దదానాః ॥ 1334

- (9) ఇతి త్వాగ్నే వృష్టిహవ్యస్య పుత్రా⁷ ఉపస్తుతాస ఋషయో⁸వోచన్ ॥

తాగ్ంశ్చ పాహి గృణతశ్చ సూరీన్ వషడ్వషశిత్కూర్వాసో⁹ అనక్షన్ నమో నమ ఇత్కూర్వాసో అనక్షన్ ॥ 1335

1. శిషస్త్ర¹ ఇష్టయే, 2. స² ఇదగ్నిః, 3. గృణలో³ అగ్నిః, 4. వా⁴నో⁴ అను, 5. సుధితా⁵ ఋతాయవో.

6. ద్యామీయ⁶ ఆయుః, 7. పుత్రా⁷ ఉపస్తుతాస⁷ ఋషయో, 8. తాంశ్చ, 9. సో⁹ అనక్షన్నమో నమ

ఇత్కూర్వాసో⁹ అనక్షన్. (వా.వ.)

సూక్తము — 115

ఋషి — వార్షిహవ్య ఉపస్తుతుఁడు†

దేవత — అగ్ని*

(1)*గీ॥ జాతుఁడైనట్టి యశలుండు మాతృ జనక
భూత రోదసులన్ జేరఁబోవకుండుఁ
బానమునకయి శిశు భూతుఁడైన యగ్ని
హవ్య వహనంబు చిత్రిమై యమరుచుండె ॥

3797

*క॥ లలి నూధో రహిరంబయి
వెలసిన లోకంబు నగ్ని విధిఁ బుట్టింపం
జెలఁగుచు¹ వాడె దూతగ
వెలుఁగుచు హవ్యం బొసంగు వేల్పులకొఱకై ॥

3798

(2)*గీ॥ దరణి యష్టలకున్ దసచాత యగుటఁ
గర్మవత్తముఁడైనట్టి ఘనుఁడు వహ్ని
పూత యజమాన గణ సంగృహీతుఁ² దగును
దంతమున³ నటవి దరియించు నెంతయేని ॥

3799

*గీ॥ హృష్ట పుష్టాంగమును గల్గు వృషభ మెట్లు
సంచరించుచునుండు మాసాదికమున
నట్లే హవ్య విరాజితుండైన యగ్ని
హవ్యమందుఁ జరించుచు నమరుచుండు ॥

3800

(3)*సీ॥ పాదవంబునఁ గల పక్షి చందంబున వృక్షమువైఁ గడు వెలుఁగువాని
స్తోతృ బృందమునకు సురుచిరాన్నంబును సంచిత మతిని బొందించువాని
శబ్దాయమానుని జారు వనంబులఁ గాల్పువానిని వారిఁ గల్గువానిఁ
గడు ననన్ద్యాహంబు కరణి వహన యోగ్యుఁ డగుచు సంప్రీతిని నరుగువాని
గీ॥ సూర్యుఁ డెట్టులు మార్గముల్ చూపు నట్లే
మార్గముల నెల్లఁ జూపుచు మనెడు వాని
నుదక పూరంబుఁ బుట్టించుచుండు వాని
నగ్నిదేవుని స్తుతియింపుఁ డార్యులారా ॥

3801

†వారాహపురాణము 14వ సంపుటము 109వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “ఉపస్తుతుడు”గాను, దేవత “అగ్ని”గాను వాగ్దేవ, 11వ సంపుటములోని ఋషిదేవతల వర్ణికలో ఋషి “ఉపస్తుతుడు”గాను, దేవత “అగ్ని”గాను శ్రీ నేమానివారు వాగ్దేవత.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. జెలగు ననులుండు దూతలు, కలగు హవ్యమందజేయు ఘన సురలకునై, (తొ.పా.), 2. సంగృహీతుఁడగుట.(తొ.పా.)

3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు వంచలము గణము పర్యయముకై మైనది.

(4)*గీ॥ గమనశీలత దక్షతః గలుఁగు నజరః
 వాయు సంఘము లే రీతి వ్యాప్తిఁ గాంచు
 నట్లే యచ్యుతిఁ గలుఁగుచు 'నమరు నీదు
 సత్ప్రభావంబు లధికము ²శక్తి గాంచు ॥

3802

*గీ॥ యోద్ధలు విదాన శీఘ్రమే యుచిత గమన
 మును నొనర్చుచు శబ్దంబు ఘనతరముగఁ
 జేయు ఋత్విజ్ఞు లెల్లరుఁ జిత్త మలర
 యాగమును జేయుచున్నార లతిశయముగ ॥

3803

(5)*గీ॥ కర్ణ సుఖఁ డౌచు నార్యుడై గొలుచుండి
 స్వామి యైనట్టి యనుఁదే శత్రు హంత
 యతఁడు స్తోత్రముఁ జేయుచు హవ్యములను
 నందఁజేయుచు మా కిల నవన మిడుతః ॥

3804

(6)*గీ॥ అగ్నిః శోభనవంతుఁడాః యన్నవంతః
 యతిశయ బలంబుఁ గల్గుచు నరులఁ సుగ్రంఘ
 సట్టి కవియైన యట్టి నీ కాదరమున
 స్తుతుల నొనరించుచున్నార లతుల మతులు ॥

3805

*గీ॥ శత్రు ధర్షణ యోగ్యమౌ సహజ కార్ము
 కంబుచే శ్రేష్ఠతర పాలసంబుఁ జేయు
 సట్టి పూజ్యతముం డౌచు నమరునట్టి
 యగ్నికిన్ స్తుతి³ నొనర్చుచు నచిగుచుంటి ॥

3806

(7)*గీ॥ బలమునకు సూనుడై⁴ తాను వెలుఁగునట్టి
 యగ్ని⁵ మాచేత మనుజులచేత వసువు
 కొఱకు సతిశయ సంతృప్తికొఱకుఁ బీరితి
 నిట్లు నుతియింపఁబడుచుండె⁶ హేళి కలుగ ॥

3807

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నమరుచున్న, (తొ.పా.), 2. నెగడుచుండు, 3. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము గాని, “జల”ముగాని
 పర్యయ క్రమై నట్లు భావింపవలయును. 4. సూనుడైనట్లు, (తొ.పా.), 5. యగ్ని మావల్ల మనుజులవల్ల, (తొ.పా.),
 6. నుతియించుచుండెను హేళికలుగ. (తొ.పా.)

*గీ॥ సఖులఁ బోలుచుఁ దృప్తులై సకల యజ్ఞ
కర్మ కామయమానులై నిర్మలముగ
ద్యోతమానుల వలె నగ్ని సేత బలము
చేత సూరులు శత్రులఁ జెందుచుందు॥

3818

(8)*గద్యము ॥

ఓ బలపుత్ర! సహస్వి! అగ్ని! నిన్ను సువస్తుతుఁడ నగు నాయొక్క హవిర్వర్తయితి యగు
స్తుతి స్తుతించుచున్నది. మరియు మెము నిన్ను పినుతింపఁగలము. నీవల్ల శోధన పుత్రులు
గలవార మయ్యెదము. దీర్ఘతర మగు నాయున్న సత్యంతము వరించుచు నుండఁగలము ॥ 3809

(9)*గద్యము ॥

ఓ యనలుఁడా! నీవు వృష్టిహవ్యఁ డనెడు ఋషికిఁ బుత్రులగు సువస్తుతు లను ఋషులను
జాలింపుము! స్తోత్ర లగు సూరులను రక్షింపుము! హవిఃప్రదానార్థము ఊర్ధ్వ ముఖ
హస్తములు గలనారిని స్తుతించుటకు నుద్యుక్తు లగువారిని బరిపాలింపుము: ॥ 3810

సూక్తము—115

ఋషి—వార్షిహవ్యఁపస్తుతుఁడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

†(1) చిత్రవర్ణాలతో శిశు కౌమార తరుణ

ప్రౌఢతర వార్ధక్య బహు రూపములు మీఱ
దీప్తమై అనలమ్ము దీధితులు వరలంగ
సర్వ భక్షక మౌచ సకలాన వ్యాపించు
రోదసీ జనితమై రోదోఽంతరాశ గతి
వాయు దూమాలుగా వరలఁ బదార్థాలు
ఆకాశమునె చేర్చు నతివేల దౌత్య రతి
అఖిల దిగ్గతులతో సతిశుచిగ వెల్గొందు ॥

3811

†క॥ చిత్రాఽతి చిత్ర శక్తి వ
చిత్రత వరలంగ జగతి విస్తృత దీప్తుల్
గాత్రములై విశ్వమ్మున
చత్ర రతుల నగ్నిరక్ష సంవత్సరమా ॥

3812

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) “అభి” శక్తులను చునుము నద్భుతాయుధ మౌచుఁ
 దిమిర భంజక మౌచు దేదీప్యమానమా
 దీధితుల జ్వలియించు దివ్యాగ్ని రూపాలు
 హవ్య వాహక మౌచు నాకాశ దౌత్యాల
 స్వచ్ఛాఽనిల జల సంపదల పరివ్యాప్తి
 శాంతి సౌదాగ్యాలు సర్వ జగతిని వరల
 విశ్వాఽభ్యుదయ మహిత విజ్ఞానమయముగా
 నా పంచభూతాల ననలమ్ము తనరారు ॥

3813

†అష్టపదకందము ॥

తిమిరమ్ములఁ బోఁద్రోలుచు
 నమలినమా దీప్తు లలర నఖిల దిశలలో
 సమర గతుల బహు రూపుల
 నమరును ననలమ్ము సృష్టి నద్భుత రతులన్
 అమితమ్మౌ వాయుతతుల
 రమణీయమ్మై విచిత్ర పృథ కీలుల మై
 దమ శమ శక్తుల విశ్వగ
 క్రమ తేజోదాత్తి కాఁగఁ గ్రాలు సతమ్మున్ ॥

3814

†(3) చంద్ర సూర్య గతము లౌచు సర్వ ఋక్ష గ్రహరతమై
 సృష్టి నఖిల పదార్థాల వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 బహిరంతర గతులతోడ బహు తీరుల మేర లొంది
 ఉన్నట్లుగ లేనట్లుగ నుండికూడ లేనట్లుగ
 నతిగుహ్యమ్ముగ ననలము లసాధారణముగ నిలుచు
 ననిలగతుల నమలగతులఁ గనలుచుఁ బయనించుచుండు
 నింగినిండు నిండునంతరంగమందు నఖిల లోక గోళమ్ముల
 నణువణువునఁ బరమాణు గరియాల నుండు సృష్టి ॥

3815

†తే॥గీ॥ శుచిగ వెల్గొందు నగ్ని విస్తృతగతిమెయి
 విశ్వ సౌఖ్యార్థ సందీప్త విమల శక్తి
 నఖిలమందు సంతర్బాహిరాఽద్భుత గతి
 సంతరాంతర రూపాలఁ గ్రాంతు లీను ॥

3816

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అజరమ్మ వాయు కలిత మైన అగ్ని విరాజిలును
 విమల దీప్తు లొప్పారఁగ నమల రతుల విస్తరిలుచు
 జగచ్చలన శక్తులతో నగణితగతి నలరారుచు
 బహిరంతర రూపమ్ముల నహోరాత్రి దీపములై
 అతిలోకపు శక్తులతో ననులోమ విలోమగతుల
 దశదిశలను వ్యాప్తమై అనమ రతుల దీప్తమై
 ఆధేయముగా నిలుచును నాధారముగా వెలుఁగును
 శోధన గతు లొప్పారఁగ సాధన దృతు లలరంగా
 బోధామయ మహిత మౌచుఁ బూర్ణ శుభ సుఖమయమ్ముగాఁగ
 బాధాకలిత మౌచును వేదావలిత మౌచును
 అభ్యుదయావహ మౌచు నమరశ క్తిభరిత మౌచు
 నఖిల సృష్టి నలరు దృశ్యాదృశ్య రూపమ్ముల ॥

3817

(5)†అష్టపదకందము ॥

శిలలను దరు తతుల సకల
 సలిలములను సృష్టి విశ్వ జాత వివిధ వ
 స్తులఘు గురు పదార్థ చయము
 లలలి ననిల పృథ్వి నింగి రాజిలు నగ్నుల్
 అల వౌచు నలవి కాకను
 జలి వెలుఁగుల వేడి వెలుఁగు సంచయ గతమై
 చలి వెచ్చని నులి వెచ్చని
 సలిత కులలిత మహా విజృంభత ప్రభలన్ ॥

3818

†క॥ కూర మృగు సగ్నులు విష
 పూరితమౌ సగ్ని చయము పూర్ణాఽఽహుతిగాఁ
 బేరు భగభగ భుగభుగల
 హారతిగా నభ్యుదయపు హారము లొలేః ॥

3819

†(6) సకల జగతి జాగృతమై సంచరింపఁ బ్రకృతిగతుల
 సృష్టి లోక గోళ ప్రాణ వ్యష్టి సమిష్టిరతి నిలువఁగ
 నాహార విహారాదుల సహాయతా గరిమ వెలుఁగ
 నభ్యుదయంపుఁ బ్రయోగాల నతిలోకమ్మౌ శక్తుల

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

ననురూపమ్నో గతులను నననురూప వైరుఢ్యపుఁ
 బ్రకృతి వికృతి తత్త్వాలను సుకృత వికృత ఫలితాలను
 దివ్యమైన దీధితులను నవ్య భవ్య దీప్తగతుల
 నఖిలమ్మున సనల మలరు నారాధ్యమై జగతిని ॥

3820

(7)†మ॥ ఋతమో శక్తుల విశ్వమందుఁ బరిసంవృతాత్మతన్ దివ్యమై
 జతన మ్మొప్పఁగ గుప్త దీప్త గతి స్వచ్ఛాఽస్వీత వైశిష్ట్యతన్
 అతులమైన సుఖాగ్య మష్ట వసు రూపైశ్వర్యముల్ సృష్టిలో
 సతతమ్మున్ దనరించు నగ్ని ఆతిశౌచ్యత్వమ్ము వర్తిల్లఁగన్ ॥

3821

†(8) ఆనలరూప శక్తులతో నమలత్వము వర్తిల్లును
 ఆనలరూప శక్తులతో నమృతత్వము వర్తిల్లును
 ననల రూప శక్తులతో నమరత్వము వర్తిల్లును
 అతిలోకపు శక్తితతికి నతివేలపు శక్తితతికి
 ఆననురూప మహాశక్తి కనాహతంపు దివ్యశక్తి
 కమేయ మౌచు నభేద్య మౌచు నజయ్యమైన ఆతిశక్తికి
 ఆలవాల మౌను నగ్ని మూలభూత మౌను నగ్ని
 మృత్యుభర మౌను నగ్ని మృత్యుహర మృగును నగ్ని ॥

3822

(9)†అష్టపదకందము ॥

జల హారకుఁడై వరలుచు
 జల ధారకుఁడై తనరుచు జల కారకుఁడై
 జలదమ్ముల మెరుపులమై
 నలిలమ్ములఁ గురియు నగ్ని చదలునఁ దగుచున్
 జ్వలితమై గోళ తతుల
 వలితమై ప్రకృతి నెల్ల వర్తిల్లుచు న
 ల్లలితమై పృథివి ననిల
 నలిలాకాశముల మహిత శక్తుల నిలుచున్ ॥

3823

† - ఊర్ధ్వగతుల నదోగతుల నొనరు పార్శ్వగతుల మీఱ
 నక్ష గతుల నక్షయమౌ నక్ష రహితమౌ స్థితులను
 నతిలోకపు శక్తులతో సతివేలపు గమనాలను
 నగ్ని అలరు దైవీయపు టార్షేయమ్నో శక్తిగ ॥

3824

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—115

ఋషి—వార్షిహవ్య ఉపస్తుతుఁడు

దేవత—అగ్ని

అర్ధాంతరము—2

†(1) అగ్నిదీప్తు లలరారఁగ నపురూపపు శక్తులతో

ఆ మాతృస్థానమైన అంతరిక్షమునకు నరుగు
అధస్థాన జల తతులను ఆకర్షణ మొనరించును
ఉపరి మేఘ సలిల రాశి నుర్వికి వర్షింపఁజేయు
అభినవమా శక్తులతో నావిర్భావమ్ము గాఁగ
ఫలాహార వదార్థాలఁ బ్రభవంపఁగఁజేయు జగతి
నంతరిక్ష దాతృమూర్తి కమల దౌత్య మలరారఁగ
హవిషాకుల నభిలమ్మును ననవరత మ్మందించును ॥

3825

†(2) “అభి” శక్తుల విశ్వ మెల్ల నందకారమయముగాఁగ

వ్యాప్తి చెందు తిమిరాకుల ననారముగఁ జేయుచు
వెలుఁగు లెల్ల జగతిలోన జ్వలిత గతుల నలరారఁగఁ
గాష్టాకులు గ్రాలంగాఁ గాల్చి కాల్చి మసిమసిగా
విజ్ఞానపు వాహశక్తి యజ్ఞతతుల విస్తరిల్ల
వృష శక్తులఁ బయనించును విమలమైన అగ్ని తతులు
అంత మెనయనట్టి సృష్టి సంతరాశ పరివృతమై
నభిలమ్మున వ్యాపించును సదృశ్యశక్తు లలరారఁగః ॥

3826

†(3) దేవతాశి దివ్యశక్తిఁ దేజరిలఁగ మథన మ్మది

ఇందు శక్తి నెల్లఁ ద్రచ్చి నెసఁగు నమృత మహాసార
మంతరిక్షమునకు లాగి అభిలమ్మున వ్యాప్తి చెంద
శుచిశక్తులు వర్షిల్లఁగ రుచిదీప్తులు ప్రసరింపఁగ
సగ్ని సర్వ రక్షకమై అలరు సర్వ దక్షకమై
శాంతి దీప్తు లొప్పారఁగఁ గ్రాల జగతి చేతనరతి
శాంతి దాంతి రూపాలను సకలాఘ్నదయాలు వరలఁ
బ్రాణికోటి వెలుఁగులతో వర్షిల్లఁగఁజేయు జగతి ॥

3827

†రచయిత;—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) సృష్టి స్థితి లయ గతులను జీద్విలాస దీప్తు లలర
 నజరరూపమై వరలుచు నద్భుతజయశక్తు లమర
 భువి దివులను సంతరిక్ష ఘర్జ సర్వ గోళాలను
 ద్రికాలాల నకాలాల నకాలాల ప్రకారాల
 అనాకార వ్యాప్తి గతుల సంతరిక్ష దీప్త రతుల
 నమృతమై ఆరారును నపురూపపు శక్తులతోఁ
 బంచ భూత ప్రకృతి శక్తి వరలఁగ స్వాభావికమై
 సృష్టి నెల్ల వ్యాపించును వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను ॥

3828

†(5) అఖిలమ్మును గ్రహించును ననల రూప దీప్త మద్ది
 అఖిలమ్మును బ్రసాదించు నతిలోకపు శక్తులమై
 నఖిలమ్మును రక్షించును నమర కాంతి క్రాంతి గతుల
 సంతరిక్షమందు నలరి అనద్వేద బాద కాఁగ
 నమృతశక్తి వర్ధిల్లఁగ ససాధారణంపు గతుల
 ననిల సలిల మృత్తతులను నాకసంపు దివ్యరతుల
 నన్యోఽన్యపు టనుబంధా లవినాభావాల వరలుఁ
 బ్రాకృతగతిఁ దనరారును బ్రకృతి పంచ భూతాళులు ॥

3829

†(6) ఆదరణీయమ్ముగాఁగ నమృతమయ శక్తులతో
 జాతవేదమైన అనల శక్తి జగతి వర్ధిల్లును
 అనిల దూమ తత్త్వా లవి అఖిలమ్మున వ్యాపింపఁగ
 దూతగాఁగ ఋత శక్తుల నీతు లొప్ప రీతు లొప్ప
 బల శక్తుల విశ్వమ్మునఁ బ్రబలు శత్రుతతులఁ దునిమి
 హవిషాళుల నద్భుతముగ సంతరిక్షగతము చేసి
 అఖిలాంతర్యామి కమృత మఖతతి నొనరించుచుండి
 సృష్టి యెల్లఁ బలురూపుల సుప్రియమై వర్ధిల్లును ॥

3830

†(7) అష్టావిధ వసు సంపద వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 మిశ్ర దీప్తు లొప్పారఁగ మిన్నంటెడి కాంతులతో
 ఋత శక్తుల విశ్వమ్మున నతులితముగ దివి భువులను
 ఋక్ష గ్రహ ప్రముఖ రాజి రక్షిత గతి వర్ధిల్లఁగఁ
 బ్రకృతివిహిత మౌచు నిత్యసుకృతపురుషశక్తి తనర
 మను రూపపుఁ గాల గతులఁ దనురూపపుఁ గాంతి రతులఁ
 ద్వష్టశక్తి రూప మౌచు నిష్టావూర్తమ్ము గాఁగ
 విశ్వరూప మొప్పురును విస్తృత వర్ధన గతులను ॥

3831

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) వృషశబ్దపు శక్తులతో విస్తృతానంతయాన

మొనరించెడి అసల శక్తి వినిమయగతు లొప్పారంగ
ననిల సలిల మృత్తతులను నాకాశపు రూపాలను
నఖిల సృష్టి వర్తిల్లంగ ననన్యశక్తితతులు మీఱ
బలవర్ధక మౌ శక్తుల ప్రభా భాసురంపు దీప్తి
యుష్కారక మౌ చును నఖిలమ్మున నిత్య సత్య
ప్రాణశక్తి వర్ధకమై పరివ్యాప్త దీప్త మౌచు
సంత మెనయనట్టి శక్తులనంతగతుల వర్తిల్లంగ
నపురూపపు శక్తులతో నమేయంపు దీప్తులతో
నాకర్షణ వికర్షణల నన్ని తనరు నఖిలమ్మున
సృష్టి స్థితి లయ గతులను తెలంగ యజ్ఞ రూపముగా
నఖిల విశ్వ మలరారంగ ననూహ్యమైన ఋతగతులను ॥

3832

†(9) వృష్టిశక్తి విశ్వమ్మున నిష్టాపూర్తమ్ము గాంగ

వృష్టి సమిష్టి గతు లొప్పంగ వ్యాప్తమైన అసలశక్తి
ఊర్ధ్వగతుల సదోగతుల నొనరు నుదయ పార్శ్వగతుల
ముందు వెనుకలందు నమల మూర్తి భవ్యరూపు లొప్ప
దివ్య దేవతాశక్తి దీధితులను వర్తిల్లంగ
విశ్వ రక్షకమ్ముగాంగ నశ్వ శక్తులలరారంగ
నమృత గతుల సమర గతుల నమల రతుల నఖిల జగతి
ననల మృతి వర్తిల్లును నననురూప శక్తులతో
సంతరిక్ష పరివ్యాప్త కాంతి కాంతి దాంతి శక్తి
అంత మెనయనట్టి గతుల ననంతమైన రూపములను
నక్ష సహితమై తనరుచు నక్ష రహితమై వరలుచు
నఖిల రోదసీ తలమున ననాహతంపు గతు లొప్పంగ
నద్వితీయమై వరలును నద్వయగతులలరంగా
బట్టు విడుపులవి తనరంగ బ్రహ్మభాసితానలమ్ము ॥

3833

†అ॥వె॥ ప్రకృతిమాత పురుష భావ జనితమైన

పుత్రి డట్లు వర్ష భూతి తనరు
నన్ని చలువ జలము లాకర్షితము లౌచు
నావి రగును సగును నంబుదములు ॥

3834

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—116

ఋషిః—స్థారోఽగ్నియుతః స్థారోఽగ్నియూపో వా
దేవతా—ఇంద్రః
చందః—త్రిష్టుప్

(1) పి॒బా సో॒మం మ॒హత॑¹ ఇ॒న్ద్రియా॒య పి॒బా వృ॒త్రాయ॒ హ॒స్తవే॑ శ॒విష॑ ।

పి॒బ రా॒యే శ॒వసే॑ హ॒యమా॒నః పి॒బ మ॒ధ్వస్త్వప॑ద్వి॒న్ద్రా వృ॒షస్వ॑ ॥

1336

(2) అ॒న్య పి॒బ క్షు॒మతః॒ పృ॒స్థిత॑స్యే॒న్ద్ర సో॒మన్య॑ వ॒రమా॒ సుత॑న్య ।

స్వ॒ప్తిదా॒ మన॑సా మాదయస్వా॒ర్వాచీ॑నో రే॒వతే॑ సౌ॒భగా॒య ॥

1337

(3) మ॒మత్తు॑ త్వా ది॒వ్యః సో॒మ² ఇ॒న్ద్ర మ॒మత్తు॑ యః సూ॒యతే॑ పార్థి॒వేష॑ ।

మ॒మత్తు॑ యేన వరి॒వశ్చ॑కర్థ మ॒మత్తు॑ యేన ని॒శిణా॑సి శ॒త్రూన్ ॥

1338

(4) ఆ ద్వి॒బర్హా॑ ఆ॒మి॒నో యా॒త్విన్ద్రా॑ వృ॒షా హరి॑భ్యాం వరి॒షి క్ర॒మన్తః॑ ।

గ॒వ్య సు॒తన్య॑ పృ॒భృత॑న్య మ॒ధ్వః స॒త్రా భే॑దామరుశహా వృ॒షస్వ॑ ॥

1339

(5) ని తి॒గ్మాని॑ భా॒శయ॑న్ భా॒శ్యాన్య॑వ స్థి॒రా త॑నుహి యాతుజానామ్ ।

ఉ॒గ్రాయ॑ తే సహా బలం దదామి వ్ర॒తీత్యా॑ శ॒త్రూన్ వి॒గదే॑షు వృ॒శ్చ ॥

1340

1. మహతఽఇన్ద్రియాయ, 2. సోమఽఇన్ద్ర, 3. బర్హాఽఆమి॒నో. (హృ.పృ.)

- (6) వ్యంగిర్యో¹ ఇన్ద్ర తనుహి శ్రవాంసోఽజః స్థిరేవ ధన్వనో²ఽభిమాతీః ।
అస్మద్వ్యగ్వాప్యధానః సహాభిరసిభృష్టస్తస్యం వావృధస్య ॥ 1341
- (7) ఇదం హవిర్మమవన్ తుభ్యం రాతం వృతి సమ్రాశహృణానో గృథాయ ।
తుభ్యం సుతో మమవన్ తుభ్యం వక్తోఽ³ఽదీన్ద్ర పిబ చ వృష్టితస్య ॥ 1342
- (8) అదీన్ద్ర వృష్టితేమా హవింషి చసో దధిష్య పచతోత సోమమ్ ।
వృయస్యస్తః వృతి హర్యామసి త్వా సత్యాః సస్త యజమానస్య కామాః ॥ 1343
- (9) ప్రేన్ద్రాగ్నిభ్యాం సువచస్యామియర్మి సిన్ధావివ ప్రేరయం నావమర్కైః ।
అయా² ఇవ పరి చరన్తి దేవా యే³ అస్మత్భ్యం ధనదా ఉద్భిదశ్చ ॥ 1344

సూక్తము--116

ఋషి—స్థిరుఁడైన అగ్నియుతాఖ్యుఁడు లేక స్థిరుఁడైన అగ్ని యూపుఁడు†
దేవత—ఇంద్రుఁడు

- (1)*సీ॥ వేల్పురేఁదాః నీవు వీర్య సంపద నొంద సోమంబు దాగివుము; నీమ మలర
నతిశయ బల వృద్ధుఁడైన వృత్తుని జంప సోమంబు దాగివుము; నీమ మలర
నాహూయమానుండవై దనంబు నొసంగ సోమంబు దాగివుము; నీమ మలర
నతిరుచ్చ మైనట్టి యన్నంబు నందీయ సోమంబు దాగివుము; నీమ మలర
గీ॥ మధుకరము లొచు సర్వదా ముదము నొసఁగు,నట్టి సోమములం దాగివుమయ్య; యింద్రా;
మేము కోరెడు కోర్కెల మిగుల మాకు,నొసఁగఁ దృప్తుఁడ వగుచు నీ వుండుమయ్య; ॥ 3335

1. ర్యఽఇన్ద్ర, 2. అయాఽఇవ, 3. యేఽఅస్మత్భ్యంధనదాఉద్భిదశ్చ. (వా.వ.)

†వ్యాకర్త 14వ సంపుటము 118వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “అగ్ని యుతాఖ్యుఁడు”గాను, దేవత
“ఇంద్రుఁడు”గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి “అగ్నియుతఁడు
లేక అగ్ని యూపుఁడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుఁడు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

4. నీవు ప్రీతి యింద్రా; (కా.పా.)

(2)*గద్యము॥

ఓ యంద్రీ: స్తుతియు క్తము, హవిర్దానమునుండి యుత్తరవేదిని బొందింపఁబడినది, ఆభిషుత
మయినది యగు సోమముయొక్క నీ భాగమును నభిముఖముగాఁ ద్రావుము: పిమ్మట
నీ వంతఃకరణమున హృష్టఁడ వగుము: ధనవంత మగు సౌభాగ్యమును మా
కొనంగుట కభిముఖుఁడవు కమ్ము: ॥

3836

(3)*గీ॥ దివ్యమైనట్టి సోమము దేవ: నిన్నుఁ

దనదు కళచేత మిక్కిలి తనువు గాకః

బృథ్వి యజనంబులంబునఁ బ్రీతిఁ గొనెడు

సోమమును నీకు నిడుఁగాక: శోభ మిగుల ॥

3837

*గీ॥ దనము¹ బుట్టించితివో: దేని ఘనతవలన

శత్రువుల నెల్ల దేనిచేఁ జంపుచుంటి

వట్టి మహనీయ సోమ మదెట్లులైన

నీకు సమ్మద మిడుఁగాక: ²నిర్మలేంద్రీ: ॥

3838

(4)*క॥ స్తుత శస్త్ర వర్ధనీయుఁడు

సతతము సర్వత్రగంత సకలాభీష్టం

బలిశయముగ నొనఁగెడు హరి

క్షితిగల యన్నంబు హరుల³ జేరుచుఁగాతన్: ॥

3839

*చ॥ అరులను ద్రొంచునట్టి హరి: యజ్ఞమునం గల గోవుచర్మమం

దిరవుగ⁴ సోమ ముండెఁగద: నీ మధు సోమము ద్రావి పీఠితి నీ

వరయుచుఁ బుష్టిఁ గాంచుచు మహారుల చెంగట నిల్చి శక్తితోఁ

బరుసఁదనంబుఁ దాల్చి వృషభంబును బోలుచు సంచరింపుమా: ॥

3840

(5)*చ॥ స్థిరముగ వెల్గుచుండు బహు తీక్ష్ణ మహాయుధపాళి నిందుగ్రేడా:

వెరపున మండఁజేయుచును వేయి విదంబుల వానితోడ నీ

పురుతర యాతు⁵ధానులకు సున్న బలంబు నశింపఁజేయుచో

సురుచిర హవ్య మిచ్చెదము⁶ శూరుఁడ: నీకు మహా ముదంబునన్ ॥

3841

*రచయిత: ---కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. ధనము జేసితివో, (తా.పా.), 2. నిరరేంద్రీ: (తా.పా.), 3. జేరుగావుతన్, (తా.పా.), జేరగవలయున్ (మ.పా.),

4. దరమున, (తా.పా.), 5. యాతుధానగణ పూర్ణబలంబును బోవఁజేయుమా, (తా.పా.), 6. హవ్య మిచ్చెదము
సుమ్ముగ్రసంపుము దాని పీఠితోన్. (తా.పా.)

*గీ॥ పిదప నింద్రః నీవు పెద్ద శబ్దంబును
జేయుచుండి శత్రు సేన కెల్ల
వితత బలము గల్గి వ్రతీకూలముగఁ బోయి
వారిఁ జంపు మీ వవారిత గతి ॥

3842

(6)*గీ॥ స్వామిః యింద్రః నీవు సకలాన్నములఁ బీరితి
నొసఁగుమయ్యః మాకు నసమ రీతి
నరి సమూహ మెల్ల నాత్మీయ వీర్యంబు
గొనుచు బాణ తతులఁ గొట్టుమయ్యః ॥

3843

*గీ॥ కడఁగి యాత్మీయ బలములఁ గాంచి యింద్రః
డధికము వ్రవృద్ధుఁ ¹డవుటను నరి నిహంత
యౌచు నాత్మీయ తనువును నతిశయముగ
వృద్ధిఁబరుచుముః నీ దైన వృద్ధిఁగోరి ॥

3844

(7)*గీ॥ దనము గలవాఁడఁ సమాప్తః ఘనుఁడఁ యింద్రః
యస్మదీయ హవిస్సును నందుకొనవెః
యా పురోడాశ మెల్ల ²నీకె యాయఁబడెను
దీని భక్షించి సోమముఁ బూను మీవుః ॥

3845

(8)*గీ॥ ఇంద్రః యుత్తరవేదివై నెనఁగుచున్న
హవ్య లక్షణమౌ నన్న మందుకొనవెః
సోమమును ద్రావి యతిశయ శోభతోడ
వెలుగుచుండవెః యీ చుహాపిశ్వమందు ॥

3846

*గీ॥ అన్నమును గల్గువారమై యధిక దనము
గోరుచున్నార మింద్రునిఁ జేరుచుంటి
మిష్టి కర్తల యభిలాష లెల్ల సత్య
ములుగ నగుఁగాకః సంతతామోద మొదవ ॥

3847

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వృద్ధిఁబరుచుడు, (తా.పా.), 2. యీ పురోడాశమును సీకె. (తా.పా.)

(9)*A|| సింధువున నావ నట్టులు శ్రీమహేంద్ర
వహ్నులకుఁ బ్రేరణము సేతు వాక్కు నేను
ధనదు లైనట్టి దేవతల్ ఘనులఁ బోలి
మమ్ముఁ బూజింతుఁ ధనముతో నెమ్మి మీర ||

3848

సూక్తము—116

ఋషి—స్థిరుఁడైన అగ్నియుతాఖ్యుఁడు లేక స్థిరుఁడైన అగ్ని యూపుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) అమృతత్వము నిత్యమ్మును నమల గతుల వర్ధిల్లెడి
సోమసార మదేపనిగ నియమముగా స్వీకరించి
అతిలోకపు వీర్యశక్తి నతివేలపుఁ బరాక్రమాల
సన్నిరూప వజ్రశక్తు లసామాన్య పృథలు మీర
విశ్వశాంత్యఖ్యుడయాల విద్వత్తము కావించెడి
వృత్తాసురు దుష్ట బలముఁ జిత్రవదగఁ జేసిజేసి
వృష దీపుల వేగాలను విస్తరిల్లు శబ్దశక్తు
లఖిలేశుని కృపమెయి నఖిల సృష్టి నిల్పుచుండు ||

3849

†(2) అర్కాది గ్రహతతు లవి అమల సోమరసము నెల్ల
సమృతరూప మలరారఁగ నాస్వాదన మొనరించును
దివ్యశక్తి దీప్తశక్తి నవ్య నిత్య భవ్య పృథలఁ
జలన గతుల నొప్పారఁగ జ్వలితగతుల స్వస్వరూప
మహాగ్నిరూప మహోరాత్రు లనహయానంత కిరణ
జాలా లవి జగములోన వేల తెనసి విస్తరిల్లఁ
బ్రాక్పశ్చిమ దిక్తటాలఁ బృథల నుదయాస్తమయాలఁ
బ్రాక్పతి మీర సర్వస్వము వరలు శుభ సౌభాగ్యగతుల
సంపదాశు లెల్ల సృష్టి సహజమైన బాగ్యములై
తనరారఁగ దైవశక్తు లనవరతము వర్ధిల్లును ||

3850

†(3) దివ్యాఽమృత సోమ శక్తు లవ్యయమై తనరారఁగ
రవిచంద్రుల గోళా లవి రాణ ఋక్ష గ్రహతతులును
నలిల వాయు వృథివీమయ సర్వభూత గోళ జాల
మెల్లఁ దృప్తి నొందు సదా యెల్లని చల్లని కృపతోఁ

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

దృప్తి నొందు దేవాఽఽశులు తృప్తి నొందు సంతసానఁ
 బ్రకృతి సర్వ సర్వస్వము ప్రభాశక్తి భరిత మౌచు
 విశ్వ సృష్టి శత్రుతతుల విరూపతల నామ రూప
 విద్యస్తము కావించును విశ్వ సౌభాగ్య మొనఁగు ॥

3851

†(4) హరిశక్తిని విశ్వమ్మున నందకార మంతరించు
 వర్షశక్తి వృద్ధి నొందు హర్ష మొదవుఁ బ్రకృతిమాత
 కామోదానందములను నఖిలములౌ దివి భువులును
 సర్క చంద్ర గోళాలను ననంత ఋక్ష గ్రహతతులను
 సోమశక్తి ప్రభావాన శోభలు శుభ బల శక్తులు
 సహజములై వర్షిల్లఁగ జగన్మాత మహా దీప్తి
 నతివేలపు శక్తులతో నపురూపముగా వరలును
 దృప్తి మీర సృష్టిలోన దుఃఖవిनाశమ్ము గాఁగ
 వర్షశక్తి లెల్ల నిలిచి హర్ష పులకాంకురాలు
 నకృతానందరతులఁ బ్రకృతిలోన వర్షిల్లును ॥

3852

(5)† అష్టపదకందము ॥

తానై మహాప్రభల జగ
 దనూన కాంతి తతులన్ వియత్తలమం దుత్
 ప్రాణమై చరము నచర
 మౌ నిఖిల సుర జన తిర్యగాశి జడములున్
 రాణించను నిత్యము పలు
 స్థానములును సంచరించు చంద్రాదుల్ తే
 జోసీకములన్ బ్రతిబిం
 బా సీతములై వెలుంగు నతిప్రతికృతిగాన్ ॥

3853

†(6) సౌరశక్తి వర్షిల్లఁగ జ్వలితగతుల మిన్నంటుచు
 సూక్ష్మాతీసూక్ష్మ మౌచుఁ జొచ్చి అంతరాంతరమున
 నోజోగుణ మొప్పురఁగ భ్రాజితాభేద్య మౌచు
 సనూన మౌచు సమేయ మౌచు నజయ్యంపు టాత్మశక్తి
 “నభి”శక్తులు నశియింపఁగ నామూలాగ్రమ్ముగాఁగ
 మూలమట్టమ్ముగాఁగ మూర్తి మూల రూపు దునిమి
 వర్షశక్తి జగచ్ఛాంతి వర్షిల్లఁగఁజేయు నదా
 విశ్వ సౌభాగ్యతతులు నశ్విరతుల నలరారఁగ ॥

3854

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) సృష్టిలోని పదార్థాలు చెలఁగు హవిరాశిగాఁగ
 సూర్యుఁ డలరు గ్రహితగా నార్యదేవతాశితోడ
 అన్నింటిని మిన్నంటుచు వెన్నుఁడుగా గ్రహించుచు
 నమృతమ్ముగ సోమశక్తి నా చంద్రాదుల కిచ్చుచు
 నఖిల సృష్టి పుష్పవంత మగునట్లుగఁ బోషించును
 నభ్యుదయావహముగాఁగ నాయుర్బల వర్ధకముగ
 దేవాఁలకుల దివ్యశక్తి నేవముగా వెల్గొందఁగ
 నవినాభావమ్ముగాఁగ నమృత మోజ శక్తులలర
 విశ్వ సృష్టి యజ్ఞ మౌచ శాశ్వతమౌ కర్మలుగా
 దేవదేవు ధర్మముగా దివ్య ధర్మ మర్మముగా ॥

3855

†(8) సృష్టికర్త ఇచ్చారతి నిష్ఠి జరుగు విశ్వమ్మున
 సృష్టకె సృష్టగ వెల్గెడి సర్వేభుని లీలగాఁగ
 నకల చరాచరవృషంబ సర్వస్వము హవిషముగా
 నలరారును సృష్టియజ్ఞమందుఁ గాల మౌచుఁ దనత
 నర సురాశి తిర్యగ్గడ పరమై పరలును సర్వము
 సూర్యులె వేదులు కాఁగా సోమాఽమృతధార లెనయఁ
 బంచభూత తత్త్వా లవి పరిధవిల్లు బ్రహ్మమ్ముగఁ
 బరఁగుచుండు విశ్వ సృష్టి పరబ్రహ్మ యజ్ఞముగా ॥

3856

†(9) ఆకసమై సిండువుగా నలరారఁగ సృష్టిలోన
 అరుణుండే నావ కాఁగ నఖిల బ్రహ్మాండములను
 సృష్టివరలు మహాశక్తి వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 సౌర మండలమ్ము లెల్లఁ బార మెనయనట్టి సృష్టి
 దరణి శక్తి వృణావాసఁ దరణీయములై పరలును
 నిత్యచార లౌప్యంగా సత్యతార లుప్పరమై
 గ్రహరాజుల క్రమగతులను సహారాత్మక లలరంగా
 దివ్య దేవతాశి పరల దేవదేవు మహాశక్తి
 కర్మ రూపమై విశ్వము ధర్మ గోపమై సత్యము
 మర్మ దీపమై నిత్యము నిర్మల తత్త్వమ్ము మీర
 సచ్చిదానందమ్ములు నిచ్చ లామోద గతుల
 ఆగదీశుని చక్షువులై ఆగణిత గతి నలరారును ॥

3857

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—116

ఋషి—స్థిరుడైన అగ్నియుతాఖ్యుడు లేక స్థిరుడైన అగ్నియూపుడు
దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—2

†(1) మహనీయమ్మా నిందిరియ మహిత హిరుషంబు వెలుగ
సహహతంపు పజ్జిశక్తి ఆతివేలముగా నిలువగ
మహాహతకుఁ డౌచు జగతి మండఁజేయు వృద్ధాశ్రురు
చధియించుచు విశ్వమ్మునఁ బ్రాణశక్తి పసు శక్తులు
శాంతి దాంతి శుభావశులు సౌభాగ్యాశ్శుదయాశు లెల్ల
వర్తిల్లగ బహుముఖాల సౌధకానుభూతు లలర
భువి దివి భువనా లన్నిటఁ బూర్ణ వర్ష తర్షణ లవి
అనుభూతికి రాగఁ బ్రకృతి కమృతముగా వరలుచుండు ॥

3858

†(2) ప్రకృతిమాత ప్రత్యుడుగా వరలు విశ్వ సంపదాశి
సోమామృత శక్తి తతుల సౌజగౌండును సిత్యమ్మును
మనశ్శక్తి మహితముగా సమర్థరూపమై వరలుచు
ఆతిలోకపు శక్తులతో ఆతివేలపు గమనాలను
వివిధాకర్షణ శక్తుల విరాడూప దివ్య శక్తి
విస్తరించి సిద్ధించుచు విమలమై వర్తిల్లును
నజయ్యముగ సమేయముగ నపూర్వముగ ననూనముగ
విశ్వశాంతి సౌభాగ్యము స్వస్తి సంపదాశి నిచ్చు ॥

3859

†(3) సోమామృతము దివ్య శుభ శక్తులను నిచ్చుఁ
ప్రాణితతులను మమత వరిడవిల్లగఁజేయుఁ
దరు లతల పర్ణాలఁ దనరు సుమ ఫలములన్
ధరాధరముల దరల ఝరులందు జలధులన్
ఖనిజాల గనుల రస ధనులందు గగనాన
ననిలాల ననలాల లఖిలాండ పిండాండ
బ్రహ్మాండ భాండాల రాజిల్లఁగాఁజేయు
మహిమాన్వితమైన మమతా పరివ్యాప్త

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

సంక్షేమత త్వమ్మ సౌభాగ్య భాగ్యమ్మ
 వర్తిల్లఁగాఁజేయు బహుశక్తు లెనయఁగాఁ
 బ్రకృతి పురుషుల శక్తి వికృత శత్రువులైన
 “అభి”శక్తులను ద్రుంచు నఖిల కళ్యాణగతి ॥

3860

†(4) సూర్యకాంతి పుంజాలను సోముఁడు శీతల కౌముదు
 లలరారఁగ వెలుఁగుచుండు నరుణదీప్తి తేజా లవి
 అఖిల ఋక్ష గ్రహతతులను అలరించును వెలుఁగులుగా
 సంతరిక్ష పుత్రులుగా నద్భుతగతిఁ దిరుగుచుండి
 ఆత్మవృద్ధిఁజల నలరు వృద్ధిఁజముల
 ననునిత్యము తిరుగుచుండు నఖిలేశుని గోలీలై
 కష్టసుఖము లిరవొందఁగ నష్ట రాభములు పొందఁగ
 సృష్టి క్రియ సత్యములై పుష్టి వర్ధనమ్ము లౌచు ॥

3861

†(5) చక్రగతుల వక్రగతుల నిర్వక్రపరాక్రమాల
 ఋక్ష గ్రహ గోళా లవి అక్షరగతిఁ దిరుగుచుండు
 సౌరశక్తి ప్రభావాల మేర లెనసి సంచరించు
 సుగ్రహకాంతి దీప్తు లెల్ల నుచ్చ నీచ గతులు తనర
 విశ్వ శత్రు రూపమైన విషజాలము లెల్ల విరచి
 సంక్షేమపు శక్తి జాల సర్వస్యము ప్రసాదించి
 నిత్యసత్యమై పరలును నిర్నిద్రత చేతనతలు
 సృష్టి స్థితి లయగతులను జిద్విలాసములు మీరఁగ ॥

3862

†(6) దివ్యదేవదేవుశక్తి తేజరిలఁగ విశ్వమ్మున
 సహజ సృష్టి విరుద్ధంపు వ్యష్టి సమిష్టి రూపాశుల
 నోజశ్శక్తులు మహిత మహోజ్జ్వల దీప్తులమై
 “నభి”శక్తులఁ దున్నాడుచు “నాభి”శక్తి వర్తిల్లఁగ
 విషశక్తుల సంహరించి ధిషణగతులు కసిమసంగ
 సంతరిక్ష గతములైన అజయ్యంపు టక్షయాల
 నమేయమౌ నక్షరమౌ నపరిభూత దివ్యశక్తు
 లలరారును దైవీయపు టమరలీల లొప్పారఁగ ॥

3863

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) సృష్టిరూప సర్వస్వము నిష్టిగాఁగ విశ్వముగాఁ
జరాచరమైన గతుల సర్వేశుని హవిస్సుగా
దేవదేవు ప్రతముగాఁగ దివ్యనిత్య కృతువుగాఁగ
ఋతరూపమైన తనరెడి సతత సృష్టి స్థితి లయాశి
ఆతులితమై అనుస్మారమై ఆవినాభావాల మీరు
సన్మోక్షస్వర లలరంగా నఖిల ప్రకృతి వర్తిల్లును
సౌర శక్తులన్ గ్రహములు సకల ఋక్షతతులు సదా
కాంతితరుల విరాజిలును శాంతి దాంతి సుఖము తొప్ప ॥

3864

†(8) సృష్టికర్త హృద్గతమౌ నిచ్చారతి నచ్చమైన
విశ్వరూప మెల్ల నిలుచు నశ్వశక్తు లలరారఁగ
సచ్చిదానందా లవి అచ్చములై సృష్టి నెల్ల
నవినాభావంపు శక్తి నద్భుతగతి వర్తిల్లును
ఋతరూపములౌ ప్రకృతుల సతత సృష్టి స్థితి లయాల
యజమానుడౌ దేవుఁడు యజనమ్ముల సహజముగా
సోమాఽమృత శక్తు లలర శుభ సుఖ మహోదయాల
నియమ గతులఁ బ్రసరింపఁగ నిఖిల జీవ ప్రాణి జాల
సంక్షేమము లలరంగా సంవర్ధనగతులు మీఱ
నఖిల కామ రూపాలను సఖిలేశుని లెలగాఁగ ॥

3865

†(9) దశదిశలను దనరారెడి తరణి జాల కాంతితతులు
అఖిలాంతర్లర్తిగాఁగ సలరారెడి అగ్ని తత్త్వ
మసాధారణంపు గతుల నసామాన్యరతులు వరల
సకలలోక గోళాదులు సంచరించు ననునిత్యము
సంతరిక్షమండుఁ గ్రమత వింత క్రమ శిక్షణలు తగ
సుదయాస్తమయగతులను నుజ్జ్వలమౌ కాంతితతులఁ
బ్రకృతి సంపదాశి తనరఁ బరమేశుని లీలమెయిని
నాకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును జల మృత్తులు
జలధు లౌచు విలసిల్లఁగ శబ్దాకుల శక్తు లెల్ల
నావలుగాఁ బరఁగంగా నవ్య నిత్య మౌచు సృష్టి
నదయాడును బసిపిల్లఁగ బడి లేచును బ్రవృద్ధముగ
సభ్యుడయ మ్ముందుచుండు సంతర్గతి సంతరించు ॥

3866

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాశ్రయ”

† క॥ ఉత్తమమౌ శబ్దాలను
జిత్రమయమ్మైన శక్తి చేతన గతిమై
సతై మ్రొ హృద్గతిగా
నితై మ్రొ విశ్వయాత్ర నిజగతి మీరన్ ॥

3867

† క॥ అనిలాఽనల వేగమ్ముగ
మనోగతి సువేగ మహిత మాన్య జనితమై
అణు వరమాణువులను మిం
చి నింగి మింగుచు నదా ఆజేయ మ్మౌలేః ॥

3868

సూక్తమ్—117

ఋషిః—భిక్షురాంగిరసః

దేవతా—ధనాన్నదానం

చందః—త్రిష్టుప్; 1-2-జగతి

(1) న వా' ఉ దేవాః క్షుధమిద్వధం దదురుతాశితమువ గచ్ఛన్తి మృత్యవః ।

ఉతో రయిః పృణతో నోప దన్యత్యుతాపృణన్ మర్దితారం న విన్దతే ॥

1345

(2) య² ఆధ్రాయ చకమానాయ పిత్యోఽన్నవాన్తస్సన్ రఫితామోపజగ్ముషే ।

స్థిరం మనః కృణుతే సేవతే పురోతో చిత్ న మర్దితారం న విన్దతే ॥

1346

(3) సః ఇద్భోజో యో గృహవే దదాత్యన్నకామాయ చరతే కృశాయ ।

అరసున్తై భవతి యామహూతా ఉతాపరీష కృణుతే సఖాయమ్ ॥

1347

† రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. వాఽఉ దేవాః, 2. యఽఆధ్రాయ, 3. సఽఇద్భోజో. (వ్యా.ప్ర.)

(4) న న సఖా యో న దదాతి సఖ్యే సచాకువే సచమానాయ పిత్యః ।

అపాస్మాత్ ప్రేయాన్న తదోకో¹ అన్తి పృణస్తమన్యమరణం చిదిచ్ఛేత్ ॥

1348

(5) పృణీయాదిన్నాధమానాయ తవ్యాన్ దాగ్రీయాంసమను పశ్యేత పన్థమ్ ।

ఓ హి వర్తన్తే రథ్యేవ చక్రా² ఽన్యమన్యమువ తిష్ఠన్త రాయః ॥

1349

(6) మోఘమన్నం విస్తతే³ అవ్రచేతాః సత్కం బ్రపిమి వధః ఇత్ స తస్య ।

నార్యమణం పుష్యతి నో సఖాయం కేవలామో భవతి కేవలాదీ ॥

1350

(7) కృషన్నిత్ ఫాల⁴ ఆశీతం కృణోతి యన్నద్వానమప వృజ్జీ చరిత్రైః ।

వదన్ బ్రహ్మవదతో వసీయాన్ పృణన్నాపీరవృణస్తమభి ష్యాత్ ॥

351

(8) ఏకపాద్భూయా ద్విపదో వి చక్రమే ద్విపాత్ త్రిపాదమభ్యేతి వశ్పాత్ ।

చతుష్పాదేతి ద్విపదామభిస్వరే సంపశ్యన్ వజ్జీరుపతిష్ఠమానః ॥

1352

(9) సమా చిదన్తౌ న సమం వివిష్టః సంమాతరా చిన్న సమం దుహతే ।

యమయాశ్చిన్న సమా పీర్యాణి జ్ఞాతీ చిత్ సన్తౌ న సమం పృణీతః ॥

1353

1. తదోకో¹ అన్తి, 2. విస్తతే² అవ్ర, 3. వధ³ ఇత్, 4. ఫాల⁴ ఆశీతం, 5. వరివృణస్త. (వృ.వృ.)

సూక్తము—117

ఋషి—భిక్షువను ఆంగిరసుడు†

దేవత—ధనాన్నదానములు†

(1)*గీ॥ ఎవఁడు వధరూపమౌ ఘృతు నెక్కుడన్న
దానమున శాంతిఁ బరచు నాతఁడు సుదాత
యితరుల కిడక యన్నము నెల్లఁ దానె
తినెడు వానిని మృత్యువు తినునుగాదె: ॥

3869

*గీ॥ దానము నొసంగకున్న యదాత్మ ధనము
నాశనము నొందుచుండు నా నరుని జనులు
సుఖయితగ నెంచకుందురు సురలు కూడ
వాని సుఖపెట్టఁజాలరు వలసినట్లు ॥

3870

(2)*గద్యము ॥

ఏ పురుషుఁ డన్నవంతుడైనను నన్నమును గోరు దుర్బలునకు, దారిర్థ్య హింసితునకు,
గృహమునకు వచ్చువానికి, దాన మిడక పోవుటయందంతఃకరణమును సుస్థిరముగఁ
జేయునో; వాఁడు తనను సుఖపెట్టువానినిఁ గాంచఁజాలఁడు ॥

3871

(3)*గీ॥ అన్నకాముఁ డవుచు నావసధంబును
జేరు వాని! కెలమి శీర్షిలు చెలఁగు
నన్న మొసఁగువాఁడె యన్ని విధంబుల
దాత యగును సుమ్ము: ధరణియందు ॥*

3872

*గీ॥ యజ్ఞమందు దాత యధిగమించెడు ఫల
మెక్కు వగుచునుండుఁ జక్కని గతి
జన్మభూమియందు సర్వులు వానికి
మిత్రు లగుచు నుండు మైత్రిఁ బూని ॥

3873

†వ్యాసవృత్తి 14వ సంపుటము 117వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “భిక్షు వను ఆంగిరసుడు”గాను, దేవత
“ధనాన్నదానములు”గాను వ్యాసి, 15 సంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “భిక్కు”
ఋషిగాను, “ఔదార్యము” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యకీర్త, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. జేరియున్నవారి చిత్ర చులర. (తొ.పా.)

*లిపి ఋగనువాదముగా నున్న “అన్నకాముఁ డవుచు” ఇత్యాది పద్యము తరువాత లిపి ఋగనువాదములో రెండవ
పద్యముగా నున్న “యాన సంబంధ” ఇత్యాది పద్యము ను వ్యాసి శ్రీనేమానివారే కొట్టివేసిరి.

(4)*గీ॥ సహభవన శీలుడైనట్టి సఖ్య మూను
నట్టి సేవకుడైనట్టి యఖిల జనున
కెవ్వఁ డన్నము నొసఁగంగ నేగకుండు
నట్టివాఁడు సఖుం డెట్లు లగును జగతి? ॥

3874

*గీ॥ జనుఁడు దాతగ నుండని జనుని వీడు
వాని సదనంబు' సదనమై వరలు బెట్టు?
పురుషుఁ డన్నాదికంబును గర మొసంగు
నట్టి సామిని బీత్రితితో నధిగమించు ॥

3875

†గీ॥ మిత్రులకును సర్వ పితృ దేవతలకు
నన్న మిడని నరుఁడె యదముఁ డగును
గాకః నతని మిత్రుగా నెవ్వరైనను
దలఁతురొక్కః పృథ్వి వాతగాను ॥

3876

(5)*గీ॥ విపుల ధనముచేఁ బ్రపృథ్వుడౌ పురుషుండు
యాచకునకు ధనము నందఁజేసి
యున్న యెడల నాతఁ డురుతర సుకృతంబు
జూచుఁగాదెఁ జనులు చోద్య మంద ॥

3877

*గీ॥ యాన సంబంధ చక్రము లతిశయముగఁ
గిరిందకున్ మీఁదకుం బోవు రీతి ధనము
లొక్క పురుషుని వీడి మరొక్క పురుషుఁ
బొందుచున్నవి యీ మహా భువనమందు ॥

3878

(6)*గద్యము॥

అవ్రహ్మణ్య జ్ఞానుఁడు నన్నమును వ్యర్థముగఁ బొందుచున్నాఁడు. ఇది యదార్థ మని చెప్ప
చున్నాను. కేవలము వ్యర్థమే కాదు. ఆ పురుషున కన్నము వధప్రాయ మగును. ఏ
పురుషుఁడు సర్వ దేవతలను హవిఃప్రదానమునఁ బోషింపఁడో! అభ్యాగతాతిథి కన్న
మిడక తానే తినునో! వాఁడు పాపాత్ముఁ డగుచున్నాఁడు ॥

3879

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. చక్కని సదనమానె. (తా.పా.)

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

‡ఋషి, పితృ, దేవ, భూత మనుష్యులను వారినీ మొదటఁ దృప్తిపరచినపిమ్మట గృహస్థునను దా నన్నమును దిన
వలయు నని గార్యస్థ్య ధర్మముల విధింపఁబడినది. ఆ తీరున చేయక యెవఁడెని కేవలము తన యుదర భరణార్థమై
యన్నమును వండుకొని తినెనేని నా మనుష్యుఁ డగుమును బొందు. వాఁడే పాపాత్ముఁ డగును. ఈ వంచ మహా
యజ్ఞములే కాక దానిము, సత్యము, దయ, అహింసయు నను సర్వభూత హిత ప్రదములును గృహస్థునకు
విధింపఁబడినవి. ఇవి యన్నియు నొక విధ మగు యజ్ఞములే యని తైత్తిరీయ సంహిత. (1.11)

(7)*గద్యము॥

కృషిని జేయుచున్న పాలుఁడు కర్షకుని బోక్తగఁ జేయుచున్నాఁడు. మార్గమందుఁ బోవు
పురుషుఁడు ఆత్మీయ గమనములచే స్వామికి ధనమును గూర్చుచున్నాఁడు. శాస్త్రార్థముఁ
జేయుచున్న బ్రాహ్మణుఁడు శాస్త్రార్థము చేయనివానికంటెఁ బ్రియకరుఁడు. వీ
రందఱు న్యకర్మయందుఁ బ్రవర్తమానులై పరుల కుపకారకు లగునట్లు దాత
యగు పురుషుఁ డాదాత యగు పురుషుని కంటె బంధు వగును ॥

3880

(8)*గీ॥ ఏకపాద ధనుందైన యెల్ల జనుఁడుఁ

ద్విపద ధని మార్గమును బట్టి తేజరిల్లు
ద్విపద ధనుఁడును గ్రమముగాఁ ద్విపద ధనుని
నధిగమించుచునున్న వాఁ డతుల శక్తి ॥

3881

*గీ॥ ఆల చతుర్భాగ ధనవంతుడైన వాఁడుఁ

ధన చయంబులఁ దాఁగడుఁ గనుచునుండు
నిట్టులే యుత్తమాదము లెల్ల వారు
కాన ధనము నొసంగుడిఁ కరుణ జనులు ॥

3882

(9)*గద్యము॥

హస్తములు సమములైనను సమానముగఁ గార్యమందు వ్యాపింపవు. వత్సమునకు ధేనువులు
సమములైనను బయస్సు నొసంగవు. సహజాత పుత్రులకుఁ గూడ సమానవీర్యము లుండవు.
ఒక్కకులమందుఁ బుట్టిన వారైనను సమానముగ నీయఁజాలరు. కాఁబట్టి చన మెవ్వనికిఁ
గలదో! వాఁడే ధనము నొసంగును ॥

3883

సూక్తము—117

ఋషి—భిక్షువను ఆంగిరసుఁడు

దేవత—ధనాన్నదానములు

అర్థాంతరము—1

†(1) షుదాకలితమై వరలెడి సృష్టిస్థితి గతులఁ బ్రాణి

మిత్తి బారిఁ బడుచునుండు మిన్నుల మన్నుల జలమున

ననలాఽనిల సర్వమ్మున ననల రూప మొచ్చు నిలిచి

సోమాఽమృత శక్తిలతుల షుప్తిపాస లుపశమింప

నతిలోక బలాతిబలాల నలర నిత్య యౌవనమ్ము

నమ్మత గతు లొప్పురును ససాధారణంపు స్థితుల

నిర్జించుచు శత్రుత్వతుల భర్జించుచు రుగ్ధతలను

నజరామర స్థితి గతులను సహార్యమ్ముగా నిలుచును ॥

3884

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(2) విశ్వ సృష్టి యజ్ఞ మౌను విమల శక్తు లొప్పారంగ

అహార మ్మౌను బ్రహ్మతా ఆత్మార్పణ మగు రీతిగఁ
బ్రహ్మతానుంచి అహారము పొర్రజికిఁ దాగిదుర్భవించుఁ
దరు లతలును దరణి దరాచరజాలము
లెల్ల స్వీకరించుచుండు నిచ్చాదృతి నాహారము
అన్నమును మానవాశి అహారముగా గ్రహింపఁగ
ఆ అన్నమే మానవాశి నాహారముగా గ్రహించుఁ
జీత్స్వరూప తత్త్వ మ్మది సత్స్వరూప దీప్త రతుల
నానందముగ వర్తిలు సంతయు సద్వైత గతిగ
ద్వైతగతిగ దృశ్యమై తాదాత్మ్యత వరలుచుండు ॥

3885

†(3) అన్న మ్మే వరబ్రహ్మ మై తనరును సృష్టిలోన

అన్న రూపమై వరలును నఖిల పదార్థములు జగతి
“సహం బ్రహ్మస్మి”నాఁగ సంతయు బ్రహ్మమై యౌను
బ్రహ్మమును గోరి చేరఁ బరఁగు హృచ్చక్తు లెల్ల
సర్వాంతర్యామిగాఁగ నకిలము బ్రహ్మ మౌచును
జన్య జనక భావముల జగత్తెల్ల వర్తిల్లఁగ
సృష్టి స్థితి లయ కర్మలు స్వేష్టాఘాతము లగుచు
సచ్చిదానందరూప శర్మ మ్మది కర్మ మ్మది
దర్మ మ్మది వరబ్రహ్మ తత్త్వ మ్మది రూపమై
వరఁగును బ్రహ్మజ్ఞుని తరణియముగా నిత్యము ॥

3886

(4)†క॥ బ్రహ్మమే సహజన్మత్వము

బ్రహ్మమే సఖ్య మగుచు వరలును సృష్టిన్
బ్రహ్మమే సేవకుడై
బ్రహ్మమే జన్మ పాఞ్ణ బల వర్ధకమౌ ॥

3887

†క॥ ఆదానములఁ దగి వగ్రదా

నాదుల సృష్టి స్థితి లయ హార్యము లలరన్
అదియు సంత్యము లెనయని
తాదాత్మ్యమునను బ్రహ్మ తనరారు సదాః ॥

3888

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్యవర్థ”

†(5) విశ్వరూపుడై వెలిగెడి విమల మహా పూరుషునకుఁ

బ్రహ్మకృతి మాత ధనముగాఁగ వరలు సకలమ్ముగాఁగ
జక్రనేమి క్రమత మీఱ సౌరమండలావళు లవి

యానబద్ధమై మహా కాలమాన నమిద్ద మగుచు
నంద పిండ బ్రహ్మాండము లన్నియు నిర్గుణము లౌచుఁ

బరబ్రహ్మకృత్యమ్మున దురిత రహిత మౌచుఁ జేరు
నంచెలంచె లౌచు నొరపు లంచితముగాఁ గాల గతుల

మించి తనరు లోకి గోళ సంవయాలు వయనించుచు ॥

3889

*ఆ॥వె॥ వివిధ కాల చక్ర విరతులు నిత్యమ్ము

సత్య గతము లౌచుఁ బ్రత్యభిజ్ఞ

తత్త్వ మొంది బ్రహ్మ తత్త్వాన వర్తిల్లు

సంత మెనయకయె యంత గతుల ॥

3890

(6)†క॥ భక్ష్యమై భక్షకమై

లక్ష్యమై నిర్గుణ వరబ్రహ్మ పదమై

తజ్ఞాంతరముల సృష్టి న

లక్ష్య క్రమ శిక్షణ మెయి రాజులు జగతుల్ ॥

3891

†క॥ సత్యమై కేవలమై న

న్నిత్యత వరలంగ మోషు నివృత్తిన్

ఆత్యమలమై సృష్టి న

కృత్యమై కృత్యమై నిగూఢ మౌలే ॥

3892

†(7) ఆచర తరు గిర్యాదులు చర గోళ గతమ్ము లౌచు

నజడ గతుల నలరారును నపురూపపు శక్తులమై

నిర్ణీతపుఁ బరిధులలో నియమరూప బంధాలను

“నభి”శక్తులఁ దున్నాడుచు నతిచేలపు మహాదీప్తి

బ్రహ్మరూప ప్రకృతి విజయ రక్షితమై శిక్షితమై

ఆదాన ప్రదానాల ససాధారణంపు రతుల

రోదసి మరు దగ్ని జల పృథ్వీ లలరు సృష్టిలోన

దేవదేవు నాజ్ఞమెయిని దివ్యశక్తి లీల గతుల

దుర్గ మ్మగు మార్గగమై నిర్గమాదుర్గగమై

బద్ధ మౌచు వివిధ కాల నిబద్ధ మౌచు వర్తిల్లును ॥

3893

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) కాలరూప మేక మౌచు వేల లెనయకుండు నలరు
 కృమ గతులను లతరకాలఁ గానిలు విష్ణుగోతరులు
 ద్విపదగతుల వర్తిల్లును ద్విపదగతుల వర్తిల్లును
 జతుష్పద స్థితు లలరఁగి సర్వమ్మును వరలుచుందుఁ
 గృతయుగమై ద్వాపరమై త్రేతా కలియుగమ్ము లొను
 జగదీశుని మహా మాయ లుజ్జితకృతులై వెలయుఁగఁ
 జరాఒచర ప్రపంచమ్ము సర్వ సమత కాలు గతుల
 “సఖి” శక్తులఁ దున్నాడుచు నలరు నిర్భయ సత్యమ్ముగ ॥

3894

† అష్టపదకందము ॥

ఏక గుణమై వరలుచుఁ
 బ్రాకటముగ ద్వైత గతులఁ బర్వ ద్విగుణమై
 సాకల్యంబుగఁ ద్రైత
 మూకృతిగాఁ ద్రిగుణ మగుచు నైక్య గతులమై
 సేకత కలియఁ జతుష్పద
 జాఒకలితమై ప్రకృతిని నలర గుణాశుక్
 దీకలితమైన విశ్వ
 మ్మేకైకమ్ముయి వెలఁగును నితరేతరమై ॥

3895

†(9) సర్వగతమైన సత్తు సత్య రూపమై యొకటొ
 సత్తు ఒక్కటయ్యు జగతి సమూహాత్ భిన్నము లగుఁ
 జిత్తన్నది జగతిలోను జెలఁగును నొక్కటి కాఁగను
 జిన్నయమై సర్వమ్మును జీర్ణిలాసగతు లొప్పుఁగ
 భిన్నభిన్న రూపాలను జెన్నొందును జిత్తు సృష్టి
 అభిల సృష్టి నానందము ఆసాధారణముగ నలరు
 ఏకైకమై ప్రకృతిని నెనఁగు వేరువేరు గతుల
 జీవ కోటి తత్త్వాః నిర్జీవకోటి పదార్థాల
 వీర్య మొక్కటై వరలఁగ వేరు వేరు శక్త్యాశిని
 యమనియమాలోక్కుటిగా సమలములై భిన్నము లగు
 సమ గతులను వర్తిల్లును సర్వమ్మును విశ్వమ్మున
 ససమగతులఁ బ్రవర్తిల్లుఁ బసల ప్రాచీ పదార్థాలు ॥

3896

†రచయిత;—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—117

ఋషి—భిక్షువను ఆంగిరసుడు

దేవత—దనాన్నదానములు

అర్థాంతరము—2

†(1) ఆకాశానిలాలతోడ ననల జల మృత్యులను
 దనరెడి వివిధ గోళతతు లన్నిటఁ బుట్టి బ్రతుకునులే,
 పాణికోటి ఆకలితో నలమటించుచుండునులే!
 దివ్యదేవతాకు లెల్ల భవ్య సుఖము లందుచుండి
 తుత్తిపాన సహితముగా తుత్తిపాన రహితముగా
 నలరుచుండు రతి తోక బలాతిబల శక్తులమై
 అమృతాస్వాదన మొప్పఁగి నాకలి ఉండియు లేకయు
 స్థితి గతులను నిత్య సత్య జీవగతుల నలరారుచు
 లఖిల చారశక్తు లెనయ నదృశ్యంపు మహిమలు తగ
 దీర్ఘాయుర్దాయ మొప్ప సనర్థ యౌవనంపు గతుల
 మృత్యువునకు లోబడుచున్ బుసర్ జన్మ మలరారఁగఁ
 బుట్టి పెరిగి గిట్టుచుండుఁ బూర్ణ మహావిష్ణుకృపను ॥

3897

†(2) అమృతాస్వాదన మొప్పఁగ సమరమైన దేవాకులు
 అన్నవంతమై ఆలరును మిన్నంటిన శక్తులతో
 పృజ్ఞాదనులౌ విజ్ఞులు యజ్ఞమ్ములు చేయ సృష్టి
 హవిషాదులు నైవేద్యా లన్నియు ననలమ్ముకలన
 దేవాకులఁ జేరుచుండు దివ్యతుత్తు నడఁగించుచు
 జిన్మనశ్శక్తు లెల్లఁ దస్మయమౌ బ్రాహ్మ్యమ్మున
 సంకల్ప వికల్పాల సర్వ రూపముల నందుచుఁ
 బ్రకృతిలోన నైక్య మౌను బ్రాకృతగతు లొప్పారఁగ ॥

3898

†(3) సఖ్యరూపమై ప్రకృతి సర్వభూత చయము వోలె
 సంతరాంతరాల గతులు నిరంతరమ్ము వర్తిల్లఁగ
 స్థితిశక్తుల నిలిచి ఉండి చెలఁగి ప్రవృద్ధమ్ము నౌచు
 వశ్య రూప దీప్తులతో నవశ్యదీప శక్తులతో
 ఆకర్షణ వికర్షణాది అమరశక్తు లొప్పారఁగ
 బలాబల ప్రదర్శనలఁ బ్రకృతి వికృతి తత్త్వ మహిత
 సృష్టి సహజ గుణము కాఁగ వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 జయము నపజయమ్ము నొందు జగమే ఒక లీలకాఁగ ॥

3899

† రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) సఖిత్యాన పదార్థాల జన్యాకర్షణ శక్తుల

సాన్నిహిత్య మొనర్చుకొను నమైక్య రూప మందంగా
శత్రు భావ మొప్పుంగా జన్యాకర్షణ శక్తుల
సాన్నిహిత్య మొనర్చుకొనుచుఁ జంపి వైచ రూపుమాపి
ప్రకృతిరూప శక్తు లెల్ల వికృతములై విశేషముగ
మిత్రత్వము తనరంగా శత్రుత్వము వరలంగా
రెండు కారణాలఁగూడ నిండు పేర్లను వైరముల
వస్తుతతుల దూరముగా నిస్తులగతిఁ దోసివేయు
సనిలమున నగ్ని పుట్టి అనిలమున నగ్ని ఆరు
రీతిఁ బంచభూతాశులు సృష్టి స్థితి లయము లొందు
సృష్టిలోని చిత్ర మ్మిది సృష్టి సృష్ట సత్ర మ్మిది
సృష్ట సృష్ట విచిత్రంపుఁ జారుచర్య మాయ లీల ॥

3900

†(5) విశ్వ సృష్టి గోళతతులు విపులమైన రోకాశులు

వివిధ కాల ఒద్దాలై వెలుఁగు చీకట్ల వరల
రకరకాల మార్గాలను గ్రహవికలు రాకుండఁగఁ
గ్రహశిక్షణ లొప్పు సక్రమ రక్షణ లమరంగా
భిన్నాభిన్నముకాక భిన్నభిన్న మార్గాలను
నలరు ప్రదక్షిణాశులను నాత్మ ప్రదక్షిణావశులను
నధిపతి కదీన మౌచు నధిగమించి ఆవాంతరాల
నిత్యయాన గతులతోడ నిఖిలేశుని జాడ చూడ
నాత్మ సైర్యముతోడ నాత్మ పరమాత్మ నెరిఁగి
సౌరాదిత్యుల పరిధుల మేర మీరకుండ చరించు ॥

3901

†(6) అమృతంబైనను గాని అల సోమపు శక్తిగాని

ఆహారమై వరలెడి అఖిల సృష్టి పదార్థాలు
మోఘములై విలసిల్లును నమోఘములు కావు చూడఁ
బ్రకృత సత్య విరుద్ధమౌ వికృత రాక్షసాశి శక్తి
పిచ్చస్తమ కావించును విశ్వ సంక్షోభముల
సఖిల విశ్వ సర్వస్వము నపురూపపు శక్తులతో
ఋత భరితమై నిల్చును ఋత పరితమై వెలుఁగును
సృష్టి స్థితి లయాలు చెలుఁగును ఋత రూప మౌచు ॥

3902

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) లఖిల సృష్టి వ్యాపించుచు నల్లకల్లోలముల
 నతిగ రేపి విధ్వస్తము ససాదారణముగఁజేయు
 “నభి” శక్తుల నన్నింటిని నస్తవ్యస్తమ్ముగాఁగ
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వశాంతి సౌభాగ్యా
 లలరారఁగ బహుగతులను నఖిల సృష్టి కర్త బ్రహ్మ
 అవిచలితపు దైవశీల లవికలమై వర్తిల్లఁగ
 సృష్టి స్థితి లయ గతులవి చెలఁగుచుండు నిత్యమ్మును
 సంక్షేమము సంవర్ధన సంక్షోభమ్ములు వరలఁగ
 వ్యాకోచము సంకోచము వ్యష్టి సమిష్టి తత్త్వాలను
 జర్జిత చర్వణ మట్లుగ సర్వమ్మును బ్రహ్మ మౌను ॥

3903.

†క॥ విశ్వ మ్మది వర్తిల్లును
 నశ్వర గతి జనిత మౌచు నపురూపతమై
 కాశ్వతముగ భాసిల్లు చ
 కాశ్వత రతి సంతరించుఁ జదలై కృమతన్ ॥

3904

(8)†అష్టపదకందము ॥

ఒకటై విశ్వము వరలుచు
 ద్వికమై త్రికమై చతుష్క దీపిత మౌచున్
 బ్రకటిం నానా శక్తుల
 నకలుషమై కలుష కలితమై రూప విభా
 వ కలితమై నిత్య గతి న
 వికల్ప మగుచు జగతి మన విస్తృత విధ్వ
 స్త కరణ కర్త సకల క
 ర్మ కారక మగుఁ బరమాత్మ మర్మ మ్మొల్లన్ ॥

3905

†క॥ లతిలోకముగా నొకటై
 పృథిరహితమయిన మహత్తర సుశక్తిన్ భా
 సితమౌ ద్వి త్రి చతుర్వై
 ద తతులఁ బ్రకృతి విలసిల్లు దైవీయమై ॥

3906

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

(9)†ఆష్టపదకందము॥

సమమై విశ్వము వరలు న
సమ గతులఁ దనరును మహిత జయ కలితమై
యమ నియమ్ముల నలరుచు
శమ దమ శక్తుల సశాంతి సర్వ విశృంఖ
శి మితి నియమాశి రాహి
త్యముగా మాతృ మూర్తులై సంతతిగా
సమితమ్మో భేదమ్ముల
సమలమ్మో చిద్గుణులను సఖిలము వరలున్ ॥

3907

†క॥ విశ్వమె సత్తై వరలును
విశ్వమె చిత్తగురుఁ దనరు వివిధ గతులమై
విశ్వమె ఆనంద మ్మగు
విశ్వమె శూన్యమ్ము నొను వివిధ వ్యవృత్తులొ ॥

3908

సూక్తమ్—118

ఋషిః—ఉరుక్షయ అమహీయవః

దేవతా—రక్షోహగ్నిః

చందః—గాయత్రీ

(1) అగ్నే హంసి న్యగతిః॥ దీద్యన్మర్త్యేష్వా ।

స్వే క్షయే శుచివ్రత ॥

1854

(2) ఉత్తిష్ఠసి స్వాహతో ఘృతాని పత్తి మోదసే ।

యత్ త్యా సుగ్రవః సమస్థిరన్ ॥

1855

(3) స అహతో॑ వి రోచతే॑ ఋగ్నిరీశేన్తో గిరా ।

సుగ్రవా ప్రతీకమృతే ॥

1856

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

1. స॒ఆహతో. (వా॒.ప్ర.)

(4) పు॒తేనా॒గ్నిః స॒మజ్యతే॑ మ॒దువృ॑తీక¹ ఆ॒హుతః॑ :

రో॒చమా॑నో విభా॒వసుః॑ ॥

1357

(5) జ॒రమా॑ణః సమి॒ధ్యనే దే॒వేభ్యో॑ హ॒వ్యవా॑హన ।

తం త్వా హ॒వస్త మ॒ర్యాః॑ ॥

1358

(6) తం మ॒ర్రా అమ॑ర్యం పు॒తేనా॒గ్నిం స॒వర్య॑త ।

అదా॑త్యం గృ॒హవ॑తిమ్ ॥

1359

(7) అదా॑భ్యేన శోచి॒షా ౭గ్నే రక్ష॑స్త్యం ద॒హ ।

గో॒పాః ఋత॑స్య దీది॒హి ॥

1360

(8) స త్వమ॑గ్నే ప॒త్రీతే॑న ప॒త్యోష॑ యాతు॒ధాన్యః॑ ।

ఉ॒రుక్ష॑యేష దీద్యత్ ॥

1361

(9) తం త్వా గీ॒ర్భిరు॑క్షయా హ॒వ్యవా॑హం సమీ॒ధిరే॑ ।

యజ్ఞి॑ష్టం మాను॒షే జనే॑ ॥

1362

1. పృతీక ౭ ఆహుతః, 2. మర్రా ౭ అమర్యం, 3. గోపా ౭ ఋతస్య. (వృ.వృ.)

సూక్తము 118

ఋషి—ఉరుక్షయ్యుడు†

దేవత—రక్షోహగ్ని†

(1)*గీ॥ మనుజులందు దీప్తిఁ గనుచుండి యాత్మీయ
తలమునందునుండి వెలుగుచుండి
పూతకర్మ! యగ్ని! పూర్వ శత్రువులను
జంపుమయ్య! నీవు శక్తి మీర ॥

3909

(2)*గీ॥ సురుచిరములైన పాతర్థముల్ కరము నిన్నుఁ
బొందుచుండెడు సమయాన నంద మొప్ప
నగ్ని! యాహూయమానుడా! యరణులందుఁ
బొంది హవ్యంబులం బుష్టి నొందు మీవు! ॥

3910

(3)*గీ॥ అభిముఖంబుగ నాహుతి నందువాడు
వాక్కుచేతను స్తుత్యుడై వరలువాడు
నైన యా యగ్ని దీపించు నతిశయముగ
దేవతలకంటె ముందుగాఁ జేజరిల్లి ॥

3911

(4)*గీ॥ హవ్యములచేత నాహుతుడైన వాడు
ఘృత సుప్తష్టాంగుడై చాల కేరువాడు
దీప్యమానాగ్ని సహజమో దీప్తిచేత
సర్వమును గవ్వచుండుఁ దా నరస రీతి ॥

3912

(5)*గీ॥ స్తోత్ర సంస్తూయమానుడా! సుప్త హవ్య
వాహనుడా! నీవు దేవతా వర్గమునకు
హవ్యములచేత వెలుగుదు వట్టి నిన్ను
జనులు పిలుచుచున్నారు చతుర భక్తి ॥

3913

†వ్యాకర్తవ్యక్తి 14వ సంపుటము 121వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “ఉరుక్షయ్యుడు”గాను, దేవత
“రక్షోహగ్ని”గాను వ్యాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “ఉరుక్షయ్యుడు” ఋషి
గాను, “అగ్ని రక్షోహసుడు” దేవతగాను శ్రీనెమానివారు వ్యాసించి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నెమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(6)*గీ॥ గేహపతి యౌచ నే వేశఁ గేరుచుండి
యన్య హింస్యఁడు కాకుండ నమరుచుండు
నగ్ని హోతునికిన్ జనులారఁ మీరు
పూజఁ జేయుచునుండుఁడిఁ పూత మతిని ॥

3914

(7)*గీ॥ నీ వహింస్యమైన నీదు లేజస్సున
రాక్షసులను జంపి రహి వెలుంగు
మనలదేవఁ యజ్ఞమునకు గోపాయిత
వగుచు వెలుంగుమయ్యఁ యతిశయముగ ॥

3915

(8)*గీ॥ ఉపతర నివాసములయందునుండి నీవు
యాభుధానుల సతులను సతిశయముగ
నీవు లేజస్సుచేత వినిర్దహించు
మోయిఁ యనలుఁగఁ చలమును జాయకుంధ ॥

3916

(9)*గీ॥ బహు నివాసులైన గృహయజమానులు
హవ్యవాహ జనులయందు యష్ట
తముఁడవైన నిన్ను సముచిత స్తుతులచే
వెలుంగఁజెసినారు వివిధ గతుల ॥

3917

సూక్తము--118

ఋషి--ఉపశయఁడు

దేవత--రక్షోహగ్ని

అర్ధాంతరము--1

†(1) అతిశయమైన వరలు నగ్ని శక్తులు నదా
అతిలోకమైన తనరు నాదిత్య దీధితుల
సృష్టి చేయుఁగ నిత్య స్వేష్టిగా నలరారు
స్థితి శక్తిమైన బ్రహ్మత సతులితముగా నిలుపు
లయశక్తిగా నఖిల జయ కేతన మృగును
నా పరబ్రహ్మమైన హంస శక్తిగ వరలి
సఖిలమును బరంగు సద్భుత గతులతో
సమరమైన అమలమైన అమృతదామ మృగుచు ॥

3918

*రచయిత:--కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటేశ్వరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:--వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

(2)† అష్టపదకందము ॥

అనిల దృతములై వెలిగెడి
 అనలమ్ములు గగన గురుల సత్కృష్టలమై
 తనరంగ నుపరితలమ్మునఁ
 గనడిచ్చుతి కీల లెగయు నుత్తిష్టములై
 ఘన మోదాఽన్యిత మౌచును
 జనిత పదార్థాశి వస్తు చయ సందృటిమై
 వినువీధిని భూత తతుల
 ననవరతము గూఢతమెయి నలరారు సదా ॥

3919

(3)† అష్టపదకందము ॥

హవ్యత్పన్న మౌచును
 భవ్యమై విశ్వ రూప భాస్వంతమై
 దివ్యమై దివి భువి తతి
 గవ్యమై మృదనిల జల గగనాకులతో
 నవ్యమై బహిరంతర
 గవ్య మౌచును నలము కాంతిన్ గాగ్రింతిన్
 అవ్యయ శబ్దజ శక్తుల
 రవ్యాదిత్యాది నర్వ గ్రహ పూర్ణమౌ ॥

3920

(4)† అష్టపదకందము ॥

కుదరమ్ముల సంతర్గతి
 సుచిరమ్ముల మృత్తతులను సృష్టిన్ నర్వ
 పృథిత మౌచును ఒకృతి వి
 విదము లగు పదార్థ చయ వివృత మగుచున్ శ
 బ్ధ దన సుసంభవమై ని
 త్మ ధవళజ చిత్రి వర్ణ తాదాత్మ్యమునన్
 మథన పరమై జ్వలితపుఁ
 బథమ్ముల విజృంభితమయి వరలు ననలముల్ ॥

3921

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(5)†అష్టపదకందము ॥

ఆక్షర పద శక్తులతో
నక్షయమౌ దీప్త గతుల సఖిల జగతులన్
ఋక్ష గ్రహ రాజులతో
సుక్షేమ ప్రాణదమయి శూన్య మహిత సన్
నిక్షేపమ్ముగ గుప్తగ
దీక్షత వర్తిల్లు నగ్ని దీధితు లౌప్పన్
బక్ష మౌచు మహోజ్వలి
తక్షయ గతుల వరలు సతతము బహురతులన్ ॥

3922

(6)†అష్టపదకందము ॥

మృతి చెందును విశ్వమ్మున
నతులిత గతి మృత్యు రహిత హర్షిక శక్తిన్
సతతము మనుగడ నిలుచును
ఋత గతులఁ జరాచర ప్రకృతి విభుతమెయిన్
బ్రతిలేని దివ్య దీధితి
జలసమ్మై అనల శక్తి జాగృతి తనరన్
ఇతిరేతర జన్యమై
కృతి నిత్య కృతువయి విధి సృష్టిగ వరలున్ ॥

3923

(7)†అష్టపదకందము ॥

గోపగమా శక్తులతో
బ్రాహ్మణ గతి లోక గోళ రాజుల నెల్లన్
దీపితమై బహిరంతర
రూప ప్రజ్వలన మహాగ్ని వృథు లగు గతులన్
ఏ పారఁగ సర్వమ్మును
గాపాడును వర్ధిలంగఁ గ్రాన్ గాలన్
రూపరఁగా సఖిలమ్మును
దావ రహిత గతిని బ్రాణదర్మము నణఁచున్ ॥

3924

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(8)†అష్టపదకందము ॥

విశ్వమ్ము నె కాపాడుచు
నశ్వర గతి నఖిల సృష్టి నపురూపముగన్
శశ్వత్వర మై విస్తృతి
నశ్వ విరాజ మహిత విధి యజ్ఞముగాఁగన్
శాశ్వత మగుచును బ్రకృతి న
శాశ్వత సంవర్ధకమయి సంహారకమై
నిశ్వసితమై దేవు న
నశ్వరమౌ మాయ లీల నగ్ని వెలుంగున్ ॥

3925

(9)†అష్టపదకందము ॥

దివ్యమ్మౌ జ్వల శక్తుల
హవ్యమ్ములను వహించి యజ్ఞ ప్రకృతిగాన్
గవ్యమ్ముల సృష్టి క్రియల
భవ్యమయ సుసత్య నిత్య భాగ్యముగాఁగన్
నవ్యజ సృష్టి స్థితి లయ
భావ్యమ్మయి అక్షరరతి సమర గతులతో
నవ్యయమయి అఖిలాంతర
జ వ్యయగతి నొచ్చు నగ్ని సకల విభూతిన్ ॥

3926

సూక్తము—118

ఋషి—ఉరుక్షయుఁడు

దేవత—రక్షోహగ్ని

అర్ధాంతరము—2

†(1) భూత భావి వర్తమాన పూర్వకాల గతులలోన

విశ్వరూపమై వరలెడి వివిధములౌ పదార్థాల

ప్రాణ ప్రదమౌ శక్తిగ జ్ఞాన ప్రదమౌ శక్తిగ

హంసరూప మౌచు నగ్ని అతివేలపు శక్తులతో

నతిలోకపు శక్తులతో నపురూపముగా నిల్చును

బద్ధ మౌచు శుద్ధ మౌచు వరలు స్థితి క్షయలుగా ॥

3927

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†- ఆగ్ని బుగిలి ఆత్మాహుతి నద్భుతగతి నొనరించును
 సృష్టిలోని వాతువులను జెలగ శుద్ధ మొనరించును
 మానవాళి శరీరాల దానవాళి శరీరాల
 జరారహిత దేవతాళి శరీరాల జీవకోటి శరీరాల
 నుండు వివిధ రోగాలను జెండాడుచునుండు నగ్ని
 సత్యంతము దీప్తి మీఱు సంతరాంతరముల గతుల
 బరిశుద్ధ మృగుచు నిత్య పవిత్రతలు వరలంగా
 స్వయంప్రకాశమానమౌను వియత్తలాన సృష్టిలోన ॥

3928

†(2) ఉజ్జ్వల గతు లొప్పారంగ నున్నతోన్నతంపుఁ గీల
 లానందపు రూపాలుగ నతిసుందర దీపాలుగ
 మృదాకాశ సలిలాఽనిల మృత్యు పదార్థాలఁ గూడ
 నతిలోకముగా వెల్లును నన్నింటిని ధరియించును
 వివిధ పాత్రలందు నగ్ని విశేషముగ నిల్చునట్లు
 ఆఖిల భూత పదార్థాల సంతర్గతి నలరుచుండు
 నవినాభావానుబంధ జవ జ్వలన శక్తు లలరఁ
 బ్రకృతి పదార్థా లన్నిట వరల సంగమమ్ము నొందు
 మంచి చెడుల నన్నింటను నంచితముగ నమభావము
 తనరంగా విశ్వమ్మున నొనరు సర్వ భక్షక మై ॥

3929

†(3) పలువిధమౌ పదార్థాల బహురూపుల నలరారుచు
 రకరకాల గుణాలతో రాజిల్లుచు జ్వలితగతుల
 యజ్ఞతతుల హవిషాకుల సతిరాంతులఁ బరిగ్రహించి
 వివిధాక్షర శబ్దరూపు లవితథమౌ శక్తిజాల
 సర్వస్వముతో సృష్టిని సకలాంతర్యామిగాఁగ
 బహిరంతర స్థితి గతులను వరలుచుండి నిత్యమ్మును
 జీవ మృత్యు రూప జ్వలిత చేతన గతి నజ్వలితపు
 టునుకులతో నాకాశము నొంది నిలుచు సర్వదా
 త్రివిధ భూత సంపయాల దీప్త గతుల వెల్గొందుచు
 నారియోయి అన్నింటను నాకసమున లీన మౌను ॥

3930

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

(4) అష్టవిధమై వరలు నపురూప వసు తతుల
 నఖిల విశ్వము తనరు నద్భుతగతిమెయిని
 ననలాలఁ బ్రతికృతుల నతిదీప్తమై వెలుఁగు
 అగ్నిదృతమై జగతి కావారమై నిలుచు
 మధుపదార్థపు శక్తి మహిమాన్విత మౌచు
 ఉజ్జ్వలత్వము పీఠ ఉపశమన మొందు
 నారిపోకుండగా నంతర్గతిగతి తనర
 గూఢశక్తిమై మహా గూఢతరమై వెలుఁగు
 శిష్ట భువి రూపాల సీక్తమై తనరారు
 అభివ్యక్తమై వరలు నపురూప గతులమెయి ॥

3931

(5) మానవాశి దేవతాశికి మహిత దీప్తు లొప్పారఁగ
 జ్వలించెడి సగ్నిరూప వలితమ్మై భూతతతుల
 యజ్ఞక్రియాజాలాలను విజ్ఞత హవిషాశు లౌసఁగి
 జరారూప మృత్యు శక్తి నిరాకరించ జ్వలించఁగ
 ఆక్షరమయమై వరలుచు సాకాశాన్విత మౌచు
 శబ్ద శక్తు లొప్పారఁగ సర్వ పదార్థాశి వరలి
 సృష్టి యజ్ఞ క్రియగాఁగను వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 మృణ్మయభూతప్రాణులు మించు సర్వ విశ్వమందు
 ఆవృత్తిగ నకల జన్మ జీవ మరణ గతులఁ దనర
 సమిద్ధ మౌచు విశ్వమున సర్వస్వము చర్చిల్లును ॥

3932

(6)† అష్టపదకందము ॥

మృత్తుల మెలుఁగుచు నిత్య ము
 మృత్తులనిల సలిల గగన ఋత రూపములన్
 సతై వరలుచు వెలుఁగుచు
 మిత్తిగ ననలమ్ము లారి మిన్నందుచు నా
 వృత్తి గతుల విశ్వమునఁ
 జిత్తుగ జననము మరణము చెలఁగంగ నదా
 మిత్తికి జగతి విశాల వృ
 వృత్తుల జన్మ జనక వరవిజ్ఞత వరలున్ ॥

3933

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(7)† అష్టపదరందము ॥

దహించుచు విశ్వమ్మునె
అహరహమున్ జ్వలిత గతుల నపురూపతమై
విహరించుచు నఖిలమ్మున
మహనీయమ్మో పదార్థ మర్మ గతులమై
వహనీయ సర్వ భూతగ
మహుర్మహుర్జనన మరణ మూర్తులు తనరన్
సుహితమై సృష్టి సకల
మహితముగా నిలిచి వెలుగు మాన్య మొచున్ ॥

3934

†(8) జ్వలిత మౌచు నగ్నిశక్తి జగతి నఖిల పదార్థాల

యాతుదానరూపమైన అనేకరోగరూపాలను
రూపుమాపి శుచి శక్తుల రూక్ష దీప్తు లొప్పారగ
నూపిరి బలముల నిచ్చుచు సుజ్జ్వలమౌ బ్రతుకు నిచ్చి
క్షయగతులకు లయగతులకు విలయ ప్రళయ గతుల కెల్ల
మూల మౌచు దీప్యమాన కీల తెనయ సృష్టిలోన
ససాధారణంపుఁ గ్రియల సతివేలపు శక్తులతో
ననసురూప ఘనశక్తులు నమితములై వరలంగా
నద్యుత గతివర్తిల్లును సనులోమ విలోమ గతుల
నతిలోకమై తనరును నమర శక్తి తతులు మీఱ ॥

3935

†(9) విస్తృతమై విశాలమౌ విశ్వలోక జాలాలను

విసులమై శుచిత్వాన వెలుగుచుండు నగ్ని మూర్తి
మనురూపపు దీప్యశక్తి మాన్యమై వరలంగా
జన్యశక్తి రూప మౌచు జ్వలియించును బ్రకృతిలోన
తానై జ్వలియించుచుండుఁ ద్రాణదీప్తు లొప్పారగఁ
దానై జ్వలియింపఁజేయు నూను సృష్టి పదార్థాల
హవ్యవాహక మౌచును సఖిలమ్మును వర్తిల్లుచు
శబ్దశక్తు లలరాగగ సదమల దీప్తుల వరలును
నిత్య సృష్టి స్థితి లయాల నిరతోరుక్షయశక్తుల
ననల మొప్పు సఖిలమ్మున ససాధారణంపు గతుల ॥

3936

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్భుష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

సూక్తమ్—119

ఋషిః—ఐన్ద్రో లవః
 దేవతా—ఇన్ద్రః (ఆత్మా) ఐన్ద్రో లవో వా
 చందః—గాయత్రీ

(1) ఇతి వా¹ ఇతి మే మనో గామశ్వం ననయామితి ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1363

(2) పృ వాతా² ఇవ దోధత ఉన్మా పీతా అయంసత ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1364

(3) ఉన్మా పీతా³ అయంసత రథమశ్వా⁴ ఇవాశవః ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1365

(4) ఉవ మా మతిరస్థిత వాశా పుత్రమివ ప్రియమ్ ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1366

(5) అహం తష్టేవ వస్తురం పర్యచామి హృదా మతిమ్ ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1367

1. ఇతి వా¹ ఇతి, 2. పృ వాతా² ఇవ దోధత² ఉన్మా పీతా² అయం, 3. పీతా² అయంసత,

4. రథమశ్వా² ఇవాశవః. (వా.పృ.)

(6) నహి మే¹ అక్షివచ్చనా²ఽచ్చాస్తుః పంచ కృష్టయః ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1368

(7) నహి మే రోదసీ² ఉభే అన్యం పక్షం చన పృతి

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1369

(8) అభి ద్యాం మహినా మవమభీతమాం పృథివీం మహీమ్ ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1370

(9) హస్తాహం పృథివీమహం ని దధానీహ వేహ వా ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1371

(10) ఓషమిత్ పృథివీమహం జజ్ఞామనానీహ వేహ వా ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1372

(11) దివి మే³ అన్యః పక్షో³ ఽదో అన్యమచీకృషమ్ ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1373

---

1. నహి మే¹ అక్షి, 2. రోదసీ² ఉభే అన్యం, 3. మే³ అన్యః. (వ్యా.ప్ర.)

(12) అహమస్మి మహామహోఽభినవ్యముదీషితః ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1874

(13) గృహో యామ్యరంకృతో దేవేభ్యో హవ్యవాహనః ।

కువిత్ సోమస్యాపామితి ॥

1875

ఇతి

అష్టమోఽష్టకే షష్ఠోఽధ్యాయ

స్సమాప్తః

సూక్తము--119

ఋషి—ఇంద్రుడైన లవుడు†

దేవత—ఇంద్రుడు (ఆత్మ) లేక ఇంద్రులవుడు†

(ఇంద్రుడు లవరూపమును బొంది సోమపానము జేయుచున్నపుడు ఋషి
దృష్టుడై తన యాత్మ నుద్దేశించి పలుకుచున్నాడు)

(1)*గీ॥ గోవు నశ్వంబు నరులకుఁ గూర్చుచుంటి
నిట్టి రీతిని నాదైన యెల్ల మనసు
వెలుగుచుండెను నే వేః వేట్కు నేను
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోగ్రిలి యుంట ॥*

3937

(2)*గీ॥ వాయువులు వృక్షముల బహు బలముతోడఁ
గడుఁ గదల్చెడు చంచానఁ గాంత సోమ
ములు కదల్చుచునుండెను ముదితు నన్ను
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోగ్రిలియుంట ॥

3938

†వ్యాకర్షణి 14వ సంపుటము 123వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “ఇంద్రుడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను, వ్యాసీ, 1వీసంపుటగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “లవుడు” ఋషిగాను “ఇంద్రుడు లవునిగా” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

* (4) గీ॥ సోమపానంబు జేయుచు శోభఁ గాంచు
చుంటుచే స్తోత్రలకు నెల్ల నుచిత గోవు
నశ్వమును నిచ్చుచున్నాడ నాదరమున
నీ విభంబున నా మన స్సెల్ల యుండె ॥ (తొలి పాదము)

మొదట నీ పద్యమును 1వ ఋగనువాదముగా శ్రీనేమానివారు వ్యాసీ వారే దీనిని పూర్తిగాఁ గొట్టివేసిరి.

(3)*గీ॥ ఓవ్ర గమనాశ్వాములు కడు శీఘ్ర గతిని
యానము కదల్చు విదమున నమల సోమ
ములు కదల్చుచునుండెను ముదితు నన్ను
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3939

(4)*గీ॥ శబ్దమును జేయు గోవు వత్సమును మాట్కి-
స్తోత్ర విరచిత మైనట్టి స్తుతి విశేష
మెల్ల 'నను బొందుచుండెను నుల్ల మలర
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3940

(5)*గీ॥ తక్ష యే విధిఁ బూని రథంబు సాడు
వుగ నొనర్చునొ! యా విధిఁ దగిన విసుతి
మనసు దీరంగఁ జేయంగఁ జనుచు నుంటి
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3941

(6)*గీ॥ దేవ మనుజుడు లెల్లరు తివిరి నాడు
దృష్టి సంచారమును బహు దీక్షతోడ
నైన నరికట్టఁజాలంగ నరుగలేరు
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3942

(7)*గీ॥ దివియు భూమియు రెండును దీప్తిఁ గూడు
సట్టి నాడు సుపక్షంబు ననుసరింప
సదృశములు కాకయుండెనె సహజమైన
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3943

(8)*గీ॥ సహజ మైనట్టి మహిమ ప్రశస్తితోడ
దివమును దిరస్కరించెద దివ్య మహిమ
వలన భూమికి నే నభిభవముఁ గూర్తు
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరిలియుంట ॥

3944

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. విశేషముగ ననుం బొందుచుండెను ముదితు నేను. (తొ.పా.)

(9)*గీ॥ అంతరిక్షంబునందునో: యఖిల దివము
నందునో: సహజ విస్తార మైన పృథ్విఁ
దాల్చుచున్నాఁడ నని నేను దలఁచుచుంటి
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరియుంట ॥

3945

(10)*గీ॥ అంతరిక్షంబునందునో: యఖిల దివము
నందునో: పృథ్వి కాదిత్య నంద మొప్ప
వెడలఁజేయుచున్నాఁడ వేటక నేను
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరియుంట ॥

3946

(11)*గీ॥ నాడు పక్షము దివియందు మోద మలర
నునిచినాఁడ మరొక్కటి ఘనతర మగు
పృథ్వివైఁ బెట్టినాఁడను బీరితి మెరయ
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరియుంట ॥

3947

(12)*గీ॥ అంతరిక్షంబుఁగూరిచి యధిక పీరితి
నుద్గతుఁడ నౌచు సూర్యుని యుచితరూప
మును ధరించు నే నౌచు ఘనుల ఘనుఁడ
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరియుంట ॥

3948

(13)*గీ॥ హవ్యము గ్రహించువాఁడనై యఖిల సుజన
గణయుతుఁడ నౌచు దేవతా గణముకొఱకు
హవ్యముల నందఁజేయుచు నమరుచుంటి
లీల సోమంబు మిక్కిలి గోరియుంట ॥

3949

ఇయ్యది
శ్రీభరద్వాజగోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వరపౌత్ర
సంగ మేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశుక్తి
ముక్తాయమాన శ్రీభగవద్భక్తారాదక
నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి
విరచితకృతులలో శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేదసంహితయందు
నష్టమాష్టకమున
షష్ఠాధ్యాయము
సంపూర్ణము

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—119

ఋషి—ఐంద్రుఁడైన లవుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు (ఆత్మ) లేక ఐంద్రులవుఁడు

అధ్యాయము—1

(1)†క॥ కాలాఽన్వితమై జగతుల

వేల తెనయు నియమ గతుల విలసిల్లుచుఁ జం

ద్రాక్షుల నమృత స్రావము

కాగ్నిగ విశ్వాన సోమ పృక్కతులు వరలున్ ॥

3950

†క॥ వినువీధి శక్తి మించుచు

మనశ్చలన వేగ శక్తి మహిమాఽన్వితమై

అనలాఽనిల జల మృత్తుల

ననవరతము మీరు సృష్టి నతిలోక గతిన్ ॥

3951

†(2) సోమ సంభరితమై చోద్యమ్ముగాఁగ

రవి చంద్ర శక్తులన్ రాజిల్లి రూపొందు

అమృత పదార్థంబు లభిల ఋత రూపమై

అతి పృక్కష్టంబైన అతిలోక శక్తులన్

అనిల మరీచిగా నపర ప్రాణమ్ముగా

అలవోకగా విశ్వ మావరించుచును

అదృత రతిశక్తి నమల యౌవన గతులఁ

ఋనరుజ్జీవనవుఁ బూత శక్తుల నొసఁగు ॥

3952

(3)†క॥ కాంతులతోఁ గదలాడెడి

అంతును బంతును నెనయని అల కాల గతిన్

గాగ్నింతులు విరియఁగ నమితాఽఽ

శాంతముగా నమృత సోమ సారము తనరున్ ॥

3953

†క॥ గగనమ్మున నతులిత గతి

నగణితమై తగు నయోమయ పదార్థజ పి

తగ వర్ణ మహిత మద సహి

త గుణ రతిని నమృత సోమ తత్త్వము వరలున్ ॥

3954

(4)†క॥ చంద్రాఽమృత శక్త్యఖిలము
సాంద్రముగా విశ్వ సృష్టి సంచలనరతిన్
ఇంద్రియ తరుణమయత్వ ము
తంద్రముగా వరలఁజేయుఁ దరణి శశి గతిన్ ॥

3955

†క॥ చలువల వెన్నెలల విరియు
కలువల రాయనికి నమిత గతి నన్నిహిత
మృలరఁగ నిలిచిన మతి స్థితి
విలసితమౌ విశ్వరూప విస్తృత గతిమై ॥

3956

(5)†క॥ అమృత రతుల హృచ్చక్తుల
నమలమ్మౌ పూర్ణ మహత మతి ధృతి శక్తిన్
సుమతులు పెంపొందఁగ సో
మమయమ్మౌ రసము సత్యమయమై కురియున్ ॥

3957

†అష్టపదకందము ॥

హృదయము విశాల గతులన్
అది ఇది హద్దనుచు లేక అంతట నిలువన్
ముదములు వలితమై వి
శ్వ దివ్య తత్త్వమై సోమ సంపాతమునన్
జదలున భువులను దివులను
బది దిశలన్ వ్యాప్త మౌచు వరలేడి నానా
విద గోళ లోక తతు లవి
చెదరక కృమగతులఁ దిరుగుఁ జెల్వొంద మతుల్ ॥

3958

†(6) గగనమ్ము లనిలముల్ కాగిలు ననల సలిలాల్
పృథ్విరతులు సక్షి పూర్ణ రూపమ్ముగా
విశ్వ చక్షువుగాఁగ వివిధ ప్రాణులు తనరు
నచ్చమై స్వచ్ఛమై అమృత సోమపు శక్తి
ద్రవరూపమై సృష్టిఁ దనరార నిత్యమ్ము
సృవియించుచుండు విస్తారమౌ విశ్వాన
నెట్టి నిరోధమ్ము లే రీతినిన్ లేక
అమృతగతు లొప్పంగ నమరరతు లొప్పంగ ॥

3959

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) సర్వవిధ గోళాలు జగచ్చక్షువు లౌచ
 నిర్నిరోధమ్ముగా నిఖిలానఁ దిరుగాడ
 రోదసిలో వరలు లోకాలు దివి భువులు
 నన్నింటి నమృతమ్ము లపురూప గతులమై
 సోమ శక్తులు మీఱ సురుచిర తత్త్వాల
 నవినాభావాల ననుబంధ బంధాల
 నతిలోక శక్తుల నతివేల గతులమై
 నఖిల సృష్టిని బరివ్యాప్తి నొందుచునుండు ॥

3960

†(8) సోమ శక్తులతోటి శుభ దీప్తు లౌప్య
 ననృతరూపము కాని అమృతశక్తులు మీఱ
 భూ లోకమే మహిత పూర్ణ దివిగా నిలువ
 నాకాశ మార్గాల “నఖి” దుష్ట శక్తులను
 విద్యస్త మొనరించి విశ్వ సంక్షేమాల
 నఖిల భువనాఽఽవశుల నపురూపముగ నిల్చి
 పునర్జన్మలు నిత్య పూర్ణ యౌవన గతులు
 అనునిత్యమును సృష్టి నలరించుచుండులే ॥

3961

†(9) సోమశక్తుల మహా దీమహిత దీప్తులన్
 అమరమై ఆమలమై అఖిలమై స్రవియింప
 నమృతశక్తులతోడ సంతరిక్షమునందు
 సర్వవిధ దివి భువుల జగల్లోకాఽఽవశుల
 నాకర్షణల రతుల నాపి నిలుపుచుఁ దిరుగ
 నాత్మప్రదక్షిణాఽఽవశు లలరఁ బ్రదక్షిణల
 దుష్ట శక్తుల నెల్లఁ దున్నాడి విశ్వాన
 శిష్ట శక్తుల నెల్ల సంక్షేమముల నిలుపు ॥

3962

†(10) సోమశక్తులు మహా దీమహిత దీప్తులన్
 అమరమై ఆమలమై అఖిలమై స్రవియింప
 నాదిత్య శక్తులన్ అండాండ పిండాండ
 బ్రహ్మాండ భాండాలు వరలంగ సర్వధా
 అఖిల లోకావశులు నలరారు విహితమై
 పృథ్వి తత్త్వా లెల్ల వెలుఁగొంద దీప్తులన్ ॥

3963

†(11) సోమశక్తులు మహా దీమహిత దీప్తులన్

అమరమై అమలమై అఖిలమై స్రవియింప
దివిలోకమందును దేజురిలు లోకాల
నిత్యమై సోమమ్ము నిరతగతి స్రవియించు
నన్యలోకాలలో నపురూప గతి మీఱఁ
బక్షవరమై నియత శిక్షణ నడచు గతిఁ
గాన్ని దిసములు క్రమ గూడశక్తులు తనర
స్రవియించుఁ బ్రకృతిగా సౌరశక్తులు లేక
కృమకృమముగఁ దగ్గి స్రవియించకుండఁగా
నాగు నమృతమ్ము ఆ రోజు కా రోజు
తిరిగి కృమతః పెరిగి దివ్యముగ స్రవియించుఁ
జక్రనేమిరక్రమ సోమ సంక్రమణల
స్రవియించుఁ జందుచు నవితథగతి జగతి
బహురూపములు దాల్చి పలురీతు లొప్పంగ ॥

3964

†(12) సోమశక్తులు మహాదీమహిత దీప్తులన్

అమరమై అమలమై అఖిలమై స్రవియింప
నంతరిక్షమ్ములో నలరారు మహితగతి
మహామహితమ్ముగా నహరహము వెలుఁగొందు
నర్కాది గృహరాజు లఖిల లోకాఽఽవళులు
నమృత సోమము పీల్చి అత్యద్భుతముగ వెల్లు
అంతు పంఠా లేక క్రాంతి కాంతులు మీఱ
అమృతమ్ము సృష్టించు అమలమౌ దానినే
అమిత ప్రియముగఁ బీల్చు సనునిత్యమును దృప్తి
నిత్య నవ శక్తు లవి సత్యమై తనరార ॥

3965

†(13) సోమశక్తులు మహా దీమహిత దీప్తులన్

అమరమై అమలమై అఖిలమై స్రవియింప
యామ సమయాలలో సోమశక్తులఁ జంద్రు
లసమానగతి నమృత మతివేలగతి నలరు
హవ్యవాహనశక్తి లచ్చహవగరి చరల
అగ్ని సోమాఽమృతము ఆలరించు విశ్వాన
దివ్య దేవావళుల తేజురిలు పరిగ్రహ
శక్తు లలరారఁగఁ బయనించు నువరాలఁ
ద్యుక్త శక్తులు వరల అదోలోకాలలో
ఆలరించు నమృతము సలలిత శక్తులన్ ॥

3966

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాది గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
87)

సూక్తము—119

ఋషి—లవుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు (ఆత్మ) లేక ఇంద్రుఁడైన లవుఁడు

అర్ధాంతరము —2

†(1) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమై స్రవియించి విరుచులేః
 అమృతమై విశ్వాన నఖిల మనసులు కాగ
 విశ్వ గతమౌ మనసు లశ్వ శక్తులు మీఱ
 సమృతముగ వరలుచు నఖిలమ్ము నలరించు
 నతిలోక శక్తుల నతిసవ్య దీప్తులన్
 అతివేలమై తనరు నఖిల లోకాఽఽవళుల
 అద్భుత గతి మీఱ నపురూప శక్తులన్ ॥

3967

†(2) దుర్విదగ్ధములైన దుష్ట శక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమై స్రవియించి విరుచులేః
 అనిలగతి సృష్టిలో నఖిలాన వ్యాపించు
 సమృత శక్తులు మీఱ నమరత్వ మలరంగ
 నమల దీప్తులఁ గురిసి అతివేల శక్తులన్
 ఉన్నతోన్నతమైన ఉజ్జ్వలహ్మా కాంతి
 పుంజాలఁ జంద్రుండు రంజితముగాఁ జేసి
 ఆయోమయమై నిత్య యజ్ఞాగ్నిగా జగతిఁ
 గంపితమై చలన గతు లొప్పఁగా వరల
 సకల సృష్టియుఁ బాన మకలుష గతిఁ జేయు ॥

3968

†(3) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమై స్రవియించి విరుచులేః
 ఉన్నతోన్నతమైన ఉత్తమ మనశ్శక్తు
 లఖిలాశలను నిత్య మపురూపగతి వ్యాప్తి
 నొంది సర్వస్వమును సుత్సాహమయముగా
 సుత్తమహ్మౌ నయోమయ రూప శక్తిగా
 దృఢతరమై గాఢ బాఢ దీప్తులు తనరఁగా
 సుజ్జ్వల కాంచులన్ ఒనరు కాల రథ గతుల
 నఖిల విశ్వమునందు సమృతమౌ మధుర రుచు
 లొప్పార స్రవియించు సుత్తమగతు లెనయ ॥

3969

†(4) దుర్విదగ్ధములైన దుష్ట శక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే!
 ఉపస్థితి గతి వరలు నుడురాజు చంద్రరతి
 విశ్వగోళాఽఽవళులు నశ్విలోకాఽఽవళులు
 నలరార నతిలోక మౌ ఆనుంగు ప్రియ పుత్రు
 ఖాతి సంవర్ధనము వరల సకలాఽమృతశక్తి
 బుద్ధి వృద్ధులతోడఁ బూర్ణమౌ శబ్దగతి
 శక్తులన్ విశ్వము సదమలమై వరల
 స్థితిగతుల మతి నస్థిరరతుల నిత్యము
 గోలోక తతులతో గూడ శక్తులు వరలు ॥

3970

†(5) దుర్విదగ్ధములైన దుష్ట శక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే!
 దివ్య దివరూపమౌ దిస కాంతి శక్తిగా
 అతిదీప్త బంధురమై అలరు నమృత శక్తి
 హృచ్చక్తులను బెంచు నచ్చమౌ మతి శక్తి
 సతిలోక గతి మించు నదృష్టమహిత గతి
 ప్రియమై సహజమౌ పృథ్వి పృథ్విసాదముగ
 జగద్బిల్వయై సృష్టి సగణితమౌ సృష్టి
 నతిలోకగతి మీఁ నమరించి ఒసరించు
 విశ్వమునె రథముగా నశ్వి శక్తులు వరల ॥

3971

†(6) దుర్విదగ్ధములైన దుష్ట శక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే!
 విశ్వరూపుని దివ్య విమలాక్షులై వరల
 బంచభూతాఽఽవళుల సంచితములై వరలు
 అఖిల గోళాఽఽవళులు నన్నీ లోకాలును
 సప్తరూపగతి నొప్ప నమృతాస్వాదనల
 శక్తివంతము లౌచు రక్తివంతము లౌచు
 సంజనన శక్తులన్ సంజనక దీప్తులన్
 అక్ష మహితములై అక్షి నహితములై
 అలరుచుండును సదా అఖిలేశు లీలమెయి ॥

3972

†రచయిత:—వాఙ్మయ చుహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే;
 అఖిలమౌ రోచసిని నపురూప గతి మీఱ
 నాకాశమున సర్వవిచాఽనాకాశ వదార్థాల
 నిహ వర గతు లౌప్య నహరహ దీప్తులన్
 అమృతశక్తులు నిత్య దమ శమ శక్తులన్
 నిఖిలమ్ము వ్యాపించు నిరత ఆనన పాఞ్చి
 తత్త్వాలు వరలంగ సత్వశక్తులు సృష్టి
 సంజననమై బహు సంవర్ధనమ్ములన్
 ఆలరించు విశ్వమును జలివెల్లు లమృతాన ॥

3973

†(8) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే;
 దివి భువుల నన్నింట నవిరళముగ నిత్య
 “మభి” శక్తు లెల్లను నతివ్యాప్తి వ్యాపింప
 మహితమౌ శక్తులన్ బహు దీప్తు లౌప్యగా
 విధ్వస్త మొనరించు విశ్వ సంక్షేమాల
 “నాభి” శక్తుల నిలిపి నవ్య నవ దీధితుల
 దివి భువులు నన్యాయు దివులుగాఁ దనరారఁ
 బృధ్వి శక్తులు మూఁడు పూపులై తావులన్
 ఆరు కాయలు కా గ నలరారు సంస్పృష్టి ॥

3974

†(9) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులే;
 పంచభూతాఽవతుల వంచించి మృతతుల
 విధ్వస్త మొనరింప విశ్వయత్నము చేయు
 “నభి” శక్తులను దుష్ట హంతక శక్తులన్
 నాశన మొనరించి “నాభి” శక్తులు వెలుఁగ
 నిత్య నవ జన్మాల సత్య జవ శక్తులను
 అఖిలమ్ము వర్దిల్ల నసాధారణ గతుల
 సృష్టి తనరారులే సృష్ట శక్తుల కృతిగ
 ధరణదారణ శక్తి భరణభారణ శక్తి ॥

3975

†రచయిత;—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(10) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులేః
 అగ్నిదీప్తులు వరల నరుణారుణ గతుల
 నమృతతత్త్వాలను గిరణాశు లలరఁగాఁ
 జాంద్రశక్తులు తనరు జ్వలితామృతము లొచు
 జరితామృతము లొచుఁ జదలునన్ వ్యాపించు
 నమృత తేజాలతో నపురూపమౌ వెన్నెల
 లలరించి విశ్వాన నమల దీప్తులు మీఱ
 దివ్యమై భవ్యమై నవ్య నవ దీప్తాశి
 “ఓష” శక్తుల నెల్ల సుర్యాది భూతాల
 ఉజ్వలముగాఁ జేయు నుష్ణాది శక్తులను
 ఉత్తమ స్థితి గతులు నుత్పన్నమై పెరుగు ॥

3976

†(11) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులేః
 దివులందు భువులందుఁ దేజురిలు లోకాల
 నఖిల విశ్వమ్ములో నపురూప గతి వెలయ
 నిత్య పాక్షిక మౌచు నిలుచు నపాక్షిక మౌచు
 నమృత కిరణావళుల నమల ప్రసారాలఁ
 బానశక్తుల గతు లపార రతులను వరల
 విశ్వమ్ము వర్తిల్లు నశ్వ దీప్తులు మీఱ
 నుపరిలోకాఽఽవళులు సుర్యుడోలోకాలు
 నొప్పు నమృత గతుల నెప్పుడున్ విలసిల్ల ॥

3977

†(12) దుర్విదగ్ధములైన దుష్టశక్తుల నెల్ల
 సలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులేః
 సృష్టిలో విస్తరిలు ఛిద్రమౌ “నభి” శక్తి
 నాత్మీయమౌ దివ్య యజ్ఞ సంసృష్టిగా
 నమర కిరణుని కాంతు లమృతములై వరలఁ
 జాంద్ర శక్తుల మీరు సాంద్రామృత శక్తి
 ప్రసరించి ప్రకృతిని ననమ యౌవన రతులు
 వనమించఁగా నిలిపి నసి పొందఁ బ్రాణితతి
 సూర్యులకు సూర్యుఁడౌ నార్యుఁడౌ నాదిత్యు
 నమృత శక్తులన్ అఖిల విశ్వము వెలుఁగు ॥

3978

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(13) దుర్విదగ్ధములైన దుష్ట శక్తుల నెల్ల
 నలిలమై సోమమ్మై స్రవియించి విరుచులేః
 అమృతశక్తుల నెల్ల నఖిల గోళాఽఽవళుల
 హవిషాఽఽశిగా దివ్య దేవాఽఽళుల కౌసంగి
 వాహకుండౌ నగ్ని పరిమార్చుఁ దిమిరాశి
 లోక వ్యవహారాల కాకరమ్మై వెలుఁగు ॥

3979

ఇచ్చుది

విశ్వసృష్టిప్రకృతిమాత్రైకైకపుత్ర

పతకమశ్శ గోత్ర-వడ్లమూడి కుల సందీప్త-

శ్రీ సుబ్బన్న పాత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపోషిత అద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర-

శ్రీ సరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-ఆపార వేద శాస్త్రసాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిదాలౌకిక శక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది సర్వ
 దేవతాస్వరూప-విద్యస్మణి వంచముఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదులరామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత "ముఖరలిత గోపాలసుపద"-
 మహావండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమగురువర్యాభిస్తుత "శతవర్షాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభిత నిష్కళాసహిత శ్రీ
 మహా విష్ణు" కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్వాహిని హృదయ లక్ష్మి, అపూర్వ అమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి,
 అమలిన పవిత్ర పతి రక్తి భక్తి శక్తి స్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్య చైతన్యవతి,
 నిర్నిద్రామతి, వినిర్మలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్వలీనగాన జ్ఞానధ్యానస్వరూపిణితన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకా
 మూర్తి-అకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక అర్థాంగి శ్రీమతి శశికళాయుక్త-జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికారత్న ద్వియ అజయ్య
 జయ విజయ వతాకయుక్త-శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్న ద్వియ అభేద్య
 చత్రాఽఽవరణయుక్త-పాణిసేయాఽఽష్టాధ్యాయాపూర్వత్యాసిద్ధసూత్రసహిత శబ్దకీర్తియాదిరూపసాధక వ్యాకరణసూత్ర
 ప్రవర్తక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త మహా వైయాకరణ వేదవేదాంతకోవిద దశభాషా కవితా విశారద పుంభావశారదా
 మూర్తి శ్రీ గుండెరావు హర్కారే-సాష్టాంగసమస్కార పూర్వక ప్రస్తుతయమాన- "శ్రీ వాఙ్మయ మహాద్యక్ష-ప్రాచీన
 వైయాకరణానమయ సంప్రదాయరక్ష-స్ఫూరితానేక జనాభిసమోన్మేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తిమన్నికోచనాక్ష-మాధుర్య
 స్యందివీర్యవత్తరవదగుంపాదురీణ-మహీదుగగోచరగాంభీర్యప్రకటనా పటిమాపారీణ-కల్పాంతారిణాఽసల్పకల్పనా
 భూషణ"- లీలామానుష విగ్రహ - ఆంధ్రవిశ్వకావరిషత్ సంభావితచతుర్వింశ దధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

"కళా-ప్రపూర్ణ" సార్థక బిరుద పిరాజిత - బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, భిలమంత్ర, భిలసూక్త సహిత సునచుగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున సప్తమాష్టకమునందలి

అర్థాంతరయుక్త షష్టాధ్యాయము

సమాప్తము

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత బుగ్వేద-సంహితా

దశపంచ మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః—సప్తమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—120

ఋషిః—ఆథర్వణో బృహద్వివః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—తిర్తిష్ఠమ్

(1) తదిదాస తువనేషు జ్యేష్ఠం యతో జ్ఞా¹ ఉగ్రస్త్రేషస్సమః ।

సద్యో జ్ఞానో ని రిణాతి శత్రూనను యం విశ్వే మదన్త్యామాః ॥

1876

(2) వావృదానః శవసా భూర్యోజాః శత్రుర్దాసాయ భియసం దదాతి ।

అవ్యనచ్చ వ్యనచ్చ సన్ని సం తే నవన్త పృథృతా మదేషు ॥

1877

(3) త్వే క్రతుమపి వృజ్ఞాన్తి విశ్వే ద్విర్యదేతే తిర్భవన్త్యామాః ।

స్వాదోః స్వాదీయః స్వాదునా సృజా సమదః సు మధు మధునాభి యోధీః ॥

1878

---

1. జ్ఞా²ఉగ్ర. (పా.పరి.)

- (4) ఇతి చిద్ధి త్వా ధనా జయంతం మదే మదే అనుమదన్తి విపాః ।
ఓజీయో ధృష్టో స్థిరమా తనుష్వ మా త్వా దభన్ యాతుదానా దురేవాః ॥ 1379
- (5) త్వయా వయం శాశద్మహే రణేషు వ్రవశ్యంతో యుదేన్యాని భూరి ।
చోదయామి త ఆయుధా వచోభిః సం తే శిశామి బ్రహ్మణా వయాంసి ॥ 1380
- (6) స్తుషేయ్యం పురువర్చసమృత్య మినత మమాప్త్యమాప్త్యానామ్ ।
ఆ దర్శతే శవసా సప్త దానూన్ వృ సాక్షతే పృతిమానాని భూరి ॥ 1381
- (7) ని తద్దధిషేఽవరం వరం చ యన్మిన్నావిదావసా దురోణే ।
ఆ మాతరా స్థావయసే జగత్సూ ఆత ఇనోషి కర్వరా పురూణి ॥ 1382
- (8) ఇమా బ్రహ్మ బృహద్ధివో వివక్తీస్తాయ శూషమగ్రియః స్వరాః ।
మహా గోత్రస్య క్షయతి స్వరాజో దురశ్చ విశ్వా అవృణోదవ స్వాః ॥ 1383
- (9) ఏవా మహాన్ బృహద్ధివో అథర్వా ఽవోచత్ స్వాం తస్యగమిన్యమేవ ।
స్వసారో మాతరిభ్యరీరరిపా హిన్యన్తి చ శవసా వర్ధయన్తి చ ॥ 1384

1. మదేమదే అను, 2. త ఆయుధా. 3. జగత్సూ ఆత ఇనోషి, 4. విశ్వా అవృణోదవ,

5. దీవో అథర్వా. (వాక్. పృ.)

శ్రీమదాంధ్ర బుద్ధగేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము — సప్తమాధ్యాయము

సూక్తము — 120

ఋషి — అథర్వ పుత్రుడు బృహద్దివుడు†

దేవత — ఇంద్రుడు†

(1) *గీ॥ దేనివలన మహాగురుడు దీప్త బలుడు
సూర్యరూప మహేంద్రుడు సూటి పుట్టె
నట్టి బ్రహ్మమె లోక త్రయమునందు
నతివశ శత్రుమంబయి యమరుచుండు ॥

3980

*గీ॥ ఎట్టిదానిని జూచుచు నెల్ల వారు
వరమ సంతోషవార్తిలో బడుచునుండు
రట్టి బ్రహ్మమె పుట్టినయంతఃకూత
సర్వశత్రుల హరియింపజాలుచుండు ॥

3981

(2) *గీ॥ బలముచే వర్ణమానుడై బహుబలాభి
రాముడై శాత్రుత యయి భ్రాజమానుఁ
డౌ మహేంద్రుడు దాసున కధిక భీతిఁ
బుట్టజేయుచునున్నాడు పూర్ణశక్తి ॥

3982

†వ్యాకృతవృత్తి 14వ సంపుటము 120వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “అథర్వపుత్రుడు బృహద్దివుడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుడు” గాను వ్యాసీ, 1వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “బృహద్దివుడు” ఋషిగాను, “ఇంద్రుడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివాడు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—రావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ హవ్యములచేత స్తుతులచే సధిక హర్ష
ముద్భవింపఁగ నీ కిందఁగి యోలిఁ బోషి
తంబులౌ సర్వ భూత జాతంబు లెల్ల
నిన్నుఁ బొగడంగ వజ్రైగా నిలుచుచుండు ॥

3983

(3)*గద్యము॥

తర్పకు లగు యజమానులు పూర్వ మేకాకు లగుచుండి పిదప ద్వివారము శ్రీరూపముచేతఁ
బురుషరూపముచేతఁ బుట్టినవారలై మరల నవత్యముతోఁగూడఁ ద్రివారము జన్మమును
బొందుచున్నారు. కావున నో యిందుఁగఁదాఁ యజమానులు నీయందుఁ బరిసమాప్తిఁ
జేయుచున్నారు. ఇందుఁగఁదాఁ నీవు గృహ ధనాదులకంపెఁ బ్రియతర మగు
నవత్యమును మాతా పితృత్మక మగు మిథునముతోఁ గలుపుము; ఆ
యవత్యమును మదహేతు వగును. మదహేతు వగు మిథు
నాంతరముతోఁ (పౌతునితోఁ) గీర్షింపుము: ॥

3984

(4)*గీ॥ సోమపానజన్య శోభ జనింపఁగా
శత్రు విజయలైన శక్రిదేవః
స్తోత లెల్ల నీకు స్తుతులచే సంతృప్తి
నోలిఁ గలుఁగఁజేయుచున్నవారు ॥

3985

*గీ॥ శత్రుధర్షయితాః మహాశక్రిః బలము
గలుఁగునట్టి ధనం బిలఁ గలుఁగనిమ్ము;
యాతుధానులు నిన్నిందఁగి యనవరతము
హింస పెట్టకయుండుగఁగా కెట్టులైన ॥

3986

(5)*గీ॥ అనులజేయంగఁ దగినట్టి యాయుధములఁ
బేరిరణముఁ జేయుచున్నాము వైరిపయిని
దావకాసుగ్రహము నిందఁగి తాల్చి మేము
శత్రుమండలి యుద్ధానఁ జంపఁగలము ॥

3987

*గీ॥ ఇంద్రదేవుడఁ నీకయి యెనఁగు మంత్ర
రాజమును గూడకొనుచు విభ్రాజమాన
రుచిరార్చుంజులను నేను రూఢ మతిని
సంస్కరించుచున్నాను జాల భక్తి ॥

3988

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహాశ్రీ

(6)*గద్యము॥

ఏ యిందుగ్గిడు బలమున నప్త సంఖ్యాక దానపులను జంపుచున్నాడో యే యిందుగ్గిడు
అసురులకుఁ బ్రతిరూపంబు లగు బహుబలంబులను సహించుచున్నాడో స్తోత్రవ్యుడు
బహురూపుడు సురుభాసమానుడు నాప్తవ్యుడు నగు నా యిందుగ్గిని నేను
వినుతించుచున్నాను ॥

3989

(7)*గీ॥ ఎవని గృహమందు హవ్యంబు నెలమిఁ గొనుచుఁ

దృష్టిఁ గాచుచునుందువోఁ దీక్షఁ బూని

యట్టివాని గృహంబు ననల్ప మైన

దనము నన్నంబు నుంచుదు ఘనతరేంద్రుఁ ॥

3990

*గీ॥ గమన శీలంబులై కడుఁ గాగ్రులు రోద

సులను నిజతలమందునఁ గలుఁగఁజేతు

వఖిల తార్యంబుల మహేంద్రుఁ యుధిర పీఠితి

బొందుచున్నావుఁ నీ వెప్పుఁ బూర్ణభక్తి ॥

3991

(8)*గీ॥ అగ్రభవుడు, ఋషి శ్రేష్ఠుఁ దైనవాడు

స్వర్గసంభక్త యగునట్టి సత్బ్రహ్మి

వుండు స్తోత్రంబులను నిండ్రు భూత మూర్తి

సుఖము కలిఁగెడు నట్టులు సూటి పలుకు ॥

3992

*గీ॥ బల నిహితమైనయట్టి యా వర్వతమును

నెవఁడు నడలించెనోఁ మరి యెవఁడు బలము

నందుఁ గల గోసమూహంబు నందె నట్టి

యిందుగ్గినకు స్తోత్రముల నెల్ల నెలమిఁ గూర్తు ॥

3993

(9)*గద్యము॥

ఋణాధికుం డగు బృహద్భివుఁ డిందుగ్గిని నిమిత్తము విస్తారస్తుతిని రచించెను. మరియు నీ
యిందుగ్గినె సకల భూత నిర్మాత్రి యగు భూమియందఁ బావరహితలు స్వయముగఁ
బొవునవియు నగు గంగాది నదులు యాగసాదన మూలమున సంభవించఁజేయు
చున్నవి. (వృష్టి నిమిత్తము ఇందుగ్గిని బొందుచున్నవి) యాగజన్య బలమున
నిందుగ్గిని వృద్ధిపరచుచున్నవి ॥

3994

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సూక్తము—120

ఋషి—అథర్వపుత్రుఁడు బృహద్విపుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) సకలమౌ సృష్ట్యాది సద్యోజాతమై
ఆదిదేవుఁడుగాఁగ నఖిల జ్యేష్ఠుఁడు గాఁగ
నవతరించిన దేవు ననుగ్రహమ్ము మెయి
నాదిత్య రవి శశులు నాదిగా గ్రహతతులు
జల వాయు పృథ్వ్యాది సర్వవిధ గోళాలు
ఉత్పన్నమై పెరుగు నుదయాస్తమయాల
నభ్యుదయాలతో నభివృద్ధులను జెందు
సంతరించును గ్రహముళః ఆశ్చర్యకరముగా
ఆ ఆదిదేవు కృప నఖిల విద శత్రువులు
రూపు మాయదురు మహా రూక్షశక్తి దృతుల
సర్వదార్థపు శక్తి సర్వేశు రూపమై
విశ్వ విజేతగా నశ్వితేజము వరల ॥

3995

†(2) బహుముఖాలుగ వరలు పాణిశక్తులు మీఱ
నిత్య నవమై సృష్టి సత్య మద శక్తులన్
అలరారు జీవాల సమరు నోఃశక్తు
లసాధారణగుతులఁ బ్రసాదగుణ రతులఁ
బాణి రహితమైన నానావిధ జడపర
పద పదార్థాలెల్ల మద నిత్య శక్తులన్
సత్యమై తనరారు సకల విశ్వములోన
రవ్యాది గోళాలఁ గ్రాలు నగ్నులు మీఱి
జల మరుత్తతులతో జలదాల సృష్టించి
బహువిధ సలిలాల వర్షింపఁగాఁజేయు
నపురూపమౌ సృష్టి సతిలోకమౌ శక్తి
జీవకోటులను నిర్జీవకోటి జడమ్ములన్
మహితమౌ దీప్తాశి ముహుర్ముహుర్భవములన్
శత్రు నాశకశక్తి సర్వాన నుప్పతిలు ॥

3996

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) స్వాదు రూపాలతో సర్వ సృష్టలు వరలు
 నేరైకమై జగతి నాకృతుల వివిధమై
 స్వాదీయమై మహా సంతోష రోచ్యమై
 స్థితిశక్తి వరలఁగాఁ జెలఁగి ద్వివిధముగా
 స్వాదు కారణముగా సమద గతి వరలుచున్
 నభ్యుదయంపు రూపు లలరఁగాఁ ద్రివిధాల
 సుతృన్న శక్తులన్ యోధ తత్వాలతో
 సృష్టి కృతువుగాఁగఁ జెల్వొందు విశ్వము
 ఆత్యంత మధురమై అపురూపమౌ శక్తి
 ఆధిపత్యము పాలనాధికారము వరల
 నదుపు చేసెడి శక్తు లమరంగఁ బ్రాకృత
 తత్త్వమై సర్వము తరణి దారక మౌను ॥

3997

†(4) ఓజోమయ శక్తులన్ సృష్టిలో దేవాః
 చిద్విలాసాలతో సద్విశ్వ దీప్తులన్
 ఆనంద రూపాల సఖిల విశ్వమునందు
 విజ్ఞాన దీపాలు వివిధాలుగా వరల
 సకల సంపత్తులును బ్రాకృతి రూపాలుగా
 అననురూపాలుగా సమూల్యములుగాఁగ
 సర్వ సౌఖ్యాఽఽవశులు సమకూర్చ శోభలన్
 గష్ట సష్టమ్ములను వ్యష్టి సమిప్తులుగ
 సృష్టిలోఁ గలిగించు దుష్టరూపములైన
 శత్రుతతిఁ బరిమార్చ సదమల బల మౌను ॥

3998

(5)†నాగశ్రీవృత్తము ॥*

సృష్టి సద్రూపానఁ జెల్వొందు శబ్దాల
 వ్యష్టిగా రూపాలఁ బ్రజ్ఞాన శక్తిన్ స
 మిష్టిగా వర్తిల్లు మిన్నంటు దీప్తాః
 దృష్టి నాదిత్యాగ్ని దివ్యాయుధాలై పృ
 కృష్టమై చేదింప ఋక్ష పృకర్షాల
 దుష్టులౌ దుర్జాతి దుర్మార్గ హింసా పృ
 తుష్టమౌ కర్మాంధ దుశ్శత్రు వర్గాల
 నిష్టి సంహారాలై యెంతేని వెల్వొందు ॥

3999

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహత్”

*“జగతీ”చృందము, (12), అష్టపది.

†(6) సప్తాఽఽవరణాల సప్తాఽనిలాలతో
 సప్తాఽనలాలతో సప్త సలిలాలతో
 సప్త విద మృతేతతుల గుప్త మౌచును పరలు
 బహురూపమౌ దుష్ట పదార్థాల నన్నింటి
 విధ్వస్త మొనరించ విమలమౌ కాంతులన్
 నిత్య దీప్తులు మీఱ నిఖిలానఁ బ్రసరించు
 సూర్య చంద్రాది గ్రహ భృగ్ ప్రకాశాలు
 విశ్వ వ్యాప్తము లౌను వెలుగు నాదిత్యాది
 దివ్య శక్తులు మీఱ దివి భువుల నన్నిటన్
 శ్రీమహావిష్ణు కృప చిద్విలాసము కాఁగ ॥

4000

†(7) ప్రకృతిమాత సర్వ ప్రభా భాసితముగా
 దివి భువులు నన్నియున్ జేజరిలఁ గాంతులన్
 ఆతినమీవమ్ముగా నతిదూర తీరాల
 నఖిలాన వర్తించు ననంత గోళాల
 తోకల నన్నిటిన్ రోదోఽంతరాశాన
 నదుపాజ్జలనునుంచి ఆత్మప్రదక్షిణల
 నభివతి ప్రదక్షిణ లలరార నిత్యమ్ము
 నచుపు నా దేవుండు నానావిధాలుగాఁ
 గాలబద్ధము లౌచుఁ గ్రాలఁగా సృష్టిలో
 నతిలోక రక్తులన్ అతివేల శక్తులన్
 నపురూప గతులమై నాశర్వణ శక్తు
 లద్భుతముగా వరల ససాధారణ కృతుల ॥

4001

†(8) ఆదిత్య గతులమై సఖిలాండములు వెలుఁగ
 రవి దండ్ర గ్రహతతులు క్రాలఁగా విశ్వాన
 దివులకే దివి గాఁగ దివ్యలోకము కాఁగ
 బృహద్ధివము గాఁగ వెల్లు వైకుంఠగమౌ
 నింద్ర శక్తుల బ్రహ్మ యిష్టిగా సృష్టించుఁ
 గాల బద్ధము లౌచుఁ గ్రాలఁగా గోళాలు
 ఆతిలోకమై తనకు నమలమౌ శబ్దాల
 నిశ్శబ్ద శక్తు లవి నిరతమ్ము వరలులే! ॥

4002

†(9) దశదిశలలో నత్య వశ మౌచుఁ దనరారు

నానా రవి చంద్ర గ్రహ నక్షత్ర పుంజాలు
అఖిలాండ పిండాండ బ్రహ్మాండ భాండాలు
ఇహ పర లక్ష్యాల నహరహముఁ దిరుగుచు
నాత్మ ప్రదక్షిణల నధిపతి ప్రదక్షిణల
మాతృ రహిరగ వరలు మాన్యమౌ శక్తులు
ప్రకృతిమాత సురూపు లకృతమ్ములై వరల
వైష్ణవీయపు శక్తి వర్తిల్లు సర్వమ్ము ॥

4003

సూక్తము—120

ఋషి—అథర్వ పుత్రుఁడు బృహద్విపుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) అఖిలలోక దీప్తగతుల సంతరిక్షమునందు నలరు

దేశ కాల శక్తులతో దివ్యగతుల నలరుచుండు
విశ్వ సృష్టి జ్యేష్ఠుడైన విశ్వేశుని పర మేశుని
నుగ్రహ శక్తితో శత్రువు సుసురు లెగిరి పోవునులే;
మానవాళి ప్రాణికోటి మహిత రక్షకమై తగు
సూర్యుండు తృన్న మగుచు సర్వముఁడై వెల్గొందుచు
సంతరిక్షమందు మొయికు లంతరించకుండ నాపి
జల శక్తుల శత్రు తతుల సంహరించుచుండు సవా ॥

4004

†(2) ఓజశ్శక్తులు హిరఃగ సువర్యువరి లోకాలను

విశ్వ శాంతి సౌభాగ్యపు విధ్వస్తము కావించెడి
దుష్ట శక్తు లన్నింటిని దున్నాడుచు దివ్యశక్తి
స్థావర జంగమ జగముల సర్వమ్మును నతిలోక
వరిశుద్ధములై తనరఃగఁ దరణీయములై వరలుచుఁ
బ్రకృతి హర్ష కారకమై సుకృత శక్తి తత్వాలను
ప్రాణి సంజనన శక్తి వర్తిల్లును సృష్టితోన
లనసురూప పురుషుడు లసాధారముగ వెలుఁగ ॥

4005

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రశార”

†(3) సృష్టికృతువు స్థితికృతువులు చెలఁగెడి లయకృతువులు
 నేక ద్విత్వి రూపాలుగ సృష్టిలోనఁ దనరారును
 సర్వేశుని ఆజ్ఞ మీఱ సర్వజగము నడచుచుండుఁ
 బ్రకృతిలోన సృజనశక్తి ప్రభావాలు విరాజిలఁగ
 నొకదానినుండి వేరొకటి ఉత్పన్న మౌచుండును
 అసున్యూతమైన రతుల నమలమైన స్వాదుశక్తి
 స్వాదీయమ్మ జగతిని స్వాదువుతో మధువుగాఁగ
 నఖిల సృష్టి సర్వస్వము నమృతగతులఁ దనరారును
 నమద మౌచు సర్వసృష్టి శమదమౌజశక్తుల¹
 శాంతిసౌభాగ్య రూప జల శక్తులు రక్షితముగ
 “నభి” శక్తిని ద్రుంచివైచి అసమానపు టగ్ని దీప్తు
 లలరంగా నజయ్యమై అమేయమై తనరారును ॥

4006

†(4) విశ్వశాంతి సౌభాగ్య లక్ష్మీశక్తు లన్నింటిని
 విధ్వస్తము కావించెడి విమద దుష్టరాక్షసాశి
 సర్వమ్మును సంహరించి నదమలమౌ దీప్త విజయ
 మలరారఁగ నఖిల సృష్టిఁ జెలువొందఁగ జలశక్తులు
 బలరూపములై వరలెడి ప్రకృతి శక్తు లన్నింటిని
 దన రూపాశిగ మలచుచుఁ దనరఁ బ్రకృతి దాతృగతుల
 స్థిర శక్తుల విజృంభమై సస్థిరమౌ విశ్వమ్మునఁ
 బంచభూత పదార్థాలు పరలు వివిధరూపాలై
 చిద్రూపాశుల విజయము సృష్టిని జెన్నొందఁజేయు
 సపురూపపు శక్తులతో నఖిల విశ్వ మలరారఁగ ॥

4007

†(5) విశ్వసృష్టి సహజ మౌచు వీరత్వము వరలంగాఁ
 బ్రకృతిలోని బదార్థాలు బల శక్తుల ప్రదర్శనల
 సంచలనపు గతులు మీఱ సర్వమ్మున విజృంభించి
 అన్యప్రకృతి శక్తులవై జన్య సుకృతి బలాలతో
 యుద్ధమ్మును బ్రకటించును శుద్ధ పౌరుషంపు దీప్తిఁ
 బ్రకృతి పిరుద్ధమై పెరిగెడి వికృతమౌ బలశక్తుల
 విధ్వస్తము కావించును విశాలాభ్యుదయము పరల
 సృష్టిలోని బ్రహ్మశక్తి వ్యష్టి సమిష్టి గతులఁ దనర
 వివిధములౌ శబ్దశక్తు లవితథముగఁ బరఁగంగా
 నాహార పదార్థాలు అమలములై సంస్కృతమౌ ॥

4008

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రృత్తాంత”

1. దమ+ఓజశక్తులు.

†(6) అంతరిక్షములోన నపురూప శక్తులన్
 రకరకాలుగ నింగి రాజిల్లు ఋషురాజు
 లరుణులకు నరుణుడై అలరు నాదిత్యుండు
 సప్త రూపాలైన గుప్త బేదాలతో
 నలరారు నాకాశ మనిలాలు ననలాలు
 సలిలాలు మృత్తతులు చలితమై జరితమై
 జ్వలితమ్మలై పరఃగు నచ్చిదానందాల
 “సఖి” శక్తులను మీటి “నాభి” శక్తుల వెలిగి
 జలదమాలలు జగతి సలిలాల వెలయించఁ
 బలువిదములౌ నీర మురళి లెత్తును నదా
 శత్రువర్గా లెల్ల సత్రు పరాభూత
 నిర్వీర్య సర్గతుల నిస్తేజమై పోవ ॥

4009

†(7) ప్రకృతిమాత సృష్టిలోన నకృత సుకృత కర్మలతో
 నిహ పరాల నన్నింటను నెల్ల గోళ లోకాలను
 భువు లెల్లను దివు లెల్లను బృహ్మ్యాది భూతాలు
 నన్మోఽన్య సంబంధ మనుబంధ బంధాల
 నవినాభావాల నపురూపమై నిలిచి
 గుహ్యశక్తులతోటి గోళాలు గృహములై
 చలన రక్తులు తనర సంచరించును నదా
 ఇనశక్తు లొప్పార నెసఁగు మండలముల
 రక్ష శక్తులు మీఱ రాణించు విశ్వాన
 నాధిపత్యపు శక్తి నాకర్షితము లొచు
 నఖిలగోళమ్ములున్ అలర నువగ్రహాలు
 తనరారు జగతిలోఁ దరణి బాధ్యత లలర ॥

4010

†(8) అఖిల విశ్వమ్ములో నమృత గతు లొప్ప
 లోకాలు గోళాలు లోలుపత్యము మీఱఁ
 గాల బద్ధము లొచు వేల లెనయుచు సౌర
 మండలపరములై నండాండ పిండాండ
 బ్రహ్మాండములలోన భండనమ్ము రు గెలిచి
 ఆదిత్య శక్తులన్ అఖిలమౌ సూర్యాకు
 లపురూప శక్తులన్ ఆధిపత్యపు రతుల
 నలరారఁగాఁ దిరుగు నతిలోకగతి మీఱ
 ఘద్రీశక్తుల వరలు శూరులౌ శాత్రువుల్
 క్షయముగా విశ్వాన నజయ్యశక్తులు వెలుఁగు ॥

4011

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

†(9) విశ్వసృష్టి మూలమైన విశ్వేశుని దీప్తు లొప్పుఁ
 బ్రకృతిమాత సృష్టిలోన సుకృతవిజయ తత్త్వాలను
 దుష్కృతి పరాభూతాల నకృత్య పరాజయాల
 నలరారుచు నిహపరమా వివిధ గోళ లోక
 జాల సర్వస్వము తిరుగు వేల లెనని విశ్వమ్మున
 స్వయంచలన శక్తులతో నభయంకర వర్తనలను
 నాత్మ ప్రదక్షిణాశి నధిపతి ప్రదక్షిణల
 ననవరత మొనరించుచు నద్భుతగతి వరలంగా
 విష్ణువదమ్రై వరలెడి బృహద్దివము చేరంగా
 సత్యవర్ధనమ్ము మీఱ సిద్ధయాన మొనరించును ॥

4012

సూక్తమ్—121

ఋషిః—హిరణ్యగర్భః ప్రాజాపత్యః

దేవతా—ఈః (ప్రాజాపతిః)

చందః—త్రిష్టుప్

(1) హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్ ।

స దాదార వృథివీం ద్యామతేమాం కన్త్రై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1385

(2) య ఆత్మదా బలదా యస్య విశ్వ ఆపాసతే ప్రశిషం యస్య దేవాః ।

యస్య ఛాయామృతం యస్య మృత్యుః కన్త్రై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1386

(3) యః ప్రాణతో నీమిషతో మహిత్రైక ఇన్ద్రాజా జగతో బభూవ ।

య ఈశే అస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కన్త్రై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1387

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభుర్ష”

1. రేక ఆసీత్, 2. య ఆత్మదా, 3. విశ్వ ఆపాసతే, 4. మహిత్రైక ఇన్ద్రా,

5. య ఈశే అస్య. (ప్రా.ప్ర.)

(4) యస్యేమే హిమవన్తో మహిత్వా యస్య సముద్రం రసయా సహహుః ।

యస్యేమాః పృథివీ యస్య బాహూ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1388

(5) యేన ద్యౌరుగాృ పృథివీ చ దృక్షా¹ యేన స్యః స్తభితం యేన నాకః ।

యో² అన్తరిక్షే రజసో విమానః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1389

(6) యం కర్మన్దసీ³ అవసా త స్తభానే⁴ అభ్యైక్షేతాం మనసా రేజమానే ।

యత్రాధి సూర⁵ ఉదితో విభాతి కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1390

(7) అపో హ యద్బృహతీర్విశ్వమాయన్ గర్భం దధానా జనయన్తీరగ్నిమ్ ।

తతో దేవానాం సమవర్తతాసురేకః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1391

(8) యశ్చిదాపో మహినా పర్యవశ్యద్ దక్షం దధానా జనయన్తీర్మజమ్ ।

యో దేవేష్వధి⁶ దేవో ఏక ఆసీత్ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1392

(9) మా నో హింసీజునితా యః పృథివ్యా యో వా దివం సత్యతర్మా జజాన్ ।

యశ్చాపశ్చన్దాృ బృహతీర్జజాన్ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥

1393

1. దృశహ, 2. యోఽఅన్తరిక్షే, 3. కర్మన్దసీఽఅవసా, 4. భానేఽఅభ్యై, 5. సూరఽఉదితో,

6. దేవఽఏకఽఆసీత్. (పా).పరి.)

(10) ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరి తా బభూవ ।

యత్ కామాస్తే జుహుమస్తన్నో¹ అస్తు వయం స్వామి పతయో రయాజామ్ ॥

1394

సూక్తము—121

ఋషి—ప్రాజాపత్యుడైన హిరణ్యగర్భాఖ్యుడు†

దేవత—“క”శబ్దాభిదేయుడగు ప్రజాపతి†

(1)*చ॥ ఆతుల మహా²ప్రపంచకపు టాదిని నల్ల హిరణ్యగర్భుడే³
వితతుడు వాడు పుట్టగనే విశ్వమునందొకడై, లనజగ
త్తులకు⁴ నీశ్వరుండునయి తాల్చి దొడంగె దివంబు భూమి నే
మతిశయ మే ప్రజాపతికి నర్చుల జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥*

4018

(2)*చ॥ చతురత సర్వ మెవ్వని వశంబున⁵ బుట్టుచునుండు⁶ బ్రాణి సం
తతి సురులేని యజ్ఞమెయి⁷ దా నమృతంబును నే⁸ మూర్తి తాన్
హిత మగుచుండు లోకమున కెప్పుడు సత్యవిభూతితోడ నే
యతిశయ మా ప్రజాపతికి నర్చుల జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ *

4014

(3)*చ॥ ఆతుల నమస్త⁹ జీవతతియందు గుణంబుల నద్వితీయుడై
తతమును¹⁰ బాలకుండునయి¹¹ తా ద్విపదంబులకున్ జతుష్పద
ప్రతతులకున్ మహేశుడయి రాజిలు¹² నెవ్వడు సంతతంబు నా
యతిశయుడో ప్రజాపతికి నర్చుల జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥

4015

1. మస్తన్నోఽఅస్తు. (వా.ప్ర.)

†వ్యాకర్షణి 14వ సంపుటము 133వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “హిరణ్యగర్భుడు”గాను, దేవత “క”శబ్దాభిదేయుడు ప్రజాపతి”గాను వ్యాసి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “హిరణ్యగర్భుడు” ఋషిగాను, “క (ka)” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసించి.

‡జగత్తుయొక్క మూలారంభమున హిరణ్యగర్భుడుండెను. వానిచే జగత్తంతయుఁ దాల్చబడినది. (నే.వేం.న.శా.)

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

2. ప్రపంచమున కగ్రమునందు, (తొ.పా.), 3. నీశ్వరుండగుచు దాల్చుచునుండె, (తొ.పా.),

*ఈ సూక్తములోని తొలి ఋగనువాదముగా నీ క్రింది గద్యమును శ్రీనేమానివారు వ్యాసి వారే స్వయముగాఁ గొట్టివేసిరి.

1. (1)గద్యము॥ హిరణ్యగర్భుడు ప్రపంచోత్పత్తికి ముందుండెను. వాడు పుట్టగనే యద్వితీయుడై విరురజాతమగు బ్రహ్మం
డాది సర్వజగత్తునకు నీశ్వరుం డయ్యెను. అంతయె కాక విస్తృతమగు దివమును పురోవ ర్తమానమగు
భూమిని ధరించుచున్నాడు. ఏ ప్రజాపతిని దానాది గుణ యతుని సేవింపఁగలము? ॥ (తొలి పాఠము).

4. బుట్టుయదాజ్ఞ, (తొ.పా.), 5. బ్రాణి సంతతుల మరాళిహడఁగడుదాల్చిమృతంబు యదీయఛాయమూహిత. (తొ.పా.).

‡ చ॥ చతురత సర్వ మెవ్వని వశంబున⁵ బుట్టు యదాజ్ఞ బ్రాణి సం

తతుల మరాళిహడఁ గడు దాల్చిమృతంబు యదీయ ఛాయ(యై)తాన్

హిత మగుచుండు లోకమున హెచ్చుగనట్టి మహా(నెప్పుడు సత్యవిభో) విభూతికే

మతిశయమే ప్రజాపతికి నర్చుల జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ (తొలిపాఠము)

6. జీవుల మహాత్మ్యము చేతను, (తొ.పా.), 7. సతతము, (వా.ప్ర.పా. యతి భంగము.), 8. బాలకుండగుచు
దా, (తొ.పా.), 9. రాజిలుచుండెడు నట్టివానికే. (తొ.పా.)

- (4)*చ॥ ఓతి హిమ లైల ముఖ్య¹ గిరి సీమలు చాడెడు నేని శక్తి వి
స్తృత నదులున్ సముద్రమును జెచ్చెర నెవ్వని భాగ్య మంచు నన్
మతులు వచింతు రాశులును మానుగ నెవ్వని² వాచు నుండు నా
యతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ 4016
- (5)*చ॥ అతనుదివంబు³ భూతల మనారత మెవ్వని శక్తు లెన్ను దే
వతతి నివాసమౌ దివము బంధిత మెవ్వనిచేత సూర్యుఁ డ
చ్యుతుఁ డగుచుండు⁴ సూర్యగమహోన్నతుఁడౌచును నేనిచేత నా
యతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ 4017
- (6)*చ॥ వితతములైన రోదసులు వెల్లుచు నెవ్వనిఁ జూచుచుండు నే
మతిఁ గలవానియందు ననయంబు మహాత్ముఁడు సూర్యుఁ డెంతయున్
దృతిని వహించి పుట్టు చతిదీప్తిని గాంచునౌ యెల్ల వేళో నే
మతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ 4018
- (7)*చ॥ తత వియదాది భూతములఁ దాను జనింపఁగఁ జేయుచుండి సం
తతము హిరణ్యగర్భుని నితాంతముఁ గాల్చెడు నన్ జగంబులన్
దృతి ధరియించు నెవ్వఁ డతిదీప్తిని జేయునౌ⁵ లోకమంత కే
మతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మెల్ల భంగులన్ ॥ 4019
- (8)*చ॥ ఓతివయి యజ్ఞమున్ నెరవఁ జేరెడు దక్షుని నాత్మయందుఁ దా
నతిశయ మొప్పుఁ దాల్చెడు మహాంబువు నెవ్వఁడు గాంచె దేవతా
వితతికి సిశ్వరుం డగుచు⁶ వెల్లెడు నెవ్వఁడు నిష్ఠతోడ నే
నతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ 4020
- (9)*చ॥ స్తుతుఁ డగు నెవ్వఁడి పృథివి శోభిల⁷ బుట్టగఁజేయుచుండి సం
తతమతి సత్యధర్ముఁడయి తా జనియింపఁగఁజేసె లోక సం
తతుల మహోదకంబులను⁸ ధన్యుఁడెవఁడౌ యహంసఁ జేత నే
మతిశయుఁడౌ ప్రజాపతికి నర్చులఁ జేయుదు మన్ని భంగులన్ ॥ 4021

*రచయిత:—కావ్యశ్రీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. గిరి సీమలు యన్మహిమంబుఁ జాటు, (తొ.పా.).
2. నెవ్వనికేను వానికే, మతిశయమే. (తొ.పా.).
3. భూతలము యన్మహిమంబున సైర్య మూను, దేవతతి నివాసనాకములను, (తొ.పా.).
4. సూర్యగ మహోన్నత భాగమునుండి వానికే (మహోన్నతు డౌచుండు పీఠిని), (తొ.పా.).
5. యెట్టి వానికే, (తొ.పా.).
6. యట్టివానికే, (తొ.పా.).
7. వెల్లుచునుండునౌ యట్టివానికే, (తొ.పా.).
8. శోభల సృష్టి నొనర్చియుండి సంతతమతి, (తొ.పా.).
9. ధన్యుఁ డహంసకుఁ డౌత మాకు. (తొ.పా.).

(10)*గద్యము॥

ఓ ప్రజాపతీ: నీకంటె నన్యుఁ డెవ్వఁడును బ్రథమ వికారములను బొందిన నీ సమస్త భూతములను బొందలేదు. (నీవే వీనిని సృజించుచున్నావు:) మే మే ఫలముఁ గోరుచున్నవారమై నీకు హవిస్సుల నిచ్చుచున్నామో! యా ఫలము మాకుఁ గలుఁగుఁగాక! మేముకూడ ధనేశ్వరుల మగుదుము॥

4022

సూక్తము—121

ఋషి—ప్రాజాపత్యుఁడైన హిరణ్య గర్భుఁడు

దేవత—“క”శబ్దనామము గల ప్రజాపతి

అధ్యాయము—1

†(1) ఆ హిరణ్యగర్భుండె అలరార నగ్రాన

సర్వ విధ పృథ్వాశి సకల ద్యౌ లోకాల
గోళాల నన్నింటి నేలుచున్ ధరియించి
ఆకాశ మనిలాల ననల జల మృత్ పంచ
భూతాల జాతమై పొలుపొందు విశ్వానఁ
జరాచరములకు జడాజడములకు
నేత్రైక పతిగాఁగ నెనఁగు నా దేవుని
నభినుతించి హవిషాశి నర్పింతు మెల్లపుడు ॥

4023

†(2) సర్వాత్మల నెవ్వఁ డొనఁగు సకల బలా లెవ్వఁ డిచ్చు

సఖిల విశ్వ మే దేవుని నర్పించును నుపాసనల
నమృతత్త్వము మృతితత్త్వము నలరు నెవని ఛాయ లొచు
శాస్త్రగాఁగ నే దేవుఁడు శాసించుచు నడుపు సృష్టి
దిక్కలా లలరంగా దివ్య శక్తు లమరంగా
నా దేవుని నుపాసనల నర్పింతుము హవిషాశుల ॥

4024

†(3) ఏ దేవు శక్తితో నెల్ల సృష్టియు మించి

ప్రాణవంతహృచ్చు వరలుచునుండునో!
కాలబద్ధ హృచ్చుఁ గాగ్రిలుచునుండునో!
యే దేవు శక్తితో నెల్ల గోళ లోకాలును
శక్తివంతములై సమైక్యతన్ దిరుగు
స దేవదేవుండు నిహవరముల వెలుఁగు
నే దేవదేవుండు నెనఁగు చతుర్దిశల
నా దేవుని హవిషాశుల నర్పింతు మెల్లప్పుడు ॥

4025

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(4)†అష్టపదకందము ॥

హిమగిరి గిరు లెవని వశము?
 సముద్రజాలమ్ము నదులు సకల మ్మెవ్వ
 ని మహిమ నిలుచు దిశలఁ బా
 పు మూర్తులై యే మహితున కొప్పునాఁ ఆ దే
 వ మహితునకు హవిషాకుల
 నమలినగతి విధివిధాన నర్చనల నొన
 ర్తము సృష్టి సర్వ విశ్వము
 నమ్మత విష బహుళ పదార్థ మా దేవుఁడుగా ॥

4026

†(5) ఎవని మహిమతో విశ్వ మ్మెల్లఁ దిరుగుచుండు నదా
 యెవని శక్తి నన్నిరూపపు టిన గోళాల్ మండుచుండు
 నెవని మహిమఁ బృథ్వ్యాదులు నెల్ల లెనసి యెనఁగుచుండు
 నెవని దీప్తి శోకరహిత భువననాక మలరుచుండు
 రూఢిగాఁగ రూఢి రూసరమ్ముగాఁగ సృష్టి
 సంతరిక్షమందుఁ దిరుగు నభిలాభిలాండమ్ముల
 నణుపరమాణువు లన్నింటిని బాలించెడి
 నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడును ॥

4027

†(6) ఏ దేవుని దివ్యశక్తి నెల్ల సృష్టి వరలుచుండు
 దివిభువు లెల్లను రోదసిఁ దిరుగుచుండు నే శక్తిని
 మనశ్శక్తి యే విధిగా మహిమాన్విత మౌను సృష్టి
 దృక్ చక్తులు మహతములై తేజరిల్లు నే గతిమైఁ
 జంద్ర సూర్య గ్రహ ఋషాల్ సౌరు మీఱ నే శక్తుల
 నుదృవించు సృష్టిలోన నుజ్జ్వలమా శక్తులతో
 నే దేవుం డసహాయత నెల్ల సృష్టి రక్షించును
 నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడును ॥

4028

†(7) అతి బృహత్తర మౌచు సలరారెడి విశ్వసృష్టి
 నసంతగతుల సృష్టించుచు నన్నిదీప్తు లొప్పారఁగ
 హేలగాఁగ జలరాశిని గేళి సల్పు దేవదేవుఁ
 డాకాశ మ్మనిలాలసు ననల జల మృత్తతులను

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

బుట్టించుచుఁ బాలించుచుఁ బూర్ణముగా దరియించుచు
 దివ్య దేవతాశి కెల్ల దేవుఁడుగా వెల్గొందుచు
 నేకైకుండొచ్చుఁ దనరు నేకై కేశుని దేవుని
 హవిషాకుల నెల్లపుడును సర్పింతు మృతిభక్తిని ॥†

4029

†(8) ఉష్ణ శీతలంపుశక్తులు దృవింపఁజేసి సృష్టి
 ననిలాఽనల జల శక్తుల నాకాశపు మృత్రతులను
 మహిమాన్విత శక్తులుగా నహరహమును వర్తిల్లఁగ
 నణువరమాణువు లఖిలమ్ముల నధిపతిగాఁ బాలించుచుఁ
 బ్రకృతిమాత తత్త్వాలను ప్రకర్షరూప వర్తనముల
 సృష్టించుచు రక్షించుచుఁ జెన్నొందఁగఁ జేయునట్టి
 ఏకైకదేవుఁ డొచ్చును నెల్లఁడుగా వెల్గొందెడి
 నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాదుల నెల్లపుడును ॥

4030

(9)† అష్టపదకందము ॥

సత్యము దర్మము వరలఁగ
 నిత్యము దివిభువితతిని విసితగ దైవ
 ప్రత్యయగతి వర్తిల్లఁగ
 మృత్యంతర మొప్పు నమృత ఋత శక్తులమైఁ
 గృత్యాఽకృత్య విస్పష్టిజ
 మత్యమల శశికళ సూర్య మహిమాఽన్వితమై
 అత్యంతము వరల మహిత
 సత్యుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4031

†(10) హే ప్రజాపతిదేవః యీ సర్వ విశ్వమున్
 సృష్టించి నిలుపుదువుఁ చెన్నొందఁజేసెదవుః
 పెంపొందఁజేసెదవుః విశ్వాత్మగా వెలిఁగి
 ఆనోఽన్య సంబంధ మనుబంధ బంధాల
 నవినాభావాల నపురూప గతులతో
 సఖిలాఽఖిలమైన లోకాల ననల గోళాల
 కధిపతిగాఁ దనరారి అజయ్య రక్షణల
 నమూల్య సంపదల ననుగ్రహింతువుః నివుః ॥

4032

† రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—121

ఋషి—ప్రాజాపత్యుడైన హిరణ్యగర్భుడు

దేవత—“క” శబ్దనామముగల పరిజాపతి

అర్థాంతరము—2

†(1) అగ్నిగర్భుడై వెలిగెడి ఆ దేవదేవు కియ

అఖిల భూత రూపాలను నావరించి ఆవతరించి

విశ్వసృష్టి కధివతిగా బృథ్విదివుల కధివతిగా

సర్వసృష్టి దరియించుచు సకలమ్మును భరియించుచు

నేకైకుండ పతిగా నెల్లఁడుగా దనరారుచు

సృష్టి స్థితి లయావళుల సృష్ట కాగ దృష్ట కాగ

భర్త కాగ నలరారుచు వరలుచు సఖిలేశుండ

నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4033

†(2) సకలాత్మల దారకుడై సకల బల దారకుడై

సృష్టిలోక గోళ జాల వ్యష్టి సమిష్టి కాల రూప

భారకుడై దారకుడై వరలు మహా పాలకుడై

మృత్యువుకే మృత్యువుగా మిన్ను నిండు సమృతశక్తి

సతిలోకపు దీప్తులతో సతివేలపు శక్తులతో

దీవ్యదేవతాళి కెల్ల దేజురిలెడి సమరత్వము

సమృతత్వము సమలత్వము ననుగ్రహించు దివ్యదేవు

దా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4034

†(3) ప్రాణ కాల బద్ధ మౌచు బహురూపాకుల వరలెడి

విశ్వలోక గోళ తతులు సశ్విశక్తు లలరుచుండ

దృశ్యాదృశ్యమ్ము లౌచు దేజురిల్లు సర్వస్వము

వశ్యశక్తి సత్యరూప భాగ్య మౌచు వర్తిల్లఁగ

దైవతాదైవతమ్ముగాగ ద్వంద్వగతుల సృష్టి యెల్ల

నాలుగు పాదమ్ములతో వేల లెసయనట్టి కాల

సత్య సత్య ధర్మ మొప్పు సఖిలేశుండై తనరెడి

ఆ దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4035

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఏ దేవుని మహిమలతో హిమగతులను గోళము లగు

నే దేవుని మహిమలతో నెనఁగు నగ్ని గోళతతులు
నే దేవుని మహిమలతో నెల్ల సృష్టి రసమయమౌ
నదీనదము లొప్పారఁగ జడదు లెల్ల నలరారఁగఁ
జతుర్దిశలు బాహువులై చదలునఁ దిరుగాడునట్టి
సర్వ గోళ లోక జాల సర్వస్వము రక్షించుచుఁ
గాలగతుల నడుపుచుండి రాగఁ జేయు నే దేవుం
డా దేవుని నర్చింతుము హవిషాశుల నెల్లపుడున్ ॥

4036

†(5) అఖిలాగ్నుల జ్వాలలతో నత్యుగ్రమై వెలిఁగెడి

సూర్యాది మహాగ్నిగోళ శుభ్ర దీప్తి వర్దిల్లఁగ
మృద్భూత విశాలమ్మా పృథ్విగోళ లోకాలను
శోకరహితమై వరలెడి నాకలోక తతు లన్నిటి
వివిధమైన వైశాల్యజ బృహదల్పగ రూపాలను
నణువరమాణుతతుల సంతరిక్షమందు నలరు
నన్నింటిని నదుపాజ్ఞల నలరారఁగఁ జేసి నడుపు
నా దేవుని నర్చింతుము హవిషాశుల నెల్లపుడున్ ॥

4037

†(6) మహిమాన్వితమై వెలిఁగెడి మానస సంకల్పముతో

అఖిలములౌ పృథ్వితతుల నసంతమైన దివితతులను
రవి చంద్ర ఋక్ష గ్రహ రాజి నెల్ల సృష్టిగాఁగ
నావిష్కృతమ్ముఁ జేసి ఆవలీలగ నిలిపి నడిపి
సర్వమ్మును రక్షితముగ సంవర్ధన రతులతోడ
దివ్యకాలగతుల నిల్చి దీప్తమానమై వరలఁగఁ
విశ్వసృష్టి నెల్ల నడుపు నశ్వశక్తిరూపదేవుఁ
డా దేవుని నర్చింతుము హవిషాశుల నెల్లపుడున్ ॥

4038

†(7) ప్రకృతిమాత బృహద్విశ్వ ప్రసవగతుల వరలంగా

సీఘ్ర పోసికొనుచు నే నిఖిలేశుని మాయ లీల
గర్భదారణమ్ము చేసి క్రాలి టబ్బుచుండు సదా
యే దేవుని మహిత శక్తి నీ సృష్టి విశాలగతుల

†రచయిత: —వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

నతిలోకపు వీర్య రతుల నగ్ని శక్తు లలవారఁగ
 నావిష్కృతమై తోడ్తో నవినాథావ బంధములను
 సచ్చిదానంద రతుల సర్వ సంపన్న మౌను
 ఆ దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥†

4039

†(8) సృష్టియజ్ఞ సర్వమ్మున సృష్టసృష్ట శ్రేష్ఠ కాఁగ
 మహితతత్త్వ శక్తులతో మర్మదర్మ దక్షతతోఁ
 జిచ్చక్తియె జల మౌచును జిద్విలాస గతులు మీఱ
 సద్గతులను నానందపు సంపద లవి వరలంగా
 విశ్వసృష్టి జనియించును విమలగతుల వర్తిల్లును
 దరణధారణమ్ము లలరు భరణభారణముల్ తనరు
 నే దేవుని దివ్యశక్తి నే దేవదేవు శక్తి
 నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4040

†క॥ జలశక్తుల రూపముతో
 చలతత్త్వ విరహితగతి విశాల మౌచున్
 అలరెడి చిచ్చక్తి హరిని
 చలమున నా దేవు సర్వ సర్వేదము నదా ॥

4041

†(9) సౌరకాంతి ఉష్ణరతులు కారణానఁ జందమామ
 చల్లని వెన్నెల లిచ్చును నెల్ల దుపులు దివు లలరఁగ
 జలశక్తులు వర్తిల్లఁగఁ జదలఁ దిరుగు విశ్వమ్మున
 దేవదేవ విశ్వరూప దివ్యసత్య దర్మశక్తి
 సంతరిషమందుఁ దనట ననేకానేక మైచ
 బృహత్ సూర్య చంద్రగోళ వితతు లెల్ల విరాజిలఁగ
 నగ్నిశక్తితత్త్వమ్మును నమరఁగ జలతత్త్వమ్మును
 నే దేవుని శక్తిఁ బుట్టు నే శక్తిని నిలిచి నడుచు
 నే దేవుని శక్తితోడ నెల్ల గతుల వర్తిల్లును
 నా దేవుని సర్పింతుము హవిషాకుల నెల్లపుడున్ ॥

4042

†తే॥గీ॥ చంద్రశక్తులఁ బుట్టు లతంద్రమైన
 ప్రాణ సంజీవ సత్త్వాలు వర్తిలంగ
 నిత్య చైతన్య రూపమై నిరత రతుల
 నిల్చు దేవు సర్పింతు మనల్పగతుల ॥

4043

†దశమతః—వాఙ్మయ మహాభ్యుష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

†(10) విశ్వసృష్టి గోళతోక వితతి నెల్ల సృష్టించుచుఁ
 బ్రజాపతిగ నధిపతిగా రాజిల్లెడి దేవదేవః
 అండపిండ బ్రహ్మాండము లన్నింటికి నద్యక్షుఁడ
 వై వరలేడి విరాడ్రాపః అఖిలజనకః అఖిలేశ్వరః
 నీవు లేక యీ విశ్వము నిఖిలమ్మును నిలువఁబోదు
 అన్యోఽన్యనుబంధము లవినాభావ సంబంధము
 లలర నాత్మప్రదక్షిణల నధిపతి ప్రదక్షిణలఁ
 బరిభ్రమణఁ జేయలేవు చరింపలేవు క్రమగతులను
 గోళతతులు లోకతతులు కాలము నణువరమాణువులు
 ప్రకృతి సంపదాశులకుఁ బ్రభు తొదుము నీకృపమై ॥

4044

†అ॥వె॥ నీవు కారణముగ నిఖిల గోళమ్ములు
 లోకతతులు దివ్య లోలుపతలఁ
 దిరుగుచుండు నెట్టి దేవదేవుని కృప
 సర్చనలను జేతు మట్టి దేవు ॥

4045

సూ క్తమ్—122

ఋషిః—చిత్రమహా వాసిష్ఠః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—జగతీ; 1, 5-తిర్తిష్ఠుమ్

(1) వసుం న చిత్రమహాసం గృణీషే వామం శేవమతిథిమద్విషేణ్యమ్ ।

స రాసతే శురుదో విస్వదాయసోఽగ్నిర్హోతా గృహవతిః సుపీర్యమ్ ॥

1895

(2) జషాణో¹ అగ్నే ప్రతి హర్య మే వచో విశ్వాని విద్వాన్ వయుసాని సుకర్తాః ।

మృతేనిర్తిగృహ్మాణే గాతుమేరయ తవ దేవా² అజనయన్నసు ప్రతమ్ ॥

1896

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. జషాణోఽగ్నే, 2. దేవాఽఅజనయన్. (వా.ప్ర.)

- (3) సప్త దామాని పరియన్నమర్త్యే దాశద్దాశుషే సుకృతే మామహస్యః ।
సువీరేణ రయిణాగ్నే స్వామివా యస్త¹ ఆనద్ నమిధా తం జుషస్య ॥ 1397
- (4) యజ్ఞస్య కేతుం ప్రథమం పురోఽహితం హవిష్మంత² ఈశతే సప్తవాజినమ్ ।
శృణ్వంతమగ్నిం పుత్రపృష్ఠముక్షణం పృణంతం దేవం పృణతే సువీర్యమ్ ॥ 1398
- (5) త్వం దూతః ప్రథమో వరేణ్యః స హూయమాన్³ అమృతాయ మత్స్వ ।
త్వాం మర్త్యయన్ మరుతో దాశషో గృహే త్వాం స్తోమేభిర్భుగ్⁴వో వి రురుచుః ॥ 1399
- (6) ఇషం దుహస్తదుమాం విశ్వధాయనం యజ్ఞప్రియే యజమానాయ సుకృతో ।
అగ్నే పుత్రస్నుత్త్రిరృతాని దీద్యద్వరిర్యజ్ఞం పరియస్తుకృతాయసే ॥ 1400
- (7) త్వామిదస్యా⁵ ఉషసో వృష్టిషు దూతం కృణ్వానా⁶ అజయంత మానుషాః ।
త్వాం దేవా మహాయాయామ వావృధురాజ్యమగ్నే నిమృజంతో⁷ అధ్వరే ॥ 1401
- (8) ని త్వా వసీష్ఠా⁸ అహ్వంత వాజినం గృణంతో⁹ అగ్నే విదధేషు వేధసః ॥
రాయస్సోషం యజమానేషు ధారయ యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః ॥ 1402

1. యస్తఽఆనద్, 2. హవిష్మంతఽఈశతే, 3. మాన్³అమృతాయ, 4. త్వామిదస్యా⁵ఉషసో, 5. కృణ్వానా
అజయంత, 6. నిమృజంతో⁷అధ్వరే, 7. వసీష్ఠా⁸అహ్వంత, 8. గృణంతో⁹అగ్నే. (హృ.వృ.)

సూక్తము—122

ఋషి—వసిష్ఠపుత్రుడు చిత్రమహస్సు†

దేవత—అగ్ని†

(1)*గీ॥ అగ్ని వననీయు సుఖకరు నగ్ని చాయ
నీయ తేజస్సు వినుతింతు నెలమి నేను
వప్పి శోక నివారక వర్ణనీయ
గోవులను వీర్యమును గడుఁ గూర్చుచుండు ॥

4046

*గీ॥ అగ్ని హోత యగుచు నమరాళి కాహ్విత
యగుచు యజ్ఞకరుల యఖిల సదన
ములకు నీకుఁ డగుచుఁ బూర్ణ శోభన వీర్యుఁ
డగుచు వెలుఁగుచుండు నంతటఁ గడు ॥

4047

(2)*గీ॥ తెలియఁగలయట్టి యంతయుఁ దెలిసికొనుచు
వెలుఁగుచున్ నీవె యంతటఁ గలుఁగఁబట్టి
యనలుఁడా! ప్రియమానుఁడ వౌచు నాడు
స్తుతుల నీ వాలకింపుమా! సురుచిరముగ ॥

4048

*గీ॥ ఘనతరేంద్రాద్రి 'దేవతలన్ కరుణఁ బూని
ఫలములను బుట్టఁజేసిరి పరమ ప్రితిఁ
గాన యజమానునకు నగ్నిః మాన కీవు
యజ్ఞమునుఁ బొందఁజేయుమా! యతిశయముగ ॥

4049

(3)*గీ॥ సప్త సంఖ్యాక తలముల సప్త జిహ్వాః
మరణ రహితుడవై నీవు కరము హవ్య
మును నొసంగెడువానికి మోద మలరఁ
గాంక్షిత దనంబు నొసఁగుము! కరుణఁబూని ॥

4050

†వ్యాకర్తవృత్తి 14వ సంపుటము 131వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "వసిష్ఠపుత్రుడు చిత్రమహస్సు"గాను, దేవత
"అగ్ని"గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో "చిత్రమహ" ఋషిగాను "అగ్ని"
దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని పేరికటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు "భగురువు" ప్రియుక్తమైనది.

*గీ॥ అతిసమింధన సాధనంబైన యిద్మ
మున మహానలః నినుఁ బొందు జనుని నీవు
వీర పుత్రాంచితం బగు విపుల ధనము
తోడ సేవింపుమాః పీఠిఁ గూడి మిగుల ॥

4051

(4)*సీ॥ యాగంబు నూచింప నరుగుచుండెడువాని నమరు ముఖ్యుండయి యమరువాని
ఘన పురోహితుడయి క్రాలుచుండెడువాని బల విరాజితుడయి వరలువాని
సన్మతేస్తుతుల నెల్ల నాలకించెడువాని దీప్తాంగుడై కడుఁ దిరుగువాని
యాగమూలంబున నతివృష్టి నిడువాని ధనముల యజమానుఁ దనుపువాని
గీ॥ మంగళాంచిత ధనమును మనుజు వరుల, కిచ్చువానిని సంతృప్తి నిచ్చు నగ్ని
సప్త హోతలు¹ హవ్యంబుఁ జాలఁగొనుచు, సన్నుతించుచున్నారు చాలఁ బీఠి ॥

4052

(5)*గీ॥ అగ్నిదూత కర్మయందు ముఖ్యుండవై
భజన లందుచుండి వరమ పీఠి
నమృతమునకు నన్మదాహూయమానుండ
వగుచుఁ దృప్తి నొందు హవ్యములను ॥

4053

*గీ॥ వైద్యుత స్వరూప పరమానుని నిన్ను
శంక లేక సుర లలంకరింతు
హవ్య మొసఁగువాని నావసదంబున
వెలుఁగఁజేయుచుండు విమల వహ్నిః ॥

4054

(6)*గద్యము ॥

ఓ సుకర్ముడా! యగ్ని! దేవతలను బ్రీణింపఁజేయు యజమానునికొఱకు సర్వధారయిత్రియు,
సుదుఘయు, యజ్ఞరూపిణియు నగు గోవును యాగరూప వయస్సును బితుకుచున్నావు; నీవు
ఘృతస్నాతుడవు; పృథివ్యాది స్థావరత్రయమును దీపింపఁజేయు వాడవు; అనుష్ఠీయమాన
యజ్ఞమును గనుఁగొనుచు నా యాగనిష్పత్తికొఱకుఁ బ్రవర్తించుచున్నావు! ॥

4055

(7)*చ॥ జనులు ప్రభాతమందుఁ గడు సంతస మొప్పుగ సర్వ దేవతా
గణమునకున్ సుదూతగఁ బ్రకల్పసఁజేసి నుతింతు నిన్ను నో
యనలుడ! నీకుఁ బూజలను సందఁగఁజేయ సుహవ్య మెల్ల నీ
తనువున² సుంచుచుండెదరు తాము సురల్ బహుభక్తి యుక్తులై ॥

4056

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. యథిలదానాది యుక్తుని నగ్నిదేవు, (తా.పా.), 2. సుంచుచున్ మిగుల ధన్యులు కారె సురల్ తలంపఁగన్. (తా.పా.)

- (8)•A॥ ఈ వసిష్ఠకుమారకు లిష్ఠులందు
నిన్ను నుతియించుచున్నారు సన్నతాంగః
యత్రి ముఖ్యుల మగు మాకు నధికమైన
ధన సమృద్ధి నొసంగుముః ధర్మ నిష్ఠ ॥

4057

మాక్తము—122

ఋషి—వసిష్ఠపుత్రుడు చిత్రమహస్వు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

- †(1) అనలరూప దివ్యశక్తి నమేయమైన రూపాలను
నతిలోకపు వీర్యశక్తులదృశ్యతావహములుగా
సప్తవర్ణజాలాలను గుప్తవసుసంపదాశు
లలరుః జిత్ర రీతు లొప్ప ననంతైశ్వర్యములుగా
మణులుగాఁగ రత్నాలుగ మహిత రజిత హేమాలుగాఁ
బసలు మించు రసశక్తుల పరిణతులను వర్ణిల్లుచు
నిత్య నవ్యమై మెరిసెడి సత్య దివ్య ప్రకృతి భాగ్య
వైభవమ్ము లొప్పుచుండుఁ బ్రభాభాసితములుగాఁగ ॥

4058

- †— సర్వ రక్షక మౌచ సర్వ భక్షక మౌచ
సర్వాంతర్యామిగాఁగ సచ్చక్తుల వరలుచుండి
శుచిగాఁగను విశ్వదీప్త రుచిగాఁగను వెల్గుచుండి
వనసీయమ్మా హోతగ వరణీయమై నిలుచుచుఁ
గంటిలోను నొంటిలోను నింటిలోను మింటిలోను
దృక్ప్రతిగా గాత్రవతిగ గృహపతిగా గ్రహపతిగా
సృష్టి బహుళ పదార్థాల వ్యష్టి సమిష్టి గతు లలరఁగ
సగ్నిశక్తి సమకూర్పును నమేయమైన రీతులమై ॥

4059

- †(2) చరాలకు నచరాలకు జడాలకు నజడాలకు
వివిధ గోళ తతుల కెల్ల విపులలోక జాలాలకు
గ్రహనక్షత్రాశులకును గాగ్రులు నువగ్రహాశులకు
దూమకేతు పుంజాలకు దుర్విదగ్ధ శకలాలకు
సంతరిక్షమందు నగ్ని అలరించును దీప్తశక్తి
సర్వవిష హారకమై శాంతి సౌభాగ్యద మౌ ॥

4060

†క॥ బహువిదహా “వయు” శక్తుల
 నహరహము సుకృత మహా పదానుసరణముల్
 ముహూరంతర శబ్దజ సుపరి
 తిహర్యము లగుచుఁ దగు శుచి దేవ పరములై ॥

4061

†(3) సప్తవిదహ్మా శక్తుల సుప్తరూపతతులు కాఁగ
 సప్తానిల రూపాలను సప్తనలీల రూపాలను
 సప్త పృథ్వి భేదాలను సప్త గగన తలములందు
 సప్త వర్ణ భేదాలను గుప్త దీప్త శక్తులతో
 సమర్థమైన సుకృతాలను సతిలోకమ్ముగ నిండుచు
 నాహరము నమిద కాఁగ సతివేలపు వీర్యశక్తి
 నహరముగ నమేయముగ సువీరాశి కొనఁగుచుండ
 స్వాతువమ్ము కాఁగ నగ్ని సర్వమ్మున వెల్లుచుండు ॥

4062

†(4) సప్తవిదమైన కీల శక్తు లెల్ల వరలంగా
 సృష్టియజ్ఞమందు నదా చెలఁగుచుండు మహితముగా
 తాలిశక్తిగ మలిశక్తిగ వెల తెలియని బలిదీప్తిగ
 వహరతులను దేవదేవు వాహగతుల దౌత్యమ్ముల
 నతులితహా సువీర్యమ్ము హవిస్సులను వృద్ధి పొంద
 శబ్దధారకమ్ముగాఁగ సర్వానిల పృష్ఠగతుల
 జ్వలితముగా ననల మ్మది జగతులలో విజృంభించు
 సృష్టిని దొలి పురోహిత త్వష్టగాఁగ నిరతముఁదగు ॥

4063

†(5) అగ్ని దీప్తులను నరుణుఁడు సఖిలమ్మున నలరుచుండు
 అమృతశక్తు లుద్భవింప సతిలోకపు శక్తులతో
 రుచ్యములై దివ్యశక్తి శుచ్యగుణుల వర్తిల్లును
 హోమాగుణుల వెలుఁగునట్టి క్షేమంకిర హవిషాశులు
 భుగభుగలై భగభగలౌ అగణితహా నగ్ని తతుల
 స్తోమతలే విశ్వమునకు సామంతము లౌను సృష్టి
 దివ్యదేవదేవుఁ జ్ఞఁ దేజమ్ముల వర్తిల్లును
 శబ్దశక్తి సమూహాల జ్వలిత హాను నగ్ని నదా ॥

4064

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) వర్తమాన ఋత శక్తిని భావి భూత ఋత శక్తుల
 విశ్వ సృష్టిలోన నగ్ని విమలమ్ముగ వెల్లుచుండు
 సృష్టి యజ్ఞ ప్రియరూప మిష్టాహారమ్ముగాఁగ
 సృష్టి యజ్ఞకర్త చేయు సుకృతముగా బహుముఖమై
 దివిభువులను సర్వమ్మునఁ దేజరించు నిత్యమ్మును
 సంతరిక్షమందు నలరి ఆపూర్వంపు దీధితులను
 క్షేమంకరమౌ కర్మల సేవ్యమాన మౌచు జగతి
 సర్వలోక గోళ శాల సర్వస్వము తనరంగా
 సత్పులాల నొసఁగుచుండి సదమలమౌ కాంతు లీని
 త్రివిధమ్ములఁ ద్విరూపాలఁ ద్వికాలాలఁ బ్రజ్వలిల్లు ॥

4065

†(7) విశ్వ మహా సృష్టి స్థితి విమలాధ్వర సత్వగతుల
 మనుకాలపుఁ జైతన్యపు మాన్య మైన జీవకోటి
 నగ్ని దౌత్య మొనరించుచు నపురూపపు శక్తులతో
 నుష్కోదయా లాదిగాఁగ నుజ్జ్వలమౌ తేజాలను
 సఖిలగోళ లోకతతుల నపూర్వముగ విలసిల్లఁగ
 సతిలోకపు దీప్తులతో నతివేలపు శక్తులతో
 భరకర కిరణుని కాంతుల ననుణుండౌ నిత్యమ్మును
 నుజ్జ్వలగతి రోదసిలోఁ బ్రజ్వలించి వెలుఁగు లిచ్చు
 నవారితంపు దీప్తులతో దివాకరుండుగా వరలుచు
 ననలదేవః సృష్టిలోన నపుచువులేఁ ఆధారము ॥

4066

†(8) ఓ అనలదేవుడా! ఓ జ్వలనదేవుడా!
 ఆతివవిత్రమైన ఆత్యంత శుచి శక్తి
 అఖిల సృష్టిని నిండి ఆదృతముగా వెలిఁగి
 విశ్వమ్ములో వరలు వివిధ వదార్థాల
 అంతరాంతరగతుల నఖిలమ్మునను నిండి
 స్వనై కూర్చుఁగ విశ్వశక్తిగా వర్ధిల్లి
 సృష్టి మహేష్టిలో స్ర్జిష్టేష్ట పూర్తమ్ముగ
 సతిశక్తివంతమ్ముగ నఖిలమ్ము రూపొంద
 వికృతి రహితమ్ముగాఁ బ్రకృతి సత్యము నిలువ
 సుకృత శక్తుల నగ్ని శుచిరూపమై వెలుఁగు ॥

4067

†రచయిత.—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—122

ఋషి—వసిష్ఠపుత్రుఁడు చిత్రముహస్సు
దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—2

(1)†అష్టపదకండము ॥

వసు శక్తులు సంపదలుగ
నసమగతుల విశ్వగోళ నానా లోకాల్
నసి దనరగ మహిత గతుల
ననదృశమౌ గతినె విశ్వ మఖిల భరిత మౌ
రస మెడలని గతి నద్రూ
పు సృష్టి యజ్ఞ క్రియతతి పూర్ణ మౌచున్
వినమును నమృతము వెలుగులు
మునురు దిమిర పుంజములు సమూలము లొచున్ ॥

4068

†— అగ్ని గృహపతిగాగ నలరారు జగతి
అగ్ని యౌ లోకవతి అగ్ని మండల వతిగ
సృష్టిపతిగా నగ్ని సృష్టిపతిగాగ
వామశక్తిగ నగ్ని పాలాక్షమై వెల్గు
గుడి యెడమ కనులుగాగ గడిది రవి శశు లలర
సృష్టితల రూప వైష్ణవీయాగున్ లగు
విశ్వదారక మౌచు నశ్వభారక మౌచు
నలరారు సిత్యమ్ము నతిశుచ్య దీప్తాగ్ని ॥

4069

†(2) హే దివ్యదేవాగ్ని! యీ సర్వవిశ్వాన
నిత్య నవ్య మౌచు సత్సర్వర్మమ్ములను
శబ్ద శక్తులు పరల సంజ్వలన దీప్తులన్
సచ్చిదానందాల సర్వమ్ము తనరార
సంతరాంతర గతుల నడ్డరూప శక్తులన్
ననురూప గతులతో సఖిలమున్ నిందుచున్
జ్ఞానమై జ్ఞాతమై జ్ఞాతవ్యమై పరలు
బ్రహ్మ లేకస్సలను బ్రహ్మాండములు నిండి
అమృతేష్టులను సృష్టి సమరశక్తుల నలరి
దేవాశి హవిషాశి జీవికగ పర లెదవు: ॥

4070

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) సప్తదామాలుగాఁ జద లెల్లఁ దనరారు
 సప్తదామాలుగా నకలానిలము లలరు
 సప్తదామాలుగా నలిలలు విలసిల్లు
 సప్తదామాలుగా వ్యాప్త మృత్తతు లొప్పు
 సప్తదామాలుగా సప్త జిహ్వలు మీఱ
 సప్త జ్వాలలు మీఱ సప్త కీలలు మీఱ
 సప్త వర్ణాలతో నప్రాగ్ను లలరారు
 సృష్టి పదార్థాలు చెలఁగఁగా నమిదలై
 ఇష్టిగా విశ్వమొ సృష్ట క్రియగాఁ దనర
 సుకృత ఫలిత మ్మౌచఁ బ్రకృతి వరఁగుచునుండు ॥

4071

†(4) అగ్ని తొలి పురోఽహితుఁడుగ నగ్నమైన యజ్ఞమ్మున
 నిత్య కేతు వౌచు జ్వాల సత్యదీప్తు లొప్పుంగా
 సప్తానిల వాజినాల నప్తానిల బాహుల
 హవిషాకులు వరలంగా నఖిల సృష్టి యజ్ఞ మలరు
 శబ్దగ్రాహక శక్తులు జ్వాలియింపగ నర్వాగ్నులు
 దృతదీప్తులమై జగతిని నతులిత శక్తుల వెల్లును
 దేవతాశి వీర్యముగా దివ్యమైన బలముగాఁగఁ
 బ్రకృతిపురుష బాహ్యంతర సుకృత వీర్యశక్తిగాఁగ
 సృష్టిలోన సంపదలై చెల్వొందును ననలమ్ములు
 శుచిదీప్తులు వరలంగా రుచిరూపులు తనరంగా ॥

4072

†(5) పరీధమ వీర్యవంతమైన భాసమాన దౌత్య గతిని
 విశ్వసృష్టి నగ్నిదేవుఁ డశ్వశక్తు లలరారఁగ
 సమృత ఋత తేజాలను నతిలోకపు శక్తులతో
 సప్త మరుత్తతులు మీఱ నకలపిశ్య మావరించి
 ఆకసమ్ము సలిలమ్ముల నావహించి మృత్తతులను
 నపురూపమ్మో శక్తుల నన్నింటిని నాక్రమించి
 అంతరాంతర గతులను సకృత్య కృత్య రతులు వరల
 నసమానపు రూపాలను ననమగతుల సమగతులను
 నఖిలమ్మున నలరు నగ్ని అసాధారణంపు రీతి
 విశ్వపదార్థాకు లెల్ల విమలగృహములై వరలఁగ ॥

4073

†రచయిత:—వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) యజ్ఞప్రియుడై వెల్గెడి అఖిలేశుని సుకృతముగా
 అగ్ని తనరు సృష్టిలోన నసాధారణంపు గతుల
 యజ్ఞకర్త భర్త కాగ విజ్ఞానపు దీప్తు లలర
 సత్యమ్ములు నిత్యములై సర్వసృష్టి తనరారగ
 ఆతనమున గోళాళులు నలర దారకములుగాగ
 నగ్ని శక్తి జ్వాలలుగా నఖిలమ్మున వెలుగు లిచ్చి
 ప్రకృతిమాత జాగృతిగా సుకృత దీప్తు లలరారగ
 నిత్య చైతన్య రతుల నిస్తుల వీర్యమ్ము వరల
 సచ్చిదానందమ్ముల సకల సృష్టి భాసిల్లును
 భూత భావి వర్తమాన పూర్ణకాల గతులు నిండి ॥

4074

†— విశ్వమ్మును ధరియించును నశ్వి శక్తి మేల్చి గాగ
 యజమానుని శక్తులతో నజరమైన నగ్ని శక్తి
 అద్భుతగతి వర్తిల్లును నమృతగతి వర్తిల్లును
 ఋత శక్తిగ నిత్యమ్మును ద్వికాలాల దృతసృష్టుల ॥

4075

†(7) మనుకాలపు మహితత్వము లనల శక్తు లెల్ల వెలుగ
 సుషోదయాల్ దూతలుగా సృష్టి దనరు నిత్యమ్మును
 విశ్వసృష్టి యజ్ఞమ్మున విమలాగ్నులు సత్యములై
 బహురూపుల వర్తిల్లును నహరహమ్ము బ్రకృతిగతులు
 ముహూర్ ముహూర్ జన్మలతో మోద సంవర్ధనాల
 స్థితిగతులను లయగతులను జెల్పొందగ ననునిత్యము
 సృష్టిపదార్థమ్ము లెల్ల నిష్ఠి కృతి నాజ్యములై
 ననలమ్ముల నైక్య మౌను జనక జన్మ భావమ్ముల
 నాత్మైక్యముగా వరలుచు నగ్ని అఖిలమ్ముగాగ
 సకల సృష్టి పాలితముగ సర్వాంశర్యామివిగా
 సర్వాధిపత్యమ్మున సకల చరాచర ప్రపంచ
 జడాజడమ్ముల నిలుచుచు జ్వలియింతువు జ్వలనదేవ ॥

4076

†— అగ్నిదేవా! నీవు అఖిల విశ్వమునందు
 నద్భుత శక్తుల సలరారుచుందులే!
 సృష్టి కాల జాలాలను జెలగు నధ్వరముగ నిలిచి
 నిత్య స్థితి నొప్పురుదు! దౌత్య శక్తి వర్తిల్లగ ॥

4077

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) జ్ఞానకర్మ కలితముగా శబ్దశక్తు లలరారఁగ
 నగ్నిరూపమైన శక్తి అఖిలమ్మున నలరారును
 వేద కాఁగ బాద కాఁగ సాదన శక్తుల వరలును
 మేదస్సుకు మూల మౌచుఁ గోదాఽక్రోధగతులు వరల
 నాపాతము శుచ్యమై అపురూపపు దీప్తులతో
 నోషశక్తుల సృష్టిని నుజ్వల గతి నుత్తమ గతి
 దరియించెడి నగ్నిరూపు లెరవు లొను విశ్వమ్మున
 సర్వ సృష్టి లోర గోళ జాల చరాచర ప్రపంచ
 జడాఽజడా లన్నింటికి స్వస్తి ప్రసాదించు నదా
 ఉష్ణ శక్తు లుజ్జ్వలగితి నుసురు లొచు వరలంగా ॥

4078

†—రుచివృత్తము ॥*

పతన మౌచు నగ్ని ప్రభలతో వెలుఁగు
 జతన మౌచు నగ్ని జ్వలనుఁడై చెలఁగుఁ
 బృతన శక్తి గాఁగ ఋతములై ప్రకృతు
 లతులితంపు శక్తి నమర మై నిలుచు ॥

4079

సూత్రమ్—123

ఋషిః—వేనో భార్గవః

దేవతా—వేనః

చందః—తిర్తిప్తుష్

(1) అయం వేనశ్చోదయత్ పృథ్విగర్వా శ్శోతిర్జరాయా రజసో విమానే ।

ఇమమపాం సంగమే సూర్యస్య శిఖం స విప్రా మతిభి రిహన్తి ॥

1403

(2) సముద్రాదూర్మముదీయత్తి వేనో సభోజాః వృషం హర్యతస్య దర్శి ॥

ఋతస్య సానావధి విష్టపి భాగ్భే నమానం యోనిమభ్యనూషత వాః ॥

1404

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“శక్తి” చందము. (14)

- (3) సమానం పూర్వీరభి పావశానాన్తిష్ఠన్ వత్సస్య మాతరః సనీశాః ।
ఋతస్య సానావధి చక్రమాణా రహన్తి మధ్యో ¹అమృతస్య వాణీః ॥ 1405
- (4) జానన్తో రూపమకృవన్ విపాశ్చ ష్టుగస్య హేషం మహిషస్య హి గ్మన్ ।
ఋతేన యన్తోః ²అధి సిన్ధుమన్థుర్నిదగ్ధన్తర్వో ³అమృతాని నామ ॥ 1406
- (5) అవ్వరా జారముపసిష్మియాణా యోషా విభర్తి పరమే వ్యోమన్ ।
చరత్ ప్రియస్య యోనిషు ప్రియః సన్ త్సివత్ పక్షే హిరణ్యయే స వేనః ॥ 1407
- (6) నాకే సువర్ణముప యత్ పతన్తం హృదా వేనన్తో ⁴అభ్యచక్షత త్వా ।
హిరణ్యవక్షం వరుణస్య దూతం యమస్య యోనో శకుపం ⁵భరణ్యమ్ ॥ 1408
- (7) ఊర్వో గన్తర్వో ⁶అధి నాకే అస్థాత్ పృత్యజ్ చిత్రా బిభ్రదస్యాయదాని ।
వసానో ⁷అత్కం సురభిం దృశే కం స్వగర్భ నామ జనత ప్రియాణీ ॥ 1409
- (8) ద్రవ్యః సముద్రమధి యజ్ఞిగాతి వశ్యన్ గృధ్రస్య చక్షసా విదర్మన్ ।
భానుః శుక్రేణ శోచిషా చకానన్తృతీయే చక్రే రజసి ప్రియాణీ ॥ 1410

1. మధ్యోఽఅమృతస్య, 2. యన్తోఽఅధి, 3. గన్తర్వోఽఅమృతాని, 4. వేనన్తోఽఅభ్య, 5. భరణ్యమ్,

6. గన్తర్వోఽఅధి నాకేఽఅస్థాత్, 7. వసానోఽఅత్కం, 8. యజ్ఞగాతి. (వ్యా.వర్గ.)

సూక్తము—123

ఋషి—భార్గవుడైన వేనుడు†

దేవత—వేనుడు†

(1)*గద్యము "

వేనుఁ డగు మద్యమస్థానదేవుఁడు ద్యోతమాన మేఘమధ్య నున్నాఁడు. ఉదక నిర్మాత యగు
నంతరిక్షమున వెలుంగుచు వేనుఁ డాదిత్యునకు గర్భభూతములును నంతరిక్షస్థములు నగు
నప్పులను బృథ్వినిగూర్చి ప్రేరేపించుచున్నాఁడు. శిశువును మాతా పిత్రాది బంధువులు
స్తుతివదములచే నుపలాలనముచేయునట్లు లుదకములయొక్కయు, సూర్యునియొక్కయు,
సంగమమునం దీ వేనుని మేదావులు పూజించుచున్నారు "

4080

(2,3)*గద్యము "

ఆకాశమందుఁ గల వేనుఁడు అంతరిక్షముననుండి జల సమూహమును నదోభాగమునకుఁ
బడఁజేయుచున్నాఁడు. వేనుని సాధారణస్థానము న్నొంది అభితశ్శబ్దాయమానములై
వత్సస్థానీయుఁ డగు వైద్యుతాగ్నికి మాతృభూతములై సమాన నిలయములై
అంతరిక్ష భవములైన యప్పులు ఉన్నవి. అంతరిక్షమునఁ బ్రవర్తమానము
లగు నుదక శబ్దములు ఈ వేను నలంకరించుచున్నవి॥

4081

(4)*గీ॥ స్తోత్ర లెల్లరు వేనుని పూత గర్జ
సంబు నాలించుచుండు ముదంబుతోడ
కాన వేనుని హవంబుఁ గనుచు వాని
సంస్తుతించుచునున్నారు సరస సూక్తి ॥

4082

*గీ॥ ఉదకములఁ దాల్చు వేనుఁ డా యుదకములను
దెలిసికొనియుండుటంజేసి దీరు లెల్ల
సత్య భూతేష్టిచే వాని సరసఁ జేరి
యిలను బొందుచునున్నారు జలము మిగుల ॥

4083

(5)*గీ॥ అప్పులందుఁ గీడ్డకై చరించుచుఁ గాంతు
చెంత నవ్వుచుండి కాంత చంచ
లా మనోహరాంగి లలిఁ జారుని విధాన
వేనుఁ దాల్చుచుండె విపుల ప్రీతి ॥

4084

†వ్యాకర్షణి 14వ సంపుటము 139వ పుటలోను, 15వ సంపుటములోని ఋషిజీవితల వర్ణనలోను,
నీ సూక్తమునకు ఋషి "వేనుడు" గాను, దేవత "వేనుడు"గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ ప్రియుని సుస్థానములయందుఁ బ్రీతిఁ దిరుగు
చుండు చంచల యను కాంత మెండు వేనుఁ
దామె కనుకూలుఁడై హిత మైన తనదు
మేఘమున¹ వెలుంగుచున్నాఁడు మిక్కుటముగ ॥

4085

(6)*చ॥ కనక వికారపక్షములఁ గల్గి సుపర్ణుఁడుగా వెలుంగుచున్
ఘన జల దేవదూత వయి కమ్మి నభస్సునఁ బక్షిరూపమున్
గనుచు సువృష్టిచేతను జగంబులఁ బోషణఁ జేయుచుండు నో
యనఘుఁడః వేనుఁ నిన్ను సనయంబు గలఁ గొనిచుండుమ్ర పండితుల్ ॥

4086

(7)*ఉ॥ స్వీయ మహాయదంబులను జిత్ర విచిత్రములైన వానిఁ దాఁ
బాయక తాల్చి యూర్ధ్వమున భాసుర లీలఁ బ్రసరితమానుఁడై
తోయములన్ దరించు చతితుష్టిసి గూర్చుచు భూత పంక్తి న
త్యాయతమూర్తి వేను విభువాదివమందు మెలంగుచుండెడున్ ॥

4087

(8)*చ॥ ఘనతర తోయ బిందువులఁ గల్గి నభస్సున వెలుచుండి తా
మొనసి రసంబులం గడకఁ బొందఁగఁ గోరెడు సూర్య కాంతిచే
తను విలసిల్లి మేఘమును దప్పక వేనుఁడు గాంచినప్పడే
యనయము భానుమూర్తి కడు సంబువులం గలిపించుచుండెడున్ ॥

4088

సూక్తము—123

ముషి—భార్గవుఁడైన వేనుఁడు

దేవత—వేనుఁడు

అర్ఘాంతరము—1

(1)*ఆ॥వె॥ పితృదేవు పుత్ర ప్రిమలు వరలంగ
సౌర దీప్తికలనఁ జంద్రుఁ డలరు
వరలు సూర్యుఁ డౌచు వైకల్పికమ్ముగాఁ
గాంతి విలసనములఁ గొలుచుండి ॥

4089

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “పంచలఘు గణము” ప్రయుక్తమైనది.

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†— సౌరకాంతుల ప్రభల చారు శక్తులు మీఱ
 నతితోక వైరుచ్య ధృతి సుష్ట వ్యతిరిక్త
 స్వచ్ఛశీతల శ్వేత చంద్రకాంతులు వరలు
 జగతిమతి వర్దిల్ల జల సంగమము రీతిఁ
 దరులతాతతు లెల్లఁ దరుణ శక్తుల వరల
 సూర్య గర్భగ శక్తి సూక్ష్మరీతులఁ దనర
 మిన్నులన్ దిరుగాడు మేఘ జాలాలతో
 నమృత శక్తుల జలము లమితముగ వర్షించఁ
 జరాఽచరా లెల్ల జడాఽజడా లెల్లఁ
 బ్రాణవంతమ్ములై వరలుచుండును నదా: ॥

4090

†(2) సూర్యయోనిశక్తి వెలుగ నర్యమ రక్తులఁ బ్రకృతిఁ
 జంద్రకాంతి పూర్ణదీప్తి సముద్రాలు పొంగిపోవు
 సుచ్చలమౌ సూర్యులతో నుప్పొంగుచు నింగి నంటు
 కాంతినహిత కాంతిరహిత కాంతిశక్తు లలరారఁగ
 వైకల్పిక సూర్యుఁ డౌచు వరలఁ బాక్షికంపు దీప్తు
 లపురూపపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
 నతితోకపుఁ జల్లనైన శీతకాంతుల వెన్నెల లవి
 విరిసి కురియు జగతిలోన విమల జననత వెలయఁగఁ
 బ్రకృతిశక్తి పర్దిల్లఁగ సుకృత సత్య శక్తులతో
 నద్భుతమౌ వేన శక్తు లలరు శుక్లకృష్ణగతుల ॥

4091

†(3) మాతృమూర్తి తన శిశువును మహిత ప్రేమ రూపు కట్టఁ
 బెంచి పెద్దఁజేసి నిల్చి ఆంచితమౌ జీవనమున
 నలరించెడి రీతి సృష్టి నలరు పంచభూతాఽఽకులు
 నఖిల గోళ లోకతతులు నమృత శక్తు లొప్పారఁగ
 నాదిరూపమై వెలిగెడి నా సత్య స్వరూపంపు
 దివ్యశక్తులన్ వరలుచు సవ్యనిత్యతత్త్వ మలరఁ
 జక్రనేమి క్రమముగాఁగ సర్వసృష్టి వర్దిల్లును
 శబ్దశక్తు లమలములై సర్వమ్మున విస్తరిల్ల
 నమృతరూపమై అలరును ననిలమ్ములు సలిలమ్ములు
 నఖిలమైన ప్రకృతిమాత కర్పారూపమ్ము లౌను ॥

4092

†(4) మేఘరాశి ఉరుములతో మృగశిరలో మహిషముగా

మోషించుచు జలధారలు గుంథవృష్టి కురియించును
అమృతాంతర్గత శక్తుల నస్తరూపపుఁ బ్రాణగతుల
ఋతరూపములై వరలుచు ఋతువ్యతిరేకములై తనరుచు
సింధువులై మృతేతతులకు బంధువులై గంధర్వుల
బహురూపుల ప్రాణిజాల మహారహమును బ్రేష ర్తిల్లఁ
గిరణతతులు సహజములై కెరల నంతర్గతులమెయిని
సలిలమ్ములు నసిలమ్ములు చదలు పృథ్వితగులు తనర
నాదిత్యుని దివ్యశక్తులన్బుతపరిగ విస్తరిల్ల
నకృతమైన రూపాలుగ నతివిపులములై వరలును ॥

4093

†(5) వ్యోమగాములౌ నప్పర యోష లెల్లఁ దనరారఁగ

జలశక్తుల ననలానిల సలిల గగన మృచ్ఛకులఁ
జలశక్తుల ప్రియ యోనిగ నర్వమ్మును బ్రభవించుచు
వేనరూప శుక్లకృష్ణ విమల పూర్ణ క్షిణ గతుల
నలరు చాంద్రిదీప్తు లెల్ల నమర హిరణ్యదను లౌచు
బాక్షికమై తనరారును నక్షయ శక్తులు వరలఁగ
నప్పరశక్తులతో నలరారఁగ నగ్నిదీప్తు
నప్పరోవనిత గతుల కాలచాలమై వెలయుచు
నంతరిక్ష మహిమలతో నలరారును బరమశక్తి
హంసగతుల విశ్వ మెల్ల నలవోకగ నదయాడును ॥

4094

†(6) అమృతకిరణ చంద్రశక్తి నమలముగా బద్ధ మౌచు

నాకమ్మున నువర్ణ గతులు నవసవముగ నిత్యమ్మును
బతన మౌచు జతనశక్తి వరుణ దౌత్య రూప దీప్తి
యోనిగాఁగ ననలాలకు నుజ్జ్వలమౌ జ్వలనశక్తి
యోనిగాఁగ సలిలాలకు నొప్పాతఁగ యమరతులను
నిన కాంతుల దివ్యదీప్తి హిరణ్యరూపమై వరలఁగఁ
బక్షిగతులఁ జరియించుచు నక్షయమున నాకసమున
సృష్టి స్థితి లయ రూపపుఁ జేష్టలతో విశ్వ మృది
వృష్టిగాఁగ నమిష్టిగాఁగఁ దుష్టి పుష్టి నష్టి నౌంది
ననవరతము వర్తిల్లును నఖిలసృష్టి అహర్యముగ ॥

4095

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†— స్వర్ణకాంతు లలరారగ నర్ణవముననైన నిలుచు

జీవకోటి సర్వమున నిర్జీవకోటి సకలమున
సంతర్గతి నలరు నగ్ని అపురూపపు శక్తులతో
నఖిల సృష్టి నలరు నగ్ని ఆ రోదసి నలరు నగ్ని ॥

4096

†(7) ఊర్వగతుల నొప్పొచ్చుచు నుపర్యుపరి లోచాలకు

శోకరహిత లోకమునకు శుద్ధశక్తు లొప్పొరగఁ
జిత్రాఽతివిచిత్ర కాంతులతోఁ బవిత్రమైన శక్తులతో
స్వర్ణజలము స్రవియింపఁగ జనితమ్మా నాకమ్మున
నాదిత్యుని దివ్యదీప్తు లాయుదములుగాఁ దనరఁగఁ
గామదేనుశక్తు లొచు గగనస్థితి నలరారును
బ్రహ్మతాత రూపమ్మును బ్రహ్మసతముగఁ జేసి
దివ్యమైన శక్తులతోఁ దీర్చిదిద్దునట్లు తనర
సుందరతరమై పరలును శుభ్రదీప్తు లొప్పుచుండ
విశ్వాచ్ఛాదన రతమై వినుల కాంతు లెల్ల వెలుఁగు ॥

4097

†— అల శక్తుల సంతర్గతి జ్వలిత మౌచు నలరు నగ్ని

శీతల శక్తుల పరలును చాతగ సృష్టిని దనరును
గీలలతో జ్వాలలతో వేల లెనయకుండ వెలుఁగు
సతిలోకపు శక్తులుగా నగ్ను లలరు నఖిలమ్మున ॥

4098

†(8) జగమెల్లను సంద్రముగాఁ జద లెల్లను సంద్రముగా

నూత్న దృష్టిఁ జూచునెడలఁ జోద్యముగాఁ గాననగును
విశేష ధర్మ బద్ధ మౌచు విగతధర్మ బద్ధ మౌచుఁ
జక్రనేమి క్రమముగాఁగ సర్వమ్మును దిరుగుచుండు
భాను మహాదీప్తిరతుల ప్రభా శుక్ల శక్తు లెల్ల
యౌవనంపు శక్తు లొసఁగి అవ్యయగతి సలరారుచు
దివి భువి లోకా లన్నిట నవినాశపు టాకాశపు
దివ్యదేవ లేజస్సుల నవ్యనవ్య నిత్యశక్తు
లమృతములొ జలరాశుల నావిర్భవములుగఁజేయును
బ్రహ్మతాత సత్యశక్తి సుకృత వేన దీప్తు లలర ॥

4099

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర”

సూక్తము—123

ఋషి—భార్గవుఁడైన వేనుఁడు

దేవత—వేనుఁడు

అర్ధాంతరము—2

†(1) ఆదిత్యుని ఉదయమ్మున అఖిల జగతి వర్దిల్లును
 చైతన్యమ్మున సర్వ ప్రాణాదికకాల విదుల
 నిర్వర్తించును బ్రాణులు నిర్నిద్రిత వర్దిల్లుచు
 సూర్యరశ్మిలో మర్మము చొప్పడు నా దీప్తశక్తి
 చాంద్ర రూప శీతలంపు శక్తులనే సంతరించు
 సూర్య దేవు శిశువుగాఁగ నుండరమౌ శుభ్రకాంతి
 జలసంగమ సంకలనతఁ జది లంచెడి శక్తులతో
 వెలుఁగొందెడి వెన్నెల లవి వెల్లివిరియ గోకాలను
 వృక్షతతులు లతావళులు నక్షయమౌ భూతాళులు
 ప్రాణికోటి బుద్ధిశక్తి ప్రవృద్ధమై ప్రకర్షమై
 దీర్ఘాయుర్దాయశక్తి తేజరిల్లు నారోగ్యము
 నైశ్చర్యాదులు నన్నియు నద్భుతగతి వర్దిల్లుఁగ
 నభ్యుదయాది ముఖముగాఁగ నఖిలమ్మున విలసిల్లును
 నతిలోకపు శక్తిగాఁగ సహరహమును వెల్లివిరియు ॥

4100

†(2) ఆకాశమున నద్భుతగతి నావిష్కృతమౌ దీప్తుల
 నమృతశక్తు లొప్పారఁగ నతివేలపు శీతలగతి
 శితస్వచ్ఛరూపాలను తెల్వొందెడి వెన్నెలలను
 జలదు లెల్ల నుప్పొంగును నలలతోటి వేల తొరిసి
 పంచభూత యోని గతుల నంచితముగ నలరారెడి
 అతులితమౌ ఋతశక్తు నతిలోకముగాఁ దనరుచు
 సృష్టిస్థితిలయగతు లవి చెన్నొందును విశ్వమ్మున
 జననాభ్యుదయావళులు ననియమత మరణ గతులు
 సమానముగ సర్వమ్మున విమానముల వర్దిల్లుఁగ
 సంభవించు జగదోని సర్వస్వము విస్తరిల్ల ॥

4101

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవర్ణ”

†(3) అన్యతరహితమైన అమృతశక్తులు మీఱ
 ఋత దీప్తు లొప్పార నతిలోక వ్యాప్తిమెయి
 నాత్మయే పుత్రులుగ నలరారు భాతిగాఁ
 బంచభూతాఽఽవశులు వరలు సంతర్గతుల
 నొకదానిలో నొకటి నొనరు నవినాభావ
 సంబంధ బంధాలఁ జరాచరాల నిలువ
 నతితుల్యమై వరలు నసమాన శక్తులన్
 జక్కనేమి క్రమత సర్వపదార్థాలు
 అనలాఽనిలాలతో నలర నలిల మృత్తతుల
 రోదోఽంతరాళాల నాద్యంతములు మీఱ
 సంచలన శక్తులన్ సంభ్రమించుచు నదా
 విశ్వాన వర్తిల్లు నశ్వ శక్తులు వరల
 నాదిత్య రూపమౌ నా విష్ణు దీప్తిమెయి
 నఖిలమ్ము వర్తిల్లు నా స్థితి గతు లొప్ప ॥

4102

†(4) గంధర్వరూపమౌ బంధిత శక్తాల
 శక్తు లెల్లను జగతిఁ జదలు గుణమై వెలయ
 ఋతరూపమై వరలు సుతశక్తు లొప్పార
 బంధమ్ములై జగతి సింధుగతు లలరఁగా
 విజ్ఞానధునిగాఁగ విశ్వమ్ము వరలఁగా
 నాదిత్యశక్తు లవి అతిలోక దీప్తులన్
 గాలబద్ధ మౌచుఁ గ్రాలు మహిషమ్ముగా
 మృగగతుల గగనాన నగణిత మోషలను
 నలరార జలధార లమృత న్యందిను లౌచు
 నఖిల గోళాలలో నలరంగఁ గాల గతి
 ఋతురూప శక్తులన్ ధృతమైన గగనమ్ము
 అతిలోక గతులమై సతివేల రతులమైఁ
 బ్రకృతిప్రాణులు నిత్య ప్రభాభాసితములై
 సుతిశక్తి వర్తిల్లు నతులితముగాఁ దనరు ॥

4103

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్భుత, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

†(5) అప్పరో¹ వనితలే అప్సరో² వనితలే

ఆతిలోక యానాల నఖిల రోదసిలోను
నమలమౌ లోకాల ననంత గోళాల
నాకర్షణ శక్తు లధిగమించుచుఁ దనర
వివిధ యోనుల జన్మ లవితథమ్ముగ వరల
దైవీయ పరగతులఁ దనరార నాదిత్య
సూర్యచంద్రుల దివ్య శుభ్రకాంతులు వరల
విశ్వ మెల్లను సృష్టి విమలమౌ స్థితిగతుల
లయతత్వ మొప్పుఁగా క్షయరతులు విస్తరిల
మూఁడు గతులును గూడ ముప్పేటగా వరల
ముక్కలములలోను చిక్కలములలోను
హైరణ్య దీప్తులన్ మేరలన్ పీఠుచున్
గాంతి ప్రసారాలు కాంతి వైశద్యాలఁ
బాక్షికముగా వివిధ కక్ష్యలన్ దనరారు ॥

4104

†(6) అపురూపమై నిత్య మతిలోకమై వెలుగు

చతివేలమై తనరు నాదిత్య దీప్తులన్
శోకరహితమైన నాక లోకములోన
సువర్ణ రూపమైన శుభ్ర దీప్తులు వరల
జలనాభి దైవీయ సదమల శక్తులే
శాంతిదూతగ విశ్వ దాంతి కాంతుల నిలువ
యమనియమ గతులతో నాగమన రూపాల
నఖిలమున్ శకునమై అలరారఁ గ్రమగతుల
సంచరించును సర్వ చరాచర ప్రపంచమ్ము
సృష్టి యోనిగ వరలి యిష్టి కర్మగఁ దనరు
ధరణధారణ రతుల భరణభారణ గతుల
సర్వధారక మౌచుఁ బురుష వైష్ణవ దివ్య
శక్తు లెల్లను నిత్య రక్తిముక్తుల వరలు
విశ్వ హృదయ దీప్తు లశ్వరూపములుగా ॥

4105

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

1. అప్సరోవనిత=అపసర స్త్రీ, 2. అప్సరోవనిత=జలకన్య.

†(7) ఊర్ధ్వగతుల విహరించెడి ఉచ్చలమౌ శబ్దశక్తు
 లమలములై శోక రహిత విమల నాకలోకమ్మునఁ
 జిత్రాఽతివిచిత్రగతులఁ జెలఁగు విభ్రమగతి
 శాంతి దాంతి కాగ్రంతులమై కాంతి శక్తు లలరారఁగ
 సృష్టిశక్తి వాసమ్ముగ వ్యష్టి సమిష్టి గతులు మీఱ
 విశ్వకామ దేనురూపు ప్రేమమీఱ జనితగతుల
 స్వర్ణదీప దృశ్యశక్తి సర్వమ్మునఁ దనరుచుండ
 రోదోఽంతర దివ్యదీప్త నాద శక్తు లలరారఁగ
 విశ్వరూప సంగీతము విమల గాంధర్వముగా
 జలశక్తుల సంతర్గతి నిలువెల్లను నిండి నిలుచు
 విద్యుత్తుగ విశ్వమ్ము న వెలయుఁ బంచభూతతతులు
 ఆన్యోఽన్యఃసంబంధ మవినాభావ సంబంధపు
 బంచాలను నతిలోకపుఁ బార్థివరతి నేతల గతి
 నాకశమ్ము ననలమ్మును ననిలమ్మును నలిలమ్మును
 మృత్తతు లవి వరలుచుండు సత్తు చిత్తు లానందము
 వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలుగ సృష్టిగాఁగ వెల్గొందఁగ ॥

4106

†(8) అంతరిక్షగతమైన ఆదిత్యపు శక్తులతో
 అరుణారుణ కాంతు లలరి అరుణుఁడు వెల్గుచు నిత్యము
 సృష్టిలోని సలిలమ్ముల స్వీకరించి ఆవిరిగా
 మేఘరాజి సృష్టించుచు మిన్నులలో విహరింపఁగ
 జలరాశులు వివిధగోళ సర్వమ్మున వర్తిల్లుచు
 వర్షింపఁగఁ బ్రకృతిమాత హర్షామోదాల నలర
 శుభరూపుల సృష్టియెల్ల శోభిల్లఁగ నాచ్ఛాదన
 లతిలోకమై వరలెడి నతివేలపు బహుగతులను
 విశ్వసృష్టి సముద్రముగ విచిత్రముగ “నభి”శక్తుల
 నధిగమించి భాను వీర్య విధి వర్తిల నిత్యమ్మును
 శుచిరూపమ్మా తేజము శోభిల్లును విశ్వమ్మునఁ
 జక్రగ్రనేమి క్రమముగాఁగ సకలమ్మును వర్తిల్లును ॥

4107

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—124

ఋషిః—అగ్నిః; 1, 5-9-అగ్ని వరుణ సోమః

దేవతా—1-అగ్నిః; 2-4-అగ్నేరాత్మా; 5, 7-8-వరుణః; 6-సోమః; 9-ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్; 7-జగతి

(1) ఇమం నో¹ అగ్నో² ఉప³ యజ్ఞమేహి⁴ పంచయామం త్రివృతం సప్తతన్తమ్ ।

అసో⁵ మావ్యవాకుత నః పురోగా⁶ జ్యోగేవ దీర్ఘం తమ⁷ ఆశయిష్ఠాః ॥

1411

(2) అజేవాదేవః పృచతా గుహా యన్ పృవశ్యమానో⁸ అమృతత్వమేమి ।

శివం యత్ సన్తమశేవో⁹ జహామి స్వాత్ సఖ్యాదరణీం నాభిమేమి ॥

1412

(3) పశ్యన్నస్యస్మా⁴ అతిథిం వయా⁵ ఋతస్య ధామ వి మిమే పురూణి ।

శంసామి పిత్రే⁶ అసురాయ శేవమయజ్ఞయాద్యజ్ఞియం బాగమేమి ॥

1413

(4) బహ్విః సమా⁷ అకరమన్తరస్మిన్నిన్ద్రం వృణాసః పితరం జహామి ।

అగ్నిః సోమో వరుణస్తే చ్యవస్తే పర్యావర్తారాష్ట్రం తదవామ్యాయన్ ॥

1414

(5) నిర్మాయా⁸ ఉ త్యే అసురా అభూవన్ త్వం చ మా వరుణ కామయాసే ।

ఋతేన రాజన్నస్మృతం వివిచన్ మమ రాష్ట్రస్యాధిపత్యమేహి ॥

1415

1. నో¹ అగ్నో² ఉప³, 2. తమ⁷ ఆశయిష్ఠాః, 3. మానో⁸ అమృతత్వ, 4. న్యస్మా⁴ అతిథిం, 5. య⁵ ఋతస్య,

6. పిత్రే⁶ అసురాయ, 7. సమా⁷ అకర, 8. నిర్మాయా⁸ ఉత్యే అసురా అభూవన్. (వార్షి.వర్ష.)

(6) ఇదం స్వరీదిమిదాన వామమయం ప్రకాశః ఉర్విర్నరీక్షమ్ ।

హనావ వృత్తం నిరేహి సోమ హవిష్త్వా నస్తం హవిషా యజామ ॥

1416

(7) కవిః కవిత్వా దివి రూపమాసజదప్రభూతి పరుణో నిరపః సృజత్ ।

క్షేమం కృణ్వానా జనయో న నీన్దవస్తాః అస్య వర్తం శుచయో భరిభృతి ॥

1417

(8) తా అస్య జ్యేష్ఠమిన్ద్రియం సచ నై తా ఈమా క్షేతి స్వతయా మదస్తిః ।

తా ఈం విశో న రాజానం వృణానా బీభత్సువో అప వృత్రాదతిష్ఠన్ ॥

1418

(9) బీభత్సూనాం నయజం హంసమాహరపాం దివ్యానాం సఖ్యే చరన్తమ్ ।

అనుష్ఠభమను చర్చూర్యమాణమిన్ద్రిం ని చిక్కుః కవయో మసీషా ॥

1419

స్తూకము—124

ఋషి—అగ్ని 1, 5-9-అగ్ని వరుణ సోములు†

దేవత—1-అగ్ని, 2-4-అగ్నియాత్మ, 5, 7-5-వరుణుడు, 6-సోముడు, 9-ఇంద్రుడు†

(1)*గద్యము॥

ఓ యగ్ని! యజమానపంచము లగు ఋత్విక్కులచే నియమిత మైనది, సవనత్రయవృత
మైనది, సప్త పక్షట్కర్తలుగలది యగు మా యజ్ఞమునకు వచ్చి మా హవ్యమును
వహింపుము; మరియు మా పురోగంత వగుము; మమ్ము విడచి చిరకాలము
గుహయందు కయనించితివి; ఇక నా స్థానమును వీడి మమ్ములను
బొందుమా: ॥

4108

1. ప్రకాశః ఉర్విర్నరీక్షమ్, 2. వస్తా అస్య, 3. తా అస్య, 4. తా ఈమా, 5. తా ఈం,

6. బీభత్సువో అప. (వ్యా.వర్గ.)

†వ్యాతప్రతి 14వ సంపుటము 141వ పుటలో నీ స్తుకమునకు ఋషి “అగ్ని”గాను, దేవత “అగ్ని”గాను వ్యాసీ, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “అగ్ని, అగ్నివరుణులు, సోముడు” ఋషులుగాను, “అగ్ని, ఇంద్రుడు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(2)*గీ॥ పూత సురలను యాచన హేతువునను
బొంది దేవన శీలంబు నొంది నేన
యమర కల్పిత మైనట్టి యజ్ఞము గని
దేవతాత్వంబు నందుచుఁ దరుగఁగలను ॥

4109

*ఉ॥ నేను బరిత్యజించి గుహ నేరిమి యజ్ఞముఁ జేయుచుంటిఁగా
నైన నశోభనుండనయి యజ్ఞ సమాప్తి నొనర్చువేళ న
ద్దానిని వీడి యాత్మ సఖితం బర మశ్య సురూప సంపదం
బూని మహారణి వదలిఁ బొందుచునుంటిని సర్వ భంగులన్ ॥

4110

(3)*గీ॥ అఖిల పృథ్వికి దివమున కతిథియైన
సూర్యగతి 'ననుసరించుచు సుందరేష్టి
బహు శరీరంబులను నేడు వరమతుష్టి
నేను నిర్మించుచున్నాను నిశ్చయముగ ॥

4111

*గీ॥ ఆరి వినాశికుడై దివమందునుండి
పితగ నున్నట్టి వానికిఁ బెద్ద సుభముఁ
గోరి యజ్ఞార్హ దేశంబుఁ జేరుచుంటి
పీడుచు నయజ్ఞదేశంబు వేట్క మీర ॥

4112

(4)*గద్యము ॥

ఈ వేది లక్షణస్థానమందు బహుసంవత్సరము లుంటిని. అచ్చట నిందుగ్రిని సంభజించుచు
నుత్పాదక మగు నరణ్యాత్మకమును ద్యజించుచున్నాను. ఎపుడు దేవతల దగ్గరనుండి
వచ్చి గుహయందు నిగూడుఁడ నైతిను? యపుడు దేవతలు అగ్ని, వరుణుఁడును,
రాష్ట్రమునుండి ప్రచ్యుతు లైరి. మరల వచ్చుచు నే ససురాపహృత మగు
నే రాష్ట్రము(యజ్ఞభూమి) మదభిముఖముగ నావర్తమాన మగునో;
ఆ రాష్ట్ర మసురవల్ల రక్షించుచున్నాను ॥

4113

(5)*గద్యము॥

అనలుఁడ నగు నేను రాగా నా యసురులు మాయారహితు లైరి. ఓ వరుణుఁడా! నీవు
నన్నుఁ గోరినట్లయిన నో యాశ్వరుఁడా! మా సత్యకర్మముచే మాయామయ మగు
చరిత్రమును గొట్టుచు మత్సాధిత మగు రాజ్యాధిపత్యమును నీవు పొందుమా! ॥

4114

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు "నలల"ము ప్రయోగమైనది.

(6)*గీ॥ సోముఁడా! నాక మెంతయు సూర్యుఁ డయ్యె
స్వర్గ మంతయు వామమై పరఁగుచుండె
నీ ప్రకాశము నభ మౌచ నెసగుఁగాన
నీ నమస్తంబు చూడుము! భాసమాన! ॥

41

*క॥ కావున నీ నమయంబున
నీవున్ నేను గలసి పృథ్వి నిర్జించెద మో
పావన సోముఁడ! రమ్మా!
వావిరి నీ భజన జేసి వర లెదమునుమా! ॥

41

(7)*నీ॥ క్రాంత సందర్భయై క్రాంత దర్శనమున మిత్తుఁడు దివమండు మెలఁగుకతనఁ
దేజస్సుఁ జేయుచుఁ దిరుగు చల్పంబైన యత్నంబుచేతను నంబుదంబు
వలన జలంబులఁ గలిఁగించె వరుణుండు వానివల్లనె యెల్ల వారి విడువఁ
బడినయప్పుడు నదీవరములు పతి కెట్లు జాయ జేమంబును జరుపుచుండు
గీ॥ నట్లు జగమునకున్ సేమ మందఁజేయుచుండి శుద్ధంబులై పరుణోత్తముని ను
పర్ణ భాస్వర రూపంబుఁ బడసి మిగులనృందమానంబులై కడు సాగుచుండు ॥

41

(8)*క॥ వరుణుని పీఠము నప్పులు
కరము దరించుచును హవ్యగౌరవమున నీ
పరుణుం డప్పుల లేజో
త్కరమును గడుఁ బొందుచుండుఁ దద్దయఁ బీఠిన్ ॥

41

*క॥ ప్రజ లెల్ల స్వామి నెట్టులు¹
భజియింతురో! యట్లు దివ్య వరుణుని నప్పుల్
భజించి వృత్తి భయమున
నిజగతిఁ జని విశ్రమించు నిపుణత మెఱయన్ ॥

41

(9)*గద్యము॥
బీభత్సవులకు సూర్యునకు నఖునిగా బ్రహ్మవాదులు చెప్పుచున్నారు. దివ్యము లగు
సప్పులు నఖ్యమందుఁ జరించుచున్నట్టియు స్రోతవ్యమైనట్టియు చందోయుక్త మగు
స్తుతి విశేషమునుగూర్చి మాటిమాటికీ జరించుచున్నట్టి యిందుగ్గినిఁ గవులు
స్తుతులచేఁ బూజించుచున్నారు ॥

41

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇవి మొదలగు వచనములనుబట్టి చూడ ఋగ్వేదకాలముననయితము రాజు నెన్నుకొను నాచారము దేశమున
నుండెడిదని స్పష్టమగుచున్నది. (ఈ పుటనోటును శ్రీ నేమానివారు “వరుణుని” ఇత్యాది పద్యమునకుఁ
బొరపాటున గుర్తుపెట్టి వ్రాసిరి.)

గమనిక:—“వరుణుని” నిత్యాది పద్యములోఁగాని తరువాతి పద్యమైన “ప్రజ లెల్ల స్వామి నెట్టులు భజియింతురో!”
ఇత్యాది పద్యమునఁ గాని రాజు నెన్నుకొన్నట్లు లేదు. రాజును భజించినట్లున్నది. ఎన్నుకొనుట వేరు.
భజించుట వేరు. (ప.గో.కృ.)

సూక్తము—124

ఋషి—అగ్ని; 1, 5-9-అగ్ని వరుణ సోమములు
దేవత—1-అగ్ని; 2-4-అగ్ని యాత్మ, 5, 7-8-వరుణుడు 6-సోముడు 9-ఇంద్రుడు

అర్ధాంతరము—1

†(1) నప్తాగ్ని పుంజాలు సర్వాన వ్యాపించి
సృష్టి రూపములో సృష్ట దీపముగా
భూత భావి వర్తమాన పూర్ణకాంతి తతులలోను
అనిలాఽనలములును నాకాశము నలీలములు
మృత్తతులను సృష్టిలో సత్వదార్థ చిత్వదార్థపు
టానందరూపాల సతిదీర్ఘమై వెలయు
అంత మెనయని కాని మావరించిన రీతి
సపురూప శక్తులన్ అతిలోక శక్తులన్
అతివేల గతులమై సంతరాంతర గతుల
దిక్తటముల నిండి వ్యక్తాఽవ్యక్త గతి
విశ్వయజ్ఞములో విమల హవిషముగాఁగ
సభ్యుదయావహముగా నఖిల పురోగామిగా
వర్తిల్లి చిరకాలమూర్తిగా నుష్టరతి
వైష్ణవీయపుఁ గృష్ణమాయ యామ మౌను ॥

4121

†(2) అత్యంత దీప్తమై అనుపమ శక్తులన్
అంతరాంతర గతుల నఖిలాన వ్యాపించి
అదైవీయరూపాల ననసురూపాలుగా
అశివమౌ శక్తులు వశతత్వముల నిలువ
దైవీయమౌ శక్తి తాదాత్మ్యతలు పీఠ
శివతత్వమున సృష్టి అవశమై వెలుఁగంగ
మృతరూపములలోన నమృతదీపము వెలుఁగ
“అభి”శక్తులను దుగించి “నాభి”శక్తులఁ బెంచి
విశ్వాన జలశక్తి నశ్వీశక్తుల నిలిపి
అఖిలానఁ గళ్యాణమావహిల్లఁగఁ బ్రకృతి
నశుభవరంపరల నావలకు నెట్టుచున్
బంచభూతాలలో నంచితమ్మ మైత్రి
వర్తిల్ల సృష్టిస్థితి భావాలు వర్ధిలఁగ
విశ్వమే యజ్ఞమై విశ్వమే హవిషమౌ
నశ్వీశక్తుల జగ మనశ్వరమై నడచు
విశ్వేశుఁడౌ హోత శాశ్వత ధాతయౌ ॥

4122

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) సృష్టియజ్ఞ మృమరేష్టిగాఁ దనరార

నపురూపమై విశ్వ మతివేలమై నిలిచి
అతిలోక రతులతో నితరేతరజ మౌచు

ససురశక్తుల జగతి ససమగతులను రాల్చి
విషరూపముల నెల్ల మిషలుగాఁ బరిమార్చి

అయజ్ఞమై నిలుచు ససహజ ప్రకృతుల
సజ్ఞాన తత్త్వాల యజ్ఞరత్నాలతో

రూపుమాపుచు నదా రూక్షశక్తులు వరల
సత్యశక్తులు జగతి సర్వానఁ దనరఁగా

నభయంతరాయుగా శుభంకరాలౌచు
దివ్యశక్తులఁ దనరఁ దేజరిలు లోకాల

నారద్వణ వికర్షణ లలరార సృష్టిలో
నతిథులై పంచభూతాకు తెల్లను జరఁగ

మాతృరూప మౌచుఁ బితృరూప మౌచు
మాతాపితల దివ్యజాత సంతతి కాఁగ

విశ్వ సృష్టియే వరలు విపులత త్వము మీఱ ॥

4123

†(4) వివిధ గోళ లోకాలును విమల శక్తు లొప్పారఁగ

సనిలాఽనల సలిలమ్ములు నాకాశము మృత్తతులును
సగ్నిశక్తు లమలమైన అమృత సోమ తత్త్వ ములరు

సఖిల గోళ లోకాలను సద్భుతగతి వరలంగా
జనన మూల శక్తినుండి అనపరతము జన్మించుచు

సర్వసమానత తనరఁగ సకలమ్మున వ్యాపించుచు
సనిల సలిలములనెకాక ఆకసములఁ బృథ్వలందు

సఖిలమ్మున నావరించి ఆన్యోఽన్యానుబంధాలను
నవినాథావ సంబంధ మభేద్యగుతుల భేద్యరతుల

నపురూపముగా నిల్చుచు ననలశక్తి వర్తిల్లును
సృష్టి స్థితి లయ శక్తులు చెలువారఁగ జన్మించుచు

వర్తిల్లుచు నైక్య మౌచుఁ బ్రకృతిలోన సహజగుతుల
నుష్ట శీతలంపు దీప్తు లొప్పారఁ గవోష్ణరతులు

వైష్ణవీయమైన శక్తి వర్తిల్లఁగ నిత్యమై ॥

4124

†రచయిత :—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) దర్మశక్తి అదర్శమును విధ్వస్తము కావించుచు
 సత్యరూప నిత్యదీప్తి సనత్యశక్తి రూపుమాపి
 సృష్టిస్థితి అయ రీతుల వ్యష్టి సమిష్టిగతు లెల్లను
 విశ్వమున వరలుచుండు శాశ్వతరతు లలరారంగ
 సౌర చాంద్ర ఋష గృహ సర్వస్వము వర్తిలంగ
 నిర్మాయాశక్తు లలర నిఖిల సృష్టి నిల్పుచుండు
 నాసురమా శక్తి తతుల నభిభూతము కావించుచు
 వరుణశక్తి వాయుశక్తి వర్తిలంగ గగనమును
 మృత్ప్రాయపు బృధ్విరతులు ఋతశక్తుల రూపుదాల్చి
 నిత్యమును స్థితిగతులను గృత్యాకృత్యము లొచు
 బ్రత్యవాయములేక నిత్యసత్య రతులు తనర
 బంచభూతా లౌకటౌక్మటి వరలు సంతర్గతనిఁ బరంగ
 బ్రకృతిలోనఁ బ్రకృతిహపు థాగమై విలీన మౌను
 జక్రినేమి క్రమముగాఁగ సర్వసృష్టి వర్తిలంగ ॥

4125

†(6) “అభి”శక్తులు చూపుగొన్న ఆ వృత్తుని దుశ్శక్తులు
 అంతరిక్ష మెల్ల సృష్టి నావహించి విషశక్తుల
 సత్కృగ్గి మహాగ్రిమైన అతిలోకోష్ఠత నిండంగ
 సపురూపపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
 నతిలోకాద్భుత శక్తుల నాదిత్యుఁడు విజృంభించి
 క్రింది వజ్ర శాంతితతులు సంతతాగ్ని జ్వాలలతో
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వశాంతి వర్తిలంగ
 “నాభి”శక్తి నెల్ల నిలిపి నవశక్తులు విస్తృతముగ
 బ్రకృతిమాత హర్షింపంగ వర్షింపంగ జలధారలు
 సోమామృత శక్తి తతుల రుచిగుభ్రత లలరంగ
 బ్రకృతిశక్తి హవిషమై సుకృతదివ్యశక్తి గాఁగ
 విశ్వసృష్టి సంక్రియలే విమల దివ్య దేవయజ్ఞ
 తత్త్వముగా వర్తిల్లును సత్త్వ నిత్య సత్య రతుల
 వామరూప లయ క్రియ లవి వర్తిలంగ విశ్వమున ॥

4126

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) దివ్యదీప్తు తోష్పారఁగఁ బేజరిలెడి అనలశక్తి

అకసమ్ము మృచ్ఛక్తుల ననిల నలిల శక్తులతో
సంతర్గతి సలరుచుండు నద్భుతావహముగాఁగ

దివి భువులను వరుణ నాక దివ్యాగ్ని వాయు తోక
జాలమ్ముల సర్వమ్మున సర్వశక్తు లలరారఁగ

విశ్వ సంక్షేమ రూప విమలమైన వ్యాప్తిత్వము
దివ్య దైవీయశక్తి నవ్య నిత్య తత్త్వ మలర

సప్త వర్ణ కాంతులతో నదమలమై వరలుచుండు
శుచి శక్తులతో విశ్వము శుభ్రితమై వర్తిల్లఁగ

ధరణ ధారణముల శక్తి భరణభారణముల వరలి
అంతరాంతరములఁ దనరి అపురూపపు దీప్తులతో

దార్శనిక మైన శక్తి దగద్దగితమై తనరఁగ
విశ్వసృష్టి వర్తిల్లును విస్తృతాచ్యుతంపు గతుల

సృష్టి స్థితి లయ రతులను వ్యష్టి సమిష్టులుగ నడవ ॥

4127

†(8) “అభి”శక్తుల నాకట్టుచు నామిషముగఁ జేసి జగతి

జల“నాభి”ని విధ్వస్తము చల రూపులఁ గావింపఁగ
విషాగ్నిజాల రూప తతుల వృత్తాసుర శక్తు లెల్ల

తోక భీకరమ్ముగాఁగ రూక్షాగ్నుల వ్యాపించఁగ
నతిలోకమైన తనరెడి అద్భుత వీర్యంపు శక్తి

నాదిత్యుని వజ్రకాంతు లలరారుచు విజృంభించి
అవినాశపు శక్తులలర సంతరాంతరములఁ జొచ్చి

“అభి”రూపమైన వృత్తు నభిచారము నెల్ల నాపు
పరివ్యాప్త దుశ్శక్తుల సరిమురిగాఁ దుగించి వైచి

“అభి”శక్తుల సన్నింటిని నతిలోకపు దీప్త శక్తి
విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వశాంతి జీవ శక్తు

లలరారఁగఁ బునర్నవత నమలమైన ప్రకృతిరూపు
నిత్యసవ్యమై వరలెడి సత్య చైతన్య రతుల

నలరారును వైష్ణవీయ విలసనములు వర్తిల్లఁగ ॥

4128

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) అంతరాంతరముల నతిలోక గతి మీఱ

ననలాల ననిలాలు సనిలాల ననలాలు
 దివ్యశక్తులు తనరఁ దేజరిల్లుచు నదా
 అంతరిక్షములోన నమృత నలాలతో
 మృతతుల సన్నిటన్ మిత్తిగా మిత్తులకె మిత్తిగా
 సఖ్యమ్ము మీరంగ నకల సంచారాల
 నాదిత్య శక్తులన్ ఆతివేల దీప్తులన్
 గ్రాంత దర్శిత్వాల నాంతర్య గతి మీఱ
 సచ్చిదానందాలు సర్వసృష్టిని దనర
 సమృత శక్తుల దివుల హంసగాఁ బరఁగంగ
 సత్య తత్త్వము వరలు నిత్య దివ్యత్వాన
 సూన్యతత్త్వము సృష్టి సూనరతులను వెలుఁగ
 మేఘమాలల జలము మిన్నులన్ గురియుచున్
 జలసంచయమ్ములన్ జలదముల్ రూపొందు ॥

4129

సూక్తము—124

ఋషి—అగ్ని, 1, 5-9-అగ్ని వరుణ సోములు
 దేవత—1-అగ్ని, 2-4-అగ్నియాత్మ, 5, 7-8-వరుణుడు, 6-సోముడు, 9-ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—2

†(1) గుప్తములొ శక్తి తతుల సప్త కాంతి పుంజాలను

సృష్టి స్థితి లయ గతులను ద్విరావృత్తముల వరలుచు
 విశ్వమ్మున వ్యాప్తి చెందు విమల కాంతి సమూహాల
 నాదిత్యులు నఖిల రవులు నద్భుత దీప్తుల వెలుఁగుచు
 సతిదీర్ఘపు యీనాలను బ్రతిలేని మహాభ్యుదయాల
 తిరోగమన రహితత్వము పురోగామి మహితత్వము
 పరఁగంగా సృష్టిక్రియ వరలు నగ్ని శక్తి మీఱ
 విశ్వ జనన స్థిత్యభ్యుదయ విలయయజ్ఞతతులు వరలు
 ననలానిల సలిలగతుల నాకాశపు మృతతులను
 సంచితముగ సృష్టి స్థితి పంచత్వము తరంగ
 అఖిలమ్మును విశ్వమ్మున హవిషమై వరఁగుచుండు
 నావిష్కృతమై నిలుచును నాహుతిగా సంతరించు

4130

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) దేవత్యము లేని శక్తి తేజరిల్లు గుహ్యత మై
 దైవీయమ్మో దీప్తిగఁ దనరారును నమృత గతుల
 నభయంకరమై జగతిని “నభి”శక్తుల రూపుమాపి
 అశివంకరమౌ ప్రకృతుల నన్నింటిని సంహరించి
 శివంకరమైన మహాశ్రేష్ఠ జ్యేష్ఠ మాంగల్యపు
 మహితశక్తి సృష్టిలోన విహితమై ఆహరహమ్ము
 నవ్యనవతతో నిత్యము “నాభి”శక్తి వర్దిల్లఁగఁ
 బంచభూత తత్వాలను సంచితముగ నైకమత్య
 మలరారును సంతర్గతి నన్యోఽన్య మహాశక్తి
 నవినాభావత్య మొప్ప దివిభువులను సర్వమ్మున
 నమృతత్వపు గతులతోడ నలర నిత్య మృతీతత్వము
 పునర్జన్మజీవరతులఁ బుణ్యపావ క్రియలు పరలఁ
 “బునరపి జననము”గాఁగను “బునరపి మరణము”కాఁగను
 జక్రినేమి క్రిమముగాఁగ సర్వస్వము వ్యాప్త మౌచుఁ
 జరాఽచర ప్రపంచ మెల్ల జడాఽజడ జగతు లెల్ల
 వర్తిల్లును సృష్టిలోన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల
 దివ్యదైవ శక్తితతుల భవ్యభవ బాగాళ్ళుల
 నదైవీయమై తనరును నశాశ్వతగతి వరలంగా ॥

4131

†(3) ఋతశక్తులతో విశ్వము ధృతమై తిరుగును నిత్యము
 ఆకర్షణ వికర్షణల నతిథికాఁగ సృష్టిలోన
 సర్వ గోళ లోకా లవి పర్వంగా సంచరించుఁ
 బుత్ర పితృ శక్తులుగాఁ బూర్ణాద్వైతమ్ము గాఁగ
 ఆకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్రుతులను నొకటొక్కటి మిన్నువోలె నైక్యమౌను
 అన్యోఽన్యత వరలంగా నవినాభావాలమెయిని
 ద్వైత గతుల విడివడులే! చేతనాఽచేతనగతి
 యజ్ఞక్రియ సృష్టికాఁగ నయజ్ఞగతుల నభిలమ్మును
 బ్రదక్షిణ రతుల నాత్మ ప్రదక్షిణగతులమెయిని
 లోక గోళ గతు లన్నియు లోలుపతలఁ దిరుగాడును
 విడివడుచును గలివడుచును వినిమయగతు లొప్పారఁగ ॥

4132

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) అనిలాసల శక్తితతులు నాకాశము సలిలమ్ములు
 మృతతులును సృష్టిలోన సత్తుచిత్తు లానందము
 లావరింప నఖిలమ్మున ననంతకాల గమనములో
 సంతరహితమౌ వ్యవస్థ సహర్వముగ సృష్టి నిల్వఁ
 జరాఽచరప్రపంచము జడాఽజడజగతు లెల్ల
 సర్వమ్మును సంచరించు సదా దైవతీల కాఁగ
 వైష్ణవీయమైన శక్తి బహురూపంబై విశ్వము
 ఆమృతసోమశక్తులతో సన్వతత్వము నశియింపఁగఁ
 బంచభూత రూపాలను బహువిధాల గోళాలును
 లోకాలును దనరంగా వ్యాకోచన వికుంచనల
 నపురూపపు దీప్తులతో నతివేలపు శక్తులతో
 సతిలోకమైన రతుల ససాధారణంపు గతుల
 సకలమ్మును బయనించును నికటముగా దైవశక్తి
 పుత్రప్రపితృ బావ మొప్పఁ జిత్రముగాఁ బ్రకృతి దనర ॥

4133

†(5) పంచభూతశక్తులతోఁ బ్రపంచాలు వరలంగా
 ఆసురశక్తు లన్నింటిని వినము రీతి విరిచివైచి
 నిర్మాయాతత్వమ్మున నిఖిలమ్మును వర్తిల్లఁగ
 సౌరకాంతి భరితమైన చాంద్రశక్తి వెన్నెల లవి
 సత్యగతుల చలివెలుగుల నిత్యాఽమృత స్రావముగఁ దగ
 వరుణలోకగతులు మీరఁ జరాఽచర ప్రపంచానఁ
 గామయమానమ్ము లౌచఁ గ్రాలు కాంక్షితమ్ము లెల్ల
 విశ్వప్రకృతిపరముగాఁగ నశ్విశక్తు లలరారఁగ
 నాకాశాఽనిలగతులను నమరు సలిల మృత్తతిగతి
 నాధిపత్య గోళ శక్తి ననుసరింప నఖిలమ్మును
 ననుగతమౌ ప్రదక్షిణల నాత్మప్రదక్షిణలు తనర
 సత్యరూప శక్తి వరల నసత్య శక్తు లన్నింటిని
 విద్యస్తము కావించును విశ్వశాంతి వర్తిల్లఁగ
 దైవీయమ్మౌ శక్తుల కేవలత్వ మలరారఁగ ॥

4134

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) ఆంతరిక్షమ్ములో నపురూప శక్తులన్

గ్రహ ఋక్ష రాజాలు క్రాలు దివి భువు లలర
దివ్యతేజాలతోఁ దేజరిల దీధితుల

నఖిలమౌ విశ్వమును నశాంతిమయముగా
“అభి”శక్తిమయముగా నల్లకల్లోలముల
నశుభ పరిణామాల నతిశోక పరితప్త

కష్టాల నష్టాల దుష్టబాధితులఁ జేయు
విషవాయుగ్నిమయ వృత్తాసురుఁ బట్టి
శిరచ్ఛేదము చేసి చెండాడి కొండాడి

అండాండ పిండాడ బ్రహ్మాండ బాండాలుఁ
గాపాడి సర్వవిధ దీప శక్తులు నిల్వ

“నాభి”శక్తులు మీరఁ బ్రాప్తవముగా జలము
ప్రకృతి హర్షమ్ములను వర్ష పులకాంకురాల

సంచితము లట్లుగాఁ బంచ భూతావళులు
ఆదిత్య మైనట్టి ఆ విష్ణుశక్తిమెయి

నఖిలమ్ము పర్దిల్లు నద్భుతగతి తోవ ॥

4185

†(7) క్రాంతిదర్శిత్యానఁ గ్రాలు కాంతులు తనర

నరుణ శశి గోళాలు నపురూప గతులమై
అతివేలమై తనర నతిలోక గతులతో

భువి దివుల నన్నిటన్ నవకాంతి పుంజాలు
నిత్యమ్ము ప్రసరించ నత్యశక్తుల మహిమ

ధరణ ధారణగతుల భరణ భారణరతుల
జలశక్తులను నగ్ని చదలునన్ గ్రహించి

వరలు మొయిళులుగాఁగ వర్షించి జలములను
బ్రకృతి పులకింపంగ సుకృత పునర్జన్మగ

సంజనన శక్తులన్ సంభవ రక్తులన్
నిరతాఘ్యదయముతో నిఖిలమ్ము వర్దిల్లి

క్షేమంకరమ్ముగా నీష రతులను వరలఁ
బంచభూతావళులు సంచితములై శుచిగ

నశుచితత్వాలను నన్నింటినిన్ విరుచు ॥

4186

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) సృష్టిలోఁ దొలిశక్తి చెన్నొందు నాదిత్య
 దివ్యకాంతిగ మహాదీప్త తేజము లలర
 నదియె తొలిపీఠమై అఖిలమున విలసిల్లు
 నద్భుత శక్తిగా నతిలోక శక్తిగా
 నతివేల శక్తిగా నపురూప శక్తిగా
 సౌరవరమై వెలిఁగి చాంద్రవరమై తనరి
 అంతరిక్షగమైన అఖిలమౌ గృహముక్ష
 తతులతో ధూమకేత్యాదులన్ దనరారు
 విశ్వమున్ సంక్షోభ వికలమ్ము కావించ
 “నభి”శక్తిరూపమై “నాభి”శక్తుల మిగ్గింగ
 విషరూప దీప్తులన్ వృత్తుగిండు వ్యాపింప
 విధ్వస్త మొనరించు విశ్వసంక్షేమ గతి
 నుష్ట శుచి శక్తులన్ వైష్ణవాదిత్య మహా
 మహితకాంతులు సదా మహిమాన్వితములుగా ॥

4137

†(9) ఆకాశ మనిలమ్ము లనలముల్ సలిలముల్
 పృథ్వీ శక్తులు కలిసి విశ్వమ్ముగా వరలి
 మొదట నే భూతమో! పిదప నే భూతమో!
 తెలియఁబడకయే దివ్యదీప్త శక్తులు మీర
 నన్యోఽన్య సంబంధ మనుబంధ బంధాల
 నవినాభావంపు టతిలోక బంధాల
 నలరారు పంచభూతాఽఽవశు లన్నియున్
 “ఆత్మా వై పుత్రానామాసి”గా వర్తిల్లఁ
 దండిగి యే భూతమో! తనయుఁ డే భూతమో!
 తెలియంగ లేనట్టి దివ్య సఖ్యము తనర
 హంసశక్తులతోడ నైదు ప్రాణము లలరఁ
 జరాఽచరములు సర్వ జడాఽజడముల నెల్లఁ
 బ్రాణప్రదమ్ములై ప్రాణదారకములై
 ప్రాణహారకములునై వరలులే! సృష్టిలోఁ
 బ్రకృతితత్త్వముగాఁగఁ గ్రాంత సచ్చిత్తతులఁ
 జరియించు లక్ష్యమై జగదీశుఁడే వరల ॥

4138

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—125

ఋషికా—వాగామృతే

దేవతా—అత్మా

చందః—త్రిష్టుప్ ; 2-జగతి

(1) అహం రుద్రేభిర్వసుభిశ్చరామ్యహమాదిత్యైరుత విశ్వదేవైః ।

అహం మిత్రావరుణోభా విభర్మహమిన్ద్రాగ్ని¹ అహమశ్వినోభా ॥

1420

(2) అహం సోమమాహనసం విభిర్మహం త్వష్టారముత పూషణం భగమ్ ।

అహం ధధామి దగ్రవిణం హవిష్మతే సుపాప్యే² యజమానాయ సున్వతే ॥

1421

(3) అహం రాష్ట్రీ³ సంగమనీ వసూనాం చికితుషీ వగ్రథమా యజ్ఞియానామ్ ।

తాం మా దేవా వృదధుః పురుతా భూరిస్థాతాం భూర్యావేశయన్తిమ్ ॥

1422

(4) మయా సో² అన్నమత్రి యో విపశ్యతి యః పాణితి య³ ఈం శృణోత్యుక్తమ్ ।అమన్తవో మాం త⁴ ఉప క్షియన్తి శృధి శృత శృద్ధివం తే వదామి ॥

1423

(5) అహమేవ స్వయమిదం వదామి జుష్టం దేవేభిరుత మానుషేభిః ।

యం కామయే తంతముగ్రం కృణోమి తం బ్రహ్మాణం తమృషిం తం సుమేధామ్ ॥

1424

---

1. మిన్ద్రాగ్ని² అహ, 2. సో² అన్న² మత్రి, 3. య² ఈం, 4. త² ఉపక్షయన్తి. (వాగ్.వగ్.)

(6) ఆహం రుద్రాయ ధనురా తనోమి బ్రహ్మద్విషే శరవే హస్తవా¹ ఉ² ।

ఆహం జనాయ సమదం కృణోమ్యహం ద్యావాప్యథిషి³ ఆ వివేశ⁴ ॥

1425

(7) ఆహం సువే పితరమస్య మూర్ధన్ మమ యోనిరవ్వంగ¹ నైః సముదే² ।

తతో వి తిష్ఠే భువనాను విశ్వోతామూం ద్యాం వర్షణోప స్పృశామి ॥

1426

(8) ఆహమేవ వాత³ ఇవ వర్ష వామూరభమాణా భువనాని విశ్వా⁴ ।

పరో దివా పర⁴ ఏనా వృథిత్యైతావతీ మహి³ నం బభూవ ॥

1427

సూత్రము—125

ఋషిక—వాఙ్మి బ్రహ్మవిదుషి[†]

దేవత—అంభృణునిదుహిత వాక్కనేడి బహ్మవిదుషి[†]

(1)*సీ॥ నేను జగద్దేతువైన బ్రహ్మంబును నగుచు రుద్రాత్మతోఁ దగిన పసుగ
జాత్మతోఁ జరియించి యతిశయించుచు నుంటి నుభయులుగా¹నెప్పు డుండునట్టి
వరుణుని మిత్రుని బరమ బ్రహ్మభూతనయి ధరియించుచునుంటి నగ్ని నిందుగ్గఁ
దాల్చి యశ్వలఁ గూడ దాల్చితి నాయందు జగము సర్వం బుండుఁ జారు శుక్తి
గీ॥ రజితముగ² వెల్గునట్లులు రమ్యరూప,మాయయు జగత్తుగా వెల్గు మాయచేత
సంగతము కాని బ్రహ్మ సుశక్తివలనఁ, బుట్టుచుండెను సర్వము పౌరుష మిగుల ॥

4139

(2,3)*సీ॥ అధిక మా హంతవ్య మగు చంతరిక్షస్తమైన సోమంబు నందుచుండి
త్వష్టను బూషను భగుని నేనే ప్రీతి నింపుమీరఁగ వహియించుచుంటి
హవ్యవంతుం డౌచు నమరులకున్ హవ్య మిచ్చువానికి ధన మిచ్చుచుంటి
సర్వేశ్వరిని వసు సంగమయిత్రినై బ్రహ్మంబు నొందుచు బ్రతుకుచుంటి
గీ॥ జీవరాశుల నెల్ల సే జిత్రమందుఁ, బెట్టుకొనుచుండుటంబట్టి వేల్పు లెల్ల
విశ్వరూపాత్మనౌ నాకు³ వేయి విదులఁ,జేయు కర్మంబునంతయుఁ జేయుచుందు ॥

4140

1. హస్తవాఉ, 2. పృథివీఆ వివేశ, 3. వాతఉఇవ, 4. పరఉఏనా. (వాగ్వి.)

†వ్రాతవ్రతి 14వ సంపుటము 145వ పుటలో సీ సూత్రమునకు ఋషి “వాఙ్మి బ్రహ్మ విదుషి”గాను, దేవత “అంభృణుని దుహిత వాక్కనే బ్రహ్మ విదుషి”గాను వాగ్వి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “వాక్కు” ఋషిగాను, “వాక్కు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు వాగ్విరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సుభయులుగాఁ బ్రీతినుండునట్టి, (తొ.పా.), 2. యందు రజితము చందాన నందమొప్ప, (తొ.పా.), 3. నన్ను వివిధగతుల. (తొ.పా.).

(4)*సీ॥ అన్నంబు సంప్రీతి నారగించెడుఁ జనుఁ డన్నంబు నావల్ల నారగించుఁ
జోద్యం బలర నంతఁ జూచుచుండెడువాఁడు సుఖముగ¹ నావల్లఁ జూచుచుండుఁ
బ్రాణముల్ ధరియించి బ్రతుకుచుండెడువాఁడు సతతము నావల్ల బ్రతుకుచుండుఁ
జెప్పిన దంతయుఁ జెవులఁ జెట్టెడువాఁడు ఘనముగ నావల్ల వినుచునుండు

గీ॥ నిట్టి నన్నెరుఁగునట్టి తా² మెల్ల వారు, సంస్కృతి విహీను లగుచుందు³ సఖుఁడఁ నీకు
శ్రద్ధతో లభ్య మగునట్టి సత్యరూప, మైన బ్రహ్మంబుఁ దెల్పెద నతిశయముగ ॥

4141

(5)*సీ॥ నేను గాంక్షించెడు నిఖిల పూరుషవరుఁ గాపాడుటకుఁ గడుఁ గాగ్రిలుచుందు
నేను గాంక్షించెడు నిఖిలపూరుషవరు నత్ముగ్గినిగఁ జేయ నరుగుచుందు
నేను గాంక్షించెడు నిఖిలపూరుషవరు సర్వాధిపతిఁ జేయ సాగుచుందు
నేను గాంక్షించెడు నిఖిల పూరుష వరు సగ్రష్టనుగాఁ జేయఁ జాలుచుందు

గీ॥ నెల్ల సుర సందయముచేత నెల్ల నరుల, చేత సేవిత మైనట్టి పూత వస్తు
రూపమును బొందు నద్భుహ్మరూప మొంది, నేను వచియింతు బ్రహ్మంబు నిశ్చయముగ ॥

4142

(6)*గీ॥ బ్రహ్మవిద్వేషి యగుచుండి వ్రజల హింస
కునిగ నున్నట్టి యసురుని గూల్చుటకయి
యల మహాదేవునకు నేను లలిత చాప
మును గుణంబునఁ గూర్చితి మోద మలర ॥

4143

*గీ॥ స్తోత్ర జనుల నిమిత్తము సురుచిర మగు
జన్యమును జేయఁగాఁ దల్చి సాగుచుందు
భూ దివంబులతోవలఁ బూర్ణ గతిని
నేఁ బ్రవేశించియున్నాను నిశ్చలముగ ॥

4144

(7)*గద్యము॥

నేను దివమును బుట్టించుచుంటిని. తంతువులయందుఁ బటము పలె నాత్మ యొక్క
మూర్ధ్నమందు వియదాది కార్యజాత మంతయుఁ బ్రవర్తిల్లుచున్నది. వ్యావన
శీలము లగు ధీవృత్తులయందు నే బ్రహ్మచైతన్యము గలదో, యది నాకుఁ
గారణము. నే నిట్టిదాన నగుటచే నమస్త భూతలములయందు వసించు
చున్నాను. సమస్త వికారజాతమును మాయాత్మక మగు నా నా
దేహముచే సృజించుచున్నాను ॥

4145

(8)*గీ॥ భూత జాతంబు నెల్లను బుట్టఁజేయు
చుందు స్వయము ప్రవర్తిల్లుచుందు నట్లు
పరులచేఁ బ్రేరితముకాని వాయు వెట్లు
స్వేచ్ఛగా⁴ దిరుగుచుండునోఁ విశ్వమందు ॥

4146

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వెంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సూటిగ సుఖముగ నావల్లఁ జూచుచుండు, (తా.పా.), 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “జగ”ము ప్రయుక్త
మైనది. నన్నెరుగునటువంటి యెల్లవారు, (తా.పా.), 3. నేఁ బ్రవేశించియుంటి నిశ్చయముగ, (తా.పా.), 4. ఇక్కడ
నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము ప్రయుక్తమైనది.

*గీ॥ వృథ్వికి దివమునకుఁ బైని వెలుఁగుచుండి
బ్రహ్మ చైతన్యరూపనై ప్రబల మహిమ
సర్వ జగదాత్మగా నేను సంభవించి
యున్నదానను నానంద మొందుచుండి ॥

4147

సూక్తము—125

ఋషిక—వాఙ్మి బ్రహ్మవిదుషి
దేవత—అంభునిదుహిత వాక్ నే బ్రహ్మవిదుషి

అర్థాంతరము—1

†(1) నిర్మలాష్ట పసుపులుగా నిరతమ్మును వర్తిల్లుచు
రుద్రశక్తిగ వెలయ రూక్షగతులను నిలిచి
ఆదిత్య రూపాల నన్నింట వర్తిల్లి
మిత్రగతి రవిశక్తి మింటితో వెలుఁగుచున్
ఆ రోదసిని జ్వలన్ మహా వరుణద శక్తి
నశ్వ శక్తులు సృష్టి సపురూప గతులమై
వైష్ణవీయమైన మహాష్టదీపులు వరల
అగ్నిరూపాల్ సృష్టి సతిలోకగతి మీఱ
శబ్ద శక్తులు దివ్య సచ్చిదానందాల
బ్రహ్మరూపముగాఁగ వాక్ స్వరూపముగాఁగ
నఖిలాన వ్యాపించి అపురూప శక్తులన్
విశ్వరూపము నొచు విశ్వదేవత తొడు ॥

4148

†(2) సోమామృతశక్తులలర శుభమయమౌ దీపులతో
విశ్వమ్మున వ్యాపింతును విమలప్రాణదమ్ము నొచు
అనారోగ్య రూపమైన వినాశంపు దుశ్శక్తుల
జగదుగ్గతల నన్నిటిఁ బ్రగతిశక్తి రూపుమాపి
నిత్యమైన మాంగళ్యపు సత్తశక్తులలరారఁగ
భగరూపపు విష్ణు శక్తి వరలఁ బూష దీపులతో
నుదయ సృష్టి ప్రభవశక్తులుజ్వలమౌ నిత్య రతుల
ద్రావిడశక్తి ప్రసరశక్తి గావలుగా వర్తిల్లఁగ
విశ్వ మెల్ల హవిషమై అశ్వదీపులన్ వరలఁగ
సృష్టికర్త దివ్యశక్తి సృష్టికర్త భవ్యశక్తి

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
95)

దరణదారణములఁ దనర భరణభారణంపు రతుల
 వ్యష్టి సమిష్టిగతు లొప్పఁగ నృష్టి యెల్ల విరాజిలఁగఁ
 ద్వష్టగాఁగ నఖిలమునకుఁ దనరారఁగ నద్భుతగతి
 నజరాఽమర శక్తుల నే నమృతగతుల నమరుచుందు ॥†

4149

†(3) నేనె సర్వజగమ్ములుగ నిరతమ్మును వర్తిల్లుదు
 సంగమంపు శక్తులతో సంకలనపు రక్తులతో
 నఖిల నృష్టి సంపదలుగ నష్టవసువు లలరారఁగఁ
 బ్రహ్మభవపు నిరులుగాఁగఁ బ్రకర్షముగ వెల్లుచుండి
 విశ్వ నృష్టి తొలియజ్ఞము నశ్విదీప్తులను వరలఁగ
 దివ్య దేవ శక్తు లెల్ల భవ్య నవ్య దీప్తులఁ దగ
 ఉత్తిష్టపు శక్తులతో నొనరఁ దిష్ఠన్ మూర్తి స్థితి
 శయనయానసకలరతుల జ్వలితజ్వలన మహితగతుల
 బహురూపములను దాల్చుచు బ్రహ్మశక్తి వర్తిల్లఁగ
 విశ్వనృష్టి సర్వమ్మున వెలిఁగి ప్రతిది నేనే యౌచు
 విశ్వరూపమును దాల్చుచు వివిధగతుల నవితథరతిఁ
 గార్య మేనె యౌచుందును గర్తనేనె యగుచుందును
 గారణమ్ము నేనె యౌదుఁ గర్మలెల్ల నేనె యౌచు
 నృష్టికర్త నృష్టిరూపు వ్యష్టి సమిష్టిగతు లొప్పఁగ
 నఖిలమ్మును నే నొదును సందాండము పిండాండము
 బ్రహ్మాండము లంతర్గతి బాహ్యరూపు లలరంగా ॥

4150

†(4) అన్నశక్తి నే నొదును నాహారపు రూపమై
 రసన శక్తి నొచు నేను రాణింతును రుచిరూపుల
 స్పర్శశక్తి నే నొదును జ్ఞానరూపమై వరలఁగ
 దృక్ శక్తిని నే నొదును దృష్టి దీప్తి గత మౌచు
 శ్రవణేంద్రియ శక్తి నొదు నవితథచౌ కృతిరతిగా
 వినుకలిగాఁ దనరారుదు వినువీధుల గుణములుగా
 మ్రాణశక్తిగాఁ దనరుదు రాణించెడి గాలిగాఁగఁ
 బంచప్రాణగతుల మీఱ నంచితముగ సర్వమ్మును
 చరాచర ప్రపంచమ్ము జడాఽజడ జగము లెల్ల
 వర్తిల్లఁగ వర్తిల్లఁగ బ్రహ్మరూపమై నిత్యము

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

తనరారెద సర్వగతుల నననురూప శక్తులతో
విశ్వరూపమ్ము నొచు సశ్వశక్తు లొప్పారఁగ
సర్వసృష్టి కర్మ నొచు సకల సృష్టి కర్త నొచు
నలరారఁగ నేనే విధి ననుసరించి తనరారెద ॥†

4151

†(5) సృష్టిపురుష శక్తి నెల్ల వ్యష్టినమిష్టి గతు లొప్పుఁగఁ
బ్రకృతిరూపు శక్తిగాఁగ నకృతదీప్తిఁ గాపాడుచుఁ
బ్రకృతి పురుషశక్తు లెల్లఁ బ్రజ్వలిల్లి మహాగ్రముగఁ
బ్రకృతి పురుష శక్తులవైఁ బరఁగ నర్వాధిపత్యము
ప్రకృతి పురుష శక్తులతో వరలు సృష్టిరూపు లెల్ల
దివ్య దేవ మానవాది దృష్ట రక్షపిశాచాది
సర్వమ్మును నొచు సృష్టిఁ బర్వదు సత్యంతశక్తిఁ
జరాచర ప్రపంచమ్ము జడాజడ జగతు లెల్ల
నే నొచును దనరారుచుఁ బ్రాణముగా వెల్గొందుచు
బ్రహ్మలకే బ్రహ్మకాఁగ వరలఁ గామరూపాలను
దైవీయమ్మా శక్తులఁ దనరారుచు విశ్వమ్మున
నతిలోకమ్మా గతులను నతివేలమ్మా రతులను
నపురూపపు శక్తులతో ససాధారణంపు దీప్తు
లలరారఁగ నిత్యగతుల నమరుదు నే నఖిలమ్మై ॥

4152

†(6) సృష్టిస్థితి లయగతులకు వ్యష్టినమిష్టరతు లొప్పుఁగ
సన్నింటిని గాపాడుచు నతివేలపు శక్తులతో
విశ్వ సృష్టి విధ్వస్తము విషశక్తులఁ గావించెడి
దుష్టశక్తితతు లన్నిటిఁ దున్నాడుచు దీప్తశక్తి
రుద్రరూప మొచు నిలిచి రూక్షదీప్త దనూరాశి
శరశక్తుల లోలోపల జ్వలిత జ్వాలనంపు శక్తు
లంతరాంతరముల నిలిచి నలరారెద నఖిలమ్మున
విశ్వసృష్టి విలసిల్లెడి విమలమైన బ్రహ్మశక్తి
నిలుపు సర్వశక్తి నేనె నిఖిలమైన శక్తి నేనె
దివి భువి లోహ లన్నిటఁ దేజరిలెడి నగ్నిగోళ
సర్వమ్ముల ననిల గోళ జల గోళాలను నిండుచు
నాకాశము నావరించి ఆతివేలపు శక్తులతో
లోకహితముగాఁగ జగతిఁ బ్రకృతగతి తనరంగా
సంకర్షణ రతులతోడ సర్వమ్మును నే నొదును ॥

4153

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

†(7) ఆకసముల ననిలమ్ముల ననలమ్ముల ననిలమ్ముల
 మృత్రతులను నిండినిలిచి మించి సకలరూప మౌచు
 సర్వస్పృష్టి యొనిగా నఖర్వగతుల నలరంగా
 సకలలోకగోళా లవి సకృతవికృతసుకృతులుగా
 నాత్మరూపమై తనరంగ సఖిలమ్మును నే నొదును
 భువు లెల్లను మహితమైన దివు లెల్లను బ్రకృతిదీప్త
 పరుణ వాయుగ్ని మహిత భగ గగనము లలరంగా
 నే నొదును నిత్యమ్మును భౌణశక్తి సత్యగతుల
 సతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు రక్తులతో
 సన్మోక్షనృపు టనుబంధా లవినాభావత్వ మలర
 సంతర్గతు లమరంగా నతిబద్ధములై తనరును
 నా శక్తియే విశ్వమ్ముగ నానారూపమ్ము లగుచు
 నన్నియు సందర్శిమ్ము తొచు సంతరాంతరముల నలర
 సర్వవ్యాప్తిత్వ మొప్పు సకలమ్మును నే నొదును ॥

4154

†(8) అఖిలాస వ్యాపించు ననిల శక్తులు గాఁగ
 నగ్ని శక్తులు గాఁగ నాకాశ శక్తిగా
 సనిల శక్తులుగాఁగ సకల మృత్రతులుగా
 నా పంచ భూతాల నలరారు సర్వవిధ
 గోళాలు లోకాలు వేల తెనయని దివియు
 విపులమౌ విశ్వమ్ము నపరిమితమౌ శక్తి
 ప్రదక్షిణల నాత్మ ప్రదక్షిణ గతు లలరఁ
 జర శక్తు లలరార దరణధారణ రతుల
 భరణభారణరీతు లిరవులై తనరార
 నే నొచు సర్వమ్ము నిర్వికల్పపు దీప్తి
 నఖిలమౌ సంస్పృష్టి కతీతమౌ శక్తిగా
 నద్వైతశక్తిగా నమలమౌ ద్వైతముగ
 నన్నింటి కధిపతిగ నలరారెదను నేను
 సృష్టిస్థితి లయగతులఁ జెల్వొందుదున్ నేనె ॥

4155

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—125

ఋషిక—వాఙ్మి బ్రహ్మవిదుషి
దేవత—అంభునిదుహిత వాక్కనేబ్రహ్మవిదుషి

అర్ధాంతరము—2

†(1) ఏకాదశ రుద్రులతో నెనలేకయె వర్దిల్లుదు
నష్టవసు సంపదాశి నపురూపముగా వెల్లుదు
ద్వాదశాదిత్యాశులఁ బ్రభాభాసితుఁడను నౌదు
విశ్వేదేవత తొచును శాశ్వతదీప్తులఁ దనరుదు
నానాసూర్యులుకాఁగను నానా దిశలను వరలుదు
మిత్రులుగా సృష్టిలోన మింటిలోన వెల్గొందుచు
వరుణరూప మౌచు నేను వర్దిల్లుదు విశ్వమ్మున
ననిలములై పరఁగెద నే ననలములై తనరారెద
నాకాశము నే నొచును నఖిలమృతతు లొదును నే
ననంతచేజములు నేనై నశ్విశక్తు లొదు నేను
శబ్దశక్తిరూపములై సర్వమ్మున వర్దిల్లుచు
నఖిలమ్మున కాధారము నాధేయము నౌదు నేనె ॥

4156

†(2) విశ్వసృష్టి రూపములను విద్యస్తము కావించెడి
సోమామృత మహాశక్తి దామ మౌచు వెల్గొందుదు
నతివేలపు గతులు మీర నఖిలసృష్టి నొనరించెడి
తృప్తగాఁగ మూల మౌచుఁ దనరారెద నే నెపుడున్
గగనమునన్ గ్రాంతి కాంతు లగణితముగ వరలుచుండఁ
బూషదీప్తశక్తి నగుదుఁ బూర్ణాగ్నుల నిలయముగా
నాకసమున బగుఁడ నౌచు నతివేలపుఁ గాంతులతో
నైశ్వర్యాదుల నన్నిటి నతిలోకమ్ముగఁ దాల్తును
సృష్టి యెల్ల హవిషముగా నిష్ఠి హితముగాఁగ నిలువ
దివ్యశక్తు లొప్పారెడి దేవదేవు మహారూపు
నారాధించెడి పురుషుని యజమానుని నఖిలమ్మును
ఉత్తమమౌ పదార్థాల ఉత్పత్తిని గావించుచు
సచ్చిదానందరతుల సకలమ్మును దృప్తివరచి
నిరతగతుల వర్దిల్లును నిర్వికల్ప శక్తు లలర ॥

4157

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) సకల సృష్టి విశ్వమునకు స్వామి నౌచుఁ దనరారుచు
 వసుసంపద లన్నింటికి వరలుదు నేఁ బ్రభువు నౌచు
 నిశ్చితమౌ కాలగతుల నిరతమైన క్రమశిక్షణ
 లలరారఁగఁ బ్రథమప్రభువు నౌచు నేను నఖిలమ్మున
 సత్కర్మల కన్నింటికి సదమల మౌ శక్తితతుల
 సర్వ విజ్ఞానరూప జ్వలిత మహా దీప్త మౌచు
 విశ్వసృష్టిలోన విపుల విశేషరూప బహుళ మౌచు
 సౌర చాంద్ర రూపాశిగ సర్వశక్తి తత్త్వముగా
 దేవరూప మౌచు నిలిచి దివ్యత్వము తనరారఁగఁ
 బ్రాణికోటు లన్నింటిని బాలించుచు నిత్యమ్మును
 జరాఽచరా లఖిలములకు జరాఽజడములకు నెల్లను
 అధిపతినై సర్వమ్మును నడుపు లౌప్య నడిపెద నేఁ
 బ్రకృతిపురుషవదార్థాలు వరల నవినాభావమైన
 అన్యోఽన్యపు సంబంధపు టతిశక్తులు వరలంగా
 బహురూపులు విశ్వసృష్టి ఆహరహమును దాల్చుచుండి
 నలరారుదు నిత్యమ్మును నఖిలమ్మును నే నౌచును ॥

4158

†(4) పంచభూతతత్త్వాలును సంచితమౌ గుణతతులును
 నాహారపు మహాశక్తు లారగించు దివ్యశక్తి
 గందలక్షణములఁ బృథ్వి కౌలఁగ నే నౌచు నుందు
 మౌఁగిణి శక్తి మౌఁగిణిమైన రాణించెద విశ్వమ్మున
 రాజిల్లుచు జలముగాఁగ రసలక్షణమై నిత్యము
 రసశక్తికి రసము నౌచు రంజితైద సృష్టిలోన
 రూప లక్షణాలు మీర సృష్టి నగ్ని నౌచు నేనె
 రూపశక్తి రూపమునై రూపొందెద సృష్టిగతుల
 స్పర్శలక్షణమ్ము వరలఁ బరఁగుదు ననిలమ్ముగాఁగ
 స్పర్శశక్తి స్పర్శమునై సర్వమ్మును నౌచు నేనె
 శబ్దలక్షణమ్ముగాఁగ సకలాఽఽకాశమ్ము లలర
 శబ్దశక్తి శబ్దమునై చదలుకుఁ జద లౌచు నేను
 బంచభూతరూపతత్త్వా లంచితముగ నే నౌచును
 విశ్వసృష్టిలోన నిలుచు విరోధి శక్తు లన్నింటిని
 విధ్వస్తము కావించెడి విమలశక్తి నే నౌచును
 సృష్టి స్థితి లయ గతులకుఁ జెల్వొందుదు మూలముగా ॥

4159

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

†(5) అక్షరమై అక్షయమౌ నఖిల శబ్దశక్తు లెల్ల
 స్వయముగ నే నొదు సృష్టి జయశక్తుల వెల్గొందెద
 జ్ఞాన విజ్ఞాన దీప్తి ప్రాణప్రద శక్తులతో
 వరలు జీవకోటి కఖిల పరశక్తిని బ్రాణశక్తి
 సర్వస్వము నే నొదుఁ జలనశక్తి నే నొదు
 మానవావళులతోడ మహిత దేవతాతోడ
 నలరారుదు ననంత చరాచరావళులు
 జడాజడము లన్నియు సకలమ్మును నే నొచును
 గుణకర్మలఁ దనరారెడి ఆగుణగతుల నలరారెడి
 అపురూపపు శక్తి నేను ఆతివేలపు శక్తి నేను
 వ్యష్టి సమిష్టి గతులొప్పెడి సృష్టిరూపు నే నొదును
 సృష్టి సృష్ట నే నొదును సృష్టలకే సృష్ట నొదు
 సృష్టసృష్టల సృష్ట నొదు ద్యానమూల మొదు నేను
 గామరూపగతులు మీరఁ గాగ్రులుదు సర్వమ్ము నొచు ॥

4160

†(6) సృష్టిశక్తి సర్వమునకు స్థితిశక్తుల కఖిలములకు
 బద్ధ విరుద్ధమై ప్రబలరెడి బాధగాడదుశక్తుల
 విద్యస్తము కావింపఁగ విల్లు దనూరాశిగాఁగ
 రుద్రశక్తి కజయ్యమౌ భద్రగతుల శరదమ్ముల
 నలరించెదు నిత్యమ్మును సమేయమైన శక్తితతుల
 నాకసమున ననిలాలను ననలాలను సలిలాలను
 మృతతులను దనరారెడి ఋతగోళా లఖిలమ్మును
 దివి భువు లన్నియు నేనై తేజరిలుదు సత్యరతుల
 జననశక్తి నేనె యొచు జనకశక్తి నేనె యొచు
 సమదశక్తితో జగతిని సర్వమ్మును నే నొచును
 సృష్టి కారకుండ నొచు వ్యష్టి సమిష్టి గతు లొప్పఁగ
 సృష్టిరూపమొచు నేనె చెలువొందఁగ సర్వ మొచు
 నాత్మభువమ్మైన శక్తి నఖిలమ్మును నే నొచును
 ఆవిర్భవించెదను నే నఖిలాంతర్యామిగాఁగ ॥

4161

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) సర్వసృష్టి మాతృపితృ సర్వస్వము నే నౌదును
 మూర్తశక్తి నే నౌదును మూర్తిశక్తి నే నౌదును
 యోనిశక్తి నే నౌదుఁ బ్రయోగాంతర్గతులు తనరఁ
 బంచభూత పదార్థాల నంచితమౌ సముద్రాలు
 సఖిల సృష్టి గోళాలై ఆధివత్యముగ లోకాలై
 ఆలరఁగ నన్నింటనుండు సఖిలాంతర్యామిగాఁగ
 ఆకసముగ నావరించు ననంత గోళ లోకా లవి
 ఆకర్షణ శక్తులతో నమరొందుచు స్థితిగతులను
 ఆత్మ ప్రదక్షిణల నలరఁగఁ బ్రదక్షిణల
 నన్నియుఁ జరించుచుండు ససాధారణంపు శక్తి
 ననవరతము నద్భుతగతి సతివేలముగా వరలుచు
 మదీయమైన శక్తులతో మహిమాన్విత దీప్తులతో
 ఆఖిలమ్మును సృష్టించుచు నమలమైన స్థితిగతులను
 నలరారఁగ నే నౌదును సంతయు మత్ప్రకృతి కాఁగ ॥

4162

†(8) వాయుశక్తి నౌచు నేను వరలి సర్వ విశ్వమ్మున
 ననల సఖిల గోళాలను నవసీతల గోళాలను
 నన్నింటిని గదలించుచు సఖిలాంతర్యామి శక్తి
 దివి భువి లోకా లన్నియుఁ బూర్ణగతులఁ దనరారఁగ
 సృష్టించుచు సర్వమ్మును స్థితిగతులను గాపాడుచు
 వామరూపమైన శక్తి నియమ మొప్పు సృష్టిలోన
 లయగతులను నాశమ్మును లక్ష్యశుద్ధి నొనరించుచు
 మహిమాన్వితమైన శక్తు లహరహమును వర్తిల్లఁగ
 విహితమైన మూర్తిత్రయ మహితవిధులు వరలంగా
 సృష్టి స్థితి క్రియలు చెలఁగంగా లయ క్రియలు
 సఖిలమ్మును నేనె యౌచు నాధివత్య దీప్త గతుల
 నిహవరరూపావళులను నిష్టాపూర్తమ్ముగాఁగ
 విశ్వరూపగతులు తోప శాశ్వతాశాశ్వత రతి
 సఖిలమ్మును నడుపుదు నే సంతయు నా రూపముగా ॥

4163

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†క॥ అసలాలకు మూలము నై
అనిలాలకు మూల మౌచు నాకసములకున్
వనములకున్ మూలము నై
తనరారుదు నాధిపత్య తత్త్వము వరలన్ ॥

4164

సూక్తమ్—126

ముషిః—శైలూషిః కుల్మలబర్హిషో, వామదేవ్యోఽహోముగ్వా

దేవతా—విశ్వేదేవాః

చందః—ఉపరిష్టాద్బృహతీ; రి-త్రిష్టుప్

(1) న తమంహో న దురితం దేవాసో¹ అష్ట మర్త్యమ్ ।

సజోషసో² యమర్యమా మితో³ నయన్తి వరుణో⁴ అతి ద్విషః ॥

1428

(2) తద్ధి వయం వృణీమహే వరుణ మిత్రార్త్యమన్ ।

యేనా నిరంహసో⁵ యూయం పాథ నేథా చ మర్త్యమతి ద్విషః ॥

1429

(3) తే నూనం నో⁶ యమూతయే వరుణో మిత్రో³ అర్యమా ।

నయిష్టా⁴ ఉ నో నేషణి వర్షిష్టా⁵ ఉ నః వర్షణ్యతి ద్విషః ॥

1430

(4) యూయం విశ్వం పరి పాథ వరుణో మిత్రో³ అర్యమా ।

యుష్మాకం శర్మణి ప్రియే స్యామ సువశీతయో⁷ అతి ద్విషః ॥

1431

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “రళా-పృహర్ణ

1.దేవాసోఽఅష్ట, 2. వరుణోఽఅతి, 3. మిత్రోఽఅర్యమా, 4. నయిష్టాఽఉ నో, 5.వర్షిష్టాఽఉ నః.(ప్రా.వర్.)

(5) ఆదిత్యాసో¹ అతి స్మిదో² వరుణో మితో³ అర్యమా ।

ఉగ్రం మరుద్భీ⁴ రుద్రం హవేమేన్ద్రమగ్నిం స్వస్తయే⁵ అతి ద్విషః ॥

1482

(6) నేతార³ ఊషు⁴ సీరో⁵ వరుణో మితో⁶ అర్యమా ।

అతి విశ్వాని దురితా రాజానశ్చర్షణీనామతి ద్విషః ॥

1483

(7) శునమన్మభ్యమాతయే¹ వరుణో మితో² అర్యమా ।

శర్మ యచ్చన్తు సప్రథ⁴ ఆదిత్యాసో⁵ యదీమహే⁶ అతి ద్విషః ॥

1484

(8) యథా హ త్యద్వసవో¹ గౌర్యం చిత్ పది షితామముంచతా యజతాః ।

ఏవో ష్వంస్మన్ముంచతా వ్యంహః పృతార్యగ్నే² పృతరం నో³ ఆయుః ॥

1485

సూక్తము—126

ఋషి—శిలూషపుత్రుఁడు కుల్మలబర్హిస్సు లేక వామదేవ పుత్రుఁడు అహోముచుఁడు†

దేవత—విశ్వేదేవతలు†

(1)*గద్యము॥

అర్యమ, మిత్రుఁడు, వరుణుఁడు, వీరు ముగ్గురును సంగతులై శత్రువుల నతిక్రమించి
యే స్తోత్రను నభిమతదేశమును బొందించుచున్నారో; ఓ దేవతలారా! ఆ మర్త్యుని
దురితము, తల్పలరూప దుర్గమనమును బొందదు ॥

4165

1. ఆదిత్యాసో¹ అతి, 2. మితో² అర్యమా, 3. నేతార³ ఊషు, 4. సప్రథ⁴ ఆదిత్యాసో,

5. యదీమహే⁵ అతి, 6. పృతరం నో⁶ ఆయుః. (చా.పృ.)

†చాిత్రపత్రి 14వ సంపుటము 149వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “శిలూషపుత్రుఁడు కుల్మలబర్హిస్సు”గాను, దేవత
“విశ్వే దేవతలు” గాను చా.సి, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “కుల్మల బర్హిషుఁడు
అహోముచుఁడు” ఋషిగాను, “విశ్వే దేవతలు” దేవతగాను శ్రీనేమానివారు చా.సిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(2)*గీ॥ వరుణమిత్రార్థములు: మీరు నరుని పాప
హినునిగఁ జేయ నెద్దానిఁ బూనుచుందు
దేనిచేఁ గాంక్షితము నొందు 'మానవుండు
నట్టి రక్షను గోరెద మతిశయముగ ॥

4166

(3)*గీ॥ వరుణమిత్రార్థములు: మాకుఁ బరమ రక్ష
నొసఁగుటకు నుండుఁడి: ²మీర లుచిత శీతి
వివిధ పారయితవ్యహా ³విషయమందు
దాటఁజేయుఁడు: మమ్ముల దరచు నరుల ॥

4167

(4)*గీ॥ వరుణమిత్రార్థములు: మీరు కరము లోక
పాలనంబును జేయుఁడి: లీల మమ్ము
యుష్మదీయ సుఖంబున నునిచి శత్రు
వులను దాటింపుఁడి: కడు నెలమి మీర ॥

4168

(5)*చ॥ చరుణముభాది దేవతలు వైరుల మార్గమునుండి మమ్ములన్
స్థిరముగ బైటఁబెట్టఁ గడు: ¹దేకువ నిల్తురుగాకఁ బీరితితోఁ
బరమ మరుత్తులన్ మరియుఁ బావకు నిందుగ్గని స్వస్తి గోరి మే
మరమర లేక పిల్తుము మహారుల వారలు నిగ్రహింపుతన్: ॥

4169

(6.7)*గద్యము ॥

నేత లగు వరుణాదిదేవతలారా: మా పాపములు తిరోధానము లగునట్లు మీరు సేయుదురుగాక;
మనుజులకు స్వాములై దేవతలు సర్వదురితములను బాప ఫలరూపములైన వానిని మాకు
లేకుండఁజేయుదురుగాక: మా విద్వేషులను దొలఁగింతురుగాక: వరుణాది దేవతలు
రక్షకై సుఖము మా కిచ్చెదరుగాక: అదితి పుత్రు లగువారు సర్వతః విస్తీర్ణ మగు
సుఖమును మా కిచ్చెదరుగాక: శత్రువులను సంహరింపఁజేయుదురుగాక: ॥

4170

(8)*గద్యము॥

వాసకులు యాగార్హులు నగు మిత్రాదిదేవతలారా: మీరు ప్రసిద్ధులరై పాదబద్ధయు,
గౌరవర్ణయు, సోమకృతయు, సగు గోవు గంధర్వులను విడిచినట్లు¹ మా
పాపములను దొలఁగింపుఁడు: ఓ యగ్ని: మా యాయుర్దాయమును
వృద్ధిఁ జేయుఁడు: ॥

4171

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. మానవుండు కడు, (వ్యా.వ్యా.పా. గణభంగము); 2. మీర లనమగతిని, (తా.పా.); 3. పారతవ్యహా, (వ్యా.వ్యా.పా.)
4. కడు శీఘ్రము నిల్తురుగాక, (తా.పా.); 5. విడిచినట్లు విడుపుడు. అట్లే మా పాపములను. (తా.పా.)

సూక్తము—126

ఋషి—శిలూషపుత్రుఁడు కుల్మలబర్హిస్సు లేక వామదేవపుత్రుఁడు ఆహోముచుఁడు
దేవత—విశ్వేదేవతలు

అర్ధాంతరము—1

†(1) దిక్పాలకు లెల్లరున్ దేజరిల్లు శక్తులతో
బ్రాగ్ధిశతో నిందుగ్గుడును నాగ్నేయమ్మున నగ్నియు
దక్షిణదిశతో యముఁడును దగ నైఋతి నిర్వతియును
బల్హిమదిశ వరుణుండును వాయువు వాయువ్యమ్మున
నుత్తరదిశ సువేరుండు నుజ్జ్వలగతిఁ దనరారఁగ
జాతవేద మౌచు నిలిచి నవ్త జిహ్వాకాఁగ వెలిఁగి
హవ్యవాహనమ్ముగాఁగ నశ్వోదర శక్తిగాఁగ
వైశ్వానర రూపగతుల వరలు కౌమార రతుల
విశ్వముఖము దేవముఖము విశిష్టతల వెల్గొందును
నష్టమూర్తు లగు నగ్నులు నపురూపపు దీప్తులతో
మిత్ర వరుణ శక్తులతోఁ జిత్రచిత్రకాంతులమై
అష్టదిశల నావరించి నఖిల తమో దురిత రాశి
దుష్టరాక్షసాది వర్గ దుర్మార్గగ సంఘాలను
విధ్వస్తము కావించును విమలార్యమశక్తి గతుల ॥

4172

†(2) అనిల సలిల శక్తులతో ననల మృత్తతులతోడ
నాకాశపు రూపమ్ముల నపురూపపు గుణ రాజుల
నతిలోకమ్మ దీప్తుల నర్యమ శక్తుల వరలుచు
వరుణ మిత్ర శక్తులతో నరిజాలము రూపుమాపి
పంచభూత సంచయాల నంచితగుణ రూపాశుల
నావరించుదుష్టతత్వ నాశనమ్ము నొసరించుచు
వ్యష్టి సమిష్టి రీతులతో సృష్టి నషరు కిల్బిషతతి
నఘజాలము లఖిలమ్మును నద్భుతగతి నాశముగా
ద్యేషించుచు నిరతగతుల విధ్వస్తము కావించుచు
సకలలోక జాలమ్ముల సంరక్షణ జేయుఁ బ్రగతి
నా సర్వేశుఁడు లీలగ నద్భుతమౌ మాయరతులఁ
ఖాపరహితమైన దివ్య పవిత్రతల పుణ్యగతుల ॥

4173

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) అణిమ మహిమ లఘిమలతో నలర గరిమ మీశత్యము
 వశిత్వము ప్రాప్తియు నా ప్రాకామ్యము లలరంగా
 వరుణ ఋషభ నహుష జయ ప్రత్యుపాఽనిల ప్రభాస విష్ణు
 దేవతాశి స్థితిశక్తులఁ దేజరిలుచు వరలంగా
 నియమ రహితగతులు మీఱ నిరతమును వర్తిల్లుచు
 నఖిలమున వ్యాపింపఁగ నాధిపత్యరూప మంద
 విజృంభించు దుష్టదురిత విషశక్తుల నన్నింటిని
 నతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వసంక్షేమరతుల
 సృష్టి స్థితి శక్తితతులు చెలువారఁగ నఖిలమునఁ
 భార మెనయనట్టి రూపు లవారితముగ నొప్పారఁగ
 నఖిలమున వ్యాప్త మౌచు నపురూపపు శక్తులతో
 విశ్వదేవ శక్తు లెల్ల సశ్వీ దీప్తు లొప్పారఁగ
 నతిలోకముగ నిల్చును నతులితమౌ శక్తులతో ॥

4174

†(4) వరుణార్యమ మిత్రదేవ ప్రభాభాసితము కాఁగ
 నాకాశాఽనిలశక్తుల ననల సలిల మృత్ తతులను
 నఖిల గోళ లోకాలను నావరించు దుర్గుణతతి
 రాక్షస గుణగణభరితపుఁ బక్షమై దుష్టపూర్ణ
 రూప మలరు కిల్బిషాల రూపుమాప నిత్యమును
 ఖరకరకర క్రాంతిజాల మరుణారుణ కాంతు లలర
 నిరతమును బ్రసరింపఁగ నిఖిలము సందీప్తముగా
 విశ్వసంక్షేమగతుల శాశ్వతాఽశాశ్వతరతి
 సృష్టి శుభంకరముగాఁగ వ్యష్టి సమిష్టి రతులతోడ
 సర్వసౌఖ్య సంపదాశి పర్వచు వర్తిల్లుచుండ
 సహజమైన శక్తులతో సర్వమును విలసిల్లుచు
 విశ్వగోళ లోకా లవి వివిధగతుల విరాజిలఁగ
 నననుకూల శక్తితతుల తనురూపుల రూపుమాపి
 అనుకూలపు శక్తిరతుల నభ్యుదయము వర్దిల్లును ॥

4175

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) అతిలోకహ్మచ వరలు నాదిత్యపు శక్తులతో

వరుణ మిత్ర దేవతాశి వరలెడు నా అర్యముండు
నాకసమ్ము లనిలమ్ములు సనలమ్ములు నలిలమ్ములు
మృతతులును నుగ్రములై రుద్రశక్తు లొప్పారఁగ
దుర్మలముల దుష్టతత్వ దుర్గుణముల నన్నింటిని
విద్యేషము చెలరేగఁగ విధ్వస్తము కావించుచు
వైష్ణవీయమైన యింద్ర భాసమేత జ్వలనశక్తి
అతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
నపురూపపు మహనీయత లలరంగా సృష్టిలోన
సత్యంతము శుభకరమౌ నసాధారణంపు శక్తి
స్వస్తిమయముగా విశ్వము సర్వస్వము వర్తిల్లఁగ
దీవ్యమైన దైవశక్తి దృఢమై సర్వాస వరల
ననూహ్యమైన రక్తితతుల సనవరతము వర్తిల్లుచు
సృష్టిస్థితిలయగతు లవి చెలఁగు సర్వ కాలమ్ముల ॥

4176

†(6) జలశక్తులఁ బావమ్ములు ప్రజ్ఞాశనమై పోవును

జరమ వవిత్రతలు సత్యపావనగతి వర్తిల్లును
శుద్ధ మౌచ సర్వస్వము శుచిమిత్రత వరలంగా
నగ్నితనరుఁ బవిత్రతల భగ్నముగా నపవిత్రత
అనిల శక్తు లలరారును నపవిత్రత నవలఁ దోయఁ
బృథ్విశక్తి వవిత్రమై విషరూపపు దుశ్శక్తుల
విలీనముగ వినాశముగ విమలగతుల నొనరించును
సృష్టి స్థితి లయ శక్తులఁ జెల్వొందఁగ నర్యమగతి
వరుణాగ్నులు విశ్వమ్మున వరలంగా సత్యశక్తి
నాధిపత్యరతులు మీఱ నతిలోకపు ధారణగతి
భరణభారణములు తనర బాస్యంతము లొచు సృష్టి
సర్వగోళ లోకా లవి చరాచరము లొచుఁ దనరుఁ
బాపపుంజ పూరితమై ప్రబలు కిల్పిషముల నెల్ల
రూపుమాపి వైష్ణవీయ రూపశక్తి విజృంభించు ॥

4177

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) నలిలశక్తి విశ్వమ్మున సదమలమౌ ప్రాణ మొనఁగి
 మిత్రశక్తి ఆఖిలమ్మునఁ బవిత్రదీప్తతేజ మొనఁగి
 ఆర్యమ దైవీయశక్తి అమలమౌ నారోగ్య మొనఁగి
 బ్రతుకురక్ష నీయ సృష్టి బ్రహ్మశక్తు లిచ్చి సదా
 ఆదిత్యాత్మక మైన విశ్వవేద మహారూప మలర
 నఖిలపంచభూతములౌ నాకసమ్ము లనిలమ్ములు
 ననలమ్ములు సలిలమ్ములు నామృత్తతు లన్నింటను
 నావరించు దుశ్శక్తుల నన్నింటిని బారఁద్రోలి
 విద్యస్తము కావించుచు విమలశక్తు లలరారఁగ
 విస్తృతమౌ శర్మమ్ములు విశ్వమ్మున వ్యాప్తి చెందఁ
 జరాఽచర ప్రపంచముల శక్తి మత్తత్త్వములుగఁ
 డనరారఁగఁ బ్రాణసత్త్వ మనుమేయముగా వెల్లఁగ
 విశ్వసృష్టి శక్తురతుల వినాశమ్ము కావించుచు
 నశ్విశక్తు లొప్పారఁగ నా దైవత దీప్తు లలర ॥

4178

†(8) అష్టవసురూపులౌ నఖిల దేవాఽఽవకులు
 విశ్వసృష్టి యజ్ఞమ్మున విమలమైన శక్తులతో
 ఆతిలోకమైన దీప్తి సతివేలపురతులు మీఱఁ
 జిహ్వాపపుఁ బాదములను సద్రూపము తనరారఁగ
 గౌరవర్ణ దీప్తి తతులు గాఢములై ప్రకృతి మీఱ
 సలరారఁగ నపురూపపు టమృత సోమ రసశక్తులు
 నఖిల సృష్టి సనునిత్యము నత్యంతము ప్రాణదమై
 అహూర్వ మౌచు నమేయమైన ఆనంతమైన శబ్ద శక్తు
 లా రోదను లెల్ల నిండి ఆంతరాంతరముల నిండి
 విస్తృతముగఁ బుట్టి వెరిగి విశ్వమ్మున వ్యాపించెడి
 దుష్టమైన కిల్బిషాల దురితములౌ కశ్యపముల
 మర్మగుతులు తనరారెడి మలరూపము లన్నింటిని
 నిర్మూలన మొనరించుచు నిత్యదీప్తి పర్దిల్లఁగ
 నాయుర్దాయమ్ము సృష్టి కమరజేయు దైవ శక్తి ॥

4179

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—126

ఋషి—శిలూషపుత్రుఁడు కుల్మలబర్హి స్సృ లేక వామదేవ పుత్రుఁడు అహోముచుఁడు
దేవత—విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) అష్టదిశలను దనరు నా మర్త్యరూపముల
నావహించుచుఁ దమము లకృత పాపములుగా
నఖిలాన వ్యాపించి ఆంధకారము కాఁగ
నాదిత్య దేవతతి అదృతావహ దీప్తి
ఆ సూర్య కాంతులను ససమాన గతులతో
సుషశక్తు లొప్పార నుజ్జ్వల ప్రభలమైఁ
దిమిరాశి దురితాశిఁ దేజమ్ములను దునుము
దైవీయమౌ శక్తి తనరార విశ్వాన
యమగతుల నొప్పారు సూర్యమ శక్తులున్
మిత్ర రూపమైన చిత్రకాంతులు వరలు
దివ్య సూర్యుల దీప్తి తేజరిల విశ్వాన
సలిల పతిగాఁ జరఁగు జలదేవ వరుణుండు
నపురూప శక్తుల నలరారఁగా సృష్టి
నంతయు దీప్తమౌ ససాధారణ ప్రభల ॥

4180

†(2) అంతరాంతర గతుల ననలమ్ము తనరారు
జలదేవతా శక్తి సర్వాన వరలఁగా
మిత్రరూప మౌచు మిన్నంటి వెల్గొందు
నగ్నిరూపగ దీప్తు లమరంగ నిత్యమ్ము
అతిలోకమై వెలయు నతివేల దైవీయ
శక్తి దీప్తులతోడ సకలాన వ్యాపించు
సూర్యమ శక్తులే అపురూపమై తనర
నాకాశములలోను ననిలాల ననలాల
సలిలాల మృత్తతుల సర్వగతి వ్యాపించు
దుర్మృత్యాయమై తోయ వాయూకులన్
ఉష్ణశక్తుల నిలిచి ఒనరఁ బాంచ భౌతికత
కపకృతుల నొనరించు నఖిలదుష్క్రిమితతుల
విద్యుస్త మొనరించి విశ్వ సంక్షేమాల
వ్యాప్తిత్వమును జేయు వరల రక్షణ గతులు ॥

4181

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) స్వయంప్రభాశక్తిదమై సర్వస్వము వరలంగా
 వివిధాష్టవిద వసువులు నవదీప్తులఁ దనరారఁగఁ
 దొట్టతొలి సుస్పృష్టి మహాఽదృష్ట శక్తితత్త్వ మెల్లఁ
 జంద్రదేవ దివ్యశక్తి సౌరమండలాల రూపు
 లలరంగా విశ్వమ్మున నద్భుతమౌ పురుషశక్తి
 ప్రకృతిమాత సుకృతరూప వచిత్ర పరఁగంగా
 నతివేలమ్మౌ రూపుల నతిలోకమ్మౌ శక్తుల
 నపురూపపు దీప్తులతో నసాధారణంపు గతుల
 నా రోదసి మొదలుగాఁగ ననిలాఽనల సలిల శక్తు
 లవనిరూప తతు లన్నిటి నన్యోఽన్యపు రతులు మీఱ
 నవినాభావమ్ములైన అనుబంధాలెల్ల వరల
 ననేకాఽనేక మైన అఖిలాఽఖిల రూపమ్ములఁ
 బంచప్రాణరూపదీప్తు లంచితమ్ములై తనరఁగ
 నంతరాంతరములఁగతుల నఖిలభూతిములు వరలును ॥

4182

†(4) నేనెఁ విశ్వప్రకృతికాఁగ నేనెఁ పురుషశక్తికాఁగ
 నాహారము నే నౌచును నన్నిటి వీర్యమ్ము నౌచుఁ
 బ్రాణరూపమై తనరుచుఁ బ్రాణవృద్ధమై వరలెడి
 సోమాఽమృత శక్తు లెల్ల శూన్యమ్మున దీప్త మౌచు
 సౌరచాంద్రశక్తుల నసాద్యమైన దివ్యవీర్య
 తత్త్వమ్ములు రోదసిలోఁ దనరారఁగ వినిమయగతి
 నుజ్జ్వలమై సత్యరతులఁ బ్రజ్వలమై నిత్యగతుల
 సత్యతత్త్వ మఖిలజగతి నదమలగతి వర్తిల్లఁగ
 శబ్దరూపమైన శక్తు లబ్ధికామ రూపాలుగ
 ఘనములౌచు వ్యాప్తి చెంద గగనాఽనిలాఽనలముల
 సలిలమ్ముల మృత్రతులను విలసిల్లఁగ నిత్యదీప్తి
 సర్వ మాహార మౌచు సకల మాహార్య మౌచు
 నమస్త భక్షకమ్ము గాఁగ సర్వరక్షకమ్ము కాఁగ
 విశ్వశక్తి తనరారును నశ్వీదీప్తు లలరారఁగ
 విశ్వస్పృష్టి నౌచు నేనె విశ్వశ్రవణమ్ము నౌచు
 విశ్వప్రాణమ్ము నౌచు విమలోఽహ్వాస నిశ్వాసలు
 సర్వేంద్రియ రూప మలరి సకలేంద్రియ కర్మలునై
 నలరుదు నే నిత్యసత్యత నఖిల చరాఽచరములతో ॥

4183

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) నకలశక్తి సమన్వితః(డు) సర్వాంతర్యామిగాః(గ)
 నాకసంపురూపు తౌచ సనిలమ్ములుగాః దనరుచు
 ననలమ్ములుగా వెలుగుచు నలరుచు సనిలమ్ముగాః
 బృహ్స్పరూపమ్ము తౌచ విశ్వసృష్టి రూపాలుగ
 విరాడ్రూప మూల మౌచ వివిధవదార్థాళిగాః(గ)
 అణువరమాణువు తౌచను నఖిల గరీయమ్ము తౌచ
 వరుణమిత్రరూపాలుగ వరలు దివ్యదేవాళిగ
 సతిలోకమ్మ వ్యాప్తుల సతివేలమ్మ దీప్తుల
 నపురూపమ్మ శక్తుల సఖిలమ్మును చా నౌచును
 నాదిత్యమహారూప దేదీప్యమానగతుల
 రుద్రశక్తి వర్ణిల్ల(గ) ఋతమౌ నింద్రాగ్ని శక్తు
 లలరారుచు దుష్టశక్తు లఖిలమ్మును ద్వంసముగా
 విష్ణువరమ్మైన మహావిశ్వరూప దీప్తశక్తి
 నిత్య సత్య మౌచ నిలిచి నిఖిలమ్మున వెల్గుచుండు ॥

4184

†(6) సౌరమండలాధిపతిగ వేల లెనసి తనరారుచు
 నరుణారుణ దీప్తులతో నలరారెడి నరుణులకును
 నఖిల సౌరమండలాలు నద్యుతగతిః దనరంగా
 నాధిపత్య మొప్పు నడుపు నాదిత్యద్వాదశకము
 వరుణశక్తి మిత్రశక్తి వరదేవాఽర్యమ శక్తులు
 నంత మెనయనట్టి జగతి నఖిలగోళ లోకాలను
 విస్తరిల్లు మహాదురిత విష కిల్బిష శక్తితతుల
 విద్యస్తము కావించుచు విశ్వ సంక్షేమ గతుల
 సతిలోకపు శక్తులతో సతివేలపు దీప్తులతో
 ననంతమైన రూపాలను ననూహ్యమైన దివ్యతత్త్వ
 పవిత్రతలు వరలంగా నవినాశన మహారూప
 శక్తితత్త్వమై వెలుగుచు సత్యనిత్యతలు తనరఁగ
 సర్వసృష్టి స్థితి లయాల చక్రనేమికృమ గతులను
 నడుపు వైష్ణవీయ జగన్నాటకమ్ము కాఁగను హరి ॥

4185

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) అఖిలసృష్టిరూప మౌచు నలరారుచు మహితశక్తి

నాకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలలమ్ములు
మృతతు లవి పరంగంగా సత్త్వము చిత్తత్వము

నానందపుఁ దత్త్వ మెనసి నన్మోఽస్యత పరలంగా
నవినాభావాల మీటు ననుబంధపు సంబంధా

లతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
ననంతమైన రతులతోడ ననూహ్యమైన గతులు మీఱ

నలరారును సిత్య సత్య చలనశక్తి తనరంగా
వరుణదేవ మిత్రదేవ తరణ్యాద్యర్థములును

ద్వాదశాదిత్యరూప పరపర దైవీయమైన
శక్తితతులు పరగంగా సర్వాధిపత్య మలర

సకల ప్రకృతి శుభదమై శాంతిసౌఖ్య సంపదలను
వర్ణిల్లఁగఁ జేయ సృష్టి ప్రాకృతమౌ విషశక్తులఁ

గశ్మలములఁ గిల్పిషములఁ గ్రాంతిదీప్తు లెల్ల విరియ
విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వారోగ్యాల భాగ్య

తత్త్వ మెల్ల వెల్లివిరియఁ దనరు వైష్ణవీయశక్తి ॥

4186

†(8) నాలుగు పాదమ్ములతో నాలుగు యుగ కాలమ్ములఁ

జిహ్వాపము నిత్యగతులఁ జెలఁగు విలాసాల రతుల
నఖిల గోళ లోకాలను నసాధారణముగ సలరి

వ్యాప్తి త్వము నందంగా వసుశక్తులు సకలమ్మును
బురుష వీర్య సృజనరతులు చరము లచరములును వెలయ

సృష్టియజ్ఞకర్తగాఁగఁ జెల్వొందుచు దేవదేవుఁ
డఖిలమైన విశ్వమునకు నాయువుగాఁ దనరారుచు

నాయుష్కర్తగ భర్తగ నద్భుతమౌ చలనశక్తి
సచ్చక్తుల నన్నింటిని సమూలముగ విసర్జించి

దుష్టశక్తితత్త్వాలను దురిత భరిత రూపాలను
దుర్గించివైచి విశ్వమ్మునఁ బెంచి ఆనందపురతి

నతిదీర్ఘముగాఁ దనరెడి అనంతకాల బద్ధములై
నియతగతులఁ బ్రకృతిరూప నిఖిలలోక గోళాదులు

సంచరించుచుండు సృష్టి సర్వేశుని లీల కాఁగ ॥

4187

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

†అ॥వె॥ నింగు లనిలములును నిప్పులు సలిలముల్
 నేల లన్నియును ననేక గతుల
 నెడతెగని రతులను నెల్లని రూపమై
 విశ్వరూప మౌచు వెలుగుచుండు ॥

4186

సూక్తమ్—127

ఋషిః—కుశికః సౌరభః, రాత్రిర్వా జారద్వాజీ
 దేవతా—రాత్రిః
 చందః—గాయత్రీ

(1) రాత్రి¹ వ్యఖ్యదాయతీ పురుతా² దేవ్యగక్షభిః ।

విశ్వా³ అధి శ్రియోఽధిత ॥

1486

(2) ఓర్వప్రా² అమర్త్యా నివతో దేవ్యగద్వతః ।

జ్యోతిషా బాధతే తమః ॥

1487

(3) నిరు న్వసారమస్కలోషసం దేవ్యాయతీ ।

అపేదు హసతే తమః ॥

1488

(4) సా నో³ అద్య యస్యా వయం ని రే యామన్నవిశ్మహి ।

వృక్షే న వసతిం వయః ॥

1489

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. విశ్వాఽఅధి, 2. ఓర్వప్రాఽఅమర్త్యా, 3. సానోఽఅద్య. (వ్యా.వ్యా.)

(5) ని గామాసో¹ అవిక్షత ని వద్యన్తో ని పక్షిణః ।

ని శ్యేనాసశ్చిద్రస్థి²నః ॥

1440

(6) యావయా పృక్యంగ³ వృకం యవయ నైనమూర్మ్యే ।

అథా నః సుతరా భవ ॥

1441

(7) ఉప మా పెపిశత్ తమః కృష్ణం వ్యక్తమస్థిత ।

ఉష⁴ ఋణేవ యాతయ ॥

1442

(8) ఉప తే గా⁵ ఇవాకరం వృణీష్వ దుహితర్దవః ।

రాత్రి స్తోమం న జిగ్యుషే ॥

1443

†(9) ఆ రాత్రి పార్థివం రజః పితరః⁶ ప్రియ ధామభిః ।

దివః సదాంసి బృహతీ వి తిష్ఠన ఆ త్వేషం వర్తతే తమః ॥

1444

†(10) యే తే రాత్రి నృచక్షసో యుక్తాసో నవతిర్నవ ।

అశీతిః సంత్వష్టా⁷ ఉతో తే సప్త⁸ సప్తతిః ॥

1445

1. గామాసో¹ అవిక్షత, 2. ఉష² ఋణే, 3. తేగా³ ఇవా, 4. పితరః ప్రియ, పితరప్రియ, పితరప్రియ, పితరప్రియ, 5. సన్తవష్టా, 6. సప్తతిః, సప్తతి. (హృ.ప్ర.)

†ఋగ్వేదము దశమ మండలములోని యీ 127వ సూక్తములో 9 మొదలు 22 వరకుఁ బదునాల్గు ఋక్కు లధికముగాఁ గొన్ని వ్యాకర్షణములతోఁ గలవు. వీటిని “ఖిల” మంత్రములుగాఁ గొందఱు భావింపఁ బరిశిష్టములుగాఁ గొందఱును బ్రక్షిప్తము లని మరికొందఱును నధికపాఠము లని వేరొక కొందఱును భావించిరి.

- †(11) రాత్రిం పృ వద్యే జనసిం సర్వభూతనివేశసిమ్ ।
 భద్రాం భగవతిం కృష్ణాం విశ్వస్య జగతో సిశామ్ ॥ 1446
- †(12) సంవేశసిం¹ సంయమసిం గృహసక్షత్రమాలిసిమ్ ।
 వ్యవస్నో² హం శివాం రాత్రిం భద్రే³ పారమశీమహి ॥ 1447
- †(13) స్రోష్వామి వ్యయతో దేపిం శరణ్యాం బహ్వృచస్పియామ్ ।
 సహస్రసంమితాం దుర్గాం శాతవేదసే సునవామ సోమమ్ ॥ 1448
- †(14) శాన్త్యర్థం తద్ ద్విజాతీనామృషిభిః సోమపాశ్రితాః ।
 ఋగ్వేదే త్వం సముత్పన్నా⁴ రాతీయతో ని దహతి వేదః ॥ 1449
- †(15) యే త్వాం⁵ దేవి పృ వద్యే ని బ్రాహ్మణా హవ్యవాహసిమ్ ।
 అవిద్యా బహువిద్యా వా స సః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా ॥ 1450
- †(16) యే అగ్నివర్ణాం⁶ శుభాం సౌమ్యాం కీర్తయిష్యే ని యే ద్విజాః ।
 తాంస్తారయతి దుర్గాణి నావేవ సిన్ధుం దురితాత్యగ్నిః ॥ 1451

†జవి "ఖిల" మంత్రములు. (చూ. 773వపుటలోని †గుర్తు కల తెలుగు పుటనోటు.)

1. దిశామ్, 2. సంవేశసిం సంయమసిం గృహం, 3. భద్రే పారమశీమహ్యోన్మమః, 4. సముపాశ్రితాః,

5. త్వాం దేవ పృవద్యే, 6. సౌ సః, 7. అగ్నివర్ణాం సౌమ్యాం సౌమ్యాం. (వ్యా.పృ.)

†(17) దుర్ల॑భ విష॑మే ఘో॑రే స॒ంగ్రా॑మే రిపు॑సంక॑తే ।

అగ్ని॑చో॒రసి॑పాతే॒షు దుష్ట॑గృహ¹ని॒వారిణి॑ ॥

1452

†(18) దుర్ల॑భ విష॑మేషు త్వం² స॒ంగ్రా॑మేషు వనే॑షు చ ।

మోహ॑యిత్వా వృ॑ పద్య॑నే తేషాం మే³ అభయం కురు ॥

1453

†(19) కే॒సిం సర్వ॑భూతానాం వజ్ర॑మీతి చ నామ⁴ చ ।

సా మాం సమా⁴ నిశా॑ దేవీ సర్వ॑తః పరి రక్ష॑తు ॥

1454

†(20) తామగ్ని॑వర్ణాం తప॑సా జ్వల॑న్తిం వైరో॒చసిం కర్మ॑ఫలేషు జుష్టాం ।

దుర్గాం దేవీం శర॑ణమహం వృ॑ పద్యే సుత॑రసి తర॑సే నమః సుత॑రసి తర॑సే నమః ॥

1455

†(21) ఉ॒లూక॑యాతుం శుశు॒లూక॑యాతుం జహి శ్వ॑యాతుముత కో॒కయాతుమ్ ।

సు॒వర్ణ॑యాతుముత గృ॒ధ్రయాతుం దృ॒షదే॒వ వృ॑మ్భ॒ణ రక్ష॑ ఇంద్ర॑ ॥*

1456

†(22) పిశం॑గభృష్టిమమ్భు॒ణం పిశాచి॑మింద్ర॑ సం మృ॒ణ ।

సర్వం రక్షో ని॒బర్హ॑య ॥*

1457

†ఇవి "ఖిల" మంత్రములు. (చూ. 77కి వ పుటలోని †గుర్తు కల తెలుగు పుటనోటు.)

1. నివారిణి, 2. త్వాంకృణు, 3. అభయం కుర్వోనమః, 4. నాముత, సమాం దిశాం దేవీందేవీ, 5. పరి

రక్షతోన్మనమః. (వృ.వృ.)

* "ఉలూకయాతుం" ఇత్యాది 11వ ఋక్కు ఋగ్వేదము సప్తమమండలములోగల 104వ సూక్తములోని 22వ మంత్రము.

(చూ. సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితః తృతీయ సంపుటము. 393వ పుట. 853వ ఋక్కు.)

* "పిశంగభృష్టి" మిత్యాది 22వ ఋక్కు ఋగ్వేదము వృథమమండలములోగల 183వ సూక్తములోని 5వ మంత్రము.

(చూ. సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితః వృథమసంపుటము. 404వ పుట. 118వ ఋక్కు.) ఈ ఋక్కు

కొన్ని వాగ్రతప్రతులలో ఋజ్ఞంతాభాసము లైన యీ క్రింది ఐదు శ్లోకములును చదువారి 777వ పేజీలోని ఆరు శ్లోకములును స్వరచిహ్నయు క్తములుగా వాయబడియున్నవి. ఇవి ప్రక్షిప్తములు.

*(1) దుర్గా దుర్గేషు స్థానేషు శం నో దేవీరభిష్టయే ।

య ఇమం దుర్గాస్తవం 'పుణ్యం రాత్రా'రాత్రా సదా పఠేత్ ॥

1

(రాత్రి: కుశిక: సోభరో² రాత్రిర్వా భారద్వాజో రాత్రిస్తవో గాయత్రీ)

*(2) రాత్రినూ క్తం జపేన్నిత్యం తత్కాలముపవద్యతే ।

న యోనిం పునరాయతి సర్వపాపైః వ్రముచ్యతే ॥

2

*(3) క్షీరేణ స్నాపితా దుర్గా చస్తనేన విలేపితా ।

విల్వవత్రకృతాపీడా నమో దుర్గే నమో నమః ॥

3

*(4) సర్వభూతపీశాచేభ్యః సర్వసర్పసరీసృపైః ।

దైవేభ్యో మానుషేభ్యశ్చ ఉభయేభ్యోఽభిరక్ష మామ్ ॥

4

*(5) యా ఋగ్వేదే స్తుతా దేవీ కాశ్యపేన ఉదాహృతా ।

జాతవేదవ్రభా గౌరీ జాతవేదసే సునవామ సోమమ్ ॥

5

*ఇవి ఋజ్ఞంతాభాసము లైన ప్రక్షిప్త శ్లోకములు.

1. యుగ్యం రాత్రి నూ క్తం జపేస్తదా, 2. (i)రాత్రి: కుశిక: సోభరో రాత్రిస్తవో గాయత్రీ, 2. (ii)రాత్రి కుశికం సోభరో రాత్రిర్వా భారద్వాజీ రాత్రిస్తవం గాయత్రం, 2. (iii)రాత్రి: కుశిక సోభరో రాత్రిస్తవో గాయత్రీ తత్కాల ఉపవద్యతే. (వాగ్ర.వగ్ర.)

†(6) సు॒రా॒సు॒రైర్వి॒జవ॒రైః పి॒శాచో॑రగరాక్ష॒సైః ।

అ॒రా॒తిభ॑య ఉత్పన్నే అ॒రా॒తియ॑తో ని ద॒హతి॑ వేదః ॥

6

†(7) గ॒జద్వారే॑ఽపథే ఘో॒రే స॒ంగ్రామే॑షు చ గో॒తమీ॑ ।

సర్వం రక్ష॑తు దురితం స నః ప॒రద॑తి దుర్గాణి విశ్వా ॥

7

†(8) మహా॑భయే స॒ముత్పన్నే॑ స్మర॒న్తి చ జవ॑న్తి చ ।

సర్వం తా॒రయ॑తే దుర్గా నావే॒వ సిన్ధు॑ం దురితా॒త్యగ్నిః ॥

8

†(9) య ఇ॒మం దుర్గా॒స్తవం పు॒ణ్యం శృ॒ణ్వన్తి చ జవ॑న్తి చ ।

తి॒గ్రష్ట లో॒కేష్ట విఖ్యా॑తం తి॒గ్రష్ట లో॒కేష్ట పూ॑జితమ్ ॥

9

†(10) అ॒పుత్రో॑ లభతే పుత్రాన్ ధనహీ॒నో ధనం ల॑భేత్ ।

అచ॑క్షుర్లభతే చక్షుర్బద్ధో ముచ్యే॒త బన్ధ॑నాత్ ॥

10

†(11) వ్యాధి॑తో ముచ్యతే రోగాద॒రోగీ శ్రియ॑మాప్నుయాత్ ।

దదా॑తి కామి॒తం సర్వం కా॒త్యాయ॑ని నమో॒స్తు తే ॥

11

†ఇవి ఋజ్ఞుంతాఽపానములైన పృక్షిప్త శ్లోకములు.

సూక్తము—127

ఋషి—సౌభరుఁడైన కుశికుఁడు లేక భారద్వాజి యగు రాత్రి†
దేవత—రాత్రి†

(1)*గీ॥ వచ్చుచున్ రిక్కల పశన్తి మెచ్చునటుల
వివిధ దేశంబులం దాను వెలుగుచుండు
రాత్రి దేవతఁ గనుచుండె భ్రాజమాన
శోభలు ధరించుచుండె దా నురుచిరముగ ॥

4189

(2)*గీ॥ మరణరహితరాత్రి కరము వెలుగుచు
దివము వృక్షలతలఁ దేజమునను
బ్రజ్జలింపఁజేసి పరిబల తమస్సును
నోలి కొట్టుచుండె జ్యోతివలన ॥

4190

(3)*గీ॥ దేవియై వచ్చుచున్నట్టి దివ్యరాత్రి
స్వస నుషస్సును మరలింపఁ జాలుఁగాక !
నా యుషస్సున జనియించునట్టి తమము
భారద్రోలుచునుండె దాఁ బరిబల రాత్రి ॥

4191

(4)*గీ॥ పక్షు లెట్టులు వృక్షానఁ బండుకొనునొః
యట్టులే రాత్రి మే మెల్ల నధిక సుఖము
తోడ నుండమెః యా రాత్రి యధికసుఖముఁ
గూర్చ నిర్మల యగుఁగాకఁ గూర్చి మాకు ॥

4192

(5)*గీ॥ జనులు, పక్షులు, పశువులు, చారు రాత్రి
వచ్చినప్పుడు నిద్రను బడయుచుండు
రట్టులే శ్వేతములు కూడ నట్టి రాత్రి
యెల్ల భూతంబులకు సుఖ మిచ్చుఁగాదె ॥

4193

†వ్యాకృతపృతి 14వ సంపుటము 151వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “కుశికుడు”గాను, దేవత “రాత్రి”గాను వ్యాసీ, 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “కుశికుఁడు లేక రాత్రి” ఋషిగాను, “రాత్రి” దేవతగాను, శ్రీనేమావారు వానినిసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(6)*గీ॥ మమ్ము హింసించు వృకమును నెమ్మి రాత్రి;
పారద్రోలుము; తస్కరుఁ బారద్రోలు;
పిమ్మటన్ సీపు మా కిలఁ బెద్ద వగుచు
క్షేమమును గూర్చు దానవై చెలఁగుమమ్ము: ॥

4194

(7)*గీ॥ అఖిల వస్తు సమాశ్లిష్ట మగుచుఁ గృష్ట
మైన నైశ తమస్సు నన్నాకృమించె
ధనముచే' ఋణము నట్టులు ఘన తమస్సు
పరిహరింపు ముషోడేవి: కరము సీవు: ॥

4195

(8)*గీ॥ కడుఁ బయోదోగ్ధి యా గోవు కరణి
రాత్రి నిన్నుఁ జేరుచు స్తుతులచే నెన్నుచుంటి
శాత్రవులఁ ద్రుంచు నాయొక్క సంస్తవంబు
వలెను హవ్యంబు సంప్రీతిఁ బడయు మీవు: ॥

4196

(9)†క॥ రాత్రికి రాజై తనరుచు
నేతృత్వమ్మున విశేష నియమ రజో గా
యత్ర మృగు సూర్య పృథల
వైతృకముగ రాత్రి వరలు భాస్వద్ దివమై ॥

4197

†(10) సప్తసప్త దీప్తులతో గుప్తములై వరలుచుండు
సృష్టిపదార్థాల సంఖ్య త్వష్ట రూప ప్రతికృతిగా
నవరతులను బరఁగుచుండి నవగ్రహకాంతి జాల
మశీతి కాగ నఖిలమ్మున నద్భుతగతి వర్తిల్లుచు
రాజరూప ఋక్షచంద్ర రమ్య నేత్ర సముచ్చయాల
నలరుచుండు నిశీధమున నసాధారణంపు గతుల ॥

4198

(11)†ఆ॥వె॥ రాత్రి జనని కాగ రాణించి జగములన్
బాద గతులు మీఱ భద్రరతుల
సర్వభూత జాల సంనివేశిని గాగ
వెలుగుఁ గృష్ట శక్తి విశ్వమందు ॥

4199

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము ప్రయోగమైనది.

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†ఇవి “ఖిల” మంత్రానువాదములు.

†(12) సంవేశిని యాను రాత్రి సంయమిసీయ యాను రాత్రి
గృహ నక్షత్రమాల యుక్తగా వరలుచు రాత్రిఁ
బ్రవన్నుండ నౌచు నేను భద్రరూప మలరారఁగ
శివ రూపమైన రాత్రిఁ జెలఁగ నమస్కరింతు నేను ॥

4200

†(13) ఆతినహసన్మైన ఆద్భుత దుర్గాల
జాతవేద మ్మాచు సంజాత మౌ సోమ
శక్తులన్ దనరారు శరణ్యమౌ దేవి
బహురుచి ప్రియను భజియింతు నిత్యమ్ము ॥

4201

†(14) అగ్ని విజ్ఞానాల నద్భుతముగాఁ బుట్టి
శత్రుమూఁకల నెల్ల సంహారమొనరించి
దైత్య రూపమైన దైవీయ శక్తులన్
సోమపాశ్చిత మౌను సొరిది శాంత్యర్థమై ॥

4202

†(15) బ్రహ్మజ్ఞుల హవ్య వాహనిగ వర్తిల్లి
బహువిద్యగాఁగాని వరలు నవిద్యగాఁగాని
విశ్వ దుర్గలు గాఁగ విమల రక్షలతోఁ
గ్రాము దేవిగ నిన్నుఁ బ్రవద్య మొనరించు ॥

4203

(16)†అ॥వె॥ అగ్ని వర్ణ యౌచు నఖిల శుభవృద్ధ
యైన సౌమ్య రాత్రి నమల ద్విజులు
సంస్కృతిమెయి దురిత జాలాలఁ దరియింతు
బోటు నెక్కి నదిని దాటు రీతి ॥

4204

†(17) విషమమై మోరమౌ విదుర దుర్గమమ్ముల
సంగ్రామమునందు రిపు సంకటమ్ములందుఁగూడ
శుచిగృస్తము కాక చోరగృస్తము కాక
దుష్టగృహపరముకాక దూరముగాఁ బోదోలుచు
సగ్ని వర్ణ యైన ఆ శుభవృద్ధ యైన
సౌమ్య రాత్రి మమ్ముల సదా కాపాడుఁగాక ॥

4205

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†ఇవి “ఖిల” మంత్రానువాదములు.

†(18) దుర్గమహా కష్టాలను దుర్విదగ్ధ విషమ గతుల
వనములతో సకలమైన బవరమ్ములయందుఁ జూడ
మోహింపఁగఁజేసి నిను నమోవాక మొనరింతును
బ్రహ్మద్యముగ రాత్రిదేవిః రక్షించుమః అభయ మొసఁగి ॥

4206

†(19) సకల భూత కేశినిగా జగత్సృష్టి విరాజిలుచుఁ
బంచమిగా విశ్వమ్మున వరలి నామ మొంది తనర
నఖిల సమగా వరలు నా నిశా దేవియే
నన్నుఁ బరిరక్షణము నన్నింటఁ జేయుతన్ ॥

4207

†(20) తనరి అగ్ని వర్ణమ్ములఁ దపశ్శక్తిఁ జలియించుచుఁ
గ్రాలుచు వైరోచినిగాఁ గర్మఫలసంజుష్ట యైన
దుర్గను దేవిని శరణము తొడరంగా వేఁడెద నేఁ
బ్రహ్మద్యముగ నమస్కరించి వరల సుతుఁడుగ రాత్రిని ॥

4208

(21)†గద్యము॥

ఇంద్రాః ఉలాకముగ హింసించు రాక్షసుని సంహరింపుము! అల్పూలాకముగ వర్తమానుఁడౌ
రాక్షసుని సశింపఁజేయుము! శ్వరూప వర్తమానుఁడైన రాక్షసుని, జక్రవాకరూపుఁడైన
రాక్షసుని, శ్యానరూపుఁడైన రాక్షసుని, గృధ్రరూపుఁడైన రాక్షసుని నా యా సర్వవిధ
నానాకారములతో నున్న రాక్షసులను నో యింద్రాః పాషాణమువంటి వజ్రమున
సంహరింపుము! ॥*

4209

(22)†గద్యము ॥

ఓ యింద్రాః! యీషద్వర క్తవర్ణయుక్తము నతిభయంకర శబ్దాయమానము నతివ్రష్పద్ధము
నైన పిశాచమును లేక జరను బాగుగా హింసించుము! మమ్ములను రక్షించుటకునై
రాక్షసాదులను నిరతము హింసించుము! ॥*

4210

†(1) కష్టదహా స్థానమ్ములఁ గ్రాలుచుఁ గోటగ నిత్యము
నభీష్టముగ నొసఁగఁగాను నఖిలమంగళము నొసఁగఁగ
నెల్ల పుణ్యప్రదమై తగు సీ దుర్గాస్తవరాజముఁ
బ్రతిరాత్రియు మనము పఠింపఁగ నొను సదా ॥*

1

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాది గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†ఇవి “ఖిల” మంత్రానువాదములు.

*ఇవి సాయణాచార్య బాష్పానుగణముగా ననూదితములు.

*ఇది ఋజ్జుంత్రాని ౭౭ భాసమైన పక్షిస్త్ర శ్లోకానువాదము.

†(2) రాత్రిసూక్త మెల్లపుడును గాగ్రల జపము చేయ నియతి
నుపవద్యమాన మౌను నొనరంగా నిశి సమయము
సకల దురిత సంచయాల సంపూర్ణ విముక్తి కలుగు
యోనిజమౌ పునర్జన్మ ముండఁబోదు మరల మరల ॥

2

†(3) స్నాపితయై క్షీరములను జందనాల విలేపనాల
మారేడు దళాలతోడ మహితాఽఽవృతయౌ దుర్గను
దుర్గమాఽదుర్గమమౌ దుర్గను నమస్కరింతు
నా తల్లి! ఓ దుర్గా! నమో నమోఽపీడా! ॥

3

†(4) సకల భూతాఽఽవళులనుండి నమస్త పిశాచాలనుండి
సర్వ విధాలైన సర్ప సరీసృపతతులనుండి
దేవతానినుండి మానవాఽఽవళులనుండిహృద
దేవమానవులనుండి ధృతి మానవదేవులనుండియు
నాపత్తులు రాకుండఁగ నభరక్షించుము! నను నిశి! ॥

4

†(5) ఋగ్వేదమ్మునందు రాత్రి యెంతేని స్తుతింపఁబడుచుఁ
గాశ్యపుం దుదాహరింపఁ గాగ్రలి జాతవేద వృథ
గౌరి గాఁగ సోమశక్తి వేల లెనయకుండ వెలిఁగి
జాదవేదసముగ వెల్గు సత్యమ్మౌ సునవమ్ముగ ॥

5

†(6) సురలవల్ల అసురులవల్ల సరసురద్విజవరులవల్లఁ
బిశాచాలవల్ల నురగ నిశాచరులవల్లఁగాని
ఆరాతితతులవల్లఁగాని ఆవహిల్లు భీతి నెల్ల
రాత్రిసూక్త విజ్ఞానము నిర్దహించివేయునులే! ॥

6

†(7) గజద్వారమందుఁగాని కష్టాఽవథమందుఁగాని
భీకర సంగ్రామాలను వెలయుచు గౌతమిగాఁగను
సర్వవిదమౌ దురితజాలమ్ములనుంచి మమ్ము
విశ్వ దుర్గములను దుర్గ ప్రిమమెయిని రక్షించుత! ॥

7

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార”

†ఇవి ఋజుంత్రాఽఽభాసములైన పృక్షిప్త శ్లోకానువాదములు.

సూక్తము—127

ఋషి—సౌభరుఁడైన కుశికుఁడు లేక భారద్వాజి యగు రాత్రి
దేవత—రాత్రి

అర్ఘాంతరము—1

†(1) రాత్రి విశేషరూపమై రాజిల్లుచుండు
ఋక్షగ్రహలతో రోదోఁంతరాశాన
రంగురంగుల అభంగ సాంగ జ్ఞానలను
దీధితులు వరలంగ దీప్తమా వర్ణాల
రంజిల్లు తేజాల రాజిల్లుచుండులే!
దివ్య దేవావళుల దేదీప్యమానతను
బలు స్థానముల నిచ్చి ప్రభాభాసితముగా
విశ్వరూప మౌచు విలసిల్లుచుండు
శోభలకు శోభగా సొంపుఁ దనరారఁగాఁ
బ్రకృతిప్రభాకూపిగఁ బరఁగులే! దేవిగః ॥

4211

†(8) మహాభయము పుట్టునెడల స్మరింపఁగా జపింపఁగా
సింధువును నావపైనిఁ జెలఁగి దాటు తీతిగాఁగ
నత్యగ్నియె దురితమ్మును నంతరింపఁజేయునట్లు
దాపురించు దుర్గతులను దరియింపఁగఁజేయు దుర్గ ॥*

8

†(9,10, ముల్లోక విఖ్యాతమై ముల్లోక హుతితమ్మై
11) పుణ్యప్రదమై వెల్గెడి గణ్యదుర్గాస్తవము దీని
విన్నచో జపించుచోఁ గన్ను లొందు గుడ్డివాఁడు
పుత్రరహితులైనవారు పుత్రులను బొందఁగలరు
దనవిహీనులైనవారు దనలాభము నొందఁగలరు
బంధితమౌ బాధితాళి బంధ విముక్తులై పోదురు
వ్యాధి బాధియైన రోగి అరోగిగా విముక్తుఁ డౌను
గామితమౌ సకలమ్మును గాత్యాయని ప్రసాదించు
నమస్కారమమ్మ! నీకు! నమస్కారమమ్మ! నదా: ॥*

9

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఇవి ఋజ్ఞంత్రాక్షరభాసములైన వ్రాక్షి ప్రశ్నోకానువాదములు.

†(2) మరణరహితమైన మాన్య దీపులతో
 దివ్యదేవత్యాలఁ దేజరిలుచుండి
 ఆతివిశాలమైన అంతరిక్షమును
 దమఃపూరితముగాఁ దనరారఁజేసి
 ప్రాణికోటుల సకల ప్రకృతిలక్షణములను
 జరాచరములను జడాజడములను
 దరు లతా వృక్షాలు తనరారఁ బ్రాణ
 సంభరితమై నిత్య సంక్షిరగతులఁ
 దను శీతలకాంతి తనరారుచుండ
 నలరారు మహా జగదందతను విపుల
 కాంతి పుంజాలతోఁ గ్రాలు నక్షత్రాలు
 అందకారము తరిమి అలరారుచుండు
 నతిలోక మా శక్తి నా దేవిగాఁగ
 దైవీయమౌ దీప్తిఁ దనరు రాత్రిగను ॥

4212

†(3) నిరతరూపమైన నిండు తమశ్శక్తి
 రాత్రిగా రాజిల్లు రమ్యరూపిణి దేవి
 భగినీ రూపమౌ భగకాంతు లలరారఁ
 సాంద్యోషఃకాంతి చయములన్ దనరు
 నుదయోషస్తేజ ముజ్జ్వల దీపులన్
 వరల దైవీయమౌ వరాఽపర కాంతులన్
 దేవ్యాయుతరూప తేజాలు వెల్గొంద
 విశ్వ సంస్కారము వెల్లివిరియంగ
 నుదయ గతులను నిల్వ నుజ్జ్వలమౌ రీతి
 నవగత మ్మగు రాత్రి లందకారములు
 భాసమానమైన ప్రభాభాగ్యము లలర
 హాసమానమ్ముగ నాకసము వరలంగ
 నిత్య కాంతుల దీప్తి సత్యరూపాఽఽవళులఁ
 బ్రకృతికత్యంతమ్ము ప్రత్యవిద్యగఁబరఁగు ॥

4213

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహావ్యక్త, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) సృష్టివిరహిత మౌచః జిద్విలాసముకాఁగ
 మాయగా యీమమై మహితకృష్ణ విరాజ
 మానమై తనరారు మహి దివుల నన్నింట
 సృష్టివృక్షం బొందు చెలువారు యౌవన
 శక్తిగాఁ దనరారు జరారహిత మౌచ
 రాత్రిదేవతగాఁగ రాజిల్లు విశ్వాన
 సుఖశాంతి నిలయమై శుభదాంతి కలయమై
 బొగ్గుపులుసౌ గాలి పూర్ణశక్తిగఁ బగులు
 తరు లతా రాజులను దనరారి నిశి వేశ
 బాహిరమై వెలికిఁ బయనించుఁ దిమిరముగఁ
 బ్రకృతి యౌవన శక్తి వ్రభా బాసితముగా
 నలరారు రీతిగా నపురూప శక్తులన్
 నతిలోకమై వరలు నదృష్ట నియతగతి
 సమరుచుండును నదా అమృతకిరణాలమై ॥

4214

†(5) నియమ సహిత మౌచ నిత్యశక్తులు మీర
 సద్రావమై సృష్టి సర్వాత్మకమై
 పాదబద్ధముగాఁ బ్రాభవ సమయమయ
 పతనపాతనశక్తి వరలఁగా సృష్టిలో
 స్థితిరూపమై నిలిచి చెన్నొంద నభివృద్ధి
 క్షయగతులమై మరణలయతత్త్వమును బొంది
 శ్వేనరూప రాత్రికాఁగ నిన శక్తుల శ్యామతత్త్వ
 సహితమౌ మహిత సృష్టి జ్ఞానదీప మలరారఁగ
 నర్థవంత మౌచ నఖిల సార్థకతలఁ బ్రకృతి దనరఁ
 గాలబద్ధ మౌచ రాత్రి వేల లెనసి వరలుచుండుఁ
 బక్షసహిత మౌచఁ జలన పాక్షికతల నలరారుచు
 నఖిల గోళజాలాలను నదృష్టకాలబద్ధముగా
 ననమానత నిశి తనరును గనిమనంగి కృష్ణరీతి
 సుఖగ్రామసర్వస్వము శోభనగతి వరలంగా ॥

4215

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) లక్కకాగ నానావిద దిక్కులఁ బలురూపులతో
 నియమితమౌ గతులతోడ నిఖిలమ్మున వ్యాపించును
 సౌరదీప్తి వ్యాప్తగతుల సర్వసృష్టి కృష్ణరాత్రి
 దొంగవోలె నఖిలమ్మున నదృశ్య మౌను నద్భుతగతి
 సూర్యకిరణ తేజా లెటఁ జొప్పడునో! అటనుండియె
 యే శక్తికి నందకుండ యేరికైనఁ దెలియకుండ
 నే దిశకో! యే రీతినో! యే మాత్రముఁ గానరాక
 ఆరుణకిరణ జాల మెల్ల నపురూపముగాఁ బరఁగఁగ
 నతివేలపు శక్తులమై నా తిమిరాళులు వరలును
 దైవీయమ్మౌ శక్తులఁ దనరారుచు విశ్వమ్మున
 నరూపతల నదృశ్యమౌ సంతర్గతమహిత శక్తి
 సంతరించకుండ నిలుచు నంతు తెలియనట్టిగతుల
 నావిర్భావమ్ము నొందు నరుణకాంతు లదృశ్యముగఁ
 దరణిదీప్తి రాత్రి తరుణి దాగుడుమూతల నాడును
 సర్వసుఖము లొనఁగూర్చును జరాచరమైన సృష్టి
 నద్భుతలీలలఁ జెలఁగెడు నా సర్వేశుని మాయగ ॥

4216

†(7) విశ్వసృష్టి స్థితిగతులను విమలచాంద్రీరతులు మీఱ
 రాత్రితరుణి పాలితయై రాణించును మహాదీప్తి
 చలువల వన్నెల వెన్నెలల చెలువాలవి విలసిల్లఁగఁ
 గృష్ణతిమిరరాజియెల్ల కృతుల నస్థిర మృగుచును
 జంద్రునిద్వారా వెన్నెల చలువల కాంతి రూపముగా
 సూర్యకిరణజాలాలను జొప్పడంగ ఋణముగాఁగ
 జడాజడ స్వభావాలఁ జరాచర రూపమైన
 ప్రకృతి యెల్ల స్వీకరించి రాత్రివేళఁ దనరారును
 ఉపగతులను దిమిరాళులు ఉపస్థితములై వరలఁగ
 వ్యక్తావ్యక్తమ్ము లొచు సంతర్గతి వెలుగు నీడ
 లలరారఁగఁ బగలు రాత్రి లపురూపపు శక్తులతోఁ
 బగలు రాత్రి సమీపమై పగటి సమీపమై రాత్రియు
 వెలుగులఁ జీకట్లు కలిసి వెల్గులు కలిసి చీకటులను
 నీడలుగా వెలుగులుగా నెగడును రాత్రింబవళ్లు ॥

4217

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) విశ్వసృష్టి యజ్ఞములో విమలమైన గతులు మీఱ
 మహితమైన దేవలోక దుహితకాగ నలరారుచు
 సర్వగోళ లోకాలను శంపాగతు లంచితముగ
 ననుగతమై అవినాభావగతి నంటిపెట్టుకొని తనరుచుఁ
 దిమిరరాశి దుఃఖముగా నమరును బాగ్యకృత మౌచును
 రాజిల్లు రాత్రితరుణి కతిరాత్రు మైన దివ్య శక్తి
 నుషోదయాల్ బల మిచ్చును నుజ్జ్వలమౌ శక్తికాగ
 సుదయ సాంధ్యరూపాలను నూపిరి కూర్చుచు రాత్రికి
 వెన్నంటెడి పగటివేళ వెలుగు నీడల చీకటు లవి
 వివరీతపు గతులతోడ నపురూపపు టంతర్గతి
 నలరారును దిమిరశక్తి అలివిమాలినట్టి రీతి
 నవినాభావత్వ మొప్పు ననుబంధము తనరారఁగ
 వెలుగు వెన్నునంటి నీడ వెలుగు నీడవెన్ను నంటి
 ద్వైతాద్వైతమ్ముగాఁగ వరలు రాత్రి వగలు సృష్టి ||

4218

†(9) విష్ణ్వంశతోఁ బుట్టు విమలపార్థివ తతికిఁ
 దండిగా దేవుండె తగ రక్ష నిచ్చుగతి
 రాత్రి యువతికిఁ బితగ రాజిల్లు సూర్యుండె
 దివి భువుల నన్నింటఁ దిమిర రూపాలలో
 లఘురీతిమైన నలఘుబృహత్తరగతులమై
 బ్రహ్మసృష్టిగ ద్వైతాద్వైతగతులను బరఁగు
 సృష్టిశక్తికి శక్తి చెన్నొందఁగాఁ జేసి
 స్థితిశక్తు లగు శక్తి ఋతమతిగ సమకూర్చి
 సంచలన శక్తులన్ సంభార రక్తులన్
 ఆతివేల మైనట్టి అతిశయ రూపాలఁ
 బృథగ్భావాలతో నవృథగ్భావాలను
 నతిలోక గతులమై నపురూప రతులమై
 వెలుగు వెన్నంటుచున్ వెలుగులన్ నీడగా
 నిశిదేవి తనరారు నియతానియతగతి ||*

4219

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“ఖిల” మంత్రానువాదము.

†(10) దశదిశలలో నిత్య వశమానమై నిలిచి

నవగ్రహకాంతు లవి నవతిగాఁ¹ దనరారు
నవదీప్తు లొప్పు సంతృప్త శక్తులు మీఱఁ
బదిదిక్కులను నష్టవసువు లవి యెన్నదిగ²
సప్తాక్షకాశంపు సంపదల్ వరఁగంగ
సప్తాక్షనిలరూప జాలాల వరలులే;
సప్తాక్షనల దివ్య జ్వాలలన్ దనరులే;
సప్త సలిల శక్తి సంచయమ్ములఁ బరఁగు
సప్తమృత్తతులతో సర్వస్వముగ నెగడు
సృష్టి సంస్థితి గతులఁ జెన్నొందఁగా రాత్రి
ఆ భవ్య శక్తు లవి అపురూప రతులతోఁ
దొంబదితొమ్మిదై³ తొడర నెనుబది⁴గాఁగ
దెబ్బదిగా⁴ నిలిచి యిబ్బడి ముబ్బడిగ
సప్తసప్తతు⁵ లొచు సర్వభూతము లలరు ॥

4220

†(11) సకలప్రాణి జాలాలకు సర్వగోళ జాలాలకుఁ

జరాక్షరము లన్నింటికి జరాక్షరము లన్నింటికి
నివేళినిగఁ దనరారుచు నిఖిల జననిగాఁ బరఁగుచుఁ
బ్రహ్మదేవమైన స్థానగతులఁ బ్రకర్షముగ వరలుచుండి
భగవతిగా సకలమైన జగత్తుల కన్నింటికి
నంతరహితమై నిలిచెడి ఆ రోదసివతిగాఁగను
విష్ణువర్ణ మొప్పురఁగఁ గృష్ణగాఁగ వర్ణితయై
నిశ్చబ్దిగ రాష్ట్ర రాజ్ఞి నిశిగాఁ దనరారు రాత్రి
భద్రగాఁగ వరలు విశ్వబంధువుగా శుభదగాఁగఁ
గామధేను రూపముగాఁ గ్రాలు మంగళదాయినిగా
అతిపవిత్ర మౌచు నిలిచి ఆ రోదసి నలరారెడి
ఆ మందాకినిగా నిలిచి అపురూపపు శక్తులతో
వృషభరాశి రూప మొప్పు విశ్వసృష్టి జననిగాఁగ
నలరుచుండుఁ బాదగతుల శుద్ధతావహముగా ॥

4221

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

1. నవతి=90; 2. అశీతి=80; 3. నవతిర్నవ=99; 4. సప్తతి=70; 5. సప్త సప్తతులు=70×7=490.

†(12) అదిత్యుని శక్తులతో నద్భుతగతిఁ దనరారుచు
 నతివిశాల రూప మొంది అన్నింటిని నాకళించి
 ఆత్యంత సుదృఢమైన యమరూపము వరలంగా
 గ్రహనక్షత్రము లవెల్లఁ గ్రాలంగా మాలలుగా
 భద్రరూపిణిగఁ బరఁగెడి పార్వతిగాఁ దనరారుచు
 నఖిల శుభంకారిణిగా నాకాశపు శక్తిగాఁగ
 సుఖదాయినిగాఁగ సకల శ్రుతిరూపిణిగాఁగ వరలి
 ఆవర్ణముగాఁగఁ దనరు నా భద్రరూపిణి నేఁ
 బార మెనసి ఆపారముగ వరలు రాత్రి రూపాఽహికఁ
 బ్రహ్మహృదయ నేను బ్రహ్మపతి పర్యఁగా నిత్యము ॥

4222

†(13) శరణాగత వత్సలగా సర్వకాంతి క్రియగాఁగను
 సకల శబ్ద రూపిణిగా జగద్వేద విజ్ఞాన
 ప్రియగాఁగను మూర్తిగాఁగ జయరూపిణిగాఁగ వరలు
 సహస్రరూపగాఁగ నశక్యగాఁగఁ బరఁగుచుండి
 వేలలెనయకుండ నిలుచు వేలాదియైన “కాళిక”లుగ
 జాతవేదమైన నిత్య జ్వలితాగ్నులు విస్తరిలఁగ
 సోమశక్తు లెల్ల సృష్టిఁ జొప్పడఁగా నమృతగతుల
 రాత్రిదేవి నర్చింతు మరాతితతులు మడియంగా ॥

4223

†(14) అగ్నివిజ్ఞానగతి నఖిల విద్యుద్ధీప్తు
 లలర నుత్పన్నమై ఆ ఛాయగా నిలిచి
 వెలుగు చీకట్లుగా ద్వీజన్మ గతులమై
 ఋషిదేవతలకెల్ల విషహరాఽమృతసోమ
 శక్తులన్ బాలించు చంద్రాదులే నిలువ
 నాశ్రితగతి మీఱ నమల శాంత్యర్థమై
 అఖిలాన విస్తరిలు నరాతితతులను
 నిర్దహించును రాత్రి నిత్యవేదగ నిలిచి ॥

4224

†(15) విశ్వదుర్గాలుగా విలసిల్లు నో రాత్రిఁ
 ఆ బ్రహ్మ సంతతియే హవ్యవాహిని! నిన్ను
 ఆజ్ఞానమునఁగాని అనేక రూపమౌ
 విజ్ఞానములఁగాని వినుతింతు సర్వదా! ॥

4225

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 †“ఖిల”మంతానువాదము.

†(16) శుక్లాగ్నుల వర్ణగతుల శోభిల్లెడి రాత్రిదేవి
 సీలాగ్నుల వర్ణగతుల నెగడొందెడు నిశీథినిఁ
 బీతాగ్నుల వర్ణగతుల విలసిల్లెడి విభావరి
 రక్తాగ్నుల వర్ణగతుల రాజిల్లెడు రజనిదేవి
 హరితాగ్నుల వర్ణగతుల నలరారెడు తమస్వినిఁ
 గపిశాగ్నుల వర్ణగతులఁ గ్రాలునట్టి క్షపారూపిఁ
 జిత్రాగ్నుల వర్ణగతులఁ జెల్వొందెడు శర్వరిని
 శుభంకరిని సౌమ్యను స్తుతియించెడు విజ్ఞానులు
 బోటుతోడ నా సిందువు దాఁచెడుగతి తనరారఁగ
 దురితాగ్నుల దుర్గమాలఁ దరియింతురు సత్యగతుల ॥

4226

(17)†క॥ సరకముల విషమ మోరపు
 దురముల రిపుసంకటముల దుష్టగృహ సం
 హరణమ్ములఁ బిడుగులు దొం
 గలు వడునెడ రాత్రి దుర్గగా రక్షించున్ ॥

4227

†(18) అత్యంత విషమమౌ నా దుర్గములను
 నఖిల సంగ్రామాల నడవులన్ గూడ
 బహువిధ మోహాలఁ బ్రవద్యమౌ నన్ను
 నబయునిగాఁజేసి యామినిఁ రక్షించుః ॥

4228

†(19) సకలభూత సంచయాల
 సలిలరూప వరుణశక్తి
 పంచ భూత తత్త్వాత్మని
 వరల విశ్వ సృష్టిలోనఁ
 గాల రూప నిశాదేవి
 కాపాడును సర్వ గతుల ॥

4229

†(20) అగ్ని వర్ణయుక్తముగా నలరు తపోజ్వాలితమై
 వైరోచనిగాఁ గర్మ ఫలమ్ములను జుష్ట యైన
 దుర్గయైన రాత్రిదేవిఁ దొడరి శరణము వేఁడెదఁ
 గష్టపరంపరలనుండి గడదేర నమస్కృతుల ॥

4230

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

4231

4232

1

2

3

4

♦ “ఖిల”మంతాన్నివాదము.

*ఋజ్జంత్రాఽఽభాస ప్రక్షిప్త శోకానువాదము.

- †(5) అగ్నివిజ్ఞానముతో అభినుతింపఁబడిన దేవి:
చంచలగా మీనాక్షిగఁ జదలున నుదాహృతమై
జాతవేదాగ్ని వక్రభల జన్యమైన సోమశక్తి
సమృతమ్మున రాత్రి గౌరిఁ అర్చింతును సదా నిన్ను ॥ 5
- †(6) సురాసురలవల్లఁగాని సురలవల్లనైనఁగాని
ఆసురులవల్లనుగాని ఆ పితృచాలవలసఁగాని
బృహన్మత్యు రాక్షసులను పీఠ శత్రునర్వస్వము
ఉత్పన్నమౌసప్పుడు నొనర దహించు నిశి విజ్ఞతః ॥ 6
- †(7) విష్ణురాజ ద్వారమ్మున విగతమైన పథములోన
ఘోరమైన యుద్ధమ్మున గో గౌరీదేవి! మమ్ము
విశ్వదుర్గ సంచయాల విపుల దురితాలనుండి
రక్షించునుగాక! రాత్రి రాజితమౌ న్యాయగతుల ॥ 7
- †(8) దురితాగ్నిగ వరలునట్టి
జడధిఁ బడవ దాఁటు రీతి
మహాభయము సముత్పన్న
మగుచో నా నిశి దుర్గను
స్మరించుచో జపించుచోఁ
దరింపఁజేయు దురితాశిని ॥ 8
- †(9) త్రైలోక్య విఖ్యాత త్రైలోక పూజిత
దుర్గా నైవ మ్మిద్ధి దురిత హరక మౌను
వినిన జపించినన్ విమల పుణ్యద మౌను ॥ 9
- †(10,11) పుత్రరహితుడైన వాఁడు పుత్రవంతుఁ డౌను జగతి
గోళ లోక సంక్షేమపు గో రహితుఁడు గోవు లొందు
నేత్రరహితుడైనవాఁడు నెగడు సృష్టి నేతుండైనై
రకరకాల బంధనాల వికృత బద్ధుడైనవాఁడు
విశ్వసృష్టి బంధనాలు విడివడఁగా ముక్తుఁడౌను
శృంగారాది వ్యాదులఁ జెండాడుచు ముక్తుండౌ
రోగి రోగ ముక్తుఁ డౌచు భాగశ్రీ పాప్రీ నొందు
సీప్సితముల సర్వస్వము సీడేర్చును నెల్లప్పుడు
నమస్కృతులు కాత్యాయని! నమస్కృరమమ్ము! నీకు! ॥ 10

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†ఋజుంతాళి 22 భాస వ్రక్షి వ్రక్షి కానువాదము.

సూక్తము—127

ఋషి—సౌభరుఁడైన కుశికుఁడు లేక భారద్వాజి యగు రాత్రి

దేవత—రాత్రి

అర్థాంతరము—2

†(1) విశ్వస్సృష్టిలో వరలెడి విమలరాత్రి నియమితమై

కాలచక్రములను దసరు కాగ్నింతినంచలన గతులఁ

బత్తావుల వెల్గొందెడు బహుళగ్రహ ఋషములు

బహురూపములఁ బరఁగును మహితదీప్తు లొప్పారఁగఁ

గాంతితతుల ధరించుచుఁ గ్రాలు నిశీధిని ననిల

రోదోఽంతర తలమునందు ఋతశక్తులఁ దనరారును ॥

4233

†(2) ఆత్మంత విశాల మౌచు నతిలోకముగా వరలుచు

దివ్యదేవ రూపశీల నవ్యరతుల సలరారుచుఁ

దిమిరాశుల విశ్వమును సమరించును ననునిత్యము

విభావరిని వెలుఁగఁజేయుఁ బ్రభా భరిత సక్షత్రాల్

పంచభూత తత్త్వాలను వరలు లతా తరు తతులకు

నాయుష్కారక మౌచును నభ్యుదయము నందించును ॥

4234

†(3) దివ్యమైన దేవశక్తిఁ దేజరిలెడి రాత్రిదేవి

ఉత్తమమై ఉజ్జ్వలమౌ సృష్టికాల ఉషాబాలఁ

బ్రసవించుచు నదృశ్యమౌను బ్రభాతతుల విలీన మౌచు

నానందపు హాసము నలరారఁగఁ గాంతితతులు

సాయంకాలము తనలో సంలీనము చేసికొనుచు

నిద్రించుచుఁ బగటికాంతి నియతగతిని నిశీధిని ॥

4235

†(4) సకలస్సృష్టి వృక్షముగా నదమలగితిఁ దనరారును

గాలబద్ధ మౌచు నదా క్రాలు సృష్టిపాదపమ్ము

విశ్వస్సృష్టి వృక్షగతుల విలసిల్లును గాలశక్తి

కాలమూలస్సృష్టితరువు కాలము బంధించలేదు

సృష్టికాలబద్ధ మౌను సృష్టి కతీతమౌ కాలము

కాలమ్మును నడుపు నెపుడుఁ గాలతీత మౌచును ॥

4236

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్ణ”

†(5) రవిచంద్రుల కాలకాంతు లవితథముగ వర్తిల్లఁగ
 సంచరించు గోళలోక సంచయాలు నియమగతుల
 క్షతి లేకను గాంతితతుల క్షవయే నిగ్రహించి నిలుచుఁ
 బంచభూత తత్త్వాలను వరలుఁ బ్రాణికోటి సదా
 భిన్నభిన్నరీతులలో వెలసి అతిశయించు సృష్టి
 నిరతశాంతి పాలకమై నిగ్రహించి రాక్షసతతి
 శ్యామవర్ణదీప్తమైన సౌరశక్తి బుద్ధిగతుల
 సార్థకయై సుఖద యోను నఖిలమైన అర్థులకును ॥

4237

†(6) ముఖావముగ విభావరి అభావముగ నస్తమింప
 సూర్యకాంతి సర్వస్వము నర్థముగతి విశ్వమ్మున
 నావరించుచుండు సదా అఖిలమ్మును నద్భుతముగ
 జలధిలోని ఆలలుకాఁగఁ జదలులోని కాంతితతుల
 కెరటా లవి ప్రసరించును జరాచర ప్రపంచాన
 విస్తరిల్లు నత్యంతము వేగగతులు మీరంగా
 నాకసంపు జలధిలోన నఖిల విశ్వ సర్వస్వము
 పడవ వోలెఁ దేలియాడ నడయాడఁగఁజేయుచుండు
 రవిశక్తులు మహిత మౌచుఁ గ్రాలుచుండు విశ్వమ్మున
 శక్తు లిచ్చి ప్రకృతు లెల్ల నక్రమ్మున ఋక్షగతుల
 సౌరశక్తిఁ గొముదు లవి చలువలుగా వెల్లివిరియఁ
 బ్రభాభాసితముగ వెల్గు విభావరి విహిత మౌచు ॥

4238

†(7) కృష్ణదీప్తమైన రాత్రి కెరలు సూర్యకాంతిగాఁగ
 సంవలితపు సాన్నిహిత్య చంద్రకాంతి సంచయమ్ము
 ఋక్షగ్రహ తేజా లవి అక్షయముగ విలసిల్లఁగ
 సలరారును నిశీథమ్ము అపురూపపు శాంతిగతుల
 దివశక్తుల తేజముగాఁ దేజరిల్లు పగటికిని
 సౌరకాంతి ఛాయగాఁగ వేల తెనసి వరలు తిమిర
 పుంజమ్ముల నిశీథినికిఁ బొందుగూర్చు సంతిగాఁగ
 ఋతశక్తుల ఋణముగాఁగ నుద్భవించు సుషశక్తి ॥

4239

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) సకలగోళ లోకాలును సంచరింప నృప్తిలోన

దుఃఖరహితమైన మహా సంతోషపు దివ్యశక్తి
దైవీయమైన సత్య భావ రూప సంతతిగా
వరలునట్లు విశ్వమృదువైన బరంగు భాను దుహితగాగ
రాత్రిదేవి వర్తిల్లును రాజిల్లగ జ్ఞానదీప్తి
శశి ఋక్ష గ్రహ మహా సంచయములు వెల్గొందగ
సర్వగోళలోకా లవి సంచరితపు గాంతితతుల
సామీప్యగతుల వరలు సమారోహరతులు తనరు ||

4240

†(9) తిమిరరూపరాత్రి తనర దివ్యశాంతి రాజిశక్తి

పీతుదేవుడైన సూర్యు విశాలంపు దీప్తు లలరు
భారవహమైన దీప్తి ప్రాభవము వర్తిల్లగ
దివ్యమైన దివశక్తుల దేజురిలుచు సదూవుల
సర్వగోళలోకాలను బర్వుచు దిష్టన్మూర్తిగ
రవిదీప్తుల ఛాయగాగ బ్రహ్మదేవు శక్తికాగ
సంచలనపు శక్తులతో సర్వాకాశముకాగ
బరబ్రహ్మనేత్రముగా బరమాత్మగ బ్రాణముగ
నాకర్షణ వికర్షణల నతినిరోధ శక్తులతో
నేకత్వము భిన్నత్వము నెనంగంగా రాత్రి తనరు ||*

4241

†(10) నవతిర్నవశక్తులతో నానావిద దీప్తులతో

దొంబదిగా దనరారుచు దొమ్మిదిగా వరలుచుండు
రాత్రివేళ దీప్తగతుల రాజిలైడి రాజ ఋక్ష
శక్తితతులు మహాతేజ సంకలితములై వర్తిల
ఆ శక్తులు అశీతిగాగ నలరారును నా త్వష్టన్
ఆ శక్తు లఖిలములు నమరు సప్తసప్తతుల
నలర నల్వదెన్నిది వే లైదు వందల పదిగ
నాల్గు సూర్య తొంబదిగా నానా రూపాలలో
సంవిలీనతమైన సంతకలనతలమెయిని
బంచభూతాఽఽవశులు బరగంగా దిశ లెల్లను ||*

4242

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“ఖిల” మంత్రానువాదము.

†(11) పంచభూత తత్త్వాలకు సంవిజయో పాగ్నితతికి
నిజేశనిగ నలరెడి నా నిశిధిసీమాత కేను
విశ్వభద్రగా వెలుగుచు విశ్వాంతరాళగోళ
సంధారిణిగాఁగను సంభారవాహినిగా
ఁగోళపతియౌ నుషను గ్రాయి జగన్నిశకు
వైష్ణవీయ భగవతి కేఁ జగిపవ్య నొనరించును ॥

4243

†(12) గ్రహములకున్ ఋషులకుఁ గ్రాయి మాలగా వరలుచు
సంచేశినిగాఁగఁ దురి సంచంపనిగఁ బరఁగుచు
శివరూపిణి యైన రాత్రి చెల్పొందెడు భద్రకుఁ
జార మలరు తిమిరాఽహికిఁ బాక్షికమౌ శక్తికిఁ
బ్రహ్మనుండ నొడు నే నపార మైన మహత్త్వము తగ ॥

4244

†(13) జాతజేదమైన అగ్ని శక్తితత్త్వ మెల్లఁ దనఁ
జంద్రాఽమృతశక్తు లెల్ల సదమలగతి వరలంగా
ఁ నేకాఽనేకమైన అంతరిక్ష దుర్గజాల
సంమిరిగాఁ దనరారెడి సర్వ దుర్గను నా చేవిని
బహుకాంతులఁ బ్రేమించెడి పలు ఋక్కులఁ బ్రేమించెడి
యశస్వినియౌ యామిని నభినుతించు శరణు వేడి ॥

4245

†(14) సోమాఽమృత దివ్యశక్తి సౌమ్యై - పాలకు లౌచును
విజ్ఞానపు ద్విజస్మతల విలసిల్లెడి ఋషి దేవుల
దివ్యశక్తు లలరఁగ రవి కేజమ్మల సముత్పన్న
నిఖిలశక్తు శక్తితతుల నిరతము దహించు విజ్ఞత ॥

4246

†(15) హవ్యవాహినిగాఁగ నలరారు నిను దేవిః
విజ్ఞానవంతులు నవిజ్ఞానవంతులును
బ్రహ్మద్య నొనరించు బ్రహ్మజ్ఞానులు
విశ్వగత దుర్గాశిని విషమదుర్గమముల నెల్లఁ
దరియించుచు రాత్రి తనరును సృష్టికి నాభిగ
సత్యజ్ఞానముగాఁగను నిత్యధ్యానముగాఁగను
సూక్ష్మముగా శూన్యముగా శుభంకారిణిగ వరలుచు
అతిక్లిష్టము శబ్దమయము త్యాగమయమునై అలరెడి
నిశిధిని దుర్గగాఁగ నిరతమ్మును రక్షించును ॥

4247

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

† “ఖిల” మంత్రానువాదము.

†(16) సప్తవిదాగ్నితతి సప్త వర్ణాలతో
 సప్తసప్తగ వెలుగు సక్తరూపిణిని
 సౌమ్యరూపిణిని శుభ సర్వ రూపిణిని
 నే యే ద్విజతతు లెనఁగఁ గీర్తింతురో!
 ఆ ద్విజులు దురితాగ్నులన్ దుర్గాలఁ
 దరియించుఁ బడవతో జలధిని చాటునటు ॥

4248

†(17) విషమ దుర్గాలలో మోరభీకర సంగ్రామాల
 రిపుల సంకటములను విపరీతమఁగఁ బెట్టు
 నగ్నిచోర నిపాతాల నాడుకొనుచు నెల్లప్పుడు
 దుష్టగ్రహంన్నింటిని దూరముగాఁ దలము రాత్రి ॥

4249

†(18) అఖిల విషమ దుర్గాలను నభయనిగాఁ జేయుము! నను
 సమరమ్మున నడవులందు నలిమిలన్ గాపాడుము!
 మోహతతులగుండి నన్ను విమోచనమ్ము గావింపుము!
 అఖిల కష్టములఁ దీరివి అభయ మొనఁగుమమ్ముఃసీవు! ॥

4250

†(19) సకలభూత కేశినిగా సర్వభూత పంచమిగాఁ
 బంచభూతాత్మనియౌ పాంచాలిగఁ బంచమిగాఁ
 బిలువఁబడిన సమరూపిణి పరిరక్షించునుగావుత!
 నిరతమ్మును సర్వతః ఆ నిశా దేవి నన్ను ॥

4251

†(20) సప్తాగ్నుల వర్ణాలను జ్వలించుచుఁ దపస్సుతోఁ
 గర్మఫలజుష్టకాఁగఁ గ్రాలు వైరోచనియౌ
 దేవిని దుర్గను శరణము నే వేడెదఁ బ్రవద్యముగ
 నమస్కృతుల నొనరించును నానాకష్టాలఁ దరింప ॥

4252

†(21) లౌకికాఽలౌకికములౌ ఉలూకాల శక్తులతో
 నలౌకిక శ్వ శక్తుల నలౌకిక కోక గతుల
 నలౌకిక సువర్ణశక్తి నలౌకిక గృధ్రశక్తి
 విష్ణుశక్తి రక్షించుత పృషతత్త్వము వరలంగా ॥

4253

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

(22)†నిశా వృత్తము:*

పిశంగవర్ణయుక్తమైన
అశాంతిపీడ శక్తిరూపి
విశావ్రదీప్త సోమ పూర్ణ
పిశాచి సంహరించి రాక్ష
స శత్రు సర్వమున్ హరించు || ‡

4254

†(1) ఈ దుర్గాస్తవము పుణ్యద మాదృతిమై నిత్యమ్మును
బ్రహ్మరాత్రియందుఁ బరియించినఁ బ్రపత్తిమై
వివిధ దుర్గాలలో విషమ మైన స్థానాలను
మహితమైన విజయ మొనఁగు మాకు రాజ్య మొనఁగు దేవి || ‡

1

†(2) నిశీధినీ నూత్నమ్మును నిత్యమ్మును జపింపఁగా
ఆ రాత్రి కాల మెల్ల నాత్మీయముగా వశమౌ
వివిధాఽఖిలపాపమ్ముల విముక్తిని బొందుఁ జాగ్రణి
ఓందఁబోదు తిరిగి యే యోని జన్మమ్మునైన || ‡

2

†(3) స్నాపితయై శ్రీరమ్ములఁ జందనాల విలేపనాల
నొప్ప దుర్గ కభివాదము నొనరింతును నమస్కృతుల
బిల్వపత్ర సంచయాలఁ బీడారహితగఁ దనరెదుఁ
నమస్కార మో దుర్గాః నమోనమః నమోనమః || ‡

3

†(4) ఆకనంపుఁ బిశాచాలు ననిలాల పిశాచాలు
ననలాల పిశాచాలు నా జల పిశాచాలు
పృథ్వీతతి పిశాచాలు వివిధసర్పసరీసృపాల్
దేవాళులు మానవాళి దేవమానవావళులును
మానవదేవాళు లెవరును మాకుఁ గీడు చేయకుండ
రక్షనీయుమాః దుర్గాః రాత్రిదేవిః నిత్యమ్మున్ || ‡

4

†(5) ఋగ్వేద స్తుతగాఁగను ఋషి కాశ్యపుఁ డుదాహరింప
సోమాఽమృతపు శక్తు లలర స్తుతి నొందిన జన్మజ్ఞాని
జాతవేదవ్రభా గౌరి జాదవేదసుని దయన్ గనుతః || ‡

5

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

*“బృహతీ”చందము. (9) వియతిచందము. ‡ “ఖిల”మంత్రానువాదము.

†ఋజుంత్రాఽఽభాస వ్రక్షిప్త శ్లోకానువాదము.

†(6) సురులవల్ల ససురులవల్ల
 ద్విజపరులవల్లఁ బిశాచాలవల్ల
 సురగమ్ములవల్ల నొగి రాక్షసాశివల్ల
 శత్రుభయము సంభవింప
 వేదరూప విజ్ఞానము
 నిఖిలారుల నిర్దహించు ॥

6

†(7) గజముఖ సింహద్వారమ్మున
 ఆవధమ్మున నతిఘోరరణమ్ముందు
 సకల దురితములనుండి విశ్వ
 దుర్గమ్ములనుండి మమ్ముఁ
 దోడై రక్షించు గౌతమిః ॥

7

†(8) మహాభయము పుట్టినపుడు
 స్మరించుచోఁ జపించుచోఁ
 దుర్గ సర్వము దాటించును
 దురితాగ్నుల జలధి నెల్లఁ
 దరించు గతిని బడవవైని ॥

8

†(9,10, 11) త్రిలోకాల విఖ్యాతమై
 త్రిలోకాలఁ బూజితమౌ
 పుణ్యరూప మీ దుర్గాస్తుతి
 విన్నచో జపించు నెడలఁ
 బుత్తు లొందుదు రపుత్రకులు-
 ధనహినులు ధనలాభము
 నొందఁగలరు:- కనులు లేని
 గుడ్డివారు సనేత్తు లొదురు-
 బంధనాలబద్ధుడైనవాఁడు
 బంధవిముక్తుడై వరలును
 వ్యాధి ముక్తుఁ డౌచు రోగి
 అరోగిగా శ్రేయ మందుఁ
 గామితముల సర్వ మిచ్చు
 కార్తాయని! నీకు నతులు ॥

9

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*ఋజుంతాగ్రైఽఽకాస వృక్షిప్త శ్లోకానువాదము.

సూక్తమ్—128

ఋషిః—విహవ్య ఆంగిరసః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—త్రిష్టుప్; 9-జగతి

(1) మమాగ్నే వరో¹ విహవేష్వస్తు వయం త్వే²స్థానాస్తస్యం పుషేమ ।మహ్యం నమస్తాం పృథిశశ్చతస్సస్త్యయా³భ్యక్షేణ వృతనా జయేమ ॥

1458

(2) మమ దేవా విహవే¹ సస్తు సర్వ² ఇన్ద్రవన్తో మరుతో విష్ణురగ్నిః ।మమాస్త³క్షమురులోకమస్తు మహ్యం వాతః పవతాం కామే⁴ అస్మిన్ ॥

1459

(3) మయి దేవా దృవిణమా¹ యజస్తాం మయ్యాశీరస్తు మయి దేవహూతిః ।దై²వ్యా హోతారో వసుషస్త పూర్వే³ ఓష్ఠాః స్యామ తస్యా⁴ సుపీరాః ॥

1460

(4) మహ్యం యజస్తు మమ యాని హవ్యా¹ ఓకూతిః సత్యా మనసో² మే³ అస్తు ।ఏనో⁴ మా ని గాం కతమచ్చనాహం విశ్వే⁵ దేవాసో⁶ అథి వోచతా నః ॥

1461

(5) దేవీః షకుర్వీరురు¹ నః కృణోత విశ్వే² దేవాన³ ఇహ పీరయధ్వమ్ ।మా హాస్మహి ప్రజయా మా తనూభిర్మా⁴ రథామ ద్విషతే⁵ సోమ రాజన్ ॥

1462

---

1. సర్వఽఇన్ద్ర, 2. కామే²అస్మిన్, 3. మే²అస్తు, 4. దేవాసో²అథివో, 5. దేవానఽఇహ. (ప్రా.ప్ర.)

(6) అగ్నే మన్యుం వృతినుదన్ వరేషాచభౌ గోపాః పరి పాహి నస్త్యమ్ ।

వృత్యంచో యస్తు నిగుతః పునస్తేకప్రైషాం చిత్తం వృబుదాం వి నేశత్ ॥

1463

(7) ధాతా ధాతృణాం భువనస్య యస్సతిర్దేవం తాతారఽఽమతిషాహమ్ ।

కమం యజ్ఞమశ్వినోభా బృహస్పతిర్దేవాః పాస్తు యజమానం స్యర్థాత్ ॥

1464

(8) ఉరువ్యచా నో మహిషః శర్మ యంసదస్మిన్ హవే పురుహూతః పురుషుః ।

స నః ప్రజామై హర్యశ్వ మృశయేన్ద్ర మా నో కిరిషో మా పరా దాః ॥

1465

(9) యే నః సవత్నాః¹ అవ తే భవన్విన్దాగ్నిభ్యామవ బాదామహే తాన్ ।

వసవో రుద్రాః² ఆదిత్యా ఉపతిస్సృశం మోగం చేతారమధిరాజమకగ్న్ ॥

1466

సూక్తము—128

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన విహవ్యుఁడు†

దేవత—విశ్వే దేవతలు†

(1)*గద్యము ॥

ఓ యగ్నీః సంగ్రామములయందుఁగాని, యజ్ఞములయందుఁగాని, నీ యనుగ్రహమువల్ల
దీప్తి కలుఁగుఁగాక! మేముకూడ నిన్ను సమిత్తులచే దీపింపఁజేయుచు నీ శరీరమును
బోషింపఁగలము. నాల్గు దిక్కులయందుఁగల మనుజులు నాకు సముగ్రి
లగుదురుగాక! భవద్దత్త హవిర్వర్ధితుఁడగు నీశ్వరునిచే
శత్రుసేనల జయింపఁగలము ॥

4255

1. సవత్నాః అవ తే, 2. రుద్రాః ఆదిత్యాః ఉపతిః. (ప్రా.ప్ర.)

†వ్యాకృతి 14వ సంపుటము 153వ పుటలోను, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలోను,
నీ సూక్తమునకు ఋషి “విహవ్యుఁడు”గాను, దేవత “విశ్వే దేవతలు”గాను శ్రీ నేమానివారు వాగనిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(2)*గీ॥ అమరు లెల్లరు సంగ్రామమందో: యజ్ఞ
మందునో: నాకు సాధకు లగుచునుంద్రు
గాక! దివమును శస్త్రవశికాశికంబు
గా మెలంగునుగాక! నకారణంబు ॥

4256

*గీ॥ అధికకామయితవ్యమౌ నతుల బలము
హేతు వగుచుంద సంతత పూతమైన
వాయువును దాను బ్రీతిని బాయకుండ
నేచి యనుకూలముగ నాకు వచ్చుగాక: ॥

4257

(3)*గీ॥ స్తోతనౌ నా కిల: బూతదేవత లెల్లహెచ్చుగ దనము నిచ్చెదరుగాక!
శంసనీయంబైన సవన సత్పుల మెల్ల మెందుగ నాయందు నుండుగాక!
దేవతాహ్వానంబు తివిరి యొసర్చెడు యజ్ఞంబు నాయందు నమరుగాక!
నన్యదీయులకంటె నన్యత్పురుషు లెల్ల నొగి: బాహ్వధావులైయుండుగ్రాక!
గీ॥ సురుచిరంబైన శారీర శోభతోడ, గూడుకొనుచాన మై హింస: గూఢకుండ
వీరపుత్రకులం గల్గి వెలుగుచుండి, పీఠితోడ వసింతుము భ్యాతి మెఱయ ॥

4258

(4)*చ॥ పురుషులు నా నిమిత్తమయి పూజ నొనర్తురుగాక! దేవతా
వరులకు, నాదు ప్రార్థన మవంధ్యముగా వెలుగుండుగాక! నే
దురితమునైన నే నెరుగ దోషమునైనను జేయకుంటి నో
సురవరులార! మాపయిని జూపుడు: మీరలు పశుపాతముల్ ॥

4259

(5)*గీ॥ దేవతా షట్కమా! మాకు దివ్య ధనము
కల్పనంబును జేయుడి! కరుణ మీరు
నర్వ సురలార! మా కెట్లు సకల ధనము
సంభవించునో: యట్టులు నలువపలయు ॥

4260

*గీ॥ మేము పుత్రాదులను మరి మేము తనువు
లను విసర్జింపకుందుము ఘనుడ! సోమ:
వైరి చెంతకు మే మెల్ల: జేరకుండు
నట్టు లొనరింపుడి! పీఠి నందుచుండి ॥

4261

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

(6)*గీ॥ అరుల కోదంబు నడచుచు నధికుఁ డైన
నెవనిచేతను హింసల నెరుగకుండ
మాకు గోపాయితగనుండి మముల సర్వ
విధములం 'గాచుచుండుమా! వేల్పు! నీవు ॥

4262

*క॥ అరులార! మీరు భీతిన్
మరలుచు నవ్యక్త శబ్ద మహిమం గనుచున్
బిరబిర మీ స్థానమునకు
నరుగుడు! మీ మనసు నాశ మందుత! వేగన్ ॥

4263

(7)*గద్యము॥

సృష్టలకు సృష్ట సమస్తభూతజాతమునకు నిందుగ్రేడుగాని, సవితగాని, పతిత్రాతయు
శత్రుషోడయు నగు నిందుగ్రేనిగాని, సవితనుగాని నేను స్తుతించుచున్నాను. ఆశ్వ
లుభయులు బృహస్పతి మొదలగు దేవతలు నీ యజ్ఞమును యజమానుని
కాపమునుండి తప్పించి రక్షింతురుగాక! ॥

4264

(8)*క॥ విపుల వ్యాప్తిం గాంచుచు
నపరిమితాహూయమానుఁ డైన మహేంద్రుం
డురుతర యజ్ఞంబందున
గురుతర మౌ సుఖము మాకుఁ గూర్చుతఁ బీరితిన్ ॥

4265

*గీ॥ ఓయి! హర్యశ్వ! మమ్ములఁ బాయకుండఁ
బుత్ర పౌత్రాదికమునకుఁ బూర్ణసుఖము
నొసఁగి హింసల మా కెల్ల నొసఁగకుండ
మమ్ము విడనాడుమా! నీవు నెమ్మి మీర ॥

4266

(9)*గద్యము ॥

మా కే సవత్సులుగలరో! వా రవగతు లగుదురుగాక! అట్టి సవత్సులను స్తుతిచేతను
బృహస్పతిగను నింద్రాగ్నులచే ననుగ్రహితుల మగు మేము నివారించుచున్నాము.
వసువులు ఆదిత్యులు నన్ను నున్నతపదసంస్పృష్టగను జేయుదురుగాక! మరియు
నుద్గార్ణ బలునిగాను సర్వజ్ఞాతగను సర్వమున కీశ్వరునిగను నన్నుఁ
జేయుదురుగాక! ॥

4267

*రచయిత:—కావ్యశ్రీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. గాచుచుండుమా! కరుణఁబూని. (త.పా.)

సూక్తము—128

ఋషి—అంగిరసుడైన విహవ్యుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము—1

†(1) అగ్నిదేవాః సీవు అఖిల వర్ణాలతో
 అపురూపశక్తుల నతిలోక దీప్తులన్
 నలరారి సృష్టిలో నద్భుతావహముగా
 సమరశక్తుల నిలిచి శాంతిదాంతుల నిలిచి
 అఖిలాఽఖిల మైన అనేకరూపాల
 శబ్ద శక్తుల నిత్య చైతన్య తత్త్వాల
 విస్తీర్ణతలమైన వెలుగుచున్ వ్యాపించి
 దివ్య దీధితులతో దేదీప్యమానమై
 జ్వలియింపఁగా దిక్చతుష్టయస్మృతో
 మాకు విజయము కూర్చు మహితశక్తుల నిచ్చి
 విశ్వమై వశ మౌచు వినయగతు లలరఁగా
 దిగ్విజయముల మేము దీప్త మౌచుముగాక: ॥

4268

†(2) దివ్యదేవాకు లెల్ల దేదీప్యమానాలను
 అఖిలమైన సమరాలను నందఁగాఁగ నిలిచి నాకు
 అద్భుతశక్తుల సీయఁగ నలరుఁగాక: ననలశక్తి
 కామరూపమైన శక్తి క్రొలంగా బహురూపుల
 నమల మౌచు స్వచ్ఛమైన అనిలశక్తి మహిత మౌచు
 నానావిధ రూపాలను నానాగోళాల నెల్ల
 నాకాది విశేష దివ్య లోకాలను వ్యాపించుచు
 నపురూపపు శక్తులతో నననురూప మహిమలమై
 హస్తగతమై తనరఁగ సఖిలభూతతత్త్వాలను
 జగతి నాకు వశ మౌచును శరణాగతి నొందంగా
 నేనె: విశ్వవిజేతఁగాఁగ నిరుపమానగతి వెలుఁగఁగ
 విశ్వజిద్గాగ మృది అశ్విజ్ఞుల నలరారును ॥

4269

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) దివ్యదేవ శక్తు లెల్లఁ దేజరిలఁగ మహాదీప్తి
 నగ్నిశక్తు లెల్ల సృష్టి నలరారును బలము లౌచు
 బహురూపుల శబ్దశక్తు లిహవరాల నన్నింటను
 ఆనేకాఁ నేకమైన ఆనిలాఁఁడవళి రూపాలను
 నప్తవిధ కీలలతో నప్తవర్ణాఁనలాలు
 ప్రకృతి సర్వస్వమందుఁ బ్రాణినౌ నాయందును
 బ్రహ్మలిల్లి మహితశక్తి వర్ణిల్లును గాక! నదా
 నిత్య సత్య వీరత్వము నిర్జించెడి పౌరుషమ్ము
 నిందుఁగాక! నాలోపల నింగి నిండు రీతిగాఁగ
 దైవీయపు దివ్యశక్తి తనరారఁగ హోతగాఁగఁ
 బూర్వార్హిష్టము లన్నియుఁ బూర్తిగ నశియింపంగా
 నాలోపల దైవశక్తి వేల తెనయకుండ వెలుఁగు
 విశ్వసృష్టి యజ్ఞముగా విమలమౌచు వెలుఁగుచుండ
 విపుల విశ్వవిజేతనై అమలమౌ నజయ్యమైన
 అతివేలపు శక్తులతో నతిలోకపు దీప్తులతో
 ననిలాఁనలరూపాలను సలరారుదు నఖిలమ్మున ॥

4270

†(4) పురుషశక్తి సృష్టిలోనఁ బరఁగుచు మహిత మౌచును
 విశ్వరూపమై వెలిఁగెడి విమల చైతన్యగతులఁ
 బ్రకృతిదేవి నర్చించుచుఁ బ్రాకృతముగ నిత్యమ్మును
 నక్షయమై అభేద్యమై అజయ్యమై అలరారుచు
 నా వశమౌ నానావిధ దైవీయ సుశబ్దశక్తి
 జాలము లవి జగచ్చక్తి సవితనసతల విలసిల్లఁగఁ
 బూర్వజన్మ పాపము లవి పూర్తిగ నశియింపంగా
 నే పాపము లేని నేను నేపారఁగఁ బుణ్యముగా
 సమలమైన అమరమైన అమృతరూపశక్తులతో
 నలరారఁగ నా పూజలు ఆసాధారణంపు గతుల
 ఆఖిలాఁఖిల దేవతాళి ఆనన్యదయార్ద్ర దృష్టి
 నావైఁ బ్రసరింపఁజేసి నానావిధ కామ్యసిద్ధి
 సిన దీప్తుల నిత్యసత్య మనశ్శక్తి వర్ణిల్లఁగ
 ముతయజ్ఞమ్మున దివ్య హృదయహవ్య మలరుచుండు ॥

4271

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) చంద్రాఽమృతసోమశక్తి స్రవియింపగ వెన్నెలలై
 ఆమృతమయ ప్రాణతతుల నఖిలవృక్కతి వర్దిల్లును
 దివ్యమైన దైవశక్తి నవ్యనిత్య సత్యగతుల
 అనుపమానమైన రీతి ననుగమించు ననుసరణల
 షడ్గుతువుల రూపా లవి సకలసృష్టి వరలంగా
 విశ్వసృష్టి సంపదాశి విమలములై వర్దిల్లును
 బ్రహ్మకృతిమాత శక్తిపీఠః ఖరిధవిల్ల వివిధగతులః
 జరాఽచరప్రపంచమ్ము జడాఽజడ పదార్థాలు
 ప్రాణికోటి సర్వస్వము నాత్మావిష్కృతి వరలంగ
 సంతరంగ శక్తులతో నాంతర్యపు మూర్తులతో
 నాత్మైక్యము తనరంగా నందుఁ బునర్జన్మ తానె
 పంచభూతరూపాలను ఖరఁగంగా నఖిలమ్ములు
 నపురూపపు శక్తులతో సంతర్గతి నలరుచుండు
 అధికాధిక మౌచ నొకటి అల్పములై మిగులిన నాల్గు
 తనరానును బంచభూతమనరూపమ్ములు జగతిని
 మహితమైన పురుషశక్తి మదీయమై వెలుఁగంగా ॥

4272

†(6) అగ్నిరూప మహాశక్తు లలరారఁగ దివ్యగతుల
 మన్యురూపమైన దీప్త మహితశక్తు లమరు సృష్టి
 అభేద్యమై అజయ్యమై అసాధారణంపు గతుల
 అమేయమౌ శక్తులతో అడ్డూ అగీ లేకను
 అనుపమానమైనరతుల సమృతమైన శక్తులతో
 నలరారెడి మహాశక్తి ఆతిలోకముగా వెల్లుచు
 నవ్యయమై తనరారును నతిగోపమ్మౌ శక్తుల
 ఆఖిలలోక గోళాలను నలరఁ బ్రకృతితత్త్వాలను
 ననాహతమై తనరెడి ఆతిలోక మనశ్శక్తు
 లసాధారణంపుగతుల ననుపమాన వేగాలను
 నఖిలసృష్టి నలరారును నద్భుతమౌ శక్తిగాఁగ
 సర్వాకర్షణశక్తిసహిత శత్రు చోర గోళ లోక
 సర్వస్వమ్మును జయించి జ్వలిత మౌను మా మనస్సు
 సమయించును శత్రుతతుల సమృతశక్తు లలరంగా ॥

4273

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) సకల సృష్టిదాతకు నైః సర్వదాతదాతలకును

సర్వలోక గోళాలకు సంచరించు భువనాలకు

అఖిలసృష్టి జాలమ్మును సతివేలమ్మో వ్రక్కితిని

జరాచరవ్రపంచమును జడాజడజగత్తతుల
నన్నింటిని రక్షించెడి ఆ దేవుని దైవీయగ

సర్వాతులశక్తితతుల సంస్తుతింతు నిత్యమ్మును
మహాబుద్ధి జ్ఞానరూపు మహితశక్తి పర్తిల్లుచు

దైవీయానంత దివ్యభావ శబ్ద శక్తు లెల్ల
వరలంగా విశ్వమ్మునఁ బ్రభావతలతమో దీవుల

సశ్వశక్తులలరంగా నమలచాంద్రకౌముదులేః
సర్వార్థక సంపత్తుల సాధనముగ విలసిల్లఁగ

యజ్ఞరూపశక్తి సృష్టి యజమానుని రక్షించును
“అఖి” శక్తుల నన్నింటిని నశేషముగ రూపుమాపి

పంచభూతవ్రక్కితిశక్తు లంచితముగ నలరు సృష్టి ॥

4274

†(8) విశ్వసృష్టి పరివ్యాప్త విరాడ్రూప మౌచు వరలు

నాకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
మృత్తతులును అఖిల గోళ లోకాలుగ పర్తిల్లుచు

బహిరంతర రూపమ్ముల సహి శక్తుల వ్యాప్త మౌచు
సౌర చాంద్ర గ్రహ ఋషి సర్వస్వము దీప్తముగా

అమలామరకాంతులతో నఖిలమ్మున నలరాఁరగ
వైష్ణవీయమైన శక్తి వరల సృష్టి స్థితిగతులను

జరాచరవ్రపంచమ్ము జనితమౌచుఁ జలితమౌచు
ఆత్మగతుల సంతతిగా నపురూపపు శక్తులతో

నావిర్భావమ్ము నొందు నాత్మ పునర్జన్మకాఁగ
సప్తవిధమైన శక్తి సర్వస్వము విశ్వమ్మున

వరలంగా ననల దివ్యభార శౌచరూపమహిత
కాంతిదీప్తి సకలమ్మును గాలును బీడితరతులను

బరిత్యాగ కిరణజాల విరాజితముగ సుఖద మౌను ॥

4275

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(9) విష్ణోదిత్య సుశక్తులు విమలములై విశ్వసృష్టి
 వర్తిల్లఁగ నమేయముగ వసుశక్తులు వర్తిల్లును
 నష్టవిధరూపములను ననువమాన సంపదలుగ
 సూర్య చంద్ర గోళతతుల సర్వమరతు లొప్పారఁగ
 సవత్సులుగ సువగ్రహ లపురూపపు భృమణగతుల
 నలరారఁగ ననిలమ్ముల సనలమ్ముల సలిలమ్ముల
 మృత్రతులను వరలు మింటి గోళ లోకాలకుఁ
 బ్రహ్మజు లొనరించు నాత్మవృద్ధిజలఁ దనరు
 నాకర్షణ వికర్షణాది యజ్ఞక్రియ సృష్ట్యగుణ
 సప్తవర్ణ దివ్యదీప్తి సర్వస్వము విశ్వమ్మున
 వరలంగాఁ బ్రకృతియెల్లఁ బురుషశక్తి వ్యాపితమై
 ఆసాధారణంపు శక్తి నాత్మోన్నత్యమ్ము తనర
 నక్షయమౌ నజయ్యమౌ నతిలోకపు శక్తులతో
 సృష్టిసర్వప్రకృతి కెల్ల సీశ్వరుఁడుగఁ బురుషుఁ డలరు ॥

4276

సూక్తము — 128

ఋషి—ఆంగిరసు దైన విహవ్యుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) సకల సృష్టి గోళ లోక సర్వమ్మున వర్తిల్లెడి
 ఆంధతమము నెల్ల నేనే! ఆగ్ని రూప దీప్తులతో
 సంతరింపఁజేయుచుందు నపురూపపు శక్తులమై
 విశ్వసృష్టి నెల్ల నిండి విమలమైన దీప్తితతుల
 నఖిల పదార్థాలలోన సంతరాంతరముల నిల్చు
 సర్దిక్కుల పర్యంతము నానావిధ రూపాలను
 జరాచరములందు సర్వ జడాజడములందుఁ గూడ
 సత్యంతము సూక్ష్మమౌ ననూసమౌ గరియగతుల
 శత్రుతతుల నిర్జించుచు సర్వవిశేషగా వరలుచు
 అదృక్షుఁడనై సృష్టికి నాత్మనమస్కృతి నొసర్చు
 అతిలోకమై తనరెడి అనలశక్తి రూపమ్ముల
 సతివేలముగాఁ బరఁగఁగ ససాధారణంపుగతుల ॥

4277

†రచయిత:—నాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) వైష్ణవీయమైన వవనాగ్ని ద్వంద్వముల్
 ఆకాశ సలిలమ్ము లవసితలమ్ములున్
 సకలేంద్రవంతమౌ చంద్ర సూర్యుల శక్తి
 మద్రాప మై వరలు మహితబ్రహ్మగా
 “అహంబ్రహ్మస్మి”నా నఖిలానఁ దనరఁగా
 సృష్టి సర్వస్వమ్ము చెలఁగంగ బహుగతుల
 దైవీయమౌ కామతత్త్వ రూపఁజేవకుల
 ననుకూల రూపాల నా పంచభూతాలు
 ఆంతరంగిక శక్తి నాత్మప్రాణదగతుల
 నలరార నిత్యమ్ము సతిలోక చైతన్య
 జీవగతు లొప్పఁగా సృష్టి విలసిల్లులే;
 విశ్వదైవీయమౌ విమలమౌ నా శక్తి
 విశ్వరూపము నిండి విలసిల్ల నిత్యమ్ము
 సృష్టి స్థితిలయాలు వ్యష్టి సమిష్టిగ జరుగు ॥

4278

†(3) రవిచంద్రగ్రహదీప్తు లపిరశక్తుగ దివ్య
 దేవాఽఽశి శక్తులన్ దేజురిలు నాలోన
 సృష్టి యజ్ఞ మొల్లఁ జెన్నొందు నాయందె
 ఆశీవరమైన ఆ సృష్టి స్థితి శక్తు
 లఖిలముల్ నాయందె అంతర్భవ మౌను
 బూర్వదుర్గతు లెల్ల బూర్ణమ్ముగ నశిమింప
 నత్యంత సూక్ష్మమౌ నలమమౌ శుక్తిగతి
 తనురూపముల నిల్చి తనరారు సృష్టిలో
 దైవీయశక్తు లవి తగ నిలువ హోరగ
 విశ్వానఁ బ్రాణితతి వివిధమౌ తరులతలు
 నాత్మసంతతిగాఁగ ననురూప రూపాల
 ఆవిర్భవము చెంది ఆవిష్కృత మౌచుఁ
 బీడితగతులమై నపీడిత రతులమై
 నలరారు సృష్టిలో నదృశాఽఽవృత్తులన్ ॥

4279

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

(4) సత్యమై నిత్యమౌ సర్వాత్మ రూపిగా
 అక్షయ్యమై నిలిచి అజయ్యమై వెలిగి
 అతిలోకమై తనరు నమేయ శక్తులన్
 దనరారు మన్మనో ఘన దివ్యతత్త్వాల
 శబ్దశక్తుల సృష్టి సర్వస్వ మలరారు
 సత్యమలమై పరలు నిత్య యజ్ఞమ్ముగా
 సత్య విజ్ఞానముగఁ జరాచర ప్రపంచ
 జడాజడ పదార్థచయము హవిషముగా
 విశ్వసృష్టిని వరలు విమలలోక గోళమ్ములు
 సూర్యచంద్ర గ్రహ జ్యోతి ఋషాదులు
 జాజ్వల్యమానగతి జగములన్ వరలుగా
 సత్యసంకల్పముల సకల విశ్వము వరఁగఁ
 బ్రాహ్మయమౌ కాంతి పలయాలు విలసిల్లి
 సంతరిక్షమ్ములో నఖిల జగములు తనరు ॥

4280

(5) అకసములు ననిలమ్ములు సనలమ్ములు సతలమ్ములు
 మృతతులును నన్యోఽన్య మేశసగతి వరలుచుండు
 అవినాభావాలమెయిని సంతర్గతి సలరారెడి
 ప్రకృతిదేవిముతుషట్కపుఁ బ్రాకృతసౌ పరిణతులన్
 బూర్ణరూపరతులు మీటి పొందు క్షీణగతులు వికృతి
 విష్ణ్వాదిత్యుని శక్తుల విమలదీప్తి ప్రభావాల
 రవికాంతుల కాంతులు సంకాంతులుగా వరలుచు
 ఖరకరకిరణావళులను జరాచర ప్రపంచానఁ
 బ్రసరింపఁగఁ జేసి చంద్రమనుని వెలి చలువల
 వెన్నెలలను బ్రకృతివైని విరజిమ్ముచుఁ బ్రాణదముగ
 సోమాఽమృతసాగ్రవశక్తి క్షుద్రాఽక్షుద్రశతుగ్ర
 తతులన్నిటి సమయించుచుఁ దనరారఁగ ఋతగతులను
 సత్యయౌవనంపు గతుల నిత్యజీవ జవశక్తుల
 నీయంగాఁ బ్రకృతియెల్ల నెన్నోరూపాలఁ దనరు ॥

4281

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) అక్షయ్యమ్మోచు నిలిచి అమేయమై వర్ధిల్లుచు
 అతిలోకపు దీప్తులతో నజయ్యమో శక్తులతో
 ననాహతంపు రూప మోచు ననన్యశక్తియుక్తమైన
 మన్యు మహాశక్తితతులు మహిమాన్వితమై వరలగ
 ఆరిపోని అగ్నిదీప్తు లలరారగ నఖిలమ్మున
 సకల లోక గోళాలను సదా కాపాడుచుండి
 సృష్టి స్థితి లయ గతు లవి చిద్విలాసములుగాగను
 జరాచరప్రపంచాలుగ జడాజడజగతులుగ
 జక్రకేమికృమముగాగ సదా ప్రకృతిరూప మందు
 ఆకాశము లనిలమ్ములు ససలమ్ములు సలిలమ్ములు
 అవనిరూప గతులతోడ నా పంచభూతతతులు
 మిశ్రితమై మాయదేహశ్రితమై వర్ధిల్లుచు
 శత్రుశక్తి పీడితమై మిత్రశక్తి పాలితమై
 కృష్ణలీలగా విశ్వము ఉష్ణశీతలతలఁ దనరు ॥

4282

†(7) సకలలోక ధాతగాగ సర్వసృష్టిధాతగాగ
 ధాతలకే ధాతగాగ ధరాతలా లన్నింటిని
 సలిలలోకజాలాలను జ్వలితానల లోకాలను
 మరుల్లోకతతు లన్నిటి మహితాకాశము లన్నిటి
 ధాతగాగ సృష్టించుచుఁ దాతగాగ రక్షించుచు
 నఖిల సృష్టి ప్రాణశక్తి హరింపంగ నతిలోకపు
 మోరమైన విషాగ్నిగాఁ గూరిరముగా వ్యాపి చెందు
 దుష్టమైన “అభి” శక్తులఁ దున్నాడుచు “నాభి” శక్తి
 రక్షించుచు ఋతుగతులను బ్రకృతిరూపు వర్ధిలంగ
 సచ్చిత్తుల విలాసాల సర్వేశుని ఆనందపు
 మహాదీప్తి లీల కాగ మహత్తుగా నశ్వశక్తి
 వైష్ణవీయ యజమానత వర్ధిల్లుచు వ్యావ్ర మోచు
 విశ్వసృష్టి యజ్ఞమ్మున విస్తరిలగ నిత్యరతుల
 దివ్యదేవశక్తు లెల్లఁ దేజరిలును వివిధగతుల ॥

4283

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) ఆకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్రతులును నేక మౌచు మించి సచ్చిదానందపుఁ
 బ్రకృతిరూప పురుషశక్తి వ్యాప్త మౌచు సృష్టిగాఁగ
 విశ్వరూపయజ్ఞమ్మున వెలుఁగు సౌరచాంద్ర దీప్త
 కాంతిజాల సర్వస్వము క్కాలునులేఁ జగములవై
 వైష్ణవీయ మహాశక్తి జిష్ణుగతికి మూలముగా
 నాదిత్యుల దీధితులను నఖిల సృష్టి తనరారును
 బాగిణిజాల సర్వస్వపుఁ ద్రాణశక్తిగా పరలుచు
 విశ్వలోకగోళాలను విమలములౌ సుఖ శాంతులు
 విస్తరిలఁగ సృష్టిస్థితి వెలయఁ బ్రకయలయగతులను
 జక్రనేమి కర్మముగాఁగ సకల ప్రకృతి తనరంగా
 నాకర్షణ వికర్షణల నాత్మగతుల సంచరించి
 నిత్యగతుల సత్యరతుల నిర్విరామ చలనమ్ముల
 నపురూపముగా విశ్వమ్ముతివేలముగాఁ బరఁగును ॥

4284

†(9) ఆకాశముల ననిలమ్ముల ననలమ్ముల సలిలమ్ములఁ
 బృద్ధితతుల నలరారెడి విభిన్న మైన గోళా లవి
 పంచభూత తతులు కలిసి నంచితముగాఁ దనరారెడి
 పలువిదముల లోకాలను బరఁగెడి దివిభువు తెల్లను
 భువనాకులు విశ్వమ్మునఁ బూర్ణదేవ లోకమ్ములు
 వర్తిల్లును సృష్టిలోనఁ బరఁగు నాదిత్యశక్తి
 గ్రహదీప్తులఁ గ్రాలుచుండి రవ్యాదులు సృష్టిలోన
 నుపగ్రహ పరిభ్రమణ లుపోపగ్రహగతులను
 భూమి చంద్ర గోళా లవి పొందు కలియ సూర్యునితో
 అనేక సౌరమండలాలు ఆదిత్యుని నాధిపత్య
 మలరారఁగ నాత్మగతుల ససాధారణంపు రీతి
 సంచరించు విశ్వమ్మున సకలమ్మును దీప్త మౌచు
 సృష్ట విష్ణు రుద్రరూప సచ్చిదానందరతుల
 సకలమ్మున్ దానె యౌచు సర్వాంతర్యామిగాఁగ
 వైష్ణవీయ మైన మహాప్రభవంపు శక్తు లెల్ల
 మాయగాఁగ లీలగాఁగ మహిత విశ్వరూప మౌను ॥

4285

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†సూక్తమ్—129

ఋషిః—సనక-సనన్దన-సనాననాదయః

దేవతా—హిరణ్యమ్

చందః—అనుష్టుప్; 5, 8-9-తిష్టుప్; 7-అతిశక్యరీ, 11-జగతి

†(1) ఆయుశ్యం వర్చస్యం రామస్సోషమాద్భిదమ్ ।

ఇదం హిరణ్యం వర్చస్వజ్ఞైత్రాయా విశతాదిమామ్ ॥

1467

†(2) ఉచ్చైర్వాజి పృతనాషాబ్ సభాసాహం ధనంజయమ్ ।

సర్వాః సమగ్రాః ఋద్ధయో హిరణ్యేఽస్మిన్ సమాహితాః ॥

1468

†(3) శుగమహం హిరణ్యస్య¹ పితృర్మానేవ² జగ్రత్ ।తేన మాం సూర్యత్వచమకరం పూరుష³ ప్రియమ్ ॥

1469

†(4) సమ్రాజం చ విరాజం చాభిష్టిర్యా చ మే ధ్రువా ।

లక్ష్మి రాష్ట్రస్య యా ముఖే తయా మామిన్ద్ర సం స్పృశ ॥

1470

†(5) ఆగ్నేః పశ్చాతం పరి యద్దిరణ్యమమృతం యజ్ఞే అధి మర్త్యేషు ।

య ఏనద్వేద స ఇదేనమర్తతి జరామృత్యుర్భవతి యో బిభర్తి ॥

1471

†ఋగ్వేదము దశమ మండలములో 128వ సూక్తము తరువాత 11 ఋక్కులతో 129వ సూక్తమును 48 ఋక్కులతో 130వ సూక్తమును గొన్ని వ్యాకరణపుటలలో సాధికముగాఁ గలవు. ఇవి రెండును “ఖిల” సూక్తములు. వీనిని “ఖిల” సూక్తములుగాఁ గొందఱు భావింపఁ బరిశిష్టములుగాఁ గొందరును, బ్రహ్మ ప్రము లని మరికొందఱును సాధికపాఠము లని వేరొక కొందరును భావించిరి. (“ఖిల”శబ్ద నిర్వచన వివరణకై 146వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు చూడ నగును.)

1. హిరణ్య పితృర్మానేవ, 2. పితృర్మానేవ, 3. పురుషప్రియమ్. 4. (i) ఇదేయమర్తతి, (ii) ఇవేదమర్తతి, (iii) ఇదేనదర్తతి. (వ్యా.వ్యా.)

†(6) యద్వేద రాజా వరుణో యదు దేవీ సరస్వతీ ।

ఇన్ద్రో యద్వైత్రహా వేద తన్మే వర్చస ఆయుషే ॥

1472

†(7) స తద్రక్షాంసి న పికాచాశ్చరన్తి దేవానామోజః పృథమజంహ్యేగి తత్ ।

యో విభర్తి దాక్షాయణా¹ హిరణ్యం స దేవేషు కృణుతే దీర్ఘ మాయుః

స మనుష్యేషు కృణుతే దీర్ఘమాయుః ॥

1473

†(8) యదాబర్హన్ దాక్షాయణా హిరణ్యం శతానీకాయ సుసునస్యమానా² ।

తన్న ఆ బద్నామి శతశారదాయాయష్మాన్ జరదష్టిర్యథా³సత్ ॥

1474

†(9) ధృతాదుల్లుప్తం⁴ మదుమత్సువర్ణం ధనంజయం ధరుణం ధారయిష్ణు ।

ఋణక్ సపత్నాదధరాంశ్చ కృణ్వదా⁵ఽరోహ మాం మహతే సౌభగాయ ॥

1475

†(10) ప్రియం మా కురు దేవేషు ప్రియం రాజసు మా కురు ।

ప్రియం విశ్వేషు గోప్తేషు మయి దేహి రుచా రుచమ్ ॥

1476

†(11) ఆగ్ని ర్జ్యేన విరాజతి సూర్యో యేన విరాజతి ।

విరాజ్యేన⁶ విరాజతి తేనాస్మాన్ బృహ్మణస్తతే విరాజ సమిధం కురు ॥

1477

†“ఖిల”మంత్రములు. (చూ. 813వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు)

1. దాక్షాయణం హిరణ్యం, 2. సుసునస్యమాణః, తన్న ఆ, తథా ఆ, 3. యథాసన్, సన్, సత్వా,
యథాసమ్ (వా.య.), 4. ధృతాదుల్లుప్తం, ధృతాదుల్లుప్తం, సపత్నాసథ, (అధి), 5. గోత్రేషు,
6. విరాజ్యేన. (తై-సం-త్రై.బా-9.), (వ్యా.వర్.)

*సూక్తము — 129

ఋషి—సనక-సనందన-సనాననాదులు

దేవత—హిరణ్యము

***

(1)†అష్టపదకందము॥

ఆయుష్కారక మౌచును
రాయిగ వర్చస్వతముగ రాజిల్లుచు జై
త్రాయతముగఁ బోషోద్బిద
మై యీ సుహిరణ్యము నను మహిత సుకృతిగాఁ
జెయుతఁ విశేష శత కృతి
దాయక మై ప్రతిఫలమ్ము తనరన్ బ్రకృతిన్
ద్రాయక మై బహురూఢులఁ
బాయక ప్రభ లొప్ప నిలుచు బంగారముగాన్ ॥

4286

†(2) ఉచ్చగతుల వియచ్చలన రతులమెయిని

ధనంజయ రూపముగాఁ దనరారుచు సృష్టిలోన
సర్వసమగ్రమైన ఋద్ధ సమాహితముగ వర్తిలి
ప్రతనశక్తిగా పర్తిలి హిరణ్యరూపమౌ ధనము
ఉపర్యుపరి వాజిగతుల నుజ్జ్వలముగ వెలుఁగొందుఁగ
సంఘనమిచ్చి సంపదగా నత్సమర్థ మలరారును ॥

4287

(3)†ఆ॥వె॥ ప్రకృతిరూపమైన ప్రాభవ సుహిరణ్య
భాగ్యము మహిత పితృభాగ్యము గతిఁ
బురుషశక్తి ప్రియముగ రమణ మౌచును
సన్న సూర్య శక్తి మిన్నుఁ జేర్చు ॥

4288

†(4) సద్రాజ్యముగా సర్వము చదలంటుచుఁ దనరారఁగ

విశ్వసృష్టి ద్రువ మౌచు విరాజమాన మౌచు వరలి
రాష్ట్రలక్ష్మిగాఁగఁ బరఁగి రాజిల్లుచు వైష్ణవీయ
ముఖశక్తిగ హిరణ్యము మూర్తిగాఁగ వెల్గొందును ॥

4289

†(5) అగ్నిలోన జాత మౌను నగ్నిదీప్తి వెలుఁగొందుచు

సమృతశక్తి నలరారుచు సధిమర్త్యమ్ము లందు
యజ్ఞమ్ముల నిన శక్తుల సతివేలమ్మొ విజ్ఞత
జరామృత్యు భరితముగా సర్వసృష్టి నెరపుచుండి
వశరూపపు దివ్యశక్తి ప్రకాశమాన మౌచుఁ దనరు
హిరణ్యము బుద్ధిద మై యినశక్తుల వరలుచుండు ॥

4290

*“ఖిల” సూక్తము, (చూ. 918వ పుటలోని తెలుఁగు పుటనోటు.)

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము. ***సామాన్యార్థము.

†(6) విజ్ఞానముగా వర్దిలి వెలుగును రవి శశి దీప్తుల
 జల శక్తిగ శక్తిగాగ సరస్వతీ రూపిణిగా
 వృత్రమాతమై తనరుచు విశ్వరూప వైష్ణవీయ
 హిరణ్యము వర్చస్సు నెసఁగనొసఁగి ఆయుష్షు
 నా కొనఁ గూర్చుత నిత్యము నవదీప్తులు విస్తరిల్ల
 పరుణ శక్తి విజ్ఞానము వర్దిల్లును సర్వ గతుల ॥

4291

†(7) నిశాచర రాక్షసతతి పిశాచాదులున్ నిలువపు
 దేవాఽఽశుల ఓజోగుణ దివ్యశక్తిగాఁ దొల్తును
 దాక్షాయణత హిరణ్యము తనరారుచుఁ బూర్ణగతుల
 దేవతలకు మానవులకు దీర్ఘాయువు సంతరించు ॥

4292

†(8) దాక్షాయణ హిరణ్యము అక్షయముగ బద్ధ మౌచు
 శతానీకునికై సకల సుమనస్యమాన రతుల
 జరదప్తి వ్యథాసద్గతిగ సర్వమును బద్ధముగా
 శత శరదాయష్మంతులుగా సతము బంధింతుము ॥

4293

(9)†క॥ పుత్రమున నుర్లువ మృగు
 నతిమధురముగాఁగఁ దనరు నపరంజి సువ
 ర్ణ తరణి సపత్న మధుర మ
 హత సుభగత్వమునకు ఋణ మాదృతిఁ దనరున్ ॥

4294

†(10) మాకుఁ బ్రియము చేయుమా! హిరణ్యమా!
 దేవతలకు రాజులకును దృప్తిఁ బ్రియము చేయుమా!
 విశ్వ లోక గోళాలను బ్రియ మొనర్చు గోత్రమ్ముల
 రుచులకు రుచియైన దీప్తి పఱచించుము! నాయందునె ॥

4295

†(11) ఏ హిరణ్యాన నగ్ని యెన లేక విరాజిలును.
 ఏ హిరణ్యాన సూర్యఁ డెంతేని విరాజిలును
 ఏ హిరణ్యాన విరాజ్య మీశతమై విరాజిలును
 ఆ హిరణ్యమ్ము సమిధగ నమరింపుము! మా హరికై ॥

4296

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

సూక్తము—129

ఋషి—సనక-సనందన-సనాననాదులు

దేవత—హిరణ్యము

అర్థాంతరము—1

†(1) ఆయుష్యవంతమై అమల వర్చస్సు మై
 పుష్టి శక్తుల నగ్నిముఖ దీప్తు లొప్పార
 సుతృన్నమై సహజయోగ జన్మముతో
 వసు సంవదల రూపు వర్ణిల్ల విశ్వాన
 నపురూపమౌ ప్రభల నందచందాలతో
 వజ్రశక్తులు మీఱ భద్రమౌ విజయాల
 నకృత్రిమమై వరలు నా హిరణ్యము సృష్టి
 దైవీయ వీర్యముగఁ దనరారుఁ బ్రాకృత
 నైజరూప స్వభావ తేజాల వెలుఁగొండఁ
 జిత్రమౌ రతులతో జైత్రయీత్రను జేయు ॥

4297

†(2) అత్యుచ్చ గతులమై నాకసమ్మునఁ దిరుగు
 వంచభూతాత్మగ వృతన సంచయా లన్నింటి
 నింద్రాగ్ని శక్తుల నెనలేని రీతితో
 సర్వసమగ్రమౌ సమాహిత శక్తులన్
 ఆత్యంత సమృద్ధి నలరారు సహజమౌ
 నమల హిరణ్యమ్ము ఆలరంగ సృష్టిలో
 రోదోఽంతరాశాన రుద్ర వీర్యముగాఁగ
 హేమంతరూపమై యెనఁగి వెలుఁగుల మీఱఁ
 బగటి శక్తులుగాఁగ నగణితభాగ్యమై
 ప్రకృతిలో రూపొంది సుకృతశక్తుల వరలు ॥

4298

†(3) బ్రహ్మ మానము వోలె వరలు విశ్వములో
 బ్రాహ్మశక్తులతోడఁ బ్రాకృతముగాఁ దనరి
 ఆత్మపుత్రుని వగిది నాంతరంగిక శక్తి
 సౌరశక్తుల వెలిఁగి జగములన్ వ్యాపించి
 పూరుషప్రియముగ నపార శక్తులు తనర
 విష్ణు బ్రహ్మ రుద్ర వీర్య రూపముగాఁగఁ
 బగటి దీప్తులమైని పశిమి వెన్నెలలమై
 పసిడి పరఁగును నిత్యభాగ్యమై ప్రకృతిలో ॥

4299

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము. (చూ.813వ పుటలోని తెలుఁగు పుటనోటు 146వ పుటలోని తెలుఁగు పుటనోటు)

*(4) విశ్వ గోళా లెల్ల విలసిలన్ రాజ్యాలుగ
 విభ్రమ భ్రమగతుల నభ్రమ్ములై తిరుగ
 దైవీయమై సత్యతత్త్వమ్ము ప్రకృతిగా
 దుగ్రవ రూపమై వరలు నవదీపు లలరఁగా
 సృష్టియై రాష్ట్రమై వృష్టి సమిష్టులుగ
 విశ్వ ముఖముగాఁగ విమలదీపులు వరలఁ
 బ్రాకృత హైరణ్య భాగ్య రూపముగాఁగ
 సౌర చాంద్రిగమైన శక్తి హేమద మగుచు
 రాష్ట్రలక్ష్మిగ నువర్ణ రమ్య సంపద తనర
 వైష్ణవీయపు శక్తి వరలంగ సృష్టించు ॥

430

*(5) జరామృత్యుసహితమైన సర్వ విశ్వసృష్టి రూపు
 సౌరచాంద్రి శక్తులతో సకల విజ్ఞానగతుల
 నావిర్భావము నొందు నభ్యుదయమ్ము నొంది
 ప్రకృతశక్తి పూర్ణతత్త్వ రాశిరమై తనరారుచు
 సంతంగిత ప్రాకృత బలమై వార్ధకముగఁ బరఁగు
 ననల శక్తి సందీపుల నావిర్భావమ్ము నొంది
 హిరణ్యమ్మై ఆమృతమై యష్టిసృష్టి మర్త్యశక్తి
 నతీతముగ నధిమర్త్యుల నావరించు సకృతగతుల ॥

430

†(6) వరుణశక్తి రూపముగా వరలఁ జాంద్రిదీప్తశక్తి
 వరుణజలము సత్యగతులఁ బ్రకృతిరూప నిత్యరతుల
 సరస్వతిగ వర్తిల్లును సర్వభూతతతులలోన
 “నభి”శక్తుల రూపమ్మును నభిల సృష్టి వ్యాపించుచు
 “నాభి”శక్తి హరించుచు అభ్రమ్ముల రూపుమాపి
 వృత్తాసుర రాక్షసు విష్ణుశక్తి హత మార్చుచుఁ
 బ్రకృతిపురుషశక్తితతులఁ బ్రాణరూపముల నిల్చుచు
 విజ్ఞానపు దీప్తి వరల వెలుగంగా వర్చస్సులు
 ఆయుర్దాయము నొనఁగు నభిల సృష్టి రూపమునకు
 హిరణ్యమ్మై శక్తిదమై యెనఁగు నా పురుషశక్తి ॥

430

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

†“భిల”మంతానవాదము.

†(7) ఆ హిరణ్యదీప్తశక్తి నా రక్కును లాక్రిమింప
 వా హిరణ్య దీప్తశక్తి నా విశాచా లావహిలవు
 దేవతాశి సర్వస్వపు దివ్యశక్తిగాఁ బరఁగుచుఁ
 బ్రథమశక్తిగాఁగఁ దనరి రాణ నోజోరూప మౌను
 దాక్షాయణ రూప మౌచుఁ దనరఁ బ్రకృతినహజమైన
 హిరణ్యశక్తి ప్రకృతిలోన నెనఁగి అంతర్గతుల మీటి
 దైవియమ్మౌశక్తులఁ దనరించును దీర్ఘాయువు
 మానవాశి దీర్ఘాయువు మహితముగా వృద్ధి చేయు ॥

4303

†(8) దాక్షాయణ శక్తి మీఱఁ దనరాఁజి హిరణ్యమ్ము
 ప్రకృతిలోన నంతర్గతి బద్ధ మౌచు సత్పతముగా
 దేవతాశి కాధిపత్య దివ్యశక్తి నొంది వెలిఁగి
 సత్పదార్థము క్తమైన శతామహితస్సుమనస్సు
 జరారహితమైన దివ్యశక్తిరూప సర్వస్వము
 శతశరత్తరుల ప్రకృతి సర్వస్వము విలసితమై
 అకృతమైనవంచఁబూత ప్రకృతినహజ హిరణ్యమ్ము
 బద్ధి మౌను విశ్వస్పృష్టి వరల నహజ సంపదలుగ
 నాకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
 నవనీతలమును జేయును నాయుష్మంతముగాఁగను ॥

4304

†(9) జలశక్తుల వినర్జించు సలిలరతులను బీల్చుదు
 మధురగుణము కలిగివెలిఁగి మలినరహితమై వరలుచు
 సూర్యతేజవిహిత మౌచు సర్వమగతి సహిత మౌచు
 ధనంజయ రూపశక్తి ధరణధారణంపు రతులఁ
 గాంతిశక్తి ప్రాణశక్తి క్రొల నారోహణగతి
 సుప్తద్యుపరి గోళాలను నొనర నదోగోళాలను
 భరణభారణగతులమై వరల నాధిపత్యశక్తు
 లాధారము నాధేయము నౌచు హిరణ్యమ్ము తనరు
 స్పృష్టిలోన మహిత మౌచుఁ జెలఁగు సౌభాగ్యునిగా
 మానువర్ణరూపాశిని మహితారోహ మ్మునరుచు ॥

4305

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "రశా-ప్రపూర్ణ"

† "శిల" మంత్రానువాదము.

†(10) హితమౌ చంద్రుని కూర్చుమః యెల్ల దేవతతులలోన
 మాకుఁ జేర్చుమ సమకూర్చుముః మబ్బులతో సకలమ్మున
 సూర్యులతో మాకుఁ జంద్రుఁ జొప్పడంగఁజేయు మమరి
 రవిదీప్తుల మాకుఁ బ్రియము రాజిల్లఁగఁజేయుమాః
 విశ్వమ్ములలో మా కతిప్రియమారఁగఁ జేయుమాః
 తరతరాలుగఁ బ్రియము మాకుఁ దనరారఁగఁజేయుమాః
 హితమును సహితమును నిత్యము నెసఁగ మెసఁగునట్లుచేయుః
 కాంతినహిత మౌనట్లుగఁ గాంతిరహిత మౌనట్లుగ
 సంపదాశి నాయందె సమకూర్చుముః ప్రియముగాఁగ
 నింద్రులలోఁ జేర్చుమూర్తి నెసఁగంగా నొసఁగూర్చుముః ॥

4306

†(11) ఏ దివ్యశక్తి మై నెసఁగ రాజిలు నగ్నిః
 యే దివ్యశక్తి మై నెల్ల పవిత్రత పరలుః
 నే మహాశక్తి మై నెసఁగునోః సూర్యుండు
 ఏ విశేష రాజ్యమున నెల్ల సృష్టి వ్రకాశించు
 ఆ శక్తియే బ్రహ్మల ఆధినాథుని సమీధ యౌచు
 వైష్ణవీయశక్తి నాకుఁ బరఁగంగాఁ జేయుఁగాకః ॥

4307

సూక్తము—129

ఋషి—సనక-సనందన-సనాననాదులు

దేవత—హిరణ్యము

అర్థాంతరము—2

†(1) విశ్వసృష్టి సర్వస్వము వెలుఁగ నిత్యసత్త్వశక్తి
 నాయుష్కారక మౌచును బ్రాణశక్తి నలరఁజేసి
 ప్రకృతినంపదాశు లొప్పఁ బ్రభాబాసితముగఁజేసి
 పోషితమౌ పదార్థాలఁ బూర్ణకృత్రిమంపుగతుల
 ససహజముగా హిరణ్య మావిర్భావమ్ము చెంది
 విశ్వసృష్టి సర్వమ్మున విలసిల్లుచుఁ గృత్రిమముగ
 దివ్యమైన దీప్తులతోఁ దేజరిలుచు నిత్యమ్మును
 నింద్రరథముగా విశ్వము నెసఁగ సంపదాశులతోఁ
 బ్రకృతి దిగ్విజయముగాఁ బ్రకాశిత మౌచు సృష్టి
 విజయశక్తి విస్తరిలును విశ్వమ్మున సువర్ణమ్ము ॥

4308

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“శిల”మంత్రానువాదము.

†(2) ఉచ్చమైన శక్తులతో నుజ్జ్వలమౌ దీప్తులతో

యౌవనంపు సృష్టిశక్తి అతిలోకముగాఁ దనరఁగ
షడ్భుతువుల రూపముల సహజసంపదలు వరఁగఁగఁ

బ్రక్పతిసేనగా సృష్టిని వరలు సభాసహితముగా
దనంజయపు శక్తితత్త్వ మనువమానగతుల మీఱ

నగ్నిరూపమై జగతిని నలరారును నఖిలమ్మున
ననలతేజ జల సంపద తనరారఁగ మొయికు లవుచు

నైంద్రశక్తి వరలంగా నమల సంపదాకులతో
అమూలాగ్రముగాఁగను నఖిలసృష్టి సర్వస్వము

కృతకమైన హిరణ్యాస సతము సమృద్ధమై వరలుచు
సమాహిత మ్మవుచుఁ బ్రక్పతి సంపూర్ణసమగ్రిగతుల

దివ్యమైన జ్యోతిగాఁగఁ దేజరిలుచుఁ గాలగతుల
హేమంతముగా సృష్టిని నెసఁగు సంపదలు మీఱఁగ

మృగశిర మర్మమ్ములతో మీరు పక్షిగాఁ గాలము
బుద్ధ మౌచు వెలుఁగు హిరణ్యకృత్రిమంపు శక్తి

సృష్టిలోన సంతర్గతి వ్యష్టినమిష్టరతుల వరల ॥

4309

†(3) అసహజమై కృత్రిమమౌ అపరంజి హిరణ్యంపు

జన్మరూపమైన దివ్యజనకశక్తి సృష్టిలోన
మానితగతి విశ్వరూపమహిత మౌచు వర్తిల్లఁగ

సృష్టియే కొల బద్ధగాఁగ సృష్టియే ఒకహద్దుగాఁగ
జగ మెల్లను వర్తిల్లఁగ జాజ్వల్యమానరతుల

నతితీక్షణమైన దీప్తి నరుణాఽరుణ సూర్యకాంతి
తత్త్వమెల్ల సృష్టిలోనఁ దనరారఁగ బహురూపులఁ

గృత్రిమమై ప్రక్పతి కెల్లఁ గీర్తనీయ సంపదలుగ
నలరారెడి హిరణ్యమ్ము అఖిలసృష్టిరూపు నెల్లఁ

పూరుషునకుఁ బ్రియముగా నపారమైన సిరిగాఁగను
నిన శక్తులమై సృష్టిని నను నమరఁగఁజేయుఁగాకః

విశ్వసృష్టి సామ్రాజ్యము విలసిల్లుతః దుర్నివముగాఁగ ॥

4310

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(4) సమస్త మైన విశ్వసృష్టి సదమల సామ్రాజ్యముగా
 రాజిల్లఁగ మహిత మౌచు బ్రహ్మవిష్ణుకృత మౌచు
 విశ్వరూపమైన ప్రకృతి నశ్విశక్తు లొప్పారఁగ
 నఖిలసృష్టి సంపదాశి నావిర్భావమ్ము నొంది
 అసహజగతి దైవీయపు టాత్మ సృష్టి కాఁగఁ
 గృత్రిమగతి హిరణ్యమై ద్రివశక్తిగఁ దనరారుచు
 విశ్వసృష్టి రాష్ట్రమునకు విమలముఖము గా వరలుచు
 దైష్ట్యపీయ మైన శక్తి వరలఁ జాండ్రరూపముల
 సృష్టినంపదక మై చెలఁగు దివ్యకాంతులతోఁ
 దౌలిశక్తిగ ముఖముగాఁగ నెలవౌచును సంతర్గతి
 విశ్వబాధకమై వ్యాప్తి విషమయమౌ నగ్నిరూపు
 తాల్చు “సఖి” శక్తుల విధ్వస్తము కావించుచు
 “నాభి” శక్తి వర్ధిలంగ నానాజగముల లక్ష్మిగ
 నలరఁజేయు జలసంపదజ్వలిత మౌను హిరణ్యముగ ॥

431:

†(5) అగ్నిరూప బహుశక్తుల సప్తరూపముగాఁ దనరుచు
 సంజనితమై తృత్రిమ సంపదగా హిరణ్యమ్ము
 విశ్వసృష్టి యజ్ఞమందు వెలుఁగొందుచు దీప్తగతుల
 నధిగమించి మానవాశి అలిశక్తుల నఖిలమ్ముల
 నలరించును సమృతగతుల నతిలోకమఁగా నిత్యము
 దైవీయముగాఁ దనరెడి ఋతశక్తులు వరఁగంగా
 విజ్ఞానప్రతిరూపపు విశ్వమ్మున నినశక్తుల
 దీప్తిగతులఁ బ్రకృతియెల్ల వ్యాప్తమౌచు జరామృత్యు
 రూపము లవి వెలయంగా సృష్టిలోనఁ బూర్ణగతుల
 సృష్టికృత్రిమంపుగతులఁ గృత్రిమంపు స్థితిరతులను
 గృత్రిమంపు లయగతులను ఋతువిశ్వము వరలంగా
 దైవశక్తివశ మౌచును దాదాత్మ్యత తనరారెడి
 స్థిరశక్తుల హిరణ్యంపు జీవలేజ దివ్యరతులు
 అపురూపముగాఁ జెలఁగును సపార మైన సంపదగా ॥

431:

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(6) చాంద్రదీప్త కౌముదీజ శక్తు లెల్ల వ్యాపింపఁగ
 జలరూపము లెల్లఁ బొంగు వలితముగా వరుణశక్తి
 ఆకనమున ననిలమ్మున ననలమ్మునఁ బృథ్వితతుల
 సంతర్గతి నలరారుచు నా సరస్వతిగాఁగను
 బ్రకృతియెల్ల జలశక్తులు ప్రకర్షముగఁ గృతము లౌచు
 నఖిలసృష్టి విస్తరిల్లు నద్భుతావహము కాఁగ
 విశ్వసృష్టి జల శక్తుల విధ్వస్తము కావింపఁగ
 “నాభి” శక్తు లన్నింటి వివాశనమ్ము నొనరింపఁగ
 విషమయమౌ నగ్నిరూప వృత్తాసుర మహాశక్తి
 సంహరించి సృష్టిశక్తి సంపదాశి జ్ఞానముగా
 విస్తరిలఁగ వికసింపఁగ విశ్వప్రకృతి కెల్ల యెడల
 పరస్పరము సమహర్షును బలులేజము లలరంగా
 బహిరంతర్గతులలోనఁ బరఁగంగా శక్తు లెల్ల
 నాయుష్కారక మౌచును నలరించును విశ్వప్రకృతి ॥

4313

†(7) పెంపొందఁజేయకుండఁ బిశాచాల రాక్షసతతి
 దివ్య దేవతాశి కెల్లఁ దేజరిలఁగ నోజోగుణ
 మపురూపపు దీప్తులతో నావిర్భవించి తొలుత
 విశ్వసృష్టి దక్షత్వము వెలయంగా సంపదలుగఁ
 గృతముగాఁగఁ బ్రకృతిలోన హిరణ్యమ్ము తనరంగా
 దేవాఽఽశిని మానవాశి దీర్ఘాయుర్దాయమ్ముఁ
 దేజరిల్లఁజేయుచుండు దేదీప్యమానగతుల
 నా హిరణ్యశక్తి తతి ననిల మౌను ననల మౌను
 నాకనమ్ముగాఁగఁ దనరు నగును సలిల మౌను బృథ్వి
 కృతకగతుల సృష్టిలోనఁ గెరలి నిత్యసత్త్వదీ ప్తి
 ఆదిశేషరూప మైన మోద సత్య సర్వ మౌచు
 నఖిల పదార్థముల నలరు నమలమైన సత్యగతులఁ
 గాలరూపమై వరలి గగనశక్తి గమనగతుల
 రథరూపపు శక్తిగాఁగఁ గ్రాలునులే! హిరణ్యమ్ము ॥

4314

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(8) దక్షత్యపు మహాశక్తి తనరారఁగ బద్ధ మౌచు
 సృష్టివిశ్వమందు మహిత హిరణ్యముగఁ దనరారఁగఁ
 సుమనస్యమానన శక్తి శోభిలు శతాసీకునికిఁ
 బరిణామపు శక్తులతోఁ బ్రభా బాసితమ్ముగాఁగ
 బద్ధమైన డీతిగానె వ్రక్కుతిసృష్టి నర్వమ్మున
 హిరణ్యమ్ము బద్ధ మౌను నినుమడింప దీప్తతతులు
 శతరూపమ్ములుగ శరత్తతి సంపూర్ణాయువుగాఁగను
 సద్రూపమ్మొ ప్రక్కుతిని జరదృష్టిగఁ దనరారఁగఁ
 బ్రక్కుతిసృష్టి ఆకృతిమముగ బాసిల్లును గృతిమమై
 హేమశక్తి మహావీర్యధామరూప శక్తిగాఁగ ॥

4315

†(9) మృతశక్తిగ బుద్ధిశక్తి కెరల నిత్య సచ్చక్తుల
 మధుమంతమ్మై వరరెడి మహిత మైన సువర్ణమ్ము
 వైష్ణవీయమై తనరెడి ప్రిభాదీప్త దివ్యాఽనల
 తేజమ్ముల హిరణ్యమ్ము బ్రాజమాన మౌచు సృష్టి
 ధరణధారణములఁ దనరి భరణభారణముల వరలి
 ఆకర్షణశక్తి తతుల నద్భుతమౌ గతి వరలఁగ
 శుభగ పురుషశక్తి విభవప్రిభవాలు వర్ధిల్లఁగ
 సృష్టికే ఋణముకాఁగఁ బృథ్వీలన్ దనరారుచు
 నా రూపముచేసి నిలుపు నన్నారోహము చేయుచుఁ
 గర్మద మౌచును నిరతము గ్రాలును హిరణ్యంపుశక్తి ॥

4316

†(10) వశ్యము చేయుముః చంద్రుని వశ్యము చేయుముః హితకృతి
 సృష్టిలోని చలనశక్తి చెలఁగ వశ్య మొనరింపుముః
 ప్రియము చేయుః దేవతాశి ప్రియము చేయుః దైవశక్తి
 ఆధివత్యశక్తు లలరు నధివతికే ప్రియము కూర్చు
 మాకర్షణ శక్తు లలరు నధినాథుని హితము చేయు
 సకల విశ్వలోకాలను సర్వరూప గోళాలను
 హిత మొనర్చుముః ప్రియమారఁగ హిరణ్యమునఁ బ్రక్కుతిశక్తి
 రుచితతికే రుచికాఁగను సురుచిరమౌ దీప్తశక్తి
 గుప్తగతుల సుప్తరతుల గోపమ్ములఁ దనరారుచు
 నా పౌరుషశక్తిలోనె నవ్యదీప్తి వరలుచుండు ॥

4317

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

‡ 11) ఏ శక్తిని నగ్నిశక్తి యొసలేక విరాజిల్లును
 నే శక్తిని జరిపెదదల దెసఁగు విశ్వసృష్టిలోన
 ఏ శక్తిని నిందశక్తు యిసుమడించుచుండు సృష్టి
 యే శక్తిని సూర్యచంద్రుల శ్రేణిమై వెలుఁగుచుందో,
 ఆ శక్తిని విరాజ్యమ్ము అలరు విరాజితముగాఁగ
 నా శక్తి విశేషరాజ్య ముచురఁజేయు విరాజితముగ
 ఆ శక్తియే విగతమైన విషరాజ్య విరాజిత మగు
 నా శక్తియే జగహ్లాసస్పృతి కపురూపపు శక్తికాఁగ
 నలరి సృష్టిచుజ్జుచుండు వెలుఁగఁజేయు సమిధగాఁగ
 దైవశక్తి కృతక మౌచుఁ దనరు హిరణ్యమ్ము సృష్టి ॥

4318

*సూక్తమ్—130

ఋషిః—విహవ్య అంగిరసః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—అనుష్టుప్

†(1) యాం కల్పయన్తి నోఽరయః కూరాం కృత్యాం వహామివ ।

తాం బ్రహ్మణావ నిర్దద్యుః పృత్యక్కరారమృచ్చతు ॥

1478

†(2) శీర్షణ్యతీం కర్ణవతీం విషురూపాం భయంకరీమ్ ।

యః పాహిణోదీహాద్య త్వాం వి తం త్వం యోజయానుభిః ॥

1479

†(3) యేన దిష్టేహ వహని వృతికూలమమాయని ।

తమేవేతో నివ ర్తస్య మాస్మాన్ మృణో అనాగసః ॥

1480

†(4) అభివ ర్తస్య కర్తారం నిరస్తాస్మాభిరోజసా ।

ఆయురస్య నికృతస్య ప్రశాం చ పురుషాదీని ।

1481

‡రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“భిల”సూక్తము. (చూ. 818వ పుటలోని తెలుగు పుట్టినోటు. 146వ పుటలోని తెలుగు పుట్టినోటు)

†“భిల”మంత్రములు.

†(5) యస్త్యై కృత్యే చకారేహ తం త్వం గచ్ఛ పునర్నవే ।

ఆరాతీః కృత్యే నాశయ సర్వాశ్చ యాతుధాన్యః ॥

1482

†(6) షివ్రం కృత్యే నివర్తస్య కర్తురేవ గృహన్ పృతి ।

వశూంశ్చైవాన్య నాశయ పీరాంశ్చాన్య ని బర్హయ ॥

1483

†(7) యస్త్యై కృత్యే పృజిమాయ విద్వాగ్ం అవిదుషో గృహన్ ।

తస్యైవేతః పరేత్యాశు తనుం కృధి వరుష్యయః ॥

1484

†(8) పృతీచీం త్వావసేదతు బ్రహ్మ రోచిష్టమిత్రహః ।

అగ్నిశ్చ కృత్యే రక్షోహ రిప్రహః చాజ ఏకపాత్ ॥

1485

†(9) యథా త్వాజ్గిరసః పూర్వే భృగవశ్చాప సేధిరే ।

ఆత్రయశ్చ వసిష్ఠాశ్చ తతైవ త్వాప సేధిమ ॥

1486

†(10) యస్తే వహంషి సన్దధౌ రతస్యేవ విభుర్దియా ।

తం గచ్ఛ తత్ర తేయనమజ్ఞాతస్తే అయం జనః ॥

1487

†“భిల”మంత్రములు. (చూ. 813వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు, 146వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు)

- †(11) యో నః కశ్చిద్రజస్థో వా కశ్చిద్వాన్యోఽభి హింసతి ।
తస్య త్వం ద్రోఽపివేద్ధోఽగ్నిస్తనూమృచ్చస్య హేళితా ॥ 1488
- †(12) భవాశర్యా దేవహేమస్యత పావకృత్వనే ।
హరస్యతీ తం చ కృత్యే మోచ్చిషస్తస్య కించన ॥ 1489
- †(13) యో నః కశ్చిదుహరాతీర్మనసా వృతిభూషతి ।
దూరస్థో వా నైకస్థో వా తస్య హృద్యమస్మక్ పిబ ॥ 1490
- †(14) యేనాని కృత్యే వృహితా దూఢ్యేనాన్మజ్జిహంసయా ।
తస్య వ్యానచ్చావ్యానచ్చ హినస్తు హరసాశనిః ॥ 1491
- †(15) యే నః శివానః పన్థానః పరాయ న్తి పరావతమ్ ।
తై ర్దేవి రాత్యైః కృత్యా నో గమయస్వానుకృత్రయే ॥ 1492
- †(16) యది వైషి ద్వివద్యస్మాన్ యది వైషి చతుష్పతీ ।
నిరస్తేతో వృజాస్మాభిః కర్తురష్టావదీ గృహన్ ॥ 1493

†“ఖిల”మంత్రములు. (చూ. 813వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు, 149వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు)

†(17) యో నః శపాదశవతో యశ్చ నః శవతః శపాత్ ।

వృక్షమివ విద్యుదాశు తమామూలాదను శోషయ ॥

1494

†(18) యం ద్విష్టో యశ్చ నో ద్వేష్ట్యహాయుర్యశ్చ నః శపాత్ ।

శునే పిష్టమివ శాపం తం వృత్యస్య స్వమృత్యవే ॥

1495

†(19) యశ్చ సావత్నః శవతో యశ్చ యామీ శపాతి నః ।

బ్రహ్మ చ యత్ కుర్దః శపాత్ సర్వం తత్ కృధ్యధస్పదమ్ ॥

1496

†(20) సబిన్దూచ్యవ్యబన్దశ్చ యో ఆస్మాగ్ం ఆభి దాసతి ।

తస్య త్వం భిన్ద్యధిష్ఠాయ వదా విస్సూర్య తచ్ఛిరః ॥

1497

†(21) ఆభి ప్రేహి సహస్రాక్షం యుర్వా తు శవతం రథే ।

శత్రూనన్విచ్ఛత్తి కృత్యే వృకీవావిమతో గృహన్ ॥

1498

†(22) పరి జో వృక్షధి శవధాన్ దహన్నగ్నిరివ హృదమ్ ।

శత్రూనేవాభితో జహి దివ్యా వృక్షమివాశనిః ॥

1499

†“భిల”మంత్రములు. (చూ. 819వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు, 146వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు)

†(23) శత్రు॑న్ మే॒ పో॑థ శ॒వ॒థాత్ కృ॒త్యాశ్చ సు॒హృ॑దో॒ఽసు॒హృ॑త్ ।

జిహ్మః॑ శ్ల॒జ్జాశ్చ దు॒ర్హృ॑దః సమి॒ద్ధం జాత॑వేదనమ్ ॥

1500

†(24) అస॑వత్సం పు॒రస్తా॑న్నః శి॒వం దక్షి॑ణతః కృ॒థి ।

అ॒భయం స॑తతం పశ్చాత్ భద్ర॑ముత్త॒రతో గృ॑హే ॥

1501

†(25) వరే॑హి కృ॒త్యే మా తి॑ష్ఠ వి॒ద్ధస్యే॑వ పదం స॒య ।

ఘృ॑గస్య హి మృ॒గాశి॑ర్భో న త్వా నీక॑ర్తుమర్హతి ॥

1502

†(26) అ॒హ్నుస్యే॑వ ఘోర॑రూపే విష॒సూపే॒ఽవినా॑శిని ।

జృ॒మ్భితా॑ వృ॒తిగృ॑ష్టిష్వ స్వయ॑మాదాయ చా॒ద్యుతమ్ ॥

1503

†(27) త్వ॑మిన్ద్రో య॒మో వరు॑ణస్త॒మాపో॒ఽగ్నిర॑థానిలః ।

త్వం బ్ర॒హ్మ చై॑వ రుద్ర॑శ్చ త్వ॒ష్టా చై॑వ వృ॒జాప॑తిః ॥

1504

†(28) ఆ॒వ॒ర్త॒ధ్వం ని॒వ॒ర్త॒ధ్వమృ॑తవః పరి॒వత్స॑రాః ।

అ॒హో॒రాత్రా॑శ్చా॒భ్యాశ్చ త్వం ది॑శః పృ॒దిశ॑శ్చ మే ॥

1505

†"ఖిల"మంత్రములు. (చూ. 81వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు. 148వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు)

- †(29) త్వం యమం వరుణం సోమం త్వమాపోఽగ్నిమహానిలమ్ ।
అత్రాహృత్య పశుంశ్చైవమృత్యాదయసి చాద్భుతమ్ ॥ 1506
- †(30) యే మే దమే దారుగర్భే శయానం ధియా సహితం పురుషం నిజహృః ।
కుమ్భిపాకం నరకం గీర్వాణద్దం హతా ఏవం పురుషాసో యమస్య ॥ 1507
- †(31) అభ్యత్కాత్కా స్వలజ్కృతా నర్వం నో దురితం దహ ।
జానీదాశ్చైవ కృత్యానాం కర్తృనాన్ నృన్ పావచేతనః ॥ 1508
- †(32) యథా హన్తి పురాసీనం తత్రైవేష్యా సుకృన్నరః ।
తథా త్వయా యుజా వయం నికృణ్మ స్థాస్ను జజ్ఞమమ్ ॥ 1509
- †(33) ఉత్తిష్టేవ పరేహితో జ్ఞాతే కిమిహేచ్ఛసి ।
గీర్వాస్తే కృత్యే పాదా చాభి కర్తవ్యమి విద్రవ ॥ 1510
- †(34) స్వాయసాః సన్తి నోఽనయో విదమృ జైవ పరాంషి తే ।
తైస్తే నికృణ్మస్తాస్యగే౯ యది నో జీవయస్వరీన్ ॥ 1511

†“ఖిల”మంత్రములు. (చూ. 818వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు. 148వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు)

†(35) మా॒స్యోచ్చి॑షో॒ద్విప॑దం॒ మోత॑ కి॒జ్జోచ్చ॑తు॒ష్పద॑మ్ ।

మా॒జ్ఞాతీ॑న॒సుజాన్ పూ॒ర్వాన్ మా॒ వేశి॑ పృ॒తివే॑శినా ॥

1512

†(36) శ॒క్రూ॒యతా॑ పృ॒హితా॑సి దూ॒ఢ్యేనా॑భి యథా॒యతః॑ ।

తత॑స్తథా॒ త్వా సు॑దతు యో॒ఽయమ॑ స్తర్మ॒యి శ్రితః॑ ॥

1513

†(37) ఏ॒వం త్వం ని॑కృ॒తాస్మా॑భిర్బ్ర॒హ్మణా॑ దే॒వి సర్వ॑శః ।

యథే॒తమా॑శ్రి॒తా గత్వా॑ పా॒పధీ॑ని॒వ నో జహి॑ ॥

1514

†(38) యథా॑ విద్యు॒ద్ధతో వృ॒క్ష ఆ॑మూ॒లాద॑ను శు॒ష్కతి॑ ।

ఏ॒వం స పృ॑తిశు॒ష్కతు॑ యో మే॒ పాపం॑ చిక్కి॒రతి॑ ॥

1515

†(39) యథా॑ పృ॒తిశు॑కో భూ॒త్వా తమే॑వ పృ॒తిధా॑వతి ।

పాపం॑ తమే॒వం ధా॑వతు యో మే॒ పాపం॑ చిక్కి॒రతి॑ ॥

1516

†(40) యో నః॒ స్యో ఆ॑ర॒ణో యశ్చ॑ నిష్టే॒జిహం॑సతి ।

దే॒వాస్తం స॑ర్వే దూ॒ర్వాస్తు॒ బ్రహ్మ॑ వర్మ మ॒మాస్త॑రమ్ ॥

1517

†“భిల”మంత్రములు. (చూ. 813వ పుటలోని తెలుగు ఫుట్‌నోటు, 146వ పుటలోని తెలుగు ఫుట్‌నోటు)

†(41) ఉత్తామస్తస్మై నోమాః కృణుష్య రాధో అదిగ్రవః ।

అప జ్యిష్మాద్విష్టో జసా ॥

1518

†(42) కుజేర తే ముఖం రాద్రం నన్దిన్నా నస్తమావహ ।

జ్వరమృత్యుభయం ఘోరం విశ నాశయ మే జ్వరమ్ ॥

1519

†(43) యో మే కిరోతి పృథ్వారే యో గృహే యో నివేశనే ।

యో మే కేశనభే కుర్యాదజ్ఞానే దన్తధావనే ॥

1520

†(44) పృథీసర పృథీధావ కుమారీవ పితృర్గృహన్ ।

మూర్ధానమేషాం స్పృటయ వదమేషాం కులే కృధి ॥

1521

†(45) యే నో రయిం దుశ్చరితాసో అగ్నే జహ్యుర్మరాసో అన్యతం వదస్తః ।

తేషాం వహుంష్యర్చిషో జాతవేదః శుష్కం న వృక్షమభి దహస్య ॥

1522

†(46) కృష్ణవర్ణే మహద్యౌషే బృహత్కర్ణే మహద్భయే ।

దేవి దేవి మహాదేవి మమ శత్రూన్ వినాశయ ॥

1523

†“ఖిల”మంత్రములు. (చూ. 813వ పుటలోని తెలుగు పుట్ర్నోటు, 146వ పుటలోని తెలుగు పుట్ర్నోటు)

‡(47) బద్ పట్ జహి మహాకృత్యే విదూమాగ్నిసమప్రభే ।

జహి శత్రూన్త్రీశులేన కుర్ధ్యస్య పిబ శోణితమ్ ॥

1524

‡(48) యే దుర్హ్యూర్భజవే మహ్యమగ్నే కదాధియో దుర్మదా ఆశ్మనాసః ।

ఆబద్ధ్యైతాన్ శోచిషా విధ్య తన్తున్ వైవస్వతస్య సదనం నయస్య ॥

1525

సూక్తము—130

ఋషి—ఆంగిరసుడైన విహవ్యుడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

***

†(1) కూరిరమైన కృత్యాలను మోరగతుల నొనరించెడి
వధువు వోలెఁ బ్రకృతిదేవి బ్రహ్మకల్పములను నిలిచి
కాత్రవతతిఁ గల్పించుచుఁ జిత్రగతుల వర్తిల్లుచుఁ
బ్రత్యక్కియలను జరుపును బ్రహ్మప్రళయముగాఁగను ॥

4319

†(2) శీర్షణ్యతిని గర్జవతినిఁ జెలఁగు విషరూపిణిని
భయకారిణిఁ మహాదేవిఁ ప్రాణి హరిణిగ వరలెడి
మహాశక్తి స్వరూపిణిఁ నిను మహిత ప్రాణతత్త్వముగా
నర్పించెడి వారి కీవె ఆత్మరక్ష నొసంగెదవుః ॥

4320

†(3) ప్రతికూలమ్నా శక్తుల విధ్వస్తము కావించుచు
నభ్యుదయావహము కాఁగ నఖిలమ్మును దరియించుచు
మముఁ గష్టపరంపరల నే మాత్రము ముంచఁబోకుఁ
ప్రకృతి విరుద్ధ దుశ్శక్తుల నప్రతిహతముగఁ ద్రుంచుముః ॥

4321

‡“ఖిల”మంత్రములు.

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము. ***సామాన్యార్థము.

†(4) కర్మవీరుల మౌచ నిత్యము ధర్మవీరగతులఁ దనరు
మా వినాశనమ్ము గోరు నదైవీయ దుశ్శక్తుల
పాఞ్చితతుల వధియింపుమాఁ ఆయువునే హరియించుచుఁ
బ్రజలలోనఁ బురుషశక్తి వర్ధిల్లఁగఁ జేయు దేవి: ॥

4322

†(5) ధర్మయుక్తమై వరలెడి కర్మమ్మును నొనరించెడి
పుణ్యమూర్తుల రక్షింపఁగఁ బునర్నవ వౌదుఁ నీవు
సకల రాక్షసాళి నలుపు శత్రు చర్య లన్నింటిని
వినాశన మొనరింపుముఁ విమల! మహాదేవి! మాత! ॥

4323

†(6) గృహ విద్యస్తమ్ముచేయు క్షిప్రకృత్యము లన్నింటిని
వినాశనమ్ము కావించును విశ్వసంక్షేమగతుల
నష్టవరచు క్షిప్ర పశుల నాశనమ్ము నొనరింపుమాఁ
దుష్టవీర తండాలును దున్నాడుముఁ మహాదేవి! ॥

4324

†(7) అవిద్యాంసు లైన వార లకృత్యములు నొనరించుచు
గృహచ్చిద్రములఁ జేసెడి హృరకర్మ లన్నింటిని
క్షిణింపఁగఁ జేసి దేవి క్షిప్రగతులఁ దొలఁగించుచు
దుశ్శక్తుల బారినుండి నిశ్శంకగ రక్షించును ॥

4325

†(8) బ్రహ్మతేజ మొప్పారఁగఁ బ్రీతిచి శక్తిగా వరలుచు
శత్రుతతుల నన్నింటిని సంహరించుచుండు నదా
ఆర్యగుల దుష్కృతులను నాహరించి మహాశక్తి
ఏకపాద బ్రహ్మముగా నెనఁగి రక్షింపుమమ్ము! ॥

4326

†(9) ఆంగిరస్సులు పూర్వమ్మున నర్చించెడి భృగువులు
నా విధినే నర్చించెడి ఆత్మిలును వశిష్టులను
దుష్కర్మల నిరోధింప దుష్టతతులు నశింపంగ
విషరూపాగులు సర్వ వినాశమ్ము నొందంగా ॥

4327

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”
†“ఖిల”మంతానువాదము.

- †(10) రాజిల్లఁగ దీశక్తులు రథము నడుపు రీతి విభుఁడు
పురుష శక్తు లన్నింటిని బూర్ణమ్ముగ ధరియింపుము:
అజ్ఞాతుండైన నరుఁడు ఆ శక్తుల నలరారుచు
దేవి: నీ ఆయనమ్మును దేజరిలఁగ నొందుచుండు: ॥ 4328
- †(11) రణరంగమ్మునఁ గూర్చిత రాక్షసమై తనరారెడి
“అభి”శక్తుల హింసలమై నన్యాయపు రతులు మీఱ
దుశ్శక్తుల నన్నింటిని దుస్మాదంచు న్వచ్చాగ్నుల
రూపుమాపుఁ దనుగతులను లోక హేళిగాఁగ దేవి: ॥ 4329
- †(12) భవరూపిణి: శర్వా: నీ పరమదేవి హేళిమెయిని
బాపక్రియ లన్నింటిని భ్రష్టవరచు నో దేవి:
అరివీరుల దుశ్చర్యలఁ గరుణలేని గృత్యమ్ముల
నే దే నొక రూపములో నెన లేక హరించెదవు: ॥ 4330
- †(13) మా మనశ్శక్తులను మహిత వైరమ్ముతో
అతిదూరమునుండియో: అంతికమ్మునుండియో:
యెదిరించెడి నరాతిహీనమ్మొ కృత్యమ్ముల
హరియించుమా: దేవి: అతిలోక శక్తులన్ ॥ 4331
- †(14) భద్రకృత్యాలమై కర్కశ హృద్గతుల
కష్టజాలమ్మునుండి కాపాడుమా: మమ్ము
వ్యాస వాయుగతులమై నవ్యాస రతులమై
నఖిలమ్ము నీ కరుణ ననుపర్తితము కాఁగ ॥ 4332
- †(15) శివ సంకలితమై చెలఁగు మార్గమ్మునన్
బయనించు మమ్ములన్ భద్ర శక్తులుఁ జేరు
నా భద్ర శక్తులన్ నలరారు నో దేవి:
సత్కర్మలను మమ్ము సదమలముగాఁ జేర్చు: ॥ 4333

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదములు.

†(16) ద్వివదులు మమ్ములనె తేజిరిల్లఁ బొంద నౌను
జతుష్పదులు కూడ మమ్ము నదా పొందుచుండు
మాచే నిరస్తమైన మహిమాన్వితాఽష్టవదులు
చేరుచుండు గృహమ్ములను జిద్విలాసదేవీగతి ॥

4334

†(17) శవత్వమ్మునుండి మముల నదా కాపాడుమా!
అశవత్వములనుండి మముల నాదరించి కాపాడుము!
అతిలోకములై వరలెడి ఆ శవత్వశమమ్ములనుండియు
వృక్షమ్ముల విద్యుత్తు వినాశనమ్ము నొనర్చురీతి
దమోమూలమ్ము దేవి! తనర శోషింపు మీవు! ॥

4335

†(18) మేష రహితమ్ముగా విపరీతశవత్వగతినుండి
మమ్ముఁ గాపాడుమా! మహితశక్తులు మీఱ
శునకపిష్టము గతిగ నెనయ హీన మౌచు
మృత్యువుతో మాకుఁ బ్రత్యవాయము లేక
తనరారఁజేయుమా! తగ క్షమారూపిణి! ॥

4336

†(19) ఏ సావత్సము నెనఁగునో! శవథముగా
నే యామి మమ్ముల నెగసి శపించునో!
యే బ్రహ్మశవత్వమునుండి కృద్ధమౌనో! అవియెల్లను
నదఃపతనమైపోవును నా దేవీమహత్వమున ॥

4337

†(20) బంధు సహితమైగాని అబంధుసహితమైగాని
అలరు మమ్ము జగతి “నభి” శక్తుల బాధించెడి
శత్రుతతుల వధియింపుము! నదమలమౌ పదమునుండి
శిరచ్చేద మొనరించి విశిష్టగతులఁ బారమై ॥

4338

†(21) ప్రతిజ్ఞతో రథమువైని బయనించుచు నిత్యమ్మును
సహస్రాక్షు నతిలోకపు శక్తులమైఁ బయనించుచు
గృహముచేరు వృకములఁ గీడ్గ వధియించుగతిని
శత్రు కూర కృత్యాశిని నమయింపఁగఁజేయు! దేవి! ॥

4339

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రచార”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(22) కాపాడుతఁ బ్రతిజ్ఞమైఁ గష్టతతులనుండి మమ్ము
నగ్నితోడ జలాశయము అట్టుడికెడి రీతిగాఁగ
వృక్షములను దహించెడి పిడుగుపాటు వోలె నీవు
శత్రుతతుల నో దివ్యాః సంహరించుః శిఘ్రమ్ముగ ॥

4340

†(23) శత్రుతతుల నుండి నీవు నా శపథమ్మును గాపాడుముః
సహృదయులఁ గాపాడుముః సహృత్కృత్యమ్ముల
జాతవేదమైన అగ్ని సమిధముగా వెలుఁగు రీతి
శుభదమైన వాక్కులతో శోభిల్లుతః జిహ్వ యేపుడు ॥

4341

†(24) అవిరోధము పొగ్గిశతో నలరారుచు నుండు మాకు
దక్షిణదిశలో శివమ్ము తనరారుచునుండు మాకు
భయ రహితము వశ్చిమ దిశ వరలుచుండులేః సదా
ఉత్తర దిగ్బద్ధమ్ముగు గృహమునన్ సతతము మాకు ॥

4342

†(25) తిష్ఠ వేయుమాః నీవు దివ్య కృత్యపదాః దేవిః
బ్రహ్మజ్ఞానాల పదముఁ బడయఁజేయుమాః నన్ను
మృగమ్మునకు మహా మృగశత్రువుగాఁగ నిల్చి
మమ్ము సదా రక్షించును మహాదేవి సమరమ్ముల ॥

4343

†(26) ఆ రాత్రి ముఖము వోలె మోర రూపియైన దేవిః
ఆ విష రూపిణిగాఁగ వరలు నవినాశినిః మహాదేవిః
అద్భుతగతి స్వయముగా నాదాయమైనఁ గాని
జృంభితవై సర్వమ్మును స్వీకరించుమాః నిత్యము ॥

4344

†(27) నీవేః యింద్రియ వౌదువుః నీవేః యముఁడవు నౌదువుః
నీవేః వరుణుండవుః నీవేః జలమవు నగ్నివిః
నీవేః అనిల మ్మవుదువుః నీవేః బ్రహ్మవుః రుద్రుఁడ
నీవేః త్వష్టవుః వ్రజాపతి పీ వౌదువుగా సృష్టిని ॥

4345

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల” మంత్రానువాదము.

†(28) సీవే: ఆవర్తద్యము: సీవే: నివర్తద్యము:

సీవే: ఋతువులు: సీవే: పరివత్సరాలు:

అహోరాత్రులును సీవే: అబ్దములు సీ వౌదువు:

సీవె: దిశలు నా దృష్టిని సీవే: పృథివీలును నౌదువు: ॥

4346

†(29) సీవే: యమునిని వరుణుని సీవే: సోముని

సీవే: సలిలము నన్నిని సీవే: అనిలమ్ములను

వివిధ పశు తతులఁ బిల్చి యిచట

నద్భుతమ్మును సీవె: అవతరిలఁ జేయుదువు: ॥

4347

†(30) దారు గర్భమ్ములో దమ శక్తి శయనించు

నాలోన దీనహిత పూరుష శక్తిని నింపు

కంత బద్ధ మౌచుఁ గనలు కుంభీపాక

నరకాన యమునిచేఁ బురుషుండు హుతుఁడౌను ॥

4348

†(31) హప చిత్తమ్ములన్ బగలఁ గర్మలన్ జేయు

నరుల కూర్చి కర్మలను నెరి నెరుఁగుచు దేవి:

అఖిల దోషాలతో ఆలంకృతమై వరలు

మా దురిత కార్యాల మసిచేయు: దహించి ॥

4349

†(32) పురాణీను నే విధిమైఁ బూర్తిగా వధియింతువౌ:

ఆ విధిగాఁ బాప కర్ముఁడౌ నరు వధియించుదు:

సీతోడనె యోగమైన నిర్మలల మగు మమ్ముల

ఽంగమ స్థానమ్ముల స్థాపింపుము: మా శక్తుల ॥

4350

†(33) ఆజ్ఞాత మైనట్టి ఆ యిచ్చారతులను

బరేహితముగాఁగను నరయంగా లేపు మీవు:

సీ కంతమునఁ బాపముల నిఖిల కృత్యమ్ముల నన్నింటి

నభికర్తవ్య మొనరించుము: అఖిలమ్మును విద్రవముగ ॥

4351

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”పంతానువాదము.

†(34) స్వాయశులై నాయందున ఆసయు లెల్ల నుండు
నీ పూరుష శక్తులలో నిరతమ్మును విద్య మౌను
బ్రతుకుచుండు నట్టి మా పరమశత్రుతతు లన్నిటి
వారి ఉగ్ర కర్మలతోఁ బరిహరించుమా: నిత్యము ॥

4352

†(35) అక్కరలే దీ ఉచ్చిష్టపు ద్విపదమ్ములు
అక్కరలే దీ చతుష్పద చయము లివి
పూర్మానుజు లైన జ్ఞాతి వశ్యు లవసరమ్ము లేదు
ప్రతివేశిను లెవ్వరినిన్ బ్రవేశింపనీయరాదు ॥

4353

†(36) నా అంతర్గతమంచున నవముగ సంతర్మయిగా
శ్రితమై నే గతి వైరము చెలఁగ దూరమై పోవునా:
ఆ రీతిగ నిన్నెపుడును నభయ మొనఁగి కాపాడుతఁ
నాయతమౌ “నభి” శక్తుల నద్భుతగతిఁ బరిహరించి ॥

4354

†(37) బ్రహ్మలలో సర్వశః పరలంగా నో దేవీ:
యీ విధి మానుండి నివృత్తి నీ వొనరింపుమ: నిత్యము
పాపబుద్ధిమంతులైన వారిని మము జహించు గతి
నాశ్రితమౌ దానిఁబొంది అఖిల పవిత్రత నొప్పుము: ॥

4355

†(38) ఏ విధి విద్యుద్ధతమౌ వృక్ష మ్మది చూడంగా
సమూలముగఁ గాలి సర్వ మనుశోషమ్మా రీతిగ,
నాలోఁ బాపము సర్వము నాశమ్మును జేయునట్టి
ఆ శక్తియే విధిగా మము సతిమహిమలఁ గాపాడును: ॥

4356

†(39) ప్రతిశుకమై శబ్దశక్తి ప్రతిభావ మ్మొనరుచు దాని
ఆ పాపము నెల్లను సరూపముగఁ గడిగివేయు
నాలోఁ బాపము సర్వము నశియింపఁగఁ జేయుఁగాక!
నఖిల జీవనమ్ము శుద్ధమై తనరును ననవరతము ॥

4357

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

- †(40) మమ్ముల నే ఆరణులు మహితగతుల నొందుచుండు
 ఏ ఆరణులు నిష్ప్య గతుల నెనఁగి దీప్యమానమౌను
 ఆ ఆరణులు బ్రహ్మవర్మ మంతర మౌచును నా కిఁక
 సర్వదేవతాశి నెల్ల నదా దూర్వాహ మౌదు ॥ 4358
- †(41) ఆవహిల్లి ప్రివహించెడి ఆ నదీ సలిలాలకు
 దరణి నడ్డుగాఁ గొండలు తనరారెడి రీతిగానె
 బ్రహ్మ ద్వేషుల నందర వారింపుము! నిత్యమ్మున్
 మందబుద్ధు లౌ వారిని మ్రిందింపుము! నదా దేవి: ॥ 4359
- †(42) రౌద్రమైన సీ ముఖాన రాణించుత నానంద మ్మావహిల్లి
 మోర జ్వర మృత్యుదమౌ కుబేరా! నా జ్వరమును
 రూక్ష శక్తు లొప్పారఁగ రూపుమాపి వేయుమా! కడు ॥ 4360
- †(43) ఏది ముఖద్వారమందు నెయ్యది గృహమ్మందును
 ఏది నివేశమ్మందును నేది నాకు శుభము చేయుఁ
 గేశమ్ముల సఖములందుఁ బేశాంజనమందును
 దంతధావనమ్ములందుఁ దనరఁజేయునది శుభము ॥ 4361
- †(44) పితుర్గృహమునుండి కుమారి ప్రితిసర మై ప్రితిధావమ్మౌ రీతిగ
 సీ కుల పదమునుండి కృధిగా మూర్ధమ్మునందు
 విస్ఫోటము చేసి నిలుపు: విమలమైన శక్తుల మై ॥ 4362
- †(45) అగ్నిచేత వృక్షమ్మది ఆహుతియై పోవురీతి
 నబద్ధమ్ము దుష్టబుద్ధి నారుచుండు దేహమ్మును
 దుశ్చరితము వర్తిల్లెడి ధూర్తుని శరీరమ్మును
 జాతవేదార్చిషాగ్ని సర్వమ్ము కృశింపఁజేయు ॥ 4363

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(46,47) కృష్ణవర్ణిః మహారూపీః బృహత్కర్ణిః మహద్బయః
 దేవి దేవీః మహాదేవీః తెగటార్చుముః నా శత్రుల
 ధూమరహితాగ్నిసమవ్రభః తొడరు మహాకృత్యదేవిః
 శత్రుతతులఁ ద్రిశూలాన సంహరించెవేయుమాః
 “ఖట్” “ఫట్” క్రియ దుష్టాశుల కారు రక్తమును ద్రావుమః ॥

4364

†(48) ఆశ్మమ్ములతో నహః ఆఖిల చుర్మదుల నందర
 నాయందలి ఋజు శక్తుల ననలమ్ముల దహించుమః
 కాంతితంతువులు మీఱఁ గనల శోషిల్లఁగ బంధించి
 యమనదనము నొందించుమః అమిత పాపులను నెల్లర ॥

4365

సూక్తము—130

ఋషి—ఆంగిరసుఁడైన విహవ్యుఁడు

దేవత—మహాదేవి

అర్థాంతరము—1

†(1) కాలదేవత సృష్టిఁ గాల్గు నిర్దయ నియమ
 గతు లొప్పు వదువుగా నతులిత శక్తులొ
 బ్రహ్మరూపిణులుగా రాజిల్లుచు ననంత
 సమయ రూపమ్ముగాఁ జరాచరముల నెల్ల
 నేతైక మైయుండి యెల్ల లేమియు లేక
 అనేకరూపాల ననుపమాన మౌను ॥

4366

†(2) పంచేంద్రియ రతుల నంచితముగా మరలు
 శీర్షాలమైఁ దనరి చెలఁగంగ శ్రవణగతి
 శబ్ద శక్తులఁ బరఁగు సర్వ విషువత్కాల
 భయకరీః నుతియింతుఁ బాహి నను దివ్యగతి ॥

4367

†(3) భూత భావి వర్తమాన చేతనాచేతనమౌ
 రూప మెదియు లేకుండఁగ సృష్టిలో వ్యతిరిక్తత
 లేకుండఁగఁ దనరాఁడె సృష్ట్యతీత కాలశక్తి
 సర్వ దురిత కష్టనష్టజాల మెడలఁ గాపుతః మము ॥

4368

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(4) న్యాయబద్ధ మౌచ మమ్ము మాయ లీలఁ బూర్ణమ్ముగఁ
గాలబద్ధ మైన రీతిఁ గొలఁ బరిత్యక్త మౌచఁ
బ్రక్రతి పురుషరూపా లవి ప్రవర్తిలఁగ నాయుషమున
నసాధారణంపు గతుల నలరించును మహాదేవి ॥

4369

†(5) పునర్నవమ్మా రీతిగఁ బూర్ణశక్తి కాలరూపిణిః
రాక్షసరూపాలఁ బ్రక్రతి నరాతితతులుగాఁ బెరిగెడి
దుశ్శక్తుల దుష్కర్మలఁ దున్మాదుముః కృత్యః
సర్వస్వము పరాస్త మై జగతిఁ గాంతి సమకూరఁగ ॥

4370

†(6) విశ్వసృష్టి గృహములోన వెలసి కాలకర్తరిగాఁగఁ
గిరియారూపిణిః వధించుః క్షిప్రకార్యముల నన్నిటి
దుష్టరూప పశుతతులను దుర్వీర్యగ దుర్మార్గగ
సంచయాల సంహరించుః సర్వాఽరుల నిబర్హించుః ॥

4371

†(7) విశ్వసృష్టి గృహములోన పిజ్జానులు విద్వాంసులు
నవిద్వాంస దుర్విదగ్ధపు టకృత్యాల రూపు మాపి
దిక్తతులను ధర్మమ్మును దేజరిలఁగఁజేసి నదా
తనురూపులఁ బావమ్మును ధ్వంస మొనరించుః దేవిః ॥

4372

†(8) ప్రతిచిని గాలరూపి పరాదేవతగ వరల
నమిత్రరూప చంద్రఋక్షాఽఖిల రోచిస్సుల మై
బ్రహ్మ వరలఁజేయు సృష్టి పరఁగ నగ్ని కృత్యాలను
నేకపాదతుల మైని నెసఁగంగాఁ బగలు రాతు
లతిలోకముగా సృష్టిని నసాధారణంపు గతుల
నొకటఁబగలు నొకటరాత్రి నొకటరాత్రి యొకటఁబగలు
కాఁగ సచ్చక్తుల సర్వస్వము వేగఁజేయు దుశ్శక్తులఁ
బరిహరింపుః మహాదేవిః పథియింపఁగ రాక్షసాశి ॥

4373

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

†“ఖిల”పంతానువాదము.

†(9) ప్రాగ్ధికలో నాంగిరనపు ననలశక్తు లలరారఁగఁ
బల్చిమగిరితటముపైని వరలఁగ శివశక్తితతులు
నాత్రేయపు దివ్యరతులు నలరారఁగఁ జిత్రగతుల
విశిష్టమై శిష్టత్వము విస్తరిల్లు విశ్వసృష్టి ॥

4874

†(10) కాలరథమును విభుఁడు క్రాలు బుద్ధి నడుపుగతులఁ
బురుషశక్తు లెల్లఁ బ్రకృతి ధరించుచుఁ దనరారును
నీ జనుం డజ్జితమై నెరుంగలేడు గాని నీవె
ఆయనగతిని నేగు మెపుడు నా మూలము చేరంగా ॥

4875

†(11) పరస్పర విరుద్ధమౌ వాతావరణాలఁగాని
అన్యమైన స్థితిగతులను సఖిహింసల బీడించెడి
పురుషశక్తిఁ గాలదేవి! పూర్ణాగ్నుల నాశపరచి
హేళిగాఁగఁ బ్రకృతితనువు ఋతశక్తుల నిలుపు మీవు! ॥

4876

†(12) పాపకృత్యములు నశింప “భవ”గాఁగను “శర్వ”గాఁగ
దేవహేళి కాఁగఁ దనరి తేజరిల్లు కాలరూపి!
హరస్వతీ! రాక్షసాళి అఖిలహృరకృత్యతతుల
భావరూపములఁ జంపుము! యే విధిచేనైనఁగాని ॥

4877

†(13) దూరమందునున్నఁగాని చేరి అంతికమున నున్న
దుష్టశత్రుత్తి రక్తము తృప్తి తీరఁగాఁ ద్రావుము!
క్రూరమైన కృత్యాలను మేర లెల్ల మీరి చేయు
దుర్మార్గుల సంహరించి శర్మగతుల రక్షింపుము!
కాలరూపి! కాలశక్తి! క్రాలు మనశ్శక్తిరూపి!
అసాదారణంపు రతుల సఖిలజగతి రక్షింపుము! ॥

4878

†(14,15) కాలగతులఁ గ్రాలునట్టి వేల లెనయు వాయుగతులు
వ్యాసశక్తి వ్యాసభిన్న ప్రాణాదుల వాయుతతులఁ
బరఁగు కాలశక్తి సృష్టి నరులఁ ద్రుంచివైచు నశని
పాతగతుల నఖిలమ్మునఁ బరావతముగాఁగ జగతి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

శివంకరమౌ పథాలఁ జెల్వొందెడు మము నెల్లర
 సర్వగతులఁ గాపాడుము: సకలకాలరూపిదేవి:
 రాత్రినుండిఁ దృష్కర్మపు రాజినుండి కాపాడుచు
 దివ్యానందాసుకూల్య స్థితిగతులను నుంచు: దేవి: ॥†

4379

†(16) ఊర్వదిశను నధోదిశను నౌనరఁగ వ్యాపించు మమ్ముఁ
 జతుర్దిశల నందు రీతి సదమలముగఁ గాపాడుము:
 అష్టదిశాగృహమ్ములకు నతిగతులను గర్తగాఁగ
 విజయ శక్తులను మమ్ముల విలసిల్లఁగఁజేయుమా: ॥

4380

†(17) నిర్జీవత్వమ్మునుండి నెగడఁగ జీవత్వ మ్మది
 జీవత్వమునుండి తిరిగి చెలఁగంగా నిర్జీవత
 వెలుఁగుల హద్దులు మీరఁగ వెలయు సృష్టి వృక్ష మట్లు
 ఆమూలముగా మమ్ముల ననుశోషింపుమ: దేవీ: ॥

4381

†(18) దైవైతరూపగతులు మీర వరలు మమ్ముల నెల్లర
 నాయుష్మంతల మము నందు నిర్జీవత్వమ్మునుండి
 అడు కుక్క పిండ మట్లు లమరెడి దారిద్య్రమ్మును
 బోఁగొట్టెడిరీతి మృత్యుభూతమ్మును బోఁగొట్టుము:
 కాలరూపి: మహాదేవి: క్రాలంగా దివ్యశక్తి
 దైర్ధీభూతమ్ముకాఁగఁ దనరాఁగ దివ్యగతులు ॥

4382

†(19) ఏ కాలము శపథమై నే యమి మముఁ జంపివైచు
 నే మృత్యువుఁ జూచి బ్రహ్మయు నెనయఁ గృద్ధుఁడైపోవును
 ఆ మృత్యువు సర్వస్వము నధస్పదమైపోవును
 గాలశక్తిగతుల లీల క్రాలంగా సృష్టిలోన ॥

4383

†(20) అనుబంధపు బంధాలను నలరు బంధు వైనఁగాని
 నననుబంధ బంధాలను నలరు నబంధు వైనఁగాని
 మము నెల్లరఁ గష్టమ్మున నమితమ్ముగ ముంచివైచు
 “నభి”శక్తులఁ ద్రుంచివేయుమా: శిరమును ముక్కలుగాఁ
 జెక్కలుగా వ్రక్కలుగాఁ జెండాడుము: కాలరూపి:
 అధిష్ఠించి భద్రపదము సతిలోకపు శక్తుల మై ॥

4384

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

†“భిల”మంత్రానువాదము.

†(21) శపథరూపమైన రథము సదమలగతి నధివసించి
కాలరూపి: సహస్రాక్షుఁ గ్రాలఁగఁ బంపించుమా:
అభిమత మై గృహములలో నా వృకము వసించు రీతిఁ
గూరకృత్యులైన శత్రు పీఠవరులు నశింపంగా ॥

4385

†(22) హృదములోని సలిలములను హరించుగతి సూర్యాగ్నులు
దుష్టశపథతతులనుండి దుగ రక్షల సేయు మీవు:
అశనిపాతమున వృక్షము నశియించెడి రీతిగాఁగ
సంహరింపుమా: దివ్యా: శత్రుతతుల నఖిలములన్ ॥

4386

†(23) మంచి హృదయ మున్నవారు మంచి హృత్తు లేనివారు
నొనరించెడి కూరకృత్య యోగముల సంహరించి
సంరక్షణచేయు: శత్రు శపథములనుండి మమ్ము
సమిద్ధ మై వరలెడి జాతవేదసాగ్నితతుల
వక్రమైన దుష్టగతుల వధియించుచు నిత్యమ్మును
మమ్ము సదా కాపాడుత: మహిత కాలరూపి దేవి ॥

4387

†(24) “అనవత్స” మ్మలరు మాకుఁ బ్రార్థిశనుండి సదా
దక్షిణదిశనుండి “శివసు” తనరారును ననమగతిఁ
బల్చిమదిశనుండి “అభయ” భాగ్య మలరు నిత్యమ్మును
నుత్తరదిశనుండి “భద్ర” మొనఁగూడును గృహమునందు ॥

4388

†(25) కూరకృత్యమా: మమ్ములఁ గోరి దిష్ట వేయకుండఁ
బరులపరముగాఁగఁ బొమ్ము:- భద్రపర గతులమైని
విద్వాంసుఁడుగా నిలుపుము: విశ్వపదము పొందించుము:
మృగము వధించివైచు మృగాఽరి వోలె మమ్ముల నెల్లఁ
గ పాడుము: శత్రుతతుల రూపదంచి మహాదేవి: ॥

4389

†(26) రాత్రిదేవి ముఖము వోలెఁ గ్రాలు మోరరూపీ: మము
విషకాలపు రూపీ: వినాశినీ: ఓ జృంభిత:
అదృతముల స్వయముగా నావిష్కరించి పరిగ్రహింపు
మాదరణము పీఠ మమ్ము నతిలోకదయార్ద్ర దృష్టి ॥

4390

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

- †(27) విశ్వరూప విష్ణు వీవు: వెలుగు వరుణాదిత్యుండవు:
నిత్యకర్మరూపుడవై నెగడు యముడ వీ వవుదు:
పరిశుద్ధుడవౌ నగ్నివి: అనిలమైన వసు రూపివి:
బ్రహ్మపు: రుద్రుడ వీవే: ప్రజాపతివి: త్వష్ట వౌదు: ॥ 4391
- †(28) చక్రనేమిక్రమముగాగ సంచరించు కాలగతుల
సుడిగుండముగాగ, దిరుగు చొప్పుడంగ స్థిరగతి మై
ఋతువులుగా, బరివత్సర తతులుగాగ వరలుచుండి
ఆహారాతుర్ల బృహ్మలు నౌదు: దిశలు ప్రదిశ లీవె: ॥ 4392
- †(29) యమరూపపు నియమమ్మును నమరింతువు: సృష్టిలోన
వరుణరూపి ఆదిత్యుని వర్తిలంగజేయు దీవు
అమృతరూప సోమదేవు నమరింతువులే: నీవే:
నలిలమ్మును ననలమ్మును గరువలి సృష్టింతు వీవు:
అద్భుతముగ, గాలరూపి: ఆకర్షణగతులమెయిని
వివిధవశునంపదాళి నవతరింపజేయు దీవె: ॥ 4393
- †(30) దారువృక్షగర్భమ్మున, దనర శయన మొనరించెడి
బుద్ధిసహితుడౌచు నమరు పురుషుని నాలో నిలుపుము:
కుంభీపాక మౌచు వరలు ఘోరయముని నరకమందు
గ్రీవబద్ధుడైన పురుషు, గీలలలో, గాల్చుములే: ॥ 4394
- †(31) సకలపుణ్య పుంజాలను సమలంకృతయైన దేవి:
మా దురితా లన్నింటిని మసిమసిగా, జేయు మీవు:
దుష్ట కూర్మర కృత్యమ్ముల ముష్టిక ర్రలైన నరుల
పాపచేతనము లన్నిటి భస్మమ్ముగ నొనరింపుము: ॥ 4395
- †(32) సుకృతిరూపుడైన నరుడు శుభ్రముగా నా దురితుని
సంహరించురీతి గానె- జంగమరూపముగాగను
భవదీయమ్మో యోగము వరలు మేము సీ కృప మై
నఘ నిష్కృతులన్ నిరతము నలరుదుము రక్షల మై ॥ 4396

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

- †(33) అజ్ఞాతమ్నో రతులను నలర నా పశ మై తగు
నిచ్చాతతి నఖిలమ్మును నెనఁగఁ బారఁద్రోలు మీవు;
నీ శిరములఁ బాదమ్ముల నిరతమ్మును సుకృతముల
నర్చింతును గాలరూపిఁ అలరారఁగ విదగ్ధవ గతి ॥ 4397
- †(34) “అయన”గతుల “ననయ”గతుల నమరమైన శక్తులతో
నలరారెడి మహాశక్తి ఆభయగతుల విజ్ఞానము
ఉగ్రక్రియ లన్నింటిని నున్మూలమ్ములతోడను
నిర్మూలన మొనరించుమఁ నిఖిల శత్రుత్వము లన్నిటి ॥ 4398
- †(35) ద్విపదము కదిలించుఁ సీవు తేజోచ్ఛిష్టమ్ముగాఁగఁ
జతుష్పదము కదిలించుముఁ చతురత మైఁ గొంచెమ్ముగఁ
జలన గుణము తనరారెడి జ్ఞాతివర్గ జాతమ్ములఁ
బ్రీతివేళి ద్వంద్వమ్ముల వరలఁ జాంద్రసూర్య గతుల ॥ 4399
- †(36) శత్రుత్వము రూపు మాపి సర్వశుభంకరి వౌదువుఁ
ఆయత మౌ “నఖి”శక్తుల సన్నింటిని ద్వంసపరచి
అంతర్మయి గతులు మీఱ నాశ్రితగాఁ దనరారెడి
నిన్ను సదా నుతియింతుము నిరత విశ్వకాలరూపిఁ ॥ 4400
- †(37) సర్వత్రా వరలుచుండు సకల బ్రహ్మలనదేవీఁ
నిన్ను నర్చింతు మేము నిష్కృతులను బారఁద్రోల
నాశ్రితమౌ మముఁ జేరుచు నమతతులను రూపుమాపి
పాపబుద్ధులను దహించు వగిదిగ మా దుర్గతులను
బోఁగొట్టుచు శుద్ధగతులఁ బూర్ణమ్ముగ రక్షించుమాఁ ॥ 4401
- †(38) ఏ విధి విద్యుద్ధత మై వృక్ష మామూలముగా
ననుశోషించును నా విధి నాలో నిలిచిన
పాపపుంజముల నెల్లను వరలు నా విద్యుత్తే
వర్తితశుష్క మొనరించును బ్రభా భాసితముగాఁగను ॥ 4402

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

† “ఖిం” మంత్రానువాదము.

- †(39) సృష్టిలోని పదార్థాలు చెలఁగి తమకుఁ దామె స్వయం
మారకమ్ము లొచు వరలి మృందు రీతిగానె జగతిఁ
బావమ్మునె పావ మ్మది భస్మమ్ముగ నొనరింపఁగ
నాలోఁ గల పాప మెల్ల నశియించునుగాక! దేవి: ॥ 4403
- †(40) ఏవి మాకు సరణములో! యే విమలశక్తితోడ
సనలశక్తు లఖిలమ్ములు నద్భుతగతి జ్వలియించునా!
ఆ శక్తులు సర్వమ్మును నమరదేవతాశి నెల్ల
బ్రహ్మమొదలు బ్రాహ్మ్యశక్తి రాజులు కవచమ్ముతోడ
నావఱకును ధరియించుత! జ్ఞానరూపకాలరూపి: ॥ 4404
- †(41) ఆదిరి సమూహాలతోడ నఖిల విశ్వగోళమ్ములు
సృష్టి స్థితిగతులతోడ స్తోమములై మందుఁగాక!
బ్రహ్మద్వేషుల నెల్లరఁ బరఁగంగా దహింపుము: ॥ 4405
- †(42) నిర్మతిరూపమ్ము నొంది నిఖిల రౌద్రమూర్తియైన
కుబేరా! నీ మోమునఁ గూడు నానంద మ్మావహమై
ముసలితనము నిచ్చుచుండి పృథ్వీభయద మౌచు మోర
మైన నా జ్వరమును మట్టిఁ గలుపుమా! దేవీ: ॥ 4406
- †(43) సింహద్వారమ్మునందుఁ జెలఁగు గృహమ్మునందును
నివేశనమ్మునందు నీవు తొలఁగుమ: ఓ పాపమ్మా!
సలిలమ్ముల నవుంసకత చాఁగునఁ దొలంగు మీవు!
పన్నులలోఁ బాసి వోలెఁ బాపమ్మా! పోపు మీవు: ॥ 4407
- †(44,45) తండ్రియింట నుండు దుష్టతనయ వోలె! దరలు మీవు!
వంశమ్మున దుష్టయైన పాపమూర్ధమును దుర్గించుము!
అమృత బాషణములతోడ నపమృత్యువు చూర మౌను
శుష్కమైన వృక్షమ్మును శుచి దహించురీతిగానె
జాతవేదమైన అగ్ని జ్వలిత జన్మ తేజాలను
దుశ్చరిత కుసంపదాశి దుర్విదగ్ధ మొనరించుత! ॥ 4408

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”పంచాంగము.

†(46,47, విష్ణువర్ణాః మహారూపాః బృహత్కర్ణీః మహాద్యుయాః

48) దేవిదేవీః మహాదేవీః తెగటార్చుముః నా శత్రుల

“ఖట్” “ఫట్” క్రియలమెయిని గాగ్రెడి మహాకృత్యాః

విదూమాగ్ని సమవృథాః పీల్చునుఁ ద్రావుముః రక్తము

తిగ్రహలాన శత్రువులను దెగటార్చుముః దివ్యశక్తి

ఋజుశక్తుల మహితాగ్నిః ద్రోహుల దుర్మదమృతతులను

బంధింపుముః తంతువులను బంపుముః యమనదనమునకు

శుచి జ్వలిత దివ్యశక్తి శోభిలంగ దర్శరతులు ॥

4409

సూక్తము—130

ఋషి—అంగిరసుఁడైన విహవ్యుఁడు

దేవత—మహాదేవి

అర్ధాంతరము—2

†(1) కఠినోష్ణత లలరారెడి క్రాళు గంధఫలము వోలె

నెల్ల శివము నొసఁగునట్టి యేకాదశ రుద్రాశులు

సృష్టి నవబ్రహ్మకృతులఁ జెలఁగునట్లు చేసి సుకృత

సంక్రియలను ఋచ్చుతుల సర్వవ్రత్యైకతత్త్వ ములరు ॥

4410

†(2) బహుశీర్షముల వరలుచు పరఁగు శబ్దజలము

నాకాశావృతమైనదాని నాదిశేషగతులఁ దనరు

“నహ” శక్తుల వెలుఁగు నిన్నుఁ బ్రాణి సంయోజితముగఁ

బరమాత్మయే సలిపి నిలుపుఁ బ్రకృతి పురుష శక్తుల మై ॥

4411

†(3) అగ్నికిఁ బ్రతికూలమైన ఆ సలిల స్వరూపాలు

అంతర్గతి రూపముగా నవినాభావత్వ ములర

నావరించి అద్భుతరతి నపుపించని విద్యుత్తుగ

విభజిత మై తేజరిల్లుఁ బ్రభల దైవతగతులు మీఱ ॥

4412

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంతానువాదము.

†(4) సృష్టపురుషశక్తి నెల్ల సంవర్ధక మొరంపుముః
 పృథ్వి నొందు నోజస్సుల విడివడ మూలమ్మునుండి
 పృజలలోన జీవాళులు పరగు పురుషశక్తి హరించి
 సృష్ట్యాయువు పెంచు మీవు చెల్వొందెడు నలిల ప్రకృతి ॥

4413

†(5) ప్రకృతిలోనఁ బ్రవహించుచు సకృతశక్తిహరిత మై
 ఆద్యశ్యమై పునర్నవగ నద్భుతగతి నవతరించి
 సృష్టి యాతుదానశక్తి సప్తపరచి భృష్టపరచి
 విశ్వమ్మునఁ గూర్చకృత్య వితతి నాశవరచు జలము ॥

4414

†(6) ఆవరకల్పవృక్షగుతుల నప్తక్షులు శిష్యమ్ముగ
 నన్నింటి నశింపఁజేయు నావలకే తోనివేయు
 నధోగుతుల కువరిగుతుల కవగతమ్ములై పోవఁగ
 దుష్టములౌ పశుతతులను దున్నాడుముః జలదేవీః
 నికృష్ట దుష్ట వీరాళుల నీ శక్తిని నిబర్హించుః ॥

4415

†(7) అజ్ఞానపు నిలయమ్ముల విజ్ఞానపు శక్తుల మైఁ
 గూర్చకర్మతతు లన్నిటిఁ బారఁద్రోలవలయు జగతి
 ముడులకు ముడిగాఁగ నిలుచు నుడుల జలము తనుగుతులను
 వేగమాత యోచుఁ జలన విన్యాసము లలరుఁ బ్రకృతి ॥

4416

†(8) రవిశత్రు సంహారము ప్రకృతిశత్రు సంహారము
 నొనరించెడి బ్రహ్మతేజ మొప్పెడి జలశక్తు లెల్లఁ
 బశ్చిమదిశఁ బ్రజ్వలిలును బ్రబలు కూర్చరాక్షసాళి
 నగ్ని సంహరించుచుండు నజైకపాత్ర కాఁగ సృష్టి ॥

4417

†(9) ప్రిగ్ధిలో నగ్నిశక్తు లా శుక్రప్రదీప్తు లెల్ల
 జనన వర మై పరఁగెడి వినిమయాత్రి శక్తితతులు
 స్థితిధర్మవిశిష్ట మౌచుఁ జెలఁగు వశిష్టశక్తితతులు
 చలనగుతుల విడివడుచును సర్వమ్మున వ్యాప్త మౌను ॥

4418

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“భిల”మంత్రానువాదము.

†(10) విభు బుద్ధుల నదుపాజ్ఞల విధి నడచెడు రథము వగిది
 నీ పరశక్తులు కాలము నిరతమ్ము ధరించ నిలుచు
 నేతైక మైతనరెడి పాకృతాఽయనమూల శక్తి
 ఆజ్ఞత మై బుద్ధిహినుడైన జనుఁ డెరుంగలేడు ॥

4419

†(11) శబ్దక్రియల నున్నఁగాని సకలసృష్టిలోన వరలు
 రంగురంగులను దనరుచు నింగి సంటు మూలశక్తి
 నున్నఁగాని ప్రకృతిలోని సృష్టివిరుద్ధ శక్తితతుల
 సంహరించి అగ్నిమూల సదా హేళిఁ గాపాడుతః
 రోగ నాశనమ్ము చేసి ఋతశక్తుల నిలుపుఁగాకః ॥

4420

†(12) దేవహేళియైన శక్తిః దివ్యాః భవాః ఓ శర్వాః
 పాపక్రియ లొనరించెడి పాపాత్ములను హరించు
 సృష్టి స్థితి లయకారిణిః క్రూరకృత్యములఁ దున్నుచుఁ
 బరిహరించుమాః అఘమును నరిమురి నే విధివైనను ॥

4421

†(13) దూరమందు సంతికమునఁ దొడరెడు నా శత్రుతతుల
 మనశ్శక్తు లెల్ల జగతి మహితముగా వశ మౌచును
 నలరారఁగ హృద్యమైన అమృతశక్తి సేవింపుమః
 క్రూరకృత్యులైన అరుల రుధిరమ్మును ద్రావుః దేవిః ॥

4422

†(14) అసికృత్యమ్ముల నన్నింటి నతిహింసలఁ బెట్టుచుండు
 శత్రుతతుల సంహరించి శాంతికూర్పు ప్రహిత నీవుః
 ఉపర్యధస్థులములందు నుండు దుష్టశక్తితతుల
 నశనిపాత శక్తులతో హరియించుమః మహాదేవిః ॥

4423

†(15) శివసహిత పంథాలఁ జెన్నొందు మమ్ములన్
 బరము నొందించుతన్ః నిరత భాగ్యముగాఁగ
 ఆ పరరాత్మల నఖిల కర్మల దేవిః
 దర్మకర్మానుకృతిని దనరఁ బొందించుతన్ః ॥

4424

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(16) ఏది పొందు మము ద్వివదుల నేది పొందుఁ జతుష్పదుల
 నష్టాపదియైన గృహము నఖిల మొందు నా క ర్తను
 నిరస్తతగతులమైన సఖిలమైన శుభాఽఽవశులు
 కృమముగాఁగ మముఁ జెందుతఁ గ్రాలు సకలదేవి రీప్తి ॥ 4425

†(17) మరణగతినుండి మము మరణరాహిత్యమ్మునుండి
 ఆమృతిగతినుండియు నా మృత్యుగతినుండిః
 విద్యుచ్ఛక్తినుండి వృక్షమ్ము నామూలముగఁ
 గాపాడెడి రీతి దేవిః కాపాడుముః మము సదాః ॥ 4426

†(18) ఇహపరగతులమై నెనఁగు జీవపరమాత్మలను
 మమ్ముఁ గాపాడుతను మరణగతులనుండి
 శ్రీవణశక్తి పిష్ట మౌచఁ జెలఁగి సూక్ష్మమౌ రీతిగ
 స్వకీయమైన మృత్యుతతుల శక్తులనుండి కాపాడుముః ॥ 4427

†(19) సాపత్నమై వరలెడి శపథమ్మునుండి మమ్ము
 నిశిమృత్యువునుండి మమ్ము వశగతిఁ గాపాడుఁగాకః
 సృష్టిఁ జేయు బ్రాహ్మ్యశక్తి మృత్యువు గని కృద్ధమౌ గతిఁ
 దద్దేవీశక్తు లెల్లఁ దనరు మృత్యు శత్రువులై ॥ 4428

†(20) బంధుసహితముగా బంధురహితముగా
 మమ్ములను హింసించు మరణశక్తుల శిరము
 ముక్క లన్ జేయుమాః మూర్తి సంక్షేమ పదము
 దేవిః అధివసించుచున్ దివ్యశక్తులు మీఱ ॥ 4429

†(21) గృహము చొచ్చు వృకముఁ బట్టి కూరముగాఁ జంపు రీతి
 శత్రు కూరకృత్యాలను సమయింపఁగఁ జేయంగా
 సంక్షేమపు రాజ్యపథాన శపథరథమ్మున వరలుచు
 సహస్రాక్షుఁ గింపించును నర్వశక్తి మహాదేవిః ॥ 4430

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల” మంత్రానువాదము.

- †(22) సకలవ్యాప్తమైన మాదు సదమల విజ్ఞత యెల్లను
సంహరించుఁగాక! మహాజగతి నజ్ఞానము
అగ్ని హృదము దహించునట్లు అశనిపాతము తరువు నెల్లఁ
గాల్చు రీతి శత్రు తతులఁ గాల్చివేయు: దివ్యదేవి: ॥ 4431
- †(23) సుహృత్కృత్యములనుగాని అసుహృత్కృత్యములనుగాని
ప్రతిజ్ఞమెయిని నా శత్రులఁ బారఁద్రోలుమా: ప్రాజ్ఞత
జాత మౌచు వెలుఁగు బహుళ సమిధాగ్నిజిహ్వా లెల్ల
దహించుతఁ బ్రకృతి దుష్టతతుల మహాదేవీకృప ॥ 4432
- †(24) అనపత్నము ప్రార్థిశ మై నలరు మాకు నమృతగతుల
శివశక్తులు దక్షిణదిశఁ జెల్వొందునుగాక! సతము
పడమరదిశలో నెపుడున్ వరలును నభయత మహిమన్
గృహములోన భద్రత తగు సుతరదిశలోన మాకు ॥ 4433
- †(25) పరాశక్తి కృత్యముల వసింపదు తిష్ఠన్గతి
విద్ధగతుల రీతిఁ బదము వెలుఁగఁ బొందించు వగిది
మృగాఽరి మృగముఁ ద్రొంచురీతి రిపుసంఘము లన్నింటిని
విద్వస్త మొనరించును విమలమహాదేవి సతము ॥ 4434
- †(26) రక్తదీప్తకలితమైన రాత్రిముఖము వోలె వరలు
మోరరూపి: అవినాశిని: క్కాలెడు నో విమరూపీ:
అదృతములఁ దెచ్చి నీవు అమలగతుల జ్ఞంభితవై
ప్రతిగ్రహించుమా: సృష్టిని: పరమశక్తు లన్నింటిని ॥ 4435
- †(27) నీ వైంద్రమౌ దేవీ: నీవె యమము: పరుణ వీవె:
అబ్రథమ్ము ననలరథము ననిలరథము నీ వౌదువు:
నీవే బ్రహ్మపు: రుద్రుఁడ వీవే అగుదువు: త్వష్టపు:
బ్రహ్మపతివి నీ వౌదువు: పరలు వైష్ణవీయమాయ ॥ 4436

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(28) భావివర్తమానగతుల వరల నాగత కాలమ్ముల
నిత్యమ్మును వర్తిల్లెడి నిరత కాలరూపమ్ముల
ఋతువులు పరివత్సరాలు ఋతగతులను వర్తిల్లఁగ
నహారాత్రు లబ్ధమ్ములు నగు దిశలు ప్రతిదిశలు మాకు ॥ 4437

†(29) యమశక్తిని వరుణశక్తి నప్తశక్తిని సోమశక్తి
నగ్నిశక్తి సలిలశక్తి నఖిలమైన పశుతతులను
ఈ ప్రదేశమ్మునకు నీవే ఆహ్వానించుచుఁ
బుట్టెంతురు అద్భుతమ్ము పూర్ణశక్తి మీఱంగా ॥ 4438

†(30) దారు గర్భ దమమ్ముందుఁ దనరంగా శయనించిన
దీనహితుండౌ పూరుష దీక్ష మెయిని గాపాడుముః
గ్రీవబద్ధమై యమ నరకానఁ గెరలుచుండు నా పురుషుని
హతునిగ నొనరింపుః దేవిః ఆసాధారణంపు శక్తి ॥ 4439

†(31) అవ్యక్తమా దీప్తి నద్భుతాలంకృతుల నలరు నో దేవిః
మా సర్వదురితాల మనీమసిగఁ జేయుమాః
పాప కర్మలు చేయు పాపచేతన నరులఁ
గూరకృత్యమ్ములను రూక్షాగ్నులను గాల్చుః ॥ 4440

†(32) సత్కర్మలు చేయు నరుని సచ్చక్తులఁ గాపాడుచు
దుష్కరుండౌ రాక్షసునిన్ దున్మాడెడి రీతిగానె
ఇహపరశక్తుల నెల్లను నెసఁగెడి లౌకికాల్ లౌకికగతి
జంగమముల సకలమ్మును సమయించుమః కాపాడుమః ॥ 4441

†(33) నీ కంఠము పాదమ్ముల నిరతము పూజించుచు
నజ్ఞాత మై వరలెడి అనంతరూప పరాదేవిః
స్వేచ్ఛాశక్తులు మీరఁగ సిద్ధసంకల్ప గతుల
లెమ్ముః ప్రకృతిఁ బురుషశక్తి సృష్టి నెల్లఁ గాపాడుమః ॥ 4442

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

†(34) కలవు స్వామసశక్తులు: కలవు ఆసయశక్తితతులు
అనులోమపు గతులు మీఱ నలరు సృష్టి స్థితి లయాలు
మా జీవాకుల నన్నిటి మాయించెడి హరియించెడి
అరుల ఉగ్రకృత్య తతుల ఆవగత మ్మొనరింపుము: ॥

4443

†(35) ఉపర్యచోతలములందు నొనరు ద్విపద పాణిశక్తి
కొంతవఱకుఁ జతుష్పదాలఁగూడి వర్తిలు పాణిశక్తి
వేళిని వ్రతివేళినులై వెలుఁగు జ్ఞాతిపూర్వానుజుల
అంతర్గతి నలరారుచు నద్వైత మ్మౌ గతులను
ద్వైతముగా విడివడుచును వరలఁ బంచభూతతతులు
సృష్టి సర్వ మలరారును జిదానంద సద్గతిగా ॥

4444

†(36) రూపుమాపు శత్రుత్వము రూక్షగతులు నశియింపఁగ
“నభి”శక్తుల నన్నింటిని నజయ్యముగ ధ్వంసపరచి
మహితాంతర్గతుల మెయిని మహాతత్త్వ మలరంగా
నిన్ను నిలుపు: విజేతగాఁగ నిరతాక్షయమహాదేవి: ॥

4445

†(37) మహాదేవిశక్తితతుల మహితమ్ముగ నాశ్రయింపఁ
బాపాకరము లెల్లను భ్రంశ మౌను నాశ మౌను
విద్యుచ్ఛక్తిగ్నులమై వృక్ష మ్మది దహన మౌచు
ననుశోషించెడి రీతిగ నరులు నమము నాశ మౌను ॥

4446

†(38) విద్యుద్ధాతమ్ముతోడ వృక్ష మ్మది దహన మౌచు
నామూలాగ్రమ్ముగాఁగ ననుశోషమ్మో రీతిగ
నాలోపల నిబిడ మౌచుఁ గ్రాలు పాప మణువణువును
నశియించుత: సర్వస్వము నామరూపములు లేకను ॥

4447

†(39) వ్రతిశుకమ్మె వ్రతిశుకమును బ్రిశ్శాశన మొనరుచుగతి
నాలోపల నిబిడ మైన మాలిన్యాఽఘమ్ము తానె
పాప మ్మది నశియింపఁగఁ బ్రిశ్శాశన మ్మొనరించును ॥

4448

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంతాగ్రనువాదము.

†(40) ఆగ్నులు మమ్ముల సృష్టిని నలరించును నే విధిమై
సచ్చక్షులు నా విధిమై సకలము చిన్మయము చేయు
బ్రహ్మ మొదలు వర్మవఱకు వరలు సంతరమ్ములతో
దరియింతురుగాక! సురలు తనర సర్వశక్తితతుల ॥

4449

†(41) అఖిల లోక గోళతతుల నదిగినమూహము లెల్లను
స్థితిశక్తుల స్తోమమ్ములఁ జెల్వొందఁగఁ జేయుఁగాక!
సృష్టి స్థితి వ్యతిరిక్త విశేష దుశ్శక్తితతుల
బ్రహ్మదేవుల నెల్లర వధియింపుమ! మహాదేవి! ॥

4450

†(42) రొదగి మైన నీ ముఖమ్ము రాజిల్లఁగఁ గుబేరా!
ఆనంద మ్మావహిలఁగ నలర నంది శక్తులమై
నా జ్వరగతుల నెల్ల నశియింపఁగఁ జేయుమా!
జ్వరమృత్యు మోరమైన భయమును బోఁగొట్టు! దేవి! ॥

4451

†(43,44) నా ప్రద్యౌరమ్మునందునుండి నా గృహమ్మునందునుండి
నా నివేశనమ్మునందునుండి నా కేశమ్ముల నఖములనుండి
నా నేత్రాంజనమందునుండి నా దంతధావనముననుండి
దొలఁగిపోమ్ము! శుభ్ర మగుము! దుష్టత్వ మెల్లఁ బోవఁ
దండిగి గృహమ్మునందునుండి తరలిపోవు కుతనయగాఁ
నీ కశ్మలముల మూర్త మ్మొంటేని నశింపంగ
వీటి వంశపదమ్ము నెల్ల విద్యస్త మ్మొనరింపుమ! ॥

4452

†(45) దుశ్చరితల కుసంపదల దుష్టత్వమ్మును ననలము
రూపుమాపు రీతిగా నన్యతముల నాడు జనుల
పాపమ్ములు బోవుఁగాక! వపువులందు వెలుఁగొందెడి
జాతవేదాఽర్చస్సులు మా సకలాఘతరుతతులను
శుష్కమ్ముగఁ జేసి సర్వ శుచిగాఁగ దహించుఁగాక! ॥

4453

†(46,47, 48) కృష్ణవర్ణ! మహద్భూపా! బృహత్కర్ణీ! మహాభయ!
దేవిదేవి! మహాదేవీ! తెగటార్చుము! నా శత్రుల
విదూమాగ్ని సమప్రభ! విరాజిలెడి మహాకృత్యా! ॥
“ఐచ్ఛ” “ఘచ్ఛ”లను శత్రుతతులఁ గాగిలు నీ త్రిహలానఁ
బొడిచిచంపి శోణితమున్ బూర్ణమ్ముగఁ ద్రావుమా!
దుర్మదాశి అశ్మనాశకర్మల నొనరించి ఋజాగ్ని
తంతువులను బంధించుచుఁ దనువులు శోషిల్లంగా
వైవస్వత సదనమునకుఁ బంపించుమ! దుష్కర్మల ॥

4454

†తచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, దాక్షర్ వద్గమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము.

అనువాకః—11; సూక్తమ్—131†

ఋషిః—ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీ

దేవతా—భావవృత్తమ్

చందః—త్రిష్టుప్

(1) నాసదాసీన్నో సదాసీత్ తదాసిం నాసీదగ్రజో నో వోమా పరో యత్ ।

కిమావరీవః కుహ కస్య శర్మన్నమ్భుః కిమాసీద్గహనం గభీరమ్ ॥

1526

(2) న మృత్యురాసీదమృతం న తర్హి న రాత్యాః అహ్నా ఆసీత్ ప్రకేతః ।

ఆసీదవాతం స్వధయా తదేకం తస్మాద్దాస్యన్న పరః కిం చనాస ॥

1527

(3) తమః ఆసీత్ తమసా గూహమగ్రే అప్రకేతం సలిలం సర్వమా ఇదమ్ ।

తుద్యోనాభ్యపిహితం యదాసీత్ తపసస్తన్మహినాజాయతైకమ్ ॥

1528

(4) కామస్తదగ్రే సమవర్తతాధి మసో రేతః ప్రథమం యదాసీత్ ।

సతో బన్ధుమసతి నిరవిన్దన్ హృది ప్రతిష్ఠా కవయా మనీషా ॥

1529

(5) తిరశ్చీనో వితతో రశ్మిరేషామధః స్విదాసీదుపరి స్విదాసీత్ ।

రేతోధో ఆసన్ మహిమాన ఆసన్ త్వదా అవస్తాత్ ప్రయతిః పరస్తాత్ ॥

1530

†ఇది “నాసదీయ”సూక్తము. ముదిగ్రత ఋగ్వేద ప్రతులలోను శ్రీనేమానివారి “శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” వ్యాకృతి 14వ సంపుటములోను (157వపుట.) నీ సూక్తము 124వ సూక్తముగా గలదు. 128వ సూక్తము తరువాత ప్రాచీన లాశపత్ర గ్రంథములనుండి సేకరించిన రెండు “ఖిల”సూక్తము లధికముగా నీ గ్రంథమునఁ జేర్చినందువల్ల నీ “నాసదీయ” సూక్త సంఖ్య 131గా మారినది. వ.గో.కృ.

1. రాత్యాః అహ్నా అప్రకేతః, 2. తమః ఆసీత్, 3. గూహమగ్రే, 4. సర్వమా ఇదమ్,

5. కామస్త దగ్రే, 6. ధా అసన్మహినా అసన్ త్వదా అవస్తాత్. (వ్యా.ప్ర.)

(6) కో¹ అద్ధా వేద క ఇహ పృ² వోచత్ కుత³ అజాతా కుత ఇయం విస్ఫుష్టిః ।

అర్వాగ్దేహో⁴ అస్య విసర్జనేనాఽథా కో వేద యత⁵ అబభూవ ॥

1531

(7) ఇయం విస్ఫుష్టిర్యత⁶ అబభూవ యది వా దదే యది వా న ।

యో⁷ అస్మాద్భృక్షః పరమే వ్యోమన్ తో⁸ అంగ వేద యది వా న వేద ॥

1532

అనువాకము—11 ; సూక్తము—131†

ఋషి—పరమేష్ఠి యగు ప్రజాపతి†

దేవత—పరమాత్మ లేక భావవృత్తము లేక సృష్టి†

(1)*గద్యము ॥

ప్రళయదశయందు ఆగతుర కేది కారణమో: యది యనత్తు కాదు. అత్మ వలె సత్యముచే నిర్వాచ్యము కాదు. పృథివ్యంతములు గల పాతాళాదులు వ్యోమమునకు, బరిదేశమున ఉన్న ద్యులోకప్రభృతి సత్యలోకాంతములు లేకుండెను. ఆ సరకముకూడ లేకుండెను. భోగ్యప్రపంచము వలె భోక్తృప్రపంచముకూడ లేకుండెను. దుష్ప్రవేశము¹ సత్యగాథము నగు సంప్రస్థునయితము లేదు ॥

4455

1. కో¹ అద్ధా వేదక² ఇహ, 2. కుత² అజాతా కుత³ ఇయం, 3. దేవా³ అస్య, 4. యత⁴ అ, 5. యత⁵ అ, 6. విస్ఫుష్టిర్యత⁶ అ, 7. యో⁷ అస్మా, 8. తో⁸ అంగ. (వ్యా.ప్ర.)

6. విస్ఫుష్టిర్యత⁶ అ, 7. యో⁷ అస్మా, 8. తో⁸ అంగ. (వ్యా.ప్ర.)

† ఈ సూక్తమును నాసదీయ సూక్త మనెదరు. దీనికి బరమాత్మ దేవత. ఋషి ప్రజాపతి. అతిప్రాచీనకాలమునుండి యీ దేశమున జ్ఞానము పొందుకొని యిప్పటికి గృహకృమముగ నుపనిషత్తులలోని విచారముల మూలమున వృద్ధి చెందె ననుమాట అందరకుఁ దెలియును. బ్రహ్మవిద్యకు మూలభూతము లగు వానిలో నీ సూక్త మతిప్రధాన మైనది. సృష్టికి నగమ్య మగు మూలతత్వ మేది? దానియందుండి యీ వివిధ మగు దృశ్యసృష్టి యెట్లు కలిగి యుండును? అను విషయము నిరూపింపఁబడినట్లు ఏ మూలగ్రంథమందునను నిరూపింపఁబడలేదు. ఇంత యధ్యాత్మ విచారముతో నిండియున్నదియు సతిప్రాచీనమైనదియు గ్రంథ మెచ్చటను లేదు. కావున సనేకు లగు పాశ్చాత్యులు సయితము ధార్మిక మగు నితిహాసదృష్టితో, గూడ తమతమ భాషలలోనికి భాషాంతరీకరించుకొనియున్నారు. ఇది తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమునందు (2-8-9) చెప్పఁబడినది. మహాభాగవతమునందు భాగవత ధర్మములందును జెప్పఁ బడినది. (నే.వేం.న.శా.)

† వ్యాసప్రతి 14వ సంపుటము 157వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “ప్రజాపతి”గాను, దేవత “పరమాత్మ”గాను వ్యాసీ, 151b సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో “ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి” ఋషిగాను, “సృష్టి”దేవత గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

*రచయిత:—కావ్యతిర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

8. దుష్ప్రవేశము. (వ్యా.ప్ర.పా.)

(2)*గద్యము ||

ఆ ప్రతిహార సమయమందు మృత్యువు లేదు. అమరణము లేదు. దివా రాత్రముల ప్రజ్ఞానము లేదు. సూర్యచంద్రులు లేకుండిరి. కానఁ దదాత్మకము లగు మానర్తు సంవత్సర ప్రభృతులు లేవు. సరిల వేదాంతప్రసిద్ధ మగు బ్రహ్మత్వముండెను. అది యప్రాణము. అమనస్కము. శుద్ధము. మాయచే నా బ్రహ్మ యవిభాగావన్న మయ్యెను. పూర్వోక్త మగు మాయాసహిత బ్రహ్మమునుండి భూతభౌతికాత్మిక మగు జగత్తు కలుగకుండెను. సృష్టికి ఊర్ధ్వమందు వర్తమాన మగు జగత్తు ఆపుడు లేదు ||

4456

(3)*గద్యము ||

సృష్టికిఁ బూర్వమందు (ప్రళయదశయందు) భూతభౌతిక మగు సర్వజగత్తు మాయాపరసంజ్ఞగల భావరూపాఽజ్ఞాన మనెడు తమస్సుచే నాచ్ఛాదిత మైనది. నామరూపములచే నా తమస్సుయొక్క ఆవిర్భవన మేది గలదో? యదియే జగజ్జన్మము. అది మప్రజ్ఞా మహానమైనది.¹ ఈ దృశ్యమాన మగు సర్వజగత్తు కారణముతో సంగత మైనది. అనఁగా అవిభాగావన్నము) అది నదనద్ విలక్షణ మగు తుచ్ఛ కల్పచే నాచ్ఛాదిత మయ్యెను. అది యేకమై కారణ మగు తమస్సుచే సవిభాగతను బొందినను దత్కార్యజాతమగు తమోమాహాత్మ్యమువలనఁ బుట్టెను ||

4457

(జగత్తుయొక్క పునరుత్పత్తికిఁ గారణమును తెప్పరున్నాడు.)

(4)*గద్యము ||

ఈ వికారసృష్టికిఁ బ్రాగవస్థయందుఁ బరమేశ్వరుని మనస్సునందు సిన్సృక్ష కలిగెను. అంతఃకరణ సంబంధ మగు వాసనా జలముచే మాయయందు విలీన మగు నంతఃకరణమందు సమవేత మగు రేతస్సు భావప్రపంచమునకు బీజభూత మైనది. అతీతకల్పమందుఁ బ్రాణీకృతపుణాత్మకకర్మ యే కారణమువల్ల సృష్టినమయమందుండెనో? ఆ కారణమువల్లఁ బరమేశ్వరుని మనస్సులో సిన్సృక్ష కలిగెను. పిమ్మట సత్యముచే నిపు డనుభూయమాన మగు సర్వజగత్తునకు హేతుభూత మగు కర్మసమూహమును యోగులు చిత్తమందు నిరుద్ధమగు బుద్ధిచే విచారించి తెలిసికొనిరి ||

4458

(5)*గద్యము ||

సూర్యరశ్మి యుదయానంతరము నిమేషమాత్రమున నొక్కమారు జగత్తంతట వ్యాపించు నట్లు కార్యవర్గము మొదటఁ దిర్యగవస్థితమై మధ్యమం దయ్యెనా? ఆధస్థలమం దయ్యెనా? ఊర్ధ్వమం దయ్యెనా? ఈ సృష్టికార్యముల మధ్యఁ గొన్ని భావములు బీజభూతకర్మకుఁ గర్మలు భోక్తలు నగు జీవము లయ్యెను. ఇట్లు మాయాసహితుఁడగు పరమేశ్వరుఁడు సర్వజగత్తు సృజించి స్వయముగ నందుఁ బ్రవేశించి భోక్తృభోగ్యాదిరూపములచే విభాగమును జేసెను. భోక్తృభోగ్యమధ్యమందు భోగ్యప్రపంచము నికృష్ట మయ్యెను. భోక్త యుత్కృష్టఁ డయ్యెను ||

4459

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. శ్లో॥ ఆసీ దిదం తమోభూత మప్రజ్ఞాత మలక్షణమ్ ।

అవగతర్క్య మనిర్దేశం ప్రసుప్త మివ సర్వతః ॥ (మనువు)

(6)*గద్యము ||

ఏ పురుషుడు పరమార్థముగాఁ దెలిసికొనఁగలఁడు? ఏ పురుషుఁ డీ లోకమునందుఁ జెప్పఁగలఁడు? భూతభౌతిక భోక్తృభోగ్యాదిరూపముచే బహుప్రకారయగు సృష్టి యే యుపాదానకారణమునుండి యే నిమిత్తకారణమునుండి పొందియర్పించెనో? ఆ రెండింటిని బాగుగఁ జెప్పుటకు నెవఁడు శక్తుఁ డగును? దేవతలుకూడ భూతసృష్టికిఁ దర్వాతనే పుట్టిరిగదా! ఆట్టివారు దాని నెట్లు తెరుంగఁగల్గుదురు? దేవతలే యెరుంగనియప్పుడు తద్వ్యతిరీక్తుఁ డగు నెవఁడు జగదుత్పత్తికారణమును దెలిసికొనఁగలఁడు? ||

4460

(7)*గద్యము ||

ఉపాదానకారణ మగు నే పరమాత్మవలన గిరి నదీ సముద్రాదిరూపములచే విచిత్రమైన యీ సృష్టి పుట్టునో! యా పరమాత్మమే దానిని ధరించును. ఆన్యులు ధరింపలేరు. భూత భౌతిక కాత్మిక మగు జగత్తున కెవఁ డిశ్వరుఁడో! యెవఁడు సత్యభూత మగు స్వప్రకాశమందుఁ బ్రతిష్ఠితుఁ డయ్యెనో! యట్టి వ్రసిద్ధుఁడు సృష్టిని దెలిసికొనును. సర్వజ్ఞుడైన యీశ్వరుఁడే గురైరుంగుచున్నాఁడు! ||

4461

సూక్తము—131

ఋషి—పరమేష్ఠి యగు ప్రజాపతి

దేవత—పరమాత్మ లేక భావవృత్తము లేక సృష్టి

అర్చాంతరము—1

†(1) వ్యష్టి సమిష్టి రూపమైన సృష్టి జరుగుటకుఁ బూర్వము

లేదు పృథ్వీ జలము లేదు లే వనలానిలమ్ములు

లేదు గగనతల మొల్ల లేవు రజస్తమోగుణాలు

నదసత్తులు లేవు జగద్యైక్యావ్యక్త స్థితులు లేవు

ఇహము లేదు పరము లేదు ఏ లోకలోకాంతరమును లేదు

సృష్టి స్థితిలయగతు లవి చెలఁగు నావృత్త మౌచు

నే శక్తిని వర్తిల్లును? ఏ శక్తిని సృష్టి జరుగు?

సుఖము కష్ట మెట్లు కలుగు? శోకానందము లెట్లు కలుగు?

కుహనమైన యీ సృష్టిని గూడశక్తు లెట్లు నిలుచు?

నవినాభావమ్ములైన అనుబంధపు బంధాలను

సంతర్గత రూపాలను సతిలోకపు వర్తనలను

నాకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును

మృత్తు నలరు నద్భుతముగ మిశ్రిత మై ఆశ్రిత మై

గహన మౌచు గభీర మౌచుఁ గ్రాలు సృష్టికారణమ్ము ||

4462

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) మృత్యువు లే దమృతము లేదు వేల లెనయు కాలమ్ము లేదు
 రాత్రి లేదు పగలు లేదు రవిచంద్రులు గగిహముఖ
 లెనయ లేవు వెలుగు చీక ధైవియు లేవు విశ్వసృష్టి
 సర్వమ్మున స్ఫూర్తి మీఱ సకలాంతర్యామిగాఁగ
 విశ్వరూపమై వరలెడి విశ్వేశ్వర రూపశక్తి
 భిన్నమైన దెదియు లేదు వెలుగు సహసశక్తి లేదు
 ఏ రూపముగా నైనను నే మాత్రము దాని మించు
 శక్తివేరె యెదియు లేదు సర్వసృష్టిలోనఁ జూడ
 సృష్టి మూల కారణమై చెల్వొందెడు నా శక్త్యవస్థ
 అలరారును నదృశ్యమై అసాధారణంపు గతుల ॥

4463

†(3) తమమువల్లఁ దమవ్యాప్తు లమితముగాఁ దనరు సృష్టి
 విశ్వాఽఽవిర్భావమునకు వెలయు తొలి రూపుగాఁగ
 సలిలరూప మౌచు సృష్టి సర్వస్వము వరలుచుండు
 నాకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు మృతతులును
 నంతర్గతి నలరంగా నలలలోన సలిలమ్ముల
 నఖిల లోక గోళ సృష్టి ఆవిష్కృత మౌను గగిమత
 జలము కృశత్వమ్ము నొంద సకల భూతాంతర్గతి
 వ్యావకరూపానఁ బ్రకృతి వ్యాప్తిత్వము నొంది సృష్టి
 అద్వితీయమై వరలెడి ఆ పర మేశ్వర తవశక్తి
 కారణముగఁ బ్రకటితమౌ కార్యరూపోత్పన్నత ॥

4464

†(4) విశ్వరూప మౌచు సృష్టి వివిధ కామ రూపములను
 మృత్యుతత్త్వ మొప్పురఁగ సత్యమైన దేవదేవు
 మనశ్శక్తి రేతస్సై మహిమాన్విత శక్తిగాఁగఁ
 దొట్టదొలుత సృష్టి సర్వ ముద్భూతమై నిలుచును
 గాగ్రింతదర్శిత్య మలరి క్రాలు విశ్వసృష్టిలోనఁ
 గారణతత్త్వానఁ బ్రకృతి గభీరమైన కేంద్రమ్మున
 వరలెడి ఆ భగవంతుని పరాజ్ఞాన తత్త్వమ్మునఁ
 బేరితమై వ్యతాఽవ్యక్తమౌ విపుల బంధములఁ దనరుచుఁ
 గార్య కారణములఁ బ్రకృతి గ్రాలుచుండు నిత్యమ్మును
 నవ్యక్తమై తనరెడి అపురూపపుఁ గారణగతి ॥

4465

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) ఉపర్యదోగతులతోడ నుజ్జ్వలముగ నఖిలదిశల
 సత్యగతుల నిత్యరతుల జ్వలియించెడి కాంతిశక్తి
 విశ్వ సృష్టి సర్వమును వెలుగు నుద్ఘాత మౌచు
 స్థితిగతులను వర్తిల్లును జీవదీప్తశక్తులలర
 సకలకర్మ ధారకమై ప్రకటితమౌ బద్ధజీవ
 గతులు మీఱ ముక్తజీవ రతులు తనర దృశ్యగతుల
 నదోగతులఁ బ్రకృతి తనర నలరు నుపరిగతులు మీఱఁ
 బరమేశుని ప్రయత్నము ప్రవర్తితమై నిలుచును ॥

4466

†(6) సృష్టిచేయు దేవదేవుఁ డెరుఁగు నెల్ల రహస్యములు
 సృష్టిచిత్త మౌచు నిలిచి చెలఁగు నా పరమేశుఁడు
 విశేషమైన వివిధరూపు లశేషముగ వర్తిలెడి
 సృష్టి యెట్లు రూపొందెను? స్థితిరతు లెట్లలరారెను?
 దైవీయమ్మౌ శక్తులఁ దనరు నెట్లు వివిధగతులఁ?
 ద్యుక్త మౌచు విశ్వసృష్టి ముక్త మౌచు నెట్లు వరలు?
 సృష్టి స్థితి లయ క్రియల ఋతవిజ్ఞాన మ్మేరికతనఁ
 దనరారును? ఆ దేవుని తత్వశక్తి సృష్టిమూలకమౌ ॥

4467

†(7) ఈ విశేషమైన సృష్టి యే విధిమై నవతరించు
 నీ సృష్టిని నే శక్తి యెసఁగ ధారణ మొనర్చు
 నే విధిమై నీ విశ్వ మెల్ల వరలు సృష్టిలోన
 నకారణముగ నధారణతను నఖిలాద్యక్షుం డౌచును
 నలరు నా పరమేశుని ఆకాశాంగపు శక్తుల
 ననిలగతుల ననలగతుల నలరారెడి సలిలగతుల
 మృద్గతులను విజ్ఞానము మూర్తమ్మౌ శక్తి నెల్ల
 నెరుఁగు నా విశ్వేశుఁడే సృష్టి స్థితి లయగతులను
 నిర్వర్తింపఁగఁజేయఁగఁ బరఁగును సర్వాధిపత్య
 మహారూప శక్తి సృష్టి మహిమాన్విత మై వరలఁగ ॥

4468

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—131

ఋషి—పరమేష్ఠి యగు ప్రజాపతి
దేవత—పరమాత్మ లేక భావవృత్తము లేక సృష్టి

అర్థాంతరము—2

†(1) వ్యష్టినమిష్టగతు లొప్పెడి సృష్టిరూపు దిద్దుకొనెడి
కాలమునకుఁ బూర్వమునఁ గొలెను సత్పదార్థము
అసత్పదార్థ మనలె లేక ఆవరించె నా తదుపరి
ఆకనమ్ము ననిలమ్మును ననల నలిల రూపమ్ముల
మృద్రావమ్ములతోడను మిళిత మై సర్వమున
నత్యంతము గహనమై అపురూపపు గంభీరత
నీ సృష్టి విరాజితెను నే పరాత్పర శక్తిమెయిని
ఆ శక్తియే సృష్ట్యాదిగ నలరు సత్పదార్థమూల మై ॥

4469

†(2) అమృతత్వమునకు నమరదు మృత్యువు
ప్రకృతికిఁ గాలము రాత్రింబవళ్ళు లేవు
సమయ వ్యవహారము సకలరూపమై సర్వాన
జ్ఞాపకచిహ్న మై జగతి జ్ఞానరూప మౌచు
వ్యవహారితము కా దస్థిరమౌ సృష్టిని
బ్రకృతియుక్తమై తనరెడి ఏకృతిరహిత రూపమ్మున
నేకైకబ్రహ్మ మ్మది యెసఁగును గంపమాన
రాహిత్యమున స్ఫూర్తితోడ రాజిల్లును నిత్యమ్మును
స్వధరో నేకైక మై నదా పరశక్తిగాఁగ
వర్దిలైడి దివ్యశక్తి వర్తమానగతుల సృష్టి
వర్దిల్లఁగఁజేయు జగతిఁ గర్తగాఁగ భిన్నగతుల
సమానతాధిక్యతలను సరితూఁగఁగఁబోదెదియును ॥

4470

†(3) తమ మాయెను సర్వసృష్టి తనరారెను దమములోనె
సకలాంతరిక్షమ్మును సర్వప్రకృతిరూపము
అనిలానల సలిలమ్ముల నలరు పృథ్విరతులతోడ
సఖిలసృష్టె వర్దిల్లుచు నమరు భూతభావిగతుల
వర్తమాన స్థితి రతులను బ్రవర్తిల్ల సకలమ్మును
బ్రకృతియే మాత యౌచు వర్దిల్లును సృష్టిగతులఁ

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాచ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

దపశ్శక్తి మహిత మై తనరారఁగ నిత్యమ్మును
 నేకమై విశ్వప్రకృతి ఆకృతి మై నవతరించె
 వ్యాపకప్రదాన మైన ప్రకృతితత్త్వ కారణాల
 వ్యాప్తిత్వము వరలుచుండుఁ బరమేశ్వర నిమిత్తతలఁ
 గార్యరూప ప్రకటిత మై కాలు నద్వితీయమ్ముగ
 నా దివ్యదేవుశక్తి అపురూప మై వరలును ॥†

4471

†(4) కామరూప మలరారఁగఁ గాల్గు సృష్టిసర్వస్వము
 అధిమానన శక్తితోడ నతిలోక సమవర్త మౌను
 దొలి రేతస్సుల సృష్టిని నలివిమాలినట్టి శక్తి
 దైవీయమ్మో శక్తులు తనరారఁగ సచ్చక్షుల
 ఆసద్గతులు లోకకమౌ నఖిలమ్మున వర్తిలును
 గ్రాంతదర్శనముల వరలు కారణతత్త్వాల ప్రకృతి
 కేంద్ర విద్యమానమైన యింద్రరూప వైష్ణవీయ
 భగవత్సజ్జ్ఞానశక్తి వర్తిల్లఁగఁ జేరిత మై
 వ్యక్తబంధనాలఁ దనరు అఖిలకార్యప్రపంచమ్ము
 కార్యకారణానుగతులఁ గాల్గు నవ్యక్తకారణానఁ
 బాప్తరూపమై విశ్వము వరలు మహితమై నిత్యము
 విశ్వమ్మున విచిత్రంపు విశ్వరూపగతులు తోప ॥

4472

†(5) సృష్టిరశ్మి శక్తులలోఁ జెలఁగుఁ బ్రకృతి సర్వస్వము
 చైతన్యపుఁ బ్రాణగతుల శక్తితత్త్వ మొప్పారఁగఁ
 జరరూపమ్మో ప్రకృతి సర్వకాల గతులమెయిని
 గార్యకర్మ లలరారఁగఁ గామ్యకర్మలను బొందఁగఁ
 గర్మదారణముల సృష్టి కర్మఫలము లందుచుండి
 బద్ధ జీవగతులమెయిని వరలుచుండుఁ బ్రకృతి యెల్లఁ
 బ్రకృతివర మ్మౌచు నిల్చి ప్రకృత్యతీతమ్ముగాఁగ
 నతిలోకపు శక్తులతో నసాధారణంపుగతుల
 వర్తిల్లును బరమేశుని వర్తమాన నిత్యశక్తి
 మహిమాన్వితగతులమెయిని మలఁగ విశ్వసృష్టి యెల్ల ॥

4473

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(6) బ్రహ్మ యోను సీ సృష్టియే పంచభూతములును నొను
 రవిచంద్రులు గ్రహములు లవకాశము నొందు- నలరు
 నఖిల లోక గోళా లవి అంతరిక్షముతోడ
 ననంతగతుల బ్రహ్మ మోచు నాత్మ యోను జ్ఞాన మోను
 నా విష్ణువే నలువగాఁగ నలరుఁ గాలరూప మై
 నవ్యయ గతు లొప్పారఁగ సతిశుక్తత తనరంగా
 యమనియమపుఁ గాలగతుల నమరఁ గ్రమశిక్షణును
 జలనగతుల సంచరించి సదా వర్తిల్లు సృష్టి ॥

4474

†(7) దరణధారణంపు గతుల సదారణంపు రతుల
 సృష్టివిశ్వ సర్వస్వము చెలువొందఁగఁ జలనగతులఁ
 గాలగతుల సృష్టిస్థితి వేల తేనయ లయగతులను
 నాకాశమె అంగముగా నలరారఁగ విశ్వ మ్ముది
 విజ్ఞానపు రూప మై వెలుఁగు దైవ విజ్ఞతగతి
 నధ్యక్షుండై సృష్టిని నలరఁగఁ బూర్ణముగాఁగ
 నెఱుఁగు నా దేవ దేవుఁ డఖిలాంతర్యామిగాఁగ
 నన్యుఁ డెఱుఁగలేడు సృష్టి నా పూర్ణముగఁ బ్రకృతిని ॥

4475

సూక్తమ్—132

ఋషిః—యజ్ఞః ప్రాజాపత్యః
 దేవతా—భావవృత్తమ్
 చందః—శిష్టుః; 1-జగతి

(1) యో యజ్ఞో విశ్వతస్తస్తభిస్తత ఏకశతం దేవకర్మేభిరాయతః ।

ఇమే వయన్తి పితరో య ఆయయుః పృ వయాప వయేత్యానతే తతే ॥

1538

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. స్తతః ఏక, 2. య ఆయయుః. (ప్రా.ప్ర.)

(2) పుమాగ్ం¹ ఏనం తనుత ఉత్ కృణత్రి పుమాన్ వి తత్నే² అధి నాకే ఆస్మిన్ ।

కమే మయుభా³ ఉవ సేదురూ నదః సామాని చక్రుస్తసరాణ్యోరవే ॥

1534

(3) కాసీత్ ప్రమా ప్రతిమా కిం నిదానమాజ్యం కిమాసీత్ పరిధిః క⁴ ఆసీత్ ।

ఛక్రః కిమాసీత్⁵ ప్రక్షగం కిముక్తం యదేవా దేవమయజన్త విశ్వే ॥

1535

(4) అగ్నేర్ధాయత్యభవత్ నయగ్నోష్టిహయా నవితా సం బభూవ ।

అనుష్టుభా సోమ⁶ ఉత్తై ర్మహస్మాన్ బృహస్పతేర్బృహతీ వాచమావత్ ॥

1536

(5) విరాజ్యితా⁷ చురుయోరభిశ్శిరిస్త్యన్య త్రిష్టువిహ భాగో⁸ అహ్నేః ।

విశ్వాన్ దేవాంజగత్యా వివేశ తేన చాక్లవ్యో⁹ ఋషయో మనుష్యాః ॥

1537

(6) చాక్లవ్యే¹⁰ తేన¹¹ ఋషయో మనుష్యా యజ్ఞే జాతే పితరో నః పురాణే ।

చక్మన్ మన్యే మనసా చక్షసా తాన్ య¹² ఇమం యజ్ఞమయజన్త పూర్వే ॥

1538

(7) సహస్రైమాః సహస్రస్స¹³ ఆవృతః సహస్రమా¹⁴ ఋషయః సప్త దైవ్యాః ।

పూర్వేషాం వన్దామనుదృశ్య ధీరా¹⁵ అన్వాతేభిరే రభ్యో¹⁶ న రశ్మిన్ ॥

1539

1. పుమాగ్ం=ఏనంతనుతఉత్, 2. తత్నే=అధినాకే, 3. మయుభా=ఉవ, 4. క=ఆసీత్, 5. ప్రక్షగం,

6. సోమఉత్తై, 7. భాగో=అహ్నేః, 8. క్లవ్య=ఋషయో, 9. తేన=ఋషయో, 10. య=ఇమం,

11. చక్మన్=ఆవృతః, 12. మా=ఋషయః, 13. ధీరా=అన్వా. (వృ.వృ.)

సూక్తము—132

ఋషి—ప్రజాపతి పుత్రుడు యజ్ఞాఖ్యుడు†

దేవత—ప్రజాపతి-సృష్టి†

(1)•గద్యము ॥

వియదాదిభూతములచే సగ్గాతమగు నే యజ్ఞము సర్వతోవ్యాప్త మైనదో; యది బ్రహ్మయొక్క శతవత్సరపర్యంతము† దీర్ఘభూత మైనది. (ఆంతకాలముండునది) పాలకులు ప్రజాపతికిఁ బ్రాణ భూతులు నగు నే దేవతల సృష్టవ్య మగు జగత్తును స్వ యవనముచే వ్యాపించిరో; యా దేవతలు విస్తృత మగు సత్యలోకమందుఁ బ్రాణరూపమునఁ బ్రజాపతిని నేవించుచున్నారు ॥

4476

†వారాహపురి 14వ సంపుటము 163వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “యజ్ఞాఖ్యుడు”గాను, దేవత “ప్రజాపతి”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి “ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి” గాను, దేవత “సృష్టి” గాను, శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. బ్రహ్మయొక్క శతసంవత్సరములు—మొదట బ్రహ్మదినము నిరూపింపవలయును. ప్రపంచ మంతయు బ్రహ్మ దినమందుఁ గార్యరూపముగానుండి బ్రహ్మరాత్రియందుఁ గారణరూపమందు విలీన మగుచుండును. ఆధర్వవేద ప్రమాణము ననుసరించినచో బ్రహ్మదినమునకు 432,00,00,000 సంవత్సరములు కలవు. ఇట్లుండ మనువు

శ్లో॥ దై వికానాం యుగానాంతు సహస్రప్రవఃసంఖ్యయా ।

బ్రాహ్మ మేకమహర్జ్జేయం తావతీ రాత్రిరేవ హి ॥ (1-72)

కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగములు నాల్గును జేర్చినకాలము చతుర్యుగ మనియు దివ్యయుగ మనియుఁ బిలువం బడుచున్నది. అట్టి దివ్యయుగము లనం బరగు చతుర్యుగములు 1000 కలిసినచో బ్రహ్మదిన మగు నని మనువు నిర్ణయించినాడు. చతుర్యుగమునకు 12,000 దివ్యవర్షములు. దివ్యవర్షమునకు 360 రాత్రిక సంవత్సరములు.

	దివ్యవర్షములు	రాత్రికవర్షములు
కృతయుగమునకు	4800×360	17,28,000
త్రేతా ,,	3600×360	12,96,000
ద్వాపర ,,	2400×360	8,64,000
కలి ,,	1200×360	4,32,000
	<hr/> 12,000	<hr/> 43,20,000

కావునఁ జతుర్యుగము (దివ్యయుగము) 43,20,000 సంవత్సరము లగుటంజేసి 1000 దివ్యయుగములకు 4,32,00,00,000 సంవత్సరములు చేరి బ్రహ్మదిన మగుచున్నది. ఇట్టి దినములతోఁ గలిసిన సూర్య సంవత్సరములు బ్రహ్మయొక్క శతసంవత్సరములు. ఈ కొట్ట లెక్కకు నాంగ్లేయు లత్యాశ్చర్య పడుచుండిరి. అట్లుగుటకు వారి 6000 సంవత్సరముల నాటి సృష్టియే కారణము.

కావ్యతీర్థ, నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

(2)*గద్యము ||

అదిపురుషుఁ డగు ప్రజాపతి యా యజ్ఞమును సృజించెను. ఆ పురుషుఁడే సృష్ట మగు నా యజ్ఞమును ద్వేషించుచున్నాఁడు. ఆ పురుషుఁడే యచ్చట విస్తరింపఁజేయుచున్నాఁడు. రశ్మిభూతలు ప్రజాపతియొక్క ప్రాణాత్మికలునగు దేవతలు దేవయజ్ఞనమందుండిరి. అటులు వారు కూర్చుండి యజ్ఞాఖ్యవస్త్రమును నేయుటకుఁ దిరగ్గిన సూత్రములను జేసిరి ||

4477

(విశ్వసర్వనోపాయత్వముచేఁబ్రజాపతివల్లసృష్ట మగుయజ్ఞమునందు దేవతలు విశ్వసర్వనముకొఱకు యజ్ఞ మొనర్చిరి. ఆ సమయమున జగదుత్పత్తికి జగ వంతః పాతము లగు యాగోపకరణభూతము లగు పదార్థములేవియయ్యెను? అనునది యీ క్రింది ఋక్కువలనఁ బ్రశ్నింపఁబడుచున్నది.)

(3)*గద్యము ||

ఏపుడు దేవతలు ప్రజాపతినిగూర్చి యజ్ఞ మొనర్చిరో? యపుడు ఆ యజ్ఞముయొక్క యుత్పత్తి యెట్టిది? ఆ యజ్ఞమునకు దేవత యెవరై? దాని కాది కారణ మేది? ఆ యజ్ఞమునకు పుత్ర మేది? పలాశాది వృక్షజన్యము లగు పరిధు లేవి యయ్యెను? ఆ యజ్ఞమునకు గాయత్ర్యాది ఛంద స్సేది? అజ్య శస్త్రము లేవి యయ్యెను? ||

4478

(4)*గద్యము ||

యష్టవృప్రజాపతిముఖమువల్ల దేవతలమధ్య నగ్నియు ఛందస్సులలో నగ్నియు గాయత్రీయు నీ రెండును బుట్టెను. ఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో నదిత పుట్టెను. తేజస్వి యగు సోముఁడు అనుష్టుప్ ఛందస్సుతో నా ప్రజాపతివల్ల జనించెను. బృహస్పతియొక్క వాక్యము బృహతీ ఛందస్సువలన నుద్భవించెను. (బృహస్పతికూడఁ బ్రజాపతివల్లనే జననమందెను) ||

4479

(5)*గద్యము ||

విరాట్టుతో మిత్రావరుణులు ప్రజాపతివల్లఁ బుట్టిరి. ఈ యజ్ఞమందు సవనత్రయరూపభాగ మగు మాధ్యందిన మగు సంశము త్రిష్టుప్ ఛందస్సును నిందుగనకు నాశ్రయణీయమలై యున్నవి. ఆవ్రియు నిందుగఁడు ప్రజాపతివల్లఁ బుట్టుచున్నారు. సర్వదేవతలను జగతీఛందస్సు ప్రవేశించెను. (విశ్వే దేవతలు, జగతీఛందస్సును, బ్రహ్మవల్లఁ బుట్టుచున్నవి.) అట్టి యజ్ఞముచే ఋషులు మనుష్యులు సృజింపఁబడిరి ||

4480

(6)*గద్యము ||

చిరంతన మగు నా యజ్ఞము దేవతలచే జరిపింపఁబడఁగా నా యజ్ఞమువల్ల ఋషులు, మనుజులు, మా పూర్వపురుషులు, సృజింపఁబడిరి. ప్రజాపతికిఁ బ్రాణభూతు లగు నే దేవతలు యజ్ఞమును జేసిరో? యా దేవతలను బ్రాణాత్మ చే సర్వత్ర వర్తమానులను దర్శనహేతువగు మనస్సుచేఁ దెలిసికొనుచు వారిని స్తుతించుచున్నాను ||

4481

*రచయిత:—కావ్యలీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహ శాస్త్రి

(7)*గద్యము॥

తిగ్రవృత్తంచదశాదిస్తోమములచే వర్తమానులు గాయత్యాది చందస్సులతో సహవర్తమానులు నావర్తమానులు సహవ్రమం గలవారునగు మరీచ్యాది సప్తములు పూర్వపురుషులగు సంగిరః వ్రభృతుల యనుష్ఠానమార్గము క్రమముగాఁ దెలిసికొని క్రమముగా దీరులై అనుక్రమముగా యాగానుష్ఠానమందుఁ బ్రవృత్తు లయిరి. రథనేత లగు సూతు లశ్వని యోజనముకొఱకుఁ బ్రగ్రహములను ధరించి రథమును బ్రవర్తింపఁజేయునట్లు ఋషులుకూడ ననుష్ఠాన మార్గమును శ్మశ్రితివల్లఁ దెలిసికొనుచున్నారు ॥

4482

సూక్తము—132

ఋషి—ప్రజాపతి పుత్రుఁడు యజ్ఞాఘ్నిఁడు

దేవత—ప్రజాపతి-సృష్టి

అర్థాంతరము—1

†(1) సప్తాక్షకాశములు సప్తాక్షనిలాలు సప్తాక్షనలాలు
సప్తసనిలాలు సప్తపృథ్వీల జగతులవి వెలయంగ
ద్వాదశాదిత్యులును దశదిశలు తిగుణాలు
నేకాదశ బ్రహ్మ కళ లేకాదశ విష్ణు రూపు
లేకాదశ కురుక్షితులు నెనఁగు నష్టవసుసంపదలు
విశ్వసృష్టి శక్తు లెల్ల విమల శత్రైక సంఖ్యగాఁ ‡
దంతువులుగ వర్తిల్లును దనరఁగఁ ద్రికాలాల
దేవకర్మ తొచు సృష్టి దివ్యకర్త వర్తిల్లును
ఆధిపత్యశక్తులతో నియతగతుల నిల్చుచు నీ
వివిధగతుల లోకగోళవితతు లెల్ల సంచరించు
నాయతగతి నఖిలాండ పిండాండ బ్రహ్మాండాలు
ససన్మయము తొచు నతివేల రతులమై
సృష్టికర్తల విధులఁ జెల్వొందు నాయువుల
నఖిలమ్ము వర్తిల్లు నద్భుత గతుల మై ॥

4483

†(2) ఆనంతగతులమై నాకాశ కుహరాన
నీ విశ్వ లోకాలు నిఖిల గోళాదులున్
గాల పదార్థాలఁ గ్రాలుచున్ వేలలన్
సృష్టిపర మై వెలసి స్థితిగతుల వర్తిల్లి

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡శత్రైకసంఖ్య=101. (చూడు. పీఠిక)

వక్రికృతిరూప మ్మెల్ల వరలుఁ బురుషశక్తి
 నాక లోకావళుల నవ్విదివ్యత త్వము వరల
 సచ్చక్తిరూపంపు జ్వలిత వ్రజాచాలఁ
 గాలిబద్ధ మ్మౌచఁ గ్రాలు శబ్దాఽఽవళుల
 దేదీప్యమానమౌ దివ్య మయూఖాల
 రవిచంద్రిగ్రహముక్ష నవ నీత్య దీప్తులన్
 దగ్గినరేణువుల సృష్టి తనరారుచుండులేఁ
 సచ్చక్తి వ్రజావాస సర్వమున్ వర్తిల్ల
 సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ మై చోద్యమౌ శక్తులన్
 వ్యష్టి సమిప్తులౌ సృష్టి స్థితిలయగతుల
 నల్పాలృతల మై ననల్పగతులమెయి
 నిత్యము తనరారు సత్యయజ్ఞము కాఁగ ॥†

4484

†(3) సర్వశక్తి వదార్థాల చద్రశక్తిరూపమైన
 ప్రమయె యీ విశ్వసృష్టి వక్రితిమగ రూపొంది తిరుగు
 నే యజ్ఞ మైనఁగాని యే యాజ్ఞమైనఁగాని
 ఆకసమున వర్తిల్లును నద్భుతగతి వర్తిల్లఁగ
 నే కాలమ్మందైనను నే వర్తిస్థితిలోనైనను
 నాశనము కానిశక్తి నాటక మాడఁగ నిత్యము
 దివ్యదేవతాశి చేయు సవ్యనిత్య రూపమైన
 సృష్టియజ్ఞసర్వమునఁ జెన్నారును సత్యగతుల
 విశ్వరూపముగాఁగ వెలయఁ జక్రనేమి క్రమత
 జనిత మౌచఁ జలిత మౌచ సంవర్ధన మౌచఁ బెరిగి
 అభ్యుదయ మ్మొందుచుండి అఖిలమును లయ మ్మౌచ
 శబ్దశక్తు లెవియు లేక చందమును లేకుండఁగ
 నే సాధనమును లేక యిష్ట ధ్యేయ మెదియు లేక
 మృతము లేక వరిధి లేక గుండ మెదియు లేకుండఁగ ॥

4485

†(4) అగ్నిశక్తి గోళములు అఖిలములును ధారణమౌ
 ఉష్ణశక్తి తతులమెయిని నొనరు సంయోజనగతి
 ఆకర్షణ శక్తులతో నఖిలమును ధరింపంగ
 నాదిత్యుని మహారూపు లవతరించె నీ సృష్టిని

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

అ ఆదిత్యుల శక్తుల ననుసరించి అఖిలమ్మున
 సోమామృత శక్తు లెల్ల సౌఖ్యగౌండఁగ నవతరించె
 బృహస్పతియౌ బుద్ధిశక్తి విమల వచశక్తిపతిగ
 నలరించును శబ్దశక్తు లావహించ విశ్వమ్మున ॥†

4486

†(5) మిత్రవరుణశక్తులతో మించి వెలుఁగు విరాట్యక్తి
 ఐంద్రమైన శక్తులతో నాకాశము నహస్సులును
 ఉదయమ్మును మధ్యాహ్నము నొనర సాయంసంధ్యయై
 భూత బావి వర్తమాన జాత కాల రూపమైన
 త్రిష్టుప్పది వర్తిల్లును దివ్య విశ్వదేవతాశి
 సర్వజగత్సృష్టి జరిగె సకలఋషి మను శక్తుల
 నతివేల మ్రొ వరలెడి అతిలోకపు దైవశక్తి
 అఖిలసృష్టి తనరారుచు నద్భుతమౌ కాలగతుల ॥

4487

†(6) దృశ్యమాన సంశక్తు లదృశ్యమాన కాలగతులు
 నతిలోకపు దైవీయపు టజయ్యమౌ శక్తులతో
 బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాశి ప్రబలింపక పూర్వమై
 పితృభూత దైవశక్తి విలసిల్లెడి నపూర్వమై
 అభేద్యమై అసాధ్యమై అననురూప రతులమైన
 ఆమేయమౌ అక్షయమౌ ననాహతంపు దివ్యరూప
 మనశ్శక్తి వర్తిల్లఁగ మహిమాన్వితమౌ గతులను
 సృష్టియజ్ఞ మొనరించెను సృష్టసృష్టసృష్ట తొలుత ॥

4488

†(7) సర్వశక్తి సమన్వితము సకలానంద సహితమ్మును
 బ్రహ్మవిహితమై వరలుచు రాజిల్లెడి దేవతాశి
 సప్తాక్షకాశపు శక్తుల సప్తాక్షిల శక్తులతో
 సప్తాక్షనల శక్తులమై సప్త సలిల శక్తులతో
 సప్త మృచ్ఛకులమై సర్వానుగమాలమై
 సృష్టిగతుల స్థితిగతులను జీర్ణ శీర్ణ అయగతులను
 ఆకృతేమి కృమముగాఁగ సర్వసృష్టి వరలుచుండుఁ
 బుట్టుచుండుఁ బెరుగుచుండు గిట్టుచుండు నిత్యమ్మును
 జరిగినచే జరుగురీతి జరుగుచుండు సకలగతులఁ
 జర్మితచర్యణ మట్లుగ సర్వమ్మును సంచరించు
 నత్యల్పమైన రూపు సతిగిరియమైన రూపు
 హన్యశక్తి రశ్ములమై చోద్య మౌచు వరలు సృష్టి ॥

4489

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—132

ఋషి—వృజాపతి పుత్రుఁడు యజ్ఞాఖ్యుఁడు

దేవత—వృజాపతి-సృష్టి

అర్థాంతరము—2

†(1) దేవయజ్ఞ కర్మలతో, దేజురిలుచు నాయతమౌ

శతవత్సర కాలమితుల సర్వసృష్టి బ్రహ్మ వరలు

ఏకశతము నెల్ల సృష్టి యెసఁగఁగఁ గోట్లాదియైన*

పరిమితిగా వత్సరాలు వరలు సృష్టిస్థితి లయాలు

ననర్హార్థమై తనరెడి అభిలాండము పిండాండము

బ్రహ్మాండము నెల్ల సృష్టి పరఁగుఁ బునరుత్పత్తిగ

నవతరించి లయగతులను సంతరించుచుండు సదా!

సృష్టిరూపు స్థితిరూపును జెలఁగంగా లయరూపును

బరిమితమౌ కాలరూప బ్రహ్మాదినము లలరంగా

దినములు సంవత్సరాలు తనరును బ్రహ్మ యువుగా ॥

4490

†(2) నకలసృష్టి గోళ లోక సర్వస్వము నెల్లఁ బురుష

శక్తిని వర్తిల్లంగా సహజమైన ప్రకృతి యెల్ల

నైజగతులఁ బుట్టి పెరుగు నాక శక్తు లమరంగా

ఆధిపత్యమైన గతుల నభిలమును సంచరింప

దివ్యమయూఖాలు వెలుఁగఁ దేజురిరెడి విశ్వ మ్మది

సత్పదార్థ సంశక్తుల శబ్దరూప గాన మౌచు

నతिसూక్ష్మములై వరలెడి ఆణువరమాణు తగినరేణువు

నెల్ల విశ్వసృష్టిరూప మెనసి పుట్టి పెరిగి తిరుగ

గ్రహము లౌచు నుపగ్రహ భ్రమణగతుల ననుబంధపుఁ

దత్త మొప్పు నలరారును దసరంగాఁ గాల గతులు ॥

4491

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార్థ”

*432,00,00,000 మానవ సంవత్సరాలు బ్రహ్మ కొక వగలు. అంతకాలమే ఒక రాత్రి. అటువంటి పగలు రాత్రి కలిసిన 3160 రోజులు ఒక సంవత్సరము. అటువంటి సంవత్సరాలు వంద బ్రహ్మయుద్ధాయము.

432,00,00,000×720=311040,00,00,000×100=31104000,00,00,000.

†(3) నిత్యసత్య శక్తులతో నిరతమ్మును వర్తిలై
 అఖిలేశుని శబ్దశక్తు లలరంగా సదమల మై
 సర్వాంతర్యామి శక్తి చంచత్ ప్రమశక్తికాగ
 విశ్వరూపమే ప్రకృతిమగ విమలగతుల వర్తిలగ
 సృష్టియజ్ఞ సకలమ్మున వ్యష్టిసమిష్టి శక్తులమై
 నఖిల జగతి కదివతిగా సలరారెడి జ్ఞానశక్తి
 ఆద్యమై తనరారగ నమరు సర్వసౌందర్యమై
 చందమ్మా ప్రకృతిగాగ శబ్దశక్తిరూపా లవి
 చలనగతులఁ బరగతులై సర్వసృష్టి వరలంగా
 నిమిత్తమాత్ర మౌచుఁ దనరు నిఖిలేశుని సృష్టి యిష్టి ॥

4492

†(4) షాణ్మాతృరూపాల జ్వలయించు సగ్నులు
 కాలి సంభవించును గాయత్రిపరములై
 ద్వాదశమ్మా దివ్యప్రభలు కోట్లాదిగా
 నురలు నాదిత్యగతములై ఉష్ణగుదృవములై
 సోమశక్తులు దివ్య సృష్టి సంభవములై
 ఆవిర్భవము చెందు ననుష్టుప్ వరములై
 దూరశ్రవణ శక్తి దూరదృష్టుల శక్తి
 ఆనాహతగతులమై సలరు మనోబుద్ధి
 భావ పదార్థాలు పద వాక్యముల్ వరలు
 పంచభూతాత్మకత పరగంగ బహురూప
 బృహతీవరములై ఇహపరములలోనఁ
 బ్రకృతితత్త్వము మీఱ నకృత సుకృతగతుల
 దైవీయమా శక్తి తనరార మహితమై
 రోదోఽంతరాళాస వేదమోదపు దీప్తు
 లలరార ననునిత్య మద్భుత గతులమై
 అసుపమానమైన అసమాన శక్తులన్ ॥

4493

†(5) అగ్నితేజము తొప్పు ఆ మిత్ర దీప్తులన్
 వరుణశక్తుల సలరు సలిలాగ్నితేజాల
 విరాడ్రాపము పరఁగు విశ్వసృష్టిని సదా
 ఐంద్రశక్తులు తనర నద్భుతగతులమై

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సింగిలో వెల్లుమన్ నిత్యాన్న మై ప్రిబల
 సర్వకాలాలలో నదసత్తులన్ మరలు
 దిక్కులములలోన ముక్కలములలోనఁ
 ద్రివిధ రూపాలలోఁ ద్రిష్టుప్పు తనరారు
 సృష్టి స్థితి గతులతోఁ జెలఁగు లయగతులతో
 విశ్వదేవశక్తుల మై విశాలమైన జగతు లెల్ల
 లిల కాఁగ మాయ కాఁగ వేల లెనసి వర్తిల్లును
 వివిధ ఋషులు దేవర్షులు విశ్వసృష్టి మానవాః
 ప్రాణికోటి సర్వస్వము వ్రక్కుతిహు తనరారును
 జరాచరమైన సర్వ జరాజర వదార్థాః ||†

4494

†(6) అనంతమైన కాలగతుల నతిపురాతనమునుండి
 ఋషి మనుష్యాది ప్రాణి సృష్టి యజ్ఞ మలరారును
 ననుస్యూతమ్ముగాఁగ ననంతరతు లొప్పారఁగ
 నతిపురాణ జంపతు లగు నాది దంపతుల కృతుల
 మన్యుశక్తి మహితమౌచు మహిమాన్విత గతులతోడ
 సజయ్య మై సగమ్యమై అక్షయమై అదృతమై
 ననాహతంపు దివ్యగతుల ననుమేయముగా వర్తిల
 మానసిక మై వెలిఁగెడి అనాకార శక్తులమై
 అదృశ్యమాన మౌచు వరలు సక్షిపురుష విద్యులమై
 దృక్శక్తుల దశదిశలను సృష్టియజ్ఞ మెల్లప్పుడు
 నలరారఁగ ననంతముగ నమరుఁ బూర్వశక్తు లెల్ల
 సృజనక్రియ లెల్ల నడుపుఁ జిరంతనగతులు తోపఁ
 బ్రక్తులిమాత సుకృతశక్తి పరల దివ్యపురుషశక్తి
 సర్వజననకారకమై సమైశన మొంది తనరు ||

4495

†(7) సప్తాక్షకాశావళులను సప్తాక్షనిల సప్తాక్షల
 సప్త సలిల సప్తపుష్పి శక్తులతో సహవ్రభల
 తాళలయబద్ధమైన వేల లెనయు కాలగతుల
 బహురూపపు టావుతులఁ బలు ఛందము లలరంగా

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మణ”

సృష్టియజ్ఞ సర్వస్వము చెల్వొందును నిరతమ్మున్
 సంజనన స్థితి లయాల సర్వవిశ్వ మలరారంగఁ
 జర్వితచర్వణ మట్లుగ సర్వజగతి వరలుచుండుఁ
 బుట్టినదే పెరుగుచుండు గిట్టుచుండుఁ దిరిగిపుట్టుఁ
 దిరిగి పెరుగు సురుగుచుండు మరలమరలఁ బుట్టిపెరిగి
 చచ్చుచుండు సకలసృష్టి సర్వాంతర్యామి లీలఁ
 బ్రసరించెడి లేజస్సులు ప్రకాశించుచున్ నిత్యము
 కాలరథమ్ముందు వెలిగి క్రాలు మహాదీప్తు లొప్ప
 సప్త గగన దేవతాశి సప్తానల దేవతాః
 సప్తానల దేవతాః సప్త సలిల దేవతాః
 సప్త మృదేవతాశి సదా సృష్టి పరలుచుండుఁ
 బాచభూత తత్త్వాలను వరలంగఁ దసురూపు లెల్ల ॥†

4496

†క॥ సత్యమ్మా శక్తులతో
 నత్యమలమ్మైన గతుల నతిలోకముగా
 నిత్యముఁ జలియించెడి సా
 పత్యత వర్దిల్లుఁ బాంచ భౌతిక శక్తుల్ ॥

4497

†క॥ కాలము లేకయు నుండియు
 వేం లెనయసట్టి సమయ విస్తృత రూపం
 బాలనయుం బాలనములఁ
 జాలనములఁ గాల గతులు చద లంటు మితిన్ ॥

4498

సూక్తమ్—133

ఋషిః—సుకీర్తిః కాశీవతః
 దేవతా—ఇంద్రః; 4-5-అశ్వినౌ
 ఛందః—తిర్విష్టుప్; 4-అనుష్టుప్

(1) అవ పాచ¹ ఇంద్ర విశ్వాగ్ం అమితానపాపాచో అభిభూతే సుదస్య ।

అపోదీవో² అవ శూరాధరాచ³ ఉరౌ యథా తవ శర్మన్ మదేమ ॥

1540

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. పాచ¹ ఇంద్ర విశ్వాగ్ం అమితానపాపాచో అభి, 2. దీవో అవ, 3. చ ఉరౌ. (ప్రా.ప్ర.)

- (2) కువిదంగ యవమక్తో యవం చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ ।
 ఇహేహైషాం కృణుహి భోజనాని యే బర్హిషో నమోవృక్తిం స జగ్ముః ॥ 1541
- (3) సహ స్థూర్భృతుథా యతమస్తీ నోత శ్రవో వివిదే సంగమేషు ।
 గవ్యస్త¹ ఇన్ద్రం సఖ్యాయ విపా² అశ్వాయస్తో వృషణం వాజయన్తః ॥ 1542
- (4) యవం సురామమశ్వినా సమచావాసురే సచా ।
 విపిషానా శుభస్వతీ³ ఇన్ద్రం కర్మస్వావతమ్ ॥ 1543
- (5) పుత్రమివ పిరరావశ్వినోభేన్ద్రావముః కావ్యైర్తంసనాభిః ।
 యత్ సురామం వ్యపిబః శచీభిః సరస్వతీ త్వా మనువన్నభిష్టకే ॥ 1544
- (6) ఇన్ద్రః సుత్రామా స్వవాగ్⁴ అవోభిః సుమృశీతో భవతు విశ్వవేదాః ।
 దాధతాం ద్వేషో⁵ అభయం కృణోతు సుచిర్యస్య పతయః స్వామ ॥ 1545
- (7) తస్య వయం సుమతౌ యజ్ఞియస్యా⁶పి భద్రే సామససే స్వామ ।
 స సుత్రామా స్వవాగ్⁶ ఇన్ద్రో⁶ అస్మే ఆరాచ్చిద్ ద్వేషః సనుతర్యుయోతు ॥ 1546

1. గవ్యస్త¹ ఇన్ద్రం, 2. విపా² అశ్వా, 3. శుభస్వతీ³ ఇన్ద్రం, 4. స్వవాగ్⁴ అవోభిః,

5. ద్వేషో⁵ అభయం, 6. స్వవాగ్⁶ ఇన్ద్రో⁶ అస్మే ఆరాచ్చిద్. (వ్యా.వర్గం.)

సూక్తము—133

ఋషి—కక్షివతుని పుత్రుడు సుకీర్తి†
దేవత—ఇంద్రుడు; 4,5-అశ్వీ దేవతలు†

(1)*సీ॥ మాకుఁ 'ప్రాగ్ధిక్కున భీకరంబుగ నుండు శత్రువ నుండలిఁ జంపవలయుఁ
బృష్టభాగంబునఁ బెనఁగులాడుచు నుండు వైరి సమూహంబు వంచవలయు
నుపరిదేశంబున నున్నట్టి యరులను నత్వరంబుగఁ దగఁ జంపవలయు
నీ వధన్తలియందు నిలిచిన శత్రుల నతిశయంబుగఁ దునుమాడవలయు
గీ॥ నే యుపద్రవములు లేక యెక్కుడైన, నుఖము నొందుచు సురుచిర శోభఁ గూడి
త్వత్ప్రదత్త గృహంబునఁ దద్దఃఖీరి, నుండఁగలవారమయ్యె! యాఖండలుండః ॥

4499

(2)*గీ॥ హవ్యములఁ జేరఁ దాల్చుచు నధికము నీను
నన్ను తించెడు వారలు నత్వరముగ
నే ప్రదేశంబునందును నే ఛనంబు
గోరుదురా! యెచట నట్టిది యందనిమ్ము! ॥

4500

(3)*గద్యము ॥

ఏక దుర్యముచే యుక్త మగు శకటము శీఘ్రముగ గంతవ్య దేశమును జేరలేకుండును.
సంగ్రామమందు నన్న మునుగాని యశస్సునుగాని బొందలేకుండును. ఇంద్రుడు క్త
లక్షణవిలక్షణుడ. ఆశ్వములను గోరుచు నన్న కాములము బలకాములమునై మేధావుల
మగు మేము సఖ్యముకొఱకు వర్షిత యగు నిందుని బిలుచుచున్నాము ॥

4501

†ప్రాతప్రతి 14వ సంపుటము 165-167 పుటలలో దేవత "4,5 విశ్వే దేవతలు మిగిలిన వానికి ఇంద్రుడు"గాను, ఋషి "సుకీర్తి"గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి "సృక్పతి"గాను, దేవత "ఇంద్రుడు, అశ్వలు"గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఓ పీఠాదా: మా దారిలో శత్రువులు రాకుండఁ గాపాడుము: ప్రాగ్ధిక్కున నున్న పృష్టభాగమున నున్న ఆదో భాగమున నున్న శత్రువులను బారదోలు మని యుండుటచే సృష్ట్యాదినుండి ఆర్యావర్తములో నిలిచి కొంత కాలమైన తర్వాత సూతన రాజ్యములను కని పెట్టవలె నను మహాత్మాహముతో నన్ని దిశలకుఁ బ్రాకిభిన్నభిన్న దేశములలో రాజ్యములు స్థాపించిన ట్టూహింపవచ్చును. ఆర్యులే దేశములకు వెడలిరో! యా యా దేశములకు సోముఁడు కూడ వ్యాపించె ననుటలో సందేహము లేదు. ఆర్యులు విదేశముల కేగినను సోమపానమును విడువ నట్టులు తోచుచున్నది. (నే.వేం.న.శా.)
2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము పర్యయ క్తమైనది.

(4)*గీ॥ ఉదకపాలకులౌ మీరు సదయు లగుచు
సురుచిరంబైన హవ్యంబు కరము గొనుచుఁ
గదనమున¹ నముచిహంతవ్య కర్మయంచు
నశ్వివరులార! యిందుగిన కవన మిడుఁడు: ॥

4502

(5)*గీ॥ తల్లిదండ్రులు పుత్రుని దనుపు నట్లు
లిందగి, యశ్వలు నిన్ను రక్షించినారు
హవ్యమును నీవు బడించి యమరుచుంట
నల సరస్వతి నేవించెనయ్య! నిన్ను: ॥

4503

(6)*గద్యము ॥

ఇందుగిడు దృఢ తాత. నహయము జేయువాడు. సర్వ వాహకుడై దయఁ గలిగి
యుండుఁగాక! మా శత్రువుల దూరముగఁ దోలుఁగాక! మేము పీరులకు
నాయకుల మగుదుముగాక! ॥

4504

(7)*గద్యము ॥

మే మిందుని సంపూర్ణ దయను బొందెదముగాక! మే మతనివలనఁ జవితుల
మగుదుముగాక! ఇందుగిడు మమ్ము రక్షించుఁగాక! పరిరక్షకుఁడు వలె
నిందుగిడు మా శత్రువులం దోలుఁగాక! ॥

4505

అక్షరార్థము

(6,7)*గద్యము ॥†

సుఖతాత, ధనవంతుడు, సర్వదేవత యగు నిందుగిడు రక్షణములచే సుఖయిత యగుఁగాక!
శత్రువులను హింసించుఁగాక! భయరాహిత్యమును జేయుఁగాక! కావున మేము శోభనపీఠ్యోపేత
మగు ధనమునకు స్వాముల మగుదుము. యజ్ఞార్థుఁ డగు నిందుని యనుగ్రహబుద్ధియందు
భజనీయ సౌమనస్యమునందును మేము విషయ భూతుల మగుదుము. సుఖతాతయు
ధనవంతుడు నగు నిందుగిడు మాకు దూరదేశమునందున్న శత్రువులను
నంతర్దానులుగఁ జేయునుగాక! ॥

4506

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము వ్రయు క్తమైనది.

† ఈ సందర్భములో వ్యాతవ్రతి 14వ సంపుటము 167వ పుటలో దిగువను 4, 5, 6, 7 ఋగనువాదాల వర్గక్రమ
నడ్డముగా—“6, 7 “తాతారమిన్ద్ర” అను వర్గమందు ఋక్-వే. (4-7-32) భాషాంతరీకరింపఁబడినవి” అని శ్రీనేమాని
వారు వ్యాసించి. ఈ “తాతారమిన్ద్ర” అనుపంచలఘుము 4వ అష్టకము, 7వ అధ్యాయము, 82వ వర్గములోనిది. ఆనఁగా
6వ మండలము, 4వ అష్టకము, 47వ సూక్తములోని 11వ మంత్రము. ఈ వర్గములోనే (47వ సూక్తముతో) 12వ
ఋక్కుగా “ఇన్ద్రః సుతామా” ఇత్యాది ఋక్కు 12వదిగాను, “తస్యవయం” ఇత్యాది ఋక్కు 13వదిగాను సున్నది.
ఈ రెండు ఋక్కుల ఆంధ్రానువాదములు వ్యాతవ్రతి 6వ సంపుటము 51, 52 పుటలలోఁ గలవు. “సమూల శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేద సంహిత:” ద్వితీయ సంపుటము 970వ పుటలో నీ రెండు ఋక్కులును- 977వ పుటలో నీ ఋక్కులకు
శ్రీ నేమానివారి యనువాదములును 554, 555 పద్యాలుగాఁగలవు.

నూత్నము—133

ఋషి—కక్షివతుని పుత్రుడు సుకిరి
దేవత—ఇంద్రుడు; 4, 5-అశ్వి దేవతలు

అర్థాంతరము—1

†(1) పాగ్ధిశలో శత్రుతతులఁ బశ్చిమదిశ శాత్రువులను
దక్షిణదిశ నరివీరులఁ దగు నుత్తరదిశ శత్రుల
నన్ని మూలల నెల్లను నదోదిశను నుపరిదిశను
వర్తిల్లెడి వైరిపీఠ ధూర్తతండముల నెల్లను
నాకాశపు శత్రుతతుల ననిలాఁరుల సనలాఁరుల
సలిలాఁరులఁ బృథ్విశత్రు సర్వస్వము నాశపరచి
అక్షయమౌ నజయ్యమౌ నసంతమైన శక్తులమై
సర్వస్వస్థి స్థితి శక్తుల సదమల రక్షల నిల్పుచు
శర్మగతుల నఖిలమ్మున చదమృత శక్తులతో
నైంద్రగతులఁ గాపాడుమఁ అభిలేశాః నిరరమ్మున్ ॥

4507

†(2) దుష్టాకాశమ్ములొన దుర్విదగ్ధగతుల నెల్లఁ
గశ్మలాఁనిలమ్ముల దుర్గంధమ్ముల నన్నింటిని
గూర విషాఁసల వికారరూప శక్తితతుల
మురికి పంకముల నిండెడి సలిలమ్ముల నన్నింటిని
నుప్పు నేల విసపు నేల యాసర జ్ఞేత్రాల నెల్ల
నన్నింటిని ద్వంసపరచి నన్నింటిని భ్రష్టపరచి
అపురూపపు శక్తులతో సలర భక్ష్యభోజనాల
పదార్థాలు సృష్టిలోన వరలంగా సహజముగాఁ
జరాఁచరప్రకృతు లెల్ల జడాఁజడ ప్రపంచాన
నాహరము స్వీకరించి అమృతయ మ్మొందుచుండు ॥

4508

†(3) కృత్రికలై విశ్వమ్మునఁ గెరలంగా నన్ని కీల
రోహిణిగా సలిలమ్ముల పృథుశక్తులు వరలంగా
మృగశిరయై మృతతు లవి మిన్ను గాలి నిప్పు సీరు
మిశితమైన శక్తిగాఁగ మిన్నేరుల మున్నీరుల

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శక్తికాగ్ర సృష్టితోన నర్వగంతవ్యగుతుల
 పృషభరాశి పయనించును సృష్టి స్థితి గతుల నిల్చి
 ఋతు శక్తులు వర్తిల్లగ ఋతామృత శక్తు లలర
 అస్థిర మౌ నగమ్యమౌ నసంత మౌ యానమ్ముల
 కాంతివర్ధి దీప్తగుతులు కాగ్ర నాకర్షణరతి
 యాతా యానమ్ములతో నఖిలమ్మున నంచరించు
 శబ్ద శక్తు లలరంగా నర్వము ప్రతిధ్వనింప
 సంగమాల సఖ్యరతుల సంఘర్షణగుతులతోడ
 నఖిల విశ్వ మలరారుచు నదృతగతి నంచరించు
 “అస్తే-నాస్తే” విచికిత్సల సంకురించు నంతరించు ॥†

4509

†(4) ఆదృతమౌ ఆగ్నిజ్వాల లనవరతము విలసిల్లగ
 సురూపపుఁ గాంతికిరణావళు లవి విశ్వమ్మున
 సలిలమ్ముల నన్నింటిని నదా స్వీకరించుచుండి
 ఆవిరిగా నాకసమున నవికలంపు జలశక్తుల
 సంతర్గర్భిత మౌచును నలరారును మొయిళులుగా
 నఖిల ప్రకృతి మధురమైన నబ్ధారల వర్షించుచుఁ
 బ్రకృతి ఆసాధారణగతిఁ బరఁగంగాఁ బులకింతలు
 వరలఁజేయు దైవీయపు నిరతనిత్యశక్తితతులు
 “నభి”శక్తుల పరివ్యాప్తి “నాభి”శక్తి నష్టపరచి
 “జలనాభి”ని రూపుమాపి జ్వలితాగ్ని “నాభి”రూపు
 విషమయమై విస్తరిల్లు వృత్తిశక్తి సంహరించి
 ఋతరూపపుఁ బ్రకృతులైన ఋతుశక్తుల ఋజుగుతులను
 “నాభి”త్రయ రూపా లవి ప్రాభవముల రోదసిలో
 వర్తిల్లగ నకృమగతి వర్ధిల్లును విశ్వసృష్టి ॥

4510

†(5) పితృపురుషశక్తితతులు సుతుని రక్షించుగతిని
 మన్యురూప నిత్యదివ్య జన్మశక్తి కాంతితతులు
 నమేయమై అభేద్యమౌ నక్షయమౌ నజయ్యమౌ
 ననూన మౌచు ననంతమైన అనాహతంపు మహాశక్తి

“అభి”రూపమ్నా విషాగ్ని సవమశక్తిని దున్ముచు
 “నాభి”శక్తు లన్నింటి పినాశరహిత మొనరించుచు
 దివ్యమైన దేవశక్తి “త్రినాభు” లవి వర్తిల్లఁగ
 విచలితమైన శక్తికి సుచలితమైన విద్యుత్తున
 సరస్వతీ రూపమైన జలశక్తులె అంతర్గత
 శబ్దశక్తులన్ వర్తిల సర్వమున విస్తరిల్ల
 సుత్రమత్య తత్త్వమున నుజ్జ్వలమౌ దీప్తుఁతో
 వసుసంచచ్చక్తులతో వరలంగా రకరకాల
 తోక గోళ జాలాలవి ఋతశక్తులఁ దనరారఁగ
 విశ్వరూప మౌచు వరలు విపులరౌదసి సర్వమును ॥†

4511

†(6) అష్టవసు సంపదల నఖిల విశ్వ మలరారఁగ
 వైష్ణవీయమైన ఐంద్రి పరశక్తులు విస్తరిల్ల
 సృష్టిరతులు నిత్యగతుల స్థితిశక్తుల వెలయంగా
 విశ్వవేదమై వరలెడి విజ్ఞానపు శక్తితతులు
 ప్రకృతివిరుద్ధమై తనరెడి వికృతశక్తు లన్నింటిని
 విధ్వంసము కావించుచు విశ్వశాంతి వర్తిల్లఁగఁ
 జరాచర ప్రకృతిలోన జడాజడ ప్రపంచాన
 సద్విర్యపుఁ బురుషశక్తి శంకరమౌ ప్రకృతిశక్తి
 సత్యశక్తివంత మౌచు నిత్యచలన వీర్యరతులఁ
 బతనగతుల పినిమయమై సతతజన్మజనకశక్తు
 లలరంగా సృష్టిలోన నఖిలమున నభయగతుల
 రక్షితమై తనరారును బ్రాణ విశ్వసృష్టియైల్లఁ
 బ్రకృతి సౌఖ్యసంపదాశి వరలంగా సహజగతుల
 నలరారును విశ్వసృష్టి అమృతగతుల సమలరతుల ॥

4512

†(7) సచ్చక్తుల బుద్ధి యెపుడు సన్మనస్సు నమరించును
 నద్బుద్ధులు సన్మనస్సు సద్గతులను బొందించును
 సృష్టిభద్రరూపమైన చిన్మయశక్తులు తనరఁగ
 విద్యేషపు శక్తితతుల విశ్వసృష్టి సర్వమున

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

విద్యస్తము కావించును విష్ణు మహాశక్తితతులు

స్థితికర్తగ నా దేవుడు చింపించును గరుడాఽమృత

మమేయమైన దయార్ద్రత నపారముగ నఖిల సృష్టి

నక్షయమౌ శక్తులతో రక్షింపును నభయ మొసంగి †

4513

సూక్తము—133

ఋషి—కక్షివతుని హతుగ్రీడు సుకీర్తి

దేవత—ఇంద్రగ్రీడు ; 4, 5-అశ్విన దేవతలు

అర్థాంతరము—2

†(1) ప్రాకృత్విమ దిశలందును వరల దక్షిణోత్తరముల

నలుమూలలు క్రింది చిక్కు నభోభాగమందుఁ జూడఁ

జ్రిక్పతిశత్రు తతు లన్నిటిఁ బంచదూర వైరితత్వ

దుశ్శక్తుల నఖిలమును దుష్టాచురు సమూలముగ

“సఖి”శక్తుల అతివ్యాప్తి నాసాంతము “జలనాభి”ని

హరించివైచు దుష్టవిషాఽగ్నిమయ రూపాలను

నాశపరచి విశ్వమున నవశక్తులు సృష్టిలోన

నానారూపాలుగాఁగఁ బ్రాణ మొంది త్రాణ నొంది

సంభవము నొందుచుండి శక్తిసమన్వితము గాఁగ

సర్వమున దృఢతర మై సత్త్వ సత్య రూపాలను

బురుషశక్తి ప్రకృతిరూపవర మై విలసిల్లుచుండు

జలశక్తులు సకలమును శర్మరతుల నొందింపఁగ

జూరాచారముగాఁగ సృష్టిపురుషశక్తి నెల్ల

ససాధారణంపు గతుల నఖిల విశ్వ మలరారును

దిక్పాలము లలరంగా దివ్యశక్తు లమరంగా

రక్షాశ్రయ మౌచు దేవ! ప్రసన్నుండ పగుము! సివు ॥

4514

†(2) కుటిల మౌచు దుష్ట మౌచుఁ గూర్చ మై న కుజ్ఞానము

అఖిలసృష్టిలోన శాంతి నధ్యాన్నము కావించుచు

నభ్యుదయావహములైన అనుమాన ప్రాణ త్రాణ

శక్తుల సన్నింటిఁగూడ సంకులితము చేసిచేసి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కశ్యప తత్త్వాలు మీఱఁ గకావికలుగాఁ జేయుచు
 విస్తరిల్లు రకరకాల విషకర్తులు వ్యాప్తి చెంది
 ప్రకృతిలోని ఆహారపుఁ బ్రాకృతివద్యాలఁ దెరచు
 ఆ దుష్టవిరూప వికృత మహా విషకర్తుల రూపుమాపి
 ఆనువూర్వ్య గతులు మీఱ సఖిలస్పృష్టి వ్యాప్తి చెందు
 చిత్పూర్ణమైఁ మహాజీవశక్తి విస్తరిల్లుఁ
 గాంతి రూపమైన శక్తి తనరారఁగ సృష్టిలోన
 అనుకరిమత వరలంగా ననవరత మ్మునుగతమై
 ప్రాణశక్తి తాగినట్లు అనువమముగఁ బ్రసరింపఁగ
 మాయగతుల లీలరతుల మహితదైవశక్తి వరఁగు ||†

4515

†(3) రవి చంద్రులు గగిహముజ్జా అవిరళముగ సంచరించు
 నవితథమౌ మహాకాంతు అనవరతముఁ బ్రసరింపఁగ
 సవినాభావత్వ మలరు ననుబంధపు బంధాలను
 నకరిమౌ కరిమశిఖల సర్వము చర్చితచర్వణ
 గతు లొప్పఁగఁ గాంతితతులఁ గాగిలు నుదయాస్తమయాల
 నలరారును గాలరూపు లద్దు లెనసి స్వక్తియిమౌ
 నాత్మప్రదక్షిణల సలరు ప్రదక్షిణలమెయిని
 కాలగతులు తనరారఁగ వేల లెనసి వర్తిల్లును
 వివిధ గోళ లోకాలకు ఖిన్నబంధ శక్తులమై
 సంగమములు తనరారఁగ సఖ్యములు వరలంగా
 శబ్దశక్తులను విశ్వము సర్వస్వము వ్యాప్త మౌచు
 యాలాయాతమ్ముల మై ఆశ్రితగతు లొప్పంగా
 నేకైక మై చెలఁగెడి వృషభవాహనంపు యాన
 కాలరథము సంచరించు వేల లెనసి యెనయకుండ ||

4516

†(4) షడ్భూప విశాలగతుల సమతత్త్వము వరలంగా
 నగ్నిశిఖలు పురోభాగమందు జ్వలితగతుల వరలఁ
 గోటికోటి సూర్యప్రభలు దాటి వృష్టభాగమ్మున
 రుద్రవరమైన మహాముఖప్రభ తనరంగా

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

ససాధారణంపు గతుల సనవరతము సంచరించు
 రాశిచక్ర సర్వస్వము గృహఋక్షరాశి వివిధ
 కాంతి విరాజితమై కౌలును రాత్రింబవళులు
 కాలగతుల బద్ధమౌచు వేల తెనసి మండలమున
 రాక్షస శక్తుల పగ్గిగతిని రాచిరంపమునఁ బెట్టుచు
 ముక్కలు చెక్కలుగాఁగను మూర్తి నాశము చేయుచు
 గతి తప్పని నిత్యగతులఁ గ్రాలంగా నృప్తిలోన
 విశ్వరూపగోళా లవి అశ్వరతుల పర్తిల్లుచు
 సంజననాభ్యుదయపు సంక్షయ గతు లలరంగా
 నృప్తి స్థితి లయ శక్తుల వ్యష్టి సమిష్టి ప్రతికృతులను ॥

4517

†(5) తానే తన పుత్రుఁడుగాఁ దనరారఁగ నృప్తిలోన
 విశ్వ లోక గోళాదులు విరాజిలును విమలగుతుల
 జగతి సకల పదార్థాలు శబ్దశక్తు లలరంగా
 నాకాశము లనిలమ్ములు సనలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృతతులును నొకటొక్కటి మూల మౌచు నితరమునకు
 నాకాశము మూలమై అనిలానల జల మృత్యులు
 అనిలమై మూలమై అగ్నిజలమృద్గగనమ్ములు
 అనలమై మూలమై అనిల జల మృద్గగనాలు
 సలిలమై మూలమై అనిలానల మృన్సభాలు
 తనరారును నన్యోన్య సంజనన జనక విసిమయగతు
 లలరారఁగఁ బ్రకృతిగతుల సఖిలమ్మును సరస్వతిగ
 శబ్ద పదార్థ రూపముగా సకలనృప్తి పర్తిల్లుచు
 శక్తితత్త్వ మొప్పారఁగ రక్తిమ వైరక్తితతుల
 నృప్తికావ్యమై వరలును సృష్టకర్తగాఁ దనరఁగ ॥

4518

†(6) విశ్వవేద విజ్ఞానము విస్తృతముగ విమలమ్ముగ
 నశేషముగ విశేషముగ ననంతమైన శక్తులతో
 నజయ్యముగ నక్షయముగ నతిలోకపు మూర్తిగాఁగ
 సతిలోకపు పర్తిగాఁగ నహర్వదీప్తరూపమ్ముల

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

విశ్వకళ్యాణగతుల నశ్వర మౌ స్థితిగతులను
 నఖిలమ్మున నలరారుచు నద్భుత మౌ శక్తులతో
 విశ్వసృష్టి సర్వమ్మున విషశక్తుల రూపుదాల్చు
 కూర్మ మైన అగ్నితత్త్వ ధారణగతు లెల్లఁ బ్రబలి
 ఆతివేలములై సృష్టిని నతలాకుతలమ్ముగాఁగ
 “జలనాభి”ని నింకఁజేసి విలయాగ్నులుఁ బ్రళయాగ్నులు
 వరలఁ జేయు రాక్షసమయ నిరయశక్తు లన్నింటిని
 విశ్వ సంక్షేమగతుల వినాశంపు విద్యేషపు
 విషమయమౌ ధిషణాగతి వికృత దుష్టశక్తితతుల
 నాశ మొందఁజేయు నట్టి యీశ సర్వేశ డీప్తి
 అభయవృద్ధ మై వెల్గును నక్షయమౌ రక్షలతో
 నఖిల సృష్టి వర్తిల్లఁగ నభ్యుదయావహముగాఁగ ॥†

4519

†(7) విశ్వసృష్టి సర్వమ్మున విరాజిలెడి గోళలోక
 జాలమ్ములుఁ గ్రమశిక్షణ కాలబద్ధ మౌచు వరలి
 వివిధగతులఁ దనరారఁగ విధిగాఁ బరిభ్రమించు
 నాత్మవృద్ధిక్షణలమెయిని నలరఁగఁ బ్రదక్షిణలను
 సద్బుద్ధులతో సృష్టిని సర్వమ్మును సంక్షేమపు
 సంగమాల సంచరింప సౌమనస్య మలరంగా
 దైవీయమౌ శక్తులఁ దనరారుచు విశ్వమ్మునఁ
 జిస్మయమై సృష్టిలోనఁ జెలువొందెడి శక్తితతుల
 విధ్వస్తము చేయంగా విషరూపపు ద్వేషరతుల
 సజ్ఞానపుఁ దిమిర మ్మది అవహేల్ల నఖిలహృదిని
 నైంద్రమైన వైష్ణవీయ చంద్రామృతశక్తితతులు
 సచ్చిదానందమ్ముల నదా వర్తిల్లుచుండు
 నవికలముగ నజయ్యముగ నక్షయముగ నపూర్వముగ
 నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజనమైన గతుల ॥

4520

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—134

ఋషిః—కకహతో నార్యేభః

దేవతా—మిత్రావరూపాః; 1-ద్యుభూమ్యశ్వినః

ఛందః—విరాడూహః; 1-స్యంకుసారిణి; 2, 6-చరిత్రారవంతి; 7-మహాసతోబ్రహ్మ

(1) ఈ॒జా॒నమి॑ద్ ద్యౌర్భూ॒రావ॑సు॒రీజా॑నం భూమి॑రభి వృ॒భూష॑ణి :

ఈ॒జా॒నం దే॒వావ॑శ్వి॒సావ॑భి సు॒మ్రౌర॑వర్ధతామ్ #

1547

(2) తా వాం మిత్రా॑వరు॒ణా దా॒యత్తి॑తి సు॒షుమ్రే॑షిత॒త్వతా॑ యజామసి ।

యు॒వోః క్రా॒ణాయ॑ స॒త్త్యైర॑భి ష్యౌమ రక్ష॑సః ॥

1548

(3) అ॒ధా చి॒న్ను య॑ద్దిధి॒షామ॑హే వాసు॒భి ప్రి॒యం రే॒క్షః ప॑త్యమానాః ।

ద॒ద్వాగ్ం వా యత్ పు॒ష్యతి॑ రే॒క్షః స॒హ్వరన్ న॑కేరస్య మ॒మాని॑ ॥

1549

(4) అ॒సావ॑న్యోః అ॒సుర సూ॒యత ద్యౌస్త॒వం వి॒శ్వేషాం॑ వరు॒ణాని॑ రాజాః ।

మూ॒ర్ధా ర॑తస్య చాకన్ నై॒తావ॑త్రైస॒సాన్తక॑ద్యుక్ ॥

1550

(5) అ॒స్మిన్త్యైత॑చ్చక॒పూత॑ ఏ॒నో హి॑తే మి॒త్రే నిగ॑తాన్ హన్తి పి॒రాన్ ।

అ॒వోర్వా య॑ద్దాత్ తనూ॒ష్యవః ప్రి॒యాసు॑ య॒జ్ఞియా॑స్వర్వా ॥

1551

1. వన్యోఽఅసుర, 2. పూతఽఏనో. (వ్యా.వ్యా.)

(6) యువోర్తి మాతాదితిర్వివేతసా ద్యార్ప భూమిః పయసా పృథుతని ।

అవ ప్రియా చిదిష్టన సూరో నినిక్త రశ్మిభిః ॥

1552

(7) యువం హ్యష్టరాజావసీదతం తిష్ఠద్రతం న ధూర్షదం వనర్షదమ్ ।

తా నః కణాకయస్తర్మమేధస్తత్రో¹ అంహనః సుమేధస్తత్రో¹ అంహనః ॥

1553

సూక్తము—134

ఋషి.—సృమేధపుత్రుడు శకపూతుడు†

దేవత—మిత్రావరుణులు†

(1) శి॥ స్తోత్రం కు ధన² మొసంగు విఖ్యాత దివము

భూమి యజ్ఞేష్టవంతుఁడౌ పూత పురుషుఁ

బూర్ణ దానాది గుణగణ భూషితాశ్వ

లెలమి వెల్గించుచున్నార లిద్ద మహిమ³ ॥

4521

1. స్తత్రో¹ అంహనః. (వ్యా.వర్గ.)

†వ్యాతవర్గతి 14వ సంపుటము 155వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “సృమేధ పుత్రుడు శకపూతుడు” గాను, దేవత “మిత్రావరుణులు” గాను వ్యాసి, 155వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో “శకపూతుడు” ఋషిగాను, “భూమ్యాకాశములు, అశ్వములు, మిత్రావరుణులు” దేవతగాను, శ్రీనేమానివారు వ్యాసీతి.

‡రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “పంచలఘు” గణముగాని “జగ” ముగాని వ్రాయు క్రమైనట్లు తావింపవలయును.

3. శి॥ స్తోత్రం కు ధన మొసంగెడు ఖ్యాత దివము

భూమి దానాది గుణగణ భూషితాశ్వ

లెలమి యజ్ఞేష్టవంతుఁడౌ యమల పురుషు

వృద్ధిఁ జేయుచున్నారు వివిధగతుల ॥ (తొలి పాఠము)

(2)*గీ॥ మిత్రాః వరుణఃః మీరలు మేలు ధనము
దాల్చుచున్¹ సుముఖులై యిషితవ్యహేతు
పునసు సురమధ్యమునఁ బీఠిఁ బొందువారు
కానఁ బూజించెదము మిమ్ముఁ గరము భక్తి ॥

4522

*గీ॥ మిత్రాః వరుణదేవుఁడః మీ సుసఖ్య
మునను యజమానునకుఁ గడు ముదము కలుఁగ
బాధకాత్మక రాక్షస వర్గములను
నభిభవింపఁగఁగలవార మధిక శక్తి ॥

4523

(3)*గీ॥ మీ నిమిత్తము హవ్యంబు మిత్రాః వరుణః
దాల్చునప్పుడె హవ్యము దాల్చుఁగలము
హవ్య మొనఁగిన జనుని సత్కృతిక ధనము
లంచితంబుగఁ దాము సేపించుచుందు ॥

4524

(4)*గీ॥ ఎల్ల జనులకుఁ బ్రాణంబు లిచ్చువాఁడః
మిత్రాః¹ దివము నీ కతిమిత్రాఁడైన
వరుణదేవునికంటెను బరుఁడ వైన
నిన్నుఁ గనియుండెఁగాదటె యెన్నునటుల ॥

4525

*గీ॥ ప్రాణులకు నీశ్వరుండవై వరలుచున్న
వరుణః మిత్రాః మీ రథవరము మూర్ఖ
మును మదీయేష్టిఁ గాంక్షించుఁ గనుక యద్ది
కల్మష విహీనమై భువిఁ గాల్గుఁగాదె ॥

4526

(5)*గీ॥ తర్పయితయైన పురుషుని తగిన యజ్ఞ
కర్మలందునఁ దనువుల మనుఁడు మిత్రాఁ
డవన ధనమును సత్కృత మైన పీఠి
స్థాపనముఁ జేయు నెప్పుడున్ సంతసమున ॥

4527

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటసరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు “భల”ము వ్రాయు క్తమైనది.

*గీ॥ మిత్రదేవుడు హితుడయి మెలగుచున్న
మౌని శకపూతుడని వాని బూనియున్న
పాప పుంజంబు హంతవ్యవైరి పుత్ర
కులను నిశ్శేషముగఁ దాను గూల్చుచుండు ॥

4528

(6)*గీ॥ కరము విజ్ఞానులైనట్టి వరుణ మిత్ర
లారః మీ కల్ల యదితియౌ సంబ¹యధిక
వృష్టిచే² దివము జగమును వెలుగఁజేయు
సట్లు శోధించు నరులను నతిరసమున ॥

4529

*గీ॥ మీరు ప్రియమైన ధనము³ నమేయశక్తి
నస్మదభిముఖముగ మాకు సందనిండుః
మరియు సూర్యుని సుందర⁴ కిరణవజ్రి
మమ్ము బోషింపుఁడీ పీఠి మాన్యులారః ॥

4530

(7)*గీ॥ వర్షణాదికమున వర్దిల్లు మీరలు
స్వీయతలమునందుఁ జెలఁగుడిపుడుః
వరుణః మిత్రదేవః కరము శబ్దముఁ జేయు
నరులఁ ద్రుంప నెక్కుఁ డరద మిపుడు ॥

4531

*గీ॥ అశ్వవహసంబునకుఁ గడు నమరునట్టి
దేశమందుండునది వనదేశమందు
క్రిడకు నమరు నరదంబుఁ గీర్తనీయు
లారః వేగ నధిష్ఠింపుఁ డీచు పీఠి ॥

4532

*గీ॥ పాపముననుండి నా పిత పరమ ముక్తుఁ
డైన విధమున మీవల్ల నతిశయముగఁ
బాపముక్తుడనైతి నా పగిది యజ్ఞ
కరుడు పాప విముక్తుని గాంచుఁగాదె ॥

4533

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సంబంధుడు, (తొ.పా.), 2. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు "భల"ము ప్రయుక్తమైనది.

3. ధనమును మిక్కుటముగ, (తొ.పా.), 4. కిరణములను. (తొ.పా.)

సూక్తము—134

ముపి—స్వమేధ పుత్రుగఁడు శకపూతుఁడు

దేవత—మిత్రావరుణులు

అర్ధాంతరము—1

†(1) విశ్వస్వప్తి యజ్ఞమ్మున విమలమైన శక్తులతో

ఆకాశమున ననలమ్మున ననలమ్మున నలలమ్మున
నహారాత్మ్యలందు వెలుగఁగు మహి మాన్వితమైన సుణులు
నానావిధ రత్నమ్ములు నదరైన రజిత హేమ
మష్టవిధములైన వసువు లలరారును రకరకాల

గోళాలను తోకాలను గోళగతుల వ్యాప్తి చెంది
పలు గుణాల రూపాలను చరలెడి మృహావస్థమ్ముల

గర్భిత మై జనిత మౌచఁ గాగ్నితికాంతు లీనుచుండి
బహురూపుల బహుగుణాల పార్థివ రతు లౌప్యంగాఁ

జీరకాలము చెలఁగుచుండు చరితాత్మకగతుల వెల్లి
అలంకారప్రాయములై అభరణమ్ములు నౌచును

ఆరోగ్యవర్ధకము లౌచు నాయుష్కారకము లౌచుఁ
బాగ్నికాంతకము లౌచుఁ గూడ వరలెడి గుణ రూపాలను

బ్రకృతి సహజ సంపదలుగఁ బరఁగుఁ జిత్రిమైన గతుల ॥

4534

†(2) మిత్రగోపశక్తులతో మించు సూర్యకాంతమణులు

చలువల వెన్నెల రతులను జవలంబెడి వరుణశక్తిఁ
జంద్రకాంతమణు లెల్లను సదా చర్చిల్లు జగతి

రకరకాల రత్నమ్ముల రాజి వెలుగఁగు స్వప్తిలోన
సద్గుణగణ సంవర్ధిత సంపూజిత ధర్మమూర్తి

శక్తులుగా సంపదలుగ సహజములై తనరారుచు
దుష్టశక్తి సంపదాశి దుర్విదగ్ధ దుర్మతులను

భగ్నిష్టపరచి నష్టపరచి కష్టమ్ములపాలు చేసి
ప్రాణహరకమ్ము లౌచుఁ బ్రకటితమౌ దీప్తరతుల

సత్యమలమ్మౌ సూక్తుల నలరారును విశ్వమ్ముల ॥

4535

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) చంద్రకాంతి సూర్యకాంతి సంశక్తులు విశ్వమున
 విమల ప్రాణదమ్మ లాచ విశ్వజనము లాచుఁ
 జరాచర ప్రకృతితతులు జడాచర ప్రపంచమును
 సంచరింప సంచరింప సంవర్తన శక్తులతో
 సంజననపు శక్తిదీప్త సంవదాళి విస్తరిల్ల
 రేయింబపకులు నడచును ఋతు దీప్తులు ప్రసరింపఁగ
 నచ్చక్తుల బుద్ధిగతులు నవమలమై వర్తిల్లఁగ
 వర్తిల్లఁగఁ బ్రాణికోటి సార్థక మై సత్యమైన
 మహితమైన చిత్తవృత్తి మాన్యగతులు విలసిల్లఁగ
 లోకసంక్షేమ రతుల లోలువతల ధిషణశక్తి
 అభ్యుదయ మ్మండనాను నభ్యుత చైతన్య గతుల
 ససాధారణముగ జగతి నలరు సృష్టి స్థితి లయాలు
 సృష్టిలోనె హవిషముగాఁ జెలఁగు సహజ పదార్థాలు
 కృతములొచు నకృతములై కృతాకృతములొచుఁ బ్రకృతి ॥

4536

†(4) దివ్యమైన బ్రహ్మశక్తి తేజరిలఁగ సహజగతుల
 నఖిలప్రాణ దాతపుగా నమలకాంతి ప్రదాతగా
 సపూర్వమౌ శక్తులతో నమేయమౌ శక్తులతో
 సనవరతము ప్రసరించెడి సంతతమైన దీప్తులతో
 సనూనమైన వ్యాప్తిత్వపు టనలానిల శక్తులతో
 సతిలోకమైన మైత్రి నా సలిలము నాకర్షణ
 సంతర్గతముగాఁగ నావిరిగా లీనముగా
 సతిలోకమైన వరలెడి అపురూపపు శక్తులతో
 నా జలమునె మొయికులుగా నవతరింపఁజేసి నీవు
 మధురరుచుల రూపముగా మహితమైన జలదారల
 వర్షింపఁగఁజేసి ప్రకృతి ప్రాణదాతవై తనరుచుఁ
 జరాచర ప్రపంచమును జలభూచరతతు లన్నిటి
 ననిలానల జలమృతతు లన్నింటను మిత్రదేవః
 సంవదాళి సృజించుము! సంవర్తన మొనరింపఁగ ॥

4537

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) మించు దైవీయమైన మిత్రశక్తి విశ్వమ్మున
 వర్తిల్లఁగ నిత్యమ్మును వర్తిల్లఁగఁ బ్రకృతి యెల్ల
 యుగయుగాల మహితశక్తి యోగములో లోకమ్మున
 ఋతదీప్తుల నభములోన ఋతుగణములు వర్తిల్లఁగ
 శకపూరుషుఁ డవతరించి ప్రకృతిదీప్త ధర్మ మెనయ
 సద్ధర్మమయమైన సత్పురుషులఁ గాపాడుచు
 హింసాశక్తులతోడను శంసనీయ ద్వంసగతుల
 ఆచర్యమై ఆసత్యమౌ విదుర దుష్ట ధర్మరూప
 దుర్మదాంధ దుశ్శక్తులఁ దున్మాడుచు నజయ్యముగఁ
 బూర్వదుర్గతీనాశని పూర్ణశక్తి యోగమహిత
 శక్తిదీప్త స్వచ్ఛగుతుల సంపత్సేదమై తనరఁగ
 సకలపాప పుంజాలను వికృతములుగ నాశపరచి
 పుణ్యయోగ పుంజము లనన్య మౌచు ననంతమైన
 శక్తిగాఁగ వర్తిల్లును జక్రనేమికృమత సృష్టి ॥

4538

†(6) అంతర్గతి నగ్ని వరల సపురూపపు శక్తులమైఁ
 దనరు జలము సృష్టిలోన ననల మైత్రి వరలంగాఁ
 బ్రకృతిలోని జలసంపదఁ బ్రకృతమౌ కిరణా లవి
 మిల్కొన్నుల శక్తు లెల్ల మించి స్వీకరించి నింగి
 కావిరిగా నంతర్గతి నాత్మైక్యముగాఁగ వరల
 ద్వైతశక్తి రూపాంతర జాతములుగ మొయిళులుగా
 జలశక్తుల పరిపూర్ణత వెలయంగా నిర్మలముగ
 రూపొందఁగఁజేసి నిలిపి ఆపాతమధురములౌ
 వర్షధారలను బ్రకృతికిఁ బ్రసరించు మిత్రవరుణ
 శక్తు లెల్ల సృష్టిలోన సదమలమౌ పవనాగ్నుల
 నలిల వృద్ధు లాకాశము లలరంగా నిత్యమును
 సపూర్వ మై అజయ్యమై ఆమేయమౌ ననంతమౌ
 ననూనమౌ నతిలోకపు టతివేలపు మహితగుతుల
 వర్తిల్లును నిత్యమ్మును వరలఁగ ఋత ఋతు ధర్మము ॥

4539

†(7) దివ్యమైనకాంతితులఁ దేజరిల్ల గగనమ్మునఁ
 గాలశక్తి నియతగతులఁ గ్రాల నిత్యసత్య మౌచు
 వసంతానఁ బ్రకృతిశక్తి వర్తిల్లఁగఁ బునర్నవగ
 గ్రీష్మమ్మునఁ బ్రకృతిశక్తి దృఢతర మై పెరుగంగా
 వర్షఋతువునందుఁ బ్రకృతి వర్తిల్లఁగ జలసంపద
 హేమంతమునందుఁ బ్రకృతి హిమహేమపు మహిమలతో
 వర్తిల్లఁగ రకరకాల ఫలితమ్ముల విలసిల్లుచు
 శశిరమ్మున శక్తు లుడుగు నవశ గతుల రాలిపోవ
 నుష్ణనాభి శక్తులతో సుజ్వలముగ వర్తిల్లఁగ
 జలనాభి శక్తితుల సలిల సమృద్ధి తనరంగా
 శీతనాభి సర్వరతులఁ జెల్వొందఁగఁ బ్రకృతిశక్తి
 ఆకాశపు శక్తులతో ననిలానల శక్తులతో
 సలిల వృద్ధి రూపాలను సర్వసృష్టి వర్తిలంగ
 సన్మోక్షస్వపు టనుబంధపు టవినాభావంపు మైతిరి
 తనరారఁగఁ బంచభూత తత్త్వరూప తతు లెల్లను
 మిత్రావరుణుల మహిమల మించి నందరించు సృష్టి ॥

4540

సూక్తము—134

ఋషి—సృష్టేద పుత్రుఁడు శకపూతుఁడు
 దేవత—మిత్రావరుణులు

అర్థాంతరము—2

†(1) మహితమైన దివ్యశక్తి మహిమాన్విత లోకమ్ములు
 గోళమ్ములు క్రాంతికాంతి జాలమ్ములఁ బ్రసరించుచు
 విమలమైన శక్తులతో విశ్వసృష్టి ప్రకృతిలోనఁ
 జైత్రస్వపు రతుల మీఱ జాతముగాఁ జిచ్చక్తులు
 నిత్యపరిణామరూప సత్యతత్త్వ మలరారఁగ
 సృష్టిలోన సుఖసంపద వ్యష్టినమిష్టిగతుల నొప్ప
 నసాధారణంపు గతుల నభ్యుదయవహముగాఁగ
 నలరు దైవలీలగాఁగ నతిలోకపు మహాశక్తి
 దివి భువులును ననిలానల పవన గగన గోళాలవి
 వర్తిల్లును నిత్యమును బరిచ్రమణగతులమెయిని ॥

4541

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) ఆనల సలిల శక్తులతో ననిల గగన తత్త్వాలను
 నలరారుచు క్షితితలాన నమరు సుషుమ్న గ సృష్టిని
 బ్రహ్మకృతిదేవి నాడికాగఁ బ్రభాభాసితమ్ముకాగఁ
 నవినాభావమ్ములైన అనుబంధపు బంధాలను
 నన్యోఽన్య సుసంబంధ జన్యజనక మూర్తులతో
 నఖిలరూపు లవనిమీద సుఖరతులను సఖ్యగతుల
 నలరారును సృష్టిస్థితు లభ్యుదయాలు లయగతులను
 సక్షయమౌ నిత్యగతుల రక్షకమౌ తత్త్వాలను
 నమరొందఁగఁ బంచభూత యజ్ఞక్రియ లెసయ సృష్టి
 “నాభి”శక్తు లన్నింటిని నాశపరచు “నభి”శక్తుల
 విద్యస్తము కావించుచు విమలమైన దివ్యదీప్త
 మహాశక్తి విశ్వమ్మున విహరింపఁగ సజయ్య మై
 అభేద్యమై అమేయమై అమరమై అసంతమై
 లతివేలపు శక్తులతో నతిలోకపు మహిమలమై
 నలరు నర్వసృష్టిరూప మమరంగా సహజగతుల
 సత్యదర్శవిజయ మొవ్వ నిత్యమైన ఋత ఋతులను ॥

4542

†(3) అతిదుష్ట విషాగ్నికాగ నఖిలమ్మును నాకృమించి
 ఆకాశము లనిలమ్ముల ననలమ్ముల సలిలమ్ముల
 మృతతులను నలరారెడి మించు పంచభూతమ్ముల
 గోళమ్ముల లోకమ్ముల హాలాహల రూపాగ్నుల
 ధ్వంసపరచి “నాభి”శక్తి తత్త్వమ్ముల రూపుమాప
 యత్నించుచు మృషశక్తుల నసహ్య మౌచు దుష్టమైన
 “అభి”శక్తుల నన్నింటిని నదృతముగ నాశపరచి
 విశ్వవ్రహ్మకృతి సంపదలను విమలమ్ముగ మలిపినిలిపి
 సృష్టి యజ్ఞ సర్వస్వము స్థితిగతులను గాపాడుచు
 నభ్యుదయావహముగాగ నఖిలమ్మును వర్ధిల్లఁగ
 నసాధారణంపు గతుల సమల పరికృతివర్ధిల్లును
 దేవదేవపురుషశక్తి దివ్యతత్త్వ మహిమలమై ॥

4543

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

†(4) ఆకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృతతులును వివిధగతుల మించి రూపుదాల్చునట్టి
 విశ్వగోళలోకా లవి విరాజిలుచుఁ బరుగు లెత్తఁ
 బంచభూతతత్త్వా లవి అలరారఁగ నశ్వములై
 కాలరథము పయనించును గాఢిల ననంతయాత్రమును
 ఆమలమైన ప్రాణశక్తి నతులమైన దీప్తశక్తి
 ఆ ద్వంద్వము లంతర్గత నలరారఁగఁ బ్రవాహముగ
 నగును మృతత్త్వముతో నభిలమైన ప్రకృతిరూపు
 ఆ వెలుగుల వెల్లువగా నావెక్కుత మౌ సూర్యులు
 వివిధ గోళ లోకాలకు విమలాదార మౌచును
 మండలములుగాఁగ నృప్తి మహతమ్ముగ పరలుచుండుఁ
 గాలరథము మూర్ధములై క్రాళిలు నిత్య సత్యరతుల
 మృత్యురహితమై వెలిఁగెడి ఋతరూపము - పాపరహిత
 మహాశక్తి లీలకాఁగ మాయగాఁగ సరిల మౌచు ॥

4544

†(5) ప్రకృతిపురుష హితకారక సుకృతదీప్తశక్తికాఁగ
 వరల మిత్రశక్తు లెల్లఁ బరిభ్రమణగతులు మీఱ
 సథిపతియౌ గ్రహరాజుకు సభివందనకృతికాఁగను
 నాత్మప్రదక్షిణలను నలరఁగఁ బ్రదక్షిణలను
 మండలగత లోక గోళ తండా లవి తనరారును
 సత్యరతుల నిత్యగతుల సంచరించుచుండి నదా
 చరాచర ప్రకృతిలోన జడాజడ ప్రపంచాన
 సకల ప్రాణికౌటి దేహజాలమ్ముల నిండి యుండు
 నంతరాంతరముల నుండు అల్పాల్ప మృగు పాపము
 లవలేశ మ్మున్నఁగాని అవలీలగ రూపుమాపు
 పూర్వదుర్గతి నాశని పూతశక్తి సృష్టిలోన
 వర్తిల్లఁగఁ గళలాలు పటావంచలై పోవును
 నిత్యదీప్తమై వెలిఁగెడి సత్యరూప పుణ్యశక్తి
 ఆజ్యమౌ వీరతమై నలరారును సృష్టిలోన ॥

4545

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

†(6) వంచభూతమాత్మరూప ప్రకృతిగాఁగ వరలుచుండు

నాకాశము లనిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
మృత్రతులును బలు పాశుల మించు గోళ లోకములై
రకరకాల దివులు కాఁగ వికృతులైన భువులు కాఁగ
జల వాయు లోకాలుగ జ్వలించెడి గోళాలుగ
నపురూపపుఁ జలనశక్తి నమర ధరణ ధారణముల
ననుబంధపు గమనాలను నఖిలమ్మును సంచరింప
నిరంతర ప్రసారాల నిర్వికల్ప కాంతి కిరణ
జాలమ్ముల రవిశక్తులు సర్వప్రకృతి ప్రాణదమై
సదా వర్తిల్లుచుండుఁ జరాచర ప్రపంచాన
జడాజడ ప్రకృతి కెల్లఁ జైతన్యముఁ గలిగించెడి
ప్రియశక్తిగఁ జంద్రామ్మత ఋక్షదీప్త సర్వస్వము
విశ్వసృష్టి సకలమ్మున విషకల్మషము లన్నిటి
నాశవరచి పవిత్రతను నర్థిక్కుల నలరించును ॥

4546

†(7) మిత్ర వరుణ రూపాలను మిన్నంటెడి ఆగ్ని జలము

లనిల మృత్రతులతో నాకృతిగా నదమలగతి
నలరారుచు సృష్టిలోన నద్భుతమౌ తేజాలను
సృష్టి స్థితి ప్రకృతిరూప చిద్విలాసముల నన్నిటిఁ
జెదరఁగొట్టి భ్రష్టగతుల చిన్నమ్ముగఁ జేయునట్టి
కశ్మలముల నన్నింటిని గకావికలుగాఁ జేయుచుఁ
గ్రాంతికాంతి శక్తులన్ నితాంతమైన దీప్తగతుల
నఖిల సృష్టిఁ జవిత్త్రముగ నలరారఁగఁజేయుచుండు
దైవీయమ్మ శక్తుల ధర్మ మ్మది నిత్యమ్మును
రవి చంద్ర గ్రహ ఋక్ష రాజి రూపములుగ వరల
ధరణ ధారణంపు గతుల భరణ భారణంపు రతుల
సకల గోళ ప్రకృతులలో నకలుషగతి వరలంగాఁ
గశ్మలముల ధ్వంసపరచి క్కాలంగా శుభ్రగతులు
నారోగ్యమహాభాగ్య మైశ్వర్యము లందమ్ములు
ప్రకృతిపరములై వరలఁగఁ బ్రాణినిత్యము చైతన్యపు
దివ్య నవ్య భవ్య గతులు నవ్యయమై వరఁగు సృష్టి ॥

4547

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్ — 135

ఋషిః—సుదాః వైజవనః; రి-విహవ్య ఆంగిరసః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—శక్వరీ; 4-6-మహావంక్తి; 7-త్రిష్టుప్; 8-జగతి

(1) పో॑ వ్యస్తై॑ పురో॒థమి॑స్త్వా॒య శూ॑షమ॒ర్చత॑ ।

అభి॑కే చిదు తో॒కకృ॑త్ సంగే॒ సమ॑త్స వృ॒త్రహా॑ ఋ॒స్మాకం॑ బోధి బో॒ధితా॑

సభ॑న్తామ॒న్యకే॑షాం జ్ఞా॒కా¹ అధి॑ ధన్వ॒సు ॥

1554

(2) త్వం సి॒న్తాగ్ం॑రవా॒స్మజో॑ ఋ॒ధరా॑చో² అహ॒న్నహి॑మ్ ।

అశ॑తు॒రిన్ద్ర జ॒జ్ఞిషే॑ విశ్వం పు॒ష్కసి॑ వా॒ర్యం తం త్వా॑ పరి॒ వ్యజా॑మహే

సభ॑న్తామ॒న్యకే॑షాం జ్ఞా॒కా¹ అధి॑ ధన్వ॒సు ॥

1555

(3) వి మ విశ్వాః³ ఆ॒రాత॑యో ఋ॒క్యో సశ॑న్త నో॒ ధియః॑ ।

అస్తా॑సి శత్రో॒పే వధ॑ యో స⁴ ఇన్ద్ర జి॒హంస॑తి యా తే రాతి॒ర్దది॒ర్యసు॑

సభ॑న్తామ॒న్యకే॑షాం జ్ఞా॒కా¹ అధి॑ ధన్వ॒సు ॥

1556

(4) యో స⁴ ఇన్ద్రా॒భితో జనో॑ వృ॒కాయ॑రాదిదేశతి ।

అధ॑న్వదం తమి॒గ్ం కృ॑ధ వి॒వాధో⁵ అసి॑ సాసహి

ర్షభ॑న్తామ॒న్యకే॑షాం జ్ఞా॒కా¹ అధి॑ ధన్వ॒సు ॥

1557

1. జ్ఞాకాఽఅధి, 2. ధరాచోఽఅహన్నహి, 3. విశ్వాఽఆరాతయో, 4. యో సఽఇన్ద్ర,

5. వివాధోఽఅసి. (వ్రా.ప్ర.)

(5) యో స¹ ఇన్ద్రాభిదాసతి సనాభిర్యశ్చ నిష్ఠ్యః ।

అవ తస్య బలం తిర మహివ ధ్యైరధ త్మనా

సభస్తామన్యకేషాం జ్యాకా² అధి ధన్వసు ॥

1558

(6) వయమిన్ద్ర త్తాయవః సఖిత్వమా రభామహే ।

ఋతస్య నః పథా నయా²తి విత్వాని దురితా

సభస్తామన్యకేషాం జ్యాకా² అధి ధన్వసు ॥

1559

(7) అస్మత్త్వం సు త్వమిన్ద్ర తాం శిష్య యా దోహతే వృతి వరం జరితేర్షి ।

అచ్చిదోర్షీ పీవయద్యథా నః సహస్యధారా వయసా మహి గౌః ॥

1560

≠(8) ఆర్వాణ్యమిన్ద్రమముతో హవామహే యో గోజిద్దనజిదశ్వజిద్యః ।

ఇమం నో హవ్యం విహవే జుషస్వా²స్మ కుల్మో వారివో మేదినం త్వా ॥

1561

సూక్తము—135

ఋషి—పిజవన పుత్రుడు సుదాసుడు; 8-ఆంగిరసుడైన విహవ్యుడు†
దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)*గీ॥ స్తోత్రవరులారా! మీరలు స్తుత్యుడైన
యీ మహేంద్రుని ముంద టారామమైన
యరద మొక్కటి కలిగె నా యరదము దరి
బలమునకు నర్చ జేయుడి! పరమ భక్తి ॥

4548

1. యోస¹ఇన్ద్రా, 2. జ్యాకా²అధి. (వా.వృ.).

≠“ఖిల” మంత్రముగా నిది కొన్ని వాగ్రతప్రతులలో గలదు. కొందరు దీనిని నధిక పాఠముగా భావించి
మరి కొందరు వృషిప్తముగా భావించిరి.

†వాగ్రతప్రతి 14వ సంపుటము 171వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “పిజవన పుత్రుడు సుదాసుడు”గాను,
దేవత “ఇంద్రుడు”గాను వ్రాసి, 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతం పట్టికలో “సూదస్సు”
ఋషి గాను, “ఇంద్రుడు” దేవత గాను, శ్రీ నేమానిపాదు వ్రాసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ॥ నిఖిల సంగ్రామ సంగమనీయమైన
వైరి బల మెల్లఁ జెంతకు వచ్చి యున్న
స్తోత్రలకు ధన'మొనంగుచుఁ దుష్టి మేము
జరుపు పరిచర్యలన్ హరి యెరుఁగుఁగాదె: ॥

4549

*గీ॥ మరియుఁ గుత్సితులైనట్టి కరము హింస
సలుపుచున్నట్టి యవరులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్వాల నష్ట
పడునుగావుత: నిజమైన పస దొరంగి ॥

4550

(2)*చ॥ చెలఁగెడు సంతరిక్షమునఁ జేరెడు మేఘము గొట్టి యుండుటన్
జలము లదో ముఖంబులయి జారె భువిం గడు వేగఁ గావునన్
జెలుపుఁడ వాచు మాకు నిల శ్రీధన మిచ్చుచునుంటి వింద్ర: ని
న్నిల నుతి హవ్య సంపదల నెక్కువ వశ్యునిగా నొనర్పమే: ॥

4551

*గీ॥ మరియుఁ గుత్సితులైనట్టి కరము హింస
సలుపుచున్నట్టి యవరులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్వాల నష్ట
పడునుగావుత: నిజమైన పస దొరంగి ॥

4552

(3)*గీ॥ సర్వ శాత్రువ సంఘంబు సమయుఁ గాక:
నీ నిమిత్తము సన్నుతుల్ నిలుచుఁగాక:
నింద్ర: మమ్ములఁ జంపంగ నేగుదెంచు
వానివై నాయుధంబుల వదలినావు: ॥

4553

*గీ॥ ఇంద్ర: నీదు హస్త మెద్ది ధనంబును
నందఁజేయ హేతు వగునో: యట్టి
కరము మాకు ధనముఁ గల్పించుటకుఁ గడు
దాత యగునుగాక: దత్క్షణంబ ॥

4554

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. ఇక్కడ నింద్రగణమునకు మారు పంచలఘుగణము ప్రియు క్తమైనది.

*గీ॥ మరియుఁ గుత్సితు లై నట్టి కరము హింస
సలుపుచున్నట్టి యన్యులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్ఞాటు నష్ట
పడునుగావుతః నిజమైన పస దొరంగి ॥

4555

(4)*గీ॥ శాత్రువుల నెల్ల యతిశయ శక్తితోడ
నభిభవించితి వో యింద్రః! యందువలన
నాయుధంబుల మా పైకి ననుపునట్టి
హింసకుని బాధపెట్టుమా! యెల్ల వేళ ॥

4556

*గీ॥ మరియుఁ గుత్సితు లై నట్టి కరము హింస
సలుపుచున్నట్టి యన్యులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్ఞాటు నష్ట
పడునుగావుతః నిజమైన పస దొరంగి ॥

4557

(5)*గీ॥ సదృశ జన్మము గలిగిన శత్రు జనుని
నీచ జన్మము గలిగిన నీచ జనుని
బలము ద్యోతోక విస్తృతి వెలుగు దాని
స్వయముగా నాశనము జేయు! వాసవుండః ॥

4558

*గీ॥ మరియుఁ గుత్సితు లై నట్టి కరము హింస
సలుపుచున్నట్టి యన్యులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్ఞాటు నష్ట
పడునుగావుతః నిజమైన పస దొరంగి ॥

4559

(6)*గీ॥ నిన్నుఁ గాంక్షించు మే మెల్ల నిర్మలేష్టి
సలువఁబూనుచునున్నాము సవన మార్గ
మునను మా సర్వ పాపంబులం దదీయ
ఫలములన్ దుగ్రించివేయుమా! వాసవుండః ॥

4560

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. నిజమైన శక్తితోడ. (వా.ప.పా. యతిభంగము.)

*గీ॥ మరియుఁ గుల్మితు లైనట్టి కరము హింస
నలుపుచున్నట్టి యన్యులై సాగునట్టి
శాత్రువుల కార్ముకంబుల జ్యాలు నష్ట
పడునుగావుతఁ నిజమైన పస దొరంగి ॥

4561

(7)*గద్యము॥

ఏ గోవు స్తోతకుఁ బ్రతిదినము పయస్సు నిచ్చుచుండునో; ఆ గోవు నిబిడోధస్క-యగుటచే
బహు శీర ధారోపేతయై మహతియై యున్నది. మమ్మ శీరములచేఁ బ్రవర్ధింపఁజేయు
నట్లు దాని నొనర్చి స్తోతల మగు మా కౌసంగు మిందుగ్రీదాః ॥

4562

(8)†క॥ మహితాఽజయ్య సుశక్తుల

విహితుం డౌ వైష్ణవుఁ డతివేలము లొచున్

రహి మించు ప్రదక్షిణలను

సుహవ్య మాత్మప్రదక్షిణోజ్జ్వల గతులన్ ॥

4563

†క॥ గోళమ్ముల ధన సంచయ

జాలమ్ముల నశ్వితతుల జయ మొందంగాఁ

గాలాఽధిపతిగ వరలుచు

లోలుపతల నాధిపత్యరూపుఁడు హరి యౌ ॥

4564

సూక్తము—135

ఋషి—పిబవన పుత్రుఁడు సుదాసుఁడు రి-ఆంగిరసుఁడైన విహవ్యుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) అదృశ్యమాన రూపమ్మున ననిలమ్ములు పయనించును

వైష్ణవీయమైన దివ్య భావాంతర్గత శక్తులు

గోచరమ్ము కాకుండఁగ గోవ్య దీప్త గతు లొప్పుగ

ముందుదారి చూపుచుండఁ బురోగామి యౌచు నిలిచి

కనిపించని కాలరథము క్రాలి సంచరించు నిలిపి

అనిలరథము కూడఁ దిరుగు నదృశ్యంపు గతులు మీఱ

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

నసాధారణంపు గతుల నమేయంపు స్థితులతోడ
 “నభి”శక్తుల రూపు దాల్చి అభిలమ్మున వ్యాపింపఁగ
 జలనాభిని హరియించెడి ఛలవృత్తిని సంహరించు
 ననూనమైన అగ్నిశక్తి అనాహతంపు రూపమ్మున
 నగమ్యముగ నగోచరముగ నగణితమౌ వేగమ్మున
 దశదిశలను దాటిపోవు నిశి దినాల దిగంతాల
 నజయ్యమై తనరారును విజయపతాక నెగురవేయు
 చిన్మయగతి మనో రూప తన్మయ శక్తులు వరలఁగ
 నపరాకాశమ్ము కాఁగ నద్భుతగతి పరఁగంగా
 ననాకార మభేద్యమై నాకాశము నధిగమించు ||†

4565

†(2) పంచభూత తత్త్వాలకు సంచితముగ మైత్రి మీఱ
 నాధిపత్యమును వహించు ననంతమైన ఐంద్రీశక్తి
 వైష్ణవీయ పంచేంద్రియ కృష్ణశక్తు లలరారఁగ
 నశత్రుతా రతులమెయిని నతిలోకపు శక్తులతో
 నతివేలపు రక్తులతో నసాధారణంపు గతుల
 నజయ్యమౌ నమేయమౌ నభేద్యమౌ ననంతమౌ
 దివ్యశక్తు లలరారఁగ దీవ్యమాన గతులు వెలయ
 విశ్వమ్మున వాయుగతుల వెలుఁగు ప్రాణతతులు వరల
 మదురమైన జలగతులను మహిమాన్విత తాగ్రీణశక్తి
 వ్యాప్తి చెంద నిత్యగతుల గుప్తశక్తు లలరారఁగ
 నిజము దేవుఁ డెరుఁగు రీతి సీరు పల్ల మెరుఁగు పగిది
 విష్ణుపాదోద్భవిగా వెలునడు జల మువరి గతులఁ
 గ్గిందఁ గారి ఝడితిమెయిని నిందుమౌళి దివ్యమైన
 శిరోభాగమందు నిరత సరాగాలు మీఱఁ బడుచు
 సతతమ్మును బ్రవహించును జ్వలితాగ్నులు గర్భితముగఁ
 బ్రకృతిమాత ప్రాణదముగ సుకృతమైన తాగ్రీణదముగ
 “నభి”శక్తుల వృత్తాసురు నంత మొందఁజేసి సృష్టి
 “జలనాభు”లఁ గాపాడెడి శంకరమౌ మనశ్శక్తి
 అపరాకాశమ్ము కాఁగ నద్భుతగతి పరఁగంగా
 ననాకార మభేద్యమై ఆకాశము నధిగమించు ||

4566

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) ఆమలమైన ఆనలశక్తి ఆనిలశక్తి జలశక్తులు
 మృణ్మయమౌ తత్త్వశక్తి మింటిగతుల స్వచ్ఛతమై
 సకల విశ్వ సృష్టిలోన సర్వ కల్మషావశులను
 నాశపరచి పంచభూత నవ్య నిత్యగతుల వరలు
 పరిశుద్ధతా గరిమ వెలుగఁ బవిత్రతా భరితముగా
 నపురూపమౌ శక్తుల ననిల సలిల సముచ్ఛయాలు
 ననలరూప స్వచ్ఛతమై నలరారఁగ నమృతగతులఁ
 బ్రకృతి సంపదలు వరలఁగ రామణీయమైన సహజ
 శక్తితత్త్వ రూపమ్ముల సర్వమ్మున వ్యాప్తి చెంది
 ధిషణారతి రకరకాల దివ్య భాగ్యమ్ముల జగతిని
 నజయ్యమై ఆభేద్యమౌ ననాహతంపు దివ్యశక్తి
 ఆర్యముఁడౌ నాదిత్యుని నపూర్వంపు దీప్తగతుల
 మనోరూప గుప్తశక్తి మహిమాన్వితమై వరలును
 బుద్ధి శక్తి కఠితమై పూర్ణ పవిత్ర రూపమ్మున
 నపరాకాశమ్ముగాఁగ నద్భుత గతి వరఁగంగా
 ననాకార మభేద్యమై ఆకాశము నధిగమించు ॥

4567

†(4) ఆమరూపపుఁ బ్రకృతిగా “నభి”శక్తి స్వరూపముగ
 నావరించి ఆఖిల సృష్టి నాకాశము కలుషగతుల
 నమరమైన ఆమలమైన హాయి గొలుపు సుగందాల
 ననిల మ్మది దుర్గందపు టతిమలముగ రూపొందఁగ
 నతి శుచిగా వెలుఁగొందుచు నతిలోకపు దీప్తి గలుగు
 ననల మ్ముక కూర్చిరాగ్నిగ నతివిషమై వెల్గొందుచు
 మధురమైన సలిలమ్ములు మలినమయము లౌచు నిలువ
 శక్తివంతమైన పృథ్వి చండాలపు మరుభూమిగ
 రూపొందఁగఁ జేయునట్టి కూరమైన విషశక్తులు
 వృత్తాసుర శక్తులుగా సృష్టిలోన విస్తరిల్ల
 ధ్వంసపరచి సంహరించుఁ బరాభూతమై నశింప
 వైష్ణవీయ మహాశక్తి వజ్రరూపమున వెల్గుచు
 విశ్వ ప్రకృతిరూపమునకు విజయ శక్తి రక్షగాఁగ
 విలసిల్లును నిత్యమ్మును విధికే విధి యొచు నిలిచి

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

పంచేంద్రియ తత్త్వమ్ములఁ బంచభూత శక్తితతుల
 నఖిలమ్మును విస్తరిలఁగ నమలమైన నిత్యగతుల
 సృష్టి స్థితు లలరారుచు వ్యష్టి సమిష్టి రతులమైన
 జిన్మయగతి మనోరూప తన్మయమౌ విజయమ్మున
 నపరాకాశమ్ముగాఁగ నద్భుతగతి వరఁగంగా
 ననాకార మభేద్యమై ఆకాశము నధిగమించు ॥†

4568

†(5) దివి భువి లోకా లన్నిట వివిధ గోళ సర్వాలను
 నస్తవ్యస్తము కాఁగను నవకాశము లేకుండఁగ
 నాకసమునఁ జికాకుగా నావహిల్ల మలినాళులు
 సతిలోకిపుఁ జలనమ్ముల నఖిలమ్మున సంచరించు
 ననిలమ్మును బంధించుచు నలమటింపఁ జరాఽచరాలు
 ననలమ్ములు స్తంభింపఁగ సతివేలపు జ్వాల లెల్ల
 నణఁగారఁగ దీప్తిరహిత కణములుగా రూపొందఁగ
 సృష్టిలోని జలశక్తులు నష్ట మౌచు నింకిపోవ
 దూశి దూసరమ్ము కాఁగ దుమ్ము కాఁగఁ బృథ్వి యెల్ల
 శక్తి శైణ్యమ్ముతోడఁ ద్యక్తములై రిక్తములై
 పంచభూత రూపా లవి పరలఁగ సన్యోఽన్య బంధ
 సంబంధాఽవినాభావము లంబరములై బలహీనత
 జవజవలాడఁగఁ జేసెడి శత్రుశక్తు లన్నింటిని
 శమయింపఁగఁ జేసి ప్రకృతి సహజత్వమును నిల్పుచు
 ననాహతమై తనరెడి మనశ్శక్తి మహితముగా
 అజయ్యమై అభేద్యమై అఖిలమ్మును ధిక్కరించి
 అపరాకాశమ్ముగాఁగ నద్భుతగతి వరఁగంగా
 ననాకార మభేద్యమై ఆకాశము నధిగమించు ॥

4569

†(6) సత్యరూప మార్గమ్ముల సర్వ జగతి వర్తిల్లఁగ
 వైష్ణవీయమైన శక్తి వర్తిల్లుచు వర్తిల్లుచు
 సృష్టిలోని దుష్టశక్తి వ్యష్టి సమిష్టి రూపాలను
 నన్నింటిని నాశపరచి పిన్నాణపు విశ్వమ్మును
 విరాజిల్లఁజేయు మహా విరాడ్రూప గోళ లోక
 జాలమ్ములు సంచరింప సత్పథాన మహితగతుల

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

ఆకాశముతో ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
 మృత్రతులును సఖ్యముగా మిన్నంటుచుఁ దనరారఁగ
 ననిలముతో నాకాశము ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్రతులును సఖ్యముగాఁ దత్తత్త్వమ్ముగఁ బరఁగఁగ
 ననలముతో నాకాశము ననిలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్రతులును సఖ్యముగా మేళనమ్మునొంది వెలుఁగ
 ననిలముతో నాకాశము కరువలియును ననలమ్మును
 మృత్రతులును సఖ్యముగా హత్తుకొనఁగ నభిన్నతల
 మృత్తులతో నాకనమ్ము మరుత్రతులనలమ్ములు
 సలిలమ్ములు సఖ్యముగా వెలుఁగు విష్ణు మనశ్శక్తి
 అపరాకాశము కాఁగ నద్భుతగతి పరఁగంగా
 సనాకార మభేద్యమై ఆకాశము నధిగమించు ॥†

4570

†(7) వైష్ణవీయమైన శక్తి పరలు సహస్రధార కాఁగ
 ఆకసంపు రూపమ్ములు సలిలమ్ముల రూపమ్ములు
 ననలమ్ముల రూపమ్ములు నా జల రూపావళులను
 బృథ్వుల రూపమ్ము లెల్ల విలసిల్లును నొకటొక్కటి
 సహస్రరూప ధారలుగా సకలసృష్టి వర్తిల్లుచు
 శిక్ష కాఁగ రక్ష కాఁగ నక్షయమౌ సఖ్యమ్ముగ
 భేద్యమై అభేద్య మౌచు భిన్నమై అభిన్న మౌచు
 ఆవినాభావత్వ మలరు నదృష్టంపు శక్తులమై
 నఖిల లోక గోళాదులు నలరంగాఁ బంచభూత
 రూపమ్ముల మహిత మౌచు రోదోఽంతరాశమ్మున
 నిత్య చలన భావమ్ముల సత్యగతుల సంచరించు
 షశ్వసృష్టి సర్వమ్మున విమలాఽమృత శక్తులతోఁ
 గాంతికిరణజాలమ్ములు క్రొలంగా బహుముఖాలఁ
 బంచభూత తత్త్వాలను పరలంగా దివ్యశక్తి
 మధురమైన విహితగతుల మహితములై తనరారఁగ
 శబ్దశక్తు లెల్ల సృష్టి సహజములై వ్యాపింపఁగ ॥

4571

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(8) సకల లోక గోళమ్ముల జయించి వెలుగు నా విష్ణువు
 సర్వవసు సుసంపదాశి శాశ్వతగతిని జయించుచుఁ
 గాంతితతుల నన్నింటిని గాఢిలఁగ జయించివైచి
 ప్రకృతిరూప శక్తితతుల ప్రభా దీప్తగతులయెయిని
 విశ్వస్పష్టి యజ్ఞమ్మున వెలుగు హవ్య మౌచు వరలు
 ఆఖిలాఖిలమైన ప్రకృతి నద్భుతగతి తోవంగా
 నాకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృతతులును దేవదేవ ఋభుయజ్ఞమ్ముండు మహిత
 హవముగాఁగఁ బ్రజ్వలిల్లు హరి నైవేద్యమ్ముగాఁగ
 నణుపరమాణువులై సకలము నాజ్యముగాఁ దనరారుచు
 చలంతర్గత శక్తుల నైంద్రరూప పంచభూత
 రూపతత్త్వ సర్వస్వము రోదసిలో సంచరింపఁ
 బరిగ్రహించుఁ బ్రకృతి నెల్లఁ బరమేశుని లీలగాఁగఁ
 బ్రథవించును నావిష్కృతి బహురూపుల విశ్వమై ॥*

4572

సూక్తము—135

ఋషి—పిఞవనపుత్రుఁడు సుదాసుఁడు; 8-ఆంగిరసుఁడైన విహవ్యుఁడు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) ప్రకృతిరూప విశ్వరథము ప్రార్చనమై ముందు సాఁగ
 నిందునికై శోష లేని యింద్రియ తత్త్వమ్ముతోడ
 నశ్వదీప్తు లొప్పారఁగ నపురూపపుఁ దేజమ్ముల
 సశ్వములై ముందు నడువ- నభిశక్తులతో నృప్తిని
 “నాభి” శక్తి మింగివైచు నానావిష కలుషాగ్నుల
 నార్చివైచి ధ్వంసపరచి నారాయణ దీప్తగతుల
 నారాచము విజృంభింపఁ బార మెనయనట్టి వృతుఁగఁ
 బరాభవించి పరాక్రమించి చరాచరము రాపాదఁగ
 సంహరించి అరిమూఁకల జగతిని శంకరతత్త్వము
 చళచళిలను విలసిల్లఁగ విశిషటరూపగతులు తోప
 కాకసమున ధనుశ్శక్తి నమల భూతతత్త్వమ్ముల
 సతిలోకముగా నిల్చును నభిలష్టును సంపరింప ॥

4573

*రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “రశా-వర్ణావళి”
 *“వీల” మంత్రానువాదము.

†(2) విధ్వంసము కాకుండఁగి నిరిగి పోక విష శక్తుల
 దీప్తు లెల్ల సృష్టిలోనఁ జేజరిలుచు నిత్యమ్మును
 నాదిశేషు వౌచు నత్య మాది రూప మై వరలఁగ
 నాకసంపు భుక్కు కాఁగ ననిలభుక్కు ననలభుక్కు
 సలిలభుక్కు మృద్దుక్కుగ నదమలమౌ శక్తులతో
 సర్వ భూత సంచయాల సంచరించి అంతర్గతి
 బాహిర రూపమ్ములతోఁ బ్రాణశక్తి విలసిల్లఁగ
 శత్రు వౌచు నఖిలమ్మున నద్భుతముగ భరించుచుఁ
 గిగిందు మీఁదు లోకాలను ఋక్ష గృహ గోళాలను
 విశ్వమ్మునె కాపాడుచు విషరూపపు శత్రుతత్త్వ
 శక్తుల నన్నింటిఁగూడ త్యక్త విగత ప్రాణగతుల
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వగతిని గాపాడుచు
 నాకసమున దనుశ్శక్తి అమల భూతతత్త్వమ్ముల
 నతిలోకముగా నిల్పుచు నఖిలమ్మును సంచరింప ॥

4574

†(3) అర్చముఁడౌ నాదిత్ముని నమృతమౌ శక్తులతో
 విశ్వమ్మున వ్యాప్తి చెందు విషప్రాయ శత్రుతతుల
 దీ శక్తులు తేజరిలఁగ దివ్యశక్తి వర్ధిల్లఁగ
 నతిలోక మ్రొ తనరుచు సతివేల మ్రొ వెలిఁగెడి
 ఆజయ్యమైన మనశ్శక్తి అనాహతంపు గతులమెయిని
 నష్టవరచి నాశవరచి నవశక్తులఁ బ్రకృతిలోన
 నసాధారణంపు గతుల నమృతమయముగాఁగ జగతి
 నఖిలమ్మున విస్తరిలుచు నైంద్రశక్తి వ్యాపింపఁగ
 అష్టవసు సుసంపదాశి అపురూపముగా వెలయఁగ
 ధనరాశులు పృథ్వి కెల్ల ననంతముగ సహజముగా
 నాకసమున దనుశ్శక్తి అమల భూతతత్త్వమ్ముల
 నతిలోకముగా నిల్పుచు నఖిలమ్మును సంచరింప ॥

4575

†(4) తమశక్తు లన్నింటిని దరిమివైచి- నీచమ్ముగ
 నభోగతుల నందంగా నదఃపాతాః మందఁ
 బ్రకృతిఁ బంచభూతమ్ముల సుకృతములౌ శక్తులతో
 జనశక్తుల వారాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సఖిలమ్మును మృతతులును సర్వమున సమైక్యగతుల
 సన్యోజ్యహ్మో బంధమ్మతివేలపు సంబంధపు
 ఓవినాభావాలమెయిని నఖిల సృష్టి వర్తిల్లఁగ
 వైష్ణవీయమైన ఐంద్ర పృథాదీప్త శక్తు లలర
 సర్వశక్తు తండాలను సంహరింప నిత్యమ్మును
 సత్యగతుల సృష్టిలోన జ్వలితహ్మో ససిధారల
 సపురూపపు దీప్తులతో నఖిలసృష్టి తనరారఁగ
 నజయ్య మౌచు నభేద్య మౌచు నలరారఁగ నపురూపత
 నాకసమున దనుశ్శక్తి నమల భూతతత్త్వమ్ముల
 నతిలోకముగా నిల్పును సఖిలమ్మును సంచరింప ॥†

4576

†(5) ఆభేద్యమైన శక్తులతో నైంద్రమైన ప్రకృతిరూపు
 సృష్టినాభి జలనాడియు నొనరంగా శీతనాభి
 ఉవర్యధోలోకాలను సుత్రమమౌ దీప్తరతుల
 బహిరంతర రూపమ్ములఁ బ్రాకృత మైవ్యాపించును
 సత్యగతుల సంచరించి నిత్యతత్త్వ మహిమలమై
 దివి భువి లోకా లన్నిటి సవికలముగ విస్తరిల్లి
 సర్వకాలములనుగూడ సదమలగతి వర్తిల్లఁగ
 “నభి”శక్తులు నాశ మౌచు నతిలోకపు దీప్తులమై
 నతివేలపు రూపాలను నపురూపపు శక్తులతోఁ
 బ్రాకృత మై తనరా రెడి బలీయ సహజరూపమ్ములఁ
 బ్రకృతి శక్తుతత్త్వా లవి భృష్ట మౌచు త్రిణగతుల
 విధర్మస్తమ్మై పోవఁగ విశ్వ సౌభాగ్య మలర
 నాకసమున దనుశ్శక్తి అమల భూతతత్త్వమ్ముల
 నతిలోకముగా నిల్పును సఖిలమ్మును సంచరింప ॥

4577

†(6) విశ్వసృష్టి నేతృత్వము విష్ణుమహాశక్తిమెయిని
 నైంద్రతత్త్వ మలరారఁగ నఖిల వంచభూతమ్ముల
 నలరారును జగము లెల్ల నపురూపహ్మో గతులను
 నాకాశము లనిలమ్ములు ససలమ్ములు సఖిలమ్ములు
 వృథులు నీ సర్వసృష్టి ఋత ఋతువుల రూపు లలర
 నిత్యసత్యగతులతోడ నిరతప్రకృతి శక్తులతో

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రచార”

నఖిల సృష్టిలోన నిలుచు నమరూపము లన్నింటిని
 గశ్మలాలఁ గల్మషాల రశ్మిరహిత తిమిరాఖల
 విధ్వంసము కావించుచు వినాశమ్ముఁ జేసివైచి
 దురితపుంజముల నెపుడును దరిని జేరసీయకుండ
 నజయ్య మౌచు నభేద్య మౌచు నఖిలలోక రూపమ్ముల
 నా పంచభూత తతుల నాదిభూతగత మౌచు
 నాకనమున ధనుశ్శక్తి నమల భూతత త్వమ్ములు
 నతిలోకముగా నిల్పును నఖిలమ్మును సంచరింప ॥†

4578

†(7) బంద్రమైన వైష్ణవీయ యజ్ఞసృష్టి సర్వశక్తి
 సచ్చిదానందమ్ముగ సర్వప్రకృతి వరలంగా
 సహస్రమైన ధారలుగాఁ జదలెల్లను దనరారును
 సహస్రమైన ధారలుగా సకలమ్మున ననిల మలరు
 సహస్రమైన ధారలుగా సర్వమ్మున ననల మలరు
 సహస్రమైన ధారలుగా సలిల మలరు సృష్టిలోన
 సహస్రమైన ధారలుగా మహిరూప మ్మలరుచుండు
 నపురూపపు శక్తుల మై నతిలోకపు శక్తుల మై
 నతివేలపు రూపుల మై ససాధారణంపు గతుల
 ననోఽన్యసుసంబంధ మ్మవినాభావాలమెయిని
 ననుబంధము లలరారఁగ సభేద్య మైన సత్యగతుల
 వివిధములౌ గోళమ్ములు వెలయఁ బంచభూతములును
 అధికాధిక మై పంచభూతైకత్వము సృష్టిలోనఁ
 బరఁగంగా బహుగతులను వరలు గోళ లోకమ్ములు ॥

4579

†(8) నిత్యగతుల విశ్వసృష్టి సత్యరతుల వ్యాప్త మౌచుఁ
 దనరారెడి విశ్వరూప ఘనశబ్దమయమైన
 శక్తిరూప సర్వస్వము జయించివైచి ఆమేయముగ
 వ్యష్టి సమిష్టిగతుల నలరు సృష్టిలోని ధనసంపద
 నంత మెసయకుండ వెలుఁగు సశ్వ సముచ్చయాలన్నిటి
 కాధివత్య గతులు నిలుప నఖిలవిజయ మంద నిత్య
 దీప్తరతుల సృష్టిలోనఁ దేజరిల్లఁ బ్రకృతి నెల్ల
 హవము చేసి విశ్వమ్మునె హవ్యముగా నలరించుచు
 హరి విలసిల్లఁగఁజేయును నఖిల పంచభూతాలను
 సృష్టిస్థితి లయరతులను జెన్నొందఁగ నిత్యగతుల ॥

4580

†రచయిత: — వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—136

ఋషిః—1-6(పూర్వార్ధస్య) మాన్దాతా యౌవనాశ్వః

ఋషికా—6-(ఉత్తరార్ధస్య); 7-గోదా

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—మహాపంక్తిః, 7-పంక్తిః

(1) ఉదే యదిన్ద్రో రోదసీ¹ అవప్రా²ఘోషో³ ఇవ ।

మహాన్తం త్వా మహీనాం సమ్రజం చర్షణీనాం

దేవీ జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1562

(2) అవ స్మ దుర్జణాయతో పురస్య తనుహి స్థిరమ్ ।

అజస్రదం తమీం కృచి యో² అస్మాగ్ం ఆదిదేశతి

దేవీ జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1563

(3) అవ ర్యా బృహతీరీషో విశ్వశృద్ధా³ అమిత్రహన్ ।

శచీభిః శకృ దూనుహీన్ద్రో విశ్వాభిరూతిభి

రేపి జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1564

(4) అవ యత్ త్వం శతకృతవిన్ద్రో విశ్వాని దూనుషే ।

రయిం న సున్వతే సచా సహస్రిణీరూతిభి

రేపి జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1565

1. రోదసీ అవప్రాఘోషో ఇవ, 2. యో అస్మాగ్ం ఆదిదేశ, 3. విశ్వశృద్ధా అమిత్ర. (వ్యా.ప్ర.)

(5) ఆప స్తోదా¹ ివాభితో విష్వక్² వతస్తు దిద్యవః ।

దూర్వాయా³ ఆప త న్నవో వ్యధన్మదేతు దుర్మతి

దేవీ జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1566

(6) దీర్ఘం హ్యంకుశం యథా శక్తిం విభర్తి మనుమః ।

పూర్వేణ మమవన్ పదా ఒతో పయాం యథా యమో

దేవీ జనిత్యజీజనద్భద్రా జనిత్యజీజనత్ ॥

1567

(7) నకిర్దేవా మినీమసి సకిరా యోపయామసి మన్తశ్రుత్యం చరామసి ।

వజ్రేభిరపికజ్జేభిరద్రాభి సం రభామహే ॥

1568

సూక్తిము—136

ఋషి—మాందాత యగు యౌవనాశ్వుడు†

ఋషిక—గోధ†

దేవత—ఇంద్రుడు†

(1)*చ॥ ఆనువుగ రోదసీతలము నత్యధికం బగు కాంతి చేత నే
నొనరగఁ గప్పియుంట నిక సుచ్చిృత కల్యము సర్వలోకమున్
గనునటు చేసియుంట సతిగౌరవ మందితి వింద్య! యీశ్వరున్
నినుఁ గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁగదాకో! 4 ॥

4561

1. స్తోదా=ఇవా, 2. దూర్వాయా=ఇవా. (వ్యా.వర్ణ.)

†వ్యాకర్తవర్ణి 14వ సంపుటము 17వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "యౌవనాశ్వు పుత్రుడు మాందాత. 7వ దానికి
గోధ యను బ్రహ్మవాదిన"గాను, దేవత "ఇంద్రుడు"గాను వ్యాసి, 16వ సంపుటల సంపుటములోని ఋషి దేవతల
పట్టికలో ఋషి "మాందాత, గోధ"గాను, దేవత "ఇంద్రుడు"గాను వ్రేవేమానివాచ వ్యాసీరి.

‡ గాచెకో. (వ్యా.వర్ణ.పా.)

*రచయిత:—కావ్యత్రిక, శ్రీ శేషాని వేంకటసురసింహశాస్త్రి

4. చ॥ ఆనువుగ రోదసీతలము నత్యధికంబగుఁ గాంతిచేత నే
నొనరగఁ గప్పియుంజ విక యుచ్చిృత కల్యము సర్వలోకముం
గనునటు లింద్య! దేవతల గౌరవ మందిన వాని నీశ్వరున్
నిను గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగనుండు మాదగద ॥ (కాంతిపాతము)

(2)*చ॥ అనయము మాకు బాధ లిడునట్టి కుశత్రుని బాదవత్రిగా
నొనరిచి దుఃఖపద్ధతి మహాస్నాతరీతిని గల్గజేయుదు
ర్గుణుల బలంబు సీచముగఁ గూర్పు మహేంద్రుడఁ నీవు పీఠితో¹
నినుఁ గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁ గాదొకో ॥

4582

(3)*చ॥ అనయము శత్రుహంతకః మహాత్మకః సీ బహు శక్తులన్ సదా
ఘన మగు నట్టి స్వర్ణములఁ గల్గినయట్టి మహాన్నరాశితోఁ
గనలెడు రక్ష మా కిప్పుడు కల్పనఁజేయుముః పీఠి ముందరన్
నినుఁగని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁ గాదొకో ॥

4583

(4)*చ॥ అనయము సోమముం గొనెడు నా యజమానున కెప్పు డీవు స
ద్వినుత మహాన్న మిచ్చెదవౌః దీక్షగ నప్పుడె పుత్రులన్ గన
ద్దనములఁ బెక్కు రక్షలను దద్ద నొసంగు మహేంద్రుఁ పీఠితో¹
నినుఁ గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁ జూడఁగన్ ॥

4584

(5)*చ॥ తనువులనుండి స్వేద మెటు తద్దయుఁ గారునౌః యట్లు లింద్రుఁ నీ
ఘనతర దీప్తిఁ దా బహు ముఖంబుల వచ్చునుగాకః వెండియున్
దృణము విధాన నీ దయినదీప్తియు విస్తృతిఁ గాంచు నంతటన్
నినుఁ గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁ జూడఁగన్ ॥

4585

(6)*చ॥ సృణిని విశేషశక్తిని దరించుచునుంటివి జ్ఞానవంతుడాః
దనపతిః యింద్రుఁ ఛాగ మెటు దాల్చునౌః శాశు నట్లు శక్తి నీ
వును నరి మండలిన్ దునుమఁ బొందుచునుంటివిః కిన్కఁ బీఠితో²
నినుఁ గని దేవియౌ నదితి నిత్యము భద్రగ నుండుఁ జూడఁగన్ ॥

4586

(7)*గద్యము ॥

ఓ యింద్రాదులారాః మీ విషయ మై యేమియు హింసింపము. అననుష్ఠానమున మోహింపఁ
జేయుముః కాని మంత్రస్మార్కము శ్రుతి వ్రుతిపాద్యము నగు యుష్మద్విషయకర్మము
నాచరింపఁగలము. పక్షస్థానీయము లగు స్తుత శస్త్రములచేతను హవ్యములచేతను
నీ యజ్ఞమందు నన్ని విధముల మిమ్ము నవలంబింపఁగలము ॥

4587

*రచయితః—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. గాదెకోః (తొ.పా.), 2. కిన్కఁబూనుచున్. (తొ.పా.)

నూత్తము—136

ఋషి—మాంధాత యగు యౌవనాశ్వఁడు

ఋషిక—గోద

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) ఆకాశము కాంతితతుల నలరారఁగ నిత్యమ్మును
 ననిలమ్ములు సలిలమ్ములు సంతర్గతిఁ దనరారఁగ
 గాంతితతుల నిత్యమ్మును గ్రాలంగా మృతతులును
 అగ్నిరూప మహారాత్ముల పురూషపుఁ జేజమ్ముల
 ననునిత్య మ్మనుస్యూత జనితగతుల వెల్గుచుండ
 మహత్త్వాల మహత్త్వముల నహరహమ్ము తనరారుచు
 నణు పరమాణువులందు సతత మంతర్గతి జ్వలియించుచు
 దివిభువులను నన్నింటను దివ్యతత్త్వ మనువొందఁగ
 నిత్యగతుల సత్యగతుల నిఖిలమ్మునఁ బంచభూత
 తత్త్వాల వి రూపమ్ములఁ దనరారుచు మహిత శక్తి
 ప్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి కాఁగఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాఁగ ॥

4588

†(2) మృద్రూపమ్ముకన్న మించు సలిల శక్తి సృష్టి
 సలిలరూపముకన్న శక్తివంత మౌను నగ్ని
 అనలరూపముకన్న సనిలమ్ము బలీయ మౌను
 సనిలమ్ములకన్నను సతిబలీయమౌ గగనము
 చలిత మౌచు జ్వలిత మౌచు స్థిరమౌ నది వృథ్వి రూపు
 సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమ్ముగ సృష్టి సర్వరూపాలను
 వెలుఁగొందుచు నిత్యమ్మును విశ్వ మ్మది వర్తిల్లఁగఁ
 దమోరూప తండాలను దరిమివైచి దూరముగా
 నదఃపాతాళమునకు నదఃకరించి పంపివైచు
 దైవీయమ్మా దీప్తుల త్రసరేణువు లలరంగా
 ససాదారణంపుగతుల నాదిత్యపు శక్తులతో
 వైష్ణవీయ పంచభూత కృష్ణైంద్ర శక్తుల మైఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి గాఁగఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాఁగ ॥

4589

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(3) విశ్వసృష్టిలోన వరలు వివిధ చాంద్రశక్తు లెల్లఁ

జలువల వెన్నెలల మై నలరారఁగఁజేసి ప్రకృతి
ప్రాణాంతకాఽనారోగ్య మతిరూప మై తనరుచుఁ
జరాఽచర ప్రవంచన జడాఽజడ ప్రకృతులందు
నమిత్రమైన తత్త్వాలను సంతర్గత బహిర్గతుల
రకరకాల రుగ్గతలను వికల మ్మొనరించు దుష్ట
తత్త్వముల నన్నింటిని ద్వంస మ్మొనరించుచుండు
సృష్టిలోని వివిధగోళ లోకాలను సకలమును
గ్రాంతి కాంతి సర్వస్వము గగనమున విలసిల్లఁగ
ధనుశ్శక్తి రూపమునఁ దనరారుచు మహాశక్తి
శక్తి శత్రురూపమైన సౌందర్యోపేతగతుల
ససాధారణంపు రీతి నైశ్వర్యము నొసఁగి జగతిఁ
బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి గాఁగ
బ్రకృతిరూప సర్వస్వము బ్రభవించును భద్ర కాఁగ ॥

4580

†(4) మహావిష్ణు దివ్యశక్తి మహిమాన్విత మై జగతిని

నఖిలలోక గోళాలను నపురూపపు శక్తులతో
నభ్యుదయావహము కాఁగ నఖిలాంతర్యామి గతుల
బహిరంతరరూపముల బహురూపములఁ బ్రకృతిన్
శత క్రతువు లొనరించుచు సతతమును బ్రభా జాల
సంచయాలు ప్రసరించుచు సకల వసు సుసంపదాః
ప్రాకృతమౌ శక్తితతుల సుకృతాన్విత దీప్తి భరిత
సంరక్షణ శక్తు లెల్ల సహస్ర గతుల సృష్టిలోన
విశ్వరూప మౌచుఁ బ్రబలి విశదగతుల వ్యాపించుచు
సృష్టిలోని స్థితిశక్తిని జీవగతుల బలవరచుచు
నభ్యుదయావహము గాఁగ నఖిలమైన చైతన్యము
సంవర్ధకగతులు వరల సదా పరఁగఁ బురుషశక్తి
ప్రకృతిశక్తి రూపమునఁ బ్రభవించును దేవి గాఁగ
బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాఁగ ॥

4591

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(5) విశ్వ లోక గోళమ్ముల వివిధములౌ సూర్యచంద్ర
 ఋక్షగ్రహరాజిలోన ఋతశక్తుల ప్రభావాల
 అసమానత వెలుగొందెడు నసాధారణమ్ములైన
 గోళమ్ములు తనరారును గూఢ దివ్యశక్తు లలర
 నంతరిక్షమందుఁ బొంది ఆతిలోకపు శక్తులతో
 నీవా! నేనా! అనుచును నిరతాఽఽకర్షణశక్తుల
 సతతమ్మును బోటిపడ సంవర్ధక మౌచునుండు
 అల్పాఽల్పములౌ గోళమ్ము లనేకమైన రూపాలను
 రకరకాల స్థాయులతో వికటములౌ శక్తులతో
 వికృతములై దేవదేవు విశ్వజనీనమౌ దీప్తిని
 వికటములై ధ్వంస మగును గకావికలు కాగ సృష్టి
 సమానమైన శక్తులతో సమానుషంపు దుర్గతులను
 దుర్మార్గగ ప్రభావాల ద్యోలోకము ధిక్కరించు
 దుష్ట చరాఽచర ప్రకృతిని భృష్టపరచు నాశపరచుఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి కాగఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాగ ॥

4592

†(6) వైష్ణవీయ మౌచు వెల్లు ప్రభారూప దివ్యశక్తి
 ననుగ్రహము నొందంగా నపురూపపు గతులు మీఱ
 నడుగులకును మడుగు లొత్తు ననుగమాల ననుసరించి
 ఆధిపత్య శక్తితతుల నొదలఁ దాల్చుచు నిత్యము
 అనంతముగఁ బురుషశక్తి అలరఁజేయు సృష్టిగతుల
 నిరతమ్మును నుద్భవించి నిత్యజనన స్థితి రతులను
 సదసత్తులఁ దనరారెడి సర్వసృష్టిలోని మహా
 పాపపంకిలముల నెల్ల రూపకల్పిత కశ్మలముల
 నన్నింటిని రూపుమాపి ఆ దుష్టప్రభావాల
 నామూలాగ్రము కాగను ననుక్షణము నాశపరచి
 సన్మయమౌ స్థితిశక్తుల శర్మగతుల నిల్పుచుండి
 అమలమైన సృష్టిక్రియ నమృతగతుల నలరించుచుఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి కాగఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాగ ॥

4593

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(7) యమశక్తుల సర్వస్వము నమలగతుల వర్తిల్లఁగ
 వైష్ణవీయమైన మహాభవ్య దివ్య నిత్య నవ్య
 సత్యశక్తి సృష్టిస్థితి సర్వస్వము నడుపుచుండ
 నమృత మదుర క్షీరధార లనంతముగ నొసఁగునట్టి
 నిత్యపూర్ణమైన పౌదుగు నెగడు సత్యదీప్తిగతుల
 దివ్యమైన ఆమరకామదేనురూప మట్లు వెలుఁగు
 చాంద్రరూప మిచ్చు మహాసాంద్రామృతశక్తితతులు
 సర్వజగతిఁ బ్రసారమై సంప్రాణద మౌచు వరలి
 సదారోగ్యభాగ్యతమై సంవర్ధక మౌచుఁ దనరి
 సర్వగోళ లోకాలను జరాచర ప్రపంచాన
 జడాజడ రూపముల నన్మయరతు లొప్పంగా
 నసద్రూప కలుషముల వినములనే నమయించుచుఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును దేవి కాఁగఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము ప్రభవించును భద్ర కాఁగ ॥

4594

నూత్నము—136

ఋషి—మాందాత యగు యౌవనాశ్వఁడు

ఋషిక—గోధ

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) ఇహవరాల నన్నింటను నహారాత్ర మహాకాల
 గతులు నిత్య దీప్తరతులఁ గ్రాలింగా సకల సృష్టి
 చరాచర బహుళరూప జడాజడ ప్రపంచమును
 రోదసీతలములోన దీధితులను సంచరించ
 మహితలములై వెలిఁగెడి మహిమాన్విత రూపములే
 దివిభువు లవి సకలమును దివ్యముగాఁ దనరారఁగ
 నాధివత్యశక్తితతుల నఖిలేశుండ విష్ణువు
 వ్యష్టిసమిష్టిగతులు తోవ సృష్టి సామ్రాజ్యమును
 నుషోదయములన్ వరలఁగ నుజ్జ్వలమౌ దీప్తిరతుల
 అంతరిక్ష కుహరమున నఖిలమును నమరి తిరుగ
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మనిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4595

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(2) ఆకసముల రూపమ్మున ననిలమ్ముల రూపమ్మున
 ననలమ్ముల రూపమ్మున నా సలిలపు రూపమ్మున
 మృణ్మయమౌ రూపమ్మున మేళనమై అవతరించు
 పాంచభౌతికంపుఁ బ్రకృతి పంచత్వము రూపుమాపి
 అదోగతుల నూర్వగతుల నసాధారణంపుఁ జనన
 తనురూపము లలరంగా ఘన శక్తుల వరలంగా
 మహితమైన బలశక్తుల మలినపు విష మాకృమించి
 పీల్చిపీల్చి పిప్పిచేసి పీడించుచు నిత్యమ్మును
 శీర్ణగతుల జీర్ణగతుల చిద్రమ్ముగ ఘద్రమ్ముగ
 భద్రగతుల సంవర్ధన భాగ్యమ్మును నాశపరచు
 దుశ్శక్తుల సర్వమ్మును దున్నాడుచు మహాశక్తి
 విరాజిలును సృష్టిలోన నరాతితతుల నిరాకరించి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4596

†(3) విశ్వ వ్యాప్త మ్మౌచును నశ్విశక్తు లలరారఁగఁ
 జాంద్రదీప్తమై వరలెడి ఐంద్రాఽమృత వైష్ణవీయ
 దివ్యశక్తి సృష్టిలోన గవ్య దుష్టశక్తితతుల
 నమిత్రతను సంహరించి సుమిత్రత పవిత్రత
 లత్యంత బృహత్తరమౌ నమర ధనూ రూప మౌచు
 సంతరిక్షతలములోన నైంద్రచాపమై తనరఁగ
 నమరదీప్త లెల్ల సృష్టి ఆమలగతుల వ్యాపింపఁగ
 నానంద మృత్యుదయము సంతరంగరతులు విరియఁ
 బ్రేమరూప శచీశక్తి వెలుఁగంగా శక్తిదివ్య
 మహానందరూపముగా మహితమై వలరంగా
 “అభి”రూపపు దుశ్శక్తుల సాంతమ్ముగ నాశపరచి
 “జలనాభి”ని గాపాడుచు సంవర్ధనమౌ వర్షము
 హర్షమ్ములు విశ్వమ్మున నలరారఁగ బహుగతులను
 సృష్టి స్థితి శక్తి సర్వచేష్టా చైతన్య మలర
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4597

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†(4) ఐంద్రమైన ఆనందపు టద్భుతమౌ శక్తులతో
 విశ్వగోళలోకమ్ములు నశ్విగతుల సందరింప
 శతరూపక్రియల గోళసకలమ్మును వర్తిల్లుచు
 సృష్టిరూప నిత్యయజ్ఞ స్థితిఫలితము లలరంగా
 సహస్రములు గాఁగఁ బ్రకృతి సర్వస్వము వరలంగా
 బహురూపుల నవతరించి పలుముఖాల విస్తరిల్లి
 సృష్టియిష్టి ఫలములుగా నష్టావిధ వసు సంపద
 నఖిలగోళ లోకమ్ముల ననంతగతుల విరాజిలఁగ
 సృష్టి కుపాదాన మౌచఁ జెలువొందెడు సత్యప్రకృతి
 జగదుత్పాదక మౌచును సకల కళ్యాణదముగ
 రక్షామయ భద్రగతుల రాజిల్లఁగ విశ్వ మ్మది
 సర్వకర్మకారకుఁడౌ సర్వేశుని యజమానత
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4598

†(5) విశ్వపురుష ప్రకృతిదివ్య విమల మోద స్వేదముగాఁ
 జరాఽచర ప్రకృతిలోన జడాఽజడ ప్రపంచాన
 నమృతరూప బిందుతతులు సఖిలాఽఖిలముఖమ్ములన్
 నలరించును బరివ్యాప్తి నావిష్కృత మౌచ జగతి
 నా రోదసి స్రవియింపఁగ నద్భుతమౌ సత్యగతుల
 నసాధారణమై తగు నమరమైన నిత్యరతుల
 విపుల సృష్టి సర్వమ్మున విమల మౌచ వ్యాపించుచు
 నంతరాంతరమ్ములైన సపురూపపు జీవశక్తు
 లలరించుచుఁ బ్రకృతిలోన నననురూప యువ దీప్తుల
 నవశక్తులు నిత్యమ్మును భవము లౌచ వెల్లివిరియ
 వివిధ గోళ లోకాలను విశ్వమ్మున వ్యాప్తి చెందు
 తేజమ్ముల తంతువు లవి ఓజశ్శక్తుల వరలెడి
 దివ్యమైన కాంతితులు గవ్య దుష్టత త్వమ్ముల
 రూప నాశనమ్ముతోడఁ బావ దుర్మతిని వధించి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4599

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

†(6) యమ నియమము లొప్పంగా నఖిల సృష్టి స్థితి గతులను
 నపురూపపు బాహ్యశక్తి ఆధారము నాధేయము
 నొచు సృష్టి ప్రకృతి నెల్ల లలరు ప్రకృతి వైష్ణవీయ
 దివ్యశక్తి సృష్టి స్థితు లవ్యయమౌ లయగతులను
 నలరారఁగఁజేయునట్టి ఆనంతమైన మహారూప
 ప్రభాశక్తి అంకుశమై వరలు సృష్టి గజమ్మునకు
 ఆతిదీర్ఘ మౌచఁ దనరు నతివిస్తృతమై పరఁగును
 జ్ఞానపూర్ణ మౌచు నిత్య సత్య శక్తిరూపముగా
 సత్యంతము పూర్వగతుల నద్భుతమౌ మమదీప్తుల
 నలరంగఁ బురుషప్రకృతి సంతరాంతరముల వెలుఁగ
 నాత్మగత మౌచు వరలు నద్భుత నియంత్రణలమెయిని
 సృష్టిగోళలోకా లవి చెల్వారఁగ నిత్యమ్మును
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును బ్రకృతిదేవి
 జన్మ నిచ్చు జనయితిగ జనియించును భద్రప్రకృతి ॥

4600

†(7) దివ్యమైన దైవశక్తు లవ్యయగతులను సృష్టిని
 గల్గోలము నే వేశను గల్పింపవు అల్పమైన
 శబ్దశక్తి సంభారము చదలులోన సంచరింప
 క్షీరామృత శక్తితతులు సేవ్యమాన మౌచఁ బ్రకృతి
 నలరించును నావిష్కృతి నద్భుతముగ స్రవింపుచుండు
 దైవీయమౌ శక్తులఁ దనరారుచు సకలసృష్టి
 సహయోగిత్వమ్ము మీఱు సకలలోక ప్రకృతులలో
 నతివేలమౌ దీప్తుల నతిలోకముగా వర్ధిలి
 బహుముఖమౌ శబ్దాలను బరఁగుచు సంశక్తు లెల్లఁ
 గ్రియలు మీఱ విశ్వమ్మున ఋతప్రతిక్రియ లలరఁగఁ
 గర్మల మై కర్మఫలిత మర్మమ్ముల ప్రకృతి వరల
 సర్వదా సంచరించు సదనత్తుల రూపులమైఁ
 జరాఽచర ప్రకృతి గాఁగ జడాఽజడ వదార్థాల
 ససాధారణంపు గతుల నపురూపపు శక్తులమై
 నాత్మహానన దృష్టి లేక అపకారపుఁ గృతుల గతుల
 గడబడలేనట్టి జగతి క్రాలు నిత్యవీర్య రతుల ॥

4601

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—137

ఋషి:—కుమారో యామాయనః

దేవతా—యమః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) యస్మిన్ పృథ్వీ సువలాశే దేవైః సంపిబతే యమః ।

అత్రా నో విశ్వతిః పితా పురాణాగ్ం¹ అను వేనతి ॥

1569

(2) పురాణాగ్ం¹ అనువేనన్తం చరన్తం పాపయాముయా ।అసూయన్నభ్యభాకశం తస్మా² అస్సహాయం పునః ॥

1570

(3) యం కుమార నవం రథమచక్రం మనసాకృణోః ।

ఏకేషం విశ్వతః ప్రాంచమపశ్యన్నధి తిష్ఠసి ॥

1571

(4) యం కుమార ప్రావర్తయో రథం విప్రేభ్యస్సరీ ।

తం సామాను ప్రావర్తత సమితో నావ్యాహితమ్ ॥

1572

(5) కః కుమారమణనయద్రథం కో నిరవర్తయత్ ।

కః స్విత్ తదద్య నో బ్రూయాదనుదేయా యథాభవత్ ॥

1573

---

1. పురాణాగ్ం అను, 2. తస్మా అస్సహ. (చా.పరి.)

(6) యథాభవచనుదేయీ తతో¹ అగ్రమజాయత ।

పురస్తాద్భుధ్న² ఆతతః పశ్చాన్నిరయణం కృతమ్ ॥

1574

(7) ఇదిం యమస్య సాదనం దేవమానం యదుచ్యతే ।

ఇయమస్య ధమ్యతే నాశీరయం గీర్భిః వరిష్కృతః ॥

1575

సూక్తము—137

ఋషి—యమగోతుర్, దగు కుమారుడు†

దేవత—యముడు†

(“నచికేత స్సను కుమారుడు వాజశ్రవ స్సను తండ్రితో యమలోకమును గూర్చి
ప్రస్తాపితుడై యముని జూచి మరల నీ లోకమునకు వచ్చెను.
ఈ యర్థమే యీ సూక్తమంత్రములచే నభివర్ణింపబడియె”.*)

(1)*గీ॥ సురు చిర వలాశములతోడ శోభ గాంచు

శాఖి మూలంబు సుఖ మిచ్చు చాద్భున గడు

సౌఖ్య మిచ్చెడు స్థలమున శక్త యముడు

దేవతలతోడ సోమంబు ద్రావుచుండె ॥

4602

1. తతో¹ అగ్ర, 2. బుధ్న² ఆతతః. (వ్యా.వ్యా.)

†వ్యాకర్షణి 14వ సంపుటము 177వ పుటలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “యమగోతుర్దగు కుమారుడు”గాను- దేవత
“యముడు”గాను వ్యాసి, 15వ సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో ఋషి “కుమారుడు”గాను- దేవత
“యముడు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసించి.

3. య మంత్రములచే. (వ్యా.వ్యా.పా.)

*నచికేత స్సను వాని చరణము కఠోపనిషత్తునందును గలదు. ఆ కథాసార మిది. నాచికేతస్సు యమగృహమునకుఁ
బోయినపిమ్మట యముని “మనుజుడు మరణించినపుడు చావలేదని కొందరును చచ్చెనని కొందరును అనెదరు.”
అను వాక్యమునకుఁ గల రహస్యార్థమును జెప్ప మని వేడెను. యముడు దాని కుత్తర మీయక “పుత్రులను బొత్తు
లను గోరుకొనుము; వారు శతవత్సరములు జీవించియుండునట్లు వేడుము; గోగణములను, గజములను, స్వర్ణము,
నశ్వములను నడుగుము; భూమి కావలయు నని గోరి యందుఁ జాల హేమంతము లుండుము!” అనెను.

*రచయితః—కావ్యశ్రీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

*గీ. జనులకున్ నాడుడైన నా జనకుఁ డిట్టి
స్థానమున నున్న పితరుల సరస నున్న
నుత్తమ ప్రదేశమందున నుండు మనుచు
నన్నుఁ గాంక్షించుచుండె ననారతంబు ॥

4608

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

నచికేతుని కథ కథోపనిషత్తు తాత్పర్యము. నచికేతుడు మృత్యులోకమునకు (యమలోకమునకు) వెళ్ళగా యముడు నచికేతుని మూడు వరము లడుగు మని కోరెను. తదనుసారముగ నాతఁ డడిగిన మూడు వరములను నిచ్చెను. అప్పుడు నచికేతుడు బ్రహ్మజ్ఞానముగురించి¹ చెప్పుమని యడుగక “నా తండ్రి కోపించినాడు. అతనిని బ్రసన్నునిగఁ జేయుము: ఐహిక సమృద్ధినిఁ బొందించుటకు సమర్థ మగు యజ్ఞాదికర్మలయొక్క జ్ఞానముపదేశింపు” మని యడిగెను. ఈ వరములను బొంది పిమ్మటఁ దుదకు “నా కాత్మవిద్యను బోధింపు”మని మూడవ వరమును నడిగెను. కాని యముడు ఈ మూడవ వరమునకు మారుగ “నింక విశేష మగు సంపత్తు నిచ్చెద”నని అనఁగా నిది యంతయు విని నచికేతుడు “ఆర్యా! ఇవి యన్నియు రేపు నశింపవలసినవే! అన్నియు సస్థిరములే” అనియెను. ఇదియే గొప్ప రహస్యము. ఇదే సర్వోపనిషత్సారము. ఇదే హిందూమత ధర్మము.

కావ్యతీర్థ

నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

గమనిక—నచికేతుని నాచికేతుఁ డని కొందఱు పేర్కొనిరి. నచికేతుని చరిత్ర ఉపలబ్ధమానమైనంతలో నీ క్రింది విధముగాఁ గథోపనిషత్తునందును మహాభారతమునందును గథలుగాఁ గలదు. వ.గో.కృ.

“నచికేతుడు వాఙ్మోక్షమును కుమారుడు. వాఙ్మోక్షమును తన భాగ్య మంతయు నందఱకును బంచిపెట్టెను. అప్పుడు నాచికేతుడు “తండ్రి! నన్నెవరి కిచ్చెద”వని అడిగెను. తండ్రి బదులు చెప్పలేదు. నాచికేతుఁ డదే విషయమును మరలమరల నడుగుటచేఁ దండ్రికిఁ గోపము వచ్చి “నిన్ను యమున కిచ్చెద”నని చెప్పెను. “యము నకు నేను జేయవలసిన దేమి”యని నాచికేతుఁ డాలోచించెను. ఇంతలోనే తండ్రి వాక్యప్రభావమున నాచికేతుడు నిశ్చేష్టుడై పడిపోయెను. అతడు యముని సదనమునకుఁ జనియెను. కాని ఆ యమలోకమున యముడు లేడు. యముడు మూడు దినములైన పిదప వచ్చి నాచికేతుని జూచి “నీవు నా యింటి కతిథిగ వచ్చి సత్కరింపఁబడక మూడు దినము లుంటివి. కావున నీకు మూడు వరము లిచ్చెదను. గోరుకొను” మని అనెను. అందుకు నాచికేతుడు “నా తండ్రి శాంతుడై నేను మరల నీచేఁ బంపఁబడిన పిమ్మట నాయం దాదరము కలిగి యుండునట్లు చేయుము: నా కగ్నినిగురించియు, మరజానంతరమునందలి జీవుని అవస్థనుగూర్చియుఁ జెప్పు”మని గోరి కొంత జ్ఞానము వడసి మరల భూలోకములోని తనతండ్రి గృహమునకు వచ్చెను.

—కథోపనిషత్తు

మహాభారతములో నాచికేతుని కథ యీ క్రింది విధముగాఁ గలదు.

“నాచికేతుడు బౌద్ధాలకి అను ముని పుత్రుడు. బౌద్ధాలకి స్నానము చేసి ఒకసారి నదియొడ్డున దర్బలు, జల కలశమును, మరచి వచ్చెను. తాను మరచిన దర్బలను జలకలశమును దీసికొని రమ్మని తన కుమారుడైన నాచి

1. బ్రహ్మజ్ఞాన మడుగుమని చెప్పుమని యడుగక. (హృ.వృ.పా.)

(2)*గద్యము ॥

పురాతను లగు పితరులను అనుగతుడ నగు నన్నుఁ గోరుచున్నట్టియు, నికృష్టబుద్ధితోఁ జరించుచున్నట్టియు, బితను (వాఙ్మయమును) గూర్చి సుఖముగ జీవించు నన్ను మృత్యు సమీపమునకుఁ బంపుము! అనిపలికితిని. ఇట్టి యుపతాపముతోఁ గూడుకొనినవాఁడ నైతిని. పిమ్మటఁ బితౄజ్ఞచే నా మృత్యువును బొందుటకు నిచ్చగించితిని ॥

4604

(యముఁ డీ ఋక్కుచే నచికేతుఁ డను కుమారుని మోహపెట్టుచున్నాఁడు.)

(3)*గద్యము ॥

ఓ కుమార! చక్రరహితము, ఏకేషము, కనుకనే యభినవ మగునది, అంతటకుఁ బోవునది, యగు నే రథము నా సమీపమునకు వచ్చునట్లు చేసితివో! యా రథమును గర్తవ్యాఽకర్తవ్యములను దెలిసికొనకుండ నెక్కుచుంటివి! ॥

4605

అర్థాంతరము

(స్తోత్ర యగు కుమారునకు నాదిత్యుఁడు ప్రత్యక్ష మై దేశాత్మ వివేకమును బోధించుచున్నాఁడు.)

*గద్యము ॥

ఓ కుమార! ఋషి! ఏకచక్రము, ప్రాణస్థానీయము, అభినవము, సర్వతోగమనశీలము, శరీరాత్మకము నగు నే రథమును గల్పించితివో! యీ శరీరాత్మక రథమును దెలిసికొనకుండ స్వీకరించుచున్నావు! ॥

4606

(4)*గద్యము ॥

ఓ కుమార! నచికేతుఁడా! నీవు పూర్వోక్త మగు నే రథంబును యమ సమీపంబునకుఁ బ్రవర్తింపఁజేసితివో! యంతరిక్షమునం దా రథమున యమ సమీపమునకుఁ బోయి నీ విట్లు చెప్పవలయు నని విధించి దానిని బ్రవర్తింపఁజేయుము! ॥

4607

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

కేతునితోఁ జెప్పెను. నాచికేతుఁడు అవి తెచ్చుటకు వెళ్ళగా అప్పటికే నా దర్బులును జలకలశమును నీటిలోఁ గొట్టుకొని పోయెను. కాగా నవినాచికేతునికిఁ గనపడలేదు. అవి కనపడలేదని నాచికేతుఁడు తండ్రికిఁ జెప్పెను. బౌద్ధాలకికిఁ గోపము వచ్చి “నీవు యమునిని దర్శింపు” మని శపించెను. నాచికేతుఁడు విగతచేష్టఁడై వడిపోయెను. నాచికేతుఁడు మరణించిన తరువాత బౌద్ధాలకి చాల విచారపడెను. ఆ మరునాఁ డుదయమున నాచికేతుఁడు లేచి యముని దర్శించితి ననియు, యముఁడు తనను వాహన మెక్కించి భోగ యోగ్య వదార్థములు మహారాశులై యున్న పుణ్యలోకములు చూపించె ననియును అవి గోదానములు చేసినవారికి లభ్యపడు నని తెలిపె ననియును జెప్పెను.

-మహాభారతము.

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
“కళా-పర్యవర్ణ”

అర్ధాంతరము

*గద్యము :

ఓ కుమారఋషి: నీ వే శరీరాత్మక మగు రథమును సంసారమందుఁ బ్రవర్తింపఁ జేసితివో!
మేధావుల మధ్య నా రథమును బ్రవర్తింపఁజేయుము: ఋక్సామాది సాధ్య మగు స్తోత్రము
నొక వలెఁ వారయితిగ్గి యగు వేదాత్మక వాక్కునందు సమ్యక్ప్రతిపాద్యముచే
హిత మగు కర్మయు లోకమందుఁ బ్రవృత్త మయ్యెను ||

4608

(11)*గద్యము ||

ఎవఁ డీ కుమారుని గనెను? ఎట్టి బాలుని యమ సమీపమున కంపెను? అజ్ఞనకుఁ దెట్లు సమీచినుఁ
డగును? ఇది యంతయు కలుండనిమ్ము: ఏ పురుషుఁ డీ బాలుఁడు యమ సమీపమునకుఁ బోవుటకు
రథమును దోలఁచో: వాఁడును బరమమూర్ఖుఁడే: ఎట్టి కుమారుఁ ఁనుచాలవృద్ధుఁడో: కత్తదనుగుఁడ
మగు వచనమును నిపుడు మా కెవ్వఁడు నెప్పుఁగలఁడు? తొల్లి యమ సమీపమునకుఁ బోయి
పిమ్మట నచ్చటనుండి మరలెను విధము చెప్పుచున్నను వా ఁడు పొల్లుఁడు కాఁజాలఁడు) ||

4609

అర్ధాంతరము

(కుమారాఋగ్గఁ డగు ఋషి తన సర్వాత్మ్యమును దెలిసికొనుచుఁ బలికిన ది.)

*గద్యము ||

కుమారుఁ డగు నన్నుఁ గనిన జనకుఁ డెవ్వఁడు? ఎవ్వఁడును లేఁడు) ఎవఁడు శరీరాత్మక
రథమును నివర్తింపఁగలఁడు? సర్వాత్మ్యానుభవదశయందు నా యా ప్రకార మెవ్వఁ
డెరింగించెను? ఏ ప్రకారము మదేవ్యతిరిక్త పదార్థసత్తు ఆగునో: యా ప్రకారము
దుర్వచము ||

4610

(12)*గద్యము ||

పిత సుద్దేశించి యెట్టి కుమారుఁడు యుండునెచే నొసంగఁబడెనో: యట్లు “వాఙ్మనస్సునుండి
యమ సమీపమునకుఁ బొమ్ము:” అను వాక్యమునకు ముందుచెప్పఁదగిన దానిని బిత
యుపదేశించెను. పిమ్మట సుక్తాగ్రమునకు మూలభూత మగు “యమ గృహమునకుఁ
బొమ్ము:” అను వాక్యమతివ్యాప్తమయ్యెను. తర్వాతఁ గోగ్రధము వీడి యమునినుండి
నిర్గమనోపాయము పితచే జెప్పఁబడెను ||

4611

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

అర్థాంతరము

* గద్యము //

అశ్రుస్వరూపాన్యపదార్థసత్త యెట్లగునో! తదనుగుణముగ *మాయావిశిష్ట మగు నాత్మయొక్క
మనస్తత్వము పుట్టెను. సృష్టికిఁ బ్రాగవస్థయందు మాయాత్మక మగు కారణమే విస్తృత
మయ్యెను. తర్వాతఁ దమస్సు పుట్టెను. అటువైని ఘట పటాది భేదముచే స్వరూపాఽఽ
లంభనము చేయఁబడినది. అదిత్యుని యనుగ్రహమువలన బ్రహ్మ భావమును
బొందిన నాకుఁ బ్రపంచ సుస్యము కాఁజాలదు //

4612

(7)*గీ॥ దేవ నిర్మిత మని యేది తేజరిల్లు
నట్టిదె యమని గృహ మని యనఁగవలయు
వేణు గానముచే గడుఁ బీఠితిఁ జెందు
యమఁ కలంకృతుఁ డయ్యెఁ దా నమల గతిని //

4613

సూక్తము—137

అపి—యనుపుతుఁ డగు కుమారుఁడు

దేవత—యముఁడు

అర్థాంతరము—1

†(1) విశ్వసృష్టి వృక్షమునకు వెలయు సుపత్రములుగా
నిహవరమైన ద్వంద్వమహిత మహా వ్యవస్థలను
దేవతాశి ఆహారము దివ్యమ్ముగ స్వీకరించు
సిత్యమ్మును నియతగతుల నిఖిలగోళతతులు పెరుగ
విశ్వపతియే సకలమునకుఁ బిత గాఁగను వెల్గొందుచుఁ
జరాఽచర వ్రకృతులకును జడాఽజడ వ్రపంచమునకు
ననుస్యూతగతులమెఱుని నాదికాలమ్మునుండి
సూన్యతశక్తులు పరలఁగ శుభపరంపర సమకూర్చును //

4614

†(2) అనంతమైన కాలగతుల నతిపురాతనమునుండి
చక్రనేమి కర్మముగాఁగ సకల చరాఽచరమ్ములను
బాప పుణ్య వ్రణావాల వ్రభవించుచునుండు జగతి
స్థితిగతులను దనరారుచు జీర్ణ మౌచు లయవర మై

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

సృష్టికిఁ బ్రాగవస్థయందు మాయాత్మక మగు కారణ ముండె నని యీ ఋక్కునఁ జెప్పఁబడినది. ఛాందోగ్యము
(4.2) నందు సృష్టి ప్రారంభమున ఒక్కటే యుండియుండె ననియు, రెండవది లేదనియు, దానివలన అగ్ని
జనించె ననియు, అగ్నివలన జలము పుట్టె ననియు, జలమువలన భూమి కలిగెననియుఁ గలదు.(నే.వేం.న.శా.)

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

శ్రీమాదర మైత్రి ప్రకృతి విశ్వశ్రేయస్కరమౌ
 నద్గుణాల సముచ్చయాల సమద మోహ మాత్సర్యా
 లీర్వా ద్వేషాది సర్వ హేయ దుర్గుణావళులను
 బునరపి జననము కాగను బునరపి మరణము కాగను ॥†

4615

†(3) సర్వవిశ్వసృష్టిలోనఁ జక్కరహిత మై తనరుచు
 నహర్వ మై అభేద్య మై అనాహత మౌచుఁ దనరు
 మనశ్శక్తి మహిత మై అనంతరూప మౌచు నలరుఁ
 గుమారరూప షణ్ముఖాల గూఢశక్తు లలరారఁగి
 ఋతఋతువుల గతులు మీర నతిలోకపు నవ రతులను
 గాలసహిత శక్తులతోఁ గాలరహిత శక్తులతో
 నదృష్ట మౌచు నదృత మౌ నతిలోకపుఁ జలనశక్తి
 బహిరంతర ప్రపంచానఁ బ్రాంచితగతి నరయుచుండి
 సకలమ్మున సంచరించు సద్రావ మృదృశ్యముగ
 విశ్వమ్మున వరలంగా విరాడ్రావ తిష్ఠ మౌచు ॥

4616

†(4) అహితమైన ప్రకృతిరూప మదృశ్య మై వరఁగుచుండు
 విశ్వసృష్టి జలమ్ములో విఫులమైన నావ కాగ
 షణ్ముఖాల దశదిశలను సర్వమ్మున వర్తిల్లుచుఁ
 జక్కరహితమైన రథము సర్వజ్ఞత నధివసించి
 నిర్నిద్రిత తనరారెడి నిశ్శబ్దగ శక్తితతులు
 నిఖిలమ్మును జయింపంగ నిండు విశ్వశాంతి వరల
 నపురూపపు మహాశక్తి నమేయమైన దివ్యగతులఁ
 బవిత్రమైన మనశ్శక్తి వరలుచుండు సత్యగతుల ॥

4617

†(5) బ్రాహ్మ్యమైన విష్ణుశక్తి వరలు సృష్టిశక్తి కాగ
 సంప్రాణద సంతానద సచ్చక్రిగఁ బెరుగు విష్ణు
 వైష్ణవీయమైన శక్తి వరఁగును స్థితిశక్తి కాగ
 హరకమౌ విష్ణుశక్తి అలరును లయశక్తి కాగ
 బహురూపమ్ములమెయి బహుముఖాల సృష్టిలోన
 నియతగతుల చలనశక్తి నిఖిల చరాచరప్రకృతి

సంచరించు పదార్థాల సర్వమును నాకట్టుచు
 నదృశ్యమై అసంభవమై అజననమైన రథము
 నధివసించి విష్ణుశక్తి అఖిలమును బాలించును
 నద్భుతమౌ శక్తులతో నజయ్యమౌ గతులమైని ॥†

4618

†(6) అపురూపమౌ శక్తుల ననుపేయపు రూపముల
 సృష్టిప్రకృతిగతి నావిష్కృత మౌచు నిలిచి
 అనాహతంపు మహితశక్తి నగ్రజమై మనస్సలర
 మూలతత్వరూప మ్మది మోక్షశక్తిగాఁ దనరఁగ
 సృష్టిస్థితి లయగతులను జిద్విలాస నిరయముగాఁ
 దొట్టదొలుత మహానంద భృతిగతులను వృద్ధి నంది
 బాధిత తాడిత పీడిత బావ సంఘర్షణాశి
 ప్రకృతిరూపు వర్తిల్లఁగ వికృతముగ విస్తరిల్లు
 మనశ్శక్తి విజ్ఞానము మాన్యమహితరూప మౌచు
 అంతు వంతు హద్దు లేక అఖిలమును సధిగమించు ॥

4619

†(7) నియతగతుల సంచరించు నిఖిలసృష్టి సర్వస్వము
 దేవమాన కాలగతుల దివ్యముగఁ దనరారును
 సృష్టిరూపమహితమైన స్థితిరూపపు విహితశక్తి
 నాడి గాఁగఁ దనర నిత్య నవ శక్తుల వరలంగా
 శబ్దశక్తి సంచయాల సర్వప్రకృతి పరిశుద్ధత
 బహిరంతర్గతులలోన విహితమై సకల విధుల
 విశాలాంతరిక్షమున విష్ణ్వాదిత్యుని కాంతుల
 సర్వస్వము సృష్టిలోన శబ్దమూలకమై తగు ॥

4620

సూక్తము—137

ఋషి—యమపుత్రుఁ డగు కుమారుఁడు

దేవత—యముఁడు

అర్థాంతరము—2

†(1) ప్రకృతి పురుష శక్తులతో వరలు విశ్వ వృక్షమునకు
 సువర్ణపత్రతతు లలరఁగ సుఫలాకులు విలసిల్లును
 నియమగతుల ఫలరసమ్ము నిరతమ్మును దాగించుండి
 విశ్వపతిగ సృష్టిపితగ విమలమైన శక్తులతో

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

అతి పురాతన మ్మాదిగ ననంతమైవ సృష్టిలోన
 దివ్యమైన దైవశక్తు లవ్యయ మై వెలయంగా
 సృష్టి స్థితి లయగతు లవి వ్యష్టి సమిష్టిగా వరలును
 ననుకృమాల ననుగమాల నసాధారణంపు రతుల ||†

4621

†(2) అదికాలమ్మునుండి అజన్మమ్ముగ వచ్చెడి
 పూర్వజన్మ కర్మమ్ములఁ బర్వ కర్మ ఫలమ్ముగఁ
 బ్రాకృతముగఁ బరిధవిల్లు పాప కిల్బిషమ్ము నెల్లఁ
 బూర్వదుర్గతి నాశని పూర్వశక్తి వర్తిల్లఁగ
 నిత్యగతుల నాసాంతము నిర్మూలన మొనరించుచుఁ
 బ్రకృతిలోనఁ బవిత్రతా సుకృత రమ్యశక్తి తనర
 విశ్వమ్మును సర్వమ్మును బ్రేమరూప మహితముగా
 వరలఁజేయు వైష్ణవీయ పురుషశక్తి సర్వస్వము ||

4622

†(8) విముఖమైన పురుషశక్తి విమలాఽజయ్యాఽసల
 లేజమ్ములతోఁ గుమారు దేహరహితుఁగాఁ జేయఁగ
 నేక మ్మా నిచ్చాగతి నెల్ల లెనయకుండ మహా
 వేగమ్మున సతిలోకపుఁ బ్రేమశక్తి సతివేలపు
 దీప్తగతులఁ దనరారెడి దివ్యమైన మనశ్శక్తి
 రూపమే జేకుండఁగ ఋర మహితముగాఁగ సృష్టి
 నిత్యనవమై వెలిఁగెడి సీరాకార రథము నెక్కి
 సిగూడంపుఁ గామరతుల సీరలమ్మును బ్రకృతి పురుషు
 లలరంగా సృష్టిలోన నానందము రూపొందును
 జరాఽచర ప్రపంచాన సంజనసపు శక్తుల మై ||

4623

†(4) ప్రవర్తించు నిందియాశి ప్రకర్షముగ విజృంభింప
 సదృశ్యమానమైన రథము సధిరోహించుచు నిత్యము
 గుమారత్వ¹ మలరంగాఁ గొమరు దుష్టమన్మథుఁడై
 గానరూప శబ్దశక్తి క్కాలంగాఁ బ్రాకృత మై
 విశ్వసృష్టి సాగరాన విపుల మనో నౌక నెక్కి
 సకలమ్మును సధిగమించు చాగునఁ గోరిక ల్లిరిక
 లెత్తుచు నానందము నెనఁగఁజేయుచుండు జగతి
 సతము సంఘశక్తి మీటి సంఘటిత మ్మౌచుఁ దనర ||

4624

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

1. కు+మార=కుమార.

†(5) విష్ణు హృత్తు కుమారునికి పిపులరఫ మ్మోచు వరలు
నిరత చలనరతుల హృదయ నిర్నిద్రత మీఱంగా
సత్యంతము గూఢమైన అంతరంగ రూపమ్మున
నానందపు సంచలనపు టనురాగము లుప్పతిలగ
రణితముగా శబ్దశక్తి రాజిల్లగ రాగరూప
సృష్టిస్థితిలయా లవి చెలఁగు వైష్ణవీయ మాయ ॥

4625

†— దుష్టమన్మథరథ మ్మద్యశ్య శక్తులమై
సృష్టి నెల్ల నావరించుఁ జిద్విలాసగతులు తోప
సతివచిత్ర హృచ్చక్తుల అగ్నిదీప్తితతుల నెపుడు
నావహింపఁబోదులె అతిలోకపు రతులనైన
ననాహత మ్మోచుఁ దనరు నభేద్యమౌ మనశ్శక్తి
అహితమ్ముల నన్నింటిని నధిగమించు నిగమదీప్తి ॥

4626

†(6) ఆద్య మై జన్మించుచు సంతరంగ మగ్గిరతుల
సకలసృష్టిలోన నిలిచి శరీర మై అతసుగతుల
సర్వాధారమ్ముగాఁగ శాంతానందమతుల
దేహరూప మధివసించి దివ్యతత్త్వ మలరారఁగి
వ్యక్తగతులఁ బ్రకృతిపురుష పృథాభావ నిరయణమ్ము
మూల మవ్యక్త మౌచు ముదముఁ గూర్చు నిరతమ్మును ॥

4627

†క॥ తను మనములలోఁ దనువున
గుణవిగతగతులమెయి నొనఁగూడుచు మరణం
బనియతమౌ కాల పురుషు
ని నియంత్రణతల మన స్సనిరయణ రతమౌ ॥

4628

†(7) ఆదిత్యుని స్థాన మై అంతరిక్ష మలరారఁగఁ
గ్రాంతికాంతితతులు నిత్య రాజితమ్ము లౌచుఁ దనర
శబ్దరూపమైన శక్తి సర్వసృష్టి వరలంగా
సంచలనపుఁ జైతన్యపు శక్తిజీవతత్త్వ మ్మది
సదా సృష్టి వర్తిల్లగ సాదర మై యమ శక్తుల
దేవమానరూపగతుల దివ్యతత్త్వ మనుభూతిగ
నమేయమైన గతులతోడ సంతరంగ మలరుచుండుఁ
బరిష్కృతముగాఁగఁ బురుషప్రకృతి సృష్టిక్రియ నెఱవఁగ ॥

4629

†క॥ దుష్కృతి రూపాశుల నా
విష్కృతమౌ సరకరూప విపదాశులకే
నిష్కృతి కల్పించును హృ ద¹
ముష్కర నిర్మల పవిత్ర పుణ్య సుమూర్తుల్ ॥

4630

†రచయితః—వాఙ్మయ మహావ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. హృత్+అముష్కర=హృదముష్కర.

సూక్తమ్—138

ఋషి:—1-జూతిః; 2-వాతజూతిః; 3-విప్రజూతిః; 4-వృషాణకః;

5-కరికృతః; 6-ఏతశః; 7-ఋష్యశృంగః

దేవతా—కేశినః; అగ్ని-సూర్య-వాయవః

చందః—అనుష్టుప్

(1) కేశ్యం॑గ్నిం కేశీ॑ విషం కేశీ॑ వి॒భర్తి॑ రోద॑సీ ।

కేశీ॑ వి॒శ్వం స్వర్ధ్ధ॑శే కేశీ॑దం జ్యోతి॑రుచ్చతే ॥

1576

(2) ము॑నయో వాత॑రశనాః పి॒శం॑గా ప॒సతే॑ మలా॑ ।

వాత॑స్యాను దా॒గ్రిజిం॑ య॒న్తి యద్దే॑వాసో¹ ఆవి॑షత ॥

1577

(3) ఉ॒న్మది॑తా మా॒నేయే॑న వాతా॒గ్ం² ఆ త॑స్థిమా వయమ్ ।శరీ॑రేదస్మా॒కం యూ॑యం మ॒ర్రాసో³ అభి॑ పశ్యథ ॥

1578

(4) అ॒న్తరి॑క్షేణ పత॑తి విశ్వా॑ రూపా॒వచా॑కశత్ ।

ము॒నిరే॑వస్యదే॒వస్య సౌ॑కృత్యాయ॒ సఖా॑ సాతః ॥

1579

(5) వాత॑స్యాశ్శో॒ వాయోః॑ సఖా॒ ఒఘో⁴ దే॒వేషీ॑తో మునిః ।

ఉ॒ఘో స॑ముద్రా॒వాక్షే॑తి యశ్చ పూ॒ర్వో ఉతా॑వరః ॥

1580

1. దే॒వాసో॑ఽఆవి॑షత, 2. వాతా॒గ్ంఽఆత॑స్థి, 3. మ॒ర్రాసో॑ఽఅభి, 4. సఖా॒వదే॑షే,

5. పూ॒ర్వోఽఉతా॑వరః. (వృ.వృ.)

(6) అప్సరసాం గన్ధర్వాణాం మృగాణాం చరణే చరన్ ।

కేఠి కేతస్య విద్వాన్ తస్మా స్వాదుర్మచిస్తమః ॥

1581

(7) వాయురస్మా ఉపామన్త పిన్పి స్మా కునన్వమా ।

కేఠి విషస్య పాత్రేణ యద్యద్రేణాపిబత్ సహ ॥

1582

సూక్తము—138

ఋషి — 1-జాతి; 2-వాతజాతి; 3-విప్రజాతి; 4-వృషాణకుడు;

5-కరికృతుడు; 6-వీరకుడు; 7-ఋష్యశృంగుడు†

దేవత — అగ్నిసూర్య వాయువులు†

(1)*ఉ॥ సూర్యుడు హవ్యసంపదల శోభిలఁ జేయును నగ్నిహోతు నా
సూర్యుడె రశ్మిమూలమున నుందర వారి దరించుచుండు నా
సూర్యుడె రోదసీద్వయము సొంపు దలిర్ప వహించుచుండు నా
సూర్యుడె సర్వమౌ జగముఁ జూచుటకై వెలుఁగొందఁజేసెడున్ ॥

4631

*గీ॥ దృశ్యమాన మగుచుఁ దేజరిల్లుచునుండి
యమల మండలస్థ మైన జ్యోతిఁ
గాంచి మిగులఁ బ్రీతి కమనీయ కేశిగఁ
బిలుచుచుందురీ దానిఁ బెద లెల్ల ॥

4632

(2)*గీ॥ వాత రశమని పుత్రులౌ భ్యాత మునులు
కపిల వర్ణంబులం గల్గి గాఢిలుచుండి
మలిన వల్కలములఁ దాము లలిత రీతిఁ
గట్టుకొనుచున్నవారలు కాదెఁ తలఁప ॥

4633

1. రస్మా ఉపా. (వా.వృ.)

†వాగ్వివృతి 14వ సంపుటము 181వ పుటలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “వాతరశనాజాతివృత్తులు”గాను, దేవత
“అగ్ని సూర్య వాయువులు” గాను వాగ్వి, 191b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో ఋషి
“సప్తమునులు, జాతి, వాతజాతి, విప్రజాతి, వృషాణకుడు, ఈతకుడు, ఋష్యశృంగుడు” గాను,
దేవత “కేతులు” గాను, శ్రీనేమానివాడు వాగ్విసిరి.

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. వెప్పచుందురీ బుధులు (దాని) చిత్త మలర. (తొ.పా.)

*గీ॥ ఎక్కువ తపస్సుచేతఁ దా మిట్టు మునులు
వెలుగుచున్ దేవ భావంబుఁ గలిగినారు
ప్రాణ రూపంబు నందిన వాయు భావ
మును గడుం బొందినారు ప్రమోద మొప్ప ॥

4634

(3)*గీ॥ మౌని భావంబుచేత సమ్మదము మీర
వాయు భావంబుఁ బొందుచు వరలినాము
తనువులనె మీరు జనులారః కనుఁడుః ప్రితి
వాయు సాయుజ్యమును చేయు వడిసినాము ॥

4635

(4)*గీ॥ ముని వృషాణకుఁ డను వాఁడు మోచ మలర
విశ్వ రూపంబులను నెల్ల వేడ్కఁ గనుచు
దివమునుండి మహాగతి దిగుచు నుండి
స్థాపితుం డగు దేవతా సమనమునకు ॥

4636

(5)*గీ॥ వాయుగతి వలె నంతట వ్యాప్తుఁ డగుచు
వాయు సఖుఁ డౌచుఁ బిమ్మట వాయువుఁ దగఁ
బొందినట్టి మునీశుఁడు పూర్వ జలధి
సవరజలధిని రెంటిని నాశ్రయించు ॥

4637

(6)*చ॥ సుర యువతీ లలామ¹ బహుసుందర మౌ దివమందు ²నింకసున్
విరివిగ సింహముల్ దిరుగుఁ బృథ్విపంజర దిరుగాను కేశి తా
నరమర లేక నర్వమును నారయుచుండి రసంబు³ స్వేచ్ఛగాఁ
బరగెడున ట్లానర్చుచు నపార ముదంబును గూర్చునుండెడున్ ॥

4638

(7)*గీ॥ సూర్యుఁడు మరుద్గణంబుల⁴ శోభఁ దేలి
కిరణజాలము మూలానఁ గరము జలము
గోలునవ్వుడె కేశికి లీల వాయు
వఖిల రసమును బుట్టించు చమరుచుండు ॥

4639

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి

1. సురయువతుల్ జరించు బహుసుందర. (తా.పా.), 2. నింకయున్, (ప్రా.ప్ర.పా.) పట్టలే, (తా.పా.),
3. రసంబు నంతటన్. (తా.పా.), 4. మరుద్గణంబుతో నూటికూడి. (తా.పా.)

*గీ॥ క్రింద సగ్రివియించు విధమున నందమైన
సలిలమును మాధ్యమిక వాక్కు 'కలుగఁజేసి
యంతట స్వతంత్ర యగుచు దానంబువును నఁ
చూర్ణముగఁ జేయుచుండె సుశోభ కలుగ ॥

4640

ఇయ్యది
శ్రీభారద్వాజ గోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వరపౌత్ర
సంగమేశ్వర పుత్ర సీతాంబాగర్భ శుక్తి
ముక్తాయమాన శ్రీభగవత్పాదారాధక
నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి
విరచిత కృతులలో శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేద సంహితయందు
దశమమండలమునందు
నష్టమాష్టకమందలి
సప్తమాధ్యాయమున
నేకశతాష్టాత్రింశత్
సంఖ్యాకసూక్తము
సంపూర్ణము ॥

*రచయిత:—కావ్యతీర్థ, శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రి
*ఇక్కడితో కావ్యతీర్థ, శ్రీనేమాని వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారి కవిత ముగిసినది. ఈ పద్య మసంపూర్ణము.
†పూరణక ర్త:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లముడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
‡ఈ గద్యమును శ్రీనేమానివారు వ్రాయలేదు. వారి రచన ముగింపుకు గురుగా నీ గద్యము చేర్చఁబడినది. శ్రీనేమానివారు
బహుశా ఈ అష్టమాష్టకమున సప్తమాధ్యాయాంత్యమువరకైనను నాంధ్రీకరించిరో; లేదో; చెప్పఁజాలము. శ్రీమదాంధ్ర
ఋగ్వేద సంహిత వ్యాతవృత్తి 14వ సంపుటము 184వ పుటలో (ఎడమవర్గపుట)నేడియో ఒక వివరణ-పుట్టనోటు
వ్రాసి కొట్టివేయుట జరిగినది. దీనినిఁ జూడగా 185వ పుటలోఁగూడ ననువాదరచన ముండియుండునని అనిపించును. ఈ
4640వ పద్యములోని 4వ పాదమును నేనే విరచించి పూరించితిని. ఈ సూక్తము తరువాతనున్న సప్తమాధ్యాయశేషభాగ
మును నష్టమాధ్యాయమును గూడ సాయనాచార్యభాష్యానుసారముగా నేను 1957లో నాంధ్రీకరించుట జరిగినది. ఈ పూరణ
భాగమంతయు-మేము వ్రాతివ్రాసినఁగా “ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము-పరిశోధనాలయము”లో
భద్రపరచఁబడిన “శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత” 46 ఎక్స్‌నైజు పుస్తకాలలోఁగూడ 45వ పుస్తకముగా Ac. No. 3789, Call No. T. 25-45 గా నున్నది. శ్రీనేమానివారు వ్రాసిన వ్యాతవృత్తి 14వ సంపుటము 1వ పేజీనుండి
184వ పేజీవరకు పేజీల క్రమసంఖ్యలు పెద్దవిగాను, 185వ పేజీనుండి 284వ పేజీవరకును నున్న పేజీల క్రమ
సంఖ్యలు చిన్నవిగాను, ఆ పిదప వది కాగితములు (అనఁగా 20 పేజీలు) క్రమసంఖ్యావిరహితములుగాను, ఆ తరువాత
295వ పేజీనుండి 364వ పేజీవరకు గ్రంథము మొదటి పుటల వలెనే పెద్దసంఖ్యలు వేయఁబడి యున్నవి. కాని 301,
302, 303, 304 పేజీలు మాత్రము తిరిగి చిన్న సంఖ్యలు వేయఁబడినవి. 185వ పేజీ మొదలు 284వ పేజీవరకునున్న
కాగితములు శిథిలములై నవి. కాఁగా నీ నూరు పేజీలను సరిగా లెక్కించి 11 కాగితములు కలిపి సరిగా క్రమసంఖ్యలు వేసి
184-285 పేజీల మధ్య శైథిల్యమును దొలఁగింపవచ్చును. కాని పొరపాటున 60 కాగితములు కలిపి బెండుచేయించి
185 పేజీ మొదలు 284వ పేజీవరకు క్రమసంఖ్యలు వేయఁగా తరువాతి 10 కాగితములు అనఁగా 20 పేజీలు సంఖ్యా
విరహితము లైనవి. శ్రీనేమానివారి రచన ముగిసిన యీ “అగ్ని సూర్యవాయు” దేవతాత్మక సూక్తము ఏకశతషట్త్రింశత్
సంఖ్యాత్మకమగు (138) సూక్తము. ఈ సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితలో దశమ మండలములోని యీ అష్ట
మాష్టకమున 128వ సూక్తము తరువాత 129, 130 సూక్తములుగా రెండు “ఖిల” సూక్తములను నధికముగా నేను జేర్చి
నందువల్ల శ్రీనేమానివారి నాంధ్రీకరించిన 138వ సూక్తము 138వ సూక్తముగా మార్పు చెందినది-వ.గో.కృ.
1. వాక్కునలుపుచుండి. (తొ.పా.), 2. స్వతంత్ర యగుచు దానతిశయముగ, (తొ.పా.)

సూక్తము—138

ఋషి—1-జాతి; 2-వారజాతి; 3-వివ్రజాతి; 4-వృషాణకుడు;

5-కరికృతుడు; 6-వితకుడు; 7-ఋష్యశృంగుడు;

దేవత—ఆగ్ని సూర్య వాయువులు

ఆర్థాంతరము—1

†(1) ఆనలములో జ్వాలలు తగు హాలాహల రూప విషాన
 నలరెడు జ్వాలాశుల నాకనమ్ము ధరియించుచు
 జ్వాలలె విశ్వ మైల్లన్ సందర్శింపఁగఁజేయుచుండు
 సృష్టి సర్వమున జ్వాలలె జ్యోతిగఁ దనరారుచుండు ॥

4641

(2)†ఆ॥వె॥ సప్త విధములైన శ్వసనుండు గుప్తమౌ
 శక్తితతుల మలిన సకలములను
 మ్రింగులే! సదా పిశంగవర్ణగతుల
 సర్వ సృష్టిఁ బ్రాణ శక్తిగఁ దగి ॥

4642

†క॥ దైవీయమ్మౌ శక్తుల
 నా వాయువే ఆకనమున నఖిలమ్మందున్
 జీవ గతులఁ బ్రాణద మై
 భావ జగతి రూప మౌచు వరలున్ సుగతిన్ ॥

4643

(3)†ఆ॥వె॥ సప్త రూపములను సంచరించెడు గాలి
 నతిబలీయ మౌచు నలరి నింగి
 సృష్టి స్థితి లయాలఁ జిద్విలాస గతుల
 నుజ్జ్వల గతి నొందు నున్మదముగ ॥

4644

†ఆ॥వె॥ పంచభూతరతుల వరలు మృత్తుగ సృష్టి
 మల విష మగు “నభి”ఁ బ్రమాద శక్తి
 ననిలుఁడు హరియించు నద్భుత రూపాల
 నుభయ గతుల దీప్తు లొనరఁ దనరు ॥

4645

†(4)ఆ॥వె॥ అంతరిక్షమందు నతిలోక రతులతో
విశ్వరూపమందు వివిధ గతుల
నావహించు సృష్టి సంతటన్ వ్యాపించి
అనిల మనల శక్తు లలరుచుండు ॥

4646

†ఆ॥వె॥ దేవదేవు దివ్య భావ రూప గతుల
సప్త విధము లొచు సకల సృష్టి
సనిల మలరుచుండు నసలమ్ము నలరును
సుకృత రతుల స్నేహ సూన్యత గతి ॥

4647

(5)†క॥ సప్తానల దీప్త గతుల
సప్తానల పాఞ్ణతతులు సఖ్యత్వమునన్
ఆప్త గతుల సవితభమౌ
ప్రాప్తిని భక్షకమయి తగు రక్షకము సగున్ ॥

4648

†క॥ ప్రాగ్ని క్షౌక సందర్శముగా
ద్వంద్వత గతుల నవర దిక్కు కడలిగా
ద్విక్కుల సంతమ్ముల న
సృగ్ధత మౌచు సనలానిలేఱులు వరలున్ ॥

4649

(6)†క॥ జల సరసమై సృష్టిని
విలసితమౌ నగ్నిదీప్తి వెల్గును సతతం
బులగు బృహచ్చక్తుల మై
బలు రూపమ్ముల చలన ప్రభా భాసితమౌ ॥

4650

†క॥ అమలినమౌ దీప్త గతులఁ
దమముం బోద్రోలి సృష్టితత్త్వం బెల్లన్
శమ దమ ప్రకృతుల జ్ఞానలు
రమణీయ స్వాదు సఖ విరాజిత మౌలేః ॥

4651

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(7)†క॥ అనల జ్వాలలు సృష్టిఁ బ
వన రూప విశేష దివ్య వర్తన గతులన్
ఆనవరతము విస్తృత మై
వినిమయగతి సలిలములను బీల్చి యొసంగున్ ॥

4652

†క॥ హోలాహల శక్తులతో
హేలాఽనల ప్రజ్వలాగ్ని హృద్దీప్తుల మై
లీలగ రుద్రాత్మ గతులఁ
జాలితమౌ వాయుతతులు సర్వాత్మక మై ॥

4653

సూక్తము—138

ఋషి—1-జూతి; 2-వాతజూతి; 3-విప్రజూతి; 4-వృషాణకుఁడు;
5-కరికృతుఁడు; 6-ఏతశుఁడు; 7-ఋష్యశృంగుఁడు
దేవత—అగ్ని సూర్య వాయువులు

అర్ధాంతరము—2

(1)†క॥ నిరతాగ్నుల రూపమ్ములు
వరుణాత్మక దివ్యశక్తి వరలును సృష్టిన్
భరిత మై విష గతులన్
నిరంతరముఁ దిరుగు రోదసీతలమందున్ ॥

4654

†క॥ జలమే విశ్వమై తగు
జలమునె జ్యోతిగఁ బిలుతురు స్వర్దృశ్య గతిన్
విలసితమౌ నిరతమ్మును
మలిన రహిత మైన అనల మహిత గగన మై ॥

4655

(2)†క॥ సప్తాఽనిల రూపమ్ముల
సప్తాఽగ్నులు నశనముగను స్వాహా చేయున్
గుప్త పిశంగాఽనలముల
సుప్తగతుల విస్తరిలును సృష్టి నఖిలమున్ ॥

4656

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡క॥ దైవీయమ్మా శక్తుల
తో వాయువు సంచరించు దృఢి రవి వృధలన్
అపాన మై రోదని
ద్యావా భూములను దిరుగుఁ దాదాత్మ్యమునన్ ॥ 4657

(3)‡క॥ ఉన్నదిత మ్మగు వాయువు
తన్నయ మై సత్తగతులఁ దనరుచు సృష్టిన్
జిన్నహిత మ్మగు నాత్మగ
సన్మాన్యత విశ్వరూప సావత్మ్యమునన్ ॥ 4658

‡తే॥గీ॥ మట్టి రూపాల రూపొంది మహితమైన
గగన మనిలానల సలిల గతులఁ గార్చి
పాంచ భౌతిక దేహమ్ము లంచితముగ
సంతరాంతర గతుల నాత్మానైశ్చిత మగు ॥ 4659

(4)‡క॥ అనిలానల సలిలముల
సనంత గగనమ్ము మ్మత్తు లలరన్ సృష్టిన్
విసిమయ గతులను రోదని
సనవరతము గోశజాల మావిష్కృతమౌ ॥ 4660

‡— పంచభూత తత్త్వాలను బంచేంద్రియ రూపా లవి
సఖ్యముగాఁ దనరారును సకల మై సృష్టిలోన
హితకర మై సుకృతగతుల సతులితమౌ నై కృతతుల
దీధితులను వరలుచుండు దృశ్యమాన శక్తు లలర ॥ 4661

‡(5) సప్తానల కిరణానలములు సప్తానల రూపములు
దైవీయమ్మా శక్తులఁ దనరారును సృష్టిలోన
నతిలోకపు సఖ్యముల నాకసములు సలిలములు
సలరఁ బృథ్విరూపములు సంతర్గతిరతుల వెలయు ॥ 4662

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

‡ అష్టపదకందము ॥

ఇహ పరముల నన్నింటను
సహశక్తులు మీఱఁ దూర్వ జలధి నవరమౌ
మహితోదయాఽస్తమయ రతు
లహరహమున్ జరుగు నియత యజ్ఞ క్రియగా
విహిత మై అనిలాఽనల
మహి నలిల గగన తత్త్వ మైతిగి గతులమై
ని హితాఽహిత సంఘర్షణ
విహితమ్నా సఖ్యగతుల విశ్వము వరలున్ ॥

4663

‡(6) చరణరహితము లొచు సృష్టిఁ జలనగతుల సంచరించు
చదులులోని అనిలమ్ములు సలిలమ్ములు ననలమ్ములు
మృత్తతులును గామ రూప ఋతశక్తుల వరలంగా
విశ్వసృష్టి వథములలో విమలగతుల నడుచు నదా! ॥

4664

‡— అనిలాఽనల సలిల మృత్తు లలరంగా నాకనమ్ము
బలీయమై వరలుచుండు బహురూపాఽంతర్గతులన్
గగనాఽనల సలిల మృత్తు లగణితగతి సలరంగా
ననిల మృది బలీయమౌ సంతర్గతి బహురూపుల
ననిల సలిల మృద్గనా లలర ననల శక్తు లెల్ల
బలీయమై వరలుచుండు బహురూపాఽంతర్గతులను
సనిలాఽనల మృద్గనా లమరంగా సలిలమ్ములు
బలీయమై వరలుచుండు బహురూపాఽంతర్గతులను
సనిలాఽనల సలిల గగనా లలరంగా మద్రావము
బలీయమై వరలుచుండు బహురూపాఽంతర్గతులను
విజ్ఞానపు రూపముగా విశదగతుల సఖిత్వమున
స్వాదుపుగా సృష్టిలోన నర్వవదార్థ కేతుపులై
సూర్యకిరణ కాంతిజాల శోభ లెల్ల వ్యాపించుచు
సౌఖ్య దాయకమ్ము లొను సకలమ్నా సృష్టిలోన ॥

4665

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(7) సప్తరూపదీపములౌ సౌరకాంతిశక్తు లెల్ల
 సప్తవాయు తతుల మహిత గుప్తశక్తులన్ జనించి
 సంగ్రహించి జలశక్తుల సదా స్వాధీనగతుల
 నలరించుచు నావిరిగా నతివేలమ్మా రతులన్
 మేఘరాజి రూపాందరగ మింటి గతుల నంటి నిలిచి
 మధుర నలిలములను వృష్టి మర్మగతులఁ గురించుచు
 సనలానలశక్తి తతులు ననుగుణమై ఆకసమున
 విహరించుచు సతివేలపుఁ బృథ్వీగత హృత్తములై ॥

4666

‡క॥ అనలము విషమును రుద్రుఁడు
 కనదనిలమ్ములను బృథ్వీగణనప్తకమున్
 ఘన నిటలమ్మునను గళ
 మ్మునఁ దనరార నిరతమ్ము మూర్తిగ నిల్పున్ ॥

4667

‡క॥ రవికాంతులు విశ్వమ్మున
 సవ దీప్తుల నలితతుల నదముల నచులన్
 వివిధములౌ సంద్రములన్
 దివిగతమై ఆవిరిగను నిరతము పీల్చున్ ॥

4668

‡— శబ్దశక్తుల గగన సర్వస్వ మలరార
 ననిలానలమ్ములున్ అవని సలిలకమ్ములున్
 శబ్దగుణకము లౌచు నబ్జరతులను వరలు
 సదనత్తులన్ సృష్టి సర్వస్వ మలరారు
 సమృత విషముల నెల్ల నావిష్కృతము చేసి
 అంతర్గతరతుల ననుభూత గతిఁ బీల్చు ॥

4669

సూత్రము—139

యిషిః—1-భరద్వాజః; 2-కశ్యపః; 3-గోరమః; 4-అతిః;
 5-విశ్వామిత్రః; 6-జమదగ్నిః; 7-వసిష్ఠః
 దేవతా—విశ్వే దేవాః
 ఛందః—అనుష్టుప్

(1) ఉత దేవాః అవసాతం దేవాః ఉన్నయథా పునః ।

ఉతాగశ్చక్రుషం దేవా దేవా జీవయథా పునః ॥

1588

‡రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. దేవా అవసాతం, 2. దేవా ఉన్న. (వా.ప్ర.)

- (2) ద్వావిమా వాతౌ వాత¹ ఆ సిన్తోరా రావపతః ।
దక్షం తే² అన్య ఆ వాతు వరాన్యో వాతు యద్రోపః ॥ 1584
- (3) ఆ వాత వాహి భేషజం వి వాత వాహి యద్రోపః ।
త్వం హి విశ్వభేషజో దేవానాం దూత³ ఈయ సే ॥ 1585
- (4) ఆ త్వాగమం శస్తాతిభిరథో⁴ అఽష్టతాతిభిః ।
దక్షం తే భద్రమాభార్షం వరా యక్షం సువామి⁵ తే ॥ 1586
- (5) త్రాయస్తామిహ దేవాస్త్రాయతాం మరుతాం గణః ।
త్రాయస్తాం విశ్వా భూతాని యథాయమరపా⁶ అసత్ ॥ 1587
- (6) ఆప⁷ ఇద్వా ఉ భేషజీరాపో అమీవచాతనీః ।
ఆపః సర్వస్య భేషజీస్తాసే కృణ్వన్తు భేషజమ్ ॥ 1588
- (7) మాస్తాభ్యాం దశశాఖాభ్యాం జిహ్వ వాచః పురోగపి ।
అనామయిత్నుభ్యాం త్వా తాభ్యాం త్వోవ స్పృశామసి ॥ 1589

1. వాతౌ అసిన్తో, 2. తే అన్యౌ అవాతు, 3. దూతౌ ఈయ సే, 4. రథో అఽష్ట, 5. సువామితే,

6. రపా అసత్, 7. ఆప ఇద్వా ఉ భేషజీరాపో అమీవ. (వ్యా.వృ.)

సూక్తము—139

ఋషి—భరద్వాజ, కశ్యప, గౌతమా, ౭తిరి, విశ్వమితరి,
జమదగ్ని, వశిష్ఠులు*
దేవత—విశ్వే దేవతలు*

(1) ‡తే॥గీ॥ నేరమును జేయు నాపైని నెనరు నునుచి
యుద్ధరింపుడు! మీరు సమిద్ధులార!
నన్ను రక్షించి పిమ్మట నన్నుఁ బ్రీతి
బహు చిరంజీవిగాఁజేసి వరలు చొప్పు ॥

4670

(2) ‡తే॥గీ॥ వాయువులు రెండు కడు వేగ వార్ధివఱకుఁ
బోవుచున్నవి వానిలోఁ బూర్ణమైన
వాయు వొక్కటి బలమును జేయుఁగాత!
నొకటి పావంబు హరించుచుండుఁగాత! ॥

4671

(3) ‡తే॥గీ॥ బౌషధంబును నొడఁగూర్చు మాశుగంబ!
పావమును సంహరింపుమా! వాతమూర్తి!
అమర చూతగ నె పుండి యభిల భేష
జుండవై వెల్గుచున్నా వఖండితముగ ॥

4672

(4) ‡తే॥గీ॥ సుఖకరము లొచు హింసలు చూపనట్టి
యవనములతోడ వచ్చి తీ వార్యపురుష!
నీకు భద్రముఁ గూర్చుచు నీదు లోగ
మును హరించుచున్నాడ మోద మలర ॥

4673

(5) ‡తే॥గీ॥ అన్మదీయ శరీర మత్యధికపావ
రహిత మౌనట్టి విధమున భ్రాజమాన
సకల సురలు మరుద్దేవ సమితి భూత
ములును రక్షింతుఁగాత! దా మెలమి మమ్ము ॥

4674

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్రాతవర్గ 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ

సూక్తమునకు ఋషి “సప్తఋషులు”గాను, దేవత “విశ్వే దేవతలు”గాను, శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాభ్యుక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1577 సంవత్సరములో ననూదితము.

(6) ‡గద్యము ||

అప్పు లోషధిరూపమునఁ బరిణతములై లోకోపశమనహేతువు లగుచున్నవి. ప్రాజ్ఞజాతమునకు
భేషజఘాతము లగుచున్నవి. అట్టి యప్పులు ఓయి! స్తోత్ర! నీకు భేషజమును జేయుఁగాక! ||* 4675.

(7) ‡గద్యము ||

దశాంగులు గల్గు వ్రజావతిహస్తములచే సృజింపఁబడిన రసన¹ శబ్దపురోగంతియై
పుట్టెను. ఆరంగ్యహేతువు లగు హస్తములచే నో స్తోత్ర! నిన్ను స్పృశింపఁగలము ||* 4676.

సూక్తము—139

ఋషి—భరద్వాజ, కశ్యప, గౌతమా, 2తిర్తి, విశ్వామితర్తి,

జమదగ్ని, వశిష్ఠులు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

‡(1) దేవాః సర్వమ్ము దివ్యశక్తులు మీర

మత్కృతమైనట్టి చిత్కియల దుష్కృతుల

పాపపుంజము నెల్ల రూపుమాపుచు నదా

శక్తివంతముగాఁగ నర్థతుల స్థితిరతుల

నిత్య పునర్నవ సత్యదీప్తులు వరఁగ

దేవ దేవుల దివ్య తేజాలు విలసిల్ల

జీవశక్తుల ప్రాణ సృష్టి పవనము లలరు

సమేయమౌ గతులతో సనువమానపు జతుల ||

4677

‡(2) అనిలశక్తులు మహితాఽసలముగా వెలుఁగు

హరియించు మలములన్ హరియించుఁ బాపమ్ము

విశ్వరూప మ్మాచు నశ్విదీప్తులు మీర

నసృతరహితమైన అమృతవర్షిణి కాఁగ

నతిలోక శక్తులన్ నతిమధురరూపాల

శబ్దదీప్తుల దివ్యసత్త్వశక్తులు తనర

ద్వైరూప్య గతులతోఁ దనరారు మరుదాళు

లిహవరమ్మా గతుల నెనఁగు సనంతముగ ||

4678

‡(3) బేషధశక్తుల గంధము సపురూపముగా వహించి

అమలగతుల సృష్టి నెల్ల నావహిల్లఁగాఁజేయుచు

రోగగుణగణమ్ములన్ రూపుమాపుచుండు నదా!

సంవర్ధక శక్తులతో సంభారక సుగంధాల

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. రసన=జిహ్వ.

నకలమ్మున వ్యాపించుచుఁ జరాఁచర ప్రవంచమునఁ
 దుష్టిపుష్టి కలిగించుచు వృష్టి సమిష్టిగతులమెయిని
 దేవదూతగాఁగ వరలు దివ్యమైన పవనమ్ములు
 విశ్వమ్మునె ఓషధులై విమల శక్తులను వర్తిలు ॥

4679

‡(4) సృష్టియక్షు దుర్గతులను జెండాడుచు నిత్యమ్మును
 బహిరంతర్గతులతోడఁ బ్రబలు సరిష్టాశి నెల్లఁ
 చొలఁగించుచుఁ బ్రకృతిలోన వెలయంగా సుకృతగతులు
 ప్రాణగతులఁ ద్రాణగతుల నవికలమౌ దివ్యతతులఁ
 మృతతులును ననలమ్ములు మిన్నులు సలిలమ్ములును
 సక్షయగతులను వరలుచు దక్షత్వమ్మును జెంచుచు
 నిత్యభద్రరూపమైన సత్యశక్తివర మ్మౌచు
 శాంతిభరితమైన దివ్య సత్త్వ శక్తి వరలంగా ॥

4680

(5) ‡అక్షివృత్తము ॥*

రక్షించునుగాక నిహము
 రక్షించునుగాకఁ బరము
 రక్షించునుగాక! సురలు
 రక్షించునుగాక! మరుత
 మక్షయ్యదమైన మహిత
 దక్షత్వము లెల్ల వరల
 సాక్షివర విశ్వ ప్రకృతి
 పక్ష మృగు భూత తతుల
 దక్షించునుగాక నమర
 దాక్షిణ్యము మీర జగతి ॥

4681

(6) ‡క॥ వశశక్తిగ వరలి జల మ
 వశగతి స్థితిశక్తిగఁ దగి ప్రకృతిని నాలో
 గ్య శమ దమ కర మగుచు ని
 త్య శర్మచౌషధిగ సలిల మలరును సృష్టిన్ ॥

4682

‡ఆ॥వె॥ అంబురాశి రుజుల సంతరింపఁగఁజేయుఁ
 బ్రాణి తతికి వృక్ష ప్రకృతులకును
 నాకసమ్మునకును సనిలాఽనలములకు
 మృత్తులకు నౌసఁగు సరోగ గతులు ॥

4683

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“బృహతీ”చ్ఛందము. (9)

‡(7) దశదిశలను శబ్దశక్తి తనరారుచు విశ్వరూప
మనిలానల హస్తగతుల సలరారంగ జిహ్వలుగా
సనామయత్వ మహితమ్మా నద్భుతమౌ స్పర్శశక్తి
ప్రకృతి పురోగామిగాంగ బయనించును నిత్యమ్మును
నారోగ్యప్రదమ్ము లొచు ననువమాన గతులమైన
సనిల శక్తులనల శక్తులనునిత్యము వర్తిల్లంగ ॥

4654

సూక్తము—139

ఋషి—భరద్వాజ, కశ్యప, గౌతమా, అతిథి, విశ్వామిత్ర,
జమదగ్ని, వశిష్ఠులు
దేవత—విశ్వ దేవతలు

ఆర్థాంతరము —2

‡(1) ఊర్ధ్వగతుల సహోదరుల¹ సృష్టిగోళ లోకాకులు
చక్రనేమి క్రమముగాంగ సర్వదా చరించుచుండు
దివ్యమైన దైవశక్తి సవ్యనిత్యగతుల దనర
జతుర్దిశల విశ్వప్రకృతి సంజనిత మ్మాచు వెలింగి
లయ మౌచును బునర్జన్మ రాజిల్లును దిరిగి తిరిగి
సదసత్తులు సంభృతమై సకల చరాచరము లలర ॥

4655

‡(2) తుదిమొదలంటుచు సృష్టిని హృదయరతుల దివ్యశక్తి
గుహ్యగతుల దసరారెడి కొమరు మిగులు సనిలమ్ములు
కల్మషతతులను నొక కరువలి తొలగించంగా
ప్రాణ తాగిణ చాతగాంగ వరలంగా నొక వాయువు
సర్వ సృష్టి జరాచర జన్మజనక ప్రాణతతులు
దక్షతమై సక్షతగతి దసరారంగ బునర్జన్మ
ప్రకృతిలోని అమృతశక్తి ప్రాకృతమై వరలంగా
సృష్టి స్థితి లయ రతు లవి ఋతగతులను వర్తిల్లుచు
జక్రనేమి క్రమముగాంగ సంక్రమించు గ్రహగతులను
సంతమైన దివ్యగతుల సనింద్యంద్యశక్తు లలర ॥

4656

‡(3) సృష్ట్యాదిగ సనిల మృది దెలంగు భేషజమ్ము గాంగ
మృగ్ధగన సనిలమ్ముల మిన్నంపెడి శక్తులలో
బ్రకృతిలోని రోగజుష్టభాదక కల్మష తతులను
నిర్మూలన మొసరించెడి నిర్మలానలములు జగతి

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ “ఊ-ఋ”లకు యతి.

దేవదూతగాఁగ నిలిచి దివెఱవి లోకా లన్నిట
 నంచరించి అనవరతము సచ్చిన్మయశక్తితతులు
 సకల సృష్టి వ్యాపింపఁగ సర్వప్రాణద మౌచును
 విశ్వమునకె ఔషధమై విమలశక్తిగా నిల్చును
 నిఖిల సృష్టి నలరించుచు నిరతమ్మును బహిరంతర
 రూపమ్ముల వర్తిల్లును నిరుపమాన మార్గగతుల ॥‡

4687

‡(4) శాంతి సౌఖ్య దాయకమై సర్వమ్మున నలరారెడి
 అనిలశక్తి అహింసక మౌచు నలరు సఖిల సృష్టి
 క్షీణపూర్ణ బహుళగతులఁ జెల్వొందెడు చాంద్రశక్తి
 ననిలగతుల నావృతమై ఆయుష్కారక మౌచును
 దక్షత్వమ్మును సృష్టికి సక్షయగతి నొసఁగూర్చుచు
 భద్రమహిత మౌచుఁ దనరి భవ మౌచును స్థితిశక్తుల
 సంవర్ధనగతుల సృష్టి సర్వస్వము తనరారుచు
 ద్వంద్వ ప్రకృతు లలరారును వాయు మహాశక్తి వితతి ॥

4688

‡(5) పరబ్రహ్మ తత్త్వమునకు బాహిర మౌ నిహగతులను
 దివ్య దేవతాఽఽశు లెల్ల భవ్యగతుల రక్షించును
 దైవీయములై నిత్యము తనరారెడి గణజాలము
 అఖిలాఽఽఖిల మరుత్తతుల ననవరతము రక్షించును
 అసత్పరమైన సృష్టి సంతయు సత్పరమ్ముగాఁగ
 ననిలాఽనిల సలిలమ్ములు నాకనమ్ము మృత్తతులును
 రక్షితమ్ము లౌచుఁ దనరు రాక్షస విష శక్తితతుల
 నాశనమ్ము నొనరించుచు నాశాంతముగాఁగ జగతి
 సంక్షేమత్వము తనరఁగ సకలసృష్టి స్థితిగతులను
 బ్రకృతి నిర్దుష్ట మగుచు వరలుచుండు సత్త్వరతుల ॥

4689

(6)‡క॥ విష్ణువు జలగతుఁ డౌచుఁ గ
 వోష్ణోష్ణగ శీతలాచ్చ యుగ్మత లలరన్
 దృష్ట రహిత భేషజమై
 కృష్ణ మహాదీప్త గతుల సృష్టిన్ దనరున్ ॥

4690

‡(7) దశదిశలను దనరారెడి అశరీరపు శక్తులమై
 సనంతమైన దంష్ట్రలతో నలరారెడి మత్స్యమ్ముల
 వేద విజ్ఞాన రూప మోద శక్తి విస్తరిల్ల

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శబ్దశక్తి జాలా వివి సర్వమున వ్యాప్తి చెందు
ఆరోగ్యవృద్ధి మై తగు సమృద్ధి శక్తి సర్వస్వము
స్పర్శాగ్నుల దివ్యశక్తి సానిల మై దైవజమా ॥‡

4691

‡— స్పర్శశక్తి తనరారంగఁ బ్రాకృతమా దివ్యగతుల
ననిలముల గుప్తతతుల ననలముల శక్తిరతుల
నక్షయమై నక్షరమా ననాదియై అనంత మాచు
నవిచ్ఛిన్నమా గతులను నభేద్యమైన శబ్దశక్తు
లలరారును సృష్టిలోన నాకసంపు గుణరతులను
నిర్వికార నిరంజన నిర్వికల్ప నిర్గుణ గతి ॥

4692

సూత్రమ్—140

ఋషిః—అంగ బౌరహః

దేవతా—ఇంద్రః

ఋద్రః—ఇగతి

(1) తవ త్యక్తా ఇంద్రో నఖేషు వహ్నియః ఋతం మన్వానా వృద్ధిరుర్వలమ్

యత్యో దశన్యన్నవనో విజన్యపః కుత్యాయ మస్మన్నహ్యశ్చ దంసయః ॥

1590

(2) ఆవాన్యజః వ్రన్యః శ్వంతయో గిరీసుదాహో ఉసాః ఆపిబో మధు ప్రియమ్

ఆవర్తయో వనినో అన్య దంససా శుశోచ సూర్యో ఋతజాతయా గిరా ॥

1591

(3) వి సూర్యో మధ్యే ఆముచద్రోతం దివో విచిత్రాసాయ వ్రతిహసహర్యః

దృష్వాని పిపౌరసురన్య మాయినో ఇన్ద్రో వాన్యచ్చత్తవాగ్ం ఋజిశ్వనా ॥

1592

‡రచయితః—వాట్రియ మహాభక్త, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. తవత్యక్తా ఇంద్రో, 2. వహ్నియః ఋతం, 3. దాహఉసాః ఆపిబో, 4. వనినో అన్య, 5. సూర్యః ఋతః,

6. మధ్యే ఆము, 7. దృశహాని, 8. మాయినః ఇన్ద్రో, 9. వాగ్ం ఋజిశ్వనా. (వ్యా.ప్ర.)

(4) అ॒ధృష్టా॑ని చృ॒షితో॑ వ్యా॒స్మన్ని॒తీగ్ం॑రదే॒వాగ్ం॑ అ॒మృణ॑వ॒మూ॑స్యః ।

మా॒సే॒వ సూ॒ర్యో వసు॑ పు॒ర్యమా॑ ద॒వే గృ॒ణానః॑ శత్రు॒గ్ం॑రశృ॒ణాద్వి॒రుక్మ॑తా ॥

1593

(5) అ॒యుద్ధ॑సేనో వి॒హ్వా విభి॑న్తతా దాశ॒ద్వ్యత్క॑హ తు॒జ్ఞాని॑ తేజ॒తే ।

ఇ॒న్ద్రస్య॑ వ॒జ్రాద॑బి॒భేద॑శ్శ॒త్రః పా॒క్రాశ్ర॑మ॒ద్దున్తూ॑రజహ॒దుషా॑ అ॒సః ॥

1594

(6) ఏ॒తా త్యా॑ తే శ్ర॒త్యాని॑ కే॒వలా॑ యదే॒క ఏక॑మకృ॒ణోర॑య॒జ్ఞమ్

మా॒సాం వి॒ధాన॑మద॒హా అధి॑ ద్య॒వి త్వ॒మా విభి॑న్నం భ॒రతి॑ ప్ర॒థిం పి॒తా ॥

1595

సూ॒త్రము—140

ఋషి—ఉరు వనెడు వాని పుత్రుడు అంగుఝుడు*

దేవత—ఇంద్రుడు*

(1) ‡తే॥గీ॥ సే॒దు చె॒లికా॑రమును బొంది ని॒ఖిల॑ సం॒స్త
వంబుల వహించు నంగి॒రోవర్గ॑ మెల్ల
గో॒గణంబుల హరి॑యించు కుచ్చి॒తాఽసు
రుని వధి॑ంచినవారలు ఘనత॑ గలుగ ॥

4693

‡తే॥గీ॥ కుత్స్న॑ ఉను మౌనికిం గడుఁ గూర్పడలఁచి
ప్ర॒త్యుష॑స్సుల నెనఁగుచు బ్ర॒బల॑ వృత॒
పరి॑వృషములై న జలములు పరిగిడునటు
చేయుచున్ వెల్లుచున్నావు! శి॒ఘ్ర మింద్రా॑! ॥

4694

1. దీగ్ంరదేవాగ్ంరఅమృణ, 2. శత్రుగ్ంరశృణా, 3. దుషాఽఅసః, 4. యదేకఽవక,

5. దదాఽఅధి. వా.వృ.)

*శ్రీమదాధ్య ఋగ్వేద సంహిత వాగ్రతవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “అంగుఝు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు” గాను శ్రీ నేమానివారు వాగ్నిరి.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2)†సీ॥ జన్మ హేతువులైన జలముల నెల్లను వీడునట్లు లొనర్చి వెలిగినావు!
గోనిష్ఠబలముఁ గూర్చిన కొండల ముక్కుముక్కులు సేయ మొనసినావు!
మధుర వదార్థముల్ మరుగుచుఁ దియ్యనౌ హవ్యంబు త్రావి నీ వమరినావు!
శ్రవణసాధనములౌ సకల గోవులయందు నతిమధురసమును నానినావు!

తే॥గీ॥ వృష్టిమూలాన వార్ధుల వృద్ధిఁబరచుచున్నవాఁడవు! వనముల నున్న వృక్ష
జాలముల నెల్ల నభివృద్ధి లీల మాత్రఁజేయుచున్నావుకావఁదే! శ్రీమహేంద్రః ॥ 4695

†తే॥గీ॥ యజ్ఞము నిమిత్తమై పుట్టినట్టి వేద
వాక్కుచే స్తూయమానుఁడౌ వానవుండు
చెనటి వృత్తుని హననంబుఁ జేయ నపుడె
దివమునందె వెలింగెను దినకరుండు ॥ 4696

(3)†తే॥గీ॥ దాసుఁడైనట్టి వృత్తుని దరికిఁజేరి
యవక్రతిని జేయ వానపుఁ డరిగినపుడె
దినము' మధ్యమునందు నాదిత్యుఁ డెలమి
నరదము విడిచిపెచ్చె నత్కావరమున ॥ 4697

†తే॥గీ॥ అల ఋజీశ్వ మునీశుని యమలమైన
చెలిమి గావించి మాయలఁ జేయునట్టి
పిపురఁ డను వాని యెక్కువ పీచ మడచి
వాని పురములఁ గె ట్టితి! వానవుండ! ॥ 4698

(4)†గద్యము ॥
వర్షిగల్బుఁ డగు నిందుఁడు పూర్వ మవాధితు లగు నసురబలములఁ దొలగఁజేసెను. అయాస్య
ఋషిచే స్తుత్యుఁ డగు నిందుఁడు అసురనిహతము లగు ధనములను హింసించెను. మరియు
మాన విశేషముచే సూర్యుఁడు రసాదుల నెట్లు గ్రహించుచున్నాఁడో! యట్లే యిందుఁడు
అసుర ధనములను సంగ్రహించుచున్నాఁడు. స్తోత్రంబే స్తూయమానుఁడై శత్రువులను
వజ్రముచే మోడెను ॥ 4699

(5)†తే॥గీ॥ అవప్రిహతసేనుఁ డగుచుఁ దా నరులఁ ద్రొంచు
వజ్రమున శత్రు బలమును వంచినట్టి
యిందుఁ డెల స్తోత్రవరులకు నెల్ల ధనము
నిచ్చుచున్నాఁడు జను లెల్ల మెచ్చునటుల ॥ 4700

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

†సాయజాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో సమూదితము.

1. సూర్యుఁ డాకాశమధ్యమందు రథము నిల్పినాడని యున్న యీ వర్ణనమునుబట్టియు, మరికొన్ని ఋక్కులందు వర్ణింపఁ
బడిన యంశములనుబట్టియుఁ జూడఁగా నీ ఋగ్వేదతవ్రదేశమునందుఁ బగటివేళ సుమా రేడు మాసముల కాలము. డు నని
యాహింప నగు నని కొందరు భావించిరి. ఈ యేడు మాసముల కాలము సూర్యాస్తమయ మనునది యెట్టిదో! తెలియక
యుండుటచే సూర్యుఁడు తన వర్షయాణమున కంతము లేకుండఁజేసికొనుచున్నాఁ డనికూడఁ కొందరు భావించిరి.

‡తే॥గీ॥ శత్రు నాశకుడైనట్టి శకృ విభువు
వజ్రమును జేతఁబట్టుచు వైరి బలము
వంచ నూర్చుడు దీపించెఁ బ్రత్యుషస్సు
స్వీయ రథమును విడచెఁ దా శీఘ్రగతికి ॥*

4701

(6) ‡తే॥గీ॥ నిస్సహాయుండవై! యింద్ర! నీవు యజ్ఞ
హిను నసురుని గొట్టితి వేపు గదుర
మాన కర్తగ నున్నట్టి భానమాన
నూర్చు దివమందుఁ దాల్చుచు శోభఁ గంటి ॥*

4702

‡అ॥వె॥ దుష్ట వృత్తువలనఁ దూలఁగొట్టఁగఁబడు
సూర్యయాన చకృ శోభి పార్శ్వ
ఫలకమును దివంబు పట్టుచుండెడు నట్లు
నీవె చేసినావు! పావనేంద్ర! ॥*

4703

‡తే॥గీ॥ ఇట్టి కర్మల నిచ్చెయో! యింద్ర! నీవు
చేసినాడవు! జగతికి శీర్షిలు కలుగ
నవి యసాధారణంబులై యమరుచుంట
స్తుతుల కర్హము లగుచుండెఁ జూడఁజూడ ॥*

4704

సూక్తము—140

ఋషి—ఉరు వరెడువాని పుత్రుఁడు అంగాభ్యుదయ
దేవత—ఇంద్రుఁడు

ఆర్థాంతరము—1

‡(1) ఇంద్రమైన శక్తులతో ననాద్యంత మౌచు నిలచి
నిత్యసత్య రూప మౌచు నిఖిల సృష్టి వ్యాపించుచుఁ
బ్రకృతి సజ్జగతులు వరల బ్రాహ్మశక్తి వర్తిల్లఁగ
దశదిశలను వృత్తాసుర దహమాన విషాదనలము

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1997 సంవత్సరములో సమీక్షితము.

“అభి”రూపమై సృష్టిని “నాభి”శక్తి హరించుచు
 గోళ లోక సర్వస్వము కుటిలగతులఁ గుతలములుగఁ
 గల్గోలము పాలుచేయు కలుషాత్ముని వృత్తాసురు
 నతివపిత్రమై వరలెడి అగ్నిదీప్తులన్ వధించి
 మేఘరాజి రంజిల్లఁగ మిత్రగతుల జలచారలు
 వర్షింపఁగఁ బ్రకృతియెల్ల హర్షపులకిత మై తగు ॥‡

4705

‡(2) ఐంద్రమైన దివ్యశక్తి అలరారుచు నగ్నిదీప్తి
 జలదమ్ముల నలరించుచుఁ జైతన్యపు విచారణ
 శక్తులతో వర్షమ్మును సర్వప్రకృతి పరముగాఁగ
 గిరి తరువులు లతలు సకల పుష్పశక్తుల సంతర్గతి
 నలరారుచు సృష్టిలోన ససాధారణమౌ మధు
 రసస్యందనములఁ గురిసి ప్రకృతి ఉపశక్తు లెల్ల
 సంజనితమై సుతము సంవర్ధక మౌచు నిలిచి
 శబ్దశక్తి సంచయాల సర్వస్వము విలసిల్లును ॥

4706

‡క॥ వృత్తాసురు సంహరణాఽ
 మిత్ర విచిత్రంపు శత్రు మృత్యు క్రియలన్
 మిత్రుని సందీప్తులను న
 రిత్ర గతుల దైవశక్తి ఋతరతి వెలుఁగున్ ॥

4707

‡(3) అకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును నలిలమ్మును
 మృత్యువును వర్షిల్లఁగ మిశ్రితములై అపితథముగ
 నవిసాధావత్త్వగతుల ననోఽస్యము కలివిడిమై
 నలరంగా సర్వముఁడ నా దేవుని దివ్యశక్తి
 నాదిత్యపు సంశక్తుల నఖిలమ్మును బద్ధముగా
 సౌరమండల మెల్లను సంచరించు సూర్యు వగిడి
 ననువర్తింప మౌచుఁ దిరుగు ననుగమ మౌచు వరలు
 కాల రథము సధిపసింది కదలుచుండు రవెగరులను
 మాయరూప మౌచు ఛాయ మర్మగతుల ననుసరింప
 వెలుఁగు నీడ లొచు జగతి విలసిల్లును నిత్యమ్మును ॥

4708

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

‡(4) సచ్చక్తులె అనర్గతుల సర్వస్వము హరించుగతిని
 యార్యదుర్గతుల నెల్లఁ బుణ్య మ్మది పోఁగొట్టును
 సౌరకాంతి కిరణా లవి నీరములను స్వీకరించి
 ఆవిరిగా నమర నింగి నల మొయిశుల రూపు నిల్పు
 సఖిల ప్రకృతి కాత్మత్వప్తి నభినవముగఁ గల్పించుచు
 జలధారల వర్షించును జల్లఁబడఁగ జగతి యెల్ల
 వివిధ గోళ లోకాలను విరాజితెడి వసుసంపద
 లెల్ల మహా దీప్త గతుల సల్లీలగఁ జిల్లీలగ
 నఖిలేశుని ఆనందపు టమృతతత్త్వ లక్ష్యముగా
 శత్రుతతుల సర్వస్వము సంహరించుచుండును హరి ॥

4709

‡(5) దనుజశక్తి వర్ధిల్లుచు దశదిశలను వ్యాపింపఁగ
 “నభి”శక్తుల రూపుదాల్చి అఖిలమ్మున విషచూషిత
 సంక్షోభమ్ముల సృష్టిని సంకులితముగాఁగఁజేయు
 వృత్తానుయ మశక్తిని జిత్రవచనగఁ జేసి మహా
 మిత్రశక్తి వర్ధిల్లఁగ మిన్నుంపెడి హృద్ధీవుల
 వజ్రశక్తి విశ్వమ్మునఁ బరాజితము కాకి నెరిచి
 అజయ్యమై అశయమై అశరమై అభేద్యమై
 విశ్వసృష్టి సుజోదయము నన్నిగతులఁ దనరారఁగ
 గతి తప్పని నిత్య నమ్మకాంతి “నాభి” శక్తు లలర
 శీతలోష్ణ జల నాథులు చెల్పించును గిరిమగతులను ॥

4710

‡(6) సృష్టియజ్ఞతత్త్వముతోఁ జిర్గుత్తుల విమలగురులఁ
 దనరారెడి ప్రకృతి పురుషు లాదాత్మకమ్ములు నిరతము
 నేత్రైకమై పరఁగెడి రాకా శశి ప్రాహ్లాళక్తి
 సౌరకాంతి ప్రతిఫలమై సర్వమ్మున విలసిల్లఁగ
 దివిభువులను బహుళ గోచరదీప్తమాన లోకమ్ముల
 విన్నమైన రీతులతోఁ జిన్న సెద్ద పరిదులతో
 మహార శక్తి రక్తిమలను మాసి గతులు వర్ధిల్లును
 ముతశక్తుల యుటరతు లవి కృతువులుగాఁ బ్రకృతిలోన
 సహజములౌ పరిణామము లహరహమున్ గల్పించుచు
 శబ్దశక్తు లలరారఁగ సర్వమునకుఁ వితగ పరలు ॥

4711

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్భుత, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “అకా-ప్రహర్ష”

సూక్తము—140

ఋషి—ఉరు వనెడు వాని పుత్రుఁడు అంగాఋగ్గ్రంథుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము -- 2

‡(1) ఋతశక్తుల సంధానము లతులితమై వరలంగం

నాకాశము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు

మృత్యువులును సన్మోఽన్యము మిశితములై మైత్రి మీర

నవినాభావత్య మలరు ననుబంధపు బంధాలను

భిన్నతలో సభిన్నత సభిన్నతను భిన్నతమై

ససాధారణంపు గతుల నలరుఁ బంచభూతతతులు

సర్వాఽతిత మ్మాచను సకలమ్మున సంచరించు

హృచ్చక్తుల సందీప్తుల నెల్ల సృష్టి వర్తిల్లఁగఁ

బ్రకృతిలోని దుశ్శక్తులఁ బటావంచలుగఁ జేయుచు

దశదిశలను గోశమ్ముల విశద మాను దైవశక్తి ॥

4712

‡(2) సత్య శబ్ద శక్తులమై సర్వకాంతి తతులు వరల

సుదధిలోన నుప్పులైన నుదకములను నుర్విమీఁదఁ

జెరువులందు రకరకాల దొరుపులందు బావులలో

నదీ నదమ్ములను వరలు నానావిధ సలిలాలను

నావిరిగా స్వీకరించి అలరించుచు మధురగతుల

మెయిశులలో నిలిపి నింపి మూర్తిగొన్న జలదేవత

పరవశించి పరవశులను నురుకు లెత్తి పరుగు లెత్తి

ప్రకృతిమాత ఒడిలోవల నుకృతిగతుల ప్రియమారగఁ

బంచభూతతత్త్వా లవి సంచితములుగాఁ దనరును

శబ్దశక్తు లలరారఁగ సౌరాగ్నులు ప్రజ్వలిల్లు

వేదరూప విజ్ఞానము మోదాన్వితమౌ నిత్యము

భూత భావి వర్తమాన పూర్ణకాల రూపమ్ముల ॥

4713

‡(3) వైష్ణవీయమైన శక్తి వర్తిల్లఁగ సృష్టిలోనఁ

గాలరథ మృధివసించి క్రొలంగా మధ్యస్థితి

రవిమండల మలరారఁగ నవితథ మా నవదీప్తుల

నాత్మప్రదక్షిణల నన్నియున్ ప్రదక్షిణలను

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

నకల గోళ లోకాశులు స్థాన భ్రంశము కాని
 చలనగతులఁ జదలులోన నంచరించు మహితముగా
 ననునిత్యము పరిభ్రమింప నసాధారణంబగుతుల
 దశదిశలను నానావిధ తరణి రూప ఘృణి దీప్తులు
 తనరారఁగ సర్వసృష్టి వినిమయమౌ వంచభూత
 రూపములు వరలుచుండు వృద్ధిని సధికాధికముగ
 నొకదాని కెకటి బంధువుగా నుండు గర్భితముగ సృష్టి
 భేద్యమౌచ నభేద్యమౌచ విశదమౌచ విశ్వమున ॥‡

4714

‡(4) వృత్తానురు దుష్టశక్తి విశ్వరూప మొంది నిలువ
 “నభి”శక్తుల నాహరించి అతిహృరమ్మా విష
 వంచభూత రూపముల వ్యాప్త మౌచ సృష్టిలోన
 దుష్టమైన పెనుగాలుల దుర్విదగ్ధ రూప మంది
 నలిలముల వర్షించెడి జలదములఁ జదలులోనఁ
 జెల్లాచెరుగుగఁ జేయుచు చిన్నాభిన్నము చేయుచు
 దుష్టాగుల రూప మంది ధూళిధూసరము కాఁగఁ
 బ్రకృతిలోని జలసంపద వికృతగతిన్ నాశవరచు
 సనిలముల నన్నింటిని నాకైనను నల్లాడక
 ఉండునట్లు బంధించును నునురు లుడుగఁజేయుచుండు
 దుష్ట సలిల రూప మంది దుర్మార్గగ వృథంజనపు
 రూక్షగతుల సృష్ట్యగుల రాక్షసరతి నార్పివేయు
 జలప్రళయ పరముకాఁగ సర్వప్రకృతి ధ్వంసవరచు
 సలిలానలానలిలముల సర్వశక్తి సంచయాలు
 మట్టిఁ గలిపివేయు ప్రాణ మహితమైన తనుజాలము
 అనిలముల సలిలముల ననలముల మృత్రతులను
 నదృశ్యముగ ధ్వంసవరచి ఆకసమును జేయఁదలఁచు
 దుశ్శక్తుల రూపమైన దుష్టవృత్తు వధియించును
 వైష్ణవీయమైన శక్తి వరలంగా విశ్వశాంతి
 సృష్టి స్థితి లయగతు లవి చెలఁగంగాఁ గ్రమగతులను
 నిత్యశత్రు నాశనముల సర్వశక్తులలరారఁగ
 విశ్వమున వసుసంపద లక్ష్మి దీప్తులన్ వరలును ॥

4715

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(5) వృత్రరూప దుష్టశక్తి ప్రేర్యమాణ మౌచ సృష్టిఁ
 బంచభూత తత్త్వాలను వంచించుచు విరసముగా
 వ్యాప్తి చెంద విశ్వమున వైష్ణవీయమైన మాయ
 దివ్యమైన దీప్తులతోఁ దేజరిలఁగ వజ్రశక్తి
 సంహరించుచుండునులే! నదా రూక్షరూక్షనతతి
 శీతలోష్ణ జలనాథుల జీవరూపగతులు మీఱఁ
 జక్రనేమికృమతమెయిని జగతిఁ గాల త్రితయ మలరు
 నైంద్రమైన శక్తులతో నఖిలదుష్ట తత్త్వాలను
 చేదించుచు నిత్యమును చిన్నాభిన్నముకాఁగఁ
 బ్రకృతిపురుషశక్తితతులఁ బ్రాకృతగతిఁ గాపాడును ॥

4716

‡ఆ॥వె॥ యుద్ధ మెరుఁగకుండ రుద్ధగతుల నిల్చు
 సేనవంటి దుష్ట శీర్ష పృకృతి
 వికృత మౌచ సర్వవిధ్వస్తమై పోవు
 నిరత ముచ్చతిల్లి నిఖిల సృష్టి ॥

4717

‡(6) ఏకైకమై తనరెడి యింద్రరూప విష్ణు శక్తి
 వ్రకృతిపురుష పరముకాఁగ బ్రాహ్మ్యరూపమై వరలును
 “ఘృణ”శక్తులతో సృష్టిని “కృణ”శక్తుల నాశపరచి
 యజ్ఞాఽగ్నుల దివ్య శక్తి నజ్ఞానాఽయజ్ఞ తతుల
 చుష్కృతువుల పాతాఽనల దుష్టజుష్ట ప్రభావాల
 విధ్వంసము కావించుచు విశ్వసృష్టి వర్ధిల్లఁగ
 వివిధ లోక గోళాలను భిన్నమైన మాసగతుల
 యితు గతులను వర్షములు ఋతశక్తుల వర్తిల్లును
 దివి భువి లోకా లన్నియు దివ్యగతుల సంచరింప
 నాదిత్యుని శక్తులతో నఖిల సృష్టి తనరారును ॥

4718

‡ఆ॥వె॥ చిన్నమైన గోళవితతి లోకాఽఽతులు
 కాల బద్ధములుగఁ గ్రాల సృష్టి
 సంచరించు దివ్య సర్వజగత్పిత
 పాలితములుగను సకాల గతుల ॥

4719

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—141

ఋషిః—దేవగన్ధర్వో విశ్వావసుః

దేవతా—సవితా; 4-6-ఆత్మా

చందః—త్రిష్టుప్

(1) సూర్యరశ్మిర్హరికేశః పురస్తాత్ సవితా జ్యోతిరుదయాగ్ం¹ అజన్మమ్ ।

తస్య పూషా ప్రసవే యాతి విద్వాన్ తస్మిన్² విశ్వా భువనాని గోహః³ ॥

(2) స్పృచజా⁴ ఏష దివో మధ్య ఆస్తా ఆపప్రివాన్⁵ రోచసే⁶ అస్తతక్షమ్ ।

స⁷ విశ్వాచీరభి చప్తే మృతాచీరస్తరా పూర్వమవరం చ రెతుమ్ ॥

(3) రామో బుధ్నః సంగమగో వసూదాం విశ్వా రూపాభి చప్తే శరీభిః ।

దేవో⁸ ఇవ సవితా సత్కథర్మేన్ద్రో న తస్థౌ సమరే వసానామ్ ॥

(4) విశ్వావసుం సోమ గన్ధర్వమాపో దదృశుషీస్తదృతేనా⁹ ధ్యాయన్ ।

తదన్యవై దిన్ద్రో¹⁰ రారహాణ¹¹ ఆసాం పరి సూర్యన్య పరిచీగ్ం¹² రవశ్యత్ ॥

(5) విశ్వావసురభి తన్నో¹³ గృణాతు దివ్యో గన్ధర్వో రశసో విమానః ।

యద్వా మా సత్యముత యన్న విద్మ ధియో హిన్ద్రో¹⁴ ధియో¹⁵ ఇన్నో¹⁶ అవ్యాః ॥

1. దయాగ్ం అజన్మమ్, 2. స్పృచజా ఏష, 3. అస్త ఆపప్రివాన్ రోచసే అస్తతక్షమ్, 4. రూపాభి, 5. విశ్వాచీరభి, 6. రోచసే, 7. స, 8. దేవో ఇవ, 9. రారహాణ ఆసాం, 10. దీగ్ం రవశ్యత్, 11. తన్నో గృణాతు, 12. ధియో హిన్ద్రో, 13. ధియో ఇన్నో అవ్యాః.

14. దేవో ఇవ, 15. రారహాణ ఆసాం, 16. దీగ్ం రవశ్యత్, 17. తన్నో గృణాతు, 18. ధియో హిన్ద్రో, 19. ధియో ఇన్నో అవ్యాః.

9. ధియో ఇన్నో అవ్యాః. (వ్యా.వ్యా.)

(6) సస్మిమవిస్తచ్చరణే నదీనామపావృజోద్ధరో¹ అశ్వవృజానామ్ ।

ప్రాసాం గన్ధర్వో² అమృతాని వోచదిశ్యో³ దక్షం పరి జానాదహీనామ్ ॥

1601

సూక్తము—141

ఋషి—విశ్వావసు వసు గంధర్వుడు*

దేవత—సవిత; 4-గి-ఆత్మ*

(1) ‡తే॥గీ॥ సూర్యరశ్మలఁ గల్గి సంశోభి హరిత
వర్ణమును గల్గి సవిత యవారితముగఁ
బూర్వదిశయం దజస్రము పూర్ణ మైన
జ్యోతిఁ బుట్టించుచుండెను బోధ్య ములర ॥

4720

‡తే॥గీ॥ సవిత ప్రిరణమును దాసు జక్కఁ జేత
నెఱుఁగుచుం బూష భూతాః నెమ్మిఁ గనుచు
వెలఁజేయుచు లోకాః వేయి విధుల
వెడలుచున్నాడు వేడక్కతోఁ గడు రయాన ॥

4721

(2) ‡సీ॥ ప్రాచ్యాది దిక్కులఁ బ్రాభవంబును గని చక్కఁగ వెల్లించు సవితృమూర్తి
యాగ్నేయ ముఖ్యంబులైన విదిక్కులఁ జక్కఁగ వెల్లించు సవితృమూర్తి
పూర్వభాగంబును బొలుపారు కాంతితోఁ జక్కఁగ వెల్లించు సవితృమూర్తి
పృష్ఠభాగంబును స్పష్ట మయ్యెడునట్లు చక్కఁగ వెల్లించు సవితృమూర్తి
తే॥గీ॥ రోదసుల సంతరిక్షంబు సాదరమున, స్వీయతేజస్సు మూలాన శ్రీలు మెఱయ
నిండఁ జేయుచు మనుజుల నెమ్మిఁ గనుచు, దేజురిలుచు బ్రవర్తిల్లు దివమునందు ॥

4722

(3) ‡తే॥గీ॥ ధనమునకు మూలభూత మై ధనము బొందఁ
జేయువాడునునయి యుండు జెలఁగు సవిత
యఖిలమైన పదార్థాః సధిక దీప్తి
వెలుగఁ జేయుచున్నాడు వేడక్క మీఱ ॥

4723

1. దుకోఽఅశ్వ, 2. గన్ధర్వోఽఅమృతాని. (ప్రా.వృ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణము 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “విశ్వావసుపు”గాను, దేవత “సూర్యుడు, విశ్వావసుపు”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ పుహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహ్లా”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

‡తే॥గీ॥ ఆ విధంబైన ధర్మంబు ననునరించి
ధన చయ ప్రాప్తమునకు మన మహేంద్రుఁ
బోలుచున్నట్టి సవితయుఁ బూర్ణ దీక్షఁ
దాఁ బ్రయత్నించుచుండెను దగిన రీతి ॥

4724

(4) ‡గద్యము ॥

ఓ సోమమా! నీతోఁగూడునట్టియు గీతరూప మగు శబ్దమును దరించునట్టియు విన్నావనుడ
నగు నన్ను నెప్పుడు వనతీవర¹ జలములు చూచినవో! చుట్టడు చుట్ట మేరువులే
వివిధమును బొందుచు నప్పులను బొందింపఁజేయు నిందుకొడు చుట్ట మెక్కడ
బ్రహ్మత్ర మయ్యెనో! తెలిసికొని ప్రాప్యది దిగ్భాగములను దరించెను.

4725

(5) ‡తే॥గీ॥ ఎద్ది యవిదిత కర్మమో! యెద్ది మే మె
ఱుంగమో! యట్టి రెండు తురంగరింప
జల వినిర్మాతయైన విశ్వావసుండు
చెప్పుచున్నాఁడు మా కిట్లు తప్పకుండ ॥

4726

‡తే॥గీ॥ ఓయి! విశ్వావసూ! పీఠితిఁ జాయకుండ
సోమమున బుద్ధులం గడు శోభ దేల్చి
మారుఁ గల కర్మ లనియెడు మంచి బుద్ధి
బలము రక్షింపుమా! నీవు తొలఁగకుండ ॥

4727

(6) ‡తే॥గీ॥ జగము తడిపెడు మేఘంబు శక్తుఁ డెలమి
సంతరిక్షంబునందున నధిగమించి
యంబుదంబులఁ గలయట్టి యంబు చయము
ద్వారములను దెరచివేసె వీరుఁ డగుచు ॥

4728

‡తే॥గీ॥ అమృతసాధక జలముల నతిశయముగఁ
దాల్చి విశ్వావసుం డను తగిన రూప
మున వెలింగెడు నిందుకొడు మోద మలర
పర్షణ సమర్థ మేఘము వంచెయుండె ॥

4729

‡రచయిత:—వాల్మీయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభావ్”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరమునో నుచూడినము.

1. వనతీవరు లనెడి పేరుగల నీపు.

సూక్తము—141

ఋషి—విశ్వావసు వసు గంధర్వుడు

దేవత—నవిత; 4-6-అత్త

అర్థాంతరము—1

‡(1) ఆదిత్యుని దివ్యదీప్త యజ్ఞముతో సృష్టిలోన
 సూర్యకాంతి ప్రజ్వలలును జోద్యగతుల నిత్యమ్మును
 బహుముఖమౌ నగ్నితేజ మహరహమును జ్వలింపంగ
 వెలుగు లిచ్చి విశ్వమునకు వెలుగంగా గ్రహములు
 లభిలమ్మును దృశ్యమాన మౌచుఁ దనర విజ్ఞులకున్
 వాయు చలనశక్తులతో దేయములై దివ్యగతులు
 ఉదయగతులఁ బూర్వదిశను నుజ్జ్వలముగఁ దనరారంగ
 ననునిత్యము ఋషి లవి ఆవిష్కృతమై వెల్లును
 గుప్తమైన దీప్తగతుల గోపాలపు దివ్యశక్తి
 సత్యప్రభా సంశక్తుల నిర్య సంచలన గతుల ॥

4730

‡(2) పూర్వాపరదిక్కులను సపూర్వమైన శక్తులతో
 విస్తృతగతిమెయి విదిగ్వితతులందు నింగి నేల
 నభిలమ్మున వెలుగు లిచ్చి అరుణుం డలరారుచుండు
 దివి భువి తతి మధ్యస్థితిఁ దేజరిలుచు సత్యగతుల
 రోదోఽంతరాళమ్మున ధృవరతులను దనరారుచు
 జ్వలన జ్వాలసంపు దివ్యప్రభలు కేతసములుగాఁగి
 నలరారుచు సంచరించు నా రవి సంకాశశక్తి
 సర్వ లోక గోళాలను సదమల మౌ కాంచులలో
 విశ్వమ్మును వెలుగఁజేయు వివిధ దిగ్విదిక్కులను
 సంతరాంతరాళమ్ముల ననునిత్యము ప్రభల నొసంగు ॥

4731

‡అ॥వె॥ నయనశీల తత్త్వ సగ్నమౌ సందృశ్య
 దృష్ట గతుల సూర్య కాంతి కాంతి
 కిరణజాల మెల్ల నరుణాఽరుణజ దివ్య
 దీప్తి జాలములను దేజరిల్లు ॥

4732

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(3) దివ్యదేవదేవుఁ డట్లు తేజరిలుచు దీప్తులమై

నత్యశక్తితతులమైన జ్వలియించెడి ఆదిత్యుఁడు
ధర్మేంద్రుఁడుగా వరలుచుఁ గర్మరూపమౌ సృష్టిని
జరుగునట్టి సంచలనపు సమరాంగణమందు మహా
వీర శూర ధీర కాంతి వితతు లెల్ల విజృంభింప
విశ్వలోక గోళ రూప విభవమ్ములఁ గాపాడుచు
అష్టావిధమై వెలిగెడి ఆ వసుసంపద లన్నిటి
నపురూపపు ధనములుగా నసాధారణంపు దీప్తి
నిత్యమ్మును గాపాడుచు నిఖిలజగతి నత్యనిరతి
ధర్మబద్ధ మౌచు భ్రమణ కర్మలతో వరలంగా
గృహఋక్ష మహావితతి కౌలు యథాతథగతులను
సక్రిమమౌ గతులతోడఁ జదలులొన విరాజిలుచు
నసాధారణంపు దీప్త పరిసాదకాంతి గుణతతు లవి
వరలంగా సృష్టిలోనఁ బరఁగు సృష్టి స్థితి లయాలు ॥

4733

‡(4) విశ్వగతమై వరలెడి విమల వసుసంపదాశి

సోమాఽమృత దివ్యవృథల శుభ్రగిగాంధర్వ శక్తి
కామరూప గతుల వరలి కౌలుచుండు సృష్టిలోన
నిత్యధర్మబద్ధమైన ప్రత్యభిజ్ఞ ఋతగతులను
సర్వకాలగతులందును సత్యబద్ధమై తనరుచు
సృష్టి లోక గోళా లవి చెలఁగంగా గృహ ఋషా
లపురూపపు స్థానగతుల సంతరిక్షమును నలరుచు
నాకర్షణ శక్తులతో నన్యోఽన్యోఽనుబంధాలను
బద్ధాలై కృమగతులను బరమాత్ముని ఆజ్ఞా ఋత
శిక్షణలను కృమశిక్షణలను సృష్టి సర్వస్వమందుఁ
దనరాచుచు సౌరశక్తి ఘన దీప్తులు వర్తిల్లఁగ
సౌరమండలాల పరిధి పార మైననీ సంపరింప
నపారమైన ఆదిత్యుని ఆపగ నర్వాత్మ శక్తి
జంద్రగతుల సృష్టిలోన నఖిలమ్మును దృశ్య మౌను ॥

4734

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

‡(5) విశ్వగతమ్మై వెలిగెడి వివిధములౌ వనుశక్తులు
 కామరూపగతులు మీరి కాంతులతోఁ గ్రాలుచుండు
 నాకసమును ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
 అవనిత త్త్వ రూపాలను నా వంచభూతరతుల
 నలరు సంపదాశు లెల్ల వెలకట్టని భాగ్యములై
 దివ్యమైన రుజు నాశక నవ్యశక్తితతులు వరల
 వివిధములౌ కాలమాన విశేషతలమైన జగతి
 రాత్రి దిన కాల పరిధి రకరకాల వర్తిల్లఁగ
 మానర్తు కాల తత్త్వ భాసమాన మౌచు వర్ష
 రూపమ్ములు బహుగతులను లోక గోళముల వరలును
 సత్యశక్తి రూప మలరు సదనత్తుల కతీతమై
 నిశి దినముల కతీతమై దిశ విదిశా కాల రహిత
 మనంతమై అసాద్యమై అవినాశన రూపమ్మున
 ససాధారణముగ సృష్టి సదృశ్యశక్తి సడుపుచుండు ॥

4735

‡(6) బహు రూపపు టసంఖ్యాక పాదగతుల వర్తిల్లెడి
 సూర్యకాంతి తేజా లవి శుభ్రదీప్తు లలరారఁగ
 వివిధ గోళ లోకమ్ముల విచిత్రగతులఁ గాలమ్మును
 రకరకాల మానములుగఁ జకితములుగ నిల్పుచుండుఁ
 బలురూపుల జలశక్తుల వయోధినుండి నడులనుండి
 స్వీకరించి అవిరిగాఁ జెన్నొందఁగ మొయికు లొచు
 సకాలముగ నకాలముగ సర్వగోళ లోకాలకు
 జలప్రదాత అగుచు వెలుఁగు సర్వేశుఁడు సూర్యుఁ డౌచుఁ
 బంచభూతరూపమ్ములఁ బ్రభవించుచు స్థితిగతులను
 దనరారుచు లయమౌచును వినిమయమౌ రూపాశుల
 నధికాధిక మౌచు సృష్టి నలరారును గోళాలుగ
 నాదిదేవు లీలకాఁగ నా దేవుని మాయకాఁగ
 ననిలాఁనల సలిల మృత్తు లాకసంపు రూపమ్ముల
 నలరారును సఖిలసృష్టి అద్భుతమౌ విచిత్రముగ ॥

4736

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము — 141

ఋషి—విశ్వావసు వసు గంధర్వుఁడు

దేవత—సవిత; 4-6-ఆత్మ

అర్థాంతరము — 2

‡(1) ఆదిత్యుని శక్తులతో నావిర్భవ మౌను జ్యోతి
ఉదయించును నిత్యమ్మును నుజ్జ్వల మౌ దీప్తులతో
సూర్యకాంతి కిరణాశులు చోద్యమ్ముగ విస్తరించు
సరణశీల రక్తులతో హరణశీల శక్తులతో
హరికేశాలుగ నృప్తిని నలరారును నద్భుతముగ
నిత్యోదయశక్తులతో నింగి వెలుగు పూష కాఁగ
లోకపాలకుని దివ్య లోలుపత్వ లీలలతో
విశ్వమ్మున భువనమ్ములు విమలగతుల సంచరించు
విజ్ఞులైన మహామహులు విశదమ్ముగ దర్శింపఁగఁ
బ్రాణికోటి దృశ్యశక్తి ప్రాకృతరతి వరలంఘా
అంతరాంతరమ్ములైన అఖిలమ్మున బహుముఖాల
వాయువాహ మౌచుఁ గాంతి వర్తిల్లును బలువిధాల

4737

‡(2) రోదసిమద్యస్థమై వృద్ధిదివము లన్నింటిని
దృశ్యమానగతులతోడఁ దేజరిల్లఁజేయుచుండి
ఆతిలోక మ్మా కాంతుల సంతరిష మలరారఁగఁ
ఋర్వాఽవరదిశలలో నపూర్వమైన కేతుప్రగా
దక్షిణమున నుత్తరమునఁ దగు నాల్గు విదిశలన్
విశ్వదీప్తు లొప్పురఁగ విలసిల్లుచు బహుగతులను
సవితృరూప దివ్యశక్తి సర్వాంతర్యామిగాఁగ
సంతరిషలోకమ్ముల నఖిలాఖిల గోళమ్ముల
అపూర్వమాన శక్తి నతి ప్రసార శక్తులతో
ననునిత్య మ్మావహించి అసాధారణ స్థితిగతులను
బంధభూతతత్త్వాలను వరలు సర్వప్రకృతిలోన
దృశ్యమౌచు నదృశ్య మౌచు దీప్యమాన జ్వలనశక్తి
గుప్తమై సుప్తగతి నిక్షిప్త మ్మాచు నిలిచి
ఆకసమునఁ బృథ్వీలలో ననిలమ్ముల సలిలమ్ముల
సన్నింటను నఖిలేశుని అనలశక్తు లలరారఁగ
నాదిత్యుఁడు నిత్యమ్మును నలరించును నిఖిలస్పృష్టి

4738

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(3) సృష్టిలోని సంపదలకు వ్యష్టినమిష్టి రూపములఁ
 బ్రాణతాణశక్తు లిచ్చి ప్రజ్వలింపఁజేయు జగతి
 నష్టవిధములై వరలెడి ఆ వసుసంపద లన్నియు
 నైశ్వర్యములకు మూలములై అలరంగా సృష్టిలోనఁ
 బలురూపముల వరలఁగ నెల వౌపుచును ధనములకు
 నాదిత్యుని దివ్యశక్తి నలరారుచు సృష్టిలోనఁ
 బ్రాకృతమౌ రూపములకు సకృతసుకృత దీప్తులతో
 నతివేలమ్మా శక్తుల నలరించుచు ననునిత్యము
 సత్యశక్తి తనరారఁగ నిత్యధర్మశక్తి వరలఁ
 జరాచరమైన ప్రకృతి జడాజడ ప్రపంచము
 దైవీయమ్మా శక్తుల భావరూప ప్రతికృతులై
 దేవతలా! అన్నట్లుగఁ దనరారును బంచభూత
 ప్రకృతిప్రాణిరూపాలుగఁ బరఁగెడి తరులతలు గాఁగ
 గిరి ఝరులై సందర్శములై కిందిమీదు లోకాలై ॥

4739

‡(4) కామరూపగతులు వరలఁ గ్రాలింగాఁ బలు విధాల
 నగ్నితాపశక్తులతో నలరారుచుఁ బ్రసరింపఁగ
 సౌరకాంతి కిరణదీప్తసర్వస్వము జలశక్తుల
 నావిరిగా స్వీకరించి అలరించుచు మెయిశులుగా
 మధుర మైన జలధారల మహితముగా వర్షింపఁగ
 నలరఁజేయుచుండు సృష్టి సమరమైన శక్తులతో
 నిత్యమును ధర్మగతులు సత్యములై వర్తిల్లఁగఁ
 జప్రనేమి క్రమముగాఁగ సకలహృద ఋషచక్రము
 సంచరించుచుండు సదా అసాధారణంపుగతుల
 వివిధములౌ గోళములఁ బృథివిప్రకృతి లోకముల
 రకరకాల పరిమితులను రాజించఁగ మానములు
 విశ్వరూపగతులు తోప విపులాజయ్యరతుల
 వైష్ణవీయమైన శక్తి వర్తిల్లఁగ సకలసృష్టి
 సంచరించు నిత్యమును జగతి లీల మాయ కాఁగ ॥

4740

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(5) ఆకాశము లనిలమ్ములు నసలమ్ములు సలిలమ్ములు
 మృత్రతులును సృష్టిలోన మించు శక్తు లలరంగ
 వ్యష్టినమిష్టిరూపమ్ముల యమ నియమ కాగతుల
 నాత్మవృద్ధిక్షణలును సలరంగా బృద్ధిక్షణలు
 భూతాధిక్యరూపమ్ముల బృద్ధిక్షణలగోళమ్ములు
 తేజోఽనిల గోళమ్ములు నాకసంపు గోళమ్ములు
 సంచరింప నిత్యమ్మును సంజనిత మౌచు నెల్చి
 స్థితివృద్ధుల లయగతులను జిద్విలాసరతులు వరల
 నత్యధర్మ శక్తులతో సకలమ్మును వర్తిల్లుచు
 భక్ష్య భోగ్య భాగ్య మహిత వరమరూప దీపమై
 భక్షకాఽనుభవములమై వరలంగా బృక్పతిరూపు
 లాధారము నాధేయము లొచు సంచరించు జగతి
 వసుశక్తులతో విశ్వము నసమగతుల పిలసిల్లంగ
 వైష్ణవీను మైన లీల వరలు మహామాయ కాగ
 దివ్యమైన గతులుతోపఁ దేజరిలంగ గాంధర్వపు
 బహురూపుల చరాచరప్రకృతి వరంగు నిత్యమ్మును ॥

4741

‡(6) సౌరకిరణదీ ప్రితతు లవారణంపు శక్తులతో
 నదీనదము లందెకాక చదలేటిని సందర్శిమ్ముల
 లోన వరలు రకరకాల కలుషమ్ముల మిశితమైన
 జలరాశుల విభజించుచు నదమలముగ స్వీకరించి
 ఆకాశమున నావిరిగా నలరఁజేసి కామరూప
 తత్త్వాలను మొయిశులుగాఁ దనరించుచు జలదమ్ముగ
 నలరించుచు మధురమౌచు నమలమైన జలధారల
 నవ్య దివ్య భవ్య శక్తి నానాప్రకృతుల వరలంగఁ
 గురియించుచు విశ్వమునకు గూఢశక్తు లొసఁగుచుండి
 అసాధారణంపు మహిత హార్దదేవ సృష్టియజ్ఞ
 రూప మొప్పు నిత్యమ్మును నపురూపపు శక్తులతోఁ
 జక్రనేమికృమముగాఁగఁ జరాచర ప్రపంచమ్ము
 జడఁజడ ప్రకృతియెల్ల నదా సృష్టిలయాలతో
 సలరారును నద్భుతముగ నా వరమేళుని లీలగ ॥

4742

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యుత, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరివార్ణ”

సూక్తమ్—142

ఋషిః—అగ్నిః పావకః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—సతో బృహతీ; 1-2-విష్టారపంక్తిః; 6-ఉపరిష్టాజ్యోతిః*

(1) అగ్నే తవ శ్రవో వయో మహి భాజస్తే¹ అర్చయో విభావసో ।

బృహద్భానో శవసా వాజముక్త్యం దధాసి దాభషే కవే ॥

1602

(2) పావకవర్చాః కుకృవర్చా² అనూనవర్చా ఉదీయర్షి భానునా ।పుతో³ మాతరా విచరన్నపావసి పృణషి రోదసీ⁴ ఉభే ॥

1603

(3) ఊర్హో నపాజ్ఞాతవేదః సుశ న్నిభిర్మన్తస్య దీతిభిర్హితః ।

త్యే⁴ ఇషః సం దధుర్భూరివర్చసశ్చిత్తో⁵తయో వామజాతాః ॥

1604

(4) ఇరజ్యన్నగ్నే పృథయస్య జస్తభిరస్మై రాయో⁵ అమర్త్యః ।

స దర్శతస్య వపుషో వి రాజసి పృణషి సానసిం కృతుమ్ ॥

1605

(5) ఇష్కరామధ్వరస్య పృచేతసం శయన్తం రాధసో మహాః ।

రాతిం వామస్య సుభగాం మహిమిషం దధాసి సానసిం రయిమ్ ॥

1606

*సాయణ, మాక్సుముల్లర్ పృథ.లలో 6-ఉపరిష్టాద్ జ్యోతిః అనియు, 6-త్రిష్టుప్ అనియుఁ బేర్కొనఁబడినది.

1. భాజస్తే¹అర్చయో, 2. వర్చా²అనూనవర్చా²ఉదీయర్షి, 3. రోదసీ³ఉభే, 4. త్యే⁴ఇషః,5. రాయో⁵అమర్త్యః (వృ.వృ.)

(6) ఋతావాసం మహిషం విశ్వదర్శితమగ్నిం సుమ్నాయ దధితే పురో జనాః ।

శుక్తార్థం సప్రపస్తం త్వా గిరా దైవ్యం మానుషా యుగా ॥

1607

సూక్తము—142

ఋషి—పావకగుణ విశిష్టఁడైన అగ్ని*

దేవత—శుద్ధాగ్ని*

(1) ‡తే॥గీ॥ అగ్ని! నీ యన్నమే ప్రశస్యంబు సుమ్ము!

నీదు జ్వాలలు బహుశముల్ నెఱ వెలుంగు

కాంతి ధనుఁడా! బృహద్భాను చెంతఁ జేరి

యన్న మొనఁగినవానికే యన్న మిడుదు: ॥

4743

(2) ‡గద్యము ॥

శోధక దీప్తి గలవాఁడవు! నిర్మల తేజస్కుఁడవు! సంధి పూర్ణతేజస్కుఁడవు నగు నో

యగ్ని! యిట్టి నీవు తేజస్సుచే నుదయించుచున్నావు! పుత్రుఁడవై మాతృభూతములగు

నరణులయందుఁ దిరుగుచు వచ్చి నీ యజమానులను రక్షించుచున్నావు! ద్యావా

భూముల రెండింటిని సమకూర్చుచున్నావు! హవిస్సుచే ద్యులోకమును వృష్టిచే

నీ లోకమును బూరించుచున్నావు! ॥

4744

(3) ‡తే॥గీ॥ అన్నపుత్రుఁడ! యో వేదితాగ్ని! మా ప్ర

శస్తులన్ మోద మందుము! సకల కర్మ

ములకుఁ జాల హితుండవై మోదమునను

దృప్తిఁ గాంచుము! సంతత దీప్తితోడ ॥

4745

‡క॥ మనతర దీప్తిన్ గాంచుచు

వననీయ సుజన్మఁ గొనుచు వర్ధిల్లెడు నీ

వినిహిత హవిస్సు లన్నియు

ననలుఁడ! నీయందె యుంతు యజమాను లొగిన్ ॥

4746

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్షణి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ సూక్తమునకు

ఋషి “అగ్నిపావకుఁడు”గాను, దేవత “అగ్ని”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(4) ‡తే॥గీ॥ శత్రువులతోడ నీర్వ్యను జాలఁ గొనుచు
 నీశ్వరుడ వౌ చమర్త్యుడఁ యెంతయేని
 ధనము మా కిచ్చి దానిని దగిన రీతి
 విస్తరింపంగఁజేయుమా! వివిధ గతుల ॥

4747

‡తే॥గీ॥ దర్శనీయ వపుస్సుచేఁ దగినయట్లు
 దీప్తిఁ గాంచుచునున్నావు! వ్యాప్తి నొంది
 షే మొనర్చెడు కర్మకు మిక్కుట మగు
 ఫలముఁ గూర్చుచునున్నావు! తొలఁగకుండ ॥

4748

(5) ‡తే॥గీ॥ అధ్వరము సంస్కరించుచు నధికమైన
 సుప్రచేతస్సు గలుగుచు సురుచిరాన్న
 పతివిగా నుండి తత ధన పరమ దాత
 వని నిను నభినుతింతుము ఘనతరాన్ని! ॥

4749

‡తే॥గీ॥ అధిక సౌభాగ్యయుత మౌచు నమరునట్టి
 యధిక సంభక్తమై కడు నమరునట్టి
 ధనము స్తోతలకున్ నీవు తద్ద నిడుచు
 నున్నవాడవు! పాపకా! యెన్నునటుల ॥

4750

(6) ‡తే॥గీ॥ సత్యవంతుని యాజ్ఞాసి సకల ధర్మ
 నీయుడైనట్టి యగ్నిని జాయకుండ
 సర్వ కర్మలకున్ ముందు చాల భక్తిఁ
 దాల్చుచున్నారు యజమానతనయు లెల్ల ॥

4751

‡తే॥గీ॥ తగిన శ్రోత్రేంద్రియము గల్గి తద్ద భ్యాసి
 బడసి సురదౌత్యమును గడు నడుపు నిన్ను
 మనుజు లెల్లరు పాపకా! ఘనములైన
 స్తుతులచే వేడుచున్నారు శోభఁ దేల ॥

4752

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—142

ఋషి—పావకగుణ విశిష్టఁడైన అగ్ని

దేవత—శుద్ధాగ్ని

అర్థాంతరము—1

‡(1) అగ్నిదీప్తతేజమ్ముల నగ్ని గుప్త సప్తవర్ణ
 సంచయాల సృష్టిలోన జ్వలియించును నిత్యమ్మును
 జలనరూప స్వభావాల సర్వమ్మున సంచరించు
 నతివృశస్తమైన కాంతి ప్రతతు లవ్వి జగతిలోన
 ధనశక్తుల రూపమ్ములఁ దనరారఁగఁ బ్రకృతిలోని
 రకరకాల పదార్థాలు రమ్యదీప్తులన్ వరలఁగ
 నిలాతల ప్రభావాల శిలారూప సంచయాలు
 బహురూపుల లోహమ్ములు నిహవరముల వర్తిల్లఁగ
 రవి శశి గ్రహ ఋక్ష కాంతు లవితథముగఁ బ్రసరింప గఁ
 బ్రకాశించు మణి సంచయ రత్నరాజి సృష్టిలోన
 సప్తవర్ణ కాంతులతో సాంకర్యపు రూపాలను
 ముదురు లేత వర్ణాలను మూర్తిగొన్న ప్రకాశాల
 వర్తిల్లుచుఁ జరాచర ప్రపంచమును బ్రభావితము
 చేసి అగ్ని! అన్నదాతవై నకలము పుష్టితోడ
 వర్తిల్లఁగఁ జేయు! నీవు భక్షణరతు లౌప్యంగా
 భక్షకుండ వౌచు సర్వరక్షకుండ వౌచు సదా ॥

4753

‡(2) హుతపదార్థ సంచయాల సతతమ్మును బూర్ణమై
 అష్టదిశల సూర్యవలము నధోతలమ్ముందు నెల్ల
 శుద్ధ మౌచు దివ్య మౌచు శోధకమౌ దీప్తులతో
 శుక్రకాంతి పుంజాలను సృష్టిలో ననూన మౌచు
 భానుదీప్తితతులు వరల సుప్రభాతోదయాలఁ
 బుత్రమాతృరూపమ్ములఁ బూర్ణానుబంధాలుగ
 నగ్ని శక్తి సలిలమ్ముల ననిలమ్ముల మృతతులను
 నాకసముల నన్నింటను సద్భుతమా శక్తులతోఁ
 బ్రభివింపఁగఁ జేయు నగ్ని ప్రభవించుచునుండు నగ్ని
 ఇహపరాల సుభయగతుల నెల్ల తెనసి యెసయకుండ
 బహురూపుల వర్తిల్లుచు నహరహమున్ దీప్తులతో
 బహిరంతర్గతులతోడఁ బ్రకృతిలోన వర్తిల్లుచు
 దృశ్య మౌచు నదృశ్య మౌచు వశ్యదహ్యమాన రతుల
 సర్వభక్షకమ్ముగాఁగ సర్వ రక్షకమ్ము గాఁగ ॥

4754

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(3) ఉత్తమోత్తమమైన ఉసురులతో నుద్భవిల్లు
 శబ్దశక్తిమహత్త్వాల నదమలమై వరలు నగ్ని
 సృష్టివక్రకృతి సర్వమునకు శుభదమై శోభఁగూర్చి
 హర్ష మొనఁగు నిత్యమును శీర్షగతుల నధోగతుల
 జ్వలితమై దివ్య కాంతిజాలా లవి వ్రసరింపఁగ
 విశ్వరూప హవిర్దాన మశ్వ శక్తులన్ గ్రహించి
 తృప్త మౌచ దీప్త మౌచఁ దేజములఁ బ్రసరించుచుఁ
 జిత్రవిచిత్రమా వర్ణవిశేషకాంతు లలరారఁగ
 నానావిధరూపములఁ బ్రాణశక్తు లొప్పారఁగ
 సృష్టిలోని పదార్థాలు చెన్నొందఁగ హవిషముగా
 హవన మౌచ నిత్యమును నసలశక్తి వర్ధిల్లఁగ
 నుత్తమమౌ పదార్థాల నుద్భవించు నగ్ని శక్తి
 నసాధారణంపు గతుల నఖిల సృష్టిలోన వరలి
 అద్భుతమౌ దీప్తులతో నలరు జ్వలితగుప్తగతుల ॥

4755

‡(4) అమర్త్యులకు మర్త్యులకును నఖిలమైన జంతుతతికిఁ
 బ్రాణికోటి కంతర్గతి నగ్నిప్రాణదమై తగు
 నచరముల జడములందు నలరుచుండు నిత్యమును
 విశ్వసృష్టి సర్వమునకు ధారకమై భారకమై
 హారకమై బహుశగతుల నగ్నితనరుఁ బ్రాకృతముగ
 సంధానకరణశక్తి సంవిభాజక శక్తులతో
 సంయోగ వియోగాల సంకీర్ణత లలరంగా
 సంభజనీయమ్మా కర్మల నదా వర్తిల్లుచుండుఁ
 బ్రకృతిరూప సర్వస్వము వరలఁ గర్మరూప మౌచ
 సృష్టియజ్ఞ సకలమునఁ జెన్నారును ననలములు
 ప్రాణశక్తి తాగణశక్తి బహుముఖమౌ శబ్దశక్తి
 సర్వస్వము నగ్నులలో చద్రు పృకట రూపముల
 దహ్యమాన రాహిత్యము దహ్యమాన సహితత్వము
 సద్భుతగతి పరలంగా నఖిలమును నిలుచు నగ్ని ॥

4756

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(5) ‡క॥ విశ్వగతాఽష్ట వసువులు ది
 వీశ్వర ఘృణిదీప్తులమెయి ధృఢతర శక్తిన్
 సాఽశ్వ మహత్తర మౌచున్
 శశ్వదైధనరూపగతుల సంభృత మౌలే ॥ 4757

‡క॥ రవి కాంతులు విరఃజిమ్మఁగ
 నవితథముగ ననుదినమ్ము నద్భుత గతిమై
 రవి చంద్రకాంత మణులును
 సవరత్నా లలరు దివ్య సవమా ద్యుతులన్ ॥ 4758

‡క॥ సత్యములౌ బహుగతులను
 నిత్యమ్మును బ్రకృతిపైని నిర్నిద్రిత మై
 సత్యమల సప్తవర్ణగ
 కృత్యకిరణ సత్ప్రభావ ఋషు రవి తనరున్ ॥ 4759

‡క॥ బహురూపుల శక్తులతో
 సహరహమున్ దివ్యగతుల నమృత కిరణముల్
 ఇహపర లోక ప్రకృతుల
 మహనీయమ్ముగ నవిత సమాదృతి నిలుపున్ ॥ 4760

(6) ‡క॥ నదులన్ నదముల జలధులఁ
 జదలేటి నిలాతలముల నకల విధములన్
 బదిలములౌ సీరముల న
 విదితగతిమెయి రవికిరణవితతుల్ పీల్చున్ ॥ 4761

‡క॥ ఆవిరిగా సీరమ్ము ల
 భావితగతిఁ బలు విధములఁ బ్రాకృత మౌచున్
 జీవనములు మొయిశులలో
 జీవికలై గూఢ గతులఁ జెలఁగి పతితమౌ ॥ 4762

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡అష్టపదకందము ॥

పులకించుచు మేఘమ్ముల
నిలగతులఁ బ్రకృతుల మీఁద నీర సుధారాఽఽ
వశి వర్షింపఁగ మధుర రు
చులమైఁ బ్రాణములు తాఁగి శోధన శక్తిన్
విలసితమై సర్వమ్మునఁ
గలుషాఽకలుషగతులను బ్రకాశిత మౌచున్
నిలువెల్లను సంతర్గతి
వెలుఁగంగా నగ్నిదీప్తి వెలయు సలిలముల్ ॥

4763

సూక్తము—142

ఋషి—పావకగుణవిశిష్టఁ డగు నగ్ని
దేవత—శుద్ధాగ్ని

అర్థాంతరము—2

‡(1) అసాధారణంపు గతుల నగ్ని శుద్ధ మౌచు వెలిఁగి

వయోరహితమై తనరుచుఁ బ్రకృతగతి వర్తిల్లఁగ
దివ్యదీప్త దీధితు లవి తేజరిలును సత్యగతుల
నిత్య నవ్య ప్రభాకలిత కృత్యభిజ్ఞ పుణి దీప్తుల
బహిరంతర్గతులు మీర భాసిల్లుచు జీవరతులఁ
జ్వలనశక్తు లలరారఁగ జ్వలితమతుల వర్తిల్లుచు
నఖిల ప్రకృతులనుండి సర్వ హవిషాశుల స్వీకరించి
దివ్యదైవవరముగాఁగఁ దేజోఽనిల శక్తులతో
వాహకత్వ మలరారఁగఁ బయనించుచు రోదసిలో
సంభృతముగ సర్వమ్మును సమర్పించి విధిగాఁగను
బ్రకృతిలోని చరాచర ప్రపంచమున కనుగతిమై
సన్నదాన మొసఁగుచుండి ప్రాణదాన మొసఁగుచుండి
ప్రాణదీప్త శక్తులతోఁ దనరారఁగఁ జేయుచుండి
స్వాహమయ లయరతులను సర్వమ్మును హరియించుచు
సృష్టి స్థితి లయమయముగ వ్యష్టి సమిష్టి రూపమ్ముల
దైవీయమ్మౌ విధులను దనరారఁగఁజేయు నగ్ని ॥

4764

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(2) జ్వలియించుచుఁ దప్తగతుల ఛద్మ బాహ్య రూపాలను
 బావకాగ్ని అర్చు లెల్లఁ బరఁగుచుండు సృష్టిలోన
 నాకసమ్ము లనిలమ్ముల ననలమ్ముల సలిలమ్ముల
 మృత్యులను దనరాఁడెఱిఁ బుత్రదీప్తుల సుకృతరూప
 జీవసంజననాల శక్తి చెలఁగు నగ్ని అంతర్గతి
 ననూనమైన రతులతోడ నఖిల చరాచరమ్ములను
 బుత్రమాతృరూప మాచుఁ జిత్రవిచిత్ర శక్తులతో
 సుదృఢవింపఁజేయు నగ్ని ఉద్భవించుచుండు నగ్ని
 సర్వగోళ లోకాలను సదమలమౌ దీప్తులతో
 సఛోగతుల సూర్యగతుల నాకసమున నలరారుచు
 భానురూప మహాదీప్తిఁ బ్రజ్వలించు సకలమ్మును
 దివిభువులను నన్నింటిని దివ్యగతుల వెల్గొందుచు
 హవ్యమ్ముల హుతద్రవ్య గవ్యమ్ముల నిత్యమ్మును
 బూరించుచు మహాశక్తి పూర్ణరతుల విలసిల్లును ॥

4765

‡(3) దివ్యదీప్త కిరణాలను దేజురిల్లఁజేసి జగతి
 హర్ష మొనఁగుచుండి సృష్టి యజ్ఞతత్త్వ మలరారఁగ
 హవిర్దాన మాదియైన అఖిలాఽఖిల కర్మలతోఁ
 దృప్తి నొంది వెలుఁగు నగ్ని దీప్తమై వర్ధిల్లును
 నాద్యశక్తి సమృతగతుల సమలమృతము వర్తిల్లఁగఁ
 జిత్రవిచిత్రశక్తులతోఁ జెలఁగు జీవజాల మెల్ల
 నానావిధ రూపమ్ముల నవ్యాగుల శక్తులతో
 సుత్రన్న మృగుచునుండి ఉర్విలోను సుదధిలోను
 వాయుతతుల నాకసములఁ బ్రభవించును సర్వ లోక
 గోళాలను దివులందును గుహ్య మహచ్ఛక్తులతో
 వామరూప శక్తులతో వధియించుచు రాక్షసగణ
 సర్వస్వముఁ బంచభూత సంచయాల వర్తిలైడి
 ప్రకృతిరూపు లన్నింటిని బ్రహ్మగతుల రక్షించుచు
 దివ్యదీప్త శక్తులతోఁ దేజురిలును నగ్నిచయము ॥

4766

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡క॥ దివ్య మృగు దీప్తులతో
 నవ్యయగతు లొప్పుచుండ నమరాశులకున్
 నవ్యములౌ రవి శక్తుల
 భవ్యముగ నొసగు మహిత పావక కీలల్ ॥

4767

‡— వివిధ వస్తు రూపముల సవితథముగ సంతర్గతి
 పర్తిల్లెడి అనల మృది ప్రభవించును జ్వలితమై
 చరాచర ప్రపంచాల సర్వమథన శక్తులతోఁ
 జ్వాలితోక ప్రయత్నాల రాయి రప్ప వృషాదుల
 రాపిళ్ళను నుద్భవించు రాజిరాజి అనల మృది
 అసాధారణంపు గతుల సరిల శక్తి విలసిల్లఁగ ॥

4768

‡(4) సర్వాంతర్యామిగాఁగఁ జరాచరము లన్నింటను
 దైవీయపు శక్తులతో జీవరూప ప్రాణ ప్రాణ
 జ్వలన జ్వాలనంపుగతుల వరలు నగ్ని సృష్టిలోన
 సాధారణంపు గుప్తయజ్ఞ ప్రకృతితత్త్వ మలర
 మృత మౌచును నమృతముగా మింటిలోన మంటిలోన
 ననిలాలను సలిలాలను నన్నింటను సలరారుచు
 సకలభూత ధర్మాలను వికలరహిత బద్ధముగా
 సకృతమౌచుఁ బ్రాకృతమై అదృశ్యగతుల గూఢముగా
 సంతరాంతరములనుండి ఆశ్చర్యకరముగాఁగఁ
 బ్రజ్వలించి ప్రాకృతగతిఁ బ్రకాశమాన మౌచు వెలుగు
 ధనశక్తుల నఖిలముల ఘనశుభ్రత మీరంగా
 దివ్యదీప్త తేజములు సవ్యనిత్యగతుల వరల
 వెలుగులతో మెరుగులతో వెలుగుదంగాఁ జేయుచు
 సర్వకర్మకారికాఁగ సకలధర్మసాక్షికాఁగ
 సలరారుచునుండు నగ్ని అపురూపమౌ శుచిగా
 సభ్యుదయావహపుమార్గ మనూరమై విరాజిలఁగ ॥

4769

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡— విశ్వసృష్టి యజ్ఞమ్ముల విమలమైన దీప్తులతోఁ
 బ్రకృతిరూపమందుఁ దనరి పొక్కతమై విలసిల్లెడి
 ఆకృతమైన త్వక్కుగాఁగ నఖిల చరాచరములకును
 భూతవంచకమ్ము వరల పూర్ణపరివ్యాప్తి నొంది
 కవోష్ఠంపు శక్తులతోఁ గ్రాలు చంతరాంతరముల
 జీవగతుల నొనఁగు సంజీవనిగాఁ బరఁగి అగ్ని ॥

4770

‡— పంచలోహ రూపాలను సంచితముగ నతుకుచుండి
 విడఁదీయుచు విశిష్టముగ విమలాగ్నులు వరలుచుండి
 సంధానకరణవిద్య సంవిభజన తరణకృతుల
 నమృతములై మృతము లౌచు నమరగతుల నఖిలమ్మున
 నంతరిక్షగత మౌచు ననిల నలిల గత మౌచు
 నవనీతల మహిత మౌచు నలరుచుండు నసలశక్తి ॥

4771

‡(5) మహాత్కృష్ట చిత్తముతో మహిమాన్విత సృష్టి నెల్లఁ
 గావించెడి దేవదేవు భావదీప్త గమ్యము లవి
 విష్ణుదేవు మాయగాఁగ విశ్వరూప లీలకాఁగ
 నగ్ని సర్వభూతములను సంతరాంతరముల నిలిచి
 దృశ్యమాన మౌచు నదృశ్యమౌ గతులు మీర
 ననిలమ్ములు సహజమ్ముగ సంతర్ధానములై నిల్చును
 సలిలమ్ములు దృశ్యము లదృశ్యములునై నిలుచు
 మృత్తుకాడ వివిధగతుల ఋతరాపుల సూక్ష్మ మౌచు
 సంతర్హితమై నిలుచు నదృశ్యంపు గతులమైని
 నా చతుర్భూతమ్ముల నలరుచు నై దవభూతము
 పృథిభూతము సృష్టిలోనఁ బ్రభాదీప్తమై వరలుచు
 నష్టావిధ వసుసంపద లలరఁజేయు మహితములుగ
 నగ్ని రూప దీప్తులతో నపురూపపు శక్తులతో
 నై శ్వర్యము లుప్పతిలును నఖిలభూతములనుండియు
 నా దీప్తులు పెరిగిపెరిగి అణఁగారుచుఁ గృమమ్ముగా
 సంతర్హిత మౌను బ్రకృతి నదృశ్యముగఁ గలిసిపోయి ॥

4772

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

‡— సృష్టియజ్ఞ సర్వస్వము చిద్విలాసగతుల నడపి
 సకల సంపదాశి కెల్ల స్వామిగాఁగ నలరారుచు
 వనసీయములై వరలెడి ఘనశక్తుల నన్నింటిని
 ననుగ్రహించు ననలదేవుఁ డద్భుతమా దీప్తులమైఁ
 గర్మధర్మసాక్షిగాఁగ ధర్మకర్మకర్తగాఁగ
 నతు లందుచు నిత్యమును నుతులందుచు సత్యముగ ॥

4773

‡— వ్రక్కతిలోని బ్రక్కతి యాచుఁ బ్రక్కతగతి నధిపతిగా
 పరలు ప్రాణికోటి “కన్న” పరిసాద మొసఁగుచుండి
 సేవసీయమైన బహుళ శిష్టవస్తువులను నిచ్చి
 ధనసంపద లన్నింటిని ననూనగతిగఁ బ్రసాదించు
 ననల శక్తి వివిధరతుల నాంతర్బాహిరగతులను
 నావరించి సర్వసృష్టి నపురూపపు శక్తులుగా ॥

4774

‡(6) నిత్యసత్య ధర్మరూప నిర్వికల్ప శక్తులతో
 సృష్టి స్థితి లయ కర్మలు చెన్నారును వివిధాలుగఁ
 బ్రక్కతి పురుష శక్తులతో వరలంగా సకలసృష్టి
 ద్వైతగతుల శ్రీపుంస్తవప్రభావిత సృజనశక్తి
 ప్రాణికోటిఁ దరు లతాఽఽవకులందును వరలుచుండు
 దైవమానుషంపు శక్తి దారుణ రక్షశక్తుల
 ససాధారణంపు గతుల నమరుచుండు సృష్టి యెల్ల
 శబ్ద శక్తి నిశ్శబ్దగళబ్ద శక్తి సకల జగతి
 ననలాఽనిల సలిలమ్ముల నవసీతల గగనమ్ముల
 నన్నింటను వర్తిల్లఁగ ననంతముగ సృష్టి యజ్ఞ
 క్రియ లెల్లను ననవరతము కృష్ణ¹ లీలగాఁగ నడచు
 బహురూపుల విశ్వమెల్లఁ బ్రభవించుచుఁ బ్రక్కతిగతుల
 స్థితిగతులను వర్తిల్లుచు సతతమ్మును జెన్నొందును
 లయరతులను నశించుచు రాణించును బునర్జన్మ
 గతు లొప్పుఁగఁ జక్రనేమి క్రమముగాఁగ ననునిత్యము
 రకరకాల నగ్ని శక్తి రాజిల్లఁగ సృష్టిలోన ॥

4775

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాంశ”

1. కృష్ణ=అగ్ని.

‡ఆ॥వె॥ అగ్నిదీప్తగతుల నఖిల విశ్వమ్మును
దర్శనమ్ము చేసి ధన్య మగును
గుణగమైన మహిత గుహ్యఁగ్ని శక్తులన్
దివిజ మనుజ తతులు దివ్య దృష్టి ॥

1776

‡క॥ నిత్యమ్మా ఋత శక్తుల
నత్యమలమైన బహుళ మక్షర మక్ష
య్యఁత్యంతానల్ప మహిత
వ్యత్యయ నిశ్శబ్దగ శుచి పాలిత మాలే! ॥

1777

సూక్తమ్—143

ఋషిః—అగ్నిస్తావనః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) అగ్నే¹ అచ్ఛా వదేహా నః ప్రత్యం నః సుమనా భవ ।

వృ నో యచ్ఛ విశస్పతే ధనదా² అసి నస్త్యమ్ ॥

1808

(2) వృ నో యచ్ఛత్వర్యమా వృ భగః వృ బృహస్పతిః ।

వృ దేవాః పౌత్ర సూనృతా రాయో దేవీ దదాతు నః ॥

1809

(3) సోమం రాజానమవనే అగ్నిం గీర్భిర్హవామహే ।

ఆదిత్యాన్ విష్ణుం సూర్యం బ్రహ్మాణం చ బృహస్పతిమ్ ॥

1810

‡రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర్షి”

1. అగ్నేఽఅచ్ఛా, 2. ధనదాఽఅసి. (వృ.వృ).

(4) ఇ॒న్ద్ర॒వా॒యా బృ॒హ॒స్ప॒తిం సు॒హ॒వే॒హ హ॒వామ॑హే ।

యథా॑ సః సర్వ॑ ఇ॒జ్జ॒నః స॒గ॒త్యాం సు॒మనా॑ అసత్ ॥

1611

(5) అ॒ర్య॒మ॒ణం బృ॒హ॒స్ప॒తిమి॒న్ద్రం దానా॑య చోదయ ।

వాతం వి॒ష్ణుం సర॑స్వ॒తీం సవి॒తారం॑ చ వా॒జి॒సమ్ ॥

1612

(6) త్వం నో॑ అగ్నే॒ అగ్ని॒భిర్భ్ర॑హ్మ య॒జ్ఞం చ॑ వర్దయ ।

త్వం నో॑ దే॒వతా॑తయే రా॒యో దానా॑య చోదయ ॥

1613

సూక్తము—143

ఋషి—తావసగుణవిశ్వాగ్ని *

దేవత—విశ్వే దేవతలు *

(1) ‡ఆ॥వె॥ అనల! మాకుఁ బ్రియము నాచరించుచు నీవు

సుఖదమనసు వాడ! సుఖ మొనంగు

వారి కెల్ల ధనముఁ జేరుచుమా! ధన

దాత వగుచు నుంటఁ బూత మతిని ॥

4778

(2) ‡తే॥గీ॥ అల బృహస్పతి యర్యమం డఖిల సురలు

భగుఁడు దీవన శీలయా వాక్ సురూప

యా సరస్వతి మాకయి యధిక ధనము

నిచ్చుఁగావుత! మే మెల్ల మెచ్చునటుల ॥

4779

1. సర్వఽఇజ్జనః, 2. సుమనాఽఅసత్, 3. నోఽఅగ్నేఽఅగ్ని. (ప్రా.ప్ర.)

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద స హిత వ్యాతవృత్తి 15 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "అగ్నితావసుఁడు"గాను, దేవత "విశ్వేదేవులు"గాను శ్రీనేమానిపారు వ్రాసినది.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వృహార"

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3) ‡తే॥గీ॥ ఈశ్వరుని సోము నగ్నిని నింతి యదితి
పుత్రులను విష్ణు సూర్యుని బూత బ్రహ్మ
నల బృహస్పతి యను వాని నవనమునకుఁ
బిలుచుచున్నాము పారలు పెద్ద లపుట ॥*

(4) ‡తే॥గీ॥ వాసవుఁడు వాయువును బృహస్పతియు ధనవః
సంభవించెడు నట్టులు సరస మాన
సంబుఁ గల్గెడు నట్టులు సరవిజేయఁ
బిలువఁగలవార మగుదుము ప్రితి వారి ॥*

(5) ‡తే॥గీ॥ అర్యము సమరసవితల సల్ల వాయు
విష్ణుల సరస్వతీదేవి విఫుల ధనము
మాకు దాసము నొనఁగంగ మాన్యః స్తోతః
ప్రేరణంబును జేయుమా! పెద్ద వగుచు ॥*

(6) ‡తే॥గీ॥ అసలుఁడా! నీ విభూతిచే నమరు నగ్ని
పరులతో స్తోత్ర మిష్టిని గరము వృద్ధిఁ
బరువుమా! నీవు యాగంబు జరుప మాకు
ధనము దాన మొసంగుమా! తత్క్షణంబు ॥*

సూక్తము—143

ఋషి—తాపనగుణ విశిష్టాగ్ని
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

‡(1) అఖిల సృష్టినె కాక ఆకాసమ్ములఁ గూడ
సంతరాంతరముల నలరారు నిశ్శబ్ద
శక్తు లెల్లను విశ్వ రక్తులన్ దీప్తులన్
విలసిల్ల బహురూప వికృతులన్ బ్రకృతులన్
వైశిష్ట్యములు మీఱ వరలు నెల్ల జగమ్ము
లతిలోకమా నగ్ను లతివేలమై తనర ॥

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రస్థాన”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

‡— కృతాకృతమా కర్మలఁ బ్రతాపిగ్ని ప్రజ్వలిలుచు
 మహితాన్విత మనశ్శక్తి బహురూపమ్నా దీప్తుల
 దహింపని సుమములుగా నహోరాత్రులలరారఁగ
 సచ్చమైన శక్తితతులు సద్భుతగతి వరలంగా
 శుభంకరమ్నాను నగ్ని సుమనస్సుల నిచ్చునగ్ని
 విశ్వ లోక గోళాదులు విస్తృతగతి రూపొందఁగ
 నభేద్యమైన నూత్నగతుల ననంతమా వతిగాఁగను
 సలరారుచు నిత్యమ్మును విలసిల్లెడి దీప్తాగ్నులు
 అపరూపపు భాగ్యములై అష్టావసురూపములౌ
 మహాసంపదాశి నెల్ల మర్మగతుల వెలయుచుచు
 సఖిలమ్మునఁ బరఁగు మహాయజ్ఞాగ్నిగ నృష్టిలోన
 ననాదికాలమ్మునుండి అఖిలములౌ ధూతరతుల
 నగ్ని తనరు నసాధారణాద్భుతగతి వరలంగా
 నన్యతాన్వితమ్ముకాని దివ్యాద్భుత శక్తులమై ॥

4785

‡(2) అక్షయమా శక్తులతో నర్యముఁడె విష్ణువు తగ
 నసాధారణంపు గతుల సంతరిష మలరారఁగ
 ననూనమైన మహితమ్ముల నల్ల బృహస్పతి వరలఁగ
 నమేయమా మహిమాశుల సఖిల దేవతాశి వెలుఁగఁ
 బ్రకృతి పురుష విశ్వరూప రాజితమా భావదీప్త
 శక్తులతో బహుగతులను వ్యక్తైవ్యక్తమ్ములౌచు
 లౌకికాల్లౌకికమా ప్రాకృతామృత సంపదాశి
 సత్యరూప మహాదివ్య నిత్యదీప్త లఖిలమ్మున
 నగ్ని మహామహితశక్తి నపురూపపుగతులు తోవ
 సృష్టినహుత సంపదలుగ ఋతగతులను దనరారుచు
 సంక్షేమపు రతులు మీఱ సౌభాగ్యాలై తనరఁగ
 దేవమానవాశి రాక్షసాపశులకు సౌభ్యమ్ముల
 పరలఁజేయు దుశ్శక్తుల ప్రాభవాలతో బాధలఁ
 గలిగించును రక్తరాజి వ్రాంతి కాంత్యసలగతుల ॥

4786

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(3) విష్ణోద్దిత్యుని శక్తులు విమలములై వర్ధిల్లఁగఁ
 దశదిశలను వర్ధిల్లెడి తరణుల దీప్తులు వరలఁగ
 నవరూపుల పరబ్రహ్మ లవిరళమౌ సృష్టిశక్తి
 నలరారఁగ బృహస్పతిగ సంతరిక్ష జగమ్ములౌ
 బహురూపుల దివ్య మౌచ భవ్యమైన శబ్దశక్తి
 సోమాఽమృతసారముతో శోభిల్లుచు ద్విగుణముగాఁ
 బ్రజ్జ్వలించుచుండు నగ్ని నుజ్జ్వలగతి సృష్టి వరల
 నసాధారణంపుగతుల నా దేవున కాయుధమై
 దహ్యమాన సహితశక్తి దహ్యమాన రహితశక్తి
 నమృతమై తనరారును ననల మసాధారణగతి ॥

4787

‡అ॥వె॥ సృష్టి యజ్ఞ ఫలిత మిష్ట పూర్తమ్ముగా
 నగ్నివల్ల విష్ణు నందు రవిని
 నందు బ్రహ్మనున్ బృహస్పతిని మహిత
 సాంద్ర్య దీప్త సోమ చంద్రికలుగ ॥

4788

‡(4) అమలాఽనల దీప్తులతో నక్షయమై వెల్గొందుచు
 నజయ్యమై అభేద్యమై అనూనమా మనశ్శక్తి
 హయి మీఱు దివ్యగతుల నగ్ని పూవులై వరఁగఁగ
 విశ్వరూప మహిత రతుల విశదమ్మా నర్ధతులను
 మహాబుద్ధిశాలితోడ మహేంద్రవాయుశక్తితతుల
 మిశిత మ్మొనరించు సృష్టి విలసిల్లఁగఁ బ్రకృతిపురుష
 శక్తుల సంకలనమ్ముల సకలమ్మును యజ్ఞముగా
 హవన మౌచు వర్తిల్లును నగ్ని మహాశక్తులమై ॥

4789

‡— అత్యుత్తమ శక్తులతో ననల మ్మది ప్రస్తుతమా
 ననిల సలిల సంగమాల నమృతశక్తులలరారఁగ
 మృదూప్రహ్మా దీప్తుల మిన్నంటుచు వెల్గొందెడి
 డివ్యాగ్నుల సంపదాశి తేజరిల్లు వసువులుగా
 నఖిలమైన ప్రాణికోటి కవురూపపు త్రైశ్వర్యపు
 ధనముగాఁగ ఘనముగాఁగఁ దనరారును సృష్టిలోన ॥

4790

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡(5) అర్యముఁడౌ నాదిత్యుఁడు నా బృహస్పతి యిందుగ్రిఁడున్
 ననిలమ్మును ననలమ్మును నమలమ్మా నలిలమ్మును
 సవితయు నా విష్ణువు సర్వవాజినంపు శక్తిఁ
 బరిశుద్ధ మొనరించును వరలు విశ్వస్పృష్టి నెల్ల
 శక్తి నొసఁగు ప్రకృతి పురుష సంజననప్రదత్తౌలకు
 మైత్రి మీఱఁ జేరిమ మీఱ మహితమైన ప్రతాపాన
 బలదీప్తుల భేదించును వరలంగా ధ్వంసపరచు
 సకలవిధములైన విశ్వశత్రుశక్తులన్నింటిని
 నాశ మొనరించుచుండు సవదీప్తులు వర్తిల్లఁగ
 నాకర్షణ శక్తులతో నాదివత్య రక్తులతో
 సర్వస్పృష్టి నెల్ల నిలిపి సంచరించు రీతిగాఁగఁ
 బాలకత్ప మలరారఁగఁ బరఁగు నిత్యగతులమైసి ॥

4791

‡ఆ॥వె॥ వస్తుతతుల స్పృష్టి వరలంగఁజేయుచుఁ
 బద వదార్థములను బ్రకృతిగతులఁ
 బుట్టఁజేయు దైవ పూర్ణ శక్తులు మీఱ
 భక్ష్య భోజ్య “మన్న” భాగ్య మలర ॥

4792

(6) ‡క॥ సౌ త్యాగమ్ముగ ననలము
 నిత్యమ్మును జనన మాను నిఖిలేశః హరీః
 సత్యములౌ నాయగ్నుల
 అత్యమలగతిమెయి స్పృష్టి నజుఁ దొనరించున్ ॥

4793

‡క॥ శూన్యమ్మా విశ్వములో
 నన్యోఽన్య మ్మాచు సర్వ మవినాభాపాల్
 గణ్యాఽగణ్యములౌ భూ
 త న్యాయమ్ములు విస్పృష్టి ధర్మము నెరవన్ ॥

4794

‡క॥ శుభమును గోరుచు సురతతి
 సభమున ననిల సలిల మృదలముల నిత్య
 మ్మృభ రహిత గతుల నిల్పుచుఁ
 బ్రభా మహిత శుద్ధ గాన భాగ్య మొసంగున్ ॥

4795

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—143

ఋషి—తావనగుణ విశ్వేష్టాగ్ని

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—2

‡(1) అచ్చమై అనలమై అమృతగతుల వర్తిల్లుచు
 రోదసిలో వెలుగొందెడి ఋతమహితపు ట్టష్ట“నాభి”
 శక్తులతో సృష్టిలోన జాగృత మగు దీప్తరతుల
 బహిరంతర్గతులతోడ వరలు గుహ్యమైన ప్రతుల
 ననల మ్మది వరగుచుండు సంతరిక్ష గోళమ్ముల
 అమలవర్ణదీప్తులతో నలరుచుండు బుష్పములై
 ప్రాకృతముగఁ బ్రకృతముగఁ బ్రత్యగ్ రూపమ్ముగాఁగ
 సమేయ మౌచు నభేద్యమైన అజయ్యమా మనశ్చ క్తి
 సర్వకాంతి నాథుడైన సకలేశుని విశ్వపతిని
 సద్ధిగమించు నఖిలమ్మును నాకసమ్ము లన్నింటిని
 అవలీలగ నవలీలగ నవితథమా హేలగాఁగ
 విశ్వరూపమై వెల్గుచు విరాజిలును నగ్నిశక్తి ॥

‡అ॥ వె॥ అగ్ని సృష్టిలోన నపురూప దీప్తులన్
 అష్టవసు సుసంపదాఽశు లొనఁగి
 విశ్వ లోకములను విమలమా ధనదగా
 వరలు నిత్య సత్య ప్రకృతిగాఁగ ॥

‡(2) న్యాయధర్మబద్ధ మౌచు సవప్రకర్ష శక్తులలో
 సలరారును సర్వమండు నాదిత్యుడు భవుడై తగు
 సపురూపపు శక్తులలో నధిపతిగా మహావతిగ
 ఋతరూపపు దివ్యగతుల సతతమ్మును వర్తిల్లఁగఁ
 బ్రకృతిశక్తి స్త్రీదేవత భావరూపగతుల వరలఁ
 బురుషశక్తి దేవులుగాఁ బుణ్యరతుల ప్రతికృతులుగాఁ
 జరాఽచర ప్రపంచమ్ము జడాఽజడ ప్రకృతు లెల్ల
 సుద్భవించి పెరుగుచుండు సద్భుతముగ సురుగుచుండు
 మహాతముల ధనరాశుల మాన్యగతుల నొనఁగుచుండి
 జ్ఞానరూప దీప్తశక్తి సదా ప్రసాదించుచుండు ॥

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రకాశ్”

‡అ॥వె॥ అగ్ని తనరులే! వదార్థ రూపమ్మున
నగ్ని భూస్మరతుల నలరుచుండు
నిత్య నిత్య మాచు నిఖిలమా గోళాల
నంతరిక్షమందు నమరు నగ్ని ॥

4799

‡(3) చంద్రసూర్యదీప్తరతులు శబ్దశక్తు లఖిలమ్మున
విస్తరిలఁగఁ బ్రకృతిలోన వ్యస్తస్యస్త సమస్తగతులఁ
గాంతిద్రవరూప మాచుఁ గాగ్నిలు నమృతంపు శక్తి
అంతరిక్షమ్మునుండి అఖిలస్పష్టిఁ బ్రసరించుచు
మహాయోగ శక్తులతో మహిమాన్వితు లుద్భవింతు
శాశ్వతాశాశ్వతగతి సకలమైన బుద్ధిదీప్త
చిత్తనతుల జ్ఞాను లెల్లఁ జిన్మయులై వెలుఁగంగాఁ
జరాచర ప్రకృతిరూప జడాజడ ప్రపంచాల
సర్వ విశ్వ గోళ లోక సంచయాల శోధించుచు
వైజ్ఞానిక మూర్తులుగాఁ బద వదార్థ ప్రకృతితత్త్వ
విశ్లేషణ చేసి సత్య విజ్ఞతమైఁ దనరారఁగ
నక్షరమై నక్షయమా నమరశబ్ద శక్తిరూప
వేదమంత్ర పదార్థాల విశ్వదర్శితరగతి
సత్కర్మలఁ దనరు బ్రహ్మజ్ఞాను లెల్ల వెల్గుచుండు ॥

4800

‡— ఆదిత్యులు విష్ణువు నగ్ని సూర్య నవబ్రహ్మ
లఖిలమ్మున బృహస్పతియఁ సలరారఁగ దివ్యశక్తి
రవి చంద్రుల అమృతకిరణరాజి మహామధురగతుల
శబ్దశక్తి జీవరాశి చైతన్య మ్మిచ్చు నిత్య
యావనంపు దివ్యశక్తి దైవజమ్ముగాఁ బరఁగుచు
రమ్యగతుల స్పష్టిలోన రక్షణరక్తుల నొనఁగును ॥

4801

‡(4) అమల సుమనంగమాల నలరంగా ననిల శక్తు
లఖిల జగతి హవనమై అమరు శబ్దదీప్తులతోఁ
బ్రకృతి పురుష శక్తులతోఁ బవనానల నలిల మృద
గగనమ్ముల సంగమాలఁ బరఁగుచుండు విశ్వస్పష్టి ॥

4802

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡— సుమనస్సుల సంగమాల సృష్టిలోని అనతైల్ల
 ఊణగతుల వర్తిల్లును గ్లిష్టగతుల నాశముగా
 సద్రావముల శక్తులు సర్వసృష్టి వర్తిల్లగ
 ససాధారణంపు సృష్టి యజ్ఞాగ్నులు దివ్యశక్తు
 లలరారును నిత్యమును నతిలోకపు ఋతగతులను
 అనలానిల సంగమాల నతివేలపు శక్తులతో,
 జిద్విలాన బృహస్పతియె అద్వితీయ మహామేధ
 ససాధారణంపు గతుల నధివతిగా విలసిల్లగ
 సర్వసృష్టి వశీకరణ శక్తులతో జనితమై
 ప్రకృతి పురుష సంగమాల భవ్య భోగ భవరతులను
 శక్తు లెల్ల వినిమయమై సంభవమా నవరశక్తి
 ద్వైతరూప శక్తుల నద్వైతరూప మంకురింప
 విశ్వసృష్టి వర్తిల్లును విమలగతుల వర్తిల్లును
 సంజననపు స్థితిగతిమై సంపర్ధన సంక్షయరతి ॥

4803

‡(5) అజయ్యమై అమేయమై అతిలోకపు శక్తులతో
 నవ్యయస్థితి నఖిలమునకు నధివతిగా, దనరాయచు
 నా మహాదేవదేవుఁ డగ్నిరూప శక్తులతో
 దివ్యమైన దీధితులను దేజరిల్లు తట్టితల
 నసెలమ్ముల దివ్యశక్తి యజ్ఞ సత్య శబ్దశక్తి
 జ్ఞాన విజ్ఞానాలను సమృద్ధిగ పృథ్విపరచి
 జలరూపుల మధురరస స్రావమ్ముల నొనరించుచు
 సవితృమూర్తి కర్మముగా సర్వమ్మును బ్రవర్తిలగ
 నన్యోఽన్య ప్రేరణతో సవినాభావత్వ మలర
 సఫలభూతములు వరలును నద్భుతగతి సృష్టిలోన ॥

4804

(6) ‡అ॥వె॥ గీపు లేక లేదు నిత్యాగ్నిచయ మెల్ల
 సృష్టి సత్యవృద్ధి చెందుచుండు
 నద్యుదయము నొందు ననలాన బ్రాహ్మమ్ము
 నీదు దివ్య సత్య నిరతి దేవ! ॥

4805

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡క॥ నీవే! అగ్నిగ వెల్లుచు
 నీవే! అగ్నులను బ్రహ్మనిరత గుణమై
 నీవే! యజ్ఞ మ్మాచును
 దేవాఽఽశుల సంపదాళిఁ దీర్చెడు! దేవా! ॥

4806

సూక్తమ్—144

ఋషిః—శార్ఙ్గా; 1-2-జరితా; 3-4-దోగ్ధిః;

5-6-సారిశృక్వః; 7-8-స్తమ్భమిత్రః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—తిష్ఠప్ ; 1-2-జగతి; 7-8-అనుష్టుప్

- (1) అ॒యమ॑గ్నే జరి॒తా త్వే॑ అ॒భూద॑పి సహ॑నః సూ॒నో న॒హ్యం॑న్యదస్త్యా॒వ్యమ్ ।
 భద్రం॑ హి శర్మ॑ త్రి॒వరూ॑తమ॒స్తి తః॑ ఆ॒రే హింసా॑నామప ది॒ద్యుంమా కృ॑ధి ॥

1614

- (2) ప్ర॒వత్ తే॑ అగ్నే జని॒మా పి॒తూయ॑తః సాచీ॒వ వి॒శ్వా భు॑వనా న్యం॒జనే॑ ।
 పృ॒స్తయః॑ పృ॒నని॑షన్త నో ధి॒యః పు॒రశ్చ॑రన్తి పశు॒పా॑ ఇ॒వ త్మ॑నా ॥

1615

- (3) ఉ॒త వా॑ ఉ॒పరి॑ వృణ॒షి బ॑ష్పదృ॒హోర॑గ్నో ఉ॒లప॑స్య స్వదా॒వః ।
 ఉ॒త ఖి॒ల్యా॑ ఉ॒ర్వరా॑ణాం భవన్తి మా తే హే॒తిం తవి॑షిం చుక్రు॒దామ॑ ॥

1616

- (4) య॒ద్యుతో॑ ని॒వతో॑ యా॒సి బ॑ష్పత్ పృథ॑గేషి పృ॒గ్తినీ॑వ సేనా॑ ।
 యదా॑ తే వాతో॑ అను॒వాతి॑ శోచి॒ర్వప్తే॑వ శ్మశ్ర॑ ప॒ఞ్చని॑ పృ భూ॒మ ॥

1617

1. తే॒అభూ, 2. త॒ఆరే, 3. తే॒అగ్నే, 4. పశు॒పాఽఇవ, 5. వా॒ఉ, 6. ర॒గ్నఽఉల, 7. ఖి॒ల్యాఽఉర్వ,

8. వాతో॒అను॒వాతి. (వృ.పృ)

(5) పృత్యస్య శ్రేణయో దదృశ్య¹ ఏకం నియానం బహవో రథానః ।

బాహూ యదగ్నే² అనుమర్మజానో నృజ్జతానామన్వేషి భూమిమ్ ॥

1618

(6) ఉత్ తే జష్టా జిహతామత్ తే³ అర్చిరుత్ తే అగ్నే శశమానస్య వాజాః ।

ఉచ్చ్యచస్య ని సమ వర్తమాన⁴ ఆ త్వాద్య విశ్వే వసవః సదన్తు ॥

1619

(7) ఆపామిదం న్యయనం సముద్రస్య నివేశనమ్ ।

అన్యం కృణుష్యేతః పన్థాం తేన యాహి వశాగ్ం⁵ అను ॥

1620

(8) ఆయనే తే వరాయణే దూర్వా లోహన్తు పుష్పిణిః ।

హృదాశ్చ పుణ్డరీకాణి సముద్రస్య గృహో⁶ ఇమే ॥

1621

సూక్తము—144

ఋషి—శార్ఙ్గ⁷ లగు జరిత్వడు, ద్రోణుడు,
సారిస్పక్వుడు, స్తంబమిత్రుడు*.
దేవత—అగ్ని*

(1)†చ॥ బలసుత! నీవు మాకుఁ గడు బంధువరుండవు! మూఁడు భూములన్

గలిగిన గేహ రాజమును గల్గినవాడవు! కాన హింసలం

గలిగిన మాకు నీదయిన గాఢలెడు జ్ఞానము మళ్లుచేయుచో

నిలఁ గల నీ మునీశ్వరుఁ డెంతయు స్తోత్రగ వెల్లుచుండఁడే! ॥

4807

1. దదృశ్యఁఏకం, 2. దగ్నేఁఅను, 3. తేఁఅర్చిరుత్తేఁఅగ్నే, 4. మానఁఅ, 5. వశాగ్ంఁఅను,

6. గృహోఁఇమే. (వ్యా.వర్గ.). 7. శార్ఙ్గ మొక వక్షివిశేషము.

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసప్రతి 15^వ సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “జరిత, ద్రోణుడు, సారిస్పక్వుడు. స్తంబమిత్రుడు”గాను, దేవత “అగ్ని”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

†రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2) ‡ఆ॥వె॥ అన్న మిచ్చగించు ననలుఁడా! నీ జన్మ
మతుల మౌను మరియు నఖిల భూత
జాతములను నీవు చాతుర్యమునఁ జేసి
వశ్యములుగఁ జేసి వరలుచుండు! ॥

4808

‡తే॥గీ॥ పశుల కావరు లే రీతిఁ బశుల చెంతఁ
దిరుగుచుండురొ! యా రీతి దీప్త వహ్ని!
యన్మదీయ గుబుద్ధులు నిస్మయంబు
నొంద నీ చెంతఁ దిరుగాడుచుండు నెమ్మి ॥

4809

(3) ‡తే॥గీ॥ బహుళ తృణజాత వనమును బావకుండఁ
నాశనముఁ జేయుచున్నాఁడ పీశుఁడవయి
నీవు కాల్చిన భూములు నిఖిల పశుగ
ణంబు తిరుగాడఁదగినది డంబు మీఱ ॥

4810

‡తే॥గీ॥ దీప్తిమంతుఁడ! యనలుఁడా! వ్యాప్తి గాంచి
హనన హేతువుగానుండి ఘనతర మగు
నీదు సుజ్వాల మే మెల్ల సాదరముగ
స్తుతుల వినుతించుచున్నాము సౌంపు కలుగ ॥

4811

(4) ‡చ॥ వరుల వ్రశస్త్రాష్ట్రములపైఁ బడు భూపతిసేన యచ్చటన్
స్థిర ధన రాశులం గొనఁగ శీఘ్రముగాఁ జనునట్లు పావకా!
వెరపున నుచ్చితంబు లగు వృక్షలతాదులఁ గాల్చి పిమ్మటన్
విరివిగఁ బోవుచుండెదపు: వెల్గెడు జ్వాలలతోడ నీ వొగిన్ ॥

4812

‡తే॥గీ॥ వాయువసువాఁడు నీ దీప్తిఁ బడయునపుడు
వస్త్ర కేశాదికంబును వరుస ముండ
నంబుఁ జేసెడు చందాన డంబు మీఱ
వనముఁ గూల్చుచున్నావు! వలసినట్లు ॥

4813

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(5) ‡తే॥గీ॥ జ్వలనుడా! బాహుభూత సుజ్వాలలఁ గడు
వనము శోధించుచున్ నమ్రతను వహించి
యున్నశంభైన భూమిని నొందునపుడు
సేదు జ్వాలలు కనిపించు నిశ్చలముగ ॥

4814

(6) ‡ఆ॥పె॥ అగ్ని! శోషకంబులైన నే జ్వాలలు
పుట్టుఁగాక! సేదు పూర్ణ దీప్తి
జనన మొందుఁగాక! జ్వలనుడా! నీ వైన
వేగములు జగాన వెలుగుఁగాక! ॥

4815

తే॥గీ॥ వర్ధమానుండవై నీపు వనములఁ గడుఁ
గాల్చుచున్ నమ్రతం బొంది గొలు మసలఁ
యిట్టి నిన్నిట్టి కాలాస నెల్ల సురలు
పొందుదురుగాక! నే వేళఁ బొలుపు మిగుల ॥

4816

(7) ‡తే॥గీ॥ అవ్వలకు వానభూత మౌ హృదము జలచి
కాల్పఁబడుటకు శక్యమ్ము కానియట్లు
లనల! మా గృహసీమ మహాంబురాశి
కనుక దానిని దహింపఁ జనెద రెట్లు ॥

4817

‡తే॥గీ॥ ఇట్టి మా స్థానమును వీడి యితర మైన
మార్గము వెదకుకొనరాదె! మాన్యచరితఁ
యట్టి మార్గమునం బడి యతిరయమునఁ
బోవుమా! నీవు స్వేచ్ఛను బూనుచుండి ॥

4818

(8) ‡సీ॥ నీ రాకపోకల నిర్మలుడా! యిటఁ బుష్పవదనదూర్వులు పొలుచుఁగాక!
సురుచిరాంబోధుల శోషోదకంబులై కాలత్రయమునందుఁ గొలుఁగాక!
హృదంబులయందు నంబుజముల్ చాలఁ బొలుపొందఁగాఁ దాము పుట్టుఁగాక!
నీ నివాసంబందునే మాకు ననలుడా! యుచితాశ్రయ గృహంబు లుండుఁగాక!
తే॥గీ॥ నుదధియందుఁ బ్రకాశించుచున్న వాన, మెపుడు దహింపఁబడకుండు నెట్లులైనఁ
గావునన్ మా నివాసంబు పావకుండఁ, వరలుఁగావుత! దహింపఁబడక యెపుడు ॥

4819

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—144

ఋషి—శార్ఙ్గ లైన జరిత్పడు, పోణిడు,
సారిస్వత్పడు, స్తంబమిత్రుడు*
దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

‡(1) అనలరూప మహాశక్తి లంతరిష మదోదిశయుఁ
జ్యోతి కృతి సర్వదిశలు సదసత్రయమై తనరంగ
బహిరంతర్గతులతోడ పరల దృశ్య చంద్రశ్యముగ
నంతరాంతరముల నిండి అద్భుతగతి వరలుచుండు
సదృశ్యముగ గుప్త మౌను నావిష్కృత దృశ్యగతుఁ
జడఁచర ప్రపంచము జడఁజడ ప్రకృతు లెల్ల
భిన్నభిన్న సదనములై చిన్న పెద్ద దేహములై
ఉష్ణశీతలంపు శక్తి ఉండియు లేనట్లులుగాఁ
దనరారుచు నిర్నిద్రిత ననాకార రూపముగా
సజ్వలితపు టగ్నిశక్తి అంతట సలరారుచుండు ॥

4820

‡(2) దివ్యదేవతాశక్తి నవ్యయగతి హవిషమ్మును
నందించెడి అనల మృది అమేయముగ జరితమ్మా
ననిలమ్ముల సలిలమ్ముల నాకసముల మృత్రతులను
నంతరంగ శక్తులతో నాకర్షణ మొనరించును
నన్నియుఁ దా నొచు వెలిగి అంతటఁ దా నిండి వెలుగు
విశ్వ సృష్టిలోనఁ దిరుగు వివిధ గోళ లోకమ్ముల
భువనమ్ముల నన్నింటను బూర్ణశక్తి వర్తిల్లుచు
సప్తవర్ణకాంతి దీప్త జ్వలితజ్వాలలంపు శక్తి
అతిలోకమై తనరుచు నతివేలమై వరలుచు
మనశ్శక్తి మహారూప మనువమమై విస్తరిలఁగ
నణుఘాతుల విషశక్తుల నన్నింటిని నాశపరచు
దివ్యమైన గోళక్తులఁ దేజరిల్లఁజేయుచుండుఁ
బాలకత్వ శక్తులతో వేల లెనయకుండఁ దనరి
ఉత్కృష్టమ్మా శక్తుల నువరిపురోగతులఁ బరఁగు ॥

4821

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“శార్ఙ్గ” నామకమైన వైష్ణవీయ శంఖాంశతో జనించిన వేదధ్వని. (చూ. పీఠిక.)

‡(3) పునఃపునఃకీయలు మీఱఁ బునరావృత్తులు గాఁగను
 సంచలించు పంచధూత స్వరూపా లన్నింటిని
 చిద్రమ్ముల కుద్రమ్ముల క్షిప్రమ్ముల నప్రమేయ
 మహారూప చరాచరము లిహ పరాల నన్ని శక్తి
 సర్వ భక్షకమ్ముగాఁగ సకలరక్షకమ్ముగాఁగ
 ననిల గమన శక్తులతో నాకసమున నడయాడుచు
 నలిలమ్ముల మృత్తతులను జరియించుచు మిత్రమై
 పాంచభౌతికంపు శక్తి ప్రకృతితతుల నన్నింటను
 సంతర్గతి నలరుచుండి అఖిలములొ చరము లెల్ల
 సంచరింపఁజేయు నన్ని సదమలమౌ ప్రాణదీప్తిఁ
 బంచప్రాణముల నిండు చుదంచితముగ జననశక్తి
 వర్తిల్లుచు సంతమా ప్రకృతి నెల్ల నావరించి
 ఆద్వైతమ్ముగ వర్తిలి అపురూపపు దీప్తులతో
 అన్ని గోళములుగాఁగను నలరారును ద్వైతగతుల ॥

4822

‡(4) ఆకసముల సలిలమ్ముల ననిలమ్ముల మృత్తతుల
 సంతకుల రూపమ్మున జ్వలియించుచు బీజగతులఁ
 బతిగాఁగను ననలశక్తి పరఁగ బీజముల వేయుచుఁ
 బ్రకృతి బహుళ రూపమ్ములఁ బ్రభవంపఁగఁజేసి సృష్టి
 లోదోఁతర మహారంధ్ర రూపాంతర్గతుల వెలిఁగి
 వృథగ్రూప దీప్తులతో బ్రహ్మదేరూప జ్వాలలతో
 విలగతులను శైలగతులఁ బృథ్వీతల సలిలానిల
 గోళగతుల బహారంతర్గుప్తరతుల భాను సహస్ర
 రూపమ్ముల వరలు నన్ని ఘృణిరక్తుల మనశక్తుల
 ననిల సంవలితమై అఖిలమ్మున వర్తిల్లుచు
 జుచిగాఁగను దివ్యశక్తి విచిత్రముగ సలిలమ్ముల
 సంతర్గతి నలరుచుండి ఆవిష్కృత మౌను జగతి
 విద్యుత్తుగ విశ్వజనిన హృద్యదీప్తు లొప్పారఁగ
 జనన సంవర్ధనాల ధన వన ఛారణరతులను
 హసనశక్తు లొప్పారఁగ నలరు నిత్య మనలమ్ములు
 ఆమేయమౌ శక్తులతో ననూనమౌ దీప్తులతో ॥

4823

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

‡(5) ఆకసములనుండి అగ్ని రావిష్కృత మౌను సృష్టి
 ననిలమ్ములనుండి అనల మావిర్భవ మొందుచుండు
 సనలమ్ములనుండి కూడ సనలమ్ములై పుట్టుచుండు
 సలిలమ్ములనుండి శుచులు సంభవించుచుండునులే!
 మృద్రాప్రమములనుండియు మించి జనించు సనలమ్ములు
 రేబువులై అణువరమాణువులై సూక్ష్మరతుల
 బృహద్రాప్ర మహిత్యాల విశ్వమ్మున వెలుగుచుండు
 నేకైకమ్మా నగ్నియై యెన్నెన్నో రూపాలుగ
 బహిరంతర్గతులు మీఱఁ బ్రజ్వలిలుచుఁ బరఁగుచుండు
 సంతరిక్షమార్గమ్మున సనంతమౌ యానగతుల
 సకల లోక గోళాలకు సంచలనపు రూపమ్ముల
 రాత్రింబవళుల నొనఁగుచు రాజిల్లఁగఁ గాలగతులు
 విశ్వసృష్టి నగ్నికాల విలసితముగ నొనరించును
 సౌప్తికగతి జాగృతరతిఁ జక్కనేమి కృమముగాఁగ ॥

4824

‡(6) అనలశక్తి శోషమై అంతరిక్షమందు గలియు
 సత్యంతము శీఘ్రమై అసాధారణంపు గతుల
 నుపయ్యవరి తలములకు నుజ్జ్వలగతి వెడలిపోవు
 సలిలమ్ములఁ దరులతలను సకలమ్మా మృచ్ఛిలలను
 సంతర్గతి నలరారును సదృశ్యంపు శక్తులతో
 సనల మహాదివ్యశక్తి ధనదభావరూపగతుల
 నభిల విశ్వ గోళమ్ముల సనేక ధూమకేతువులను
 నలరారఁగఁజేయు వివిధ హైమ బహుళ మణి రత్నా
 లష్టావిధ వసు సంపద లపురూపపు దీప్తులతో
 సమూల్యములుగాఁగ వెలుగ నైశ్వర్యములై చెలఁగఁగ
 వివిధానల శక్తితతులు విలసిల్లఁగఁజేయు సృష్టి
 సంజనన క్రియలు మీఱ సంవర్ధక క్రియలు మీఱ
 ఋతశక్తుల సలిలమ్ముల మృచ్ఛిలాతతులలోన
 బహిరంతర్గతుల మొని బహుకాలము నిలిచి వెలుగు ॥

4825

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణాశ్రయ”

‡(7) అగ్నిశక్తి సలిలమ్ముల హరియించును మహాదీప్తి
 ననలమ్మును సలిలమ్ములు నార్పివేయు నాదృతమై
 హృదములలో నదులలోన నంబుధిలో జలాలలో
 సర్వాంతర్యామిగాఁగ జ్వలన ముండు గుప్తగతుల
 బడబాగులు గుహ్యములై జడధిలోనఁ దనరారును
 నారిపోని శక్తులుగా నదిరూపానలముగ
 విశ్వపురుష నయనముగా విశదప్రకృతి నయనముగా
 మున్నీటి నివేశనముగఁ బెన్నేరుల పాశముగా
 నలరారును నగ్నిశక్తి అతిలోకపు గుహ్యగతుల
 నాకసముల ననిలమ్ముల నంబువులను మృత్యువులను
 విహితమ్మా మిహారమ్ముల బహురూపమ్ములఁ దనరును
 నసాధారణంపు గతులఁ బ్రసాదమౌ గుణసంపద
 బహుళమార్గగామిగాఁగ నహోరాత్రి లలరారును
 ద్వైతగతులు మీఱఁగ నద్వైతగతులు వరలంగు ॥

4826

‡(8) అనలదీప్త శక్తులతో నఖిలజగతి ప్రకాశించు
 బహుళములౌ పుష్పమ్ములు ప్రభువులమై విరాజిలును
 సర్వసంపన్నులయ మైన స్వచ్ఛశిత కమలముగా
 బహుళవర్ణముల వెల్లుచుఁ బ్రత్యహమును వికసించును
 హృద్యగతుల సృష్టి నెల్ల నింపారెడి చైతన్యపు
 నిత్యకృత్య కర్మమ్ముల నెగదొందఁగఁజేయుచుండు
 సలిలమ్ములు ననలములకు సర్వసదనమై తనరఁగ
 గూఢమైన గృహముగాఁగ బాఢజలధి పరఁగుచుండు
 ననిలశక్తి హృద్యులను ననలశుచిత్వమ్ము వరలఁ
 జంద్రశక్తి ధనుస్సుగా సాంద్రబహుళ వర్ణగతులఁ
 బద్మసదన సృష్టి చుజ్జ బ్రహ్మక్రియగఁ దనరారుచు
 నన్నింటను సంతర్గతి నలరు ననల మద్భుతగతి
 నాకసములు సలిలమ్ములు ననిలమ్ములు మృత్యువులును
 దన్మయగతి నుష్ణగతులఁ దనరుఁ జిత్రరతులమైన ॥

4827

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—144

ఋషి—శార్ఙ్గలై న జరిత్పుడు, ద్రోణిఁడు,
సారిస్వక్వుడు, స్తంబమిత్రుడు
దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—2

‡(1) భూత భావి వర్తమాన పూర్ణకాల వరూధమ్ము
నగ్నిశక్తి సృష్టిలోన నలరించును గోళాదుల
నఖిల లోక భువనమ్ముల నావృతమౌ భిన్న భిన్న
కాలవరిధు లొప్పారంగఁ గాలనేమి శక్తులతో
నాభి భౌతికంపు రతుల నాధిదైవ నిత్యగతుల
నాధ్యాత్మిక నిష్ఠామయ ధ్యానతత్త్వ ఋతగతులను
ననిల నలిల మృద్గతులను సంతరిషమహితతత్త్వ
సంభరితపుఁ దేజమ్ముల సంచలనపు దీప్తులతో
నిత్యమైన ప్రసారాల సత్యమలమ్మా కాంతులు
కళ్యాణకరమ్ముగాఁగఁ గ్రాలఁజేయు ప్రకృతి నెల్ల
హింసాశక్తుల నెల్లను ధ్వంసపరచు మహితమ్ముగ
హంసగాఁగఁ బ్రాణగతుల ననల మృది వరలుచుండు
ననిలాంతర్గతులు మీఱ నన్యోఽన్యపు లైక్యరతుల
నవినాభావత్వ మలరు ననుబంధపు బంధాలను ॥

4828

‡(2) తండ్రిగాఁగ ననలశక్తి తనరారును సృష్టిలోన
నసాధారణంపు రతులఁ బ్రసాదరూప కవోష్ఠతల
సకలలోక భువనమ్ముల సర్వ గోళ సంచయాల
రకరకాల ధూమకేతు రాజిలోన వర్తిల్లుచు
సప్తాఽఽకాశమ్ములతో సప్తాఽనిలరూపమ్ముల
సప్తసలిల సంచయాల సప్త పృథ్వితతులతోడ
బహుశములొ రూపమ్ముల వరలు సల్పాఽసల్పములై
అతిలోకపు మనశ్శక్తు లతివేలములై వరలెడి
రీతిగాఁగ నగ్ని దివ్య లీల శక్తి ప్రకృతిలోన
వర్తిల్లును నిత్యమ్మును బరమేశుని మాయకాఁగ
మృతాఽమృత తత్త్వాలను గృతాఽకృత ప్రాణతత్వ
జీవసంపుగతుల సంజీవకరణిగాఁగఁ దనరి
సంతరిష మాదిగాఁగ గంతవ్యపు బదముగాఁగ
నావిర్భావమ్ము నొందు సంతర్గతి నావరించు ॥

4829

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పట్టమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

‡(3) సకలరూప పదార్థాలు జ్వలన జ్వలనంపు గతుల
 ననలపూర్ణ రూపములుగ నలరించుచు స్వయంభూ
 దీప్తమహిత శక్తులుగా దివి భువి లోకా లన్నిట
 నఖిలభూత పదార్థాల వ్యప్తిసమిప్తి గతులమెయిని
 వర్తిల్లుచు భూత భావి వర్తమాన కాలమ్ముల
 బహిరంతర్గతులతోడఁ బ్రజ్వలనపు టజ్వలనపు
 దృశ్యాదృశ్య మహితమై వశ్యావశ్య శక్తులతోఁ
 బంచభూతాత్మకమౌ బ్రాహ్మ్యసృష్టి రూపమ్మున
 భాగస్వామ్యమ్ము నొంది భాస్వంతమ్ముగఁ దనరుచు
 హనన హేతుభూత మౌచు నఖిలమ్మును నావరించి
 బృహద్ బృహత్తరములైన పృథ్వితత్త్వ రూప వస్తు
 సంజాతము నణువులుగా సామాన్యపు టల్పాలపు
 మసిగాఁగను నుసిగాఁగను గసిమనంగి వనలు విడువఁ
 జేయు నగ్ని ఋతశక్తుల సింగారపు దీప్తులతో ॥

4830

‡(4) ఉద్ధతమౌ శక్తులతో నుపర్యధోగతులు మీఱ
 మహాదీప్తు లొప్పారఁగ విహరించుచు విశ్వమ్మున
 సృష్టిభూత సంచయాల నష్టావిధ వసువులతో
 నసాధారణంపు గతులఁ బ్రసాదగుణము నిండంగాఁ
 బ్రజ్వలనపు శక్తులతో భానుసేన దీప్తులతో
 సంఘటించు క్రియాశక్తి సంవిభజన సందీప్తుల
 ననిలగతుల నఖిలదిశల నావరించుచుండి నదా
 అధికాధికమౌచు వెలుఁగునల్పాలపూచు నారు
 నణువరమాణురూపమై అఖిలాండమై వెల్గుచు
 సూక్ష్మ బృహద్ రూపమ్ముల శుచి మహత్వమ్ము వరల
 నిత్య సత్య గతులమెయిని నిర్మలత్వమ్ము తనర
 నగ్ని సృష్టిలోన వెలుఁగు నఖిల భక్షకమ్ముగాఁగ
 నఖిలాఖిల రక్షకమై అతివేలపు దక్షతమై
 నసాధారణంపు గతుల నమరత్వము వర్తిల్లఁగ ॥

4831

(5) ‡అ॥వె॥ అగ్ని ఉజ్వలమ్మునై ప్రజ్వలిల్లుచున్
 ఉపరితలము కెగయు నుజ్వలముగ
 భూ పతన మగుచును బూర్ణమౌ శక్తులన్
 మించి వెల్గు సంకుచించుకొనును ॥

4832

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡క॥ బహుమార్గగ దశదిశలను
నహరహమున్ దివ్యశక్తి ననలపు రూపం
బిహ వర లోకమ్ములలో
బహుశములొ గోశములను వరలున్ దీప్తిన్ ॥

4833

‡క॥ అంచెలు నంచెలు గాఁగను
నంచులునంచులునయి శుచు లర్చులుగాఁగన్
అంచితమై ఆర్చిల ను
దంచితగతిమెయిని నగ్ని అందము లొలుకున్ ॥

4834

‡క॥ నిర్ణీతపు మార్గముల ను
దీర్ఘంపు టనేక నిత్య దీప్తుల మైఁ గా
లాఽర్థవ బద్ధముగాఁగ వి
శీర్ఘాఽనిర్ణీత బహుశ జిహ్వల నలరున్ ॥

4835

(6)‡క॥ అనలము శోషక శక్తి గ
గనమ్మున కెగసి మహా ప్రకాశము లలరన్
దనురూప బృహద్ రూపము
లనవరతము సృష్టిని దగు నద్భుతగతిమై ॥

4836

‡క॥ పవనమ్ముల వేగముతో
నవనమ్ముల వనములందు నంతట నిండున్
అవినాభావత్వమ్మున
నవిభాజ్యత తనరు వివిధమౌ భూతములన్ ॥

4837

‡క॥ సర్వ సమత్వము వరఁగఁగ
నుర్వీతల దివ్య త్రిభువనోర్ధ్వాఽధో లో
కాఽర్వణ భూతమ్ములను న
ఖర్వగతిన్ శుచి జ్వలించు గమ్య రహిత మై ॥

4838

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡క॥ నిత్యమ్మా యావన గతి
సత్య వదార్థంపు దీప్త జ్వాలలు మీరన్
అత్యమలమ్మా నగ్నులు
స్తుత్యాఽష్టవిధ సువసువుల శోభిలఁజేయున్ ॥

4839

(7) ‡క॥ జలశక్తుల కయన మ్రై
నిరతమ్మును నాంతరగతి నిశ్చల రతులన్
విరసమ్ముగ సరసమ్ముగ
జలధుల నగ్నులు వెలుంగు జ్వలిత జల మ్రై ॥

4840

‡క॥ నదులును నదములు హృదములు
నదనములుగ నగ్ని తనరు జలధులలోనన్
విదితమ్ము కాని గుహ్యగ
వద మలరఁగ నజ్వలనపుఁ బ్రభ తనరారన్ ॥

4841

‡క॥ చిన్నపథమ్ములను నవి
చిన్నగతుల మై శుచుల విశీర్ణత వరలన్
వన్నెల వన్నెల కీలుల
మిన్నేటి జలధి వనాల మించి జ్వలించున్ ॥

4842

‡క॥ అనలము జలముగ మారును
ననిలమ్ముగ మారు సృష్టి నపురూపగతిన్
ననల మ్మాకాశమును న
వసీతల మగుచుఁ దనరును బహు రూపములై ॥

4843

‡(8) అన్నింటను నలరారుచు నఖిలమ్ములఁ జరించుచున్
అవితథమౌ యానమ్ముల ననలమ్ములు తనరారును
సకల వదార్థమ్ములందు జ్వలన జ్వాలనంపు గతులఁ
బ్రకటిత మై వెలిఁగి అప్రకటిత మై నిండి నిగుడు
దివ్యదీప్తు లలరారఁగఁ దేజరిలుచుఁ బుష్పములై
ససాధారణంపు రతుల ననల మ్మది ప్రకాశించు
నగ్ని పుండరీక మాచు నంబోధిని నంతర్గతి
నలరారును నద్భుతముగ నారిపోని దీప్తులతో

‡రచ యితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

ఆమోషమైన శక్తులతో నతివేలపుఁ బ్రాణగతుల
బడబానల మౌచుఁ దనరి జడధి జలము నింకఁ జేయు
నంత మెనయకుండ శుచి దిగంతాల దీప్త మౌచు
గగనాంతరాశమ్మునఁ గ్రాలు సర్వ సృష్టిలోన ॥

4844

§సూక్తమ్—145

ఋషిః—అగ్నిస్తావనః

దేవతా—అగ్న్యైదయః

చందః—అనుష్టుప్

♦(1) హిమస్య త్వా జరాయుణా¹ శాలే పరి వ్యయామసి ॥*

1622

♦(2) శీతహృదో² హి నో ధియోఽగ్నిర్దదాతు భేషజమ్ ।

అన్తి కామగ్నిమజనయ³ దూర్వాదః⁴ శశహాగమత్ ॥

1623

♦(3) అజాతపుత్రపక్షాయా హృదయం మమ⁵ దూయతే ।

విపులం వనం బహ్వకాశం చర జాతవేదః కామాయ ॥

1624

♦(4) మాం⁶ చ రక్ష పుత్రాంశ్చ శరణమభూత్ తవ ।

పింగాక్ష లోహితగ్రీవ కృష్ణవర్ణ నమోఽస్తు తే ॥

1625

♦(5) అస్మాన్నిబర్హరస్యోనాం సాగరస్యోర్మయో యథా ।

ఇన్ద్రః⁷ క్షత్రం దదాతు వరుణమభి పించతు ॥

1626

†రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

§“ఖిల” సూక్తము. “ఖిల” మంత్రములు కలది “ఖిల” సూక్తము. ఋగ్వేదము దశమమండలములోని యీ 145వ సూక్తము 13 ఋక్కులతోఁ గొన్ని వాగ్రతప్రతులలో నధికముగాఁ గలదు. దీనిని “ఖిల” సూక్తముగాఁ గొందఱు బావింపఁ బరిశిష్టముగాఁ గొందరును, బ్రక్షిప్తమని మరికొందరును నధికపాఠమని వేరొకకొందరును బావించిరి. (“ఖిల”శబ్ద నిర్వచన వివరణకై 145వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు చూడ నగును.) ♦“ఖిల” మంత్రము.

*ఉతహృదో హి నో ధియోఽగ్నిర్దదాతు భేషజమ్॥ (పా.)

1. జరాయుణాగ్నే, 2. శీతహృదా, 3. జరదూర్వాదః, 4. జనయదూర్వాసః, 5. జనపూర్వాదః, 6. జనయదూర్వారః, 7. శిశురాకమిత్, 8. దూయతే, 9. హూయతే, 10. మాంశ్చ, 11. అస్మాద్విబర్హరస్యోనాం, 12. అస్మాన్నిర్వహరస్యోనాం, 13. అస్మాన్నిబర్హణస్యోనాం, 14. అస్మాన్నిబర్హరస్యోనాం, 15. అస్మాన్నివర్జయస్థానం, 16. ఇన్ద్రం, 17. ఇన్ద్రశత్రుం. (వాగ్ర.ప్ర.)

- * (6) శత్రు¹ నివసం యాస్తు జయ² త్వం బ్రహ్మతేజసా ॥ 1627
- * (7) కపిలజటిం సర్వభక్షం చాగ్నిం వృత్యక్షదైవతమ్ ॥ 1628
- * (8) వరుణం చ వశామ్యగ్రే మమ పుత్రాంశ్చ రక్షతు ॥ 1629
- * (9) సాగ్రం వర్షశతం జీవ పిబ భూద చ మోద³ చ ॥ 1630
- * (10) దుఃఖితాంశ్చ² ద్విజాంశ్చైవ పృజాం చ వశు పాలయ ॥ 1631
- * (11) యావదాదిత్యస్తపతి యావద్భాజతి చంద్రమాః ।
యావద్వాయుః³ ప్లవాయతి⁴ తావజ్జీవ జయా జయ ॥ 1632
- * (12) యేన కేన ప్రకారేణ కో హి నామ ను జీవతి ।
వరేషామపకారార్థం యజ్జీవతి స జీవతి ।
ఏతాం వైశ్వానరీం⁵ సర్వదేవాన్మమోఽస్తు తే ॥ 1633
- * (13) స చోరభయం స చ సర్పభయం స చ వ్యాఘ్రభయం స చ మృత్యుభయమ్ ।
యస్మావ⁷ మృత్యుర్న చ మృత్యుః⁸ సర్వం లభతే సర్వం జయతే ॥ 1634

ఇతి

అష్టమోఽష్టకేనప్ర మోఽధ్యాయ
సమాప్తః

* “ఖిల” మంత్రము.

1. జయస్త్యం, 2. దుఃఖితాం చ, దుఃఖితాంతం, తాన్న, 3. వాయుఃప్రవాజతి, 4. జయతావజ్జీవజయాజయ,
5. వినామను, హినామను, వినామను, హినామను, 6. వైశ్వానరం, వైశ్వానరందేవంసర్వదేవ, 7. యస్మాపిమ్నం,
8. స సర్వంలభతే స సర్వంజయతే. (వ్యా.ప్ర.)

§నూ క్రము—145

ఋషి—తాపసాగ్ని

దేవత—అగ్న్యైదులు

***

‡(1) హిమరూపమ్మును నగ్ని!గు యెనఁ జలమ్ములుగాఁగను
బ్రాణధారకమ్ములుగాఁ బరిత్యజించెదవు! నీవు!
శక్తివంతుడ వౌచుఁ జదలునన్ వెలిఁగెదవు! ॥

4845

‡(2) అతిచల్లని హృదమ్మునకు నగ్ని ఔషధమ్ము లిచ్చు
బుద్ధిభరితమైన శుభము పూర్ణమ్ముగ వర్ధిల్లఁగఁ
సలిలాంతకముగ జ్వలనుఁడు సంభవింప శశగతులను
జందమామ ఉదయించును సంతానిపు శక్తులతో ॥

4846

‡(3) జన్మరహిత పుత్రశక్తి ఉన్మనోదీప్తులతో
విపులమైన జలములతో విస్తృతాకాశమ్మునఁ
గామ్యమ్ముల సిద్ధి వెలయఁ గ్రాలు బహుశరూపమ్ములఁ
జరియించును సృష్టిలోన జాతవేదాఽనలమ్ము ॥

4847

‡(4) నిర్మలమౌ హృద్గతులను నీదు శరణు వేఁడి నిలుచు
నన్ను నా పుత్రులను నెన్నుచు రక్షించు మగ్ని!
కృష్ణవర్ణ! పింగాక్షా! లోహితగ్రీవా! నీకు
నమస్కార మొనరింతును నా త్రికరణమ్ముల శుద్ధిగ ॥

4848

‡(5) అనలరూప మహాశక్తి హరి క్షత్ర బల పౌరుష
వీర్య వీర శూరతలను నీరాఽభిషేకమ్ముల
నొనరించుత! నిత్యమ్మును సృష్టిలోని శత్రు శక్తు
లంబుధిలో నూర్ములట్లు హద్దులతోఁ బుట్టి పోవు ॥

4849

§“ఖిల” నూ క్రము. ***సామాన్యార్థము.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము.

‡(6) నీ బ్రహ్మతేజాన నిఖిలమా శత్రువుల్
చనిపోవఁగా నీవు జయ మొందుమా! అగ్ని! ॥

4850

‡(7,8) పృథ్వీక్ష దైవతముగ వరలు సర్వ భక్షక మై
కపిల సర్పజడకాంతులఁ గ్రాలుచుండు దివ్యాగ్నియై
వరుణునితోసహా నాకు వశమాన మౌచు ముందు
నా పుత్రుల రక్షించుత! నా యిచ్చారతులమెయిని ॥

4851

‡(9,10) సాలంబన శక్తులతో శతవర్షమ్ములు బ్రతుకుము!
సేవించుము! భక్షించుము! చెల్వారఁగ మోద మ్మది
ద్విజన్ములను దుఃఖితులను బ్రజలను బశువుల నెల్లను
బాలించుము! సత్యగతుల వరలుచు నాధారమ్ముగ ॥

4852

‡(11) ఆదిత్యుని ఉష్ణోగ్రిత లలరునంతకాలమ్మును
చందమామ నెల్ల సృష్టిఁ జల్లని వెన్నెల కాంతుల
నెంతకాల మొసంగునో! యెల్ల వాయుతతుల జగతి
నెంతవఱకు సంచరించు నంతకాల ముండి నీవు!
జయాలనే జయించుచున్ జ్వలనుండా! వెలుఁగు! నీవు! ॥

4853

‡(12) సకల ప్రాణికోటి వివిధ ప్రకారాల జీవించును
బరోవకారశక్తులతో వరలి జీవించుచుండు
సర్వదైవ రూపమైన జ్వలితాగ్ని! వైశ్వానరా!
నిరతపురోవర్తి! శుచి! నీకు నమస్కార మిడుదు ॥

4854

‡(13) చోరభయము లేకుండఁగఁ గూరిసర్పభయము లేక
వ్యాఘ్రభయము లేక మృత్యుభయ మన్నది లేకుండఁగ
నపమృత్యువు లేకుండఁగ ననలే మృతి లేకుండఁగ
సర్వమ్మును వశ మౌను జయ మొందును సకలమ్మున ॥

4855

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము

*సూక్తము—145

ఋషి—తాపసాగ్ని

దేవత—అగ్న్యైదులు

అర్థాంతరము—1

- ‡(1) హిమమ్మునకు స్తంభనగతి యెంతేనియు విరాజిలఁగ
నత్యధికమై అనలము అలంకారమై తనరును ॥ 4856
- ‡(2) అగ్నిశక్తివల్ల శీతహృదము లెల్ల క్షీణించును
ననలశక్తి బుద్ధినిచ్చు నౌషధమై తనరారును
నంతికమున నగ్ని శక్తు లలరారఁగఁ జందమామ
చల్లని వెన్నెలల విరియు సకలమునకుఁ బ్రాణద మై ॥ 4857
- ‡(3) అజాతపుత్రపక్షముగా నజాతమౌ హృదయముగా
నన్ను ననలశక్తి నిలుపు మిన్నులలో బహు విధాల
విపులమైన సప్తగతుల విశద కామ రూపమునకు
జాతవేదుఁ డౌచు నిలిచి చరియించును సర్వమ్మున ॥ 4858
- ‡(4) నీకుఁ బుత్రుఁ డౌచు వెలుఁగు నిఖిల లోక గోళాదులఁ
జందుని రక్షించు! నీవు! శరణముగా నీ పదములె!
లక్ష్మీవర్ణ! ఉమానేత్ర! బ్రాహ్మ్యమైన రక్తగీర్వా!
అమరుండౌ జ్వలనుండా! నమస్కృతులు నీ కెపుడును ॥ 4859
- ‡(5) సంద్రమ్ముల కెరటాలుగ సకలారుణ కాంతులకును
హద్దుపద్దులుండు సృష్టి నాకర్షణ వికర్షణల
వైష్ణవీయమైన వీర్య వర్ధమాన షాత్రశక్తి
వరుణాదిత్యుండు జగతి వరలఁజేయు నభిషిక్తత ॥ 4860

*“ఖిల” సూక్తము.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము.

‡(6,7) బ్రహ్మతేజ మలరంగాః బ్రత్యక్షదైవమ్ముగ
బ్రాహ్మ్యవర్ణ దీప్తుల మై వరలెడు నా జటలు గల్గి
సర్వభక్షకి గాఁగ వెలుఁగు జ్వలితాగ్నిః విశ్వమ్మున
నరితతులు మరణించును వరియించును జయముః నిన్ను ॥

4861

‡(8) శత్రు పరాజయము వరల జయ మొందుచు బ్రాహ్మ్యమ్మునఁ
గపిలవర్ణజములతోడఁ గాఁగి సర్వ భక్షకిగాఁ
బ్రత్యక్ష దైవతముగ వరలు వరుణదేవుండును
ననలముతో వశ మౌచును నగ్రభాగమందు నిలిచి
అఖిలమ్మును నా పుత్రుల ననుగ్రహించి రక్షించుతః ॥

4862

‡(9,10) తాగ్రుచుఁ దినుచును నిత్యముఁ దనరారుచు మోదమ్మున
నవిచ్చిన్న గతులమెయిని నాద్యంతము లలరంగా
శతవర్షము లలర జీవగతులు మీఱ వరుణాగ్నులు
ప్రజావశుల ద్విజుల దుఃఖితాశిఁ బశువులఁ బాలించుఁగాకః ॥

4863

‡(11) అదిత్యుని అగ్ని దీప్తు లలరునంతకాలమ్మును
జందమామ వెన్నెలలు ప్రసరించెడు నంతకాల
మనిలమ్ములు సంచరించునంతకాలమ్మువఱకు
సృష్టిలోనఁ బలు జయాల జీవ శక్తు లలరారును ॥

4864

‡(12) భిన్నభిన్న గతులతోడ వెలుఁగు సర్పములుగ నిలిచి
వైశ్వానర నామకాగ్ని ప్రకృతి జీవగతుల నిలుపుఁ
బరోపకారపర మ్మౌచు వరలు జీవ జీవముగాఁ
బరఁగు సర్వదేవతలికి జ్వలనుండాః వందనమ్ము ॥

4865

‡(13) దొంగల భయమ్ము లేదుః తొలఁగిపోవుః సర్పభయము
ఉండఁబోదుః వ్యాఘ్రభయముః నుండదులేః మృత్యుభయము
అవమృత్యువు లేదుః మృతికి-నఖిలమ్మును బొందుచుండు
లయము సర్వసృష్టి మీఁద జయము నొందుచుండు నదాః ॥

4866

‡రచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము.

శ్రీసూక్తము—145

ఋషి—తాపసాగ్ని

దేవత—అగ్న్యైదులు

అర్థాంతరము—2

‡(1) మంచుకు జలమాయువుగా సంచితముగ నగ్ని నిలుపు
నన్యోఽన్యపు టనుబంధత నావరించి ఆఖిలమ్మున ॥

4867

‡(2) శీతలమౌ హృదములోన నహి రూపాగ్నులు తనరుచు
నౌషధశక్తుల నొసఁగుచు నద్భుతముగ బుద్ధిఁ బెంచు
సంతికముగ ననలశక్తి ఆవిర్భవ మౌచు నిలిచి
శీతలాగ్ని శశగతులను జెన్నొందును జందిరికలై ॥

4868

‡(3) జన్మరాహిత్యగతిని సంచరించు పుత్రుఁడుగా
నా హృదయము వర్తిల్లును నాట్యరతులు మీఱంగా
విపులమైన జలరతులను వియత్తలములందు నిండి
కామరూప ప్రకృతికినై కాలిలు జాతవేదాగ్నియై
సంచరించుచుండు సదా సంచలనపుగతులు మీఱ ॥

4869

‡(4) వైష్ణవీయవర్ణగతుల వరలు శైవాక్షమ్మున
బ్రాహ్మ్యమ్మా గీర్వరతుల వర్తిల్లెడి దేవా! నమో!
నిన్ను శరణు వేడునట్టి నన్ను నా పుత్రులను
రక్షించుము! సర్వగతులఁ బ్రజ్వలించు ననలుండా! ॥

4870

‡(5) సందర్శములో నూర్ములుగా సంచరించు నిన కాంతుల
నాత్మగతుల హద్దు లెనయ నాకట్టుమ! అనలమ్మా!
ఐంద్రశక్తి ఖాత్రమ్మును నఖిలమ్మున నలరించుచు
వరుణాభిషేకమ్ములఁ గరుణించును బ్రకృతి నెల్ల ॥

4871

‡“ఖిల” సూక్తము.

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము.

‡(6,7) వెలుంగు బ్రహ్మతేజమ్ముల విలసిల్లెడి షడ్రాపపుఁ
బ్రకృతివంశముల నొందుచు జ్వలనా! జయ మలరు నీకు!
నర్థంగ మ్మాచు వెలుంగు నగ్ని! కపిలరూపమ్మా!
ప్రత్యక్ష దైవత మై క్కాలు సర్వ భక్షకముగ!

4872

‡(8) అనలముతో వరుణుండును నగ్నిమ్మున వశ మౌచును
నన్ను నా పుత్రాఁడై శుల నెన్నఁగ రక్షించుఁగాక: ||

4873

‡(9,10) వాయుపూర్ణ మౌచు నిలిచి బహువర్ణమ్ములు మీఱఁగ
జీవించుచుఁ ద్రాగి తిని చెల్వారఁగ మోద మగ్ని!
ప్రజల ద్విజుల దుఃఖితాశిఁ బాలించుమ! సమ్యగ్గతి ||

4874

‡(11) అదిత్యుం డెంత కాల మగ్నులతో మండుచుండు
నెంత కాల ముండెదరో! యీ చందమామ ప్రకృతిమాత
లెంత కాల మనిలమ్ములు వింతగ వీచును సృష్టిని
సంతవఱకు జీవించుమ! అగ్ని! జయాలకే జయమ్ముగను: ||

4875

‡(12) ఏ యే ప్రకారమ్ముల నీ విశ్వ మ్మహి శక్తుల
జీవించును జిగ్గతులను జెన్నొందుచు నితరేచ్ఛలఁ
బరహిత మౌ నువకృతులకు వరల నేది జీవించునా!
ఆ సకలము జీవించును నలర సర్వదేవతాశి
నీ వైశ్వానరాగ్ని నెన్ని నమస్కరింతు నేను: ||

4876

‡(13) లయశక్తికిఁ జోరభయము! లయశక్తికి సర్వభయము!
లయశక్తికి వ్యాఘ్రభయము! లయశక్తికి యమభయమ్ము!
లయశక్తికి నపమృత్యు భయమ్ము! లేదు! లేదు! సృష్టి
మృత్యురూప లయశక్తికి సత్యమ్ముగ సర్వమ్మును
లభ్య మౌను నఖిలమ్మున నమరు సర్వ విజయమ్మును ||

4877

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”.

‡“ఖిల” మంత్రానువాదము.

‡- పరాకర్షణగ్రహణభయము వరలు నల్ప మౌచ సృష్టి
 నల్ప మౌను గాల సర్ప వ్యామృ భయమ్ములను గూడ
 మృత్యుభయ మల్పమ్మా నపమృత్యుభయ మల్పమ్మా
 నీశ్వరుడే లయశక్తుల నెనఁగి అఖిల మొందుచుండు
 సర్వప్రకృతి రూపమ్ముల జయించివైచు నజయ్యముగ ॥

4878

ఇయ్యది

విశ్వసృష్టిప్రకృతిమాత్రైకైకపుత్ర

పతకమశ్శగోత్ర-వడ్లమూడికులసందీప్త-

శ్రీసుబ్బన్న పౌత్ర-శ్రీరంగరాయ వరిపోషిత అద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర-

శ్రీసరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-అపార వేద శాస్త్రసాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిధాలౌకిక శక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది సర్వ
 దేవతాస్వరూప-విద్యస్త్రాణి వంచమఃఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదుల రామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత “ముఖకలిత గోపాలసుపద”.
 మహాపండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమ గురువర్యాభిస్తుత “శతవదనాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభిత నిష్కళానహిత శ్రీ
 మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్యామినీ హృదయలక్ష్మి, అపూర్వ అమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి,
 అమలినవచిత్ర వతిరక్తి భక్తి శక్తిస్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
 నిర్నిద్రామతి, వినిర్మలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్వలీనగాన జ్ఞానధ్యానస్వరూపిణీతన్మయి, శివపూజితఫాలచంద్రకా
 మూర్తి-అకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక అర్థాంగి శ్రీమతి శశికళాయుక్త - జయశ్రీ నత్యశ్రీ పుత్రికా రత్నద్వయ అజయ్య
 జయ విజయ పతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ అభేద్య
 ఛత్రాఽఽవరణయుక్త - పాణినీయాఽష్టాధ్యాయాపూర్వతాగ్నిధిసూత్రసహిత శబ్దకీర్తనాదిరూపసాధక వ్యాకరణసూత్ర
 ప్రవర్తక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త-మహావైయాకరణ-వేదవేదాంతకోవిద-దశభాషా కవితావిశారద-పుంభావశారద
 మూర్తి - శ్రీ గుండేరావు హర్కారే సాష్టాంగనమస్కార పూర్వక ప్రస్తూయమాన- “శ్రీ వాఙ్మయమహాధ్యక్ష-ప్రాచీన
 వైయాకరణానమయ సంప్రదాయరక్ష-స్ఫూరితానేక జనాభినవోన్మేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తి మన్నికోచనాక్ష-మాధుర్య
 స్యందివీర్యవత్తరపద గుంఫాధురీణ - మహీభుగగోచరగాంభీర్యప్రకటనావటిమాపారీణ - కల్పాంతారీణాఽనల్పకల్పా
 భూషణ”- లీలామానుష విగ్రహ-ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్ సంభావిత చతుర్వింశదధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ” సార్థక బిరుద విరాజిత-బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, తిలమంత్ర, తిలసూక్త సహిత సునమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున నష్టమాష్టకమునందలి

సాయణాచార్యభాష్యానుసారాంధీకరణ

శేషభాగపూరణయుక్తంబును

నర్థాంతరయుక్తంబును నగు

సప్తమాధ్యాయము

సంపూర్ణము

‡రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡“తిల” మంత్రానువాదము.

సమూల శ్రీమదాంధ్ర బుగ్వేద సంహిత బుగ్వేద-సంహితా

దశమం మండలమ్

అష్టమోఽష్టకః—అష్టమోఽధ్యాయః

సూక్తమ్—146

ఋషిః—అత్రిః సాంఖ్యః

దేవతా—అశ్వినౌ

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) త్యం చిదత్రిమృతజరమర్థమశ్వం న యాతవే ।

కక్షీవన్తం యదీ పునా రథం న కృణుథో నవమ్ ॥

1635

(2) త్యం చిదశ్వం న వాజినమరేణవా యమత్పత ।

దృక్షం¹ గ్రన్థిం న వి ష్యతమత్రిం యవిష్టమా రణః ॥

1636

(3) నరా దంసీష్టావత్రయే శభా సిషానతం ధియః ।

అథా హి వాం దివో నరా పునః² స్తోమో న విశనే ॥

1637

1. దృశహ, 2. పునస్తోమో. (వ్యా.వ్యా.)

(4) చితే తద్వాం సురాధసా రాతిః సుమతిరశ్వినా ।

ఆ యన్నః సదనే వృథా సమనే వర్షథో నరా ॥

1638

(5) యవం భుజ్యం¹ సముద్ర ఆ² రజసః పార ఈంభితమ్ ।

యాతమచ్ఛా పతత్రిభిర్నాసత్యా సాతయే కృతమ్ ॥

1639

(6) ఆ వాం సుమైః శంయా³ ఇవ మంహిష్టా విశ్వవేదసా ।

సమస్మే భూషతం సరోత్సం న పిష్యపిరిషః ॥

1640

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

దశమ మండలము

అష్టమాష్టకము—అష్టమాధ్యాయము

సూక్తము—146

ఋషి—సంఖ్యపుత్రుఁడు అతిరి*

దేవత—అశ్వలు*

(1) కీతే॥గీ॥ బంధనమునుండి ముక్తమౌ బాడబంబు
త్వరితగతిఁ బోవునట్లులు దస్మిలారః
యసుర కృదోగమున బాధ నందు నతిరి
సర్థవంతునిగాఁజేయ నరుఁగుఁ డీరుః ॥

4879

1. భుజ్యం, 2. సముద్ర² ఆ రజసః పార ఈం, 3. శంయా² ఇవ. (వ్యా.వ్యా.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవ్రతాది 15వ సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "అతిరి" గాను, దేవత "అశ్వలు" గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-చరిత్రార్థ" శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీతే॥గీ॥ శిల్పి శీర్ణ రథంబును శీర్లు కలుగఁ
జేయునటు దీర్ఘ తమసుని జిన్ని పుత్రు
మంద బుద్ధిని గలవాని మాన్య బుద్ధి
గలుగువానిగఁ జేసితి రెలమి మీరు ॥

4880

(2) శీతే॥గీ॥ అశ్వమును బోలి యత్రిని నసుర వరులు
బద్ధునిగఁజేసి యుండ నా బంధనమును
గ్రంథి వలె విప్పి మీరలు కరుణ నట్టి
నత్రి విడిపించినా రీర లశ్వలారః ॥

4881

(3) శీతే॥గీ॥ దర్శనీయులు నేతలౌ దస్యలారః
యత్రి నగు నాకు బుద్ధుల నందనిండుః
నా కృతంబైన ప్రోతము నరుల మిమ్ము
నన్ను తించుటకుం గడుఁ జాలుఁగాదె ॥

4882

(4) శీతే॥వె॥ అశ్వలారః మీకు నన్ను దీయ స్తుతి
జ్ఞానమునకు సుండుః సదనమందు
మాకు నవన మొనఁగి మా కృత పరిచర్య
తెలిసికొని రటంచుఁ దలఁతు మేము ॥

4883

(5) శీతే॥వె॥ ఉదధిమధ్యమందు నున్నట్టి భుజ్యాని
నొడ్డుఁ జేర్చినార లుడుపములను
నట్లు చేసి పిదప నతనిని 'యువకుని
గను నొనర్చినారు కరుణ మీరు ॥

4884

(6) శీతే॥గీ॥ అఖిల ధనులారః నరులారః యశ్వలారః
రాజమాన సుఖాధ్యతా రాజుల వలె
నిఖిల పూజ్యులరై మీరుః నిఖిల సౌఖ్య
సహితులై రండుః కడుఁగడు సంతనమున ॥

4885

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శ్రీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. వృద్ధునకు యౌవనప్రాప్తి యోగము. (చూ. పీఠిక.)

శీతేగీ॥ ధేను సంబంధమయి కడు దీప్తి గాంచు
వత్స మెట్టులు పాలతో బ్రతుకు న్నలై
బహువిధ ధనంబులన్ మహ్మఁ బరమలంకృ
తులనుగాఁ జేయుఁ డశ్వలుఁ చెలఁగి మీరు ॥*

4886

సూక్తము—146

ఋషి—నంఖ్యపుత్రిఁడు ఆత్రి
దేవత—అశ్వలు

అర్ధాంతరము—1

§(1) ఋతశక్తుల తేజమ్ముల నతులితమా దీప్తుల మై
జ్ఞాన సూర్య దివ్యకాంతి సార్థకమై నృప్తిలోన
నిత్యయానగతులమెయిని సత్యరతులఁ బయనింపఁగఁ
గక్షివశ మ్మాచు నింగి నక్షమ్మున సంచరించు
రవి నిత్యమ్మును దిరుగును గ్రాలంగా దీధితు లవి
నవశక్తులతో వెలుఁగుచు వివిధకాంతి పుంజాలను
బ్రసరించెడి కృత్రిక గత రస కాంతుల దుష్టశక్తిఁ
దున్నాడుచుఁ గాలరథముతో నడచును దివ్యగతుల ॥

4887

(2)శీక॥ యమ నియమమ్ముల సూర్యఁడు
సమయాన్వితమైన శక్తి సంచయరతులన్
అమరమ్మౌ జ్ఞాన మహిత
విమలాన్తేణు తతి సర్వ విశ్వము నిండున్ ॥

4888

శీ— గగన మ్మొక గ్రంథి కాఁగఁ గ్రాలంగాఁ గాంతుల మై
ససాధారణంపు రజము లఖిల ప్రకృతి నావహింప
దివ్యమైన దీప్తులతోఁ దేజరిలుచుఁ బ్రభాకరుఁడు
సర్వ జగచ్ఛుభుగా నకల జగత్సాక్షి కాఁగ
ససాధారణంపుగతుల నాకసమునఁ బయనించుచు
నకృతమైన అనలమూర్తియై వెల్గును బ్రకృతిగాఁగ ॥

4889

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శి(3) భూత భావివర్తమాన పూర్ణకాలరతులమెయిని
 శుభ్రమైన శక్తులతో శోభిల్లఁగ దీగతు లవి
 బ్రతుకుబాటలన్ వెలార్చి వరలుచుండు నీరమ్ములు
 దైవీయమ్మా శక్తులఁ దనరారుచు విశ్వమ్మున
 గగనమ్మున గోళాలను గొలిచి తమోవిరహితమై
 ఆవిరిగా నదృశ్యమై ఆకసమున నలరారుచుఁ
 బునరావృత్తగతుల ననిలశక్తి నద్భుతముగ
 నావిర్భవించు నలిల మంతర్గతి ననల మలర ॥

4890

(4) శిమహావృత్తము ॥*

ఆరాతిదివ్యశక్తులతోఁ బరాత్పరుని మహిమ లొప్ప
 నిరాకృతమ్ము కాని మహా చరాచర ప్రకృతి నిత్య
 జరాశి దూర మౌచు నదా పరాకృమతమెయిని జిత్తు
 మురారిదీప్తిగాఁగఁ దగన్ బురాఁవర నకల సుబుద్ధి
 నరాన్నరూపమైన గతిన్ ధరాఽధరములను విరించి
 వరాల దివ్య జన్మగతుల్ నిరాకృతుల నెఱుఁగకుండ
 ధరాతలమ్ము నాకసమున్ విరాళగతుల ననలమ్ము
 కరాళ మౌచు వాయురతిన్ భరాజరిత మగుచు వెల్లు ॥

4891

శి— ఇలాతలము రక్షణగా నెల్ల సృష్టి నీరు నిల్చు
 జలగోళములందు మృత్తు లలరించును నిలువ జలము
 అంతర్గతిఁ దనరారఁగ ననిలాఽనల శక్తితతులు
 ప్రసరణంపు మహితగతుల నసమముగా విలసిల్లును ॥

4892

(5) శిఅష్టపదకందము ॥

సత్యమ్మా శక్తులతో
 నిత్యమ్మును నియతి నిల్చు నిండు జలధులన్
 గత్యంతరగతుల గగన
 కృత్యమ్ముగతిని నదృశ్య కీర్తిడల దైవాఽ
 పత్యమ్ముగ మధురరతుల
 స్తుత్యములై పులుకడిగిన శుభ్రత వరలన్
 ముత్యమ్ముల గతి బిందువు
 లత్యమలమై తగు జల మపురూపమై ॥

4893

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“అతిదృతి” చందము. (19) ప్రాసయతి వృత్తము. అష్టపది.

§(6) సకలమైన కర్మతతికిఁ జలనరహిత నేతకాఁగ
 మహితమైన సుమనస్సుల విహితవిశ్వ వేదమ్ముగ
 నలరు నా దేవదేవుఁ డఖిల పంచభూతాశుల
 కాధార మౌచు వెలిఁగి ఆధేయ మౌచు నిలిచి
 అద్వైతమ్మా గతులను నఖిలసృష్టి భూషణమై
 పరిగ్రహించి పరిత్యజించుఁ బరాత్పరుని శక్తివెలయు
 సృష్టి స్థితి లయ గతులను జెన్నానను సంతర్గతి
 దృశ్యాదృశ్యమైన మహిత దివ్యశక్తితత్త్వ మలర ॥

4894

సూక్తము—146

ఋషి—సంఖ్యపుత్రుఁడు అతి

దేవత—అశ్వలు

అర్ఘాంతరము—2

§(1) అనలానిల నలిల మృత్తు లాకాశపు శక్తులతో
 నర్ధరూపమైన గతుల నలరును జిద్రూప మ్మది
 యాతాయాతంపుగతుల నశ్వశక్తు లలరారఁగఁ
 బ్రకృతిరూపు లెల్ల సృష్టిఁ బ్రభవించును నిత్యమ్ము
 నవగతులను జెన్నొందుచు జవశక్తుల నిలిచి ఉడుగుఁ
 బునఃపునర్ జన్మగతులఁ బూర్ణకాలరథము నెక్కి
 అఖిలమ్మును సంభవించు సనునిత్యము సంచరించు
 నసాధారణంపుగతుల నాత్మైక్యము నొందు నిలచి ॥

4895

§(2) జ్ఞానరూపమైన కాంతి సర్వప్రకృతి వరలుచుండు
 సయత్నముగ నఖిలమ్మున నావరించి నిండి నిలుచు
 నగ్నిరూపమైన శక్తి ఆదిత్యుని దీప్తులతో
 నఖిలమ్మున నావరించి నలరుచుండు నిత్యమ్మును
 బహిరంతర్గతులు మీఱ నహిశక్తుల వరలి వెలుఁగు
 రజము లొచుఁ గాంతితతులు అజశక్తుల వర్తిల్లఁగ
 విశ్వసృష్టి వెలుఁగుచుండు విశిష్టమౌ శక్తులతో
 గ్రంథిగ్రంథరూపమ్ములఁ గాగ్రిలు మహాదీప్తి రతుల ॥

4896

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(3) త్రికాలాల బద్ధ మౌచఁ దేజరిలుచు దివ్యశక్తి
 నేతలుగా సృష్టిఁ బంచభూత పురుషశక్తు లలరఁ
 బ్రకృతిరూపు దిద్దుకొనును బ్రభవ విభవ శక్తులతో
 నహిరూపుల సర్వశక్తు లంతర్గతి వరలంగా
 దివారుగా సర్వమును సవాలక్షరూపముల
 వర్తిలంగ సంభవించు వర్తులగతి వరలంగాఁ
 జకరేమి క్రమముగాఁగ సర్వస్వము విశ్వముగ
 సృష్టి స్థితి లయ రతులను వ్యష్టి సమిష్టి గతుల వరలు ॥

4897

§(4) దివ్యదీప్తకాంతిశక్తి తేజరిలఁగ మైత్రిగతుల
 బుద్ధిబలము చిన్మయసంబద్ధ మ్మగు నానందము
 ప్రకృతి పురుష ప్రాణశక్తి సుకృతముగా నంతర్గతి
 వర్తిల్లును బహురూపుల ప్రకాశంపు టప్రకాశ
 మహాశక్తి అగ్ని లేని మహాగ్నిగాఁగ నావరించి
 విశ్వసృష్టి మాయలుగా విశ్లేషని లీలలుగా
 నఖిలమును విలసిల్లును నలరంగా భూతాళులు
 సమగతులను సమైక్యమై అసమగతుల నంతర్గతి
 నద్భుతమై అధికాధిక వ్యక్త భిన్న రూపముల
 నలరుచుండు సృష్టి యెల్ల ససాధారణంపు గతుల ॥

4898

§(5) పార మెనసి తనరారెడి పాఠోధుల జలములను
 నద్భుతమౌ శక్తులతో నదృశ్యముగ గగనమున
 కాకర్షించెడి అరుణుని అమలకాంతి విశ్వమున
 భక్షించుచు ద్రవశక్తులఁ బరఁగ స్వచ్ఛమధురరతుల
 మొయికులలో నిల్చి నలీల మూర్తులుగా వర్ణగతులఁ
 ద్రికాలాల స్వచ్ఛరతుల దివ్యశక్తి వరలుచుండు ॥

4899

§(6) విశ్వవేద తత్త్వజ్ఞత విశ్వదేవ విజ్ఞతమై
 వరలుచుండు సృష్టిలోనఁ బ్రకృతిపురుష శక్తితతులు
 అధికాధికరూపముల నఖిల పంచభూతతతులు
 నంతర్గతిఁ బరఁగుచుండు నవినాభావత్వ మలర
 నాకర్షణ వికర్షణల నఖిలాఖిల గోళ లోక
 సర్వస్వము వరలుచుండు సత్యవరిధు లొప్పారఁగ ॥

4900

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—147

ఋషిః—తార్క్ష్యః సువర్ణః, యామాయన ఊర్ధ్వకృశనో వా

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ; 2-బృహతీ; 3-సతోబృహతీ; 4-విష్ణోరపంక్తిః

(1) ఆ॒యం హి తే॑ అమ॒ర్త్య ఇ॒న్ద్రత్యో న పత్య॑తే ।

దక్షో॑ విశ్వా॒యుర్వేధ॑సే ॥

1641

(2) ఆ॒యమస్మా॒సు కా॒వ్యః॑ ఋ॒భుర్నజో॑ దా॒స్వతే॑ ।

ఆ॒యం బి॒భర్త్యార్ధ్వకృ॑శనం మద॒మృభు॑ర్న కృ॒త్యన్ మద॑మ్ ॥

1642

(3) ఘృ॒షః శ్వే॒నాయ॑ కృ॒త్యనః॑ ఆ॒సు సా॒స్వసు॑ వంస॒గః ।

అ॒వ దీ॑దేదహి॒శువః॑ ॥

1643

(4) యం సు॒వర్ణః ప॑రా॒వతః॑ శ్వే॒నస్మి॑ పు॒త్రః॑ ఆ॒భర॑త్ ।

శ॒తచ॑క్రం యో॒హవ్యో॑ వ॒ర్తనిః॑ ॥

1644

(5) యం తే॑ శ్వే॒నశ్చా॒రుమ॒వృకం॑ పదా॒భర॑దరు॒ణం మా॒నమ॑న్దనః ।

ఏ॒నా వయో॑ వి తా॒ర్కాయో॑ర్జీ॒వస॑ ఏ॒నా జా॑గార బ॒న్ధతా॑ ॥

1645

1. హి తే॑ అమ॒ర్త్యః ఇ॒న్ద్రః, 2. కా॒వ్యః ఋ॒భుః, 3. కృ॒త్యనః ఆ॒సు, 4. పు॒త్రః ఆ॒భర॑త్,

5. యో॒హవ్యో॑ వ॒ర్తనిః, 6. యు॒జర్చి॑నః ఏ॒నా. (వ్యా॒వృ॒త.)

(6) ఏ॒వా తది॒న్ద్రః¹ ఇ॒న్ద్రనా దే॒వేషు చిద్ధా॒రయా॒తే మహి త్యజః ।

క॒ర్మాత్మా వయో వి తా॒ర్యా॒యుః సుక॒ర్మతో క॒ర్మాత్మాయమ॒స్మదా సుతః ॥

1646

సూక్తము—147

ఋషి—తార్క్ష్య పుత్రుడు సువర్ణుడు లేక
యామాయనుడైన ఊర్ధ్వకృశనుడు*
దేవత—ఇంద్రుడు*

(1) కీచ॥ సురచిరవానవుండః యల సోముడు నీకు నమర్త్య ధర్మముల్
విరివిగఁ గూర్చుచుం గడు వివేకముఁ బూనుచు దక్షుఁ డౌచు సత్
పరిజన సేవ్యమానుడయి భవ్యతరాశ్వము మాడ్కి నంతతాఽఽ
దరమునఁ బోవుచుండెఁగదః తాను మహాన్నముతోడఁ గూడుచున్ ॥

4901

(2) కీతే॥ గీ॥ మాకు ముఖ్యుడుగానున్న మమవ పురుష
శత్రు వర్తకుఁ డగుచుండె శక్తి నాతఁ
డూర్ధ్వ కృశనుని బోషించె నొనర ఋభువు
మాడ్కిఁ గర్మలఁ జేసెడు మనుజుఁ గాచు ॥

4902

(3) కీఆ॥ వె॥ వ్రజలయందు ముఖ్య వననీయగతి కల్గి
దీప్తుఁ డౌచు నింద్రదేవుఁ డెలమిఁ
గర్మకరసుపర్ణ నిర్మల పుత్రుల
వెలుగఁ జేయుఁగాక! వేడ్క మీఱు ॥

4903

(4) కీఆ॥ వె॥ అతిధనంబుఁ గలిగి యహివర్తయిత్రమా
సోమమును సుతార్క్ష్యసూనుడౌ సు
పర్ణుఁ డంతరిక్షభాగమ్మునుండి తాఁ
దెచ్చెఁగాదెః జగము మెచ్చునటుల ॥

4904

1. త దిన్ద్రః ఇన్ద్రనా. (వా॒.వ॒.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకృతపృతి 15 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు
ఋషి “సువర్ణుడు, ఊర్ధ్వకృశనుడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను శ్రీనేమానియరు వాగ్దశిరి.

శిరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

- (5) శీక॥ చారుతరం బబాధకము చంచదమేయమహన్నకారియౌ
భూరిగ సోమమున్ గగన పూర్ణతలంబుననుండి యిందుగ్రిడాః
పీరుడు వక్షిరాట్టు కడు వేడ్కను దెచ్చెను దానిచేతనే
పేరును నన్న సంపదలు చెన్ను వహించెడు బంధురాజియున్ ॥*

4905

- (6) శీగద్యము ॥

ఈ విదముగ నా సోమముచే నిందుగ్రిడు తృప్తి నొందుచు దేవతలయందు మాయందుఁ
దేజస్సును ధరించుచున్నాడు. శోభనకర్మ గల యిందుగ్రిడాః! మా కృతకర్మచే
బ్రీతుడవైన సీచేత నాయుస్సును జీవనమును నొసంగఁబడినవి. ఆ సోమము
జ్ఞానము మూలమున మాచే నఖిలషిత మయ్యెను ॥*

4906

సూక్తము—147

ఋషి—తార్ష్య పుత్రుగ్రిడు సుపర్ణుడు లేక
యామాయునుడైన ఊర్ధ్వకృశనుడు
దేవత—ఇందుగ్రిడు

అర్థాంతరము—1

- శీ(1) అమర్త్యమైన శక్తులతో నమృతతత్వ మలరారంగ
సంతరిక్షమందుఁ దనరు నమలమైన చందమామ
దివ్యమైన దీప్తులతోఁ దేజరిల్లఁ దెలివెన్నెల
నిందగ్రీత్యము వరలంగా నెల్ల ప్రకృతి పురుషులలో
నలరింతువు! ప్రాణశక్తి నద్భుతగతి నో శశికళః
అసాధారణంపు రతుల నక్షయమౌ క్షయగతులను ॥

4907

- (2) శీక॥ ఈ విశ్వపు సంస్కృష్టిని
వేవేలౌ ఋభు గణాల విస్తృత దీప్తుల్
దేవాళుల దివ్యగతులఁ
బావనముగ నగ్ని సింగిఁ బ్రభలన్ వెల్గున్ ॥

4908

- శీక॥ అదవదమౌ మదశక్తి న
విదితముగ ముదిత సుదివ్య విశద మహాగ్నుల్
చిదచిత్తుల నద్భుతగతి
నదమలమై వెల్గు నిత్య చలనమ్ముల మై ॥

4909

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యేనుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3) కీ॥ పృథ్వీని నమృతపు శక్తుల

నకృతకమైన మహిత విభవాఽన్విత రతులన్

సుకృతులను హవన మగుచు న

వికల మగుఁ బృథాకలిత సువిస్తృత శుచులన్ ॥

4910

కీ(4) అతి పవిత్రదైవశక్తి కావిర్భవ మొంది పుత్ర

గతిగ నాత్మరతులఁ గ్రాలంగా సువర్ణ సృష్టి

శతచక్రముల నింగిన్ సంచరించు మహాశక్తి

దివి భువులను నన్నింటిని దేజరిల్లుచుండు సదా! ॥

4911

కీ(5) కాలమాన రీతులతోఁ గ్రాలంగా దినరాత్రులు

పాదకిరణకాంతిజాల మోదశక్తి విశ్వమును

ననవరతము విరాజిలుచు నమృతగతి నిత్యమును

దివ్యమైన ప్రభలు మీఁ దేజరిల్లుచుండు సరుణ

దేవుఁ డసాధారణంపు దివ్యగతులు వరలంగాఁ

భ్రాకృతమౌ సత్యభూవ బంధుత్వము వరఁగంగా

జీవగతుల సృష్టి నెల్లఁ జెల్వారఁగఁజేసి సదా!

సదృజముగాఁగ సృష్టి సర్వకర్మ నెఱపుచుండు

నిన శక్తులు విశ్వమున ఘన దీప్తుల వర్తిల్లును

నమృతగతులఁ బురుషశక్తు లతివేలములై వరఁగును ॥

4912

కీ(6) మృత్యుభావత త్వముల మృచ్ఛక్తులఁ దొలఁగించుచు

నైంద్రమైన శక్తులతో నమృతత్వము వరలంగా

నిందుశక్తి సృష్టిలోనఁ బొందించును జిచ్ఛక్తిని

దేవాఽఽశుల దివ్యశక్తిఁ దేజరిల్లఁజేయు సతత

సంజననపు సంజీవపు సంశక్తుల సుతగతులను

విశ్వ మృది వరఁగంగా విమలమ్మా సుకృతువుగ

సృష్టి జరుగు నిత్యమును వృష్టిసమిష్టి గతులమైని

నఖిలప్రకృతి మాతగాఁగ నఖిలపురుషశక్తి పితగ

నావిర్భవ మొందుఁ జరాచర ప్రపంచ మెల్ల

సుతరూప మ్మొచు జగతి శుచిశక్తులు వర్ధిల్లఁగ ॥

4913

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—147

ఋషి—తార్క్ష్యపుత్రుఁడు సువర్ణుఁడు లేక
యామాయనుఁడైన ఊర్వశకృశనుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

§(1) సత్యశక్తి కారణానఁ జందమామ వెన్నెల లవి
చలువలమైఁ దెలివన్నెల లలరించును సృష్టిలోనఁ
గాలవరిధి బద్ధ మౌచుఁ గ్రాలు ప్రకృతిపైని నదా!
అమృతవృష్టి కురియఁజేయు నమేయమైన దివ్యశక్తి
ఆయుష్కారక మౌచును నారోగ్యసుఖభాగ్యదమై
ఆ మహాజీవ శక్తి కలరు సృష్టి కర్త గాఁగ
నమరుచుండు నిత్యమ్మును నసాధారణంపు గతులఁ
బతినహితమైన గతులఁ బతిగాఁగను సర్వమునకు ॥

4914

§(2) ఋభుగణముల శుకృశక్తి సృష్టిలోన వ్యాప్తి చెందు
వజ్రరూపశక్తి కాఁగ వర్ధిల్లుచు విజయమ్ముల
నసాధారణంపుఁ గాంతి ప్రసారాలు విశ్వమ్మునఁ
బ్రసరింపఁగ నిత్యమ్మును బ్రజ్వలిల్లుచుండు నదా!
ఊర్వగతుల నధోగతుల నుజ్జ్వలమౌ దీప్తులతో
నిందిరియాల చైతన్యము లిష్టావూర్తములుగాఁగ
నానందపు టనుభవాల నఖిలమ్మును నోలలాడ
సృష్టికియ వర్ధిల్లును వృష్టిసమిష్టిగతులమైని ॥

4915

§(3) అనిలశక్తి గత మౌచు నఖిలసృష్టి సంచరించు
నాకర్షణ వికర్షణల హద్దు వద్దు లెనసి తిరిగి
అపూర్వమౌచు నమేయమౌచు నసాధారణంపు గతుల
ద్వైతాద్వైతమ్ముగాఁగఁ దనరంగా సర్వప్రకృతి
ఆవినాభావత్వ మెనయు ననిలానల సలిల మృత్తు
లాకసముల రూపమ్ముల నలరుచుండు సకలసృష్టి
ఆదిశేష మహారూప మోద సచ్చిదానందపు
దివ్యశక్తిఁ బురుషగతులఁ దేజరిల్లుఁ బ్రకృతిశక్తి ॥

4916

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) ఆ సువర్ణశక్తులతో నఖిల సౌరకుటుంబాల

వివిధ గోళలోకాశులు విరాజిలుచుఁ గాలరతుల
ననేకమైన చక్రగతుల సహార్వముగఁ దిరుగుచుండి
ఆత్మవృద్ధిని నధిపతిపరదక్షిణలను
రాత్రింబవశుల రూపుల రాజిలుచు నిత్యమును
బిశృప్తభాతిగాఁగఁ జిత్రవిచిత్ర శక్తులతో
సృష్టి స్థితి లయగతులను జెన్నొందుచు సర్వమును
సలరారుచునుండు జగతి నమరలోక శక్తులమై ॥

4917

§(5) సౌరకుటుంబమునఁ దనరు సకలగోళజాలా లవి

సూర్యాధారమ్ముగాఁగఁ జొప్పడంగ నాధేయత
నిత్యమైన జాగృతగతి సత్యబద్ధ మౌచు సృష్టిఁ
గాలాత్మత వరలంగాఁ గ్రాలుచు బహిరంతరాల
మహిమాన్వితమైన శక్తి మానతత్వ మొప్పు నిలువఁ
దరణి దీప్తు లలరంగాఁ దమసాంధత వరలంగా
ధూమకేతు వృకమ్ముల ధూరముగాఁ దోసివైచి
వేధానహితమ్ము లౌచు బాధారహితమ్ము లౌచు
నఖిల గోళలోకా లవి అమరు ఋక్షగ్రహతతులును
నలరారును నిత్యమ్మును నద్భుతమౌ భ్రమణగతుల ॥

4918

§(6) ఆ మహావిష్ణుశక్తి అఖిలాఽఖిల సృష్టిలోన

దేవాశులలోనఁగూడ దివ్యమ్మా రూపమ్ములఁ
జందమామ అమృతంపు సచ్చంద్రిక లలరంగా
మృదురౌపయ మృత్యుశక్తి రిక్తమ్ముగఁ దనరఁజేసి
గుణగణాల ధారణలను ననంతమైన పదార్థాలఁ
జిచ్ఛక్తుల సత్కర్మల సృష్టియెల్ల వర్తిల్లఁగి
రవిచంద్రిల యజ్ఞమ్ముల నవితథ మౌ సత్యగతులఁ
బ్రకృతిపురుష శక్తులతో వరలంగా నిత్యక్రితువు
చరాచర ప్రపంచమ్ము సంభవించి స్థితిశక్తుల
రాగపూర్ణమై తనరుచు రాజిలుచు లయ మొందును ॥

4919

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—148

ఋషిః—ఇంద్రాణి

దేవతా—సవత్సీ బాధసమ్ (ఉపనిషత్)

ఛందః—అనుష్టుప్; 6-పంక్తిః

(1) ఇమాం ఖనామ్యోషధిం వీరుధం బలవత్తమామ్ ।

యయా సవత్సీం బాధతే యయా సంవిస్తతే పతిమ్ ॥

1647

(2) ఉత్తానవర్ణే సుభగే దేవజాతే సహస్వతి ।

సవత్సీం మే పరా ధమ పతిం మే కేవలం కురు ॥

1648

(3) ఉత్తరాహముత్తర² ఉత్తరేదుత్తరాభ్యః ।

అథా సవత్సీ యా మమాఽధరా సాధరాభ్యః ॥

1649

(4) నహ్యస్యా నామ గృభ్ణామి నో³ అన్మిన్ రమతే జనే ।

పరామేవ పరావతం సవత్సీం గమయామసి ॥

1650

(5) అహమస్మి సహమానా ఽథ త్వమసి సాసహిః ।

ఉభే సహస్వతీ భూక్తి సవత్సీం మే సహవత్రౌ ॥

1651

1. ఖనామ్యోషధిం, 2. ముత్తరఽఉత్తరే, 3. నోఽఅన్మిన్. (వాగ్.ప్ర.)

(6) ఉవ తే॒దాం సహ॑మానామభి త్వా॒దాం సహీ॑యసా ।

మామను వ॒ర తే మనో॑ వత్సం గౌ॒రివ ధావతు॑ పథా వారి॑వ ధావతు ॥

1652

సూక్తము—148

ఋషి—ఇంద్రాణి*

దేవత—సవత్త్వి*

(1) శీతే॥గీ॥ ఎట్టి లతచేతఁ బతి బాధపెట్టు వధువు
సవతి బాధించునట్టి యసరస లతను
సహజ కార్యంబుఁ జేయంగఁజాలు దాని
తంబు మీఱంగ నున్నీలనంబుఁ జేతు ॥

4920

(2) శీతే॥గీ॥ ఊర్ధ్వముఖ పర్ణములు గల్గి యున్నయట్టి
యభిల సౌభాగ్య హేతువై యమరునట్టి
యభిభవనవతియై యున్నయట్టి పాఠ
సవతిఁ దొలఁగించి కూర్చును ధవుని నాకు ॥

4921

(3) శీతే॥గీ॥ నీ ప్రసాదంబుచేఁ బాఠ! నేను యువతు
లందు నుత్కృష్టతరస్యి యుందుఁగాక!
వెండి నాదు సవత్త్వియు విశ్వమందు
నధరయగుఁగాక! లోకంబునందు మిగుల ॥

4922

(4) శీతే॥గీ॥ సవతి పేరును దలఁప నా సవతి సంఘ
మందు నెవతెయుఁ గీర్తింప నరుగఁబోవ
దిఁక సవత్త్విని భర్తతో నెట్టులైన
వేరుగాఁ జేయఁగల్గెడు వారముకద! ॥

4923

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకృతపృతి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “ఇంద్రాణి” గాను, దేవత “శత్రునాశసము” గాను శ్రీ నేమానివారు వాగినీరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ” శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(5) శీతే॥గీ॥ నీవు నేనును సవతిని నిశ్చలముగ
నభిభవించుచునున్నార మతిశయముగ
నట్లు లోట మహోషధీ! యెట్లులైన
సవతిని దిరస్కరింతుము సత్య మిదియ ॥*

4924

(6) శీగద్యము ॥

ఓ వతీ! సవత్నిని సభిజనించు నోషధిని శిరసు నీ కువధానముగఁ జేయుచున్నాను. అభిభవిత్రీ
యగు నీ యువధానముచే నిన్నంతటను ధరించుచున్నాను. భర్తవగు నీ మనస్సును గోవు
వత్సమును జేరునట్లు, వారి నిమ్మ మార్గమును జేరునట్లు, శీఘ్రముగ నన్నుఁ బొందుఁగాక ॥*

4925

సూక్తము—148

ఋషి—ఇంద్రాణి

దేవత—సవత్ని

అర్థాంతరము—1

(1) శీఆ॥వె॥ అతిబలీయమైన అద్భుతౌషధశక్తి
అమృతతత్త్వ మలర నణచి సర్వ
దుష్టరోగతతి విశిష్టమౌ గుణముల
నాశపరచుఁ బ్రకృతి సవము గాఁగ ॥

4926

శీఆ॥వె॥ సౌరమండలాల సంచరించు వివిధ
గోశతతులు మహిత గూఢశక్తి
వేధ నొందు నిలుచు బాధ నొందుఁ దిరుగు
వక్రగతిని రవిజ సక్రమగతి ॥

4927

శీ(2) ఉపరగతుల నద్భుతముగ నుజ్జ్వలముగ వెల్గుచుండి
దైవీయమ్మా శక్తులఁ దనరారఁగ ఖగోశమ్ము
సంశుభమౌ కాంతితతిని సర్వమ్మును విరాజిలఁగఁ
బలివత్తుల గతులు మీఱ బహుశములౌ గోశమ్ములు
రవ్యాధారమ్ము గాఁగఁ గ్రాలుచు నాధేయములై
ప్రకృతిపురుష శక్తులతో వరలు కేవలత్వ మొప్పు ॥

4928

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

- (3) శీ॥ వె॥ అగ్ని నౌదు నేను నఖిలాన శ్రేష్ఠమై
ఉత్తమముల సుత్రమోత్తమమయి
గ్రహములందు నుందుఁ గ్రాలు నువగ్రహ
తతుల నుందుఁ బత్నిధర్మ మెనసి ॥ 4929
- (4) శీ॥ వె॥ దివ్యమైన శక్తి తేజరిల్లుచు వెల్లి
ప్రాణిజాలమందు సంచరించుఁ
బంచభూతములను జాదపాల శిలల
సంతరంగగతుల నగ్ని నిలుచు ॥ 4930
- శీ॥ వె॥ పత్నిసహతుఁ డౌచుఁ బతి చరించు గతిని
గూఢ శక్తులలర గోళ లోక
తతుల నెల్ల వేళఁ దరణి తనదువెంటఁ
దిరుగ నడుపుఁ గాలదివ్యగతుల ॥ 4931
- (5) శీ॥ గీ॥ ద్వంద్వశక్తులఁ బ్రకృతులు వరలుచుండ
వివిధ వైరుధ్య తత్వాలు విస్తరిలఁగ
నన్నిటిని రూపుమాపును నద్భుతముగ
ద్వైత మద్వైతగతులను దనర నగ్ని ॥ 4932
- శీ॥ ఆర్థాంగిగఁ బ్రకృతిగతుల
సార్థకమై పంచభూత సకలము తనరున్
వ్యర్థరహితమౌ మహిత ప
దార్థచయ మలరు సృష్టి నపురూపగతిన్ ॥ 4933
- శీ॥ (6) ఆన్యోన్యమ్మా మైత్రిని నవినాభావత్వ మలర
నాకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
మృతతులును నలరారును జిత్తును నచిత్తును జగతి
సత్తు నసత్తును దగ సంతోషము నిస్సంతోషము
వరలంగా సకల గోళభరిత మౌచు విశ్వసృష్టి
దైవీయమ్మా శక్తులఁ దనరుచుండు నిత్యగతుల ॥ 4934

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ— వైష్ణవీయ మనశ్శక్తి వరలంగా దివ్యగతుల
సర్వమ్మును నధిగమించు నకల సృష్టికతీతమై
నఖిల లోక గోళమ్ములు నలర నావుదూడలట్లు
నంచరించు వెంటనంటి నమయబద్ధ మౌచు వరలి ॥

4935

సూక్తము—148

ఋషి—ఇంద్రాగ్రే

దేవత—నవత్ని

అర్థాంతరము— 2

(1)కీ॥వె॥ దివ్యమైన చాంద్ర తేజాషధిని మహా
మహిత రీతిఁ బ్రకృతి విహితగతుల
ననుభవించుఁ బత్ని మనసైక్యమై దేహ
మద్యయమ్ముగాఁగ నలరు రీతి ॥

4936

కీ॥వె॥ వివిధ ప్రకృతులందు వెలయఁ బురుషశక్తి
ద్వంద్వగతుల వేధ బాధలందు
అద్యయమ్ముగాఁగ నన్నింట నలరారు
వతి నవత్నిగతుల నతులితముగ ॥

4937

(2)కీ॥పదకందము ॥

ఉత్తాసమ్మా గతిని వి
యత్తలము వరలు విశిష్ట “హస్వతి”యుక్తం
బుత్తమమా శక్తులతోఁ
జితై సత్తై విశిష్ట సృష్టి వరలఁగన్
సత్తైమ్మా దేవజ మగు
హృత్తు మహత్త్వమ్ము వరఁగ నెల్ల భువనముల్
మృత్తుల ననిలానల జల
వృత్తి నవత్నులుగ గోళ'లోకము లలరున్ ॥

4938

(3)కీ॥ ఉత్తమమా శక్తుల స
త్యుత్తమ గతులను మహోన్నలోన్నతపదమై
ఉత్తరదిశ కుత్తరమై
చిత్తుల నత్తుల నవత్ని సృష్టి చరించున్ ॥

4939

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ఇక్కడ “ఋ-తో”లకు యతి మైత్రి.

(4) కీ॥ గీ॥ విశ్వసృష్టికి సత్యత వెలయకుండ
లయ విశిష్టశక్తులు సర్వలక్ష్మ మౌచు
నాత్మగతులను లోగుచు నంతరాంత
రములఁ బత్నినహితగాఁగఁ గ్రాలు జగతి ॥

4940

(5) కీ॥ నేనే ప్రకృతిగ సృష్టిని
నేనే పురుషుండ నౌచు నిర్ణీత గతిన్
నేనున్ నీ వన ద్వైతగ
భాను సపత్నిగ జగమ్ము వరలు బహుశమై ॥

4941

(6) కీ॥ “అభి”శక్తుల దుష్టత్వము
నభయగతి నధఃకరించి అపురూపమ్మౌ
నభముగ నొక దైవీయపుఁ
బ్రభాకలిత దివ్యహృత్తు వరలు మహితమై ॥

4942

సూక్తమ్—149

ఋషి—ఐరమ్మదో దేవమునిః

దేవతా—అరణ్యాసి

చందః—అనుష్టుప్

(1) అరణ్యాన్యరణ్యాన్యసౌ యా ప్రేవ నశ్యసి ।
కథా గ్రామం న వృచ్చసి న త్వా వీరివ విస్తతీగం ॥

1653

(2) వృషారవాయ వదతే యదుపావతి చిచ్ఛికః ।
అమాటిభిరివ ధావయన్నరణ్యానిర్మహీయతే ॥

1654

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. విస్తతీగం. (ప్రా.ప్రా.)

(3) ఉత గావ¹ ఇవాదస్త్వత వే²శ్మేవ దృశ్యతే ।

ఉతో² అరణ్యానిః సాయం శకటిరివ సర్జతి ॥

1655

(4) గామంగైష³ ఆ హ్వయతి దార్వంగైషో⁴ అపావదీత్ ।

వసన్నరణ్యాన్యం సాయమక్రక్షదితి మన్యతే ॥

1656

(5) న వా⁵ అరణ్యానిర్హస్త్యన్యశ్చేన్నాభిగచ్ఛతి ।

స్వాదోః పలస్య జగ్ద్వాయ యథాకామం ని పద్యతే ॥

1657

(6) అంజనగన్ధిం సురభిం బహ్వాన్నామకృషీవలామ్

ప్రాహం మృగాణాం మాతరమరణ్యానిమశంసిషమ్ ॥

1658

సూక్తము—149

ఋషి—ఇరమ్మదపుత్రిఁడు దేవముని*

దేవత—అరణ్యములు (అరణ్యదేవత)*

(1) శీతే॥గీ॥ అటవిఁ జాలించు నో యరణ్యాధిదేవి:

నిర్జనం బగు దేశాన నిలిచె దీవు:

గ్రామమున నేలయుండవు: కలుగ దెట్టి

భయము నీ కెంతయేనియు భవ్యచరిత! ॥

4943

1. గావ¹ఇవాద, 2. ఉతో²అరణ్యానిః, 3. గైష³ఆ, 4. గైషో⁴అపావ, 5. న వా⁵అరణ్యానిః. (వ్యా.ప్ర.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాతపృతి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “దేవముని”గాను, దేవత “అరణ్యాని”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2)కిగద్యము ॥

చీచీ శబ్దమును జేయు ఝిల్లి యను నూఱ్ఱజంతువిశేషమునకుఁ జీచీ శబ్దమును జేయు నవ్యజంతు
వెపుడు పాలయిత యగునో! కాండవీణలచే 'నిషాదాది సప్తస్వరములను శోధించుచుండు
గాయకుని వలె నరణ్యతతి పూజింపఁబడుచున్నది ॥

4944

(3)కిఉ॥ ఈ యడవిం దినుంగద! యమేయ తృణాదికమున్ మృగంబు లా

స్థాయి లతాదికంబు కడుఁ జారు గృహంబును బోలి చూడనో
స్నాయమునందుఁ గండ్లవయి చక్కని కక్షము లుంచుచుండి తా
మా యటవిం ద్యజించుచు రయంబునఁ దెత్తురు మానవోత్తముల్ ॥

4945

(4)కితే॥గీ॥ ఓ యరణ్యాని! పీఠి నీ వున్న యడవి

యందు నొక్కఁడు గోవును నమరఁ బిలుచు
నన్యఁ డొక్కఁడు కాష్ఠము లాదియైన
యట్టివానిని గొట్టుచు నమరుచుండు ॥

4946

కితే॥గీ॥ నిశి నరణ్యంబునందున నిలిచి మనుజుఁ

డఖిల మృగపక్షి శబ్దంబు నాలకించి
యద్ది ఫీఠిని గలిగించునట్టి శబ్ద
మనుచుఁ దెలియఁగనున్న వాఁ డాదరమున ॥

4947

(5)కితే॥గీ॥ ఆ యరణ్యాని మనుజుని నచట నిలుచు

వానిఁ జంపదు ²వ్యాఘ్రాదివర్గ మెపుడు
వాని ముట్టదు వాఁ డామృతము దినుచు
స్వేచ్ఛగా నట వర్తించు శ్రీలు కలుగ ॥

4948

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. వీణచే నిషాదాది సప్తస్వరములు—వేదమున వీణ మొదలగు సంగీతసాధనములు వాడుకలోనున్నట్లును, నార్యులకు నిషాదాది సప్తస్వరములు దెలిసియున్నట్లును, భరతశాస్త్ర విషయములు వేదకాలముననే ప్రసిద్ధమైనట్లును, నూహించఁదగును.
2. వ్యాఘ్రాదివర్గము—వ్యాఘ్ర మను జంతువు సప్తసింధుదేశమున లేదనియు దక్షిణదేశస్థ జంతు వనియుఁ గావున నది వేదమున వర్ణితము కాదనియుఁ బాశ్చాత్యపండితు లనాలోచితముగ వ్రాసిరి. కాని వ్యాఘ్ర శబ్ద మిచట నుండుటచే వారి వ్రాతలు నిరాధారము లనవచ్చును. ఇది సామాన్యదృష్టి విశేషము. సాయణాచార్య భాష్యానుసారము.

- (6) §సీ॥ కస్తూరికా¹గంధకలితమా నటవిని దగినయట్టులు నేను బొగడుచుంటి
సౌరభ్యయుత మాచు సరసమా నటవిని దగినయట్టులు నేను బొగడుచుంటి
రుచిర ఫలాదుల రూఢి కెక్కినదానిఁ దగినయట్టులు నేను బొగడుచుంటిఁ
గడు కృషీవలులతోఁ గాగ్రెడు నటవిని దగినయట్టులు నేను బొగడుచుంటి
తే॥గీ॥ మృగములకు నిత్యమాతయై మెప్పుగాంచు, జీవసంతతి కే వేళ శీల నొసఁగు
నా యరణ్యాని యిట్టి యమేయ సుతుల, నన్ను తించినవాఁడను జాల భక్తి ॥*

4949

సూక్తము—149

ఋషి—ఇరమృదపుత్రిఁడు దేవముని
దేవత—అరణ్యములు (అరణ్యదేవత)

అర్ధాంతరము--1

- (1) §తే॥గీ॥ శాంతి శక్తుల వనములు కాంతి రూప
వంచ భూతాల నలరారు సంచితముగ
సంఘ శక్తుల దైర్యాన సకల సృష్టి
భయ విరహితమ్మునఁ బ్రకృతి వరలుచుండు ॥

4950

- §(2) శాంతిశక్తులు వరల సర్వప్రకృతిలోనఁ
బరిశుద్ధమా వీర్యప్రాభవము విలసిల్లఁ
బూజ్యమా రూపముగఁ బూర్ణత్వ మలరార
ధర్షణ రూపమా ఘర్షణలు లేకుండ
హర్ష పులకాంకురా లఖిలాన వరలంగ
వనసంచయాలలోఁ బరఁగులే శోభలు ॥

4951

- §(3) దేవదేవు దివ్యశక్తిఁ దేజరిల్ల నిత్యమ్మును
సృష్టిలోనె గోళా లవి చెల్వొందును గృహాలై
సమర మెరుఁగనట్టి శాంతి శక్తి శకట రూపాలుగ
సంచరించు గగనమ్మున సానందపు గతులు మీఱ ॥

4952

- §(4) లోకములును శాంతిశక్తి లోలువతల సంగమై
ప్రాణిపెట్టనట్టి అగ్ని ప్రజ్వలిల్లి ప్రభలు మీఱుఁ
బ్రకృతి వదార్థాది సృష్టిఁ గ్రాలింగాఁ గాష్ఠములై
బహుళాగ్నులు ప్రజ్వలిలును భగవంతుని శక్తికాఁగ
దివరాతులు వెల్గొందుచు దివ్యాఽరుణ కాంతులతో
నానందపు టోలలలో నఖిల సృష్టి వర్తిలంగ ॥

4953

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. కస్తూరి- కస్తూరిమొదలైన సువాసనద్రవ్యముల నార్యు లెఱుంగుదు రనుటకు నిది నిదర్శనము. అప్పటి యరణ్యములు
లోకమున కెంత యువయోగకరములై యుండెనో! గమని పఁదగిన విషయము.

కి(5) రణరహితపు రాజ్యముగా రాజిల్లఁగ విశ్వసృష్టి
విషరూపపు టగ్నులతో విజృంభించు “నభి”శక్తులు
ధ్వంస మౌను రూపుమాయఁ బ్రగతిశాంతి శక్తులమై
నసాధారణంపు గతుల నఖిలమ్మును నలరారఁగ ॥

4954

కి(6) శాంతిమాత శక్తు లెల్ల సౌభాగ్యమ్ముల నొసఁగుచు
సభయమైన శాంతి ననుభవించు
నభ్యుదయము మీఱ నఖిల సంపద లొప్పఁ
బ్రకృతిమాత దివ్య సుకృతి యగును ॥

4955

కి(6) శాంతిమాత శక్తు లెల్ల సౌభాగ్యమ్ముల నొసఁగుచు
సద్భావములై వరలెడి నలిలానిలమృత్తతులను
నలలమ్ముల నాకసముల నలరారును సత్పలాల
సుమధురాల సుగంధాల శుద్ధత్వము లలరంగఁ
బ్రకృతిమాత సంపదలుగ భవ్యభోగ భాగ్యాలై
అఖిలమ్మును దనరారును నభిలేశుని లీలకాఁగ ॥

4956

సూక్తము—149

ఋషి—ఇరమ్మదపుత్రిఁడు దేవముని
దేవత—అరణ్యములు (అరణ్యదేవత)

అథాంతరము—2

కి(1) అఖిలములొ శబ్దగతుల నలరు నిశ్శబ్దరతుల
న-రి-గ-మ-వ-ద-ని-న స్వర సంగ్రామమ్ములు సృష్టిని
నాకసమున ననిలాలను ననలాలను సలిలాలను
మృత్తతులను నలరారఁగ మించి శాంతిశక్తులతో
నభయమ్ముగ నయాచితముగ నభ్యుదయావహముగాఁగ
నలరారును బ్రకృతియెల్ల నభివందనార్హ మై ॥

4957

కి(2) ధర్మబద్ధ మౌచ సృష్టిఁ దనర శాస్త్రనియతగతుల
వీణావాదన వోలెను విలసిల్లును సంగీతము
గ్రామ సముచ్చయాల నింగిఁ గరువలి నగ్నిని జలమున
మట్టిని నిత్యమ్మును మర్మగతుల ధ్వనించుచుఁ
బ్రతిధ్వనుల విలసిల్లుచుఁ బ్రతిఫలింప నభ్యుదయము
మహితమైన శాంతిగీతి సుహితమ్ముగఁ బ్రకృతికొనఁగు ॥

4958

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(3) శీఁ||వె|| వ్రక్కతిపురుషులలరు బహుశ గృహాలుగా
విశ్వ గోశ లోక వితతి వరఁగ
సర్వ శుభద మౌచు నుర్వి జలాఽనల
వవన గగనము లవి వరలు సృష్టి ॥

4959

శీఁ||వె|| కాల కర్మ లొప్ప వేల లెనసి సృష్టి
నినుము రాగి వెండి హేమతతుల
నెల్ల గోశములును నెనయఁగాఁ బ్రకృతులన్
సంచరించు నిత్య చలన గతుల ॥

4960

(4) శీక|| అంగమై మహితమ్ముగ
సంగీతము వ్రక్కతి కీశ శక్తులు వ్రభలన్
అంగములై తగ లోహ త
రంగాలుగ ద్రవ వితతి విరాజిలు సృష్టిన్ ॥

4961

శీతే||గీ|| శాంతిశక్తుల సృష్టిని సకల వ్రక్కతిఁ
బంచ భూతాల మిశితమై సంచితముగ
సర్వవిధ శబ్ద శక్తులు సంగమించి
గానరూపాలఁ దగుఁ గాలమాన రతుల ॥

4962

(5) శీఁ||వె|| దివ్యమైన శాంతి భవ్యశక్తి యెపుడు
నవ్యయగతిఁ దనర “నభి”జ మైన
కూర విష మహాగ్ని నీటు చేయును సదాః
శుభద క్రియల సకల సృష్టి వరల ॥

4963

శీతే||గీ|| వ్రక్కతి పురుషుల సంకల్ప సుకృత కామ్య
సిద్ధు లొచును సృష్టిని జెలఁగు సర్వ
ఫలము లొచు మహా విభవగతు లలర
స్వాదు రూప మౌచును విశ్వశాంతి వరఁగు ॥

4964

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

(6) శీఁ|| వె|| కర్మమాయ కాగఁ గ్రాలుచుఁ బ్రకృతిలో
బహుళ గతులఁ దనరు సుహిత రతుల
మధుర సురభిశాల మహిత శక్తి వరలఁ
బ్రకృతి భేద మౌచు సుకృతి గతుల ||

4965

శీఁ|| వె|| సృష్టిలోని పురుష చిద్విలాసపుఁ గర్మఁ
బ్రకృతిలో నమృద్ధ ఫలము లలరు
సృష్టి నైజ మనఁగ వృష్టి నమిష్టుల
సృష్ట క్రియగ వెలుఁగు సర్వ గతుల ||

4966

సూక్తమ్—150

ఋషిః—సువేదాః శైరీషిః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—జగతీ; 5-తిర్విష్టువ్

(1) శ్రతే దదామి పృథమాయ మన్యవే అహన్యద్వృత్రం నర్యం వివేరపః ।

ఉభే యత్త్వా భవతో రోదసీః అను రేణతే శుష్మాత్ పృథివీ చీదద్రీవః ॥

1659

(2) త్వం మాయాభీరసవద్య మాయినం శ్రవన్యతా మససా వృత్రమర్దయః ।

త్వామిన్నరో వృణతే గవిష్టిషు త్వాం విశ్వాసు హవ్యాన్విష్టిషు ॥

1660

(3) ఐషు చాకన్ధి పురుహూత సూరిషు వృధాసో యే మమవన్నానశుర్మమమ్ ।

అర్చన్తి తోకే తనయే పరిష్టిషు మేధసాతా వాజినమహ్రాయే ధనే ॥

1661

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

1. రోదసీః అను. (వ్రా.వగ్.)

(4) స¹ ఇన్ను రాయః సుభృతస్య చాకనన్మదః యో² ఆస్య రంహ్యం చితేతతి ।

త్వావృదో మఘవన్ దాశ్వధ్వరో మక్షా స వాజం భరతే ధనా సృభిః ॥

1662

(5) త్వం శర్ధాయ మహినా గృణానో ఉరు కృధి మఘవంభగ్ని రాయః ।

త్వం నో మిత్రో వరుణో స మాయా పితౌ న దన్మ దయసే విభక్తా ॥

1663

సూక్తము—150

ఋషి—శిరీషపుత్రుడు సువేదస్సు*

దేవత—ఇంద్రుడు*

(1) శీతే॥గీ॥ ఎట్టి తేజస్సుతో వృత్రుఁ బట్టితి వహాః

యెట్టి తేజస్సుతో వారి నిలకుఁ దెచ్చి

పెట్టినాడవో! యింద్రుడా! పెద్ద వగుచు

నట్టి తేజస్సు మిక్కిలి యాదరింతు ॥

4967

(2) శీక॥ అనవద్య! యింద్ర! మాయా

విని వృత్రుని వంచనముల వేయి విధములన్

గనుఁగొని కీర్తిని గోరుచు

నెన రుంచక దునిమినావు! నిశ్చయ మిదియే! ॥

4968

శీక॥ సునరాంగిరసులు నిన్నే

వణిహృత గోవిషయమందుఁ బరమ ప్రితిన్

ఘన యాగకర్మమందునె

కనుఁగొని వరియించుచుందుకాదె! మహేంద్రా! ॥

4969

1. స¹ ఇన్ను, 2. యో² ఆస్య, 3. గృణాన³ ఉరు. (వ్యా.పర్వ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “సువేదస్సు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను శ్రీనేమానివారు వాగిసిరి.

శిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వర్ణావళి”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3) శీసీ॥ తద్వర్ధమానులై ధనము గోరెడు వేళ వినుతించుచుందురు వేల్పుతేడః
 పరమయజ్ఞమునందు బలము, గల్గి నిన్ను వినుతించుచుందురు వేల్పుతేడః
 పుత్రాదికంబును బొందువేళల నిన్ను వినుతించుచుందురు వేల్పుతేడః
 అఖిల ఫలంబులు నాశించువేళ నిన్ వినుతించుచుందురు వేల్పుతేడః
 తే॥గీ॥ ధనము లోనగు వానిని దాము కోరు, నట్టివేళలఁ బ్రీతి నుత్పాదికముల
 నిన్నె పూజించుచుందురు నిఖిల మనుజులట్టి ఘనులందఁ బూజల నందు మీవు॥*

4970

(4) శీచ॥ సురుచిరమైన యన్నమును జూడఁగఁగోరెడువాడె స్తోతయా
 సురవతిః సోమజన్య మగు శోభ నెఱింగినవాడు సూక్తులన్
 పరమ ధనాధ్యః నీవలన వర్ధితుడైన జనుండు నిత్యమున్
 విరివిగ భృత్యులన్ ధనము వేగమె పొందుచునుండుఁ గృష్ణతోన్॥*

4971

(5) శీతే॥గీ॥ స్త్రాయమానుండవైః యింద్రః సురచిర మగు
 బలము విస్తీర్ణముగఁజేసి వెలుఁగుమయ్యః
 యోయిః మఘవః ధనంబులఁ బాయకుండ
 నీవు మాకు నొసంగుమాః నిశ్చలమతి॥*

4972

శీతే॥గీ॥ దర్శనీయేంద్రుఁడాః కడు ధనము దాల్చు
 వాడః మిత్రుని మఱియును వరుణుఁ బోలి
 సత్ప్రతిజ్ఞాన్వితుండవైః చాల మాకు
 నన్నమును నిచ్చుచున్నాడ వాదరమున॥*

4973

సూక్తము—150

ఋషి—శిరీషపుత్రుఁడు సువేదస్సు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1) శీఆ॥వె॥ మన్యు శక్తి మీఱ మహితమా దీప్తులన్
 వృత్ర రూపమైన విషమ శక్తి
 నభిభవించి వంచి అసమాన గతులమై
 నాశపరచును—హరి “నాభి” నిలువ॥

4974

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

కీ— రోదోఽంతరాశాన రూఢశక్తులు వరలఁ

జిహ్వావ గతులమై నదిగా స్థిర మౌచుఁ
బృథ్వాది గోళాలఁ బూర్ణ పీఠ్యముతో
నిహ వరా లన్నింట నెనఁగంగ గోళాలు
బలయుక్తమై నదా భ్రమణగతులను వరల
వైష్ణవీయపు శక్తి భరియించు ధరియించు ॥

కీ(2) అభేద్యమై అమేయ మై అజయ్యమై అక్షయ మై

అక్షరమౌ మనశ్శక్తి అపురూపపు వైష్ణవీయ
మాయలతో వృత్తాసుర మర్మపూర్ణ ధర్మరహిత
దుర్మదాంధ దుర్మార్గగ దుశ్శక్తులఁ దుస్మాడుచు
“నభి” శక్తుల నాశపరచి “నాభి” శక్తిఁ గాపాడుచు
విశ్వ గోళ లోకాలను విమలాఽష్ట వసుసంపద
నాకసముల ననిలమ్ముల ననలమ్ముల సలిలమ్ముల
మృతతులను గాపాడును మించెడి సౌభాగ్యతతుల ॥

కీ||వె|| వివిధ గోళ తతులు వెలయంగ హద్దులు

సంచరించుచుండు సమయ మెనసి
సౌరమండలమ్ము మీఱ గ్రామ గతుల
నిత్య యానములను సత్య రతుల ॥

కీ(3) ఆవిర్భవ మందఁగానె అఖిల గోళ లోకా లవి

అర్పించుచుఁ దిరుగుచుండు నాత్మప్రదక్షిణల
నధిపతిప్రదక్షిణల ననంతయాసగతుల నడచి
ధ్వనిప్రతిధ్వనులుకాఁగఁ దనరఁ గర్మకర్మఫలాలు
నంతరాంతరముల నిలువ నఖిల పంచభూతాలును
నవినాభావత్వమ్మున నన్యోఽన్యత లలరంగా
బాహిరమౌ రూపమ్ములఁ బ్రకాశించు రీతిగాఁగ
విద్యుత్తై సలిలమై వినువీధిగ ననిలమై
అవసీతల మౌచు నిలిచి అభ్యుదయావహముకాఁగ
ననంతవిశ్వ మలరారును ఆ అనంతుని లీలకాఁగ ॥

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) ఆకసమ్ము యజ్ఞముగా ననిలమ్మును యజ్ఞముగా
 ననలమ్మును యజ్ఞముగా వనమును యజ్ఞమ్ముగాఁగఁ
 బృథివి యజ్ఞమ్ముగాఁగ నెల్ల సృష్టి సంభవింపఁ
 బంచభూత సంచయాలఁ బ్రకృతు లెల్లఁ బరఁగుచుండుఁ
 బ్రాకృతమా సిరిసంపద లాకృతమై వర్ధిల్లఁగ
 పనరులగా వరలుచుండు వైష్ణవీయమైన మాయ
 నాదిశేషరూపమైన అహి దీప్తుల మహితశక్తి
 విశ్వవ్యాపితమై తగు బహుళగతుల వీర్యమ్ముగ ॥

4979

§(5) ఆకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
 మహిసృష్టి సర్వగతుల మమవశక్తి వర్తిల్లును
 విమలమ్మా ప్రాకృతగతి వివిధ సంపదాశి వెలయఁ
 బ్రాణరూప శక్తులతోఁ ద్రాణదీప్త రక్తులతో
 సఖిల ప్రకృతి వర్ధిల్లఁగ సనంతరూపః దేవదేవః
 సృష్టి స్థితు లొప్పారఁగఁ జెన్నొందఁగఁజేయు దీపుః ॥

4980

సూక్తము—150

ఋషి—శిరీషపుత్రిఁడు సువేదస్సు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము— 2

§(1) అమేయమై అభేద్యమై అజయ్యమా మన్యు శక్తి
 హృద్దీప్తులు వెల్గొందఁగ వృత్తాసురు సంహరించి
 అభిరూప విషాఽనలాల నపహృతమా జల“నాభి”ని
 నావిష్కృత మొనరించుచు నఖిలసృష్టి శాంతిగతులఁ
 బ్రాణతతులఁ ద్రాణమహితమై వర్ధిల్లఁజేయును హరి
 సౌరచాంద్రగతులతోడ సర్వమ్మును సంచరింప
 నారోదస్యంతమ్ముగ నఖిలము చిన్మయమ్ముగాఁగ
 ద్వైతాఽద్వైతగతులఁ దనరంగా నిహవరాలు ॥

4981

§(2) అనూహ్యమా మాయలతో నమేయమా శక్తులతో
 హృచ్ఛక్తులు వర్తిలంగ వృత్తాసురు వధియించుచు
 “నాభి”చక్ర సర్వస్వము సభోరథముతో నిల్పుచు

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

యథాస్థితిగ యథావిధిగ నఖిలమైన సృష్టిష్టులు
వర్తిల్లఁగ వివిధ గోళ ప్రతిలోన హవిషాశిగఁ
బ్రకృతినంపదాశి దేవః ప్రవర్తిల్లఁజేయు దీవుః ॥3

§(3) వైష్ణవీయ శక్తులతో వరలు పురుహూత శక్తి
కాలచక్రగతులతోడఁ గ్రాలంగా రవుల నిల్పి
దివి భువులను గాంతులతోఁ దేజరిల్లఁజేయుచుండు
బహు ముఖాల సంపదాశి వర్తిల్లఁజేయు సృష్టి
అనిలాఽనల సలిల మృత్తు లాకసములు దేవదేవు
పుత్రులుగా వర్తిలుచుఁ బొనరు సౌఖ్యదమ్ము లౌచు ॥

§(4) అత్యంతము వేగముగా నఖిల గోళ లోకా లవి
సంచరింప రోదసిలో సర్వేశుని లీలలుగా
నింగిగతులఁ బవనగతుల సీలిగతుల సీరగతుల
మృగ్గతులను నధ్వరమై చిగ్గతులను వర్తిల్లఁగ
విశ్వసృష్టి జరుగుచుండు వెలుఁగ నాధిపత్యరతుల
నష్టవసు సుసంపదాశి నాదిత్యులు వెలయింపఁగ
సంతోష మృఖిలగతుల సంభృతముగఁ దనరారఁగ
సౌరమండలాలతోడ సర్వమ్మున్ భరియించును హరి ॥

§(5) ఆకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
మృతతులును మహత్వాన మించి ప్రకృతి సంపదాశి
ఆకర్షణ వికర్షణల నన్యోఽన్యము నంతర్గతి
నలర విశ్వసర్వస్వము నావిష్కృతిఁ జేయు దీవెః
అంతర్లీనమ్ముగాఁగ నతిలోకగతిని నారగింతుః
నకలమ్ము సపిష్టిగాఁగ సంవిభక్తమై తనరఁగ
దైవతమ్ముగఁ దైవతమ్ముగ నదైవతమ్ముగ సృష్టియె
అనేకగతుల వర్తిల్లఁగ నలరించెద వీవెః హరిః
అణుపరమాణుల గతులను నధికాధిక గరీయాల
ననుక్షణము సంభవించి అంతరింప వివిధగతులఁ
బలు విధాల కాలగతులు వర్తిల్లఁగ జగతు లెల్లఁ
బరిభ్రమించుచుండు సదాః పరాఽపర ప్రభావాల ॥

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—151

ఋషిః—వృథుర్వైస్యః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) సు॒ష్వా॒ణాస॑¹ ఇ॒ంద్ర స్త॒మసి॑ త్వా న॒స॒వాంస॑శ్చ తువి॒న్మఘ్న॑ వా॒జమ్ ।

ఆ నో భ॑ర సువి॒తం య॑స్య చాకన్ త్మనా తనా నను॒యామ త్వోతాః॑ ॥

1664

(2) ఋ॒ష్వస్త్య॑మి॒ంద్ర శూ॒ర జా॒తో దా॒సీర్వి॒శః సూ॒ర్యేణ॑ నహ్నిః ।

గుహా॑ హి॒తం గుహ్యం॑² గూ॒ళ్వ మ॒పు బి॒భృమ॑సి వ్ర॒న్యవ॑డే స సోమమ్ ॥

1665

(3) ఆ॒ర్యో వా గి॒రో ఆ॒భ్యర్చ॑ వి॒ద్వాన్ప॑షీ॒డాం వి॒వ్రః సు॒మతిం॑ చ॒కానః॑ ॥

తే స్యా॑మ యే ర॒ణయ॑న్త సోమై॒రేనో॑త తుభ్యం ర॒థోళ్వ⁴ భ॒క్షైః ॥

1666

(4) ఇ॒మా బి॒ష్మేన్ద్ర॑ తుభ్యం శంసి॒దా నృ॒భ్యో నృ॒ణాం శూ॒ర శ॒వః ।

తేభి॑ర్న॒వ స॒కృతు॑ర్యేమ॒ చాక॑న్నత త్రా॒యస్య॑ గృ॒ణత॑ ఉత స్తీన్ ॥

1667

(5) శ్ర॒గిధి॑ హ॒వమి॑న్ద్ర శూ॒ర పృ॒థ్వో ఉత॑ స్త॒వసే॑ వే॒న్యస్యై॒ర్గైః ।

ఆ య॑స్తే యోనిం ఘృ॒తవ॑న్తమ॒స్వారూ॑ర్మి॒ర్న ని॒మైర్ద్ర॑వయన్త వ॒క్త్రైః ॥

1668

1. స॒ఽఇ॒ంద్రః, 2. గూ॒ళహ॑మఘ్న, 3. గి॒రో॒ఽఆ॒భ్యర్చ, 4. ర॒థోళ్వ, 5. గృ॒ణత॑ఽఉత,

6. పృ॒థ్వో॒ఽఉత. (వ్రా.ప॑).

సూక్తము—151

ఋషి—వేనపుత్రుడు పృథువు*

దేవత—ఇంద్రుడు*

(1) శీతే॥గీ॥ సోమమునుగూర్చు మే మెల్ల స్తుతులవలన
నిన్ను వినుతించుచున్నాము నిఖిల ధనుఁడః
యన్నమును మేము కోరుచు నమరుచుంటఁ
బ్రావ్యధనమును మా కిమ్ము! పాభవమున ॥

4986

శీతే॥గీ॥ నీవు రక్షితవైన మే మోః వదాన్యః
యన్యుల యపేక్ష లేకుండ సధిక ధనము
నీ ప్రసాదంబువల్లనే నిశ్చయముగఁ
బొందఁగల్గెడువారము భూతి మెఱయ ॥

4987

(2) శీతే॥వె॥ జాతమాత్ర మీవుః శౌర్యవంతాః దుష్ట
దాన జనుల నెల్లఁ ద్రచ్చినావుః
గుహ్యుడైన నరుని గూఢుఁడౌ కుత్సుని
ద్రచ్చ సోమరసము దాల్తు మేము ॥

4988

(3) శీతే॥గీ॥ నీవు మేధావి వగుదువు! నీవు సుమతిఁ
గోరువాడవు! నర్వము మీరు వాఁడ
వగుచు నిందుఁడ! సామిగ నమరుచుండు
నీవు పూజింపుమా! స్తుతిని గరములను ॥

4989

శీతే॥గీ॥ నిన్ను సోమములను బూని యెన్నుచుంటి
నరదమును నెక్కువాఁడ! యో యఖిల పూజ్యః
వరభరణి యంబులం జేతఁబట్టి నీకు
స్తోత్రములఁ జేయుచున్నాము చూడు మీవు! ॥

4990

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “పృథువు, వైస్వరుడు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.
కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
కిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(4) శీతేగీ॥ ఇంద్రుడా! నీనిమిత్త మే మెల్ల స్తోత్ర
ములు కడుం జెప్పచుందుము మోద మలర
శూరుడ! నరుల మధ్యను జేరి నీవు!
వారి కిమ్ము! బలంబును వలసినంత ॥*

4991

శీత॥ వె॥ మరియు జనముతో సమాన కర్ముండవై
జనుల హవ్య మెలవిఁ గనుచు నుంటి
వింద్ర! స్తోత్రవరుల నెల్ల స్తోత్రవ్రాత
ములకు రక్ష నిడుము! మోద మలర ॥*

4992

(5) శీతేగీ॥ ఉదకరాజితమా భవద్ యోని నెవఁడు
వేయి విధముల సంప్రీతి వినుతిఁజేయు
నట్టి వృథువు మహాఽహ్వన మాలకింపు
మధిక మగు నుతుల్ పడయుదు వార్య! యింద్ర! ॥*

4993

శీతేగీ॥ నిమ్నముగ వెలయుచునున్న నిఖిల మార్గ
ములను సుదకంబు ద్రవియింపఁగలుగునట్లు
స్తోత్ర లెల్ల మహేంద్రుడా! స్తుతులతోడ
నిన్నె పొందుచునున్నారు నేరిమిమెయి ॥*

4994

సూక్తము—151

ఋషి—వేనపుత్రుడు వృథువు
దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—1

§(1) హే! దేవదేవా! యీ విశ్వ విశ్వాళ
సర్వమ్ము వ్రభవింప సాగించెదవు! సృష్టిఁ
బంచభూతావశులు వరలంగ హవిషమై
పరిగ్రహింతు వీవె! నిరత ప్రాకృతగతిని
సోమామృతశక్తుల శోభితమై యావనమ్ము
ప్రాకృతుల దివ్యముగఁ బ్రకాశింపఁజేయు దీవె! ॥

4995

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) ఐంద్రమైన శక్తులతో నఖిల సౌరమండలాలు

నందక్షిత మౌచః దిరుగు సదా! విశ్వేశుమాయ
అతిగుహ్యమ్నా శక్తుల నపురూపపు దీప్తులతో
సోమాఽమృత స్రావమ్మును శుభదమ్ముగఁ బ్రసరించుచు
వీర శూర ధీరతల విశ్వసృష్టి ప్రకృతి వరలు
మహిమాన్విత దివ్యశక్తి మహిత సచ్చిదానందాల ॥

4996

§(3) అర్యముఁడౌ నాదిత్యా! అభ్యర్చింతురు వాక్కుల

సుమతులైన దేవాశుల శూరుల ఋషులన్ జ్ఞానుల
బుధులుగాఁగఁ బరిగ్రహించి పూర్వాఽవర కల్పాలను
బ్రాహ్మలైన తత్త్వజ్ఞులు నమర మైన స్తుతులు మీఱఁ
గాలరథము నంచరింపఁ గ్రాలెడి సోమాఽమృతమ్ము
స్రవియింపఁగ సకలమ్మున నవితథమౌ శక్తి నిచ్చు
నాయుర్దాయమ్ము నొనఁగు నఖిలమ్నా ప్రకృతులకును
నరుణునికే ఆజ్యమై అమితమ్ముగ జ్వలింపఁ జేయు ॥

4997

§(4) సృజనరూప బ్రహ్మశక్తి! స్థితిశక్తుల నైంద్రశక్తి!

శుభదాయకమౌ మహా సూర్యాధిప! చంద్రాధిప!
గగనాధిప! అనిలాధిప! క్రాలెడు ననలాధిప!
సలిలాధిప! పృథ్వ్యధిప! సర్వశూర తత్త్వాలను
సృష్టియజ్ఞక్రతువులతో వ్యష్టినమిష్టగతులమెయిని
బ్రభవింపఁగఁ జేసి ప్రకృతిఁ బరిరక్షించెద రీరలు
క్రమగతులను దనరాఁడెడి కాలగతులఁ బరిభ్రమింప
వైష్ణవీయ స్థితిశక్తులు వర్తిల్లఁగ నిరతమ్మును ॥

4998

§(5) అనిలానలనలిల మృత్తు లాకసంపు యోని యౌచు

గగనాఽనల జల మృత్తులు కరువలియే యోని యౌచు
నింగి నిప్పు గాలి నేలలకు నీరమ్మే యోని యౌచు
నింగి నిప్పు గాలి నీరములకు నేలయే యోని యౌచు
ధరణధారణంపు రతుల భరణభారణంపు గతుల
ఘనశక్తుల ద్రవశక్తులఁ గ్రాలు నర్కమండలాల
నిమ్నోన్నతగతులు వరల నిత్యచలనరతులు వరఁగ
నవ్యముగా భవ్యముగా హవ్యముగా సృష్టి వరలు ॥

4999

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—151

ఋషి—వేనపుత్రుడు వృథువు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్ఘాంతరము—2

§(1) విష్ణురూప దివ్యశక్తి విశ్వమ్మున వ్యాపించుచు

స్థితిశక్తుల సర్వమ్మును ఋతగతులను ధరియించును
 బ్రకృతిరూపశక్తులతోఁ బ్రభవించఁగఁజేసి వివిధ
 ఫలాదుల నాహారముగఁ బ్రాణితతికిఁ బ్రసాదించి
 ప్రాణపోషణమ్ము చేసి తాఁగిణిశక్తి సమకూర్చుచుఁ
 బ్రాణదాతగాఁగ నిలిచి ప్రాణతాతగాఁగ వెలిగి
 నాత్మైక్య మ్మాచుఁ బ్రకృతి ససాధారణంపు గతుల
 విశ్వరూప మొంది నిలుచు వివిధమాయ లీల లలర ॥

5000

§(2) సౌరశక్తు లొప్పారఁగ సలిలమ్ముల నావిరిగాఁ

బరిగ్రహించి పరిశుద్ధత జలదములుగఁజేసి నిలిపి
 అతిమధురమై తనరెడి హర్షాంకిత వర్షమ్ముల
 గుణియించుచు మహాశక్తి గూఢగతుల వరలంగాఁ
 జలసేచన మంది ప్రకృతి విలసిల్లఁగఁ బ్రాణతతులఁ
 జంద్రభరిత రవికాంతులు చలువల వెన్నెలలుగాఁగ
 సోమాఽమృతవృష్టి నిచ్చి సృష్టి నెల్ల నవయావన
 శక్తులతో దీప్తులతో రక్తి నొందఁజేయు సతము ॥

5001

§(3) విద్వాంసుల ఋషీశ్వరుల విప్ర సుమతి సంఘమ్ముల

అమరమైన వాక్కులతో నభ్యర్చింతురు సదా! విష్ణుఁ
 బ్రకృతిరూప శబ్దమ్ముల ప్రాభవాల సృష్టిలోన
 బహుముఖాల ఫలితమ్ములు విహితములై నిత్యగతులఁ
 గర్మమ్ములు కర్మఫలాల్ క్రాలంగా సత్యరతుల
 సర్వ గోళ లోకాలును సంచరించు సృష్టిలోనఁ
 గాల చక్ర గమనమ్ములు వేల లెనయ బహుగతులను
 సకల సౌరమండలాల సంరక్షించును శ్రీహరి ॥

5002

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) బ్రహ్మాంధ్రులుకూడ నిన్నుఁ బరమపదాస్వీతునిగా
 రాజులకే రాజుకాఁగఁ గొలంఁగా దివ్యగతుల
 దేవతలకె దేవుఁడుగాఁ దిరుగులేని శూరుఁడుగాఁ
 బలు నుతులను వర్ణింతురు పరంధామ! మహావిష్ణు!
 నీవల్లనె సర్వసృష్టి నిరతమ్మును సంభవించు
 నీవల్లనె నిఖిల జగతి నిరత స్థితిగతుల వరలు
 నీలోనే సర్వప్రకృతి ఆలోల విలోలగతుల
 సంతర్గతి సమరుచుండు సంతర్హిత మౌచునుండు
 నుత్తమమౌ కర్మమ్ముల నితైములౌ సచ్చిత్తుల
 నానందమయమ్ముగాఁగ నఖిలజగతిఁ గాపాడుచు
 సృష్టిరూప సత్కృతువుల సృజనాత్మక శక్తులతో
 నెరపుచుండివక్రకృతిగతుల నిత్యసత్య క్రియలుగాఁగ
 ససాధారణంపు గతుల సభ్యుదయావహముగాఁగ
 నవ్యయమౌ వ్యయరతులను నఖిలమ్మును సంచరించు ॥

5003

§(5) దివ్యమైన దీప్తులమైఁ దేజరిల్లు నర్కులతో
 వేనరూప మహాశక్తి విశ్వ మెల్ల వర్తిల్లుచు
 దివిభువులును మహితములౌ పవన వరుణ లోకాదులు
 గగనమ్ములు సంచరించు దిగంతాల పర్యంతము
 సచ్చిత్తుల గగన మ్మొక సదమలానందమ్ముగ
 దైవలీలగాఁగ నిలువఁ దనరంగా సర్వ సృష్టి
 హవిషమై పాక్రతగతి నమృతరతి వర్తిల్లఁగ
 మహావిష్ణు యోనిగాఁగ మహిమాన్విత శక్తులతో
 సకల సృష్టి వర్తిల్లఁగ శశ్వద్రావమ్ము లౌచు
 నాకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు సలిలమ్ములు
 క్షమతతులును గెరటాలుగ సచ్చిస్మయమ్ము లౌచు
 నుద్భవించి నిల్చి తరలు నుపర్యధోగతులుగాఁగ
 సంచరించు సంతరించు సత్య నిత్య కర్మలుగా
 ససాధారణంపు గతుల ససంత సృష్టి యజ్ఞమ్ముగ ॥

5004

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—152

ఋషిః—అర్చన్ హైరణ్యస్రావః

దేవతా—సవితా

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) స॒వి॒తా య॒న్తైః పృ॒థి॒వీమ॑ర॒క్షాద॑స్క॒మ్భనే॑ స॒వి॒తా ద్యా॑మ॒ద్భంహ॑త్ ।

అ॒శ్వమి॑వాదు॒క్షద్ధ॑నిమ॒న్త రి॒క్షమ॑తూ॒రే బ॒ద్ధం స॒వి॒తా స॒ముద్ర॑మ్ ॥

1669

(2) య॒తా స॒ముద్రః॑ స్క॒భితో॑ వ్యా॒నద॑పాం నపాత్ స॒వి॒తా తస్య॑ వేద ।

అతో భూ॒రతః॑ ఆ ఉ॒త్తి॒తం ర॒జో లో ద్యా॑వాపృథి॒వీ అ॒వ్ర॑థే॒తామ్ ॥

1670

(3) ప॒శ్చేద॑మ॒న్యద॑భవద్యజత్రమ॒ర్త్యస్య॑ భువనస్య॒ భూనా॑ ।

సు॒వ॒ర్ణో అంగ॑ స॒వితు॑ర్గు॒త్మాన్ పూ॒ర్వో జాతః॑ స॒ ఉ అ॒స్మాను॑ ధ॒ర్మ ॥

1671

(4) గా॒వో ఇ॒వ గా॒మం యూ॑యధిరివా॒శ్వాన్ వా॒శేవ॑ వ॒త్సం సు॒మనా॑ దుహా॒నా ।

ప॒తి॒రి॒వ జా॒యామ॑భి నో న్యే॒తు ధ॒ర్తా ది॒వః స॒వి॒తా వి॒శ్వ॑వారః ॥

1672

(5) హి॒రణ్య॑స్రావః స॒విత॑ర్యథా త్వా ల్లజ్జి॒రసో॑ జు॒హ్వే వాజే॑ అ॒స్మిన్ ।

ఏ॒వా త్వా॒ర్చన్న॑వసే వ॒స్తమా॑నః సోమ॑స్యే॒వాంబం॑ వృ॒తి జా॒గరా॑హమ్ ॥

1673

1. భూరతః ఆ ఉత్తితం, 2. పృథివీ అవ్రథేతామ్, 3. సువర్ణో అంగ, 4. స ఉ అస్మాను, 5. గావో ఇవ, 6. వాజే అస్మిన్. (వా.ప్ర.)

సూక్తము—152

ఋషి—హిరణ్యస్తావపుత్రుఁడు అర్చు*

దేవత—సవిత*

(1) శీతే॥గీ॥ వృష్టి దానాదులన్ సవితృండు వృథ్వి
 స్థాపనముఁ జేయుచున్నాఁడు సవిత దివము
 క్రిందఁ బడకుండునట్లు లానంద మొప్ప
 దృఢముగాఁ జేసియుండె సుదీక్షఁ బూని ॥

5005

శీతే॥గీ॥ అశ్వరాజము చందాన నధికతరము
 “కం”యిత యయిన యంతరిక్షంబునందు
 వాయు రూప మహాపాశ వర్ణములను
 జలము నొనఁగుచునున్నాఁడు సవిత మిగుల ॥

5006

(2) శీతే॥గీ॥ అంబుదం దేడ స్తంభితం దొచు వాయు
 పాశములచేత దృఢముగా బంధిత మగు
 వైద్యుతాగ్ని మహావిభూ! పరమ సవిత
 యట్టి సున్ధలి నెరుఁగుచు నమచుచుండు ॥

5007

(3) శీతే॥వె॥ మరణ రహితమైన మహిత స్వర్గంబును
 నందుఁ బుట్టినట్టి యమల మైన
 యట్టి సోమమునకు హంసుఁడే యష్టవృక్షఁ
 డయ్యె నమరగణమునందుఁ జాల ॥

5008

శీతే॥గీ॥ తగిన పతనము గల్గిన తార్ద్యుఁడనెడు
 వాఁడు సవితకుఁ బూర్వుఁడై పరఁగుచుంట
 వలన గరుడుండు సవితను పరమ ధర్మ
 ధారణముఁ బట్టి వర్తించు ధీరుఁ డగుచు ॥

5009

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రాతవ్రతీ 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ
 సూక్తమునకు ఋషి “అర్చు”గాను, దేవత “సవిత”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

- (4) §సీ॥ ఓవ్యాటవిఁ జరించు ధేనువుల్ గ్రామంబు శీఘ్రముగాఁ బోయి చేరు మాడ్కి-
యద్ధార్థి యైనట్టి యోధుఁడు సత్వర మశ్వంబులను బొంద నరుగు రీతి
నంబారవముఁ జేయు నావు వత్సంబును బొందుట కై వేగఁ బోవు కరణి
భర్త స్వకీయయౌ భార్యను గలియంగ సరస మాసనముతోఁ జనెడు భంగి
తే॥గీ॥ దివము ధరించువాఁడయి తేజరిల్లు, వాఁడునై మెలంగుచునుంటఁ బరమ భక్త
సంఘ వరణీయుఁడైనట్టి సవిత మిగుల, నంద మైనట్లు మమ్ములఁ బొందుఁగాకః ॥*

5010

(5) §గద్యము ॥

ఓ సవిత!¹ ఆంగిరఃపుత్రుఁడ నగు నాయొక్క తండ్రి యీ యన్నము నిమిత్తమై
యెట్లు పిలచెనో! యట్లు లర్చనామకుండ నగు నేను రక్షణార్థమై నిన్నాహ్వానించు
చున్నాను. యజమానులు సోమయాగ వర్తంతము సోమలతనుగూర్చి ప్రబుద్ధులై
యుండునట్లు నీ పరిచర్య విషయమై జుగ్రీతవడుచున్నాము ॥*

5011

సూక్తము—152

ఋషి—హిరణ్యస్తావ పుత్రుఁడు అర్చ

దేవత—సవిత

అర్థాంతరము—1

- §(1) ఆకర్షణ యంత్రాలను నద్భుతముగ సవిత సృష్టిఁ
బృథ్వీదులఁబట్టి నిలిపి విశిష్టముగ నడుపుచుండు
నిరాధార స్థితిగతులను బరాధీనతలు వరలఁగ
నంతరిక్షమునఁ బరఁగును ససాధారణంపు గతులఁ
గాంతిదీప్తి శక్తు లెల్లఁ గ్రాలంగఁ బహుముఖాల
నబద్ధమయ్యు బద్ధగతుల నపూర్వముగ వరలు జగతి ॥

5012

- §(2) ఆకాశపు జలశక్తుల ససాధారణంపు గతుల
సడుగంటని రూపముతో నంబోనిధు లలరారఁగ
నంతరిక్ష విజ్ఞానపు టద్భుత మౌ శక్తులతో
దివిభువి లోకా లన్నియుఁ దేజరిల్లు నిత్యమును ॥

5013

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. ఓ సవిత: = ఓ పేర్కొనుఁడా:

§(3) మర్త్యశక్తి రహితమైన మహిమాన్విత భువనమునకు
 నతిలోకపు శక్తులతో నతివేలపు దీప్తులతో
 సవిత్వమూర్తి అందముగా జ్వలియించెడి సుపర్ణుండు
 గరుత్మంతుఁ డమేయముగఁ గ్రాలంగాఁ బూర్వజముగ
 వైష్ణవీయ స్థితిశక్తుల భాగ్యగరిమ విలసిల్లఁగ
 వ్యష్టినమిష్టి రూపముల సృష్టిధర్మ మలరంగా
 సంతరమంతరములుగా నఖిల జగతి తనరారును
 నానుపూర్వ్య వద్ధతులను నావిర్భవ మొంది వరలు ॥

5014

(4) §ఆ॥ వె॥ గోవు వత్స మట్టు లీ విశాలానక
 సృష్టి గోశతతులు సూర్య నెనసి
 సంచరించుచుండు సౌరమండల గతులఁ
 బ్రకృతి వర్ధనముల భావ్య మౌచు ॥

5015

§ఆ॥ వె॥ విశ్వగోశతతులు విమల సూర్య గతుల
 సంచరించు రీతి స్వచ్ఛ ధర్మ
 పత్ని నడచుకొనును బతిని ననుసరించి
 అతిపవిత్ర హృదయ యజ్ఞ రతుల ॥

5016

§(5) అద్భుతమౌ నగ్ని తేజ మలరంగా నిత్యమును
 సవిత్వదేవు దివ్యశక్తి సర్వశబ్ద మౌచు నిలిచి
 హైరణ్యస్తావ మలర నసాధారణంపు రతుల
 సోమామృత శక్తిరీతి శుచ్యంతర్గతులమెయిని
 నిత్యనవమైన మహిత సత్యదీప్తు లొప్పారఁగ
 సౌరరూపమైన కాంతి సర్వస్వము నఖిలమున
 వర్తిల్లఁగ నై గనిగ్య ప్రభాభాగ్య మహితమై
 అనునిత్యముఁ దనరారును నసాధారణంపు గతుల ॥

5017

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—152

ఋషి—హిరణ్యస్తావ పుత్రుడు అర్చ
దేవత—సవిత

అర్ధాంతరము—2

§(1) సవితశక్తి యంత్రాలుగ నర్వగోళవితతి తిరుగు
సవితశక్తి గోళ లోక నర్వస్వము నిలుచు నింగి
గాంతి దీప్తు లలరారంగ గ్రాలంగా దివ్యశక్తి
అంతరిక్షమందు నలర నద్భుతమౌ మహాశక్తి
మూర్తమై తనరారెడి మున్నీరుల రూపములు
ప్రకృతిదివ్య శక్తులుగా వరలు సకల జగాలలో
జలస్థావరము లొచు జలద మూలకము లొచు
నాదిత్యుని యమలశక్తి నమృతత్వము నొంది నిలుచు ॥

5018

§(2) సవితశక్తి సంబోధుల జలగతులవి చద లంటుచు
నాకనమన నమల జలము లలరంగా సత్పగతుల
నావిష్కృతమై ప్రకృతికి నద్భుతమౌ ప్రాణదమై
ప్రాణశక్తి సమకూర్చుచు ధరణి దివుల నన్నింటను
విస్తృతమౌ రూపముల విశాలమైన శక్తులతో
వర్తిల్లంగ బృద్ధిరూప భావాలవి తనరారును
నఖిల చరాచరము లలర నసాధారణంపు గతుల
బాంచభౌతికంపు జగతు లంచితముగ వరలు సృష్టి ॥

5019

§(3) అమేయమైన దైవశక్తు లలరంగా నద్భుతగతి
ద్వైధీయమౌ శక్తుల వరస్పర సంయోగపు
సంధానముల విశ్వము సర్వస్వము రూపొందును
నమర్త్యమైన భువనా లవి అసాధారణంపు గతుల
నద్భుతమౌ శక్తులతో నపురూపములై వెలయంగ
వైష్ణవీయ దివ్యశక్తి వరల యార్వాంగముగాంగ
సువర్ణాంగమైన దివ్య శుభ్ర గరుత్మంతుఁ డలర
నజయ్యమైన మహారూప మద్భుతముగ నలరుచుండు ॥

5020

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) ఊర్ధ్వలోకతతులుగాఁగ నొనర నధోలోకాలుగ

నారోహణాఽవరోహణ లలరంగా నప్త స్వర
సంగ్రామము సృష్టిలోన నదా! వర్తిల్లుచుండుఁ
బ్రకృతిమాత సంగీతపు భావ దివ్యగీతమ్ముగ
సమలమైన హృచ్చక్రియె అమరంగా వత్సమ్ముగఁ
బతి వత్నిని బవిత్రముగ భరియించెడి భాతిగానె
సవిత ధర్మ శక్తులతో శబ్ద శక్తు లలరారఁగ
సకల సృష్టి ధరియించును సమవర్తత పరఁగంగా ॥

5021

§ఆ॥వె॥ సకల ప్రకృతిరూప సర్వస్వ జీవమై
తనరును సుమనస్సు ధన్య గతుల
మనసు లేకసృష్టి మలినమా మని యాసు
శాంతి దాంతి లేక కాంతి లేక ॥

5022

§(5) సవితాగ్నులు సృష్టి స్వచ్ఛమై సత్యగతుల

వరల హిరణ్యస్తావ భాగ్యము సుస్థిర మౌచ
వాజి శక్తు లొప్పారఁగ భ్రాజమాన మౌచ నింగి
చంద్రామృత దీప్తులతో నైంద్రమైన నవశక్తుల
జాగృత గతు లొప్పారఁగఁ జైతన్యపు రతులు మీఱ
నర్చనీయ మౌచ సృష్టి నఖిల వందమాన మౌచ
నావిష్కృత మౌచ బ్రకృతి అసాధారణంపు గతులఁ
బంచభూత రూపాలుగ నంచిత మై అఖిల మలర ॥

5023

§ఆ॥వె॥ సవిత దీప్తు లలర సర్వాఽగ్నులై సృష్టి
నిత్య శుద్ధ మౌచ నిఖిల గతుల
నమరు నింగిలోన హైరణ్యమౌ స్తావ
మద్భుతముగ నిరత మనల గతుల ॥

5024

§— చంద్రామృత దీప్తులుగా సర్వార్ప మౌచ వరలి
జాగృతమౌ శక్తి నిచ్చు సవిత దివ్యశక్తి నిరత
మమర్త్యనీయ మౌచ సృష్టి నఖిలవందనీయ మౌచ
నాయుష్కారక మౌచును నఖిలమ్మున వర్తిల్లుచు ॥

5025

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—153

ఋషిః—మృశీకో వాసిష్ఠః

దేవతా—అగ్నిః

ఛందః—బృహతి; 4-5-ఉపరిష్టాజ్ఞోతి; 4-జగతి వా

(1) సమిద్ధశ్చిత్ సమిద్ధసే దేవేభ్యో హవ్యవాహన ।

అదిత్యై రుద్రైర్వసుభిర్న¹ ఆ గహి మృశికాయ న² ఆ గహి ॥

1674

(2) ఇమం యజ్ఞమిదం వచో జాజుషాణి ఉపాగహి ।

మరానస్త్వా సమిధాన హవామహే మృశికాయ హవామహే ॥

1675

(3) త్వాము జాతవేదనం విశ్వచారం గృణే ధియా ।

అగ్నే దేవాగ్ం⁴ ఆ వహ నః ప్రియవ్రతాన్ మృశికాయ ప్రియవ్రతాన్ ॥

1676

(4) అగ్నిరేవో దేవానామతవత్ పురోహితో అగ్నిం మనుష్యాః ఋషయః సమీధిరే ।

అగ్నిం మహా ధనసాతావహం హవే మృశికం ధనసాతయే ॥

1677

(5) అగ్నిరత్రిం భరద్వాజం గవిష్ఠిరం ప్రావన్నః కణ్వం త్రాసదస్యమాహవే ।

అగ్నిం వసీష్ఠో హవతే పురోహితో మృశికాయ పురోహితః ॥

1678

1. సుభిర్న¹ అ ఆ గహి, 2. న అ ఆ గహి, 3. జాజుషాణి ఉపాగహి, 4. దేవాగ్ం అ వహ. (వ్యా.వృ.)

సూక్తము—153

ఋషి—వాసిష్ఠపుత్రుఁడు మృశీకుఁడు*

దేవత—అగ్ని*

- (1) శీతే॥గీ॥ హవ్యవాహ సమిద్ధుండ వైన నీవు
కడు సురేష్ఠికి నెసఁగింపఁబడుదు! సురల
గణములం గూడుకొని మమ్ముఁ గాన వచ్చి
యా మృశీకునకున్ సుఖ మిమ్ము! ప్రితి ॥ 5026
- (2) శీతే॥గీ॥ అసల! అస్తత్ కృతంబు లౌ యజ్ఞ సుతుల
నాలకించుటకున్ రమ్ము! లీల నిన్నుఁ
బిలిచెదములే! మృశీకుని లలిత సుఖము
కొఱకుఁ బిలుచుచున్నాము కోర్కె లూర! ॥ 5027
- (3) శీతే॥గీ॥ విశ్వవరణీయుఁడవు! జాతవేదిత వగు
నిన్ను నుతియించుచున్నాను నిర్మల మతి
మాకు సౌఖ్యము కలిగింప మాన్య సురలఁ
బిలుచుకొనిరమ్ము! పావకా! పెద్ద వగుచు ॥ 5028
- (4) శీతే॥గీ॥ బహు గుణంబులఁ గల్గిన హవకుండు
సురలకుఁ బురోహితుం డౌట నూరు లతని
వెలుగఁజేయుదు రిక నేను విత్తమునకు
పీఠకఁ బిలిచెద ననుఁ బొందుఁగాక సతఁడు ॥ 5029
- (5) శీతే॥గీ॥ అల భరద్వాజుఁ డసువాని సత్రి మునిని
గణ్వుఁ ద్రసదస్యుఁ డసువాని కర్మవర గ
విష్ఠిరుని యుద్ధమందున వేడి వేల్పు
భీకరంబుగ రక్షించుఁగాక నెపుడు ॥ 5030

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవ్రత 151 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికతో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “మృశీకుఁడు” గాను, దేవత “అగ్ని”గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—153

ఋషి—వాసిష్ఠపుత్రుడు మృశీకుడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము--1

§(1) పృక్కతి సృష్టి యజ్ఞమ్మునఁ బృజ్వలిల్లు నగ్ను లెల్ల
 ద్వాదశాదిత్యులును దగ నేకాదశ రుద్రులును
 అష్ట వసు సునంపదాశు లసాధారణంపు గతుల
 నద్భుతముగ వెల్గొందఁగ నమరాశుల హవ్యమ్మును
 వహించెడి అనలదేవు మహాశక్తి నిత్యగతుల
 సౌఖ్యవృదాతగాఁగ నదాః వర్తిల్లుచుండు ॥

5031

(2) §అ॥వె॥ పృక్కతియజ్ఞ మద్ది వాక్ఛబ్ధ యజ్ఞమ్ము
 సృష్టి సేవకునయి చెలఁగుచుండు
 సర్వ సుఖముఁ గోరి సకలమ్ము నమిధలై
 హవము చేయు దేవుఁ డద్భుతముగ ॥

5032

(3) §అ॥వె॥ పదపదార్థములను బృజ్వలిల్లెడి జాత
 వేద మైన అగ్ని విశ్వమందుఁ
 బ్రాణదాతగాఁగఁ బ్రాణ త్రాతయుఁగాఁగ
 సౌఖ్యదాయి యగును సదమలమయి ॥

5033

(4) §అ॥వె॥ అనల దేవుఁ డలరె నఖిల దేవాళికై
 ఋషి మనుష్యులును మృశీక గతుల
 సకల సంపదాళి సమకూర్చ సృష్టిలో
 నఖిల హితము నహిత మలరు సృష్టి ॥

5034

§(5) సమరములో సర్వ శత్రు సంహారకముగ వెల్లుచు
 నన్నదాత బుద్ధిదాత యెన్నఁగా జితేంద్రియత
 దస్యతతుల సంహరించి తగ రక్షించును సర్వుల
 యాజ్ఞకులౌ పురోహితుల ననలమ్రే రక్షింపఁగ
 సర్వ సుఖాశులకు నై సమక్షాన నిలిచి వెలుఁగు ॥

5035

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ణ”

సూక్తము—153

ఋషి—వాసిష్ఠపుత్రుడు మృశీకుడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—2

(1) శీ(ఆ॥వె॥ హవ్యవాహనంపు టనలమ్ము సృష్టిలోఁ

జిద్విశిష్ట మౌచుఁ జెలఁగి దేవ

తాళి రుద్రులమెయి నాదిత్యులను నష్ట

వసు సునంవదాళి వరలు సుఖము ॥

5036

శీ(2) ఈ యజ్ఞ శక్తిమై నీ వశ శక్తులను

మర్త్య శక్తులు నత్త్య మహితమ్ములై వెలుఁగు

సౌఖ్యదాయక మౌచు నకల యజ్ఞము లలర

హవనముల్ తగు సృష్టి నా మృశీకార్థమై ॥

5037

శీ(3) సర్వ వదార్థములను జ్వలియించు నా యగ్ని

విశ్వవార మౌచు విమలాఽగ్నుల నొనంగు

జాతవేద మౌచు నకల దేవాఽఽశులకుఁ

చి్రియము కూర్చుచుండుఁ చి్రియ వ్రితాలమై ॥

5038

శీ(4) అగ్ని దేవుడు సృష్టి సమయల మనుష్యుల

ఋషుల నఖిల ప్రాణి ఋక్షమ్ములను గూడ

సంభవింపఁజేయు సర్వశక్తులు పరల

మహిత శుభాఽఽశుల మహదైశ్వర్యాల

ససాధారణంపు గతుల సలరంగా జగతి యెల్ల ॥

5039

శీ(5) అరి భక్షకమై వరలెడి అతిశ్రీ శక్తి వర్ధిల్లఁగ

భక్ష్య భోజ్య వదార్థదాత భరద్వాజ శక్తిమెయిని

గాఢిలంగా జితేంద్రియత గవిష్ఠిర శక్తులమై

నావదలసు రక్షించెడి ఆ కణ్వ మహా శక్తి

రాకాసుల నెల్లర రాచి అంపమునఁ బెట్టెడి

తృనదశ్యపు సంశక్తులఁ దసరు విశిష్ట దివ్యశక్తి

యజ్ఞగతుల సృష్టి యెల్ల నమేయ పురోహితగతులను

సుఖ స్థాపితమ్ము గాఁగ శుచ్యగులు తగును సృష్టి! ॥

5040

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

సూక్తమ్—154

ఋషిః—శ్రద్ధా కామాయానః

దేవతా—శ్రద్ధా

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) శ్రద్ధయాగ్నిః సమీధ్యతే శ్రద్ధయా హూయతే హవిః ।

శ్రద్ధాం భగన్య మూర్ధని వచసా వేదయామసి ॥

1679

(2) ప్రియం శ్రద్ధే ఒదతః ప్రియం శ్రద్ధే దిదానతః ।

ప్రియం భోజేషు యజ్ఞస్త్విదం మ¹ ఉదితం కృధి ॥

1680

(3) యథా దేవా² అనురేషు శ్రద్ధాముగ్రేషు చక్రిరే ।

ఏవం భోజేషు యజ్ఞస్త్వస్మాకముదితం కృధి ॥

1681

(4) శ్రద్ధాం దేవా యజమానా వాయుగోపా³ ఉపానతే ।

శ్రద్ధాం హృదయ్యం యాకూత్యా శ్రద్ధయా విస్తత్కేవసు ॥

1682

(5) శ్రద్ధాం ప్రాతర్తవమహే శ్రద్ధాం మధ్యందిసం పతే ।

శ్రద్ధాం సూర్యన్య నిమగ్ని శ్రద్ధే శ్రద్ధాపయేహ సు ॥

1683

---

1. మ² ఉదితం, 2. దేవా² అనురేషు, 3. గోపా² ఉపానతే. (వాగ్.ప్ర.)

సూక్తము—154

ఋషి—కామగోత్రజయగు శృద్ధ*

దేవత—శృద్ధ* †

(1) శ్రీతే॥గీ॥ శృద్ధచేతనె యగ్ని సమిద్ధఁ డగును
శృద్ధచేతనె హవ్యంపు సార మెల్ల
నగ్నిహోతునియందు ననాదరమున
విడువఁబడుచుండదే: కడు వేడ్క మీఱ ॥

5041

శ్రీతే॥గీ॥ ధనమునకు ముఖ్యమైనట్టి స్థానమందు
మనుచునున్నట్టి శృద్ధాభిమాని దేవి
స్తోత్ర పద్ధతులన్ మేము సొంపు గదుర
వెల్లడించుచున్నాము విమల సూక్తి ॥

5042

(2) శ్రీతే॥గీ॥ హవ్యము నొసంగుచున్నట్టి యార్యమతికి
హవ్యము నొసంగనున్నట్టి యజ్ఞకు మఱి
యజ్ఞమును జేయువానికి నధికమైన
ప్రియము నో శృద్ధ: యొసంగుము: ప్రితి మెఱయ ॥

5043

(3) శ్రీతే॥గీ॥ శృద్ధఁ బూనుటచేతనే సకల సురల
కసురు లెల్లరున్ హంఠవృత్తి లైరి కాదె:
యట్టి శృద్ధసు గల్గిన యజ్ఞులు మదిఁ
గోరు ఫల జాతమును శృద్ధ కూర్చుఁగాదె: ॥

5044

(4) శ్రీతే॥గీ॥ శృద్ధ కలిగిన పురుషులు సకల ధనముఁ
బొందుచుండుటచేతనే పూత వాయు
రక్షితలు దేవ మానవ రాజు లెల్ల
శృద్ధసేవించుచుండిరి చాల క్రియల ॥

5045

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్షణిక 151 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి "శృద్ధ" గాను, దేవత "శృద్ధ" గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసించిరి.

† ఆర్యులు "శృద్ధ"ను దేవతగా వర్ణించినారు ఎట్టి ఘనకార్యములైనను శృద్ధఁబూనినవారిచే జేయఁబడు ననెడి సిద్ధాంత మేర్పడినది. ఇది ఆధునిక మత సాంస్కృతిక చారిత్రకుల యభిప్రాయము.

కిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

కిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(5) కిగద్యము ॥

ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయంసమయములందు మేము నిను నాహ్వానింతుము.

ఓ శ్రీధా! నీవు లోకమందు మమ్ము శ్రీధావంతులుగాఁ జేయుము! ॥*

5046

సూక్తము—154

ఋషి—కామగోత్రజయగు శ్రీధ

దేవత—శ్రీధ

అధ్యంతరము—1

కి(1) సత్యముతో నగ్ని సృష్టి సంభవించుచుండు నదా!
 సత్యశక్తి హవిష మగ్ని సకల సృష్టి హవన మాను
 ఆరోదసి మూర్ధమ్మున నలరు నగ్ని సత్య శక్తి
 సత్యాగ్నుల శక్తితతులు శబ్దగతుల నెరుంగ నొను ॥

5047

కి(2) సత్యశక్తి ప్రియ మొనఁగును సత్యశక్తి ప్రియతరమా
 సత్యశక్తి ప్రియఫలదము సకలసృష్టి యజ్ఞక్రియ
 కారకమై యజ్ఞగతులఁ గ్రాలంగా న్నితి శక్తుల
 వర్తిల్లును సత్యాగ్నులు ప్రభవ మహాప్రభాగతుల ॥

5048

కి(3) రాక్షస సంహారమ్మున నక్షయమా శక్తులతో
 దేవాఽఽశులు సత్యశక్తిఁ దేజరిల్లు నుగ్ర గతుల
 భోజ్యమ్మా నద్గతులను భోగకర్తగాఁ దనరుచు
 విశ్వసృష్టిఁ బ్రియకరమై విలసిల్లును మహాగ్నిచయము ॥

5049

కి(4,5) సత్యాగ్నుల దేవతాశి సంభవించు గుప్తాఽనిల
 శక్తితతుల హృచ్చక్తులు నదా! వర్తిల్లుచుండు
 సంతర్గతి నలరఁగా నష్టపను సుసంపదాశి
 నలరించును నఖిల సృష్టి ననల మహాదివ్యశక్తి
 సత్యాగ్నులు నుదయమ్ముల సత్యాగ్నులు మధ్యాహ్నము
 సత్యాగ్నులు సాయంత్రము సత్యాగ్నులు సర్వరాత్రి
 సర్వకాల సర్వగతుల సత్యాగ్నులు వర్తిల్లును
 సృష్టి స్థితి లయకారక వ్యష్టి సమిష్టి రతులు వరల ॥

5050

నీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో సమీక్షితము.

సూక్తము—154

ఋషి—కామగోత్రజయగు శర్మ

దేవత—శర్మ

అర్థాంతరము—2

- §(1) అస్తిత్వపు శక్తి నన్ని ఆలరఁజేయు సమిద్ధగతుల
 నస్తిత్వపు శక్తి నన్ని హవన మొనరించు హవిను
 నస్తిత్వపు శక్తి నన్ని నలరు మూర్ధగతుల నింగి
 నస్తిత్వపు శక్తి నన్ని నమరశబ్ద వేదిత మగు ॥ 5051
- §(2) అస్తికత్వమైన శక్తి నన్ని ప్రియ మ్మలరఁజేయు
 దాన భావ మహితమ్ముగఁ దనరుఁ బ్రియ గతులమైన
 యజ్ఞార్థుల భోగార్థుల కన్ని సదాః ప్రియకరమా
 సర్వ వదార్థాలలోన సదాః గుహ్య గతుల వరలు ॥ 5052
- §(3) అస్తిత్వపు శక్తులలో నన్ని దేవతాశి నిల్చి
 రుష్ట రాక్షసాశి నెల్ల దున్మాడును నిత్యమ్మును
 ఉగ్రకర్మ లన్నింటిని హృచ్చక్తుల ధ్వంసపరచు
 యజ్ఞార్థుల భోగార్థుల కన్ని సదాః ప్రియకరమా
 సర్వ వదార్థాలలోన సదాః గుహ్య గతుల వరలు ॥ 5053
- §(4) అస్తిత్వపు శక్తి నన్ని అనిల గుహ్యమాన మౌచి
 దేవాళుల యజమానుల దివ్యోపాసనలఁ బరఁగు
 హృదయాంతర్గత మౌచి నెనయ సంకల్పమాత్ర
 శక్తిగతుల సప్తావసు సంపదాశి వృద్ధిపరచు ॥ 5054
- §(5) అస్తిత్వపు శక్తి నుదయ మలరారును నిత్యమ్మును
 నస్తిత్వపు శక్తి మధ్యాహ్న మలరారును నిత్యమ్మును
 నస్తిత్వపు శక్తి నలరు సాయంత్రము నిత్యమ్మును
 నస్తిత్వపు శక్తి రాత్రి అలరారును నిత్యమ్మును
 నస్తిత్వపు శక్తిమైన నఖిల సృష్టి తనరారును ॥ 5055

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సూక్తమ్—155

ఋషిః—శర్వా

దేవతా—మేధా

ఛందః—అనుష్టుప్

*(1) మే॒ధాః మ॒హ్యమ॑జ్గీ॒రసో మే॒ధాః స॒ప్త ఋ॒షయో దదుః॑ ।

మే॒ధామి॑న్ద్రాగ్నిశ్చ మే॒ధాం ధా॒తా దదాతు॑ తే ॥

1684

*(2) మే॒ధాం² తే వరు॑ణో రా॒జా మే॒ధాం దే॒వీ సర॑స్వతీ ।

మే॒ధాం తే ఆ॒శ్వినౌ దే॒వా వా ధ॑తాం పు॒ష్కర॑సృ॒జా ॥

1685

*(3) యా మే॒ధా అ॒ప్సర॑స్సుః³ గన్త॑ర్వేషు చ యన్మ॑సః ।తై వీ యా మా॒నుషీ॑⁴ మే॒ధా సా మా॒మా వి॑శతాదిమామ్ ॥

1686

*(4) యస్మై నో॒క్త తద్ర॑మతాం శ॒కేయం॑ యదను॒బ్రువే॑ ।

నిశా॑నుతం ని శా॑మతై మయి వృ॒తం సహ॑ వృ॒తేషు భూ॑యాసం బృ॒హ్మణా సం గ॑మేమహి ॥

1687

*(5) శరీ॑రం మే విచక్ష॑ణం⁵ వాడే॑ మే మధు॒మద్ద॑హా⁶ దుహామ్ ।అవృ॑ద్ధమహమసౌ¹⁰ సూర్యో బృ॒హ్మణా॑నీ స్థః పృ॒తం మే మా పృ॑హాసీః ॥

1688

*“ఖిల” సూక్తము - “ఖిల” మంత్రములు కలది “ఖిల” సూక్తము. ఋగ్వేదము దశమమండలములోని యీ 155వ సూక్తము 11 ఋక్కులతో గొన్ని వ్యాతవృత్తులతో నధికముగా గలది. దీనిని “ఖిల” సూక్తముగా గొందఱు భావింపఁ, బరిశిష్టముగా గొందఱును, బ్రక్షిప్తమని మరికొందఱును, నధికపాఠమని వేరొకకొందఱును భావించిరి. (“ఖిల” శబ్ద నిర్వచన వివరణకై 148వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు చూడ నగును.) *“ఖిల” మంత్రము.

1. ద ధాతు తే, 2. మేధాం మే, 3. అప్సరాస్సు, అప్సరాసో, అప్సరేషు, 4. మానుషీ యుగా, 5. సా మాయా, మేధా

విశతాదుమాం, మామా విశతాదిహ, 6. యదనుద్రవే, 7. శామతై మయి వృతం సహ బృహ్మణా సం గమేమహి,

నిశానుయి మయి ప్రియేణ భూయాసం, 8. విచక్షణ, 9. మధుమద్దహా, మద్రహా, మద్రహాం, మధుమత్రమా.

10. అవృతమహ, 11. పృహాసీత్. (వ్యా.వర్ణ.)

*(6) మే॒ధాం దే॒వీం¹ మ॒నసా॑ రే॒జమా॑నాం గ॒న్తర్జ॑జ్ఞాప్తాం ప॒రతి॑ నో జుషస్య ।

మ॒హ్యం మే॒ధాం వద॑ మ॒హ్యం శ్రి॑యం వద మే॒ధావీ² భూ॑యాసమ॒జరా³ జరి॑ష్ట ॥

1689

*(7) సద॑సన్నతి॒చదు॑తం ప్రియమి॒న్ద్రస్య॑ కా॒మ్యమ్ ।

సని॑ం మే॒ధామ॑యాసిషమ్ ॥

1690

*(8) యాం మే॒ధాం దే॒వగ॑ణాః పిత॑రశ్చోపాస॑తే ।

తయా॑ మామద్యమే॒ధయా⁴ఽగ్నే॑ మే॒ధావి॑నం కురు ॥

1691

*(9) మే॒ధావ్య॑గహం సుమ॑నాః⁵ సుప॑రీతకః శ్రద్ధా॑మనాః సత్య॑మతిః సుశే॑వః ।

మహా॑యాశా ధారయి॑ష్టుః ప॒రవ॑క్తా⁶ భూ॑యాసమస్మై శర॑యా⁷ ప॒రయో॑గే ॥

1692

*(10) నా॒శాయీ॑త్యి వలా॒శస్యారు॑షసౌ పథి॒కామ॑సు ।

అథో॑ తతస్య య॒జ్ఞాణమ॑పాపా రోగనా॑శినీ ॥

1693

*(11) బ్ర॒హ్మవృ॑క్ష వలా॒శ త్వం శ్రద్ధాం॑ మే॒ధాం చ దే॒హి మే॑ ।

వృ॒జాధి॑ప సమస్తే॒ఽస్తు అత॑ర్య త్వం సంని॒దౌ భవ॑ ॥

1694

♦“ఖిల” మంత్రము.

1. దేవీ మనసో, దేవీం సమనసాం, 2. మేధావి, 3. జరిష్టుః, 4. మేధయా మేధా, మామహ్యమేధాగ్నే మేధావినయం,

5. సమనాః, మేధావ్యం సగణః, మేధావ్యం సుమనః, మనాః సత్యముపా, మనాన్యప్రమతిం సువీరః,

6. పరవిక్తా భూయాసమస్మే, సమర్యే, 7. స్వధయా పరయోగే. (వ్యా.ప్ర.)

*సూక్తము—155

ఋషి—శక్తిధ

దేవత—మేధ

§(1) మహితమైన మేధస్సును విహితాంగిరస్సు దాల్చు
నప్తఋషులు మేధస్సును సదా! దాల్చుచుందురలే!
బ్రహ్మఽగ్నులు శ్రీవిష్ణువు శక్తిధా! నీ కిత్తు మేధ ॥

5056

§(2) సలిలమ్మా! చంచురుడా! సరస్వతీ! ఓ దేవీ!
అశ్వినీ దేవులార! హరమ్మా మేధ మీకు ॥

5057

§(3) మనః పూర్వమైన మేధ మలఁగుచుండు సలిలమ్ముల
గంధర్వులలోనఁ గ్రాలుఁ గ్రాలును దై వీయమై
అలరు మానవులను మేధ నెలతేఁడుల శక్తివశత
సతిశతమా విశేషశక్తి సమర రూప పరమై తగు ॥

5058

§(4) వగలు రాత్రి లేని శక్తి ప్రాతిశయపు టాధిపత్య
శక్తి మీఱ నాలో వ్రత సహవ్రతాల పర్తిల్లుచు
మహితమ్మా బ్రాహ్మ్యమ్ముల మహాశక్తి సంగమించి
అనుక్తమైన శక్తులతో నా మేధ రమించుఁగాక!
సన్మయింప మ్రొస మేధ ననుసరించుఁ జూంద్ర శక్తి ॥

5059

§(5) అతి విచక్షణమైన మదీయాంగమ్మున వాక్పక్తులు
మధుశక్తులఁ గురియించుతః మహితమ్ముగ మేధాగతి
వరల నవార్ధక్య శక్తి బ్రాహ్మ్య సూర్య శక్తు లెల్ల
శబ్ద శక్తి చాంద్రశక్తి శౌర్య మా నాలోపల
మహదానందమ్ము నొనఁగు విహితమ్మా మేధాగతి ॥

5060

*“ఛిల” సూక్తము. (“ఛిల”సూక్త నిర్విచనమునకై 10వేలవ పుటలోని తెలుగు పుటలోటు చూడనగును.)

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “తా-వ్రహ్మర్ష”

§“ఛిల” మంత్రానువాదము.

§సామాన్యార్థము.

§(6) దైవీయపు మహామేధ తనరఁ గామ రూప గతుల
మనశ్శక్తి మహితమై అనవరతము వర్తిల్లును
నాలో మేధను నుడువుమ! నాలో శ్రేయము పలుకుమ!
అజరత్వము మేధావీ! అసాధారణత నొందుము! ॥

5061

§(7) సచ్చక్షుల నద్భుతమౌ సచ్చమ్నా కామ్యమ్ముల
నైంద్ర శక్తి ప్రియమ్నాను నమేయమౌ మేధాగతి
నా ఆశిష శక్తి గాఁగ నవ్య నిత్య గతులఁ దనరు ॥

5062

§(8) దేవగణము పితరులును దివ్యమ్ముగ నే మేధను
నుపాసించుచుందురౌ! అపూర్వమౌ నా మేధను
నగ్ని! నన్ను మేధావిగ నలరింపుమ! సచ్చక్షుల ॥

5063

§(9) సుమనస్సులు సుప్రతీకులు సుకేశులు సత్య మతులు
శ్రద్ధమానులు మహాబుధులు వ్రవక్తలున్ ధారయిష్టు
లద్భుతమౌ శరశక్తుల నసాధారణ ప్రయోగాల
సలరెద నే మేధావిగ నందతి శక్తులు వరలఁగ ॥

5064

§(10) రాక్షస నాశము చేయుచుఁ గ్రాలు నార్ష వధమ్ములను
నపావత్వ మలరంగా యశ్మగతులఁ దొలఁగించుచు
రోగ నాశనిగ వరలును ఋషి శక్తుల మేధ స్సది ॥

5065

§(11) అజా వృక్షమై వరతెడి అపరాఽఽశా వరమైన
హే! శ్రద్ధా! మేధస్సును నెంతేని ననుగ్రహించు!
బ్రహ్మ వృక్ష సర్వాధిప! వరంధామ! నీకు నతులు
నీ విట నా కే వేశను నన్నిధిగాఁ దనరారుమ! ॥

5066

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వట్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

కీసామాన్యార్థము.

*సూక్తము—155

ఋషి—శృద్ధ

దేవత—మేధ

అర్ధాంతరము—1

శి(1) అంగిరసుఁడు మహీస్థితికి యజ్ఞమ్మును నొనరించును
సప్తఋషులు యజ్ఞమ్మును సంధాన మొనరింతురు
బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు వరల యజ్ఞ మొనరింతురు
శృద్ధామయ మేధాగతి సర్వమ్మున వర్ధిలంగ ।

5067

శి(2) గిరిః సీకై యజ్ఞమ్మగు నరుణుండాః సీకు నిష్ఠి
దేవీః సరస్వతీః సీకుః దేజరిల్లు యజ్ఞ మ్మిదేః
అమరులారః మీకుఁ గ్రతువు అశ్వలారః జన్న మీకు
సీరమ్మాః సీకుఁ గ్రతువు హారమ్మై తనరుఁగాకః ॥

5068

శి(3) జల సరోవరాల వరలు జన్న మ్మది నిత్యమ్మును
నజయ్యమైన మనశ్శక్తి సలరు గంధర్వగతుల
దైవీయము మానుషమై తనరారెడి యజ్ఞ మ్మది
ప్రతిమాసము వశ్యగతులఁ బరఁగు దివ్యసృష్టి మహిమ ॥

5069

శి(4) అనుక్తమైన శక్తితతుల సంతరంగమున రమించు
విశిష్టమైన చాంద్రశక్తి విమల సౌఖ్యదాయకమై
పసుపు వర్ణ విశేషాల బ్రాహ్మ్య శక్తులలరారఁగ
నాయందునె సద్భావ మమేయవ్రత సహవ్రతముగాఁగ
ననుభూతికి రాని శక్తుల విష్కృత మౌనుగాకః ॥

5070

శి(5) తనరు విచక్షణల నాదు తనువు మహిత మౌను జగతి
నమృత మ్మది నా వాక్కుల ననమగతుల వర్షించుతః
నజరమైన శక్తులలో నరుణ బ్రాహ్మ్యతత్త్వస్థితి
అక్షరమౌ శుభ్రతశక్తులు హాసామృత చాంద్ర వృష్టి
నాలో నావిర్భవించు నవ యౌవన నిత్య రతుల ॥

5071

*“ఖిల” సూక్తము.

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శి“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(6) మఖ దీప్తులఁ బ్రకృతికినై మానసంపు శక్తి వెలుఁగ
గాంధర్వమయమైన కామరూప దివ్య గతులు
నాలోఁ బ్రతిరూప మౌచు వేల లెనయకుండ నిలుచు
నాలో జన్మము నుడుపుము! నాలో శ్రేయము నుడుపుము!
మేధావిగ రెట్టింపుగ మించు నజర తత్త్వ మెనయ ॥

5072

§(7) వైష్ణవీయ కామ్యమ్ముగ వరలి ప్రియ మౌచు వెలుఁగు
నద్భుతమై నదనన్పతి యౌచు నిత్య మలరుసటి
బహు రూపుల జన్మ మ్మది పరఁగును నా ఆశిషముగ ॥

5073

§(8) ఏ యజ్ఞము దేవ గణము లెల్ల పితరు లుపాసితౌఁగి!
ఆ యజ్ఞముచేత నన్ను నగ్ని! మేధావి గాఁగఁ
జేయుము! యిపుడే నిస్తుల చిత్ తత్త్వము వరలఁగా ॥

5074

§(9) సుమనస్సుల సువ్రతీకుల సుశేవుల శ్రద్ధాఽన్విత
మనోఽన్వితుల సత్యమతుల మహాయశులఁ బ్రవక్తలను
ధారయిష్టుల ప్రయోగాలఁ దనరంగా శరగతులను
నేను యజ్ఞికుండ నౌచు నిరతము కృతు వొనరింతును ॥

5075

§(10) నిరాటంక యానమ్ముల నిఖిల రాక్షసులఁ ద్రుంచుచు
క్షీణత్వము లేకుండఁ గఁగెరల సపాపత్వమ్మును
బుణ్యశక్తి రోగమ్ములఁ బూర్ణమ్ముగ నాశపరచు
నాదేయపు యజ్ఞాలను సతివచిత్ర గతులఁ జేయ ॥

5076

§(11) బ్రాహ్మ్యశక్తి వృక్షమ్ముగఁ బలాశమైన పరాదిక్కు-
శ్రద్ధాగతి యజ్ఞమ్మును సదా! ప్రసాదించు నాకు
నృష్టి రూప వృక్షాధిప! చెలఁగు నీకు సమస్కృతులు
నీవు నాకు సన్నిధిగా నిరతము వర్తిల్లు మిచట ॥

5077

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

*సూక్తము—155

ఋషి—శృద్ధ

దేవత—మేధ

అర్థాంతరము—2

§(1) అంగిరసులు నవ్తర్షులు హరిహర బ్రహ్మ లెల్ల
రథంతర గతుల స్వర రాగ సామ శక్తి తతులు
నాకుఁ బ్రసాదించుగాక! నాలో నావిర్భవించుగాక! ॥ 5078

§(2) ఆదిత్యుల నాకసముల నలచు వరబ్రహ్మములో
దేవి వాణి రూపమైన దివ్యాఽశ్వల శక్తులతో
దైవీయ మ్మాచు నీకుఁ దనచు రథంతర సామము
శబ్ద స్వర రాగ సహిత సంశక్తుల హారమై ॥ 5079

§(3) గాంధర్వగ కామరూప క్రాంతి మనశ్శక్తి నాకు
మానుషగతి దైవీయపు మహిమాఽన్విత సంశక్తుల
వశమానతఁ జాంద్రశక్తిఁ బ్రసరింపఁగ రథంతర
సామ గాన స్వర శక్తుల శత విశేష ఫలద నూను ॥ 5080

§(4) శక మహితపు సర్వ స్వరాఽనుబ్రవిమ్ముగాఁగ
నాలో నంతర్గతులను వేలాఽతిరతి నుక్తమై
నిషాదంపు స్వరశక్తుల నిర్గత మౌ రథంతరము
సామ రూప దీప్తులతో సర్వాంధత రూపు మాపి
బ్రాహ్మ్య రూప ప్రతిశక్తులు వరలంగా సహవ్రతమై
నాలోవల రమించుగాక! నవశక్తులు పదే! పదే! ॥ 5081

§(5) ఆ రథంతర సామ శక్తి అమృత దేహ మొసఁగు నాకు
మధు వర్షము లొలుకుచుండు మహితాఽమృత వాక్కు లిచ్చు
బ్రాహ్మ్య వైష్ణవీయ శక్తి వరల సజర శక్తు లొసఁగు
సృతము కాఁగ నాలోవల శుక్ల సాంద్ర చంద్రిక లగు ॥ 5082

*“ఖిల” సూక్తము.

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

- §(6) దేవి మానసంపు గాన దివ్యశక్తి వరలుచుండు
గాంధర్వపుఁ గామ రూప గతుల స్వరము లలరంగఁ
రథంతర సామ గాన రంజిత మై మహాశక్తి
నాలో సామము పలుకుము! నాలో శ్రీయము నుడువుము!
అమర సామ లోలువతల నజరామర నదే గతులను ॥ 5083
- §(7) అద్భుత మై నదనన్పతి నా శ్రీహరి కామ్యమై
ప్రియ మౌచను వెలయు నా రథంతర సామ
మయ మౌచ నాశిష్యము మహిత నత్వగతుల నొనఁగు ॥ 5084
- §(8) ఏ రథంతర సామమ్మును నెల్ల పితరులు దేవగణా
లుపాసింత్రా! ఆ సామపు ట్టజ్జ్వలమౌ మహాశక్తి
నగ్ని! నన్ను మేధావిగ నలరింపుము! యెల్లప్పుడు ॥ 5085
- §(9) సుమనస్సులు సువ్రతీకలు సుశేవులును సత్యమతులు
శ్రద్ధమాన మహాయశులు వ్రవత్తులును ధారయిష్టు
లమృత శర వ్రయోగాల నలరు రథంతర సామము
మాటి మాటికిని నాలో మహిత మౌను మేధావిగ ॥ 5086
- §(10) నిరాటంక వథ గామిగ నిశాచరుల నాశవరచి
ఆర్ద్రేయ మౌచ వెలుఁగు నా రథంతర సామ శక్తి
అపాపత్వ పుణ్యశక్తులలర షీణగతులు లేక
నర్వ రోగ నాశినిగా నచ్చక్తుల వెల్లుచుండు ॥ 5087
- §(11) పరాశక్తిగా వరలెడి బ్రాహ్మ్య రూప వృషమ్మా!
శ్రద్ధామయ సామ గాన రథంతర శక్తి నిమ్ము!
బ్రహ్మతత్త్వ శక్త్యధిపా! వందన మొనరింతు నీకు
నిత్య సత్య సన్నిధిగా నీవు నాకు వర్తిల్లుము! ॥ 5088

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”
శ్రీ“భిల” మంత్రానువాదము.

అనువాక:—12 ; సూక్తమ్—156

ఋషి:—శాసో భారద్వాజ:

దేవతా—ఇంద్ర:

ఛంద:—అనుష్టుప్

(1) శాస¹ ఇత్తా మహాగ్ం ఆన్యమిత్రభాదో² ఆద్యుత: ।

న యన్య హన్యతే సఖా న జీయతే కదా చన ॥

1695

(2) స్వస్తీదా విశస్వతి ర్యుత్రహ విమృతో వశి ।

వృషేన్ద్ర: పుర: ఏతు న: సోమపా⁴ అభయంకర: ॥

1696

(3) వి రక్షో వి మృధో జహి వి వృత్రన్య హనూ యజ ।

వి మన్యుమిన్ద్ర వృత్రహన్త మిత్రస్యాభిదాసత: ॥

1697

(4) వి నః ఇన్ద్ర మృధో జహి నీదా యచ్చ పృతన్యత: ।

యో⁶ అస్మాగ్ం అభిదాసత్యధరం గమయా తమ: ॥

1698

(5) అపేన్ద్ర ద్విషతో మనో²వ జిజ్ఞాసతో వధమ్ ।

వి మనో: శర్మ యచ్చ వరీయో యవయా వధమ్ ॥

1699

1. శాస²ఇత్తామహాగ్ం²అన్య, 2. భాదో²అద్యుత:, 3. పుర²ఏతు న:, 4. సోమపా²అభయంకర:,5. వి న²ఇన్ద్ర, 6. యో²అస్మాగ్ం²అభిదాసత్యధరం. (వృ.పృ)

అనువాకము—12 ; సూక్తము—156

ఋషి—భారద్వాజుఁడగు శాస నామకుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు*

(1)శీఘ్ర॥ అరులను ద్రుంచు వాఁడవయి యద్భుత రూపముతోడ వెల్లుచున్
గరముఁ బ్రకాశ మొందెదవు; కమ్ర భవత్సఖుఁ డెల్ల వేశలన్
బరుల కహింస్యఁడై నకల వైరి గణిజితుఁడౌను గాన నో
హరిహయ! పూజ్యతం గను మహాత్ముఁడ వౌటను నిన్నె కొల్పెదన్ ॥ ‡

5089

(2)శీఘ్ర॥ భావుక మిచ్చు వాఁడు జనపాలకుఁడై వెలుఁగొందు వాఁడు తా
నే విధి నైన శత్రువుల నెల్ల హరించెడు యుద్ధ కార్యమున్
వావిరి జేయు వాఁడు కడు వర్షితయై విలసిల్లు వాఁడు నో
దేవుఁడు ఫీతి హర్త యయి దీక్షగ మమ్ములఁ బొందుఁగాపుతన్ ॥ ‡

5090

(3,4,5)శీఘ్ర॥ రాక్షస గణముల రహసి జయింపుము; శాత్రువమండలిఁ జంపు; వృత్తు
5) హనువులఁ గొట్టుమీ; మొనసి వైరుల కొద్ధమును నష్టపెట్టంగఁ జనుము; మమ్ము
బాధించు వానిని బరమ సీచుని జేసి జంపు; మహేంద్రుఁడా; శక్తితోడ
శత్రు మానసమును శాంతితోడ జయింపు మస్మద్ వయోహాని నాచరించు
తే॥గీ॥ వానిపై నాయుధంబును వదలి మాకు, నెక్కు డైన శుభంబుల నిచ్చి మమ్ము
వైరి కృత మైన హాననంబు చేరకుండఁ, జేరుమోయి; మహేంద్రుఁడా; చిత్త మలర ॥ ‡

5091

సూక్తము—156

ఋషి—భారద్వాజుఁడగు శాస నామకుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1)శీఘ్ర॥ వె॥ అఖిల మైన సృష్టి నధిశాసనము చేయు
నద్భుతముగ నరుణు నారగించు
సృష్టి సఖుఁడుగ హరి జీవింపఁజేయుచు
సమయఁ జేయు సర్వ శత్రు తతుల ॥

5092

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణాది 1515 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికతో సే
సూక్తమునకు ఋషి “సానుఁడు” గాను, దేవత “ఇంద్రుఁడు”గాను శ్రీనేమానియారు వాగ్దశిరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

‡ సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2) కీ॥ ఓజశ్శక్తుల నిందుడ్రు
 తేజోఽనల దివ్య వజ్ర దీప్తులు వ్రజలన్
 ఆజిన్ శక్తులఁ దున్నుచు
 భ్రాజితమౌ జయవతాక వరలన్ జేయున్ ॥

5093

(3) కీ॥ వె॥ అంతరిక్ష మెల్ల నాకృమించెడు వృత్తు
 నభిజ దుష్ట రుజ విషాఽనలముల
 సంహరించి నింగి స్వచ్ఛ విశాలత
 పరఁగఁజేయు నిందుర్ వవిజ శక్తి ॥

5094

(4) కీ॥ వె॥ వజ్రరూప దివ్య భద్ర విజయ శక్తి
 అర్క సహిత మౌచు ననిల గతుల
 ఉజ్జ్వలముగ వెల్గు నోజో గుణాశితో
 సృష్టి రక్షకముగ నేడుగడగ ॥

5095

(5) కీ॥ ఓజోగుణ శక్తులతో
 భ్రాజితమౌ విష్ణు శక్తి వరలెడు సృష్టిన్
 రాజితముగ స్థితి గతులన్
 దేజోఽనిల మృజ్జలముల నింగిన్ నిండున్ ॥

5096

సూక్తము—156

ఋషి—భారద్వాజుఁడగు శాసనామకుఁడు
 దేవత—ఇందుడ్రు

అర్థాంతరము—2

§(1) అఖిలాఽఖిల సృష్టి క్రియలు నాదిమధ్యాంతమ్ములు
 ఆమూలాగ్రము గాఁగను నలరుఁ గర్మరూపాలై
 అతిలోకపు శక్తులతో నమరు విష్ణుకర్త కాఁగ
 మంచి చెడుల సంచిత మై అంచితమౌ నానందము
 ఖేదాలుగ- సుఖగతులను క్లిష్ట కష్ట గతులమెయిని
 సంరక్షణ మొనరించును సకల సువీర్యాలు వరల ॥

5097

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(2) ధర్మరూప పుణ్యములై తనరారంగ జల శక్తులు
 సకాలాన సకల సృష్టి సంపత్ప్రద మై వర్తిలుఁ
 బ్రాణద మై తాణద మై వైష్ణవీయ దివ్య శక్తి
 వృత్తాసురు “నభి” శక్తులు విధ్వస్తమై పోవఁగః ॥

5098

§— అతిలోక బలాలతో నతివేలపు సాహసాల
 నోజశ్శక్తులు నిండఁగ నుజ్జ్వలమా దీప్తులతో
 ఈ జనన స్థితివర్ధక బ్రాజమాన శక్తు లెల్ల
 నిత్య ధర్మ పరము లౌచు సత్య గతుల వర్తిల్లును ॥

5099

§(3) అంతరిక్ష గతుల కెల్ల నతీతముగ నలరారుచు
 వృత్తాసుర శక్తితతుల విధ్వస్తము కావించుచు
 “నభి” శక్తుల నాశపరచి “నాభి” శక్తిఁ గాపాడుచు
 నుజ్జ్వలముగ దివి భువులను సృష్టి రక్షకుండగు హరి ॥

5100

§(4) ఉషశ్శక్తి దీప్తులతో నుద్భవించు నర్కుండౌ
 నోజశ్శక్తుల మీఱఁగ సృష్టి నెల్ల దీధితులను
 వెలుఁగఁజేయు నిత్యమ్మును విస్తరిల ఖర కరకిరణా
 లనిల జల మృద్ గగనా లలరంగా మహితమ్ముగ ॥

5101

§(5) ఐంద్రమైన శక్తులతో నభిల సృష్టి వర్తిల్లఁగ
 నింగి గాలి నిప్పు నీరు నేలలనే అధిగమించి
 ఓజశ్శక్తుల నిత్య మ్రోటమినే యెరుఁగకుండ
 విశ్వ లోక భువనాశుల వేల్చె రక్షించును హరి ॥

5102

§ఆ॥ వె॥ అభిల భూతములను నవతరించిన సృష్టి
 నభిభవించి నిత్య నవ్య శక్తి
 విశ్వ లోక భువన వితతి కెల్లను సదాః
 హరియై రక్ష నిచ్చు నభిల గతుల ॥

5103

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—157

ఋషికా—దేవజామయ ఇంద్రమాతరః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) ఈ॒ంఖ॑య॒స్తి ర॒వ॒స్య॒వ¹ ఇ॒న్ద్రః॑ జాత॒ముపా॑సతే ।

జే॒జానా॑సః సు॒వీర్య॑మ్ ॥

1700

(2) త్వ॑మి॒న్ద్రః బ॒లాద॑ధి నహ॒స్యో జాత॑² ఓ॒జసః॑ ।

త్వం వృ॑ష॒న్ వృ॒షేద॑సి ॥

1701

(3) త్వ॑మి॒న్ద్రాని వృ॒త్రహా॑ వ్యగ॒న్త రే॒క్షమ॑తిరః ।

ఉద్ద్యా॑మ॒న్త భ్నా³ ఓ॒జసా॑ ॥

1702

(4) త్వ॑మి॒న్ద్రః స॒జోష॑న మ॒ర్కం బి॒భర్షి॑ బాహ్వాః ।

వజ్రం శి॒శాన⁴ ఓ॒జసా॑ ॥

1703

(5) త్వ॑మి॒న్ద్రాభి॑భూ॒రసి వి॒శ్వా జాతా॑న్యో॒జసా॑ ।

స వి॒శ్వా భువ⁵ ఆ॒భవః॑ ॥

1704

1. స్వ॒వ॒న్ద్రం, 2. జాత॑ఓ॒జసః, 3. ద్యా॑మ॒న్త భ్నా॑ఓ॒జసా, 4. శి॒శాన॑ఓ॒జసా, 5. భువ॑ఆ॒భవః. (చా॒గ్.వ॒గ్.)

సూక్తము—157

ఋషిక—ఇంద్రమాతలు*

దేవత—ఇంద్రుడు*

(1) శీతే॥వే॥ స్తుతులచేత నిందు స్తుతియించుచుం గర్భ
గోరుచున్న యింద్ర పీఠ మాత
లిందు గాంచుచుండి యెక్కువ ధనమును
వానివలన లీలఁ బడయుచుందు ॥

5104

(2) శీతే॥గీ॥ వృత్ర వధ హేతుకం బైన విపుల భూమి
వలనఁ బ్రఖ్యాతి గాంచితిఁ లలిత ధైర్య
పద్ధతిం బుట్టినాడవు! వర్షితవు! ను
కాంక్షితంబుల నెనఁగెదు! కరుణ నీవు ॥

5105

(3) శీతే॥గీ॥ శత్రువులఁ జంపువాడవు! శక్తి నంత
రిక్షమును వృద్ధిపరచితి వింద్ర! దివము
కిందఁ బడకుండునట్లుగా నంద మొప్పుఁ
జేసినాడవు! దానిని జెన్ను మీఱ ॥

5106

(4) శీతే॥గీ॥ ప్రియమాణము స్తుత్య మై వెలుగునట్టి
నీ మహాఽఽయుధరాజము నీ బలంబు
వలనఁ దీక్షంబుగాఁ జేసి బాహుల నిఁకఁ
దాల్చువాడవు! శత్రులఁ దరిచ్చుటకయి ॥

5107

(5) శీతే॥గీ॥ ఇంద్రదేవుడ! భూతాళి నెల్ల బలము
చే జయించుచునున్నావు భాజమాన
సర్వ భూముల నే వేశ సరస రీతి
వ్యాప్తి గాంచితివయ్య! యో వాసవుండ! ॥

5108

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్మక 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి “ఇంద్రమాత”గాను, దేవత “ఇంద్రుడు”గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.
శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—157

ఋషిక—ఇంద్రమాతలు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతము—1

(1) శీఘ్రా॥ వె॥ సత్య వీర్య గతుల నిత్య శక్తులు తోప
నైంద్రమైన మహిత యజ్ఞ దీప్తి
సర్వ కాలములను సంరక్షిత మౌను
సృష్టి కర్మ కాగ నిష్ఠ గతులః ॥

5109

(2) శీఘ్రా॥ వె॥ ధర్మ పరహితముగఁ గర్మ మార్గము తప్పి
జీవ రహిత గతుల చిన్న మగుచు
నిలుచుఁ బంచభూత నిచయము కాపాడి
వృత్తుఁ జంపి వెలుఁగు నిందుఁ డెలమి ॥

5110

శీ(3) అంతరిక్షము తో సఖిల భూతావశుల
సద్భుత శక్తిమెయి నతిలోక గత్తిగాఁగఁ
గాపాడుచును వృత్తు నేపడంచుచు సృష్టి
స్థితి శక్తి రక్షించి అతివేల గతుల మై
సకలాంతరీతమౌ సర్వాధిపత్యాన
వర్తిల్లి నిఖిలము ప్రకాశింపఁగ నిల్పు ॥

5111

శీ(4) ఓజస్సహిత మౌచును సుజ్జ్వలముగ వెల్గొందెడి
అర్కదీప్తు లలరంగా సజయ్యమైన శక్తులతోఁ
దనరారెడి వజ్రశక్తి అనుపమాన మౌచు నిలుచు
నభేద్య మౌచు నమేయ మౌచు సపూర్వముగ నైంద్రముగాః ॥

5112

శీ(5) సకల భూతాంతర్యామిగాఁగ సదాః వెల్గొందుచుండుఁ
బంచభూత రూపాలను సంచితముగ రక్షించును
సోజశ్శక్తుల సృష్టిని దేజోవంతముఁ జేయుచు
మహా విజేతగాఁగ నిందుఁ డహోః యనఁగ వర్తిల్లును ॥

5113

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—157

ఋషిక—ఇంద్రమాతలు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతము—2

- (1) §ఆ॥వె॥ వైష్ణవీయ మౌచ వరలెడి సచ్చక్తి
కర్మ శీల మౌచఁ గ్రాలు సతత
మఖిల సృష్టిలోన నాత్మైక్య గతుల మై
నాశితమ్ము గాఁగ నలరుఁ బ్రకృతి ॥ 5114
- (2) §ఆ॥వె॥ సృష్టి ధర్మ మెల్ల వృష్టి సమిష్టుల
నతి బలీయ మౌచ నలరుచుండ
నీవు వైష్ణవీయ నిత్య శక్తి వరల
నోజ గతుల నిలుపు దుజ్జ్వలేంద్రః ॥ 5115
- (3) §ఆ॥వె॥ ఇంద్ర దేవుఁడవయి వృత్తాసురు వధను
నిర్వహించి విష్ణు నిత్య శక్తి
పతిగ వర్ధిలంగఁ బరమ భద్రత మీఱ
నోజ మెల్ల సృష్టి సుజ్జ్వల మగు ॥ 5116
- §(4) అర్క దేవ దీప్తమైన అఖిల కిరణ సముచ్చయము
లలరంగా బాహువులై అఖిలమ్మును బట్టి నిలిపి
ఓజశ్శక్తుల నింపుచు సుజ్జ్వలమౌ వజ్రమ్మున
సఖిల గోళ లోకాలను నాదుకొనెడ వో యింద్రాః ॥ 5117
- §(5) ఆకాశమ్ము సనిలమ్మును ససలమ్మును సలిలమ్మును
సవసీతల మెల్ల సృష్టి సవినాభావత్వ మొప్పు
నుద్భవించి నిలుచుచుండు సువర్యభోలోకాలుగ
సన్నింటికి సధిపతివై యథాస్థాన స్థితి గతులను
నిల్చి నిత్య రక్ష నొసఁగి సెరత కర్మ కర్త వాడుః
నిఖిల సృష్టి విష్ణుదేవః నీ కనుసన్నల వెలుఁగఁగ ॥ 5118

సూక్తమ్—158

ఋషికా—యమీ వైవస్వతి

దేవతా—భావపుత్రమ్

చందః—అనుష్టుప్

(1) సోమ ఏకేభ్యః వవతే పుత్రమేక ఉపాసతే ।

యేభ్యో మదు వ్రదావతి తాగ్ంశ్చిదేవాపి గచ్ఛతాత్ ॥

1705

(2) తవసా¹ యే అనాధృష్టాస్తవసా యే స్వర్గయుః ॥

తపో యే చక్రరే మహస్తాగ్ంశ్చిదేవాపి గచ్ఛతాత్ ॥

1706

(3) యే య్యస్తే వ్రధనేషు శూరాసో యే తనూత్యజః ॥

యే వా సహస్రదక్షిణాస్తాగ్ంశ్చిదేవాపి గచ్ఛతాత్ ॥

1707

(4) యే చిత్ పూర్వ ఋతసాప ఋతావాన ఋతావృధః ।

పితౄన్ తవస్వతో యమ⁴ తాగ్ంశ్చిదేవాపి గచ్ఛతాత్ ॥

1708

(5) సహస్రణిధాః కవయో యే గోపాయన్తి సూర్యమ్ ।

ఋషీన్ తవస్వతో యమ తపోజాగ్ం అపి గచ్ఛతాత్ ॥

1709

---

1. తవసా యే, 2. మహస్తాంశ్చి, 3. దక్షిణాస్తాంశ్చి, 4. యమ తాంశ్చి. (హృ.వృ.)

సూక్తము—158

ఋషిక—వివస్వద్దుహిత యమి*

దేవత—యజమాన ప్రవర్తనము (భావవృత్తము)*

(1) కీగద్యము ॥

పితృదేవతలలోఁ గొందఱి యుపభోగమునకు సోమమును ద్రావుచున్నారు. ఏ పితరుల
యుపయోగమునకు మధువు ప్రవహించుచున్నదో యెవరు మంత్రముల బ్రహ్మ
యజ్ఞార్థము పఠించుచున్నారో వారల నో ప్రేతాః నీవు పొందుము: ॥

5119

(2) కీగద్యము ॥

ఎవరు కృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాది యుక్తులై పాపముల నవగ్రహింపఁగలదురో యెవరు
యాగాది సాధనముల స్వర్గమును బొందుచున్నారో ఓ ప్రేతాః యట్టి తపోనిష్ఠా
గరిష్ఠులను నీవు పొందుము: ॥

5120

(3) కీగద్యము ॥

సంగ్రామములయందు దెవ్వరు శూరులై శత్రువులను జంపుచున్నారో యెవరు శరీరత్యక్తులొ
యెవరు సహస్ర దక్షిణలు గల కృతువుల నాచరించుచున్నారో వారి నందరిని నీవు
పొందుము: ఎవరు త్రమలోకములయందు నివసించునో వారిని, వారు నివసించు నా
యుత్తమ లోకములను, నీవు పొందుము: ॥

5121

(4) కీగద్యము ॥

ఏ పుణ్యపురుషులు సత్యమును స్పృశించుచున్నవార లౌట సత్యపరీతులై సత్యవర్ధకులై
నివసించుచున్నారో తపో ధనయుక్తు లగు నట్టివారిని నో యముఁడా నీవుకూడఁ
బొందుము: ॥

5122

(5) కీగద్యము ॥

సహస్ర నయనులు క్రింతదర్శనులు నగు నెవ్వ రాదిత్యుని రక్షించుచున్నారో తపో
యుక్తులు తపస్సువల్లనే పుట్టువారును నగు నట్టివారి నో యమా నీవు పొందుము: ॥

5123

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్మిక 158 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి “యమి” గాను, దేవత “నూత్నజీవము” గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్తి”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—158

ఋషిక—వివస్వద్ దుహిత యమి
దేవత—యజమాన ప్రవర్తనము (భావవృత్తము.)

అర్ధాంతరము—1

- §(1) సోమశక్తి నెల్లప్పుడు శుభ్రదీప్తు లొప్పారఁగ
నేకుండౌ దేవదేవుఁ డిష్టి యుపాసన నెంచుచుఁ
దరియించు మధురూపము లరిమురిగా వర్ణిల్లఁగ
జ్ఞాన ప్రదాత గాఁగ సకలమ్మునఁ బ్రకాశించు ॥ 5124
- §(2) తపస్సుతో నజయ్యమా నవరశక్తి లభ్యమ్మాఁ
దపస్సుతో నమరమై తనరు దివి లభ్యమ్మాఁ
దపస్సుతో నఖిలమ్మును దరియింపఁగ నొను సృష్టిఁ
దపస్సుతో జ్ఞానమ్మును నవూర్వముగఁ బొంద నొను ॥ 5125
- §(3) ఎవరు యుద్ధముల వీరత నెంతేనియు వెల్గొందుదు
రెవరు తమ శరీరమును నిట్టే త్యజించివైతు
రెవరు సహస్రదక్షిణ లీవి గాఁగ నొసంగుదురోఁ
వారే చిద్రూపమ్మును నవారితముగ నొందఁగలరు ॥ 5126
- §(4) ఎవరు ఋతము గౌరవించొఁగి యెవరు సత్యమూర్తు లౌదు
రెవరు సత్య ప్రసారకు లౌదు రీ సృష్టిని వారే మణి
ప్రకృతికి మాతృపితలు పగిది గాఁగ వెల్గుచుండు
వారే చిద్రూపు లౌచుఁ బ్రకాశింతు విశ్వమ్మున ॥ 5127
- §(5) వేయివేయి దృక్పథాల వెలుగు ఋషీశ్వరుల జగతి
రవినే సంరక్షించుచుఁ గ్రాలుదు రసాధారణ గతి
యమ శక్తుల ఋషీశ్వరులు నమర తపోధను లౌచును
జ్ఞానకర్మ లన్నింటిని సంధారణ నొనరింతురు ॥ 5128

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—158

ఋషిక—వివస్వద్ దుహిత యమి

దేవత—యజమానవ్రతనము (భావవృత్తము.)

అర్థాంతరము—2

- §(1) ఏకోపానన శశికళ యేకునికై వెల్గుచుండు
మధురూప స్రవగతులను మహితాఽమృత వదార్థ మిచ్చి
సాంద్ర చంద్రికలు వరలగ సర్వమ్మున వ్యాప్తి చెంది
చిద్రూపముగా నృప్తిని జెన్నొందగ జేయు నదా: ॥ 5129
- §(2) ఎవరు తపోధనవంతులొ: యెవరు తవశృబ్ధ రూపు
లెవరు తపఃకర్త లౌదు లెవరు తపఃకర్మగులై
వారె మహిత శక్తులతో వర్ధిల్లుదు తీ నృప్తిని
వారె చిన్మయులుగాగఁ వ్రకాసించుచుందురీ నదా: ॥ 5130
- §(3) మహాత్కృష్ట ధనమ్ముగా మహిత సూక్ష్మ గతుల నొంది
బ్రహ్మ శక్తి గాగ నెవరు వ్రకృతిఁ బరఁగుచు నుందురొ:
యెవరు సహస్ర రూపము లొ నెన లేని దక్షిణలను
నెనఁగుచుందొ: వారె మహిత నృప్తిఁ జిన్మయత నుందురు ॥ 5131
- §(4) ఏ యమ మహాశక్తి యెనఁగఁ జిత్పూర్వమై
యే యమ మహాశక్తి యెనఁగు ఋత పూర్ణమై
ఋతబద్ధమ్ముగఁ బరఁగును ఋతాఽఽవృతమై వరలును
నా చిచ్ఛక్తుల తపముల నా పితరుల నంద నౌను ॥ 5132
- §(5) సహస్రరూప దృక్పథాల మహిత గోప శక్తులతో
సూర్యు నైన ఋషీశ్వరులు నర్యమరతి సంతర్గతి
యమ శక్తుల తవశృక్తి నసాధారణంపు గతుల
నఖిలాంతర్యామిగాగ నందఁగలరు సర్వస్వము ॥ 5133

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

సూక్తమ్—159

ఋషిః—శిరిమ్పిలో భారద్వాజః

దేవతా—అలక్ష్మిఘృమ్; 2-3-బ్రహ్మణస్తరిః; 4-విశ్వే దేవాః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) అరాయీ కాణే వికటే గిం గచ్చ సదాన్వే ।

శిరిమ్పితన్యః సత్వభిర్భిష్టా చాతయామసి ॥

1710

(2) చత్తో¹ ఇతశ్చత్రాముతః సర్వా భూజాన్యారుషీ ।అరాయ్యం బ్రహ్మణస్తతే తిష్ఠ²శ్శజ్ఞోద్భవన్నిహి ॥

1711

(3) అదో యద్దారు ప్లవతే సిన్హోః పారే³ అపూరుషమ్ ।

తదా రభస్వ దుర్వణో తేన గచ్చ పరస్తరమ్ ॥

1712

(4) యద్ద పాప్రచీరజగన్తోరో మణ్ణారధాణిః ।

హతా⁴ ఇన్ద్రస్య శత్రవః సర్వే బుద్బుదయాశవః ॥

1713

(5) పఠిమే గామనేషర పర్యగ్నిమహృషత ।

దేవేష్వకగ్రత శ్రవః తో ఇమాగ్ం ఆ దధర్వతి ॥

1714

---

1. చత్తో¹ ఇతః, 2. తిష్ఠ, 3. పారే³ అపూరు, 4. హతా⁴ ఇన్ద్రస్య, 5. పఠిమేగాం ఆ దధర్వతి. (ప్రా.వర్ణ.)

సూక్తము—159

ఋషి—శిరింబితుడు*

దేవత—అలక్ష్మీ నాశకర్థము; 2,3-బ్రహ్మణస్పతి; 5-విశ్వేదేవతలు*

- (1) శీసీ॥ దాన విరోధినిః ధరణీధరంబును జేరుమా! మమ్ములఁ జేరకుండఁ
గుత్సితదర్శనః కుధర రాజంబును జేరుమా! మమ్ములఁ జేరకుండఁ
వికృత శరీరిణి! విపుల పర్వతమును జేరుమా! మమ్ములఁ జేరకుండఁ
నాకోశకారిణి! యవనీ ధరేంద్రంబుఁ జేరుమా! మమ్ములఁ జేరకుండఁ
తే॥గీ॥ జలద విలసిత మైనట్టి చారు జలము, వలన నీకు వినాశంబు కలుగఁజేయఁ
గలము దుర్భిక్ష దేవత! కరుణఁ బూని, యిచట నుండక గిరిపైకి నేగుమమ్మ! ॥

5184

- (2) శీఆ॥వె॥ ఈ యలక్ష్మి కడక నీ లోకముననుండి
నష్ట మయ్యెఁగాదె! నృష్ట మాయె
మమ్ము విడిచిపెట్టి ముమ్మరంబుగ హింసఁ
బొందుఁగాక! నష్ట మొందుఁగాక! ॥

5185

- శీఆ॥వె॥ ఏ యలక్ష్మి మిగుల నెల్ల లతాఽంకూర
ములను గొట్టుచుండుఁ దొలఁగకుండ
నా యలక్ష్మి దేవ! యతి తీక్షణ శృంగుఁడా!
దూరమునకుఁ దోలి తొలఁగు మీవు! ॥

5186

(3) శీగద్యము. ॥

విప్రకృష్టదేశమందున్నట్టియు, నిర్మాతృపురుషరహితమైనట్టియు, దారుమయమును, బురుషోత్త
మాఖ్యము' నగు నే దేవతాశరీరము నముద్రితీరమందు జలముపైఁ బ్రవర్తించుచున్నదో! ఆ
దారువును దుఃఖహననీయుఁడా! స్తోత్ర! యుపాసింపుమా! ఆ దారుమయ దేవునివల్ల
నతిశయ తరణీయ మగు నుత్కృష్ట వైష్ణవలోకమును బొందుమా! ॥

5187

శీగద్యము॥

అర్థాంతరము

దుష్టహననయుక్త! అలక్ష్మి! నముద్రితీరప్రాంతమందు జనవిహీన మైనదియు దూరదేశమందుండు
నదియు నగు దారుమయమగు నే నౌక గలదో! ఆ దారుమయ నౌకను బరిగ్రహింపుమా! ఆ
దారువుచేత బ్రహ్మణస్పతివలనఁ జేరితవై ద్వీపాంతరమునకుఁ బొమ్ము! ॥

5188

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవర్ణి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి "శిరింబితుడు" గాను, దేవత "దురదృష్టనింద" గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

శిరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వృహర్ణ"

శిష్యాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. ఈ ఋక్కులో "హరీ" అను నవరసామమునఁ బరఁగు శ్రీజగన్నాథక్షేత్రమునందలి పురుషోత్తముని వృస్తావన
కలదన్నభావము సాయణాచార్యుల కున్నట్లున్నది. తన కాలమున సుప్రసిద్ధమైన జగన్నాథక్షేత్రము వెలుఁగొందు
చున్నందువల్ల నిట్లభిప్రాయపడియుండవచ్చును. ఈ యర్థము సాయణాచార్యులవారిభావమున కనుగుణ మైనది.
చారిత్రకముగా బొద్దుల కాలమున స్థాపితమైనదా? అన్న అనుమానమున కవకాశమున్న హరీ జగన్నాథ
క్షేత్ర మెక్కడ? ఋగ్వేద మెక్కడ?

(4) శిగద్యము ॥

మండూకము వలెఁ గుత్సిత శబ్దమును జేయు నో యలక్ష్మలాదా! మీరు హింసితులై యెపుడు
వచ్చెదరో: యపు డిందుని శత్రువు లెల్లరును బుద్బుదము వలె వ్యావన శీలురై
హతు లయిరి నష్టు లయిరి ॥*

5139

(5) శితే॥గీ॥ పణి హృతములైన గోవులఁ బట్టు పట్టి
యంగిరస్సులకుం జేర్చి రమరవరులు
యాగము నిమిత్తమై యగ్ని నచ్చటచ్చట
స్థావనముఁ జేసినారలు చాతురిమను ॥*

5140

శిఆ॥వె॥ ఇట్లు చేసిచేసి యింద్రాదులకు నన్న
మిచ్చి సురలు చాల మెచ్చుఁ గనిరి
సర్వ దేవతలను శత్రువుతుంగిం డెవ్వఁ
డభిభవింపఁగలు నతిశయించి ॥*

5141

సూక్తము—159

ఋషి—శిరింబితుఁడు

దేవత—అలక్ష్మీనాశకరార్థము; 2, 3-బ్రహ్మణస్పతి; 4-విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము—1

శి(1) శత్రురూప త త్త్వమ్మన సర్వ పృకృతి హరియించుచు
వికటతతులఁ గాననాల విపుల గిరుల నావరించి
జలదమ్ముల జలవర్షక సంశక్తుల బాధించుచు
వ్యాప్తి నొందు దుష్టశక్తి వారింపుచు సర్వగతుల
లక్ష్మీవ్రద మౌను బ్రకృతి రంజిల్లఁగ సృష్టిలోన
దైవీయమ్మా భాగ్యము తనరారును మహాశక్తి ॥

5142

(2) శిక॥ లయ రూపమ్మా సర్వము
లయ కారక మౌను సృష్టి లక్ష్యానంప
న్మయముగ వైష్ణవ మాయగ
వియత్తలాంతర్హితగతి విశ్వము వరలన్ ॥

5143

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో సమీక్షింపబడినది

§(3) అపూరుషరూప మౌచ సఖిల సృష్టి రూప మౌచఁ
బయోనిధిని దారు గతుల బ్రాహ్మ్య శక్తి వరలంగా
ననలాఽఽకాశాలు దాఁటి అఖిలమ్మును నధిగమించి
పరమపదము నొందు దివ్య ప్రాణి మహా శక్తి మెయిని ॥

5144

§(4) చక్రగతుల సంవర్తన జలములలో నుడిగుండా
అసాధారణంపు గతుల సంతశ్శక్తిని వరలఁగ
ననల శక్తు లలరారఁగ నావిష్కృతమౌ బుద్ధుడ
సకలమ్మును సంతరించు సర్వమలిన సహిత మై ॥

5145

§(5) సూర్యకిరణ సంశక్తులు సొరిది మేఘ జలము లొందు
శబ్దశక్తు లలరారఁగ సకల లోక గోళాలును
విశ్వేదేవత లెల్లరు విమలము లౌ దీప్తులతో
విద్యుదనిల సలిల పృథ్వి విపులాకాశ శక్తు లీయ ॥

5146

సూక్తము—159

ఋషి—శిరింబితుఁడు

దేవత—అలక్ష్మీ నాశక రాధము; 2, 3-బ్రహ్మణస్పతి; 5-విశ్వేదేవతలు

ఆర్ధాంతరము—2

§(1) ప్రకృతి సంపదలు సర్వము వరలుఁ బృథ్విగిరులలోనఁ
దరు లతలను సలిలమ్ములఁ దనరు నద్ రూపములై
మలిన రహిత మహద్భావపు మర్మసత్వ శక్తు లెల్ల
సహజ సంపదాశి గాఁగ సకల సృష్టి విరాజిలును ॥

5147

§(2) ఆర్దేయపు టోషధులై అఖిల సృష్టి పదార్థాలు
తనరంగా విశ్వమ్మున నననురూప చిద్గుతు లవి
శాత్రువ శక్తుల నన్నిటి సంహరించుచుండు సదాః
తీక్షణమైన జ్ఞాన దీప్తి దివ్యశక్తు లలరంగాః ॥

5148

కిరవయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “తదా-ప్రవృత్త”

§(3) పార మెనయు సందర్శిమ్మున బ్రహ్మదత్త మాచు నిలిచి
తేలి యాడు వడవ వగిది దివ్య శబ్ద శక్తు లలర
నింగి జలధి నధిగమించి నిరత వరతరమ్రై వరలు
వరమవదము నొందు మహా ప్రాప్తి కాగ నకల సృష్టి ॥

5149

§(4) సత్య పూర్ణ మహాజ్ఞాని సత్య సృష్టి యజ్ఞమ్మునఁ
దపోరూప మహిత నిష్ఠఁ దల్లి దండిగా వరలుచు
యమ నియమపు గతులు మీఱ నమరతత్త్వ శక్తులమై
నఖిలమ్మును బొందుచుండు నసాధారణంపు గతుల ॥

5150

§(5) సహస్ర మార్గశ క్తి గతుల సౌర శక్తి సంపదాః
గుహ్యగతుల నాకళించి సహ్యముగాఁ బ్రకృతి యెల్ల
యమరతులను నఖిలమ్మును నసాధారణముగ నిల్చి
ఋషీశ్వరుల దివ్య రక్తి విషణ నవ్య శక్తు లొందు ॥

5151

సూక్తమ్—160

ఋషిః—కేతురాగ్నేయః

దేవతా—అగ్నిః

చందః—గాయత్రీ

(1) అగ్నిః హిన్వన్తు నో ధియః సప్తి మాశుమివాజిషు ।

తేన జేష్ఠ ధనంధనమ్ ॥

1715

(2) యయా గా ఆకరామహే సేనయాగ్నే తవోత్యా ।

తాం నో హిన్య మఘత్రయే ॥

1716

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. గా ఆకరా మహే. (వ్యా.ప్ర.)

(3) అగ్నే స్థూరం రయిం పర పృథుం గోమస్తమశ్వేనమ్ ।

అజ్ఞేది ఖం వర్తయా పణిమ్ ॥

1717

(4) అగ్నే నక్షత్రమజరమా సూర్యం రోహయో దివి ।

దధజ్ఞ్యోతిర్జనేభ్యః ॥

1718

(5) అగ్నే కేతుర్విశామసి ప్రిష్ఠః శ్రేష్ఠ ఉవస్థసత్ ।

బోధా స్తోత్రే వయో దధత్ ॥

1719

సూక్తము—160

ఋషి—అగ్నిపుత్రుఁడు కేతువు*

దేవత—అగ్ని *

(1) శీతే॥గీ॥ యుద్ధములయందు నశ్వంబు యోద్ధ లెట్లు
ప్రేరణము చేయుదురో: యట్లు ప్రేరణంబు
చేయు నగ్నిని మా స్తుతుల్ శీకరాగ్ని
వల్ల మే మెల్ల ధనమును బడయఁగలము ॥

5152

(2) శీతే॥వె॥ అగ్ని దేవ! యెట్టి యవనంబునన్ మేము
గోగణంబుతోడఁ గూడినామె:
ధనము మాకుఁ గలుగఁ దత్క్షణ మా యవ
నము నొనంగు: మాకు సముచితముగ ॥

5153

1. ప్రిష్ఠః శ్రేష్ఠ ఉవస్థసత్. (వ్యా.వర్గ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణము 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి “కేతువు” గాను, దేవత “అగ్ని”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3)కీ॥గీ॥ స్థూలమై వృద్ధ మౌచ సంశోభితాశ్వ
యుక్త మైనట్టి ధనమును నొసంగు మాకు
నగ్ని వృష్టి జలంబుల సంతరిక్ష
సీమఁ దడుపుమః దాతను జేర్చ కేచట । *

5154

(4)కీ॥గీ॥ సర్వమునకుఁ బ్రకాశంబు సరిగ నెనఁగ
సకల నక్షత్రముల సూర్యు సకలుషాంత
రిక్ష భాగంబునందుఁ బ్రత్యక్షముగను
స్థాపనముఁ జేసిగాఁడవు! జ్వలన! నీవు ॥*

5155

(5)కీ॥గీ॥ జ్ఞాపయిత వౌటచేతనే జనుల కెల్లఁ
బ్రయతముండవు! శ్రేష్ఠత వెలుగవాడ
వీవు స్తుతియించు వానికి నెక్కుడైన
నన్నము నొసంగుమా! యజ్ఞమందు నగ్ని! ॥*

5156

సూక్తము—160

ఋషి—అగ్నిపుత్రుఁడు కేతువు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతము—1

(1)కీరాధా వృత్తము ॥*

దివ్య సప్త వర్ణ దీప్తితతు లలరంగా
నవ్య మైన అగ్ని నగ్ని మహిత ప్రభాతుల్
భవ్య బుద్ధి శక్తి భాగ్య గరిమ లొసంగన్
అవ్యయంపు దివ్య యజ్ఞ మహిమలు మా కౌ! ॥

5157

(2)కీరవిశ్రీ వృత్తము । ‡

సూర్యసహిత మహితాగ్నుల సురిగి మొరగి దృశ్యగతుల
సర్వమ సవిత మహద్భుత యమ నియమము నెల్ల జగతి
ధార్య గతులను మదీయ వితథ విరహిత సంపదల న
వార్యముల నిలిపి నింపుఁ బ్రభవ విభవ సుశక్తులమెయి ॥

5158

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో సమీక్షింపబడినది.

*“శక్యత”చందము-14. ‡“ప్రకృతి”చందము. (21)

(3) శీఅనల వృత్తము ॥*

అగ్ని సూక్ష్మ మహిత మై అద్భుతమౌ రూపాలను
 నగ్న గుహ్య గతు లొప్పన్ నైక మహాగోళాలను
 దిగ్న గాల లఘు సూక్ష్మోద్ధీప్త వదార్థా లన్నిట
 రుగ్న నాశనపు సంపద్ రూపముగా మా కొప్పుత ॥

5159

(4) ఆనలము సక్షత్రమై ఆకసమున వెల్గొందును

అజరత్వపు మాత గాఁగ సంతర్గతి నలరారును
 దివుల నైన సూర్య శక్తి దివ్య గతుల భరించును
 భాజిలోక సర్వమునకు సమల సవ్య జ్యోతి నొనఁగు ॥

5160

(5) ఆనల కీల శక్తు లెల్ల నఖిలమునకు జ్ఞాన మిచ్చు

సృష్టి సర్వస్వమందు శేష్ముగ జ్యేష్ఠముగ
 స్తుతిరూపపు శబ్దశక్తి శుచిగాఁ బెంపొందుఁ బెరుగు
 బుద్ధి శక్తి పెంచివేయుఁ బూర్ణదీప్తి వెల్గొందుచు ॥

5161

సూక్ష్మము—160

ఋషి—అగ్నిపుత్రుఁడు కేతువు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతము—2

(1) శీక॥ గుప్తములొ దివ్య రతుల

సప్తైగులు విశ్వ సృష్టి జ్వలిత మై ని
 ప్తిప్త మౌ బహిరంతర
 దీప్త గతుల ధనము శుభ ముద్ధిర్ణత నొనఁగున్ ॥

5162

(2) శీధీవృత్తము ॥*

లోకాలను గోళాలను లోలువత్వ రీతులతో
 నేకాలము సృష్టిష్టుల నెల్ల విశ్వ ప్రాకృత మై
 ఆ కీలల రూపముల ఆకరములై వెలయున్
 ధికారక శక్త్యాశులఁ దేజరిల్లుఁ జిన్మయ మై ॥

5163

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

*“అష్టి”చందము. (16)

శి(3) అశ్వీ శక్తు లలరారఁగ నఖిల సూక్ష్మ వృథు వదార్థ
నర్వ గోశ లోకాలను నకలాంతర్యామి గాఁగ
బహిఃప్రకాశమ్ము గాఁగఁ బరబ్రహ్మమందుఁ గూడ
ధన మౌచును ననలరూప! తనరారుదు! నిత్యమ్మును ॥

5164

శి(4) అమృత గతుల కజర మౌచు నగ్ని అలరి ఆకసాన
సూర్యమండలము సహితము నర్యముడై దాల్చి నిల్చి
నకల ప్రాణి లోకాలకు జనులకున్ సురాదులకును
దివ్యకాంతి ప్రసాదించుఁ దేజరిల్లఁజేయు నృప్తి ॥

5165

(5) శి|| వె|| అనల కీల లెల్ల నఖిలమ్మునన్ నిండు
నత్తు చిత్తు- లిచ్చు మిత్తి లేని
జవ్వనమ్ము నిచ్చు సంస్తుతి శబ్దాల
అక్షరాల శక్తు లక్షయముగ ॥

5166

సూ త్ర మ్—161

ఋషిః—భువన ఆవ్ర్యః, సాధనో వా భౌవనః

దేవతా—విశ్వే దేవాః

చందః—ద్విపదా త్రిష్టుప్

(1) ఇ॒మా ను కం భువ॑నా నీష॑దామే॒న్ద్రశ్చ వి॑శ్వే చ దే॒వాః ॥

1720

(2) య॒జ్ఞం చ న॑న్త॒స్త్వం చ ప్ర॒జాం చా॒ఽఽది॒త్యైరి॑న్ద్రః సహ చి॑క్ష్వాపాతి ॥

1721

(3) ఆది॒త్యైరి॑న్ద్రః సగ॑తో మ॒రుద్భి॑ర॒స్మాకం భూ॑ర్వ॒వితా త॒నూనా॑మ్ ॥

1722

(4) హ॒త్యా॒య దే॒వా! అ॒సురాన్ యదా॑యన్ దే॒వా దే॒వత్వ॑మ॒భిరక్ష॑మాణాః ॥

1723

(5) ప్ర॒త్యక్ష॑మ॒ర్కమ॒రయ॑ చ॒చ్ఛిభి॑రాదిత్ స్వ॒ధామి॑షిరా॒వర్క॑వశ్యన్ ॥

1724

శీరచ యితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

1. దే॒వాఽఅ॒సురాన్. (వ్యా.వర్గ.)

సూక్తము—161

ఋషి—ఆప్త్య పుత్రుఁడు భువనుఁడు లేక భువన పుత్రుఁడు సాధనుఁడు*
దేవత—విశ్వే దేవతలు*

(1) శీతే॥గీ॥ విశ్వదేవ గణంబులు వేల్పు తేఁడు
సర్వభూత సమూహం బఖర్వ గతిని
బ్రీతి గాంచుచు మా కతిప్రేమ మెఱయ
సుఖము సాధించెదరుగాక! సురుచిరముగ ॥

5167

(2) శీతే॥గీ॥ యాగకర్మను దనువు పుత్రాధికమును
నదితి పుత్రులతోఁగూడు సమరవరుఁడు
నిశ్చయంబుగ వ్యాపార నిరతము లగు
నట్లు చేయునుగాక! నత్యాదరమున ॥

5168

(3) శీతే॥గీ॥ అల మరుత్తులతోడను నదితి పుత్రు
సంఘములతోడ నించుఁడు సహతుఁ డగుచు
మా శరీరంబులకుఁ గడు మానసియ
రక్షకుండయి మెలఁగుత! రహిఁ జెలంగ ॥

5169

(4) శీతే॥గీ॥ అసుర హననాది కార్యము లాచరించి
సహజ దామంబునకు నెప్పు చనిరొ: యధై
యమరగణ మెల్ల నాత్మీయమైన యమృత
తత్త్వమును బొంది యంతటఁ దనిసినారు ॥

5170

(5) శీగద్యము ॥

పరిచరణాత్మకము లగు కర్మలతోఁగూడ సర్వసీయ సాధన మగు స్తోత్రమును స్తోత
లింద్రాదులను బొందింతురు. అపుడు గమన శీల మగు వృష్ణ్యదకమును జను
లందఱును జూచుచున్నారు ॥

5171

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసపూర్వ 15వ సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “ఋషసము, సాధని” గాను, దేవత “విశ్వేదేవతలు” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.
శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—161

ఋషి—ఆప్త్య పుత్రుఁడు భువనుఁడు లేక భువన పుత్రుఁడు సాధనుఁడు
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

§(1) వైష్ణవీయ శక్తులతో పరలు విశ్వదేవాళులు

సుఖదుఃఖమ్ములు నిరతము నిఖిల భువన లోకాలను

వర్తిల్లఁగ దివ్యశక్తి భాగ్యగరిమ లిచ్చు జగతి

జ్ఞాన కర్మ లెల్ల సృష్టి జాగృతగతి విలసిల్లును ॥

5172

(2) §అ॥ వె॥ సూక్ష్మ మౌచ సర్వ సృష్టి బృహత్తర

మౌచ మహిత జగతు లమరుచుండు

నభవ శక్తు లలరు నాదిత్య వైష్ణవ

శక్తు లొప్ప, బ్రకృతి జన్మ మౌచ ॥

5173

§(3) ఆదిత్యులు వెలుఁగంగా నైంద్ర శక్తి గణాలతో

నప్త మరుత్తతులు సృష్టి సర్వమ్మునఁ బరఁగంగా

నాకసమ్ము లనిలమ్ములు ననలమ్ములు మరుదాళులు

తనురూపము లొందు నిఖిల తను బృహద్ రూపాలను ॥

5174

§(4) విశ్వ సృష్టి సర్వమ్మును విశ్వదేవ దివ్యశక్తి

దేవన ధర్మమ్ము మీఱ భావరూపగతులమెయిని

రక్షించుచు- అసురాళుల శిక్షించుచు మహితశక్తి

నిత్య సత్య దేవత మై నిఖిలమ్మును ధరించును ॥

5175

§(5) ఐంద్రమైన శచీశక్తి అర్ధాంగమ్మై పరలఁగ

సుందరతరమై నదాః విశ్వ సృష్టి యెల్ల వర్తిల్లును

అర్క దీప్తు లొప్పుంగా నఖిల యజ్ఞ తతు లలరఁగ

గతి శీలమ్మా జగతి కాల బద్ధ మై చరించు ॥

5176

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—161

ఋషి—ఆప్త్య పుత్రుఁడు భువనుఁడు లేక భువన పుత్రుఁడు సాధనుఁడు

దేవత—విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము—2

§(1) పంచభూత రూపాలను వరలంగా సృష్టి యెల్ల
గోళాలును లోకాలును గూడ శక్తులన్ దనరఁ
గాలబద్ధ మౌచు వరలుఁ గ్రాలింగా విశ్వదేవ
సర్వస్వము వైష్ణవీయ శక్తులతో విలసిల్లఁగ ।

5177

§(2) అతిసూక్ష్మ మై వరఁగుచు నఖిలమ్మును వ్యాపించుచు
నైంద్రమైన శక్తులతో నాదిత్యుల మహిమల మై
“నాభి”శక్తు లలరారుచు నానా సృష్టుల యజ్ఞము
నిరతమ్మును నెఱపుచుండు నిఖిల సామర్థ్యమ్ముల ॥

5178

§(3) పంచభూత సంపయాలఁ బదిలమ్ముగ రక్షించుచు
ద్వాదశ రూపాదిత్యులు వరలంగా నిత్యమ్మును
మరుద్గణాల సర్వస్వము మహితమై వెలయంగా
వైష్ణవీయమైన శక్తి వ్రభా దీప్త మౌను సృష్టి ।

5179

§(4) విశ్వ సృష్టిలోన వ్యాప్తి విషరూప మ్మొంది నిలుచు
దుష్టరాక్షసాళి నెల్లఁ దున్నాడుచు నిరతమ్మును
గాల ధర్మబద్ధముగాఁ గ్రాలింగాఁజేసి నిలిపి
గతిమతిగా నిఖిలమ్మున ఋతగతులను వర్తిల్లును ॥

5180

§(5) సర్వ సృష్టికర్త చేయు సకల కర్మ యజ్ఞమ్మున
ఆకసమ్ము ననిలమ్మును ననలమ్మును సలిలమ్మును
మృత్ తతులును జలశీతలోష్ణగతుల కాలములై
చక్రినేమి క్రమముగాఁగ సంవర్తన మౌను సృష్టి ॥

5181

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—162

ఋషిః—చక్షుః సౌర్యః

దేవతా—సూర్యః

చందః—గాయత్రీ; 2-స్వరాట్

(1) సూర్యో నో దివస్సాతు వాతో¹ అస్తరిషాత్ ।

అగ్నిర్ఋషిః పార్థివేభ్యః ॥

1725

(2) జోషా సవితర్యస్య తే హరః శతం సవాగ్ం² అర్హతి ।

పాహి నో దిద్యుతః వరద్రాః ॥

1726

(3) చక్షున్నో దేవః సవితా చక్షుర్న³ ఉత వర్యతః ।

చక్షుర్దాతా దధాతు సః ॥

1727

(4) చక్షుర్నో దేహి చక్షుషే చక్షుర్విభ్రై తనూభ్యః ।

సం చేదం వి చ పశ్యేమ ॥

1728

(5) సుసందృశం త్వా వయం పృతి పశ్యేమ సూర్య ।

వి పశ్యేమ నృచక్షసః ॥

1729

1. వాతో¹ అస్తరిషాత్, 2. సవాగ్ం² అర్హతి, 3. చక్షుర్న³ ఉత. (వ్యా.వ్యా.)

సూక్తము—162

ఋషి—సూర్యపుత్రుఁడు చక్షుస్సంజ్ఞఁడు*

దేవత—సూర్యుఁడు*

(1) శీతే॥గీ॥ దివమునందున సూర్యుఁడు దీప్తిఁ గొనుచు
మమ్ము రక్షించుఁగాకఁ దా మాన్య వాయు
వంతరిక్షమునందున నగ్ని పృథ్వి
యందు రక్షించెదరుగాక! నాదరమున ॥

5182

శీక॥ సేవింపుము! మా సంస్తుతి
తావక తేజస్సు నవిత! తనువును నిష్ఠిం
జేవ గల శక్తివల్లన్
గావుము! మము సీవు సహజ కరుణను గనుచున్ ॥

5183

(2) శీతే॥గీ॥ సవిత యనువాఁడు వాసవ సముఁడు కూడ
మాకుఁ జక్షుస్సు నిడుదురుగాక! మతియు
ధాతయున్ మాకు జక్షుస్సు తప్పకుండ
నిచ్చుఁగావుత! మే మెల్ల మెచ్చునటులు ॥

5184

(3) శీతే॥గీ॥ అఖిల రూపములం జూడ నమల మైన
తేజము నొసంగుమా! మాకు దినకరుండ!
చక్షురింద్రియమును మాకుఁ జాతురిమను
సీవు మా కిమ్ము! సంప్రీత నిశ్చల మతి ॥

5185

(4) శీతే॥గీ॥ తావకం బౌ ప్రకాశంబు తరణి! మాకు
నీ వొసంగినచో దాన నిఖిలము కడుఁ
జూచి ద్రష్టల మగుదుము సూర్య! పిదప
వివిధమును జూచువారమై వెలయఁగలము ॥

5186

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్మక 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి "చక్షుస్సు"గాను, దేవత "సూర్యుఁడు"గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.
శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య "ఉశా-ప్రపూర్ణ"
శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(5) శీతే||గీ|| సుష్టు సందష్ట వైనట్టి సూర్య! నిన్ను
నెలమిఁ జూచెదమయ్య! వర్జిత్యేకముగను
మానవాళికి దర్శిష్టవ్య మైన వస్తు
జాతమును జూచెదము మేము పూతమతిని ||*

5187

సూక్తము—162

ఋషి—సూర్య పుత్రుఁడు చక్షుస్సంజ్ఞఁడు
దేవత—సూర్యుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1) శీదివాకర వృత్తము ||♦

దివాకర దివ్యశక్తి తేజోఽన్విత మౌచ సృష్టి
నవారిత మైన అంతరిక్షఽనిల చిత్రభాను
దివమ్ముల తోయ పృథ్వీధీశాఽమల వేల లెల్ల
జవాఽన్విత మౌచ నిత్య సత్యమ్ముగ రక్ష నిచ్చు ||

5188

(2) శీఅర్యమ వృత్తము ||‡

శబ్దశక్తి స్వీకరించి జ్వలియించుచు నిత్యమ్మును
నబ్ధరూప సంచయాల నఖిలమ్మును జక్క క్రమ
తాఽబ్ధి మేఘరూప మౌచ నలరొందఁగఁజేసి వేల
లబ్ధ కాల బద్ధ మౌచ సరుణుం డలవోక వెల్లు ||

5189

(3) శీప్రభాకర వృత్తము ||‡

సవిత చక్షు వౌను మాకు సర్వ దేవతాళి కౌను
సవితథమ్ముగా స్థితీశతాఽద్రీ చక్షు వౌను దీప్తి
సవిత ధాత చక్షు వౌను సర్వ సృష్టి చక్షు వౌను
బ్రవిమలంపు దివ్య దృష్టి ద్వాదశాత్ముఁ డిచ్చు మాకు! ||

5190

(4) శీవిభాకర వృత్తము ||‡

అతिसూక్ష్మ చూర్ణ రతులను సంతరాఽంతరములఁగూడ
సతిలోక మైన మహిత హార్ద దివ్య సుచలనాల
సతివేల మైన గతుల సార్థకంపు నయనంపు
యుతకమ్మును దివ్య ప్రభల నొప్పఁజేయు రవి దీప్తి ||

5191

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

†“అష్టి”చ్ఛందము (16). ‡“అత్యష్టి”చ్ఛందము (17). ‡వరస్థాన విషమవృత్తము.

(5) కీజగచ్చకు వృత్తము ||*

అఖిల సృష్టిఁ జూచునట్లు లగ్నిదీప్తు లౌవంగా
మఖ మహాత్మ్య సూర్యదేవు మండు జ్వాలలన్ జూడన్
సుఖమయాఽమృతంపు దివ్య సూక్ష్మ చాంద్రదృక్చక్తులు
విఖనసాఽద్భుతంపు శక్తి విశ్వమందు వెల్గొందును ||

5192

సూక్తము—162

ఋషి—సూర్యపుత్రుఁడు చతుస్సంజ్ఞాఁడు
దేవత—సూర్యుఁడు

అర్థాంతరము—2

(1) కీహిమాఽంశు వృత్తము ||*

హిమాఽంశు రూప దివ్యకాంతి నెన లేని తెలి వెన్నెల
లమాతృకంపు స్వర్గ సీమ నతివేలపు మహాగతి
సమాదృతిన్ మహాఽంతరిక్ష జల వాతాఽనిల వృథుల
క్షమాదృతిన్ మమున్ సదా! విశద శక్త్యాశులఁ గావుతః ||

5193

(2) కీసః ధాంశు వృత్తము ||†

సవిత శత యజ్ఞములై శర్వ విష్ణు బ్రహ్మ లౌచు
సవికలిత దివ్య మహా హార్ద కాంతి పుంజ మెల్ల
దివి భువుల సర్వము నుద్భూత నిత్య నవ్య శక్తి
సవిరళత మై నఖిల మ్మందు రక్ష నిచ్చుఁ ద్రాణ ||

5194

(3) కీకళానిధి వృత్తము ||*

భిగవంతుఁడు చతువుగా వరలునులే! మా కెప్పుడు
గగనేశుఁడు చతువుగాఁ గడిఁదిగ వర్తిల్లున్ గదః
అగ సంస్థితి చతువుగా నలరునులే! మా కెప్పుడుఁ
దగు ధాతయె చతువు మా తనువర మై యిచ్చున్ గృవ ||

5195

(4) కీశుభ్రాంశు వృత్తము ||†

చతువు మా కొసఁగుచుండు జగచ్చకు దివ్యశక్తి
చతువు మా సుతుల కిచ్చు సదా వంశ దీప్త కాంతి
చతువు సూక్ష్మమయి సృష్టి జగత్సర్వరూప జాల
మక్షయమా నమృత దివ్య యమాఽస్వీత దృష్టి నిచ్చు ||

5196

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

* పరస్థాన విషవృత్తము. * “దృతి” చ్చందము (18). † “అత్యష్టి” చ్చందము (17).

(5) శిశిధర వృత్తము ॥*

అమృత మైన నీ కాంతుల నమృతదృష్టి నొంది మేము
అమిత సూర్య దీప్తాఽశ్వలనయిన మాదు కన్ను లిందు!
తపము లేక నీ శక్తుల ధరణ ధారణంపు రీతి
శమ దమంపు సర్వస్వము జయము గాఁగఁ జూతు మేము! ॥

5197

సూక్తమ్—163

ఋషికా—పౌలోమీ శచి

దేవతా—శచి (అత్మానం తుష్టావ)

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) ఉదసౌ సూర్యో¹ అగాదుదయం మామకో భగః ।

అహం తద్విద్వలా వతిమభ్యసాక్షి విషానహిః ॥

1730

(2) అహం కేతురహం మూర్ధాఽహముగా వివాచనీ ।

మమేదను కృతుం పతిః సేహానాయా² ఉపాచరేత్ ॥

1731

(3) మమ పుత్రాః శత్రువాణోఽథో మే దుహితా విరాట్ ।

ఉతాహమస్మి సంజయా పత్యో మే శ్లోక³ ఉత్తమః ॥

1732

(4) యేనేన్ద్రో హవిషా కృత్వ్యభవద్ ద్యుమ్నుత్తమః ।

ఇదం తదక్రి దేవా⁴ అనపత్నా కిలాభువమ్ ॥

1733

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“ధృతి”చందము (18).

1, సూర్యోఽఅగాత్, 2. సేహానాయాఽఉపాచరేత్, 3. శ్లోకఽఉత్తమః, 4. దేవాఽఅనపత్నా. (వ్రా.వ్రా.)

(5) ఆసపత్నా సపత్నమ్ని జయన్త్యభిభూవరీ ।

ఆవృక్షమన్యాసాం వరోచ్ఛ రాధో¹ ఆస్థేయసామివ ॥

1784

(6) సమజైషమిమా అహం సవత్సీరభిభూవరీ ।

యథాహమన్య పీరన్య విరాజాని జనన్య చ ॥

1785

సూక్తము — 163

ఋషిక—పులోమ తనయ శచి*

దేవత—పులోమ తనయ శచి(ఆత్మ తృప్తి)*

(1) కీతే॥గీ॥ సూర్యఁ డుదయించె మామక సువతి సూర్య

రూపము నుదయ మయ్యెను జూపుతోడఁ

బతిని వశ్యుని జేసి నవత్నులఁ గడు

నభిభవించితిఁగాదె! నే నతిశయముగ ॥

5198

(2,3) కీసీ॥ అఖిలంబునకు జ్ఞాతిని నగుచుండి జగమును నిఖిల పరిధాననై నెగడు దానఁ

గోవ వశిష్ఠుడౌ నా పతి ప్రియ వచనాంచితుఁగాఁజేసి యమరు దాన

నా కనుకూలుఁడై నా భర్త మెలఁగెడునట్లు కావించుచు నరుగు దాన

నా మహా సూనులు నాదు నవత్నులఁ గొట్టెడు వారిగాఁ గూర్చు దాన

తే॥గీ॥ మఱియు నేను వివక్షుల కరమర నిడి, నభిభవంబును గూర్చుట నఱయు దాన

నిట్టి హేతువువల్లనే యిందునందు, నాదు కీర్తి విరాజిల్లు మోద మలర ॥

5199

(4) కీఆ॥వె॥ ఏ హవిస్సుచేత నిందుఁడు కర్మకుఁ

గర్త యగుచు నుండి క్కాలు యశము

కలిగియుండి మఱియు ఘనుఁడౌచు నుండును

నా హవిస్సు నందుఁ డఖిల జనులు ॥

5200

1. రాధోఽస్థే. (వ్యా.వ్యా.)

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణాది 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టకలో

నీ సూక్తమునకు ఋషి “శచి, పొలోమి” గాను, దేవత “శచిపొలోమి”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసీరి.

శిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీతే॥గీ॥ అట్టి హవ్య రసంబునే యధిగమించి
వెలుగుచుండుటచేతనే విశ్వమందు
వివిధ శత్రు విహీననై వేడ్క మెఱయఁ
గడు విరాజిల్లుచున్నాను మనతఁ జెంది ॥*

5201

(5) శిగద్యము ॥

శత్రుహంత్రినగుటచే జయమును బొందుచున్నదాననై అభిభవిత్రినగుటచేత నేను శత్రుహీన
నగుచున్నాను. అస్థిరతరులగు శత్రువుల ధన మెట్లు లవ్వియత్నమున హరియింపఁబడునో;
యట్లు నేను సవత్సుల తేజస్సును ధనమును హరియించితిని ॥*

5202

(6) శీతే॥గీ॥ ఇంద్రునికుఁ దజ్జనాఽఽశికి నెల్ల రాజ
మాన నై యుంటచే ననుమాన మెంత
యేని లేకుండ శత్రుల నెల్ల నభిభ
వించితిని నే మహాలోక మెంచునటులు ॥*

5203

సూక్తము—163

ఋషిక—పులోమతనయ శచి

దేవత—పులోమతనయ శచి(అత్మ తృప్తి)

అర్థాంతరము—1

(1) శీతే॥గీ॥ సూర్యుఁ డుదయించు సౌభాగ్య శోభ లొప్ప
మాకు మాంగళ్య ప్రాప్తమ్ము మహిత మౌను
మాదు పతి మాకు జగతి సంవర్ధనుఁ డగు
మాదు వైరి సర్వస్వమున్ మట్టి కఱవ ॥

5204

(2) శీతే॥గీ॥ జ్వాల కేతువు లెల్లను వేల లెనసి
మూర్ధ దీప్తుల నుగ్రమై మూర్త మగును
సృష్టి క్రతువును ననుసరించి సువిశాల
ప్రకృతి కనురూప గతుల మై వరలు నగ్ని! ॥

5205

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3) శీక॥ నావల్ల జనించు ననల
 మ్మే వేలల నైనఁ బుత్ర వృత్తుల వోలెన్
 బ్రాహ్మణగతి నా దీప్తులు
 వావిరి సృష్టిని విశాల భాగ్యము నొందున్ ॥ 5206

(4) శీక॥ దివి భువులను విష్ణ్వధిపతి
 హవిషమ్ముల నెల్ల నింగి నద్భుత గతిమైఁ
 బ్రవిమల మా స్వీకృత కృతి
 నవితథముగఁ బరిగ్రహించు నాకాశ గతిన్ ॥ 5207

శీ॥ వె॥ పతి సుపత్నిఁ బోలి పర్వంగఁ బ్రకృతియె
 దైవరూపమైన ధర్మ గతుల
 నలర సృష్టి యజ్ఞ మపురూప గతుల మైఁ
 దనరు నిత్య సత్య జనన గతుల ॥ 5208

శీ(5) అనుబంధపు బంధాలను నననుబంధ శక్తుల మై
 విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వ సృష్టి వర్తిల్లఁగ
 విజయ మొందు నిత్యమ్మును విపుల సృష్టి వృక్షముపైఁ
 బ్రకృతి పురుష తత్త్వ మెనసి సుకృత మ్మా నిత్యగతుల ॥ 5209

శీ(6) ప్రకృతులపైఁ బురుషశక్తి వర్తిల్లఁగఁ బతి గతిగా
 సృష్టిలోని బ్రాణరూప శివతత్త్వము తనరారును
 దేజురిల్లు నరుణునికే దివ్య పత్ని చందమామ
 భాతి గాఁగఁ బ్రకృతిలోనఁ బర్యేద నేఁ బత్నిశక్తి ॥ 5210

శీ॥ వె॥ విశ్వ ప్రకృతిపైని విమల శక్తులు మీఱఁ
 బురుషశక్తి విజయ పూర్తి నొందుఁ
 బురుషశక్తి నిండి పూర్ణ వికాసాల
 బహు ముఖాల ఫలముఁ బ్రకృతు లిచ్చు ॥ 5211

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—163

ఋషిక—పులోమ తనయ శచి

దేవత—పులోమ తనయ శచి (ఆత్మ తృప్తి)

అర్థాంతరము—2

§(1) విరాడ్రాప పృక్పతిలోన వేవెల్లుల నూర్యఁ డొప్పు
నుదయించును నిత్యమ్మును నుజ్జ్వలముగ నింగి పృక్పతి
నా గగనము నగ్నమై నవ్య కాంతు లొప్పారఁగఁ
బృక్పతిలోన విషాఽమృతము లకృత గతుల వర్తిల్లును: ॥

5212

(2)శిక॥ నేనే! కేతువు నొచును
నేనే! యీ విశ్వ సృష్టి వెలుఁగుల నొదున్
నేనే! సువిరాట్ పూరుషు
జ్ఞాన మహాకృతువు గాఁగఁ జైతన్య గతిన్ ॥

5213

(3)శిక॥ నా కాంతుల పుత్రులు మహా
దాకృతి శత్రుతతి జగతి నస్తంగత మై
ప్రాకృత గతి వర్తిల్లఁగ
వీరమెయిన్ విశ్వసృష్టి విలసిల్లు సదా: ॥

5214

§(4,5) హవిషకర్మ వాహక ర్త అనలమై అలరంగా
నుత్తమ గతి గగన మ్మది ఉండును లేకుండఁగూడఁ
బృక్పతి పత్ని గాఁగ సృష్టి వరల దైవీయ సుశక్తులు
సవత్ని గాఁగ నిత్యమ్మును జ్వలిత మ్మా పురుషగతుల
శత్రు రహిత శక్తులతో జయ రూపపు దీప్తులతో
ససవత్నతఁ బృక్పతి వరల నా సవత్నత లంతరింప
విశ్వ సృష్టి పృక్పతిలోన విమలమ్మా దివ్య శక్తి
ఆ అరుణుని మహాతేజ మై తనరును నిత్యమ్మున్ ॥

5215

(6)శీఆ॥వె॥ అఖిల సృష్టిలోన నలరు సవత్నిగాఁ
బృక్పతిపైని బురుష భాగ్య గరిమ
విజయవంత మౌను విశ్వజ ప్రాణాల
వీర్య శక్తు లెల్ల విస్తరిలఁగ ॥

5216

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—164

ఋషిః—పూరణో వైశ్వామిత్రః

దేవతా—ఇంద్రః

చందః—త్రిష్టుప్

(1) తీ॒వ్రస్మా॒భివ॑యసో¹ అ॒న్య పా॑హి సర్వ॒రథా వి హ॑రీ² ఇ॒హ ము॑చ ।

ఇ॒న్ద్ర మా త్వా య॑జమా॒నాసో³ అ॒న్యే ని రీ॑రమన్ తుభ్య॒మిమే సు॑తాసః ॥ 1736

(2) తుభ్యం సు॒తాస్తుభ్య॑ము సో॒త్వాన॑స్త్వాం గి॒రః శ్వా॒త్యై⁴ ఆ హ్వా॑యన్తి ।

ఇ॒న్ద్రే॒దమ॑ద్య స॒వనం జ॑షాణో విశ్వ॒స్య వి॒ద్వాగ్⁵ ఇ॒హ పా॑హి సో॒మమ్ ॥ 1737

(3) య⁶ ఉ॒శతా మ॑ససా సో॒మమ॑స్మై సర్వ॒హృదా దే॑వకామః సు॒నోతి॑ ।

న గా⁷ ఇ॒న్ద్రస్త॑స్య ప॒రా దదా॑తి ప॒శస్త మి॒చ్ఛారు॑మస్మై కృ॒ణోతి॑ ॥ 1738

(4) అ॒నుస్ప॑ష్టో భ॒వత్యే॑షో⁸ అ॒న్య యో అ॑స్మై రే॒వాన్ స సు॒నోతి॑ సో॒మమ్ ।

నిర॑రత్నై మ॒ఘవా తం ద॑దాతి బ్ర॒హ్మద్వి॑షో హ॒న్త్యనా॑నుదిష్టః ॥ 1739

(5) అ॒శ్వాయ॑న్తో గ॒వ్యన్తో వా॒జయ॑న్తో హ॒వామ॑హే తో॒వగ॑న్త॒వా⁹ ఉ॑ ।

అ॒భూష॑న్తస్తే సు॒మతౌ న॑వా॒యాం వ॑యమి॒న్ద్ర త్వా శు॒నం హ॑వేమ¹⁰ ॥ 1740

1. పయసో॒అన్య, 2. వి హ॑రీ॒ఇహ, 3. యజమా॒నాసో॒అన్యే, 4. శ్వా॒త్యై॒అ, 5. వి॒ద్వాగ్⁵॒ఇహ,

6. య॒ఉశ॑తా, 7. న గా॒ఇన్ద్ర, 8. భ॒వత్యే॑షో॒అన్య యో॒అస్మై, 9. గ॒న్త॒వా॒ఉ.

10. హ॑వేమ. (వ్రా.పరి.)

సూక్తము—164

ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుఁడు పూరణుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు*

(1) శీతే॥గీ॥ తీక్షణము మదకరంబయి తేజరిల్లు
సోమమును దాపుమా! యింద్ర! నీమ మలర
సరణ శీల రథాఽంచిత హరుల యజ్ఞ
మందు విడువుము! వాసవా! యంద మొప్ప ॥

5217

శీతే॥గీ॥ ఇతరు లై నట్టి యజమాను లెల్ల నీకు
సంతసము కూర్చుండుత! నెంతయేని
నీ నిమిత్తమె సోమముల్ నిఖిల వంద్య!
యభిషుతములయి యంతట నమరుచుండు ॥

5218

(2) శీతే॥గీ॥ ఇంద్రుఁడా! నీ నిమిత్తమె యెల్ల సోమ
మభిషితం బయ్యె నంతట వ్యాప్తి గాంచు
నాశు ధారగ వచ్చెడు నమల వాక్కు
లెల్ల నినుఁ బిల్చుచుండె నీ యుల్ల మలర ॥

5219

శీతే॥గీ॥ ఇంద్రుఁడా! యిట్టి కాలాన నీ మహా న
వనము లోనగు కర్మలఁ గనుచు నీవు
సర్వ విజ్ఞాతవై యిట్టి నవనమందు
సోమమును దాపుమా! నీవు శోభకొఱకు ॥

5220

(3) శీగద్యము ॥

కామయమానమున వికలము నగు మనస్సుతో నింద్రుని గోరి యే యజమానుఁడు
సోమాఽభిషవమును జేయునో! వాని నింద్రుఁడు నశింపజేయఁడు. వానికి
శుభకరము కావుననే ప్రశస్త మైన ధనమునే ప్రసాదించుచున్నాఁడు ॥

5221

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రాతపఠి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి "పురాణుఁడు" గాను, దేవత "ఇంద్రుఁడు" గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసినది.
శీరచ యితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"
శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(4)కిచ॥ ఎవఁడు మహేంద్ర దేవునకు నిచ్చునో, సోమ రసంబు నట్టి మా
నవుని సుదృష్టినిం బడు ననారత మాతఁడు వాని కెంతయే
నవన మొనంగుచుండుఁ దన హస్తము నాతని కూత యిచ్చి యా
భువిఁ గలవాని శత్రువుల పొంక మడంచఁగ నుక్తుఁ డయ్యెడున్ ॥*

5222

(5)కిసీ॥ అశ్వ సంతతుల నాశించుచున్ మేము సుఖ మొనంగెడు నిన్నుఁ జూడఁగలము
గో గణంబుల నెల్లఁ గోరుచుండెడు మేము సుఖ మొనంగెడు నిన్నుఁ జూడఁగలము
స్థిరతరాగ్నుల వెల్లఁజేయుచుండెడు మేము సుఖ మొనంగెడు నిన్నుఁ జూడఁగలము
బహ్వాన్నమును బీర్తిఁ బడయుచుండెడు మేము సుఖ మొనంగెడు నిన్నుఁ జూడఁగలము
గీ॥ వానవుడఁ సువశిస్త మై భాసమాన, మైన నీబుద్ధియందున నమరుచున్న
వారమై సౌభ్య మిచ్చెడు వరమ దాత, వైన నినుఁ బిల్చెదము మే మవార్యగతిని ॥*

5223

సూక్తము—164

ఋషి—విశ్వమిత్రపుత్రుఁడు పూరణుఁడు
దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1)కిదామనిధి వృత్తము ॥*

వివిధ కాల రథాలతో విశేషమైన దీప్తితతులు
వ్రవిమలంపు సువీర్య భద్ర శక్తు లొచ్చు సర్వవ్రకృతి
అవిరళమ్మయి నిత్య సత్యగవ్రసారముల్ వరలఁగఁ
బవిజ శక్తి మహేంద్ర! సర్వ శత్రుతండమున్ దునుముము! ॥

5224

§(2) సృష్టి యెల్ల నీకొఱకే! సృష్టి స్థితి నీకొఱకే!

త్రికాలాల సకల దిశల ఋతగతులను వర్తిలైడి
శబ్ద నిశ్శబ్ద శక్తి సంచయాల నదమలముగ
నైహిక విద్వాంసులెల్ల రమర శ్రుతిగ నుచ్చరించు
విమల మంత్ర రాజములన్ విశ్వ సృష్టి యజ్ఞమ్మున
విష్ణుదేవ! సోమామృత వృష్టి నిచ్చి కాపాడుమ! ॥

5225

§(3) దివ్య దేవ కామమ్ముల భవ్యయజ్ఞ తతు లొనర్చి
మనోరూప మహా శక్తి మహితమ్ముగ నజయ్య మై
అలరంగా మహావిష్ణు వఖిల గోళ లోకాలకు
నమృత శక్తి నిచ్చి సృష్టి నలరించును స్థితిగతులను ॥

5226

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము

“అతిధృతి”చందము. (19)

§(4) సోమాఽమృత మంత్రరాజ శుభ పదముల వినుచునుండి
 వ్రత్యక్షర స్వచ్ఛ గతుల నిత్య సత్య శక్తి నిచ్చి
 బ్రహ్మమ్మును ద్వేషించెడి పాపాత్ముల వధించుచు
 సచ్చిత్తుల తత్త్వమ్మును సర్వ గతుల నిల్పును హరి ॥

5227

§(5) కాంతితతులు కోరి నదా! కైమోడ్పులు నేతు మీకు
 సకల లోక సుఖముఁ గోరి అకలుషముగ దండ మిడుచు
 మఖిల వ్రకృతి శుభముఁ గోరి యజ్ఞాఽగ్నుల జ్వలింపఁజేయః
 సోమ శక్తు లొనఁగి విష్ణుః సృష్టి నెల్ల రక్షింపుమః ॥

5228

సూక్తము—164

ఋషి—విశ్వామిత్ర పుత్రుఁడు పూరణుఁడు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్ధాంతరము—2

§(1) విశిష్టమా సంచలనపు విలోలత్వ శక్తుల హరిః
 కాల రథమ్ములను విడిచి కరుణ రక్షించుః సృష్టి
 సద్భావపు సత్య గతుల సకలమ్మున నియమ రతుల
 సంతానమ్మా సృష్టికి జనకుఁడుగా మాత గాఁగః ॥

5229

§(2) చరాచరమ్ములై వరలెడి సర్వ సృష్టి శబ్దతతులు
 కాంతి జాల సర్వస్వము కృతు వాచును విష్ణుకిరీటుగ
 వర్తిల్లుచు నిత్యమ్మును బరమాఽమృత సోమ మృది
 విశ్వమ్మున వర్షించెదు! వెలుఁగఁజేసి జ్ఞాన వ్రకృతి ॥

5230

§(3) సోమ పూర్ణ మనశ్శక్తి శుభ్ర సర్వ హృదంతరాల
 దేవ కామ రూపాశుల దివ్యత్వము తెలియ నొను
 సకల శ్రేయఃకరమై సర్వ గోళ లోకాదులు
 పరా ప్రాప్తిద చలనాలను బయనించును హరి కృపమై ॥

5231

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) నిత్య స్పష్టతన్ వెలిగెడి నిఖిల వృక్కతి సంపదగా
 సోమాఽమృత దివ్య సృష్టి సృష్టి నెల్ల నృవియింపఁగ
 బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాఽవవర్గ సర్వ విద్యేషుల
 సంహరించి- నచ్చిత్తుల నదాః కాపాడును! హరి ॥

5232

§(5) సృష్టిలోనఁ బ్రసరించెడి వ్యష్టి సమిష్టి కాంతితతులు
 నకల గోళ లోకాలును సంచరింప ధరించుచున్
 నిత్య నవ మ్రొన సుమతి సత్యశక్తు లమరొందఁగ
 హరి వర మై సృష్టి యజ్ఞ మలరారును ననునిత్యము
 నఖిల జగతిః శుభద గతుల హవన మ్రొ వర్తిల్లుదుః
 వృక్కతి సహజమైన అగ్ని ప్రజ్వలింఁగ దీధితులను ॥

5233

సూ త్రమ్—165

ఋషిః—ప్రాజాపత్యో యశ్మనాశనః
 దేవతా—ఇంద్రాగ్ని, రాజమశ్మన్నం వా
 ఛందః—తిర్ఘప్తవ్; 5-7-అనుష్టుప్

(1) ముంచామి త్వా హవిషా జీవనాయ కిమజ్ఞాతయశ్మాదుత రాజయశ్మాత్ ।
 గాహిర్జగ్రహ యది వైతదేనం తస్యా¹ ఇంద్రాగ్ని ప్ర ముముక్త మేనమ్ ॥

1741

(2) యది శ్రితాయర్యది వా పరేతో యది పృత్యోరనికల సీత² ఏవ ।
 తమా హరామి నిర్వతేరువస్తాదస్సార్షమేనం శతశారదాయ ॥

1742

(3) సహస్రాక్షేణ శతశారదేన శతాయుషా హవిషాహార్షమేనమ్ ।
 శతం యథేమల శరదో నయాత్రిన్దో విశ్వస్య దురితస్య పారమ్ ॥

1743

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ణ”

1. తస్యా¹ ఇంద్రాగ్ని, 2. సీత² ఏవ. (హృ.వృ.)

(4) శతం జీవ శరదో వర్ధమానః శతం హేమస్తాశ్చతము వసస్తాన్ ।

శత మిన్ద్రాగ్ని సవితా బృహస్పతిః శతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః ॥

1744

(5) ఆహార్షం త్వావిదం త్వా పునరాగాః పునర్నవ ।

సర్వాజ్ఞ సర్వం తే చక్షుః సర్వమాయుశ్చ తేఽవిదమ్ ॥

1745

*(6) ఊర్ధ్వరేఖా వ్ర దహన్తే విష్ణుమిన్ద్రాగ్ని అమృతం జుషేథామ్ ॥

1746

*(7) మహ్యం దధానా ఉప దీర్ఘ మాయురస్మే ధత్తం పురుషజా పురన్ధిః ॥

1747

సూక్తము—165

ఋషి—వ్రజావతి పుత్రుడు యశ్మ నాశనుడు*

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు లేక రోగ నాశకము*

(1) కీతే॥గీ॥ శీలు గలుగంగ లోకానఁ జిరము బ్రతుకు

మోయి! యశ్మా లభిభూతుఁడా! హోమమునను

నీకుఁ గల యశ్మ రోగంబు¹ నిన్ను వేగ

విడుచు నట్టులు సేయును వివిధ గతుల ॥

5234

కీ॥వె॥ రాజ యశ్మనుండి యోజనుండా! నిన్ను

విడిచిపుచ్చు నపుడు వేగ గ్రహణ

శీలి దేవి రోగిఁ జేరు నద్దానిని

నగ్ని యడఁచుఁగాక! హరియు నటులె ॥

5235

*ఋగ్వేదము దశమమండలములోని యీ 165వ సూక్తములోఁ గొన్ని వ్యాతవృత్తులలో 6,7 మంత్రములుగా రెండు

ఋక్కు లధికముగాఁ గలవు. ఈ ఋక్కులను గొందఱు “ఖిల” మంత్రములుగా భావింపఁ, గొందఱు పరిశిష్టము

లనియు, గొందఱు పాఠాంతరము లనియు, మరి కొంద రధికపాఠము లనియు, వే రొక కొందఱు ప్రక్షిప్తము

లనియు భావించిరి. (“ఖిల” మంత్ర నిర్వచనమునకై 148వ పుట చూడ నగును.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సహిత వ్యాతవృత్తి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “యశ్మనాశనుడు” గాను, దేవత “దుఃఖ నివారణము” గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్యాసిరి.

కిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1.ప్రాచీనకాలమున నార్యులకు వచ్చెడి రోగములలో యశ్మరోగ మొకటి యున్నట్లు దీనినిబట్టి గ్రహింపవచ్చును.

ఇయ్యది అస్తులఁ దునుగూడ జనించుచున్నట్లున్నది.

(2) శీసీ॥ పురుషుండు రోగ సంపూర్ణుడై యున్నను వానిని బ్రతికింపఁబూనఁగలను
 భూ లోకముననుండి పోవంగనున్నను వానిని బ్రతికింపఁబూనఁగలను
 క్షీణాయ పును గల్గి క్షీణించియున్నను వానిని బ్రతికింపఁబూనఁగలను
 యముని నమీవంబునందు మెలంగిన వానిని బ్రతికింపఁబూనఁగలను
 తే॥ గీ॥ బురుషు నిటువంటి వానిని బరమ మృత్యు, దేవికడనుండి వేగము తెచ్చి నూరు
 వత్సరంబులు జీవింపవలయు బలము, కలుగువానిగఁ జేయుచుఁ దొలుత నేను ॥

5236

(3) శిగద్యము ॥

ఇందుగ్, డీ పురుషుని నెట్లు శత వత్సరకాలము దుఃఖపారము నొందించెనో; యట్లు బహు
 చక్షుస్కము, శత శారద వత్సరము, శతసంవత్సరవరిమిత జీవము గల హవ్యము చేయ
 యక్షు గృహీత మానవుని రోగవిహీనునిగాఁ జేసెను ॥

5237

(4) శీతే॥ గీ॥ యక్షు రోగ విముక్తుడఁ యహరహంబు
 నీవు వృద్ధిని గాంచుచు నిశ్చల మతి
 శత శరదృతు¹కాలంబును సకల జీవ
 సుఖద హేమంత శతకంబు సూటి మీఱఁ
 జాణములఁ దాల్చియుండుమా! ప్రకృతియందు ॥*

5238

శీతే॥ గీ॥ అల బృహస్పతి నవితయు నగ్ని యనెడు
 వాఁడు వాసవుండున్ శత వత్సర మిత
 మైన యాయుస్సునకు హేతు వౌ హవిస్సు
 నొంది పురుషుని మాకయి యొసగిరికదః ॥

5239

(5) శీతే॥ గీ॥ వ్యాధి ముక్తుడఁ నిను మృత్యు బాధనుండి
 నేను దప్పించినాఁడను నిశ్చల మతి
 మణియు నభినవతం దాల్చి పరమ తుష్టి
 నీవు నాకడకున్ రమ్ము! నిశ్చయముగ ॥

5240

శీతే॥ గీ॥ అవికలాంగః సమంచితః యమల పురుషః
 నీవు నిందియ వర్గంబు నేతిమిమెయిఁ
 బొందినాఁడవు! నీకు సంపూర్ణ జీవ
 నంబు సంపాదితం బయ్యె డంబు మీఱ ॥

5241

శ్రవణతః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరమున ననూదితము.

1. ఈ ఋక్కుకాలమునఁ జైత్రమున శరదృతు వుండియుండ నగు నని కొందఱు భావించిరి.

*వచపాది.

§(6) ఇంద్రాగ్నుల సూర్యగతుల నెంతేనియు నణచివేసి
విష్ణుశక్తి నమృతమ్మును విశ్వమ్మున కొనఁగ నదా: ॥*

5242

§(7) పురోగతుల సంపదాశి పూర్ణమై వరలంగా
నత్యంతము దీర్ఘమైన ఆయుర్దాయమ్ము నాకు
నలరింపుమ: విష్ణుదేవ: అఖిలమ్మును దత్తముగా: ॥*

5243

సూక్తము—165

ఋషి—వృజాపతి పుత్రుఁడయి యశ్మ నాశనుఁడు

దేవత—ఇంద్రాగ్నులు లేక రోగ నాశకము

అర్ధాంతపము--1

§(1) విశ్వ సృష్టి సంక్షేమము విమలమ్ముగ నెఱపుచుండు
వృజాపతి పుత్రుఁడవో రజనీ బాంధవ: చంద్రా:
నలిల సంక్షేమార్థమై నదుదయ మగుము: సదా:
నీదు యశ్మ రోగ మ్మది నిర్మూలన మౌచు సృష్టి
వైష్ణవీయమైన నీ వృజా దీప్త దివ్య శుచులు
వృక్పతిలోని ఓషధులను బ్రాణవృద్ధములుగఁ జేయును ॥

5244

(2) §ఆ॥వె॥ పృథ్వి మీఁదఁగాని విశ్వమం దేదైన
మృత్యు వంతిక గతి సత్య మగును
అయిన శత శరత్తు లాయురారోగ్యాల
బ్రతుక రోగహరత వరలుఁగాక: ॥

5245

§(3) శత గుణాల వర్ణిల్లెడి శరచ్చక్తి వృక్పతిలోన
నర్వ రోగ నివారిణిగ నదమలొషధుల నొనంగు
విశ్వ దురిత పారమ్మును విధ్వస్తము కావించుచు
శత శరద్ఋతు కాలము సదా: రోగ రహితమ్మా: ॥

5246

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*“ఖిల” మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(4) శత శరదాల్ జీవింపుము: శతహేమంతాలు ప్రకృతి
 రోగ నాశక పదార్థాలు ఋత వసంత గతుల నీయ
 నింద్రాగ్నీల ఆదిత్యుని బృహస్పతి దివ్యాయుష
 శక్తులే! హవిషముగా శతాయువుగఁ బ్రసాదించ
 శత సంవత్సర కాలము సంవర్ధన మొందుమోయి: ॥

5247

§(5) నిత్య పునర్నవ మైన నిర్మల యౌవన గతులను
 రోగ రహిత శక్తులతో ఋత ఋతు రతు లౌప్యంగా
 సర్వ ప్రకృతి అంగములై సకల ప్రకృతి చతువులై
 సర్వము నీ కాయువుగాఁ జందురుఁడా: తనరారుత: ॥

5248

§(6) ఉపర్యుపరి గతులతోడ నుజ్జ్వలమౌ నింద్రాగ్నీల
 శక్తులతో వెలుఁగొందఁగఁ జక్రపాణి సృష్టి నెల్లఁ
 జంద్ర సంవర్ధకముగ నదా: సవదరించుచుండి
 అమృతమయముగాఁగఁజేసి బ్రాణ స్థితి శక్తు లొసఁగు ॥*

5249

§(7) అంతికగతి నలరారుచు నమృత మాంగళ్య గతుల
 నధిక మైన దీర్ఘాయువు నమరఁజేసి నాకు జగతి
 నాపూర్ణమైన దివ్య దీప చంద్రికల్ విరియఁగ
 మహితాఽఽధారము లొచు సుహిత మైన నిలుచు నదా: ॥*

5250

సూక్తము—165

ఋషి—ప్రజాపతి పుత్రుఁడు యత్ను నాశనుఁడు
 దేవత—ఇంద్రాగ్నీలు లేక రోగ నాశకము

అర్ధాంతరము—2

§(1) ప్రకటితాఽప్రకటిత మౌ బహుశ ప్రజాతతు లన్నిటిఁ
 బారద్రోలి వెలుఁగొందెద మేర లేని నిత్య శైత్య
 చాంద్రిక లవి తనరంగా సకల ప్రకృతి ప్రాణద మై
 త్రాణద మై యింద్రాగ్నీల రాజిత మౌ దివ్య శక్తి
 వైష్ణవీయ గతులమైన వరలఁగ జీవించు నేను
 విమలముగ శేమముగ నమల జీవనము లలర ॥

5251

శీర్షిక:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 “ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(2) ఎంతకాల మున్నఁగాని మృత్యు వంతికమ్మునకే
చేరక తప్పదు ప్రతిదియు నృప్తిని బరిమితగతి నిల్చుచుఁ
గాలగతుల శతశరదవేల లెనని స్థితి శక్తుల వరలి
నిర్మతిహరక మై తుదికి నిఖిల భూతములఁ గలియును ॥ 5252

§(3) సహస్రాక్షుఁడైనఁగాని శతశరదమ్ములతో వరలెడి
శతాయుష కాలమునకు సంబద్ధుండై నిలుచును
హవిషమ్ముల హర్షముతో ననంతమైన కాలగతుల
దురిత పార దూర మై యష్టరోగ హరక మా
శతశరత్తుల మహాకాల సర్వస్వము విశ్వమ్మున
వైష్ణవీయ యుతశక్తుల వరలును ఋతుతత్త్వమ్ముల ॥ 5253

§(4) వర్ధమాన ప్రకృతి శక్తి వరలు శతశరదమ్ముల్
శతహేమంతాలు వరఁగు శతవనంతాలు మించు
నింద్రాగ్నులు నవితృండు బృహస్పతియె నృప్తి యెల్ల
శతరూపమ్ములతోడను శతాయుషముగ వర్తిల్లును
బ్రకృతి పురుష శక్తు లెల్లఁ బ్రభవించును బెరుగు విరుగుఁ
బునఃపునర్జన్మలతోఁ బుట్టి పెరిగి గిట్టుచుండు ॥ 5254

§(5) నీవే! మహద్ధర్మముగా నీవే! సంతాపముగా
నీవే! యావన మౌచును నీవే! వార్ధక్య మౌచుఁ
బునర్నవత్వమ్ము లొప్పఁ బూర్ణ నృప్తి వరలుచుండు
సర్వాంగము లీ వౌచును సకలమ్మును నీ వౌచును
నీవే! నేత్రమ్ము లొచు నిఖిలాయుష మౌచు నీవే!
అవిదితముగ నలరారుదు వఖిలేశ! అనంతరూప! ॥ 5255

§(6) ఆకసమున రేఖ గాఁగ నద్భుతముగ నలరును శశి
విష్ణులీల నింద్రాగ్నులు విలసిల్లుచు నమృతమ్మును
నఖిల నృప్తి స్రవియింతురు నిఖిల ప్రకృతి దాహమ్మును
నిరతమ్మును దీర్చి శక్తి నింపు స్థితి గతుల వెల్గ ॥ 5256

§(7) అనంత సుదీర్ఘ మౌ నాయుషమ్ము వరలంగా
నంత మెనయనట్టి నృప్తి అఖిల భారమున్ వహించి
బ్రహ్మ విద్య తత్త్వశక్తి భద్రతమై ధరియించుచుఁ
గృష్ణ శక్తి నాలోపల ఋతగతులను నిల్పుఁగాక! ॥ 5257

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
♦“ఖిల” మంత్రావాదము.

సూక్తమ్—166

ఋషిః—బౌహ్యో రక్షోహః

దేవతా—రక్షోహః

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) బౌహ్యోఽగ్నిః¹ సంవిదానో రక్షోహః బాధతామితః ।

అమీవా యస్తే గర్భం దుర్ణామా యోనిమాశయే ॥

1748

(2) యస్తే గర్భమమీవా దుర్ణామా యోనిమాశయే ।

అగ్నిష్టం బౌహ్యోఽసహ నిష్క్రవ్యాదమనీనశత్ ॥

1749

(3) యస్తే హన్తి పతయంతం నిషత్సుం యః సరీస్యపమ్ ।

జాతం యస్తే జిహంసతి తమితో నాశయామసి ॥

1750

(4) యస్త² ఊరూ విహరత్యంతరా దంపతీ శయే ।యోనిం యో³ అన్తరాశ్చ తమితో నాశయామసి ॥

1751

(5) యస్త్యా వౌతా పతిర్భూత్వా జారో భూత్వా నివర్జతే ।

ప్రజాం యస్తే జిహంసతి తమితో నాశయామసి ॥

1752

*ఈ సూక్తమునకు దేవత “గర్భస్యావే ప్రాయశ్చిత్తమ్” అని సాయణ, మాక్సుముల్లర్ పృథులలోఁ జేర్కొనఁబడినది.

1. బౌహ్యోఽగ్నిం, 2. యస్త² ఊరూ, 3. యో³ అన్తరాశ్చహ. (వౌ.వృ.)

(6) యస్త్వై స్వప్నేన తమసా మోహయిత్వా నివద్యతే ।

ప్రజాం యస్తే జిహాంసతి తమితో నాశయామసి ॥

1753

సూక్తము—166

ఋషి—బృహ్మపుత్రుడు రక్షోహానామకుడు*
దేవత—గర్భరక్షణము*

(1) శీతేగీ॥ మంత్ర రూపంబుతో నైకమత్యమంది
రాక్షసుల నెల్ల బాధించి రాజమానుఁ
డైన యనబుండు బహు రాక్షసాధికులకు
నధికముగ హింసఁ జేయుచు నమరుఁగాక: ॥

5258

శీత॥వె॥ ఎవఁడు రోగ రూప మెక్కువ కాంచుచు
గర్భమును హరించు నిర్భరాఽర్భ¹
రోగ రూపమునను నేగి తావక కుక్షిఁ
జెందువాని నగ్ని చెఱచుఁగాక: ॥

5259

(2) శీత॥వె॥ అర్భ రోగ రూపుడైన యెవ్వఁడు నీదు
గర్భమున వసింపఁగలుగు నట్టి
పౌలును తిండిపోతు పూర్ణాగ్ని హోతుఁడు
నష్టపెట్టుఁగాక: స్పష్టగతిని ॥

5260

(3) శీత॥ చక్కని నీదు గర్భమున నన్నివతత్కమనీయ బీజమున్
జిక్కులు పెట్టి దాని నతిశీఘ్రము గొట్టెడు వాని వెండియున్
గ్రక్కన మూని తచ్చిశువు గాఁతయఁ బెట్టెడు నట్టివాని నీ
చక్కటినుండి తొల్రెదను జానరొ: నీకు హితంబు గోరుచున్ ॥

5261

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకృతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వర్ణికలో నీ సూక్తమునకు
ఋషి "రక్షోహనుడు"గాను, దేవత "గర్భశాసన ప్రతిబంధి"గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

శీసాయణాచార్యభాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. పౌరీషీనార్కులకు వచ్చిన రోగములలో యక్షురోగములతోపాటు అర్భరోగ మొకటి కలదు.

(4)శీఁ॥ చక్కని గర్భముం జెరిపి స్రావముఁ జేసెడు వాని నెంతయున్
మక్కువ మీఱ దంపతుల మధ్య వసించెడు వాని యోనియం
దెక్కువ వెల్గు బీజమును నెంతయుఁ దుర్గించెడు నట్టివాని నీ
చక్కటినుండి తొల్రెదను జానరొః నీకు హితంబు గోరుచున్ ॥*

5262

(5)శీఁ॥ ఒక్కొక్క మారు భాగ్రతిగను నొక్కవరిం బతిరూప సంపదన్
మిక్కిలి వచ్చి నీదగు నమీవముఁ జేరెడు వాని జారుఁడై
నిక్కుచు నన్న వాని నొగి నీదు జనున్ దుఃఖమాడు వాని నీ
చక్కటినుండి తొల్రెదను జానరొః నీకు హితంబుఁ గోరుచున్ ॥*

5263

(6)శీఁ॥ చక్కని నారిఁ నీదయిన స్వప్నమునందున నిన్ను నిద్రతోఁ
జిక్కులు పెట్టి నీ కిపుడు చేష్టను బోవఁగఁజేసి పిమ్మటన్
మక్కువ తీర నిన్ గలిసి మాఁముఁ గూల్చెడు నట్టివాని నీ
చక్కటినుండి తొల్రెదను జానరొః నీకు హితంబు గోరుచున్ ॥*

5264

సూత్రము—166

ఋషి—బ్రహ్మ పుత్రుఁడు రషోహ నామకుఁడు
దేవత—గర్భరక్షణము

అధ్యాయము—1

§(1) వైష్ణవాగ్ని సంవిదాన ప్రభా దీప్తులలరంగా
రక్షిత మై చలనగతుల రాణించెడి సృష్టి యెల్లఁ
బ్రకృతిమాత గర్భముగా వరలఁ బంచ భూతాలను
ధాతువులకు ధామములై తనరారును విశ్వసృష్టి ॥

5265

§(2) సదసత్తుల గర్భమై సర్వమ్మును దనరారఁగ
ధాతు జన్మ భూమి యాచుఁ దనరు సృష్టి యోని గాఁగ
ననల భరిత విష్ణు శక్తి నఖిలమ్మును నియమ గతుల
సృష్టి స్థితి లయ రతులను జెన్నొందఁగ సర్వస్వము ॥

5266

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(3) రూపరహిత మహితమైన సృష్టి సృష్ట శక్తి యెల్ల
జన్మ వతన వృద్ధి క్షయ సంలీనపు మరణ గతుల
ననిలాఁనల సలిల మృదాకాశములలోనఁ గలియు
వశ్య మర్మ ధర్మ కర్మ దృశ్యాఽదృశ్య రూపగతుల ॥

5267

§(4) ప్రకృతి పురుష రూపముగ వరలు నూరు శక్తులుగా
సర్వ భూత సంచయాల స్థాన మౌచు బ్రాహ్మ్య గతుల
సంతరిక్ష కుహర మృది అలర మర్మ సత్య రతులఁ
బాలనమ్ము నొనరించును వరల సృష్టి స్థితి లయాల ॥

5268

(5) §క॥ నీవే: సృష్టిగఁ బతిగా
నీవే: సహజన్మ రూపి నీడవుఁ గాఁగన్
నీవే: కాంతి సరిత్తుగ
నీవే: ప్రాణుల కధిపతి వెన్నఁగను హరీ: ॥

5269

(6) §క॥ నీవే: స్వప్న తమస్సులు
నీవే: మోహమ్ము నౌచు నెగడుచు సృష్టిన్
నీవే: కాంతి సరిత్తుగ
నీవే: ప్రాణుల కధిపతి వెన్నఁగను హరీ: ॥

5270

సూక్తము—166

ఋషి—బ్రహ్మపుత్రుఁడు రక్షోహనామకుఁడు

దేవత—గర్భరక్షణము

అర్థాంతరము—2

§(1) శైవాఽనల సంవిదాన సంశక్తులు బాధింపఁగ
రక్షశక్తులు సర్వము భ్రష్ట మౌను నాశ మౌను
శివంకరము గాఁగ విశ్వ సృష్టి స్థితి గర్భ మ్రొ
దశ దిశలను మర్మ మ్రొ తనరారును నిత్యమ్మును ॥

5271

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(2) లయ శక్తులతోసహా క్రాలంగా నాకాశము
 దిశ తెల్లను గుహ్యములై తేజరిల్ల గర్భముగా
 నగ్ని పూర్ణ శివ శక్తులు నమల నద్భావరతుల
 నిక్క- మౌచ సృష్టిస్థితి నిరయ మౌచఁ దనరారును ॥

5272

§(3) జల రూపపు నాగమై సర్వ సృష్టి వరలంగా
 ననిలాఁనల మృతతులును నాకనమ్ము లతిమర్మతఁ
 బతన మౌచ స్థితి గతులను ఋత ఋతువుల వర్తిల్లుచు
 జాత మౌచ హరిః నిన్ను సంసేవన మొనరించును ॥

5273

§(4) ప్రకృతిపురుష శక్తి రూప సుకృత సంగమాల వరలి
 ఊరు గతుల మర్మరూప సృష్టి జనన శక్తు లలర
 సంతరిక్ష శక్తులతో నఖిలాఽఖిల గోళ లోక
 తిరోధాన పురోగతుల సరోధాల విరోధాల
 సలిల సర్వ రూపాలుగ సకల భూత సంచయాలు
 వర్తిల్లును సృష్టిలోన బహిరంతర్గతులు తోవ ॥

5274

§— అంతరిక్ష రూపమైన అదృశ్యంపు శక్తులతో
 భూత సంచయాలు సృష్టిఁ బొందు నొందుచుండు సదాః
 ప్రకృతి పురుష రూపాలుగ వరలుచు నా దంపతులై
 విహరించును బ్రతికృతు లవి వెలయంగా సుకృతాలుగః ॥

5275

§(5) అగ్ని సృష్టి గాఁగ నలరు నగ్ని భర్త గాఁగఁ దనరు
 నగ్ని సహోదరత్వమ్మున నఖిలమ్మున నిండి నిలుచుఁ
 గాంతి ప్రవాహమ్ము గాఁగఁ గ్రాలుచుండు సృష్టిలోనఁ
 బ్రకృతి పురుష రూపాలను బాలించును నాధిపత్య
 తేజాలను నిరతమ్మును దివ్య దేవః ఓ శ్రీహరిః ॥

5276

§(6) నీ లీలా స్వప్నమ్మున నీ మాయా తిమిరమ్మున
 నిఖిల జగతి మోహ మందు నిద్ర నిర్నిద్ర గతులఁ
 గాంతి ప్రవాహమ్ము గాఁగఁ గ్రాలుచుండు సృష్టిలోనఁ
 బ్రకృతి పురుష రూపాలను బాలించును నాధిపత్య
 తేజాలను నిరతమ్మును దివ్య దేవః ఓ శ్రీహరిః ॥

5277

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—167

ఋషిః—విష్వహా కాశ్యపః

దేవతా—యక్షునాశనమ్

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) అక్షి॑భ్యాం తే నా॑సీ॒కాభ్యాం కర్ణా॑భ్యాం చు॒మకా॑రథి ।

యక్ష॑మ్ శీర్ష॑ణ్యం మ॒న్తిష్కా॑జ్జిహ్వ॒యా వి వృ॑హమి తే ॥

1754

(2) గీ॒ర్వాభ్య॑స్త¹ ఉ॒ష్టిహా॑భ్యః కీ॒కసా॑భ్యో² అ॒నూక్యాత్ ।

యక్ష॑మ్ దో॒షణ్యం॑మంసా॒భ్యాం బా॒హుభ్యాం॑ వి వృ॑హమి తే ॥

1755

(3) ఆ॒స్త్రైర్భ్య॑స్తే గు॒దాభ్యో॑ వని॒ష్టోర్హద॑యాదథి ।

యక్ష॑మ్ మ॒తస్సా॑భ్యాం య॒క్షః ప్లా॒శిభ్యో॑ వి వృ॑హమి తే ॥

1756

(4) ఊ॒రుభ్యాం॑ తే³ అ॒స్తివ॑ద్భ్యాం పా॒ర్షిభ్యాం॑ ప॒రవ॑దాభ్యామ్ ।

యక్ష॑మ్ శో॒రీణి॑భ్యాం బా॒సదా॑ద్భంస॒సో వి వృ॑హమి తే ॥

1757

(5) మే॒హనా॑ర్వనంకర॒ణాల్లోమ॑భ్యస్తే న॒ఖేభ్యః॑ ।

యక్ష॑మ్ *స॒ర్వస్మాదా॑త్మన॒స్తమి॑దం వి వృ॑హమి తే ॥

1758

---

1. గీ॒ర్వాభ్య॑స్త¹ ఉ॒ష్టిహా॑, 2. సా॒భ్యో² అ॒నూక్యాత్, 3. తే॒ అ॒స్తి, (వా॒.వ॒.), 4. స॒ర్వస్మాదా॑. (సా॒.మా॒.)

(6) అంగాదంగాల్లోమోల్లోమో జాతం పర్యణిపర్యణి ।

యక్షం సర్వస్మాదాత్మనస్తమిద వి వృహామి తే ॥

1759

సూక్తము—167

ఋషి—కాశ్యపుడైన వివృహానామకుడు*

దేవత—యక్షనాశనము*

(1) కీసీ॥ యక్షపరీతః నీ యక్షిద్వయమునుండి యక్ష రోగంబును నవనయింతు
హృణేంద్రియమునుండి కర్ణద్వయమునుండి యక్ష రోగంబును నవనయింతు
జాబుకన్థమునుండి శోభి మూర్ధమునుండి యక్ష రోగంబును నవనయింతు
నీ శిరోఽంతర్వర్తి నిఖిల భాగమునుండి యక్ష రోగంబును నవనయింతు
తే॥గీ॥ నీచు జిహ్వతలంబున నిలచియుండి, బాధపెట్టుచు నున్నట్టి పరమ యక్ష
రోగమును నుద్ధరించుచు రూపుతోడ, దాని వేరుగఁ జేసెదఁ దత్క్షణంబు ॥

5278

(2) కీగద్యము ॥

ఓ వ్యాధిగృహీతుఁడా! స్నిగ్ధములైన గ్రీవలనుండి ఆస్థులనుండి ఆస్థుల సంధులనుండి యక్ష
రోగమును దొలఁగింపఁజేయుచున్నాను. నీ బాహువులయందు యక్షమును నశింపఁ
జేయుచున్నాను. నీ యంశభాగములనుండి యక్షరోగమును దొలఁగించెదను ॥

5279

(3) కీగద్యము

ఓయి! యష్టాభిభూతుఁడా! అన్నపానముల కాధారభూత మగు భవదీయాంత్రమునుండి
తత్సంధులనుండియు యక్ష రోగమును వేరుచేయుచున్నాను. మతస్నములనుండియు,
(ప్రార్థ్యములయందుండు నమ్రఫలాకృతులు గల వృక్షములనుండి) యక్షముల
నుండియు, (హృదయ నమీవమందున్న కాల మాంస విశేషమైన యకృత్తునుండి)
నింకను సన్యములగు క్లోమ స్థిహాది సంజ్ఞలు గల మాంసములనుండియు, యక్ష
రోగమును దొలఁగించుచున్నాను ॥

5280

(4) కీగద్యము ॥

ఓయి! రుగ్ధుఁడా! నీ యూరువులనుండి నీ జానువులనుండి యక్షమును బోఁజేయుచున్నాను.
పాదాఽపరభాగములనుండియుఁ దత్సంబంధ మగు పాయువునుండియు యక్ష రోగమును
వేరుచేయుచున్నాను ॥

5281

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసపర్వ 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “వివృహాడు” గాను, దేవత “దుఃఖ నివారణము” గాను శ్రీనేమానివారు వాగ్దేశిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(5) శీగద్యము ॥

శరీరమును బుట్టించు మేధ్రిమునుండి, లోమములనుండి, నఖములనుండి, యక్షమును
దొలగించుచున్నాను. ఇపు డా యక్ష రోగమును నీ సర్వ శరీరమునుండియు
వేరువరచుచున్నాను ॥*

5282

(6) శీగద్యము ॥

సర్వాంగములనుండి సర్వలోమములనుండి యవయవసంధుల జనించునట్టి యక్ష రోగమును
నశింపజేయుచున్నాను ॥*

5283

సూక్తము — 167

ఋషి — కాశ్యపః త్రైవేదీ వివృహా నామకుఁడు

దేవత — యక్ష నాశనము

అర్ధాంతరము — 1

శీ(1) కన్నులకును ముక్కులకును గర్ణములకు సధరములతో

నాకసంపుఁ దత్త్వముతో ననిల రూప శక్తులతో

శీర్షమునకు ఊణత్వము జిహ్వాకు మస్తిష్కమున

ఊణత్వము లేకుండఁగఁ గృత వరమాత్మత వరలును ॥

5284

శీ(2) బ్రహ్మశక్తి కారణాన వరలు గీర్వాణమునకునై

ఊర్ధ్వముఖముగాఁగ వెలసి ఒప్పు ధమను లన్నింటిని

నెమ్ములకును బాహువులకు నెనయు నంసములకును

క్షయ దోషము లేకుండఁగ శంకరత్వ మలరింతును ॥

5285

శీ(3) అమృతశక్తి తత్త్వమున నాంత్రీ తత్సంధులతో

మతస్సమ్ములు వృక్కములనుండి మాంసరూప మై వెలిఁగెడి

వివిధ ప్రదేశములయందు విమలహృదయ గ్రంథులందు

నందకుండ ఊణత్వము నతిగ నిరోధింతు నేను ॥

5286

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణా చార్యభాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(4) అమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణ గతులమెయిని
దొడరు జానువులనుండి తొలగఁజేతు షీణత్వము
ప్రాదోపరితలమునుండి పాయువునుండియుఁగూడను
షీణత్వము నశింపఁజేసి పొణ త్రాణ శక్తు లిత్తు ॥

5287

§(5) అమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల
మర్మస్థానములందు మట్టి రూపావయవాల
నఖరోమములనుండియు నాశ మొనరింతు యక్షు
మాంతర గతి షీణత్వ మ్మణువైనను లేకుండఁగ ॥

5288

§(6) అమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపుగతుల
నంగాంగములందునుండి అఖిల సంధులందునుండి
ప్రకృతిరూపమైన దేహ బహుళ లోక ప్రదేశాల
నుండి యక్షు దుశ్శక్తిని జెండాడుదు నిర్మూలముగ ॥

5289

సూక్తము—167

ఋషి—కాశ్యపుఁడైనవివృహానామకుఁడు

దేవత—యక్షునాశనము

ఆర్థాంతరము—2

§(1) ప్రకృతి పురుషార్థనారీశ్వర సుస్వరూపంపు
శోభిత్ర చక్షులు నాసిక చుబుక స్థలములనుండి
శిరమునుండి శిరోఽంతర్వర్తిస్థలములందునుండి
నాలుకనుండి యక్షుశక్తి నాశన మొనరింతు నేను
అమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5290

§(2) ప్రకృతిపురుషార్థనారీశ్వర సుస్వరూపంపు
గీర్వలనుండి అస్థి సంది కీకుల సర్వస్వమునుండి
బాహురూపములందునుండి బాహుమూలాఽంకములనుండి
నాశ మొనరింతు నేను నానావిధ యక్షు శక్తి
సమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5291

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(3) పృథ్వీపురుషోఽర్థనారీశ్వర సుస్వరూపాన
 నన్న పానాచుల కెల్ల నాధారభూత మైన
 ఆంత్రమునుండి నంది అంగములనుండి కూడ
 మతన్నమునుండి వృక్తస్థితులనుండి హృదయ
 సమీపస్థకాలమాంసపు టమృత విశేషమునుండి
 బహు రూపుల మాంసమై వర్తిల్లెడి దానినుండి
 నాశ మొనరింతు నేను నానావిధ యక్ష శక్తి
 నమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5292

§(4) పృథ్వీపురుషోఽర్థనారీశ్వర సుస్వరూపాన
 నూరు ద్వయమునుండి నొనరు జాను ద్వయమునుండి
 పాదాఽపరభాగములు పాయువునుండియుఁ గూడను
 నాశ మొనరింతు నేను నానావిధ యక్ష శక్తి
 నమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5293

§(5) పృథ్వీపురుషోఽర్థనారీశ్వర సుస్వరూపాన
 సృష్టికర్మ నొనరించుచుఁ జెలఁగు మర్మస్థానమునుండి
 మృద్రావమ్మై పెరిగెడి రోమ నఖములనుండియు
 సకలాఽవయవాలనుండి సర్వరూప యక్షముల
 నాశన మొనరింతు నేను నానావిధ గూఢరతుల
 నమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5294

§(6) పృథ్వీపురుషోఽర్థనారీశ్వర సుస్వరూపాన
 ఆకసాల రతులమైని ననిలమ్మల రతులమైని
 అనలమ్మల రతులమైని సంబువుల రతులమైని
 మృతతుల రతులమైని మిశ్రితమౌ పంచభూత
 సంచయాఽవినాభావ స్వరూపమ్మగా వరలుచు
 దశదిశలను విస్తరిల్లి తనరా రెడి లోకాలను
 సకల సృష్టి అవయవాల సంధులలో సంభవించు
 నానావిధ యక్ష శక్తి నాశ మొనరింతు నేను
 అమృతత్వపు శక్తులతో నసాధారణంపు గతుల ॥

5295

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

సూక్తమ్—168

ఋషిః—వ్రచేతా ఆంగిరసః

దేవతా—దుఃస్వప్న నాశనమ్

ఛందః—అనుష్టుప్; ౩-తిర్దుప్; ౧-పంక్తిః

(1) అపేహ మనసస్పతే ౭వ క్రామ పరశ్చర ।

వరో నిర్భత్యా¹ ఆ చక్ష బహుదా జీవతో మనః ॥

1760

(2) భద్రం వై వరం వృణతే భద్రం యుంజన్తి దక్షిణమ్ ।

భద్రం వైవస్వతే చతుర్భుతా² జీవతో మనః ॥

1761

(3) యదాశసా నిశసాభిశసోపారిమ జాగ్రతో యత్ స్వపంతః ।

అగ్నిర్విశ్వాన్యవ దుష్కృతాన్యజుష్టాన్యారే³ అన్మద్ దదాతు ।

1762

(4) యదిన్ద్ర బ్రహ్మణస్పతే ౭భిద్రోహం చరామసి ।

వ్రచేతా నః ఆంగిరసో ద్విషతాం పాత్వంహసః ॥

1763

(5) అజైష్మద్వానసామ చాభూమానాగసో వయమ్ ।

జాగ్రత్స్వప్నః సంకల్పః పాపో యం ద్విష్మంతం న⁴ ఋచ్చతు యో నో ద్వేష్టి తమృచ్చతు ॥

1764

---

1. నిర్భతా ౭ ఆచక్ష, 2. జుష్టాన్యారే ౭ అన్మద్, 3. వ్రచేతాన ౭ ఆంగిరసో, 4. న ౭ ఋచ్చతు. (నా.పరి.)

సూక్తము—168

ఋషి—అంగిరసుఁడైన ప్రచేతుఁడు*

దేవత—దుస్స్వప్ననాశకదేవుఁడు*

(1) శీతే॥గీ॥ ఓయి! దుస్వప్న దేవ! నీ వొదిగికొనుచు
విప్రకృష్టస్థలంబుల వేడ్క మెఱయ
స్వేచ్ఛఁ బూనుచుఁ దిరుగుమా! చిత్తమలర
నన్యదేశములందైన నలరుమయ్య! ॥

5296

శీతే॥గీ॥ మమ్ము బాధింప వలదని నముచితముగఁ
బాప దేవతయైనట్టి పరమ మృత్యు
దేవితోడ వచించిన నీవు నాదు
మనసు బహ్వుత్సకంబయి ఘనతఁ గాంచు ॥

5297

(2) శీగద్యము ॥

సర్వజనులు భద్రము (శోభనమును) వరణీయము దుస్స్వప్న వినాశరూపమునగు ఫలమునుగాఁ
బ్రార్థించుచున్నారు. ప్రవృద్ధ మగు ఫలమును బొందుచున్నారు. యమునియందు భద్రమునే
చతుస్సుగాఁ గోరుచున్నారు. దుస్స్వప్నాధిదేవుఁ డగు వైవస్వంతుఁడు మముల బాధింప
కుండుఁగాక! (ఈ లోకమునందు భద్రమునే అవస్థానలక్షణముగాఁ జేయుఁగాక!) ॥

5298

(3) శీసీ॥ మేల్కొనునప్పుడు మిక్కిలి కొర్రెతో నే దుష్కృతముఁ జేయ నేగినామొ!
నిద్రఁబోయెడువేళ నిఖిలాభిలాషతో నే దుష్కృతముఁ జేయ నేగినామొ!
నిరభిలాషులమయి నిత్యము వర్తించి యే దుష్కృతముఁ జేయఁ నేగినామొ!
సాభిలాషులమయి సమముగ మెలఁగుచు నే దుష్కృతము సేయ నేగినామొ!

తే॥గీ॥ అప్రియము లొచు నుండెడునట్టి సర్వదుష్కృతంబుల నెల్లను దోషహారి
యైన యనలుండు మాకు నత్యంతదూర,దేశమున నిల్పుఁగాకఁ దా దీక్షఁ బూని ॥

5299

(4) శీతే॥గీ॥ బ్రహ్మణస్పతి! యిందుగఁడా! ప్రబలులైన
మీ కభిదోహ మేమేని మేము చేసి
యున్న చో దానివల్లను గగ్గన్నన మము
మీరు రక్షింపుడి! ప్రితి మీఱ నిపుడు ॥

5300

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేది సంహిత వ్యాసవ్రత 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “ప్రచేతుఁడు” గాను, దేవత “దుస్వప్ననివారణము”గాను శ్రీనేమానివాచ వ్యాసిరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రచార”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీతే॥గీ॥ బంధుయుతుఁడు వ్రచేతస్సు వరుణుఁడనెడు
వాఁడు శత్రు వక్రమై న పాపబాధ
దొలఁగఁజేయుచు నత్యంత తుష్టితోడ
మమ్ము రక్షించుఁగాకఁ దా నెమ్మి మీఱ ॥*

5301

(5) శీగద్యము ॥

జయింపవలసినవన్నియు జయించితిమి. దుస్స్వప్న నాశానంతరము బొందఁగలిగినవానిని
బొందఁగలము. (అటులే మేము నిరవరాధుల మగుదుము.) జాగ్రత్ స్వప్నావస్థల సంబంధ
పాపఫలరూప మగు సంకల్పము (దుస్స్వప్నాఽద్యవసాయము) ఎవఁడు మము
ద్వేషించునో; వానిని బొందుఁగాక: ॥*

5302

సూక్తము—168

ఋషి—అంగిరసుఁడైన వ్రచేతుఁడు
దేవత—దుస్స్వప్న నాశక దేవుఁడు

అర్థాంతరము—1

(1) శీతే॥గీ॥ మనసు వైకల్యమయ మౌచు మాయ రతులఁ
బరన మానట్లు చేయక అతిపవిత్ర
శక్తి మీఱఁగ నిర్మతి విషాద గతులఁ
దొలఁగఁజేసి బహుముఖాఽదృశ్య దృశ్య
జీవశక్తుల మనసు సంజీవ మగుత! ॥*

5303

శీ(2) వైవస్వతాఽగ్నిశక్తి వరలంగాఁ జతువులే
బహుశము లౌ విషయవ్రకృతి పరిజ్ఞానావశులను
జీవింపఁగ మనశ్శక్తి చెన్నొందును భద్రమై
శోభన ఫలయుక్తమై సృష్టి వృద్ధి యుక్తమౌ
నకల వ్రకృతి పురుషాఽధిప శంకరత్వ మలరంగా ॥

5304

శీ(3) మెలకువ తో స్వప్నమ్మున మే నెఱుఁగని నిద్రగతిని
సర్వ కాల సర్వాఽవస్థల సర్వస్వమున నే వేశను
బరాఽపకార పరత్వానఁ బాపాఽఽలోచన లేవియు
రాకుండఁగ నా వైశ్వానరాగ్ని శక్తి రక్షించుత! ॥

5305

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననుదితము

*వచపాది.

§(4) బ్రహ్మణస్పతిగాఁగను వరలు వైష్ణవీయ శక్తి
అమల మ్మా చిత్తమ్మున నమేయమౌ నగ్ని శక్తి
అభిద్రోహక్రియ లన్నిటి నఖిల ద్వేష పాపాశుల
నంతర్వాపిర గతులను నంతరింపఁ జేయుఁగాకః ॥

5306

§(5) అజశక్తుల అద్భుతగతి నసమానపు గతులతోడ
నపావత్వ తత్త్వమ్మున నభౌతికంపు రూపమ్మున
జాగృతగతి సంకల్పపు స్వప్నమాత్ర రూపమ్ములఁ
భావమ్ముల దుష్క్రియలను భారద్రోలి దూరముగా
ద్వేషమ్మును రూపుమాపి విశ్వ సంక్షేమమ్ముల
సత్య శక్తు లలరారఁగ సర్వమ్మున విలసిల్లుతః ॥

5307

సూక్తము—168

ఋషి—అంగిరసుడైన వ్రచేతుఁడు

దేవత—దుస్స్వప్న నాశకదేవుఁడు

అర్థాంతరము—2

§(1,2) పాపక్రియ భావమ్ములు రూపఁగా మనశ్శక్తి
అతీత మై అలరారును నజయ్యమౌ శక్తులతో
నిర్మతిమయ దుష్టరూప నిరయ గతులు తొలఁగిపోవ
విశ్వరూప మంది మనసు విహరించును సర్వమ్మున
సకల చక్షు రూప మై సర్వభద్రగతులు వరల
యమ శక్తులన్ జయించి అగ్ని వైవస్వతముగాఁగ
నఖిలమ్మున జీవించును నద్భుత మౌ గతులు మీఱ ॥

5308

§(3) ఇచ్ఛాగతి నిచ్చ లేక యెల్ల దిశల నొంది మీఱి
నదనత్తుల కధీన మై నదనత్తుల కతీత మై
వర్తిల్లును హృచ్చక్తులు వైశ్వానరాఁగ్ని రతుల
సేవ్య మసేవ్యమ్ము నొచు దివ్య దైవ శక్తుల మై ॥

5309

§(4) బ్రాహ్మ్యశక్తి తత్త్వమ్మున వైష్ణవీయ దివ్య శక్తి
అనల రూప దివ్య తేజ మలరింపఁగ నకలుషంపుఁ
బవిత్రమైన మనశ్శక్తి పారద్రోలుఁ భావమ్ముల ॥

5310

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(5) అనుద్యుత మసమాన మ్మసనామ మ్మనాగనము
 నభూమ మై అలరునట్టి ఆ మహామహిత శక్తి
 జాగ్రత్ స్వప్నావస్థల సంకల్పముగా నైనను
 బాపకర్మ లొనరింపక పరమ ఋత శక్తులతో
 అభములనే నాశపరచి శుభతతులను నిల్పు! సతము ॥

5311

సూక్తమ్—169

ఋషిః—నైర్మతః కపోతః
 దేవతా—విశ్వే దేవాః
 చందః—త్రిష్టుప్

(1) దేవాః కపోత¹ ఇషితో యదిచ్చన్ దూతో నిర్మత్యా² ఇదమాజగామ ।

తస్మా³ అర్చామ కృణవామ నిష్క్రూతిం శం నో⁴ అస్తు ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥

1765

(2) శివః కపోత¹ ఇషితో నో⁵ అస్త్యనాగా దేవాః శకునో గృహేషు ।

అగ్నిర్హి విపో⁶ జుషతాం హవిర్హి వరి హేతిః పక్షిణీ నో వృణక్తు ॥

1766

(3) హేతిః పక్షిణీ న దభాత్యస్మానాప్త్యాం పదం కృణుతే అగ్నిదానే ।

శం నో గోభ్యశ్చ పురుషేభ్యశ్చాస్తు మా నో హింసీదిహ దేవాః కపోతః ॥

1767

(4) యదులూకో వదతి మోఘమేలద్యత్ కపోతః పదమగ్నా కృణోతి ।

యస్య దూతః పృహిత⁷ ఏష ఏతత్ తస్మై యమాయ నమో⁸ అస్తు మృత్యవే ॥

1768

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

1. కపోత¹ ఇషితో, 2. నిర్మత్యా ఇదమా, 3. తస్మా అర్చా, 4. నో అస్తు, 5. నో అస్త్య, 6. కృణుతే అగ్ని, 7. పృహిత⁷ ఏష ఏతత్, 8. నమో అస్తు. (వ్యా.పరి.)

(1) ఋచా కపోతం నుదత ప్రణోదమిషం మదస్తః పరి గాం నయధ్యమ్ ।

సంయోవయన్తో దురితాని విశ్వా హిత్వా న¹ ఊర్జం ప్ర పతాత్ పత్తిషః ॥

1769

సూక్తము—169

ఋషి—నిర్మతి పుత్రుడు కపోతుడు*

దేవత—విశ్వేదేవతలు*

(1) శీతేగీ॥ మృత్యుదేవికి దూతయై మెలగు నా క
పోతు డన్నద్ గృహంబున కరుగుదెంచె
వాని బాధను దప్పింపఁ బూని మేము
హవ్యమున మిమ్ముఁ బూజింతు మమరులార! ॥

5312

శీతేగీ॥ అల కపోత ప్రవేశంబుకలనఁ బుట్టు
దోషమును హవ్యము నొసంగి తొలఁగఁ జేతు
మందుచేత సుపుత్రుని నఖిల ధేను
ముఖ్యముల నెల్ల సౌఖ్యము పొందుఁగాక! ॥

5313

(2) శీవ॥ సురవరులార! మా గృహము చొచ్చి కపోత మపావహేతువై
వరము వెలుంగుఁగాక నల పావకుఁ డన్నదశేష హవ్యమున్
స్థిరమతి మీ నిమిత్తమయి తెచ్చి భుజించెను నింక మీ కృపన్
ధురమును దాల్చి యద్ది మముఁ దూర్ణము వీడునుగాకఁ బోడిమిన్ ॥

5314

(3) శీసీ॥ హనన హేతు కపోత మన్మజ్జనంబుల హింసింపకయె వేగ నేగుఁగాక!
నడవియందుఁ గలట్టి యగ్ని స్థలమునందె యంచితంబుగ నివసించుఁగాక!
గో గణంబులనుండి గురుతర సౌఖ్యంబు లలితరీతిని మాకుఁ గలుగుఁగాక!
బురుషులవల్లను బూర్ణదోష విముక్తి యనదృశంబుగ మాకుఁ బొసఁగుఁగాక!
తే॥గీ॥ దేవతోత్తములార! యో ధీరులార! మీ యనుగ్రహమును మేము పూనియుంట
నీ కపోతము మమ్ముల నెప్పుడైన, బాధ పెట్టకయుండుతఁ బలు విధముల ॥

5315

1. నఽఊర్జం. (ప్రా.ప్ర.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవ్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి “కపోతము” గాను, దేవత “విశ్వేదేవతలు” గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శిష్యాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(4) శిగద్యము ॥

ఘాకనంజకల పక్షి యే యమంగళవాక్కును బలుకుచున్నదో: యది నిష్ఫల మగుఁగాక!
కపోతముకూడ నే వదమును గృహమం దుంచుచున్నదో: యదియు నిష్ఫల మగుఁగాక!
ప్రహిత మగు నీ కపోత మే స్వామికి దూత యగుచున్నదో: మారయిత యగు నట్టి
యమునకు నా యీ ప్రణామ మగుఁగాక: ॥*

5316

(5) శిగద్యము ॥

దేవతలారా: మంత్రముచే స్తూయమానులై బహిఃకర్తవ్య మగు కపోతపక్షిని మా గృహమునుండి
వెడలఁగొట్టుఁడు! కపోతమును జంపుటవలనఁ గలిగిన దోషములను బరిహరించుచు మే మిచ్చు
హవ్యములచే మదించినవారలై మాకు నన్నమును గోవును నొసంగుడు! మఱియు శీఘ్ర
త్పాదకమగు కపోతము మాకు నన్నమును విడిచిపెట్టి పక్షములచే నెగురుఁగాక! ॥*

5317

సూక్తము—169

ఋషి—నిర్మతిపుత్రుఁడు కపోతుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్థాంతరము—1

(1) శీతే॥గీ॥ నిత్య వైరుధ్య భావాల నిర్మతి శక్తి
తనదు నదుపాజ్జల నిలిచి తనరునట్టి
ప్రాణముల్ హరించు కపోతభాతి వెల్లు
దుష్ట నక్షత్రములనుండి తొడరి ప్రాణ
నష్టములు మాకు రాకుండ నాల్గు రెండు
పదములన్ వెల్లు ప్రకృతులన్ దిగ్విదళుర:
ప్రార్థన మొనరింతుఁ గాపాడ మిమ్ము! ॥*

5318

(2) శీతే॥వె॥ ఆ కపోతరూప భీకర నక్షత్ర
కిలలు ఖగ చక్ర గృహములందు
నావరించి కిడు నఖిల ప్రకృతులకున్
జేయకుండ శుభము చేయుఁ డీరు: ॥

5319

శీతే॥వె॥ దైవశక్తు లొప్పఁ బావక జ్వాలలన్
బ్రాహ్మ లెల్ల మంత్రహవిష మొసఁగి
ఆ కపోత విషజ మపకృతి కారక
దుష్ట కాంతి నెల్లఁ దునుముచుందు ॥

5320

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్యభాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

*సప్తపది.

§(3) ఆ నిర్మతి దూతగాఁగ నలరు నా విష కపోత

ఋక్ష దుష్ట కాంతు లెల్ల సృష్టిఁ బ్రాణరూపమ్ముగ
హరించకుండ గగనాఽటవి నగ్ని వరహ్మనుగాకః
నకల గోళ లోకాలను బ్రకృతి పురుష శక్తులతో
మాతృ పితృ భావమ్ముల మహితశంకరత్వ మొప్ప
దివ్యమ్ముగ వెలుఁగుఁగాకః దేవాశులఁ గృపాదృతిని ॥

5321

§(4) జయ్యమైన దుశ్శక్తుల జముని దూతదూతగాఁగ

వరలు గుడ్లగూబ రిక్క లరి శక్తుల శబ్దించుచు
నా నిర్మతి బానిసగా నదుపాజ్ఞల నిల్చు దుష్ట
కపోత రూప నక్షత్రపుఁ గాంతివల్లఁ జా వెపుడును
మా దరికే రాకుండఁగ మా వందన మా యమునకు ॥

5322

§(5) ఋగ్రూపపు శబ్ద స్వర ఋతశక్తులు వ్యాప్తి చెంది

దుష్టకపోత దురిత కాంతి వృష్టి నమిష్టులుగ సృష్టి
నే లోకమ్ముల గోళమ్ముల నే మాత్రము వ్యాపింపక
అపకృతులను జేయకుండ నఖిల విశ్వ హితము చేయు ॥

5323

సూక్తము—169

ఋషి—నిర్మతి పుత్రిఁడు కపోతుఁడు

దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము—2

§(1) ప్రేతకళను బ్రసాదించి విశ్వమ్మున సశుభద మై

ప్రకృతి పురుష శక్తులలోఁ బ్రాణతామ్రముల హరించు
ద్విగుణీకృత సౌర కాంతి విష శక్తులన్ హరించి
ఇహ వరాలఁ జతుర్దిశల నెల్లఁ గాపాడుచు నిత్యము
దేవాశులు కరుణించుతః దివ్య శుభము లొనఁగి నదాః ॥

5324

§(2) దైవీయపు వేదజ్ఞులు పావకులో హవిషమ్ముల

శుక్ల కృష్ణ వజ్రాలను శుభ దీప్తులు హేతువుగా
ధామనిధి విష కాంతుల ధ్వంస మొనరించుచుండు
దేవాఽఽశుల అనుగ్రహన దివ్య శివవరంపరలు
ఖగోళ చక్ర రాశులలోఁ గ్రాలంగా నిత్యమ్మును ॥

5325

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(3) విష కపోత దీప్తిశక్తి విస్తృత మొనరించు సూర్య
 విషకాంతులఁ గత్తులుగా విశ్వమునఁ బ్రసరించును
 ఆ కాంతుల సర్వస్వము నగ్ని యజ్ఞ దీప్తులతో
 శబ్ద శక్తు లొప్పారఁగ సంహరించి సర్వ గోళ
 లోకాలను బ్రకృతి పురుష ఋతశక్తుల నిల్పుచుందు
 దేవ వేద దివ్యజ్ఞులు దేవాఽఽశుల అనుగ్రహాన ॥

5326

§(4) మృత్యు దేవతకు దూతగ మిన్నున వ్యాపించి సతము
 పగలు రాత్రి మోఘ గతులఁ బ్రకాశించు రవిజ మైన
 దుష్టకాంతి సర్వస్వముఁ దుస్మాడును శుచిశక్తులు
 నియమగతుల నిత్య మ్మా నియతికి నా కై మోడ్పులు ॥

5327

§(5) ఋక్ ఛక్తుల దివ్యదీప్తి ఋక్ష గోళ లోకాలను
 సర్వమున వ్యాప్తి చెంది సంహార మొనరించును
 విష కపోత కాంతితతుల విధ్వస్తము కావించుచు
 దీప్తరవిజ మా విషాఽమృత తేజముల విభజించుచు
 విశ్వ విష దురితముల విరిచి శాంతి శుభము లొనఁగు ॥

5328

సూక్తమ్—170

ఋషిః—ఋషభో¹ వైరాజః, ఋషభః¹ శాక్వరో వా
 దేవతా—సవత్సఘ్నమ్
 ఛందః—అనుష్టుప్; ౧-మహావంక్తిః

(1) ఋషభం మా సమానానాం సవత్సానాం విషాసహమ్ ।

హస్తారః శత్రూణాం కృధి విరాజం గోవతిం గవామ్ ॥

1770

(2) అహమస్మి సవత్స హేన్ద్ర² ఇవారిష్టో ఆక్షతః ।

అధః సవత్సా మే వదోరిమే సర్వే³ అభిష్ఠితాః ॥

1771

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

1.వర్షభాఖ్యః.(సా.పా.), 2. హేన్ద్ర² ఇవారిష్టో² ఆక్షతః, 3. సర్వే³ అభిష్ఠితాః. (వ్రా.వ్రా.)

(3) అత్రైవ వోఽపి నహ్యమ్ముజే¹ ఆర్త్ని ఇవ జ్యయా ।

వాచస్పతే ని షేదేమాన్ యథా మదధరం వదాన్ ॥

1772

(4) అభిభూరహమాగమం విశ్వకర్మేణ ధామ్నా ।

ఆ వశ్చిత్తమా వో వ్రతమా వోఽహం సమితిం దదే ॥

1773

(5) యోగక్షేమం వ² ఆదాయాఽహం భూయానముత్తమ³ ఆ వో మూర్ధానమకృమిమ్ ।

ఆధస్పదాన్మ⁴ ఉద్వరత మ్మజ్ఞాకా ఇవోదకాన్మజ్ఞాకా ఉదకాదివ ॥

1774

సూక్తము—170

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు*

దేవత—సపత్ననాశన రూపార్థము*

(1,2)కిసీ॥ అన్మత్ కులీనులయందు నన్నుఁ బ్రశస్తమునిగాఁ జేయుట తగవు నీకు
నరిమండలంబును నభిభవించెడునట్లు నన్నుఁ జేయుట కడు నయము నీకుఁ
జతురుఁడవైనన్ను శత్రు హంతకునిగాఁ జేయుటయే పీఠితి చేష్ట నీకుఁ
బరమ గోవుల కెల్లఁ బ్రతిగ నన్ జేయుటే కౌలు లోకంబున ఘనత నీకు
తే॥గీ॥ నిందుఁ డెవ్వనిచేతను హింసితుండు, కాని పుట్టులు నేనును గరము హింస
లనుభవింపకయుందును నఖిల వైరి, పంక్తి నాపాదములపైని బడునుగాక! ॥

5329

(3)కితే॥గీ॥ కార్ముకము కోటి నే రీతిఁ గట్టఁబడునొ:

నారిచే నట్లు శాత్రువ వీరు లెల్ల

రెట్టి దేశాన నుండురో! యట్టి దేశ

మందు వారలఁ గట్టెద నతిశయముగ ॥

5330

1. నహ్యమ్ముజ్యేఽఆర్త్నిఽఇవ, 2. వఽఆదాయాఽహం, 3. భూయానముత్తమఽఆ వో,

4. స్పదాన్మఽఉద్వరతమ్మజ్ఞాకాహవోదకాన్మజ్ఞాకాఽఉదకా. (వ్యా.వర్గ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్మణి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “అనిలుఁడు” గాను, దేవత “శత్రు నాశనము” గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార్థ”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననుదితము.

శీతే॥గీ॥ ఓయి! వాచస్పతి! మాకు నున్న శత్రు
వర్గ మెట్టులు సంరుద్ధవాక్కు లగుచు
మెలఁగుదురొ! యట్లు చేయుచు మీర లట్టి
వారలకు హింసఁ జేయుఁ డవారితముగ ॥*

5331

(4) శీత॥ వైరిగణంబః మిమ్ముల నవారిత తేజముతోడఁ గూడి నేఁ
జేరుచునున్నవాడఁ గడు శక్తి మెయిన్ భవదీయ ధైర్యమున్
గోరి హరియించువాడ నతికున్పితమౌ భవదీయ సంఘమున్
బీరముఁ జూపు మీ వ్యతము బిట్టు గృహించెడువాడఁ జూడుఁచీ! ॥*

5332

(5) శీత॥ వె॥ ఓ సవత్సులార! యోగంబు క్షేమంబు
మీ సమక్షమందె మిగులఁ బొంది
యుత్తముఁ డన నొచు నోపి మీ శిరసును
బాదమున నడంచి వరఁగఁగలను ॥*

5333

శీత॥ వె॥ వృష్టి జలమువలెను వెలుఁగుచు నున్నట్టి
కప్ప లెట్లు ధ్వనిని గలుగఁజేయు
నట్లే యరచుచుండి యరులార! నా పాద
తలము క్రిందనుండి తనియుఁ డిరు: ॥*

5334

సూక్తము—170

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు
దేవత—సవత్సు నాశనరూపార్థము

అర్థాంతరము—1

శీ(1) ప్రకృతిమాతలందు నీవు పరమ శ్రేష్ఠముగాఁగ
నర్థాంగత్వము తనరెడి ఆలి రూప ప్రకృతులలో
విష సహితముకాక నిలిచి విరిసి అమృత వృష్టి నెల్ల
శత్రుత్వతుల సంహరించి సర్వ గోళ లోకాలకు
స్వామి వౌచు నలరెదులే! సర్వ స్థితి రక్షక! హరి! ॥

5335

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) బహు ప్రకృతుల నధిష్ఠితమై వరలు పరబ్రహ్మశక్తి
అక్షతమై సృష్టిలోన నలరారును నిత్యమ్మును
బ్రకృతులలో శాత్రవతతి పాదాక్రాంతమ్ము గాఁగ
నదుపాజ్ఞల లొంగి నిలుచు నా దివ్య దైవమునకు ॥ 5336

§(3) ద్వంద్వప్రకృతి శక్తులలో వైరుధ్యము లేకుండఁగ
నాకనంపు టనిల సలిలానలానవనీ రూపమ్ముల
సంరక్షించును దేవుఁడు శత్రుత్వముల బారినుండి
నకల శబ్ద నిశబ్దగ శక్తుల కధినేత యాచు ॥ 5337

§(4) వ్యష్టి సమిష్టి రూపమ్ముల ప్రతగతులను నిత్యమ్మును
బంచ భూత తత్త్వాలే ప్రాణప్రదగతి వరలును
సచ్చిదానందమ్ముల శంకర మౌ ధామమ్ముగ
విశ్వకర్మ యైన మహావిష్ణుదేవు కరుణానంద్యుతి ॥ 5338

§(5) ఉదకశక్తి మండూకము ఉనురులలో బ్రతుకు గతిని
మండూకపు శక్తులతో నిండు రీతి జలాననశయాలు
దైవీయమ్మా లీలగఁ దనరారును విశ్వ ప్రకృతి
ఆదాన ప్రదానాల నఖిల యోగ క్షేమాలును
నలరంగా నుత్తమగతి నా పరబ్రహ్మ శక్తి
నుపర్యధోగతులతోడ నపూర్వముగఁ దిరుగ సృష్టి ॥ 5339

సూక్తము—170

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు
దేవత—సవత్స నాశనరూపార్థము

అర్థాంతరము—2

§(1) విషవిరుద్ధ మౌచ సృష్టి విలసిల్లుచు నిత్యమ్మును
సర్వప్రకృతి శక్తులలో నకల పురుష శక్తులలో
సత్యంతము శ్రేష్ఠమై అలరారుచు సత్య గతుల
నఖిల గోళ లోకాలకు నధిపతిగాఁ దనరారుచు
విరోధులను సంహరించి విరాజిలును బరాత్పరత ॥ 5340

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(2) బహుళ ప్రకృతి సవత్సర వరలు విష్ణుశక్తిమెయిని
సరిష్టాల నక్షత్రమై అలరుఁ బరబ్రహ్మశక్తి
పురుషశక్తి పాదమ్ముల నెఱి ప్రకృతులు వాలంగా
సధోగతిగ సమ్ముఖమై అఖిలస్పష్టిఁ దనరారును ॥

5341

§(3) ఆకసమ్ము విల్లుగాఁగ నఖిల ప్రకృతి నారిగాఁగ
అన్తి నాన్తి విచికిత్సల నలరుచుండు స్పష్టి యెల్ల
వాచస్పతి శబ్దశక్తి ప్రభావాల నువర్యదో
గతులతోడ లోక గోళ వితతు లెల్ల వర్తిల్లుఁగ ॥

5342

§(4) విశ్వకర్మ రూప మహా విష్ణుశక్తి దీప్తులతో
భరణశక్తి ధరణశక్తి వర్తిల్లును నియత గతుల
నా హృచ్చక్తుల బ్రహ్మయు నా పరబ్రహ్మమ్మును
సకల స్పష్టి గోళ లోక సమితి తిరుగ ప్రతగతిగా ॥

5343

§అ॥ వె॥ విశ్వకర్మ రూపి విష్ణుపదము స్పష్టి
సర్వమునకు సలరు స్థాన మౌచుఁ
గ్రాలుచుండు హృదయ గమ్య మౌచును సర్వ
గోళ లోకములకుఁ జాలనముల ॥

5344

§(5) పరబ్రహ్మ దివ్య శక్తి పరిగ్రహించు హవిషాఽగ్నుల
వరల యోగ క్షేమమ్ములు బ్రహ్మాండములలో నదాః
ప్రకృతి పురుష శక్తులకును బ్రసాదించు నిత్యమ్మును
శిరసావహించి విశ్వ న-క్షేమమ్ములు మీఱంగా ॥

5345

§— పంచభూత రూపమ్ముల నెంచి మింగు నజగరముగ¹
నున్నదాని నున్నట్లుగ నుపరిగతుల నదృశ్యముగ
నజగరమౌ¹ బ్రాహ్మ్యశక్తి యధావిధిగఁ దిరిగి యిచ్చు
సధోగతులఁ బునస్స్పష్టి అమృతరతుల వరలంగాః ॥

5346

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. అజగరము=నిర్మమత.

*సూక్తమ్—171

ఋషిః—ఋషభో వైరాజః, ఋషభః శాక్వరో వా

దేవతా—శివః

చందః—త్రిష్టుప్

•(1) యేనైదం భూతం మవనం భవిష్యత్ పరి గృహీతమృతేన సర్వమ్ ।

యేన యజ్ఞస్థాయతే సప్తహోతా తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥ 1775

•(2) యేన కర్మాణ్యపసో మనీషిణో యజ్ఞే కృణ్యన్తి విదధేషు దీరాః ।

యదపూర్వం యక్షమన్తః ప్రజానాం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥ 1776

•(3) యజ్ఞాగ్రో దూరముదైతి దైవం తదు సుప్తస్య తత్రైవేతి ।

దూరంగమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥ 1777

•(4) యత్ ప్రజ్ఞానముత చేతో ధృతిశ్చ యజ్ఞ్యోతిరస్తరమృతం ప్రజాసు ।

యస్మాన్న ఋతే కిచ్చిన కర్మ క్రియతే తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥ 1778

•(5) యస్మిన్నుచః సామ యజ్ఞాంషి యస్మిన్ పత్రిష్ఠితా రథనాభావివారాః ।

యస్మింశ్చిత్తం సర్వమోతం ప్రజానాం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥ 1779

*“ఖిల”సూక్తము. ఋగ్వేదము దశమమండలము అష్టమాష్టకములోని అష్టమార్షాయములో 170వ సూక్తము తరువాత నిరుపదియారు ఋక్కులతోఁ గొన్నివ్యాసవర్ణులలో నీ 171వ సూక్తముగా “ఖిల”సూక్త మొకటికలదు. కొందరు దీనిని బరిశిష్టముగా భావించఁ బ్రక్షిప్తమని మరికొందరును సధికపాత మని వేరొకకొందఱును భావించిరి. కల్పసూక్తములలో వినియోగము పేర్కొనఁబడనటువంటి మంత్ర సూక్తాదులు “ఖిల”మంత్ర సూక్తాదులుగా వ్యవహృతములైనట్లు కొందరు తలంచిరి. ఋషివరంపరలోఁ బదకర్మాదిపాతములు విలువములై విస్మృతములై మూలము మాత్రమే వరింపఁబడఁగా నది “ఖిల”భాగ మనఁబడినట్లు మరికొందరు భావించుటయు జరిగినది. కాని “పరశాఖీయం స్వశాఖాయా మపేజావశాత్ పత్యతే తత్ ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిల లక్షణమ్” అని పార్శ్వీనులు “ఖిల”లక్షణమును బ్రవచించిరి. ఇతర శాఖాగత మగు మంత్రముగాని, సూక్తముగాని, సందర్భవశమున నవనరముకొద్ది స్వశాఖలోనికిఁ బరిగృహీతమైనచో నది కర్మముగా “ఖిల”మంత్రము “ఖిల”సూక్త మనఁబరఁగును. అది సూక్తముమొత్తము కాక తదూన మగు మంత్రములుగఁ బరిగృహీతమైనచో “ఖిల”మంత్రము లగును.   •“ఖిల”మంత్రము.

♦(6) సుషారథిరశ్వానివ యస్మనుష్యాన్ నేసీయతేఽభీఖభిర్వాజిన ఇవ ।

హృత్ప్రతిష్ఠం యదజీరం యవిష్ఠం తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1780

♦(7) యే పఞ్చ పఞ్చాశతః శతం చ నహస్యం చ నియుతం చార్బుదం చ ।

తే యజ్ఞచిత్రైష్టకాటం శరీరం తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1781

♦(8) వేదాహమేతం పురుషం మహాస్తమాదిత్యవర్ణం తమనః పరస్తాత్ ।

తస్య యోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరాస్తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1782

♦(9) యేన కర్మాణి వ్యవరన్తి ధీరా విప్రా వాచా మనసా కర్మణా వా ।

యత్ స్వాం దిశమను సంయన్తి ప్రాణినస్తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1783

♦(10) యే మే ఋనో హృదయం యే చ దేవా యే అన్తరిక్షం బహుధా కల్పయన్తి ।

యే శ్రోతం చ చక్షుషీ సంచరన్తి తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1784

♦(11) యస్యేదం ధీరాః పునన్తి కవయో బ్రహ్మణమేతం వ్యావృణత ఇన్ద్రమ్ ।

స్థావరం జగ్గమం చ ద్యౌరాకాశం తస్మై మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1785

•(12) యేన ద్యౌరుగా౧ పృథి॑వీ చాస్త॑రి॒క్షం యేన వర్ష॑తాః పృది॑శో దిశ॑శ్చ ।
యేనేదం సర్వం జగద్వ్యాప్తం పృజానత్ తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1786

•(13) అవ్యక్తం చాప్ర॑మేయం చ వ్యక్తావ్యక్తపరం శివమ్ ।
సూక్ష్మాత్ సూక్ష్మతరం జ్ఞేయం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1787

•(14) కైలాసశిఖరే రమ్యే శంకరస్య గృహాలయమ్ ।
దేవతానత్ పృమోదనే తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1788

•(15) ఆదిత్యవర్ణం తవసా జ్వలన్తం యత్ వశ్యసి గుహాసు జాయమానః ।
శివరూపం శివముదితం శివాలయం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1789

•(16) యేనేదం సర్వం జగతో బభూవ యదేవా అపి మహతో జాతవేదాః ।
యదేవాగ్న్యం తపసో జ్యోతిరేకం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1790

•(17) గోభిర్బుధైః ధనేన హ్యయుషా చ బలేన చ ।
ప్రజయా పశుభిః పుష్కరార్థం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1791

♦(18) యోఽసౌ సర్వేషు వేదేషు పఠ్యతేఽనద ఈశ్వరః ।

అకార్యో నిర్వృణో హ్యత్మా తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1792

♦(19) యో వేదాదిషు గాయత్రీ సర్వవ్యాపీ మహేశ్వరః ।

తదుక్తం చ యదా జ్ఞేయం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1793

♦(20) పృథ్వీతపాణి ఓంకారం పృణవం చ మహేశ్వరమ్ ।

యః సర్వం యస్య చిత్ సర్వం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1794

♦(21) యో వై వేద మహాదేవం పృణవం పురుషోత్తమమ్ ।

ఓంకారం పరమాత్మానం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1795

♦(22) ఓంకారం చతుర్భుజం లోకనాథం నారాయణమ్ ।

సర్వస్థితం సర్వగతం సర్వవ్యాప్తం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1796

♦(23) తత్ పరాత్ పరతో బ్రహ్మ తత్ పరాత్ పరతో హరిః ।

పరాత్ పరతరం జ్ఞానం తన్నే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥

1797

*(24) అ॒స్తి నా॒స్తి శ॒యిత్వా స॒ర్వమి॒దం నా॒స్తి పు॒నస్త॒థైవ దృ॒ష్టం దృ॒వమ్ ।

అ॒స్తి నా॒స్తి హి॒తం మ॒త్తమ॑ం వ॒దం త॒స్మై మ॒నః శి॒వసం॑కల్పమస్తు ॥

1798

*(25) అ॒స్తి నా॒స్తి వి॒పరీ॑తో ప॒రపా॑దో ఽస్తి నా॒స్తి గు॒హ్యం వా ఇ॒దం స॒ర్వమ్ ।

అ॒స్తి నా॒స్తి పరా॑త్ ప॒రో యత్ ప॒రం త॒స్మై మ॒నః శి॒వసం॑కల్పమస్తు ॥

1799

*(26) య ఇ॒దం శి॒వసం॑కల్పం స॒దాదీ॑యన్తి చా॒హ్మణాః॑ ।

తే ప॒రం మోక్ష॑మాప్స్యన్తి త॒స్మై మ॒నః శి॒వసం॑కల్పమస్తు ॥≠

1800

*సూక్తము—171

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు

దేవత—శివుఁడు

§(1) ఏ శక్తి నీ వంచభూతా లెల్లఁ బరిగృహీత మౌను
ఆ అమృత సర్వశక్తి నలరారును సృష్ట్యభిలము
ఏ శక్తిని సప్తహోత లిష్టి సతము నెఱపుచుందు
రా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5347

§(2) ఏ కర్మల విశ్లేషత నెనఁగించుచు యజ్ఞమ్ములఁ
బుణ్యవంతులైన ధీర పూత మనీషు లెల్ల
రా కర్మల సంపదాశి నపూర్వముగ నొందు జనాశి
నా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5348

*“ఖిల” మత్రము. ≠ ఇది ఋగాభాసమైన ప్రిక్షిప్తశ్లోకము.

*“ఖిల” సూక్తము.

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(3) ఏది జాగ్రదవస్థతో నెనయు దూరతీర దైవమ్మున్
 ఏది సుప్తునికి నల్లె యెనయ దూరతీర దైవమ్మున్
 జ్యోతులకును నేకమ్మా జ్యోతిగ దూరాన వెల్గు
 నా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5349

§(4) ఏది ప్రజ్ఞానమ్ము! యెయ్యది చిత్తమ్ము!
 ఏది ధృతియొ! మఱి యెయ్యది జ్యోతియొ!
 అమృత మై యెది ప్రజ నంతర్గతి వర్తిల్లునొ!
 అత్యల్ప కర్మక్రియలు నలరు నే ఋత శక్తిని
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5350

§(5) ఋక్ సామ యజుస్సులు నే శక్తిని వర్తిల్లునొ!
 నే శక్తిని బ్రతిష్ఠితమా ఋక్ సామ యజుస్సులు
 సృష్టి రథ నాభులుగా నెనఁగు నిశ్చయ జవమ్ములై
 ఏ శక్తిని బ్రజలలోన నెనయుఁ జిత్త మద్భుత గతి
 నా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5351

§(6) రథమును రథి వీఁకులలోఁ గొలఁగ నే రీతి నడుపు?
 మానవులను బ్రాణితతుల మహితశక్తి నడుపు నేది?
 “అభి” శక్తుల నన్నింటిని శుభ వాజినముగ మార్చునేది?
 యేది హృత్ ప్రతిష్ఠితమా నేది అజరమా సహజన్మత
 నా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5352

§(7) ఏది పంచ పంచాశత మేది శతమొ! నియుత మర్బుదమ్ము!
 అదే! నీకు యజ్ఞ చిత్తు-అదే! నీకు అష్ట తను సంపద
 లా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5353

§(8) అంధకార విరుద్ధమా అదిత్యవర్ణఁ బురుషుఁ
 బరబ్రహ్మ మై మహాంత మై వరలు వేద రూపునికై
 యోని గాఁగ ధీరవరులు దేనిని దీక్షగఁ జూతురొ!
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5354

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 శీ“భిల” మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

శీ(9) ఏ శక్తిని ధీరులు కర్మల నే వేశలఁ బ్రచరింతురో!
 విజ్ఞుల మనసున వాక్కుల విమల కర్మ లే శక్తిని
 నొనరింతురో! యే శక్తిని నుత్సుకతను స్వయముగానె!
 దిగ్గుతులను ప్రాణు లెల్లఁ దెలివిగ సంయమింతురో!
 ఆ శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5355

శీ(10) ఏ శక్తి నాలో మనసును హృదయమును గల్పించెనో!
 అంతరిక్ష మే దేవత అనేక విధాలఁ గల్పించునో!
 యే శక్తి శ్రోత్రముల నెసఁగఁ జతువులఁ జరించు
 నా శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5356

శీ(11) దివ్య శక్తి గల ధీరులు దేనిని బూజించెదరో!
 శశి రవులను స్థావరాల జంగమాల నన్నింటిని
 ద్యౌరాకాశముల ఋషులు తగ నెఱుఁగుదు రే శక్తిని
 ఆ శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5357

శీ(12) ఏ శక్తిని నాకాశము పృథివీ ద్యౌ లోకములు
 పర్వతాలు నల్దిశలును బ్రదిశ లెల్ల నుగ్రగతుల
 వర్తిల్లును నే శక్తి వ్యావృత్తా సర్వ జగతి
 నా శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5358

శీ(13) అవ్యక్తముగ నప్రమేయగతి వ్యక్తావ్యక్త చర మౌచు
 అయి శివముగ సూక్ష్మముల నతి సూక్ష్మమై జ్ఞేయ మౌ
 ఆ శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5359

శీ(14) రమ్యమా కైలాసశిఖర రజితగిరి గృహముతో
 దేవాళు లే శక్తిని దివ్య మోద మందెదరో!
 ఆ శక్తియే నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5360

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 శీ“ఖిల” మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(15) అగ్ని శక్తి జ్వలియించెడి ఆదిత్యుని వర్ణమును
 శివ రూపుని శివ ముదితుని శివాఽలయుని
 గూఢముల జన్మించు నగుణరూపు నేది చూచు?
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5361

§(16) సర్వ జగము దేనివలన సంజనిత మ్మాయెనో?
 జాతవేద మాయె మహిత సర్వసురలు దేనివలన?
 నేది దేవుల కగ్యమై యేక జ్యోతిగ జ్వలించు
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5362

§(17) ఆయుస్సున బల ధనముల నఖిల గోళ జుష్టమై
 వ్రజలతోడఁ బశులతోడఁ గ్రాలు పుష్క-రార్థ మెద్ది?
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5363

§(18) అనద ఆత్మ ఈశ్వరుడై అకార్య నిర్వ్రణ మై
 యేది సర్వ వేదముల నెంతేనిఁ బరింపఁబడునో?
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5364

§(19) ఎది వేదాదుల గాయత్రియో? యేది సర్వవ్యాపి మహేశందో?
 అది ఉక్తమ్మా నే గతి నెది జ్ఞేయ మ్మాచు వరలు
 నా శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5365

§(20) వ్రయత మ్మా ప్రాణము వ్రణవ మోంకారము నై
 మహేశ్వర మై యేది చిన్మయమ్మాను సకల మై
 ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥ 5366

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”
 కీ“ఖిల” మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(21) ఎది వేదమొ! మహాదైవమొ! ఏది వ్రణవమొ! పురుషోత్తమమొ!

ఓంకార మ్మేదియొ! ఒప్పు పరమాత్మ మేదొ!

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5367

§(22) ఓంకారము చతుర్భుజము సృష్టి లోక నాథమై

నర్వశీతమై నర్వగతమై నర్వవ్యాప్తి నెది నారాయణమొ!

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5368

§(23) అద్ది పరాత్పర బ్రహ్మ! అద్ది పరాత్పర హరియె!

పరాత్పరతరమ్మోచు పరలును జ్ఞాన మ్మద్దియె

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5369

§(24) అస్తి నాస్తి పర మ్మోచు నఖిలమ్మో నీ సృష్టియె

ధృవమ్ముగాఁ దిరిగితిరిగి దృష్ట మ్మోచుఁ గాకుండఁగ

అస్తి నాస్తి హిత మ్మోచును నలరు మధ్యమగతి పదమ్ము

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5370

§(25) అనుకూల మ్మననుకూల మస్తి నాస్తి ప్రవాదమ్ము

ఈ సర్వస్వమైన సృష్టి యెసఁగు నస్తి నాస్తి మర్మమ్ముల

అస్తి నాస్తి పర మ్మోచు నలరు నేది పరాత్పరమై

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభసంకల్పముగ ॥

5371

§(26) ఈ శివ సంకల్పము నెల్లప్పుడు నే విపులు

అధ్యయనము కావించురొ! ఆ బ్రాహ్మణుల్ పరమును

మోక్షమ్మును బొందెదరు మూర్తిగొన్న శక్తిమెయిని

ఆ శక్తియె నా మనసున నగు శుభ సంకల్పముగ ॥

5372

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

శీ“ఖిల” మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

♦ ఋగాభాస ప్రక్షిప్త శ్లోకానువాదము.

సూక్తము—171

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు
దేవత—శివుఁడు

అర్థాంతరము—1

- §(1) సప్తరూప దివ్యరతుల సకల లోకాలు వరల
నే దైవీయపు శక్తిని నెనఁగ గృహీతమా నఖిలము
నే శక్తిని సప్తహోత లెనయ యజ్ఞ రక్షితమా
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5373
- §(2) ఏ కర్మల మనీషులు నెనఁగఁ ద్యాగ రూపమ్ముల
యజ్ఞమ్ముల షేధావులు విజ్ఞతమై నొనరింతురొ!
అపూర్వమైన గుహ్యశక్తి నమర యోగ కారకతలఁ
బ్రజలలోన బద్ధ మౌచ రంజిల్లును నే శక్తి
అది నా మనసున నగును! నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5374
- §(3) ఏ జాగ్రదవస్థ నెనయు దూర దైవమ్మును
ఆత్మరూపమైన రస వ్యభిచార ప్రభావాల
జ్యోతులలో నేకమ్మా జ్యోతిగాఁగ దూర మేగు
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5375
- §(4) ఏది సృష్టి చిహ్నమ్మా నేది చిత్తయజ్ఞ మ్ముగు
నేది ప్రజలఁ జంద్రకళగ నెనయు సంతర్జ్యోతిగ
దేనివలన మనోజ్ఞమా దివ్యఋత కర్మము లగు
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5376
- §(5) దేనివల్ల ఋగ్దీప్తులు దేనివల్ల సామశబ్దకాలమ్ములు
దేనివల్ల శుక్లకృష్ణ దివ్యవక్ష యజుశ్చంద్రు
లుష్ణశీత జలనాభుల నొనరుఁ గాలరథ వేగము
లీ సర్వ ప్రజావశుల నెనఁగుఁ జిత్త మెందువలన
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5377

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(6) కాలరథప్రభల్ జనులఁ గ్రాలు నునురు లే విధిగా
ఏ దైవీయపు శక్తిని నెనయు నభము కుభముగాఁగ
ఏది అజర మమృతమై హృత్తునఁ బ్రతిష్ఠిత మౌనాః
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5378

§(7) ఏది పంచరూపమ్ముల నెది పంచాశతరూపాలను
ఏది శతము సహస్రమై యేది నియుతార్చుదమ్మా
అదె నీ యజ్ఞ హృత్తై శివ! అష్ట ధన రూపములౌ
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5379

§(8) వేదమునకుఁ బలుగాఁగ వెలుగుపురుష మహాశక్తి
అంధకార భిన్నమైన ఆదిత్యుని వర్ణ శక్తి
సంభవించెడి యోనిని సందర్శింతురు ధీరులు
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5380

§(9) వాచా మనసా కర్మలఁ బచరించుచు నేదో విధి
నే శక్తిని ధీర విప్రులెల్ల కర్మ లాచరింతుఁ
ఏది స్వక్రియమ్ముగాఁగ నేడు దిశా సంయమ ప్రాణుల
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5381

§(10) ఏది నా మనస్సో! యేది నా హృదయమో!
ఏది దేవతలో! యేది అంతరిక్షమో!
ఏది బహుశ రూపుల నెనసి కల్పించు సృష్టి
సీని శ్రవణ నేత్రాలను నెనఁగ సంచరించుచుండు
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5382

§(11) ఏ యీ రుచి ధీరులు ఋషులు గుర్తించుచుందో!
వైష్ణవీయ శక్తిగాఁగ వరలు సూర్యచంద్రికలుగ
స్థావర జంగమాలుగాఁగఁ జదలును దివిభువులుగాఁగ
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5383

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

శీ“భీల” మంత్రానువాదము.

§(12) దేనివలన నెల్ల పృథ్వి దివులు నంతరిక్షమ్మును
బర్వతాలు దిశలు పృథిదిశలు దృఢత నిల్పు
అవతరించి సర్వజగము వ్యాప్తమ్మో దేనివలన
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5384

§(13) అవ్యక్త మప్రమేయము వ్యక్తావ్యక్తవర మ్మౌచు
సూక్ష్మమ్ముల సూక్ష్మసూక్ష్మతరమ్ముగా జ్ఞేయమై
పరిశుద్ధతా పవిత్రత పరఁగు నఖిల సృష్టిలోన
నది నామనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5385

§(14) జ్ఞానరూప శిఖరమ్మున సౌందర్యము పూర్ణమై
శుభకరమౌ రాశులకును జౌష్పడు నాలయమ్ముగాఁగ
అమరాశులు దానివలనఁ బ్రమోదమ్ము నొందుచుందు
అది నామనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5386

§(15) వైష్ణవీయ వర్ణముతో జ్వలించుచున్ ధర్మమై
ప్రభవించుచు సత్య పరమపవిత్రత రూపమై
పవిత్రోత్పన్నమై పవిత్రాఽలయ మ్మౌచు
తనరు దేనిని ఋషులు దర్శింతురొః గుహ్యగతుల
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5387

§(16) సర్వజగము దేనివల్ల సంభవించుచుండునొః మఱి
దేవాశి మహాజాత వేదాగ్నులు దేనివల్ల జనియించునొః
యేది తొట్టతొల్లిటిదోః యేది ధర్మైకజ్యోతియొః
అది నామనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5388

§(17) శబ్దశక్తి రూపమ్ముల సంపదాశి నాయువుతో
బలమ్మునను బ్రజల పశుల యోగార్థమై
జుష్ట మౌచు నిలుచును సృష్టి సర్వ మే శక్తిని
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5389

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

- §(18) ఎవరు సర్వవేదమ్ముల సీశ్వరు నిత్యదాతను
అకార్యుని నిర్వాణు నే ఆత్మను బరియింతురొ!
అది నామనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5390
- §(19) ఎది వేదాదుల వాగ్దక్షయొ! ఎవరు సర్వవ్యాపు లౌదు
రా రూపోక్తమ్ము గాఁగ నఖిలము జ్ఞేయమై తగు
నది నామనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5391
- §(20) అత్యంతము పాణిమై నిత్యనవమౌ నోంకారము
ఎది సర్వమొ! మహేశ్వరమొ! ఎవనికి సర్వము చిత్తగు
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5392
- §(21) నిత్య నవ్యుఁ బురుషోత్తము నే విజ్ఞత మహాదేవు
నోంకారపుఁ బరమాత్మను నొనరఁ దెలియు నే జ్ఞానము
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5393
- §(22) ఓంకారాఽఽకారమై ఒనరు చతుర్భుజత్వాన
లోకనాథు నారాయణు సృష్టి లోలుపత్వమ్మున
సకల స్థితి సకల గతిని సకల వ్యాప్త దైవత్వము
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5394
- §(23) అది ముఖ్యమ్ముల ముఖ్యబ్రహ్మ అది ముఖ్యమ్ముల ముఖ్యమ్మౌ హరి
ముఖ్యమ్ముల నలరారుచు ముఖ్యతరమ్మౌ జ్ఞానము
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥ 5395

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”
శీ“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(24) అస్తి నాస్తి పర మ్మాచు నలరు సృష్టి సర్వస్వము
లేకుండఁగఁ దిరిగి పుట్టి 'దృష్ట మౌను ధృవమ్ముగా
మధ్యస్థితి పదగతమై మలఁగు అస్తి నాస్తి హితముగ
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5396

§(25) అస్తి ప్రవాద మ్మాచును నగును విపరీతమ్ముగ
నాస్తి ప్రవాద మ్మాచును నగును విపరీతమ్ముగ
అస్తి నాస్తి వికల్పతల నగునీ సర్వము గుహ్యమై
అస్తి నాస్తికతల ముఖ్య మగు ముఖ్యమ్ముల ముఖ్యమ్మొ
నది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5397

§(26) ఏ బ్రహ్మజ్ఞులు నిత్యము నీ పూత సంకల్పమ్మును
నధ్యయన మొనరింతురొ! ఆ బ్రహ్మజ్ఞులు పరాన
ముఖ్యముగాఁ బొందెదరు మోక్షము నాత్మీయమ్ముగ
అది నా మనసున నగును నవినాశపు సంకల్పము ॥

5398

సూక్తము—171

ఋషి—వైరాజైన ఋషభుఁడు లేక శాక్వరుఁడైన ఋషభుఁడు
దేవత—శివుఁడు

అర్ధాంతరము—2

§(1) దేనివలన సత్యన్యాయాల సీను నీ సకలాకాశము
దైవత్వమ్మునఁ బుణ్యత తగఁ బరిగ్రహించు సర్వస్వము
దేనివలన సప్తహోత లూని యజ్ఞ మొనరింతురొ!
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5399

§(2) ఏ కర్మల మనీషులు నెనయఁ జంచలత్వ మొప్పఁ
బుణ్యప్రద యజ్ఞమ్ములఁ బొనరింతురు ధీరవరులు
అంతర్గత గుహ్యమై అపూర్వమౌఁ బ్రజలలోన
నది నామనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5400

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§“ఖిల”మంతాగ్రనువాదము. 1. ఇక్కడ “లే-ఋ”లకు యతి.

•ఋగాభాస ప్రక్షిప్త శ్లోకానువాదము.

§(3) ఏది జాగ్రదవస్థలో నెనయు దైవ మభేదముగా
అ దైవము కూడఁ గలియు నభేదముగ నమ్మకముగ
దూరగమౌ జ్యోతులలోఁ దొడరి ఒకే జ్యోతి యౌచు
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5401

§(4) ఏది బ్రహ్మ పదార్థ మో! యేది ధృతియో! చిత్త మో!
యేది వ్రజల సంతర్గతి నెనయు నమృతజ్యోతియో!
దేనివల్లఁ గామ్యసిద్ధిద కర్మాల్పమైన నౌ ఋతగతి
నది నామనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5402

§(5) దేనిలో ఋక్ సామయజుస్సులు తేజరిలుచుఁ బ్రతిష్ఠమౌ
కాలరథము “నాభి”త్రయము గతిఁ గాగ్రిలు నా వేదమ్ములు
నిశ్చయమై వ్రాహ్మణమై నిరుపదగ్రీవ శివకరమౌ
దేనియందు సర్వశక్తి తేజరిల్లుఁ జిత్త మై
అది నామనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5403

§(6) ఏది మనుజుల ప్రాణశక్తి నెనసి వట్టు రథాశ్వములుగ
నత్యంతము శుభదమ్మౌ నమర వాజినమ్ము గతుల
నెది హృత్తునఁ బ్రతిష్ఠితమౌ నెది అజరము యవిష్ట మౌ
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5404

§(7) ఏది వంచ- పంచాశతమో! శత మ్మేది సహస్రనియుత మర్బుదమ్మో!
నీకు యజ్ఞ చిత్తమ్మున నిరత గుహ్య బద్ధరతి దేహమ్మౌ
ననంతమైన అఖిలగతుల నలరారును నిత్యమ్మును
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5405

§(8) వేదబ్రహ్మమ్ముగాఁగ వెలుఁగు నీ మహాపురుషుఁ
దిమిర విరుద్ధమై తనరుచుఁ దేజరిలు నాదిత్యవర్ణము
దాని మూల జన్మరూప స్థానము ధీరులు దర్శింతురు
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5406

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీ“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(9) దీమంతులు వివ్రవరులు దేనివల్లఁ గర్మ లెల్ల
మనసుననో! వాక్కుననో! తను కర్మను బ్రచరింతురు
దేనివల్లఁ బ్రాణులు తమ దిశనే తా మనుసరింతొగ్గి!
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5407

§(10) ఎవరు నాలో మనసును నెవరు నాలో హృదయము
ఎవరు నాలో దేవుల నెవరు నాలో గగనము
కాల్గంగా నేగతిఁ గల్పింతురొ! బహు విధాలఁ
జక్షువులను శ్రోత్రముల సంచరించుచుందు రెట్లు
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5408

§(11) ఎవని యీ సర్వసృష్టి యెసఁగు నిత్యనవము కాఁగఁ
జేసి ఋషులు సత్యరతుల శివయాగము దైవగతుల
స్థావరాల జంగమాల ద్యౌరాకాశములను
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5409

§(12) దేనివల్ల దివిభువులును దేజరిల్లుచుండు నింగిఁ
బర్వతాలు దిశలు ప్రదిశలు దేన నిలుచుచుండు సదా!
సర్వము జగద్వ్యాప్తమై జనించుచుండు దేనివల్ల
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5410

§(13) అవ్యక్త మప్రమేయము వ్యక్తావ్యక్త పరమ్మును
శూన్య మై సుఖద మై శుభద మై మోక్ష మై
సూక్ష్మములకంటె మరీ సూక్ష్మతర జ్ఞేయమ్మో
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5411

§(14) రమ్యజ్ఞాన శిఖరమ్మున రాజ్యకారకు గృహాలయము
సుఖద శుభద మాను సురలు ప్రమోద మొందఁగాను
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5412

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
§“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(15) ఆదిత్యుని వర్ణముతో నలరు ధర్మ జ్వాలలతో
నేది గుహ్యస్థలాలనుండి యెనని జాయమాన మౌన ?
గగనోదితమ్మౌచును గగన రూపమై వరలుచు
గగనాలయమ్ము కాఁగఁ గొల్గుచుండునోఁ యెయ్యది
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5413

§(16) ఎందువల్ల జగమునుండి యీ సర్వ మ్ముద్భవించె
మహిత జాతవేదాఽగ్నులు మహతోద్భవ వేదాలును
ఏది ఉన్నతోన్నతమోఁ యేది ఏక ధర్మ జ్యోతియోఁ
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5414

§(17) ఆవృతమై కాంతులతో నాయుష్షున ధన బలాల
నాకసంపు యోగమునకు అలరు నెద్ది ప్రజలఁ బశుల
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5415

§(18) ఏది సర్వవేదాలను నీశ్వర నిశ్శబ్దగతులఁ
బరిత మౌచు నకార్యమై వరలు నిర్వృణమ్ముగా
ఆత్మ సత్య శక్తులతో నాత్మయే కారణముగ
నది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5416

§(19) ఎవరు వేదాదుల గాయత్రియోఁ ఎవరు సర్వవ్యాపియోఁ
ఎవరు మహాప్రభువౌ మరి ఏ విధి నెది జ్ఞేయమోఁ
అది ఉక్త మౌచు వరలు నాత్మ కారణమ్ముగాఁగ
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5417

§(20) బ్రహ్మ విష్ణు శివదేవుల భావ ప్రయతప్రాణ మౌచు
నిత్య సత్య మౌచు సత్య నిఖిల మహేశ్వరుఁ డెవఁ
యెవ్వరు సర్వమోఁ యెవనికిఁ జిత్ సర్వ మ్ముగ
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5418

శీరచ యితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”
శీ“భిల” మంత్రాన్నివాదము.

§(21) బ్రహ్మకర్మ సిద్ధిస్సృష్టి వరలును యజ్ఞాంగ మౌచ
మహాదేవుఁ బురుషోత్తము మహిత నిత్య సవశక్తిని
సృష్టి స్థితి లయకారకు నెఱిగి సత్య పరమాత్మగ
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5419

§(22) సృష్టి స్థితి లయకర్తను లోకనాథు నారాయణుఁ
జతుర్భుజుని సర్వ స్థితుని సర్వగతుని సర్వవాప్తుని
సర్వ ప్రభువు కాఁగ వరలు సకలేశ్వరతా మహిమను
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5420

(23) §ఆ॥వె॥ ఆత్మ సత్యములకు నలరి సత్యమ్ముగా
బ్రహ్మగాఁ బరాత్పర హరి గాఁగ
సత్యములకె జ్ఞాన సత్యతర మ్మౌచు
నది మదీయ హృదిని నగు శివజము ॥

5421

§(24) అస్తి నాస్తి హృదయగతుల నలరు నీ సర్వస్వము
నాస్తికతయె పునర్గతుల నస్తిత్వపు దృష్ట భ్రువత
అస్తి నాస్తి హిత మౌచును సమరును మధ్యమపదమై
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5422

§(25) అస్తి నాస్తి తత్త్వాలవి అమరు నధికాధికములై
అస్తి నాస్తి తత్త్వాలవి అబద్ధాలఁ బ్రవాదమా
అస్తి నాస్తి తత్త్వాలను నగును నిది గుహ్య మగుహ్య
మస్తి నాస్తి తత్త్వాలవి అగును బరాత్పరాలకుఁ
బరమైన సత్యమఁగాఁ బరఁగుచుండి సృష్టి నేది
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5423

§— ఉండియు లేనట్లై అగును ఉండక ఉనట్లై యాను
ఉండియు నున్నట్లై యాను ఉండక లేనట్లై యాను
అస్తి నాస్తి తత్త్వాలవి అలరఁగ వివరీతములై
యా సృష్టి సర్వస్వము నెసఁగ దృశ్యాదృశ్యగతుల
వైకల్పిక సత్యగతిని వరలును గుహ్యమ్ముగాఁగ
అది నా మనసున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5424

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీ“ఖిల” మంత్రానువాదము.

§(26) ఏ బ్రహ్మజ్ఞులు సతము నీ జూన్య సంకల్పము
నధ్యయనము కావించుట: ఆ బ్రహ్మజ్ఞులు పరమునఁ
బరబ్రహ్మ రూప మౌచు వరతెదరు నివృత్తి మోక్షమున
నది నా మనస్సున నగును నవవర్గపు సంకల్పము ॥

5425

సూక్తమ్—172

ఋషి:—విశ్వామిత్రజమదగ్ని
దేవతా—ఇంద్రా; 1-సోమ-వరుణ-బృహస్పతి-అనుమతి-
మఘవత్-ధాతా-విధాతారః
ఛందః—జగచ్ఛ

(1) తుభ్యేదమింద్ర పరి షిచ్యతే మధు¹ త్వం సుతస్య కలశస్య రాజసి ।

త్వం రయిఁ పురుషీరాము నస్కృధి త్వ తవః పరితప్యజయః స్వః ॥

1801

(2) స్వర్జితం మహి మన్తానమస్తసో హవామహే పరి శక్రం సుతాగ్ం² ఉప ।

ఇమం నో యజ్ఞమిహ బోధ్యా గహి స్పృధో జయంతం మఘవానమీమహే ॥

1802

(3) సోమస్య రాజ్ఞో వరుణస్య తర్మణి బృహస్పతేరనుమత్యా³ ఉ శర్మణి ।

తవాహమద్య మఘవన్నువస్తుతా ధాతర్విధాతః కలశాగ్ం⁴ అభక్షయమ్ ॥

1803

(4) పృసూతో భక్షమకరం చరావపి స్తోమం చేమం పృథమః సూరిరున్మృజే ।

సుతే సాతేన యద్యాగమం వాం వృతి విశ్వామిత్రజమదగ్ని దమే ॥

1804

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

• ఋగాభాన పృక్షిప్త శ్లోకానువాదము.

1. మధుమత్వం, 2. సుతాగ్ం ఉప, 3. బృహస్పతేరనుమత్యా ఉ శర్మణి,

4. కలశాగ్ం అభక్షయమ్. (పృ.పృ.)

సూక్తము—172

ఋషి—విశ్వామిత్రజమదగ్నులు*

దేవత—ఇంద్రుడు; 3-సోమ, వరుణ, బృహస్పతి, అనుమతి,
మఘవంతుడు, ధాత, విధాతాదులు*

(1) కీ॥ ఈ విధమైన సోమము నిండుడు; నీకు మహాగ్నియందు నా
నావిధ భక్తితోడత పునంబుగ నుంచియు దాని శృద్ధితో
నీవు గృహించి మాకయి యనిందిత పుత్రధనంబు నీయుమా;
నీవు తపస్సుచేసి యల నిర్భర లోక పతిత్వ మందవే: ॥

5426

(2) కీ॥ గీ॥ స్వర్గజేత మహాత్ముడు సరస సోమ
పాన సమ్మోదమానుడు పరమ కార్య
శక్తుడగు నింద్రదేవుని జారు సోమ
రసముఁ గోలంగఁ బిలుతుము చాల భక్తి ॥

5427

కీ॥ గీ॥ అమర! యాహూయమానుండ వగుచు నీవు;
యజ్ఞతల మిచ్చ లేఁచుని యధిగమింపు
మరి సమూహంబు నెల్లను నభిభవించు
నిన్ను యాచించుచున్నాము నిఖిల ధనము ॥

5428

(3) కీ॥ గీ॥ అల బృహస్పతి సంబంధి యజ్ఞమందు
వరుణ సంబంధ సురుచిర పరమ సోమ
యజ్ఞగృహమందు వర్తించి యతిశయముగ
నిన్ను స్తుతించుచున్నాను నిశ్చల మతి ॥

5429

కీ॥ గీ॥ ఓ విధాతృడు! ధాన్యండా! యుష్మదీయ
మైన యజ్ఞముఁ బొందుచు నాదరమునఁ
గలశ శిష్ట సోమంబు లలిత రీతిఁ
ద్రావియున్నాడ నే నష్టే తనివి తీర ॥

5430

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు
ఋషి “విశ్వామిత్రుడు, జమదగ్ని” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు” గాను, శ్రీ నేమానివారు వ్రాసినది.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(4) శీతే॥గీ॥ ఇంద్రః త్వత్ పేరితుండనై యిష్టియందు
హవ్యమును నిద్ధవరచితి నాదరమునఁ
బ్రథమ సంస్తోత నై నేను బరమ నుతిని
బలుకుచున్నాను నీకయి లలిత రీతి ॥

5431

(ఇపు డింద్రుఁడు అంతరాత్మరూపుఁడై సూత్రద్రష్ట లగు
విశ్వామిత్రజమదగ్నులను సంబోధించి యిట్లు పలికెను.)

శీతే॥గీ॥ మీ నిమిత్తము సోమము మెఱయుచుండ
ధనముతోఁగూడి నే నెప్పుఁ దప్పకుండ
వచ్చెదనా! యపు స్తోత్రంబు వలసినట్లు
చేయుఁడి! మీరు మునులార! చిత్త మలర ॥

5432

సూక్తము—172

ఋషి—విశ్వామిత్రజమదగ్నులు
దేవత—ఇంద్రుఁడు; శి-సోమ, వరుణ, బృహస్పతి, అనుమతి,
మమవంతుఁడు, ధాత, విధాతాదులు

అర్ధాంతరము—1

శీ(1) సోమాఽమృత దివ్యశక్తి శుభ్రా కాంతి వర్ణిల్లఁగఁ
బ్రభాకరుఁడు జ్వలియించును రాజిత మౌ ననలాఽనిల
శక్తు లెల్ల దూతలుగా నదా నమర్చింప నింగిఁ
బ్రకృతి సంపదాశులతో భాసిల్లఁగఁ బుత్రునకే
కలశ రూపమధుద్రవము కౌలును నిత్యాఽమృత మై ॥

5433

శీ(2) స్వర్గ విజిగీషిత మైఁ జదలంబెడి తిమిరమ్మున్
సంహరించి హవిషమ్ముల జ్వాలలలో రూపుమాపి
రవికాంతుల తేజమ్ములు క్రాలంగా సృష్టిలోన
జయగతులను దీప్తమ్మా జన్నమ్ములు సృష్టిని దగు ॥

5434

శీ(3) చంద్ర సూర్యశక్తు లెల్ల జలదేవుని ధర్మమ్మున
మతినాథుని ననుమతిమై మహిత మౌచ స్థితిశుభాలు
ధాత విధాతగాఁగ సృష్టి నేతగాఁగ విలసిల్లుచు
మధుకలశములోని అమృత మధుధారల నిత్యమ్మును
స్వీకరించు నింద్రస్తుతి రాకా శశి శుభ్ర శక్త
కౌముదు లవి వ్రకృతిపైని గ్రాలి నగించి శక్తి నిచ్చు ॥

5435

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మార్ణ”
*ఇదానీమింద్రః అంతరాత్మరూపః సన్ సూక్తస్య ద్రష్టారావృషీ సంబోధ్య బూరితే. (సాయణాచార్యః).

§(4) సర్వ విశ్వ రూపమునకు శత్రు వౌచ వ్యాపించెడి
 “అభి” శక్తుల నన్నింటిని నజయ్యంపు దీప్తులతో
 నాశ మొనరించి దివ్య సవ్య నిత్య ప్రాణ త్రాణ
 శక్తితతుల సంసృష్టిని రక్తిమమైఁ బెంచును శుచి ॥

5436

సూక్తము—172

ఋషి—విశ్వామిత్ర జమదగ్నులు
 దేవత—ఇంద్రుఁడు; సి-సోమ, వరుణ, బృహస్పతి, అనుమతి,
 మమవంతుఁడు, ధాత, విధాతాదులు

అర్థాంతరము—2

§(1) ఐంద్రరూప దివ్యశక్తు లఖిలమును నీ సేవల
 నమృత సోమ మగ్నిరతుల నభిషేక మొనరించుచు
 విశ్వసృష్టి స్థితిగతులకు నగ్నిదీప్త సంక్షేమపు
 మహాశక్తిఁ బ్రసాదించు మహావిష్ణు! నీ లీలగ ॥

5437

§(2) గగనమ్మున వెలుఁగొందెడి అగణితమా దీప్తిగతుల
 ఋక్ష గ్రహ సూర్యచంద్రు లక్షయగతి విలసిల్లఁగ
 నమృత సోమశక్తులతో నఖిల జగతి అమల మౌచు
 బల సంపద కలితమై పృథ్వీ లెల్ల విలసిల్లును ॥

5438

§(3) సకల జగదధిపతియౌ సర్వేశుని ననుమతిమై
 వరుణ శక్తి ధర్మమ్మునఁ బ్రకృతిపైని స్రవియించెడి
 సోమామృత దివ్యశక్తి సృష్టి స్థితి శక్తులనే
 ధాతకే విధాతకాఁగ నాతతముగఁ గాపాడును
 అమృతకలశ పూర్ణమా నక్షయ మధు సోమ మలర ॥

5439

§(4) ఋజుశక్తుల సృష్టిలోన సజగతులను వర్తిల్లును
 దొట్టదొలుత సోమామృతదురిత నాశకంపు శక్తి
 విశ్వమున కమిత్రమౌ విధ్వంసపు విషశక్తుల
 నఖిలమ్ముల సృష్టిష్టిని నద్భుతగతి నాశపరచి
 సుతశక్తుల సహితమ్ముగ సృష్టి సంజనన బావ
 భోగకర్తగాఁగ వరలి భోగ భోక్తగాఁగ బరఁగు ॥

5440

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ— చరాచర ప్రపంచాన జడాజడ ప్రకృతులలో
 నకలమ్మా వదార్థాల నదా! స్వీకరించును రవి
 నిత్య స్పృష్టి యజ్ఞరూప సత్యాగ్నుల క్రియలమెయిని
 నద్భుతమా దైవీయపు టమృతగతులఁగాంతు లలర ॥

5441

సూక్తమ్—173

ఋషిః—అనిలో వాతాయనః

దేవతా—వాయుః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) వాతస్య ను మహిమానం రథస్య రుజన్వేతి స్తనయన్నస్య ఘోషః ।

దివిస్సృగ్యాత్కరుణాని కృణ్వన్నుతో¹ ఏతి పృథివ్యా రేణుమన్యన్ ॥

1805

(2) సం ప్రేరతే² ఆను వాతస్య విష్ణో³ ఐనం గచ్ఛన్తి సమనం స యోషాః ।

తాభిః సయుక్ సరథం⁴ దేవ⁵ ఈయతే⁶ ఽస్య విశ్వస్య భువనస్య రాజా ॥

1806

(3) ఆస్తరిషే పథిభిరీయమానో న ని విశతే కతమచ్ఛనాహః ।

ఆపాం సఖా ప్రథమజా⁷ ఋతావా క్వ స్విజ్ఞాతః కుత⁸ ఆ బభూవ ॥

1807

(4) ఆత్మా దేవానాం భువనస్య గర్భో యథావశం చరతి⁹ దేవ ఏషః ।

ఘోషో¹⁰ ఇదస్య శృణ్వేరే స రూపం తస్మై వాతాయ హవిషా విదేమ ॥

1808

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. న్నుతో¹ ఏతి, 2. రతే² ఆను, 3. విష్ణో³ ఐనం, 4. దేవ⁴ ఈయతే, 5. ప్రథమజా⁵ ఋతావా,

6. కుత⁶ ఆబభూవ, 7. దేవ⁷ ఏషః, 8. ఘోషా⁸ ఇదస్య. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—173

ఋషి—వాయుగోత్రజాఁడు అనిలుఁడు*

దేవత—వాయువు*

- (1) శీసీ॥ గిరిగర్హ్యరములందు సురుచిర శబ్దంబు పుట్టించుచున్ గాలి పోవుచుండు
జంగమ స్థావర జాతంబు నంతయు భంజించుచున్ గాలి పారుచుండు
నాకాశ మంతట నతిశయంబుగఁ దాను వ్యాపించుచున్ గాలి యరుగుచుండు
వివిధ దిక్కుల నెల్ల వికృతము లొనట్లు చేయుచు వాయువు చెలఁగుచుండు
తే॥గీ॥ భూమిపైఁ గల్గు భూశిని బొందుచుండి, యంతటన్ జల్లుచున్ గాలి యమరుచుండు
నిట్టి వాయువు మాహాత్యమెల్ల నేను, శిశుముగఁ జెప్పుచున్నాఁడ శ్రీలు చెలఁగ ॥

5442

- (2) శిగద్యము॥

విశేషముగ స్థితము లగు పర్వతాదులు వాయు వే ముఖముగ పీచునో! యా ముఖములుగఁ
గంపించుచున్నవి. నంగ్రామమును వలె నీ వాయువును బడబలు పొందుచున్నవి. అట్టి
బడబలతో యజమాన మగు నొక్క రథమునే యెక్కి దేదీప్యమానమగు వాయువు
పోవుచున్నాఁడు. ఈ సమస్త భువనజాతమున వాయువు స్వామి యగుచున్నాఁడు ॥

5443

- (3) శీతే॥గీ॥ అంతరిక్షంబునందున నఖిల మార్గ
ములను బోవుచు వాయువు మోద మలర
నొక్క దినమందు విశ్రాంతి నొందకుండ
సర్వదా సంచరించును దా సవిత పతిగ ॥

5444

- శీత॥వె॥ వృథమజాతుఁ డొచుఁ బరమ సత్వాత్ముఁడొ
వాయు వెచటఁ బుట్టుఁ నాయకుండ
నెటులు వచ్చుచుండు నెటులు పోవునో!
యెవ్వ రీ జగాన నెరుఁగఁగలరు? ॥

5445

- (4) శీసీ॥ దేవాదులందున జీవ రూపంబున నతిశయ వ్యాప్తిని సందునట్టి
భువనంబునకు గర్భభూతుఁడై లోలోన మెఱుగు సంపదతోడ మెలఁగునట్టి
స్వేచ్ఛా విహారంబుఁ జేయుచు నంతట నంచితంబుగఁ జరియించునట్టి
యొక్కెడ వేగము నొక్కెడ మాంద్యము నొక్కొక్క వేళల నొంటు నట్టి
తే॥గీ॥ వాయు వౌకతరినొక్క నికాయమునను, బయలు వెడలుచునుండును హౌయలు చెలఁగ
నొక్కని శరీరమును గడుఁ జక్కనిగతిఁ, బడయుచుండి యధేచ్ఛగఁ జారుచుండు ॥

5446

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణ 15b స.ఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “అనిలుఁడు” గాను, దేవత “శర్య నాశనము” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసించి.

శరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్థ”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో సమీక్షితము.

సూక్తము—173

ఋషి—వాయుగోత్రజుఁడు అనిలుఁడు

దేవత—వాయువు

అధ్యాయము—1

§(1) మహాకాల రథశబ్దము మరుచ్చలన శక్తులతో
విహాయనమున విహరించును విశద కామరూపగతుల
అరుణాత్మక రేణుతతులు ఆకనమునఁ బృథ్వితత్త్వ
రూపమ్మున దశదిశలను వ్యాపితమౌ నిత్యమ్మును ॥

5447

§(2) హృద్రావపు దివ్యశక్తి నెనఁగు ననల మరుత్తతులు
ప్రకృతిచలన ప్రేరకతల భానుదీప్తులలరారఁగ
విశ్వ లోక గోళాలకు విమలానిలాధిపతిగ
దైవీయమ్మౌ శక్తులఁ దనరారును గాలరథము ॥

5448

§(3) అంతరిక్ష మూర్ధమ్మున నదృశ్యంపు గతులు మీఱ
ననిలమ్ములు సంచరించు నసాధారణంపు శక్తి
సత్యశక్తి ప్రభావాల సంభవించి ప్రథమమ్ముగ
సలిలానల మృదాకాశ సభిత్యమ్ము వరల నిల్పు ॥

5449

§(4) దేవాకుల ఆత్మశక్తి దివ్యతత్త్వ మలరారఁగ
సర్వ భువన గర్భ మౌచఁ బర్వును దేవానుగతుల
రూపమ్మది లేకుండఁగ శోభితుశ్రవణగతమ్మౌచు
స్పర్శ పర మ్మౌచు మరుచ్చక్తులలరు సృష్టిలోన ॥

5450

§— దేవాత్మగ ననిలమ్ములు ధృతలోక గర్భమై
పరఁగు సర్వ మరుత్తతులు పరిశుభ్రమై వరలఁగ
గోప రహిత శబ్దతతుల నాపాత స్పర్శగతుల
నఘ్నదయ పూర్ణమై యజ్ఞమ్ముల హవిషమ్మౌ ॥

5451

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—173

ఋషి—వాయుగోత్రజుఁడు అనిలుఁడు

దేవత—వాయువు

అర్థాంతరము—2

§(1) రకరకాల ఘోషలతోఁ గ్రాలి విశ్వసృష్టిలోన
బహుశము లౌ చలనగతులఁ బవనమ్ములు సంచరించు
సంతర్ బాహిరగతులను నఖిల ప్రకృతి వ్యాప్తి చెంది
అనల సలిల పృథ్విరూప కణరేణువులౌ ధూళుల
నన్నింటిని స్వీకరించి అఖిలమ్మున వెదఁ జల్లును ॥

5452

(2) §ఆ॥ వె॥ సర్వ లోక గోళ సంచయమ్ములు సృష్టి
ననిల గతులఁ దిరుగు నాకసాన
భూత రూప తతులఁ బృథ్వాదు లెల్లను
బవనశక్తి నిల్పుఁ బ్రకృతు లౌచు ॥

5453

§(3) ఋక్ష గ్రహ సూర్య చంద్ర ఋతశక్తుల వర్తిల్లుచు
అవిశ్రాంత చలనగతుల ననిలమ్ములు సంచరించు
నిరోధంపు శక్తులతో నిస్తబ్ధత వరలంగా
నిఖిలమ్మును సవితశక్తి మఖగతులను నిల్పివేయు
ననల సలిల సఖిత్వమ్ము నాకసంపు నేల చెలిమి
అఖిలమ్మున వర్తిల్లఁగ నాదిజమై తనరారును ॥

5454

§ఆ॥ వె॥ ఆవరించి సృష్టి నఖిలాంతరిక్షమ్ము
నిర్విరామ గతుల నిరత చలన
తత్త్వ మొప్పు గాలి తనరారు విశ్వాన
నఖిల ప్రకృతులందు నావరించి ॥

5455

(4) §ఆ॥ వె॥ సర్వ లోక గోళ సందారకమ్మైన
వాయుతతుల వివిధ ప్రకృతు లలరు
సర్వ దేవతలకు సకల భూతాళికి
ననిల మలరుచుండు నాత్మ కాఁగ ॥

5456

శీ|| వె|| శబ్దశక్తి మీఱ శ్రవణ గోచర మౌచు
 రూపరహిత గతుల గోప దీప
 తత్త్వ మొప్పుగ మరుదాళు లొప్పురును
 జన్మములను హవిష సంపద లిడ ||

5457

శీ— దేవతతికి అత్మ యౌచు దేవత్వము తనరారంగ
 గర్భమై భువనమునకుఁ గ్రాలుచుండు కరువలియై
 అఖిలమ్మున సంచరించు నవశమ్మా గతులతోడ
 స్వరూపమ్ము లేకుండఁగ స్పర్శ శబ్ద శక్తులతోఁ
 దనరారెడి మరుత్తులకుఁ దగును సృష్టి హవిష విధిగ ||

5458

సూక్తమ్—174

ఋషిః—శబరః కాశీవతః

దేవతా—గావః

ఛందః—తిర్జుప్

(1) మయోభూర్వాతో¹ అభి వాతూస్యా² ఊర్జస్వతీరోషధీరా³ రిశద్రామ్ ।

వీ⁴స్వత్ప్రీవధన్యాః పిబన్త్వవసాయ పద్వతే రుద్రా మృశ ||

1809

(2) యాః సరూపా¹ విరూపాః² ఏకరూపా యాసామగ్నిరిష్ట్యా నామాని వేద ।

యా³ అంగిరసస్తవసేహ చక్రుస్తాభ్యః పరన్య మహి శర్మ యచ్చ ||

1810

(3) యా దేవేషు తస్యగమైరయస్త యాసాం సోమో విశ్వా రూపాణి వేద ।

తా⁴ అన్యభ్యం పయసా పిన్వమానాః ప్రజావతీరిన్ద్రా గోష్ఠే రిరిహి ||

1811

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1.భూర్వాతో¹ అభి వాతూస్యా² ఊర్జస్వతీ, 2.విరూపా² ఏక, 3. యా³ అంగిరస, 4. తా⁴ అన్యభ్యం. (వ్యా.ప్ర.)

(4) ప్రజాపతిర్మహ్యమేతా రరాణో విశ్వేదేవైః పితృభిః సంవిదానః ।

శివాః సతీరుప నో గోష్ఠమాకస్తాసాం వయం ప్రజయా సం సదేమ ॥

1812

సూక్తము—174

ఋషి—కక్షవల్ పుత్రుడు శబరుడు*

దేవత—గోవు*

(1) కీసీ॥ సుఖభావయిత యగు సురుచిర వాయువు గోవుల కెదురుగాఁ బోవుగాక;
ధేను గణంబులు దివ్యోషధుల మృదు తృణసంచయంబును దినునుగాక;
బ్రాణీసమూహంబు బ్రతికింపఁజేసెడు నప్పులు గోగణ మానుగాక;
నతిప్రవృద్ధంబులై యంతటఁ జరియించు ధేనువుల్ జలమును బూనుగాక;
తే॥గీ॥ వీక్షణంబులచేతనే వివిధ రోగములను హరియించు రుద్రుడా! మోదమలరఁ
బాదయుగ్గోసమూహంబుఁ బట్టు పట్టి, నీవు సంతోషపెట్టమా! నిర్మలమతి ॥

5459

(2) కీగద్యము ॥

ఏ గోవులు సమానరూపములో! యేవి విభిన్నరూపములో! యేవి వర్ణముచే నేకరూపములో! యే
గోవుల నామములను యాగ హేతువుచే నగ్ని తెలుసుకొనుచున్నాఁడో! వేనిని సంగిరసులు
పశుప్రాప్తి సాధనము లగు యాగాదిలక్షణములచే నీ లోకమును బుట్టించెనో! యా
గోవుల కన్నిటికి నో వర్జన్యుడా! నీవు మహాసుఖము కలిగింపుము! ॥

5460

(3) కీగద్యము ॥

దేవతల పూజావేశ నే గోవులు తమ శరీరమును హవిరూపమునం బ్రేరేపించుచుండునో! యే
గోవులు క్షీరాదిరూపములను సోముఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో! మా నిమిత్తమై క్షీరవర్ధమానము
లగుటచే నే గోవులు వత్సములలోఁ గూడుకొనినవో! యా గోవులను నిందుర్చిడా! మా
గోష్ఠమునకుఁ బంపుము! ॥

5461

(4) కీచ॥ ఇపు డల ధాత గోవులను నిచ్చుచు మాకు సమస్త దేవతా

ధిపతిచయంబుతోడ నతిదీప్తిని నైక్యము దోవఁ బొందు నా

యవరిమితాఽచ్చగోవులను గాత్ర ప్రజంబును జేర్చుగాక మే

యవగత దోష ధేనువుల నందఁగలారము సర్వభంగులన్ ॥

5462

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి "శబరుడు" గాను, దేవత "గోవులు" గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-ప్రపూర్ణ"

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—174

ఋషి—కక్షవత్పుత్రుడు శబరుడు

దేవత—గోవు

అర్థాంతరము—1

§(1) నకల సంక్షేమ రూప సదమలమా మరుత్తతులు

సర్వలోక గోశాలను సదా! కాపాడుఁగాక!

సుగంధాల శక్తులతో సృష్టిని బరివ్యాప్తి చెందు

దుర్గంధపు దుశ్శక్తులఁ దున్మాడుచు నోషధిగా

రుద్ర శక్తు లొప్పారఁగ భద్రస్థితు లొసంగుచున్

జీవ గతుల నిత్యము సంజీవనిగా వర్తిల్లును ॥

5463

§(2) అవనిగోశ సలిగోశ వవనగోశ భుచిగోశా

లలరంగా విభిన్నమై అఖిల భూత రూపా లవి

అవినాభావత్వ మొప్ప నభిన్నతలు వరలంగా

నే దైవీయపు శక్తిని నిన గోశా లెల్ల వెలిఁగి

దీప్తులతో సృష్టి నెల్ల దృశ్యమానముగఁ జేయునొ!

ఆ శక్తులు విశ్వమునకు అఖిలభవము లొసఁగుఁగాక! ॥

5464

§(3) దేవాశుల దుగ్ధమ్ముగ దివ్యామృతము వర్తిల్లఁగ

విశ్వ విజ్ఞానమునకు విమల రూప మిచ్చునట్టి

సోమామృత దివ్యశక్తి సూర్యాదులు సంగ్రహింతురై

అమృతామల దీప్తులతో అఖిలమ్మును వెలుఁగఁజేయు ॥

5465

§— సృష్టి ప్రకృతి దుగ్ధమ్ముల సూక్ష్మగతుల స్వీకరించి

సౌర మండలాంతర్గత నకల లోక గోశా లవి

త్రాణశక్తి ప్రాణశక్తి తనరంగాఁ బ్రవృద్ధ మై

కర్మగతులను వేల లెనసి కారిని సంచరించు సదా! ॥

5466

§(4) అనిలభరిత కాంతితతుల నఖిలమ్మునఁ బ్రసరించుచు

నైక్యముగా భూతామల ససాధారణంపు రతులఁ

బృద్ధి సలిల గగనమ్ముల విషశక్తులఁ దున్మాడుచుఁ

బ్రాణికోటి దేహమ్ములఁ బ్రాణ త్రాణ శక్తు లిచ్చు ॥

5467

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§ఆ॥ వె॥ విశ్వదేవతాశి పితృ సంవిదానంపు
 శక్తు లలర బ్రహ్మ సర్వ సృష్టి
 శివకరమ్ముగాఁగఁ జెలఁగ నర్థాంగిత్య
 మలరఁజేసి నడుపు నఖిల జగతి ॥

5468

సూక్తము—174

ఋషి—కషవత్పితృఁడు శబరుఁడు

దేవత—గోవు

అర్థాంతరము—2

§(1) యమమయ మై వర్తిల్లెడి ఆనిలాఽమృత శక్తితతులు
 ఊర్జశక్తు లొప్పారఁగ నునురుల రూపమ్ము లొందె
 రుద్ర రూప శక్తులతో చిద్ర తుద్ర విషాఽభిశక్తి
 సర్వస్వము ధ్వంసపరచి శాంతి జీవ సుఖము లొనఁగు ॥

5469

§(2) స్వరూపాల విరూపాల సకల సృష్టి గోశా లవి
 ఏకరూప తత్త్వాలను నెనఁగు నగ్ని శక్తులతో
 నభ్యుదయావహమ్ముగా నఖిలమ్మును దనరారఁగఁ
 జరులునఁ బర్జన్యశక్తి సలిలమ్ములఁ బ్రసాదించి
 మహితలమ్ముందు శర్మ మహత్త్వమ్ము లలరంగా ॥

5470

§(3) తనుగతులను దేవాకులఁ దనరారెడి సోమాఽమృత
 దివ్యశక్తి విశ్వరూప దీప్త విజ్ఞానదమై
 సృష్టిరూప ప్రకృతులకై చెలఁగి జలరూప మౌచు
 సేవ్యమాన మౌచు వరలి చెల్వారఁగ నింద్రశక్తి
 విశ్వ గోశ లోకాలను విరాజిలును వేల లెనసి
 బద్ధ మౌచు నిమ్నగమై నిబద్ధ మౌచు సంచరించు ॥

5471

§(4) ప్రాణికోటి సర్వమునకుఁ బతిగాఁగను వెల్గొందెడి
 దేవదేవుఁ డెల్ల విశ్వ దేవ పితృతతులతోడ
 నీ సృష్టిని సంవిదాన మెనయించును నైక్యగతుల
 సన్మోఽన్యపు సంబంధ మ్మవిరాభాపత్వ మలర ॥

5472

సీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శివశక్తులతో సతులై అవిరళానుబంధాలను
 సౌరమండలంపు పరిధి సంచరించు గోళమ్ములు
 రవ్యాకర్షణశక్తులై దివ్యశక్తి హద్దులుగా
 గోపాలకు మహితశక్తి గుప్తాధివత్య మలర ॥

5473

సూక్తమ్—175

ఋషిః—విభాగ్నీ సౌర్యః

దేవతా—సూర్యః

ఛందః—జగతీ; 4-అస్తారపంక్తిః

(1) విభాగ్నీ బృహత్ పితృ సోమ్యం మధ్యాయుర్దధ్యక్షవతావవిహృతమ్ ।

వాతజాతో యో¹ అభిరక్షతి త్మనా ప్రజాః పుషోష పురుధా వి రాజతి ॥

1813

(2) విభాగ్నీ బృహత్ సుభృతం వాజసాతమం ధర్మన్ దివో ధనుజే సత్యమర్పితమ్ ।

అమిత్రహా వృత్రహా దన్యుహంతమం జ్యోతిర్జ్ఞేః అసురహా సవర్నహా ॥

1814

(3) ఉదం శ్రేష్ఠం జ్యోతిషాం జ్యోతిరుత్తమం విశ్వజిద్ధసజిదుచ్యతే బృహత్ ।

విశ్వభాగ్నీ భాగ్నో మహి సూర్యో దృశః ఉరు వప్రణే సహ⁴ ఓజో అచ్యుతమ్ ॥

1815

(4) విభాజంజ్యోతిషా స్వగరగచ్ఛో రోచనం దివః ।

యేనేమా విశ్వా భువనాన్యాభృతా విశ్వకర్మణా విశ్వదేవ్యావతా ॥

1816

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. యో¹ అభిరక్షతి, 2. జ్ఞే² అసురహా, 3. దృశ³ ఉరు, 4. సహ⁴ ఓజో⁴ అచ్యుతమ్. (వ్యా.వ్యా.)

సూక్తము—175

ఋషి—సూర్యపుత్రుడు విభాగ్రిట్టు*

దేవత—సూర్యుడు*

(1) కీచ॥ పరిభృత సోమరూపమును బాసము చేయుచు దీప్తిఁ గాంచి తా
నరమర లేక మానవున కాయు వొసంగుచు వాయు పూర్తిచే
నిరతము పేర్కొనఁమానుఁ డగు నిర్మల సూర్యుడు సర్వలోకమున్
విరివిగఁ గాచుచున్ వెలుఁగు వృష్టి నొసంగుచు జీవకోటికిన్ ॥

5474

(2) కీసీ॥ విభాజమాన మై వెలుఁగొందు తేజస్సు యజ్ఞంబునందున నమరుచుండుఁ
బౌధతమంబయి భాసిల్లు తేజస్సు యజ్ఞంబునందున నమరుచుండు
బలవర్ధకంబయి వెలిఁగెడు తేజస్సు యజ్ఞంబునందున నమరుచుండు
వాయువుచేతను వర్ధిల్లు తేజస్సు యజ్ఞంబునందున నమరుచుండు
తే॥గీ॥ సప్రియుల నెల్ల నడచుచు నరి సమూహ, హంత యగుచుండి దస్యుల నతిశయముగఁ
గూల్చుచు సహజ శత్రులఁ గూల్చుచుండు, సూర్య తేజస్సు జనియించు శుభకరేష్టి ॥

5475

(3) కీతే॥గీ॥ సౌర తేజస్సు శ్రేష్ఠ మై సకల ఖచర
గణములన్ వెల్లఁజేయుచు ధన విజేత
యయి ప్రభూతమటంచుఁ దా మార్యు లెల్ల
రుచ్చరించుచున్నార లుచ్చమతిని ॥

5476

కీ॥వె॥ భాజమానుఁ డైన భానుండు సమమైన
దర్శనార్థ మఖిల తమముఁ గొట్టు
నిత్య తేజ మనెడు నిఖిల బలంబును
వెలయఁజేయుచుండె విస్తృతముగ ॥

5477

(4) కీగద్యము ॥
సూర్యుడా! యెట్టి తేజస్సుచే సర్వభూతజాతము లన్ని విధముల బోషింపఁబడుచున్నవో!
అట్టి తేజస్సుచే సర్వమును వెలిగింపఁ జేయుచు దివముయొక్క రోచనమును (కాంతిని)
బొందితివి! నీ తేజస్సు నిఖిల దేవతలకును హిత మైనది ॥

5478

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో

నీ సూక్తమునకు ఋషి “విభరాజ్” గాను, దేవత “సూర్యుడు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—175

ఋషి—సూర్యపుత్రుడు విభాస్త్వి

దేవత—సూర్యుడు

అధ్యాయము—1

§(1) అత్యంతము మధుర మ్మా అమృత సోమ రసమ్మును
స్వీకరించి కిరణాశుల సృష్టిఁ బ్రకృతి ప్రాణులకును
బ్రహ్మాదిండు నద్భుతముగఁ బ్రసరించుచుఁ గాంతితతుల
నాయురారోగ్యమ్ముల నరుణుం డపురూపమ్ముగ ॥

5479

§(2) ధర్మశక్తి తనరారఁగఁ దరణి నింగి నలరారుచు
సత్యపర మ్మాచు సృష్టి సదాః కాంతిఁ బ్రసాదించి
గృహోపగృహ లన్నిటిని గాపాడుచు నిత్యమ్మును
శత్రుతతుల దుష్టవృత్తుల సంహరించి కాంతియుజ్జ
సర్వమ్మును సూర్యవిజయశక్తి గాఁగ వెలుఁగుచును
దుష్కాల వృక్షంజనాలఁ దొడరి శుద్ధ మొనరించును ॥

5480

§(3) జ్యోతులకే జ్యోతి కాఁగ సూర్యకాంతి ఉత్తమ మై
జయించును విశ్వమ్మును సర్వధన సంపదలను
అత్యుత్తమ మై ఓజస్సున నంబరమున నలరారుచు
విశ్వమునకుఁ దేజస్సుగఁ బృథ్వికే ప్రాణమ్ముగ
దృశ్యమాన మ్మాచుఁ గాంతి సృష్టిఁ బరివ్యాప్తి చెందఁ
దిమిరాశుల నాశపరచు దినమణి దీధితులు మీఱ ॥

5481

§(4) భువి దివి లోకా లన్నిటిఁ బొనరు గృహ ఋషాలను
దేజోవంతములుగాఁగ భాజమాన మై వెల్గుచు
విశ్వకర్మ కర్త కాఁగ విశ్వకర్మ సాక్షిగ రవి
విశ్వగోళ లోకమ్ముల విహితమ్ముగ ధరియించును ॥

5482

§అ॥ తె॥ సకల ప్రకృతులకును సంక్షేమములు గూర్చు
బోషకమయమైన పూర్ణ కాంతి
నొసఁగుచుండి నిత్య మసదృశ గతుల మై
వెల్గు వెలుఁగుగ రవి వెల్గు నింగి ॥

5483

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—175

ఋషి—సూర్యపుత్రుడు విభాస్త్రి

దేవత—సూర్యుడు

అర్ధాంతరము—2

§(1) నిత్య సత్య యజ్ఞమ్ముగ నిఖిల సృష్టిలోన వరల
సోమాఽమృత వృష్టి నెల్ల సూక్ష్మదీప్త చాందిరికలుగఁ
జందమామ ప్రసాదించు సంక్షేమపు సంవర్ధన
సంశక్తులఁ బ్రకృతులను శక్తివంతమై పరఁగఁగ ॥

5484

§(2) అతిలోకపు శక్తులతో ఋతగతులకు బద్ధ మై
ధర్మపూర్ణ మౌచ సకల ధరణీతలాల దివులఁ
బండు నిండు వెన్నెలలను బరఁగఁజేసి అమృతకిరణ
కాంతులతో సృష్టి నెల్లఁ గ్రాలఁజేయుఁ జందమామ ॥

5485

§— వృత్రునితో సహా వెలయు శత్రుజాల శక్త్యాశుల
సంహార మొనరించుచు సర్వ సృష్టిఁ గాపాడుచుఁ
జాంద్రీ దీప్త కౌముదు లవి సౌరకాంతి ప్రభావానఁ
బ్రసరించుచుఁ బ్రకృతిలోనఁ బ్రాణతాణి శక్తు లిచ్చు ॥

5486

§(3) ఈ కౌముది విశ్వమ్మున నెనఁగు శ్రేష్ఠతర మౌచుఁ
గాంతులకే కాంతికాఁగఁ గ్రాల నుత్తమ మౌచును
నోజోగుణ పుంజాలను నొనర నచ్యుతమౌ గతి
దృశ్యమాన మౌచును శశి దివ్యాఽమృత తేజమ్ముల
విశ్వజిద్ధనజిత్తుగ విశ్వమ్మున వెలుఁగుచుండు ॥

5487

§— అతిశ్రేష్ఠమౌ జ్యోతుల నలరారుచు నుత్తమమౌ
జ్యోతి గాఁగ వెల్గొందుచు యువశక్తులఁ బ్రకృతిలోన
నభివృద్ధిని బొందించుచు నభ్యుదయావహముగాఁగ
సచ్చిత్తులమయముగాఁగ సకలసృష్టి నిల్పును శశి ॥

5488

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(4) అగ్నిగోళ సంచయాల నమృతశక్తి మండించుచు
 దైవీయపు శక్తులతోఁ దనర దివ్యకాంతులతో
 సకల గోళ లోకాలను సర్వప్రాణి వ్రక్కతులకును
 బ్రాణ త్రాణ శక్తితతులఁ బ్రసాదించు వెన్నెల లవి ॥

5489

§— వ్రక్కతిరూప సంచదలకు వరలు నోషధీతతికిని
 బతిగాఁగను సంవర్ధక ఋతధారక శక్తులలర
 విశ్వకర్మకర్తకాఁగ విశ్వదేవ హితకారిగ
 సర్వ లోక గోళాలను సందారక సంభారక
 సంవర్ధక శక్తులతోఁ జందమామ తాల్చుచుండు ॥

5490

సూక్తమ్—176

ఋషిః—ఇటో భార్గవః

దేవతా—ఇంద్రః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) త్వం త్యమితో రథమిన్ద్ర ప్రావః సుతావతః ।

అశ్వణోః సోమినో హవమ్ ॥

1817

(2) త్వం మఖస్య దోధతః శిరోఽవ త్వచో భరః ।

అగచ్ఛః సోమినో గృహమ్ ॥

1818

(3) త్వం త్యమిన్ద్ర మర్త్యమాత్రబుద్ధాయ వేన్యమ్ ।

ముహుః శ్రీథ్నా మనస్యవే ॥

1819

కిరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మ”

1. వన్యమ్. (ప్రా.ప్ర.)

(4) త్వం త్వమిన్ద్రో నూర్యం వశ్చ సన్తం పురస్కృధి ।

దేవానాం చిత్తిరో వశమ్ ॥

1820

సూక్తము—176

ఋషి—భృగువుత్త్రుఁడు ఇటుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు*

(1) శీతే॥గీ॥ ఇటుఁడ నగు నాదు సురథంబు నెలమి మీఱ
నింద్రదేవుఁడ! నీవు నిన్తంద్రవృత్తిఁ
బూని రక్షించితివి! కానఁ బూత మైన
సోమమును గల్గు నా పిల్పు సూటి వినుము: ॥

5491

(2) శీతే॥గీ॥ దేవతాతతికడనుండి తిరిగి పోవు
యజ్ఞపురుష శిరస్సును నాత్రుఁ బూని
కొట్టియున్నాఁడ వింద్రుఁడా! కూర్మి మెఱయ
సోమి నైనట్టి నా పిల్పు సూటి వినుము: ॥

5492

(3) శీగద్యము ॥

ఇంద్రుఁడా! నీవు మనుష్యుఁడగు నా పృథువును స్తోత్రమును గోరు అస్త్రబుధ్ను నికొఱకు
వశ్యనిగాఁ జేసియుంటివి! ॥

5493

(4) శీగద్యము ॥

దేవతలకుఁ గూడ దుర్విజ్ఞాతుఁడ! కాంతుఁడు నగు సూర్యుని నో యింద్రుఁడా! నీవు
అస్తమయమందుఁ బశ్చాద్దేవర్తమానునిగఁ జేయుచున్నావు: ॥

5494

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసప్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “ఇటుఁడు”గాను, దేవత “ఇంద్రుఁడు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసినది.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

శీసాయణాచార్యభాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—176

ఋషి—భృగువుత్రిడు ఇటుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—1

- §(1) విష్ణుదేవా! యీ సృష్టిని విలసిల్లెడి గృహరాజుల
రక్షించుచు నిత్యమ్మును గ్రాలు కాలరథము నడిపి
సోమామృత శక్తుల మై సృష్టియజ్ఞ మొనరించుచు
నాజ్ఞాపింతువు! నిఖిల మ్మజ్యుండ వౌ జ్ఞానిగ ॥ 5495
- §(2) విశ్వమ్మున వ్యాప్తి చెంది విష శక్తుల సన్నింటిని
దనుగుణాల వేరు చేసి ధ్వంస మొనరింతు వీవు!
సోమామృతశక్తుల మై సృష్టియజ్ఞ మొనరించుచు
నాజ్ఞాపింతువు నిఖిల మ్మజ్యుండ వౌ జ్ఞానిగ ॥ 5496
- §(3) మృతప్రాయపు శక్తితతిని ఋతగతులను నాశపరచి
వదేవదేవునర్జన్మ లదేవనిగ జరుగునట్లు
మనశ్శక్తులన్ నిల్పెద ననూనగతుల నో విష్ణూ! ॥ 5497
- §(4) ఉచ్చరతుల సీచరతుల నొనరంగా సతతమ్మును
ఋరోగతులఁ దిరోగతులఁ బొందు నుదయాస్తమయాల
దేవాశుల చిద్ గతులను దివ్యమ్ముగ వశమ్ముగా
సీ శక్తుల విష్ణుదేవ! నిఖిలమ్మును నడుచుచుండు ॥ 5498
- §— ఐంద్రీశక్తి సీ వగ్నిగ ననిలమ్ముగ సీరమ్ముగ
నింగి నేల లొచు సృష్టి నెగడంగా సకలమ్మును
గృమగతులను నకృమమౌ గతులతోడ దేవాశుల
చిద్ గతులను విష్ణుదేవ! చెన్నొందును సీ వశమై ॥ 5499

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తిము—176

ఋషి—భృగుపుత్రుఁడు ఇటుఁడు

దేవత—ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

§(1) కాలరూప కాంతిరథము క్రాలుచు సచ్చక్తులతో
 సకలమ్మును రక్షింపఁగ నదా! పంచభూతాలను
 యజ్ఞాఽగ్నులు విషశక్తుల హరించుచుండి నిత్యమ్మును
 సృష్టికర్త భర్త వౌచు హే విష్ణూ! వెల్లె దీపు: ॥

5500

§(2) సృష్టి సర్వమఖమ్ము నకు శిరము శరీర మౌచును
 రక్షణ భారమ్ము నీవె అక్షయముగ వహించి సతము
 యజ్ఞాఽగ్నుల విషశక్తుల హరించుచుండి నిత్యమ్మును
 సృష్టికర్త భర్త వౌచు హే విష్ణూ! వెల్లె దీపు: ॥

5501

§(3) మంగళకర శుభశక్తికి భంగకరముగా వెల్లుచు
 మృత్యురూప తత్త్వమునకు విత్తిగాగఁ దనరు దీపు!
 మరల మరల సృష్టిగతిని మనస్సంకల్పరతులఁ
 గల్పించుచు నిత్యమ్మును గొల్లెద వో విష్ణుదేవ: ॥

5502

§(4) నీవే! ఓ విష్ణుదేవ! నెగడి సూర్యపాలకుఁడుగఁ
 బూర్వాఽవర దిగ్గతులను జర్వితచర్వణగతులను
 ఉదయాస్తమయాలు సర్వ¹సృష్టిలోన వరలంగా
 దేవాళుల చిగ్గతులకు దివ్యమ్ముగ వశ మౌదువు: ॥

5503

§— నాశసహిత నాశరహిత దీశక్తుల దేవాళుల
 వశ మౌచును సవశ మౌచు వర్తిల్లుదు: విష్ణుదేవ!
 సూర్య చంద్ర రూపమ్ముల సౌరిది దివారాత్రమ్ముల
 ననునిత్యము కల్పించుచు నలరారుదు: నియమగతుల ॥

5504

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

1. ఇక్కడ “ఉ-ఋ”లకు యతి.

సూక్తమ్—177

ఋషి:—సంవర్త ఆంగిరసః

దేవతా—ఉషాః

ఛందః—ద్విపదా విరాట్

(1) ఆ యాహి వససా సహ గావః సచస్త వర్తనిం యదాధభిః ॥ 1821

(2) ఆ యాహి వస్వాః ధియా మంహిషో జారయస్మభిః సుదాసుభిః ॥ 1822

(3) పితృభృతో న తస్తమితే సుదానవః పృతి దధ్మో యజామసి ॥ 1823

(4) ఉషా ఆవ స్వసుస్తమః సం వర్తయతి వర్తనిం సుజాతతా ॥ 1824

సూక్తము—177

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు సంవర్తుడు*

దేవత—ఉషస్సు*

(1) కీలేగీ॥ పిన ధేనువు లెల్ల సంప్రీతిఁ బొంది
లాగుచున్నట్టి యరదంబు లీల నెక్కి
యో యుష్కోదేవి! మాకడ కోపి నీవు,
ధనమున నరుగుదెంచుమా! తప్పకుండ ॥ 5505

(2) కీఆ॥ వె॥ ఓ యుషస్స! నీ వమేయకర్మను గూడి
యరుగుదెంచు మిటకుఁ గరము ప్రితిఁ
గల్యకాల మధిక ఘనదాతృతమమయి
యజ్ఞమును నొనర్చి యమరుచుండు ॥ 5506

1. ఉషా అవస్య. (వ్యా.వ్యా.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్షణి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “సంవర్తుడు” గాను, దేవత “ఉషస్సు” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(3) శీతేగీ॥ “అన్న”భ ర్తల వలె మేము కృన్ననఁ గడు

దానములు గల్గువారమై మానకుండఁ
బ్రతు్యుషో విస్తృతిని దగఁ బ్రబల పరచి
యజ్ఞమున దాని సేవించు చమరఁగలము ॥ *

5507

(4) శీతేగీ॥ భగినియైనట్టి రాతిరి పృబల తమము

సహజ తేజస్సుతోఁ బ్రతు్యుషస్సు కొట్టి
తన సుజాతత్వమును దగఁ దన రథంబుఁ
బొందఁజేయుచు నుండెఁ దా నంద మొప్ప ॥ *

5508

సూక్తి ము—177

ఋషి—అంగిరసపుత్రుఁడు సంవర్తఁడు

దేవత—ఉషస్సు

అర్థాంతరము—1

శీ(1) సకలగోళ లోకమ్ములు సాగుచుండఁ గాలరతుల

బద్ధములొచు నాత్మప్రదక్షిణలఁ బ్రదక్షిణలఁ
గాంతికిరణ చక్రాలను గ్రాలుచు నో ఉషోదేవి!
ప్రకృతి సిరి సంవత్తులు పరఁగ సత మ్ముదయింపుమ! ॥

5509

శీ(2) అమేయమౌ దీ శక్తుల నధివసించు దేవతగా

మహితశక్తిసృష్టిరూప మఖమ్ములో నిత్యమ్మును
జైతన్యపు శక్తికాఁగ జాగృత మై వర్తిల్లఁగ
నుదయింపుమ! సతతమ్మును ఉషోదేవి! సంవదగా ॥

5510

శీ(3) శుభశక్తుల పూర్ణరతుల శుచి దీప్తుల తంతువులను

సర్వ ప్రకృతి రూపాలను సతము వరఁజేయుచుండి
సృష్టిష్టుల నఖిలమ్మును వ్యష్టి సమిష్టిగతులమెయిని
నుషోదేవి ధరియించును నుజ్జ్వలంపు శక్తులతో ॥

5511

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(4) అమృత కాంతి దీప్తులతో నలరారుచు నుషోదేవి:
 లోక గోళ సకలమ్ముల రూపుమాపి తిమిరమ్మును
 దేజశ్చక్రమ్ము నెల్ల దివ్యమ్ముగఁ గ్రమరతులను
 గాలగతుల బద్ధ మౌచుఁ గ్రాలఁ దిగిప్పుచుండు! నదా! ॥

5512

సూక్తము—177

ఋషి—అంగిరసపుత్రుఁడు సంవర్తుఁడు

దేవత—ఉషస్సు

అర్థాంతరము—2

§(1) సప్తగగన సప్తానల సప్తానల సప్తనలీల మృతే
 తతుల మేళనమ్ములతోఁ దనరారెడి గోపదాలు
 పొదుగులుగాఁ బ్రకృతులకు బ్రాహ్మ్యరూప శక్తులతో
 సంచరించు సృష్టిలోన నదా! సంచలన గతుల ॥

5513

§(2) కాంతికిరణతతులతోడఁ గ్రాల జీవ శక్తు లెల్ల
 సృష్టియజ్ఞ కర్మలతో ఋతరూపుల ధీమహితపు
 సత్పదార్థానుగతుల సర్వమ్మును వర్తిల్లఁగ
 వసుశక్తుల సకలజగతి ప్రాభవాలఁ బ్రకాశించు ॥

5514

§(3) కాంతికిరణ జాలమ్ములు తంతువులై విశ్వసృష్టిఁ
 బ్రసరింపఁగ నిత్యమ్మును బరమ శుభకారకమై
 బ్రహ్మసూక్ష్మ రూపమ్ములఁ బృథ్విలోక గోళాలకుఁ
 బిత్పరూప వీర్యముగా సతతమ్మును వెల్గొందును ॥

5515

§(4) చైతన్యపుఁ జలనరతుల సర్వప్రకృతి వరలంగాఁ
 బెంజీకటి పుంజాలను విరిచి అదృశ్యమ్ముగాఁగ
 ఉదయించును నుషోదయము ఉజ్వలమౌ రాగమ్ముల
 సుజాతత్వ మలరారఁగ సజాండముల వెలుగు సతము ॥

5516

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—178

ఋషి—అంగిరసపుత్రుడు ధృవుడు

దేవత—రాజు

అర్థాంతరము—2

- §(1) బ్రహ్మరూప శక్తులతో వరలంగా ధృవగతులు
సర్వ గోళ లోకాలును సంభవించు నంచరించు
విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము విమలరాష్ట్ర మౌచఁ బరిధు
లలరారఁగఁ బరఁగుచుండు నాధిపత్యగతుల నిల్చు ॥ 5532
- §(2) స్వామి వౌచు విశ్వమునకుఁ జంద్రుండఁ! పర్తిల్లెడు
పవచ్యుతులు లేకుండఁగ నంతరిక్షమందు నిలిచి
నచలమ్ముగఁ దనరారుచు నలరి నీవె రవిగాఁగను
అఖిలమ్మును బోషింతువు! నిఖిలమ్మును ధరియింతువు! ॥ 5533
- §(3) విమలమైన దీధితులను విరాజిలెడి సృష్టి ప్రభువు
సృష్టి విశ్వ సర్వమ్మును స్థిరత మైన ధరియించును
బ్రహ్మణస్సతి స్థితిశక్తులు పరఁగంగాఁ బుష్టిఁ దుష్టి
నా దేవుని కమృత సోమ మఖిలమ్మును వర్తిల్లును ॥ 5534
- §(4,5) ద్యులోకమ్ము గిరి వృక్షులు ధృవము లౌచుఁ దనరారును
సకల జగము ధృవ మౌచు సర్వశుభాఽఽవశుల కెల్ల
నధిపతియౌ నమృతసోముఁ డలరారును ధృవమ్ముగా
నచ్యుత! హరి! నీ కృపమై ననిలాఽనల సలిలమ్ములు
నాకసమ్ము మృత తతులును నలరారును ధృవగతులను ॥ 5535
- §(6) స్థిరగతులను సృష్టివరల స్థిరాఽధిపతిగ హరి పరఁగును
ప్రాహ్మ్యమైన దివ్యశక్తి వరలంగా సకల సృష్టి
స్థితిశక్తుల కేవలతను జెన్నొందఁగ విశ్వ మూల
పదార్థమ్ము ప్రాణరతుల వరలు మహావిష్ణు! నీ కృప ॥ 5536

శరచయిత:—వాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—179

ఋషిః—అభీవర్త అంగిరసః

దేవతా—రాజా

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) అభీవర్తేన హవిషా యేనేన్ద్రో¹ అభివావృతే ।తేనాస్మాన్ బ్రహ్మణస్సతే² అభి రాష్ట్రాయ వర్తయ ॥

1881

(2) అభివృత్య సవత్సానభి యా నో³ అరాతయః ।అభి పృతన్యస్తం తిష్ఠా⁴ అభి యో నో³ ఇరన్యతి ॥

1882

(3) అభి త్వా దేవః సవితా అభి సోమో⁴ అవీవృతత్ ।అభి త్వా విశ్వా భూతాన్యభీవర్తో⁵ యథాససి ॥

1883

(4) యేనేన్ద్రో హవిషా కృత్యభవద్ ద్యుమ్నుత్తమః ।

ఇదం తదక్రి దేవా⁵ అనపత్నః కిలాభవమ్ ॥

1884

(5) అనపత్నః సవత్సహా అభిరాష్ట్రో విషాసహిః ।

యథాహమేషాం భూతానాం విరాజాని జనన్య చ ॥

1885

1. యేనేన్ద్రో² అభి, 2. నో³ అరాతయః, 3. యో నో³ ఇర, 4. సోమో⁴ అవీవృత,5. దేవా⁵ అనపత్నః. (వ్యా.వర్గ.)

(4) శీతే॥గీ॥ దివము స్థిరమగుచుండెను దీప్త పృథ్వి
 స్థిరముగా నుండుఁ గొండలు స్థిరము లగును
 విశ్వమంతయు స్థిర మగు వివిధ జనుల
 రాజు సుస్థిరుఁ డగుఁగాక! రాణ మిగుల ॥*

5521

(5) శీతే॥గీ॥ ఘనుఁడు వరుణుండు నీ రాష్ట్రమును స్థిరంబు
 గాఁగ ధరియించుఁగాక! బృహత మొందు
 నల బృహస్పతి ధృవముగా నట్టి రాష్ట్ర
 మును ధరించునుగాక! బృహద మంది ॥*

5522

శీతే॥గీ॥ రాజచంద్రమా! నీదైన రాష్ట్ర మెల్ల
 నింద్రదేవుండు వహ్నియు నిరువురుఁ దగ
 స్థిరముగా నుండునట్లులు కరముఁ బ్రీతిఁ
 దాల్చుదురుగాక! నే వేశఁ దాము కరము ॥*

5523

(6) శీక॥ స్థిర హవ్యయుక్త మగు సు
 స్థిర సోమము దాల్చుఁగలము శ్రీలు చెలంగన్
 హరి! నీదు పృజలు నీకుం
 గర మిచ్చెడున ట్లానర్పి గాల్గుత! రాజా! ॥*

5524

సూక్తము—178

ఋషి—అంగిరసపుత్రుఁడు ధృవుఁడు
 దేవత.—రాజు

అర్ధాంతరము—1

శీ(1) ఆనంద వికాసాల కంతర్గతి వెల్లుచుండి
 ధృవశక్తికి నిత్యమ్మును నవితథగతిఁ బ్రదక్షిణల
 నాత్మప్రదక్షిణలను అధిపతి ప్రదక్షిణలను
 నొనరించుచు లోకపరిధి కుజ్జ్వలముగ శక్తి నిచ్చి
 అమృతప్రాయమ్ముగాఁగ నఖిలమునకుఁ దాని నొనఁగి
 విరిసెడి వెన్నెల దీప్తుల విరాజిలును జందమామ ॥

5525

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

* సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) చలితాఽచలిత గతులతోడ నదాః వెలయు వర్వతముగ
గృహరాజౌక అధివతిగాఁ గదలి కదలకుండ నిలుచు
ఋక్ష గృహ గోళ లోక మెల్ల సంతరితమందు
ననునిత్యము ప్రదక్షిణగ నెన లేని కృమ శిక్షణఁ
దిరిగి యింద్ర ధ్రువగతులను వరలు రాష్ట్రశక్తులుగా ॥ 5526

§(3) ఐంద్రమైన దివ్యశక్తి అత్యంతము ధ్రువశక్తుల
ధ్రువముగా సృష్టి యెల్ల హవిషముగ స్వీకరించు
సోమాఽమృత మహాశక్తి భువ నుఖ ప్రదముగా
వైష్ణవీయ శక్తిగాఁగ వరలు బ్రహ్మణస్పతి ॥ 5527

§(4) ద్యౌగతు లవి ధ్రువము లగును ధ్రువము లవును బృథ్విగతులు
ద్యౌవృద్ధులఁ బర్వతాలు ధ్రువములై తనరారును
సే విశ్వము ధ్రువ మ్మాను యీ జగమే ధ్రువ మ్మాను
జంద్రరాజ్యమయముగా సర్వమును ప ర్తిల్లును ॥ 5528

§(5) చందమామ ధ్రువ మ్మాను నలిలాఽధివతి ధ్రువ మ్మాను
బృహస్పతి ధ్రువ మ్మాను నింద్రాఽగ్నులు ధ్రువముగా
బ్రహ్మశక్తి కారణముగ వరలు విశ్వ రాష్ట్రమును
ధరియించును ధ్రువ మృద్ధి తనరఁ గృమము తప్పకుండ ॥ 5529

§(6) ధ్రువశక్తులు కారణాన ధ్రువ మ్మాను సృష్టి హవిష
మత్యంతము స్రవించెడి అమృత సోమ శక్తు లెల్ల
బ్రహ్మశక్తి కారణముగ వరలు నైంద్రదీప్తి జగతిఁ
గేవలము బలి కాఁగను జీవగతుల నిలుచు సృష్టి ॥ 5530

§(7) వైష్ణవీయమైన ప్రభలు ధ్రువగతులన్
వరలు మృత్యునుండి ప్రభవ మొంది
చంద్రశక్తు లెల్లఁ జలువల వెన్నెల
నఖిల జగతి నింపు నమృత శక్తి ॥ 5531

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—178

ఋషిః—ధృవ ఆంగిరసః

దేవతా—రాజా

ఛందః—అనుష్టుప్

(1) ఆ త్వాహోర్వమస్త రేధి దృవస్తిష్ఠావీచాచలిః ।

విశస్త్యా సర్వా వాంచస్తు మా త్వద్రాష్ట్రమధి భృశత్ ॥

1825

(2) ఇతైవైధి మావ చ్యోష్ఠాః పర్వత¹ ఇవావీచాచలిః ।ఇన్ద్రో² ఇవేహ దృవస్తిష్ఠేహ రాష్ట్రము ధారయ ॥

1826

(3) ఇమమిన్ద్రో³ అదీధరద్ దృవం దృవేణ హవిషా ।తస్మై సోమో⁴ అధి బ్రవత్ తస్మా ఉ బ్రహ్మణస్పతిః ॥

1827

(4) దృవా ద్యౌర్దృవా వృథివీ దృవానః పర్వతో⁵ ఇమే ।

దృవం విశ్వమిదం జగద్ దృవో రాజా విశామయమ్ ॥

1828

(5) దృవం తే రాజా పరుణో దృవం దేవో బృహస్పతిః ।

దృవం తో⁶ ఇన్ద్రోశ్చాగ్నిశ్చ రాష్ట్రం ధారయతాం దృవమ్ ॥

1829

---

1. పర్వత¹ ఇవా, 2. ఇన్ద్రో² ఇవే, 3. మిన్ద్రో³ అదీధ, 4. సోమో⁴ అధిబ్రవత్ తస్మా ఉ, 5. పర్వతో⁵ ఇమే,

6. త⁶ ఇన్ద్రోశ్చా. (వా.ప.)

(6) ధృవం ధృవేణ హవిషా ఒభి సోమః మృణామసి ।

అథో త¹ ఇన్ద్రః కేవలైశ్చో బలిహ్నైర్కరత్ ॥

1830

సూక్తము—178

ఋషిః—సంగిరసపుత్రుఁడు ధృవుఁడు*

దేవత—రాజు*

(1) శీతే॥గీ॥ రాజచంద్రముః మా మహాభాష్టాని నకు
నిన్ను స్వామిగఁజేయుచు నెగిరి నాము
కావునన్ నీవు నిత్యతఁ గలిగి యున్న
దీయ రాష్ట్రంబునందున నెడల నుండుః ॥

5517

శీతే॥గీ॥ మాకు నీతఁడె రాజుగా మహిమఁగాకః
ననుచు ని న్నెన్నుదురుగాక నీవీ పరిజలు
నీ వియోగంబు నొందక నీకుల రాష్ట్ర
మవికలంబుగ నమరుతః నీవవిధాన ॥

5518

(2) శీతే॥గీ॥ రాజః మా రాష్ట్రమున కెల్ల రాజు వగుచు
బర్హతం బెట్లు నిశ్చలభావ మొందు
కరము వర్తించునట్లులు పరచు పితౄ
జలనహినుడవై తగ వెలుగొని మీవుః ॥

5519

(3) శీతే॥గీ॥ ఇట్టి యభిషిక్త రాజును నిండుకొని తగ
దాల్చుఁగావుతః సోముఁడొకఁడై పతిని
గావుతన్ బ్రహ్మణస్పతి పరమ రాజు
పైని నతఁడక్షపాతంబుఁ జూచుఁగాక ॥

5520

1. అథో త¹ ఇన్ద్రః. (హ్రి.హ్రి.)

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవల్క్య 10వ సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషిదేవతల వట్టికలో

నీ సూక్తమునకు ఋషి “ధృవుఁడు” గను, దేవత “రాజు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాభ్యుష, కాక్తర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

సోమాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 19వ సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—179

ఋషి—అభీవర్తుడు*

దేవత—రాజు*

(1) కీగద్యము ॥

అభీవర్తసంబంధ మగు నే హవ్యసాధనమున నిందుర్నిడు సర్వమును బొందెనో! ఆ
హవ్యమున నో బ్రహ్మణస్పతి! మేము రాజ్యమును బొందునట్లుగా నొనర్చుము: ॥

5537

(2) కీతే||గీ|| మాకు దానంబు సీయని మనుజుల మఱి

మా సవత్సగణమ్మును మాకు సిద్ధ్యఁ

జూపు వారి యుయుత్సుని నూటి నభిభ

వించుమా! రాజచంద్ర! నీ పంచితముగ ॥

5538

(3) కీతే||గీ|| అంతటన్ వర్తమానుండ వౌచు నుండ

నట్లు సవితయై భూతాశి యఖిల పంద్య

రాజ! నీకు మహారాజ్యరచును బీరితి

నొనఁగెదరుగాక! సత్వర ముచి రీతి ॥

5539

(4) కీతే||గీ|| ఎట్టి హవ్యము నొందుచు నిందుర్ని డఖిల

కర్త యగుచుండె శ్రేష్ఠతఁ గలుగుచుండె

నట్టి హవ్యము సురవరులార! నేను

సిద్ధముగఁ జేసియున్నాను శ్రీకరముగ ॥

5540

(5) కీతే||గీ|| మనుజు వర్గమునకు మఱి మంత్రిముఖుల

కీశ్వరుడనైనయట్టు లో యీడ్వ! నేను

శత్రుహినుండ నగుదును సకల రాజ్య

భాక్కు నగుదును గొట్టుదు వైరిగణము ॥

5541

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి "అభీవర్తుడు" గాను, దేవత "రాజు" గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య "కళా-వర్ష"
 కిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—179

ఋషి—అభీవర్తుడు

దేవత—రాజు

అర్థాంతరము—1

§(1) అత్యంతము శుద్ధమౌ అమృత హవిషపు రాజ్య
సంశక్తులను నిందుఁ డంశుమంతుండుగా
నాకాధిపత్యమును ధీకలితముగఁ బొందు
రీతిగా మే మెల్ల ఋత రాజ్యమును బొంద
ననుగ్రహమింపుమ! అభీలేశా! ఓ విష్ణూ! ॥

5542

§(2) గ్రహము లుపగ్రహమ్ములును గాల్చివేయు “నభి”శక్తుల
అరిశక్తుల నన్నింటిని నద్భుతముగ ధ్వంసపరచి
అంతరాంతరములఁ జొచ్చి అమృతశక్తు లొప్పారఁగఁ
బ్రకృతిలోన సృష్టిశక్తి వరలఁజేయు నిత్యమ్మును ॥

5543

§(3) సకలాధిపత్యమ్మున జ్వలియించుచుఁ గాంతితతుల
వివిధ లోక గోళాదులు విరాజిలుచు లోఁగి తిరుగ
మండలాధిపత్యమ్మున మహితమ్ముగ వెలిగెడి రవి
విక్రమ పరాక్రమంపు విపుల సోమ రాజ్య మిచ్చు ॥

5544

§(4) ఏ హవిషపు శక్తులతో నెల్ల వామకర్మాఽఽశుల
విధ్వంసము కావించునో! విజేతగా దేవేందుఁడు
ఆ హవిషము దేవాశుల అరిరహితులుగాఁ జేయును
సృష్టిలోన సత్యంతము నుత్కృష్టముగా వెల్లును ॥

5545

§— భువులలోనె కాకుండఁగ దివులలోన సైతమ్మును
ఉత్తమ మై అలరారెడి మిత్తిలేని హవిషశక్తి
ఇంద్రరూప మౌచు నిల్చి యెల్ల దేవాశులకును
వైరితతులు లేకుండఁగ వరలఁజేసి వర్ధిల్లును
వైష్ణవీయమైన దివ్య భవసంస్తుతి పోషకతల ॥

5546

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(5) సకల శత్రుతండాలును సంహరించి సృష్టిలోనఁ
బ్రకృతి రాష్ట్ర సర్వమునకుఁ బ్రభువుగాఁగఁ దనరారుచు
నమృత శక్తుల విషశక్తుల నఖిలము లౌ భూతమ్ముల
కధిపతిగా విరాజిలును నందరికిని నా విష్ణువు ॥

5547

సూక్తము—179

ఋషి—అభీవర్తుడు

దేవత—రాజు

అర్థాంతరము—2

§(1) సకల బ్రహ్మాండాలును సచ్చిత్తుల కధిపతిగా
లక్ష్మ శుద్ధ లోహారఁగఁ గక్ష్మలలోఁ జరించుచున్
సృష్టి లోక గోళాలను వ్యష్టి సమిష్టి గతుల వెల్గుఁ
గ్రమశిక్షణ నడుపుచుండుఁ గ్రాలంగా విశ్వరాష్ట్ర
రాజ్యమునకు నధిపతిగా రాజిలు నా విష్ణుశక్తి ॥

5548

§(2) అంగరూప రహిత మైన అజయ్యంపు శుభశక్తులు
“అభి”రూపపు విషశక్తుల నరిశక్తుల రూపుమాపు
నమృత దివ్య హృచ్చక్తులు సమేయమౌ నుత్సుకతల
వైష్ణవీయ మహామహిత ప్రసర నిత్య సత్య జయాల ॥

5549

§(3) సౌర చాంద్ర మండలాలు సకలమ్మును సీ కృప మై
నిరతమ్మున సంచరించు నింగిలోనఁ గక్ష్మల మై
సీ కృపమెయి విశ్వమ్మును నిఖిల భూత సంచయాలు
వాయుచలన గతులతోడ వర్తిల్లును గ్రమశిక్షణ
యథావిధిగ సతతమ్మును నఖిలమ్మున హే విష్ణూ! ॥

5550

§(4) ఆదిశేష శక్తులతో నమృతగతుల హవిష మృది
అఖిల సృష్టిలోన వరలు అమరోత్తమ తేజమ్ముగ
సురశక్తుల శత్రువుగా సృష్టిలోన వెలయుచుండు
దుష్టశక్తులన్నింటిని దున్నాడును శుభకర మై ॥

5551

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ(5) జల వృథుల రూపమ్ముల నదమల మా శక్తులతో
 శత్రురహిత వ్రక్కతిగాఁగ మిత్రామృత సోమత త్వ
 మలరారఁగ నవనిరాష్ట్ర మరి నాశక మై వరఁగును
 దివ్య దేవాఽఽధిపత్య తేజశ్శక్తికి లోఁబడి ॥

5552

శీ— ఆకనముల కనిలమ్ముల కనలములకు నలిలములకు
 మృతతతులకుఁ బ్రాణులకును మిత్తి లేని బ్రాహ్మమ్ముగ
 నమృతశక్తి సృష్టిలోన నజయ్యమై వర్తిల్లును
 శత్రునాశకమ్ముగాఁగ మిత్రశక్తి వర్దిల్లును ॥

5553

సూత్రమ్—180

ఋషిః—ఊర్వగ్రాహ సర్ప ఆర్బుదిః
 దేవతా—గ్రాహణః
 చందః—గాయత్రీ

(1) పృ వో గ్రాహణః సవితా దేవః సువతు ధర్మణా ।

¹ధూర్వ యుజ్యధ్వం సునుత ॥

1836

(2) గ్రాహణో² అప దుచ్చనామప సేభత దుర్మతిమ్ ।

ఉసాః కర్తన భేషజమ్ ॥

1837

(3) గ్రాహణ³ ఉపరేష్వా మహీయస్తే సజోషసః ।

వృష్ణే దధతో వృష్ణమ్ ॥

1838

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

1. ధూర్వ, 2. గ్రాహణోఽప, 3. గ్రాహణఽఉపరేష్వా. (వ్రా.పరి.)

(4) గా॒వః స॒వితా ను వో దే॒వః సు॒వతు ధర్మ॑ణా ।

యజమా॑నాయ సున్వ॑తే ॥

1889

సూక్తము—180

ఋషి—అర్బుదుఁడైన సర్పపుత్రుఁడు ఊర్ధ్వగా॒వః*

దేవత—గా॒వలు*

(1) శీ॒త॒|| వె॒|| గా॒వలారః మిమ్ము ఘన సోమమును దీయ

సవిత హెచ్చరింపఁజాలుఁగాకః!

బ్రతిభఁ గాంచి మీరు పాఠ్యాదులన్ సోమ

మును గ్రహింతుఁగాకః మోద మలర ॥

5554

(2) శీ॒గద్యము ॥

ఓ గా॒వలారా! దుఃఖకారులు శత్రుభూతులు నగు ప్రజలను మా చెంతనుండి తప్పింపుఁడు!

మాకు సుఖ మయ్యెడునట్లు భావింపుఁడు! ॥

5555

(3) శీ॒గద్యము ॥

సోమమునకు వీర్య మిచ్చు గా॒వలు సంగతములై యభిముఖముఁ జేయుటకు నుండు నాల్గు

పాషాణములయందుఁ బ్రకాశించుచున్నవి ॥

5556

(4) శీ॒తే॒|| గీ॒|| మనుని యాగ నిమిత్తమై గా॒వలారః

సోమమును దీయ మిమ్ముల సీమ మలర

సహజ మైనట్టి కర్మ చే సత్వరముగ

సవిత సంప్రీతిఁ బ్రేరింపఁజాలుఁగాకః ॥

5557

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వాగ్రతప్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో

సీ సూక్తమునకు ఋషి “ఊర్ధ్వగా॒వః” గాను, దేవత “రో॒లు, పౌత్రము” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—180

ఋషి—అర్చుదుఁడైన సర్వపుత్రుఁడు ఊర్ధ్వగ్రావ
దేవత—గ్రావలు (సూర్య చంద్రులు)

అర్థాంతరము—1

§(1) ఆదిత్యుని శక్తుల మై నలరారెడి అమృతమ్మును
అఖిల పదార్థాలనుండి ఆకర్షణతన్ గ్రహించి
విశ్వసృష్టి ప్రకృతులపై విమలామృతశక్తి తతుల
రవిచంద్రులు ప్రసాదించు రవిరశ మా దివ్యగతుల ॥

5558

(2) §ఆ॥వె॥ ప్రకృతిరూప తత్త్వ సకలమ్మునకు శక్తు
వపుచుఁ బరఁగు దుష్ట వివిధ రోగ
గుణగణాల నరుల ధనశక్తులన్ దున్ని
అరుణ శశులు నిత్య మలరుచుందు ॥

5559

(3) §ఆ॥వె॥ ఉపరగతుల నింగి నుదయించుచున్ నదాః
ఉజ్జ్వలముగ వరల నుషను సృష్టి
బలము వృష్టిశక్తి వెలయించుచు నమృత
స్రావ మొనఁగు సూర్య చంద్రు లెలమి ॥

5560

§(4) ఆదిత్యుం డెనఁగు నట్టి ఆమలమ్మా శక్తులతో
ధర్మబద్ధ మౌచు సృష్టిఁ దరణి చంద్రు లలరారుచు
మిత్తి లేని దీప్తులతో నుత్తమ మౌ మార్గమ్ముల
నమృతమ్మును స్వీకరించు రఖిల శుభప్రేరణలను ॥

5561

§—కాల ధర్మ మొప్పంగాఁ గ్రాలుచుండు రవి శశులును
దివ్యమ్మా శక్తులతో దీధితులను వరలంగా
ఆదిత్యుండైన విష్ణు వధివతిగాఁ దనరారఁగ
నఖిలమ్మును నా దేవున కర్పిత మౌ నిత్యమ్మును ॥

5562

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—180

ఋషి.—అర్బుదురై న సర్వపుత్రుడు ఊర్వగ్రావ
దేవత—గ్రావలు (సూర్యచంద్రులు)

అర్థాంతరము—2

- §(1) ఆదిత్య స్వాభావికమౌ ధర్మము వర్తిల్లి
దివ్యమైన దేవశక్తిఁ దేజరిల్లు రవియు శశియు
నుత్తమమౌ క్రియలతోడ నుజ్జ్వలముగ సృష్టి వరల
నిత్య చైతన్యగుతుల నిఖిల ప్రకృతి విలసిల్లఁగ ॥ 5563
- §(2) చలనగుతుల వర్తిల్లెడి సర్వప్రకృతిలో నిరతము
దుఃఖదాయకములైన దుష్ట పదార్థాలన్నిటి
దుర్మతిబుద్ధులతోనహా తున్నాడుచు బహుళ గతుల
సూర్య చంద్రు లౌషధముగ సృష్టిలోన వరలుచుందుర్తి ॥ 5564
- §(3) సత్యశక్తి తత్త్వమున సంజనిత మై వరలెడి
రవిచంద్రులు నింగిలోనఁ గ్రాలుచుందుర్తి మహితముగఁ
బ్రకృతి సంపదాశి కెల్ల బల దీప్తులఁ బ్రసాదించి
ఆదాన ప్రదానాల నలరంగా నమృత శక్తి ॥ 5565
- §— జలశక్తుల స్వీకరించి చదలున మేఘాలుగాఁగ
సౌర చాంద్ర శక్తులతో సంభవించు వర్షములు
వర్షములకె వర్షములు వర్షించును విశ్వమున
నలిలముల రాకడగా నలిలముల పోకడగా
వర్షమై ధారకమౌ వర్షమై హరకమౌ
సహజోద్భవమౌచు సృష్టి మహితభూతముల నిల్చును ॥ 5566
- §(4) ఆదిత్యుండౌ విష్ణుం డలరఁజెయు యజ్ఞముగా
రవిచంద్రులు నఖిల సృష్టి సవితథముగ వర్తిలెదరు
ఆ దేవుడె లక్ష్యముగా నఖిల గోళ లోకాదులు
నుత్తమమౌ మార్గముల నుత్తరదిశఁ బయనించును ॥ 5567

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ॥గీ॥ చంద్ర సూర్యులు సృష్టిని జడలు నంటి
 నంచరించుచు శీతలోష్ణ కిరణాఽఽశి
 సవిత్వదేవు పృథక్షణ లవితథముగ
 దీక్ష నొనరింతు రాత్మ పృథక్షణలను ॥

5568

సూక్తమ్—181

ఋషిః—సూనురార్భవః

దేవతా—1-ఋభవః; 2-4-అగ్నిః

చందః—అనుష్టుప్; 2-గాయత్రీ

(1) పృ సూనవ ఋభూణాం బృహస్పవస్త వృజనా ।

జామా యే విశ్వధాయసో ఽశ్నన్ దేనుం న మాతరమ్ ॥

1840

(2) పృ దేవం దేవ్యా ధియా భరతా జాతవేదసమ్ ।

హవ్యా నో వక్షదానుషక్ ॥

1841

(3) ఆయము ప్య పృ దేవయువోతా యజ్ఞాయ నీయతే ।

రథో న యోరభివృతో ఘృణీవాంచేతతి త్మనా ॥

1842

(4) ఆయమగ్ని రురుష్యత్యమృతాదివ జన్మనః ।

సహసశ్చిత్ సహీయాన్ దేవో జీవాతవే కృతః ॥

1843

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. పృ సూనవఽఋభూణాం. (పృ.పృ.)

సూక్తము—181

ఋషి—ఋభువుత్త్రుడు సూనుడు*

దేవత—ఋభువులు, అగ్ని*

- (1) శీతే॥గీ॥ ఋభువులకుఁ బుత్త్రుడై యుండి వృద్ధిఁ గాంచు
సూనుఁ డను వాడు మిక్కిలి సూక్ష్మ గమన
మునను సంగ్రామమును దాను బొంది వేగ
జయము గాంచుచున్నాడు శక్తి మెఱయ ॥

5569

శీతే॥గీ॥ ప్రిణయితయైన గోవును బెయ్య పొందు
నట్లు విశ్వంబు నంతఁ దా నతిశయముగఁ
దాల్చుచున్నట్టి ఋభువె తాఁ దనివి తీర
భూమి వ్యాపించుచున్నాడు పూర్ణ శక్తి ॥

5570

- (2) శీతే॥గీ॥ అమరులకు నెల్ల హవ్యంబు నందఁ జేయు
వాడు కావున దేవుడై వరమ కర్మ
గల్గి వేదితయై కడు వెల్గు నిట్టి
యగ్నిఁ బూనుడు! యజమానులార! మీరు ॥

5571

- (3) శీసే॥ వీడె దేవతలను బిల్చువారికి నదా! యజ్ఞంబు సమకూర్చ నరుగువాడు
వీడె యజ్ఞంబులు విలసిల్లు దేశంబుఁ బొందంగఁ దుష్టితోఁ బోవువాడు
వీడె రథంబున వెలుగుచు సందీపితుండయి ప్రితితో నుండువాడు
వీడె హవ్యంబును వేగమె సురలకు సంగమింపఁగఁ జేయఁజాలువాడు
తే॥గీ॥ పావకుం డిట్టి గుణములఁ బరఁగుచుండి, యన్యుల యపేక్ష లేకుండ నమరవర్గ
మునకు యాగంబుఁ జేయుట నాదరమునఁ, దెలిసికొనుచుండెఁ గడుఁ దేట తెల్లముగను ॥

5572

- (4) శీ॥వె॥ అమరభయమునుండి యగ్ని రక్షించెడు
కరణి మనుజుభయము కలుగకుండఁ
జేయు బలము కలిగి జీవన హేతువు
కొఱకు బ్రహ్మకృతుడు కొమరు మిగుల ॥

5573

* శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణాది 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
నీ సూక్తమునకు ఋషి “సూనుడు” గాను, దేవత “ఋభువులు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.
శిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—181

ఋషి—ఋభువుత్పత్రి, డు సూనుడు

దేవత—ఋభువులు, అగ్ని

అర్ధాంతరము—1

§(1) గృహ నక్షత్రమ్ముల కాంతులు క్రిలంగాఁ బుత్రిలుగా
మహాశక్తివంత మౌచు మహి దివ్యాదులఁ జేరును
విశ్వ గోళ లోకాలకు విమల ఉమాశక్తి పెరుగ
మాతృభూతమూలశక్తి మహిమాన్వితమై వెలుగును ॥

5574

§— ప్రకృతిరూప నారీమణిఁ బ్రగాఢమగఁ బురుషశక్తి
పొందురీతి గోళమ్ములఁ బొందుచుండు ఋభుశక్తుల
కాంతికిరణ కరాలతోఁ గరువలిమై నాలింగన
మొనరించుచు నాప్యాయత నుష్ణశక్తు లొప్పారంగ ॥

5575

(2) §తే॥గీ॥ అమలశక్తుల దివ్య దేవాఽఽశులకును
బంచభూతాలకుఁ బవిత్రతాఽఽచిత మగు
నిత్య నూతనశక్తిని సత్యపూర్ణ
జాతవేదమ్ము హవ్యాన సవదరించు ॥

5576

(3) §తే॥గీ॥ కాలరథ వేగమున నగ్ని క్రిలుచుండి
స్పష్టియజ్ఞాన బహుముఖ శ్రీలు వెలుంగ
జనన సంవర్ధన స్థితి సంచయ లయ
క్రియల వర్తిల్లు నిరతమ్ము ఋక్షగతుల ॥

5577

§(4) అమృతశక్తి తతులనుండి అమరాశులు పుట్టు రీతి
దైవీయ చ్ఛా శక్తులఁ దనరారుచు మహితమ్ముగ
విశ్వరూప ప్రకృతులలో వెలయంగా బల శక్తులు
జీవతతుల సృజించు సంతీవనిగా వర్తిల్లును ॥

5578

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వర్ణమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తము—181

ఋషి—ఋభువుత్పాడు సూనుడు

దేవత—ఋభువులు, అగ్ని

అర్థాంతరము—2

§(1) అగ్నిశక్తి ఋభువులలో నలరారుచు సూర్యుడుగా
నిత్య నవ్య దీప్తులతో నెగడుచుండు బృహద్గతులఁ
బంచభూత రూపా లవి వ్యావృత్తుగాఁ బృథగ్గతుల
సవసూత మైన ఛేను భవశక్తుల క్షమాధృతుల ॥

5579

§(2) దివ్యమౌ వ్రకృతిపురుష దీ రూపపు శక్తుల మై
ఖగోశంపు రతులు మీఱఁ గ్రాలు జాతవేదసమ్ము
సృష్టిలోని హవ్యమ్ములు వ్యష్టిసమిష్టిగతులతోడ
స్వీకరించి వ్యాప్తి చేయు నాకసమ్ము నావరించి
అఖిల శుభావహముగాఁగ నలరించును దీప్తిశక్తి ॥

5580

§(3) ఈ సృష్టిస్థితి శక్తిని నెల్ల వ్రకృతి పురుషుల
సంశక్తుల యజ్ఞముకై జ్వలనదీప్త శక్తులతోఁ
గాంతిరథము నిత్యమ్మును గాలచక్రవేగమ్ముల
నాదాన వ్రదానాల నలరఁజేయు హవిషమ్మును ॥

5581

§(4) అధిభౌతికంపు శక్తి నాధిదైవికంపు శక్తి
నాధ్యాత్మిక శక్తితోడ నవకృతులే లేకుండఁగ
సమర మై అమల మౌ నమృతాఽగ్నులు సృష్టిలోన
సత్యగతుల వెల్గొందుచు నిత్యమ్మును గాపాడును ॥

5582

§— శక్తులకే శక్తిగాఁగ సచ్చిత్తుల సచ్చిత్తుగ
భగవంతుని దివ్యశక్తి భాగధేయ మలరంగా
సృష్టిరూప వ్రకృతిపురుష జీవతతులఁ గల్పించుచు
నిరతదీప్త రతుల వెల్గ నిఖిలమ్మున నిండి నిలుచు ॥

5583

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

సూక్తమ్—182

ఋషి:—వతంగః ప్రాజావత్కః

దేవతా—మాయాభేదః

ఛందః—తిర్విష్టప్; 1-జగతి

(1) పతంగమక్తమసురస్య మాయయా హృదా పశ్యన్తి మనసా వివశ్చితః ।

సముద్రే¹ అస్తః కవయో వి చక్షతే మరీచీనాం పదమిచ్చన్తి వేధసః ॥

1844

(2) పతంగో వాచం మనసా బిభర్తి తాం గర్భ్యో²ఽవదగ్ధర్షే³ అస్తః ।

తాం ద్యౌతమానాం స్వర్యం మసేషామృతస్య వదే కవయో ని పాన్తి ॥

1845

(3) అపశ్యం గోపామనిపద్యమానమా చ వరా చ పథిభిశ్చరన్తమ్ ।

స సద్గీచీః స విఘాతీర్వాసానా ఆ వరీవర్తి కువనేష్వన్తః ॥

1846

సూక్తము—182

ఋషి—ప్రాజాపతి పుత్రుడు పతంగుడు*

దేవత—మాయాభేదము*

(1) శిగద్యము ॥

ప్రాజ్ఞానంబుడగు సూర్యుని విద్వాంసులు నిరుద్ధమనస్సుచేఁ దెలిసికొనుచున్నారు. క్రాంత దర్ములు సూర్యమండలాంతర్గతుఁడగు హిరణ్మయ పురుషునిగూడఁ దెలిసికొనుచున్నారు. సూర్యోపాసనాకర్తలగు వారు రశ్ములకు స్థాన మగు సూర్యమండలమును నర్చించు చున్నారు. (పొందుచున్నారు.) ॥

5184

1. సముద్రే¹ అస్తః, 2. గర్భ్యే² అస్తః, 3. సాన³ అ. (ప్రా.ప్ర.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత ప్రాతప్రతి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “పతంగుడు”గాను, దేవత “మాయాభేదుడు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

శిరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

అర్థాంతరము

శీగద్యము ॥

జీవరూపమున నభివ్యక్త మగు పరమాత్మను వేదాంతాభిజ్ఞు లంతర్ముఖ మగుమనస్సుచేతఁ
బరమాత్మనుజూచుచున్నారు. ఉపాధి పరిత్యాగమున జీవాత్మలు పరమాత్మతోఁ
దాదాత్మ్యమును సాక్షాత్తుగాఁ బొందుచున్నారు. కాంతదర్శులగు వేదాంతులు
పరమాత్మమధ్యమున సర్వద్వ్యశ్యజాతమును గనుగొనుచున్నారు. దృగ్విప్రతి
రిక్తమగు సర్వము మిథ్య యగుటవలన విధాతలు వృత్తిజ్ఞానులకధిష్ఠానమగు
సచ్చిత్సూఖాత్మ మగు పరబ్రహ్మ పొంది గోరుచున్నారు ॥

5585

(2) శీగద్యము ॥

సూర్యుఁడు త్రయీరూపమును బ్రజ్జ్వలే ధరించుచున్నాఁడు. ఆ వాక్కునే శరీరమధ్యమనఁ
గలగంధర్వుఁడు (ప్రాణవాయువు) మధ్యమందుఁ బ్రేరేపించుచున్నాఁడు. చ్యోతహసయు
స్వర్గహితయు నగు నా త్రయీవాక్కును సూర్యునిస్థానమందు మేధావు లగు
ఋషులు అధ్యాపనమున మిక్కిలి రక్షించుచున్నారు ॥

5586

అర్థాంతరము

శీగద్యము ॥

సర్వోపాధిహీనమై వ్యాప్త మగు పరమాత్మ సృష్ట్యాదియందు వాక్కును, మనస్సుచే సకలార్థ
ప్రతిపాదకమగు వేదమును, బరామర్శించెను. హిరణ్మయ బ్రహ్మాండాంతర్ వర్తమానుఁ
డగు హిరణ్యగర్భుఁడు ఆ వాక్కును మొదట నుచ్చరించెను. అట్టి వాక్కును కాంతదర్శు
లగు దేవులు బ్రహ్మ పదమందు రక్షించుచున్నారు ॥

5587

(3) శీగద్యము ॥

ఉన్నతమార్గమునఁ బోవు వానిని, బూర్వాక్షమున మనల లక్ష్యముఁజేసికొని వచ్చువానిని, సాయం
సమయమునఁ బరాజ్మఖముగఁ బోవువానిని, గోపాయితను, ఆదిత్యుని, నేను దెలిసికొంటిని. ఆ
యాదిత్యుఁడు సర్వభూత జాతమును నుదయాస్తమయాదికర్మవలన రక్షించుచున్నాఁడు. ఆ
సూర్యుఁడు నానాదిక్కులను స్వకాంతుల బ్రకాశింపఁజేయుచు లోకమధ్యమున నుదయ
మొందుచు, సస్తమానమును బొందుచు, దిరుగుచు, సంతటను వెలుగుచున్నాఁడు ॥

5588

అర్థాంతరము

శీగద్యము ॥

శరీర గోపాయిత, అవినాశి అభిముఖముగఁ బరాజ్మఖముగ నాడీలక్షణమార్గములచేఁ జరించు దానిని
శరీరవర్తమాన మగు దాని ప్రాణమును నేను జూచితిని. సూర్యుఁడు ప్రాచ్యాదిదిశలలో
సద్రూపములైన ఉత్తమకాంతులలోను నాగ్నేయాదిమూలదిశలలో ససద్రూపములైన
విషూచికాంతులతోను బ్రకాశించుచు లోకముల అంతర్మధ్యోపరితలాలలోఁ
జొచ్చి వర్తిల్లుచున్నాఁడు ॥

5589

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ పెద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. సృష్ట్యాదియందుఁ బరమాత్మవాక్కును, వేదమును, బరామర్శింపఁగా హిరణ్యగర్భుఁడు ఆ వాక్కును మొదట
నుచ్చరించెను. ఆ కారణముచేతనేకాబోలు వేదము బ్రహ్మముఖమునుండి జనించె నని పురాణములలోఁగలదు.

సూక్తిము—182

ఋషి—వశిష్ఠాచారి పుత్రుడు వతంగుడు

దేవత—మాయాభేదము

ఆర్థాంతరము—1

శి(1) అంగములు పతనమైన నంతలోనె పునస్సృష్టి
నంగముల నొందు మాయాసుర శక్తితతుల
హృదగ్గుల మచోఽగ్గుల నెఱింగి వివశ్చితులు
సర్వ సముద్రాంతర్గత జ్వలన కాంతి దర్శితము
వరలంగా మరీచ్యగ్ని బ్రహ్మపదము సమకూర్చును ॥

5590

శి(2) వాక్కు మనసు పతంగమై వర్తిల్లును మాయాగతి
సంతర్గత మై వెల్గెడి ఆ గంధర్వ సుశక్తుల
స్వర్గతమును బుద్ధిగతము వశిష్ఠాద్యోతమాన మై
అదృశ్యంపు శక్తులతో నలరారును నమృత గతుల
మనీషాశి మహితశక్తి ననూహ్య దైవహృద్ గతులను ॥

5591

శి(3) అదృశ్యంపు శక్తులతో ననూహ్యమైన శక్తులతో
గోపాలక శక్తులతో నేపారంగ నిహ పరాల
పథములను సంచరించి పరమ పవిత్ర సద్భిచుల
విహారులను విశ్వమును విహరించును బహిరంతర
గతులతోడ హృచ్చక్తులు గగనరతుల నజయ్య మై ॥

5592

సూక్తిము—182

ఋషి—వశిష్ఠాచారి పుత్రుడు వతంగుడు

దేవత—మాయాభేదము

ఆర్థాంతరము—2

శి(1) ఆసురాకుల మాయలకున్ అన లే మాత్రము లొంగక
హృద్ దీప్తుల మనశ్శక్తి ఉపర్యధోగతులవలన
యోగ ముద్రాంతర్గత నుజ్జ్వల మౌ మరీచులను
దర్మపదము దర్శింతురు పరమవివశ్చితులు సృష్టి ॥

5593

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వశిష్ఠార్థ”

§(2) మనశ్శక్తి దీప్తులతో మహితమ్మా వతంగ మై
వాక్చక్తులు తననారును వరలంగ గాంధర్వరతులు
మృతామృత పదమ్మున దృశ్యమాన మౌచు సృష్టి
గగనమ్మున వర్తిల్లును గాగ్రింతి దర్శిత్య మొప్ప ॥

5594

§(3) అదృశ్యమ్ము నతిగుహ్యము నవినాశనమైన శక్తి
హృద్రాపమ్మున వరలుచు నిహ వర పథాలలోన
నజయ్యంపు గతులతోడ ననిలగతుల నఖండ మై
నద్రీచిగ విషాచిగా సకలమ్మున నలరు నగ్ని ॥

5595

§— ఉచ్చ సేచ మార్గమ్ముల నుపర్యఘోలోకమ్ముల
నుత్తమానుత్తమాల నొప్పు సర్వ జీవతతుల
బదార్థాల సంతర్గతి బాహిర మౌ గతులతోడ
సదృశ్యమ్ము నవినాశము నైస శబ్ద శక్తులతో
లోక గోళ పాలకతలు లోలవతల వర్తిల్లును ॥

5596

సూక్తమ్—183

ఋషిః—అరిష్టనేమిస్తార్ ఙ్మః

దేవతా—తార్ ఙ్మః

ఛందః—తిర్విష్టుమ్

(1) త్య॑మూ॒ షు వా॑జిన॒ దే॒వజా॑తం॒ సహ॑వా॒నం తరు॑తారం॒ రథా॑నామ్ ।

అరిష్ట॑నేమిం పృత॑నాజమా॒శుం స్వస్త॑యే తార్వ్యమి॒హ హు॑వేమ ॥

1847

(2) ఇన్ద్రి॑స్యే॒వ రా॒తిమా॑జో॒హువా॑నాః స్వస్త॑యే నా॒వమి॑వా॒రుహే॑మ ।

ఉర్వి॑ న పృ॒థ్వీ బ॑హు॒లే గభీ॑రే॒ మా వా॑మే॒తా మా పరే॑తా రిషా॒మ ॥

1848

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. నావమి॑వారుహమ్. (వాగ్.పత్రి.)

(౧) సద్యశ్చిద్యః శవసా వచ కృష్ణీః సూర్య¹ ఇవ జ్యోతిషావస్తతాన² ।

సహస్రసాః శతసా² అస్మ్య రంహిర్న స్మా వరనే యవతిం న శర్యామ్ ॥

1849

సూక్తము—183

ఋషి—తార్క్ష్యపుత్రుడు అరిష్టనేమి*

దేవత—తార్క్ష్యుడు*

(1) శ్రీసీ॥ తృక్షపుత్రు సువర్ణః దృప్తి శుభము గల్గఁ బ్రియముగఁ గర్మలఁ బిలువఁగలము
దేవతా ప్రియతమ దివ్యాన్నవంతునిఁ బ్రియముగఁ గర్మలఁ బిలువఁగలము
వైరియాన విజేత బలము గల్గెడు వానిఁ బ్రియముగఁ గర్మలఁ బిలువఁగలము
బాధా విహీన సత్వరమాయధవిశిష్టఁ బ్రియముగఁ గర్మలఁ బిలువఁగలము
తే॥గీ॥ శత్రు సేనల నే వేశఁ జంపువాని, శీఘ్రగామిని నంతటఁ జెలఁగువాని
సుప్రసిద్ధుని గాంచిన సోమనేతఁ, బిలువఁగల్గుదు మిప్పుడే పీఠితి మేము ॥

5597

(2) శ్రీతే॥గీ॥ మఘవ దానంబు వలె మేము మరలమరల
తార్క్ష్యదానంబు న్వస్తీకై దాల్చఁగలము
నావ జలధిని దాటించు న్యాయమునను
దానమును బొంది దుఃఖంబు దాటఁగలము ॥

5598

శ్రీతే॥గీ॥ అధిక విస్తీర్ణ పృథ్విః యో వృథిత బహుశ
దివమః గాంభీర్యయుక్తుఁడాః దీప్త తృక్ష
పుత్రుఁ డేతెంచు నప్పుడు పోవునపుడు
హింసితాత్ములు కాకుండుఁ డిప్పుడు మీరు ॥

5699

(3) శ్రీసీ॥ ఆదిత్యుఁ డే రీతి నాత్మీయ మౌ తేజమునఁ బంచకృష్ణుల కనవరతము
జలముఁ బుట్టించుచు వెలుఁగుచుండునో, తార్క్ష్యుఁ డారీతినాత్మీయ మైనబలము
చే నమృతంబులై చెలఁగు జలంబుల విస్తరింపఁగఁజేసె విపుల తార్క్ష్య
గతి ధనదాతయై శత ధనదాతయై పరిధవిల్లును నట్టి వృబలగతిని
తే॥గీ॥ గార్మకోస్తుక్త మగునట్టి ఘన శరమయ, బాణ మే రీతి వారింపఁబడదో, యట్లు
తెట్టి మహనీయుఁడైనను నెంతయేని, బలముతోనైన వారింపఁగలఁడో చెప్పుమః ॥

5600

1. సూర్యుడెవ, 2. శతసాఅస్మ్య. (వృ.వృ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణి 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో
సీ సూక్తమునకు ఋషి “అరిష్టనేమి” గాను, దేవత “తార్క్ష్యుడు” గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శ్రీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

శిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—183

ఋషి—తార్ష్యపుత్రుడు అరిష్టనేమి

దేవత—తార్ష్యుడు

అర్థాంతరము—1

§(1) బ్రహ్మశక్తి కారణముగఁ బ్రకృతిలోన పరలునట్టి
 సువర్ణరూప దివ్యశక్తి వివరీతమై వెలయుఁగ
 సృష్టిగోప యజ్ఞమ్మున సృష్టచేయు హోమమ్ముగ
 సరిశక్తులు నాశముగా నబాధితము శుభకరమ్ము
 సుఖకరమ్ము నొచు వెల్గు సోమాఽమృతనేల దేవ
 దివ్యశక్తి అజయ్యమై తేజరిల్లు సత్యగుతుల ॥

5601

§(2) ఐంద్రశక్తి సృష్టిజలము లభిలమ్మున కొసఁగు రీతి
 సృష్టిహేతు కారణముగ ఋక్ష గృహ కాంతు లొప్ప
 మృత్పదార్థ రూపమ్ముల నుర్వులు బహుశమ్ములుగా
 మాయాగతి గభీర మై మర్మగుతుల భూతాఽఽకుల
 సంతర్భాహిరగుతులను నలరారును నిత్యమ్మును ॥

5602

§(3) పంచభూత రూపాలను వరలును సచ్చిచ్ఛక్తుల
 సూర్యునిగతి వెల్గొందెడి జ్యోతిస్సుల కాంతిశతులు
 సహస్రరూప మార్గమ్ముల శతరూపపు మార్గమ్ముల
 నిత్యయావనంపు దీప్తి నిరతమ్మును వెల్గొందును ॥

5603

సూక్తము—183

ఋషి—తార్ష్యపుత్రుడు అరిష్టనేమి

దేవత—తార్ష్యుడు

అర్థాంతరము—2

§(1) అరిష్టాలనేమిగాఁగ నభిలమ్మున నావరించు
 నసుర చక్ర పృతనశక్తి సజయ్యమా హృద్దీప్తుల
 హరించుచున్ సృష్టిలోన నభిల లోక సంక్షేమపు
 దైవీయపు శక్తిగాఁగఁ దనరారును సకలమ్మునఁ
 గాలరూపరథాలలోఁ గొలుచుండు బ్రహ్మశక్తి ॥

5604

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ(2) వైష్ణవీయ మిత్రశక్తి వర్తిల్లఁగ విజయగతుల
దుర్గతులను దరియించును దుష్టత్వములు నశింప
నమాంగల్య కష్టదమౌ నభశక్తుల రూపు మాపి
అనేకమైన వృద్ధితలాల నవనులలో స్వస్తి వరల
గభీరమౌ ఋతశక్తులు క్రాలు నిహవరాలలోన ॥

5605

కీ(3) పంచభూత రూప కష్ట సంచయాల నన్నింటిని
సచ్చక్తియుఁ జిచ్చక్తియు సదాః రూపు మావఁగల్గు
సూర్యుఁడుగా దివ్యశక్తి జ్యోతిగాఁగ వెల్గొందును
శత సహస్ర విధాలుగాఁగ సర్వమున వర్తిల్లుచు
జలగతమై చరగతమై చదలున బ్రాహ్మ్యముగాఁగ ॥

5606

సూక్తమ్—184

ఋషిః—1-శిబిరౌశీనరః; 2-కాశిరాజః పృథర్దనః,
గి-రౌహిదశ్వో వసుమనాః
దేవతా—ఇంద్రః
చందః—తిర్తిష్ఠవ్; 1-అనుష్టుప్

(1) ఉత్తిష్తతావ పశ్యతేన్ద్రస్య బాగమృత్వియమ్ ।

యది శ్రాతో జుహోతన యద్యశ్రాతో మమతన ॥

1850

(2) శ్రాతం హవిరో వ్యేన్ద్ర పృ యాహి జగామ సూరో అధ్వనో విమద్యమ్ ।

పరి త్యాసతే నిధిభిః సఖాయః కులపా న ప్రాజవతిం చరన్తమ్ ।

1851

(3) శ్రాతం మన్యః ఊధని శ్రాతమగ్నౌ సుశ్రాతం మన్యే తద్దతం నవీయః ।

మాధ్యందినస్య నవనస్య దధ్నుః పిబేన్ద్ర వజ్జిన్ పురుకృజ్జపాణః ।

1852

కీరచయితః—వాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

1. సూరో అధ్వనో, 2. మన్యః ఊధని. (ప్రా.వృ.)

సూక్తము—184

ఋషి—1-ఉశీనరపుత్రుడు శిబిరాజు; 2-కాశిరాజు పృతర్దనుడు;

3-రౌహిత్యుడైన వసుమనస్సు*

దేవత—ఇంద్రుడు*

(1, 2)శీ॥ యజమానవరులారా: యతిశయ మూర్ధ్వంబుగానుండి పీఠితితోఁ గాల్గుఁ డీరు:

లీల వసంతాది కాలంబులందున నింద్రభాగంబును నెఱుంగుఁ డీర

లా భాగమతి పక్వ మైనచో దానిని విమలాఽగ్నియందున వేల్పుఁ డీర

లది యవక్వంబైన యతిశయ స్తుతులతోఁ బూర్ణమా సంతృప్తి బొందుఁ డీరు:

తే॥గీ॥ వాసవా! తత్సహవ్యంబు పక్వ మయ్యె, నీవు శీఘ్రమ్ముగా రమ్ము: నీచు యాగ
మునకు నూర్చుడు మార్గమధ్యను వెలుంగు, చున్న వాడదె! లోకాశి నున్న జనుల ॥*

5607

శీక॥ కులమునకు రక్షకులు పు

తులు గృహపతి సేవజేయఁదొడరిన యత్తే:

యిల నింద్ర: నీకు సోమం

బలు సేవలు చేయుచుండె బూర్ణ పృతిభన్ ॥*

5608

(3)శీగద్యము ॥

గోవు ఊదన్నునందు నీ దధి పుర్మాఖ్య మగు హవిస్సు పయోరూపమునఁ బక్వ మైనది యని

తలంచుచున్నాను. దుగ్ధము పయోఽగ్నియందుఁ బక్వమైనది. ఇపు డగ్నియందుఁ బక్వ

మగుచున్నది. కాఁబట్టి యది సుపక్వ మని తలఁచెదను. కావున నీ హవిస్సు సత్యభూత

మైనదియు నూతనమును నగుచున్నది. ఓ వజ్రీ! ఓ బహుకర్మవంతుడా! ఓ

యింద్రుడా! ప్రియమానుడవై నీవు మాధ్యందిన సవనమందు

దధిపుర్మాఖ్య హవిస్సును దాల్చుము: ॥*

5609

సూక్తము—184

ఋషి—1-ఉశీనరపుత్రుడు శిబిరాజు; 2-కాశిరాజు పృతర్దనుడు;

3-రౌహిత్యుడైన వసుమనస్సు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—1

శీ(1) ఐంద్రమైన దివ్యశక్తి అఖిలమ్మున వ్యాప్తి చెందు

సమయమ్మున యజ్ఞాగ్నుల జ్వలియింపుమ: యథావిధిగ

ఐంద్రమైన దివ్యశక్తి అఖిల వ్యాప్తి నొందకుండ

నశక్తమై మందగతుల నలరునపుడు వ్యాప్తశక్తి

వర్ధిల్లెడు యజ్ఞమ్ముల వరలజేయు సృష్టికర్త ॥

5610

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వాగ్దశాఖ 15వ సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు
ఋషి “శిబి, పృతర్దనుడు, వసుమనస్సు” గాను, దేవత “ఇంద్రుడు” గాను శ్రీసేమానివారు వ్రాసినది.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) సగిష్టరూప దివ్యశక్తి సౌర మహాదీప్తులతో
సంతతిగా సృష్టిలోన సంభవించుఁ జరాచరాల
సౌర చాంద్ర శక్తులతో జనన మొందు ప్రకృతు లెల్ల
గూఢ ప్రాణ తాణ శక్తిఁ గులపాలకతన్ నిల్పును ॥

5611

§(3) రవి ధేనువు పొదుగునుండి కాళిలంగా జాలువారు
కాంతిక్షీరధారలు శశిగాత్రము నూధస్సునఁ
బ్రవేశించి సృష్టిలోక ప్రకృతిపైనఁ దెలిచలువల
వెన్నెలలో పాలధార లన్ని దిశల మిన్నులలోఁ
గుఱియించుచుఁ బ్రాణ తాణ గూఢశక్తు లిచ్చుచుండు
వజ్జిరూప దివ్యశక్తి వరలంగా సృష్టిలోన ॥

5612

సూక్తము—184

ఋషి—1-ఉశీనర పుత్రుఁడు శిఖరాజు; 2-కాశిరాజు ప్రతర్దనుఁడు;
శి-రౌహిదశ్యుఁడైన వసుమనస్సు
దేవత — ఇంద్రుఁడు

అర్థాంతరము—2

§(1) వైష్ణవీయమైన ఐంద్ర వర్ధనంపు మహాశక్తి
సృష్టి గోళ లోకాశులు వ్యష్టి సమిష్టిగతులతోడ
గగనాంతరాళమునఁ గ్రాలింగా నుచ్చగతుల
నిత్యమును సంచరించు సత్యశక్తి ప్రభావాల ॥

5613

§(2) మైత్రి కల్గ వదార్థాల మహితములౌ వసునిధులకు
అధిపతులై సూర్యచంద్రవిధి మండల గతములైన
ఋక్ష గ్రహప్రాణవతిని ఋత శక్తుల సేవించుచు
సృష్టిలోని బ్రత్యక్షువును శీర్షాశీర్ష రూపముల
హవిష మ్రొగగన విమధ్యమాధ్యగాంతరాంతరాల
నధోగతుల నఖిలమున నైంద్రశక్తి వర్తిల్లును ॥

5614

§(3) చంద్రామృత రూపమైన చలువల వెన్నెల శక్తుల
క్షీరముల ఘనశక్తుల స్వీకరించి రవి కిరణాల
నిత్య నవ్య దీప్తమైన సత్యామృతాగ్నులుగా
జ్వలియించుచు సర్వప్రకృతికలవోకగ వెలుగులొనఁగి
సృష్టి స్థితి లయశక్తుల నిష్టి కాగ నిరతమును
మధ్యందిన దీప్తులమై మఖవంతుని క్రియ నెఱపును ॥

5615

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

సూక్తమ్—185

ఋషి:—జయ ఐన్ద్రః

దేవతా—ఇన్ద్రః

ఛందః—తిర్విష్టుప్

(1) వ॑ స॒సాహి॑షే పురు॒హూత॑ శత్రు॒ంజ్యేష్ఠ॑నే శుష్మ॑¹ ఇ॒హ రా॒తిరస్తు॑ ।

ఇన్ద్రా॑ భ॒ర దక్షి॑ణేనా వసూ॒ని పతిః॑ సిన్ధూనామసి రేవ॑తీనామ్ ॥

1853

(2) మృ॒గో న భీ॑మః కుచ॒రో గిరి॑ష్ఠాః పరా॒వతః॑ ఆ జగన్తా॒ వర॑స్యాః ।

సృ॒కం సంశాయ॑ వవిమిన్ద్ర తిగ్మం వి శత్రు॒గ్న్ తాన్తి॑³ వి మృదో॑ నుదన్య ॥

1854

(3) ఇన్ద్రో॑ ఊత్ర॒మభి వామ॑మోక్షో జజ్ఞాయ॒తా పృష॑భ చర్షణీనామ్ ।

అపా॑నుదో జనమిత్రయన్తమురుం దేవేభ్యో⁴ అకృణోరు లోకమ్ ॥

1855

సూక్తము—185

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుఁడు జయుఁడు*

దేవత—ఇంద్రుఁడు*

(1) కీ॥ పురుహూతః శత్రుగణముల

వెరపున హరియింతు వీవు; విపుల బలంబున్

సురుచిర మగు నీ దానము

వరమంగళ మిడునుగాక; వరుసను మాకున్ ॥

5616

1. శుష్మ 2. ఇహ, 2. పరావత ఆ, 3. తానిహ, 4. దేవేభ్యో అకృణోరు. (వ్యా.వర్గ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవర్ణి 151b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “జయుఁడు” గాను, దేవత “ఇంద్రుఁడు” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసీరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీలే॥గీ॥ దక్షిణకరంబుచేతను ధనము మాకు
నింద్రదేవుడా! కొనితెచ్చి యిమ్ము! మాకు
సకల ధనముల రాజిల్లు స్యందమాన
నదులకున్ స్వామి వగుదువు! ముదితుడవయి ॥

5617

(2) శీలే॥గీ॥ కుత్సితముగాఁ జరించుచుఁ గుధర వాసి
యైన సింహము చందాన నతిభయంక
రుండవై యింద్ర! దివముననుండి యిటకు
నీవు రారమ్ము! వేవేగ నిశ్చయముగ ॥

5618

శీ॥వె॥ వచ్చి సరణశీల వజ్రంబు నతితీక్ష
ముగ నొనర్చు మీవు! తగినయటల
నట్టి వజ్రమునను సరిగణంబుల నెల్లఁ
దుర్గించుమోయి! యింద్ర! ¹తృప్తి వెలయ ॥

5619

(3) శీక॥ వనసీయము షాత్రంబును
ఘనమా నోజస్సు జగతిఁ గల్పింపఁగ నీ
వొనరఁగఁ బుట్టితి వింద్రా!
పనిపూనుచు లోకమందుఁ బంతం బలరన్ ॥

5620

శీలే॥గీ॥ కామవర్షిత! మా కిలఁ గలుగు శాత్ర
వుడుగ నున్నట్టి మానవుఁ బొడిచినావు!
దేవతలకయి యతిశయ దీప్తి కలుగు
స్వర్గమును సృష్టిఁ జేసితి! వానవుండ! ॥

5621

శీక॥ అభకర మౌ దుశ్శక్తులు
వ్రభవింపఁగ సృష్టి లోక భాగ్యము లుడువన్
నభమున వామాఽఽచారము
నభిభవ మొనరించి విష్ణు వభయ మొనంగున్ ॥

5622

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

1. ఇక్కడ “దుర్గ-తృ”లకు యతి మైత్రి.

సూక్తము—185

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుడు జయుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—1

(1) శీతేగీ॥ ఇంద్రదేవుడు దాక్షిణ్య చంద్రుడగుచు

నష్ట వసువుల వతి యాచు సమల సుధన

రాశియుక్తుండునై శత్రురాజి నెల్ల

సంహరించును వర్ష ప్రసాద మొనఁగి ॥

5623

(2) దుష్టరతులఁ జరియించెడి దుర్మార్గగ మృగరూపపు

గూఢ క్రూర శక్తులనే గుహ్య దీప్తగతులమొని

సంహరించి సర్వలోక శాత్రువాఁడగు నెల్లను

సృష్టిలోని మహితధర్మ చిత్ సత్తుల నిల్పును హరి ॥

5624

(3) వృషభరాశి కుపరితలాన నోజశక్తుల మీఱఁగ

వామాఽఽచారాఽభివిషదామాగ్నుల నన్నింటిని

విధ్వస్తము కావించుచు విశ్వమునకు విశేషముగ

జలధారల నొనఁగి లోక సంవర్ధన మొనరించును

మిన్నంటఁగ దేవాకుల మిత్రరూప శక్తులుగా

బలీయ మాచు నింద్రశక్తి వర్ధిల్లఁగ నిత్యమును ॥

5625

సూక్తము—185

ఋషి—ఇంద్రపుత్రుడు జయుడు

దేవత—ఇంద్రుడు

అర్థాంతరము—2

(1) జలనాభిని హరించి వైచి చద లెల్ల విషాగ్నివాయు

పరివృతముగ వ్యాపింపఁగ వర్ధిల్లెడి “అభి”శక్తిని

సృష్టి విశ్వ వైరితతుల జ్యేష్ఠుడుగా సంహరించి

సలిలమ్ముల నష్ట వసు సంపదాశిఁ గాపాడును

సురనాథుడుగా నింద్రుం డసురనాశకుండై తగు ॥

5626

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(2) అతిభయంకర మై వరలెడి ఆ సింహపు గర్జనలను
విద్యుద్‌రూపాల నురిమి వెల్లు మేఘరాజి యెల్ల
నల్‌దిశలను వ్యాపించుచు నానారూపాలతోడ
నిర్జించుచు శత్రుతతుల నిఖిలమునకు జలము లొసగు
సృష్టి స్థితి సంశక్తులు చిరకాలము వర్ధిల్లఁగ ॥

5627

§(3) విశ్వసృష్టి శత్రుతతుల వినాశన మొనరించుచు
జరాచర పదార్థాల జడాజడ ప్రకృతులతో
విద్యుత్తును నిల్పుచుండి విమలమైన ఓజోగుణ
సర్వస్వము దేవాళి కుజ్జ్వలగతిఁ బ్రసాదించి
లోకోద్ధరణమ్ము చేయు లోకేళుండౌ నిందుగ్రంధు ॥

5628

సూ త్ర మ్ — 186

ఋషిః—1-ప్రభో వాసిష్ఠః, 2-నవగ్రో భారద్వాజః, 3-మర్మః సౌర్యః
దేవతా—విశ్వే దేవాః
చందః—త్రిష్టుప్

(1) ప్రథశ్చ యస్య సప్రథశ్చ నామాఽనుష్ఠాపస్య హవిషో హవిర్భుత్ ।

ధాతుర్ద్యుతానాత్ సవితుశ్చ విష్ణో రథస్తరమా జభారా వసిష్ఠః ॥

1856

(2) అవిన్తజై అతిహితం యదాసీద్ద్యజ్ఞస్య ధామ పరమం గుహా యత్ ।

ధాతుర్ద్యుతానాత్ సవితుశ్చ విష్ణోర్భరద్వాణో బృహదా చక్రే² అగ్నేః ॥

1857

(3) తేఽవిన్తన్ మనసా దీధ్యానా యజః స్కన్నం ప్రథమం దేవయానమ్ ।

ధాతుర్ద్యుతానాత్ సవితుశ్చ విష్ణోరా నూర్యాదధరన్ ఘర్మమేతే ॥

1858

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. అవిన్తజై అతి హితం, 2. చక్రే అగ్నేః, 3. సవితుశ్చ. (ప్రా.ప్ర.)

సూక్తము—186

ఋషి—1-వసిష్ఠపుత్రుఁడు పృథుఁడు; 2-భరద్వాజపుత్రుఁడు సప్రథుఁడు;
 3-సూర్యపుత్రుఁడు ఘర్ముఁడు*
 దేవత—విశ్వే దేవతలు*

(1)శిగద్యము ||

ఏ వసిష్ఠనకుఁ బృథుఁడు పుత్రుఁడో! యే భరద్వాజనకు సప్రథుఁడు పుత్రుఁడో! వారి
 యిద్దరిలో వసిష్ఠుఁడు అనుష్ఠప్ చందస్సుతోఁ గూడిన ఘర్మాఋణిని హవిరాపాదక
 రథరంహసాధన మగు నే సామముగలదో! యా సామమును ధాతృసంజ్ఞ గల
 దేవునినుండి, ద్యౌతమానుఁ డగు సవితనుండి, విష్ణువునుండి కొనితెచ్చెను ||*

5629

(2)శిగద్యము||

ఏ బృహత్ సామము ఘర్ముని హవిస్సంస్కారక మై తిరోహిత మయ్యెనో! దానిని నా
 విధాతృదులు పొందిరి. ఆ విధాతృదులవల్లను నగ్నివల్లను బృహత్ సామమును
 భరద్వాజఋషి సంపాదించెను ||*

5630

(3)శిగద్యము ||

ఆ విధాతృదులు దీవ్యమానులగుచు యాగసాధనుఁడు నా సేవనీయుఁడును ముఋణుఁడును
 దేవతాప్రాప్తి సాధనుఁడును నగు ఘర్ముని ద్యౌతమానసవితనుండి సూర్యునినుండి
 ఋత్విజులు తెచ్చిరి ||*

5631

సూక్తము—186

ఋషి—1-వసిష్ఠపుత్రుఁడు పృథుఁడు; 2-భరద్వాజపుత్రుఁడు సప్రథుఁడు;
 3-సూర్యపుత్రుఁడు ఘర్ముఁడు
 దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము—1

§(1) విశాలమైన మహాశక్తి విశ్వ సృష్టి సర్వస్వము
 అంతర్గత రథశక్తుల నఖిలమ్మున వ్యాపించెడి
 అనుష్ఠబ్ రూప మ్మా నసమానపు సామ గాన
 మంత్రశక్తు లొప్పారంగ మహిత ధాతాదిత్యుల
 విష్ణుదేవు నర్పించుచు వెలుగుఁ బ్రకృతి పురుషశక్తి ||

5632

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకరణ 15b సంఖ్య గల సంపుటములోని ఋషి దేవతల వట్టికలో నీ సూక్తమునకు
 ఋషి “పృథ, సప్రథుఁడు, ఘర్ముఁడు”గాను, దేవత “విశ్వే దేవతలు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.
 శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 *సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) అతిబృహత్ కాలచక్ర మంతరిక్షమునఁ దనరఁగ
బ్రహ్మవిష్ణు మహేశులు వరలంగా సృష్టివరత
విశ్వదేవభువనాలను వివిధ లోక గోళాలను
బరఁగఁ జేయు ననంతమౌ పరమగుహ్యశక్తికాఁగ
నఖిలసృష్టి మూలశక్తి అంతరహిత మై అలరును ॥

5633

§(3) దేవయాన రూపమ్మున దివ్యాఽమృత శక్తుల మైఁ
జందమామ వెన్నెల లపి చలువలుగాఁ బ్రకృతి విరయు
వైష్ణవీయమైన శక్తిఁ బరఁగంగా నాదిత్యుఁడు
బ్రహ్మాదుల కర్మలుగాఁ బ్రభాకర్మ ధర్మముగా
నంతరహిత మౌచు సృష్టి అలరుఁ జక్రనేమికృమత ॥

5634

సూక్తము—186

ఋషి—1-వసిష్ఠపుత్రుఁడు పృథుడు; 2-భరద్వాజ పుత్రుఁడు సప్రథుఁడు;
3-నూర్యపుత్రుఁడు ఘర్ముఁడు
దేవత—విశ్వే దేవతలు

అర్ధాంతరము—2

§(1) బ్రహ్మరథమ్మునకుఁ బరఁగెడి బాహిరశక్తికి
వైష్ణవీయ రథమ్మునకు వరల నంతర్గతశక్తికి
మాతృభూత మై వెల్గెడి మహిమాన్విత దివ్యశక్తి
సచ్చక్తిగ సచ్చక్తిసుసంపద సంవలితముగా
హవిషమునకు హవిస్సుగా నలరారుచునుండు నగ్ని
అదియె శూన్య మౌచు నిలిచి అనుసరణీయమై తగు ॥

5635

§(2) అత్యంతము హిత మౌచు నవిదిత మౌచు సృష్టి
సత్యనిత్య యజ్ఞమునకు నదా ధామమౌచు వెలిఁగి
పరమ గుహ్యమౌచు నేది వరలుచుండు విశ్వసృష్టి
మూలరూప ధాతుకలితమూర్తి ఆదిత్యుఁ డఖిల
భారకుఁడై ధారకుఁడై వైష్ణవీయమైన దివ్య
శక్తి సృష్టి స్థితిలయాల చక్రనేమికృమత వరల ॥

5636

§(3) ఏరికైనఁ దెలియరాని యెనలేని మనశ్శక్తి
వైష్ణవీయ సృష్టిస్థితి బ్రాహ్మ్యకర్మ లలరంగా
సర్వసూర్య మండలాల నదా ధరించు ధర్మముగా
ధాతుద్యుతియుక్తుండై తనరారును నాదిత్యుఁడు ॥

5637

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహర్ష”

సూక్తమ్—187

ఋషి:—తపుర్మూర్ధా బార్హస్పత్యః

దేవతా—బృహస్పతిః

ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) బృహస్పతిర్నయతు దుర్గహా తిరః పునర్నేషదమశంసాయ మస్మ ।

క్షిపదశస్తిమప దుర్మతిం హన్నథా కరద్యజమానాయ శం యోః ॥

1859

(2) నరాశంసో నోఽవతు ప్రియాజే శం నో¹ అస్త్యనుయాజో హవేషు ।

క్షిపదశస్తిమప దుర్మతిం హన్నథా కరద్యజమానాయ శం యోః ॥

1860

(3) తపుర్మూర్ధా తపతు రక్షసో యే బ్రహ్మద్విషః శరవే హస్తవా² ఉ ।

క్షిపదశస్తిమప దుర్మతిం హన్నథా కరద్యజమానాయ శం యోః ॥

1861

సూక్తము—187

ఋషి—తపుర్మూర్ధానుడు బార్హస్పత్యుడు*

దేవత—బృహస్పతి*

(1) శీతే॥గీ॥ అమరవరులకుఁ బతియౌ బృహస్పతి కడుఁ

బాలయితి యౌచుఁ దా నతిలీలతోడ

దుర్గమునిహంతయై కృతదోషములను

సత్వరమ్ముగఁ దుగించుతఁ జటుల దీక్ష ॥

5638

1. శంసోఽస్త్య, 2. హస్తవాఽఉ. (వ్యా.వ్య.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్షణి 15b స. ఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “తపుర్మూర్ధానుడు” గాను, దేవత “బృహస్పతి”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృద్ధ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము

శీతే॥గీ॥ మా కనర్థంబు గల్పించు మనుజునివయి
విడుచుఁగాక! మహాయుధవిలసనంబు
దుర్మతిని శాత్రువునిగూడ దూరమునకుఁ
దోర్బలుఁగాక! బృహస్పతి తొడరి తాను ॥*

5639

శీతే॥గీ॥ మజీయుఁ గీర్తిని గాంచని మనుజు శత్రు
పుత్రుఁ జేర్చిరించుఁగాక! తాఁ బూర్ణశక్తి
దుష్టరోగంబులను నెల్ల దుష్టభయముఁ
బరిహరించుత నా బృహస్పతియె యిపుడు ॥*

5640

(2)శీగద్యము ॥

నరాశంసాగ్ని మమ్ము రక్షించుఁగాక! ఆహ్వానములు వ్రేవర్తిల్లఁగా నరాశంసుఁడు మాకు
సుఖమునుజేయుఁగాక! బృహస్పతియు నయశస్వి యగు శత్రుని మాచెంతనుండి
తప్పించునుగాక! దుర్బుద్ధిని దుర్గించునుగాక! రోగశమనమును జేయుఁగాక!
భయమును గొట్టుఁగాక! ॥*

5641

(3)శీగద్యము ॥

తాపక శిరస్కుండగు బృహస్పతి బ్రహ్మ ద్వేషు లగు రాక్షసులను దహించుఁగాక! హింసకుఁ
డగు రాక్షసాధిపతిని నశింపఁజేసినపిదపఁ బాపమునుగూడ హరించుఁగాక! మజీయు
నయశస్వి యగు శత్రుని మాచెంతనుండి తప్పించునుగాక! దుర్బుద్ధిని
దుర్గించునుగాక! రోగములను శాంతింపఁజేయుఁగాక! భయమును
బోఁగొట్టునుగాక! ॥*

5642

సూక్తము—187

ఋషి—తప్తర్మూర్ధానుఁడు బార్హస్పత్యుఁడు

దేవత—బృహస్పతి

అర్ధాంతరము—1

(1)శీహరిదశ్వపృత్రము ॥

వ్రకృతిమాత పౌదుగునుండి వ్రభవించును గోశమ్ములు
సుకృత సప్త వివిధహోత సుతశక్తుల సృష్టిష్టుల
వికృత మౌచు నిల్చి సత్యభృతరక్తుల సంచారపు
టకృతకాల సహజ దివ్యయత యానము లొప్పారును ॥

5643

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీ— దుర్మతులను బోనాడెడి నిర్మలమౌ ద్యుతు లెల్లను
బృహస్పతి రూపమ్ముగఁ బృథ్వ్యాదుల వరలుచుండుఁ
జక్రనేమికృమత జనన మరణగతు లొప్పఁగఁ
గరణకర్మ క్రియలనేమిఁ గొలునులే! సర్వసృష్టి ॥

5644

(2) శీవివస్వంతవృత్తము ॥

పంచభూత పదార్థాలువరలి దివ్యదీప్తులతో
నంచితాచ్చమహాతేజ మలర ధీసురూపగతుల్
సంచరింప సదా కాంతి సదమల ప్రసారగతిన్
మించి శుద్ధపదార్థాల మితుల సృష్టి వర్తిలెడున్ ॥

5645

శీ— అగ్నిదీప్తశక్తులతో నలరారును నెల్ల సృష్టి
సకల సంపదాశులతో సర్వేశుని యజ్ఞమ్ముల
నభోవర్తనంపుఁ బ్రకృతి శుభావహముగా వెల్లఁగ
దుర్మతిమయ దుశ్శక్తులఁ దున్నాడును నిరతమ్మును ॥

5646

(3) శీక॥ పితృభూతమ్నా శక్తుల

నతులితగతిఁ దంతువులను నలరఁగఁ గాంతుల్
సతతము ప్రసరింపంగాఁ
బ్రతిలేని రతులను సృష్టి వరలు నిరతమున్ ॥

5647

శీ— అగ్నిశక్తిమూర్ధమ్మున అమరామరశక్తులతో
నభోవర్తనంపుఁ బ్రకృతి శుభావహముగా వెల్లఁగ
దుర్మతిమయ దుశ్శక్తులఁ దున్నాడును నిరతమ్మును
స్థిరూపపు సృష్టిశక్తి చెండాడఁగ బ్రాహ్మ్యవైరి ॥

5648

శీక॥ జల శక్తుల సంగతిమై

నిలాతలాలు సకల దివు లెల్ల నిరతమున్
జలితములై సృష్టి హవిష
ఫలములుగా వరలు జన్మభాగ్యము లొచున్ ॥

5649

సూక్తము—187

ఋషి—తపుర్మూర్ధానుఁడు బార్హస్పత్యుఁడు
దేవత—బృహస్పతి

అర్థాంతరము—2

(1) శివ ర్తనవిషమవృత్తము ॥*

దివ్యమ్నో దైవీయపుఁ దేజోమయ శక్త్యైఽఽశికి
భవ్యాఽన్విత మ్మై తగు భాగ్యోచ్చగ విశ్వాఽఖిల
నవ్య నిత్య శక్తులమెయి నానావ్రకృతుల బృహస్పతి .
గవ్యమ్నో దుర్మతిగతి ఖండించును దున్మాడును ॥

5650

§(2) బృహ్మవిష్ణుమహేశ్వరుల పరాశక్తులలరంగా
సృష్టిస్థితిలయగతు లవి చెన్నారును నిరతమ్మును
శుభరూపములౌ శక్తుల విభవమ్ముల హవిషాశుల
నకలాధివత్యముగా సత్పథ మలరారుచుండి
గవ్యమ్నో దుర్మతిగతి ఖండించును దున్మాడును ॥

5651

§(3) అనలమూర్ధ శక్తులతో నమృత సత్పదార్థ మలరి
బృహ్మద్యేషుల నఖిల రాక్షసాశి సంహరించి
సృష్టి లోక గోళాలను స్థితిశక్తుల రక్షించును
గవ్యమ్నో దుర్మతిగతి ఖండించును దున్మాడును ॥

5652

సూక్తమ్—188

ఋషిః—ప్రజావాన్ ప్రాజాపత్యః
దేవతా—1-యజమానః; 2-యజమానవత్సీ; 3-హోతాశిషః
ఛందః—త్రిష్టుప్

(1) అపశ్యం త్వా మనసా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతమ్ ।

ఇహ ప్రజామిహ రయిం రరాణః ప్ర జాయస్య ప్రజాయా పుత్రకామ ॥

1862

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*పర స్థానవిషమవృత్తము.

(2) అపశ్యం త్వా మనసా దీధ్యానాం స్వాయాం తనూ¹ ఋత్యే నాధమానామ్ ।

ఉప మాముచ్చా యవతిర్భూయాః పృ జాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే ॥

1863

(3) అహం గర్భమదధామోషధీష్వహం విశ్వేషు భువనేష్వనః ।

అహం పృజా² అజనయం పృథివ్యామహం జనిభ్యో³ అపరీషు పుత్రాన్ ॥

1864

సూక్తము—188

ఋషి—ప్రజావతిపుత్రుఁడు ప్రజావంతుఁడు*

దేవత—1-యజమానుఁడు; 2-యజమానపత్ని; 3-హోత*

(1) శీతే॥గీ॥ కర్మముల నెల్ల నెఱుఁగుచు నిర్మలంపు
ప్రతమువల్ల జనించుచు వ్యాప్తి గాంచు
నిన్ను యజమానుఁడా! నేను నిశ్చలమతిఁ
జూచియున్నట్టివాఁడను సురుచిరముగ ॥

5653

శీతే॥గీ॥ పుత్రకాముఁడ! నీ విష్ణు పుత్రపౌత్ర
ముఖ్యుల ధనచయంబును బొందఁగోరు
చుండి పుత్రాదులను గడు గండు మెఱయఁ
బుట్టఁజేయుము! లోకానఁ బూజ్యుఁడవయి ॥

5654

(2) శీతే॥వె॥ పత్ని! దీప్యమానభవదీయ తనువున
గర్భమును ధరించుకర్మఁగూర్చి
భర్త సంగమంబు భావించుచున్నట్టి
నిన్నుఁ గాంచియుంటి నెనరుతోడ ॥

5655

1. తనూఁఋత్యే, 2. పృజాఁఅజనయం, 3. జనిభ్యోఁఅపరీషు. (వ్యా.వ్యా.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసప్రతి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “పర్జన్యడు” గాను, దేవత “యజమాని, యజమానిని, హోత” గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

శీ॥వె॥ పుత్రకామః నన్నుఁ బొందుచు మిక్కిలి
యువతి వగుముః నీవు యువతి వగుచుఁ
బుత్రవరులఁ బ్రితిఁ బొందుచు జగమున
వెల్గుచుండవలయు వేడ్క తోడ ॥*

5656

(3) శీ॥గీ॥ హోతనై యోషధులయందు భూతతతుల
యందు గర్భము ధరియింతు నవనియందు
మనుజులను స్త్రీలయందున మంచిపుత్ర
వరులఁ బుట్టించెదను నెను బరమప్రీతి ॥*

5657

సూక్తము—188

ఋషి — పృజాపతిపుత్రుఁడు పృజావంతుఁడు
దేవత — 1-యజమానుఁడు; 2-యజమానవత్ని; 3-హోత

అధ్యాయము—1

శీ(1) అజయ్యమా మనశ్శక్తి అనలజాత మాచు నిలిచి
అనల విభూతమ్ముగాఁగ నలరారును నభేద్యమై
ప్రకృతిలోనఁ బ్రాణశక్తి వరలంగాఁ బ్రభవగతుల
దివ్య సంపదాశులమై దేజరిల్లు సృష్టియెల్ల ॥

5658

శీ(2) నింగి గాలి నిప్పు నీరు నేల లన్నింటిలోన
నతిలోకపు వేగమ్మున నలరారును మనశ్శక్తి
సత్యసత్త్వశక్తు లొప్పు సర్వనాథమానముగాఁ
బ్రకృతిలోనఁ బ్రాణశక్తి వరలంగాఁ బ్రభవగతుల
నిత్యయశావనంపు శక్తి నెగడు సృష్టి దనుగతులను ॥

5659

శీ(3) ప్రాప్యశక్తి మూలమై వరలంగా గర్భశక్తి
గోళ లోక విశ్వములను గూఢరతుల సంతర్గతి
నలరుచుండి పృథ్విదుల ననుసూతజననశక్తి
నఖిలప్రకృతి పురుషశక్తు లలరఁజేయు నిరతమ్మును ॥

5660

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వ్రహ్మర్షి”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—188

ఋషి—ప్రజాపతిపుత్రుఁడు ప్రజావంతుఁడు
దేవత—1-యజమానుఁడు; 2-యజమానవత్సి; 3-హోత

అర్థాంతరము—2

§(1) నిర్మలమౌ సృష్టిశక్తి నిఖిలమ్మున వర్తిల్లును
సంజననపు శక్తులమై సంవర్ధన దీప్తులమై
నసాధారణంపుగతుల నన్యోఽన్యత లలరంగాఁ
బ్రకృతి పురుష శక్తి తతులు వరలు సర్వేశు కృపను ॥

5661

§(2) పురుషశక్తి మనోరతుల ప్రకృతిరూప మనోగతులు
సృష్టిలోన నూత్నములై ఋతశక్తుల వర్తిల్లును
సకలాఽఽధిపత్యమ్ముగ సర్వయావనంపు దీప్తి
నాత్మరూప పునర్జన్మ మలర నిఖిల ప్రకృతులలో ॥

5662

§— సత్యశక్తి మనశ్శక్తి సర్వప్రకృతి పురుషులలో
నీ నా భేదమ్ములతో నిరత మవశ్యమై తగి
నేతృత్వము వరలంగా నిఖిల పదార్థాశి నడుపు
యువభూతమైన శక్తి నుజ్జ్వలముగ విస్తరిలంగాఁ
బ్రకృతి పురుష ప్రాణిరతులు సుకృతాశిగ నవతరించు ॥

5663

§(3) ఆకసాల ననిలాలను ననలమ్ముల సలిలమ్ముల
మృత్తతులను నోషధులను సృష్టి గోళ లోకాలను
బ్రాహ్మ్య రూప దివ్యశక్తి వరలంగా గూఢగతుల
గర్భమై జనియించును గ్రావిఁ బృథ్వివరమ్మొచు ॥

5664

§ఆ॥వె॥ బ్రాహ్మ్య మౌచఁ దనరు వరలు నీ సృష్టియే
బ్రాహ్మ్య మౌను నిఖిల ప్రకృతి పురుష
భువన లోక గోళ వివిధముల్ బ్రాహ్మ్యమై
పుట్టుఁ బెరుగు మఱుఁగుఁ బుత్రశక్తి ॥

5665

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహరణ”

సూక్తమ్—189

ఋషిః—త్వష్టా గర్భకర్త, విష్ణుర్వా ప్రాజాపత్యః; 4-6-త్వష్టా రూపకర్తా నేజమేషః,

దేవతా—1-విష్ణు-త్వష్ట-ప్రజాపతి-ధాతారః-2-సినీవాలీ-సరస్వత్యశ్వినః,

3-అశ్వినౌ; 4-5-6-విష్ణుః

చందః—అనుష్టుప్

(1) విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పింశతు ।

ఆ సించతు ప్రజాపతిర్ధాతా గర్భం దధాతు తే ॥

1865

(2) గర్భం ధేహి సినీవాలి గర్భం ధేహి సరస్వతి ।

గర్భం తే¹ అశ్వినౌ దేవావా ధత్తాం పుష్కరస్రజా ॥

1866

(3) హిరణ్యయా² ఆరణీ యం నిర్మన్థతో³ అశ్వినౌ ।

తం తే¹ గర్భం హవామహే దశమే మాసి సూతవే ॥

1867

*(4) నేజమేష పరా పత సుపుత్రః పునరా పత ।

అన్యై మే పుత్రకామాయై గర్భమా ధేహి యః పుమాన్ ॥

1868

*(5) యథేయం పృథివీ మహ్యతానా గర్భమాదధే ।

ఏవం తం గర్భమా ధేహి దశమే మాసి సూతవే ॥

1869

1. గర్భంతే¹అశ్వినౌ, 2. హిరణ్యయా²ఆరణీ యం, 3. నిర్మన్థతో³అశ్వినౌ. (వార్ష.ప్ర.)

*ఋగ్వేదము దశమమండలములోని యీ 189వ సూక్తములో 4,5,6 ఋక్కులుగా మూడు మంత్రములు కొన్ని వార్షతప్రతులలో నధికముగాఁ గలవు. వీటిని కొందరు “ఖిల” మంత్రములుగా భావింప మరికొందరు పరిశిష్టము లనియు వేరొకకొందరు అధిక పాఠములనియు నింకఁగొందరు ప్రక్షిప్తము లనియు భావించిరి.

*(6) విష్ణోః శ్రేష్ఠేన యాపేణాఽస్యాం నార్యాం గవీన్యామ్ ।

పుమాంసం 'పుత్రానా ధేహి దశమే మాసి సూతవే ॥

1870

సూక్తము—189

ఋషి—త్వష్ట లేక విష్ణువు*

దేవత—1-విష్ణువు, త్వష్ట, ప్రజాపతి, దాత; 2-సిసీవాలి, సరస్వతి, ఆశ్వినులు;
3-ఆశ్వినులు; 4,5,6-విష్ణువు*

(1) శీతే॥గీ॥ విష్ణుదేవుడు యోనిని వేడ్క మీఱఁ
కల్పనముఁ జేయుఁగాక ననల్పబుద్ధి
స్త్రీత్వపుం స్త్వంబులం జూపు చిహ్నములను
ద్వష్ట పుట్టించుఁగాక నా తనువులందు ॥

5666

శీతే॥గీ॥ ఆల ప్రజాపతి రేతస్సు నట్టి యోని
యందు విడచునుగాకఁ దా సల్ల దాత
గర్భపరిణత రేతస్సు కడక నవట
నంచితంబుగ సతి ధరియించుఁగాకః ॥

5667

(2) శీతే॥గీ॥ ఓ సిసీవాలి యను దేవి! యో సరస్వ
తీ! నిషిక్తసుగర్భముఁ దివిరి దాల్చుఁ
డోసి జాయ! భవద్గర్భ మొసర నశ్వు
లిద్దరును జేయుదురుగాక నెలమి మీఱ ॥

5668

(3) శీతే॥వె॥ ఎట్టి గర్భమునకు హేమాఽరణుల నశ్వి
వరులు తఱచినారో! కరము జాయ!
దశమమాసమందుఁ దగు ప్రసూతిని గోరి
పిలుతు మట్టి గర్భ మెలమి నీకు ॥

5669

*“ఖిల”మఁత్రము. 1. దశాస్యాం పుత్రానా. (వ్యా.ప్ర. పాఠాంతరము)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 151b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు
ఋషి “త్వష్ట లేక విష్ణువు”గాను, దేవత “గర్భస్థపిండాశీర్వాదము”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(4) నైజగతుల మేషశక్తి భ్రాజమానమై వరలగ
వైష్ణవీయ మహాశక్తి పరావాసమై తనరగఁ
బ్రకృతిలోనఁ బురుషత్వము ప్రభవించును దిరిగిదిరిగి
కామ్యమాన మౌచ జగతిఁ గ్రాల గర్భమూలమై ॥

5670

§(5) ఈ పృథ్వీరూప మెట్టు లెనసి గర్భ మొసంగునోఁ
ఆ రీతిగ నీ సృష్టిని నలర గర్భమూలకమై
పది నెలలున్ వరలి సర్వప్రకృతిలోనఁ బ్రభవగతులఁ
బరఁగు నఖిల పదార్థాలు ప్రభాదీప్తరతుల నిల్చు ॥

5671

§(6) వైష్ణవీయ దీప్తగతుల పరలు శ్రేష్ఠరూపమ్ముల
వివిధ లోక గోళమ్ముల వెలయు ప్రకృతిరూపశక్తు
లఁరంగాఁ బురుషరూప జ్వలన పుత్ర శక్తు లెల్లఁ
బది నెలలున్ బరఁగు సర్వప్రకృతిలోనఁ బ్రభవగతుల ॥

5672

సూక్తము—189

ఋషి—త్వష్ట లేక విష్ణువు

దేవత—1-విష్ణువు, త్వష్ట, ప్రజాపతి, ధాత; 2-సినీవాళి, సరస్వతి, అశ్వినులు;
3-అశ్వినులు; 4,5,6-విష్ణువు

అర్థాంతరము--1

§(1) ప్రకృతి పురుష రూపమ్ములఁ బ్రభవించఁగఁజేయు సత్య
మూలభూతమైన యోనిమూర్తినుండి త్వష్ట రూప
సంచయమ్ము ప్రభవించుతఁ సర్వప్రజాపతిగ ధాత
సకలప్రకృతి ప్రసవశక్తి సదాః గర్భ ధారక మౌ ॥

5673

(2) §క॥ గర్భ మొసంగును శ్రీవతి
గర్భమ్ము నొసంగును శబ్ద గత్యక్షరమై
దుర్భర శుభగత్వాలను
నిర్భర తేజాల దేవనీరగ స్రజిమౌ ॥

5674

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

♦“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(3) వీర్యశక్తి అరణి కాగ విమలమథన శక్తులలో
దివ్యమైన కాంతితతులు తేజరించు వర్తిల్లగ
నా వైష్ణవ శక్తితోడ నలరంగా నీకు గర్భ
మతిముత మై దశదిశలను నావిర్భవ మొందుఁ బ్రకృతిః ॥

5675

§(4) నైజమై సృష్టిశక్తి నానారూపాల నిలువ
శుభగతి నావాసమై శుభదమై ప్రకృతి కెల్లఁ
బునఃపునారతులతోడఁ బుట్టఁగ నప్రత్యక్షశక్తి
ఆత్మపురస్థనన శక్తి నఖిలప్రకృతికి గర్భ మొనఁగి
పురుషరూప శక్తులతోఁ బుట్టించును గాంతిశక్తి ॥

5676

(5) §క॥ ఈ కాంతుల శక్తులతోఁ
బ్రాకృతమౌ పృథ్విగర్భభావ సురూప
మూకృతి దాల్చుచు దశ మా
సాకర మై ప్రభవ మొందు హర్యజు మాయన్ ॥

5677

§(6) ప్రకృతి రూప వివిధగోళ సకల లోక భువనాశల
వైష్ణవీయమైన శ్రేష్ఠ వరశక్తులు తనరారఁగఁ
బురుషశక్తులలరారుచుఁ బునర్భవత్వానఁ బుత్ర
దశలలోనఁ జంద్రుఁడుగాఁ దనరారును నిత్యమ్మును ॥

5678

సూక్తము—189

ఋషి—త్వష్ట లేక విష్ణువు

దేవత—1-విష్ణువు, త్వష్ట, ప్రజాపతి, ధాత; 2-సినీవాలి, సరస్వతి, ఆశ్వినలు;
3-ఆశ్వినలు; 4,5,6-విష్ణువు

అర్థాంతరము—2

§(1) ఆకాశము ననిలమ్మును ననలమ్మును నలిలమ్మును
బృథ్విఁ బంచభూతమ్ములు ఋతగతులను నన్యోన్యత
నవినాభావత్వ మొప్ప నలరు సృష్టియోనిగాఁగఁ
బ్రకృతి యాచు సంజననపుఁ బ్రకృతిమాయగాఁగఁ దనరి
త్వష్ట వివిధరూపమ్ములఁ దనరఁజేయు సృష్టిలోనఁ
ప్రజాపతి గర్భమ్మును బ్రభవించఁగఁజేయు జనత ॥

5679

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

• “ఖిల”మంత్రానువాదము.

§(2) నెలపొడుపొ చాంద్రశక్తి నిండు అమావాస్యమాయ
గర్భ మొనఁగు జలశక్తుల గర్భ మెనయు వాక్చక్తుల
నగ్ని తేజముల గర్భ మ్మలరారును దైవీయపు
శక్తులతోఁ బ్రకృతి వరల సకలపుష్కర సృజము ॥

5680

§(3) అనలదీప్తి వీర్యశక్తు లరణులలో మథితమ్ముగ
గర్భరూపయజ్ఞమ్మును గ్రాలఁజేయు శ్రీవిష్ణువు
సర్వసంజననశక్తి సకలమునకు దశమగతుల
సమావాస్యగా నిలుచుచు హరియించును నఖిలసృష్టి ॥

5681

§(4) ఆవృత్తియె లేకుండఁగ నమృతసత్యశక్తుల మై
సంజననపు సంవర్ధన సంస్థితిగతి లయ శక్తులఁ
బ్రకృతి పురుష రూపమ్ముల వరల స్త్రీపుంస్తవమ్ములు
పునరావృత్తిగఁ బరఁగఁగఁ బ్రసాదించు గర్భమ్మును
బ్రభవ పృనవ కామ్యమ్ముల వరలఁజేయు పుంస్తవమ్ముల ॥*

5682

§(5) మృచ్ఛక్తుల భూగోళము మింటి గర్భమున నిలెను
వైష్ణవీయ దివ్యశక్తి వరలఁగ నాధారమ్మై
గర్భమే చంద్రుఁడుగాఁ గ్రాలు నమవన నిశి
ససాధారణంపు గతుల నలరఁ బ్రకృతి సంపదలుగ ॥*

5683

§(6) గోళ లోక స్త్రీ ప్రకృతులఁ గూడు వివిధ రూపమ్ముల
శ్రేష్ఠగతుల విష్ణువు చెన్నొందఁగఁజేయు సదాః
రాత్రిందివములఁ బురుషులఁ బ్రకృతులఁ బ్రసవించు వివిధ
దశలతోడ సంతతులు తనరు విశ్వసృష్టిలోన ॥*

5684

§ఆ॥ వె॥ వివిధ రూపములను విష్ణువు శ్రేష్ఠుడై
విశ్వరూప మౌచు నశ్వీగతుల
వరలి గోళ లోక వరణీయ గర్భ మై
పుంస్తవశక్తు లొప్పఁ బుట్టుచుండు ॥*

5685

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
*“ఖిల”మంతానువాదము.

సూక్తమ్—190

ఋషి:—సత్యధృతిర్వారుణి:

దేవతా—ఆదిత్య: (స్వస్త్వయనమ్)

చందః—గాయత్రీ

- (1) మహీ తీర్ణామవోఽస్తు ద్యౌక్షం మిత్రస్సార్యమః ।

దురాధర్షం వరుణస్య ॥

1871

- (2) ¹నిహి తేషామమా చన నాధ్వసు వారణేషు ।

ఈశే రిపురఘశంసః ॥

1872

- (3) యస్మై పుత్రాస్సో² ఆదితేః పృ జీవసే మర్త్యాయ ।

జ్యోతిర్యచ్చస్త్వజస్యమ్ ॥

1873

సూక్తము—190

ఋషి—వరుణపుత్రుడు సత్యధృతి*

దేవత—ఆదిత్యుడు*

- (1) కిగద్యము ॥

దీప్త మగుటచే నన్యుల బాధించుటకు శక్యము కానట్టియు గొప్పదియు నగునట్టియు
మిత్రార్యమ వరుణత్రయపు టవనము మాకుఁ గలుగుఁగాక: ॥

5686

1. నిహితేషా, 2. పుత్రాస్సోఽఆదితేః. (వ్యా.పృ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో

నీ సూక్తమునకు ఋషి “సత్యధృతి”గాను, దేవత “ఆదితి”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కిసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2) శిగద్యము॥

గృహములందును వరుణమిత్రార్థములకుఁగాని తత్సోత్రకర్తలకుఁగాని యనర్థమును
గల్పించు రిపువు హింసించుట కిష్టపడఁడు. పురుషులు నివారింపఁబడు మార్గములయందు
శత్రువు నివారింపుటకు నిష్టపడఁడు ॥*

5687

(3) శితేగీ॥ దీన కాకుండనుండెడు దేవమాత

పుత్రమిత్రాది వర్గ మే పురుషవరుఁడు
బ్రతుకుటకు జ్యోతి నిచ్చుచుఁ బరఁగువాఁడౌ
వాని కీశ్వరుఁ డగునెట్లు పరమవైరి ॥*

5688

సూత్రము—190

ఋషి—వరుణపుత్రుఁడు సత్యధృతి

దేవత—ఆదిత్యుఁడు

అర్థాంతరము—1

శి(1) ఆకసమున కనిలమ్మున కనలమునకు సలిలమునకుఁ
దావల మై మహితలము తనరారును సృష్టిలోన
నబాధితమైన శక్తి సర్వమ మిత్రవరుణులు
సృష్టియజ్ఞ హవనమ్మున వ్యష్టినమిష్టిగతుల నిల్చు ॥

5689

శి(2) ఆదిత్యుని దివ్యశక్తి అంధకారమున్ దుర్గింపదు
ఆ స్తమింపఁజేయుచుండు నావిష్కరణమ్ము చేయు
సృష్టిలోని వైరుధ్యపు వ్యష్టినమిష్టి శక్తి తతుల
సంహరింపకుండ నిలుపు సర్వమునకు నీశత మై ॥

5690

శి(3) ఆదిత్యుని మూలప్రకృతి అలరారఁగ సృష్టిశక్తి
మృద్ రూపపు జీవులకును జ్యోతిశ్శక్తుల నొనఁగును
బరమవైరి శక్తితతులు ప్రభవించుచు సంతరించు
సచ్చక్తుల మహిమల మై ససచ్చక్తుల స్తమించు ॥

5691

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—191

ఋషి—వాతగోత్రుడగు ఉలస్యుడు

దేవత—వాయువు

ఆర్థాంతరము—1

§(1) ప్రాణరూపమైన వాయు ప్రతతి బౌషధమ్ముకాఁగ
శక్తిశుభంకర మ్మౌచ సదమలతన్ హృద్గత మై
నిత్య నవ్య శుద్ధత త్వ నేజ చలనగతులు మీఱఁ
బ్రాణితతుల నిల్పుచుండుఁ ద్రాణదీప్తు లొప్పారఁగ ॥

5698

§(2) వివిధవాయు శక్తితతులు అవిశధముగ నాడుచుండు
విశ్వసృష్టి స్థితీశక్తుల విమలమ్ముగ వృద్ధిపరచుఁ
బితవోలెను బ్రాలవోలె వెలుఁగు సత్యసంఘండుగా
జీవమ్ముల వెలుఁగఁజేయు వేవేలొ రూపమ్ముల ॥

5699

§(3) సృష్టిగృహమునం దనిలము వ్యష్టిసమిష్టిగతులమెయిని
నమృతనిధికి హిత మ్మౌచ సనవరత మ్ములరారుచు
విశ్వసృష్టిలోని ప్రాణి వితతి కెల్లఁ బ్రాణ మిచ్చి
తతశక్తుల సృష్టిస్థితి రత రక్తుల నిల్పుచుండు ॥

5700

సూక్తము—191

ఋషి—వాతగోత్రుడగు ఉలస్యుడు

దేవత—వాయువు

ఆర్థాంతరము—2

§(1) బ్రాహ్మరూప సృష్టిమయము వైష్ణవీయ స్థితిమయమ్ము
శైవీయపు లయమయమై సంతతమ్ము నలరారుచు
సఖిలమ్మున ననిలమ్ములు ప్రాణములై ఆయుష్షుకుఁ
గారకమ్ము లొచు వరలు ధారకమై తారకమై ॥

5701

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

§(2) జననకారకత్వ మొప్పు సహజీవన మలరారంగ
 నన్యోఽన్యత లమరంగా నఖిలభూతములతోడన్
 ననిల సఖిత్వమ్ము పరంగు నసాధారణంపుగతుల
 సృష్టిఁ జరాచరమ్ములకు జీవాఽఽధారమ్ముకాఁగ ॥

5702

§(3) అత్యంతము పరిశుద్ధత లలర సృష్టిగృహమ్మందు
 నమృతనిధికి హిత మ్మౌచ ననిల మ్మలరారుచుండఁ
 మరుచ్చక్తి కారణాన మహితగతుల నకలదేహ
 జాలము లవి చరియించుచు సంవర్ధన మొందుచుండు ॥

5703

సూక్తమ్—192

ఋషిః—ఆగ్నేయో వత్సః
 దేవతా—అగ్నిః
 ఛందః—గాయత్రీ

(1) పాగ్నయే పాచమీరయ పృషభాయ శీతీనామ్ ।

స నః పర్షదతి ¹ద్విషః ॥

1877

(2) యః పరస్యాః పరావతస్తిరో ధన్వాతిరోచతే ।

స నః పర్షదతి ¹ద్విషః ॥

1878

(3) యో రక్షంసి నిజూర్వతి వృషా ²శుక్రేణ శోచిషా ।

స నః పర్షదతి ¹ద్విషః ॥

1879

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. ద్విషః, 2. శుక్రేణ (వ్యా.ప్ర.)

(4) యో విశ్వాభి వివశ్యతి భువనా సం చ వశ్యతి ।

స నః పర్వదతి ద్విషః ॥

1880

(5) యో² అన్య పారే రజనః శుకో³ అగ్నిరజాయత ।

స నః పర్వదతి ద్విషః ॥

1881

*(6) అనీకవస్తమాతయేఽగ్నిం గీర్భిర్హవామహే ।

స నః పర్వదతి ద్విషః ॥

1882

సూక్తము—192

ఋషి—అగ్నిపుత్రుఁడు వత్సుఁడు*

దేవత—అగ్ని *

(1) శీతే॥గీ॥ మనుజులకుఁ గాంక్షితంబుల మనతఁ గూర్పు

నట్టి యగ్నికి స్తోత్ర! నీ వమలమైన

సూక్తి పరియింపుమా! నీకు శోభ కలుగ

నగ్ని మా ద్వేష్టలను నెల్ల నణచఁగలఁడు ॥

5704

(2) శీతే॥గీ॥ అతిశయిత దూరముననుండి యగ్నిప్రాప్త

బంధమును గల్గు మరుభూమి పరమవేగ

ధాటి మండుచునున్నాఁడు సూటి నట్టి

యగ్ని మా ద్వేష్టలను నెల్ల నణచఁగలఁడు ॥

5705

1. ద్విషః, 2. యోఽఅన్య, 3. శుకోఽఅగ్ని. (వ్యా.వ్యా.)

*ఋగ్వేదము దశమ మండలములోని యీ 192వ సూక్తములో నారవ ఋక్కుగాఁ గొన్ని వ్యాతవృతులలో నొక మంత్ర మధికముగాఁగలదు. దీనిని గొందరు “ఖిల” మంత్రముగా భావింపఁ గొందరు పరిశిష్ట మనియు మరికొందరు అధికపాఠ మనియు వేరొక కొందరు పరిశిష్టమనియు భావించిరి.

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాతవృతి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “వత్సుఁడు” గాను, దేవత “అగ్ని”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్యాసిరి.

శీః యితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష. డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము

(3) శీతే॥గీ॥ ఎవఁడు వర్షితయై కడు నిద్ర తేజ
మును మహేష్ఠి పరిద్యేషిగణముఁ గూల్చు
చున్నవాఁడౌచు వెలుఁగొందుచుండు నట్టి
యగ్ని మా ద్వేష్టలను నెల్ల నణఁచఁగలఁడు॥*

5706

(4) శీతే॥గీ॥ ఎవఁడు సూర్యుని రూపుతో నెల్ల భూత
జాతమును వెల్లఁజేయునో! శక్తి నెల్ల
భువనములఁ దెల్చికొనుచుండెఁ బూజ్యుఁడట్టి
యగ్ని మా ద్వేష్టలను నెల్ల నణఁచఁగలఁడు॥*

5707

(5) శీతే॥గీ॥ అంతరిక్షంబుపై నెవ్వఁ డమలుఁ డగుచు
విద్యుదాకారముననో! తా వేడివేల్పు
రూపుననో! పుట్టుచుండు నిరూడి నట్టి
యగ్ని మా ద్వేష్టలను నెల్ల నణఁచఁగలఁడు॥*

5708

(6) శీతే॥వె॥ శబ్దశక్తులలర జ్వలితమౌ నగ్నుల
పుంజ మెల్ల హవన పూర్ణగతుల
దైత్యశక్తితతుల దహన మొనర్చుచున్
అగ్ని మాదు నరుల నణఁచఁగలఁడు॥*

5709

సూక్తము—192

ఋషి—అగ్ని పుత్రుఁడు వత్సుఁడు
దేవత—అగ్ని

అర్థాంతరము—1

§(1) ప్రకర్ష మైన అగ్నిశక్తి ప్రజ్వలిలుత! వాక్చక్తుల
వైష్ణవీయ శక్తులతో వరలు వృషభ చక్రమునకు
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదా! సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును॥

5710

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

†“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

§(2) పురోగమన తిరోగమన పూర్ణపాణిశక్తులతోఁ
బరాశక్తి కాత్మ యోచు వరలు ధనూరూపాఽగ్నిశక్తి
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదాః సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును ॥

§(3) శుకశక్తులు మీఱ శుభ్రాఽగ్ని దీప్తులన్
ధర్మశక్తులవల్ల దనుజ శక్తులఁ దున్ను
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదాః సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును ॥

§(4) విశ్వమ్మును వెల్గులతో పీక్షించును ననలశక్తి
అఖిలమ్మా భువనాశుల నభేదముగ వెల్గునగ్ని
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదాః సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును ॥

§(5) ఏ వ్యదేశ రజశ్శక్తి నెనయు శుకశక్తి మనలమ్మును
ఆవిర్భవ మొందుచుండు నా శక్తిని శుచి వీర్యము
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదాః సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును ॥

§(6) దివ్యశబ్ద శక్తులతోఁ దిరుగు వాయ్వనీకమ్ము
అనలమ్ముల కిచ్చుచుండు నసాధారణంపు స్థితుల
సచ్చక్తుల సమకూర్చును సదాః సృష్టిలోన దుష్ట
విద్వేషపు విషశక్తుల వినాశన మొనరించును ॥*

§— అగ్నిశక్తిమై శబ్దము లమల దీప్తు లొప్పారంగ
ఋషి కవితాగీర్వాణిగ విషహరమై వర్తిల్లును
వాక్చక్తులు హవమ్ములై వర్తిల్లఁగఁ బ్రకృతిలోన
సృష్టి నిత్య యజ్ఞమ్మును జెలఁగఁజేయు ననీకముగ ॥*

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“ఖిల”మంత్రానువాదము.

సూక్తము—192

ఋషి—అగ్ని పుత్రుఁడు వత్సుఁడు

దేవత—అగ్ని

అర్థాంతము—2

§(1) పృకర్షాగ్ని దీప్తులతో వరలు చాంద్ర కౌముదు లవి
ధర్మదీప్తి శక్తులకై తనరుచుండుఁ జదలులోన
క్షితులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
ద్వేషించెడి దుష్టవృక్కుతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5717

§(2) పరమాత్మపర మ్మాచు వరల నావృత్తి లేని
ధనుస్థిరత నతిజ్వలతఁ దనరారును నిరత మగ్ని
క్షితులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
ద్వేషించెడి దుష్టవృక్కుతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5718

§— అఖిలస్పృష్టి కతీతమై అలరారుచుఁ బరమాత్మగ
స్థిరవరతను మహాదీప్తిఁ దేజరిల్లుచుండు నగ్ని
క్షితులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
ద్వేషించెడి దుష్టవృక్కుతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5719

§(3) పరమపుణ్యదీప్తమైన పవిత్ర శుక్ర రోచిస్సుల
నే జ్వలనుండు రక్షస్సుల నిర్ధతేజములఁ దుర్గించునొ!
ధర్మరూపమైన దివ్య కర్మ శుక్రశుచు లొప్పఁగ
రక్షణగా సృష్టిలోనఁ బ్రజ్వలిల్లు మహాదీప్తిఁ
క్షితులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
ద్వేషించెడి దుష్టవృక్కుతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5720

§(4) సత్యపథ సంగతమున సంగమించి ధూతతతుల
భువనాశుల విశ్వమ్మును బూర్ణదృష్టిఁ జూచు నగ్ని
క్షితులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
ద్వేషించెడి దుష్టవృక్కుతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5721

§రచయిత:—వాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

*“యో రక్షాంసి” ఇత్యాది ఋక్కులోని తొలి పాదమునకు నీ పద్యములో “పరమపుణ్య” ఇత్యాది మొదటి రెండు పాదాలలో నొక అర్థమును, “ధర్మరూపమైన” ఇత్యాది రెండు పాదాలలో వేరొక అర్థమును బోర్తములైనవి.

శీ(5) అవిచ్ఛిన్నగతులమెయిని నావిర్భవ మొందు నగ్ని
 స్పష్టి శుక్రరజము నొంది ఋత రూపముగా నిల్చుచు
 షీతులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
 ద్వేషించెడి దుష్టప్రకృతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥

5722

శీ(6) అనిలసమూహాయ క్తమైన అనలమ్ములు దివ్యశబ్ద
 శక్తులతో విశ్వమ్మున సదా! హవన మొనరించును
 షీతులలోన శుభకరమై చెన్నొందుచు సత్యవరత
 ద్వేషించెడి దుష్టప్రకృతిని విధ్వస్త మొనరించును ॥*

5723

సూక్తమ్—193

ఋషి:—ఆగ్నేయః శ్యేనః

దేవతా—జాతవేదా అగ్నిః

ఛందః—గాయత్రీ

(1) పృ సూనం జాతవేదసమశ్వం హిత వాజినమ్ ।

ఇదం నో బర్హిరాసదే ॥

1883

(2) అన్య పృ జాతవేదసో విప్రవీరన్య మిహ్త షః ।

మహిమీయర్మి సుష్టుతిమ్ ॥

1884

(3) యా రుచో జాతవేదసో దేవతా హవ్యవాహనీః ।

తాభిర్నో యజ్ఞమిన్వతు ॥

1885

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*“భిల”మంత్రానువాదము.

1. మిశహషః. (పా.ప.)

సూక్తము—193

ఋషి—అగ్నిపుత్రుడు శ్యేనుడు*
దేవత—జాతవేదోగుణకుడు డగు నగ్ని*

(1) శీతేగీ॥ వ్యాపితంబైన బర్హిస్సుపై వసింప
జాతవేదిత యగుచుండి జ్వలనుడు డగుచు
గర్మలన్ వ్యాప్తి గాంచుచు ఘనతరాఽన్ను
డైన యగ్నిని సేవింపు డార్యులారా॥*

5724

(2) శీఁవె॥ జాతవేది యగుచు సకల మేధావులన్
బుత్రవరుల గల్గి పూర్ణసేక్త
యైన యట్టి యగ్ని కతిశయస్తుతులను
నే బరించుచుంటి నిశ్చలముగ॥*

5725

(3) శీగద్యము॥

ఏ యగ్ని ఋక్కులు (సప్తజిహ్వలు) దేవతలకు హవ్యవాహిను లగుచున్నవో, యట్టి
ఋక్కులు మా యాగసాధన హవిస్సును దేవతను బొందించుగాక॥*

5726

సూక్తము—193

ఋషి—అగ్నిపుత్రుడు శ్యేనుడు
దేవత—జాతవేదోగుణకుడు డగు నగ్ని

అథాంతరము—1

శీ(1) అత్యంతము నిశ్చయమా నతిలోకపు దీప్తులతో
జాతవేదాఽనలము జ్వలించును సతతమ్మును
సృష్టిలోని యజ్ఞమ్ముల వ్యష్టినమిష్టగతులమైన
నలరారుచు విష్ణుదేవు నాలయముగ వెల్గొందును॥

5727

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకర్మణి 154 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ
సూక్తమునకు ఋషి “శ్యేనము”గాను, దేవత “అగ్ని, జాతవేదస్సు”గాను శ్రీ నేమానివారు వ్రాసిరి.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”
*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

§(2) విజ్ఞానపు వీరత్వము వెలుగంగాఁ బ్రయోగాల
జాతవేదాఽగ్నిశక్తి నదాః వర్తిల్లుఁ బ్రకృతి
అంతర్గత జ్వలనశక్తి నలరారుచు జర్ఘరిణిగ
నతివేల ప్రవాహగతుల నద్భుతముగ వెల్లుచుండు ॥

5728

§(3) ఏ రుచులను జాతవేదు లెంతేనియు దివ్యశక్తి
హవ్యవాహనఃకుగ వెల్లి అఖిలసృష్టి యజ్ఞమ్ములఁ
దనరారునాః ఆ యగ్నియె అణువణువున విశ్వమ్మున
నిత్యయజ్ఞకర్మమ్ముల నెఱపుచుండుఁ బ్రకృతిలోన ॥

5729

సూక్తము—193

ఋషి—అగ్నిపుత్రుఁడు శ్వేనుఁడు
దేవత—జాతవేదోగుణకుఁ డగు నగ్ని

అర్థాంతరము—2

§(1) అగ్నియుండియు లేనట్లుగ సంతరాంతరముల నెల్ల
సూక్ష్మాఽతీసూక్ష్మ మై చోద్యమ్మా జ్వలనగతుల
జాతవేదసాఽగ్ని సృష్టిఁ జరియించును మహితమై
సాధారణంపు గతుల నద్భుతమా శక్తులతో ॥

5730

§(2) విజ్ఞానపు రూపమై వెలిగి వీర్యశక్తులతో
జాతవేదాఽనలముగ నదాః తనరారుచుండు
మహితమ్మా సృష్టితోన నిహవరాల ప్రకృతులతో
సంతర్బాహిరగతులను నలరు సాధారణముగ ॥

5731

§(3) దైవీయపు శక్తులతోఁ దనరారుచు హవిషమ్మును
వహియించెడి జాతవేద ప్రభాకాంతిపుంజు లవి
ప్రకృతిలోన న్వయముగా నె అకృతాఽనూనగతుల
సృష్టియజ్ఞ సంచయాలఁ జెన్నొందఁగఁజేయు నగ్ని ॥

5732

సూక్తము — 194

ఋషికా—సార్పరాజీ
దేవతా—ఆత్మా, సూర్యో వా
ఛందః—గాయత్రీ

(1) ఆయం గౌః పృశ్నిరకృమీదసదన్మాతరం పురః ।

పితరం చ వ్యయన్స్విః ॥

1886

(2) అన్తశ్చరతి రోచనాఽన్య ప్రాణాదపానతీ ।

వ్యఖ్యన్మహిషో దివమ్ ॥

1887

(3) త్రింశద్ధామ వి రాజతి వాక్ పతంగాయ ధీయతే ।

వృత్తి వస్తోరహ ద్యుభిః ॥

1888

సూక్తము — 194

ఋషిక—సార్పరాజీ*
దేవత—ఆత్మ లేక సూర్యుడు*

(1) కితే॥గీ॥ గంత తేజోఽభివృద్ధిని గలుగువాఁడు

సూర్యుఁ డుదయంబు నొందుచు సూటి పూర్వ

దిక్కునం బృథ్విఁ శొందుచు దివము పిదప

ఇందుచున్ శీఘ్రముగఁ బ్రీతి నరుగుచుండు ॥

5733

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 151 సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషిదేవతల పట్టికలో సీ సూక్తమునకు ఋషి “సర్పరాజీ”గాను, దేవత “సర్పరాజి లేక సూర్యుడు”గాను శ్రీనేమానివారు వ్రాసిరి. కీచయితః—వాఙ్మయ మహాభ్యుత్త, డాక్టర్ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “తా-ప్రశ్నార్థ” కీసాయణాచార్య భాష్యులసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

(2) కీగద్యము ||

ఈ సూర్యుని దీప్తి నాడులచే సూర్యముగ వాయు నిర్గమనమును, నాడులచే నవాజ్ముఖముగ వాయు నిర్గమనమును జేయుచు శరీరమధ్యమున ముఖ్యప్రాణాత్మగాఁ జరించుచున్నది. లేక ద్యావాభూముల మధ్యమున నీ సూర్యుని దీప్తి ఉదయానంతర మస్తమయమును బొందుచుఁ బోవుచున్నది. ఇట్టి దీప్తిచేఁ గూడుకొనిన మహాసూర్యుఁ డుదయాస్తమయముల మధ్యమందు సంతరిక్షమును బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నాఁడు ||*

5734

(3) కీగద్యము ||

వాసరమునకు (అహోరాత్రమునకు) నవయవీభూతము లగు త్రింశద్ధామములు సూర్యదీప్తులచే వెలఁగింపఁబడుచున్నవి. సూర్యునికొఱకు స్తుతిరూప వాక్కు-స్తోతలచేఁ బఠింపఁబడుచున్నది ||*

5735

సూక్తము—194

ఋషిక—సార్పరాజ్ఞి
దేవత—ఆత్మ లేక సూర్యుఁడు

అర్ధాంతరము—1

§(1) రవి గుహ్యస్థానముగా రాజిల్లును సృష్టిలోనఁ
బూర్వమ్మున నుదయించుచు భూతలాల వెల్గు నింపు
మధ్యాహ్నపుఁ గాలమ్మున మహితగతుల భిన్నగోళ
లోకాలను నుదయించును ఋతశక్తుల దీప్తు లొనఁగి ||

5736

§(2) ప్రాణాఽపాన శక్తులతో వరలుచుండు దివిభువుల ను
సంతర్గతి నలరుచుండి అఖిలములొ ప్రాణతతుల
దివ్యమైన దీప్తులతోఁ దేజరిలుచు నిరతమ్మును
సంతరిక్షరూపమ్మున నాత్మజగతిఁ దనరారును ||

5737

(3) కీక|| ముప్పదియా* స్థానమ్ముల
నొప్పఁగ దీప్తుల నిరతము నుజ్జ్వల గతులన్
ఎప్పుడును శబ్ద శక్తులు
చొప్పడఁగా ద్యుతివతంగ శోభల వెల్గున్ ||

5738

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

•చంద్రవరమైన శుక్లపక్షమునకు సంబంధించిన పాద్యమ్యాది పదునేను (15) తిథులకును - కృష్ణపక్షమునకు సంబంధించిన పాద్యమి మొదలైన పదునేను (!5) తిథులకును మూలభూతములైన ముప్పది స్థానములు.

సూక్తము—194

ఋషి:—సారపరాజ్ఞి

దేవత—ఆత్మ లేక నూర్యుడు

అర్థాంతరము—2

- (1) శీక॥ పాణివద్రమై చంద్రుడు
తాణిమ్ముల నమ్మతశక్తితతుల నొసంగున్
రాణించి తండిరి వోలెన్
శాణమ్మై వాయువాహ సద్గతి నలరున్ ॥

5739

- (2) శీక॥ అంతర్గతి నలరారుచు
గ్రాంతిని బ్రాణద మవుచును గ్రాబుచు బ్రకృతిన్
అంత మొనర్చును గౌముదు
లెంతేని నపానవాయు హీనము జేయున్ ॥

5740

- (3) శీక॥ ముప్పదియో తిథుల గతుల
మెప్పొందెడి వెన్నెల చలి మింటి వెలుంగుల్
ఉప్పరమై తగు చంద్రుం
డప్పల వాక్కుల పతంగ యజ్ఞ మ్మాలే ॥

5741

సూక్తమ్—195

ఋషి:—మాధుచ్చంద్రసోఽఘమర్షణః

దేవతా—భావవృత్తమ్

ఛందః—అనుష్టుప్

- (1) ఋతం చ సత్యం చాభీధాత్ తపసోఽధ్యజాయత ।
తతో రాత్యజాయత తతః సముద్యోఽర్ణవః ॥

1889

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

1. సముద్యోఽర్ణవః. (ప్రా.ప్ర.)

(2) సముద్రాదర్శవాదధి సంవత్సరో¹ అజాయత ।

అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో వశీ ॥

(3) సూర్యాచన్ద్రమసౌ ధాతా యథాహ్వర్యమకల్పయత్ ।

దివం చ పృథివీం చాన్తరిక్షమథో న్యః ॥

సూక్తము—195

ఋషి—మాధుచ్ఛందుఁడైన అఘమర్షణుఁడు*

దేవత—సృష్టి*

(1) కిగద్యము॥

యదార్థకల్పనమును యదార్థభాషణమును నింక శాస్త్రీయ ధర్మసమాహమును బ్రహ్మ! తపస్సువలనఁ బుట్టెను. అట్టి యీశ్వరునివల్ల సముద్రుఁడును* నంతరిక్షమును నుద్భవించెను.

(2) కితే॥గీ॥ సృష్ట మైనట్టి యర్ణవశీకిఁ దొలుత
కాల మంతయుఁ బుట్టెను లీలమాత్ర
నీశ్వరుఁడు భూతజాతంబు నెల్లఁ జేసి
నిమిషయుత లోకమున కెల్ల నేత యయ్యె ॥

1. సంవత్సరో¹ అజాయత. (హృ.పృ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసవృత్తి 15b సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “అఘమర్షణుఁడు”గాను, దేవత “సృష్టి”గాను శ్రీ నేమానివాసు వాగ్దేవత.

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృక్షార్ణవ”
కీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

*ఈశ్వరునివల్ల సముద్రము నంతరిక్షమును బ్రారంభమునఁ బుట్టినవి. ఇట్లు లేదయో దృశ్యతత్వమున ఉత్పన్నమైనదని ఋగ్వేదమునందు వేర్వేరుగా వర్ణింపఁబడినట్లు ప్రాచీనకాలమునఁ గొందరు భావించిరి. ఋషితమగు నీ మూలద్రవ్యముతోనే అనఁగా జలముతోనే ప్రారంభమున సర్వము నుండెను. “అపో వా నలీల మాసీత్”. (తైత్తి.బ్రా.) —సర్వమును దొలుత నత్తుగనే యుండెను. “అనద్ వా ఇద మగ్రే ఆసీత్.” అని యిట్టి సృష్టి కర్మము వేర్వేరుగఁ జెప్పఁబడెను. మైత్ర్యుపనిషత్తునందు “అమో వా ఇద మగ్రే ఆసీత్ సర్వమును బ్రారంభమునఁ దమస్సుగా నుండె ననియుఁ గూడ సృష్టికర్మము చెప్పఁబడినది.

(3) కీతే॥గీ॥ సూర్యునిన్ జంద్రమశ్చును సురుచిర మగు
నంతరిక్షంబుఁ బృథ్విని నధికసుఖము
నిచ్చు దినమును సర్వంబు నెట్లు తొల్లి
ధాత సేనెనొ! యట్టిప్థ ధాతజేసె॥*

5744

సూక్తము—195

ఋషి—మాధుచ్ఛందుఁడైన ఆఘమర్షణుఁడు
దేవత—సృష్టి

అర్థాంశము—1

§(1) సంగమంపు సద్ధర్మనియును సద్ రూపపు సత్యగతియు
నఖిలేశుని అధ్వరమున నావిర్భవ మొందెఁ దొలుత
నగ్నిదీప్త శక్తులతో ననంతరము రాత్రి పుట్టె
హద్దు లెనయ నట్టి జలధి అవతరించె నా పితవన్ ॥

5745

§(2) అవధు లున్న జలధికంటె నాదిలోనె నద్భుతముగ
సంవత్సరరూపమైన చలనకాల ముద్భవించె
నహోరాత్రు లవతరించె నఖిలమ్మును విశ్వేశుని
వశ మౌచునె మిషగాఁగను వ ర్తిల్లును సర్వస్వము ॥

5746

§— అకసంపు రూపమ్మా నంబుధిలోఁ దొలుతొల్లను
సకల చరాచరమ్ములకు సంవత్సర రూపమైన
చంద్రసూర్యు లుద్భవించ సంభవించె నహోరాత్రు
లఖిలేశుని మిషగాఁగను నఖిలమ్మును వశ్యమ్ముగ ॥

5747

§(3) సకలసృష్టి ధారకుఁడొ సర్వేశుఁడు శక్తులమై
సూర్య చంద్రదివిపుష్పల హస్తాకంశస్మ నెల్లఁ
దేజోమయ పదార్థాలఁ దిమిరాఽఽవృత పదార్థాల
నాదిలోనె నద్భుతముగ నావిర్భవ మొందఁజేసె ॥

5748

§రచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్వైత, డాక్టర్ పెద్దమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*సాయణాచార్య భాష్యముసారముగా 1937 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—195

ఋషి—మాధుచ్ఛందుడైన ఆశుమర్షణుడు

దేవత—సృష్టి

అర్థాంతరము—2

§(1) సత్యరూప కాంతిశక్తి సచ్చక్షుల కాంతిశక్తి
 సృష్టకంటెఁ బూర్వమే సంభవించె ననలదీప్తి
 నాపిదపను నవతరించె నసచ్చక్తిరూపమైన
 నిశీధమ్మె అవలఁ బుట్టె నింగిరూపమైన జలధి ॥

5749

§(2) ఆకసంపు టంబుధిలో నవతరించె నతివేలపు
 టదిగతులను సంవత్సరాంతరమై కాలము
 అభిలేశుని మిషగాఁగను అహోరాత్రులలరుచుండు
 సర్వమ్మును సంభవించు నకలమ్మును వశ మౌచు ॥

5750

§(3) లయస్థితులకుఁ బూర్వమ్మున రాజిల్లెనొ యెట్లు సృష్టి
 ఆ విధిగనె తరువాతను నావిర్భవ మొందుచుండు
 నరుణ శకులు దివి పృథ్వీలు సంతరిక్ష మవతరించుఁ
 గాంతి తిమిరతతులు పరఁగఁ గ్రాలు ధాతక్రియగ నెల్ల ॥

5751

సూక్తమ్—196

ఋషిః—నంపనన ఆంగిరసః

దేవతా—1-అగ్నిః; 2-4-సంజ్ఞానమ్

ఛందః—ఆనుష్టుప్; 3-త్రిష్టుప్

(1) సంసమిద్యవసే వృషస్సగ్నే విశ్వస్యర్య¹ ఆ ।

ఇశస్పదే సమిద్యసే స నో వసూన్యా భర ॥

1892

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-పరిపూర్ణ”

1. విశ్వర్య² అ. (ప్రా.పృ.)

(2) సం గచ్ఛధ్వం సం వదధ్వం సం వో మనాన్సి జానతామ్ ।

దేవా భాగం యథా పూర్వే సంజానానాః ఉపాసతే ॥

1893

(3) సమానో మస్త్రః సమితిః సమానీ సమానం మనః సహ చిత్త మేషామ్ ।

సమానం మస్త్రమభి మస్త్రయే వః సమానేన వో హవిషా జాహోమి ॥

1894

(4) సమానీ వ² ఆకూతిః సమానా హృదయాని వః ।

సమానమస్తు వో మనో యథా వః సుసహసతి ॥

1895

సూక్తము—196

ఋషి—ఆంగిరసుడైన సంవసనుడు*

దేవత—1-అగ్ని; 2,3,4-సంజ్ఞానము*

(1)శీగద్యము ॥

ఓ కామవర్షితా! యగ్ని! యాశ్వరుడవగు నీవు స్వామివి! నీవు భూతజాతములను గలుపు చున్నావు! (దేవతల మధ్య నీవే భూతజాతముల నన్నిటిని వ్యాపింపజేయుచున్నావు!) వృధీస్థానమందు ఋత్విజులచే వెలిగింపజేయబడుచున్నావు! అట్టి నీవు మాకు ధనమును దెమ్ము! ॥

5752

(2)శీగద్యము ॥

ఓ స్తోతలారా! మీరు కలసియుండుడు! పరస్పరము విరోధమును విడచి యొక విధ మగు వాక్యమునే పలుకుడు! మీ మనస్సులను నేక విధానముగనే యాలోచింపనిండు! పురాతను లగు దేవత లైకమత్యమును బొంది వారివారి హవిర్భాగములను నెట్లు స్వీకరించెదరో! యట్లే మీరును వైమత్యమును విడనాడి ధనమును స్వీకరింపుడు! ॥

5753

1. సంజానానాః ఉపాసతే, 2. సమానీవ ఆకూతిః. (వా.పృ.)

*శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాకృతపృతి 15వ సంఖ్యగల సంపుటములోని ఋషి దేవతల పట్టికలో నీ సూక్తమునకు ఋషి “సమోనానుడు”గాను, దేవత “అగ్నిసమాసత్వము”గాను శ్రీనేమానివారు వ్యాసరి.

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రభుర్ణ”

శీసాయణాచార్య భాష్యానుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

*భిన్నార్థముల వివాదము లున్నట్లు లీ సందర్భమునుబట్టి గ్రహింప నగును.

(3) కిగద్యము ||

ఏకకర్మయందుఁ బ్రవృత్తు లగు ఋత్విజుల స్తోత్రల గుప్తసంభాషణము సమానమగుఁగాక :
 ఈ సమితియందఱికిని సమానము. మననసాధన మగు సంతఃకరణమును మీకు సమాన
 మగుఁగాక! మన కందరికిని సమాన మగు నిశ్చయమును దెలుపుచున్నాను. మన
 మందరమును సమాన మగు హవిస్సుతో నారాధింతుము ||*

5754

(4) కిగద్యము||

యజమానులార! మననంకల్పము సమాన మగుఁగాక! మన హృదయములు సమానము
 లగుఁగాక! మన యంతఃకరణము సమాన మగుఁగాక! మనకు శోభన సాహిత్యము
 సమాన మగుఁగాక ||* *

5755

*కీసీ|| ఏ వాక్కునైన న్యవాజ్యయామృతమందు నయగార మొలుకంగ నమక చమక
 స్వాహాగతు లెనయ సద్యవస్థితి నిల్పు చక్షయమ్ముగ వెల్ల నవని వేద
 మొడ్ల నెనయకయే నే మూలనో యంచుఁ బాడి నొప్పెడి మహాప్రాణశక్తి
 నే గోవృక్షకుల నేపాటి యెరిఁగెనో! యిల సాయణుండు తాఁ బ్రాకృతమతిఁ

తే||గీ|| దృష్టమెయి వాగ్ని నె బాష్పాల్ప తియ్య నౌచు, బ్రతుకు సంస్కృత శవజీవ భాషలోన
 సందు ఋగ్వేదమును దాను నాంధ్రభాష, నిలిపె నేమానివంశజుం డరసియరసి
 సరస వేంకట సరసింహశాస్త్రి చాలఁ, గాఢ్యతీర్థ బిరుద మొప్పఁ గాల గతిని
 బోవఁ బూర్తిగా నక్షరభూతయతిని, నిల ద్విత్తియుండుగను నద్వితీయమతిని ||

దశమ మండలము సంపూర్ణము

ఆంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సమాప్తము

శ్రీవేంకటేశాయనమః

ఇయ్యది

శ్రీభారద్వాజగోత్ర శ్రీవేంకటేశ్వరపాత్ర సంగమేశ్వరపుత్ర సీతాంబాగర్భశక్తి
 ముక్తాయమాన నేమాని వేంకట సరసింహశాస్త్రి విరచిత కృతులతో

శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత సర్వము

సంపూర్ణము

బ్రహ్మర్షణమను

శ్రీనేమానివారి శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత శేషభాగ పూరణగా 1957 సంవత్సరములో సాయణాచార్యభాష్య
 నుసారముగా నేను విరచించిన అష్టమాధ్యాయము చివర “ఏ వాక్కునైన” ఇత్యాది నాల్గు సీసపాదములను అష్ట
 పదిగా గీతమును విరచించి ప్రైముగింపు గద్యలు వ్రాసితిని. ఇవి ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయం-చరిత్రాధనాలయంలో భద్రపరచబడిన శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత వ్యాసప్రతులలోని Acc. No.
 3790. Call. No. T-20-46 పుస్తకము 95-96 పుటలలో నున్నవి ఈ శేషభాగము మత్స్యజీత మే అయినను
 నన్నయభట్ట విరచిత ఆంధ్రమహాభారత అరణ్యపర్వ శేషభాగమును ఎఱ్ఱావర్గద విరచించి నన్నయరచనగానే
 ఆశ్వాసాంత్యగద్యలు వ్రాసినపద్ధతిలో నేనును అష్టమాధ్యాయాంత్య గద్యశ్రీ నేమానివారిరచనగానే వ్రాసితిని.
 కాని 96వ పుటలో ఫుట్ నోటులో “రచయిత-వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య” అని వ్రాసితిని.
 ప్రైసీసపద్యములోని నాల్గు సీసపాదాలలోను (మూడవపాదములోని నాల్గవ పాసాక్షరము మినహా తేటగీతి
 మొదటిపాదములోను బ్రాసయతిస్థానాక్షరాలు కర్మముగా “వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య”
 అని వచ్చునట్లు బంధించి యీ గ్రంథశేషభాగము మత్స్యజీతముగాఁ దెల్పితిని. సప్తమాధ్యాయములో తుది ఆరు
 సూక్తములనుగూడ శ్రీనేమానివారు అనువదించలేదు. వీటిని నేనే పూరించితిని ఈ పూరణభాగము వ్యాసప్రతి
 46వ పుస్తకములోనే 17వ పుటలో ముగిసినది. ఈపుటలో సప్తమాధ్యాయము చివర “ఋగ్వేద సంహితయందు
 అష్టమాష్టకమున సప్తమాధ్యాయము సంపూర్ణము” అని వ్రాసి అధ్యాయాంత్యగద్య వ్రాయలేదు. ఫుట్ నోటులో
 “రచయిత.—వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య” అని వ్రాసితిని. (చూ. పీఠిక) ప.గో.కృ.
 కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ పద్మమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
 సాయణాచార్య భాష్యనుసారముగా 1957 సంవత్సరములో ననూదితము.

సూక్తము—196

ఋషి—అంగిరసుడైన సంవసనుడు

దేవత—1-అగ్ని; 2,3,4-సంజ్ఞానము

అర్థాంతరము—1

(1) కీదామనిదివృత్తము ॥

అననురూపవైష్ణవీయ హవిషాఽగ్నిగ సృష్టిలోన
ననల దీప్త దివ్య శక్తి అసహాయముగా వెలింగి
జనితమైన సంపదార్థ సకలమ్ముల సందిగ గల్గు
ననయప్రాణిభూతజాల మనుబంధము లొప్పజేయు ॥

5756

(2) కీఅంశుమాలివృత్తము ॥

అతిలోకపు యానమ్ముల నననుమేయ శబ్దాఽఽఽఽఽ
నతివేలపు హృచ్చక్తుల ననలశక్తి దీప్తమ్మగు
బ్రతిలేని విశేషాఽమర ప్రభల భాగ రోదోఽంతర
ధృతశక్తుల జన్యమై ఋత మహాగ్ని వర్తిల్లును ॥

5757

(3) కీఋద్యోతవృత్తము ॥

శబ్దశక్తిహద్దు కలది సర్వభూత సంచయమ్ము
స్థబ్ధమౌను హద్దులమెయి జన్యచిత్త హృచ్చయాలు
శబ్దరూప మంత్రము లభిచార మంత్రితమ్ముగా వి
శబ్ద పంచభూతగతుల సర్వమున్ హవిస్సె యాను ॥

5758

(4) కీపంచతనువృత్తము ॥

పంచభూత సంచయాల భావమ్ములు పరిమితమౌ
నంచితమ్ములైన హృత్తు లాంతర్యతః బరిమితమౌ
బంచభూతజాల మెల్ల వర్తిల్లును సమతగతిని
నెంచఁగా మనఃప్రభావ హృచ్చక్తులు ననుగమమౌ ॥

5759

కీవినియతివృత్తము ॥

పంచభూతములు దీప్తులఁ బ్రజ్వలించు రీతిగానె
పంచభూతముల ప్రేరణ వరలు హద్దుపద్దులుండి
పంచభూతముల హృత్తులు వరఁగు హద్దుపద్దులుండి
పంచభూతముల మనస్సు వరలు హద్దుపద్దులుండి ॥

5760

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రవృత్త”

సూక్తము—196

ఋషి—అంగిరసుడైన సంవననుడు

దేవత—1-అగ్ని; 2,3,4-సంజ్ఞానము

అర్థాంతరము—2

(1) కిమిహిరవృత్తము ॥

సంగమాల యౌవనంపు నద్ధర్మపు శక్తులతో
నింగి సృష్టి లోన వెల్లు నిండె తగు నర్యమమై
భంగుభంగులన్ బదార్థభాగ్యముగ నగ్ని గతిన్
రంగురంగులన్ సిరుల్ విరాజిల్లు మహత్ ప్రభలన్ ॥

5761

(2) కిమారాండవృత్తము ॥

కలయికతో నడచు బధాన గలయికమై నినదించు బధాన
గలయికగా మనసు వెలుంగు గలివిడి జ్ఞానసమాన మహత్త్వ
నలిలము నేల శుచియు గాలి చదలును దేవ భగోళ విభుత్వ
చలన విశేషగుతులు సృష్టినకలమునన్ నిరతమును నిండు ॥

5762

(3) కిచిత్రభానువృత్తము ॥

గుహ్యమైన శబ్దశక్తి కూడి సృష్టినిల్చు సమత
సహ్యమౌ సమానశక్తి సర్వవేళలన్ సమితిగ
బాహ్యమై హృదంతరము బద్ధచిత్తశక్తితతుల
దహ్యమాన గూఢ పంచతత్వ భూతముల్ వరలును ॥

5763

(4) కితనువిషమవృత్తము ॥*

సమానరతుల వర్తిల్లును సర్వవిశ్వశ్రేయోఽఖిలాష
అమానుష మహిమాన్వితంపు టాత్మదైవశక్తులర
సమానమైన హృదయశక్తి సంతేమ నిసర్గగుతుల
గ్రహమానుగతమైన పంచ ఖండభూత మనోదీప్తి
బహుమాన మౌచ సృష్టి యెల్ల వరలు నిత్యసత్యరతుల ॥

5764

కిప్రకృతివిషమవృత్తము ॥*

పంచభూతముల ప్రేరణ వరలుచుండు సమానతల
బంచభూత తత్వగుతుల బరగు హృదయముల్ సమగతి
బంచభూత మనశ్శక్తి భద్ర మౌచ సమాన మౌను
బంచభూత వికాసాల బరిధివిల్లగా విశ్వము ॥

5765

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్షి, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*పరస్థానవిషమవృత్తము.

*సూక్తమ్—197

ఋషి:—కశీవాన్, సంవనన ఆంగిరసౌ

దేవతా—విశ్వేదేవా:

ఛంద:—అనుష్టుప్

*(1) సంజ్ఞానముశనావదత్ సంజ్ఞానం వరుణోఽవదత్ ।

సంజ్ఞానమిన్ద్రాగ్నిశ్చ సంజ్ఞానం సవితావదత్ ॥

1896

*(2) సంజ్ఞానం ¹వః స్వేభ్యః సంజ్ఞానమరణేభ్యః ।

సంజ్ఞానమశ్వినా యువమిహస్మాను ని యచ్ఛతామ్ ॥

1897

*(3) యత్ కశీవాన్ ²సంవననం పుత్రో ఆంగిరసాం భవేత్ ।

తేన నోఽద్య విశ్వే దేవాః సం ప్రియాం సమజీజనన్ ॥

1898

*(4) సం వో మనాంసి జానతాం సమాకూర్మహామసి ।

అసౌ యో విమనా మనః సం సమావర్తయామసి ॥

1899

*(5) నైర్దస్త్యం సేనాదరణం పరి వర్తేతు యద్దవిః ।

తేనామిత్రాణాం బాహూన్ హవిషా శోషయామసి ॥

1900

*సంస్కృతఋగ్వేదము దశమమండలములో అష్టమాష్టకములోని అష్టమాధ్యాయములో 196వసూక్తము తిరువాతఁ గొన్నివ్యాకృతపృథులలో 151 ఋక్కులలో నీ సూక్తము “ఖిల”సూక్తముగా నధికముగాఁగలదు. ఈ సూక్తమును బరిశిష్టముగాఁ గొందరు భాషింపఁ బ్రశ్నిస్తమని కొందఱును, నధికపాఠమని వేరొకకొందఱును భావించిరి. కల్పసూక్తములలో వినియోగము పేర్కొనఁబడని మంత్ర సూక్తాదులు “ఖిల” మంత్ర సూక్తాదులుగా వ్యవహృతము లైనట్లు కొందఱు తలంచిరి. ఋషిపరంపరలోఁ బదకర్మామాప్తపాఠములు విలువములై విస్మృతములై మూలముమాత్రమే పరింపఁబడఁగా నది “ఖిల”భాగమనఁ బడినట్లు మరికొందఱు భావించుటయు జరిగినది. కాని “పరశాఖీయం స్వశాఖాయా మపేక్షావశాత్ పఠ్యతే తత్ ఖిల ముచ్యతే ఇతి ఖిల లక్షణమ్” అని పౌర్ణినులు “ఖిల”లక్షణము వ్రాసెనచిరి. ఇతరశాఖాగతమగు మంత్రముగాని సూక్తముగాని ఆవసరముకొద్ది స్వశాఖలోనికిఁ బరిగృహీత మైనచో నది కర్మముగా “ఖిల”మంత్రము “ఖిల”సూక్త మనఁ బరఁగును. అది సూక్తము మొత్తముకాక తదూన మగు మంత్రములుగఁ బరిగృహీతమైనచో “ఖిల” మంత్రము లగును. వ.గో.కృ.

*ఇవి “ఖిల”మంత్రములు. 1. సః స్వేభ్యః, 2. సంవననో, 3. సమామసి. (వ్యా.పర్.)

*(6) పరివర్త్యనేషామిన్ద్రః ఘాషా చ సస్యతుః ।

తేషాం వో అగ్నిదగ్ధానామగ్నిమూఞ్ఞానా మిన్దో హస్తు వరంవరమ్ ॥

1901

*(7) ఐషు నహ్యవృషాజినం హరిణస్య ధియం యథా ।

పరాగ్ం అమిత్రాగ్ం ఐష త్వర్వాపీ గౌరుపాజతు ॥

1902

*(8) ప్రాధ్వరాణాం పతే వసో హోతర్వరేణ్యకృతో ।

తుభ్యం గాయత్రమృచ్యతే ॥

1903

*(9) గోకామో అన్నకామః ప్రజాకామ ఉత కశ్యపః ।

భూతం భవిష్యత్ ప్రస్తౌతి సహ బ్రహ్మైకమక్షరం బహుబ్రహ్మైకమక్షరమ్ ॥

1904

*(10) యదక్షరం భూతకృతం విశ్వేదేవా ఉపాసతే ।

మహా ఋషిమస్య గోప్తారం జమదగ్నిరకుర్వతమ్ ॥

1905

*(11) జమదగ్నిరాప్యాయతే ఛన్దోభిశ్చతుర్తరైః ।

రాజా సోమస్య భక్షేణ బ్రహ్మణా వీర్యావతా ॥

1906

*(12) శివా నః పృథివీ దిశః సత్యా నః పృథివీ దిశః ।

అజో యత్ తేజో దదృశే శక్రం జ్యోతిః పరో గుహా ॥

1907

*(13) యదృషిః కశ్యపః స్తౌతి సత్య బ్రహ్మ చరాచరం ధ్రువం బ్రహ్మ చరాచరమ్ ।

త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమగస్త్యస్య త్ర్యాయుషమ్ ॥

1908

*(14) యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తస్మై అస్తు త్ర్యాయుషం సర్వమస్తు శతాయుషం బలాయుషమ్ ।

తచ్ఛంయోరా వృణిమహే గాతుం యజ్ఞాయ గాతుం యజ్ఞవతయే ॥

1909

*(15) దైవీ స్వస్తిరస్తు నః స్వస్తిర్మానుషేభ్యః ।

ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజం శం నో అస్తు ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥

1910

*సూక్తము—197

ఋషి—ఆంగిరసులైన కశీవంతుఁడు, సంవననుఁడు

దేవత—విశ్వేదేవతలు

(1) కీరసవృత్తము ॥

మంచి జ్ఞానమ్ముతో మహిత రుచి గోళాలు
మంచి జ్ఞానమ్ముతో మణి వరుణ రూపమ్ము
మంచి జ్ఞానమ్ముతో మమవ శుచులున్ బుట్టు
మంచి జ్ఞానమ్ముతో మహి సవిత వర్తిల్లు ॥

5766

*ఇవి “ఖిల”మంత్రములు.

*“ఖిల”సూక్తము.

కీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము.

(2) కీన్ధిరవృత్తము ||

సద్రావపు జ్ఞానము సకల భూతాఽఽశి కౌను
 సద్రావపు జ్ఞానము చరమమృత్విష్టి కౌను
 సద్రావపు జ్ఞానము జ్వలిత దీప్తాఽఽశి కౌను
 సద్రావ యువాత్మ త సతము మాలో వెలుంగు ||

5767

(3) కీనర్వంసహవిషమవృత్తము ||*

ఏ పాపాత్ముల దురితము లెనఁగి నలిల రూపములై
 ఏ పాటియు లేకుండఁగ నెనయు నగ్నిఁ బుత్రకృతుల
 ఆ పుత్రుని సత్కర్మల నెల్ల విశ్వదేవతాఽఽశు
 లేపారఁగ సంప్రీతిని నెనసి నదగతుల నొందు ||

5768

(4) కీశంబరవిషమవృత్తము ||*

వృథివ్యవేతజోఽనిలగగనమ్ములు వెలయు నత్పదార్థాశి
 పృథక్కృతుల మనసులతో ఋత జ్ఞానమ్మున వరలుచుఁ
 బధ మౌచును హృత్ ప్రేరణ భాగ్యరతుల నిహవరద్వయ
 విధ గతుల్ మనస్సులను విశేషమౌ మహా మనస్సులను
 బ్రథిత స్థానమ్ముగాఁగ వరలి సమావర్తమానమాను ||

5769

(5) కీజీవనవిషమవృత్తము ||*

నిత్య సత్య హవిషమ్ముగ నెగడుచుండు సర్పశక్తి
 వృత్యహమును బ్రతిరాత్రియు వరలు సహస్రగతులమైని
 సత్యంతము సృష్టిలోన నరిమురి సేనాఽఽదరణగ
 స్తుత్యకృత్యపూర్ణ మౌచు శోషిలఁజేయు మిత్రకాంతి ||

5770

(6) కీకబద్ధవిషమవృత్తము ||*

సృష్టి యిచ్చ కనురెప్పగఁ జెల్వారఁగ నిరతమ్మును
 వ్యష్టి సమిష్టిగతులమైని బ్రాహ్మ్యశక్తి వరఁగుచుండు
 నిష్టాపూర్తములుగాఁగ నెల్ల బంచ భూతమ్ములు
 సృష్టిఁ బుష్టి నొందుఁ బూష స్థితిశక్తుల లయము నొందు
 భృష్టగతులఁ బ్రకృతు లెల్ల రగిలి కాల నగ్నిశక్తి ||

5771

(7) కీకాంతివిషమవృత్తము ||*

గగనాలును హరిణమనకుఁ గాగిలు నవృషాఽఽజినగతి
 సగణితమౌ ప్రాణిలోక యజ్ఞ మతి క్రియగాఁగను
 విగతమ్మా మైత్రి కాంతి విమలమ్మా సచ్చక్తుల్
 ద్విగుణితమౌ జలభూముల దివిభువు లవి పర్తిల్లున్ ||

5772

కీరచలుఁ :- పాబ్బల పుహధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గొపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ“ఖిల”పంతాస్సువాదము. సామాన్యార్థము. *వరస్థానవిషమవృత్తము.

(8) కీచటావిషమవృత్తము ॥

అతివ్రకికృష్ట మైనయట్టి అధ్వరమ్ము లన్నింటను
బ్రతిలేని వసు సంపద ప్రభా జననకారక మై
అతులితగతి విశ్వేదేవత లమేయముగ వెల్గొందఁగ
సతతము గాయత్రిముగా సర్వము దేవాళి కౌను ॥

5773

(9) కీచవివిషమవృత్తము ॥

కోరిక పీర్యముగాఁగను గూడగతుల నన్నరూప
పూరక మై ప్రజాకామ పూర్తిశబ్ద మహత్వం
బారని తేజముగా ననంత బ్రాహ్మ్యశక్తి గఁ దగి
మేర లెనయనట్టి కాల విష భూత భావిగా
ధారగ బ్రహ్మైకాక్షర తాదాత్మ్యత బహుబ్రహ్మైకాక్షర
పారరహిత దివ్యశక్తి వరలు ఉమాశక్తి గాఁగ ॥

5774

(10) కీచతిబలవిషమవృత్తము ॥

పంచభూతపదార్థాలఁ బ్రకృతులమై గృతము లౌచు
నంచితమౌ నే అక్షర మమర విశ్వ దేవతాఽఽశి
సంచితముగ నుపాసించు నదా! తదక్షర దివ్యదీప్తి
ప్రాంచితమౌ జమదగ్నిగ వరలు గుహ్య జగదగ్నిగ ॥

5775

(11) కీశ్వసనవిషమవృత్తము ॥

వేదశబ్ద శక్తి తతిని విస్తృతమౌ నాప్యాయత
మోద మందు జమదగ్నియు పూర్ణ పీర్యశక్తి రతులఁ
బ్రాదుర్భవ మొందునట్టి ప్రభాపూర్ణ శశి సోమము
నాది బ్రాహ్మ్య శక్తుల మై నారగించుఁగాకఁ బ్రకృతి ॥

5776

(12) కీమాతరిశ్వవిషమవృత్తము ॥

విశ్వసృష్టి ప్రదిశలలో విశ్వసృష్టి దిశలలోన
నశ్వరూప దీప్తశక్తి నలరు శివము సత్యమ్ములు
శాశ్వతమౌ బ్రాహ్మ్య దీప్తి నదా! త్యజింప శబ్దశక్తి
విశ్వ మెల్ల గుహ్యగతుల వెలయు సర్వ సుందర మై ॥

5777

(13) కీవ్యోమవిషమవృత్తము ॥

సత్యరూప దివ్యశక్తి చరాచర భువమ్ముగా
నిత్యమ్మును బ్రహ్మగతుల నిరతసృష్టి చరాచరత
అత్యంతము మూఁడురెట్లు వాయువుగా జమదగ్నికి
వ్యత్యయ రహితముగాఁగ వరలు కశ్యపత్రాయుషము
సత్యమ్మౌ నవసంఖ్యల సర్వత్రాయుష మ్మగస్త్య
నిత్యాఽగ్నుల శక్తిగాఁగ నిఖిల సృష్టి వర్తిల్లును ॥

5778

శీరచయిత:—వాజ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
కీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

(14) శీవియద్విషమవృత్తము ॥

ఏ దేవతతికిఁ ద్ర్యాయుష మెనఁగు నా త్ర్యాయుష
మాదృతిమై న న్నొందుత నఖిలమునకు శత్రాయుషమ్ము
మోదరూప బలాయుషమ్ము మూర్తిగొన్న పురుషత మై
నాడుకొనునుగాక! సృష్టి యజ్ఞమ్మును యజ్ఞ పతికిఁ
బాగ్దియైన దివ్యగతుల వరలు శుభంకరముగాఁగ ॥

5779

(15) శీఅభ్యవిషమవృత్తము ॥

స్వస్తి దీప్తి నొనఁగుఁగాక! సతము దేవశక్తి మాకు
స్వస్తి దీప్తి నొనఁగుఁగాక! సర్వజనాఽఽవశుల కెల్ల
నస్తీర్తపు దివ్యశక్తి ఔషధమ్ము ఊర్ధ్వగతుల
నిస్తులముగ నొందించుత! నిరతమ్మును శుభమ్ములన్
వ్యస్త ద్విపదేశేహపరాల! బరఁగుఁ జతుర్దిశ పదాల ॥

5780

సూక్తము—197

ఋషి—అంగిరసులైన కశీవంతుఁడు, సంవననుఁడు

దేవత—విశ్వదేవతలు

అర్థాంతరము — 1

(1) శీకాశ్యపవిషమవృత్తము ॥

అభిన్న గతుల నఖిలవ్రకృతి నలరుచుండులే! జ్ఞానము
అభిన్న గతుల నుదకవ్రకృతి నలరుచుండులే! జ్ఞానము
అభిన్న గతుల వైష్ణవాఽఽగుల నలరునులే! జ్ఞానము
అభిన్న గతుల నాదిత్యరతి నలరుచుండులే! జ్ఞానము ॥

5781

(2) శీక్షితిజవిషమవృత్తము ॥

పంచభూతముల జ్ఞానము వరలు నభిన్న గతులమైన
సంచితముగ సంపదాఽఽశి కిలరు నభిన్నత జ్ఞానము
పంచత్వమునకు జ్ఞానము వరఁగుచుండు నభిన్నముగ
సంచిత తేజోఽభిన్నత సదా! వరలు యువత శక్తి
మించెడి మాలో నిహమున మెలఁగు నియత నభిన్నతలు ॥

5782

(3) శీవసుమతివిషమవృత్తము ॥

వివిధ విరుద్ధశక్తులతో వెలయు వనాల సంభవించు
నవితథముగ నగ్నిశక్తి ఆవిర్భవ మొందు సంతతి
అవభృతమౌ బ్రాహ్మసృష్టి యజ్ఞ విశ్వదేవాశులు
నవనవ సహస్రియత్వాన నడచు జీవన ప్రకృతులు ॥

5783

శీరయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంతాగ్రసూదము. పరస్థానవిషమవృత్తము. *సామాన్యార్థము.

(4) శీఁడకవిషమవృత్తము ॥*

సత్వశక్తి నత్వరమై సదాః హృత్తులన్ వసించు
సత్వశక్తి నత్వరమై సదమల హృదిఁ బ్రేరకమౌఁ
దత్వరూప బ్రాహ్మశక్తి తనరు విమనోమనస్సులను
సత్వాభిన్నత్వమ్ముల సమావర్త మౌను బ్రకృతి ॥

5784

(5) శీపౌఠవిషమవృత్తము ॥*

నియతిగతుల నెగడుచుండు నిరత సహస్రదంష్ట్రలతో
వియత్తలాన విజ్ఞత మై వెలయు సేనాఽదరణమ్మున
నయత్నముగ నఖిల ప్రకృతి హవిషముగా వర్తిల్లును
భయరహితపు మిత్రకాంతి బాహువులను నగ్నితతులు
జయగతులను శోషిల్లఁగ నకల మొనర్చు హవిషమ్ముగ ॥

5785

(6) శీపీఠవిషమవృత్తము ॥*

చారాఽతిచారలతో సర్వమ్మున నియతగతులఁ
బార మెనసినట్టి రీతి వైష్ణవాఽదిత్య శక్తి
ధారలుగా మార్గములై తనరారఁగ వియత్తలము
మేరలమైఁ బంచభూత మృదాదులు దగ్ధములై
భారరహితశుచిరుచులను వరలు పునస్సృష్టిరతుల ॥

5786

(7) శీవ్రభాశీవిషమవృత్తము ॥*

హరిణరూప చలనశక్తి నలరారఁగ భీశక్తులు
వరఁగ వృషాజిన మ్మాచును వినువీధిని వర్తిల్లఁగఁ
దరణి చాంద్రరూపమ్ములు తనరు సమిత్రవరాగాలఁ
జరియించును నావిష్కృతి సర్వగోళ లోకా లవి ॥

5787

(8) శీమయూఖవిషమవృత్తము ॥*

ఉదయించెడి సృష్టియజ్ఞ హృదయాధినాథుఁడుగాఁ
బదిలమ్ముగ నష్ట రూప వసు సంపదాఽఽశి మహా
సదనమ్ముగ దివ్యలోక జగ మెల్ల నొప్పఁగ నా
చద లందిన గోళ రూపచయ సంపదాఽఽశి తగున్ ॥

5788

(9) శీధామవిషమవృత్తము ॥*

రూపరహితకామ మ్మది ధృతమౌ నన్నకామముగా
దీపితమయి జన్మక్రియ దివి ప్రజా కామముగాఁ
బ్రాపితగతి విశ్వ మాదాన ప్రదానాల కశ్యపశక్తిగ సృష్టిన్
గోవగ రత భూత భావి కుధరగతుల బ్రహ్మైకమై
రూపొందెడి అక్షర మది ధృతమౌ బహు బ్రహ్మైకాక్షరతన్ ॥

5789

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము. *స్వస్థానవిషమవృత్తము.

(10) శీనదాగతివిషమవృత్తము ॥

విశ్వేదేవాశు లెల్ల విమల వంచభూతరూప
ప్రాశ్విశక్తి నక్షరము నుపాసనమ్ము నొనరింతురు
శశ్వదు త్రమోత్రమమౌ సర్వ గుప్త శక్తు లెల్ల
విశ్వమ్మున జమదగ్నిగ వెలయఁజేయు నిరతమ్మును ॥

5790

(11) శీనమీరవిషమవృత్తము ॥

అందము లొలికెడి ప్రకృతిని నాప్యాయత మైఁ జతురత
నందించెడి లక్ష్యముగా నలరారును జమదగ్నియే
చందమామ సోమామృతశక్తి వీర్యవద్భక్షణరతి
డెంద మలర బ్రాహ్మ్య శక్తి తీవిగ వర్తిల్లు సృష్టి ॥

5791

(12) శీస్పర్శవిషమవృత్తము ॥

శుభకర మై తనరారును శుభశక్తి రూప మ్మది
అభరహిత మై పరఁగును నమల సత్యదీప మ్మది
నభములోన సులూలల నల్దిశలను వర్తిల్లునుఁ
బ్రభల వైష్ణవీయశక్తి ప్రజ్వలిల్లు శుకగ్రహగతుల ॥

5792

(13) శీగగనవిషమవృత్తము ॥

మీన రూప ఋషిశక్తుల మిన్నంటెడి సృష్టి బ్రాహ్మ్య
జ్ఞాన దీప్త సత్య మ్మది చరాచర ధ్రువ మ్మగుచుఁ
బ్రాహ్మరూప త్రాయుషమ్ము నగ్ని రూప త్రాయుషమ్ము
మీనజలగతాల్ప దివ్యశక్తి మిన్నంటును ద్రాయుషమ్ము ॥

5793

(14) శీరోదసీవిషమవృత్తము ॥

జలాగ్ని ప్రాణరూపమ్ములఁ జదలంటెడి త్రాయుషమ్ము
ఇలాతలాల దివులలోన నెల్ల దేవతాల్ప నొందు రీతి
బలాలతో శతాయుషపు భాగ్యవిరతి మమ్ముంచుతఁ విశ్వ
తలాలలో యజ్ఞమునకుఁ దగు యజ్ఞ పతికి రక్షణ
ఫలాలుగా శుభచయాలు ప్రకృతి నెల్ల విలసిల్లుతఁ ॥

5794

(15) శీనభగవిషమవృత్తము ॥

శుభములకే శుభముగాఁగ సొంపారును బ్రకృతిశక్తి
శుభకర మౌ మనుజులకును సృష్టిమనుజు పుత్ర మిత్ర
సృభప బంధ సంబంధపుఁ బ్రాణితతికి జడాలకును
నభమున రాజిల్లుఁ ఁడు నవత భేషజంపు శక్తి
శుభదమ్మా నిహవరేశ శోభ లలరఁ జతుర్దిశల ॥

5795

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

సూక్తము—197

ఋషి—ఆంగిరసులై న కశీవంతుఁడు, సంవననుఁడు

దేవత—విశ్వేదేవతలు

అర్థాంతరము—2

(1) శీవసుధవృత్తము ॥

విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసెను ఋషి శక్తులమై
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె వరుణ శక్తులమై
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె నలువ శక్తులమై
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె నవిత శక్తులమై ॥

5796

(2) శీగోత్రవిషమవృత్తము ॥*

విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె నైదుభూతములకు
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె బ్రకృతి స్వకీయమై
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె నరుణాఽఽవశులకై
విభిన్నమైన జ్ఞానమ్ములు వెలసె రుచుల యువశక్తుల
శుభాఽవహాల భూభౌతిక సురభువనాల్ నియతములౌ ॥

5797

(3) శీకుంభిసీవృత్తము ॥

వృకృతి రథాంగాలుకాఁగ వరలు సృష్టిభూతాశులు
వికృతములై సప్తరూపవితతు లౌచు వర్తిల్లును
సుకృతపు టాంగీరసాఽగ్ని సుతులు విశ్వదేవాళిగ
నకృత మహాప్రేమజీవ యమ నియమ్యమై వెల్లును ॥

5798

(4) శీపుష్కరవిషమవృత్తము ॥*

మనఃకర్మ ముగింపుగా మనఃకర్మ ప్రేరణగా
ననారతము లయస్థితు లవి అలరు సృష్టి కృతులమైని
వినీతి నిహ పరాలలోన విమనా మనశ్శక్తు లొప్ప
మనాఘసత ననంగ శక్తిఁ గాల్గు సమావర్త మౌచు ॥

5799

శీమనోమహితవిషమవృత్తము ॥*

మనశ్శక్తి సంపదలను మర్మగతుల సృష్టి యెల్ల
ననవరతము, బంచభూతయజ్ఞమ్ముగ వర్తిల్లును
మనస్కతావిమనస్కతల మలఁగుఁ జరాఽచరావశులు
తసరారును నమనస్కత ధన్యతమై దైవశక్తి ॥

5800

శీరఁ యితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. * పరస్థానవిషమవృత్తము.

(5) శీమేఘపుష్పవిషమవృత్తము ॥

దిగ్గజాల బాహు సేనఁ దివిరి వృథక్ కరణశక్తి
నగ్గలముగ భూతాఽఽశుల నాకర్షణ వికర్షణల
దిగ్గతులను నిగ్రహముల దివ్య భేదనాల నిలిపి
నిగ్గు లొప్ప సృష్టి స్థితి నియతి లయగతు లొందు
నగ్గి శక్తి మూలమిత్ర హవిష బాహు శోషగతుల ॥

5801

(6) శీఅంబోవిషమవృత్తము ॥

నింగిలోనఁ బథికులుగా నెగడుచుండు రపిచందులు
అంగాంగము లెల్లఁ బ్రకృతి ననంతో త్రమత్వరతుల
రంగు రంగులన్ వెలింగి రగులు ననల సంభవమై
భంగు భంగులన్ విదగ్ధ ఫలిత మాదిశేష మాను ॥

5802

(7) శీదీధితివిషమవృత్తము ॥

అధర్మమ్ము నబద్ధతలు నలరఁబోవులే! సృష్టిన్
బ్రథితమ్మా వైష్ణవీయ వ్రజ్ఞానపు బుద్ధి విణీయ
వ్యథామయాఽమిత్రంపుఁ బరాగాల ధ్వంసవరచి
సుధామయముగాఁగ శబ్ద శోభల గోళాలు వెలయు ॥

5803

(8) శీగభస్తివిషమవృత్తము ॥

ప్రకర్షమా నధ్వరాలఁ బతిగాఁగను వసుపతిగా
వికర్షణాఽఽకర్షణాల వెల్లు హోత వరేణ్యుఁడుగా
నకలుషమా క్రతుకర్తగ నద్భుతముగ గోళాదులఁ
బ్రకటితమా సృష్టి నిల్చు వైష్ణవీయ శక్తి పరత ॥

5804

(9) శీద్యుతిశీవిషమవృత్తము ॥

ఇష్టాఽనిష్టమ్ము లొచు నెసఁగుచుండు సృష్టికియ
ఇష్టాఽనిష్టమ్ము లొచు నెసఁగు నన్నవ్రజాకామములు
వ్యష్టి సమిష్టి గతులమైని బ్రజ్వలిలుచుఁ దిరుగుచుండుఁ
గృష్ట కాంతి మధ్య పూర్ణ ఋత నాయక పాలకతల
సృష్టి భూత భావికాల జీవబ్రహ్మైక మక్షర మా
కృష్ట మోచును బహుబ్రహ్మైక మక్షరమై శక్తి నిల్చు ॥

5805

శీబ్రహ్మశీవిషమవృత్తము ॥

ఏకత్వమున ననేకత ఏకత్వ మ్మనేకతను
బ్రాకటముగ బ్రాహ్మ్యశక్తి ఎరలుచుండు సృష్టిలోనఁ
బ్రాకృతమా శబ్దశక్తి ప్రకటితమై అప్రకటిత
మూక శక్తి నిశ్శబ్దత మూర్తమై వర్తిల్లఁగ ॥

5806

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వల్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”
శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

(10) శీ అంతరిక్షవిషమవృత్తము ॥

గగనాఽనిల శుచ్యుదక త్తమాపాఽక్షరమును
నగణిత విశ్వేదేవత లమృతోపాసన నొనర్తు
ధగద్ధగిత తేజమ్ములఁ దనరు దివ్య గుప్త శక్తి
జగము లెల్ల వర్తిలెను జమదగ్నుల దీప్తిగతుల ॥

5807

శీ అక్షరశీర్షివిషమవృత్తము॥

అక్షరశక్తులు పంచభూత యజ్ఞమ్ముల నొనరించును
అక్షయగతి ననవరతము నసాధారణంపు రతుల
దక్షత తరుగని దీప్తులఁ దనరారుచు నధికత మై
నక్షీణత క్షీణత మై సంతర్గతి నలరుచుండు ॥

5808

(11) శీ తారావధవిషమవృత్తము ॥

అసంతముగ ననుస్మృతిగ నలరు ననల శక్తుల మై
నననురూపసౌందర్యపు టమృతప్రకృతి వరలుచుండు
ననూన చాంద్ర సోమామృత మారగించి బాహ్యశక్తి
మనతరమౌ వీర్యశక్తిఁ గ్రాలుచుండు విశ్వసృష్టి ॥

5809

(12) శీ అంబరవిషమవృత్తము ॥

మంగళకారిణి ప్రకృతి మహిత మై బాహ్యాయాను
మంగళకారిణి ప్రకృతి మహిత శబ్ద నాభులౌ సృష్టికి
సంగరహిత పరబ్రహ్మ హరి హర తేజము లలరుచు
నింగి నఖిల దిశలలోన నిల్చును శిత పరంజ్యోతిగ ॥

5810

శీ సృష్టిశీర్షివిషమవృత్తము ॥

అసాధారణ స్థిరశ్చ సఖిలమ్మును నశువుచుండి
ప్రసాదగుణ ప్రపూర్ణత వరుణమితుల లలరు పండ
రసాఽఽవిష్ట కాంతిశక్తి ప్రభలు వ్యాప్తి చెందంగా
సుసాధ్యమౌ రూపమ్ముల సృష్టి గోళలోకము లవి ॥

5811

(13) శీ కుంభినీవిషమవృత్తము ॥

కాంతిరేఖ హోతృ ప్రకృతిఁ గ్రాలు మధ్యపాలకతల
సంతరహిత చరాఽచర ద్రివాచ్ఛతంపు బాహ్యశక్తి
వంతగాఁగ భూత భావి విశిష్ట వర్తమానతలను
సొంత మాను ద్వియుష్మ చొప్పుడ జమదగ్నికశ్యప
కాంతాగస్త్యుల శక్తుల గభీరమై తగు సత్యవరత ॥

5812

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

(14) శీవసుంధరావిషమవృత్తము ॥

భూత బావివర్తమాన పూర్ణమైన త్ర్యాయుషమ్ము
భాత్య పిష్టు దేవాఽఽదులఁ దనరు రీతి నర్వసృష్టి
శతాయుషము బలాయుషము జ్వలితాగ్నిగఁ బురుషశక్తి
కృతువునకై కృతువతికై పాణిదమా శబ్దశక్తి ॥

5813

శీజీవశ్రీవిషమవృత్తము ॥

దివ్యతమైఁ ద్ర్యాయుషమ్ము దేవాళికిఁ దనరు రీతి
నవ్యయగతి నాయుషమ్ము లమరుతః మా కవితథముగ
నవ్య నిత్య కాల రూప నభగతులను భూత భావి
భవ్యవర్తమాన మౌచు బలాయుషము శతాయుషౌ ॥

5814

(15) శీచరాచరవిషమవృత్తము ॥ ‡

దైవీయమ్మా శక్తులఁ ద్యాగము శూన్యము శుభముల
తావలమై చరాచర మనుతత్త్వపుఁ బ్రపంచమ్ము
ఆవృతమై ఔషధమై అలర శుభేహ పరాల
జీవనరాజ్యాధిపత్యశ్రీ చెలఁగు దేవార్చనకు ॥

5815

శీభూతశ్రీవిషమవృత్తము ॥

ప్రకృతి కామ్య సిద్ధిదమై ప్రసాదించు శుభావశుల
నకృతమైన కాల రూప మలర మన్వధిపతులకు
సుకృత శుభ ద్వివదేశత సృష్టిలోనఁ జతుర్దిశలఁ
బ్రకట వివిధరూపమ్ముల వరలు పంచభూతవితతి
వికృతమైన భేషజమై వెలయు నూర్ధ్వగతులమైని ॥

5816

*సూక్తమ్ - 198

ఋషికా—నివిదుపనిషదౌ బ్రహ్మవాదినౌ

దేవతా—1-6-అశ్వినౌ; 7-ఇంద్రావరుణౌ

చందః—తిర్విష్టవ్; 6-ద్విపదా

* (1) ప్రధారయస్తు మధునో పుతస్య యదవిన్దతుః సురీ ఉస్రియాయాః ।

మిత్రావరుణౌ భువనస్య కారూ తాపశ్వినౌ జుషతాం సమీకే ॥

1911

శరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

శీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము. ‡స్వస్థానవిషమవృత్తము.

*“ఖిల”సూక్తము. కొన్ని వాగితప్రతులలో ఋగ్వేదము దశమ మండలము చివర 197వ సూక్తముతరువాత సప్తముక్కులలో సధికముగా 198వ సూక్తముగా నీ“ఖిల”సూక్తము కలదు. “ఖిల” సూక్త “ఖిల” మంత్ర నిర్వచనార్థము 1237వ పుటలోని తెలుగు పుటనోటు చూడనగును

*“ఖిల”మంత్రము.

•(2) ఆవాం రథం శతయావానమాశం ప్రితర్యావాణం సుషదం హిరణ్యయమ్ ।

అతిష్ఠద్యత్ర దుహితా వివస్వతన్ తం మామర్వాంచమవసే కరామహే ॥

1912

•(3) ఆవామశ్వాసో రథిరా విపశ్చితో వాగ్మషజః సుయుజో ఘృతశ్చుతః ।

యేభిర్యాభోప నూర్యాం వరేయం తేభిర్నో దస్యావవతం నమత్సు ॥

1913

•(4) యద్వా రేతో అశ్వినా పోషయిత్సు యద్రాసభో వధిమత్యై సుదానూ ।

యస్మాజ్జజ్ఞే దేవకామః సుదక్షన్ సదస్యై దత్తం భిషజావభిద్యు ॥

1914

•(5) యన్నాసత్యా భేషజం చిత్రభానూ యేనావపుస్తోకకామాం చ ఘోషామ్ ।

తదస్యై దత్తం త్రిమ పుంసువద్యై యేనావిన్దత్తనయం సా సుహస్త్యమ్ ॥

1915

•(6) వషడ్ వాం దస్యావస్మిన్ సుతో ।

నాసత్యా హోతా కృణోతు వేదాః ॥

1916

•(7) ఇన్ద్రావరుణా సౌమననమదృప్తం రాయస్సోషం యజమానేషు దత్తమ్ ।

ప్రజాం పుష్టిం భూతిమస్మాసు దత్తం ధీర్ధాయత్వాయ పృ తిరతం న ఆయుః ॥

1917

ఇతి

దశమం మండలమ్

సమాప్తమ్

బృహ్మర్షి, వాఙ్మయమహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ,

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణార్య సువరిష్కృత

“భిల”మంత్ర “భిల”నూక్తనహిత బహువిధ

పాఠాంతరనహిత సుసమగ్ర

ఋగ్వేద సంహితా

సమాప్తా

*సూక్తము—198

ఋషిక—బృహ్మవాదినులైన నివిదువనిషదులు

దేవత—1-6-అశ్వినులు; 7-ఇంద్రావరుణులు

(1) కిగహ్వరివిషమవృత్తము ॥

మధుజలముల ధరియించుతః మర్మశక్తు లొప్పారఁగ
అధమాధమ మై పోవఁగ నజ్ఞానము తొలఁగించుచుఁ
బృథితహ్మ పురుషశక్తి రాజిల్లఁగ లోకమ్ముల
సుధాపూర్ణ మైన అనల శుచి దీప్తులు వర్తిల్లును ॥

5817

(2) కిగనాబ్ధిమేఖలవిషమవృత్తము ॥

సృష్టిలోక రథములోనఁ జెల్వారఁగఁ గాంతిశక్తి
వ్యష్టి నమిష్టిగతులమైని వరలంగా శత రూపులఁ
బిష్ట పేషణమ్ము వోలె వెల్గొందఁగఁ బ్రకృతి సిరులు
దృష్ట మైన వివస్వతులు దుహిత ప్రకృతికాంతిగతుల
శిష్ట మౌచు సృష్టిలో విశిష్టముగఁ దిష్ట వేయు ॥

5818

(3) కిఅవనీవిషమవృత్తము ॥

కాంతిరథము సృష్టిలోనఁ గ్రాలంగా నీరమ్ములఁ
గ్రాంత శబ్ద శక్తి తతులు రాజిల్లుచు జంటలుగా
దాంతి శాంతి విజ్ఞానపు ధారల స్రవియించి వే
దాంతుల సౌరశక్తి విశారదత్వ మొనఁగు సృష్టి ॥

5819

(4) కిక్షీరవిషమవృత్తము ॥

తేజశ్శక్తులు సృష్టిని దివ్యమైన రేతస్సును
రాజితాగ్ని సమూహముగ రంజిల్లఁగఁ జేయుచుండు
నోజో గుణ పుంజాలను నోషదులై దీధితు లవి
నైజమ్ముగ దేవకామ జ్ఞానగతుల వర్తిల్లును ॥

5820

(5) కిమరీచివిషమవృత్తము ॥

చిత్రభాను శక్తు లెల్లఁ జిచ్ఛక్తుల దీధితు లవి
చిత్రగతుల సత్యశక్తిఁ జెన్నొందుచు భేషజమై
మిత్రరూప శబ్దమ్ముల మిన్నులలో నిసదించుచు
శత్రురహితగతులమైని సంగత మై త్రికాలాలఁ
బుత్రజననశక్తిరూప పురుషత్వము సహస్రధా
చిత్రవిచిత్రములుగాఁగఁ జెల్వారును సృష్టిలోన ॥

5821

*“ఖిల”సూక్తము. (“ఖిల” మంత్ర “ఖిల” సూక్తవివరణకై 1237వ పుటలోని తెలుగు పుట్ నోటు చూచునది.)

కిరచయితః—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కి“ఖిల”మంత్రానువాదము. సామాన్యార్థము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

(6) శిరోచివిషమవృత్తము ॥*

సత్యశక్తి హోత కాగ జగతిలోన వేధ లెల్ల
నిత్య ముద్భవించుచుండు నిరతచలన గతులమైన
బ్రత్యహమును సృష్టిలోన వర్తిల్లును గుణవట్క-౭౭
దిత్య చింతనా మహిమలఁ దేజరిల్ల సుత శక్తులు ॥

5822

(7) కిసలివిషమవృత్తము ॥*

నజాతీయ రవి దీప్తులు చలియింపఁగ జలశక్తుల
నజాండాలు సౌమనస్య యజ్ఞరూప సృష్టిక్రియలు
యజమానుల బ్రహ్మలలో నమృతగతుల దత్తమాను
బ్రజావశికిఁ బుష్టి నిచ్చి వరలంగా బహు సంపద
లజయ్యమా దీర్ఘాయువు అఖిలమునకుఁ బ్రతిరతమై
నిజ శక్తులె ఆయువుగా నిరత శుభంకర మ్మాను ॥

5823

సూత్రము—198

ఋషిక—బ్రహ్మవాదినులైన నివిదుపనిషదులు
దేవత—1-6-అశ్వినులు; 7-ఇంద్రావరుణులు

అర్థాంతరము—1

(1) శిరోచివిషమవృత్తము ॥

అవికల్పతమై వరలఁగ నాత్మచారరాహిత్యము
ప్రవిమలగతి సౌరకాంతి ప్రభవింపఁగ నిరతమ్మును
నవితథముగ లోకమ్ముల నరుణవరుణగమనగతుల
జవశక్తుల ధరియించుచు సకలసృష్టి నడుపును హరి ॥

5824

(2) కిష్కంజికారకవిషమవృత్తము ॥

శతవిధాలఁ బ్రసిద్ధమై సకలమ్మునఁ బ్రకాశించు
సతత ముదయాస్తమయాల న్వచ్చ శిత సువర్ణరథము
ఋతగతులను బ్రకృతికాత్మకృతిప్రకృతిగ విశ్వసృష్టి
అతిలోకపు శక్తి వైష్ణవాదిత్యుని రతుల జరుగు ॥

5825

(3) అర్ణచృటవిషమవృత్తము ॥

దీప్తమైన తేజమ్ముల దివ్య రథము శబ్దశక్తి
సుప్తిరహిత సంయోజక శుభ్రగుప్తకాంతి చ్యుతులఁ
బ్రాప్తగతులఁ జరాచర ప్రపంచమ్ము సూర్యశక్తి
వ్యాప్తమ్ముగ నర్వమ్మున వరలుచుండుఁ జలనరతుల ॥

5826

శిరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-వృహార”
శి“ఖిల”మంతాగ్రనువాదము. వరస్థానవిషమవృత్తము. *సామాన్యార్థము.

(4) కీఁతిబలశీరివిషమవృత్తము ॥

పాక్షికముగ రేతస్సును వర్ధిల్లఁగఁజేయు సృష్టి
నక్షయముగఁ గాంతి శక్తు లనుసంధానాఽక్షరత
దక్షతాఽంతరిక్షమ్మున దానగతుల దేవకామ సం
రక్షక భేషజ మై ప్రకాశించుఁ బ్రకృతి దివిగ ॥

5827

(5) కీప్రభాశీరివిషమవృత్తము ॥

ఏడు రంగులకాంతు లినబింబ ఋతములై
నేడుగడ శుభశబ్ద శక్తు లెనయ నొషధములుగ
మూఁడు కాలాలలో మూర్తి సహస్రఫణి
మూఁడు ప్రకృతుల నిచ్చి ముదమార నశుభాల
నోడించుచున్ సతము నొప్ప సూర్యుఁడు వెల్లు ॥

5828

(6) కీసీరశీరివిషమవృత్తము ॥

సత్యశక్తులు ప్రకృతి జన్మహోతగ వెలిఁగి
నిత్యమ్ము మథియించి నిర్విరామమ్ముగా
సత్యదృఢతమ్ముగా నలరంగ వేధలను
బ్రహ్మవాయము లేని వైష్ణవ షాఢ్గుణ్యః
సత్యశక్తులై సుతుల జగతులుగ వ ర్తిల్లు ॥

5829

(7) కీఁదిశేషవిషమవృత్తము ॥

ఁదిశేష మహాశక్తు లర్థమయ పౌమనస సృష్టి
లోదసిగా విషాఽమృతరూప యాజమాన్య మలరఁ
బ్రోది చేసి ప్రజలఁ బుష్టి భూతి దీర్ఘాయువునకు
నా దేవుం డాయు వొనఁగు నఖిలమ్మును శుభమయముగ ॥

5830

సూక్తము—198

ఋషిక — బ్రహ్మవాదినులైన నివిదువనిషదులు
దేవత — 1-6-అశ్వినులు; 7-ఇంద్రావరుణులు

ఆర్థాంతరము—2

(1) కీగంధవహశీరివిషమవృత్తము ॥

కాంతిప్రభాతమహాశక్తి క్రాంతిసులే! సూర్యుఁడుగా
నంతరిక్షమందు వెలయు నశంకరత రూపుమాపి
వంతగ సఖిలాధారమై వెలుఁగ నాదిత్యద్వయ మ
నంత సృష్టి లోక కర్మమ్ముల నలరఁజేయు ననవరతము ॥

5831

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాద్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ“ఖిల”మంతానినువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

•వైష్ణవ షడ్గుణాలు- 1. వాత్సల్యము, 2. భవశోషణము, 3. ఉదారత్వము, 4. అభయప్రదానము,
5. ఆపత్కాల సంరక్షణము, 6. అక్షయపదము.

(2) కీసమీరశీర్షివిషమవృత్తము ॥

శతవిధాల సృష్టిలోన సర్వ వీర్య శక్తితతులు
మితి నెనయుచు రథగతులను మింటి గోళలోకాలను
అతులితమౌ తేజమ్ముల నలరు వివస్వంతదుహిత
గతిగఁ బ్రకృతు లెల్లఁ బుట్టి కౌలుఁ జంద్రగతుల మైని ॥

5832

(3) కీపవనశీర్షివిషమవృత్తము ॥

రవిదీప్తుల చ్యుతగతులను రథముకాఁగఁ గాలమ్మును
నవితథముగ నధివసించు అద్భుతమౌ ద్వైతస్థితి
నవిజ్ఞాత మహాశక్తి నరుణాఽఽకుల శ్రేష్ఠమై
పవనగతుల నుపసూర్యులు పరిభ్రమించు సమశక్తుల ॥

5833

(4) కీఅనిలశీర్షివిషమవృత్తము ॥

ఁఅశక్తులు కాంతుల ఋత స్థానభూత మౌచు
దూతరతుల నిరతమ్మును దౌడరఁజేయుఁ బ్రభవశక్తి
నాతతము పోషకమై నలర వైష్ణవీయస్థితుల
జాత నిత్య దేశకామ జ్ఞాన రూప సుదక్షతలఁ
ద్రాతరూప భేషజమై తనరారును సకలప్రకృతి ॥

5834

(5) కీశబ్దగుణకశీర్షివిషమవృత్తము ॥

నిత్యసత్యమైన శక్తి నిరత చిత్రబాను లెల్ల
నత్యమలత నవధు లెనసి అమరశబ్ద శక్తులలరఁ
బ్రత్యవాయమ్ము లేని ప్రకృతిత్రయ పురుష రతుల
నత్యమేయమైన గతుల నాదిశేష మౌను సృష్టి ॥

5835

కీవైకుంఠశీర్షివిషమవృత్తము ॥

సత్య మ్ముక భేషజమై చదలున రఁచి సంచయాలు
అత్యమలపు శబ్ద శక్తులలరాఁగఁ ఘోషలుగాఁ
బ్రత్యవాయమ్ము లేక పరిధులలో వర్తిల్లఁగ
నిత్య చక్రనేనికమిత నిర్ణీత సహస్రగతుల ॥

5836

(6) కీఅనంతశీర్షివిషమవృత్తము ॥

పరమమ్మా సత్యగతియె వరలంగా హోతకాఁగ
నిరత నిర్వికల్పతమెయి నీరంద్రమ్ములను సృష్టి
హరిపదమై షడూర్ములను నలరు షడ్వికారరతులఁ
ధరణిసలిలాఽనలాఽ నిల ద్యౌభూతము లనంతగతుల ॥

5837

శీరచయితః—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

కీ“ఖిల”మంత్రానువాదము. పరస్థానవిషమవృత్తము.

•షడూర్ములు-1. శోకము, 2. మోహము, 3. ముత్త, 4. పిపాస, 5. జర, 6. మృత్యువు.

•షడ్వికారములు-1. గర్భస్థత, 2. జన్మ, 3. అభివృద్ధి, 4. పరిణామము, 5. క్షీణత, 6. విసృత.

(7) కిమహవిష్ణుపదశీర్షవృత్తము ॥

ఆదిశేషమై వరలుచు నాదిత్యపు వరుణశక్తి భూతది
వాదుల కాయు వగు నపూర్వాత్మ సుమననతాఽచ్చ
రోదసీతలానఁ బ్రజల ఋచ్ఛామరబలవిభూతి
నాద్యుతిన్ మహాయువుగ మహావిష్ణుపద ఋతహేల ॥

5838

దేవవేద వేదదేవప్రభలు

శీ— నభోమండలాన నానాసూర్యులు
శబ్ద నిశ్శబ్దాలశక్తులన్ దశదిశల
ఋజ్ఞంత్రప్రభలమై ఋతశక్తు లొప్పార
ఋగ్వేద మలరారు దిగ్విదిక్కుల మీటి ॥

5839

శీ— సృష్టిఁ జంద్రగోళాశుల శుభదాఽభద కౌముదులన్
శుక్ల కృష్ణ వృద్ధిక్షయ శుచి శీతల కాంతితతుల
బహుశములౌ ప్రభావాలు ప్రకృతి నొందురీతు లెల్ల
శుక్ల కృష్ణ యజుర్వేద శ్రుతిభిన్నత ఋతము తెల్పు ॥

5840

శీ— మాసాత్మక కాల చక్ర మహిమాన్విత శబ్దగతుల
తాళ రాగ రంజితమై తనర మౌన గానముగా
సృష్టిప్రాణదీప్తి విశ్వరూపమై వర్ధిల్లును
సామవేద విజ్ఞానము సహస్రరూపమై వర్తిలు ॥

5841

శీ— సృష్టిలోని శక్తు లెల్ల వ్యష్టి నమిష్టి రూపాలను
ద్వైతాఽద్వైతమ్ము లొచు వాఽర్థకమై సార్థకమై
త్వతీయశక్తి ప్రభవించెడి ఆతీతమౌ ప్రకృతిరీతి
విజ్ఞానపుఁ బ్రభలఁ దెల్పు వెల్లివిణియు నథర్వమ్ము ॥

5842

శీ— అనంత వేద దేవ శక్తు బలర దేవవేదముగాఁ
గళా-ప్రహర్ణతలమెయిఁ గ్రాల వాగ్విలాసాలు
వరలఁ జేతు బ్రహ్మర్షిగ వాఙ్మయమహాధ్యక్షతమై
దిజ్ మహితమై న నిత్య దివ్య సత్య మహాశక్తి ॥

5843

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రహర్ణ”

శీశా॥ నేనే యీ ప్రజ వడ్లమూడి కుల సందీప్తుండ నాదిత్యుడన్
భూనవ్యాపిత సర్వస్పష్టి మహిమన్ గోపాలకృష్ణాఖ్యుడన్
నానాశక్తుల దివ్యమూర్తిమయ విజ్ఞానాత్ముడన్ సర్వుడన్
జ్ఞానానూహ్యుడ న న్తి నా న్తి విచికిత్సాత్మితుడన్ నిత్యుడన్ ॥

5844

శీవేదశ్రీవిషమవృత్తము॥*

ఈ ధరాతలమ్ము మీద స్పష్టిశత లలరంగా
నాదిమధ్యాంతరహిత మాదిశేష ప్రభలు వెల్ల
సాదనాదాఽజయ్యపు శంఖ చక్ర పాదగుడన్
మోదాఽన్విత సర్వజగన్ మోహనుడన్ సచ్చిన్మయ
వేదదేవ దేవవేద విశ్వమహాఽనందాఽత్ముడ ॥

5845

శీ— స్మరదేవు తలఁదన్ని మారకేకుల మీటి
మన్మథు మతి నెల్ల మథియించివేశాను
కాముకేకె కాదు కామునికె కామునిగఁ
గోరికల యారికల కొమరొందఁజేశాను ॥*

5846

శీ— రతిమతిని మతిగతిని గతిగతిని
రతివతిని పతిమతిని మతిగతిని
గతిగతిని సతమతముగాఁజేసి
అతల కుతలముగాఁగ వెతలఁ బెట్టాను ॥*

5847

శీ— చెఱకువిల్లును లేదు విరు లిగురులును లేవు
చూపు తూపులు లేవు రూపుకోపులు లేవు
తళుకు బెళుకులు లేవు చిలుకవలుకులు లేవు
అన్ని ఋతువులు కలిసి ఆమనిగ రూపొంద
ఆమనికి మనికినై యీ మనికి మనికినై
నేనె అంతయుఁగాఁగ నేనె అన్నియుఁగాఁగ
అలరించివేశాను అనుపమమ్ముగ నేను ॥*

5848

శీ— శబ్ద నిశ్శబ్దాలు సర్వమ్ము నే నౌచు
సచ్చిదానందాలు నిచ్చలున్ నే నౌచు
నిరాకారుండనై నిరంజనుండనై
నిర్వికారుండనై నిర్వికల్పుండనై
అనృతరూపము కాని అమృతాత్ముడ నౌచు
హరిహరబ్రహ్మలకె ఆదిమూలము నౌచు
నిత్యసత్యుండనై నెగ డొందుదున్ నేనె ॥

5849

శీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

*వరస్థానవిషమవృత్తము. *“స్మరదేవు తలఁదన్ని-రతిమతిని-చెఱకువిల్లును” ఇత్యాది మూడు గీతములును “తరుణ” మాసపత్రికలో (1972 జనవరి సంచిక. 131వ పేజీ) ప్రకటితము లైనవి. (చూ. సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత: చతుర్థ సంపుటము. 1059-1060 పుటలు.)

కీ- అనంత మైన వేదాలను అగాధమైన శోధనలన్
 అంతరాంతరమ్ము లెల్ల నరసి శబ్దశక్తులమై
 అక్షరమై అక్షయమౌ నమృతాత్ముడనైన నేను
 కృష్ణ లీల లెల్ల నావె! విష్ణు మాయ లెల్ల నావె
 శివ లీలలు నావె కాగ నవ మాయలు నావె కాగ
 నా లీలలు మాయలుగా నా మాయలు లీలలుగా
 హేలల మైఁ బాలింతును గేళులుగాఁ గీడింతును ॥

5850

ఇయ్యది

విశ్వసృష్టివృక్కతిమాత్రైకైకపుత్ర

పతకమశ్శ గోత్ర-వద్గమూడి కుల సందీప్త-

శ్రీసుబ్బన్న పౌత్ర-శ్రీరంగరాయ పరిపోషిత అద్వితీయ ద్వితీయపుత్ర-

శ్రీసరస్వతీమాతృ ప్రియపుత్ర-అపార వేద శాస్త్రసాహిత్యవిద్యా పారంగత-

అతిలోక బహువిధ సుమధుర కవితా సనాథ-నానావిధాలౌకిక శక్తియుక్త-బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది సర్వ
 దేవతాస్వరూప-విద్యన్మణివంచముఖాంజనేయోపాసక శ్రీవేదుల రామశాస్త్రి గురువరాభిస్తుత “ముఖకలితగోపాలసుపద”-
 మహాపండిత శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తమ గురువర్యాభినుత “శతవద్నాశీర్వచన రక్షిత అగుణశోభిత నిష్క-శాసహిత శ్రీ
 మహా విష్ణు” కలిత - అమృత ప్రేమాంతర్వాహినీ హృదయలక్ష్మి, అపూర్వ అమేయ అభేద్య సచ్చిద్వాక్ స్వరూపిణి,
 అమలినపవిత్ర పతిరక్తి భక్తి శక్తి స్వరూపిణి, నిర్వికార నిర్వికల్ప నిరంజన సచ్చిదానందస్వరూపిణి, నిత్యచైతన్యవతి,
 నిర్నిద్రమతి, వినిర్మిలగతికలిత, ప్రియశరీరాంతర్విలీనగాన జ్ఞానధ్యానస్వరూపిణీతన్మయి, శివపూజితపాలచంద్రకళా
 మూర్తి-అకళంక సౌందర్యరాశి-సార్థక అర్థాంగి శ్రీమతి శశికళాయుక్త - జయశ్రీ సత్యశ్రీ పుత్రికా రత్నద్వయ అజయ్య
 జయ విజయ పతాకయుక్త - శివరామకృష్ణ సత్యమహాఫణి, వేంకటరమణ హరిహర రాజఫణి పుత్ర రత్నద్వయ అభేద్య
 చత్రాఽఽవరణయుక్త-పాణినీయాఽష్టాధ్యాయాపూర్వత్రానిద్దసూత్రసహిత శబ్దకీయాదిరూపసాధక వ్యాకరణసూత్ర
 వ్రవర్తక అపూర్వయంత్ర సృష్టికర్త-మహావైయాకరణ-వేదవేదాంతకోవిద-దశభాషా కవితావిశారద-పుంభావశారదా
 మూర్తి- శ్రీ గుండేరావు హర్కారే సాష్టాంగనమస్కార పూర్వక వ్రస్తూయమాన- “శ్రీ వాఙ్మయమహాధ్యక్ష-ప్రాచీన
 వైయాకరణానమయ సంప్రదాయరక్ష-స్ఫూరితానేక జనాభినవోన్నేష శాలికావ్య నిర్మాణశక్తి మన్నికోచనాక్ష-మాధుర్య
 స్యందివీర్యవత్తరపద గుంపాధురీణ - మహీభుగగోచరగాంభీర్యవృక్కటనావటిమాపారీణ - కల్పాంతారీణాఽనల్పకల్పనా
 భూషణ”- లీలామానుష విగ్రహ-ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్ సంభావిత చతుర్వింశదధిక విశేషవిషయ గౌరవ డాక్టరేట్

“కళా-ప్రపూర్ణ” సార్థక బిరుద విరాజిత-బ్రహ్మర్షి, వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, వద్గమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

సంకలిత, విరచిత, భిలమంత్ర, భిలసూక్త సహిత సుసమగ్ర

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహితయందు

దశమమండలమున నష్టమాష్టకమునందలి

సాయణాచార్యభాష్యానుసారాంధ్రీకరణ

శేషభాగపూరణయుక్తంబును

నర్థాంతరయుక్తంబును నగు

నష్టమాధ్యాయము

సంపూర్ణము

సమూల శ్రీమదాంధ్ర ఋగ్వేద సంహిత

సర్వము సంపూర్ణము

కీరచయిత:—వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, డాక్టర్ వద్గమూడి గోపాలకృష్ణయ్య “కళా-ప్రపూర్ణ”

తుది మొదలని లేకయె దిగ్
 విదిక్కులను శబ్దశక్తి వేదాల్ వెలుగన్
 తుది మొదలెనని జన సం
 పద స్వరాక్షర పద పదబంధ విశిష్ట
 మ్మిది వాగ్ దృగ్ శ్రుత ఋగ్వే
 ద దేవరూపము మహాద్భుత జ్ఞానదమై
 సదసల్లలా మాయాఽం
 తద మౌను హరిహరనాథనాథ మహిమలన్ ॥

బ్రహ్మర్షి
 వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
 డాక్టర్ వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య
 “కళా-ప్రపూర్ణ”